

NƏNİMWI NARI ME

Kwamera New Testament

This Bible is copyrighted by Wycliffe Bible Translators (Wycliffe.org) and is printed with permission by the Digital Bible Society (dbs.org) for non-commercial use.

This Bible is available for free download in a variety of digital formats at dbs.org/bibles.

Matiu	4
Mak	44
Luk	68
Jon	110
Wok Me	140
Rom	178
Fas Korin	198
Seken Korin.....	216
Kalesia	228
Efesas	235
Filipae	242
Kolosi.....	247
Fas Tesalonaeka	252
Seken Tesalonaeka	256
Fas Timoti.....	259
Seken Timoti.....	265
Taetas	269
Filimon.....	272
Hipru.....	274
Jemes.....	288
Fas Pita	293
Seken Pita	299
Fas Jon	303
Seken Jon	308
Nampa Tri Jon.....	309
Jut.....	310
Revelesen.....	312

Matiu

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Nəkukuə i Matiu rımərai raməgkiari ia nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən mamini mə iəmə i kani mə Mesaea sə profet kupwən me həməni mə truvehe ruvəuvehe raka. Mesaea nəha in nəha Iesu sə ruvehe mə truvehimiru nəkur Isrel mine nərmama rıpkə mhə irəha nəkur Isrel. Matiu in riti ia twelef nərmama me səvəi Iesu in rımərai nəkukuə i. Matiu rımərai raka nəkukuə i kurirə nəkur Rom housi testesi nimwə səvəi Kumwesən fwe Jerusalem ia nuk 70. Mak mine Luk irau mwi krimərai nəkukuə sə raməgkiari ia nimiruien səvəi Iesu. Mətə nəkukuə səvəi Matiu raməgkiari ia narimnari me nepwin səməme hopə ia nəkukuə səvənrau. Matiu raməgkiari pik ia Iesu mə in Mesaea sə nəkukuə səvəi Oltestamen rınaməgkiari irə. Nægkiariien sə Matiu raməgkiari pik irə in i: "Nıtətə sə Kumwesən ramərimənu irə" uə "Nıtətə ia neiai." Ikəvsini nəgkiariien nəha fwe ia Oltestamen. Ro iamınhi irə mine nərmama həpik rerınraha rırhi mə Matiu rımərai nəkukuə i ramevən ti nəkur Isrel. Matiu rımərai ia nəkukuə səvənhi mə Iesu Kristo in iahatən asori. Iesu rahatən kitaha ia loa səvəi Kumwesən mine nıtətə sə Kumwesən ramərimənu irə.

Kaha kupwən me səvəi Iesu Kristo

1 †Kwopi nəgkiariien i rani nəghi kaha kupwən me səvəi Iesu Kristo. In kwənəkwus səvəi Kig Tevit mine kwənəkwus səvəi Epraham.
² Epraham in tata səvəi Aesak,
 Aesak in tata səvəi Jekop,
 Jekop in tata səvəi Juta mine piəvni me, ††
³ †Juta in tata səvəi Peres mine Sara. Mama səvənrau nə Tamar.
 Peres in tata səvəi Hesron,
 Hesron in tata səvəi Ram,
⁴ Ram †† in tata səvəi Aminatap,
 Aminatap in tata səvəi Nason,
 Nason in tata səvəi Salmon,
⁵ †Salmon in tata səvəi Poas. Mama səvəi Poas nə Rehap.
 Poas in tata səvəi Opet. Mama səvəi Opet nə Rut. ††
 Opet in tata səvəi Jese,
⁶ ††Jese in tata səvəi Kig Tevit.
 Kig Tevit in tata səvəi Solomon. Mama səvəi Solomon nə Patsepa pran səvəi Uria kupwən.
⁷ Solomon in tata səvəi Rehopoam,
 Rehopoam in tata səvəi Apia,
 Apia in tata səvəi Asa. ⁵
⁸ Asa in tata səvəi Jehosafat,
 Jehosafat in tata səvəi Joram,
 Joram i tata səvəi Usia,

† 1:1 Jen 22:18, 1Kron 17:11, Luk 3:23-38 †† Juta mine piəvni me irəha pam twelef. Irəha nəha kaha kupwən me səvəi nəkur Isrel.
 † 1:3 Jen 38:29-30, Rut 4:18-22 †† Nəghin riti mwi Aram (1Kron 2:9) †† 1:5 Rut 4:13-17 ††† Əvsini nəkukuə nəha Rut ia Oltestamen ††† 1:6 2Saml 12:24 § Nəghin riti mwi mə Asaf

⁹ Usia in tata səvəi Jotam,
 Jotam in tata səvəi Ahas,
 Ahas in tata səvəi Hesekia,
¹⁰ Hesekia in tata səvəi Manase,
 Manase in tata səvəi Amon,
 Amon in tata səvəi Josaea,
¹¹ ††Josaea in tata səvəi Jekonaea mine piəvni me. Ia nəpin nəha kinərhi irapw nəkur Isrel həier mhəuvən ia tənə Papilon.
¹² †††Ia nəpin nəha nəkur Isrel həməier irə mhəuvən ia tənə Papilon, Jekonaea in tata səvəi Sealtiel,
 Sealtiel in tata səvəi Serupapel,
¹³ Serupapel in tata səvəi Apiut,
 Apiut in tata səvəi Eliakim,
 Eliakim in tata səvəi Asop,
¹⁴ Asop in tata səvəi Jatok,
 Jatok in tata səvəi Akim,
 Akim in tata səvəi Eliut,
¹⁵ Eliut in tata səvəi Eleasar,
 Eleasar in tata səvəi Matan,
 Matan in tata səvəi Jekop,
¹⁶ Jekop in tata səvəi Josef.
 Josef nə in iərman səvəi Meri. Meri nə in pran nə mama səvəi Iesu. Iesu nə kani nəghin nə Kristo.
¹⁷ Ro iamınhi irə fwe Epraham meste pehe Kig Tevit tata me irəha pam fotin. Fwe Kig Tevit meste pehe kinərhi irapw nəkur Isrel həier mhəuvən ia tənə Papilon tata me irəha pam fotin. Fwe ia nəpin nəha nəkur Isrel həməier irə mhəuvən ia tənə Papilon meste pehe Kristo rətui tata me irəha pam fotin.

§† 1:11 2King 24:14-15, 2Kron 36:10, Jer 27:20 §†† 1:12 Esra 3:2

Iesu Kristo rätui

¹⁸ †In i nægkiariien sə rani Iesu Kristo mə rınəfo mətui. Mama səvənhi nəghin nə Meri. Fwe kupwən kəsisəg in mə tresi pen iərman riti nəghin nə Josef. Nəpin irau krouəpwəh narə pəriien ihi, Meri rətoni mə rino tipwin ia nəgse Nənimwin Ikinan. ¹⁹ Josef in iərmama riti sə noien səvənhi ratukwatukw, rəpwəh nokeikeiien mə Meri trauris ia nəmri nərmama. Ro pen nətərigien səvənhi mə trəpwəh afafa a in.

²⁰ Mətə nəpin Josef ramətərig mə tro iamınhi, agelo riti səvəi Iərimənu rier pen tukwe ia nəməkrəhaien, mini mə, "Josef, kwənəkwus səvəi Kig Tevit. Tikuvehi Meri mə pran səim, məpwəh nehekiriien. Iəkunouih i nəha ia tipwin ruvehe ia nəgse Nənimwin Ikinan.

²¹ ††Meri trərəhi tini iərman, tikaməkeikei mīsegi pen nəghin nə mə Iesu, ‡ ti nəri nə mə in truvehimiru nər-mama me səvənhi, muvehi raka nərəhaien me səvən-
raha."

²² Narimnari me pam i həier pehe iamınhi mə nægkiariien i truvehe mukuə sə Iərimənu rıməni irapw ia tərhu profet riti səvənhi fwe kupwən. ²³ ††In rıməni mə, "Həregi ro. Prən i rıreirei ihi iərman tro tipwin, mərəhi tini iərman. Nənə irəha tuhəsegi pen nəghin nə mə Emanuel." (Nipwrai nəhag nəha in i mə Kumwesən ramarə tukutaha.)

²⁴ Nəpin Josef rätui ia napriien səvənhi, ro nəfe agelo nəha səvəi Iərimənu rıməni pen tukwe in, muvehi Meri mə pran səvənhi, ²⁵ ††mətə rıpkapri pəri mhə irau min meste rərəhi tini iərman. Nənə Josef rısegi pen nəghin nə mə Iesu.

Nəmə həukurən amasan noien səvəi kəməhau me

2 Nəpin Iesu rınətui raka ia rukwənu Petlehem ia tənə Jutia, ia nəpin nəha Kig Herot ramərimənu, nərman me nepwin səməme həukurən amasan noien səvəi kəməhau me həuku pen fwe meri rautə ikin, mhəuvehe ia Jerusalem, ² mamhəres mə, "Iəkunouih i nəha rıpkətui a i, in kig səvəi nəkur Isrel, in pəku? Kimaha iahənətoni kəməhau səvənhi fwe ia kwopun meri rautə ikin, nənə iahaməuvehe mə tahei-waiu ia nənimen, mhəuvei pen nısiainen səkimaha min."

³ Nəpin Kig Herot rıregi nægkiariien nəha, in mine nəkur Jerusalem me pam həkərinari mhehekır. ⁴ Nənə Kig Herot rəkwein pris asori me mine nahatən me səməme kamhahatən nəkur Isrel ia Loa səvəi Moses, nənə mərəs pen irəha i mə, "Iəmə nə kani mə Kristo trətui pəku?"

⁵ Mıregi irəha həni pen tukwe in mə, "Ia rukwənu Petlehem ia tənə Jutia. Kimaha iahəukurən mə tro iamınhi irə ti nəri nə mə profet riti fwe kupwən rımərai nægkiariien i mə:

⁶ †††Mətə ik Petlehem ia tənə Jutia

† 1:18 Luk 1:27,35 †† 1:21 Luk 1:31, 2:21 ‡ Nipwrai nəhag nəha mə "Iərimənu rauvehimiru nərman me." †† 1:23 Aes 7:14 †† 1:25 Luk 2:7, 21 ††† 2:6 Maeka 5:2, Jon 7:42

ripko mhə ik rukwənu auər a ia rukwənu asori me ia tənə Jutia.

Iərman riti truku pen ia niram, mərimənu ia nərman-ma.

In trətui amasan ti sipsip me səiou nəkur Isrel."

⁷ Ia nəpin nəha Kig Herot rəkwein afafa nəmə me nəha həukurən amasan noien səvəi kəməhau me həuvehe. Rəres pen irəha i nəfe nəpin atukwatukw hənətoni kəməhau nəha rutə vi a irə. ⁸ Nəpin həni pam, in rərhi pen irəha, mini mə, "Kimiaha tihəuvən fwe Petlehem, mhətui amasan ro iəkunouih i nəha mə in pəku. Nəpin hiətoni, tihəuvehe mhəni sas pehe tukw iou i, pwəh iou mwi iakevən meiwaiu ia nənimen, muvei pen nısiainen səiou min."

⁹ Nəmə me nəha hətərig pam nægkiariien səvəi Kig Herot, nənə mhəier. Ia suatuk həttoni kəməhau nəha hənətoni nəpin rautə vi a fwe ia kwopun meri rautə ikin rakupwən ia nırəha, mamevən meste rərər atukwatukw məhiəpwın kwopun nəha iəkunouih i ramarə ikin. ¹⁰ Nəpin irəha həttoni kəməhau nəha, rerinraha ragien, hagian pik. ¹¹ †††Nənə həuvnimwə ia nəkwai nimwə nəha, mhətoni iəkunouih i nəha irau mama səvənhi Meri, mhənimwi nukurhunraha, mhəuvei pen nısiainen səvənraha min. Ia nəpin nəha həsevər ia tənəripw me səvənraha, mhəuvei pen nari amasan me min. Həuvei pen kol mine nise nei mi nə kani mə fragkinsens mine mir. ¹² Nənə ia nəpin irə, Kumwesən rınise irəha ia nəməkrəhaien mə tuhəpwəh nırərigien mhəuvən ti Kig Herot. Ro pen irəha həier, mamhesi pen suatuk əpə, mamhəuvən fwe imwənraha.

Josef mine Meri krouvehi Iesu, rouap, rouevən fwe Ijip

¹³ Nənə nəpin nəmə me nəha həukurən amasan noien səvəi kəməhau me həuvəier raka, agelo riti səvəi Iərimənu rier pen ti Josef ia nəməkrəhaien, mini mə, "Əskəmter, mərəhi iəkunouih i irau mama səvənhi, mharap, mhərevən fwe ia tənə Ijip, mamhararə fwe ikin meste iou takini mə tihərrərig. Ripko mhə tui Kig Herot trətui iəkunouih i mə trousi əpune." ¹⁴ Ro iamınhi irə Josef rıskəmter ia nəpin, mərəhi iəkunouih i irau mama səvəi iəkunouih i, mhərevən fwe ia Ijip. ¹⁵ ††Nənə irəhar hararə fwe ikin meste Kig Herot remhə. Nəri nəha rier pehe iamınhi mə nægkiariien i truvehe mukuə sə Iərimənu rıməni irapw ia tərhu profet riti səvənhi fwe kupwən. In rıməni mə, "Iakəkwein nərık rier ia tənə Ijip muvehe."

Naruagən me səvəi Kig Herot housi əpune nəkwərhwəwərha me

¹⁶ Nəpin Kig Herot rətoni mə nəmə me nəha həukurən amasan noien səvəi kəməhau me hənəikuə irə, niemaha rəpi pik in. In rərhi pen naruagən me səvənhi həuvən mhousi əpune nipwnəti nərman me pam fwe ia Petlehem mine ia kwopun me ipaka səməme nuk səvənraha kəru meiwaiu. In ramesi pen a nəpin atukwatukw kəməhau nəha rutə vi a irə

††† 2:11 Sam 72:10-15, Aes 60:6 § 2:15 Hos 11:1

rəmwhen nāmā me nāha hāukurən amasan noien sāvai kāmāhau me hāmāni pen tukwe in. ¹⁷ Narimnari me nāha ro nāgkiariien i Profet Jeremaea rimāni ruvūvehe muvūkuā:

¹⁸ †† Kamregi pran riti fwe ia Rama
ramasək maməkwein əpwəmwis.
Rejel nā ramasək ti nīpwnətīn me,
nānā mīpkokeikei mhā mā iārmama riti trāgkiari vivi
min,
ti nāri nā mā nīpwnətīn me hāuvāiwən.”

Josef mine Meri mine Iesu harevən fwe ia Nasaret

¹⁹ Nāpīn Kig Herot remhā, Josef in fwe Ijip, nānā age-
lo riti sāvai Iārimānu rier pen tukwe in ia
nāmākrahāien, ²⁰ †† mīni mā, “Əskəmter, mārāhi iāku-
nouihi i mine mama sāvānhi mhārevən fwe ia tənā Is-
rel. Nārmama me nāha kēnamhətui iākunouihi i mā
tuhousi əpune hāuvamhā.”

²¹ Ro iamīnhi irā Josef riskəmter irau mama sāvai
iākunouihi, mhārevən fwe ia tənā Isrel. ²² Mātā nāpīn
Josef rīregi mā Akeleas ruvehi tāmwiki tata sāvānhi
Herot, mamārimānu ia tənā Jutia, in rehekir nevānien
fwe ikin. Nānā ti nāri nā mā Kumwesən rīnise mwi in ia
nāmākrahāien mā trāpwəh nevānien fwe ikin, in rier
mevən fwe ia tənā Kalili. ²³ †† Ia kwopun nāha revən ma-
marā ia taon riti kani mā Nasaret. Nāri nāha rier pehe
iamīnhi mo nāgkiariien i profet me hāmāni fwe kup-
wən ruvūvehe muvūkuā. Irāha hāgkiari ia Kristo,
mhāni mā, “Tukəkwein in mā iāmā Nasaret.”

Jon Paptas ramāvisau fwe ia kwopun akwesakwes ikin

3 Nuk me nepwīn ruvehe mukurau, nānā Jon Pap-
taes ruvehe ia kwopun akwesakwes ikin fwe ia
tənā Jutia, mamāvisau m nārmama mā, ² †† “Kīmiaha ti-
haməkēikei mhārārig ia noien ərāha me sākīmiaha ti
nāri nā mā nītətā ia neiai †† ruvūvehe ipaka.” ³ †† Jon
nāha in iāmā Profet Aesea rāgkiari irā fwe kupwən
nāpīn rīni mā,

“Reri iārmama riti raməkwein əpwəmwis ia kwopun
akwesakwes ikin, mamīni mā,

“Kīmiaha tihāməkēikei mhārāhi suatuk sāvai
Iārimānu sākītaha,

mhāmri atukwatukw suatuk ouihi me sāvānhi.”

⁴ †† Jon ramarkahu ia tīnari kīno ia nīmwheri kamel,
mamətōti ia teki nārimīru, mamāni kinhā mine
kwānipwət ia sukapak. ⁵ Nārmama me hāpīk hāier ia
Jerusalem mine kwopun me ia tənā Jutia mine kwopun
me ipaka ti nui arīs Jotan, mamhāvən ti Jon,
⁶ mamhāni irapw noien ərāha me sāvānraha, nānā in
ramo paptas ia nīrāha ia nui arīs Jotan.

⁷ †† Mātā nāpīn Jon rātoni Farisi me mine Satusi me
hāpīk kamhāvūvehe mā in tro paptas ia nīrāha, in rīni

† 2:18 Jer 31:15, Jen 35:19 †† 2:20 Eks 4:19 † 2:23 Luk 2:39,
Aes 11:1, 53:2, Jon 1:46 †† 3:2 Mat 4:17, Mak 1:15 †† Nāpīn
rīpīk Matiu rāni nāgkiariien i mā “Nītətā ia neiai.” Nīpwrai nāgkiariien
i in i “Nītətā sā Kumwesən ramārimānu irā.” ††† 3:3 Aes 40:3
††† 3:4 2King 1:8 † 3:7 Mat 12:34, 23:33

pen ti nīrāha i mā, “Kīmiaha hīāmwhen ia snek me
kamhāhi əpune nārmama. Kumwesən niemāha rāpi.
Rīpko mhā tui in trārpwīn noien ərāha me sākīmiaha.
Sin rīni pehe tukūmiaha i mā tihap raka irā? ⁸ Kīmiaha
tīhaməkēikei mho noien amasan me trahātən pen mā
hīānəpwəh pārhien noien ərāha me sākīmiaha.
⁹ †† Rārāha tihāni pen tukūmiaha me i mā Epraham in
kaha sākīmiaha. Iakani pehe tukūmiaha i mā
Kumwesən rukurən nuvehīien kārūətērei me i, mo nīp-
wnətī Epraham me ia nīrāha. ¹⁰ †† In rīnārpwī pen raka
paha sāvānhi ia nuai nei me na trārai. Nei me pam
sāməme hāpkukūā mhā nukwai nei amasan in trārai
əmwesi, mousə pen irāha ia napw.

¹¹ †† Iou iakamo paptas ia kīmiaha ia nui ti nāri nā
mā hīānəpwəh noien ərāha me sākīmiaha. Mātā iār-
mama nāha rauvehe kurirā ia nīrak nīskāiien sāvānhi
rasori māpi raka iou. Iou iapkmwhen mhā mā takūve-
hi raka put sāvānhi. In tro paptas ia kīmiaha ia
Nānimwīn Ikinan mine ia napw. ¹² †† Fok sāvānhi, in
rarukwi utə nuni nari me irā, rīnāmak raka ia rāgīn. Na
trīrukwi utə nuni nari me sāvānhi irā ti nuaiien nunin
mine tekin. Nuni nari me sā ramasan in trīpeki pen
irāha ia nīmwə sāvānhi sā ramoeite nāvegīnien ikin,
mātā tekin sā rārāha in trīhīai pen napw irā, napw sā
trīpkīfwə mhā.”

Jon ro paptas ia Iesu

¹³ Ia nāpīn nāha Iesu ruku pen ia tənā Kalili, muvehe
ia nui arīs Jotan mā Jon tro paptas irā. ¹⁴ Mātā Jon
ramāmwur mamīnise in, mamīni mīnuā, “Kwa ik i tiko
paptas ia nīrak. Rāfo ikuvehe tukw iou mā tako pap-
tas ia nīram?”

¹⁵ Mātā Iesu rīni pen tukwe in mā, “Rekam.
Tīkaməkēikei mo paptas ia nīrak təkwtəkwuni. Ratuk-
watukw ti nāri nā mā ia noien nāha krau trauo narim-
nari me pam sā Kumwesən rokeikei hāuvehe
mhūkūā.” Ro pen Jon rāseni, mo paptas irā.

¹⁶ †† Nāpīn Jon rīno raka paptas ia Iesu, Iesu rutā pe-
he ia nui, təkwtəkwuni a kəpuapen rākwag tukwe, in
rātoni Nānimwīn sāvai Kumwesən rameiwaiu pehe
rosi mak inhārīpw, muvehe məkure irā. ¹⁷ †† Nānā reri
Kumwesən ruku pen ia neiai, mīni mā, “In i nārīk
keikei. Rerīk ragien tukwe.”

Setan ramāmwur mā tro Iesu rīmwei ia nārāhāien

4 †† Nānā Nānimwīn Ikinan riri pen Iesu revən ia
kwopun akwesakwes ikin. Ia kwopun nāha Setan
ramāmwur mā tro Iesu rīmwei ia nārāhāien. ² †† Iesu
rīpkāni mhā nari meste pen nāpīn foti ia nāpīn mine ia
ran. Kurirā ikin nukumhā rīnāhi pīk in. ³ Nānā Setan sā
ramāmwur mā tro nārmama hāmwei ia nārāhāien, ru-
vehe, mīni pen ti Iesu i mā, “Trīni mīnuā ik Tīni
Kumwesən pārhien, ni pen ti kārūətērei me i mā
tuhāvūvehe mho nāvegīnien ††† ia nīrāha.”

†† 3:9 Jon 8:33,39, Rom 2:28-29, 4:12 ††† 3:10 Mat 7:19, Luk
13:6-9 †† 3:11 Jon 1:26-27,33, Wok Me 1:5 ††† 3:12 Mat 13:30
†† 3:16 Jon 1:32 †† 3:17 Sam 2:7, Aes 42:1, Mat 12:18, 17:5, Luk

⁴ †Mətə Iesu rini mə, “Kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan mə, ‘Iərmama tripkimiru mhə ia nəveginien əpa, mətə trimiru ia nəgkiariien pam sə raku pen ia tərhuu Kumwesən.”

⁵ Nənə Setan ruvehi Iesu, mevən fwe ia taon ikinan nəha Jerusalem, mukurei pen in ia kwopun riti irənhə anan ia təkure nimwə səvəi Kumwesən, ⁶ nənə mini pen tukwe in mə, “Trini minuə ik Tini Kumwesən pərhien, ivə irapw. Kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan mə, ‘Kumwesən trini pen ti nagelo me səvənhi mə irəha tuhaməkeikei mhətui amasan tukw ik, mhəuvehi utə ik ia rəginraha, kamo ikouini nisum ia kəruətərei riti.”

⁷ †Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Mətə kimərai pen mwi ia Nəkukuə Ikinan mə, ‘Tikəpwəh neipweipwien Iərimənu Kumwesən səim.”

⁸ Nənə Setan ruvehi mwi in muvehi mevən fwe ia təkue riti sə rəpwəmwis anan, mahatən irapw nitətə me pam kig me ia tivrənə i kamhərimənu ia nirəha, mahatən irapw mwi nautə amasan me pam ia nitətə me nəha, ⁹ mini pen ti Iesu i mə, “Narimnari me pam nəha takuvei pehe mik trini minuə ikisiai iou, minimwi nukurhum mi ia nənimek.”

¹⁰ †Mətə Iesu rini pen tukwe in mə, “Evən isipwin, Setan! Kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan mə, ‘Tikinimwi nukurhum mi ia nəmri Iərimənu Kumwesən səim, misiai in. In əpa nə tiko nəkwən.”

¹¹ †Ia nəpin nəha Setan rəpwəh Iesu mamevən. Nənə Iesu rətoni nagelo me həuvehe, mamho tukwini nari min.

Iesu rinaməvisau ia tənə Kalili

¹² †Ia nəpin nəha kəkwtəmhiri Jon Paptas kuvehi puvnimwə in ia kalapus. Nəpin Iesu riregi, in rəpwəh kwopun nəha, mirərig mevən ia tənə Kalili, ¹³ †nənə mier ia taon nəha Nasaret, mevən mamarə ia Kapaneam. Kapaneam in taon riti ipaka ti nui asori Kalili fwe ia tivrənə səvəi Sepulun mine Naftali. ¹⁴ Nəri nəha rier pehe iamini mə nəgkiariien səvəi Profet Aesea truvehe mukuə. In riməni mə,

¹⁵ “Tənə səvəi Sepulun mine tənə səvəi Naftali, ipaka ti nui asori Kalili fwe ia nikare nui aris Jotan pen,

in i tənə Kalili kwopun nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel kamharə ikin.

¹⁶ Nərmama səməme kamharə ia nəpitəvien tuhətoni nukuraanien asori riti.

Nərmama səməme kamharə ia təmwkəmwi nemhəien

nukuraanien riti trutə məhiəpwin irəha.”

¹⁷ †Ia nəpin nəha Iesu rinaməvisau, minamini mə, “Kimiaha tihaməkeikei mhərərig ia noien ərəha me səkimiaha ti nəri nə mə nitətə ia neiai ruvəuvehe ipaka.” ⁵

9:35 †† 4:1 Hip 2:18, 4:15 †† 4:2 Eks 34:28, Jen 3:1-7 †† Uə bred † 4:4 Dut 8:3 †† 4:7 Dut 6:16 † 4:10 Dut 6:13 †† 4:11 Hip 1:6, 14 †† 4:12 Mak 6:17, Luk 3:19-20 ††† 4:13 Jon 2:12 ††† 4:17 Mat 3:2 † Nəpin ripik Matiu rani nəgkiariien i mə

Iesu rəkwein nərmama nepwin mə tuhəkuriə in

¹⁸ Nəpin Iesu ramavən ia nikare nui asori Kalili, in rətoni iərmama kəru, Saemon (iəmə kani mwi nəghin mə Pita) mine piəvni nəghin nə Antru. Krauerukw net ia nui ti nəri nə mə irau iərmama mi kravi nəmu.

¹⁹ †Iesu rini pen ti nirau i mə, “Rouvehe roukurirə iou. Pwəh iou tako kimirau iərmama mi sə kravi nərmama.”

²⁰ ††Təkwtəkwuni a krouəpwəh net me səvənrau roukurirə in.

²¹ Kurirə ikin Iesu ravən ouihi a mwi, mətoni iərmama kəru mwi, Jemes mine piəvni nəghin nə Jon. Irau tini Sepeti mi. Krauəkure ia nəkwai nitətə ouihi riti irəhar tata səvənrau kamharitiri net me səvənrahar. Iesu rəkwein irau, ²² nənə təkwtəkwuni a krouəpwəh nitətə ouihi mine tata səvənrau, rouevən roukurirə in.

Iesu ro nərmama me həpik həuvehe mhəsanin

²³ †Iesu revən ia kwopun me pam ia tənə Kalili, mamahatən nərmama ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel, maməvisau irapw nəgkiariien amasan ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə, mamomasan nərmama me pam səməme kamhemhə ia nemhəien me səpəmsəpə mine səməme nemhəien rouraha nipəri nipwranraha. ²⁴ ††Ro pen nərmama kamhəni pik nəghi Iesu. Nəgkiariien səvənraha rauriris mamevən ia kwopun me pam ia tənə Siria. Nənə irəha həuvehi nərmama me pam səməme kamhemhə, mhəuvehi mhəuvehe tukwe. Irəha kamhemhə ia nemhəien me səpəmsəpə. Nepwin nipwranraha raməmisə. Nepwin nəremhə me kamharə ia nirəha. Nepwin nemhəien nəha nikəvan ramo irəha. Nepwin nipəri nipwranraha remhə. Nənə Iesu ro irəha həuvehe mhəsanin.

²⁵ †Nənə nərmama həpik kamhəkuriə ia Iesu. Nepwin həuku pen ia tənə Kalili, nepwin həuku pen fwe Tekapolis, kwopun taon ten ikin, nepwin həuku pen ia Jerusalem mine tənə Jutia. Nənə nepwin həuku pen ia nikare nui aris Jotan pen mwi.

Iesu ramahatən nərmama me ia təkue

5 Nəpin Iesu rətoni nərmama me həuvəpik, rutə ia təkue riti məkure. Nərmama me səvənhi həuvehe tukwe, ² nənə in rinamahatən irəha, minamini mə, ³ ††Nərmama səməme hətə sas ia rerinraha mə irəha həmwən ia nərmama nautə səvənraha riwən, rerinraha tragien,

ti nəri nə mə nitətə ia neiai †† səvənraha.

⁴ ††Nərmama səməme kamhəregi rərəha mamhasək, rerinraha tragien,

ti nəri nə mə Kumwesən ruvehi utə nətərigien səvənraha.

“Nitətə ia neiai.” Nipwrai nəgkiariien i in i “Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.” †† 4:19 Luk 5:1-11, Mat 13:47 ††† 4:20 Mat 19:27 †† 4:23 Mak 1:39, Mat 9:3, Wok Me 10:38 ††† 4:24 Mak 6:55 †† 4:25 Mak 3:7-8 †† 5:3 Aes 57:15 ††† Nəpin ripik Matiu rani nəgkiariien i mə “Nitətə ia neiai.” Nipwrai nəgkiariien i in i “Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.” ††† 5:4 Aes 61:2-3, Rev 7:17

⁵ †Nərmama səməme həpkəfiəutə mhə ia nirəha, rerinraha tragien,

ti nəri nə mə Kumwesən truvei pen ti prənə i minraha.

⁶ ††Nərmama səməme hokeikei pik mə tuhətoni noien atukwatukw,

mamhəregi nokeikeien nəha rəmwhen ia iərmama nukumhə ramahi, maməkwa, rerinraha tragien,

ti nəri nə mə Kumwesən tro irəha həregi həkuvəutə.

⁷ †Nərmama səməme kamhapi ti nərmama, rerinraha tragien,

ti nəri nə mə Kumwesən trapi mwi ti nirəha.

⁸ ††Nərmama səməme nətərigien səvənraha rəmher, rerinraha tragien,

ti nəri nə mə irəha tuhətə Kumwesən.

⁹ ††Nərmama səməme kamhəmri nəmərinuien, rerinraha tragien,

ti nəri nə mə tukini irəha mə nīpwnəti Kumwesən me.

¹⁰ †††Nərmama səməme kamometə irəha ti nəri nə mə kamho noien atukwatukw, rerinraha tragien,

ti nəri nə mə nitətə ia neiai səvənraha.

¹¹ †††Kimiāha i rerimāha tragien nəpin nərmama tuharis əkenhin ia kimiāha, mhometə kimiāha, mhəni nəgkiariien ərəha me səpəmsəpə mine neikuəien me,

mhousi kimiāha irə ti nəri nə mə kimiāha nərmama me səiou.

¹² †Kimiāha tihaməkeikei mhəregi ramasan, mhagien pik, ti nəri nə mə nəkuien səkimiāha rasori fwe ia neiai. Kimiāha hiəukurən mə nərmama me hənometə profet kupwən me ia noien a mwi nəha."

Iesu rəgkiari ia sol mine nukuraanien

¹³ "Kimiāha nə hiəmwhen ia sol ia ti prənə i. Mətə trini minuə sol nəsienien səvənhi ruvəiwən, tukəfo mwi rəsien mwi? Sol nə ripkəmwhen mhə mə tuko nari amasan riti mwi irə. Ramasan mə tukərarki a i, nənə nərmama tuhavən irə.

¹⁴ †Kimiāha nə hiəmwhen ia nukuraanien ia ti prənə i. Taon riti fwe ia təkure təkue ko ripkərkwafə mhə.

¹⁵ ††Nərmama me həpkihai pen mhə napw ia laet mhəuiui ia nari riti, mətə irəha tuhaməkeikei mhəkurei utə i ia nəri kakurei utə laet irə mə nərmama ia nəkwi nimwə tuhətoni raməhiapw.

¹⁶ †Rəmwhen a mwi ia kimiāha tihaməkeikei mhə laet səkimiāha ruək asori ia nəmri nərmama pwəh hətəni noien amasan me səkimiāha nənə mhəgnəgini Tata səkimiāha fwe ia neiai."

Iesu rəgkiari ia Loa səvəi Moses

¹⁷ †††"Rerimāha trəpwəh nīrhien mə iakuvehe mə takərarki Loa səvəi Moses mine nəgkiariien səvəi profet kupwən me. Iapkuvehe mhə mə takərarki nəgkiari-

† 5:5 Sam 37:11 †† 5:6 Aes 55:1-2 † 5:7 Jem 2:13 †† 5:8 Sam 24:3-4, 51:10, 73:1 †† 5:9 1Jon 3:2-3 ††† 5:10 Hip 12:4, 1Pit 3:14 ††† 5:11 1Tes 4:14, Jem 1:2 † 5:12 2Kron 36:16, Wok Me 7:52, Hip 11:32-38, Jem 5:10 †† 5:14 Jon 8:12, 9:5 ††† 5:15 Mak 4:21, Luk 8:16, 11:33 †† 5:16 Efes 5:8-9, 1Tes 2:12 ††† 5:17 Mat 3:15, Rom 3:31, 10:4

ien me səvənraha, mətə iakuvehe mə tako nəgkiariien me səvənraha həuvehe mhəukuə. ¹⁸ ††Iakani nīpərhienien tukumiāha i mə loa nəha tripkwiwən mhə meste ti prənə mine neiai trouiwən. Nəgkiariien kwakwa uə nīpəri nəgkiariien kwakwa kimərai pen ia loa nəha tripkwiwən mhə meste narimnari me pam tuhəier irapw. ¹⁹ ††Ro pen iərmama sə trərui loa riti rouihi ia loa me i, mamahatən nərmama me mə tuho mwi iamihhi, tukəkwein in mə iəmə auə a ia nitətə ia neiai. Mətə iərmama sə tresi pen loa me i, mamahatən nərmama me irə, tukəkwein in mə iəmə asori ia nitətə ia neiai. ²⁰ Iou iakani pehe tukumiāha i mə noien səkimiāha traməkeikei matukwatukw məpi raka noien səvəi nahatən me səvəi Loa mine noien səvəi Farisi me. Mə rekəm, kimiāha tihəpwəh nuvniwəien ia nitətə ia neiai ia nəpin riti."

Iesu rəgkiari ia noien səvəi niemaha

²¹ †††Kimiāha hiəuvəregi raka kiməni pen ti kaha kupwən me səkitaħa mə, 'Tikəpwəh nousi əpuneien iərmama. Trini minuə iərmama riti rousi əpune iərmama riti ratukwatukw mə tuko nərpwinien min.' ²² ††Mətə iou iakani pehe tukumiāha i iərmama sə ramo niemaha m piəvni, ratukwatukw mə tuko nərpwinien min. Iərmama sə trini pen ti piəvni mə, 'Ikamarməri,' ratukwatukw mə tukuvi irapw in ia nəmri nəmə asori me. Iərmama sə trəsikiari ərəha anan ia piəvni, ratukwatukw mə trevən ia kwopun napw asori rauək ikin.

²³ †††Ro pen trini minuə ikamərer pen ia nifatə səvəi Kumwesən mə tikuvei pen nari riti min, nənə ia kwopun nəha rerim rirhi mə piəm niemaha raməpi in ti nari riti ikino min, ²⁴ tikəpwəh nəri nəha ikuə tikuvei pen m Kumwesən pwəh raməmak ia nikare nifatə, nənə mevən. Tikaməkeikei mukupwən mevən ti piəm rouamasan kimirau min, nənə kurirə ikrərig, muvei pen narimnari me səim ia təkure nifatə ramevən ti Kumwesən.

²⁵ ††Trini minuə iko noien ərəha riti ia iərmama, nənə in rokeikei mə kimirau min tirouərer ia nəmri nəmə asori me pwəh həkiri noien səim, ramasan mə tikevən akwauakw, rouəmri atukwatukw nəri nəha nəpin kimirau irauesi pen ihi suatuk rauevən ia kwopun kaməkiri nəgkiariien ikin. Rərəha mə iərmama nəha ikino noien ərəha irə trəmri pen ik ia rəgi iəmə asori sə raməkiri nəgkiariien, nənə iəmə asori sə raməkiri nəgkiariien trəmri pen ik ia rəgi polis, nənə tukuvehi puvnimwə ik ia kalapus. ²⁶ Iakani nīpərhienien tukw ik i mə tikəpwəh nierien ia kalapus meste ikrəku pen pam faen me səim."

Iesu rini mə iərman rerin trəpwəh nakresien pran

²⁷ †††Kimiāha hiəuvəregi raka kiməni mə, 'Tikəpwəh nakresien pran səvəi iərməpə.' ²⁸ ††Mətə iou iakani pehe tukumiāha i trini minuə iərman riti rətoni pran riti,

† 5:18 Luk 16:17, 21:33 † 5:19 Jem 2:10 ††† 5:21 Eks 20:13, 21:12, Lev 24:17, Dut 5:17 ††† 5:22 1Jon 3:15 ††† 5:23 Mak 11:25 18 5:25 Mat 6:14-15, Mat 18:34-35 19 5:27 Eks 20:14, Dut 5:18 20 5:28 2Tes 2:14

nənə rerin rakres i, iəmə nəha rinərui raka nəgkiariien nəha ia rerin. ²⁹ †Trini minuə nənime mwatuk ramo ik ikamwei ia nərəhaien, tikukumwiri raka, mərarki. Nənime nīpəri nīpwram a. Trini minuə ikouraha nīpəri nīpwram ramasan pik mēpi raka mē tukərarki pen nīpwram me pam ia kwopun napw asori rauək ikin.

³⁰ ††Nənə trini minuə rəgim mwatuk ramo ik ikamwei ia nərəhaien, tikərari raka, mərarki. Rəgim nīpəri nīpwram a. Trini minuə ikouraha nīpəri nīpwram ramasan pik mēpi raka mē tukərarki pen nīpwram me pam ia kwopun napw asori rauək ikin."

Iesu rini mē iərman trəpwəh nəpwəhien pran səvənhi

³¹ †"Nəgkiariien riti mwi kiməni fwe kupwən in i mē, 'Iərman sə rokeikei mē trəpwəh pran səvənhi pwəh ruvei pen nimwai nəkukuə riti m pran səvənhi rani mē in rinəpwəh in.' ³² Mətə iou iakani pehe tukumiaha i trini minuə iərman riti rəpwəh pran səvənhi, pran sə ripko əpnəpen mhə nari irau iərmapə, ramouraha səvənhi pran, mamō in revən mamətui iərmapə riti mē triri in. Trini minuə prən nəha resi pen iərmapə riti iamīnhi, in ramo noien ərəha. Iərman nəha in ramesi pen ripko mhə iərman atukwatukw səvənhi. Nənə iərman sə ramiri pran sə iərman səvənhi rinəpwəh in ramo noien ərəha. Prən nəha in ramiri səvəi iərmapə."

Iesu rini mē tikəpwəh nahatən penien nari, muvehi kwəsuahe

³³ ††"Nəgkiariien riti mwi kimiaha hiəuvəregi raka kiməni pen ti kaha kupwən me in i mē, 'Tikəpwəh nuvehiien kwəsuahe ia nəmri Iərimənu meikuə irə, mətə tikaməkeikei mō nəfe ikiməuvehi kwəsuahe mini mē tiko.' ³⁴ ††Mətə iou iakani pehe tukumiaha i mē tihəpwəh nuvehiien kwəsuahe iamīnhi. Tikəpwəh nahatən penien neiai uə tīprənə uə Jerusalem muvehi kwəsuahe ia nirəhar, ti nəri nē mē neiai in nē kwopun Kumwesən raməkure ikin mamərimənu, tīprənə in nē nəri Kumwesən ramərpwi utə tīpage nisun mi irə, nənə Jerusalem in nē taon səvənhi, in Iərimənu Asori.

³⁶ Tikəpwəh nahatən penien kəmkapwə, muvehi kwəsuahe irə, ti nəri nē mē ko ipko mhə nimwai nukwənem riti ruvehe məpsan uə ruvehe mīpitəv.

³⁷ ††Mətə nəgkiariien səim pwəh ro iamīnhi. Tikini a 'Ouəh' uə 'Rekəm.' Nəgkiariien sə rəpi raka nəgkiariien mi nəha ruku pen ti Setan."

Iesu rini mē tikəpwəh nərpwinien noien ərəha səvəi nərmana

³⁸ †††"Kimiaha hiəuvəregi raka kiməni mē, 'Trini minuə iərmana rouraha nənimek riti tukaməkeikei kouraha mwi nənimen riti. Trini minuə iərmana rouraha revik riti tukaməkeikei kouraha mwi revin riti.' ³⁹ †Mətə iou iakani pehe tukumiaha i mē tihəpwəh nəvisəien kimia-

ha iərmana rərəha, mhəpwəh nərpwinien tai noien ərəha səvənhi iamīnhi. Trini minuə iərmana riti rəpwi nīkare nīkapwim mwatuk, ikuvei pen mwi nīkaren mour min. ⁴⁰ †Trini minuə iərmana riti ruvi irapw ik ia nəgkiariien asori mē truvei raka səim karkahu, ikuvei pen mwi səim kot min. ⁴¹ Trini minuə iərmana riti raməkeikei mik mē tikəvrani narimnari me səvənhi mavən kilometa kuatia, ikavən kilometa kəru kimirau min. ⁴² Trini minuə iərmana riti rəres ik nari riti, ikuvei pen min. Tikəpwəh nīniseien iərmana sə rokeikei mē truvehi ouihi a səim narimnari me."

Iesu rini mē tikəkeikei nərmana səməme haməmwəki ik

⁴³ †††"Kimiaha hiəuvəregi raka kiməni mē, 'Tikaməkeikei mōkeikei piam nənə məmwəki iərmana sə raməmwəki ik.' ⁴⁴ †Mətə iou iakani pehe tukumiaha i mē kimiaha tihaməkeikei mhōkeikei nərmana səməme haməmwəki kimiaha, nənə mhəfwaki ti nərmana səməme kamhometə kimiaha. ⁴⁵ ††Noien nəha trahatən pen mē Tata səkimiaha fwe ia neiai nīpwənətīn me nē kimiaha, ti nəri nē mē in ramo meri səvənhi rautə nukwəsikər raməhiəpwīn nərmana ərəha me mīne nərmana amasan me. In ramərhi irapw mwi nesən raməfwi nərmana atukwatukw mīne nərmana həkətukwatukw mhə. ⁴⁶ Kimiaha hiaməfətərig irə? Trini minuə kimiaha hiōkeikei a nərmana səməme hōkeikei kimiaha, Kumwesən trəgnəgini kimiaha ti nəfe? Nərmana kamərəku pen takis minraha irəha mwi kamho noien nəha! ⁴⁷ Nənə trini minuə kimiaha hiaməgkiari pen m piəvmiaha me a, nəfe noien amasan hiamō mhəpi raka nərmana me nəpwīn? Nərmana me səməme hərəirei Kumwesən irəha mwi kamho noien nəha! ⁴⁸ †Ro pen kimiaha tihaməkeikei mhatukwatukw rəmwhen ia Tata səkimiaha fwe ia neiai in ratukwatukw."

Iesu rəgkiari ia nəriari penien nari m nərmana nautə səvənraha riwən

6 †††"Kimiaha tihaməsiari nəpin hiamō noien atukwatukw me səkimiaha, mhəpwəh noien ia nəmri nərmana me mē irəha tuhətōni. Trini minuə hiamō iamīnhi irə, nərəkuien səkimiaha sə truku pen ti Tata səkimiaha fwe ia neiai triwən.

² Nəpin ikuə tikuvei pen nari riti mē trasitu ia nərmana nautə səvənraha riwən, ikəpwəh nukupwənien mēse kisipw rəmwhen kəuətəkəsə me kamho ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel mīne ia suatuk me mē nərmana tuhətōni mhəgnəgini irəha. Iakani nīpərhienien tukumiaha i nərmana me nəha həuvəvehi raka nərəkuien səvənraha. ³ ††Mətə nəpin tikuvei pen nari riti mē trasitu ia nərmana nautə səvənraha riwən, ikəpwəh nəsenien rəgim mour rukurən nəfe rəgim mwatuk ramo. ⁴ Ro iamīnhi irə tiko afafa nəriari-

† 5:29 Mat 18:9, Mak 9:47, Kol 3:5 †† 5:30 Mat 18:8, Mak 9:43
‡ 5:31 Dut 24:1-4, Mak 10:4, 1Kor 7:10-11 †† 5:33 Eks 20:7, Lev 19:12, Nam 30:2, Dut 23:21 †† 5:34-35 Aes 66:1, Jem 5:12, Mat 23:22, Wok Me 7:49, Sam 48:2, Aes 66:1 ††† 5:37 Jem 5:12 ††† 5:38 Eks 21:24, Lev 24:20, Dut 19:21 † 5:39 Lev 19:18, Jon 18:22-23

‡ 5:40 1Kor 6:7 ††† 5:43 Lev 19:18 †† 5:44 Eks 23:4-5, Luk 23:34, Wok Me 7:60, Rom 12:14,20 ††† 5:45 Efes 5:1 † 5:48 Lev 19:2, Dut 18:13 †† 6:1 Mat 23:5 ††† 6:3 Mat 25:37-40

ien s̄aim, n̄an̄ s̄aim Tata s̄a ram̄at̄a narimnari me kamo afafa truvei pehe n̄ar̄akuien mik."

Iesu r̄agkiari ia n̄əfwakiien

⁵ "N̄an̄ n̄əpin kimiaha tih̄əfwaki, hīəpw̄əh noien r̄əmwhen ia k̄əuət̄k̄əsua me kamho. Ir̄əha kamh̄ərer ia n̄əkwaī n̄imw̄əfwaki me s̄əv̄ai n̄əkur Isrel m̄ine ia kwopun me suatuk me h̄əuvehe mamh̄əvsiek ikin, mamh̄əfwaki m̄ə n̄ərmama tuh̄ətoni ir̄əha. Ir̄əha hokeikei pik noien n̄əha, m̄ət̄ə iakani n̄ip̄ərhienien tukumiaha i m̄ə n̄ərmama me n̄əha h̄əuv̄əuvehī raka n̄ar̄akuien s̄əv̄ənraha. ⁶ ††M̄ət̄ə n̄əpin tik̄əfwaki, ikev̄ən ia n̄əkwaī rum s̄aim m̄ər̄əpinh̄ə, m̄əfwaki m̄ Tata s̄aim s̄ə n̄ərmama h̄əpk̄ətoni mh̄ə. N̄an̄ Tata s̄aim s̄ə ram̄at̄a narimnari me kamo afafa truvei pehe n̄ar̄akuien mik. ⁷ †N̄an̄ n̄əpin kimiaha tih̄əfwaki, hīəpw̄əh n̄iniien n̄əgkiariien me rip̄ik r̄əmwhen ia n̄ərmama s̄əm̄əme h̄əreirei Kumwes̄ən kamho. Ir̄əha rer̄inraha rir̄hi m̄ə kumwes̄ən me s̄əv̄ənraha tuh̄əregi ir̄əha t̄i n̄əri n̄ə m̄ə kamh̄əni n̄əgkiariien me rip̄ik. ⁸ ††Kimiaha tih̄əpw̄əh noien r̄əmwhen ia n̄ir̄əha t̄i n̄əri n̄ə m̄ə n̄əpin kimiaha hīəpk̄əres mh̄ə ihi Tata s̄əkimiaha, in ruv̄əukur̄ən raka narimnari me s̄ə h̄əiw̄ən t̄əni kimiaha.

⁹ ††Ro pen kimiaha tih̄əmw̄əkeikei mh̄əfwaki iam̄inhi ir̄ə: 'Tata s̄əkimaha ia neiai,

Pw̄əh n̄ərmama h̄əsiai n̄əgh̄im ro ikinan i.

¹⁰ ††Pw̄əh n̄it̄ət̄ə s̄ə ikam̄ərim̄ənu ir̄ə ruvehe.

Pw̄əh ko n̄əkwam ia t̄ip̄r̄ən̄ə r̄əmwhen kamo n̄əkwam ia neiai.

¹¹ Tikuvei pehe n̄əveḡinien s̄ən̄əmaha r̄əmwhen s̄əv̄ai n̄əpin ipwet.

¹² ††Tikenouenou noien ər̄əha me s̄əkimaha r̄əmwhen kimaha iahamenouenou noien ər̄əha me s̄əm̄əme n̄ərmama hamo ia kimaha.

¹³ †Tik̄əpw̄əh niri penien kimaha ia kwopun tah̄əmwei ia n̄ərh̄aien ikin,

m̄ət̄ə tik̄inise Setan m̄ə tr̄əpw̄əh nourahaien kimaha.'

¹⁴ ††Tr̄ini m̄inua kimiaha hienouenou noien ər̄əha me s̄əv̄ai n̄ərmama, Tata s̄əkimiaha fwe ia neiai in mwi trenouenou noien ər̄əha me s̄əkimiaha. ¹⁵ M̄ət̄ə tr̄ini m̄inua kimiaha hīəpw̄əh nenouenouien noien ər̄əha me s̄əv̄ai n̄ərmama, Tata s̄əkimiaha tr̄əpw̄əh mwi nenouenouien noien ər̄əha me s̄əkimiaha."

Iesu r̄agkiari ia n̄əpw̄əhien n̄əveḡinien t̄i n̄əfwakiien

¹⁶ ††N̄an̄ n̄əpin tih̄əpw̄əh naniien nari m̄ə tih̄əfwaki, hīəpw̄əh noien n̄animemiaha r̄əpou r̄əmwhen ia k̄əuət̄k̄əsua me kamho. Ir̄əha kamho n̄animenraha ruvehe mop̄əiti m̄ə n̄ərmama me tuh̄ətoni mh̄əukur̄ən m̄ə kamh̄əpw̄əh naniien nari. Iakani n̄ip̄ərhienien tukumiaha i n̄ərmama me n̄əha h̄əuv̄əuvehī raka n̄ar̄akuien s̄əv̄ənraha. ¹⁷ M̄ət̄ə n̄əpin ikūə tik̄əpw̄əh

† 6:5 Mat 23:5, Luk 18:10-14 †† 6:6 2King 4:33 † 6:7 Aes 1:15, 1King 18:26-29 †† 6:8 Mat 6:32 †† 6:9 Jon 17:6 ††† 6:10 Mat 7:21, 26:39, Luk 22:42 ††† 6:12 Mat 6:14-15, Mat 18:21-35 § 6:13 Luk 22:40, Jem 1:13, Jon 17:15, 2Tes 3:3, 2Tim 4:18, 1Kron 29:11-13 † 6:14 Mak 11:25-26 †† 6:16 Aes 58:5-9

n̄aniien nari m̄ə tik̄əfwaki, ikaikuas ia n̄animem, mahakwi oel ia nukw̄ənem. ¹⁸ N̄an̄ n̄ərmama tuh̄əpw̄əh n̄ətoniien m̄ə ik̄əpw̄əh n̄aniien nari, m̄ət̄ə Tata s̄aim s̄ə n̄ərmama h̄əpk̄ətoni mh̄ə tr̄ətoni. N̄an̄ Tata n̄əha s̄aim s̄ə ram̄at̄a narimnari me kamo afafa truvei pehe n̄ar̄akuien mik."

Iesu r̄agkiari ia noeiteien naut̄ə ia neiai

¹⁹ ††Kimiaha tih̄əpw̄əh noeiteien naut̄ə s̄əkimiaha ia t̄ip̄r̄ən̄ə i. Ia kwopun i uvne me m̄ine nopweiiien kraouraha nari. Ia kwopun i rakres me kamheitehi n̄imw̄ə, mamh̄əuv̄nimw̄ə, mamhakres. ²⁰ ††M̄ət̄ə kimiaha tih̄əmw̄əkeikei mh̄əite naut̄ə s̄əkimiaha ia neiai. Ia kwopun n̄əha uvne me m̄ine nopweiiien kroupkouraha mh̄ə nari. Rakres me h̄əpk̄əitehi mh̄ə n̄imw̄ə m̄ə tuh̄əuv̄nimw̄ə mhakres. ²¹ Iakani iam̄inhi ir̄ə t̄i n̄əri n̄ə m̄ə kwopun naut̄ə s̄aim ram̄əmak ikin, n̄ət̄ərigien s̄aim tram̄əmak mwi ikin."

Iesu r̄agkiari ia n̄əmri iərmama

²² "N̄əmri iərmama in n̄ə rauvei pen nukuraanien m̄ n̄ipwran. Ro iam̄inhi ir̄ə tr̄ini m̄inua n̄animem ramasan, n̄ipwram pam trukuar ia nukuraanien. ²³ M̄ət̄ə m̄ə n̄animem r̄ər̄əha, n̄ipwram pam trukuar ia n̄əpit̄əvien. Tr̄ini m̄inua nukuraanien ia rer̄im ro n̄əpit̄əvien ir̄ə, ika-mar̄ə ia n̄əpit̄əvien p̄ərhien."

Iesu r̄agkiari ia iəmə asori k̄əru

²⁴ "Iərmama riti riw̄ən ramo tukwini nari ko ro n̄əkwaī iəmə asori k̄əru. Tr̄ini m̄inua ro iam̄inhi ir̄ə, trokeikei riti, m̄əmw̄əki riti, ūə tr̄isiai riti mip̄kisiai mh̄ə riti. Kimiaha ko hīəpk̄əuvehī p̄əri mh̄ə Kumwes̄ən m̄ine mane mho iəmə asori mi ir̄ə s̄əkimiaha m̄ə tiho p̄əri n̄əkwarau."

Iesu r̄agkiari ia n̄ət̄əriḡ pikien ia narimnari me s̄əv̄ai t̄ip̄r̄ən̄ə i

²⁵ ††Ro pen iakani pehe tukumiaha i m̄ə tih̄əpw̄əh n̄ət̄əriḡ pikien t̄i n̄im̄iruien s̄əkimiaha, mamh̄əres n̄əfe tihani ūə n̄əfe tih̄ənimwi. Tih̄əpw̄əh n̄ət̄əriḡ pikien ia n̄ipwramiaha, mamh̄əres n̄əfe tiharkahu i. N̄im̄iruien ripko mh̄ə s̄əv̄ai n̄əveḡinien əpa. N̄ipwrai iərmama ripko mh̄ə s̄əv̄ai t̄inari əpa. ²⁶ ††H̄ət̄ə ro menu me i ia n̄imagouagou. Ir̄əha h̄əpw̄əh n̄əpweiiien nari, mh̄əpw̄əh nesiiien nukwan, mh̄əpw̄əh noeiteien n̄əveḡinien ia n̄imw̄ə s̄ə kamoeite n̄əveḡinien ikin. M̄ət̄ə Tata s̄əkimiaha ia neiai ram̄əkw̄m̄əni ir̄əha. N̄an̄ ia n̄animen kimiaha hiamasan pik mh̄əpi raka ir̄əha. ²⁷ Sin ia kimiaha ko ro n̄im̄iruien s̄əv̄ənhi r̄əpw̄əmw̄is mwi s̄əv̄ai n̄əpin ouihi a tr̄ini m̄inua ram̄ət̄əriḡ pik tukwe? Kimiaha riti ko ripko mh̄ə n̄əri n̄əha.

²⁸ Ro iam̄inhi ir̄ə r̄əfo hiam̄ət̄əriḡ pik t̄i t̄inari? H̄ətoni ro tihinari me ia kwopun me m̄ə kamh̄əf̄əut̄ə ir̄ə. Ir̄əha h̄əpw̄əh noien wok, mh̄əpw̄əh nit̄irien t̄inari. ²⁹ ††M̄ət̄ə

§ 6:19 Jem 5:1-3 §† 6:20 Mat 19:21, Luk 18:22, Kol 3:1-2 † 6:25 Fil 4:6, 1Tim 6:6-8, Hip 13:5, 1Tes 5:7 † 6:26 Mat 10:29-31, Luk 12:6-7 †† 6:29 1King 10, 2Kron 9

iakani pehe tukumiaha i Kig Solomon fwe kupwən nautə səvənhi rasori pik, mamarkahu tinari amasan me, mətə tinari səvənhi ripkamasan mhə rəmwhen ia tihinari me i. ³⁰ Kimiaha nahatətəien səkimiaha ripkiskai mhə. Kumwesən rauvei pen tinari amasan me m tihinari me, nəri auər a tihinari me kamhəmīru ipwet mətə trakwakwi haukei, mhəsas, kuvani ia napw. Mə Kumwesən ramo iamīnha irə, in truvei pehe mwi tinari m kimiaha mēpi raka. ³¹ Ro pen tihəpwəh nətərig pikien, mamhəres mə, 'Tsani nəfe?' uə 'Tsənimwi nəfe?' uə 'Tsarkahu ia nəfe?' ³² †Nərmama səməme hərəirei Kumwesən kamhətui əmisə nəveginien mine tinari. Nənə Tata səkimiaha ia neiai ruvəukurən raka narimnari me i mə tihaməkeikei mhəuvehi. ³³ ††Mətə kimiaha tihəkupwən mhətui əmisə nitətə sə in ramərimənu irə mine noien atukwatukw me səvənhi, nənə in truvei pehe mwi narimnari me pam i m kimiaha. ³⁴ †Ro pen kimiaha tihəpwəh nətərig pikien ti nəfe trakwakwi. Narimnari me səvəi trakwakwi səvəi trakwakwi. Nəsəsauien me səvəi nəpin kuatia nəmwhen raka."

Iesu rəgkiari ia nəkiriien nərmama ti noien ərəha me səvənraha

7 ††Kimiaha tihəpwəh nəkiriien nərmama ti noien ərəha me səvənraha kamo Kumwesən rəkiri mwi kimiaha ti noien ərəha me səkimiaha. ² †Nəkiriien səkimiaha sə hiaməkiri nərmama irə, tukəkiri mwi kimiaha irə. Nərpwīnien səkimiaha sə hiamo m nərmama tukərpwīn pehe mwi m kimiaha.

³ Rəfo ikamətə nīmwəkmwəki nei sə raməmak ia nəmri piam, mətə ipkətə mhə nīpəri nei asori sə raməmak ia nənimem? ⁴ Trini minuə nīpəri nei asori raməmak ia nənimem, rəfo iakamini pen ti piam mə, 'Əseni iou, pwəh iakiskəri raka nīmwəkmwəki nei sə raməmak ia nənimem?' ⁵ Ik iərmama sə ikamo kəuətkəsua tikaməkeikei mukupwən muvehi raka nīpəri nei asori sə raməmak ia nənimem, kurirə irə ikətə amasan nari mə tikiskəri raka nīmwəkmwəki nei sə raməmak ia nəmri piam.

⁶ ††Kimiaha tihəpwəh nuvei penien nari sə ro ikinan m kuri me. Rərəha mə kuri me nəha hərəri mhahi testesi nīpwramiaha. Tihəpwəh nərarki penien nəri amasan nənimen rutə pik revən ti pikə me. Rərəha mə pikə me nəha havən irə ia nisunraha."

Iesu rini mə tikəres nari, mətui nari, mīkunkun ia təpinhə

⁷ ††Trini minuə hiokeikei nari riti, ramasan mə ti-həres, nənə tukuvei pehe m kimiaha. Tihətui əmisə i, nənə tihətoni. Tihəkunkun ia təpinhə, nənə tukəsevər tukumiaha. ⁸ †Iərmama sə raməres nari, trətoni. Iərmama sə ramətui əmisə nari, trətoni. Iərmama sə rakunkun ia təpinhə, tukəsevər tukwe.

† 6:32 Mat 6:8 †† 6:33 1King 3:13-14, Sam 37:4,25, Rom 14:17 † 6:34 Eks 16:4,19, Mat 6:11 †† 7:1 Rom 2:1, 1Kor 4:5, Jem 4:11-12 †† 7:2 Mak 4:24 ††† 7:6 Mat 10:11 ††† 7:7 Mak 11:24, Jon 14:13, 15:7, Jon 16:23-24 † 7:8 Jem 1:5, 1Jon 3:22, 1Jon 5:14-15

⁹ Sin ia kimiaha nəpin iəkunouihi səvənhi rəres bred, truvei pen kəruətərei min, ¹⁰ uə rəres nəmu truvei pen snek? Rəkəm! ¹¹ ††Kimiaha tihaməkeikei mhəuvei pen narimnari amasan me m nəkwərhakwərha me səkimi-aha. Mə kimiaha i nəkur ərəha hiəukurən noien iamīnhi, hiaməfətərig ia Tata səkimiaha ia neiai? In truvei pen narimnari amasan me rasori mwi m nərmama səməme kamhəres in tukwe. ¹² †††Ro pen nəfe noien kimiaha hiokeikei mə nərmama tuho ia kimiaha, kimi-aha mwi tiho ia nirəha, ti nəri nə mə in i nīpwrai nəgkiariien me ia Loa səvəi Moses mine nəkukuə me səvəi profet kupwən me."

Iesu rəgkiari ia suatuk kəru

¹³ ††Kimiaha tihaməkeikei mhəukurau ia ket ouihi. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə ket asori mine suatuk sə rīməru ramevən ti nemhəien. Nərmama həpik kamhəukurau ia ket nəha. ¹⁴ †††Mətə ket ouihi mine suatuk əknekīn ramevən ti nimiruien. Nərmama houihi a kamhətə suatuk nəha."

Iesu rəgkiari ia noien səvəi profet eikuə me

¹⁵ ††Kimiaha tihaməsiari ti profet eikuə me. Irəha tuhəuvehe tukumiaha mhəvi sipsip me ia nirəha, mətə rerinraha rəmwhen ia kuri ərpmīn me. ¹⁶ ††Kimiaha tihətə irəha, mhəukurən mə irəha profet eikuə me, ti nəri nə mə noien səvənraha trahatən pen. Rəfo, ko ke-si nukwai krep ia rəhi, uə nukwai niemis ia nəkwus sə ro rīrevīn me? Rəkəm! ¹⁷ Nei amasan raukuə kwənkwai nei amasan, mətə nei ərəha raukuə kwənkwai nei ərəha. ¹⁸ Nei amasan ko rəpwəh nukuəien kwənkwai nei ərəha. Nei ərəha ko rəpwəh nukuəien kwənkwai nei amasan. ¹⁹ †††Nei me pam səməme həpkukuə mhə kwənkwanraha sə ramasan kamərai əmwesi irəha, kaməranki pen ia napw. ²⁰ †††Ro pen kimiaha tihətə irəha mhəukurən mə irəha profet eikuə me ti nəri nə mə noien səvənraha trahatən pen.

²¹ †††Nərmama həpik kamhəkwein iou mə, 'Iərimənu, Iərimənu,' mətə ripko mhə irəha pam tuhəuvnimwə mhə ia nitətə ia neiai. ¹⁸ Iərmama sə ramo nəkwai Tata səiou sə ramarə ia neiai in truvnimwə. ²² Ia nəpin nəha nərmama həpik tuhəni pehe tukw iou i mə, 'Iərimənu, Iərimənu, ia nəghim kimaha iahənəvisau m nərmama. Ia nəghim kimaha iahənəkoui irapw nərəmhə me ia nərmama. Ia nəghim kimaha iahəno nīmətəien asori me ripik. Rəfo ia kimaha?' ²³ ††Mətə iou takini pen atukwatukw ti nirəha i mə, 'Iou iapkkurən raka mhə kimi-aha ia nəpin riti. Kimiaha nərmama me hiamo noien ərəha, həuvən isipwīn tukw iou.'"

† 7:11 Jem 1:17 ††† 7:12 Mat 22:39-40, Luk 6:31, Rom 13:8-10 †† 7:13 Jon 10:7,9 ††† 7:14 Wok Me 14:22 †† 7:15 Mat 24:4,24, Wok Me 20:29, 2Tes 2:1 †† 7:16 Kal 5:19-22, Jem 3:12 ††† 7:19 Mat 3:10, Luk 3:9, Jon 15:6 ††† 7:20 Mat 12:33 ††† 7:21 Luk 6:46, Mat 21:31, Rom 2:13, Jem 1:22,25 18 Nəpin ripik Matiu rani nəgkiariien i mə "Nitətə ia neiai." Nīpwrai nəgkiariien i in i "Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə." 19 7:23 Sam 6:8, Mat 10:33, 25:41, Mat 13:41-42, 2Tim 2:19

Iesu rægkiari ia iærmama mi sã krauvrhækin nimwã

²⁴ "Iærmama sã rîregi nægkiariien me i sãiou, mamõ næfe iakimãni, in trãmwhen ia iærmama riti rukurãn nari muvrhækin nimwã sãvãnhi ia tãkure kãruãterei. ²⁵ Nãpin nesãn rauãr, iapiwãn raiu, nimãtagi rãsuã ia nimwã nãha, mætã nimwã nãha rãpwãh nimweiiien tî nãri nã mã kimãuvrhækin pen ramãrer æknekia in tãkure kãruãterei. ²⁶ Mætã iærmama sã rîregi nægkiariien me i sãiou, mãpwãh noien næfe iakimãni, in trãmwhen ia iærmama riti rîreirei nari muvrhækin nimwã sãvãnhi ia nîpãkir. ²⁷ Nãpin nesãn rauãr, iapiwãn raiu, nimãtagi ruvehe mãsuã ia nimwã nãha, nãnã nimwã nãha rimwei. Nãpin rimwei irã ruvehe mãrãha pam."

²⁸ Nãpin Iesu rini pam nægkiariien me i, nærmama me hãrkãri asori nari ia nahatãniien sãvãnhi, ²⁹ tî nãri nã mã in rahatãn irãha rãmwhen iærmama sã rauvehi nasoriien ruku pen tî Kumwesãn. In ropã ia nahatãn me sãvãnraha sãmãme kamhahatãn Loa.

Iesu ro iærmama riti nemhãien skai ro tekïn ruvehe mãsanin

8 Nãpin Iesu reiwaiu ia tãkuãr nãha, nærmama hãpik kamhãkurirã i. ² Nãnã iærmama riti nemhãien skai riti ro tekïn ruvehe tukwe in, minimwi nukurhun mi ia nãnimen, minî mã, "Iãrimãnu. Mã rerim ragien, ko iko iou iakãmher?"

³ Nãnã Iesu rosã pen rãgin, mirapi in, minî mã, "Rerik ragien. Tikuvehe mãmher." Tãkwãkwuni a nemhãien sãvãi iærmama nãha raraka irã. Nîpwran ruvehe mãmher mwi. ⁴ Nãnã Iesu rini pen tukwe in mã, "Tikãtui amasan tukwe, mãpwãh niniiien næfe iakino mik tî iærmama riti. Mætã tikevãn atukwatukw tî pris † pwãh rãtoni nîpwram mã rãmher. Tikuvei pen næfe m Kumwesãn sã Moses rimãni. Nærmama me tuhãtoni hãukurãn mã nemhãien i ruvãiwãn ia nîpwram."

Iaruagãn riti sãvãi nãkur Rom ramahatãtã ia Iesu

⁵ Iesu revãn mãpirapw ia taon nãha Kapaneam. Iaruagãn riti sãvãi nãkur Rom nãha ikin in rasori ia naruagãn me irãha pam hantret. Ruvehe tî Iesu, mãres mã, ⁶ "Iãrimãnu. Ko ikasitu ia nirak? Iærmama sã ramo tukwini nari miou ramãmak fwe ia nãkwai nimwã sãiou, mamregi rãrãha anan, ko rîpkavãn mhã."

⁷ Mîregi Iesu rini pen tukwe in mã, "Iou takuvehe mo in ruvehe mãsanin."

⁸ Mætã iãmã asori sãvãi naruagãn me rini mã, "Iãrimãnu. Rîpko mhã iou iãmã amasan riti. Iãpkãmwhen mhã mã tikuvehe muvnmwã ia nimwã sãiou. Mætã tikini a nãkwam, nãnã pwãh iærmama sã ramo tukwini nari miou ruvehe mãsanin. ⁹ Iou mwi iãr-

mama riti sã iakamarã tegin nãmã asori me. Naruagãn me nãpwãn mwi kamharã tegin iou. Nãpin iakini pen tî riti mã 'Evãn,' in trevãn. Nãpin iakini pen tî riti mwi mã 'Uvehe,' in truvehe. Nãpin iakini pen tî iærmama sã ramo tukwini nari miou mã 'O nãri,' in tro."

¹⁰ Nãpin Iesu rîregi nægkiariien nãha, rãrkãrinari, minî pen tî nærmama sãmãme kamhãkurirã in mã, "Iakani nîpãrhienien tukumiaha i mã iou iãpkãtã raka mhã iãmã Isrel riti nahatãtãien sãvãnhi riskai rãmwhen ia nahatãtãien sãvãi iãmã Rom i. ¹¹ Iakani pehe tukumiaha i mã nærmama hãpik rîpko mhã irãha nãkur Isrel tuhãku pen ia nîkaren parei mine nîkaren peraha mhãuvehe mhani pãri nari irãha Epraham mine Aesak mine Jekop ia Nitãtã ia Neiai. ¹² Mætã nãkur Isrel, irãha nîpwãtã nitãtã nãha, tukãrarki irapw irãha hãpik fwe iruã ia kwopun rîpitãv ikin. Ia kwopun nãha tuhasãk, mhahi tãrini revinraha."

¹³ Nãnã Iesu rini pen tî iãmã asori sãvãi naruagãn me mã, "Evãn. Iærmama sã ramo tukwini nari mik trãsanin rãmwhen ikin nîpãrhienien mã tako mik." Tãkwãkwuni a irã iærmama sã ramo tukwini nari m iãmã asori sãvãi naruagãn me ruvehe mãsanin.

Iesu ro mama sãvãi Pita ruvehe mãsanin

¹⁴ Kurirã ikin Iesu revãn muvnmwã ia nimwã sãvãi Pita, mãtoni kaka pran sãvãi Pita ramãmak mamãkwieififa. ¹⁵ Iesu rîrãpi rãgin, nãnã nemhãien raraka irã. Pran nãha riskãmter, minãmãpnãpenã næveginien sãnãni.

¹⁶ Ia nãpin nãha ia nãruarãv meri ruvãivã irãha hãuvehi nærmama hãpik næremhã me kamharã ia nirãha hãuvehi irãha mhãuvehe tî Iesu. In rini a nægkiariien sãvãnhi, mãkoui irapw nãnimwãn ærãha me irã, mo mwi sãmãme kamhemhã irãha pam hãuvehe mhãsanin. ¹⁷ Narimnari me i hãier pehe iamãnhi mã nægkiariien sãvãi Profet Aesã truvehe mukuã. In rimãni mã, "In ruvehi nemhãien me sãkitaha mine nãmisiãien me sãkitaha."

Iærmama kãru krouokeikei mã troukurirã Iesu

¹⁸ Nãpin Iesu rãtoni mã nærmama me hãpik hãrer kurau kurau irã, rini pen tî nærmama me sãvãnhi mã, "Pwãh sãuvãn mhãpi simwãn pen fwe ia nîkare nui asori." ¹⁹ Ia nãpin nãha iahatãn riti sãvãi Loa ruvehe minî pen tukwe in mã, "Iahatãn, takukurirã ik kwopun pãku tikevãn ikin."

²⁰ Mîregi Iesu rini pen tukwe in mã, "Kuri æprmin me sãvãnraha nîpãg rarã. Menu me ia nimãgouãgou tãpwãgenraha rarã. Mætã iou, Iãmãti Iærmama, kwopun sãiou riwãn mã takãpri ikin."

²¹ Nãnã iærmama riti mwi sã ramãrer ia kwopun nãha irãha nærmama me sãvãi Iesu rini pen tukwe in mã, "Iãrimãnu. Takukurirã ik, mætã pwãh iakukupwãn

† 7:29 Mak 1:22, Luk 4:32, Jon 7:46 †† 8:4 Lev 14:1-32, Mat 9:30, Mak 7:36, Luk 17:14 ‡ Pris me nãha Iesu ramægkiari ia nirãha, irãha nimwipwi Eron me. Fwe kupwãn irãha kamho wok ia nimwã sãvãi Kumwesãn fwe Jerusalem. †† 8:5 Jon 4:47

‡‡ 8:10 Mat 15:28 ††† 8:11 Sam 107:3, Luk 13:29 ††† Nãpin rîpik Matiu rani nægkiariien i mã "Nitãtã ia neiai." Nîpwrai nægkiariien i in i "Nitãtã sã Kumwesãn ramãrimãnu irã." § 8:12 Mat 22:13, 25:30, Luk 13:28 §† 8:14 1Kor 9:5 §†† 8:20 2Kor 8:9 §† 8:21 1King 19:20, Jon 5:25

mevən minimwi raka səiou tata.”²² Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Nərmama səməme həpkukurirə mhə iou rəmwhen mə həuvamhə raka. Tikukurirə iou, məpwəh irəha. Pwəh irəha hənimwi nərmama me səvənraha səməme həuvamhə.”

Iesu rinise nimətagi asori

²³ Ia nəpin nəha Iesu rəputə ia nitətə ouihi riti. Nərmama me səvənhi həkurirə in.²⁴ †Irəha həier mənamhəuvən. Ripko mhə tui nimətagi asori riti riskəmter ia təkure nui mo peiau peiau me rasori minakuər ia nitətə ouihi səvənraha. Mətə Iesu ramapri.²⁵ Ro pen irəha həuvən, mhəsəwpwiri in, mamhəni mə, “Tərimənu! Tikuvehimiru kitaha! Na tsəmwhenimw!”

²⁶ ††Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Rəfo kimiaha hiamhekir? Kwa nahatətəien səkimiaha ripkiskai mhə.” Nənə in riskəmter minise nimətagi mine nui asori minuə troueiwaiu. Təkwtəkwuni a mwi narimnari me pam həuvehe mhəmərinu.

²⁷ Nərmama me səvənhi nənimenraha rier. Irəha həni mə, “Nəfe i iərmama nimətagi mine nui krauo nəkwan?”

Iesu rəkoui irapw nəremhə me nepwin ia iərmama Katara kəru

²⁸ Nəpin Iesu rier pen ia nikare nui asori ia tənə səvəi nəmə Katara, iərmama kəru krouier ia kwopun kanimwi nərmama ikin, rouvehe tukwe in ia suatuk. Nəremhə me kamharə ia nirau, mamho irau krauousi nərmama. Iərmama riti riwən ko rukurau ia suatuk ia kwopun nəha.²⁹ †Nəpin irau krouətə Iesu, krouəkwein əpwəmwis, rouni mə, “Tini Kumwesən, ikuvehe mə tiko nəfe ia kimaha? Rosi tiko nəmisəien m kimaha, mətə ripko mhə ihi nəpin atukwatukw səvənhi uə?”

³⁰ Mətə toue pikə me həpik kamhərku ia kwopun nəha isipwin kwopti ti nirəha.³¹ Nəremhə me nəha hase Iesu, mhəni mə, “Tini minuə ikəkoui irapw kimaha, pwəh ikərhi pen kimaha iahəuvən ia reri pikə me nəha.”

³² Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Həuvən!” Ro pen irəha həier ia iərmama mi nəha, mhəuvən ia reri pikə me. Təkwtəkwuni a mwi pikə me pam haiu, mheiwaiu ia nəpatu, mhəsas pen ia təmwei nui asori, mhəmwhenimw.³³ Nərmama səməme kamhətui ti pikə me hap, mhəuvən ia taon səvənraha, mhəni irapw narimnari me pam nəha irəha hənətoni. Irəha həgkiari pik ia nəfe Iesu rino ia iəmə mi nəha nəremhə me hənəra ia nirau.³⁴ Nərmama me pam ia taon nəha həier mə tuhətə Iesu ia suatuk. Nəpin hətoni, hase in mə trəpwəh tənə səvənraha mamevən.

Iesu ro iərmama riti nisun mi krouemhə ruvehe məsanin

9 ††Nənə Iesu rəputə ia nitətə ouihi, məpi simwin mwi ia nui asori, muvehe ia taon səvənhi. ††2 Ia

† 8:24 Sam 4:8 †† 8:26 Mat 14:31, 16:8, Sam 89:9 † 8:29 Mak 1:24, Luk 4:34,41 †† 9:1 Mat 4:13

kwopun nəha nərmama nepwin həuvehi iərmama riti mhəuvehi mhəuvehe tukwe. Iərmama nəha ramapri ia niməhan səvənhi nisun mi krouemhə. Nəpin Iesu rətoni nahatətəien səvənraha, rini pen ti iərmama sə nisun mi krouemhə mə, “Nərik. Tikəpwəh nehekiriən. Iakinenouenou raka noien ərəha me səim.”

³ Nəpin Iesu rini nəgkiariien nəha nahatən me nepwin səvəi Loa həgkiari minraha me, mhəni mə, “Iəmə i rani ərəha Kumwesən.”

⁴ ††Mətə Iesu ruvəukurən raka nətərigien səvənraha, minuə mə, “Rəfo rerimiaha ramrhi ərəha iou iamini irə?”⁵ Nəgkiariien mi sə pəku nəha riməru tukw iou ti niniien: nəgkiariien i mə, “Iakinenouenou raka noien ərəha me səim,” uə nəgkiariien i mə, “Ərer mavən?”⁶ ††Mətə iakokeikei mə kimiaha tihəukurən mə iou, Iəmətə Iərmama, iakauvehi nasoriien ia tiprənə i. Iakukurən ne-nouenouien noien ərəha me.” Nənə Iesu rini pen ti iərmama sə nisun mi krouemhə mə, “Ərer, muvehi niməhan səim, mavən mamevən fwe imwan.”⁷ Iəmə nəha rərer, mavən, mevən fwe imwəni.⁸ Nəpin nərmama hətoni nəri nəha, həhekir, nənə həuvehi utə nəghi Kumwesən ti nəri nə mə in ruvei pen nasoriien m nərmama mə tuho iamini irə.

Iesu rəkwein Matiu mə trukurirə in

⁹ Nəpin Iesu rəpwəh kwopun nəha mamevən, rətoni iərmama riti nəghin nə Matiu raməkure ia nimwə kamərəku pen takis ikin. Iesu rini pen tukwe in mə, “Kurirə iou.” Nənə Matiu riskəmter mukurirə in.

¹⁰ Kurirə irə Iesu revən maməni nari ia nəkwai nimwə səvəi Matiu. Nərmama kamərəku pen takis minraha mine nərmama ərəha me nepwin mwi həpik həuvehe mamhani pəri nari irəha min mine nərmama me səvənhi.¹¹ †Nəpin Farisi me hətoni, həni pen ti nərmama me səvənhi mə, “Rəfo iahatən səkimiaha raməni pəri nari irəha nərmama kamərəku pen takis minraha mine nərmama ərəha me nepwin mwi?”

¹² Mətə nəpin Iesu rirəgi, rini mə, “Nərmama həsanin tuhətui tokta ti nəfe? Mətə nərmama kamhəmə kamhətui tokta.¹³ ††Ramasan mə kimiaha tihəuvən kahatən kimiaha ia nipwrai nəgkiariien i Kumwesən riməni ia Nəkukuə Ikinan mə, “Iakəpwəh nokeikeiien mə nərmama tuhousi əpune nərimiru me mhəuvehi pehe miou, mətə iakokeikei mə irəha tuhapi ti nirəha me.” Nənə Iesu rarə minuə mwi mə, “Iakani iamini irə ti nəri nə mə iapkuvehe mhə mə takəkwein nərmama atukwatukw me, mətə iakuvehe mə takəkwein nərmama ərəha me.”

Noien vi ko ripkuvehe mhə mo kuatia irau noien ivis

¹⁴ ††Ia nəpin nəha nərmama me səvəi Jon Paptaes həuvehe ti Iesu, mamhəni mə, “Rəfo kimaha mine Farisi me iahaməpwəh naniiən nari ti nəfwakiiən, mətə nərmama me səim həpwəh noien iamini irə?”

†† Taon nəha Iesu revən ikin nəghin nə Kapaneam. ††† 9:4 Mat 12:25, Luk 9:47, Jon 2:25 ††† 9:6 Jon 17:2, 5:8 § 9:11 Luk 15:2, 19:7 §† 9:13 Mat 12:7, Hos 6:6 §†† 9:14 Luk 18:12

¹⁵ †Miregi Iesu rini pen ti niraha i ma, "Narmama ia naveginien i kamo ti naravi vien savai ierman mine pran tuhamakeikei mhani nari, mamhagien, ti nari na ma ierman sa ripkaravi a irau pran savanhi ramararaha minraha. Ripkatukwatukw mhama rerinraha trapou ia napin naha. Mataprikuvehe ia napin sa tukuvehi raka ierman sa ripkaravi a irau savanhi pran tripkarav mhama mwi iraha minraha. Ia napin naha iraha tuharpwah nanien nari ti nafwakiien.

¹⁶ ††Iarmama riti riwan ko ruvehi nipari tinari vi mitiri tukuahag ia ruei tinari ivis. Trini minua ro iamihni ira, tinari vi trui tarini nanameitehi asori mwi. ¹⁷ Iarmama riti riwan ko ratagi pen waen vi ia tiki waen tui me sa kino ia teki nani. Trini minua ro iamihni ira, tiki waen tui me tuhasisi mharpurav ti nari na ma havaskai raka. Waen traris pam, naname tiki waen me tuhara. Matapri waen vi tuketagi pen ia tiki waen vi me sa hamarmaru ihi ma waen vi mine tiki waen vi me irau pari trouamak amasan." †

Iesu romasan pran riti mara momasan mwi pran ouihi riti

¹⁸ Napin Iesu rani narimnari me naha ti niraha i, takwtakwuni a mwi iamama asori riti savai nimwafwaki savai nakur Isrel ruvehe tukwe in, minimwi nukurhun mi ia nanimen, mini ma, "Pranouihni saiou ripkemha a i, matapri tiko muvehe, mamrutaragim ira, naname in trimiru mwi." ¹⁹ Ro pen Iesu riskamter iraha narmama me savanhi, mhakurira iamama naha.

²⁰ Pran riti fwe ikin ramemha ia nemhainen savai nipran. Nemhainen naha rinara rerin ira muvehi nuk tuelef. Takwtakwuni naha rukurira Iesu, muvehe, mirapi nusvenhi tinari savanhi. ²¹ ††In ro iamihni ira mine ti nari na ma rerin ramrhi ma, "Rosi ko iakrapi tinari savanhi, ko iakuvehe masanin."

²² Napin rirapi tinari savai Iesu, Iesu ruvsini, matoni pran naha, mini ma, "Pran i. Tikarpwah nehekirien. Nahatataien saim rino raka ik ikuvehe masanin." Takwtakwuni a pran naha ruvehe masanin.

²³ Kurira ira Iesu revan mapirapw ia nimwa savai Jaeras, matoni narmama samame kamhani nipu savai nemhainen mine narmama hapik kamho nurigrigien asori. ²⁴ ††In rini ma, "Hajer. Pranouihni naha ripkemha mhama, matapri a." Iraha haregi haris ia Iesu.

²⁵ Matapri napin hamaiar irapw ira, in ruvnimwa, muvehi ragi pran ouihi naha, naname in rimiru marer. ²⁶ Naname navisaiuen savai nari i revan ia kwopun me pam ia tana naha.

Iesu romasan iarmama karu nanimenrau rifwa

²⁷ †††Napin Iesu rapwah kwopun naha mamevan, iarmama karu nanimenrau rifwa kroukurira in, rouak-

† 9:15 Jon 3:29 †† 9:16 Jon 1:17 † Iesu rusipekin ia nipari tinari vi mine tinari ivis, mara mini mwi tiki waen tui me mine tiki waen vi me. Nusipekinien mi naha nipwanrau ma nahataniien vi savai Iesu tripkasi pen mhama nahataniien tui sa nakur Isrel kamhara ira. †† 9:21 Mat 14:36 †† 9:24 Jon 11:11 ††† 9:27 Mat 20:29-34

wein arpawwis, rouni ma, "Kwanakwus savai Kig Tavit! Api tukumrau!"

²⁸ Napin Iesu ruvnimwa ia nakwai nimwa, iarmama mi naha namrinrau rifwa krouvehe tukwe in. Naname Iesu rini pen ti nirau i ma, "Kimirau irouni niparhienien ma iakukuran noien nari i ua rekam?"

Miregi irau krouni ma, "Ouah, Iarimanu."

²⁹ †††Ro pen in rirapi namrinrau, mini ma, "Ita. Pwah iakomasan nanimenrau rukurira pen a nahatataien sakimirau." ³⁰ †Naname nanimenrau ratui, irau krouata nari. Naname Iesu rinise pen aknekin ti nirau i ma, "Kimirau tirouatui amasan tukwe, rouarpwah ninien nafa iakino m kimirau ti iarmama riti." ³¹ Matapri irau krouarpwah in, rouevan rouavisau nafa Iesu rino minrau nagkiariien savanrau ruviris mevav ia kwopun me pam ia tana naha.

Iesu romasan iarmama riti sa iaremha rava ira

³² Napin iarmama mi naha krouarari rauevan, takwtakwuni naha narmama nepwin hairi iarmama riti, mhairi mhauvehe ti Iesu. Iarmama naha ko ripkagkiari mhama ti nari na ma iaremha rava ira. ³³ ††Napin Iesu rakoui irapw raka iaremha naha, iarmama naha rinamagkiari. Naname narmama me hatoni harkarinari ira, mamhani ma, "Kitaha sapketa raka mhama nari riti iamihni ia tana Isrel."

³⁴ †††Matapri Farisi me hani ma, "In ruvehi niskaiien savai iaremha sa in rasori ia naremha me, mamakoui irapw naremha me ira."

Iesu rerin rarkwepir ti narmama

³⁵ †††Ia napin naha Iesu revan ia taon me mine rukwenu me pam, mamahatan narmama ia nakwai nimwafwaki me savai nakur Isrel, mamavisau nagkiariien amasan ia nitata sa Kumwesan ramarimanu ira, mamomasan narmama me pam samame kamhemha ia nemhainen me sapamsapa mine samame nemhainen rouraha nipari nipwanraha. ³⁶ †††Napin in ratoni narmama hapik anan, rerin rarkwepir ti niraha, ti nari na ma hamamwur pik, mhapanou. Iraha hamwhen ia sip sip me nepwin iarmama riwan trata amasan iraha.

³⁷ ††Ro iamihni ira Iesu rini pen ti narmama me savanhi ma, "Naveginien sa ruvamrua raka fwe ia namhien rasori pik, matapri narmama samame kamhapiki pehe houihni a. ³⁸ Ro iamihni ira kimiaha tihamakeikei mhafwaki m Kumwesan sa ramarimanu ia namhien, mhares in ma trarhi pen narmama nepwin mwi havan fwe ia namhien savanhi mhapeki naveginien sa ruvamrua, mhapeki mhauvehe." ††

††† 9:29 Mat 8:13 § 9:30 Mat 8:4 †† 9:33 Mak 2:12 ††† 9:34 Mat 12:24, Mak 3:22, Luk 11:15 †† 9:35 Mat 4:23, Mak 1:39 ††† 9:36 Mat 14:14, Nam 27:17, 1King 22:17, Esik 34:5 †† 9:37 Sek 10:2, Mak 6:34, Luk 10:2 †† Iesu rusipekin ia naveginien sa ruvamrua ia namhien. Nusipekinien naha nipwan ma narmama hapik hanoraka rere ma tuhauvehe ti Iesu, matapri narmama samame tuhasitu ia niraha, mhairi iraha mhauvehe houihni a.

Iesu rərhi pen nərmmama sāvənhi twelef hāvən
mhəvisau

10 †Iesu rəkwein pen nərmmama sāvənhi twelef hāvəhe tukwe. Nənə in ruvei pen nasoriien minraha. Ia nasoriien nəha irəha həkurən nəkoui irapwien nənimwin ərəha me ia nərmmama, mhəkurən mwi nomasanien nərmmama me pam səməme kamhemhə ia nemhəien me səpəmsəpə.

² Aposol me nəha irəha pam twelef nəghinraha me i: Sə rukupwən Saemon (iəmə sə kani mə Pita), mine Antru piəvi Saemon, mine Jemes tini Sepeti, mine Jon piəvi Jemes, ³ mine Filip, mine Patolomiu, mine Tomas, mine Matiu (iəmə sə kupwən kamərəku pen takis min), mine Jemes tini Alfeas, mine Tateas, ⁴ mine Saemon (iəmə sə kupwən rakurirə ia nəmə me nəha kamhəmwur mə tuhəkoui irapw nəkur Rom), mine Jutas Iskariot (iəmə sə ruvei pen Iesu ia rəgi nərmmama səməme haməmwəki in).

⁵ †Nəmə me nəha twelef Iesu rərhi pen irəha, maməvəhag minraha, mani mə, "Kimiaha tihəpwəh nevəniēn ti nərmmama ripko mhə irəha nəkur Isrel, mhəpwəh mwi nuvniwəien ia taon riti sāvəi nəkur Sameria. ⁶ †Mətə kimiaha tihaməkeikei mhəuvən əpa ti nəkur Isrel. Irəha həmwhen ia sipsip me hənəruei. ⁷ †Nəpin kimiaha hiamesi pen suatuk səkimiaha mamhəuvən, tihəni irapw iaminihə irə mə, 'Nītətə ia neiai ruvəvəhe ipaka.' †††Kimiaha tihaməkeikei mho nərmmama səməme kamhemhə həvəhe mhəsani. Səməme həuvamhə, kimiaha tiho irəha hətui mwi. Səməme nemhəien skai ro tekiraaha, kimiaha tiho irəha həvəhe mhəmher. Səməme nəremhə me kamharə ia nirəha, kimiaha tihəkoui irapw nəremhə me nəha ia nirəha. Nasoriien i iakauvei pehe m kimiaha hiəpkuvehi mhə nənimen. Ro pen kimiaha tihəsitu ia nərmmama me irə, mhəpwəh nəresien nərəkuiēn tukwe. ⁹ †††Kimiaha tihəpwəh nuvehien kol uə silva uə kapa uə mane riti mwi mhəvai pen ia pəkət me səkimiaha. ¹⁰ †Kimiaha tiharkahu karkahu kuatia a, mhəuvei pen put, mhəuvehi tənəripw mine kaskin sāvəi navəniēn səkimiaha, mətə tihəpwəh nuvehien sə rək-waku. Iakani iaminihə irə ti nəri nə mə kimiaha hiəmwhen ia nərmmama kamhowok. Ratukwatukw mə nəkur me nəha tuhəkwməni kimiaha, mhəuvei pehe nəfe riwən təni kimiaha.

¹¹ Nəpin kimiaha tihəuvən ia taon riti uə rukwənu riti, tihətui iərmama riti sə in rərin ragien mə truvehi puvnimwə kimiaha ia nimwə sāvənhi, nənə tihamarə ikin meste nəpin tihəier irə. ¹² †Nəpin tihəuvnimwə ia nimwə nəha tihəkwein amasan ia nirəha mhəni mə, 'Nəmərinuiēn ramarə tukumiaha.' ¹³ Nənə trini minuə nərmmama ia nəkwei nimwə nəha rərinraha ragien mə

† 10:1 Mak 6:7, Luk 9:1 †† 10:5 Wok Me 13:46 † 10:6 Jer 50:6, Mat 15:24 †† 10:7 Mat 3:2, 4:17, Luk 10:9,11 †† Nəpin ripik Matiu rani nəghariēn i mə "Nītətə ia neiai." Nipwrai nəghariēn i in i "Nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə." ††† 10:8 Wok Me 20:33 ††† 10:9 Luk 10:4 § 10:10 Nam 18:31, Luk 10:7, 1Kor 9:14, 1Tim 5:18 §† 10:12 Luk 10:5-6

tuhəuvehi puvnimwə pehe kimiaha, nəmərinuiēn nəha səkimiaha tramarə ti nirəha, mətə mə rərinraha ripkagien mhə tukumiaha, nəmərinuiēn nəha səkimiaha trirərig mwi tukumiaha. ¹⁴ †††Nənə trini minuə nərmmama nəpwīn həpwəh nəsevəriēn ia rərinraha tukumiaha uə həpwəh nətərigien ia nəghariēn me səkimiaha, nəpin kimiaha tihəier ia nimwə sāvənraha uə taon sāvənraha, tihaməkeikei mhounouini raka niməkwrur ia nisumiaha, mhahatən pen mə irəha hənə noien ərəha. ¹⁵ †††Iakani nipərhiēnien tukumiaha i ia nəpin nəha Kumwesən trərpwīn noien ərəha me irə nərpwinien sāvəi nərmmama ia taon nəha triskai məpi raka nərpwinien sāvəi tənə Sotom mine Komora fwe kupwən."

Iesu rini mə tukometə nərmmama me sāvənhi

¹⁶ †††Həregi ro. Iakamərhi pen kimiaha mə tihəuvən mhəmwhen ia kwəti sipsip me sə kamhərer ia kurkwai kuri ərpmīn me. Ro pen kimiaha tihaməkeikei mho rəmwhen ia nərimiru sə rukurən nari mine nərimiru sə noien sāvənhi rəmher. ¹⁷ ††Kimiaha tihaməsiari nərmmama me. Irəha tuhəuvei pen kimiaha ia rəgi nəmə asori me mə irəha tuhəkiri nəghariēn səkimiaha. Irəha tuhərisi mwi kimiaha ia nəkwei nimwəfwaki me sāvəi nəkur Isrel. ¹⁸ ††Ti nəri nə mə kimiaha nərmmama me səiou, irəha tuhəuvehi kimiaha, mhərpwi irapw kimiaha ia nəmri kig me mine ia nəmri nərmmama səməme kamhərimənu. Mətə mə irəha ho iaminihə irə kimiaha tihəuvehi nəpin riti səkimiaha tihəni irapw nəghariēn səiou irə ia nəmriēnraha mine ia nəmri nərmmama ripko mhə irəha nəkur Isrel. ¹⁹ Nəpin nərmmama tuhəuvei pen kimiaha ia rəgi nəmə asori me mə irəha tuhəkiri nəghariēn səkimiaha, tihəpwəh nətərig pikien mə kimiaha tihəfni irə uə nəfe nəghariēn tihəni. Kimiaha tihəpwəh nətərig pikien iaminihə ti nəri nə mə ia nəpin atukwatukw nəha tihəgkiari irə tukuvei pehe m kimiaha nəfe nəghariēn tihəni. ²⁰ †††Ripko mhə nəghariēn atukw səkimiaha tihəni, mətə Nənimwin sāvəi Tata səkimiaha trəgkiari ia tərhumiaha.

²¹ †††Iərmama truvei pen piəvni anan ia rəgi nərmməpə mə tukousi əpune. Tata me tuho mwi iaminihə ia tiniraaha me. Nəkwərhakwərha me tuhəskəmter mhəni ərəha sāvənraha me tata me mine mama me, mhəuvei pen irəha mə tukousi əpune irəha. ²² ††††Nərmmama me pam tuhəmwəki kimiaha ti nəri nə mə kimiaha nərmmama me səiou. Mətə iərmama sə trərer əknekīn ia nahatətəien sāvənhi meste nəghəien me i həvəhe mhəkurau pam, Kumwesən truvehimiru in. ²³ †††Nəpin irəha tuhometə kimiaha ia taon riti, kimiaha tihaməkeikei mhəp mhəuvən ia taon əpə riti. Iakani nipərhiēnien tukumiaha i kimiaha tihəpkəuvən pam

††† 10:14 Luk 10:10-12, Wok Me 13:51, 18:6 §† 10:15 Mat 11:24, Jut 7 §†† 10:16 Luk 10:3, Jon 10:12, Wok Me 20:29, Rom 16:19 §† 10:17 Mak 13:9-11, Luk 12:11-12, Luk 21:12-15 §† 10:18 Wok Me 25:23, 27:24 §†† 10:20 Jon 14:26, 1Kor 2:4 §§† 10:21 Maeka 7:6, Mat 10:35, Mak 13:12, Luk 21:16 §§§ 10:22 Mat 24:9,13, Mak 13:13, Luk 21:17, Jon 5:18-21 18 10:23 Mat 16:28

mhə ia taon me ia tənə Isrel kurirə iou, Iəməti Iərmama, iakuvehe.

²⁴ †Iərmama sə kamahatən in ripkasori mhə ia ia-hatən səvənhi. Iərmama sə ramo tukwini nari ripkasori mhə ia iəmə asori səvənhi. ²⁵ ††Trini minuə iərmama sə kamahatən in ruvehe minəmwhen ia iahtən səvənhi, uə iərmama sə ramo tukwini nari ruvehe minəmwhen ia iəmə asori səvənhi, rerinrau tragien. Iou iəmə asori səkimiāha, mətə irəha həməni ərəha iou mə iou iəremhə asori Pielsepul. Ro iamīnhi irə hiəukurən mə irəha tuhəni ərəha anan mwi kimiaha nərmama me səiou.

²⁶ †Ro pen kimiaha tihəpwəh nehekīrien irəha. Narimnari me pam səməme haməkwafə tuhaməkeikei mhəier irapw. Narimnari me pam səməme haməmak afafa tukaməkeikei kətoni kuvehi irapw ia nukuraanien. ²⁷ Nəfe nəgkiariien iakani pehe tukumiaha ia nəpitəvien, kimiaha tihaməkeikei mhəni irapw ia nukuraanien. Nəfe nəgkiariien hiamregi kaməsiwən irə, kimiaha tihaməkeikei mhəni irapw ia təkure nimwə me. ²⁸ ††Kimiaha tihəpwəh nehekīrien nərmama səməme həukurən nousi əpuneien nīpwramiaha, mətə ko həpwəh nousi əpuneien nənimwimīaha. Mətə kimiaha tihaməkeikei mhehekīr Kumwesən ti nəri nə mə in rukurən nouraha pəriien nīpwramiaha mine nənimwimīaha ia kwopun napw asori rauək ikin. ²⁹ Rerimīaha rirhi ro kwəti menu me. Nənimenraha rei-waiu. Kauvehi kəru ia silin sə rouihi anan kuatia. Mətə mə Tata səkimiāha ripkəsəni mhə menu me nəha ko riti rəpwəh nimweien ia tiprənə memhə. ³⁰ Hətə ro nimwai nukwənemiaha, mətə Kumwesən rinəvsini pam raka irəha. ³¹ ††Ro iamīnhi irə kimiaha tihəpwəh nehekīrien. Ia nənimen kimiaha hiamasan mwi mhəpi raka kwəti menu me nəha həpik.

³² Iərmama sə trini irapw ia nəmri nərmama mə in iərmama riti səiou, iou mwi takini irapw ia nəmri Tata səiou ia neiai mə in iərmama riti səiou. ³³ ††Mətə iərmama sə trini irapw ia nəmri nərmama mə in rirəirei iou, iou mwi takini irapw ia nəmri Tata səiou ia neiai mə iakreirei in."

Iesu rəgkiari ia nəməriniuen mine nəvisəien

³⁴ "Rərəha mə rerimīaha ramrhi iou mə iakuvehe mə tako nərmama ia tiprənə i harə ia nəməriniuen. Iapkuvehe mhə mə tako nərmama harə ia nəməriniuen, mətə iakuvehe mə tako nərmama həuai irəha me, mhəvisə. ³⁵ Iakuvehe mə tako

'iərmama rəvisə irau tata səvənhi,
pran rəvisə irau mama səvənhi,
prisini pran rəvisə irau kaka pran səvənhi.

³⁶ Iərmama riti trətoni

mə nərmama səməme kamharə ia nəkwai nimwə səvənhi tuhaməmwəki in.'

³⁷ ††Iərmama sə rokeikei pik tata səvənhi uə mama səvənhi məpi raka in rokeikei iou, rəpwəh nəmwhe-nien mə truvehe mo in iərmama riti səiou. Nənə iərmama sə rokeikei pik tini iərman uə tini pran məpi raka in rokeikei iou rəpwəh nəmwhe-nien mə truvehe mo in iərmama riti səiou. ³⁸ †Iərmama sə ripkuvehi utə mhə nei kamarkuau i səvənhi, məvrani mukurirə iou, rəpwəh nəmwhe-nien mə truvehe mo in iərmama riti səiou. ³⁹ Iərmama sə rokeikei mə trəkwətəmhirī nimiruien səvənhi trarfai irə. Mətə iərmama sə traraka ia nimiruien səvənhi tukw iou truvehi nimiruien rerin."

Iesu rəgkiari ia nərəkuien səvəi nəkur atukwatukw me

⁴⁰ ††Iərmama sə raməsevər ia rerin tukumiaha rəmwhen mə raməsevər mwi ia rerin tukw iou. Nənə iərmama sə raməsevər ia rerin tukw iou rəmwhen mə raməsevər mwi ia rerin ti Kumwesən sə rīnərhi pehe iou iakuvehe. ⁴¹ Iərmama sə raməsevər ia rerin ti iərmama riti ti nəri nə mə in rukurən mə iərmama nəha in profet, in truvehi nərəkuien səvənhi rəmwhen ia nərəkuien səvəi profet. Nənə iərmama sə raməsevər ia rerin ti iərmama riti ti nəri nə mə in rukurən mə iərmama nəha in iərmama atukwatukw, in truvehi nərəkuien səvənhi rəmwhen ia nərəkuien səvəi iərmama atukwatukw. ⁴² ††Nənə iərmama sə truvei pen nui əkwiei a m iərmama riti ti nəri nə mə in rukurən mə iərmama nəha in iərmama riti səiou, nəri auər a mə in rei-waiu ia nərmama nepwīn səiou, mətə iakani nīpərhiēnien tukumiaha i mə iərmama nəha traməkeikei muvehi nərəkuien səvənhi."

Nərmama me səvəi Jon Paptas həuvən mhətə Iesu

11 Nəpin Iesu rəvəhag pam m nərmama səvənhi twelef, in rier ia kwopun nəha, mevən ia taon me səvəi nəkur Kalili mə trahatən irəha məvisau minraha.

² †Ia nəpin nəha Jon Paptas raməmak ia kalapus. Nəpin rirəgi narimnari me Iesu Kristo ramo, in rərhi pen nərmama nepwīn səvənhi ³ ††həuvən mə tuhəres pen Iesu i mə, "Ik i in i profet kupwən me kamhəni ik mə tikuvehe uə rekəm? Mə ripko mhə ik i rosi kimaha tahətui səpə iti uə?"

⁴ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, "Kimiaha tihəvən mhəni pen ti Jon nəfe hiəregi mhətoni. ⁵ †Nərmama me nəmrinraha rifwə hətui mhətə nari, nənə səməme nisunraha rərfe həvi atukw i mhavən. Nərmama səməme nemhəien skai ro tekīnraha həuvehe mhəmher, nənə səməme nəkwəreginraha ruvisimw rəkwag həregi nari. Nərmama me nepwīn səməme kupwən həuvamhə, təkwtəkwuni nəha həuvəmīru mwi, nənə nərmama me nautə səvənraha riwən kaməvisau nəgkiariien amasan minraha. ⁶ †Iərmama sə ramətə iou, trini minuə in ripkimwei mhə ia nahatətəien səvənhi ti nari riti iakamo, rerin tragien."

† 10:24 Luk 6:40, Jon 13:16, 15:20 †† 10:25 Mat 9:34, 12:24, Mak 3:22, Luk 11:15 † 10:26 Mak 4:22, Luk 8:17 †† 10:28 Jem 4:12 †† 10:31 Mat 6:26, 12:12 ††† 10:33 Mak 8:38, Luk 9:26, 2Tim 2:12

††† 10:37 Dut 33:9 § 10:38 Mat 16:24-25, Mak 8:34-35, Luk 9:23-24, Luk 17:33, Jon 12:25 §† 10:40 Mak 9:37, Luk 10:16, Jon 13:20 §†† 10:42 Mat 25:40 §† 11:2 Mat 14:3 §†† 11:3 Mal 3:1 §† 11:5 Aes 35:5-6, Aes 61:1 §† 11:6 Mat 13:57, 26:31

Iesu rægkiari ia Jon Paptaes

⁷†Nəpɪn nərmama me səvəi Jon hənərari mə-namhəuvən, Iesu rɪnaməgkiari ia Jon, mɪnamɪni pen tɪ nərmama me i mə, “Fwe kupwən, kɪmɪaha hɪəier ia taon me mɪne rukwənu me mhəuvən ia kwopun akwesakwes ikin mə tihətə nəfe? Iərmama riti sə rəmwhen ia kwənkwaɪ nig rɪpkərer atukwatukw mhə nəpɪn mətagi rauini? Rekəm. ⁸ Kɪmɪaha hɪəier mhəuvən mə tihətə nəfe? Iərmama riti sə rauvei pen tɪnari amasan me? Rekəm. Nərmama səməme kamhəuvei pen tɪnari amasan me kamharə ia nimwə me səvəi kig me. ⁹††Kɪmɪaha hɪəier mhəuvən mə tihətə nəfe? Profet riti? Ouəh, nɪpərhiəniən. Kɪmɪaha hɪəier mhəuvən mə tihətə profet riti. Mətə iakani pehe tukumiaha i mə iəmə i in rasori məpi raka profet. ¹⁰†In iərmama sə Nəkukua Ikinan raməgkiari irə, nəpɪn rɪni mə, ‘Ətə ro, takərhi pen iərmama sə trəgkiari tukwini səiou,

in trukupwən ia niram mevən, məpərhi səim suatuk.’ ¹¹ Iakani nɪpərhiəniən tukumiaha i mə nərmama me səməme nɪpran me hərəhi irəha ia tiprənə i riti riwən rasori məpi raka Jon Paptaes. Mətə nərmama me pam ia nitətə ia neiai †† sə in reiwaɪu anan ia nɪrəha in rasori məpi raka Jon. ¹²††Ia nəpɪn nəha Jon Paptaes rɪnaməvisau irə ruvehe meste pehe ipwet mɪne, nitətə ia neiai raupirɪs mamevən ia nɪskaiiən, nənə nərmama skai me kamhəkwtəmhirɪ. †††¹³ Fwe kupwən meste pehe nəpɪn səvəi Jon, profet me pam mɪne Loa səvəi Moses kamhəni irapw narimnari me sə tuhəuvehe. ¹⁴†††Nənə trɪni mɪnuə rerɪmiaha ragien tɪ nɪregiən nəgkiariien i səiou, iakani pehe tukumiaha i mə Jon in nə Elaeja sə profet me həməni mə truvehe mwi. ¹⁵ Iərmama sə nəkwəregɪn rarə tɪ nɪregiən nari traməkeikei mətərɪg amasan.

¹⁶ Takɪni nəfe nəgkiariien musipekɪn ia noien səvəi nərmama ipwet mɪne? Irəha həmwhen ia nəkwərhakwərha me kamhəkure ia kwopun kamapɪr ikin, mamhəkwein pen ia irəha me nəpwin mə,

¹⁷ ‘Kɪmaha iahani nɪpu səvəi nagienien tukumiaha, mətə kɪmiaha hɪəpko mhə tanis. Iahani nɪpu səvəi nemhəien, mətə kɪmiaha hɪəpkasək mhə.’

¹⁸ †Iakani iamɪnhi irə tɪ nəri nə mə Jon rɪməuvehe, mɪpkəni mhə nari, məpwəh nənimwiien waen, nənə irəha həni mə, ‘Iərəmhə rarə irə.’ ¹⁹ ††Iou Iəməti Iərmama iakiməuvehe, maməni nari, mamənimwi rəmwhen a ia nɪrəha, nənə irəha həni mə, ‘Hətə ro iəmə nəha, in raməni pik nari, mamənimwi mamakonə i, mamavən pəri irəha nərmama səməme kamərəku pen takis mɪn-

† 11:7 Mat 3:5 †† 11:9 Luk 1:76 † 11:10 Mak 1:2, Jon 3:28 †† Nəpɪn rɪpɪk Matiu rani nəgkiariien i mə “Nitətə ia neiai.” Nɪpwrɪ nəgkiariien i in i “Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.” †† 11:12 Luk 16:16 ††† Suatuk riti mwi tɪ nɪniien vas 12 in i mə: “Ia nəpɪn nəha Jon Paptaes rɪnamostat maməvisau muvehe meste ipwet mɪne nəmə skai me kamhousari mə tuhouraha nitətə ia neiai. Nənə nərmama səməme kamhousari əknekin həuvnimwə pen irə.” ††† 11:14 Mal 4:5, Mat 17:10-13, Mak 9:11-13 § 11:18 Mat 3:4 †† 11:19 Mat 9:14

raha mɪne nərmama ərəha me nəpwin mwi! Mətə noien amasan me səvəi nərmama səməme kamhesi pen nukurəniən səvəi Kumwesən kamhahətən pen mə nukurəniən nəha ro nɪpərhiəniən.”

Iesu raməgkiari skai m nərmama nəpwin

²⁰ Ia nəpɪn nəha Iesu rɪnaməgkiari skai m nərmama me ia taon me sə in rino nɪmtətien asori me səvənhi rɪpɪk ikin, tɪ nəri nə mə irəha həpkəpwəh mhə noien ərəha me səvənraha. ²¹ ††In rɪni mə, “Trərəha anan tukumiaha nəkur Korasin! Trərəha anan tukumiaha nəkur Petsaeta! Iakino raka nɪmtətien asori me ia taon mi səkɪmiaha, mətə kɪmiaha hɪəpkəpwəh mhə noien ərəha me səkɪmiaha. Rɪpɪni mɪnuə iakino nɪmtətien me nəha ia taon mi nəha Taea mɪne Saeton, tui raka ko nərmama me ikin hənarkahu raka tɪnari ivis, mhəkure ia nɪmwɪrakw, mhəpwəh noien ərəha me səvənraha. ²² ††Mətə iou iakani pehe tukumiaha i ia nəpɪn nəha Kumwesən trərpwin noien ərəha me irə nərpwinien səkɪmiaha triskai məpi raka nərpwinien səvəi nəkur Taea mɪne Saeton. ²³ ††Nənə kɪmiaha nəkur Kapaneam. Tukəfo ia kɪmiaha? Ko kuvehi utə kɪmiaha hɪəuvən ia neiai? Rekəm! Tukuvehi irapw kɪmiaha hɪəuvən inhəripw ia Imwei Nəkur Həuvamhə. Iakino raka nɪmtətien asori me ia taon səkɪmiaha, mətə kɪmiaha hɪəpkəpwəh mhə noien ərəha me səkɪmiaha. Rɪpɪni mɪnuə iakino nɪmtətien me nəha ia taon nəha Sotom fwe kupwən ko ramarə ihi meste ipwet mɪne. ²⁴ †Mətə iou iakani pehe tukumiaha i ia nəpɪn nəha Kumwesən trərpwin noien ərəha me irə, nərpwinien səkɪmiaha triskai məpi raka nərpwinien səvəi tənə Sotom fwe kupwən.”

Iesu rəgnəgɪni Tata səvənhi

²⁵ ††Ia nəpɪn nəha Iesu rɪni irapw mə, “Tata səiou Iərimənu ia neiai mɪne tiprənə, iakani tanak tukw ik, tɪ nəri nə mə ikinərkwafə narimnari me i. Nərmama səməme həukurən nari mɪne səməme kɪnahətən amasan irəha həpkətoni mhə. Mətə iko pui pen m nərmama səməme həmwhen ia nɪpwnəti nəkwərhakwərha me hətoni. ²⁶ Ouəh, Tata, nəri nəha ikino ramesi pen a nətərɪgɪen amasan səim.”

Iesu rəkwein nərmama mə tuhəuvehe tukwe

²⁷ ††Iesu rarə mɪni pen mwi tɪ nərmama me i mə, “Tata səiou rɪnəmri pehe raka narimnari me pam ia rəgɪk, iou Tɪni. Nənə iərmama riti riwən rukurən iou, mətə Tata səiou əpa. Nənə iərmama riti riwən rukurən səiou Tata, Iou əpa mɪne nərmama me nəha səməme rerik ragien mə tako pui pen in mɪnraha.

²⁸ ††Həuvehe tukw iou kɪmiaha i səməme hɪəmo pik wok mamhəvrani nari pəmpəm me nənə pwəh iakuvei pehe napwɪsien m kɪmiaha. ²⁹ †††Kɪmiaha tihəuvehi

††† 11:21 Jon 3:6 §† 11:22 Aes 23, Esik 26-28, Joel 3:4-8, Amos 1:9-10, Sek 9:2-4 §†† 11:23 Aes 14:13-15, Jen 19:24-28 §† 11:24 Mat 10:15, Luk 10:12 §† 11:25 1Kor 1:26-29 §†† 11:27 Mat 28:18, Jon 3:35, 17:2, Fil 2:9, Jon 1:18, 10:15 §§† 11:28 Jer 31:25 §§§ 11:29 Jer 6:16

nægkiariien me səiou sëməme iakamahatən kimiaha irə, mhatipə pen ia nuramiaha rəmwhen ia nəri katipə pen ia nurai kau mə trərar. Pwəh iakahatən kimiaha ia noien me səiou. Iou iamə afafa. Rerik reiwaiu. Nənə kimiaha tihətoni napwisien ia nimiruien səkimiaha. ³⁰ †Kimiaha tiho iaminih i irə ti nəri nə mə nægkiariien sə iakamahatən kimiaha irə riməru, nənə narimnari me sə takuvei pehe m kimiaha mə tihəuvehi həpwəh nipamien.”

Iesu in ramərimənu ia Sapat

12 ††Ia nəpin nəha, ia Sapat riti, Iesu ramavən maməpi simwin ia nimeiwit me nepwin. Nərmama me səvənhi nukumhə rinamahi irəha, nənə hənəmes i kwənkwai wit mənəmhan i. ² †Mətə nəpin Farisi me hətəni, hən i pen tukwe in mə, “Ətə ro. Nərmama me səim kamho noien riti ripkatukwatukw mhə ia Loa səkitaha mə tuko ia Sapat.”

³ †Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Rosi kimiaha hiəpkəvsini raka mhə ia Nəkukuə Ikinan nəfe Kig Tevit rino fwe kupwən uə? Ia nəpin nəha in mine nərmama me səvənhi nukumhə ramahi irəha, ⁴ †Kig Tevit ruvnimwə ia nimwə səvəi Kumwesən, mən i bred ikinan sə raməmak ia nifətə. Ripkatukwatukw mhə ia Loa səkitaha mə in mine nərmama me səvənhi tuhani bred nəha, mətə pris me əpa həkurən nanii. ⁵ ††Uə rosi kimiaha hiəpkəvsini raka mhə ia Loa səkitaha mə ia Sapat me pris me fwe ia nimwə səvəi Kumwesən kamhəri loa səvəi Sapat mətə Kumwesən rətə mə irəha həpwəh noien nari riti rərəha? ⁶ ††Iakani pehe tukumiaha i nari riti rasori məpi raka nimwə səvəi Kumwesən in i ia kwopun i. ⁷ †Kumwesən riməni mə, ‘Iakəpwəh nokeikeiien mə nərmama tuhousi əpune nərimeru me mhəuvehi pehe miou, mətə iakokeikei mə irəha tuhapi ti nirəha me.’ Ripinua kimiaha hiəkurən nipwrai nægkiariien i ko hiəpwəh nini ərəhaien nərmama me səiou. Irəha həpwəh noien nari riti rərəha. ⁸ †Iakani iaminih i irə ti nəri nə mə iou, Iəməti Iərmama, iakamərimənu ia Sapat.”

Iesu romasan rəgi iərmama riti

⁹ Iesu rəpwəh kwopun nəha, mevən, muvniwə ia nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel. ¹⁰ ††Iərmama riti ia nəkwai nimwəfwaki nəha rəgin rərfe. Ko ripkuv i atukw mhə i. Farisi me hərəs pen Iesu i mə, “Ratukwatukw ia Loa səkitaha mə ia Sapat tukomasan iərmama sə ramemhə uə rekəm?” Kamhətərig ia Iesu mə trəfni irə. Trini minua rəsəni, tuhəni ərəha in tukwe.

¹¹ †Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Sin ia kimiaha, trini minua sipsip riti səvənhi rivə pen ia ruei tənə ia Sapat trəpwəh raməmak? In traməkeikei məkwtəmhiri, muvehi utə. ¹² Mətə iərmama in ramasan məpi raka sipsip! Ro iaminih i irə ratukwatukw ia Loa səkitaha mə tuko noien amasan ia Sapat.”

† 11:30 1Jon 5:3 †† 12:1 Dut 23:25 † 12:2 Eks 20:10 ††
12:3 1Saml 21:1-6 †† 12:4 Lev 24:5-9 ††† 12:5 Nam 28:9-10
††† 12:6 Mat 12:41-42, Luk 11:31-32 § 12:7 Hos 6:6, Mat 9:13
§† 12:8 Mat 8:20 §†† 12:10 Luk 14:3 §† 12:11 Luk 14:5

¹³ Nənə Iesu rəgkiari m iərmama sə rəgin rərfe, mini mə, “Tiko muvi atukw rəgin.” Iərmama nəha ruvi atukw rəgin. Rəgin ruvehe mamasan mwi məsənin rəmwhen ia nəkare rəgin. ¹⁴ ††Mətə Farisi me həier irapw, mhousəsimwin irəha me, mənəmhan i ərəha Iesu, mənəmhatui suatuk mə tuhousi əpune in.

Iesu in iəmə sə Kumwesən ruvərvi raka in

¹⁵ †Iesu ruvəkurən raka nətərigien səvənraha, ro pen rier ia kwopun nəha. Nərmama həkik həkurirə in. Səməme kamhemhə in ro irəha pam həuvehe mhəsənin, ¹⁶ ††nənə minise pen ti nirəha i mə tuhəpwəh niniien nəghin kamo nərmama həregi həkurən in. ¹⁷ Narimnari me i həier pehe iaminih i mə nægkiariien səvəi Profet Aesea truvehe mukua. In riməni mə, ¹⁸ †††Hətə ro iərmama sə ramo tukwini nari miou. Iakimərvi raka in.

Iakokeikei pik in, rerik rəgien tukwe. Takəmri pen Nənimwin səiou ramarə irə, nənə in trini irapw noien atukwatukw ti nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel.

¹⁹ In tripkəvisə mhə uə trəpwəh nətəpaharien.

Nərmama tuhəpwəh niregiien rerin ia suatuk me. ²⁰ In truvehi məru nərmama səməme həkiskai mhə rəmwhen kauvehi məru kwənkwai nig sə rəkəwəpir, nənə səməme nəgsənraha rinamiwən in truvehi məru irəha

rəmwhen kauvehi məru nukumhəv ia napw sə na trifwə.

Tro iaminih i irə mamevən meste in tro narimnari me pam həuvehe mhatukwatukw.

²¹ Nənə nərmama me ripko mhə irəha nəkur Isrel tuhəmri pen əknekən nətərigien səvənraha irə.”

Nərmama kamhəni ərəha Iesu mə iəremhə rarə irə

²² ††Nəpin riti nərmama nepwin həri iərmama riti mhəri mhəuvehe ti Iesu. Iərmama nəha nənimen rifwə ko ripkəgkiari mhə ti nəri nə mə iəremhə rarə irə. Nənə Iesu ro in ruvehe məsənin. Iərmama nəha rəgkiari, mətə mwi nari. ²³ Nənə nərmama me pam nənimenraha rier. Hən i mə, “Nərmama. Rosi iəmə i in i kwənəkwus səvəi Kig Tevit kitaha sameitenhi uə?”

²⁴ ††Mətə nəpin Farisi me həregi, hən i mə, “Rekəm! Iəmə nəha rauvehi niskaiien səvəi iəremhə asori nəha Pielsepul, maməkou i irapw nəremhə me irə.”

²⁵ Mətə Iesu rukurən nətərigien səvənraha, mini pen ti nirəha i mə, “Trini minua ieni riti ruai narəien səvənhi ro kəru irə, nərmama me səvənhi kamhousi irəha me, nitətə sə ieni nəha ramərimənu irə truvehe mərəha. Trini minua nərmama ia rukwənu riti uə ia nəkwai nimwə riti həuai irəha me ia kusen kəru, kamhousi irəha me, irəha ko həkəkarə amasan mhə.

²⁶ Nənə mə nipərhiien i Setan raməkou i irapw nəremhə me səvənhi ia nərmama, noien nəha ramahatən pen mə narəien səvənhi ro kəru. In ramousi

§†† 12:14 Jon 5:16 §† 12:15 Mak 3:7-10 §† 12:16 Mat 8:4, Mak 3:12 §†† 12:18 Mat 3:17 §†† 12:22 Mat 9:32-33 §§§
12:24 Mat 9:34, 10:25

atukw a in. Mə ro iam̄nhi irə nitətə sə in ramərimənu irə trəfərer əpwəmwis? ²⁷ Kimiaha hiaməni iou mə iakaməkoui irapw nəremhə me ia niskaiien səvəi Pielsepul. Trini minuə nəgkiariien nəha səkimiaha ro n̄pərhiēnien, rəfo ia nərmmama me səkimiaha? Irəha kamhəkoui irapw nəremhə me ia niskaiien səvəi sin? Səvəi Setan? Rekəm! Ro pen ramasan mə irəha tuhəkiri nəgkiariien i səkimiaha. ²⁸ †Mətə iou iakaməkoui irapw nəremhə me ia niskaiien səvəi Nənimwin səvəi Kumwesən. Noien nəha ramahatən pen mə nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə ruvəuvehe raka tukumiaha.

²⁹ ††Uə iərmama riti trəfo muvniwə, makres narimnari me ia nəkwai nimwə səvəi iəmə skai riti? In traməkeikei mukupwən məkwətəmhiri iəmə skai nəha, mərihi rəgin mi mine nisun mi. Kurirə irə in rukurən nevenien makres narimnari me fwe ia nəkwai nimwə səvəi.

³⁰ †Iərmama sə r̄ipkukurirə mhə iou in raman əpə ia nirak. Nənə iərmama sə r̄ipkasitu mhə ia nirak, mamiri pehe nərmmama həuvehe tukw iou, in raməkoui kirkiri irəha. ³¹ ††Ro pen iakani pehe tukumiaha i. Kumwesən rukurən nenouenouiēn nərəhaien me pam səməme nərmmama tuho uə tuhəni irə, məpwəh nərpinien. Mətə iərmama sə trini ərəha Nənimwin Ikinan, Kumwesən tr̄ipkenouenou mhə nərəhaien səvəhi ia nəpin riti. ³² Iərmama sə trini nəgkiariien ərəha riti, muəsi Iou Iəməti Iərmama irə, Kumwesən rukurən nenouenouiēn nərəhaien səvəhi, məpwəh nərpinien. Mətə iərmama sə trini nəgkiariien ərəha riti muəsi Nənimwin Ikinan i, Kumwesən tr̄ipkenouenou mhə nərəhaien səvəhi ia nəpin riti. Nərpinien səvəhi trarə ia nitətə ipwet mine mine ia nitətə sə tr̄ipkuvehe.”

Iesu rəgkiari ia kwənkwaī nei me

³³ ††Nei amasan rukuə nukwai nei amasan, mətə nei ərəha rukuə nukwai nei ərəha. Nei amasan uə nei ərəha tihətə sas a ia kwənkwanrau. ³⁴ ††Kimiaha hiəmwhen ia kuse snek me səməme kamhahi əpune iəramə! Kimiaha nəkur ərəha tihəfo mhəni nəgkiariien amasan? Ko hiəpko mhə, ti nəri nə mə iərmama raməgkiari, ramini irapw a nəfe nətərigien rerin rukuər irə. ³⁵ Iərmama amasan rani irapw nəgkiariien amasan ti nəri nə mə rerin rukuər ia nətərigien amasan. Iərmama ərəha rani irapw nəgkiariien ərəha ti nəri nə mə rerin rukuər ia nətərigien ərəha. ³⁶ Iakani pehe tukumiaha i ia nəpin nəha Kumwesən trəkiri nərmmama me irə ti noien me səvənraha, in trəres nəgkiariien ərəha me pam sə nərmmama me həməni əpnəpen, nənə irəha tuhaməkeikei mhəni pen tukwe in mə hənəfo irə mhəni. ³⁷ Nəgkiariien me səim sə ikamini, Kumwesən trəkiri nəgkiariien me nəha mətə sas ia niram mə ik iərmama atukwatukw uə ik iərmama ərəha.”

† 12:28 Wok Me 10:38, 1Jon 3:8 †† 12:29 Aes 49:24, 1Jon 4:4 † 12:30 Mak 9:40, Luk 9:50 †† 12:31 1Tim 1:13, Hip 6:4-6, 10:26 †† 12:33 Mat 7:16-20 ††† 12:34 Mat 3:7, 15:18, Mat 23:33, Luk 3:7

Farisi me mine nahatən me səvəi Loa kamhəres n̄mtə-tien riti

³⁸ ††Nənə nahatən me nepwin səvəi Loa mine Farisi me həni pen ti Iesu i mə, “Iahatən. Kimaha iahokeikei mə tiko n̄mtətien riti pwəh iahətoni ro.”

³⁹ †Mətə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha nərmmama ipwet mine hiamətui a n̄mtətien ti nəri nə mə noien səkimiaha rikou. Kimiaha hiənəpwəh Kumwesən rəmwhen pran sə rəpwəh iərman səvəhi mamesi pen iərməpə. Kumwesən trəpwəh nuvei peheien n̄mtətien riti mwi m kimiaha, mətə n̄mtətien əpə səvəi Profet Jona. ⁴⁰ †Fwe kupwən Profet Jona raməmak ia tipwi nəmu asori nəpin ia ran kahar mine nəpin ia nəpin kahar. Rəmwhen a mwi iou, Iəməti Iərmama, takarə ia reri tiprənə nəpin ia ran kahar mine nəpin ia nəpin kahar. ⁴¹ ††Ia nəpin nəha Kumwesən trəkiri nərmmama me irə ti noien me səvənraha, nəmə Nineve tuhərer irəha nərmmama ipwet mine, nənə mhəni mə irəha nəkur ərəha me. Iakani iam̄nhi irə ti nəri nə mə nəpin nəmə Nineve həregi Profet Jona raməvisau, irəha hərərig ia noien ərəha me səvənraha. Mətə hətə ro! Iərmama riti in rasori ia Profet Jona in i ia kwopun i. ⁴² ††Ia nəpin nəha Kumwesən trəkiri nərmmama me irə ti noien me səvənraha, prən asori sə rinamərimənu ia tənə Sipa fwe kupwən trərer irəha nərmmama ipwet mine, nənə mini mə irəha nəkur ərəha me. Iakani iam̄nhi irə ti nəri nə mə prən nəha ruku pen ia nikare tənə fwe isipwin anan muvehe mə tr̄iregi nukurənien səvəi Solomon. Mətə hətə ro! Iərmama riti in rasori ia Solomon in i ia kwopun i.

⁴³ Nəpin kinəkoui irapw nənimwin ərəha riti ia iərmama, nənimwin ərəha nəha trəfo irə? Trevən mavən ia kwopun me sə nui riwən ik̄in, mamətui kwopun trapwis ik̄in. Mətə mə r̄ipkətoni mhə, ⁴⁴ trəgkiari iam̄nhi irə mə, ‘Təkrərig mwi mevən ti nimwə fwe səiou sə iakiməier irə.’ Nənə nəpin r̄irərig muvehe, trətoni mə nimwə nəha ro tek̄in, kinaies amasan irə, narimnari me pam kamhəmrimər a ia təmwhək̄inraha. ⁴⁵ Nənə in trevən miri mwi nənimwin ərəha me sefen səməme hərəha mhəpi raka in, miri irəha mhəuvehe, mhəuvnimwə mwi, nənə mharə ia reri iərmama nəha. Nənə n̄miruiēn səvəi iərmama nəha truvehe mərəha anan məpi raka sə kupwən. Nəri nəha iakani truvehe meste nərmmama ərəha me i ipwet mine.”

Mama me səvəi Iesu mine piəvni me mini k̄itiriməni me

⁴⁶ ††Nəpin Iesu raməgkiari m nərmmama, nərmmama nepwin hətəni piəvni me mine mama səvəhi kamhərər fwe iruə mamhəres in mə tuhəgkiari ro min. ⁴⁷ Nənə iərmama riti rini pen ti Iesu i mə, “Ətə ro! Səim mama mine piam me kamhərər fwe iruə, mamhətui ik. Irəha hokeikei mə tuhəgkiari mik.”

††† 12:38 Mat 16:1, Luk 11:16, Jon 6:30, 1Kor 1:22 § 12:39 Mat 16:4 §† 12:40 Jon 1:17 §†† 12:41 Jon 3:5 §† 12:42 Mat 12:6, 1King 10:1-10 §†† 12:46 Mat 13:55

⁴⁸ Mətə Iesu rini mə, “Sin nəha səiou mama? Nisimə nəha piak me?” ⁴⁹ In ruini rəgin ia nərmama me səvənhi, mini mə, “Kimiaha i mama me səiou. Kimiaha i piak me. ⁵⁰ †Iərmama sə ramo nəkwai Tata səiou fwe ia neiai, in nə piak mine kiritimak mine mama səiou.”

Iesu rusipekin ia iərmama sə rauini nuni nari

13 Ia nəpin nəha Iesu rier ia nimwə mevən məkure ia nikare nui asori. ² †Nərmama me həpik həuvehe mhousəsimwin pen irəha me tukwe. Ro pen Iesu rəputə ia nitətə ouihi riti fwe peraha məkure irə. Nərmama me pam kamhərer parei ia nipəkir. ³ Nənə in rani narimnari me rəpik ti nirəha i, mausipekin, mamini mə, “Həregi ro. Nəpin riti, iərmama riti revən mə truini nuni nari me ia nəmhien səvənhi. ⁴ Nəpin rauini nuni nari me, nuni nari me nepwin həsas pen ia suatuk, nənə menu me həuvehe mhani pam. ⁵ Nepwin həsas pen ia təkure kəpwier tiprənə rouihi ikin. Həuverə akwauakw a ti nəri nə mə nuanraha ripkeiwaiu amasan mhə ia tiprənə. ⁶ Mətə nəpin meri rəkwiri, mənhi, haukei pam ti nəri nə mə nuanraha rouihi. ⁷ Nuni nari me nepwin həsas pen ia tiprənə sə nəkwus ərəha rəuviris ikin. Nəkwus ərəha me həuviris mhəuvehe mhousəman pam irəha. ⁸ Nənə nuni nari me nepwin həsas pen ia tiprənə amasan, nənə mhəukuə. Nepwin kwənkwan hantret, nepwin kwənkwan sikisti, nepwin kwənkwan toti. ⁹ Iərmama sə nəkwəregin rarə ti niregiien nari traməkeikei mətərig amasan.”

¹⁰ Kurirə irə nərmama me səvəi Iesu həuvehe, mhəni pen tukwe in mə, “Rəfo ikaməgkiari m nərmama ia nusipekinien me?”

¹¹ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha nərmama me səiou kinəsevər ia suatuk tukumiaha hiəukurən narimnari me i ia nitətə ia neiai † hənəmərkwafə fwe kupwən. Mətə nərməpə me, kəpkəsevər mhə ia suatuk ti nirəha mə tuhəukurən narimnari me nəha iamihhi. ¹² ††Ro iamihhi irə ti nəri nə mə iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro wok irə, tukuvei pen sə rəkwaku min, nənə in truvehi rəmwhen məpi raka. Mətə iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro nəri auər a irə, tukuvehi raka pam tukwe. ¹³ ††Iou iakaməgkiari minraha ia nusipekinien me ti nəri nə mə kamhətui, mətə həpkətə mhə nari. Kamhəregi, mətə həpkregi mhə nari mhəukurən. ¹⁴ †††Noien səvənraha ro nəgkiariien i səvəi Profet Aesea ruvəuvehe muvəukuə. Rini mə, ‘Kimiaha tihəregi, mhəregi, mhəregi, mətə ti nəpin riti tihəpkregi mhə mhəukurən.

Tihətoni, mhətoni, mhətoni, mətə ti nəpin riti tihəpkətoni mhə mhəukurən.

¹⁵ Tro iamihhi irə, ti nəri nə mə reri nərmama me i ruvəskai raka.

Hənəsisəg raka ia nəkwəreginraha mine nənimenraha.

† 12:50 Jon 15:14, Rom 8:29 †† 13:2 Luk 5:1-3 † Nəpin rəpik Matiu rani nəgkiariien i mə “Nitətə ia neiai.” Nipwrai nəgkiariien i in i “Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.” †† 13:12 Mat 25:29, Mak 4:25, Luk 8:18, 19:26 †† 13:13 Dut 29:4 ††† 13:14 Jon 12:40, Wok Me 28:26-27

Mətə trini minuə həpwəh noien iamihhi irə, nəfe nəghin tuhəukurən nətonien ia nənimenraha nənə mhəregi ia nəkwəreginraha, uə tuhəukurən ia rerinraha, nənə mhəhari mhəuvehe tukw iou, nənə tako irəha həuvehe mhəsanin.’

¹⁶ †††Mətə kimiaha nəmrimiaha ramətə nari, nəkwəregimiaha ramregi nari. Ro iamihhi irə rerimihhi traməkeikei magien. ¹⁷ Iakamini nipərhienien tukumiaha i mə fwe kupwən profet me həpik mine nəkur atukwatukw me həpik hokeikei mə tuhətə narimnari me i hiamətə, mətə həpkətə mhə. Hokeikei mə tuhəregi nəgkiariien me i hiamregi, mətə həpkregi mhə.

¹⁸ Hətərig iou pwəh iakini irapw nipwrai nusipekinien səvəi iərmama sə rauini nuni nari me. ¹⁹ Nuni nari sə rəsas pen ia suatuk rəmwhen ia iərmama sə ramregi nəvisaiuen ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə, mətə in rireirei nipwran. Ro pen Setan ruvehe akwauakw, muvehi raka nəgkiariien nəha ia nətərigien səvənhi. ²⁰ Nuni nari sə rəsas pen ia təkure kəpwier rəmwhen ia iərmama sə ramregi nəgkiariien amasan, nənə təkwtəkwuni a ruvehi, magien tukwe. ²¹ Mətə nəgkiariien nəha ripkeiwaiu amasan mhə ia rerin rəmwhen ia nuai nei me. In truvehi nəgkiariien nəha səvəi nəpin ouihi a. Nəpin nərmama tuho nəmisəien min, uə tuhometə in ti nəgkiariien amasan, traraka akwauakw a irə. ²² †Nuni nari sə rəsas pen ia tiprənə nəkwus ərəha rəuviris ikin rəmwhen ia iərmama sə riregi nəgkiariien amasan, mətə ramətərig pik ia narimnari me səvəi tiprənə i. Mane rameikuə irə, mavi raka nətərigien səvənhi. Nətərigien me nəha housəman nəgkiariien amasan. Rəpwəh nukuaien. ²³ Mətə nuni nari sə rəsas pen ia tiprənə amasan rəmwhen ia iərmama sə riregi nəgkiariien amasan, mukurən nipwran, mukua. Riti nukwan toti, riti nukwan sikisti, riti nukwan hantret.”

Iesu rusipekin ia nurhi ərəha

²⁴ Nənə Iesu rini nusipekinien riti mwi ti nirəha i mə, “Nitətə ia neiai rəmwhen ia iərmama sə ruini nuni nari amasan me ia nəmhien səvənhi, ²⁵ mətə nəpin nərmama me səvənhi kamhapri, iərmama sə raməmwəki in ruvehe, muini pen mwi nuni nurhi ərəha ia nəkwai nəmhien nəha, nənə mier mamevən. ²⁶ Nəpin nuni nari amasan me həutə pehe, mətə nurhi ərəha mwi rutə ia rerinraha.

²⁷ Iəmə asori nəha səvənhi nərmama nepwin kamho tukwini nari min. Irəha həuvehe, mhəni pen tukwe in mə, ‘Iəmə asori. Ikinəpwei nuni nari amasan me ia nəmhien səim. Mətə rəfo nurhi ərəha mwi fwe ikin?’

²⁸ Miregi in rini pen ti nirəha i mə, ‘Kwa iərmama sə raməmwəki iou rino.’

Miregi nərmama səməme kamho tukwini nari min həni pen tukwe in mə, ‘Ro iamihhi irə ikokeikei mə kimaha tahəuvən mheivi raka nurhi ərəha?’

††† 13:16 Luk 10:23-24 § 13:22 Mat 6:19-34, Luk 12:16-21, 1Tim 6:9-10,17

²⁹ Mætə in rini mə, 'Rekəm. Rərəha mə kimiaha hi-ameivi utə nurhi ərəha, nənə mheivi utə pekɪn sə ramasan me. ³⁰ †Pwəh irəha həutə pəri meste nəpɪn nəha tuhəmruə irə. Ia nəpɪn nəha takini pen ti nərma-ma me səiou səməme tuhəsi kwənkwaɪ nari amasan me nəha mə, Kimiaha tihəkupwən mhousəsımwɪn nurhi ərəha, mhərihi tərini ia kusen me mə tukərarki pen ia napw. Mætə kwənkwaɪ nari amasan me kimiaha tihəpeki, mhəuvehe, mhəmri ia nimwə səiou sə iakamoeite nəveginien ikin.'"

Iesu rusipekɪn ia nuni nei sə rouihi anan

³¹ Iesu rini irapw nusipekɪnien riti mwi ti nirəha i, mini mə, "Nıtətə ia neiai rəmwhen ia kwənuni nei nəha mastat. Iərmama riti ruvehi, məpwei ia nəmhien səvənhi. ³² Nuni mastat in rouihi anan ia nuni nei me, mætə nəpɪn rutə, rasori məpi raka nəpɪgɪn me pam, muvehe mo nei irə, menu me ia nimagouagou həuvehe mho pen kwətəpag me səvənraha ia rəgɪn me."

Iesu rusipekɪn ia yis

³³ Nənə Iesu rini pen nusipekɪnien riti mwi ti nirəha i, mini mə, "Nıtətə ia neiai rəmwhen ia yis sə pran riti ruvehi, mərəpi irau flaoa rɪpɪk, nənə məpwəh meste yis rəse floa me pam rəsisi."

³⁴ Iesu rəgkiari m nərma-ma me ia nusipekɪnien me a. Nəgkiariien riti mwi riwən rini mahatən irəha irə.

³⁵ Iesu ro iamɪnhi irə mə nəgkiariien i profet riti səvən Kumwesən rıməni fwe kupwən truvehe mukuə. Rini mə,

"Takəgkiari ia nusipekɪnien me, mini irapw narimnari me sə iakinərkwafə i nəpɪn nəha iakino tɪprənə i meste pehe ipwet mine."

Nɪpwrai nusipekɪnien səvəi nurhi ərəha

³⁶ Iesu rəgkiari pam, məpwəh nərma-ma me, muvni-ımwə ia nəkwai nimwə. Nənə nərma-ma me səvənhi həuvehe tukwe, mhəni mə, "Tikəusiəre pui pehe ro nɪpwrai nusipekɪnien nəha ikiməni ia nurhi ərəha sə rutə ia nəmhien."

³⁷ Miregi Iesu rini mə, "Iərmama sə rauini nuni nari amasan me in nə iou, Iəmətɪ Iərmama. ³⁸ ††Nəmhien in nə tɪprənə i. Nuni nari amasan me irəha nə nɪpwɪnətɪ nıtətə sə Kumwesən ramərımənu irə. Nurhi ərəha me irəha nə nɪpwɪnətɪ Setan, iəremhə ərəha. ³⁹ Iərmama sə rəmwəki iəmə asori səvəi nəmhien, muini pen nurhi ərəha in nə Setan. Nəpɪn nuni nari amasan me həmruə irə in nə nəpɪn sampam. Nənə nərma-ma me nəha həuvən mhesi kwənkwan irəha nə nagelo me.

⁴⁰ †Rəmwhen mə nərma-ma housəsımwɪn nurhi ərəha, nənə mhəuvani ia napw, ia nəpɪn sampam tro mwi iamɪnhi irə. ⁴¹ ††Iou, Iəmətɪ Iərmama, takərhi pen nagelo me səiou, həuvən ia kwopun me səiou sə iakamərımənu ikin. Nənə irəha tuhəpeki raka narimnari me pam səməme kamho nərma-ma kamhəmwei

† 13:30 Mat 3:12 †† 13:38 1Kor 3:9 † 13:40 Mat 7:16, Jon 15:6 †† 13:41 Mat 24:31, Mat 25:31-46, Mak 13:27

ia nərəhaien mine nəkur ərəha me pam, ⁴² ††nənə mhərarki pen irəha ia napw asori. Ia kwopun nəha nərma-ma tuhasək, mhahi tərini revınraha. ⁴³ ††Nənə nəkur atukwatukw tuhəuvnimwə ia nıtətə sə Tata səvənraha ramərımənu irə, nənə mhəhiapw rosi meri. Iərmama sə nəkwəregɪn rarə traməkeikei mətərig amasan."

Iesu rusipekɪn ia mane asori sə kinimwi ia tɪprənə

⁴⁴ ††Nıtətə ia neiai rəmwhen ia mane asori kinimwi ia tɪprənə riti. Iərmama riti raman mətəni mane nəha, rarə minimwi mwi. Ti nəri nə mə rerɪn ragien pɪk, in rəmri pen nəmri nari ia narimnari me pam səvənhi, muvehi mane irə, nənə mevən muvehi nəmri tɪprənə nəha."

Iesu rusipekɪn ia kəruətərei amasan riti kani mə pel

⁴⁵ "Nənə riti mwi. Nıtətə ia neiai rəmwhen ia iərmama riti sə ramətui kəruətərei amasan me nəha kani mə pel mə trəmri pen nəmri nari ia nirəha, nənə muvehi mane. ⁴⁶ Nəpɪn rətəni pel riti nənimen rutə pɪk, revən məmri pen nəmri nari ia narimnari me pam səvənhi, muvehi mane irə, nənə mevən muvehi nəmri pel nəha."

Iesu rusipekɪn ia net

⁴⁷ "Nənə riti mwi. Nıtətə ia neiai rəmwhen ia net sə kərarki pen ia nəkwai təsi, ruvehi nəmu me səpəm-səpə. ⁴⁸ †Nəpɪn net ruvəukuər, nərma-ma həvi parei, mhəkure, mənəmhəuai nəmu me. Sə ramasan me kamhəvai pen ia tənərɪpw me, mætə sə rərəha me kamhərarki. ⁴⁹ Tro mwi iamɪnhi irə ia nəpɪn sampam. Nagelo me tuhəuvən, mhəpeki raka nəkur ərəha ia rerɪ nəkur amasan, ⁵⁰ ††nənə mhərarki pen irəha ia kwopun napw asori rauək ikin. Ia kwopun nəha nərma-ma tuhasək, mhahi tərini revınraha."

⁵¹ Iesu rəgkiari pam, nənə mərəs pen nərma-ma me i səvənhi mə, "Narimnari me i iakini pehe tukumiaha i hiəregi mhəukurən nɪpwranraha uə rekəm?"

Miregi irəha həni mə "Ouəh. Kimaha iahəukurən."

⁵² Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, "Ro iamɪnhi irə iərmama sə kupwən in iahatən səvəi Loa, mætə kurirə irə kahatən amasan in ia nıtətə ia neiai, in rəmwhen ia iəmə asori riti nautə me rɪpɪk fwe ia nəkwai nimwə səvənhi. In rukurən nuvnimwəien mɪpeki raka nautə me sə vi irau nautə me sə tui." †††

Nəkur imwei Iesu həpwəh nisaiien in

⁵³ ††Nəpɪn Iesu rini irapw pam nusipekɪnien me i, in rəpwəh kwopun nəha, ⁵⁴ †††mevən ia Nasaret, imwəni atukwatukw, minamahatən nərma-ma ia nəkwai

†† 13:42 Mat 8:12 ††† 13:43 Dan 12:3 ††† 13:44 Mat 19:29, Luk 14:33, Fil 3:7 † 13:48 Mat 22:9-10 †† 13:50 Mat 13:42, Luk 13:28 ††† Iesu rusipekɪn ia nautə me sə vi mine nautə me sə tui. Nautə me sə vi rəmwhen ia nəgkiariien sə rəmak ia Ni-utestamen. Nautə me sə tui rəmwhen ia nəgkiariien sə rəmak ia Oltestamen. †† 13:53 Mat 7:28 ††† 13:54 Jon 7:15

nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel. Irəha nənimenraha rier. Həni mə, "Iəmə i ruvehi nukuranien nəha pəku? Raməfo mamō nīm̄tətien me i? ⁵⁵ †Kwa tīni Josef i iəmə sə rīm̄əuvrhəkin nimwə! Səvənhi mama nə nəghin nə Meri. Piəvni me nə Jemes, Josef, Jutas, mine Saemon. ⁵⁶ †Kītiriməni me pam hamarə ia rukwənu i kītaha mīnraha. Ro iamīnhi irə iəmə i ruvehi narimnari me nəha pəku?" ⁵⁷ ††Nənə rerinraha rīpkagien mhə tī Iesu. Həpwəh nisaiien in.

Mətə Iesu rīni pen tī nirəha i mə, "Nərmama ia kwopun me kamhəsiai profet riti, mətə nəkur imwəni me mine nərmama səməme kamharə ia nəkwai nimwə səvənhi ko həpwəh nisaiien in."

⁵⁸ Nənə Iesu rīpko mhə nīm̄tətien me rīpik ia kwopun nəha, tī nəri nə mə nəkur imwəni me həpwəh nīnīien nīpərhienien irə.

Jon Paptas remhə

14 Ia nəpīn nəha nərmama kamhəni pīk nəghī Iesu. Nəpīn Kīg Herot rīregi nəgkiariien səvənraha, ² rīni pen tī nərmama səməme kamho tukwini nari min mə, "In nəha Jon Paptas. Rīnətui mwi ia nemhəien səvənhi ro pen rauvehi nīskaiien mamō nīm̄tətien me."

³ †Kīg Herot rīni iamīnhi irə tī nəri nə mə fwe kupwən in rəkw̄təm̄hiri Jon, mərihi in, muvehi puvnimwə ia kalapus tī Herotias, pran səvəi piəvni nəghin nə Filip. ⁴ ††Niemaha raməpi prən nəha tī nəri nə mə Jon rīni pen tī Kīg Herot i mə, "Ikakres pran səvəi piəm̄ noien nəha rīpkatukwatukw mhə ia Loa." ⁵ ††Kīg Herot rokeikei mə trousi əpune Jon, mətə rehekīr nərmama tī nəri nə mə irəha həni mə Jon in profet riti.

⁶ Mətə nəpīn ko nəveginien asori riti sə rahatən pen nəpīn Kīg Herot rīnətui irə, prən ouihī səvəi Herotias ruvehe motanis ia nənimenraha, mo Kīg Herot rerin ragien. ⁷ Ro pen Kīg Herot rīni nəkwān muvehi kwəsua hi tukwe mə truvei pen nəfe nəghin prən ouihī i trəres i. ⁸ Ia nəpīn nəha mama səvəi prən ouihī rəgkiari min, mīni pen nətərigien səvənhi tukwe. Nənə prən ouihī nəha revən mīni pen tī Kīg Herot i mə, "Tikevən muvehi kənkəpwə Jon Paptas ia tikiplet muvehi muvehe ia kwopun i muvei pehe miou." ⁹ Nəpīn Kīg Herot rīregi nəresien nəha, rerin rəpou. Mətə tī nəri nə mə rīm̄əuvehi kwəsua hi ia nəmri nəmə asori me səməme kamhəni pəri nari irəha min in rīni nəkwān mə tukuvei pen. ¹⁰ †††In rərhi pen iarua gən riti səvənhi revən ia kalapus, mərāi raka kənkəpwə Jon, ¹¹ məmri pen ia tikiplet, muvehi muvehe, muvei pen m prən ouihī. Prənouihī nəha ruvehi mevən, muvei pen m mama səvənhi. ¹² Nənə nərmama me səvəi Jon həuvehe, mhəuvehi nīpwrān, mhəuvən, mhənīmwi. Kurirə irə həuvən mhəni pen tī Iesu.

Iesu rəkw̄māni nərmama me irəha pam faef-taosen

¹³ Nənə nəpīn Iesu rīregi nəgkiariien i, rəputə ia nītətə ouihī, məpwəh kwopun nəha, mevən in əpa ia kwopun riti nərmama həiwən ikīn. Mətə nərmama me həregi, həier ia taon me, mhavən a, mhəkurirə in.

¹⁴ †††Nəpīn in ruvarei, rətoni nərmama həpik, nənə rerin rərkwəpīr tī nirəha. Nənə in ro nərmama me səvənraha səməme kamhemhə həuvehe mhəsānīn.

¹⁵ Nəpīn rīnaməruarəv meri na trivə, nərmama me səvəi Iesu həuvehe mhətə in, mhəni mə, "Rīnaməpītəv. Kwopun i nəveginien rīwən ikīn. Ramasan mə tikərhi pen nərmama me i həuvən ia rukwənu me pwəh həuvehi nəmri nəveginien sənənraha."

¹⁶ Mətə Iesu rīni pen tī nirəha i mə, "Irəha tuhəuvən tī nəfe? Kīmīaha nə tihəuvei pen nəveginien mīnraha."

¹⁷ Miregi irəha həni pen tukwe in mə, "Nəveginien sənətaha rəpwəh nəmwhenien. Bred krirum mine nəmu kəru a i."

¹⁸ Miregi Iesu rīni mə, "Həuvehi irəha mhəuvehe tukw iou." ¹⁹ †In rīni nəkwān mə nərmama tuhəkure ia nurhi. Ruvehi bred krirum mine nəmu kəru, məkwətə ia nīm̄agouagou, məfwaki mīni vivi Kumwesən tukwe, məkwsen bred me, muvei pen m nərmama me səvənhi, nənə irəha həpeki pen m nərmama. ²⁰ ††Nərmama pam hani nari tīpwīnraha rəsisi. Nənə nərmama me səvəi Iesu həvai pen nīpərpəri nəveginien me nəha sə hənani mhəpwəh rukuər ia tənəripw me irəha pam twelef. ²¹ Nərmama me nəha həpik hani nari nərman nīpran mine nəkwərhakwərha. Kəvsini nərman me əpa ipaka faef-taosen.

Iesu ravən ia təkure nui asori Kalili

²² Kurirə irə Iesu rīni pen tī nərmama me səvənhi mə tuhəputə ia nītətə ouihī, mhəkupwən mhəpi sīm̄wīn ia nui asori. In tramo mərhi pen nərmama həuvən fwe imwənraha me. ²³ †††Iesu rəsəkīr raka mīnraha, mutə ia təkūər riti mə trəfwaki in əpa. Nəpīn rīnəpītəv in əpa ia kwopun nəha, ²⁴ mətə nītətə ouihī nərmama me səvənhi kamhəsua i ruvan raka isipwīn tī tənə nəha. Peiau peiau me kamhəpwi tī nəri nə mə irəha kamhəiu mamhəuvən ia nəmri mətəgi mwatuk.

²⁵ Ia nəpīn nəha rīnamran Iesu ruvehe tī nirəha, məmavən ia təkure nui. ²⁶ ††Mətə nəpīn nərmama me səvənhi həti pen mhətoni mə in ravən ia təkure nui, həhekīr, mhəni mə, "Kwa iəremhə nəha." Nənə irəha həkwein əpwəm̄wis tī nəri nə mə həhekīr asori.

²⁷ Mətə təkwtək̄wuni a Iesu rəgkiari mīnraha mīni mə, "Kīmīaha tihəpwəh nīregiien rərəha. Kwa iou i. Tihəpwəh nehəkīrien."

²⁸ Miregi Pita rīni pen tukwe in mə, "Iərimənu. Trīni mīnuə ik nə tikini nəkwān tukw iou i mə takavən ia təkure nui muvehe tukw ik."

²⁹ †††Miregi Iesu rīni mə, "Uvehe." Ro pen Pita reivə irapw ia nəkwai nītətə ouihī, mavən ia təkure nui

† 13:55 Jon 6:42 †† 13:57 Jon 4:44 † 14:3 Mat 11:2 ††
14:4 Lev 18:16, Lev 20:21 †† 14:5 Mat 21:26 ††† 14:10 Mat 17:12

††† 14:14 Mat 9:36 § 14:19 Mat 15:35-39, Mak 8:6-10 §†
14:20 2King 4:44 §†† 14:23 Luk 6:12, 9:28 §† 14:26 Luk 24:37
§†† 14:29 Jon 21:7

mevən ti Iesu. ³⁰ Mətə nəpın rətoni nimətəgi, rehekır, minaməmwhenimw, minaməkwein əpwəmwis mə, "Iərimənu! Uvehimiru iou!"

³¹ †Təkwtəkwuni a Iesu rosə pen rəgin muvehi Pita, mini pen tukwe in mə, "Ik iərmama nahatətəien səim ripkiskai mhə. Rəfo nətərigien səim ro kəru iamınhi irə?"

³² Nəpın irau krouəputə ia nitətə ouihi, nimətəgi rei-waiu miwən. ³³ ††Nənə nərmama me səvəi Iesu ia nəkwai nitətə ouihi hənimwi nukurhunraha, mhəuvei pen nisaiien səvənraha min, mhəni mə, "Nipərhiēnien ik Tini Kumwesən."

Iesu ro nəkur Kenesaret səməme kamhəmhə həuvehe mhəsanin

³⁴ Irəha həpi simwin ia nui asori, mhəuvən mhəuvare i tənə Kenesaret. ³⁵ Nəpın nərmama ia kwopun nəha hətoni mhəukurən mə Iesu nəha, hərhi pen nəgkiariien revən ia rukwənu me pam ia kwopun nəha. Nənə irəha həuvehi nərmama me pam səməme kamhəmhə mhəuvehi mhəuvehe ti Iesu, ³⁶ †māmərəs in mə ko irəha hərapi a nusvenhi tınari səvənhi. Nənə irəha pam səməme hərapi həuvehe mhəsanin.

Nərmama me i kamhəsiai Kumwesən ia tərhunraha əpa

15 Ia nəpın nəha Farisi me mine nahatən me səvəi Loa həier ia Jerusalem, mhəuvehe ti Iesu, mhəni mə, ² ††"Rəfo nərmama me səim kamhərui nitətə səvəi kaha kupwən me? Nəpın hani nari, həpkukupwən mhə mhərkwerig."

³ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, "Rəfo kimiaha hi-amətəfi nəgkiariien səvəi Kumwesən mə tihesi pen narəien səkimiaha? ⁴ ††Kumwesən riməni nəkwən mə, 'Tikisai tata mine mama səim.' In riməni mwi mə, 'Trini minuə iərmama riti rani ərəha tata mine mama səvənhi, tukaməkeikei kousi əpune in.' ⁵ Mətə kimiaha hi-aməni mə, 'Trini minuə iərmama riti rini pen ti səvənhi tata mine mama mə, Səiou narimnari me sə trasitu ia kimirau ro ikinan i səvəi Kumwesən, ⁶ ramasan mə in trəpwəh nuvei penien nari riti m səvənhi tata misai in irə.' Ia noien nəha kimiaha hiamousi raka nəgkiariien səvəi Kumwesən ia narəien səkimiaha. ⁷ Kimiaha kəuətəkəsuə me. Fwe kupwən, Profet Aesea riməni atukwatukw kimiaha, mini mə,

⁸ "Nərmama me i kamhəsiai iou ia tərhunraha, mətə rerinraha rəmak isipwin tukw iou.

⁹ Kamhəfwaki auər a miou.

Nəpın kamhəhatən nərmama, həni mə kamhəhatən nəgkiariien səiou, mətə rekəm.

Kamhəhatən nəgkiariien sə ruku pen a ti nərmama."

† 14:31 Mat 8:26 †† 14:33 Mak 4:39 † 14:36 Mat 9:20-21, Mak 5:27-28, Luk 8:44 †† 15:2 Luk 11:38 †† 15:4 Eks 20:12, Eks 21:17, Dut 5:16

Nəfe nari tro iərmama ruvehe məmkemik ia nəmri Kumwesən

¹⁰ Nənə Iesu rəkwein nərmama me həuvehe tukwe. Rini pen ti nirəha i mə, "Kimiaha tihətərig amasan ia nirak, mhəukurən nəfe takini. ¹¹ ††Ripko mhə nəri sə ruvniwə ia nəkwai iərmama ramo in rəmkemik ia nəmri Kumwesən, mətə nəri sə ruku pen ia nəkwən mamier in nə ramo in rəmkemik ia nəmri Kumwesən."

¹² Nənə nərmama me səvənhi həuvehe, mhəni pen tukwe in mə, "Ikukurən mə nəpın Farisi me həregi nəgkiariien nəha niemaha rəpi irəha."

¹³ Miregi Iesu rini mə, "Nei me pam səməme Tata səiou fwe ia neiai ripkəpwei mhə ti nəpın riti keivi utə irəha. ¹⁴ ††Kimiaha tihəpwəh irəha. Irəha nərmama kamhəri pen nərmama ia suatuk sə tuhesi, mətə nəm-rinraha rıfwə. Trini minuə iərmama riti nənimen rıfwə mamiri pen iərmama riti mwi nənimen rıfwə ia suatuk sə trouesi, irau pəri trouivə irapw ia ruei tənə."

¹⁵ Mətə Pita rini pen tukwe in mə, "Ni pehe ro tukumaha i nipwrai nusipekinien nəha ikiməni."

¹⁶ Miregi Iesu rini mə, "Kimiaha mwi hiamreirei ihi? ¹⁷ Hiəpkukurən mhə mə nəfe nari revən ia nəkwai iərmama, ramevən ia tipwin, mamier. ¹⁸ Mətə nəri sə ramier ia nəkwai iərmama raku pen ia rerin fwe imwə nənə in nə ramo in rəmkemik ia nəmri Kumwesən.

¹⁹ †Takani iamınhi irə ti nəri nə mə nətərigien ərəha ruku pen ia reri iərmama fwe imwə, mamier: nousi əpuneien iərmama, nakresien pran səvəi iərməpə, noien sə nərmən mine nipran kamhəri əpnəpen irəha me, nakresien, neikuəien, nini ərəhaien iərmama.

²⁰ Noien me i ramo iərmama rəmkemik ia nəmri Kumwesən. Mətə trini minuə iərmama ripkərkwerig mhə, məməni nari, noien nəha ko ripko mhə in ruvehe məmkemik ia nəmri Kumwesən."

Pran Kenan riti rini nipərhiēnien ia Iesu

²¹ Nənə Iesu rier, məpwəh kwopun nəha, mevən ipaka ti taon mi nəha Taea mine Saeton. ²² Nənə təkwtəkwuni a pran Kenan riti sə ramarə ia kwopun nəha ruvehe, mamasək, məməni mə, "Iərimənu, kwənəkwus səvəi Kig Tevit, tikapi tukw iou! Iəremhə ramarə ia prən ouihi səiou, mamə in raməmisə pik!"

²³ Mətə Iesu rəpwəh ninien nəgkiariien riti ti prən nəha. Nənə nərmama me səvənhi həuvehe məmhəgkiari min, mhəni mhənuə, "Ərhi pen prən i ramevən, ti nəri nə mə rakurirə kitaha, mamasək."

²⁴ †Miregi Iesu rini mə, "Kumwesən rərhi pehe iou mə takuvehe əpa ti nəkur Isrel. Irəha həmwhen ia sip-sip me hənəruei."

²⁵ Mətə prən nəha ruvehe minimwi nukurhun mi ia nənimen, mini mə, "Iərimənu. Tikasitu ia nirak."

²⁶ Miregi Iesu rini mə, "Rəpwəh namasanien mə takuvehi nəveginien sənəi nəkwərəkəwərha mərarki pen i m kuri me."

††† 15:11 Mat 12:34 ††† 15:14 Mat 23:16,24, Luk 6:39, Rom 2:19 § 15:19 Jen 8:21, Mat 12:34 §† 15:24 Mat 10:6

²⁷ Miregi præn i rini mā, "Nipārhiēnien, Iērīmānu. Mātē kuri me mwi kamhāni nīmwəkmwəki nəveginien sē raməsas irapw ia ruei tepol sāvai iēmā asori sāvənraha."

²⁸ †Miregi Iesu rini pen tukwe in mā, "Præn i ikamāhatātə pərhiēn. Pwəh iako mik rəmwhēn sē ikokeikei." Təkwətəkwuni a mwi præn ouihi sāvənhi ruvehe māsānīn.

Iesu ro nərmama həpik həuvehe mhəsānīn

²⁹ ††Iesu rier ia kwopun nəha, mavən ia nīkarkare nui asori Kalili, mevən mutə ia təkuər riti məkure fwe ikin. ³⁰ Nənə nərmama həpik həuvehe tukwe, mamhəuvehi nərmama me sēməme kamhēmā. Nəpwīn nisunraha rərfe. Nəpwīn nənimenraha rīfwə. Nəpwīn nemhāien rouraha nīpəri nīpwrānraha. Nəpwīn ho iəpou ko həpwəh nəgkiariēn. Həuvehi mwi nərmama həpik mwi, mhəmri pen irəha ia nisui Iesu, nənə in ro irəha həuvehe mhəsānīn. ³¹ †Ia nəpīn nəha nəpou me haməgkiari. Nərmama nemhāien rouraha nīpəri nīpwrānraha həuvehe mhəsānīn. Nərmama sēməme nīsunraha rərfe, həvi atukw a nīsunraha mamhāvən. Nənə nərmama nənimenraha rīfwə hətui mamhətə nari. Nəpīn nərmama me hətōni, nənimenraha rier. Nənə həgnəgīni Kumwesən sāvai nəkur Isrel.

Iesu rəkwməni nərmama irəha pam fo-taosen

³² ††Ia nəpīn nəha Iesu rəkwein nərmama me sāvənhi həuvehe. Rini pen ti nīrəha i mā, "Rerik rəkwəpīr ti nərmama me i. Hənārə raka nəpīn kahar kītaha mīnraha, nənə sənənraha nəveginien ruvāiwən. Iakəpwəh no keikeiēn mā takərhi pen irəha fwe imwənraha nəpīn nukumhə ramahi irəha. Rərəha mā kamhəuvən nəmīnraha rīpitəv hāmwei ia suatuk."

³³ Miregi nərmama me sāvənhi hāni pen tukwe in mā, "Tsəuvehi bred pəku rəmwhēn tsəkwmənu nərmama me i? Kwa həpik anan. Kītaha samarə ia kwopun nəveginien rīwən ikin."

³⁴ Miregi Iesu rini pen ti nīrəha i mā, "Sənəmiāha bred kevə?"

Miregi hāni mā, "Sefen mīne kwopnəti nəmu me nəpwīn mwi fwe ikin."

³⁵ Iesu rini nəkwān mā nərmama me nəha sənənraha nəveginien rīwən tuhəkure ia tīprənə. ³⁶ Nənə ruvehi bred nəha sefen mīne kwopnəti nəmu me, məfwaki mīni vivi Kumwesən tukwe. Nəpīn rəfwaki pam, maməkwsen bred me, mauvei pen m nərmama me sāvənhi, həpeki pen m nərmama me. ³⁷ Nərmama me pam hāni nari tīpwīnraha rāsisi. Nəpīn hənani raka nari, həvai pen nīpərpəri bred mīne nəmu me hənani mhəpwəh rukuər ia tənəripw sefen. ³⁸ Nərmama me nəha hāni nari həpik anan nərman nīpran mīne nəkwərhəkwərha. Kəvsini nərman me əpa irəha pam fo-taosen. ³⁹ Nənə Iesu rərhi pen irəha kamhəuvən

imwənraha me. Kurirə irə rəputə ia nītətə ouihi riti, mamevən fwe kwopun riti nəghīn nə Makatan.

Farisi me kamhəres nīmətāien riti

16 ††Ia nəpīn nəha Farisi me mīne Satusi me həuvehe, mhəres pen Iesu i mā, "Ko iko ro nīmətāien riti sē ruku pen ia nēiai pwəh iahətōni mhəukurən mā ik pərhiēn Kumwesən rərhi pehe ik?"

² Miregi Iesu rini mā, "Nəpīn meri na trivə, kimiaha hiāni mā, 'Rosi trakwakwi rukwəsikər ti nəri nə mā nīmagouagou rəruerəv.' ³ Nənə ia nəpnəpīn kimiaha hiāni mā, 'Rosi nesən trauər ipwet ti nəri nə mā nīmagouagou rəruerəv, məpuə.' Kimiaha hiəukurən nətāien nīmagouagou, nənə mhəukurən nəfe nari nīmagouagou ramahātən pen. Mātə rəfo hiəreirei nīpwrai nīmətāien me i kamo ipwet mīne? ⁴ ††Kimiaha nərmama ipwet mīne hiamətui a nīmətāien ti nəri nə mā noien səkimiāha rikou. Kimiaha hiənəpwəh Kumwesən rəmwhēn prān sē rəpwəh iərman sāvənhi mamesi pen iərməpə. Kumwesən trəpwəh nuvei peheien nīmətāien riti mwi m kimiaha, mātə nīmətāien əpa sāvai Profet Jona." Iesu rini nəgkiariēn nəha, məpwəh irəha, mamevən.

Nahātānien sāvai Farisi me mīne Satusi me

⁵ Ia nəpīn nəha Iesu revən irəha nərmama me sāvənhi, mhəuvən mhəpi simwīn ia nui asori. Nərmama me sāvənhi hənənouenou mā tuhəuvehi bred. Nəpīn irəha həuvarei ia nīkaren pen, ⁶ ††Iesu rini pen ti nīrəha i mā, "Kimiaha tihətui amasan, mhəsiari ti yis sāvai Farisi me mīne Satusi me."

⁷ Miregi irəha hənəməgkiari mīnraha me i mā, "Rosi raməgkiari iamīnhi irə ti nəri nə mā kītaha sənənouenou bred uə?"

⁸ Nənə nəpīn Iesu rīregi, rini mā, "Kimiaha nahātətāien səkimiāha rīpkiskai mhə. Rəfo hiaməgkiari m kimiaha me mā sənəmiāha bred rīwən? ⁹ †Kimiaha hiəreirei ihi? Rerimiāha rīpkrhi mhə bred krirum sē iakinəkwməni nərmama faef-taosen irə mīne tənəripw kevə hiəməuvehi kurirə? ¹⁰ ††Rerimiāha rīpkrhi mhə bred sefen sē iakinəkwməni nərmama fo-taosen irə mīne tənəripw kevə hiəməuvehi kurirə? ¹¹ Rəfo hāreirei nīpwrai nəgkiariēn səiou? Iapəkəgkiari mhə ia bred, mātə iakamīni mā kimiaha tihəməsiari ti yis sāvai Farisi me mīne Satusi me." ¹² Ia nəpīn nəha nərmama me sāvai Iesu həuvehe mhəukurən mā Iesu rīpkini mhə mā tuhəsiari ti yis sāvai bred, mātə tuhəsiari ti nahātānien sāvai Farisi me mīne Satusi me.

Pita rini irapw mā Iesu in Kristo

¹³ Nəpīn Iesu ruvehe ipaka ti taon nəha Sisaria Filipae, rəres pen nərmama me sāvənhi mā, "Nərmama kamhāni iou, Iəməti Iərmama, mā iou sin?"

¹⁴ ††Miregi hāni mā, "Nərmama nəpwīn kamhāni ik mā Jon Paptāes. Nəpwīn kamhāni ik mā Profet Elaeja.

† 15:28 Mat 8:10,13 †† 15:29 Mak 7:31 † 15:31 Mak 7:37
†† 15:32 Mat 14:14

‡ 16:1 Mat 12:38, Luk 11:16 ††† 16:4 Mat 12:39, Luk 11:29
‡‡ 16:6 Luk 12:1 § 16:9 Mat 14:17-21 §† 16:10 Mat 15:34-38

Nepwin mwi kamhāni ik mā Jeremaea uā profet riti mwi fwe kupwān.”

¹⁵ Miregi Iesu rini pen ti niraha i mā, “Mātā kimiaha hiamāni mā iou sin?”

¹⁶ Miregi Saemon Pita rini mā, “Ik Kristo. Kumwesān sē ramiru, tini nā ik.”

¹⁷ Miregi Iesu rini pen tukwe in mā, “Saemon, tini Jon, rerim tragien! Ripko mhā iārmama riti rahatān ik irā mā tikukurān nāri i, mātā Tata sāiou fwe ia neiai rahatān ik irā ikukurān. ¹⁸ Nānā iakani pehe tukw ik i mā ik nā Pita. Nipwrai nāhag nāha mā kēpwier. Ia tākure kēpwier i takuvrhākin nakalasia me sāiou rāmwhen sē kauvrhākin pen nimwā irā, niskaiien sāvai nemhāien ko ripkouraha mhā irāha. ¹⁹ Takuvei pehe ki me sāvai nitātā ia neiai mik. Nāfe nari ikārihi tārini ia tīprānā i, tukārihi tārini fwe ia neiai. Nāfe nari ikifi raka ia tīprānā i, tukifi raka fwe ia neiai.” ²⁰ Nānā Iesu rinise pen āknekīn ti nārmama me sāvānhi mā, “Kimiaha tihāpwāh niniien ti iārmama riti mā iou Kristo.”

Iesu rukupwān mīni irapw mā in tremhā nānā mātui mwi

²¹ Ia nāpin nāha mamevān, Iesu rinamahatān nārmama me sāvānhi mā, “Takamākeikei mevān fwe Jerusalem. Nāmā asori me mīne pris asori me mīne nahatān me sāvai Loa tuho nāmīsāien me rīpik ia nīrak, mhousi āpune iou. Mātā ia nāpin sēro kahar irā takātui mwi.”

²² Ia nāpin nāha Pita riri raka Iesu ia nīkarenraha, mīnanise pen tukwe in mā, “Iārimānu, pwāh Kumwesān trapi tukw ik, mēpwāh nāseniien nārmama tuho noien nāha ia nīram ia nāpin riti.”

²³ Mātā Iesu ruvsini, mīni pen ti Pita i mā, “Setan, evān ia tākutak! Ikamāmwur mā tiko iakapāti mīmwei iamīnhi irā ti nāri nā mā nātārigien sām rīpkesi pen mhā nātārigien sāvai Kumwesān, mātā ikamesi pen a nātārigien sāvai nārmama.”

Iārmama tramākeikei māvranī nei kamarkuauī

²⁴ Nānā Iesu rini pen ti nārmama me sāvānhi mā, “Iārmama sē rokeikei mā truvehe mo iārmama riti sāiou tramākeikei mēpwāh nātārigien sāvānhi, muvehi utā nei kamarkuauī sāvānhi, māvranī mukurirā iou.

²⁵ Iārmama sē rokeikei mā trākwāmhirī nīmīruīen sāvānhi trarfai irā, mātā iārmama sē traraka ia nīmīruīen sāvānhi tukw iou truvehi nīmīruīen rerin.

²⁶ Trini mīnuā iārmama riti rīpeki pam narimnari me ia tīprānā i mo sāvānhi i, nānā kurirā ikin remhā, mātā rīpkuvehi mhā nīmīruīen rerin, noien nāha trāfasitu irā? Uā iārmama truvei pen nāfe mērpwīn tai nīmīruīen sāvānhi? ²⁷ Iou Iāmāti Iārmama takuvehe ia niskaiien sāvai Tata sāiou kimaha nagelo me sāiou.

††† 16:14 Mat 14:1-2, Mak 6:14-15, Luk 9:7-8 † 16:16 Jon 6:69 †† 16:17 Mat 17:5, Kal 1:15-16 † 16:18 Jon 1:42, Efes 2:20 †† 16:19 Mat 18:18, Jon 20:23 †† Nāpin rīpik Matiu rani nāgkiariien i mā “Nitātā ia neiai.” Nipwrai nāgkiariien i in i “Nitātā sē Kumwesān rāmārimānu irā.” ††† 16:20 Mat 17:9, Mak 9:9 ††† 16:24 Mat 10:38, Luk 14:27 † 16:25 Mat 10:39, Luk 17:33, Jon 12:25 ††

Ia nāpin nāha takērpwīn noien sāvai nārmama me kuatia kuation. Nārpwīnien sē takuvei pen mīnraha tresi pen a nāfe nari irāha hāno. ²⁸ Iakani nīpārhiēnien tuku-miaha i nārmama nepwin kamhārer ia kwopun i tuhāpkemhā mhā meste tuhātōni iou, Iāmāti Iārmama, iakauvehe rāmwhen ia kīg mā takārimānu ia nitātā sāiou.”

Nipwrai Iesu ruvehe mopā

17 Nāpin sikis rukurau, nānā Iesu riri āpa Pita mīne Jemes mīne piāvni Jon, hātūā parei ia tākūār āpwāmwis riti. ² Iā kwopun nāha irāhar hārātōni ia nānimenrahar nipwrai Iesu ruvehe mopā. Nānimen rāhiapw rāmwhen ia meri. Tīnari sāvānhi ruvehe mēpsan rāmwhen ia nukuraanien. ³ Tākwātākwuni a irāhar hārātōni Profet Elaeja mīne Moses krouier pehe, rouāgkiari irāhar Iesu.

⁴ Nānā Pita rini pen ti Iesu i mā, “Iārimānu. Ramasan mā kimrahar iaharuvehe i. Mā ikokeikei tako tānimwā kahar, riti sām, riti sāvai Moses, riti sāvai Profet Elaeja.”

⁵ Pita ramāgkiari ihi, tākwātākwuni a mwi nāpuā āpsan riti ruvehe muvegi irāha. Reri Kumwesān ruku pen ikin, mīni mā, “In nāha nārik keikei. Rerik ragien tukwe. Tihātārig in.”

⁶ Nāpin Pita mīne Jon mīne Jemes harregi nāgkiariien nāha, harhekir, mharmwei, mharnimwi irapw nānimenrahar ia tīprānā. ⁷ Mātā Iesu ruvehe mīrapi irāhar, mīni mā, “Harārer, mharāpwāh nehekīrien.” ⁸ Nānā irāhar hārākwātā, hārāpwāh nātōnīien Moses mīne Profet Elaeja, mātā Iesu āpa irāha mīn.

⁹ Nāpin irāha kamheiwaiu pehe ia tākūār, Iesu rini pen ti nīrāhar i mā, “Kīmīrāhar tihārāpwāh niniien ti iārmama riti nīmītātīen nāha hiarnātōni, meste iou, Iāmāti Iārmama, iakātui mwi ia nemhāien sāiou.”

¹⁰ Nānā Pita mīne Jemes mīne Jon hārāres pen in i mā, “Rāfo nahatān me sāvai Loa kamhāni mā Profet Elaeja tramākeikei mukupwān muvehe?” †††

¹¹ Miregi Iesu rini mā, “Nīpārhiēnien. Profet Elaeja truvehe māmri amasan pam narimnari me rāmwhen ia sē fwe kupwān. ¹² Mātā iou iakani pehe tuku-mīrāhar i mā Profet Elaeja ruvāuvehe raka nānā nārmama me hāpkātā sas mhā in, mātā hesi pen nātārigien sāvānraha, mhō rārāha irā. Iou mwi, Iāmāti Iārmama, takamākeikei mevān ia rāginraha, nānā irāha tuho nāmīsāien miou.” ¹³ Iā nāpin nāha Pita mīne Jemes mīne Jon haruuehe, mharukurān mā Iesu ramāgkiari ia Jon Paptaes.

Iesu rākoui irapw iāremhā ia iākunouīhi

¹⁴ Nāpin irāha hārārig pehe mwi ti nārmama me, iārmama riti ruvehe ti Iesu, mīnimwi nukurhun mi ia nān-

16:26 Mat 4:8-9 ††† 16:27 Mat 25:31, Sam 62:12, Prov 24:12, Rom 2:6, Rev 22:12 ††† 17:2 2Pit 1:16-18 ††† 17:5 Sam 2:7, Aes 42:1, Mat 3:17, Mak 1:11, Luk 3:22, Dut 18:15 ††† 17:9 Mat 16:20 ††† 17:10 Mal 4:5 ††† Mal 4.5 Profet Malakae rimāni mā Profet Elaeja trukupwān muvehe kurirā irā Kristo ruvehe. ††† 17:12 Mat 11:14, 14:10 ††† 17:13 Luk 1:17

imen, ¹⁵ mini mā, "Iarimānu. Tikapi tukw iou, masitu ia nārīk. Nemhāien i nikāvan ro in. In ramāmisā pik. Nāpīn ripīk ramwei pen ia napw, mamwei pen ia nui. ¹⁶ Iakuvehi in muvehe ti nārmama me sām, mātā irāha ko hāpko mhā in ruvehe māsanin."

¹⁷ †Miregi Iesu rini mā, "Kimiāha nākur ipwet mine nahatātāien sākimiāha riwān. Noien sākimiāha rikou. Tsarā kitaha miou mesite nāfe nāpīn? Tīnesān mine iakarpwis kimiāha? Kimiāha tihāuvān mhāuvehi iakunouhi nāha mhāuvehi mhāuvehe." ¹⁸ Nāpīn hāuvehi mhāuvehe, Iesu rinise pen ti iāremhā i mā, "Tikiar ia iakunouhi i." Nānā tākwtākwuni a rier, iakunouhi nāha ruvehe māsanin.

¹⁹ ††Kurirā irā nārmama me sāvai Iesu hāuvehe ti Iesu, mhāres pen in āpa mā, "Rāfo kīmahā iahāreirei nākoui irapwien nānimwīn ārāha nāha?"

²⁰ †Miregi Iesu rini pen ti nirāha i mā, "Ti nāri nā mā nahatātāien sākimiāha ripkiskai mhā. Iakani nīpārhiēnien tukumiāha i trīni minuā kimiāha hiahātātā pārhiēn ia Kumwesān, nāri auēr a mā nahatātāien nāha sākimiāha rouhi anan rāmwhēn ia kwānuni nei nāha mastat, mātā hiūkurān nīniēn ti tākuēr i mā, 'Tākuēr i tikaraka ia kwōpun i mevān mākure pen fwe,' nānā trier mevān. Narimnari me pam trīmāru tukumiāha." ²¹ †

²² ††Nāpīn nārmama me sāvai Iesu housāsīmwīn irāha me ia tānā Kalili, in rini pen ti nirāha i mā, "Tripkō mhā tui kuvei pen iou, Iāmāti Iārmama, ia rāgi nārmama. ²³ Irāha tuhousi āpune iou, nānā Kumwesān tro iakātui mwi ia nemhāien sāiou ia nāpīn sāro kahar irā." Nānā nārmama me sāvānhi hāregi rārāha anan.

Iesu ruvehi silin ia nākwai nāmu mārāku pen nāmri takis irā

²⁴ ††Nāpīn Iesu mīne nārmama sāvānhi me hāuvehe ia Kapaneam, nārmama sāmāme kamhāuvehi takis sāvai nimwā sāvai Kumwesān hāuvehe ti Pita, mhāni mā, "Rosi iahātān sākimiāha ripkārāku mhā takis sāvai nimwā sāvai Kumwesān uā?"

²⁵ Miregi Pita rini mā, "Ouāh. In ramārāku."

Nāpīn Pita revān muvniwā, Iesu rukupwān māgkiari min, mīni mā, "Saemon, ikamāfātārig irā? Kig me ia tīprānā i kamhākeikei m nāfe nārmama me mā tuhārāku pen nāmri takis mīnrāha, tīnīnrāha me uā nārmāpā?"

²⁶ Miregi Pita rini mā, "Nārmāpā."

Miregi Iesu rini pen tukwe in mā, "Ikani nīpārhiēnien. Nīpwnāti kig me hāpkārāku mhā nāmri takis, ²⁷ mātā pwāh sārāku pen rārāha kitaha tso niemāha rāpi nārmama me i sāmāme kamhāuvehi takis. Tikevān fwe ia nui asori, mosāperāha. Nāmu sā rukupwān māgher ia kwārvinari, tikivi utā, māti pen ia nākwān, nānā tikā-

toni silin riti. Tikuvehi muvei pen mārāku pen takis sākrau mīnrāha."

Iārmama āfo nā in rasori ia nārmama nepwīn

18 ††Ia nāpīn nāha nārmama me sāvai Iesu hāuvehe tukwe in, mhāni mā, "Ia nitātā ia neiai [§] sin rasori māpi raka nārmama me nepwīn?"

² Nānā Iesu rākwein iakunouhi riti ruvehe, rārpwi irapw in ia kurkwānrāha, ³ nānā mini mā, "Iakani nīpārhiēnien tukumiāha i mā kimiāha tihāmākeikei mhārari mhāuvehe mhāmwhēn ia nākwārhakwārha me. Mā hiāpwāh tihāpkuvniwā mhā ia nitātā ia neiai ia nāpīn riti. ⁴ Iārmama sā treiwaiu rāmwhēn ia iakunouhi, mīpkāfiūtā mhā in, in rasori māpi raka nārmama me nepwīn ia nitātā ia neiai.

⁵ ††Iārmama sā trāsevār ia rerīn ti iakunouhi riti sā ro iamīnhi ia nāghīk rāmwhēn mā ramāsevār mwi ia rerīn tukwe iou."

Iesu rāgkiari ia narimnari me sāmāme tuhāuvehe mho nārmama hāmwei

⁶ †††Nākwārhakwārha me i sāmāme kamhātātā ia nirak, trīni minuā iārmama riti ro riti rīmwei ia nārāhāien, Kumwesān trārpwīn noien ārāha sāvānhi. Iārmama nāha trīregi rārāha anan māpi raka kārīhi pen kāruātērei asori ia nīpātākinuan kosā irapw i ia tāmwei tāsi. ⁷ Trārāha anan ti nārmama ia tīprānā i ti nāri nā mā narimnari me kamhāuvehe tuho irāha hāmwei ia nārāhāien. Narimnari me i tuhamākeikei mhāuvehe, mātā trārāha anan ti iārmama sā truvehi narimnari me i muvehe. ⁸ ††Mā rāgīm uā nisum ramo ikamwei ia nārāhāien, tikārāi raka, mārarki. Mā rāgīm ripīp uā nisīm ripīp mātā ikuvehi nīmīruien, ramasan pik tukw ik. Rārāha mā rāgīm kāru uā nisum kāru mātā tukārarki pen ik ia kwōpun napw asori rauāk rerīn ikīn. ⁹ Mā nānimem ramo ikamwei ia nārāhāien, tikukumwiri raka, mārarki. Mā nānimem kuatīa mātā ikuvehi nīmīruien, ramasan pik tukw ik. Rārāha mā nānimem kāru mātā tukārarki pen ik ia kwōpun napw asori rauāk ikīn."

Iesu rusipekin ia sipsip sā rāruei

¹⁰ †††Nānā Iesu rini mā, "Kimiāha tihātui amasan tukumiāha me mhāpwāh noien nāri auēr a ia nākwārhakwārha me i riti. Iakani pehe tukumiāha i mā fwe ia neiai nagelo me sāvānrāha kamhātā rerīn nāmri Tata sāiou sā ramarā fwe ia neiai. ¹¹ ††Iou, Iāmāti Iārmama, iakuvehe mā takuvehimīru nārmama sāmāme kamhāruei. †

¹² Kimiāha hiamāfātārig irā? Trīni minuā iārmama riti sipsip me sāvānhi irāha pam hantret, nānā riti ia

††† 18:1 Luk 22:24 § Nāpīn ripīk Matiu rani nāgkiariēn i mā "Nitātā ia neiai." Nīpwrai nāgkiariēn i in i "Nitātā sā Kumwesān ramārīmānu irā." † 18:5 Mat 10:40, Luk 10:16, Jon 13:20 †† 18:6 Luk 17:1-2 † 18:8 Mat 5:29-30 †† 18:10 Hip 1:14 † 18:11 Luk 19:10 † Nākukuā me ripīk kimārāi pen Niutestamen irā ia nāgkiariēn sāvai nākur Kris kupwān kwopi nāgkiariēn ia vas 11 riwān.

† 17:17 Dut 32:5,20, Jon 14:9 †† 17:19 Mat 10:1 † 17:20 Mat 21:21, Mak 11:23, Luk 17:6, 1Kor 13:2 †† Nākukuā me ripīk kimārāi pen Niutestamen irā ia nāgkiariēn sāvai nākur Kris kupwān kwopi nāgkiariēn ia vas 21 riwān. †† 17:22 Mat 16:21 ††† 17:24 Eks 30:13, Eks 38:26

niraha ræruiei, træfo pen iræ? In træpwæh naenti-naen kamhani nurhi ia tækuær, mevæn mamætui sæ naha rinæruiei. ¹³ Nænæ trîni minuæ rætoni, iakamini nipærhie-nien tukumiaha i mæ rerin ragien pik ti sipsip naha mæpi raka naenti-naen sëmæme hæpkæruiei mhæ. ¹⁴ Ia noien naha ræmwhen a mwi Tata sækimiaha ia neiai ræpwæh nokeikeiien mæ nækwærhakwæraha me i riti træruiei.”

Iesu rægkiari mæ tiko næfe ia piam næþin ro ræraha ia niram

¹⁵ †Trîni minuæ piam ro ræraha ia niram, evæn mætoni kimirau æpa. Nænæ ikini pen næfe rino ræraha. Trîni minuæ rætærig ik, nægkiariien sæim tro piam rirærig pehe sækimirau min tramasan. ¹⁶ ††Mætæ trîni minuæ ræpwæh nætærigien ik, iri iærmama kuatia uæ kæru mhærevæn mwi pwæh irau krouregi rouætoni nægkiariien me pam naha ikini pen ti piam ro nipærhienien. ¹⁷ †Trîni minuæ rerin ræpwæh nætærigien iræha, ni irapw ti nakalasia me sævæi næfwakiiien. Nænæ trîni minuæ ræpwæh mwi nætærigien iræha, tiko iræ ræmwhen iærmama sæ rîreirei Kumwesæn uæ iærmama sæ kamæraku pen takis min.

¹⁸ ††Iakani nipærhienien tukumiaha i næfe nari tihærihi tærihi ia tiþrænæ i tukærihi tærihi fwe ia neiai, nænæ næfe nari tihæfi raka ia tiþrænæ i tukifi raka fwe ia neiai.

¹⁹ ††Iakani pehe mwi nipærhienien tukumiaha i trîni minuæ kæru ia kimiaha ia tiþrænæ i krouni simwîn nari riti, rouæres i, Tata sæiou ia neiai in tro nækwanrau, ²⁰ ††ti næri næ mæ pæku ikini iærmama kæru uæ kahar harousæsîmwîn ia næghik, iakamaræ ti niraha ia kwopun naha.”

Iesu rini mæ tikamækeikei menouenou næræhaien sævæi piam

²¹ Nænæ Pita rutæ pehe mini pen ti Iesu i mæ, “Iærimænu. Trîni minuæ piak ramo noien æraha miou, næþin kevæ takenouenou i? Rosi sefen uæ?”

²² ††Miregi Iesu rini mæ, “Iou iapkini pehe mhæ tukw ik i mæ tikenouenou næræhaien me sævæi piam m sefen, mætæ tikenouenou næræhaien me sævænhi næþin me pam.

²³ Iakamini iamînhi iræ ti næri næ mæ nitætæ ia neiai ræmwhen ia iæmæ asori riti sæ rokeikei mæ nærmama me i kamho tukwini nari min tuhæraku pam kaon me sævænraha sæ in rimæuvei pen minraha. ²⁴ Næþin rækweîn iræha mæ tuhæuvehe, hæuvehi riti ia niraha mhæuvehe. Kaon sævænhi rasori pik anan. ²⁵ Ko ripkæraku mhæ. Ro pen iæmæ asori sævænhi rini mæ tukæmri pen næmri nari m iæmæ i mine pran sævænhi mine nipwnætîn me mine narimnari me pam sævænhi. In truvehi mane ia niraha, mæraku kaon sævæi iæmæ naha.

²⁶ Ia næþin naha iæmæ naha sæ ramo tukwini nari m iæmæ asori rinimwi nukurhun mi, mamasæk, mini pen ti

† 18:15 Lev 19:17, Luk 17:3, Kal 6:1 †† 18:16 Dut 19:15, Jon 8:17 † 18:17 1Kor 5:13 †† 18:18 Mat 16:19, Jon 20:23 †† 18:19 Mak 11:24, Jon 15:7 ††† 18:20 Mat 28:20, Jon 14:23 ††† 18:22 Luk 17:4

iæmæ asori sævænhi mæ, ‘Tikapi tukw iou, muvei pehe næþin miou, nænæ takæraku pehe pam mik.’ ²⁷ Nænæ iæmæ asori rerin rækwæpir ti iæmæ i ramo tukwini nari min. Ro pen in renouenou kaon sævænhi, mini mæ træpwæh nærækuien, mæseni in rier mæmevæn.

²⁸ Mætæ næþin iæmæ naha rier irapw, rætoni iærmama riti sæ ramo tukwini nari irau min. Kaon riti sævænhi ramaræ tukwe in. Rouihi pik anan. Nænæ in ruvehi iærmama naha, mækwætæmhiri nipætækinuan, mini mæ, ‘Æraku pehe pam sæim kaon.’

²⁹ Nænæ iærmama naha ramo tukwini nari irau min rimwei irapw, mamasæk, mini pen tukwe in mæ, ‘Tikapi tukw iou, muvei pehe næþin miou, nænæ takæraku pehe pam mik.’

³⁰ Mætæ iæmæ naha iæmæ asori rinenouenou kaon sævænhi ræpwæh nokeikeiien. In revæn muvehi iærmama naha muvehi puwnimwæ ia kalapus mæ traræ meste træraku pam kaon sævænhi. ³¹ Næþin nærmama nepwîn sëmæme kamho tukwini nari m iæmæ asori hætoni noien naha, hæregi ræraha anan. Hæuvæn mhæni pen ti iæmæ asori sævænraha narimnari me pam iæmæ naha rino.

³² Ro iamînhi iræ iæmæ asori rækweîn iærmama naha ramo tukwini nari min ruvehe. Rini pen tukwe in mæ, ‘Ik iæmæ æraha. Iakamo tukwini æraha nari miou. Iakinenouenou kaon me pam sæim, ti næri næ mæ ikinasæk tegin iou. ³³ Mætæ ræfo ikæpwæh napiien ti iærmama naha sæ ramo tukwini nari miou kimirau min ræmwhen iou iakinapi tukw ik?’ ³⁴ †Ro pen iæmæ asori niemaha ræpi. In ruvehi puwnimwæ iæmæ naha ia kalapus mæ tuko næmisæien min meste træraku pam kaon sævænhi.

³⁵ ††Ia noien naha ræmwhen a mwi Tata sæiou ia neiai tro ia kimiaha kuatia kuatia trîni minuæ hiæpwæh nenouenouien næræhaien sævæi piævmiaha me ia rerimiaha.”

Iesu rini mæ iærman mine pran trouæpwæh næpwæhien irau me

19 Iesu rini pam nægkiariien me naha, nænæ mæpwæh tæna Kalili, mier mevæn ia tæna Jutia fwe ia nikare nui aris Jotan pen. ² Nærmama hæpik hækuriræ i. Nænæ in ro sëmæme kamhemhæ hæuvehe mhæsanin ia kwopun naha.

³ ††Nænæ Farisi me hæuvehe tukwe in mhæres pen nari riti min mæ tuhæregi ro Iesu mæ træfni iræ. Iræha hæni mæ, “Ratukwatukw ia Loa sækitaha mæ ko iærman riti ræpwæh sævænhi pran uæ rekæm?”

⁴ ††Miregi Iesu rini mæ, “Rosi kimiaha hiæpkævsini raka mhæ nægkiariien i ia Nækukua Ikinan rini mæ fwe ia nukune naræien ‘Kumwesæn rino iærmama kæru riti iærman riti pran,’ ⁵ ††raræ mini mwi mæ, ‘Ro iamînhi iræ iærman traraka ia tata mine mama sævænhi, mevæn rouaræ pæri irau pran sævænhi, nænæ irau trouvehe rouæmwhen ia nipwrai iærmama kuatia.’ ⁶ Nægkiariien naha rini mæ iærman mine pran sævænhi krouæpwæh ihi

§ 18:34 Mat 5:25-26 †† 18:35 Mat 6:15, Mak 11:25, Efes 4:32, Kol 3:13 ††† 19:3 Mat 16:1 †† 19:4 Jen 1:27, 5:2 ††† 19:5 Jen 2:24, Efes 5:31

noien iærmama kæru i, mætæ krouvæuvehe rouæmwhen ia nîpwrai iærmama kuatia. Tî næri næ mæ Kumwesæn rîrîpîn iærman mîne pran sævænhi iamînhi iræ, ro pen rîpkatukwatukw mhæ mæ iærman træpwæh sævænhi pran, mætefi naræien sævænrau."

⁷ †Mîregi Farisi me hæni pen tî Iesu i mæ, "Mæ ro iamînhi iræ ræfo Moses rimæni mæ iærman sæ rokeikei mæ træpwæh pran sævænhi trîrai nîmwai nækukuæ m pran sævænhi rani mæ in rînæpwæh in, nænæ mærhî pen i ramevæn?"

⁸ Mîregi Iesu rini pen tî niræha i mæ, "Moses rînæseni kîmiaha mæ tihæpwæh nîpran me sækîmiaha tî næri næ mæ kæmkapwæmiaha riskai, mætæ fwe ia nukune naræien rîpko mhæ iamînhi iræ. ⁹ ††Iou iakani pehe tuku-miaha i iærman sæ ræpwæh pran sævænhi miri pran æpæ riti mwi ramo noien æræha. Præn næha in ramiri rîpko mhæ pran atukwatukw sævænhi. Mætæ mæ pran ramo ærnapen næri irau iærmæpæ, iærman sævæi pran næha rukuræn næpwæhien in."

¹⁰ †Nænæ nærmama me sævæi Iesu hæni pen tukwe in mæ, "Trîni minuæ ro iamînhi iræ næpîn iærman ræpwæh pran sævænhi, ramasan mæ iærman ræpwæh a nirîien pran."

¹¹ Mætæ Iesu rini pen tî niræha i mæ, "Rîpko mhæ nærmama me pam hæukuræn nuvehien nægkiariien i sæiou mharæ iræ, mætæ sæmæme æpa Kumwesæn ræsevæ ia suatuk tukunraha iræha næha tuhæuvehi mharæ iræ.

¹² Nærman nepwîn tuhæpwæh nirîien pran tî næri næ mæ hænætui pehe mwatukw sævænraha ræpou. Ro pen rerînraha riwæn ia pran. Nærman nepwîn tuhæpwæh nirîien pran tî næri næ mæ kêrai iræha ræmwhen kamo ia kau kêrman. Ro pen rerînraha riwæn ia pran. Nænæ nærman me nepwîn mwi tuhæpwæh nirîien pran tî næri næ mæ iræha hokeikei nætærigien sævænraha træmak æpa ia nitætæ ia neiai. †† Iærmama sæ rukuræn nuvehien nægkiariien i sæiou tramækeikei muvehi maræ iræ."

Pwæh nækwærhakwærha me hæuvehe tî Iesu

¹³ Næpîn riti nærmama nepwîn kamhæuvehi nækwærhakwærha me sævænraha mamhæuvehe tî Iesu mæ træmri utæ rægin mi ia niræha mæfwaki. Nærmama me sævænhi hænisse iræha.

¹⁴ ††Mætæ Iesu rini mæ, "Pwæh nîpwnæti nækwærhakwærha me hæuvehe tukw iou. Tihæpwæh nîniseien iræha tî næri næ mæ nitætæ ia neiai sævæi nærmama sæmæme hæmwhen ia nækwærhakwærha me i." ¹⁵ Nænæ Iesu ræmri utæ rægin mi ia niræha, mæfwaki tî niræha, nænæ mæpwæh iræha mamevæn.

Iærmama riti nautæ sævænhi rasori

¹⁶ Ia næpîn næha iærmama riti ruvehe tî Iesu, mini mæ, "Tahatæn, næfe noien amasan takamækeikei mo mæ takuvehi nîmiruien rerîn?"

¹⁷ ††Mîregi Iesu rini pen tukwe in mæ, "Ræfo ikamæres iou nari riti ia nîkaren sævæi noien amasan? Kumwesæn æpa ramasan. Trîni minuæ ikuæ tikuvehi nîmiruien, ikesi pen loa me sævænhi."

¹⁸ ††Mîregi iærmama næha rini pen tukwe in mæ, "Næfe loa me takesi pen?"

Mîregi Iesu rini mæ, "Tikæpwæh nousi æpuneien iærmama, mæpwæh nakresien pran sævæi iærmæpæ, mæpwæh nakresien, mæpwæh neikuæien. ¹⁹ †Tikamækeikei misiai sæim tata mîne mama, nænæ mokeikei piam ræmwhen ikokeikei atukw a ik."

²⁰ Mîregi iærmama næha rini pen tî Iesu i mæ, "Loa me pam i iakamesi pen. Næfe mwi næha ikin takamækeikei mo?"

²¹ ††Mîregi Iesu rini pen tukwe in mæ, "Trîni minuæ ikuæ tikuvehe matukwatukw pam, evæn, mæmri pen næmri nari ia sæim narimnari me. Næpîn kuvehi nænimen, tikuvehi mane, muvei pen m nærmama nautæ sævænraha riwæn. Nænæ sæim nautæ trîpik fwe ia neiai. Næpîn ikino pam, ikuvehe mukuriræ iou."

²² Næpîn iærmama næha rîregi nægkiariien næha, in ræpwæh Iesu, mamevæn. Rerîn ræpou tî næri næ mæ nautæ sævænhi rasori.

²³ Ro iamînhi iræ Iesu rini pen tî sævænhi nærmama me i mæ, "Takamîni nîpærhienien tukumiaha i riskai tî iærmama nautæ sævænhi rasori mæ truvnimwæ ia nitætæ ia neiai. ²⁴ Takîni mwi tukumiaha i. Iærmama nautæ sævænhi rasori ræknekin tukwe in mæ truvnimwæ ia nitætæ sæ Kumwesæn ramærimænu iræ. Ræknekin mæpi raka nærimiru næha kamel rasu pen ia ruei nitel mier."

²⁵ Næpîn nærmama me sævænhi hæregi nægkiariien næha nænimenraha rier. Hæni mæ, "Mæ ræknekin iamînhi, nisimæ næha ko hæuvehi nîmiruien?"

²⁶ ††Mætæ Iesu rætæ iræha mîni mæ, "Næri næha ræknekin iærmama ko rîpko mhæ, mætæ Kumwesæn rukuræn noien. Narimnari me pam rimæru tî Kumwesæn."

²⁷ Mîregi Pita rini pen tukwe in mæ, "Ætæ ro. Kîmaha iahænæpwæh pam narimnari me sækîmaha mamhækuriræ ik. Ro iamînhi iræ kîmaha tahæuvehi næfe?"

²⁸ ††Mîregi Iesu rini pen tî niræha i mæ, "Takamîni nîpærhienien tukumiaha i ia nitætæ vi sæ truvehe narimnari me pam tuhæuvehe mhærmævi. Ia næpîn næha iou, Iæmæti Iærmama, takækure ia jea asori sæiou mærimænu. Kîmiaha i sæmæme hiamækuriræ iou ipwet mîne tihækure mwi ia jea me twelef mhærimænu ia kwænækwus me twelef sævæi nækur Isrel. ²⁹ ††Nænæ nærmama me pam sæmæme hænæpwæh narimnari me sævænraha tî næri næ mæ iræha nærmama me sæiou tuhæuvehi tain. Trîni minuæ iærmama riti ræpwæh nimwæ me, uæ piævni me, uæ kitirimæni me, uæ tata mîne mama sævænhi, uæ nækwærhakwærha me sævænhi, uæ tîprænæ sævænhi, in truvehi tain rasori mwi

† 19:7 Dut 24:1-4, Mat 5:31 †† 19:9 Mat 5:32, 1Kor 7:10-11 † 19:10 1Kor 7:1-2, 7-9 †† Næpîn rîpik Matiu rani nægkiariien i mæ "Nitætæ ia neiai." Nîpwrai nægkiariien i in i "Nitætæ sæ Kumwesæn ramærimænu iræ." †† 19:14 Mat 18:2-3

††† 19:17 Lev 18:5, Luk 10:28 ††† 19:18 Eks 20:12-16, Dut 5:16-20 § 19:19 Lev 19:18 †† 19:21 Mat 6:20, Luk 12:33, Wok Me 2:45, Wok Me 4:34-37 ††† 19:26 Jen 18:14, Job 42:2 §† 19:28 Mat 25:31, Luk 22:30, Rev 3:21 §†† 19:29 Hip 10:34

rəmwhen hantret, nənə muvehi mwi nimiruien rerin.
³⁰ †Mətə nərmama həpik kamhəkupwən tuhəuvehe
 mhəkurirə. Nənə səməme kamhəkurirə tuhəuvehe
 mhəkupwən.”

**Iesu rusipekin ia nərmama səməme kamhowok ia
 nəmhiēn**

20 ††Takamini iamīnhi irə tī nəri nə mə suatuk sə
 Kumwesən ia neiai ramərimənu ia nitətə səvən-
 hi rəmwhen iəmə asori riti nəmhiēn səvənhi rasori.
 Nəpīn riti rier ia nəpnəpīn anan mə tripeki nərmama
 nepwīn tuhəmhu səvənhi. ² Rīni mə irəha kuation kuation
 tuhəmhu nəpīn pekīn nənə mhəuvehi silin kuation kīno
 ia silva. ³ Nənə nəpīn irəha həseni raka, in rərhi pen
 irəha həuvən fwe səvənhi nəmhiēn.

³ Nənə ia naen klok ia nəpnəpīn, iəmə asori rier mwi,
 mətōni nərmama nepwīn kamhərer ia kwopun kamo
 maket ikīn, mhəpko mhə nari riti. ⁴ In rīni pen tī nirəha
 i mə, ‘Kīmiaha mwi hiəuvən mhəmhu fwe nəmhiēn
 səiōu, nənə nəfe nərəkuīen atukwatukw səkīmiaha
 takuvei pehe m kīmiaha.’ ⁵ Ro pen irəha həuvən. Ia
 twelef klok, nənə ia tri klok ia nərUARƏV, iəmə asori
 nəha rirərig mo mwi nəghi nari riti a. ⁶ Nənə ia faef
 klok ia nərUARƏV in rier mwi, mətōni nərmama nepwīn
 kamhərer ihi ia kwopun nəha. Nənə rīni pen tī nirəha i
 mə, ‘Rəfo kīmiaha hiamərer ia kwopun i nəpīn pekīn
 hiəpko mhə nari riti?’

⁷ Miregi hāni pen tukwe in mə, ‘Iərmama riwən rək-
 wein kīmaha ipwet mə tahowok səvənhi.’

Miregi iəmə asori rīni pen tī nirəha i mə, ‘Kīmiaha
 mwi hiəuvən mhəmhu fwe ia nəmhiēn səiōu.’

⁸ †Nənə ia nərUARƏV iəmə asori səvəi nəmhiēn rīni
 pen tī iərmama səvənhi sə trərəkū nərmama mə, ‘Ək-
 wein nərmama me nəha kamhəmhu səiōu həuvehe
 nənə ikuvei pen nərəkuīen səvənraha. Tikukupwən ia
 səməme haməkurirə mhəuvehe men mo sampam ia
 səməme haməkupwən mhəuvehe.’

⁹ Nənə nəpīn nərmama səməme iəmə asori rərhi
 pen irəha ia faef klok ia nərUARƏV həuvehe, irəha kua-
 tia kuation kuation silin riti kīno ia silva. ¹⁰ Nəpīn nərma-
 ma səməme iəmə asori rərhi pen irəha ia nəpnəpīn
 anan həuvehe, rerīnraha rīrhi mə tuhəuvehi rasori
 mwi, mətə irəha kuation kuation həuvehi mwi silin riti
 kīno ia silva. ¹¹ Irəha həuvehi, rerīnraha rīpkagien mhə.
 Hāni pen tī iəmə asori i ¹² mə, ‘Səməme i həuvehe
 kurirə həmhu aoa kuation a, mətə kīmaha iahəmhu
 nəpīn pekīn ia nukwəsikər asori. Rəfo ikərəkū kīmaha
 rəmənəmwhen a?’

¹³ Mətə iəmə asori rīni pen tī nirəha riti mə, ‘Iapko
 mhə nari riti rərəha ia niram. Ikīnəsēni raka mə
 tikəmhu nəpīn pekīn nənə muvehi silin kuation kīno ia
 silva. ¹⁴ Tikuvehi nərəkuīen səim muvehi mamevən.
 Iərmama i ruvehe kurirə rerik ragien tī nuvei penien
 nərəkuīen səvənhi rəmwhen a mwi iakuvei pehe mik.

† 19:30 Mat 20:16, Luk 13:30 †† 20:1 Mat 21:33 † Nəghi
 silin nəha tenarius. Fwe tui tenarius kuation nərəkuīen atukwatukw sə
 kuvei pen m iərmama sə rowok nəpīn pekīn ia nəpnəpīn meste ia
 nərUARƏV. †† 20:8 Lev 19:13, Dut 24:15

¹⁵ Ikukurən mə ko iako nəfe iakokeikei mə tako ia
 mane səiōu? Rəfo rerim ramrhi ərəha iou tī na-
 masanien nəha iako mīnraha?’”

¹⁶ †Nənə Iesu rīni mə, “Ro iamīnhi irə nərmama
 səməme həuvehe kupwən tuhəuvehe mhəkurirə,
 nənə səməme həuvehe kurirə tuhəuvehe mhəkup-
 wən.”

Iesu rīni irapw mwi mə tremhə

¹⁷ Nəpīn Iesu rautə mamevən fwe ia Jerusalem, riri
 raka əpa nərmama səvənhi twelef. Ia suatuk rīni pen tī
 nirəha i mə, ¹⁸ ††Həregi ro. Kitaha saməutə mamhəu-
 vən fwe ia Jerusalem. Ia kwopun nəha tukuvei pen iou,
 Iəmətī Iərmama, ia rəgi pris asori me mīne nahatən
 me səvəi Loa. Irəha tuhəni mə takaməkeikei memhə.
¹⁹ Tuhəuvei pen iou ia rəgi nərmama rīpko mhə irəha
 nəkur Isrel. Nənə irəha tuharis əkenhīn ia nirak,
 mhərisi iou, mhərui tərini pen iou ia nei kamarkuau.
 Takemhə, nənə Kumwesən tro iakətui mwi ia nəpīn
 səro kahar irə.”

Jemes mīne Jon krouəres pen nari riti m Iesu

²⁰ Ia nəpīn nəha pran səvəi Sepeti riri tīni mi kəru,
 muvehe tī Iesu, mīnimwi nukurhun mi ia nənimen,
 maməres pen nari riti min.

²¹ ††Nənə Iesu rīni pen tī prən i mə, “Ikokeikei nəfe?”

Miregi rīni pen tukwe in mə, “Ni mə iəkunouihī mi
 kəru səiōu trouəkure riti ia nīkarem mwatuk riti ia
 nīkarem mour nəpīn tikərīmənu ia nitətə səim.”

²² †Miregi Iesu rīni mə, “Kīmirau irouereirei nəfe nari
 irouəres i. Ko kīmirau irouənimwi kap i iou takənimwi?”

Miregi irau krouni mə, “Kīmrau iarouəmwhen.”

²³ Miregi Iesu rīni pen tī nirau i mə, “Nīpərhiēnien
 kīmirau tirouənimwi kap i səiōu, mətə iou ko iakəpwəh
 nəseniēn kīmirau irouəkure riti ia nīkarek mwatuk riti
 ia nīkarek mour. Mətə kwopun nəha səvəi iərmama mi
 nəha səiōu Tata rīmərfi raka irau mə trəkure fwe ikīn.”

²⁴ Nəpīn ten mwi nərmama me səvəi Iesu həregi
 nəresien nəha səvəi Jemes mīne Jon, niemaha rəpi
 irəha. ²⁵ ††Mətə Iesu rəkwein irəha həuvehe tukwe. Rīni
 mə, “Kīmiaha hiəuvəukurən raka noien səvəi nərmama
 rīpko mhə irəha nəkur Isrel. Nəmə asori me səvənraha
 sə kamhərīmənu ia nirəha, kamhəfiəutə ia irəha,
 mamho nərmama kamho nəkwanraha. ²⁶ ††Mətə kīmi-
 aha tihəpwəh noien iamīnhi irə ia kīmiaha me. Trīni
 mīnuə kīmiaha riti rokeikei mə truvehe masori ia kīmi-
 aha, in traməkeikei muvehe mo iərmama sə ramo tuk-
 wini nari m kīmiaha. ²⁷ Trīni mīnuə kīmiaha riti rokeikei
 mə trasori makupwən ia kīmiaha, in traməkeikei mu-
 vehe mo iərmama sə ramo auər a wok səkīmiaha pam.
²⁸ ††Kīmiaha tiho rəmwhen a ia nirak. Iou, Iəmətī Iə-
 rmama, iapkuvehe mhə mə nərmama tuho tukwini nari
 miou, mətə iakuvehe mə tako tukwini nari mīnraha,

‡‡ 20:16 Mat 19:30, Mak 10:31, Luk 13:30 ††† 20:18 Mat
 16:21, Mat 17:22-23 ††† 20:21 Mat 19:28, Luk 22:30 § 20:22
 Mat 26:39, Jon 18:11 §† 20:25 Luk 22:25-26 §†† 20:26 Mat
 23:11, Mak 9:35, Luk 9:48 §† 20:28 Luk 22:27, Fil 2:7, 1Tim 2:6

muvei pen nimiruien səiou trərəku suatuk ti nifi rakaïen nari ia nərmama həpik."

Iesu romasan nəmri iərmama kəru

²⁹ Nəpïn Iesu mine nərmama me səvənhi həier ia Jeriko, mamhəuvən, nərmama həpik kamhəkuriə ia Iesu. ³⁰ †Ia kwopun nəha iərmama kəru krouəkure ia nikare suatuk. Nənimenrau rifwə. Nəpïn krouəregi mə Iesu rauvehe mə trukurau, krouəkwein əpwəmwis, rouni mə, "Iərimənu, kwənəkwus səvəi Kig Tevit! Api tukumrau!"

³¹ Miregi nərmama həgkiari skai minrau mə, "Rouafafa." Mətə irau krouripin rouəkwein əpwəmwis mwi, rouni mə, "Iərimənu, kwənəkwus səvəi Kig Tevit! Api tukumrau!"

³² Nənə Iesu rərer, məkwein irau krouvehe, rini mə, "Irouokeikei mə tako nəfe m kimirau?"

³³ Miregi krouni pen tukwe in mə, "Iərimənu. Iarouokeikei mə nəmrimrau trouətui pwəh iarouətə nari." ³⁴ Iesu rerin rərkwəpər ti nirau. Rirapi nənimenrau. Nənə təkwətəkwuni nəha nənimenrau ramasan. Krouətə nari. Nənə Iesu ramesi suatuk mamevən, irau krouəkuriə i.

Nəkur Jerusalem kamhəgnəgini Iesu

21 Irəha həuvən ipaka ti Jerusalem, mhəier pen ia Təkuər Olif ia kwopun nəha ipaka ti rukwənu Petfas, nənə Iesu rərhi pen iərmama kəru səvənhi, ² mini pen ti nirau i mə, "Kimirau tirouevən fwe ia rukwənu nəha samarəti pen i. Nəpïn tirouapirapw fwe ikin, tirouətə togki riti kinəkwi tərini irau tini. Tiroufi raka nari ia nirau, rouəsigi irau, rouvehe tukw iou. ³ †Trini minuə iərmama riti rəres kimirau mə iroufi raka nari irə ti nəfe, tirouni mə 'Iərimənu səkitaha raməres togki mi i, mətə tripkəpwəmwis mhə trərhi pehe mwi irau.'"

⁴ Nəri nəha rier pehe iamini irə mə nəgkiariien səvəi Profet Aesea truvehe mukuə. In riməni mə,

⁵ †Kimiaha tihəni pen ti nəkur Saeon mə, 'Hətə ro kig səkimiaha rauvehe tukumiaha, mipkəfiəutə mhə in, raməkure ia togki, togki i in kwəti togki a.'"

⁶ Iərmama mi nəha səvəi Iesu krouevən, rauo nəfe in riməni pen ti nirau i. ⁷ Krouəsigi togki nəha irau tini, rouəsigi rouvehe, rouəpənə pen karkahu əpwəmwis mi səvənrau ia təkutai togki mi nəha, nənə Iesu rəkure irə. ⁸ †Nərmama həpik həpənə pen karkahu əpwəmwis me səvənraha ia suatuk. Nərmama nepwin mwi hərai nimwai nei me, mhəpənə pen ia suatuk. ⁹ Nərmama səməme kamhəkupwən mine səməme kamhəkuriə ia Iesu kamhəkwein əpwəmwis, mamhəni mə,

"Səgnəgini iəmə i ruku pen ia kwənəkwus səvəi Kig Tevit!"

Səkwein amasan irə rauvehe ia nəghi Iərimənu səkitaha!

Kəgnəgini Kumwesən fwe irənhə anan!"

¹⁰ Nəpïn Iesu ruvniwə ia Jerusalem, nərmama pam ia taon nəha kamhəni nəgkiariien me ripik, mamhəres mə, "Nəfe nəha iərmama?"

¹¹ †Miregi nərmama səməme kamhəkuriə in həni mə, "In i profet nəha nəghin nə Iesu. Ruku pen fwe Nasaret ia tənə Kalili."

Iesu rəkoui irapw nərmama ia nimwə səvəi Kumwesən

¹² Nənə Iesu revən ia nimwə səvəi Kumwesən, mi-naməkoui irapw nərmama səməme kamhəmri pen nəmri nari ia narimnari me mine səməme kamhəuvehi nəmri narimnari me. Rəvsini tepol me səvəi nərmama kamhəvriwei mane me. Rəvsini jea me səvəi nərmama səməme kauvehi nəmri menu me ti nirəha. ¹³ ††In rini pen ti nirəha i mə, "Kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan mə, 'Tukani nimwə səiou mə nimwəfwaki,' mətə kimiaha hiəno ruvəuvehe kwopun sə rakres me kamhərkwafə ikin."

¹⁴ Ia nəpïn nəha nərmama səməme nənimenraha rifwə mine səməme nisunraha rərfe həuvehe ti Iesu ia nimwə səvəi Kumwesən, nənə in ro irəha həuvehe mhəsanin. ¹⁵ Mətə pris asori me mine nahatən me səvəi Loa rerinraha ripkagien mhə ia narimnari amasan me sə in ramo. Irəha həregi mwi mə nəkwərhəkwərha me ia nimwə səvəi Kumwesən kamhəkwein əpwəmwis mə, "Səgnəgini iəmə i ruku pen ia kwənəkwus səvəi Kig Tevit!" Irəha hətoni niemaha rəpi irəha.

¹⁶ Nənə həni pen ti Iesu i mə, "Ikregi nəgkiariien nəha kamhəni?"

Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, "Ouəh, iakamregi. Rosi hiəpkəvsini raka mhə nəgkiariien i ia Nəkukuə Ikinan rini mə, 'Ikinəpnəpənə raka ia tərhu i nəkwərhəkwərha me mine tərhu i nəkwərhəkwərha əmtəmetə me mə tuhəgnəgini ik?'" ¹⁷ Nənə Iesu rəpwəh irəha, mier ia Jerusalem, mevən fwe Petani, mapri ikin.

Iesu rəkwein ərəha ia niemis riti

¹⁸ Kini rakwakwi irə, ia nəpnəpïn Iesu rirərig mamevən mwi fwe Jerusalem miregi nukumhə rinahi. ¹⁹ ††Nənə in rəti pen mətoni niemis riti ramərer ia nikare suatuk. Revən ipaka tukwe mətə nimwan me a. Nukwan riwən. Ro pen in rəgkiari ia nei nə mini mə, "Tikəpwəh mwi nukuəien ia nəpïn riti." Nənə təkwətəkwuni a niemis nə ruvehe maukei.

²⁰ Nəpïn nərmama me səvənhi hətoni, həkərinari, mhəni mə, "Niemis nəha rəfimhiə akwauakw iamini irə?"

²¹ †Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, "Iakani nipərhiēnien tukumiaha i trini minuə kimiaha hiahətətə pərhiēn ia Kumwesən, mhəpwəh nəmkiəmkiēn, hiəukurən noien rəmwhen iakino ia niemis i. Mətə

† 20:30 Mat 9:27, 15:22 †† 21:3 Mat 26:18 † 21:5 Sek 9:9
‡† 21:8 2King 9:13

‡† 21:11 Mat 21:46 ††† 21:13 Aes 56:7, Jer 7:11 ††† 21:19
Luk 13:6 § 21:21 Mat 17:20, Luk 17:6, 1Kor 13:2, Jon 14:12

ripko mhə in əpa i. Trini minuə kimiaha hiəni pen ti təkuaer i mə, 'Təkuaer i, tiko mier mivə pen fwe ia təsi,' nənə təkuaer nəha tro nəkwamiahaha. ²² †Trini minuə kimiaha hiahātətə pərhien ia Kumwesən, nəfe nəghin tihəfwaki mhəres i, tihəuvehi."

Iesu ramo narimnari me nəha ia nəkwai sin

²³ ††Iesu revən ia nimwə səvəi Kumwesən, mama-hatən nərmama me. Nənə pris asori me mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həuvehe tukwe, mhəni mə, "Ikamo narimnari me i ia nəkwai sin, uə sin rəsəni ik mə tiko narimnari me i?"

²⁴ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, "Iou mwi takəres kimiaha nəsien riti. Trini minuə hiəni atuk-watukw tukw iou i, takini pehe tukumiahaha i mə iakamo narimnari me i ia nəkwai sin. ²⁵ Fwe kupwən, sin rərhi pehe Jon mə tro paptas ia nərmama, Kumwesən uə iərmama riti?"

Nənə irəha həkari pəri, mamhəni mə, "Tsəfni irə i? Tuko səni mə Kumwesən rərhi pehe Jon mə tro paptas ia nərmama, Iesu trini pehe tukutaha i mə, "Ro iamihhi irə rəfo hiəpwəh niniien niphərhienien ia nəghariien səvəi Jon?" ²⁶ †Mətə ko səni mə iərmama riti rərhi pehe Jon uə?" Mətə irəha həkəkir niniien iamihhi, ti nəri nə mə nərmama me həni niphərhienien ia Jon mə in profet pərhien riti.

²⁷ Ro pen həni pen ti Iesu i mə, "Kimaha iahəreirei."

Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, "Iou mwi ko iakəpwəh niniien tukumiahaha i mə iakamo narimnari me i ia nəkwai sin."

Iesu rusipekin ia iərmama riti tini kəru

²⁸ ††Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, "Kimiaha hi-aməfətərig irə? Iərmama riti tini kəru. Nəpin riti revən mini pen ti nəmrītaik səvənhi mə, 'Nərik. Ipwet tikevən məmhu ia nəmhien səkrau.'

²⁹ Miregi rini mə, 'Iakəpwəh.' Mətə kurirə irə rərari ia nətərigien səvənhi, mevən.

³⁰ Nənə tata səvənhi revən ti piəvni mini pen nəghariien kuatia.

Miregi rini mə, 'Ramasan tata, pwəh iakevən.' Mətə in rəpwəh nəvəni.

³¹ Sə pəku ia nirau ro nəkwai tata səvənhi?"

Miregi irəha həni mə, "Nəmrītaik."

Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, "Iakamini niphərhienien tukumiahaha i nərmama səməmə kaməru pen takis minraha mine niphərhienien me səvəi su-atuk kamhəkupwən ia kimiaha, mamhəuvnimwə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. ³² ††Takini iamihhi irə ti nəri nə mə Jon Paptas rīməuvehe tukumiahaha mahatən suatuk atukwatukw sə tihesi pen, nənə kimiaha hiəpwəh niniien niphərhienien irə. Mətə nərmama səməmə kaməru pen takis minraha mine niphərhienien me səvəi suatuk həməni niphərhienien irə. Kurirə irə hi-

toni, mətə hiəpwəh niphərhienien ia noien ərəha səkimiahaha, mamhəni ihi neikuəien irə."

Iesu rusipekin ia nime i krep səvəi iəmə asori

³³ ††"Kimiaha tihətərig iou pwəh iakini irapw nusipekinien riti mwi. Iəmə asori riti rəpwei nəkwus nəha krep ia nəmhien səvənhi, mukurei pen nəpai rukurau kurau irə, muəsi kəpwier mo nəkwən sə tukeivə testesi tipwei krep ikin ti nuvehien nisen, mo mwi nəpai rəpwəmwis mutə tukətui ti krep ikin. Nəpin ro sampam irə, rəsəni nərmama niphərhienien həuvehe mhətui ti nime i krep səvənhi. Irəha tuhəmhū ikin, mhəsi kwənkwai krep, mhəuai, mhəuvei pen niphərhienien m iəmə asori. Iəmə asori rəmri pen nime i krep səvənhi ia rəghinraha, mier, mevən ia tənə əpə iti. ³⁴ Nəpin kwənkwai krep rīmruə, iəmə asori rərhi pen nərmama me niphərhienien səməmə kamho tukwini nari min həuvən mhətə nəmə hāmətui ti nime i krep səvənhi. In rokeikei mə tuhəuvei pen kwənkwai krep me niphərhienien minraha.

³⁵ ††Mətə nəmə kamhətui ti krep həkwtəmhiri iotukwininari me səvənhi, mhəuəsi riti, mhəuəsi əpune riti, nənə mhəkwi riti ia kəruətərei. ³⁶ Iəmə asori rərari, mərhi pen mwi nərmama niphərhienien mwi kamho tukwini nari min həuvən. Nənə nəmə kamhətui ti krep ho mwi nari kuatia ia nirəha. ³⁷ Sampam iəmə asori rərhi pen tini, mini mə, 'Irəha tuhəsiai nərik.'

³⁸ †Mətə nəpin nəmə kamhətui ti krep hətəni tini iəmə asori, həni pen ti nirəha me i mə, 'Kwa tini iəmə asori nəha. Nəpin tata səvənhi tremhə, nime i krep i ruvehe mo səvənhi. Həuvehe, pwəh sousi əpune nənə nime i krep səvənhi truvehe mo səkitaha i.' ³⁹ ††Nənə irəha həkwtəmhiri, mhəuəsi əpune, mhəararki irapw ia tanirua. ⁴⁰ Ro iamihhi irə nəpin iəmə asori səvəi nime i krep truvehe, tro nəfe ia nəmə hāmətui ti nime i krep səvənhi?"

⁴¹ Miregi nəmə asori me həni pen ti Iesu i mə, "In trousi əpune nəmə ərəha me nəha ia noien riti rərəha anan, məsəni nərməpə me həuvehe mhətui ti nime i krep səvənhi. Irəha tuhəsi kwənkwai krep ia nəpin atukwatukw səvənhi, mhəuai, mhəuvei pen niphərhienien min."

⁴² ††Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, "Rosi kimiaha hiəpkəvsini raka mhə nəghariien i ia Nəkukua Ikinan rini mə,

'Kəruətərei nəha nəmə kamhəuvrhəkin nimwə hənua rərəha, mhəpwəh,

təkwtəkuni nəha ruvəuvehe mino kəruətərei sə

rəpi raka pam kəruətərei me,

məkwtəmhiri əknekin pam nimwə.

Iərimənu səkitaha rino nəri i,

sətoni nəmrītaha rier tukwe?"

⁴³ Ro pen iakani pehe tukumiahaha i mə nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə raməmak ia rəghimiahaha, tukamevən kuvehi raka tukumiahaha kuvei pen m nərmama niphərhienien səməmə tuhəukuə kwənkwan me.

† 21:22 Mat 7:7-11, Mat 18:19, Jon 14:13-14 †† 21:23 Jon 2:18
‡ 21:26 Mat 14:5, 21:46 †† 21:28 Luk 15:11 †† 21:32 Luk
3:12, Luk 7:29-30

††† 21:33 Aes 5:1-2, Mat 25:14 ††† 21:35 Mat 22:6 § 21:38
Mat 27:18 †† 21:39 Hip 13:12 ††† 21:42 Wok Me 4:11, Rom
9:33, 1Tes 2:6-8

⁴⁴ †Iærmama sǝ trimwei pen ia kǝruaterei nǝha, nikǝkrin me trǝrkwǝpǝrǝrkwǝpǝr. Trini minuǝ kǝruaterei nǝha rimwei pen ia iærmama riti, iærmama nǝha tripwǝrispwǝris.”

⁴⁵ Nǝpǝn pris asori me mine Farisi me hǝregi nusipekinien me nǝha Iesu rani, hǝukurǝn mǝ ramǝgkiari ia nirǝha. ⁴⁶ ††Hokeikei mǝ tuhǝkwtǝmhiri in, mǝtǝ hǝnhǝkir nǝrmama me ti nǝri nǝ mǝ irǝha kamhǝni mǝ in profet pǝrhien riti.

Iesu rusipekin ia nǝveginien asori

22 Nǝnǝ Iesu rǝgkiari mwi minraha, musipekin mini mǝ, ² “Suatuk sǝ Kumwesǝn ia neiai ramǝrimǝnu ia nitǝtǝ sǝvǝnhi rǝmwhen ia kig riti sǝ ro nǝveginien asori sǝvǝi tǝni ti nǝri nǝ mǝ tǝni rǝpkiri a pran sǝvǝnhi. ³ Rǝrhi pen nǝrmama sǝmǝme kamho tukwini nari min hǝuvǝn mhǝkwe in nǝrmama sǝmǝme in ruvǝni pen raka ti nirǝha i mǝ tuhǝuvehe, mǝtǝ irǝha hǝpwǝh nokeikeien mǝ tuhǝuvehe.

⁴ †Ro pen kig rǝrari mǝrhi pen nǝrmama nepwǝn mwi sǝmǝme kamho tukwini nari min, rini pen ti nirǝha i mǝ, ‘Kimiaha tihǝuvǝn mhǝni pen ti nǝrmama sǝmǝme iakuvǝni raka ti nirǝha i mǝ tuhǝuvehe mǝ hǝtǝ ro iakinǝpnǝpǝnǝ raka sǝiou nǝveginien. Iakinousi ǝpune raka kau me sǝiou mine kwǝti kau me sǝiou hǝsisi amasan. Narimnari me pam i iakameitenhi a kimiaha. Tihǝuvehe ti nǝveginien asori sǝiou sǝ iakamo sǝvǝi nǝrik ti nǝri nǝ mǝ rǝpkiri a pran sǝvǝnhi.’

⁵ Mǝtǝ irǝha ho nǝri auǝr a ia nǝgkiariien sǝvǝi kig, mamhǝuvǝn. Riti revǝn ti sǝvǝnhi nǝmhien. Riti revǝn ti sǝvǝnhi stoa. ⁶ †Nǝrmama me nǝha nepwǝn hǝkwtǝmhiri nǝrmama sǝmǝme kamho tukwini nari m kig, mho naurisien minraha, mhousi ǝpune irǝha. ⁷ Ia nǝpǝn nǝha kig niemaha rǝpi. Ro pen rǝrhi pen narugǝn me sǝvǝnhi, hǝuvǝn mhousi ǝpune nǝrmama me nǝha sǝmǝme hǝnousi ǝpune sǝvǝnhi me nǝrmama, nǝnǝ mhǝuvǝni taon sǝvǝnraha.

⁸ Kurirǝ irǝ kig rini pen ti nǝrmama sǝmǝme kamho tukwini nari min mǝ, ‘Nǝveginien asori sǝiou sǝ iakamo ti nǝrik sǝ rǝpkiri a pran i iakinǝpnǝpǝnǝ pam tukwe, mǝtǝ sǝmǝme iakuvǝni raka ti nirǝha i mǝ tuhǝuvehe hǝpwǝh nǝmwhenien. ⁹ Ro iamǝnhi irǝ, kimiaha tihǝuvǝn fwe suatuk me, mhǝni pen ti nǝrmama me pam sǝmǝme hiǝtoni irǝha mǝ tuhǝuvehe ia nǝveginien sǝiou.’ ¹⁰ Nǝnǝ nǝrmama me nǝha kamho tukwini nari m kig hǝier, mhǝuvǝn ia suatuk me, mhǝkwe in nǝrmama me pam sǝmǝme hǝtoni irǝha, nǝkur ǝrǝha mine nǝkur amasan, hǝuvehi irǝha mhǝuvǝn ti nǝveginien asori sǝvǝi kig. Nǝnǝ nimwǝ sǝ kamǝni nari ikin rukuǝr ia nǝrmama.

¹¹ Mǝtǝ nǝpǝn kig ruvnimwǝ pehe mǝ trǝtoni nǝrmama me nǝha sǝmǝme hǝuvehe, rǝtǝ iærmama riti ramǝni nari mipkarkahu mhǝ tinari atukwatukw sǝ kamarkahu i ia nǝveginien sǝ ro iamǝnhi. ¹² Nǝnǝ kig rini

† 21:44 Dan 2:44-45 †† 21:46 Mat 21:26 ‡ Suatuk riti mwi ti ninien nǝgkiariien i ro iamǝnhi irǝ: “Nitǝtǝ ia neiai rǝmwhen ia kig riti sǝ ro nǝveginien asori sǝvǝi tǝni ti nǝri nǝ mǝ tǝni rǝpkiri a pran sǝvǝnhi. †† 22:4 Mat 21:36 ‡† 22:6 Mat 21:35

pen tukwe in mǝ, ‘Iou riti! Ikǝfuvnimwǝ pehe irǝ mǝpwǝh narkahuien tinari atukwatukw sǝ kamarkahu i ia nǝveginien iamǝnhi?’ Nǝnǝ iærmama nǝha rǝireiri mǝ trini nǝfe.

¹³ ††Nǝnǝ kig rini pen ti nǝrmama me nǝha kamho tukwini nari min mǝ, ‘Hǝrihi rǝgin mi mine nisun mi, mhǝrarki irapw iruǝ ia nǝpitǝvien. Kwopun nǝha nǝrmama tuhasǝk ikin, mhahi tǝrini revinraha.’”

¹⁴ Nǝnǝ Iesu rarǝ mini mwi mǝ, “Kamǝkwe in nǝrmama hǝpik mǝ tuhǝuvehe, mǝtǝ houihi a Kumwesǝn ruvǝrfi raka irǝha mǝ sǝvǝnhi me.”

Ratukwatukw mǝ tukǝrǝku pen takis m Kig Sisa uǝ rekǝm?

¹⁵ ††Ia nǝpǝn nǝha Farisi me hǝuvǝn, mhǝgkiari pǝri, mamhǝres mǝ tuhǝfo mho Iesu rǝfwǝkour ia nǝgkiariien sǝvǝnhi. ¹⁶ Nǝpǝn hǝgkiari pam, hǝrhi pen nǝrmama nepwǝn sǝvǝnraha ti Iesu hǝuvǝn irǝha nǝrmama nepwǝn sǝvǝi Kig Herot, nǝnǝ mhǝni mǝ, “Iahatǝn. Kimaha iahǝukurǝn mǝ ik iǝmǝ sǝ ikani nǝpǝrhienien. Ikamahatǝn atukwatukw suatuk sǝ Kumwesǝn rokeikei mǝ nǝrmama tuhesi pen. Ikǝpwǝh nehǝkiriien nǝrmama, mǝtǝ nǝmǝ asori uǝ nǝmǝ auǝr a ikahatǝn rǝmnǝmwhen a ti nirǝha. ¹⁷ Ro iamǝnhi irǝ tiko mini pehe ro tukumaha i nǝtǝrigien sǝim. Ratukwatukw ia Loa sǝkitaha mǝ tsǝrǝku pen nǝmri takis m Kig Sisa uǝ rekǝm?”

¹⁸ Mǝtǝ Iesu ruvǝukurǝn raka nǝtǝrigien ǝrǝha sǝvǝnraha, rini mǝ, “Kimiaha kǝuǝtkǝsuǝ me. Rǝfo hiameipwǝipwi iou iamǝnhi irǝ? ¹⁹ Hǝuvehi silin riti mhǝuvehi mhǝuvehe, pwǝh iakǝtǝ ro.” Nǝnǝ irǝha hǝuvei pen silin riti min. ²⁰ Nǝnǝ Iesu rini pen ti nirǝha i mǝ, “Nǝnimwi iærmama sin i ia silin? Nǝnǝ nǝghi sin i?”

²¹ †Mǝregi hǝni mǝ, “Nǝnimwi Kig Sisa mine nǝghi Kig Sisa.”

Mǝregi Iesu rini pen ti nirǝha i mǝ, “Ro iamǝnhi irǝ narimnari me sǝvǝi Kig Sisa hiǝuvei pen m Kig Sisa. Narimnari me sǝvǝi Kumwesǝn hiǝuvei pen m Kumwesǝn.”

²² Nǝpǝn irǝha hǝregi nǝgkiariien sǝvǝnhi, nǝnimenraha rier. Nǝnǝ hǝpwǝh Iesu mamhǝuvǝn.

Iǝrimǝnu in Kumwesǝn sǝvǝi nǝrmama sǝmǝme kamhǝmiru

²³ ††Ia nǝpǝn nǝha mwi Satusi me nepwǝn hǝuvehe ti Iesu. (Satusi me irǝha kamhǝni mǝ iærmama sǝ ruvǝmhǝ ko rǝpkǝtui mhǝ mwi.) Irǝha hǝuvehe mhǝres Iesu nǝresien riti, ²⁴ mhǝni mǝ, “Iahatǝn, Moses rimǝni mǝ, ‘Trini minuǝ iærmann riti remhǝ, mǝpwǝh sǝvǝnhi pran, mǝtǝ tininrau riwǝn, piǝvi iærmann nǝha tramǝkeikei miri pran nǝha rouǝrǝhi nǝkwǝrhakwǝrha me, rouǝsihagin piǝvi iǝmǝ nǝha.’ ²⁵ Mǝtǝ nǝrmann me nepwǝn sǝkitaha, irǝha pam sefen. Irǝha piǝvnraha me. Sǝ rasori riri pran riti, rouǝpwǝh nǝrǝhiien iǝkunouhi riti, remhǝ, mǝpwǝh sǝvǝnhi pran. Nǝnǝ piǝvi

††† 22:13 Mat 8:12, 25:30, Luk 13:28 ††† 22:15 Mak 3:6 † 22:21 Rom 13:7 †† 22:23 Wok Me 23:8

iərman nəha riri. ²⁶ Piəvni sə resi pen in mwi ro iamīnhi irə. Nənə piəvni sə ro kahar in mwi ro iamīnhi irə mamevən meste sampam. ²⁷ Nərman me nəha sefen hemhə pam. Nənə prən nəha remhə mwi. ²⁸ Ni pehe ro tukumaha i. Ia nəpīn nəha Kumwesən tro nərmama hətui mwi ia nemhəien, prən nəha səvəi sin ia nərman me nəha sefen, ti nəri nə mə irəha pam hāməiri in?"

²⁹ Mətə Iesu rini pen ti nirəha i mə, "Kimiāha hiəreirei nīpwrai nəgkiariien me ia Nəkukuə Ikinan, mhəreirei mwi niskaiien səvəi Kumwesən. Ro iamīnhi irə mine nahatənien səkimiāha rīpkatukwatukw mhə. ³⁰ Nəpīn nərmama tuhətui mwi ia nemhəien, nərman tuhəpwəh niriien nīpran, nīpran tuhəpwəh nesi penien nərman. Mətə irəha tuhəmwhen ia nagelo me ia neiai.

³¹ Nənə nəgkiariien səvəi nəgkiariien i hiaməni mə iərmama ko rīpkətui mhə mwi ia nemhəien. Rosi kimiāha hiəpkəvsini raka mhə nəgkiariien i Kumwesən rīməni pehe tukumiāha i uə? Rīməni mə, ³² "Iou Kumwesən səvəi Epraham mine Kumwesən səvəi Aesak mine Kumwesən səvəi Jekop.' In rīpko mhə Kumwesən səvəi nərmama me səməme həuvamhə, mətə in Kumwesən səvəi nərmama me səməme kamhəmīru."

³³ Nəpīn nərmama me həregi nəgkiariien nəha Iesu ramahatən nərmama me irə, nənimenraha rier.

Nəfe loa in rasori ia loa me nepwīn?

³⁴ Mətə nəpīn Farisi me həregi mə Iesu rəsisəg tərhuī Satusi me ia nəgkiariien səvənhi, irəha housəsīmwin irəha me. ³⁵ Irəha riti in iahatən səvəi Loa rəres pen nari riti min mə trīregi ro Iesu mə trəfni irə. In rini mə, ³⁶ "Iahatən. Nəfe loa ia Loa səvəi Moses in rasori?"

³⁷ ††Mīregi Iesu rini pen tukwe in mə, "Tikaməkeikei mokeikei Iərimənu Kumwesən səim ia rerim me pam, mokeikei in ia nīmīruien me pam səim, mokeikei in ia nətərigien me pam səim.' ³⁸ Loa nəha in rasori makupwən ia loa me. ³⁹ †Nənə loa səro kəru irə rakurirə pen loa nəha rəmwhen irə. Rini mə, 'Tikaməkeikei mokeikei piam rəmwhen ikokeikei atukw a ik.'

⁴⁰ ††Nəgkiariien me pam kīmərai pen ia Loa səvəi Moses mine nəkukuə me səvəi profet kupwən me həgher pen ia loa mi nəha."

Kristo in tīni sin?

⁴¹ Farisi me housəsīmwin irəha me, nənə Iesu rəres pen irəha i ⁴² ††mə, "Kimiāha hiaməfətərig irə mə Kristo in tīni sin?"

Mīregi irəha həni pen tukwe in mə, "In tīni Kig Tevit ti nəri nə mə truku pen ia kwənəkwus səvənhi."

⁴³ ††Mīregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, "Mətə rəfo nəha Kig Tevit rīnəkwein Kristo mə Iərimənu səvənhi? Ia nəpīn nəha Nənīmwin Ikinan rīnarə irə Kig Tevit rīməni mə,

⁴⁴ 'Kumwesən rini pen ti Iərimənu səiou mə, Əkure ia nīkarek mwatuk

† 22:32 Eks 3:6, Mat 8:11 †† 22:37 Dut 6:5 † 22:39 Lev 19:18 †† 22:40 Mat 7:12, Rom 13:10, Kal 5:14 †† 22:42 Jon 7:42 ††† 22:43 Mat 26:64

mesite tako nərmama səməme haməmwəki ik həuvehe,

tikərpwi utə tīpage nisum mi ia nirəha.'

⁴⁵ Mə Kig Tevit rīnəkwein Kristo mə Iərimənu səvənhi rəfo kimiāha hiaməni mə in tīni Kig Tevit?" †††⁴⁶ Nəpīn Iesu rəres nəresien nəha, iərmama riti riwən ko rīrīpwən pen min. Ia nəpīn nəha mamevən, nərmama pam həhekīr nəresien nəresien me min.

Iesu rəgkiari skai m Farisi me mine nahatən me səvəi Loa

23 Iesu rəgkiari m nərmama me mine nərmama me səvənhi, mini mə, ² "Nahatən me səvəi Loa mine Farisi me kamhəkure ia təmwki Moses. ³ †Ro iamīnhi irə kimiāha tihaməkeikei mhəsiai irəha, mho nəfe nəghīn irəha həni pehe tukumiāha i. Mətə tihəpwəh noien rəmwhen ia nirəha. Irəha kamhəvisau, mətə həkpo mhə nəfe kamhəni. ⁴ Kamhəkeikei m nərmama me mə tuhesi pen loa skai me səməme həmwhen ia katipə sə rīpam, mətə irəha həkpuvei pen mhə nəkwei rəginraha riti mhasitu ia nirəha ti natipəien.

⁵ ††Kamho noien amasan me pam səvənraha mə nərmama tuhətōni həgnəgini irəha. Kwəti tənəripw me i kīməvai pen nəgkiariien səvəi Kumwesən irə, nərmama kamhərihi tərini pen ia nīpwənənraha mine rəginraha, nahatən me səvəi Loa kamhəkwusi səvənraha sə pwinari, mho mwi nusvenhi karkahu me səvənraha həkpwəmwis. ⁶ ††Ia nəvegīnien asori me irəha hokeikei mə tuhəkure ia kwopun kamsiai nərmama me ikin. Ia nəkwei nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel hokeikei mə tuhəkure ia kwopun amasan me. ⁷ Ia kwopun kamo maket me ikin hokeikei mə nərmama tuhəkwein irəha ia nisaiien, mhokeikei nəpīn nərmama həkwein irəha mə, 'Iahatən.'

⁸ Mətə kimiāha tihəpwəh nəsēnien nərmama həkwein kimiāha mə 'Iahatən,' ti nəri nə mə iahatən səkimiāha kuatia a, nənə kimiāha piəvmiāha me.

⁹ Nənə tihəpwəh nəkweinien iərmama riti ia tīprənə i mə 'Tata,' ti nəri nə mə Tata səkimiāha kuatia a. In ramarə fwe ia neiai. ¹⁰ Nənə tihəpwəh nəsēnien nərmama həkwein kimiāha mə 'Iərimənu,' ti nəri nə mə səkimiāha Iərimənu kuatia a. In i iou, Kristo. ¹¹ ††Iərmama sə rokeikei mə trasori ia kimiāha in traməkeikei muvehe mo iərmama sə ramo tukwini nari m kimiāha. ¹² ††Mətə iərmama sə rauvehi utə in, Kumwesən truvehi irapw in. Iərmama sə rauvehi irapw in Kumwesən truvehi utə in.

††† Nəkur Isrel me fwe kupwən həuvəkurən raka mə profet me səvəi Kumwesən hāməni mə iərmama riti truku pen ia kwənəkwus səvəi Kig Tevit mərimənu ia nirəha. Iəmə nəha kani nəghīn mə 'Kristo' uə 'Mesaea' uə 'Tini Tevit.' Ia kwəti nəgkiariien i, Iesu rokeikei mə nəmə asori me tuhətə sas Kristo mə in rīpko mhə tīni Kig Tevit əpa, mətə in Tini Kumwesən. Sətoni mhəukurən mə in Tini Kumwesən ti nəri nə mə Kig Tevit rəkwein in mə Iərimənu səvənhi. S 23:3 Mal 2:7-8 †† 23:5 Mat 6:1, Eks 13:9, Dut 6:8, Nam 15:38-39 ††† 23:6 Mat 6:5, Luk 14:7 †† 23:11 Mat 20:26, Mak 9:35, Luk 22:26 ††† 23:12 Job 22:29, Prov 29:23, Esik 21:26, Luk 14:11, 18:14

¹³ Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa mine Farisi me. Kimiaha kəuətkəsua me. Hiaməsisəg ia təpinhə ia nitətə ia neiai † ia nəmri nərmama. Kimiaha hiəpwəh nūvniwəien ia nitətə nəha, nənə hiaməsisəg mwi nərmama səməme hokeikei mə tuhəuvn-imwə irə. ¹⁴ ††

¹⁵ Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa mine Farisi me. Kimiaha kəuətkəsua me. Hiəsua ia nitətə me mhəpi simwin ia təsi mine tənə mhəuvən isipwin mə tihəvi iərmama kuation ruvehe mukurirə ia kimiaha. Nənə nəpin in ruvehe mukurirə ia kimiaha, hio ruvehe mərəha anan məpi raka kimiaha. Nipwnəti kwopun napw asori rauək ikin irəha nə kimiaha.

¹⁶ †Trərəha anan tukumiaha. Kimiaha nərmama hi-aməiri pen nərmama ia suatuk sə tuhesi, mətə nən-imemiaha rifwə. Hiaməni mə 'Trini minua iərmama riti rahatən nimwə səvəi Kumwesən, muvehi kwəsuaahi irə, nəgkiariien nəha ro nəri auər a. Mətə trini minua rahatən kol ia nəkwai nimwə nəha, muvehi kwəsuaahi irə, in traməkeikei mo nəfe in ramini.' ¹⁷ Kimiaha hiəreirei nari. Nənimemiaha rifwə. Sə pəku nəha ro ikinan məpi raka, kol nəha uə nimwəfwaki sə ro kol ruvehe mo ikinan i? ¹⁸ Nənə kimiaha hiaməni mə, 'Trini minua iərmama riti rahatən nifatə səvəi Kumwesən, muvehi kwəsuaahi irə, nəgkiariien nəha ro nəri auər a. Mətə trini minua rahatən nari riti sə kinəmri utə ia təkure nifatə nəha, in traməkeikei mo nəfe in ramini.' ¹⁹ Kimiaha nənimemiaha rifwə. Sə pəku nəha ro ikinan məpi raka, nəri sə raməmak utə ia təkure nifatə uə nifatə səvəi Kumwesən sə ro nəri nəha ruvehe mo ikinan i? ²⁰ Ro iaminihə irə iərmama sə ramahatən nifatə səvəi Kumwesən, mauvehi kwəsuaahi irə, in ramahatən nifatə nəha mine narimnari me pam səməme kamhəmak ia təkuren kauvei pen m Kumwesən, mauvehi kwəsuaahi ia nirəha. ²¹ Nənə iərmama sə ramahatən nimwə səvəi Kumwesən, mauvehi kwəsuaahi irə, in ramahatən nimwə nəha mine Kumwesən sə ramarə fwe ia nəkwai, mauvehi kwəsuaahi ia nirau. ²² †Nənə iərmama sə ramahatən neiai, mauvehi kwəsuaahi irə, ramahatən Kumwesən mine jea sə Kumwesən raməkure irə mamərimənu, mauvehi kwəsuaahi ia nirau.

²³ †Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa mine Farisi me. Kimiaha kəuətkəsua me. Hiaməuai narimnari me səkimiaha ia kusen ten, mamhəuvei pen riti m Kumwesən. Hiamo iaminihə irə ia nəri ouihi rəmwhen ia nimwai nei me səməme kavi rərəgi pen ia nəveginien. Mətə hiənənouenou nəgkiariien me hə-

† Nəpin ripik Matiu rani nəgkiariien i mə "Nitətə ia neiai." Nipwrai nəgkiariien i in i "Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə." †† Ia Niutestamen me nepwin kimərai tui anan ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris nəgkiariien səvəi vas 14 riwən. Mətə ia Niutestamen me nepwin sə kimərai kurirə nəgkiariien ia vas 14 raməmak ia nirəha. Kamhəni mə, "Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa mine Farisi me. Kimiaha kəuətkəsua me. Hiameikuə ia nipran me səməme nərmam me səvənraha həuvamhə, mamhakres narimnari me səvənraha, nənə mamho mwi nəfwakiiən əpwəmwis me mə nərmama tuhətoni həsiai kimiaha tukwe. Kumwesən trərpwin noien ərəha me səkimiaha məpi raka nərmama nepwin." † 23:16 Mat 15:14 †† 23:22 Aes 66:1, Mat 5:34 †† 23:23 Lev 27:30, Maeka 6:8

pam mwi. Kimərai pen ia Loa səvəi Kumwesən mə iərmama traməkeikei mo noien atukwatukw, mamapi ti iərmama, nənə mamahatətə ia Kumwesən. Ramasan mə kimiaha hiamo nəgkiariien asori me nəha, mhəpwəh nənouenouien mwi nəgkiariien ouihi me. ²⁴ Kimiaha nərmama hiaməiri pen nərmama ia suatuk sə tuhesi, mətə nənimemiaha rifwə. Nəpin hiənimwi nui, hiəpeki raka manman irə, mətə hiəpkətə mhə nərimiru nəha kamel raməmak irə, nənə hiətigai.

²⁵ ††Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa mine Farisi me. Kimiaha kəuətkəsua me. Noien səkimiaha rəmwhen ia kap mine tikinari kaikuas irə iruə rəmher mətə nəkwai rəmkekik. Fwe imwə rerimiaha rukuər ia nərhəien mine nakresien. Hiamətərig əpa tukumiaha me. ²⁶ Ik Farisi, nənimem rifwə pərhiən. Kupwən maikuas ia nəkwai kap mine plet kurirə ikəpərhi tekini iruə rəmher.

²⁷ ††Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa mine Farisi me. Kimiaha kəuətkəsua me. Kimiaha hiəmwhen ia nipəgi kəuətərei sə kərkwafə pen iərmama sə remhə ikin kəfəri iruə rəpsan. Nəpin nərmama hətəni iruə, rerinraha rirhi mə ramasan, mətə fwe imwə rukuər ia nikəkri iərmama mine nipwran sə rimərir məmkemik. ²⁸ †Ia noien nəha rəmwhen a mwi nəpin nərmama hətə nipwramiaha iruə, rerinraha rirhi mə kimiaha hiatukwatukw, mətə fwe imwə rerimiaha rukuər ia neikuəien mine noien ərəha me.

²⁹ Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa mine Farisi me. Kimiaha kəuətkəsua me. Hiəuvrhəkin kref me səvəi profet me mine nəmə atukwatukw me, mamhərukwi utə tihinari me ia nirəha. ³⁰ Kimiaha hi-aməni mə, 'Ripkini minua samarə ia nəpin kupwən səvəi kaha me, ko səpwəh noien rəmwhen irəha hənə, mhousi əpune profet me.' ³¹ †Ia nəgkiariien nəha kimiaha hiaməni pui atukw a kimiaha mə nipərhiənien i nimwipwi nərmama me nəha səməme hənousi əpune profet kupwən me irəha nə kimiaha. ³² Ramasan mə kimiaha tihəripin noien ərəha me nəha kaha kupwən me səkimiaha hənə stat mho, mho sampam irə.

³³ ††Kimiaha snek me, hiəmwhen ia nipwnəti snek me kamhahi əpune iərmama! Tihəfo mhəp mə Kumwesən trəpwəh nərpwinien noien ərəha me səkimiaha ia kwopun napw asori rauək ikin? ³⁴ ††† nəri nə mə kimiaha hiamo noien me nəha, iou takərhi pehe profet me, mine nərmama səməme həkuren nari, mine nahatən me həuvehe tukumiaha. Kimiaha tihousi əpune nepwin, mhəruui tərini pen nepwin ia nei kamarkuauui, mhousi nepwin ia nəkwai nimwəfwaki me səkimiaha, mhəripwi irəha ia taon me. ³⁵ †††Təkərhi pehe irəha tukumiaha iaminihə irə mə kimiaha nərmama ipwet mine tihəuvehi nərpwinien ti nite nəkur atukwatukw me pam sə rinaiu ia tīprənə i rostat ia nite Epel, iəmə sə ripko mhə nərhəien riti, muvehe meste nite Sekaraea tini Perekia sə kimiaha hiənousi əpune

††† 23:25 Mak 7:4 ††† 23:27 Wok Me 23:3 § 23:28 Luk 16:15 §† 23:31 Wok Me 7:52 §†† 23:33 Mat 3:7, 12:34, Luk 3:7 §† 23:34 1Tes 2:15, Mat 10:23 §†† 23:35 Jen 4:8, Hip 11:4, 2Kron 24:20-21

ia nimwə səvəi Kumwesən ia nimwrhenhi nifatə mine kwopun sə ro ikinan. ³⁶ Iakani nīpərhiēnien tukumiaha i narimnari me pam i treste kimiaha nərmama ipwet mine.”

Iesu rasək ti nəkur Jerusalem

³⁷ †† Jerusalem, Jerusalem! Ik taon i ikamousi əpune profet me, maməkwi əpune nərmama səməme Kumwesən ramərhi pehe irəha tukw ik. Nəpīn rīpik iakokeikei mə takousəsīmwin nīpwnətīm me rəmwhen ia rīnhi menu ramo ia tīni me mauīui irəha ia tərəgin mi. Mətə kimiaha hiəpwəh nokeikeien. ³⁸ †† Hətə ro. Təkwətəkwuni nəha Kumwesən trəpwəh nimwə səkimiaha † ro tekīn a. ³⁹ †† Iakamini pehe tukumiaha i mə kimiaha tihəpwəh mwi nətōnien iou meste tihəni mə, ‘Səgnəgīni iərmama i rauvehe ia nəghi Iərimənu səkitaha.”

Iesu rini irapw mə tukousi testesi pam nimwə səvəi Kumwesən

24 Iesu rier ia nimwə səvəi Kumwesən mamevən. Ia nəpīn nəha nərmama me səvənhi həuvehe mhahatən pen nimwə nəha mine nimwə me nəha kiməuvrhəkin pen mwi irə mə in trətōni. ² †† Nənə Iesu rini pen ti nīrəha i mə, “Kimiaha hiamətə nimwə me i? Iakani nīpərhiēnien tukumiaha i mə tukamevən tukousi testesi pam, kəruətəri riti ko rəpwəh nərər əknekīnien ia riti.”

Nuveheien səvəi Iərimənu mine nəpīn sampam

³ Kurirə irə Iesu raməkure ia Təkuər Olif, nənə nərmama me səvənhi həuvehe tukwe. Nəpīn irəha min əpa hərəs pen in i mə, “Tiko mīni ro tukumaha i mə narimnari me i tuhəuvehe tīnesən? Nəfe nīmtətien truvehe mahatən pen mə nuveheien səim mine nəpīn sampam krouvəuvehe ipaka?”

⁴ Miregi Iesu rini pen ti nīrəha i mə, “Kimiaha tihaməsiari kamo iərmama riti reikuə ia kimiaha. ⁵ †† Nərmama həpik tuhəuvehe ia nəghik, mhəni mə irəha Kristo. Tuheikuə ia nərmama həpik. ⁶ Kimiaha tihəregi nərmama tuhəvisau ia naruagənien me mə ‘naruagənien riti fwe’ uə ‘naruagənien trutə.’ Tihətui amasan rərəha hiəhekīr, ti nəri nə mə nəri nəha traməkeikei muvehe, mətə rīpko mhə ihi nəpīn sampam. ⁷ †† Iakamini iamīnhi irə ti nəri nə mə nərmama ia kwənəkwas riti tuhəskəmter mharuagən irəha nərmama ia kwənəkwas əpə. Nərmama səvəi kig riti tuhəskəmter mharuagən irəha nərmama səvəi kig əpə. Nukumhə trahi nərmama. Kwopun me nepwīn nīmwnīmwiēn trikiu. ⁸ Mətə narimnari me pam i rəmwhen a ia pran sə rīnamregi təkutan rīnaməmīsə ti nərəhiēn iəkunouīhi.

† 23:37 Wok Me 7:59, 1Tes 2:15 †† 23:38 1King 9:7-8, Jer 12:7, 22:5 † Rosi nəgkiariēn i mə ‘Nimwə səkimiaha’ raməgkiari ia nimwə səvəi Kumwesən. Fwe tui anan nimwəfwaki nəha ramərər fwe Jerusalem. †† 23:39 Sam 118:26, Mat 21:9 †† 24:2 Luk 19:44 ††† 24:5 Mat 24:23-24, Wok Me 5:36-37, 1Jon 2:18 ††† 24:7 2Kron 15:6, Aes 19:2

⁹ †† Ia nəpīn nəha tukuvei pen kimiaha ia rəgi nərmama mə irəha tuho nəmīsəien m kimiaha, mhousi əpune kimiaha. Nərmama ia tənəmtənə me pam tuhəmwəki kimiaha ti nəri nə mə kimiaha nərmama me səiou. ¹⁰ Nərmama həpik nahatətəien səvənraha trimwei. Irəha tuhəsēni pen irəha me ia rəgi nəmə ərəha me, mhəmwəki irəha me. ¹¹ †† Profet eikuə me həpik tuhəskəmter, mheikuə ia nərmama me həpik. ¹² Nənə ti nəri nə mə noien ərəha truvehe masori, nərmama həpik nokeikeien səvənraha truvehe məkwie. ¹³ ††† Mətə iərmama sə trərər əknekīn ia nahatətəien səvənhi meste nərəhaiēn me i həuvehe mhəukurau pam, Kumwesən truvehimīru in. ¹⁴ †† Tukini irapw nəgkiariēn amasan i raməgkiari ia nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Nərmama ia tənəmtənə me pam tuhaməkeikei mhəregi kurirə irə nəpīn sampam truvehe.”

Iesu raməgkiari ia nərəhaiēn sə treste nəkur Jerusalem

¹⁵ ††† Kimiaha tihətōni nəri nəha Profet Taniel rīməni kani mə ‘Nəri sə rərəha anan mamouraha narimnari ikinan.’ Tramərər ia kwopun ikinan fwe ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən. Nəpīn kimiaha tihətōni, iərmama sə raməvsini nəkukuə i traməkeikei mukurən nīpwrən. ¹⁶ Nərmama ia tənə Jutia tuhaməkeikei mhəp mhərkwafə ia təkue me. ¹⁷ †† Trini mīnuə iərmama riti ramapwis ia təkure nimwə səvənhi, traməkeikei meiwaiu map akwauakw, məpwəh nuvnīmwiēn mə truvehi nari riti sə rəmāk ia nəkwai nimwə səvənhi. ¹⁸ Nənə trini mīnuə iərmama riti raməmhū ia nəmhiēn səvənhi, traməkeikei map akwauakw, məpwəh nīrərigiēn mevən imwəni mə truvehi səvənhi tīnari. ¹⁹ Trərəha anan ti nīpran me səməme tuhəpəmpəm mine səməme tuhaməuvei pen kənunu m nəkwərhakwərha əmtəmetə me ia nəpīn nəha. ²⁰ Tihəfwaki mə nəpīn nəha tihap irə trəpwəh nuveheien ia nəpīn səvəi nəkwieien uə ia Sapat riti, ²¹ †† ti nəri nə mə nəpīn nəha nəpīn səvəi nərəhaiēn. Nərəhaiēn nəha trasori məpi raka nərəhaiēn me pam səməme həuvəuvehe raka fwe nukune narəien mesite pehe ipwet mine. Nənə nərəhaiēn riti mwi riwən truvehe məpi raka. ²² Ko nərəhaiēn nəha ravən əpwəmwis, nərmama me hemhə pam. Mətə Iərimənu tro nəpīn sə nərəhaiēn nəha travən irə rukwakwa. In tro iamīnhi irə mə truvehimīru nərmama me səvənhi səməme in ruvərfi raka irəha. ²³ ††† Ia nəpīn nəha, trini mīnuə iərmama riti rini pehe tukumiaha i mə, ‘Hətə ro, Kristo i’ uə ‘Hətə ro, Kristo nəha,’ kimiaha tihəpwəh nīnien nīpərhiēnien irə. ²⁴ ††† Nərmama tuhəskəmter. Nepwīn tuhəni mə irəha Kristo, mətə neikuəien. Nepwīn tuhəni mə irəha profet, mətə neikuəien. Tuho nīmtətien asori me mine narimnari me nərmama tuhətōni mhərkəri asori nari irə. Irəha tuhəmwur mə tuheikuə ia nərmama

§ 24:9 Mat 10:22, Jon 15:18 §† 24:11 Mat 24:5,24, 1Jon 4:1 §†† 24:13 Mat 10:22 §† 24:14 Mat 10:18, 28:19 §†† 24:15 Dan 9:27, 11:31, Dan 12:11 §† 24:17 Luk 17:31 §† 24:21 Dan 12:1, Joel 2:2, Rev 7:14 §§† 24:23 Mat 24:5,11 §§† 24:24 Dut 13:1-3, 2Tes 2:8-9, Rev 13:13-14

səməme Kumwesən ruvərfi raka irəha, trīni minuə irəha həkurən noien. ²⁵ Hətə ro. Narimnari me pam iakukupwən muvəni raka tukumiaha i.

²⁶ †Ro iamīnhi irə trīni minuə nərmama me nepwīn hāni pehe tukumiaha i mē, 'Hətə ro. Kristo in fwe ia kwopun akwesakwes ikin,' tihəpwəh nevənien fwe ikin. Trīni minuə hāni mē, 'Hətə ro. In i ia nəkwai nimwə,' tihəpwəh niniien nīpərhienien irə. ²⁷ ††Nəpīn rouapīr irə nərmama hətōni nəhiapwien sāvənhi fwe pesu meste nari fwe prehi. Iou, Iəmətī Iərmama, nuveheien səiou tro mwi iamīnhi irə. ²⁸ ††Ia kwopun pəku nīpwrai nəri remhə ikin menu me nəha kamhani nīpwrai nəri sə remhə tuhəuvehe mhousəsīmwin irəha me, mhani."

Iəmətī Iərmama truvehe mwi

²⁹ ††Nəpīn nərəhāien nəha trukurau pam, təkwtək-wuni a mwi meri truvehe mīpītəv, məkwə trəpwəh nəhiapwien, kəməhau me ia nīmagouagou tuhəsāsəsas, narimnari me ia nīmagouagou həkai pik, Kumwesən trīkiukiū ia nīrəha. ³⁰ ††Ia nəpīn nəha nīmətīen səiou Iəmətī Iərmama trier irapw ia nīmagouagou. Nənə nərmama ia kwənəkwus me pam ia təkure tīprənə i tuhəregi rərəha mhasək tukwe. Irəha tuhətōni iou, Iəmətī Iərmama, ia nəpuə fwe ia nīmagouagou iakauvehe ia nīskaiien mīne nukuraanien asori. ³¹ †††Ia nəpīn nəha kisipw riti trasək asori, nənə takərhi raka nagelo me səiou, həuvrehi, mhəuvesu, mhəuveraha, mhəuvarei, mhəuvən ia kwopun me pam ia tīprənə i, mhəpeki nərmama me səməme iakīmərfi irəha mē səiou, mhəpeki irəha mhəuvehe."

Iesu rusipekīn ia nei niemīs

³² "Həregi ro nusipekīnien sāvəi nei nəha niemīs. Nəpīn rīnarkwi pen tukun sə rīmərməru mīnaməpīrpīr, kīmīaha hiəkurən mē nəpīn sāvəi nəpnəpanien ruvəuvehe ipaka. ³³ Rəmwhən a mwi, nəpīn kīmīaha tihətōni narimnari me i, tihəkurən mē iou, Iəmətī Iərmama, iakuvəuvehe ipaka, rəmwhən a iakamərer ia kwəruə ia nīmwə mē takuvnimwə pehe. ³⁴ †††Iakani nīpərhienien tukumiaha i mē nərmama səməme kamhəmīru təkwtək-wuni mīne tuhəpwəh nemhə pamien meste narimnari me pam i hāier pehe. ³⁵ †Neiai mīne tīprənə trouiwən, mətə nəgkiariien me səiou tuhəpkiwən mhə."

Iərmama riti riwən rukurən nəfe nəpīn Iərimənu truvehe irə

³⁶ †††Mətə nəpīn sāvəi nəri nəha uə aoa sāvənhi iərmama riti riwən rukurən. Nagelo me ia neiai mīne iou mwi, Tini Kumwesən, iahəreirei. Mətə Tata səiou əpa rukurən. ³⁷ †††Nəpīn nəha iou, Iəmətī Iərmama, takuvehe irə trəmwhən ia nəpīn sāvəi Noa. ³⁸ Nəpīn nesən asori rəpwəh ihi nauərien, nərmama me kamhəvegīn,

mamhənimwi. Nərman me kamhəiri nīpran. Nīpran me kamhesi pen nərman. Irəha kamho noien me nəha mamhəuvən meste Noa ruvnimwə ia nītətə asori sāvənhi. ³⁹ ††Irəha həreirei mē tuhəmhə meste nesən asori rauə, nənə iapiwən raiu mīpeki raka irəha həmwhənīmw. Iou, Iəmətī Iərmama, nuveheien səiou tro mwi iamīnha irə. ⁴⁰ Ia nəpīn nəha iərman kəru trouəmhu ia nəmhien, tukuvehi raka riti, kəpwəh riti. ⁴¹ Pran kəru trouənari ia kwopun kuatia, tukuvehi raka riti, kəpwəh riti.

⁴² ††Ro iamīnhi irə kīmīaha tihamətui a mhəpwəh napriien tī nəri nē mē hiəreirei nəfe nəpīn Iərimənu səkīmīaha truvehe irə. ⁴³ ††Mətə kīmīaha tihaməkeikei mhəkurən nəri. Trīni minuə iərmama riti rukurən mē ipwet ia nəpīn iərmama riti truvehe muvnimwə ia nəkwai nimwə sāvənhi makres, in tramətui a məpwəh napriien. Ko in rəpwəh nəsenien iərmama riti reitehi nimwə sāvənhi muvnimwə makres. ⁴⁴ Rəmwhən a mwi kīmīaha mwi tihaməkeikei mhəpnəpənə tī nəri nē mē iou, Iəmətī Iərmama, takuvehe ia nəpīn riti tihakiraka iou.

⁴⁵ Iotukwininari sə rukurən nari, mamō nəkwai iəmā asori sāvənhi ia nəpīn me pam, iəmā asori sāvənhi truvehi utə in ruvehe masori ia nīmwə sāvənhi mē trəkwməni nərmama me sāvənhi ia nəpīn atukwatukw kamhani nari irə. ⁴⁶ Trīni minuə iəmā asori sāvəi iotukwininari nəha ruvehe mətōni mē ramo wok me iamīnha irə, iotukwininari nəha rerīn tragien. ⁴⁷ ††Iakani nīpərhienien tukumiaha i iəmā asori nəha truvehi utə iotukwininari nəha ruvehe masori ia narimnari me pam sāvənhi. ⁴⁸ Mətə mē iotukwininari nəha rerīn rīnamrhi mē iəmā asori sāvənhi ramo tanpen, məpwəh nuvehe akwauakwien, ⁴⁹ nənə rīnamousi nərman mīne nīpran səməme kamho tukwini pəri nari irəha min, maməvegīn, mamənimwi, mamakonə irəha nərmama kamhənimwi pik, ⁵⁰ iəmā asori sāvənhi truvehe ia nəpīn riti in trakiraka in, uə ia aoa riti sə in rīreirei. ⁵¹ †††Nənə iəmā asori sāvənhi trərpwīn noien ərəha me sāvənhi, məmri pen in ramarə irəha kəuətksuə me. Ia kwopun nəha irəha tuhasək, mhahi tərini revīnraha."

Iesu rusipekīn ia nīprən ouihi me irəha pam ten

25 †††Nəpīn nəha nītətə ia neiai ††† truvehe irə trəmwhən ia nīprən ouihi me irəha pam ten. Həuvehi laet me sāvənraha mhəuvən mē tuhətōni iərman sə triri vi a pran sāvənhi. Iərman nəha triri prən nəha krouevən fwe imwəni rouarə pəri. ² Prən ouihi me nəha krīrum həreirei nari. Krīrum həkurən nari. ³ Nəpīn səməme həreirei nari həuvehi laet me sāvənraha, həpwəh nuvehien oel laet rauək irə irəha mīnraha. ⁴ Mətə səməme həkurən nari həuvehi laet me sāvənraha, mhəuvehi mwi tikinari me nepwīn həkūuər ia oel laet rauək irə. ⁵ Nənə tī nəri nē mē iərman sə rīp-

† 24:26 Luk 17:23-24 †† 24:27 Mat 24:37-39 † 24:28 Luk 17:37 †† 24:29 Esik 32:7, Joel 2:10,31, 2Tes 3:10 †† 24:30 Rev 6:12-13, Sek 12:10, Rev 1:7, Dan 7:13 ††† 24:31 Aes 27:13, 1Kor 15:52, 1Tes 4:16 ††† 24:34 Mat 16:28 § 24:35 Mat 5:18 §† 24:36 Wok Me 1:7, 1Tes 5:1-2 §†† 24:37 Jen 6:5-8

§† 24:39 Jen 7:21-23, 2Tes 3:6 §†† 24:42 Mat 25:13 §† 24:43 Luk 12:39-40, Rev 16:15 §† 24:47 Mat 25:21, 23 §†† 24:51 Mat 8:12 §§† 25:1 Rev 19:7, Luk 12:35 §§§ Nəpīn rīpīk Matiu rani nəgkiariien i mē "Nītətə ia neiai." Nīpwrai nəgkiariien i in i "Nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə."

kiri a pran sāvənhi ramo tipwə irəha hāregi napriien ruvehi irəha hapri.

⁶ Mətə ia kurkwai nāpin iərmama riti rəkwein, mini mā, 'Iərman sə rīpkiri a pran sāvənhi rauvehe! Həuvehe mhətōni!'

⁷ Ia nāpin nəha nīprən ouihi me nəha ten hətui, mhəpərhi laet me sāvənraha. ⁸ Nənə sāməme hāreirei nari hāni pen ti sāməme həkurən nari mā, 'Həuvei pehe sākimiāha riti oel laet rauək irə. Laet me sākima-ha hānaməfwə.'

⁹ Mətə sāməme həkurən nari hāni mā, 'Rəkəm. Oel ia laet rauək irə tripkəmwhen mhə tukutaha pam. Həuvən fwe ia stoa me mhəuvehi nəmri sākimiāha me nepwīn.'

¹⁰ Nāpin irəha kamhəuvən mā tuhəuvehi nəmri oel laet rauək irə, iərman sə rīpkiri a pran sāvənhi rāpirapw. Nīprən ouihi me nəha krirum sāməme hənəp-nəpənə, həuvnimwə irəha min ia nəkwai nimwə sə tukəni nəveginien asori ikin. Nənə nərmama hāsīsəg ia təpinhə.

¹¹ 'Kurirə irə nīprən ouihi me nəha sāməme həkəp-nəpənə mhə hārərig mwi, mhəuvehe, mamhəkwein mā, 'Iərimənu, Iərimənu, əsevər ia təpinhə tukumaha.'

¹² ††Mətə iərman sə rīpkiri a pran sāvənhi rini mā, 'Takamini nīpərhiēnien tukumiāha i iakreirei kimiaha.'"

¹³ †Nənə Iesu rini mā, "Ro iamīnhi irə kimiaha tihaməkeikei mhətui amasan, mhəpwəh napriien, ti nəri nə mā hiəreirei nəfe nāpin uə aoa Iərimənu sākimiāha truvehe irə."

Iesu rusipekin ia nərmama kamhətui ti mane sāvəi iəmə asori

¹⁴ ††Nuveheien sāvənhi trəmwhen iərmama riti sə rauvehi navənien əpwəmwis sāvənhi. Kurirə rier imwəni rəkwein nərmama sāməme kamho tukwini nari min həuvehe. Nənə nəmri pen mane sāvənhi ia rəginraha mā tuhətui amasan tukwe. ¹⁵ ††Ia riti ruvei pen tənəripw me krirum mane rukuər irə, nənə tənəripw kəru m riti, nənə tənəripw kuatia m riti. Ruvei pen kuatia kuatia minraha rəmwhen in rukurən mā trətui amasan tukwe. Kurirə irə in rier mamevən. ¹⁶ Iərmama sə ruvehi tənəripw krirum revən atukwatukw mowok irə, nənə muvehi mane asori rukuər ia tənəripw krirum mwi. ¹⁷ Nənə iərmama sə ruvehi tənəripw kəru ro mwi iamīnhi, nənə muvehi mane asori rukuər ia tənəripw kəru mwi. ¹⁸ Mətə iərmama sə ruvehi tənəripw kuatia revən meri tiprənə, minimwi mane sāvəi iəmə asori sāvənhi.

¹⁹ Nāpin əpwəmwis rukurau, iəmə asori sāvəi nərmama me nəha rirərig muvehe, nənə mokeikei mā trəskun mane me nəha rīməuvei pen minraha. ²⁰ Nənə iərmama sə rīməuvehi tənəripw krirum ruvehe mərəer ia nəmri iəmə asori sāvənhi, mini mā, 'Iəmə asori, fwe kupwən ikiməuvei pehe tənəripw krirum miou mane rukuər ia nirəha. Ətə ro, iakinowok irə rəkwəhi mwi masori iakuvai pen ia tənəripw krirum mwi.'

† 25:11 Luk 13:25-27 †† 25:12 Mat 7:23 † 25:13 Mat 24:42 †† 25:14 Mak 13:34 †† 25:15 Rom 12:6

²¹ ††Nənə iəmə asori sāvənhi rini pen tukwe in mā, 'Ik iəmə amasan. Ikamo tukwini amasan nari miou ia nāpin me. Ikinətui amasan ti nəri ouihi i iakinəmri pehe ia rəgim, mo pen tako ik ikuvehe masori mətui ti narimnari me rīpik. Uvniwə pehe ia nəkwai nimwə sāvəi iəmə asori səim. Pwəh krau krauagien pəri.'

²² Nənə iərmama sə rīməuvehi tənəripw kəru in mwi ruvehe mərəer ia nəmri iəmə asori sāvənhi, mini mā, 'Iəmə asori, fwe kupwən ikiməuvehi pehe tənəripw kəru miou mane rukuər ia nirau. Ətə ro, iakinowok irə rəkwəhi mwi masori iakuvai pen ia tənəripw kəru mwi.'

²³ Nənə iəmə asori sāvənhi rini pen tukwe in mā, 'Ik iəmə amasan. Ikamo tukwini amasan nari miou ia nāpin me. Ikinətui amasan ti nəri ouihi i iakinəmri pehe ia rəgim, mo pen tako ik ikuvehe masori mətui ti narimnari me rīpik. Uvniwə pehe ia nəkwai nimwə sāvəi iəmə asori səim. Pwəh krau krauagien pəri.'

²⁴ Nənə iərmama sə ruvehi tənəripw kuatia in mwi ruvehe mərəer ia nəmri iəmə asori sāvənhi, mini mā, 'Iəmə asori. Iakukurən mā ik iərmama riti noien səim riskai. Ik ikapeki nəveginien ia nəmhiēn sə ipkəmhu mhə irə, nənə mamesi mwi nukwai nei me ia kwopun ipkəpwei mhə nuni nari ikin. ²⁵ Ro iamīnhi irə, iakihekiri, mevən, minimwi tənəripw səim sə mane rukuər irə ia tiprənə. Ətə ro in i mane səim.'

²⁶ Mətə iəmə asori sāvənhi rini pen tukwe in mā, 'Ik iəmə ərəha. Ikamo tukwini ərəha nari miou, māmarpaha. Ikuvəukurən raka mā ikapeki nəveginien ia nəmhiēn sə iapkəmhu mhə irə, nənə mamesi mwi nukwai nei me ia kwopun iapkəpwei mhə nuni nari ikin. ²⁷ Mətə rəfo ikəpwəh nəmri penien mane səiou fwe ia pag? Kamo ipkəmri pen ko iapkuvehe mipkuvehi ihi mane səiou mine sə rəkwaku pag rəkwəhi.'

²⁸ Nənə iəmə asori rini pen ti nərmama sāməme kamho tukwini nari min mā, 'Həuvei raka tənəripw tukwe, mhəuvei pen m iərmama sə rīməuvehi tənəripw ten. ²⁹ ††Iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro wok irə, tukuvei pen mwi rasori mwi min, nənə in truvehi rəmwhen məri raka. Mətə iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro nəri auər a irə, tukuvehi raka pam tukwe.

³⁰ †Mətə iərmama i sə ramo tukwini ərəha nari miou hārarki irapw i iruə ia nəpitəvien. Ia kwopun nəha nərmama tuhasək, mhahi tərini revīnraha.'"

Iesu rəgkiari ia sipsip me mine nāni me

³¹ ††Nāpin nəha iou, Iəməti Iərmama, takuvehe irə ia nukuraanien asori kimaha nagelo me, takəkure ia jea səiou mərimənu. ³² ††Nərmama ia tənəmtənə me pam tuhəuvehe mhousəsimwīn pehe irəha me ia nənimek, nənə iou takuai irəha rəmwhen iərmama sə ramətui ti sipsip me muai sipsip me mine nāni me. ³³ Takuai pen sipsip me ia nīkarek mwatuk, mətə nāni me ia nīkarek mōur.

³⁴ Nənə iou kig sāvənraha takini pen ti nərmama me nəha ia nīkarek mwatuk mā, 'Həuvehe kimiaha i

††† 25:21 Mat 24:45-47, Luk 16:10 ††† 25:29 Mat 13:12, Mak 4:25, Luk 8:18 § 25:30 Mat 8:12 †† 25:31 Mat 16:27, 19:28, Rev 20:11-13 ††† 25:32 Rom 14:10, Esik 34:17

səmame Tata səiou raməkwein amasan ia kimiaha. Nəpɪn tɪprənə namiwən ihi, in rɪnəpnəpenə raka kwop-un səkimiaha ia nɪtətə sə in ramərimənu irə. Həuvehe mharə irə. ³⁵ †Nəpɪn nukumhə rahi iou hiəuvei pehe nəveginien miou. Nənə nəpɪn iakakwakwa hiəuvei pehe nui miou. Nəpɪn iakamavən rəmwhen ia iərmama pwispwis, hiəuvehi puvnimwə iou ia nəkwai nimwə me səkimiaha me. ³⁶ Nəpɪn tɪnari səiou riwən, hiarkahu pehe miou. Nəpɪn iakamemhə, hiəuvehe mhəti pehe iou. Nəpɪn iakamarə ia kalapus, hiəuvehe tukw iou.'

³⁷ Miregi nəkur atukwatukw me nəha tuhəni pehe tukw iou i mə, 'Iərimənu. Mətə nəfe nəpɪn nəha kimaha iahənətoni nukumhə rahi ik, nənə iahəuvei pehe nəveginien mik, uə ikakwakwa nənə iahəuvei pehe nui mik? ³⁸ Nəfe nəpɪn kimaha iahətoni ikamavən rəmwhen ia iərmama pwispwis riti, nənə iahəuvehi puvnimwə ik ia nimwə me səkimaha me, uə səim tɪnari riwən, nənə iaharkahu pehe mik? ³⁹ Nəfe nəpɪn kimaha iahətoni ikamemhə, uə ikamarə ia kalapus, nənə iahəuvehe mhəti pehe ik?'

⁴⁰ ††Miregi iou kig səvənraha takini pen ti nirəha i mə, 'Iakamini nɪpərhienien tukumiaha i nəpɪn kimiaha hənə noien nəha ia piak riti sə in iəmə auər a ia piak me, hiəno noien nəha ia nirak.'

⁴¹ †Kurrirə irə iou takini pen ti nərmama me nəha ia nikarek mour mə, 'Kimiaha i Kumwesən raməkwein ərəha ia kimiaha haraka ia nənimek mhəuvən ia napw sə rauək rerin. Kinəse napw nəha ti Setan mine nagelo me səvənhi. ⁴² Nəpɪn nukumhə rahi iou kimiaha hiəpwəh nuvei peheien nəveginien miou. Nəpɪn iakakwakwa hiəpwəh nuvei peheien nui miou. ⁴³ Nəpɪn iakamavən rəmwhen ia iərmama pwispwis riti, hiəpwəh nuvehi puvnimwəien iou ia nəkwai nimwə me səkimiaha me. Nəpɪn tɪnari səiou riwən, hiəpwəh narkahu peheien miou. Nəpɪn iakamemhə uə iakamarə ia kalapus, hiəpwəh nəti peheien iou.'

⁴⁴ Miregi irəha mwi tuhəni pehe tukw iou i mə, 'Iərimənu, mətə nəfe nəpɪn nəha kimaha iahənətoni nukumhə rahi ik, uə ikakwakwa uə ikamavən rəmwhen ia iərmama pwispwis, uə tɪnari səim riwən, uə ikamemhə, uə ikamarə ia kalapus, nənə kimaha iahəpwəh nasituien ia niram?'

⁴⁵ Miregi iou takini pen ti nirəha i mə, 'Iakani nɪpərhienien tukumiaha i nəpɪn kimiaha hiəpwəh noien nəha ia piak riti sə in iəmə auər ia piak me, hiənpwəh noien nəha ia nirak.'

⁴⁶ ††Nənə nərmama me nəha tuhəuvən ia kwopun Kumwesən trərpwin rerin noien ərəha me səvənraha ikɪn. Mətə nərmama atukwatukw tuhəuvən mhəuvehi nimiruien rerin."

Nəmə asori me hərəi sun mə tuhəuvən afafa mhəkwtəmhiru Iesu

26 Nəpɪn Iesu rini pam nəgkiariien me nəha, in rəgkiari m nərmama me səvənhi, mɪni mə, ² ††Kimiaha hiəukurən mə nəpɪn kəru mwi tuko Paso-

† 25:35 Aes 58:7 †† 25:40 Prov 19:17, Mat 10:42, 18:5, Mak 9:41 † 25:41 Mat 7:23, Rev 20:10 †† 25:46 Dan 12:2, Jon 5:29

va. Ia nəpɪn nəha tukuvei pen iou, Iəməti Iərmama, ia rəgi nərmama me mə irəha tuhəruu tərini pen iou ia nei kamarkuauu."

³ Ia nəpɪn nəha pris asori me mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel housəsɪmwɪn irəha me ia nəkwai nimwə səvəi pris asori anan. Nəghin nə Kaeafas.

⁴ Nənə hərəi sun mə tuhəuvən afafa, mhəkwtəmhiru Iesu, mhousi əpune. ⁵ Mətə hənə mə, "Pwəh kitaha səpwəh nəkwtəmhiru Iesu ia nəpɪn səvəi nəveginien asori. Rərəha mə nərmama niemaha trəpi irəha kamho nurigrigien asori tukwe."

Pran riti rətəgi pen senta ia nukwəne Iesu

⁶ Nəpɪn Iesu ramarə ia rukwənu nəha Petani, ruvniwə pen ia nəkwai nimwə səvəi Saemon (Saemon nəha kupwən nemhəien skai ro tekɪn.) ⁷ ††Nənə pran riti ruvehe ti Iesu mauvehi potel riti kɪno ia kəruətəri riti kani mə alapasta. †† Fwe ia nəkwai potel nəha senta riti nənimen rutə pik. Prən nəha rətəgi pen senta nəha ia nukwəne Iesu nəpɪn raməkure ia kwopun kaməni nari ikɪn.

⁸ Nənə nəpɪn nərmama me səvəi Iesu hətoni, niemaha rəpi irəha. Hənə mə, "Rəfo ramouraha senta iamɪnhi? ⁹ Rɪpkəmri pen a nəmri nari irə, ko ruvehi mane asori irə, muvei pen m nərmama nautə səvənraha riwən."

¹⁰ Mətə nəpɪn Iesu rɪregi nəgkiariien nəha, rini pen ti nirəha i mə, "Rəfo kimiaha hiamə iamɪnhi irə ia prən i? In ramo noien amasan riti miou. ¹¹ †Nərmama nautə səvənraha riwən tuhamarə kimiaha mɪnraha ia nəpɪn me, mətə iou tapkarə mhə kitaha m kimiaha nəpɪn me. ¹² Rəfo prən i rətəgi pehe senta i ia nɪpwrak? In ro mə trəpnəpenə ia nɪpwrak mə tukɪnimwi. ¹³ Iakamini nɪpərhienien tukumiaha i kwopun pəku ia tənəmtənə me tukɪni irapw nəgkiariien amasan səiou ikɪn tukɪni irapw nəfe prən i rino miou mə nərmama rerinraha tramrhi."

Jutas tro noien ərəha

¹⁴ ††Nərmama me səvəi Iesu irəha pam twelef, riti ia nirəha nəghin nə Jutas Iskariot. Revən ti pris asori me, ¹⁵ ††mɪni mə, "Trini mɪnuə iakuvei pehe Iesu ia rəgimiahaha, kimiaha tihəuvei pehe nəfe miou?" Irəha hərəku in silin me kɪno ia silva irəha pam toti. ¹⁶ Ia nəpɪn atukwatukw nəha Jutas rɪnamətui suatuk mə truvei pen Iesu ia rəginraha.

Iesu mine nərmama me səvənhi hani pəri nəveginien səvəi Pasova

¹⁷ ††Neste atukwatukw nəpɪn nəha tuhəni bred sə yis riwən irə. Nərmama me səvəi Iesu həuvehe tukwe in, mhənə mə, "Kwopun pəku nəha ikokeikei mə kimaha

†† 26:2 Eks 12:1-27, Mat 20:18 ††† 26:7 Luk 7:37-38 ††† Alapasta kəruətəri riti nənimen rutə pik. Fwe kupwən nərmama həuvehi mhəvi pen senta irə. † 26:11 Dut 15:11 †† 26:14 Jon 11:57 ††† 26:15 Sek 11:12 †† 26:17 Eks 12:14-20

tahəpnəpenə nəveginien səvəi Pasova ikin, nənə ik tikəni?"

¹⁸ †Miregi Iesu rini mə, "Həuvən fwe Jerusalem, mhə-toni iərmama riti fwe ikin, mhəni pen tukwe in mə, 'Iahatən səkitaha rini mə nəpin səiou ruvəuvehe ipaka. Tahani pəri nəveginien səvəi Pasova kimaha nərmama me səiou ia nəkwai nimwə səim.'" ¹⁹ Nərmama me səvəi Iesu həuvən mho nəfe rıməni pen ti nırəha i, mhəpnəpenə ti nəveginien səvəi Pasova.

²⁰ Ia nəruarəv Iesu mine tuelef nərmama me səvənhi kamhəkure ²¹ mamhani pəri nari. Nənə Iesu rini pen ti nırəha i mə, "Iakamini nıpərhienien tukumiaha i mə kimiaha riti truvei pen iou ia rəgi nərmama səməme kamhəmwəki iou."

²² Nəpin irəha həregi nəgkiariien nəha, rerinraha rəpou. Həuvehe kuatia kuatia mamhəres Iesu i mə, "Iərimənu, sin nəha ikani? Iou?"

²³ †Miregi Iesu rini mə, "Iakani iərmama sə rameitesı bred ia tikiplet kuatia kimrau min. In truvei pen iou ia rəgi nərmama səməme kamhəmwəki iou. ²⁴ Iou, Iəməti Iərmama, takaməkeikei memhə rəmwhen kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan, mətə trərəha anan ti iərmama sə truvei pen iou ia rəgi nərmama səməme kamhəmwəki iou. Ramasan pik mə rıpkəpwəh a nətuien."

²⁵ Nənə Jutas, iərmama sə truvei pen Iesu ia rəgi nərmama kamhəmwəki in, rini mə, "Iahatən, sin nəha ikani? Iou?"

Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, "Ik nə ikani."

²⁶ †Nəpin nəha kamhani nari irə, Iesu ruvehi bred, məfwaki mini vivi Kumwesən tukwe, nənə məkwsen, muvei pen m nərmama me səvənhi, mini mə, "Tihəuvehi, mhani. In i nıpwrak."

²⁷ Kurirə irə in ruvehi kap waen, məfwaki mini vivi Kumwesən tukwe. Məfwaki pam, nənə muvei pen min-raha, mini mə, "Kimiaha pam tihənimwi. ²⁸ ††In i nitek sə trərihi tərini əknekın nəgkiariien vi səvəi Kumwesən. Traiu ti nərmama həpik mə Kumwesən trəpwəh nərwinien noien ərəha me səvənraha.

²⁹ Iakani pehe tukumiaha i tapkənimwi mhə mwi waen i meste nəpin nəha takənimwi waen vi kitaha m kimiaha ia nitətə sə Tata səiou ramərimənu irə."

³⁰ ††Nənə irəha hani nıpu riti, mho sampam irə, mhəier mhəuvən ia Təkuər Olif.

Pita trini m kahar mə in rıreirei Iesu

³¹ †††Ia kwopun nəha Iesu rini pen ti səvənhi nərmama me i mə, "Ipwet ia nəpin kimiaha pam tıhap raka ia nırak. Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan mə Kumwesən rini mə,

'Iou takousı iərmama sə ramətui ti sipsip, nənə sipsip me səvənhi tuhaiu kirkiri.'

³² †††Mətə in tro iakətui mwi ia nemhəien səiou. Takətui raka, mevən fwe ia tənə Kalili. Iou takukupwən kimia-

ha tihəkurirə." ³³ Mətə Pita rini pen ti Iesu i mə, "Irəha pam tuhap raka ia nıram, mətə rıpkə mhə iou."

³⁴ †Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, "Iakani nıpərhienien tukw ik i ipwet ia nəpin, kurirə rəiə rakaka, ik tikini m kahar mə ikreirei iou."

³⁵ †Mətə Pita rini pen tukwe in mə, "Trini minuə həni mə takaməkeikei memhə krau mik, mətə ko iakəpwəh niniien mə iakreirei ik." Nənə nərmama me pam səvənhi həni nəgkiariien kuatia.

Iesu raməfwaki ia Ketsemane

³⁶ Iesu mine nərmama me səvənhi həuvən ia kwopun riti nəghin nə Ketsemane. Nənə Iesu rini pen ti nırəha i mə, "Kimiaha tıhaməkure ia kwopun i. Pwəh iou iakevən kwərha məfwaki." ³⁷ Nənə in riri Pita mine tıni Sepeti kəru irəhar hərevən irəha min. Ia nəpin nəha in rınamregi rərəha, rerin rəpou pik. ³⁸ ††Nənə rini pen ti nırəhar i mə, "Rerik rəpou pik ipaka iakemhə tukwe. Tıamharo i, pwəh kitaha m kimirəhar tsəpwəh napriien."

³⁹ ††Nənə Iesu revən ouıhi a mwi mımwei ia tıprənə məfwaki, mini mə, "Tata səiou. Tikuvehi raka kap i pwəh iakəpwəh nənimwiien. Mətə tikəpwəh noien rəmwhen sə iakokeikei, mətə tiko rəmwhen sə ikokeikei."

⁴⁰ Nənə Iesu rəfwaki pam, mirərig pehe mətoni Pita mine Jemes mine Jon kamharapri. Nənə in rini pen ti Pita i mə, "Rəfo, ko hiəpkətui mhə nəpin ouıhi a uə?"

⁴¹ ††Kimirəhar tıharətui mharəfwaki mə tıharəpwəh nımweiien ia nərəhaien. Nıpərhienien rerımiaha ragien mə tihəfwaki, mətə nıpwramiaha rəpou." †

⁴² Nənə Iesu revən səro kəru irə, məfwaki, mini mə, "Tata səiou. Trini minuə kap i ko rıpkıwən mhə meste iakənimwi, tako rəmwhen sə ikokeikei."

⁴³ Nənə Iesu rırərig pehe mwi mətə irəhar harnapri mwi, ti nəri nə mə napriien ruvəuvehi irəhar. ⁴⁴ ††Ro iamınhi irə in rəpwəh mwi irəhar, mevən səro kahar irə, məfwaki, mini a mwi nəgkiariien kuatia.

⁴⁵ Kurirə irə ruvehe mwi ti nərmama me səvənhi, mini pen ti nırəhar i mə, "Rəfo, hiamarapri, mamharuvehi ihi napwisien səkimiahar? Həregi ro. Nəpin nəha ruvəuvehe. Iərmama riti truvei pen iou, Iəməti Iərmama, ia rəgi nəmə ərəha me. ⁴⁶ †††Tıharo mharərer. Pwəh saməuvən. Hətə ro, iərmama nəha trini pui iou ruvəuvehe ipaka."

Nərmama səməme kamhəmwəki Iesu həuvehe mhəkwtəmhiri in

⁴⁷ Nəpin Iesu raməgkiari ihi, Jutas, in riti ia tuelef nərmama me səvəi Iesu, ruvehe irəha nərmama həpik. Nəpwin kamhəuvehi nau. Nəpwin kamhəuvehi nıpəri nei. Pris asori me mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel hənərhi pen irəha. ⁴⁸ Jutas rınəgkiari raka

§ 26:34 Mat 26:69-75 † 26:35 Mat 26:56 †† 26:38 Jon 12:27 †† 26:39 Hip 5:7-8, Mat 6:10 ††† 26:41 Mat 6:13, Hip 2:14, 4:15 † Suatuk riti mwi ti niniien nəgkiariien i in i mə, "Nıpərhienien Nənimwin rerin ragien mə tihəfwaki, mətə nıpwramiaha rəpou." † 26:44 2Kor 12:8 †† 26:46 Jon 14:31

† 26:18 Mat 21:3 †† 26:23 Sam 41:9 † 26:26 Mat 14:19 †† 26:28 Eks 24:8, Jer 31:31-34, Sek 9:11, 1Kor 10:16 †† 26:30 Luk 22:39, Jon 18:1 ††† 26:31 Sek 13:7 ††† 26:32 Mat 28:7, 16

minraha mæ, "Iærmama sæ takakei min, iæmæ næ in næ. Kimiaha tihækwætæmhiri." ⁴⁹ Nænæ Jutas ruvehe, mevæn atukwatukw ti Iesu, mini mæ, "Ramasan tukw ik, ia-hatæn." Nænæ rakei min.

⁵⁰ Miregi Iesu rini pen tukwe in mæ, "Iou riti. Tiko mo næfe ikimæuvehe tukwe." Nænæ nærmama me hæuvehe mhæmri pen ræginraha ia Iesu, mhækwætæmhiri. ⁵¹ †Mætæ iærmama riti sæ ramærer ipaka ti Iesu reivi raka nau sævænhi, mærai iærmama riti sæ ramo tukwini nari m pris asori anan, mærai raka nikare nifregin.

⁵² ††Nænæ Iesu rini pen tukwe in mæ, "Uvehi nau sæim mivai pen ia tæmwhekin, ti næri næ mæ nærmama me sæmæme kabhæuvehi nau mæ tuharuagæn iræ tukærai æpune iræha ia nau. ⁵³ Kimiaha hiamæfætærig iræ mæ ko iapkækwein mhæ Tata sæiou nænæ tækwætækwuni a iræ in trærhi pehe nagelo me taosen m taosen hæuvehe mhasitu ia nirak? ⁵⁴ Mætæ trini minuæ iako iamihhi iræ nægkiariien i sæ Nækukuæ Ikinan rani mæ kimiaha tihækwætæmhiri iou iamihhi iræ træfuvehe mukuæ iræ?"

⁵⁵ †Ia næpin næha Iesu rini pen ti nærmama me i mæ, "Ræfo hiamæuvehi nau me mine nipærpæri nei me mamhæuvehe mæ tihækwætæmhiri iou iamihhi iræ? Nætærigien sækimiaha rinuæ iou rakres riti uæ? Ia nærineiv m neis mine iakamaræ fwe ia nimwæ sævæi Kumwesæn, mamahatæn nærmama. Ræfo hiæpwæh nækwætæmhiriien iou ia næpin næha? ⁵⁶ ††Mætæ narimnari me i hiamo hamæier pehe iamihhi iræ mæ nægkiariien me næha profet kupwæn me hæmærai pen ia Nækukuæ Ikinan tuhæuvehe mhæukuæ." Næpin nærmama me i hækwætæmhiri Iesu, nærmama me sævænhi hæpwæh in mhæp.

Iesu rærer ia næmri pris asori anan mine næmæ asori me

⁵⁷ Nærmama me næha sæmæme hækwætæmhiri Iesu hæiri in mhæuvæn ti Kaeafas. Kaeafas in pris asori anan. Nahatæn me sævæi Loa mine næmæ asori me sævæi nækur Isrel hænousæsæimwæn raka iræha me ia nimwæ sævænhi. ⁵⁸ Pita rakuriræ ia Iesu, mamavæn isipwæn tukwe meste nari fwe nikare nimwæ sævæi pris asori anan. Nænæ muvnmwæ, mækure iræha iotukwininari me, mæ trættoni mæ tukæfo iræ ia Iesu. ⁵⁹ Nænæ pris asori me mine næmæ asori me sævæi nækur Isrel kamhætui nærmama nepwæn mæ tuheikuæ, mhæni iræpw næri æræha riti sæ Iesu rino uæ rimæni. Næmæ asori me hokeikei mæ tuhæregi pwæh housi æpune in tukwe. ⁶⁰ Næri auær a mæ nærmama hæpik hæskæmter mamheikuæ ia næfe hænætoni Iesu rino uæ hæmæregi in rimæni, mætæ næmæ asori me hæpkætæ mhæ nari riti. Mætæ iræha kamhæmwur mamhæuvæn meste iærmama kæru krouvehe, ⁶¹ †rouni mæ, "Iæmæ i rimæni iamihhi iræ mæ, 'Iou iakukuræn nourahaien nimwæ sævæi Kumwesæn, maræ muvrhækin mwi ia næpin kahar.'"

⁶² Nænæ pris asori anan rærer, mini pen ti Iesu i mæ, "Nægkiariien riti riwæn tikini? Ræfo ia nægkiariien næha irau krouni rauuæsi ik iræ?" ⁶³ ††Mætæ Iesu ræpnæpen.

† 26:51 Jon 18:26 †† 26:52 Jen 9:6, Rev 13:10 ‡ 26:55 Luk 19:47, 21:37 †† 26:56 Mat 26:31 †† 26:61 Jon 2:19-21

Nænæ pris asori anan rini pen tukwe in mæ, "Iakæres pehe ik i ia næghi Kumwesæn sæ ramæru. Ni pehe ro tukumaha i. Ik Kristo, Tini Kumwesæn, uæ rekæm?"

⁶⁴ ††Miregi Iesu rini pen tukwe in mæ, "Ik ikini, mætæ iakani pehe tukumiaha i mæ næha tækwætækwuni mine mamevæn tihætoni iou, Iæmæti Iærmama, takamækure ia nikare Kumwesæn mwtatuk sæ in niskaiien sævænhi ræ-sori. Tihætoni mwi iou takauvehe ia næpuæ me ia ni-magouagou."

⁶⁵ †Nænæ næpin pris asori anan riregi, reitehi tinari sævænhi, mini mæ, "Kitaha tsætui iærmama riti mwi tro pui iæmæ i ti næfe? Kimiaha hiæuværegi raka mæ in rini æræha Kumwesæn. ⁶⁶ ††Nætærigien sækimiaha mæ tsæfo iræ?" Miregi iræha hæni mæ, "In tramækeikei memhæ."

⁶⁷ ††Nænæ hærgævæsi pen nænimen, mamhæuæsi in. Nepwæn hæpwæ in, ⁶⁸ mamhæni mæ, "Mæ ik Kristo pærhien, ni pehe ro tukumaha i nægkiariien sæ ruku pen ti Nænimwæn mæ sin ruæsi ik!"

Pita rini mæ in rireirei Iesu

⁶⁹ Ia næpin næha Pita fwe inhæripw ia nikare nimwæ sævæi pris asori anan. Nænæ pran riti sæ ramo tukwini nari m pris asori anan ruvehe ipaka tukwe, mini mæ, "Ik mwi ikinamavæn pæri kimirau Iesu iæmæ Kalili."

⁷⁰ Mætæ ia næmrinraha pam Pita rini mæ, "Rekæm. Iou iakreirei næfe i ikamini."

⁷¹ Pita ræpwæh nikare nimwæ næha mier mevæn ipaka ti tæpinhæ asori riti sæ nærmama kamhæuvnmwæ pehe iræ. Nænæ pran riti mwi sæ ramo tukwini nari rætæ in, mini pen ti nærmama sæmæme kamhærer ia kwopun næha mæ, "Iæmæ i rinamavæn pæri irau Iesu iæmæ Nasaret."

⁷² Miregi Pita rini mwi mæ, "Rekæm. Iakani pehe tukw ik i kwæsuahi anan mæ iou iakreirei iæmæ næha ikani."

⁷³ Næpin ouihhi a rukurau, nænæ nærmama sæmæme kamhærer ia kwopun næha hæuvehe, mhæni pen ti Pita i mæ, "Nipærhienien. Ik riti ia niræha ti næri næ mæ ik iæmæ Kalili."

⁷⁴ Miregi Pita rini mæ, "Mæ iakameikuæ pwæh Kumwesæn rærpwæn noien æræha sæiou. Iakani pehe tukumiaha i kwæsuahi anan mæ iou iakreirei iæmæ næha kimiaha hiamæni."

Pita rini iamihhi iræ, nænæ tækwætækwuni a ræiæ rakaka.

⁷⁵ ††Nænæ Pita rerin rirhi nægkiariien sævæi Iesu. Rimæni mæ, "Kuriræ ræiæ rakaka, ik tikini m kahar mæ ikreirei iou." Pita rerin rirhi. Nænæ rier mevæn miræpi nasækien.

Jutas remhæ

27 Ia næpnæpin pris asori me mine næmæ asori me sævæi nækur Isrel iræha pam hærai sun mæ tu-housi æpune Iesu. ² Iræha hæiri in, mhæuvæn, mhæmri pen in ia rægi Pælat. Pælat næha in iæmæ Rom sæ ramærimænu ia kwopun næha.

††† 26:63 Aes 53:7, Mat 27:12 ††† 26:64 Sam 110:1, Dan 7:13, Mat 24:30 § 26:65 Wok Me 14:14, Mat 9:3, Jon 10:33 §† 26:66 Lev 24:16, Jon 19:7 §†† 26:67 Aes 50:6, 53:5 §† 26:75 Mat 26:34

³ †Nəpīn Jutas iəmə i sə rīməuvei pen Iesu ia rəgi nər-mama səməme kāmhəmwəki, in rətoni mə irəha hāni mə Iesu traməkeikei memhə, in rərari ia nətərigien sāvənhī, muvehi silin me nəha kīno ia silva irəha pam toti, muvehi muvehe, muvei pen m pris asori me mīne nəmə asori me sāvəi nəkur Isrel, ⁴ mīni mə, “Iakīno noien ərəha i, muvei pehe iərmama sə in ratukwatukw a ia rəgīmīaha mə tihousi əpune in.”

Miregi irəha hāni mə, “Rəfo ikuvehe masək tegin kīmaha? Səim atukw a nə noien.”

⁵ Nənə Jutas rərarki irapw silin me kīno ia silva fwe ia nəkwai nimwə sāvəi Kumwesən, nənə mier mevən, mīrukwi utə atukw a in ia kwənəkwus.

⁶ Mətə pris asori me həuvehi silin me nəha kīno ia silva, mhāni mə, “Rīpkatukwatukw mhə ia Loa səkītaha mə kītaha tsousəsīmwin mane i irəha mane sāvəi nimwəfwaki tī nəri nə mane i kuvei pen mə tukuvehi nəmri iərmama i mə tukousi əpune.” ⁷ Ro iamīnhi irə irəha hərəi sun mhəuvehi mane nəha, mhəuvehi nəmri tīprənə riti. Fwe kupwən kani tīprənə nəha mə Tīprənə sə kamo tekinari me irə. Irəha həuvehi nəmri tīprənə nəha mə tukīnimwi nərmama pwispwis me ikin. ⁸ Ro pen ipwet mīne kamsegi pen ihi nəghi tīprənə nəha mə Tīprənə sə netə rīnaiu ikin. ⁹ ††Ia nəpīn nəha nəgkiariien sāvəi Profet Jeremaea ruvəuvehe muvəukuə. In rīmāni mə,

“Irəha həuvehi silin me kīno ia silva irəha pam toti.

In nə mane sə nəkur Isrel me nepwin hāni mə tuhəuvei pen tī nuvehien nəmri iərmama nəha.

¹⁰ Irəha həuvei pen mane nəha mhəuvehi nəmri tīprənə sə kamo tekinari me irə

rəmwhen ia Iərimənu rīni pehe tukw iou i mə tako.”

Iesu rərer ia nəmri Paelat

¹¹ Nəpīn Iesu ramərer ia nəmri Paelat, Paelat rəres pen in mə, “Ik kīg sāvəi nəkur Isrel?”

Miregi Iesu rīni mə, “Ik ikani.”

¹² †Ia nəpīn nəha pris asori me mīne nəmə asori me sāvəi nəkur Isrel həskəmter, mamhāni ərəha Iesu, mətə Iesu rəpwəh nīniien nəgkiariien riti tī nīrəha i.

¹³ Ro pen Paelat rīni pen tukwe in mə, “Rəfo ikaməpnapen? Ipkregei mhə nəgkiariien me rīpik nəha kāmhāni ərəha ik irə?” ¹⁴ ††Mətə Iesu rīpkīni mhə nəgkiariien riti tukwe in, mīpkərpwin mhə nəgkiariien riti sə irəha kāmhāni. Nənə Paelat rətoni məkəri asori nari irə.

Paelat rəsēni pen Iesu ia rəgi naruağen me mə tuhousi əpune

¹⁵ Ia nuk me pam nəpīn kamo nəveginien asori nəha Pasova irə, iəmə Rom sə ramərimənu ia kwopun nəha rukurən nuvehi rakaien iərmama riti ia kalapus sə nəkur Isrel həməres i, nənə māsēni in rier mamevən.

¹⁶ Ia nəpīn nəha iərmama riti fwe ia nəkwai kalapus nərmama pam həukurən in nəghin nə Parapas. ¹⁷ Ro

iamīnhi irə nəpīn nərmama housəsīmwin irəha me, Paelat rīni pen tī nīrəha i mə, “Kīmīaha hiokeikei mə takəsēni sin rier ia kalapus mamevən, Parapas uə Iesu sə kani mə Kristo?” ¹⁸ ††Paelat rəres pen irəha iamīnhi irə tī nəri nə mə in rukurən mə nəmə asori me sāvəi nəkur Isrel həməuvei pen Iesu ia rəgin tī nəmwəkiien sāvənraha.

¹⁹ Nari riti mwi, nəpīn in raməkure ia kwopun sə raməkiri nəgkiariien ikin, pran sāvənhī rərhi pen nəgkiariien riti revən tukwe mīni mə, “Tikəpwəh noien nari riti ia iəmə atukwatukw nəha. Ia nəpīn rīran pehe ipwet iakəməkrəha irə. Nənə təkwtəkwuni iakregi rərəha tukwe.”

²⁰ Mətə pris asori me mīne nəmə asori me sāvəi nəkur Isrel kāmhəkeikei m nərmama mə tuhəres Paelat i mə trəsēni Parapas rier ia kalapus mamevən, mətə trousi əpune Iesu.

²¹ Nənə Paelat rəres pen mwi irəha i mə, “Iəmənmi i sə pəku kīmīaha hiokeikei mə takəsēni rier ia kalapus mamevən?”

Miregi irəha hāni mə, “Parapas.”

²² Miregi Paelat rīni pen tī nīrəha i mə, “Ro iamīnhi irə takəfo ia Iesu sə kani mə Kristo?”

Miregi irəha pam hāni mə, “Pwəh hərəi tərini pen in ia nei kamarkuauī.”

²³ Miregi Paelat rīni mə, “Tī nəfe? Nəfe nəha nərəhāien in rīno?”

Mətə irəha hāni asori mwi mə, “Pwəh hərəi tərini pen in ia nei kamarkuauī.”

²⁴ ††Nəpīn Paelat rətoni mə ko rīpko mhə rerīnraha rəpwīuən, mətə hənāmo nurīgrīgien asori, in ruvehi nui, maikuas ia rəgin mi ia nəmīnraha pam, mīni mə, “Iou iakiwən ia nemhāien sāvəi iəmə i. Nīten rīwən ia nīrak. Ramarə a ia kīmīaha.”

²⁵ ††Miregi nərmama me pam hāni mə, “Pwəh nīten rəmāk pehe a ia kīmīaha mīne nəkwərəkəwərha me səkīmaha.”

²⁶ Nənə Paelat ro nəkwānraha, māsēni Parapas rier ia kalapus mamevən, mətə rīni nəkwān mə tukərīsi Iesu. Nəpīn naruağen me sāvənhī hərəsi pam in, Paelat ruvei pen in ia rəginraha mə tuhərui tərini pen ia nei kamarkuauī.

Naruagən me haris əkenhīn ia Iesu

²⁷ Naruağen me sāvəi Paelat həri Iesu mhəuvmīwə ia nimwə asori sāvəi Paelat nəghin nə Praetoriam.

Irəha həkwein irəha me nepwin ia kusen sāvənraha həuvehe mhousəsīmwin irəha me ipaka tī Iesu,

²⁸ †mhəuvehi raka karkahu sāvənhī, mharkahu pen karkahu əruerəv min rəmwhen ia karkahu sāvəi kīg.

²⁹ Həuvehi rəhi, mhəuvmīhī kəfəfau sāvəi kīg irə, mhəfəfau pen ia kənkapwə, mhəuvei pen mwi rīgi nei riti ia rəgin mwatuk rəmwhen ia nəri sə kīg rauvehi rahatən pen nasorīien sāvəi kīg. Hənīmwi nukurhūnraha ia nənīmen, mamharis əkenhīn irə, mamhāni mə, “Ik kīg sāvəi nəkur Isrel kīmaha iahəsīai ik!” ³⁰ ††Irəha

† 27:3 Mat 26:14-15 †† 27:9 Sek 11:12-13 ‡ 27:12 Aes 53:7, Mat 26:63 †† 27:14 Jon 19:9

‡ 27:18 Jon 11:47-48, Jon 12:19 ††† 27:24 Dut 21:6-9, Mat 27:4 ††† 27:25 Mat 23:35, Wok Me 5:28 § 27:28 Luk 23:11

hærgævəsi in, mhæuvehi raka rigi nei naha ia rægin, mhousi kankapwæ iræ. ³¹ Næpin hænaris ækenhin raka iræ, hæuvehi raka karkahu ærueræn næ mharkahu pen tî-nari ihi sævænhi, mhæiri in mhæuvæn mæ tuhæruï tæri ni pen ia nei kamarkuauï.

Naruagæn me hæruï tæri ni pen Iesu ia nei kamarkuauï

³² Næpin naruagæn me naha hænamæier, hætoni iæmæ Saerin riti næghin næ Saemon. Iræha hækeikei min mæ trævranï nei kamarkuauï sævæi Iesu. ³³ Iræha hæuvæn ia kwopun riti næghin næ Kolkota (nîpwrai nahag naha kwopun sævæi kerhæ ia iærmama). Ia kwopun naha iræha ³⁴ †hæuvei pen waen m Iesu mæ trænïmwi. Kævti pen nîmwai nari riti ræfiæ trasitu muæsi næmisæien. Mætæ næpin Iesu ræpwasi æghan, ræpwæh nokeikeien mæ trænïmwi. ³⁵ ††Næpin iræha hæruï tæri ni pen raka in ia nei kamarkuauï, hæuai kirkiri tînari me sævænhi, mhæuï-ni nari riti sæ trahatæn pen mæ sin truvehi næfe tînari sævænhi. ³⁶ Nænæ hækure ia kwopun naha, mamhætui tukwe. ³⁷ Ia kankapwæ irænhæ iræ iræha hæruï pen nækukuæ riti kimærai mæ Iesu tremhæ tî næfe. Rini mæ: *Iesu I Kig Sævæi Nækur Isrel*

³⁸ †Ia næpin naha hæuvehi rakres mi kæru, mhæruï tæri ni pen mwi irau ia nei kamarkuauï, riti ia nîkare Iesu mwatuk, riti ia nîkaren mour. ³⁹ ††Nænæ nærmama sæmæme kamhæukurau ia suatuk kamhounouini kankapwænraha me, mamhæni æræha Iesu, ⁴⁰ ††mamhæni mæ, "Ik næ iæmæ ikimæni mæ tikouraha nîmwæ sævæi Kumwesæn maræ muvrhækin mwi ia næpin kahar. Itæ, uvehimîru ik! Tîni minuæ ik Tîni Kumwesæn pærhien, araka ia nei kamarkuauï meiwaiu pehe."

⁴¹ Ia noien a mwi naha pris asori me mine nahatæn me sævæi Loa mine næmæ asori me sævæi nækur Isrel haris ækenhin iræ, mamhæni mæ, ⁴² †††"In rîmæuvehimîru raka nærmama hæpik, mætæ ko rîpkuvehimîru atukw mhæ in. Mæ in kig sævæi nækur Isrel pærhien, ramasan mæ raraka ia nei kamarkuauï meiwaiu pehe, pwæh kita-ha sætoni mhæni nîpærhienien iræ. ⁴³ †††Iæmæ i rahatætæ ia Kumwesæn mîni mæ in Tîni Kumwesæn. Pwæh sætoni ro mæ Kumwesæn rerin ragien tukwe truvehimîru in tækwækwuni." ⁴⁴ Iærmama mi naha sæ krauakres kînæruï tæri ni pen irau ia nei kamarkuauï iræhar Iesu, irau mwi krauni æræha in ræmwhen nepwîn hæmæni.

Iesu remhæ

⁴⁵ Ia kurkwai næpin ia ran næpitævien ruvehe mousæ-man kwopun me pam ia tænæ naha meste aoa kahar rukurau. ⁴⁶ †Nænæ rarîpwï tri klok ia næruaræn Iesu rækweïn æpwæmwis, mîni minuæ, "Eloi, Eloi, lama sapaktani?" Nîpwrai nægkiariien naha in i mæ "Kumwesæn sæiou, Kumwesæn sæiou, ræfo ikap raka ia nirak iamînhi?"

⁴⁷ Nærmama me nepwîn sæmæme kamhærer mamhæspau ia Iesu hæregi nægkiariien naha, mhæni mæ, "Iæmæ i ramækweïn Profet Elæja."

⁴⁸ ††Nænæ tækwækwuni a riti ia niræha raiu muvehi nîpæri koton, meitesi ia waen sæ ræfiæ, mîpiri pen ia nusvenhi rægi nei riti, muvehi pen mæ Iesu trænïmwi. ⁴⁹ Mætæ in me nepwîn hæni mæ, "Pæpim ro pwæh sætoni mæ Profet Elæja truvehe muvehimîru iæmæ i uæ rekæm."

⁵⁰ Nænæ Iesu rækweïn æpwæmwis mwi, mæseni pen nîmîruïen sævænhi, memhæ.

⁵¹ †††Tækwækwuni a mwi tînari sæ rægher tukuahag kwopun ikinan anan fwe ia nækwai nîmwæ sævæi Kumwesæn reitehi nîpærin kæru fwe irænhæ meste nari fwe inhæripw. Nænæ tîpænæ rîkiu, meitehi kæruætereï me. ⁵² Nîpægi kæruætereï me nepwîn sæ kinærkwafæ nîpwrai nærmama ikin hæuvehe mhækweg, nænæ Kumwesæn ro nærmama me sævænhi hæpik hætui mwi ia nemhæien sævænraha. ⁵³ Kuriræ iræ næpin Iesu rætui mwi ia nemhæien sævænhi iræha hæier ia rapw ia nîpægi kæruætereï me sævænraha, mhæuvæn ia taon ikinan næ Jerusalem, nærmama hæpik hætoni iræha.

⁵⁴ Iaruagæn riti naha in rasori ia naruagæn me iræha pam hantret. In mine naruagæn me nepwîn sævænhi kamhætui tî Iesu. Næpin iræha hætoni nîmwînïmwien naha mine narimnari me naha sæ hæmæier pehe, hæhekîr asori, mhæni mæ, "Nîpærhienien iæmæ i in Tîni Kumwesæn."

⁵⁵ ††Nænæ nîpæn me hæpik ia kwopun naha kamhærer isipwîn kwopti tî Iesu mamhæspau iræ. Nîpæn me naha hæmæier ia tænæ Kalili, mamhækuriræ ia Iesu, mamhasitu iræ. ⁵⁶ †††Meri Maktala, mine Meri mama sævæi Jemes mine Josef, mine mama sævæi tîni Sepeti mi kamharærer iræha mînraha.

Josef rækwafæ nîpwrai Iesu

⁵⁷ Iæmæ Aramatia riti naha ikin næghin næ Josef. Nautæ sævænhi rasori. In mwi iærmama riti sævæi Iesu. Ia næruaræn ⁵⁸ †rævæn tî Pælat, mæres pen mæ ko Pælat ræseni in ruvehi nîpwrai Iesu. Ro pen Pælat rini nækwæn mæ tukuvehi pen min. ⁵⁹ Josef revæn muvehi nîpwrai Iesu, muvegi ia tînari æmher riti kîno ia linen, ⁶⁰ ††nænæ mæmri pen ia nîpægi kæruætereï riti sævænhi sæ in rînærai ærori raka. Næpin rînæmri raka, ræsækwuæsækwu kæruætereï asori riti mærapinhæ pen kwæruæ iræ, nænæ mamevæn. ⁶¹ Meri Maktala, mine Meri mama sævæi Jemes mine Josef krauækure fwe ikin, rouæti pen nîpægi kæruætereï naha kinærkwafæ nîpwrai Iesu ikin.

Naruagæn me nepwîn hæsisæg æknekîn nîpægi kæruætereï

⁶² Kîni rakwakwi iræ, næpin kamæpnæpenæ iræ tî Sapat, pris asori me mine Farisi me hæuvæn mhousæsimwîn iræha me ia næmri Pælat, ⁶³ †††hæni pen tukwe in mæ,

† 27:30 Aes 50:6 † 27:34 Sam 69:21 †† 27:35 Sam 22:18
‡ 27:38 Aes 53:12 †† 27:39 Sam 22:7, Sam 109:25 †† 27:40
Mat 26:61, Jon 2:19 ††† 27:42 Jon 11:50 ††† 27:43 Sam 22:8
§ 27:46 Sam 22:1

† 27:48 Sam 69:21 ††† 27:51 Eks 26:31-33, Hip 10:19-20
§† 27:55 Luk 8:2-3 §†† 27:56 Mat 20:20 † 27:58 Dut
21:22-23 §† 27:60 Aes 53:9 §†† 27:63 Mat 12:40, 16:21, Jon
2:19-21

"Iamə asori. Rerimaha ramrhi nægkiariien riti səvəi iamə nəha rameikuə. Nəpin ramiru ihi, riməni mə nəpin kahar trukurau nənə in trətui mwi ia nemhəien səvənhi. ⁶⁴ Ro iamīnhi irə tikərhi pen nərmama me nepwīn səim pwəh həuvən mhəsisəg əknekīn ia nīpəg sə kinərkwafə nīpwrān ikīn meste nəpin kahar haruvehe mharukurau. Rərəha nərmama me səvənhi həuvən, mhakres nīpwrān, mhəni pen ti nərmama mə in rīnətui mwi ia nemhəien səvənhi. Tuko ro iamīnhi irə neikuəien nəha səvənraha trərəha məpi raka sə fwe kupwən."

⁶⁵ Miregi Paelat rīni pen ti nirəha i mə, "Iakəsēni naruagən me nepwīn səiou. Tiho mhəiri irəha mhəuvən mhəsisəg əknekīn ia nīpəgi kəruətērei nəha."

⁶⁶ †Ro pen irəha həuvən mhəmri pen nari riti ia kəruətērei sə ramərer tukuahag ia nīpəg nəha mə iər-mama riti rīkiu irə irəha tuhətoni mhəukurən. Nənə naruagən me nepwīn kamhərer tukuahag tukwe.

Iesu rətui mwi ia nəmhiēn səvənhi

28 Nəpin Sapat ruvəukurau, ipaka rīnamran ia Sante, Meri Maktala mīne Meri mama səvəi Jemes krouevən mə trouətə nīpəgi kəruətērei kinəmri pen nīpwrai Iesu irə.

² Nənə təkwtəkwuni a irə, nīmwnīmwiēn asori rīkiu, ti nəri nə mə agelo riti səvəi Iərīmənū rier ia neiai meiwaiu pehe, məsəkwi raka kəruətērei nəha kinəsīsəg pen ia nīpəg, nənə məkure utə irə. ³ ††Nīpwrān ramser rəmwhēn ia nouapīriēn. Tīnari səvənhi rəpsan anan.

⁴ Nəpin naruagən me nəha səməme kamhərer tukuahag ti nīpəg hətōni agelo nəha, həhekīr mhətəm-nīmwiēn, həuvehe mhəmwhēn ia nərmama həuvamhə.

⁵ Mətə agelo nəha rīni pen ti prən mi nəha mə, "Rouəpwəh nehekīriēn. Iakukurən mə irouətui Iesu sə kinərui tərini pen ia nei kamarkuau. ⁶ †In rīwən i. In rīnətui mwi ia nemhəien səvənhi rəmwhēn mə in rīməni. Rouvehe, rouətə kwopun nīpwrān rīnamapri ikīn, ⁷ ††nənə rouevən akwauakw rouni pen ti nərmama me səvənhi mə in rīnətui mwi ia nemhəien səvənhi, nənə təkwtəkwuni in rakupwən ia kimiaha mamevən ia tənə Kalili. Kimiaha tihətōni in fwe ikīn. Irouregi iakuvəni raka narimnari me i tukumirau i."

⁸ Nənə irau krouəpwəh akwauakw nīpəg, rouhekīr, mətə rerīnrau ragiēn pīk mwi. Krouaiu, rouevən mə trouni nəri nəha ti nərmama me səvəi Iesu. ⁹ Nənə

† 27:66 Dan 6:17 †† 28:3 Mat 17:2, Wok Me 1:10 ‡ 28:6 Mat 12:40, 16:21 †† 28:7 Mat 26:32

təkwtəkwuni a Iesu rier irapw ti nirau, mini mə, "Ramasan tukumirau!" Nənə irau krouvehe tukwe, rounīmwi nukurhunrau ia nənimen, rouəkwətəmhirī nī-sun mi, rousiai in. ¹⁰ ††Nənə Iesu rīni pen ti nirau i mə, "Rouəpwəh nehekīriēn, rouevən, rouni pen ti piak me mə irəha tuhəuvən fwe tənə Kalili. Ia kwopun nəha irəha tuhətə iou."

Nægkiariēn səvəi naruagən me

¹¹ Nəpin irau krouərīg, təkwtəkwuni a mwi, naruagən me nepwīn səməme hənəmərər tukuahag nīpəg həuvən fwe taon, nənə mhəni pen narimnari me nəha ti pris asori me. ¹² Nənə pris asori me hoeite nəmə asori me səvəi nəkur Isrel mamhərai sun irəha mīnraha. Nənə nəpin həuvərai sun raka, həuvei pen mane asori m naruagən me nəha, ¹³ ††mhəni mə, "Kimiaha tihəni irapw ti nərmama me mə nəpin kimiaha hiamapri ia nəpin nərmama me səvəi Iesu həuvehe mhakres nīpwrān. ¹⁴ Nənə trīni mīnuə Paelat rīregi nægkiariēn nəha, kimaha tahəgkiari min mə in trəpwəh nourahaiēn kimiaha." ¹⁵ Ro iamīnhi irə naruagən me həuvehi mane, mhəuvən, mho nəfe pris asori me həməni pen ti nirəha i. Nənə nægkiariēn nəha ruviris ia tənə Isrel. Kamini ihi ipwet mīne.

Nægkiariēn sampam Iesu ruvei pen m nərmama me səvənhi

¹⁶ †††Ia nəpin nəha nərmama me səvəi Iesu irəha pam eleven həuvən fwe tənə Kalili ia təkuer riti sə Iesu rīməni pen ti nirəha i kupwən. ¹⁷ Nəpin irəha hətōni in, hənīmwi nukurhunraha ia nənimen, mhəsiai in. Mətə nepwīn hərəirei amasan ia rerīnraha mə Iesu pərhiēn i. ¹⁸ †Nənə Iesu ruvehe, mīni pen ti nirəha i mə, "Kumwesən ruvei pehe nasoriēn miou iakamərīmənū ia narimnari me pam ia neiai mīne tīprənə. ¹⁹ ††Ro pen kimiaha tihaməkeikei mhəuvən mhəvi nərmama ia tənəmtənə me pam pwəh irəha həuvehe mho nərmama me səiou ia nirəha. Kimiaha tihaməkeikei mho paptəes ia nirəha ia nəghi Tata mīne Tīni mīne Nənīmwiēn Ikinan, ²⁰ †††mamhəhatən irəha mə irəha tuhaməkeikei mho nægkiariēn me pam sə iakinahətən kimiaha irə. Nənə hərəgi ro nəri i. Iou takamarə rerīn tukumiaha meste nəpin sampam."

‡† 28:10 Hip 2:11 ††† 28:13 Mat 27:64 ††† 28:16 Mat 26:32, Mat 28:7,10 § 28:18 Dan 7:14, Jon 13:3, Efes 1:20-22 †† 28:19 Mak 16:15-16, Wok Me 1:8, 8:16, 19:5, Rom 6:3, 1Kor 1:13, 10:2, Kal 3:27 ††† 28:20 Wok Me 18:20, Jon 14:23

Mak

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Mak in rıməkupwən mırari narimnari me ia nimiruien səvəi Iesu. Nətərigien səvəi nərmama mə Mak in iərmama riti sə rınakurirə ia Pol mine Panapas nəpın krouəvisau irapw nəgkiariien amasan ia kwopun me. Mak in raməgkiari pik ia narəien səvəi Iesu Kristo. Matiu, Mak, Luk, Jon, irəha pam haməgkiari ia narəien səvəi Iesu Kristo, mətə nəkukuə səvəi Mak rukwakwa mamrai kwərhakwərha nəgkiariien iərmama rəvsini mukurən. Mak raməgkiari ia wok səvəi Iesu Kristo maməgkiari mwi ia nimtətien me səməme in rino. Mak ramahatən mə Iesu rəmwhen ia iərmama sə ramo wok mauvehi nasoriien. Ikəvsini nəkukuə səvəi Mak nıpərın kahar, nıpərın kuatia raməgkiari ia nəfe kınə ia Kristo ia nəfwakiiien sampam ia nimiruien səvənhi ia təkure tıprənə i, maməgkiari irə mamə sampam ia nemhəien səvənhi mine nəpın rınətui mwi ia nemhəien.

Nukune nəgkiariien amasan

1 Nukune nəgkiariien amasan sə raməvisau Iesu Kristo, Tini Kumwesən.
² †Kimərari pen nəgkiariien riti ia nəkukuə səvəi Profet Aesea fwe kupwən. Nəgkiariien nəha rani iamınhi irə mə,
 “Ətə ro, takərhi pen iərmama sə trəgkiari tukwini səiou,
 in trukupwən ia niram mevən, məpərhi səim su-atuk.”
³ “Reri iərmama riti raməkwein əpwəmwis ia kwopun akwesakwes ikin mamini mə,
 ‘Kimiaha tihaməkeikei mhəpərhi suatuk səvəi İərimənu səkitaha,
 mhəmri atukwatukw suatuk ouihi me səvənhi.”
⁴ ††Ro iamınhi irə Jon rier irapw ia kwopun akwesakwes ikin, maməvisau irapw ti nərmama mə, “Kimiaha tihaməkeikei mhərərig ia noien ərəha me səkimiaha, mho paptəes, nənə Kumwesən trəpwəh nərpwinien noien ərəha me səkimiaha.”
⁵ Nərmama pam ia tənə Jutia mine Jerusalem həuvən ti Jon, mamhəni irapw noien ərəha me səvənraha, nənə in ramo paptəes ia nırəha ia nui aris Jotan.
⁶ †Jon ramarkahu ia tinari kınə ia nımwheri kamel, mamətəti ia teki nərimıru, maməni kınhə mine kwənıpwət ia sukapak.
⁷ ††Ramini irapw mə, “Kurirə ia nırak, iərmama riti fwe rauvehe. Niskaiien səvənhi rasori məpi raka iou. İapkəmwhen mhə mə takərpəsuk mifi raka nəkwus ia səvənhi put.
⁸ İou iakamo paptəes ia kimiaha ia nui, mətə in truvehe mo paptəes ia kimiaha ia Nənimwın İkinan.”

Jon ro paptəes ia Iesu

⁹ İa nəpın nəha Iesu ruku pen fwe ia taon nəha Nasaret ia tənə Kalili, muvehe, nənə Jon ro paptəes irə ia nui aris Jotan.
¹⁰ Nəpın atukwatukw Iesu rutə pehe ia nui, rətoni kəpuapən rəkwag, Nənimwın İkinan rosi mak inhərıpw reiwaiu pehe məkure irə.
¹¹ ††Nənə reri Kumwesən ruku pen ia neiai mını mə, “İk nərık keikei. Rerık ragien tukw ik.”

Setan raməmwur mə tro Iesu rımwei ia nərəhəien

¹² Jon rino raka paptəes ia Iesu. Nənə Nənimwın İkinan rərhi pen Iesu revən ia kwopun akwesakwes ikin.
¹³ ††Rarə ikin meste nəpın foti. İa nəpın nəha Setan raməmwur mə tro Iesu rımwei ia nərəhəien. İesu ramarə irəha nəri əprmin me. Nagelo me hamo tukwini nari min.

Iesu rınaməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən

¹⁴ †††Kəkwtəmhirı Jon, kuvehi puvnımwə ia kalapus. Kurirə ikin Iesu ruvehe ia tənə Kalili, maməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən, mamini mə,
¹⁵ †††Təkwtəkwwuni rino nəpın atukwatukw. Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə ruvəuvehe ipaka. Tihərərig ia noien ərəha me səkimiaha, mhəni nıpərhiien ia nəgkiariien amasan səiou.”
¹⁶ Nəpın Iesu ramavən ia nıkare nui asori Kalili, rətoni Saemon irau piəvni nəghin nə Antru krauerukw net ia nui. İrau krauerukw net ia nui ti nəri nə mə irau iərmama mi kravi nəmu.
¹⁷ †††Iesu rini pen ti nırau i mə, “Rouvehe roukurirə iou, pwəh tako kimırau tırouvehe iər-

† 1:2 Mat 11:10 †† 1:4 Wok Me 13:24, 19:4 † 1:6 2King 1:8, Mat 11:8 †† 1:7 Wok Me 13:25

†† 1:11 Sam 2:7, Aes 42:1, Mat 12:18, Mak 9:7 ††† 1:13 Sam 91:11-13 ††† 1:14 Mak 6:17 † 1:15 Mat 3:2, Kal 4:4 †† 1:17 Mat 13:47, Luk 5:1-11

mama mi sē kravi nārmama." ¹⁸ Nānā tākwtākwuni a krouāpwāh net sāvānrau roukurirā in.

¹⁹ Kurirā ikin Iesu ravān ouihi a mwi, mātoni tini Sepeti Jemes mine piāvni nāghin nā Jon. Krauākure ia nākwai nitātā ouihi riti rautiri net me. ²⁰ Iesu rātoni irau, mākwein irau. Nānā krouāpwāh sāvānrau tata Sepeti ramākure ia nākwai nitātā ouihi irāha nārmama sāmāme ramārāku irāha ti noien wok sāvānhi, rouevān roukurirā Iesu.

Iesu rākoui irapw nānimwān ārāha ia iārmama riti

²¹ †Iesu mine nārmama me sāvānhi hāvān ia taon riti nāghin nā Kapaneam. Ia Sapat Iesu ruvniwā ia nākwai nimwāfwaki sāvāi nākur Isrel mamahatān nārmama me. ²² ††Irāha hārkāri asori nari ia nahatānien sāvānhi, ti nāri nā mā in ramahatān irāha rāmwhān iārmama sē rauvehi nasoriien ruku pen ti Kumwesān. In ropā ia nahatān me sāvāi Loa. ²³ Nānā tākwtākwuni a iārmama riti sē nānimwān ārāha ramārā irā ruvniwā pēhe ia nākwai nimwāfwaki sāvānraha, ²⁴ †mākwein āpwāmwis, mini mā, "Iesu, ik iāmā Nasaret! Ikuvehe mā tiko nāfe ia kimaha? Ikuvehe mā tikouraha kimaha uā? Iakukurān ik. Ik iāmā ikinan sāvāi Kumwesān."

²⁵ Mātā Iesu rinise nānimwān ārāha, mini mā, "Āpwāh nāghariien, mier ia iārmama i." ²⁶ ††Nānā nānimwān ārāha rākwein āpwāmwis, mikiukiū ia nīpwrān, mier.

²⁷ Kurirā irā nārmama me nānimenraha rier. Hamāres irāha me i mā, "Nāfe nāha? Nahatānien vi riti uā? Iāmā i rauvehi nasoriien, mamāni nākwān ti nānimwān ārāha me, nānā irāha ho." ²⁸ ††Tākwtākwuni a mwi nāghariien kamāni ia Iesu rier mevān ia kwopun me pam ia tēnā Kalili.

Iesu ro nārmama hāpik nemhāien rarā ia nirāha hāvāvehe mhāsānīn

²⁹ Iesu rier irapw ia nimwāfwaki sāvāi nākur Isrel irāha Jemes mine Jon mine Saemon mine Antru. Irāha hāvān atukwatukw mhāvānīmā ia nākwai nimwā sāvāi Saemon mine Antru. ³⁰ Nāpīn hapirapw fwe ikin, nārmama hāvisau pen m Iesu mā kaka pran sāvāi Saemon ramapri, mamākwieī fifa. ³¹ Ro iamīnhi irā Iesu revān mātoni, muvehi rāgi prān nāha, mīvi utā. Tākwtākwuni a mwi nemhāien rarāka ia prān nāha. Rāsānīn mevān misui rāka nāveginien muvei pen mīnraha.

³² Ramāruarāv meri ruvāivā. Nānā nārmama me hāvāvehi pam nārmama sāmāme nemhāien rarā ia nirāha mine sāmāme nāremhā me kamharā ia nirāha hāvāvehi irāha mhāvāvehe ti Iesu. ³³ Nārmama pam ia rukwānu sāvāi Saemon housāsīmwān pen irāha ia kwāruā ia nimwā sāvānhi. ³⁴ †††Nānā Iesu ro nārmama hāpik nemhāien sāvāmsāvā rarā ia nirāha hāvāvehe mhāsānīn. In rākoui irapw nāremhā me hāpik ia nār-

mama, mātā rinise nāremhā me nāha mā tuhāpwāh nāghariien ti nāri nā mā irāha hāvānīmā mā in sin.

³⁵ †††Ia nāpnāpīn anān, rapitāv ihi, Iesu rātui mevān fwe ia kwopun riti sē nārmama hāvāwān ikin, mamāfwāki fwe ikin. ³⁶ Nānā Saemon mine in me nepwān kamhātui in. ³⁷ Nāpīn hātoni Iesu, hāni pen tukwe in mā, "Iesu, nārmama pam fwe kamhātui ik."

³⁸ Mīregi Iesu rini pen ti nirāha i mā, "Pwāh sāvān mwi ia rukwānu me nāha ipāka tukutaha. Takāvisau mwi mīnraha, ti nāri nā mā sāvāi atukwatukw nāha wok iakīmāuvehe tukwe." ³⁹ †Nānā Iesu revān mukurāu ia tēnā Kalili, mamāvisau ia nākwai nimwāfwaki me sāvāi nākur Isrel, mamākoui irapw nāremhā me ia nārmama.

Iesu romasan iārmama riti sē nemhāien skai ramāmak ia tekīn

⁴⁰ Iārmama riti nemhāien skai riti ramāmak ia tekīn. In ruvehe ti Iesu, mīnimwi nukurhūn mi ia nānimen, mīni pen tukwe in mā, "Mā rerim ragien ko iko iakāmher?"

⁴¹ Nānā Iesu rerīn rārkwāpīr tukwe. In rosā pen rāgin, mīrāpi in, mīni mā, "Rerik ragien. Tikuvehe māmher."

⁴² Nānā tākwtākwuni a nemhāien rarāka irā. Iesu ro nīpwrān ruvehe māmher mwi, ⁴³ ††mārhi pen i, mīnise pen tukwe in mā, "Tikātui amasan tukwe, mārpwāh nīniien nāfe iakīno mik ti iārmama riti, mātā tikevān atukwatukw ti pris pwāh rātoni nīpwrān mā rīnāmher. Tikuvei pen nāfe m Kumwesān sē Moses rīmāni. Nārmama tuhātoni hāvānīmā mā nemhāien i ruvāiwān ia nīpwrān." ⁴⁵ Mātā nāpīn iārmama nāha rāpwāh Iesu mier, rīnāni irapw nāfe Iesu rīno mīn ti nārmama me. Nāghariien sāvānhi ruviris ro pen riskai ti Iesu mā travān mevān mwi ia rukwānu riti mwi. Mātā ramāvān a ia kwopun me nārmama hāvāwān ikin. Nārmama pam ia kwopun me kamhāvāvehe tukwe.

Iesu romasan iārmama riti nisun mi krouemhā

2 Nāpīn me nepwān rukurāu, nānā Iesu rīrārig pēhe mwi ia Kapaneam. Nārmama me hāregi kamāvisau mā in fwe ia nākwai nimwā. ² Ro iamīnhi irā irāha hāvān mhousāsīmwān pen irāha me tukwe. Nākwai nimwā rukuār ia nārmama. Kwopun sāvāi nākureien rīwān fwe imwā mine ia kwāruā. Iesu ramāvisau irapw nāghariien amasan mīnraha. ³ Ia nāpīn nāha nārmama kefā hāvāvehi iārmama riti mhāvāvehe ti Iesu. Iārmama nāha nisun mi krouemhā. Ko rīpkāvān mhā. ⁴ Hāvāvehi pēhe, mātā ko hāpkāvān mhā ipāka ti Iesu ti nāri nā mā nārmama hāpik anān. Ro iamīnhi irā irāha hāputā ia tākure nimwā, mho rui nimwā riti ratukwatukw ia kwopun nāha Iesu ramākure ikin. Ho pam ruā, hāvāvehi irapw nīmāhan sē iārmama nisun mi krouemhā ramapri irā reiwaiu.

⁵ †††Nāpīn Iesu rātoni nahatātāien sāvānraha, rini pen ti

† 1:21 Mat 4:13 †† 1:22 Mat 7:28-29 † 1:24 Mak 5:7 †† 1:26 Mak 9:26 †† 1:28 Mat 4:24 ††† 1:34 Mak 3:11-12

††† 1:35 Mat 14:23, Mak 6:46 § 1:39 Mat 4:23, 9:35 † 1:43-44 Mak 3:12, 7:36, Lev 14:1-32 ††† 2:5 Luk 7:48

iærmama sã nîsun mi krouemhã mã, "Nærîk, iakîne-nouenou raka noien ærãha me sãim."

⁶ Nahatæn me nepwîn sãvãî Loa kamhækure fwe îkîn, rerînraha ramrhi mã, ⁷ "Rãfo iãmã nõha ramægkiari iamînha irã mîne? Nægkiariien nõha rærãha. Kumwesæn æpa rukuræn nenouenouien noien ærãha me. Sin mwi rukuræn noien?"

⁸ Tækwtækwuni a Iesu rukuræn nãtãrigien sãvãnrãha, mîni pen tî nirãha i mã, "Rãfo rerimãiaha ramrhi iamînhi? ⁹ Nægkiariien mi sã pãku nõha rimãru tukw iou tî nîniien tî iærmama i nîsun mi krouemhã: nægkiariien i mã, 'Iakinenouenou raka noien ærãha me sãim,' uã nægkiariien i mã, 'Ærer, muvehi nîmãhan sãim, mavæn mamevãn?' ¹⁰ Mætã iakokeikei mã kîmiaha tihækuræn mã iou, Iãmãti Iærmama, iakauvehi nasoriien ia tîprãnã i. Iakukuræn nenouenouien noien ærãha me."

¹¹ Nãnã Iesu rîni pen tî iærmama sã nîsun mi krouemhã mã, "Iakani pehe tukw ik i mã ærer, muvehi nîmãhan sãim, mavæn mamevãn fwe imwam." ¹² "Tækwtækwuni a rãrer, muvehi nîmãhan sãvãnhi ia nãmri nærmama, mavæn mamevãn. Nãnã irãha nãnimenraha rier. Hãgnãgîni Kumwesæn mã, "Sãpkætã raka mhã nari riti iamînhi irã ia nãpin riti!"

Iesu rækwein Livae mã trukurirã in

¹³ Iesu revãn mwi mamavãn ia nîkare nui asori Kalili. Nærmama hãpîk hãuvehe tukwe, nãnã in ramahatæn irãha. ¹⁴ "Ia nãpin nõha ramavãn mãtoni Livae tîni Alfeas ramækure ia nîmwã kamãrãku pen takis îkîn. Iesu rîni pen tukwe in mã, "Kurirã iou." Nãnã Levi riskãmter mukurirã in.

¹⁵ Kurirã irã Iesu revãn mamãni nari ia nãkwai nîmwã sãvãî Livae. Nærmama kamãrãku pen takis mînraha mîne nærmama ærãha me nepwîn mwi hãpîk kamhãni pãri nari irãha mîn mîne nærmama me sãvãnhi. (Ro iamînhi irã mîne tî nãri nã mã nærmama kamãrãku pen takis mînraha mîne nærmama ærãha me nepwîn mwi hãpîk kamhækurirã ia Iesu.) ¹⁶ "Nãnã nahatæn me sãvãî Loa, irãha mwi Farisi me, hãuvehe mhãtoni Iesu ramãni nari irãha nærmama kamãrãku pen takis mînraha mîne nærmama ærãha me nepwîn mwi. Irãha hãres nærmama me sãvãnhi mã, "Rãfo in ramãni nari irãha nærmama kamãrãku pen takis mînraha mîne nærmama ærãha me nepwîn mwi?"

¹⁷ Nãpin Iesu rîregi nægkiariien sãvãnrãha, rîni pen tî nirãha i mã, "Nærmama hãsanîn tuhãtui tokta tî nãfe? Mætã nærmama kamhãmhã kamhãtui tokta. Iou iapkuvehe mhã mã takækwein nærmama atukwatukw me, mætã iakuvehe mã takækwein nærmama ærãha me."

Noien vi ko rîpkuvehe mhã mo kuatia irau noien ivis

¹⁸ Nãpin riti nærmama me sãvãî Jon Paptaes irãha Farisi me kamhãpwãh naniien nari tî nãfwakiien. Nærmama nepwîn hãuvehe mhãres Iesu i mã, "Rãfo nærmama me sãvãî Jon mîne Farisi me kamhãpwãh nani-

ien nari tî nãfwakiien, mætã sãim nærmama me hãpko mhã?"

¹⁹ Mîregi Iesu rîni pen tî nirãha i mã, "Nærmama ia nævegîniien i kamo tî narã viien sãvãî iæрман mine pran tuhamãkeikei mhãni nari, mamhãgien, tî nãri nã mã iæрман sã rîpkarã vi a irau pran sãvãnhi ramarã irãha mînraha. Rîpkatukwatukw mhã mã irãha tuhãpwãh naniien nari tî nãfwakiien ia nãpin nõha. ²⁰ Mætã tîpkuvehe ia nãpin sã tîpkuvehi raka iæрман sã rîpkarã vi a irau pran sãvãnhi tîpkarã mhã mwi irãha mînraha. Ia nãpin nõha irãha tuhãpwãh naniien nari tî nãfwakiien.

²¹ Iærmama riti riwãn ko ruvehi nîpãri tînari vi mîtiri tukuahag ia ruei tînari ivis. Trîni mînuã ro iamînhi irã, nîpãri tînari vi truvehe mîkîmkîm, meitehi tînari ivis mo ruen rasori. ²² Iærmama riti riwãn ko rãtãgi pen waen vi ia tîki waen tui sã kîno ia teki nãni. Trîni mînuã ro iamînhi irã, waen vi trãse tîki waen tui rãsisi mãpãruã. Nãnã tîki waen tui mîne waen vi irau pãri krouãrãha. Mætã waen vi tukãtãgi pen ia tîki waen vi me."

Iesu in Iærimãnu sãvãî Sapat

²³ Nãpin riti ia Sapat Iesu ramavãn mamãpi sîmwîn ia nîmei wit me nepwîn. Nærmama me sãvãnhi kamhækurirã in, mamhesi kwãnkwai wit, mamhãni.

²⁴ "Ro iamînhi irã Farisi me hãni pen tî Iesu i mã, "Ætã ro. Nærmama me sãim kamho noien riti rîpkatukwatukw mhã ia Loa sãkîtaha mã tuko ia sapat. Rãfo kamho iamînha irã?"

²⁵ "Mîregi Iesu rîni pen tî nirãha i mã, "Rosi kîmiaha hiãpkãvsini raka mhã ia Nækukua Ikinan nãfe Kig Tevît rîno fwe kupwãn uã? Ia nãpin nõha Apiatar rauvehi wok irã sãvãî pris asori anan, Kig Tevît mîne nærmama me sãvãnhi nævegîniien riwãn tî nirãha, nukumhã rî-nahi irãha. Nãnã Kig Tevît ruvnîmwã ia nîmwã sãvãî Kumwesæn, muvehi bred îkinan sã ramãmak ia nîfatã. Rîpkatukwatukw mhã ia Loa sãkîtaha mã in trãni bred nõha, pris me æpa hækuræn naniien. Mætã Kig Tevît rãni, muvei pen mwi m nærmama me sãvãnhi hãni."

²⁷ "Nãnã Iesu rîni pen tî nirãha i mã, "Kîno Sapat tî iærmama. Kîpko mhã iærmama tî Sapat. ²⁸ Ro pen iou, Iãmãti Iærmama, iakamãrîmãnu ia Sapat."

Iesu romasan rãgi iærmama riti

3 Iesu revãn muvnîmwã mwi ia nîmwãfwaki sãvãî nãkur Isrel. Iærmama riti ia nãkwai nîmwãfwaki nõha rãgîn rãfe ko rîpkuvi atukw mhã i. ² Nãmã asori me kamhãtã Iesu mã trãfo irã mîne. Trîni mînuã romasan iærmama nõha ia Sapat, tuhãni ærãha in tukwe. ³ Iesu rîni pen tî iærmama sã rãgîn rãfe mã, "Ærer ia kurkwai nærmama."

⁴ "Nãnã Iesu rãres pen irãha i mã, "Ratukwatukw ia Loa sãkîtaha mã ia Sapat tuko noien amasan uã tuko noien ærãha? Ratukwatukw mwi mã tukuvehimîru iæ-

† 2:7 Aes 43:25, 1Jon 1:9 †† 2:12 Mat 9:33 † 2:14 Jon 1:43 †† 2:16 Mat 11:19, Luk 15:1-2

‡ 2:24 Dut 23:25 ‡† 2:25-26 1Saml 21:1-6, Lev 24:5-9 ‡‡ 2:27 Dut 5:14 § 3:4 Luk 14:3

mama uə tukousi əpune?" Iesu rəres pen irəha i, mətə həpwəh nəgkiariien.

⁵ †In rəti ərari mamətə irəha. Niemaha rəpi. Rerin rəpou ti nəri nə mə kənpəwənrəha riskai. Nənə in rini pen ti iərmama sə rəgin rərfe mə, "Tiko muvi atukw rəgin." Iərmama nəha ruvi atukw rəgin. Rəgin ruvehe mamasan mwi. ⁶ ††Nənə Farisi me həier irapw, mhəuvən akwauakw ti nərmama me səvəi Kig Herot. Irəha housəsımwin irəha me mhəni ərəha Iesu, mamhətui suatuk mə tuhousi əpune in.

Nərmama həpik kamhəkuriə ia Iesu

⁷ Iesu rier irəha nərmama me səvənhi, mevən fwe ia nui asori Kalili. Nəkur Kalili həpik həkurirə i. ⁸ †Nərmama həpik mwi nəha ikin nəpin həregi narimnari me nəha Iesu ramo həuvehe mhətoni in. Nepwin həuku pen ia tənə Jutia mine Jerusalem, nepwin həuku pen ia tənə Itumia, nepwin həuku pen ia nui aris Joten pen, nepwin mwi həuku pen ia kwopun me nəha ipaka ti taon mi nəha Taea mine Saeton. ⁹ ††Tə nəri nə mə nərmama me nəha həpik anan, Iesu rini pen ti nərmama me səvənhi minuə tuhəpnəpenə ia nitətə ouihiti riti pwəh in rəkure irə kamo nərmama həsigəsigi in. ¹⁰ ††In rini iamini irə mine ti nəri nə mə in rinomasan raka nərmama həpik mo pen səməme kamhəmhə kamhəuvehe ipaka tukwe mə tuhərapu in. ¹¹ †††Nənə ia nəpin me, nəpin nənimwin ərəha me səməme kamharə ia nərmama kamhətoni in, kamhənimwi nukurhunraha ia nənimen, mamhəkwein asori, mamhəni mə, "Ik Tini Kumwesən." ¹² †††Mətə Iesu ranise pen əknekən ti nirəha i mə tuhəpwəh nəkwein əpwəmwisien nəghin iamini kamo nərmama həregi həukurən in.

Aposol me səvəi Iesu Kristo

¹³ Iesu rutə ia təkue riti, məkwein nərmama me səvənhi səməme in rokeikei mə irəha tuhəuvehe tukwe, nənə irəha həuvehe. ¹⁴ In rərpwi rəgin ia nirəha pam twelef, misegi pen nəghinraha mə aposol me. ¹⁵ Irəha tuhamarə pəri irəha Iesu. In trərhi pen irəha həuvən mhəvisau irapw nəgkiariien amasan. ¹⁶ In truvei pen nasorien minraha. Ia nasorien nəha irəha tuhəkoui irapw nəremhə me ia nərmama. ¹⁷ ††Nəghi aposol me nəha ro iamini irə: Saemon (iəmə Iesu risegi pen nəghin sə vi mə Pita). ¹⁸ †††Nənə Jemes mine piəvni nəghin nə Jon (irau tini Sepeti mi. Iesu risegi pen nəghinrau sə vi mə Poanejes. Nipwrai nəgkiariien nəha in nə mə tini karuəruə mi). ¹⁹ Nənə Antru, mine Filip, mine Patolomiu, mine Matiu, mine Tomas, mine Jemes tini Alfeas, mine Tateas, mine Saemon (iəmə sə kupwən rakurirə nəmə me nəha kamhəmwur mə tuhəkoui irapw nəkur Rom). ²⁰ †††Nənə Jutas Iskariot

† 3:5 Jon 11:33 †† 3:6 Mat 22:15-16 † 3:8 Mat 4:25 †† 3:9 Mak 4:1, Luk 5:1-3 †† 3:10 Mat 14:36 ††† 3:11 Luk 4:41 ††† 3:12 Mak 1:34 † "Aposol" Nipwrai nəgkiariien nəha in i mə, "Iərmama sə kamərhi." †† 3:16 Jon 1:42 ††† 3:17 Luk 9:54 †† Nəmə me nəha səməme kamhəmwur mə tuhəkoui irapw nəkur Rom rerinraha ripkagien mhə mə nəkur Rom kamhərimənu ia nəkur Isrel. Ro pen kamharuəgən, mamhousi nəkur Rom tukwe.

(iəmə sə ruvehi pen Iesu ia rəgi nərmama səməme kamhəmwəki in).

Nahatən me səvəi Loa həni ərəha Iesu

²⁰ Kurirə irə Iesu revən muvni mwə ia nimwə riti. Nərmama me həuvehe mwi tukwe. Irəha həpik. Ro pen Iesu mine nərmama me səvənhi nəpin səvənraha riwən ti nəniien nari. ²¹ ††Nəpin nəkur imwəni me həregi nəfe Iesu ramo, həuvən mə tuhəuvehi raka in, mhəni mə, "In ramarməri."

²² ††Ia nəpin nəha nahatən me nepwin səvəi Loa həuku pen fwe ia Jerusalem, mhəni ərəha Iesu, mhəni mə, "Pielsepul ramarə ia iəmə nəha. Iəmə nəha raməkoui irapw nəremhə me ia niskaiien səvəi iəremhə sə in rasori ia nəremhə me."

²³ Irəha həni ərəha Iesu iamini irə ro pen Iesu rəkwein pen irəha həuvehe. Rəgkiari minraha, mini nusipekinien riti ti nirəha i mə, "Rəfo irə? Ko Setan rəkoui irapw nəremhə me səvənhi ia nərmama uə rekəm?" ²⁴ ††Trini minuə ieni riti ruai narəien səvənhi ro kəru irə, nərmama me səvənhi kamhousi irəha me, nitətə sə ieni nəha ramərimənu irə ko ripkərer əpwəmwis mhə. ²⁵ Trini minuə nərmama səməme kamharə ia nəkwai nimwə riti həuai narəien səvənraha ro kəru irə, kamhousi irəha me, irəha ko həpkarə amasan mhə. ²⁶ Nənə trini minuə Setan ruai narəien səvənhi ro kəru irə, raməkoui irapw nəremhə me səvənhi ia nərmama, noien səvəi Setan ko ripkərer əpwəmwis mhə. Trəsas miwən. ²⁷ Iərmama riti riwən ko revən ia nəkwai nimwə səvəi iəmə skai riti, makres narimnari me səvənhi. In traməkeikei mukupwən məkwətmhiri iəmə skai nəha, mərihi rəgin mi mine nisun mi. Kurirə irə in rukurən nevənen makres narimnari me fwe ia nəkwai nimwə səvənhi.

²⁸ Iakani nipərhiienien tukumiaha i. Kumwesən rukurən nenouenouien nərəhəien me pam səməme nipwnəti nərmama me tuho uə tuhəni irə, məpwəh nərpinien. ²⁹ Mətə iərmama sə trini ərəha Nənimwin Ikinan, Kumwesən tripkənouenou mhə nərəhəien səvənhi ia nəpin riti. Nərpwinien səvənhi trarə rerin."

³⁰ Iesu rini nəgkiariien nəha ti nəri nə mə nahatən me səvəi Loa haməni mə, "Nənimwin ərəha ramarə irə."

³¹ ††Ia nəpin nəha piəvi Iesu me mine mama səvənhi həuvehe mamhərer fwe iruə, mhərhi pen nəgkiariien ti Iesu mə truvehe. ³² Nərmama həpik kamhəkure kurkurau ia Iesu. Irəha həni pen tukwe in mə, "Ətə ro! Səim fwe mama mine piəm me kamhərer fwe iruə mamhəres ik."

³³ Miregi Iesu rini mə, "Sin nəha səiou mama? Nisimə nəha piək me?" ³⁴ In rəti ərari mamətə səməme kamhəkure kurkurau i, mini pen ti nirəha i mə, "Kimiha i səiou mama me. Kimiaha i piək me. ³⁵ Nərmama səməme kamho nəkwai Kumwesən, irəha həmwən ia mama me mine piək me səiou."

††† 3:21 Jon 10:20 †† 3:22 Mat 9:34, 10:25 †† Nəgkiariien səvəi nəkur Kris kupwən rini mə, "Rəfo, ko Setan rəkoui irapw Setan?" ††† 3:31 Mak 6:3, Jon 2:12, Wok Me 1:14

Iesu rusipekin ia iarmama sə rauini nuni nari ia nəmhi

4 †Iesu rinamahatən mwi narmama ia nikare nui asori. Narmama me həpik həuvehe mhousəsimwin pen irəha me tukwe. Ro pen Iesu rəputə ia nitətə ouihi riti fwe peraha, məkure irə. Narmama me pam kamhərer parei ia nikare nui asori. 2 ††Iesu ramahatən irəha narimnari me ripik ia nusipekinien me. Nəpin ramahatən irəha, rani mə, 3 ††Tihəregi ro! Iarmama riti revən mə truini nuni nari ia nəmhi səvənhi. 4 Nəpin rauini pen nuni nari me, nuni nari me nepwin həsas pen ia suatuk. Menu me həuvehe mhani pam. 5 Nuni nari me nepwin həsas pen ia təkure kəpwier sə tiprənə rouihi ikin. Həutə akwauakw ti nəri nə mə nuanraha ripkeiwaiu amasan mhə ia tiprənə. 6 Nuanraha rouihi. Ro pen nəpin meri rəkwiri, mənhi, haukei pam. 7 Nuni nari me nepwin həsas pen ia tiprənə sə nəkwus ərəha rautə irə. Nəkwus ərəha me nəha həuviris mhəuvehe mhousəman pam. Ro pen nuni nari me həpkukuə mhə. 8 Nuni nari me nepwin həsas pen ia tiprənə amasan, mhəutə amasan, mhəukuə. Nepwin kwənkwan toti, nepwin kwənkwan sikisti, nepwin kwənkwan hantret.” 9 Iesu rini mə, ††Iarmama sə nəkwəregin rarə ti niregii nari traməkeikei mətərig amasan.”

Narmama me səvəi Iesu həres nıpwrai nusipekinien me

10 Nəpin Iesu əpa, narmama səvənhi twelef həuvehe irəha narmama me nepwin mwi səməme kamharə ipaka ti Iesu, mhəres pen mə rəfo in ramahatən narmama ia nusipekinien me. 11 Iesu rini pen ti nirəha i mə, ††Kimiaha narmama me səiou kinəsevər ia suatuk tukumiaha hiəukurən nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə mə in rəfo irə. Mətə narmama iruə me, iakamahatən irəha ia nusipekinien me a, 12 ††mə irəha tuhətə, mətə tuhəpwəh nətəien mhəukurən. Irəha tuhəregi, mətə tuhəpwəh niregii mhəukurən. Ro iamınhi irə ko irəha həpwəh nıregii mhəuvehe ti Kumwesən minuə in trenouenou noien ərəha me səvənraha.”

Iesu rini irapw nıpwrai nusipekinien

13 Iesu rəres pen narmama me səvənhi mə, ††Rəfo? Kimiaha hiəirei nıpwrai nusipekinien səvəi iarmama sə rauini nuni nari? Ro iamınhi irə tihəfo mhəukurən mwi nusipekinien me nepwin mwi? 14 Iarmama sə rauini nuni nari rəmwhen ia iarmama sə raməvisau irapw nəgkariien amasan. 15 Narmama nepwin həmwhen ia nuni nari sə həsas pen ia suatuk. Nəpin hamətərig iarmama raməvisau irapw nəgkariien amasan, təkwtək-wuni a mwi Setan ruvehe muvehi raka nəgkariien nəha hamregi. 16 Narmama nepwin həmwhen ia nuni nari sə həsas pen ia təkure kəpwier. Nəpin hamregi

† 4:1 Mak 3:7-9, Luk 5:1-3 †† 4:2 Mat 13:34, Mak 4:33-34 † 4:12 Jon 12:40, Wok Me 28:26-27

nəgkariien amasan, həuvehi, mhagien tukwe.

17 ††Mətə nəgkariien nəha ripkeiwaiu amasan mhə ia rerinraha rəmwhen ia nuai nei me. Irəha tuhəuvehi nəgkariien nəha səvəi nəpin ouihi a. Nəpin narmama tuho nəmisəien minraha, uə tuhometə irəha ti nəgkariien amasan, tuharaka akwauakw a irə. 18 Narmama nepwin həmwhen ia nuni nari sə həsas pen ia tiprənə nəkwus ərəha rautə irə. Həregi nəgkariien amasan, 19 ††mətə hamətərig pik ia narimnari me səvəi tiprənə i. Mane rameikuə ia nirəha, mavi raka nətərigien səvənraha. Hokeikei mə tuhəuvehi nautə me nepwin mwi. Nətərigien me nəha həuvnimwə ia rerinraha mhousəman nəgkariien amasan rəpwəh nukuəien. 20 Mətə narmama nepwin mwi həmwhen ia nuni nari sə həsas pen ia tiprənə amasan. Irəha həregi nəgkariien amasan, mhəuvehi, mhəukuə. Riti nukwan toti, riti nukwan sikisti, riti nukwan hantret.”

Laet sə kousəman

21 ††Iesu rini pen ti nirəha i mə, ††Trini minuə iarmama riti ruvehi laet, muvnimwə pehe, ko rəuiui ia nari riti uə rukurei pen ia kwopun afafa ikin? Rekəm! Traməkeikei mukurei pen ia nəri kakurei pen laet irə. 22 ††Narimnari me pam səməme hamərkwafə tuhaməkeikei mhəier irapw. Narimnari me pam səməme haməmak afafa tuhaməkeikei mhəuvehe ia nukuraanien. 23 Kimiaha narmama nəkwəregimiaha rarə ti niregii nari, tihətərig amasan.” 24 ††Iesu rarə mini pen mwi ti nirəha i mə, ††Tihətərig amasan ia nəfe hiamregi. Nəfe nari hiəuvehi pen tukuvehi pehe rəmwhen rıregi mwi tukumiaha nənə kuvehi pehe sə rəkwaku. 25 ††Ro iamınhi irə ti nəri nə mə iarmama sə kuvehi pen nari riti min, ro wok irə, tukuvehi pen sə rəkwaku min. Mətə iarmama sə kuvehi pen nari riti min, ro nəri auər a irə, tukuvehi raka pam tukwe.”

Iesu rusipekin ia nuni nari sə rutə

26 Iesu rini mə, ††Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə rəmwhen ia iarmama riti sə ruini nuni nari rəsas pen ia tiprənə. 27 ††Ruini pam nuni nari, mevən mapri. Mapri ia nəpin meste rıran. Revən mamavən. Nənə nuni nari rıruəruə mutə. Mətə iarmama nəha rıreirei mə rəfo mo iamınhi irə. 28 Tiprənə a ro nuni nari rutə, merip tukun, mifi tihin, mo kwənkwan. 29 ††Mətə nəpin kwənkwan rımrüə, iarmama nəha revən mesi, ti nəri nə mə nəpin atukwatukw nəha səvənhi.”

Iesu rusipekin ia nuni nari sə rouihi

30 Iesu rini mə, ††Tsəfni ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə? Rəfo irə? Nəfe nəha nəgkariien tsəni mhəusipekin irə? 31 Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə rəmwhen ia kwənuni nei nəha mastat. Nəpin kinimwi pen ia tiprənə, nuni mastat rouihi anan ia nuni nei me. 32 Mətə nəpin kinimwi pen pam, rutə masori

†† 4:17 Mat 26:31 †† 4:19 Mat 19:23-24 ††† 4:21 Mat 5:15 ††† 4:22 Mat 10:26, Luk 12:2 § 4:24 Mat 7:2 †† 4:25 Mat 13:12 ††† 4:27 Jem 5:7 †† 4:29 Joel 3:13, Rev 14:15

mæpi raka næpigin me pam. Rægrægin rasori. Menu me ia nimagouagou ho pen kwætæpag me sævænraha iræ, mhækure afafa iræ."

³³ Iesu rini irapw nusipekinien me ripik mwi hæmwhen ia sëmæme i, mamahatæn nærmama me ia nægkiariien amasan, mini pen atukwatukw ræmwhen mæ iræha tuhæregi mhækuræn. ³⁴ Iesu ræpwæh niniiien nægkiariien æpæ iti mwi ti niræha, nusipekinien me a. Mætæ kuriræ ikin, næpin Iesu mine nærmama me sævænhi iræha æpa, rini irapw pam nipwrai nægkiariien.

Iesu rinise nimætagi asori ia nui asori Kalili

³⁵ Ia næpin næha rinamæuaræv, Iesu rini pen ti nærmama me sævænhi mæ, "Pwæh sæpi simwin pen fwe ia nikare nui." ³⁶ Nænæ iræha hæpwæh nærmama me, mhæputæ ia nækwai nitætæ ouihi sæ Iesu ramækure iræ, mamhæuvæn. Nitætæ ouihi me nepwin mwi kamhækuriræ iræha. ³⁷ Ia næpin næha nimætagi asori riti riskæmter. Peiau peiau ramæpwi nitætæ ouihi mamati pen minakuær. ³⁸ Iesu ramæsauæ mamapri fwe ia kuriræ ia nitætæ ouihi. Nærmama me sævænhi hæsuæpwiri in mhæni pen tukwe in mæ, "Iahatæn, ætæ ro! Na tsæmwhenimw! Iko næri auær a ia kitaha mik uæ?"

³⁹ Iesu rærer minise nimætagi, mægkiari m nui mæ, "Tikeiwaiu, mæmærinu." Nimætagi reiwaiu. Nui ræmærinu. Narimnari me pam hæuvehe mhæmærinu.

⁴⁰ Nænæ Iesu rini pen ti nærmama me sævænhi mæ, "Ræfo hiamhekir iaminihi iræ? Kimiaha hiæpkahatætæ mhæ ihi ia nirak uæ?"

⁴¹ Mætæ iræha hæhekir pik, mhæres pen iræha me i mæ, "Næfe næha iærmama? Nimætagi mine nui krauo nækwani!"

Iesu rækoui irapw nænimwin æræha ia iæmæ Karasa riti

5 Iræha hæier pen ia nikare nui asori ia tænæ sævæi næmæ Karasa. ² †Næpin nitætæ ouihi ruvehe mærer, Iesu ruvarei, nænæ iærmama riti ruku pen ia kwopun kanimwi nærmama ikin mier pehe tukwe. Nænimwin æræha ramaræ iræ. ³ Iærmama næha ramaræ ia kwopun kanimwi nærmama ikin. Iærmama riti mwi riwæn niskaiien sævænhi ræmwhen mæ trækwtæmhiri iærmama næha mærihi mwi in. Jen ræpwæh næmwhenien. ⁴ Næpin ripik hænærihi raka rægin mi mine nisun mi ia jen, mætæ rævi æmwsæmwesi jen sæ rækwtæmhiri rægin, mousi testesi jen sæ rækwtæmhiri nisun. ⁵ Ia næpin mine ia ran ramavæn ia kwopun kanimwi nærmama ikin mine ia tækure tækuær me, mamækwein æpwæmwis, mamækwi testesi atukw a in ia kæræterei.

⁶ Næpin iærmama næha ræti pen mætoni Iesu isipwin kwopti ramavæn mauvehe, raiu muvehe minimwi nukurhun mi ia nænimen, ⁷ ††mamægkiari asori, mamini mæ, "Iesu. Kumwesæn sæ rasori anan tini næ ik. Ikuvehe mæ tikæfo iou iræ? Ia næghi Kumwesæn iakase ik tikæpwæh noien næmisæien miou." ⁸ In ramægkiari iaminihi iræ ti næri næ mæ Iesu ruvæni pen raka tukwe in mæ, "Ik,

nænimwin æræha, tikier ia iærmama i." ⁹ Iesu ræres pen in i mæ, "Næghim sin?"

Miregi rini mæ, "Iou næghik Nækuær ti næri næ mæ kimaha iahæpik." ¹⁰ In ramase Iesu, mamægkiari asori mæ træpwæh nærhiiien iræha hæuvæn isipwin.

¹¹ Mætæ toue pikæ me hæpik anan kamhærku ia kwopun næha. ¹² Nænimwin æræha me næha hamase Iesu i mæ, "Tikærhi pen kimaha iahæuvæn ia pikæ me. Pwæh iahæuvnimwæ ia rerinraha." ¹³ Iesu ræseni iræha. Ro pen nænimwin æræha me hæier ia iærmama næha mhæuvnimwæ ia reri pikæ me. Pikæ me, ipaka iræha pam 2000, haiu, mheiwaiu ia næpatu, mhæsas pen ia tæmwei nui asori, mæmwhenimw.

¹⁴ Nærmama sëmæme kamhætui ti pikæ me hap, mhæuvæn ia taon sævænraha mine ia rukwænu me, mhæni irapw næfe hænætoni. Næpin nærmama me hæregi, hæuvæn mæ tuhæspau i mæ ræfo iræ. ¹⁵ Iræha hæuvehe ti Iesu, mhæti pen mhætoni iærmama sæ nænimwin æræha me hæpik hænæræ iræ. Rarkahu, mamækure, nætærigien sævænhi rinæmak amasan. Iræha hætoni hæhekir. ¹⁶ Nænæ sëmæme hænætoni hæni irapw ti niræha i næfe kino ia iærmama næha mine pikæ me. ¹⁷ Nænæ iræha hænæmase Iesu mæ træpwæh tænæ sævænraha mæmævæn.

¹⁸ Næpin Iesu rinamæputæ ia nitætæ ouihi, iærmama sæ næremhæ me hænæræ iræ ramæres in mæ træseni in pwæh revæn irau min. ¹⁹ Mætæ Iesu rini pen tukwe in mæ, "Rekæm. Tikevæn fwe imwam, mætoni ik me nepwin, mævisau minraha narimnari me Iærimænu rino mik, mini mæ rerin rækwæpir tukw ik." ²⁰ †Nænæ iærmama næha revæn fwe ia Tekapolis, kwopun taon ten ikin, mamævisau narimnari me næha Iesu rino min. Nærmama pam hæregi, hamærkærinari iræ.

Prænouihi riti sæ remhæ mine pran riti sæ nemhæien rinæmak tui iræ

²¹ Iesu ræputæ ia nitætæ ouihi, mæpi simwin mwi ia nui asori Kalili, muvarei ia nikaren pen. Næpin ruvarei ihi, nærmama hæpik hæuvehe mhousæsimwin pen iræha me tukwe. ²² Nænæ iæmæ asori riti sævæi nimwæfwaki sævæi nækur Isrel ruvehe. Næghin næ Jaeras. Næpin rætæ Iesu, ruvehe minimwi nukurhun mi ia nænimen, ²³ ††mamase in mæ, "Prænouihi sæiou na tremhæ. Tikuvehe mæmrutæ ro rægin ia nipwran pwæh ruvehe mæsanin, mimiru." ²⁴ Nænæ Iesu rukuriræ in rouevæn.

Nærmama hæpik hæukuraukurau iræ, mamhækuriræ i. ²⁵ Pran riti fwe ikin ramemhæ ia nemhæien sævæi nipran. Nemhæien næha rinæræ rerin iræ muvehi nuk twelef.

²⁶ Ruvavæn raka ti tokta me hæpik, miregi næmisæien me sæpæmsæpæ ia ræginraha, mouraha pam mane sævænhi ia nemhæien, mætæ nemhæien sævænhi ræpwæh neiwaiuien. Ruvehe mamasori. ²⁷ In ruværegi raka nærmama kamhævisau Iesu. Ro pen ruvehe ia reri nækuær sëmæme kamhækuriræ ia Iesu, mirapi tinari sævænhi. ²⁸ ††Rerin ramrhi mæ, "Rosi ko iakrapi tinari sævænhi, nemhæien sæiou triwæn." ²⁹ Næpin rirapi tinari sævæi

† 5:2 Mak 1:23 †† 5:7 Mak 1:24

‡ 5:20 Mat 4:25, Mak 7:31 †† 5:23 Mat 8:3, Mak 7:32 †† 5:28 Mat 14:36

Iesu, təkwtəkwni a mwi nīmwapw rama. Prən nəha riregi mā nīpwran rīnəsanin.

³⁰ †Ia nəpīn nəha Iesu riregi mā nəgsen rier irə mevən mo nari riti. Rəti kurirə ia reri nərmama, maməres mā, "Sin rirapi tīnari səiou?"

³¹ Miregi nərmama me səvənhi hənī pen tukwe in mā, "Ikətə nərmama me i həpik kamhousəsīmwin pehe ipaka tukw ik. Rəfo ikaməres mā sin rirapi ik?"

³² Mətə Iesu rəti ərari mamətui mā sin rirapi in.

³³ Pran sə rirapi Iesu rukurən nəfe Iesu rino min. Ro iamīnhi irə ruvehe mīnimwi nukurhun mi ia nəmri Iesu, mehekīr mətənmīmwīn, mīni irapw pam nīpərhienien səvənhi. ³⁴ ††Iesu riregi, mīni pen tī prən i mā, "Nərik, nahatətəien səim rino raka ik ikuvehe māsānin. Nəmərinuien ramarə tukw ik. Evən! Nemhəien səim ruvəiwən."

³⁵ Nəpīn Iesu raməgkīari ihi, nərmama nepwīn həuku pen ia nīmwa səvəi iəmə asori nəha Jaeras, mhəuvehe, mhənī mā, "Səim prən ouihī ruvāmhə raka. Ramasan mā ikīni pen tī iahātən i mā in trəpwəh pehe."

³⁶ Mətə Iesu ro nəri auər a ia nəfe irəha haməni, mīni pen tī Jaeras i mā, "Tihəpwəh nehekīrien, mīni a nīpərhienien ia nirak."

³⁷ Ia nəpīn nəha Iesu rīnise pen tī nərmama mā tuhəpwəh nukurīəien in. Mətə rəsēni a Pita, Jemes, mīne Jon piəvi Jemes. ³⁸ Nəpīn irəha həuvən mhāpirapw ia nīmwa səvəi Jaeras, Iesu rəti pen mətə kamho nurigrigien asori. Nərmama kamhāpi mamhasək əp-wəmwis. ³⁹ Mətə Iesu ruvnīmwa ia nəkwai nīmwa mərəs pen irəha i mā, "Rəfo hiaməurigrig mamhasək? Prənouihi nəha rīpkemhə mhə, mətə ramapri a."

⁴⁰ †Irəha həregi, haris ia Iesu. Mətə in rəhī irapw irəha həuvən fwe iruə, miri tata mīne mama səvəi prən ouihī irəhar nərmama kahar səvənhi həuvən fwe ia kwopun prən ouihī raməmak ikīn. ⁴¹ ††Nənə in ruvehi rəgi prən ouihī nəha, mīni pen tukwe in mā, "Talita kum." Nīpwrai nəgkīariien nəha rīni iamīnhi irə mā, "Prənouihi, iakīni pehe tukw ik i mā ərer." ⁴² Təkwtəkwni a prən ouihī rīskəmter mavən. (Prənouihi nəha nuk səvənhi twelef.) Nəpīn nərmama hətōni nəfe Iesu rino, nənimenraha rier pik. ⁴³ ††Mətə Iesu rīnise pen tī nirəha i mā, "Tihəpwəh nəvisauien noien i m nərmama. Həuvei pen nəvegīnien riti min pwəh rəni."

Nəmə Nasaret həpwəh nīsiaiien Iesu

6 Iesu rəpwəh kwopun nəha mevən fwe imwəni. Nərmama me səvənhi irəha mwi həkurirə in mhəuvən fwe ikīn. ² ††Nəpīn Sapat ruvehe, Iesu rīnamahātən nərmama ia nəkwai nīmwfəwaki səvəi nəkur Isrel. Nərmama həpik səməme kamhətərig Iesu həkərinari irə, mamhəres mā,

"Iəmə i ruvehi narimnari me nəha pəku? Muvehi nukurənien nəha pəku? Raməfo irə mamo nīmətəien asori me? ³ ††Kwa kapenta i tīni Meri! Piəvni me nə Jemes, Josef, Jutas mīne Saemon. Kitirīmāni me

hamarə ia rukwənu i kitaha mīnraha." Irəha rerinraha rīpkagien mhə tī Iesu. Həpwəh nīsiaiien in.

⁴ †Ro iamīnhi irə Iesu rīni pen tī nirəha i mā, "Nərmama ia kwopun me kamhəsiai profet riti, mətə ia imwəni atukwatukw, nəkur imwəni me mīne nərmama səməme kamharə ia nəkwai nīmwa səvənhi ko həpwəh nīsiaiien in." ⁵ Nənə Iesu rīpko mhə nīmətəien rīpik fwe imwəni. Ro kəru uə kahar a, məmrutə rəgīn mi ia nərmama səməme nemhəien rərə ia nirəha, mo irəha həuvehe mhəsānin. ⁶ In ramərkərinari ia nəkur imwəni me tī nəri nə mā irəha həpkīni mhə nīpərhienien irə.

Iesu rəhī pen nərmama səvənhi twelef həuvən mhəvisau irapw nəgkīariien amasan

Iesu ramevən ia rukwənu me mamahātən nərmama me. ⁷ †Ia nəpīn nəha in rəkwein nərmama səvənhi twelef həuvehe. Nənə in rīnamərhi pen irəha kəru kəru ia kwopun me, muvei pen nasoriien mīnraha. Ia nasoriien nəha irəha tuhəkoui irapw nənimwīn ərəha me ia nərmama.

⁸ ††Iesu rīni pen tī nirəha i mā, "Tihəpwəh nuvehien narimnari me səvəi suatuk, nəvegīnien uə tənəripw uə mane. Tiharkahu ia karkahu kuatia a, mhəuvehi pen put, mhəuvehi kaskin a, mhəuvehi mamhəuvən.

¹⁰ Nəpīn hiəuvən ia kwopun riti, mhəuvnīmwa ia nəkwai nīmwa, tiharə ia nīmwa nəha meste tihəier.

¹¹ ††Trīni mīnuə fwe ia kwopun riti nərmama həpkəsēni mhə kīmīaha, həpkokeikei mhə mā tuhəregi nəgkīariien səkīmīaha, nəpīn kīmīaha hiəpwəh imwənraha, tihounouini raka nīməkwrur ia nīsumīaha. Noien nəha hio ro nīmətəien mīnraha, mamahātən pen mā hənō noien ərəha."

¹² Iesu rīni pen pam nənə irəha həuvən mamhəvisau irapw mā nərmama tuhaməkeikei mhəərig ia noien ərəha me səvənraha. ¹³ ††Irəha kamhəkoui irapw nəremhə me həpik ia nərmama, mamhətəgi pen oel ia kənkəpwə nərmama səməme nemhəien rərə ia nirəha, mho irəha həuvehe mhəsānin.

Kinəfo Jon Paptas remhə

¹⁴ ††Kig Herot riregi narimnari me səməme Iesu ramo tī nəri nə mā nərmama kamhənī pik nəghi Iesu. Nepwīn kamhənī mā, "In Jon Paptas. Rīnətui mwi ia nemhəien səvənhi ro pen rauvehi nīskaiien mamo nīmətəien me."

¹⁵ Nepwīn kamhənī mā, "In Profet Elaeja." Nepwīn mwi kamhənī mā, "In profet riti rəmwhen ia profet kupwən me."

¹⁶ Mətə nəpīn Kig Herot riregi, rīni mā, "Jon sə iakinərai raka kənkəpwə rīnətui mwi ia nemhəien səvənhi."

¹⁷ ††Kig Herot rīni nəgkīariien nəha tī nəri nə mā fwe kupwən in rakres Herotias pran səvəi piəvni nəghīn nə Filip. Mətə Jon rīni pen tukwe in mā, "Ikakres pran səvəi piām noien nəha rīpkatukwatukw mhə ia Loa."

† 5:30 Luk 6:19 †† 5:34 Mak 10:52, Luk 7:50, 17:19 † 5:40 Jon 11:11 †† 5:41 Luk 7:14 †† 5:43 Mak 1:44, 7:36 ††† 6:2 Jon 7:15 ††† 6:3 Jon 6:42

§ 6:4 Jon 4:44 §† 6:7 Luk 10:1 §†† 6:8-9 Luk 10:4-11 §† 6:11 Wok Me 13:51 §†† 6:13 Jem 5:14 §† 6:14 Mat 16:14, Mak 8:28 §† 6:17-18 Lev 18:16

Nənə ti prən nəha Kig Herot rini nəkwan kərihi tərini Jon kuvehi puvnimwə ia kalapus. ¹⁹ Nəpin Jon ramə-mak fwe ia kalapus, Herotias raməmwəki afafa a in, mamokeikei mə trousi əpune Jon, mətə rəknekin tukwe ti noien. ²⁰ Kig Herot rehekir Jon, mukurən mə in iəmə ikinan riti sə noien səvənhi ratukwatukw. In ramətui amasan ti Jon mə iərmama riti trəpwəh nourahai. Nipərhiēnien nəpin Kig Herot riregi Jon raməngkiari, nətərigien səvənhi rəvsausini pik, mətə rerin ragien mə triregi.

²¹ Herotias rokeikei mə trousi əpune Jon, mətə rəknekin. Mətə in rətoni suatuk tukwe ia nəpin Kig Herot rīnətui irə. Ia nəpin nəha Kig Herot ro nəveginien asori riti sənəi nəmə asori me səməme kamharə ipaka tukwe in mine nəmə asori me səvəi naruagən me mine nəmə asori me ia tənə Kalili.

²² Nəpin irəha kamhani pəri nari, prən ouihi səvəi Herotias ruvehe mamotanis ia nəmri nraha. Kig Herot mine nəmə asori me səməme kamhani pəri nari irəha min hətoni rerinraha ragien tukwe. Ro iamīnhi irə Kig Herot rini pen ti prən ouihi nəha mə, "Ikokeikei nəfe ikəres i. Iou takuvei pehe mik." ²³ †Kig Herot rini nəkwan muvehi kwəsuahi tukwe, mīni mə, "Nəfe ikəres, takuvei pehe. Nitətə səiou iakamərimənu irə ikuə takərpifi ia nipərin kəru, muvei pehe riti mik, takaməkeikei mo."

²⁴ Kurirə irə prən ouihi nəha revən mīni pen ti səvənhi mama mə, "Mama, takəres nəfe?"

Miregi rini mə, "Evən mərəs kənkəpwə Jon Paptas."

²⁵ Ro iamīnhi irə prən ouihi nəha raiu akwauakw mevən ti Kig Herot, mīni pen tukwe in mə, "Takokeikei mə təkwtəkwuni tikuvei pehe kənkəpwə Jon Paptas ia tikiplet."

²⁶ Kig Herot rerin rəpou pik tukwe. Mətə ti nəri nə mə riməuvehi kwəsuahi ia nəmri nəmə asori me səməme kamhani pəri nari irəha min, rəpwəh nokeikeiēn mə trətəfi nəgkiariēn səvənhi sə rīmāni pen ti prən ouihi i.

²⁷ Təkwtəkwuni a in rərhi pen iarugən riti mīni pen tukwe mə trevən muvehi kənkəpwə Jon muvehi muvehe. Iarugən nəha revən fwe ia kalapus, mərəi raka kənkəpwə Jon, ²⁸ məmri pen ia tikiplet, muvehi muvehe, muvei pen m prən ouihi. Prənouihi nəha ruvehi mevən, muvei pen m səvənhi mama. ²⁹ Nəpin nərma-ma me səvəi Jon həregi, həuvehe mhəuvehi nipwrai Jon, mhəuvən mhəmri pen ia nipəg sə kanimwi iərma-ma ikin.

Iesu rəkwməni nərma-ma me həpik ikəvsini nərman me əpa irəha pam faef-taosən

³⁰ ††Aposol me hərərig pehe mwi ti Iesu, mhəni pen tukwe in narimnari me həno mine nəgkiariēn me səməme hənəhatən nərma-ma me irə. ³¹ †Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, "Həuvehe kimiaha əpa. Pwəh səuvən ia kwopun riti nərma-ma həiwən ikin, mhapwis ouihi a." In rini iamīnhi irə ti nəri nə mə nərma-ma həpik kamhəuvehe tukwe mamhəuvən. Ro pen nəpin səvənraha riwən ti nənien nari.

³² Irəha həputə ia nitətə ouihi riti, irəha əpa, mamhəuvən fwe ia kwopun riti nərma-ma həiwən ikin.

³³ Nərma-ma həpik hənətə Iesu mine nərma-ma me səvənhi həputə ia nitətə ouihi, mamhəuvən. Həuvəukurən raka kwopun kamhəuvən ikin. Ro pen irəha haraka ia rukwənu me səvənraha, mhaiu akwauakw mhəkuru parei mhəkupwən mhəuvən fwe ikin.

³⁴ †Nəpin Iesu ruvarei, mətəni nərma-ma həpik, nənə rerin rərkwəpir ti nirəha, ti nəri nə mə irəha həmwən ia sipsip me nepwin iərmama riwən trətə amasan irəha. Nənə Iesu rīnamahatən irəha ia narimnari me rīpik.

³⁵ †Nəpin meri rakakini, nərma-ma me səvənhi həuvehe mhətə in, mhəni mə, "Kwopun i nəveginien riwən ikin. Rīnaməruarəv. ³⁶ Ramasan mə tikərhi pen nərma-ma me i həuvən ia nəmhien me mine rukwənu me kwərha ipaka pwəh həuvehi nəmri nəveginien səvənraha."

³⁷ Mətə Iesu rini mə, "Kīmiaha nə tihəuvei pen nəveginien mīnraha."

Miregi hani pen tukwe in mə, "Rəfo? Ikokeikei mə tahəuvən mhəuvehi nəmri bred ia silin kīno ia silfa irəha pam tu-hantret, mhəkwməni irəha i?"

³⁸ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, "Sənəmiaha bred kevə? Həuvən mhətoni ro."

Nənə irəha həuvən mhətoni mhəni mə, "Sənəmaha bred krirum mine nəmu kəru."

³⁹ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, "Tihəuvən mhəni pen ti nərma-ma me i mə tuhəuai irəha me, nepwin fifti, nepwin hantret, pwəh həkure ia nurhi əm-rəmerə." Nənə nərma-ma həuai irəha me mhəkure.

⁴¹ ††Nənə Iesu ruvehi bred krirum mine kwəti nəmu kəru, məkwətə ia nīmagouagou, məfwaki mīni vivi Kumwesən tukwe, məkwsen bred me, muvei pen m nərma-ma me səvənhi mə tuhəpeki pen m nərma-ma me, mərə məkwsen mwi kwəti nəmu mi nəha kəru həpeki pen m nərma-ma me pam. ⁴² Nərma-ma pam hani nari tipwinraha rəsis. ⁴³ Nənə nərma-ma me səvəi Iesu həvai pen nipərpəri bred mine nəmu me hənəpwəh ramrimər rukuər ia tənəripw twelef. ⁴⁴ Nərma-ma me nəha hənani nari həpik, ikəvsini nərman me əpa irəha pam faef-taosən.

Iesu ravən ia təkure nui asori Kalili

⁴⁵ Təkwtəkwuni a mwi Iesu rini pen ti nərma-ma me səvənhi mə tuhəputə ia nitətə ouihi, mhəkupwən, mhəpi simwin ia nui asori Kalili, mhəuvarei mhəuvən fwe ia rukwənu nəha Petsaeta. In tramo mərhi pen nərma-ma me həuvən fwe imwənraha me. ⁴⁶ ††Nəpin Iesu rəsəkir raka mīnraha, mutə ia təkue riti mə trəfwaki.

⁴⁷ Raməfwaki meste rīnapitəv. Nəpin nəha rīnapitəv irə, nərma-ma me fwe ia nəkwai nitətə ouihi kamhaiu ihi ia kurkwai nui asori. Iesu in əpa fwe parei. ⁴⁸ In rəti peraha, mətəni irəha kamharkut ti nəsuəien ti nəri nə mə kamhaiu mamhəuvən ia nəmri mətəgi mwatuk. Ia

† 6:23 Esta 5:3,6, 7:2 †† 6:30 Luk 10:17 † 6:31 Mak 3:20

†† 6:34 Mat 9:36 †† 6:35 Mak 8:1-9 ††† 6:41 Mak 7:34 ††† 6:46 Luk 5:16, 6:12, Luk 9:28

nəpin nəha rinamran, Iesu ruvehe ti nirəha, mamavən ia təkure nui, mokeikei mə trevən mukurau ia nıkarenraha. ⁴⁹ †Nəpin nəmama me səvənhi həti pen mhətoni Iesu ravən ia təkure nui asori, rerinraha ramrhi mə in iəremhə riti. Hamasək əpwəmwis. ⁵⁰ Irəha pam hətoni, həhekir asori.

Mətə təkwtəkwuni a Iesu rəgkiari minraha, mini mə, “Kimiaha tihəpwəh niregiien rərəha. Kwa iou i. Tihəpwəh nehekiriien.” ⁵¹ †Iesu revən ti nirəha, məputə ia nitətə ouihi. Ia nəpin nəha nimətagi reiwaiu miwən. Nənə nəmama me səvənhi nənimenraha rier pik, ⁵² †nəri nə mə həreirei nıpwrai nımtətien Iesu sə rino ia bred krirum, mətə nətərigien səvənraha riskai pik.

Iesu ro nəkur Kenesaret həuvehe mhəsanin

⁵³ Irəha həpi simwin ia nui asori, mhəuvən mhəuvareie ia tənə Kenesaret. ⁵⁴ Nəpin hənəkwi tərini raka nitətə ouihi səvənraha mhəier, nəmama hətoni, mhəukurən amtia mə Iesu nəha. ⁵⁵ Ro pen irəha haiu mhəuvən ia kwopun me pam, mhəuvehi nəmama me səməme nemhəien rarə ia nirəha, mhəuvehi ia niməhan me səvənraha, mhəuvehi mhəuvehe ti kwopun pəku həregi mə Iesu ramarə ikin. ⁵⁶ †Ia kwopun pam Iesu revən ikin, ia taon me, uə ia rukwənu asori me, uə ia rukwənu ouihi me, nəmama me həmri nəmama me səməme nemhəien rarə ia nirəha ia kwopun asori me səvənraha me, mamhəres Iesu mə ko irəha hərapi a nusvenhi tinari səvənhi. Nənə irəha pam səməme hərapi nusvenhi tinari səvənhi həuvehe mhəsanin.

Nahatən me səvəi Loa mine Farisi me kamhəni ərəha Iesu

7 Farisi me nepwin mine nahatən me nepwin səvəi Loa səməme həuku pen fwe ia Jerusalem housəsimwin pen irəha me ti Iesu, ² †mhətoni səvənhi nəmama me nepwin kamhəruie nitətə səvəi kaha kupwən me səvənraha, mamhani nəveginien ia rəginraha, mətə həpkukupwən mhə mhərkwerig. ³ (Farisi me mine nəkur Isrel me pam kamhesi pen nitətə səvəi kaha kupwən me səvənraha. Trini minuə həpwəh narkwerigien ia rəginraha, ko həpwəh naniien nari. ⁴ †Nəpin irəha həuku pen fwe maket, mhəuvehe ia rukwənu, tuhaməkeikei mhəkupwən mhərkwerig. Mə həpwəh, ko həpwəh naniien nari. Natuakəmien me nepwin mwi həpik kamhesi pen. Kamhəuvehi tikikap me mine tiki-nari ouihi me mine tiki-nari asori me səməme kino ia pras, mhakiətənimw irəha ia nui mə tuho həmher ia nəmri Kumwesən.)

⁵ Farisi me mine nahatən me səvəi Loa həres pen Iesu i mə, “Rəfo səim nəmama me həpwəh nesi penien nitətə səvəi kaha kupwən me? Hamani nari, mətə həpkukupwən mhə mhərkwerig.”

⁶ †Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Fwe kupwən, Profet Aesea riməni atukwatukw kimiaha kəuətkəsua me. Rəmwhen kimərai pen ia Nəkukua İkinan mə, ‘Nərmama me i kamhəgnəgini iou ia tərhunraha, mətə nətərigien səvənraha rəmak isipwin tukw iou. ⁷ Irəha kamhəfwaki auə a miou.

Nəpin kamhahatən nəmama, həni mə kamhahatən nəgkiariien səiou, mətə rekəm.

Kamhahatən a nəgkiariien sə ruku pen ti nəmama.’

⁸ Kimiaha hiənəpwəh raka nəgkiariien me səvəi Kumwesən, nənə təkwtəkwuni mine hiamesi pen a natuakəmien me səvəi nəmama.”

⁹ Iesu rarə mini pen mwi ti nirəha i mə, “Kimiaha hiəukurən amasan noien səvəi nəarkkiien Loa səvəi Kumwesən mə tihesi pen narəien səkimiaha. ¹⁰ †Tihətərig ro ti Moses. Riməni mə, ‘Tikisiai səim tata mine səim mama.’ Rini mwi mə, ‘Trini minuə iərmama riti rani ərəha səvənhi tata mine mama, tukaməkeikei kousi əpune in.’ ¹¹ Mətə kimiaha hiaməni mə, ‘Trini minuə iərmama riti rini pen ti səvənhi tata mine mama mə, Səiou narimnari me sə trasitu ia kimirau ro korpan’ (uə səvəi Kumwesən), ¹² ko rıpkasitu mhə mwi ia səvənhi tata mine mama, muvei pen nari riti minrau. Hiaməsisəg iərmama nəha. ¹³ Nənə ia noien nəha hiamousi raka nəgkiariien səvəi Kumwesən ia narəien səkimiaha kinahatən kimiaha irə. Narimnari me rıpk hiamo iaminhi.”

Nəfe nari tro iərmama ruvehe məmkemik ia nəmri Kumwesən

¹⁴ Iesu rəkwein mwi nəmama me həuvehe. Rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha pam tihətərig amasan ia nirak, mhəukurən nəfe takini. ¹⁵ †Nari riti riwən iərmama rəni ko ro in ruvehe məmkemik ia nəmri Kumwesən. Mətə narimnari me səməme həuku pen ia rerin fwe imwə mamhəier irəha nə kamho in rəmkemik ia nəmri Kumwesən. ¹⁶ Kimiaha nəmama nəkwəregimiahə rarə ti niregiien nari, tihətərig amasan.”

¹⁷ Nəpin nəha Iesu riskəmter məpwəh nəmama me nəha, muvniwə fwe ia nəkwai nimwə. Nənə nəmama me səvənhi kamhəres pen in mə trini nıpwrai nusipekinien sə riməni. ¹⁸ Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha mwi hiamreirei ihi? Hiəpkukurən mhə mə nəfe nəghin ruku pen fwe iruə muvniwə ia iərmama ko rıpkə mhə in rəmkemik ia nəmri Kumwesən ¹⁹ ti nəri nə mə rıpkuvnimwə mhə ia rerin, mətə rənevən ia tipwin mamier.” (Ia nəgkiariien nəha, Iesu rini irapw mə nəveginien me pam ramasan ti naniien.)

²⁰ Iesu rarə mini mwi mə, “Nari sə ruku pen ia reri iərmama fwe imwə mamier in nə ramo in rəmkemik ia nəmri Kumwesən. ²¹ İakani iaminhi irə ti nəri nə mə nətərigien ərəha ruku pen fwe imwə ia reri iərmama, mamier. Nərman mine nıpran kamhəiri əpnəpen irəha me, nakresien, nousi əpuneien iərmama, nakresien pran səvəi iərməpə, ²² iərmama raməpwətig ti nautə səvənhi, nəmtihaien nari, neikuəien, noien sə ro nau-

† 6:49 Luk 24:37 †† 6:51 Mak 4:39 † 6:52 Mak 8:17 †† 6:56 Mat 14:36 †† 7:2 Luk 11:38 ††† 7:4 Mat 23:25

‡‡‡ 7:6 Aes 29:13 § 7:10 Eks 20:12, Eks 21:17, Dut 5:16 †† 7:15 Wok Me 10:14-15

risien, nām wākiiēn, nīni ərəhāien iərmama, nəfiūtāien, narməriēn. ²³ Noien ərəha me i kamhəuku pen fwe imwə ia reri iərmama, mamhəier, mamho iərmama rəmkemik ia nəmri Kumwesən."

Iesu rəkoui irapw nənīmwin ərəha ia prən ouihi sāvəi pran Fonisia

²⁴ Iesu rier məpwəh kwopun nəha, mevən ipaka ti taon nəha Taea. Revən mamarə ia nimwə riti, məpwəh nokeikeiēn mə nərmama tuhəukurən in mə ramarə ia kwopun nəha. Mətə ko ripkərkwafə mhə ti nirəha.

²⁵ Nənə pran riti fwe ikin, sāvənhi prən ouihi nənīmwin ərəha ramarə irə. Prən nəha ripko mhə prən Isrel, † mətə rīnətui fwe ia Fonisia ia tənə Siria. Nəpin rīregi mə Iesu in ia kwopun nəha, ruvehe tukwe, minimwi nukurhun mi ia nənimen, mamasək tegin in mə, "Tika-situ ia nirak, məkoui irapw iəremhə ia səiou prən ouihi."

²⁷ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, "Pwəh nəkwərhakwərha həkupwən mhani nari tipwinraha rəsisi. Rəpwəh namasaniēn mə takuvehi nəveginiēn sənəi nəkwərhakwərha, mərarki pen i m kuri me."

²⁸ Miregi prən nəha rini pen tukwe in mə, "Iərimənu, nīpərhienien, mətə kuri me fwe ia ruei tepol, irəha mwi kamhani nīm wəkmwəki nəveginiēn sənəi nəkwərhakwərha."

²⁹ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, "Ti nəri nə mə ikini iamīnhi irə, ik tikrərig mamevən. Iəremhə ruvəier raka ia prən ouihi səim."

³⁰ Nənə prən nəha rīrərig pen fwe imwəni mətə sāvənhi prən ouihi ramapri amasan ia nīməhan sāvənhi. Iəremhə naraka irə.

Iesu romasan iəpou riti

³¹ †† Iesu rəpwəh kwopun sāvəi Taea mevən ia taon riti nəghin nə Saeton, məpwəh muvehe ia Tekapolis, kwopun taon ten ikin, məpi simwin pehe ia nui asori Kalili. ³² Ia kwopun nəha nərmama nepwin həuvehi iəpou riti sə ripkəgkiari mhə nəkwəregin ruvisimw, mhəuvehi mhəuvehe ti Iesu, mhəres pen mə trəmruətə rəgin irə.

³³ † Nənə Iesu riri raka əpa iəpou nəha, rouevən isipwin ti nərmama, muvei pen nukwai rəgin ia ruei nəkwəregi iəpou, mərgavis pen ia rəgin, mīrapī nərəmi iəpou irə. ³⁴ †† Nənə məkwətə ia neiai, meiahag əfi, mīni pen ti iəpou i mə, "Efata!" Nīpwrai nəgkiariēn nəha "Efata," in i mə "Əkwag!" ³⁵ Iesu rini iamīnhi irə mine nəkwəregi iəpou nəha rəkwag. Rerīn ruvehe raməgkiari amasan.

³⁶ †† Nənə Iesu rinise pen əknekin ti nirəha i mə tuhəpwəh nəvisaiēn nəfe in rīno ia iəpou nəha. Mətə nəpin rinise əknekin irəha, həməha mhəni mwi.

³⁷ ††† Nənimenraha rier pik ti Iesu. Həni mə, "Eh! Narimnari me i iəmə i ramo rīrai raka pam! Nərmama

† Pran nəha rəgkiari ia nəgkiariēn sāvəi nəkur Kris, mamesi pen kastom sāvənraha. †† 7:31 Mat 15:29-31 † 7:33 Mak 5:23, Luk 4:40, 13:13 †† 7:34 Mak 6:41, Jon 11:41 †† 7:36 Mak 1:43-45 ††† 7:37 Aes 35:5

səməme nəkwəreginraha ruvisimw, mine nərmama səməme həkəgkiari mhə, in ramomasan irəha."

Iesu rəkwməni nərmama irəha pam fo-taosēn

8 Ia nəpin nəha nərmama həkik həuvehe mwi ti Iesu. Sənənraha nəveginiēn ruvəiwən. Iesu rəkwein nərmama me sāvənhi həuvehe. Rini pen ti nirəha i mə, ² ††† Rerik rəkwəpir ti nərmama me i. Hənarə raka nəpin kahar kitaha minraha nənə sənənraha nəveginiēn ruvəiwən. ³ Irəha nepwin həuku pen fwe isipwin. Trīni minuə həkani mhə nari, iakərhi pen irəha fwe imwənraha, nəmrinraha trīpitəv həmwei ia suatuk."

⁴ Miregi nərmama me sāvənhi həres pen mə, "Kitaha tsəfo irə mhəuvehi sənənraha bred? Samarə ia kwopun nəveginiēn riwən ikin."

⁵ Miregi Iesu rəres pen irəha i mə, "Sənəmiəha bred kevə?"

Miregi həni mə, "Sefen."

⁶ Iesu rini nəkwən mə nərmama me nəha sənənraha nəveginiēn riwən tihəkure ia tiprənə. Irəha həkure, nənə in ruvehi bred me nəha sefen, məfwaki mīni vivi Kumwesən tukwe. Nəpin rəfwaki pam, maməkwsen bred me, mauvei pen m nərmama me sāvənhi mə tuhəpeki pen m nərmama me. Nənə həkpeki pen minraha. ⁷ Nərmama me sāvənhi sənənraha kwopnəti nəmu me nepwin mwi fwe ikin. Iesu rəfwaki mīni vivi Kumwesən tukwe. Məfwaki pam, mīni pen ti nirəha i mə, "Nəmu me i mwi tihəpeki pen minraha." ⁸ Nənə nərmama me pam hani nari tipwinraha rəsisi. Həvai pen nīpərpəri bred mine nəmu me hənəpwəh ramrimər rukuər ia tənəripw sefen. ⁹ Nərmama me nəha Iesu rəkwməni irəha ipaka fo-taosēn. Nəpin Iesu rəkwməni pam irəha, rərhi pen irəha kamhəuvən imwənraha me. Kurirə irə rəputə ia nitətə ouihi irəha nərmama me sāvənhi mamhəuvən fwe ia kwopun riti nəghin nə Talmanuta.

Farisi me hokeikei mə tuhətoni nīm tətien riti

¹¹ § Farisi me həuvehe mamhəres Iesu mə, "Ko iko ro nīm tətien riti sə ruku pen ia neiai pwəh iahətoni mhəukurən mə ik pərhiēn Kumwesən rərhi pehe ik?"

¹² §† Iesu rīregi, miregi rərəha fwe imwə ia rerin, mīni mə, "Nīm tətien əfo nəha nərmama ipwet mine kamhətui? Iakani nīpərhienien tukumiəha i mə nərmama ipwet mine ro iamīnhi Kumwesən trəpwəh nuvei penien nīm tətien riti minraha." ¹³ Ia nəpin nəha Iesu rəpwəh irəha, məputə ia nitətə ouihi irəha nərmama me sāvənhi, mhəier, mamhəuvən ia nīkare nui.

¹⁴ Nərmama me sāvəi Iesu hənenouenou mə tuhəuvehi bred. Sənənraha bred kuatia a ia nəkwai nitətə ouihi. ¹⁵ §†† Nənə Iesu rəvəhag minraha, mīni mə, "Tihətui amasan, mamhəsiari ti yis sāvəi Farisi me mine yis sāvəi Kig Herot."

††† 8:2 Mak 6:34-44 § 8:11 Mat 12:38 §† 8:12 Luk 11:29 §†† 8:15 Luk 12:1

¹⁶ Miregi narmama me savenhi hanamagkiari minraha me i ma, "Sanataha bred riwan."

¹⁷ †Nepin Iesu riregi, rini pen ti niraha i ma, "Rəfo hi-amagkiari m kimiaha me ma sanamiahaha bred riwan? Rosi hiapkəta raka mhə ihi mhəreirei? Rosi kəmkap-wəmiaha riskai? ¹⁸ ††Nənimemiahaha nə, mətə rəfo hiəpkətə mhə nari? Nəkwəregimiahaha nə, mətə rəfo hiəpkregi mhə nari? Rosi rerimiahaha ripkrhi mhə ¹⁹ †nepin iakinəkwksen bred krirum məkwməni nərman faeftaosən irə? Ia nepin nəha kimiaha hiəuvehi tənəripw kevə rukuər ia nipərpəri nəveginien hanəpwəh ramrimər?"

Miregi hani pen tukwe in ma, "Twelef."

²⁰ ††Nənə Iesu rəres pen ma, "Nəpin iakinəkwməni narmama fo-taosən ia bred sefen, kimiaha hiəuvehi tənəripw kevə rukuər ia nipərpəri nəveginien hanəpwəh ramrimər?"

Miregi hani pen tukwe in ma, "Sefen."

²¹ Nənə Iesu rəres pen iraha i ma, "Hiamreirei ihi?"

Iesu romasan iərmama riti nənimen rifwə

²² Irəha həuvehe ia taon nəha Petsaeta. Narmama nepwin fwe ikin həri iərman riti nənimen rifwə mhəuvehe ti Iesu, mhəres Iesu mə Iesu trəmrutə rəgin irə. ²³ Nənə Iesu ruvehi rəgin, miri in rouaraka ia rukwənu. Nənə Iesu rəgəvəsi nənimen məmrutə rəgin irə, mərəs in i ma, "Ikamətə nari?"

²⁴ Miregi iərmama nəha nənimen rifwə rəti ərari mini ma, "Ikamətə narmama me, mətə iapkətə amasan mhə irəha. Iakamətə irəha həmwhən a ia nei me kamhavən."

²⁵ Ro iamihhi irə Iesu rarə məmri pen mwi rəgin ia nənimen. Iərmama nəha rəmaha mətui. Nənə nənimen ruvehe mamasan mətə amasan narimnari.

²⁶ ††Nənə Iesu rərhi pen in, mini ma, "Tikevən atuk-watukw fwe imwam, məpwəh nəvənien fwe ia rukwənu nəha kriməuku pen ikin."

Pita rini irapw mə Iesu in Kristo

²⁷ Iesu mine savenhi narmama me həuvən ia rukwənu me ia tənə riti nəghin nə Sisaria Filipae. ††† Nepin kamhəuvən ia suatuk, Iesu rəres pen savenhi narmama me i ma, "Narmama kamhəni iou mə iou sin?"

²⁸ †††Miregi hani pen tukwe in ma, "Narmama nepwin kamhəni ik mə Jon Paptas. Nepwin kamhəni ik mə Profet Elaeja. Nepwin mwi kamhəni ik mə profet kupwən riti savəi Kumwesən."

²⁹ †Nənə Iesu rəres pen irəha ma, "Mətə kimiaha hi-aməni mə iou sin?"

Miregi Pita rini ma, "Ik Kristo."

³⁰ Nənə Iesu rinise pen ti niraha i ma tuhəpwəh niniien ti iərmama riti mə in Kristo.

³¹ Ia nepin nəha rinamahatən irəha ma, "Iou, Iəməti Iərmama, takaməkeikei miregi rərəha ia narimnari me ripik. Nəmə asori me mine pris asori me mine nahatən me savəi Loa, irəha tuhəpwəh iou, mhousi əpune iou. Takemhə, nənə, nepin səro kahar irə iakətui mwi."

³² Iesu rini irapw nəgkiariien nəha, ro nukurənien i. Mətə Pita riri raka Iesu ia nıkarenraha, minanise pen tukwe in ma, "Tikəpwəh niniien nəgkiariien nəha ikani."

³³ Mətə Iesu ruvsini, mətoni narmama me savenhi kamhərer. Nənə rinise pen ti Pita i, mini ma, "Setan, evən ia təkutak! Nətərigien səim ripkesi pen mhə nətərigien savəi Kumwesən, mətə ikamesi pen a nətərigien savəi narmama."

Iərmama sə rakurirə Iesu traməkeikei məvrani nei kamarkuau

³⁴ ††Iesu rəkwein narmama me pam həuvehe irəha narmama me savenhi. In rini pen ti niraha i ma, "Iərmama sə rokeikei mə truvehe mo iərmama riti səiou, traməkeikei məpwəh nətərigien savenhi, muvehi utə nei kamarkuau savenhi, məvrani mukurirə iou. ³⁵ Iərmama sə rokeikei mə trəkwtəmhiru nimiruien savenhi trarfai irə. Mətə iərmama sə traraka ia nimiruien savenhi tukw iou mine nəgkiariien amasan səiou truvehi nimiruien rerin. ³⁶ Trini minuə iərmama riti ripeki pam narimnari me ia tıprənə i, mo savenhi i, nənə kurirə ikin remhə marfai ia nimiruien rerin, noien nəha trəfasitu irə? ³⁷ Iərmama truvei pen nəfe mərpwin tai nimiruien savenhi? ³⁸ †††Nərmama ipwet mine noien savənraha rərəha. Irəha hanəpwəh Kumwesən rəmwhən ia pran riti sə rinəpwəh iərman savenhi, mamesi pen iərman əpə mwi. Trini minuə iərmama riti rauris ia nəmrinraha ti niniien mə in iərmama riti səiou, rauris mwi ti nəvisaiuen nəgkiariien səiou minraha, iou mwi Iəməti Iərmama, ia nepin nəha takuvehe ia nıkaiien savəi tata səiou kimaha nagelo ikinan me, takauris ti niniien mə iərmama nəha in iərmama riti səiou."

Nipwrai Iesu ruvehe mopə

9 ††Iesu rini pen ti niraha i ma, "Takani nipərhienien tukumiahaha i ma narmama nepwin kamhərer ia kwopun i tuhəpkemhə mhə meste tuhətoni nıkaiien savəi Kumwesən rier pehe irau nitətə sə in ramərimənu irə."

² Nepin sikis rukurau, nənə Iesu riri əpə Pita mine Jemes mine Jon, həutə parei ia təkue əpwəmwis riti. Ia kwopun nəha irəhar harətoni ia nənimenrahar nipwrai Iesu ruvehe mopə. ³ Savenhi tinari ruvehe məpsan mamser pik. Iərmama sə ramaikuas tinari ia tıprənə i ko ripkaikuas mhə rəpsan rəmwhən ia tinari savenhi. ⁴ Nənə irəhar harətoni Profet Elaeja mine Moses krouier pehe, rouəgkiari irəhar Iesu.

⁵ Nənə Pita rini pen ti Iesu i ma, "Iahatən, ramasan mə kimrahar iaharuvehe i. Pwəh kimrahar iaharo tən-

† 8:17 Mak 6:52 †† 8:18 Jer 5:21, Mak 4:12, Wok Me 28:26

‡ 8:19 Mak 6:41-44 †† 8:20 Mak 8:6-9 †† 8:26 Mak 7:36

††† Kani kwopun nəha mə "Sisaria Filipae," ti nəri nə mə Sisaria in taon asori riti ia tənə Kig Filip ramərimənu ikin. ††† 8:28 Mak 6:15

§ 8:29 Jon 6:68-69, Mak 9:9

§† 8:34 Mat 10:38-39 ††† 8:38 Mat 10:33 §† 9:1 Mak 13:30

imwə kahar, riti səim, riti səvəi Moses, riti səvəi Profet Elaeja.”⁶ (Pita rini iaminih i rə tī nəri nə mə irəhar harhekir pik. Rireirei mə trəfni irə.)

⁷ †Nənə nəpuə riti ruvehe muvegi irəha. Nənə reri Kumwesən ruku pen ia nəpuə mini mə, “In nəha nərək keikei. Tihətərig in.”

⁸ Təkwətəkwuni a mwi, Pita, Jemes, mine Jon harəti ərari mharəpwəh nətōnien Moses mine Profet Elaeja, mətə Iesu əpa irəha min.

⁹ †Nəpin kamheiwaiu pehe ia təkue, Iesu rinise pen tī nirəhar i mə, “Nəfe hiarinətōni kimirəhar tiharəpwəh ninien tī iərmama riti meste iou, Iəməti Iərmama, iakətui mwi ia nemhəien səiou.”¹⁰ Ro iaminih i rə mine harəpwəh nini irəpwien nəfe harinətōni, mətə kamharəres irəhar me i mə, “Nəfe nīpwrai nəgkiariien nəha Iesu riməni pehe tukutahar i mə in trətui mwi ia nemhəien səvəhi?”

¹¹ Nənə irəhar harəres Iesu mə, “Rəfo nahatən me səvəi Loa kamhəni mə Profet Elaeja traməkeikei mukupwən muvehe?”

¹² †Miregi Iesu rini pen tī nirəhar i mə, “Nīpərhienien, Profet Elaeja trukupwən muvehe məmri amasan pam narimnari me rəmwhen ia sə fwe kupwən. Mətə rəfo kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan iaminih i rə mə iou, Iəməti Iərmama, takaməkeikei miregi rərəha ia narimnari me rīpik? Tuho ia nirak rəmwhen ia iou iəmə rərəha riti.”¹³ †Mətə iou iakani pehe tukumiaha i mə Profet Elaeja ruvəuvehe raka. †Nənə nərmama me hesi pen nətərigien səvənrəha mho rərəha irə rəmwhen ia Nəkukuə Ikinan rani.”

Iesu rəkoui irəpw nənimwin ərəha ia iəkunouih i riti

¹⁴ Iesu irəha Pita, Jemes, mine Jon hərərig pehe mwi tī nərmama me səvəi Iesu, mhətōni nərmama həpik kamhərer kurkurau ia nərmama me səvəi Iesu. Nahatən me səvəi Loa mine nərmama me kamhəvisə minraha me.¹⁵ Nəpin nərmama me hətə Iesu, həkəri-nari, mhaiu mhəuvən mhəgkiari pen min.

¹⁶ Nənə Iesu rəres pen irəha i mə, “Kimiaha nahatən me səvəi Loa hiaməgkiari ia nəfe?”

¹⁷ Mətə riti ia nərmama me nəha rini pen tukwe in mə, “Iahatən, iou iakuvehi səiou iəkunouih i muvehe tukw ik. Nənimwin ərəha riti ramarə irə, mamō rerin riwən ko rīpkəgkiari mhə.”¹⁸ Kwopun pəku səiou iəkunouih i revən ikin, nəpin nənimwin ərəha ruvehi in, ruvehi mouini ia tīprənə. Nisəkwan ramaiu ia tərhun. Ramahi revin. Nīpwrān rakinkin. Iakinəres raka nərmama me səim mə tuhəkoui irəpw nənimwin ərəha nəha, mətə həni mə ko həpko mhə.”

¹⁹ Miregi Iesu rini pen tī nirəha i mə, “Kimiaha nəkur ipwet mine səkimiaha nahatətəien riwən. Tsarə kitaha miou mesite nəfe nəpin? Tinesən mine iakəpwis kimiaha? Kimiaha tihəuvən mhəuvehi iəkunouih i nəha mhəuvehi mhəuvehe.”

²⁰ Nənə irəha həuvən mhəuvehi in mhəuvehe tī Iesu. Nəpin nənimwin ərəha rətə Iesu, təkwətəkwuni a ro iəkunouih i rimwei ia tīprənə, məkəkəkək, məsək-wusəkku. Nisəkwan ramaiu ia tərhun.

²¹ Nənə Iesu rəres pen səvəhi tata i mə, “Iəkunouih i ruvehi nemhəien i nuk kevə?”

Miregi səvəhi tata rini mə, “Nemhəien i riməuvehi ia nouihien səvəhi.”²² Nəpin rīpik nənimwin ərəha i ro iəkunouih i rimwei pen ia napw uə ia nui mə tremhə. Mətə mə ikukurən noien nari riti, tikapi tukumrau, ma-situ ia kimrau.”

²³ †Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Rəfo ikini nəgkiariien nəha mətə mə ikukurən noien? Trini minuə iərmama riti rahatətə pərhien ia nirak, iakukurən noien narimnari me pam min.”

²⁴ †Nənə təkwətəkwuni a mwi tata səvəi iəkunouih i nəha rasək əpwəmwis, mini mə, “Iakahatətə ia niram, mətə nahatətəien səiou rīpkiskai mhə. Tikasitu ia nirak!”

²⁵ Ia nəpin nəha nərmama həpik kamhaiu mamhəuvehe. Nəpin Iesu rətōni irəha, rinise pen tī nənimwin ərəha, mini mə, “Ik nənimwin ərəha sə ikamo iərmama tərhun ruvisimw mine nəkwəregin ruvisimw, iou iakani pehe tukw ik i mə tikier ia iəkunouih i məpwəh nuvnimwə peheien mwi irə.”

²⁶ †Nənə nənimwin ərəha rīkiuki pik ia iəkunouih i, məkwein əpwəmwis, mier. Mətə nīpwrai iəkunouih i nəha ruvehe məpouəpou pam. Ro pen nərmama həpik həni mə, “Eh, ruvamhə!”²⁷ Mətə Iesu ruvehi rəgin, mivi utə, rərer.

²⁸ Kurirə irə Iesu revən muvnmwə ia nəkwai nimwə. Nəpin nərmama me səvəhi me irəha min əpa, hərəs pen in mə, “Rəfo kimaha iahəreirei nəkoui irəpwien nənimwin ərəha nəha?”

²⁹ Miregi Iesu rini pen tī nirəha i mə, “Nənimwin ərəha sə ro me iaminha irə, nari riti riwən ko rəkoui irəpw irəha, mətə nəfwakiien əpa.”

Iesu rini irəpw mwi mə in tremhə

³⁰ †Irəha həpwəh kwopun nəha mhəuvən mhəpi simwin ia tənə Kalili. Iesu rīpkokeikei mhə mə nərmama tuhəkurən kwopun me nəha ramarə ikin,³¹ ††† nəri nə mə ramahatən nərmama me səvəhi, mamini pen tī nirəha i mə, “Tīpko mhə tui kuvei pen iou, Iəməti Iərmama, ia rəgi nərmama. Irəha tuhousi əpune iou. Takemhə, nənə, nəpin səro kahar irə iakətui mwi ia nemhəien səiou.”³² †Mətə nərmama me səvəhi hərəirei nīpwrai nəgkiariien i in rani. Həhekir tī nəresien in.

Iərmama rasori məpi raka

³³ Irəha həuvehe ia Kapaneam. Nəpin həuvnmwə ia nəkwai nimwə riti, Iesu rəres pen nərmama me səvəhi mə, “Saməuvehe kimiaha hiaməgkiari ia nəfe?”

† 9:7 Mat 3:17, 2Pit 1:17-18, Dut 18:15, Wok Me 3:22 †† 9:9 Mat 12:16, Mak 8:30 †† 9:12 Mal 4:5, Sam 22:1-18, Aes 53:3 †† 9:13 Mat 11:14 †† Iesu rani Jon Paptas.

††† 9:23 Mat 21:21, Mak 11:23 ††† 9:24 Luk 17:5 § 9:26 Mak 1:26 §† 9:30 Jon 7:1 §†† 9:31 Mak 8:31, Mak 10:32-34 §§ 9:32 Luk 9:45, 18:34

³⁴ Mætə irəha həpwəh nəgkiariien, tī nəri nə mə kamhəuwehe mamhəgkiari mə sin ia nirəha in rasori.

³⁵ †Nənə Iesu rəkure, məkwein nərmama səvənhi twelef həuwehe. Rini pen tī nirəha i mə, "Iərmama sə rokeikei mə trakupwən ia nərmama me pam, traməkeikei muvehe mukurirə, mamō in iərmama sə ramo tukwini nari m nərmama me pam."

³⁶ Nənə Iesu ruvehi iəkunouihī riti mərpwi ia kurkwan ia nirəha, mərəhi utə, marə mīni pen mwi tī nirəha i mə, ³⁷ ††Iərmama sə trəsevər ia rerin tī iəkunouihī riti sə ro iamihī ia nəghik rəmwhen mə raməsevər mwi ia rerin tukwe iou. Iərmama sə raməsevər ia rerin tukw iou rəmwhen mə raməsevər mwi ia rerin tī Kumwesən sə rinərhi pehe iou iakuvehe."

³⁸ †Jon rini pen tī Iesu i mə, "Iahatən, kimaha iahətoni iərmama riti raməkoui irapw nərəmhə me ia nəghim. Iahaməwur mə tahənise in tī nəri nə mə ripko mhə in kimaha riti."

³⁹ ††Mætə Iesu rini mə, "Kimiaha tihəpwəh niniseien in. Iərmama sə ramo nīmətəien ia nəghik, ko rəpwəh nini ərəha akwauakwien iou. ⁴⁰ ††Iərmama sə rəpwəh nini ərəhāien kitaha in kitaha riti. ⁴¹ †††Iakani nīpərhiēnien tukumiaha i. Kimiaha nə nərmama me səiou, iou Kristo. Trini mīnuə iərmama riti ruvei pehe nui m kimiāha ia nəghik mə tihənimwi, in traməkeikei muvehi nərəkuēien səvənhi."

Tikətui amasan tī nahatətəien səim

⁴² "Nəkwərhakwərha me i səməme kamhahatətə ia nirak, trini mīnuə iərmama riti ro riti rīmwei ia nərəhāien, Kumwesən trərpwīn noien ərəha səvənhi. Iərmama nəha triregi rərəha məpi raka kərihi pen kəruətərei asori ia nīpətəkinuan kosə irapw i ia təmwei təsi. ⁴³ ††Mə rəgim ramo ikamwei ia nərəhāien, tikərai raka. Mə rəgim rīpīp mətə ikuvehi nīmīruēien, ramasan pik tukw ik. Rərəha mə rəgim kəru mətə tikevən fwe ia kwopun napw asori rauək rerin ikin. ⁴⁴ Mə nīsum ramo ikamwei ia nərəhāien, tikərai raka. Mə nīsum rīpīp mətə ikuvehi nīmīruēien, ramasan pik tukw ik. Rərəha mə nīsum mi kəru mətə tukərarki pen ik ia kwopun napw asori rauək rerin ikin. ⁴⁵ †Mə nənīmēm ramo ikamwei ia nərəhāien, tikukumwiri raka. Mə nənīmēm kuatia a mətə ikuvnīmwə pen ia nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə, ramasan pik tukw ik. Rərəha mə nənīmēm kəru, mətə tukərarki pen ik ia kwopun napw asori rauək ikin. ⁴⁶ †Ia kwopun nəha

'irər səməme hamani irəha həpwəh nemhāien.

Napw rəpwəh nīfwāien.'

⁴⁹ Napw trətəgətəg pen ia nərmama me pam rəmwhen ia sol sə kamətəgi pen ia nəveginien.

⁵⁰ ††Sol in nari amasan. Mætə trini mīnuə sol nəsie-nien səvənhi ruvəiwən, tihəfo mho rəsien mwi? Pwəh sol raməmak pen ia rerimāha. Nənə hiamarə ia nəmərīnuēien."

Iesu rahatən mə iərman mīne pran trouəpwəh nəpwəhien irau me

¹⁰ Iesu rəpwəh kwopun nəha mevən ia tənə Jutia fwe ia nīkare nui aris Jotan pen. Nərmama həpik həuwehe mwi mhousəsīmwin pen irəha me tukwe. In rahatən irəha rosi sə ramo ia nəpīn me.

² Nənə Farisi me nepwīn həuwehe mhəres pen nari riti min mə tuhəregi ro Iesu mə trəfni irə. Irəha hāni mə, "Ratukwatukw ia Loa səkītaha mə ko iərman riti rəpwəh səvənhi pran uə rekəm?"

³ Miregi Iesu rəres pen irəha i mə, "Nəfe nəgkiariien Moses rīmāni pehe tukumiaha i fwe kupwən?"

⁴ ††Miregi hāni mə "Moses rīnəsēni mə iərman riti rukurən nīraiēn nīmwai nəkukuə m pran səvənhi rani mə in rīnəpwəh in, nənə mərhi pen i ramevən."

⁵ ††Mætə Iesu rini pen tī nirəha i mə, "Moses rīmərai nəgkiariēn nəha m kimiaha tī nəri nə mə kəmkapwəmāiaha riskai. ⁶ Mætə Nəkukuə Ikinan rini mə fwe ia nukune narāien, 'Kumwesən rīno iərmama kəru riti iərman riti pran.' ⁷ †††Ro iamihī irə iərman traraka ia tata mīne mama səvənhi mevən rouarə pəri irau pran səvənhi, nənə ⁸ irau trouvehe rouəmwhen ia nīpwrai iərmama kuatia.' Nəgkiariēn nəha rini mə iərman mīne pran səvənhi krouəpwəh ihi noien iərmama kəru i, mətə krouvəuwehe rouəmwhen ia nīpwrai iərmama kuatia. ⁹ Tī nəri nə mə Kumwesən rīrīpīn iərman mīne pran səvənhi iamihī irə, ro pen rīpkatukwatukw mhə mə iərman trəpwəh səvənhi pran, mətəfi narāien səvənrau." ¹⁰ Nəpīn Iesu mīne nərmama me səvənhi həuvnīmwə mwi ia nəkwai nīmwə, irəha hərəs mwi nəgkiariēn i min. ¹¹ ††Nənə Iesu rini pen tī nirəha i mə, "Iərman sə rəpwəh pran səvənhi miri prən əpə riti mwi ramo noien ərəha ia səvənhi pran. Prən nəha in ramiri rīpko mhə pran atukwatukw səvənhi. ¹² Rəmwhen a mwi pran sə rəpwəh səvənhi iərman mesi pen iərman əpə riti mwi ramo noien ərəha ia səvənhi iərman. Iərman nəha in ramesi pen rīpko mhə iərman atukwatukw səvənhi."

Iesu rəkwein amasan ia nəkwərhakwərha

¹³ Nəpīn riti nərmama me kamhəuwehi nəkwərhakwərha me səvənraha, mamhəuwehe tī Iesu mə trapī irəha. Nənə nərmama me səvəi Iesu hənise irəha.

¹⁴ Mætə nəpīn Iesu rətoni, niemaha rəpi. In rini pen tī nirəha i mə, "Pwəh nəkwərhakwərha me həuwehe tukw iou. Tihəpwəh niniseien irəha. Nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə səvəi nərmama səməme həmwhen ia nəkwərhakwərha me i. ¹⁵ ††Iakani nīpərhiēnien tukumiaha i mə iərmama traməkeikei mō rəmwhen ia iəkunouihī, muvehi nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Mə rīpko mhə trīpkuvnīmwə mhə ia nītətə nəha ia nəpīn riti." ¹⁶ Nənə Iesu rərəhi pehe nəkwərhakwərha me, məmrutə rəgīn mi ia nirəha, məkwein amasan ia nirəha.

† 9:35 Luk 22:24, Mat 20:25-27, Mak 10:43-44 †† 9:37 Mat 10:40 † 9:38 Nam 11:27-29 †† 9:39 1Kor 12:3 †† 9:40 Mat 12:30, Luk 11:23 ††† 9:41 Mat 10:42 ††† 9:43 Mat 5:30 † 9:46-47 Mat 5:29 †† 9:50 Mat 5:13, Luk 14:34, Kol 4:6

‡†† 10:4 Dut 24:1-4, Mat 5:31 ‡† 10:5 Jen 1:27, 5:2 ‡†† 10:7 Jen 2:24, Efes 5:31 ‡† 10:11 Mat 5:32 ‡† 10:15 Mat 18:3

Iærmama riti sævæhi nautæ rasori rokeikei mæ truvehi nimiruien rerin

¹⁷ Iesu rinaresi pen mwi suatuk sævæhi mamevæn. Nænæ iærmama riti raiu muvehe minimwi nukurhun mi ia nænimen, mæres pen in i mæ, "Tahatæn, ik iæmæ amasan. Næfe noien takamækeikei mo mæ takuvehi nimiruien rerin?"

¹⁸ Miregi Iesu rini pen tukwe in mæ, "Ræfo ikini mæ iou iæmæ amasan? Iærmama amasan riti riwæn. Kumwesæn æpa in ramasan. ¹⁹ †Ik ikuvæukuræn raka loa me sævæi Kumwesæn. In rini mæ, "Tikæpwæh nousi æpuneien iærmama, mæpwæh nakresien pran, mæpwæh nakresien, mæpwæh neikuæien, mæpwæh neikuæien mæ tikakres. Tikamækeikei misiai sæim tata mine mama."

²⁰ Miregi iærmama næha rini pen ti Iesu i mæ, "Iahatæn, loa me pam i iakesi pen fwe ia nouihien sæiou meste pehe ipwet mine."

²¹ †Iesu rætæ iærmama næha, rerin rokeikei in. Ro iamihni iræ rini pen tukwe in mæ, "Nari kuatia raræ ikæpwæh ihi noien. Evæn, mæmri pen næmri nari ia sæim narimnari me. Næpin kuvæhi nænimen, tikuvehi mane, muvei pen m nærmama nautæ sævænraha riwæn. Nænæ sæim nautæ tripik fwe ia neiai. Næpin ikino pam, ikuvehe mukuriræ iou."

²² Næpin iærmama næha riregi nægkiariien næha, nænimen risiu. Ræpwæh Iesu mamevæn. Rerin ræpou ti næri næ mæ nautæ sævæhi rasori.

²³ †Ia næpin næha Iesu ræti ærari mætoni nærmama me sævæhi, mini pen ti niræha i mæ, "Ræknekîn ti nærmama nautæ sævænraha rasori mæ tuhæuvnimwæ ia nitætæ sæ Kumwesæn ramærimænu iræ."

²⁴ Nærmama me sævæi Iesu hærkæri asori nari ia nægkiariien sævæhi. Mætæ Iesu rini pen mwi ti niræha i mæ, "Nækwærhakwæra sæiou me, ræknekîn ti nuvnimwæien ia nitætæ sæ Kumwesæn ramærimænu iræ. ²⁵ Iærmama nautæ sævæhi rasori ræknekîn tukwe in mæ truvnimwæ ia nitætæ sæ Kumwesæn ramærimænu iræ. Ræknekîn mæpi raka nærimiru næha kamel rasu pen ia rui nitel mier."

²⁶ Næpin nærmama me sævæi Iesu hæregi nægkiariien sævæhi, nænimenraha rier. Kamhæres iræha me i mæ, "Mæ ræknekîn iamihni, nisimæ næha ko hæuvehi nimiruien?"

²⁷ Iesu rætæ iræha mini mæ, "Næri næha ræknekîn iærmama ko ripko mhæ, mætæ Kumwesæn rukuræn noien. Narimnari me pam rimæru ti Kumwesæn."

²⁸ Ia næpin næha Pita riskæmter mini pen ti Iesu i mæ, "Ætæ ro. Kimaha iahænæpwæh pam narimnari me sækimaha mamhækuriræ ik."

²⁹ Miregi Iesu rini mæ, "Iakani nipærhienien tukumiaha i mæ nærmama me sævæi hænpæpwæh narimnari me sævænraha tukwe iou mæ tuhæuvæn mhævisau irapw nægkiariien amasan sæiou, iræha pam tuhæuvehi tain. Trini minuæ iærmama riti ræpwæh nimwæ me, uæ piævni me, uæ kitirimæni me, uæ mama mine tata sævæhi, uæ

nækwærhakwæra me sævæhi, uæ tiprænæ sævæhi, ³⁰ ia nitætæ ipwet mine truvehi mwi tain hantret, nimwæ me, mine piævni me, mine kitirimæni me, mine mama me, mine nækwærhakwæra me, mine tiprænæ. Tukæmwæki mwi in, ko næmisæien min ti nægkiariien amasan sæiou. Nænæ ia nitætæ fwe truvehe in truvehi nimiruien rerin.

³¹ †Mætæ nærmama hæpik sævæi kamhækuriræ tuhækuriræ. Nænæ sævæi kamhækuriræ tuhækuriræ."

Iesu rini irapw mwi mæ tremhæ

³² †Iræha kamhesi pen suatuk mamhæutæ pen fwe ia Jerusalem. Iesu rakupwæn iræha kamhækuriræ. Sævæhi nærmama me hærkærinari. Nærmama sævæi kamhækuriræ ia niræha kamhæhekir. Iesu riri raka æpa nærmama sævæhi twelef minani pen ti niræha i næfe tuho iræ, ³³ mini mæ, "Hætæ ro, kitaha samæutæ mamhæuvæn fwe ia Jerusalem. Ia kwopun næha tukuvei pen iou, Iæmæti Iærmama, ia rægi pris asori me mine nahatæn me sævæi Loa. Iræha tuhæni mæ takamækeikei memhæ. Tuhæuvei pen iou ia rægi nærmæpæ ripko mhæ iræha nækur Isrel. ³⁴ Iræha tuharis ækenhin ia nirak, mhærgævæsi iou, mhærisi iou, mhousi æpune iou. Ia næpin sæ ro kahar iræ takætui mwi ia nemhæien sæiou."

Jemes mine Jon krouæres pen nari riti m Iesu

³⁵ Jemes mine Jon, tini Sepeti mi, irau krouvehe ti Iesu rouni pen tukwe in mæ, "Tahatæn, kimrau tarouæres ik ia nari riti. Iarouoikeikei mæ tikæseni kimrau."

³⁶ Miregi Iesu rini mæ, "Næfe irouoikeikei mæ tako m kimirau?"

³⁷ Miregi krouni mæ, "Æseni kimrau pwæh riti rækure ia nikarem mwatuk riti ia nikarem mour næpin tikuvehi nasoriien sæim, mamærimænu ia nærmama."

³⁸ †Mætæ Iesu rini pen ti niræu i mæ, "Kimirau irouereirei næfe nari irouæres i. Ko kimirau irouænimwi kap i iou takænimwi? Uæ ko kakiætænimw mwi kimirau ia paptæes i sæ tukakiætænimw iou iræ?"

³⁹ †Miregi krouni mæ, "Kimrau iarouæmwhen."

Miregi Iesu rini pen ti niræu i mæ, "Kap i iou takænimwi, kimirau mwi tirouænimwi. Tukakiætænimw kimirau mwi ia paptæes i tukakiætænimw iou iræ.

⁴⁰ Mætæ iou ko iakæpwæh næsenien kimirau irouækure riti ia nikarek mwatuk riti ia nikarek mour. Mætæ kwopun næha sævæi iærmama mi næha kimærfi raka irau mæ trouækure fwe ikîn."

⁴¹ Næpin ten mwi nærmama me sævæi Iesu hæregi næresien næha sævæi Jemes mine Jon, niemaha ræpi iræha. ⁴² †Ro iamihni iræ Iesu rækwein iræha hæuvehe. Rini pen ti niræha i mæ, "Kimiaha hiæuvæukuræn raka noien sævæi nærmama ripko mhæ iræha nækur Isrel. Næmæ asori me sævænraha sæ kamhærimænu ia niræha, kamhæfiæutæ iræha, mamho nærmama kamho nækwænræha. ⁴³ †Mætæ kimiaha tihæpwæh noien iamihni iræ ia kimiaha me. Trini minuæ kimiaha riti rokeikei mæ truve-

† 10:19 Eks 20:12-17, Dut 5:16-20, Dut 24:14, Jem 5:4 †† 10:21 Mat 10:38, Mak 8:34 † 10:23 Mak 4:19, 1Tim 6:17

†† 10:31 Mat 20:16, Luk 13:30 †† 10:32 Mak 8:31, 9:31 ††† 10:38 Mak 14:36, Luk 12:50 ††† 10:39 Wok Me 12:2, Rev 1:9 † 10:42 Luk 22:25-26 †† 10:43 Mat 23:11, Mak 9:35

he masori ia kimiaha, in tramakeikei muvehe mo iarmama sə ramo tukwini nari m kimiaha. ⁴⁴ Trini minuə kimiaha riti rokeikei mə trasori makupwən ia kimiaha, in tramakeikei muvehe mo iarmama sə ramo auər a wok səkimiaha pam. ⁴⁵ †Kimiaha tiho rəmwhen a ia nirak. Iou, Iəməti Iərmama, iapkuvehe mhə mə narmama tuho tukwini nari miou, mətə iakuvehe mə tako tukwini nari minraha, muvei pen nimiruien səiou trərəku suatuk ti nifi rakaien nari ia narmama həpik.”

Iesu romasan nəmri iərmama riti nəghin nə Partimeas

⁴⁶ Iesu mine narmama me səvənhi həuvehe mhapi-rapw ia taon nəha Jeriko. Nəpən həier, narmama həpik kamhəkuriə in. Partimeas, tini Timeas, raməkure ia nikare suatuk mamase mane m narmama. Partimeas nənimen rifwə. ⁴⁷ ††Nəpən riregi mə Iesu iəmə Nasaret rinauvehe, rinaməkwein əpwəmwis, minamini mə, “Iesu, kwənəkwus səvəi Kig Tevit! Api tukw iou!”

⁴⁸ Narmama həpik hənise pen tukwe in, mhəni mə, “Afafa, məpwəh nəgkariien!”

Mətə Partimeas raripin maməkwein əpwəmwis mwi, mamini mə, “Iesu, kwənəkwus səvəi Kig Tevit! Api tukw iou!”

⁴⁹ Ia nəpən nəha Iesu rərer, mini pen ti nirəha i mə, “Həkwein iərmama nəha ruvehe.”

Irəha həkwein iərmama sə nənimen rifwə, mhəni pen tukwe in mə, “Agien, miskəmter! Iesu raməkwein ik mə tikevən tukwe.” ⁵⁰ Nənə iərmama nəha nənimen rifwə ruvehi raka səvənhi karkahu əpwəmwis məpwəh, miskəmter akwauakw, mevən ti Iesu.

⁵¹ Nənə Iesu rini pen tukwe in mə, “Ikokeikei mə tako nəfe mik?”

Miregi iərmama nəha nənimen rifwə rini pen tukwe in mə, “Iahatan, iakokeikei mə nənimek trətui pwəh iakətə nari.”

⁵² †Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ramasan. Ikukurən nevəniən. Nahatətəien səim rinomasan raka nənimem.” Nənə təkwtəkwuni nəha nənimen rinamasan minətə nari. Nənə Iesu ramesi suatuk mamevən, iərmama nəha rukurirə i.

Iesu rapirapw fwe Jerusalem narmama haməgnəgini in

11 Irəha həuvən ipaka ti Jerusalem, mhəier pen ia Təkuər Olif †† ia kwopun nəha ipaka ti rukwənu mi nəha Petfas mine Petani. Ia nəpən nəha Iesu rərhi pen iərmama kəru səvənhi, ² mini pen ti nirau i mə, “Kimirau tirouevən fwe ia rukwənu nəha samarəti pen i. Nəpən tirouapirapw fwe ikin, tirouətə kwəti togki riti kinəkwi tərini, iərmama ripkəkure raka mhə irə. Tiroufi raka nari irə, rouəsigi rouvehe. ³ Trini minuə iərmama riti rəres kimirau i mə, ‘Rəfo iroufi raka nari ia kwəti togki?’ tirouni pen mə, ‘Iərimənu səkitaha raməres kwəti togki i, mətə tripkəpwəmwis mhə trərhi pehe mwi i.’” ⁴ Ia nəpən nəha krauevən rouətoni kwəti togki

† 10:45 1Tim 2:5-6 †† 10:47 Mat 9:27, 15:22 † 10:52 Mak 5:34 †† Olif, in nei riti. Ruta pik ia təkuər nəha.

nəha kinəkwi tərini pen ipaka ti kwəruə ia nimwə riti ramərer ia suatuk. Nəpən kroufi raka nari irə, ⁵ narmama nepwin səməme kamhərer ipaka ti nirau ia kwopun nəha həni mə, “Rəfo iroufi raka nari ia kwəti togki?” ⁶ Mətə krouni pen nəfe Iesu riməni pen ti nirau i. Nəpən narmama me nəha həregi, həseni irau krouevən. ⁷ Irau krouəsigi kwəti togki nəha rouvehe ti Iesu, rouəpənə pen karkahu əpwəmwis mi səvənrau ia təkuren. Nənə Iesu rəkure irə. ⁸ Narmama həpik həpənə karkahu əpwəmwis me səvənraha ia suatuk. Narmama nepwin mwi həpənə pen nimwai nei me sə hənərai ia nime i nari. ⁹ Narmama səməme kamhəkupwən mine səməme kamhəkuriə ia Iesu, kamhəkwein əpwəmwis, mamhəni mə, “Səgnəgini Kumwesən!”

Səkwein amasan ia iərmama i rauvehe ia nəghi Iərimənu səkitaha!

¹⁰ Səkwein amasan ia kig i rauvehe mə truehi təmwehki kaha səkitaha Kig Tevit mərimənu ia kitaha! Kəgnəgini Kumwesən ia neiai irənhə anan!”

¹¹ Nənə Iesu ruvnimwə ia Jerusalem, mevən ia nimwə səvəi Kumwesən, maməspau narimnari me fwe ikin. Mətə raməruarəv ro pen Iesu rəpwəh mirərig mevən fwe ia Petani irəha twelef narmama me səvənhi.

Iesu rini pen ti nei riti mə tripkukua mhə mwi

¹² Rakwakwi irə irəha həier ia Petani. Iesu riregi nukumhə rinahi. ¹³ ††Rəti pen mətəni niemis ††† riti ramərer. Nimwan ripik. Iesu revən mə trətə mə nukwan fwe ikin uə riwən. Revən ipaka tukwe, mətə nimwan me a. Nukwan riwən ti nəri nə mə ripko mhə nəpən atukwatukw sə nei nəha trukua irə. ¹⁴ †††Ro iamənh i irə Iesu rini pen ti nei nəha mə, “Iərmama riti trəpwəh mwi nəniien nukwam ia nəpən riti.” Nəpən Iesu rini nəgkariien nəha, narmama me səvənhi həregi.

Iesu rəkoui irapw narmama me ia nimwə səvəi Kumwesən

¹⁵ Iesu mine narmama me səvənhi həier pehe ia Jerusalem. Nənə Iesu revən ia nimwə səvəi Kumwesən, minaməkoui irapw narmama me səməme kamhəmri pen nəmri nari ia narimnari me mine səməme kamhəuvehi nəmri narimnari me. ⁵ Rəvsini tepol me səvəi narmama me kamhəvriwei mane me. Rəvsini jea me səvəi narmama səməme kauvehi nəmri menu me ti nirəha, ¹⁶ minise pen ti narmama mə tuhəpwəh nuvehiən narimnari me mhəpi simwin ia kwopun nəha nimwə səvəi Kumwesən ramərer ikin. ¹⁷ Nənə Iesu rinamahatən irəha mə, “Kimərai pen ia Nəkukua Ikinan mə, ‘Tukani nimwə səiou mə nimwəfwaki səvəi narmama me ia tənəmtənə me.’”

†† 11:13 Luk 13:6 ††† Fiktri ††† 11:14 Mak 11:20 † Narmama ia maket nəha kamhəmri pen nəmri nari ia narimnari me səvəi nəfwakiien.

Mætə kimiaha hiəno ruvəuvehe kwopun sə rakres me kamhərkwafə ikin."

¹⁸ †Nəp̄in pris asori me mine nahatən me səvəi Loa həregi nəgkiariien səvəi Iesu, kənamhətui suatuk mə tuhousi əpune. Irəha kamhəhek̄ir Iesu t̄i nəri nə mə nərmama me pam nənimenraha rier t̄i nahatənien səvənhi.

¹⁹ Nənə nərUARƏV irə Iesu mine nərmama me səvənhi haraka ia Jerusalem, mamhəuvən.

²⁰ ††Rakwakwi irə ia nəpnəp̄in irəha həkukrau ia kwopun niemis ramərer ikin, mhətə mə nei nəha ruvəmhiə fwe irənhə meste nuan me inhəripw. ²¹ Nənə Pita rerin r̄irhi nəgkiariien səvəi Iesu. R̄ini pen tukwe in mə, "Iahatən, ətə ro nei nəha ikinəkwein ərəha irə, ruvehe muv̄imhiə pam."

²² M̄iregi Iesu r̄ini pen t̄i nirəha i mə, "Tihahatətə ia Kumwesən. ²³ †Iakani n̄ipər̄hienien tukumiaha i tr̄ini minuə iərmama riti r̄ini pen t̄i təkuār i mə, 'Təkuār i, tiko mier mivə pen fwe ia tasi,' mə nətərigien səvəi iərmama nəha rəpwəh nəmkiəmkiien, mətə rahatətə əknekin ia nəfe r̄iməni mə tro, Kumwesən tro nəkwān. ²⁴ ††Ro iam̄inhi irə iakani n̄ipər̄hienien tukumiaha i mə nəp̄in tihəfwaki, nəfe nəgh̄in tihəres i, tihahatətə mə hiəuvəuvehi raka, nənə Kumwesən truvei pehe m kimiaha. ²⁵ ††Nənə nəp̄in tihərer mhəfwaki, tr̄ini minuə iərmama riti r̄ino noien ərəha ia kimiaha, tihenouenou i. Tiho iam̄inhi irə mə Tata səkimiaha ia neiai in mwi trenouenou noien ərəha me səkimiaha."

Nəmə asori me səvəi nəkur Isrel kamhəres mə sin rəsəni wok sə Iesu ramo

²⁷ Irəha həuvehe mwi ia Jerusalem. Nəp̄in Iesu ramavən ia kwopun nimwə səvəi Kumwesən ramərer ikin, pris asori me mine nahatən me səvəi Loa mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həuvehe tukwe, ²⁸ mhəres pen in mə, "Ikamo narimnari me i ia nəkwai sin, uə sin rəsəni ik mə tiko narimnari me i?"

²⁹ M̄iregi Iesu r̄ini pen t̄i nirəha i mə, "Iou mwi takəres kimiaha nəresien riti. Tr̄ini minuə hiəni atukwatukw tukw iou i, tak̄ini pehe tukumiaha i mə iakamo narimnari me i ia nəkwai sin. ³⁰ Tiho mhəni ro tukw iou i mə fwe kupwən, sin rər̄hi pehe Jon mə tro paptas ia nərmama, Kumwesən uə iərmama riti?"

³¹ Nənə irəha hək̄iari pəri, mamhəni mə, "Tsəfni irə i? Tuko səni mə Kumwesən rər̄hi pehe Jon mə tro paptas ia nərmama, Iesu tr̄ini pehe mə, 'Ro iam̄inhi irə rəfo hiəpwəh n̄iniien n̄ipər̄hienien ia nəgkiariien səvəi Jon?' ³² Mətə ko səni mə iərmama riti rər̄hi pehe Jon uə?" Mətə irəha hək̄ir t̄i n̄iniien iam̄inhi irə t̄i nəri nə mə nərmama me hahatətə ia Jon mə in profet pər̄hien riti.

³³ Ro pen həni pen t̄i Iesu i mə, "Kimaha iahəreirei."

M̄iregi Iesu r̄ini pen t̄i nirəha i mə, "Iou mwi ko iəkəpwəh n̄iniien tukumiaha i mə iakamo narimnari me i ia nəkwai sin."

Iesu rusipekin ia nəmə ərəha me nəp̄win səməme kamhətui t̄i nime i krep riti

¹² ††Ia nəp̄in nəha Iesu rinamək̄iari minraha minani nusipekinien me, minani mə, "Iəmə asori riti rəpwei nəkwus nəha krep ia nəm̄hien səvənhi, mukurei pen nəpai rukurau kurau irə, muəsi kəpwier mo nəkwān sə tukeivə testesi t̄ipwei krep ikin t̄i nuvehien nisen, mo mwi nəpai rəpwəmwis mutə tukətui t̄i krep ikin. Nəp̄in ro sampam irə, rəsəni nərmama nəp̄win həuvehe mhətui t̄i nime i krep səvənhi. Irəha tuhəmhu ikin, mhesi kwənkwai krep, mhəuai, mhəuvei pen n̄ipər̄in m iəmə asori. Iəmə asori rəmri pen nime i krep səvənhi ia rəginraha, mier mevən ia tənə əpə iti. ² Nəp̄in kwənkwai krep r̄imruə, iəmə asori rər̄hi pen iərmama riti sə ramo tukwini nari min revən mətə nəmə kamhətui t̄i nime i krep səvənhi. In rokeikei mə tuhəuvei pen kwənkwai krep nəp̄win səpwəni min. ³ Mətə irəha həkwtəm̄hiri iəmə nəha, mhousi, mhər̄hi pen i ramevən, mhəpwəh nuvei penien nari riti min. ⁴ Iəmə asori rərari, mər̄hi pen iərmama riti mwi sə ramo tukwini nari min revən. Nənə irəha housi kənkəpwə, mho naurisien min. ⁵ Iəmə asori rərari mər̄hi pen riti mwi revən. Nənə irəha housi əpune. Irəha ho noien nəha ia nəp̄win mwi hək̄ik. Həuəsi nəp̄win, mhousi əpune nəp̄win.

⁶ ††Nənə nərmama me nəha kamho tukwini nari m iəmə asori həuvəiwən pam, mətə t̄ini anan kuatia sə rokeikei p̄ik. Iəmə asori rər̄hi pen i t̄i nəmə kamhətui t̄i krep, m̄ini mə, 'Irəha tuhəsiai nər̄ik.'

⁷ Mətə nəp̄in nəmə kamhətui t̄i krep hətōni t̄ini iəmə asori, həni pen t̄i nirəha me i mə, 'Kwa t̄ini iəmə asori nəha. Nəp̄in tata səvənhi tremhə, nime i krep i ruvehe mo səvənhi. Pwəh sousi əpune nənə nime i krep səvənhi truvehe mo sək̄itaha i.' ⁸ †Nənə irəha həkwtəm̄hiri, mhousi əpune, mhər̄arki irapw ia taniruə.

⁹ Iəmə asori səvəi nime i krep, trəfo nəha? Truvehe mousi əpune nəmə me nəha məsəni pen nime i krep səvənhi ia rəgi nərməpə. ¹⁰ Rosi kimiaha hiəpkəvsini raka mhə nəgkiariien i ia Nəkukuə Ikinan uə?

'Kəruətərei nəha nəmə kamhəuvrhək̄in nimwə hənua rərəha, mhəpwəh, təkwtək̄wuni nəha ruvəuvehe mino kəruətərei sə rəpi raka pam kəruətərei me, məkwtəm̄hiri əknekin pam nimwə.

¹¹ Iərimənu sək̄itaha r̄ino nəri i, sətōni nəmritaha rier tukwe."

¹² Nənə nəmə asori me hənua tuhəkwtəm̄hiri Iesu, t̄i nəri nə mə həregi mə in r̄ini nusipekinien nəha muəsi irəha i, mətə hənhek̄ir nərmama, mhəpwəh Iesu, mamhəuvən.

Ratukwatukw mə iərmama trərəku takis revən t̄i Kig Sisa uə rekəm?

¹³ ††Nəmə asori me səvəi nəkur Isrel hokeikei mə tuhəkwtəm̄hiri Iesu. Ro pen hər̄hi pen Farisi me nəp̄-

† 11:18 Mak 14:1 †† 11:20 Mak 11:14 † 11:23 Mat 17:20
†† 11:24 Mat 7:7 †† 11:25-26 Mat 5:23, Mat 6:14-15

††† 12:1 Aes 5:1-2 ††† 12:6 Mat 3:17 † 12:8 Hip 13:12

wîn mine nærmama nepwîn sævai Kig Herot mə tuhəvən mhəres Iesu narimnari me nepwîn, mho in rəfwəkour ia nægkiariien sævənhi. ¹⁴ Nənə irəha həuvehe mhəni pen ti Iesu i mə, "Iahatən, iahəukurən mə ik iəmə sə ikani nīpərhienien. Ikəpwəh nehekiriən nər-mama. Nəmə asori uə nəmə auər a ikahatən rəm-nəmwhən a ti nirəha, mahatən atukwatukw suatuk sə Kumwesən rokeikei mə nærmama tuhesi pen. Tiko mini ro tukumaha i mə ratukwatukw ia Loa səkītaha mə tahəuvehi pen nəmri takis m Kig Sisa uə rekəm?"

Mətə Iesu ruvəukurən raka rerinraha mə hokeikei mə in trəfwəkour ia nægkiariien sævənhi. Nənə rini pen ti nirəha i mə, "Rəfo hiameipweipwi iou iamīnhi irə? Həuvehi silin riti mhəuvehi mhəuvehe pwəh iakətə ro." ¹⁶ Nənə irəha həuvei pen silin riti min. Nənə Iesu rəres pen mə, "Nənīmwi iərmama sin i ia silin? Nənə nəghi sin i?"

Miregi həni mə, "Nənīmwi Kig Sisa mine nəghi Kig Sisa."

¹⁷ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, "Narimnari me səvəi Kig Sisa hiəuvei pen m Kig Sisa. Narimnari me səvəi Kumwesən hiəuvei pen m Kumwesən."

Irəha həregi nægkiariien sævənhi, nənimenraha rier.

Satusi me həres Iesu nəresien riti

¹⁸ Satusi me nepwîn həuvehe ti Iesu. (Satusi me irəha kāmhəni mə iərmama sə ruvəmhə ko rīpkətui mhə mwi.) Irəha həuvehe mhəres Iesu nəresien riti, mhəni mə, ¹⁹ "Iahatən, Moses rīmərari pen ia Loa səkītaha mə trini minuə iərman riti remhə, məpwəh sævənhi pran, mətə tīnīnrau riwən, piəvi iərman nəha traməkeikei miri pran nəha rouərəhi nəkwərhakwərha me, rouəsihagin piəvi iəmə nəha. ²⁰ Mətə nərman sefen, irəha piəvnraha me. Sə rasori riri pran riti, krouəpwəh nərəhiien iəkunouihi riti, nənə iərman nəha remhə, məpwəh sævənhi pran. ²¹ Nənə piəvni səro kəru irə riri prən nəha, memhə mwi, məpwəh prən nəha, mətə tīnīnrau riwən. Nənə piəvni səro kahar irə ro mwi iamīnhi irə ²² meste irəha pam sefen həiri prən nəha, mhemhə pam, nənə prən nəha rəpwəh nərəhiien iəkunouihi riti, memhə mwi. ²³ Ni pehe ro tukumaha i. Ia nəpīn nəha Kumwesən tro nærmama hətui mwi ia nemhəien, pran nəha səvəi sin, ti nəri nə mə nərman me nəha sefen irəha pam həməiri in?"

²⁴ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, "Kimiāha hiəreirei nīpwrai nægkiariien me ia Nəkukuə Ikinan, mhəreirei mwi nīskaiien səvəi Kumwesən. Ro iamīnhi irə mine nahatənien səkimiāha rīpkatukwatukw mhə. ²⁵ Nəpīn nærmama tuhətui mwi ia nemhəien, nərman tuhəpwəh niriien nīpran, nīpran tuhəpwəh nesi penien nərman. Mətə irəha tuhəmwhən nagelo me ia neiai. ²⁶ Nənə nægkiariien səvəi nægkiariien i hiaməni mə iərmama ko rīpkətui mhə mwi ia nemhəien. Rosi kimiāha hiəpkəvsini raka mhə nægkiariien nəha ia Nəkukuə Ikinan Moses rīmərari rani nei nəha napw rauək irə mətə rīpkahi əmwesi mhə? Ia kwopwi nægkiariien

† 12:13 Mak 3:6 † 12:17 Rom 13:7 † 12:18 Wok Me 23:8 † 12:19 Dut 25:5 † 12:26 Eks 3:2,6

nəha, Kumwesən rīməni pen ti Moses i mə, 'Iou Kumwesən səvəi Epraham mine Kumwesən səvəi Aesak mine Kumwesən səvəi Jekop.' ²⁷ In rīpko mhə Kumwesən səvəi nærmama me səməme həuvəmhə, mətə in Kumwesən səvəi nærmama me səməme kāmhəmīru. Kimiāha nahatənien səkimiāha rīpkatukwatukw anan mhə."

Nəfe nəha loa rasori ia loa me?

²⁸ Iahatən riti səvəi Loa ruvehe miregi irəha kāmhəres irəha me i. Nəpīn rīregi mə Iesu rini pen atukwatukw ti nirəha i, in rəres pen Iesu i mə, "Nəfe nəha loa rasori ia loa me?"

²⁹ Miregi Iesu rini mə, "Loa sə rasori in nəha Moses rīməni mə, 'Kimiāha nəkur Isrel! Tihətərig amasan! Iərimənu Kumwesən səkītaha in əpa kuation. ³⁰ Nənə tikaməkeikei mokeikei Iərimənu Kumwesən səim ia rerim me pam, mokeikei in ia nīmīruien me pam səim, mokeikei in ia nətərigien me pam səim, mokeikei in ia nīskaiien me pam səim.' ³¹ Nənə loa səro kəru irə in i mə, 'Tikaməkeikei mokeikei piəm rəmwhən ikokeikei atukw a ik.' Loa riti mwi riwən rasori mwi məpi raka loa mi nəha."

³² Miregi iahatən səvəi Loa rini pen ti Iesu i mə, "Iahatən. Nəgkiariien səim ratukwatukw. Ikani nīpərhienien mə Iərimənu in kuation. Kumwesən riti mwi riwən, mətə in əpa. ³³ Iərmama traməkeikei mokeikei in ia rerim me pam, mokeikei in ia nətərigien me pam sævənhi, mokeikei in ia nīskaiien me pam sævənhi. In traməkeikei mokeikei piəvni rəmwhən rokeikei atukw a in. Noien nəha ramasan məpi raka iərmama rousi əpune nərīmīru me, muvani nīpwrənraha ia nīfatə, muvei pen m Kumwesən."

³⁴ Nəpīn Iesu rətə mə iahatən səvəi Loa ramini pen nægkiariien sə ratukwatukw min, rini pen tukwe in mə, "Ik ipaka ti nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə." Kurirə irə nærmama pam həhekīr Iesu. Riti mwi riwən rəres pen nəresien min.

Kristo in tini sin?

³⁵ Nəpīn Iesu ramahatən nærmama ia nimwə səvəi Kumwesən, rəres pen irəha i mə, "Rəfo nahatən me səvəi Loa haməni mə Kristo in tini Kig Tevit? ³⁶ Kig Tevit atukwatukw, nəpīn Nənīmwin Ikinan rinarə irə, rīməni irapw mə,

'Kumwesən rini pen ti Iərimənu səiou mə,

əkurei ia nīkarek mwatuk

mesite tako nærmama səməme haməmwəki ik həuvehe,

tikərpwi utə tipage nisum mi ia nirəha.'

³⁷ Ia nægkiariien nəha Kig Tevit atukwatukw rinəkwein Kristo mə Iərimənu sævənhi. Mə ro iamīnhi irə rəfo irəha kāmhəni mə in tini Kig Tevit?"

Nəkuər nəha rerinraha ragien mə tuhətərig ia Iesu.

‡ 12:28 Luk 10:25-28 † 12:29 Dut 6:4-5 † 12:31 Lev 19:18 § 12:33 Dut 4:35, Aes 45:21, 1Saml 15:22, Hos 6:6 † Nəgkiariien səvəi nəkur Kris rīməni iamīnhi irə mə, "Iərimənu rini pen ti Iərimənu səiou."

³⁸ Nəpın Iesu ramahatən irəha i, mani mə, “Kimiaha tihaməkeikei mhəsiari ti nahatən me səvəi Loa. Irəha hokeikei mə tuharkahu ia karkahu əpwəmwis me mamhan. Ia kwopun kamo maket me ikin hokeikei mə nərmama tuhəkwein irəha ia nisialien. ³⁹ Ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel hokeikei mə tuhəkure ia kwopun amasan me. Ia nəveginien asori me hokeikei mə tuhəkure ia kwopun kamsiai nəmə asori me ikin. ⁴⁰ Irəha kamhəpeki raka nautə səvəi nıpran me səməme nərman me səvənraha hemhə mhəpwəh irəha. Kamhəfwaki ia nəfwakien əpwəmwis me mə nərmama tuhəsiai irəha. Kumwesən trərpwin noien ərəha me səvənraha rasori mwi.”

Pran riti sə ruvei pen mane səvənhi sampam m Kumwesən

⁴¹ †Iesu raməkure ipaka ti kwopun kamerukw pen mane m Kumwesən ikin, maməspau nərmama me kamherukw pen mane me səvənraha. Nərmama me səməme nautə səvənraha rasori həpik herukw pen mane asori. ⁴² Mətə pran riti fwe ikin. Səvənhi iərman remhə məpwəh in. Nautə səvənhi riwən. Ruvehe merukw pen silin ouih mi kəru.

⁴³ ††Nəpın Iesu rətoni, rəkwein nərmama me səvənhi həuvehe. Rini pen ti nirəha i mə, “Iakani nıpərhiendien tukumiaha i mə prən nəha iərman səvənhi remhə məpwəh in, nautə səvənhi riwən, in rerukw pen mane rasori məpi raka nərmama me pam nəha səməme kamherukw pen mane m Kumwesən. ⁴⁴ Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə nərmama me nəha nautə səvənraha rasori. Həuvehi raka nıpərın a mhəuvei pen m Kumwesən. Mətə prən nəha nautə səvənhi riwən ruvei pen mane me pam səvənhi sə truvehi nəveginien irə.”

Iesu rini irapw mə tukamevən tukousi testesi pam nimwə səvəi Kumwesən

13 Nəpın Iesu rinamier ia kwopun nimwə səvəi Kumwesən ramərer ikin, iərmama riti səvənhi rini pen tukwe in mə, “Iahatən. Ətə ro nimwə səvəi Kumwesən. Kino ia kəruətərei asori me. Nimwə me i hamasan pik.”

² †Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ikətə nimwə asori me i? Tukamevən tukousi testesi pam, kəruətərei riti ko rəpwəh nərər əknekinien ia riti.”

³ Nəpın Iesu raməkure ia Təkuər Olif, maməti əpwəmwis pen ia nimwə səvəi Kumwesən, Pita mine Jemes mine Jon mine Antru həres afafa in mə, ⁴ “Tiko mini ro tukumaha i mə narimnari me nəha truvehe ti nesən? Nəfe nımtətien truvehe mahatən pen mə nəpın səvəi narimnari me nəha ruvəuvehe ipaka?”

⁵ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha tihaməsiari kamo iərmama riti reikuə ia kimiaha. ⁶ Nərmama həpik tuhəuvehe ia nəghik, mhəni mə irəha Kristo. Tuheikuə ia nərmama həpik. ⁷ Nəpın tihəregi nərmama tuhəvisau ia naruagənien mə ‘naruagənien riti fwe’ uə ‘naruagənien trutə,’ tihəpwəh nehekiriien.

† 12:41 2King 12:9 †† 12:43 2Kor 8:12 ‡ 13:2 Luk 19:44

Nəri nəha traməkeikei muvehe, mətə rıpkə mhə ihi nəpın sampam. ⁸ ††Nərmama ia kwənəkwus riti tuhəskəmter mharuagən irəha nərmama ia kwənəkwus əpə. Nərmama səvəi kig riti tuhəskəmter mharuagən irəha nərmama səvəi kig əpə. Kwopun me nıpwın nımwınmwien trıkiu. Nukumhə trahi nərmama. Mətə narimnari me i rəmwhen a ia pran sə rinamregi təkutan rinaməmısa ti nərəhiien iəkunouih.

⁹ ††Kimiaha tihamətə amasan ia kimiaha me. Nərmama tuhəuvei pen kimiaha ia rəgi nəmə asori me mə irəha tuhəkiri nəgkiariien səkimiaha. Fwe ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel tuhərisi kimiaha. Tihərer ia nəmri kig me mine ia nəmri nərmama səməme kamhərimənu ti nəri nə mə kimiaha nərmama me səiou. Tihərer ia nəmrinraha mhəvisau irapw nəgkiariien amasan səiou minraha. ¹⁰ Nəgkiariien amasan səiou traməkeikei mukupwən mevən ti nərmama pam ia tənəmtənə me kurirə irə nəpın sampam truvehe. ¹¹ ††Nəpın nərmama tuhəuvei pen kimiaha ia rəgi nəmə asori me mə irəha tuhəkiri nəgkiariien səkimiaha, kurirə hiəgkiari, tihəpwəh nətərig pikien ia nəfe tihəni. Mətə ia nəpın səkimiaha tihəgkiari irə, tihəskəmter, mhəgkiari, ti nəri nə mə rıpkə mhə kimiaha atukwatukw tihəgkiari, mətə Nənimwin İkinan truvei pehe nəgkiariien m kimiaha hiəgkiari.

¹² †††Ia nəpın nəha iərmama truvei pen piəvni anan ia rəgi nərməpə mə tukousi əpune. Tata me tuho mwi iamınhi ia tinınraha me. Nəkwərəkəwərha me tuhəskəmter mhəni ərəha səvənraha me tata mine mama, mhəuvei pen irəha mə tukousi əpune irəha. ¹³ †Nərmama me pam tuhəmwəki kimiaha ti nəri nə mə kimiaha nərmama me səiou. Mətə iərmama sə trərər əknekin ia nahatətəien səvənhi meste nərəhaien me i həuvehe mhəkukurau pam, Kumwesən truvehimiru in.”

Nərəhaien asori ia Jerusalem

¹⁴ †††Kimiaha tihətəni nəri Profet Taniel rıməni kani mə ‘Nəri sə rərəha anan mamouraha narimnari ikinan.’ Tramərer ia kwopun sə rıpkətkwatukw mhə mə trərər ikin. ††† Ia nəpın nəha tihətəni, (iərmama sə raməvsini nəkukuə i traməkeikei mukurən nıpwran), nərmama ia tənə Jutia tuhaməkeikei mhəp mhərkwafə ia təkue me. ¹⁵ ††Trini minuə iərmama riti raməpwis ia təkure nimwə səvənhi, traməkeikei meiwaiu map akwauakw, məpwəh nuvımwəien mə truvehi nari riti. ¹⁶ Trini minuə iərmama riti raməmhə ia nəmhiien səvənhi, traməkeikei map akwauakw, məpwəh nırərigien mevən imwəni mə truvehi səvənhi tinari. ¹⁷ †††Trərəha anan ti nıpran me səməme tuhəpəmpəm mine səməme tuhaməuvei kənuu m nəkwərəkəwərha əmtəmetə me ia nəpın nəha ¹⁸ Tihəfwaki mə nəpın nəha trəpwəh nuveheien ia nəpın səvəi nəkwie-

†† 13:8 Aes 19:2, 2Kron 15:6 †† 13:9 Mat 10:17-20 ††† 13:11 Luk 12:11-12 ††† 13:12 Mat 10:21 † 13:13 Mat 10:22, Jon 15:21 †† 13:14 Dan 9:27, 11:31, Dan 12:11 ††† Trərər ia kwopun ikinan anan ia nimwə səvəi Kumwesən. †† 13:15 Luk 17:31 ††† 13:17 Luk 23:29

ien, ¹⁹†ti nari nā mā nāpin nāha nāpin sāvai nārāhien. Nārāhien nāha trasori māpi raka nārāhien me pam sāmame hāuvēuhe raka fwe nukune narāien †† mesite pehe ipwet mine. Nānā nārāhien riti mwi riwān truvehe māpi raka. ²⁰ Ko nārāhien nāha ravān āpwāmwis, nārmama me hemhā pam. Mātā Iārimānu tro nāpin sā nārāhien nāha travān irā rukwakwa. In tro iamīnhi irā mā truvehimīru nārmama me sāvānhi sāmame ruvārfi raka irāha. ²¹ Ia nāpin nāha, trīni mīnuā iārmama riti rini pehe tukumiaha i mā, ‘Hātā ro Kristo i’ uā ‘Hātā ro Kristo nāha,’ kīmiaha tihāpwāh nīnīien nīpārhiēnien irā. ²² †Nārmama tuhāskāmter. Nepwīn tuhāni mā irāha Kristo, mātā neikuāien. Nepwīn tuhāni mā irāha profet, mātā neikuāien. Tuho nīmtātien me mīne narimnari me nārmama tuhātōni mhārkārinarī irā. Irāha tuhāmwur mā tuheikuā ia nārmama sāmame Kumwesān ruvārfi raka irāha, trīni mīnuā irāha hāukurān noien. ²³ Mātā kīmiaha tīhamāsiari. Narimnari me pam iakukupwān muvāni raka tukumiaha i.”

Kristo truvehe mwi

²⁴ ††Iesu rīrīpin mīni mā, “Mātā nāpin nārāhien nāha truvehe mukurāu pam,

‘meri truvehe mīpitāv,
mākwā trāpwāh nāhiāpwien,

²⁵ kāmāhau me ia nīmagouagou tuhāsasāsas,
narimnari me ia nīmagouagou hāskai pik,
Kumwesān trīkiukiū ia nīrāha.’

²⁶ Kurirā irā nārmama tuhātōni iou, Iāmāti Iārmama, ia nāpuā iakauvehe ia nīskaiien asori mīne nukuraanien asori. ²⁷ ††Ia nāpin nāha takārhi raka nagelo me sāiou hāuvrehi, mhāuvesu, mhāuveraha, mhāuvareī, mhāuvān ia kwopun me pam ia tīprānā i, mhāpeki nārmama me sāmame iakīmārfi irāha mā sāiou, mhāpeki irāha mhāuvehe.

²⁸ Hāregi ro nusipekīnien sāvai nei nāha niēmīs. Nāpin rīnarkwi pen tukun sā rīmārmāru mīnamāpīrpir, kīmiaha hiāukurān mā nāpin sāvai nāpnāpanien ruvāuvehe ipaka. ²⁹ Rāmwhēn a mwi, nāpin kīmiaha tihātōni narimnari me i hānamāier pehe, tihāukurān mā iou, Iāmāti Iārmama, iakuvāuvehe ipaka, rāmwhēn a iakamārer ia kwāruā ia nīmwā mā takuvnīmwā pehe. ³⁰ Iakani nīpārhiēnien tukumiaha i mā nārmama sāmame kāmhamīru tākwākūwūni mīne tuhāpwāh nemhā pamien meste narimnari me pam i hāier pehe. ³¹ Neiai mīne tīprānā trouiwān, mātā nāgkiariēn me sāiou tuhāpkiwān mhā.

³² Mātā nāpin sāvai nari nāha, uā aōa sāvānhi, iārmama riti riwān rukurān. Nagelo me ia neiai mīne iou mwi, Tīni Kumwesān, iahāreirei. Mātā Tata sāiou, in āpa rukurān. ³³ Kīmiaha tīhamāsiari, tī nari nā mā hiāreirei mā nāpin nāha truvehe tīnesān.

³⁴ †††Rāmwhēn a ia iārmama riti ravān āpwāmwis,

† 13:19 Dan 12:1, Joel 2:2, Rev 7:14 †† Uā fwe kupwān ia nāpin nāha Kumwesān rīno neiai mīne tīprānā mīne narimnari me pam. † 13:22 Dut 13:1-3, Rev 13:13 †† 13:24 Rev 8:12 †† 13:27 Mat 13:41 ††† 13:34 Mat 25:14

māseni pen narimnari me sāvānhi ia rāgi nārmama me sāmame kāmho tukwīni nari mīn. Irāha pam sāvānraha wok rarā. Nānā nāpin iārmama nāha ramiēr irā rini pen tī iārmama sā ramākure ia kwāruā ia nīmwā sāvānhi mā, ‘Tīkamātui amasan tī sāiou narimnari me, māpwāh napriēn.’

³⁵ †††Ro iamīnhi irā kīmiaha tīhamākeikei mhātui amasan, mhāpwāh napriēn, tī nari nā mā hiāreirei mā iāmā asori sāvai nīmwā truvehe tīnesān. Truvehe ia nāruarāv uā ia nāpin uā ia nāpin rāiā rakaka irā uā ia nāpnāpin. ³⁶ Rārāha mā ruvehe akwauakw mātoni hīamāpri. ³⁷ Nāfe iakamīni pehe tukumiaha i, iakamīni pen tī nārmama me pam mā, ‘Hātui amasan, mhāpwāh napriēn!’”

Nāmā asori me sāvai nākūr Isrel kāmhatui suatuk tī nousi āpuneien Iesu

14 [§]Nāpin kēru mwi nākūr Isrel ho Pasova irāu nāvegīnien asori sā hani bred sā yīs riwān irā. ^{§†} Prīs asori me mīne nahātān me sāvai Loa kāmhatui suatuk riti mā tuhāvān afāfa, mākwātāmhirī Iesu, mhōusi āpune. ² Irāha kāmhāni mā, “Pwāh kitaha sāpwāh nākwātāmhirīēn Iesu ia nāpin sāvai nāvegīnien asori. Rārāha mā nārmama niēmaha trāpi irāha kāmho nurīgrīgīēn asori tukwe.”

Pran riti rātāgi pen senta ia nukwāne Iesu

³ †††Nāpin Iesu ramarā ia rukwānu nāha Petani, ruvnīmā pen ia nākwai nīmā sāvai Saemon. (Saemon nāha kupwān nemhāien skai ro tekīn.) Iesu ramākure māmani nari. Pran riti ruvehe māuvehi potel riti kīno ia kārūātereī riti nāghīn nā alapasta. Fwe ia nākwai potel nāha senta sā kīno ia nat atukwatukw. ^{§†} Nānīmen rutā pik. Prān nāha rātefi tārhuī potel nāha, mātāgi pen ia nukwāne Iesu.

⁴ Mātā nārmama nepwīn niēmaha rāpi irāha, kāmhāni pen tī nīrāha me i mā, “Rāfo ramouraha senta iānhi? ⁵ Ramasan mā rīpkāmri pen a nāmri nari ia senta nāha pwāh iārmama riti ruvehi. Rukurān nuvehiēn māne asori muvei pen m nārmama nautā sāvānraha riwān.” Nānā kāmhāski prān nāha.

⁶ Mātā Iesu rini mā, “Tihāpwāh nāskiēn prān i! Rāfo hīamo iamīnhi irā? In ramo noien amasan riti miou.

⁷ †††Nārmama me sāmame nautā sāvānraha riwān tuhamarā kīmiaha mīnraha ia nāpin me. Nāpin hīnuā tīhasitu ia nīrāha, hiāukurān nasituēn. Mātā iou tapkarā mhā kitaha m kīmiaha nāpin me. ⁸ ††Prān i rīno nari riti rāmwhēn irā mā tro. Rukupwān mātāgi pehe senta māpnāpnānēnā ia nīpwāk mā tukīnimwi.

⁹ Iakani nīpārhiēnien tukumiaha i mā nārmama

††† 13:35 Luk 12:38 § 14:1 Mak 11:18 §† Iārimānu rīmāni pen tī nākūr Isrel mā irāha tuhamākeikei mhō Pasova irāu nāvegīnien asori sā hani bred sā yīs riwān irā. Tuho ia nuk nuk me mā rerīnraha trīrhi nāpin Iārimānu rīmāivā uēni nīmā sāvānraha ia tānā Ijip, māpwāh nousi āpuneien nāmritāik sāvānraha: Eks 12:1-19 §†† 14:3 Luk 7:37-38 §† Nat in nei riti. Nīpekin rapein amasan. Rutā ia tānā sāvai nāmā Intia isipwīn tī tānā sāvai nākūr Isrel. Ro pen nānīmen rutā pik. §†† 14:7 Dut 15:11 §† 14:8 Jon 19:40

tuhəvisau irapw nəgkiariien amasan səiou ia kwopun me ia tiḡrənə i, mhəvisau irapw nəfe ḡrən i rino miou mə nərmama rerinraha tramrhi."

Jutas truvei pen Iesu ia rəgi nərmama səməme kamhəmwəki in

¹⁰ Jutas Iskariot, in riti ia twelef nərmama me səvəi Iesu, revən ti pris asori me mə trəgkiari minraha. Revən mini mə, "Takuvei pehe Iesu m kimiaha."

¹¹ Nəḡin pris asori me həregi nəgkiariien səvənhi, rerinraha ragien tukwe. Həni mə tuhəuvei pen mane min. Nənə Jutas rinamətui suatuk mə truvei pen Iesu ia rəginraha.

Iərmama kəru səvəi Iesu krouəpnəpenə ti nəveginien kaməni bred sə yis riwən irə

¹² †Neste atukwatukw nəḡin nəha tuhəni bred sə yis riwən irə. (Ia nəḡin asori nəha, nərmama kamhousi əpune sipsip me səvəi Pasova.) Nərmama me səvəi Iesu həres pen Iesu i mə, "Kwopun pəku nəha ikokeikei mə kimaha tahəvən mhəpnəpenə ti nəveginien səvəi Pasova ikin, nənə, ik tikəni?"

¹³ Nənə Iesu rərhi pen iərmama mi kəru səvənhi mini pen ti nirau i mə, "Kimirau tirouevən fwe ia Jerusalem. Iərman riti trəpi raka kimirau ia suatuk, mauvehi tiki-nari riti nui rukuər irə. Iroukurirə pen in. ¹⁴ Nəḡin revən muvniwə ia nəkwai nimwə, iroukurirə i, rauevən, rouni pen ti iəmə asori səvəi nimwə nəha mə, 'Iahatən səkitaha rani mə, nimwə əfo nəha tahani pəri nəveginien səvəi Pasova kimaha səiou me nərmama me ikin?' ¹⁵ Nənə in triri kimirau mevən fwe irənhə ia nimwə nəha mahatən rum asori riti. Narimnari me pam hənəmək raka fwe ikin. Ia rum nəha kimirau tirouəpnəpenə tukutaha."

¹⁶ Nənə iərmama mi nəha səvəi Iesu krouier, rouevən fwe ia Jerusalem, rouətə narimnari me pam rosi a Iesu riməni pen ti nirau i. Nənə krouəpnəpenə ti nəveginien səvəi Pasova.

Jutas truvei pen Iesu ia rəgi nərmama səməme kamhəmwəki in

¹⁷ Ia nəruarəv Iesu ruvehe irəha twelef nərmama me səvənhi. ¹⁸ †Nəḡin kamhəni pəri nari irə, Iesu rini pen ti nirəha i mə, "Iakani nḡpərhienien tukumiaha i mə kimiaha riti truvei pen iou ia rəgi nərmama me səməme kamhəmwəki iou. Kimiaha riti raməni pəri nari kimrau min."

¹⁹ Nəḡin irəha həregi nəgkiariien nəha, rerinraha rəpou. Həuvehe kuatia kuatia mamhəres Iesu i mə, "Sin nəha ikani? Iou?"

²⁰ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, "Iakani kimiaha riti ia twelef nərmama me i səiou. Iərmama sə rameitesi bred ia tikiplet kuatia kimrau min. ²¹ Iou, Iəməti Iərmama, takaməkeikei memhə rəmwhen kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan, mətə trərəha anan ti iərmama sə truvei pen iou ia rəgi nərmama me

səməme kamhəmwəki iou. Ramasan pik mə ripkəp-wəh a nətuiien."

Nəḡin sampam Iesu rəni nari irəha nərmama me səvənhi

²² Nəḡin nəha kamhəni nari irə, Iesu ruvehi bred məfwaki mini vivi Kumwesən tukwe. Məfwaki pam, nənə məkwsen muvei pen m səvənhi me nərmama me, mini pen ti nirəha i mə, "Tihəuvehi. In i nḡpwak."

²³ Kurirə irə in ruvehi kap waen, məfwaki mini vivi Kumwesən tukwe. Məfwaki pam, nənə muvei pen min-raha irəha pam hənimwi waen ia tikikap nəha.

²⁴ †Nəḡin Iesu rauvei pen minraha, in rini mə, "In i nitek sə trərihi tərini əknekən nəgkiariien vi səvəi Kumwesən. Traiu ti nərmama həpik. ²⁵ Iakani nḡpərhienien tukumiaha i mə tapkənimwi mhə mwi waen meste takənimwi waen vi ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə."

²⁶ Nənə irəha hani nḡpu riti, mho sampam irə, mhəier mhəuvən ia Təkuər Olif.

Iesu rini mə tukamevən nərmama me səvənhi tuhap kirkiri mhəpwəh in

²⁷ †Iesu rini pen ti səvənhi nərmama me i mə, "Tukamevən kimiaha pam tihap raka ia nirak. Iakani iamihhi irə ti nəri nə mə kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan mə Kumwesən rini mə,

'Iou takousi iərmama sə ramətui ti sipsip, sipsip me tuhaiu kirkiri.'

²⁸ †Mətə in tro iakətui mwi ia nemhəien səiou. Takətui raka, mevən fwe ia tənə Kalili. Iou takukupwən kimiaha tihəkurirə."

²⁹ Mətə Pita rini pen ti Iesu i mə, "Irəha pam tuhap raka ia niram, mətə ripko mhə iou."

³⁰ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, "Iakani nḡpərhienien tukw ik i ipwet ia nəḡin, kurirə rəiə rakaka səro kəru irə, ik tikini m kahar mə ikreirei iou."

³¹ †Mətə Pita rəgkiari asori mə, "Trini minuə həni mə takaməkeikei memhə krau mik, mətə ko iakəpwəh niniien mə iakreirei ik." Nənə irəha pam həni nəgkiariien kuatia.

Iesu revən fwe ia Ketseməne, maməfwaki fwe ikin

³² †Irəha həvən ia kwopun riti nəghin nə Ketseməne. Iesu rini pen ti səvənhi me nərmama me i mə, "Kimiaha tihaməkure ia kwopun i. Pwəh iou iakevən məfwaki." ³³ Nənə in riri Pita, Jemes, mine Jon harevən irəha min. Ia nəḡin nəha in rinamregi rərəha, rerin rəpou pik. ³⁴ †Nənə rini pen ti nirəhar i mə, "Rerik rəpou pik ipaka iakemhə tukwe. Tiamharo i mharəp-wəh napriien."

³⁵ Nənə Iesu revən ouihi a mwi, mimwei ia tiḡrənə, məfwaki, maməres suatuk riti mwi mə nəḡin nəha trukurau irə. ³⁶ †In rini mə, "Tata keikei, narimnari me pam riməru tukw ik. Tikuvehi raka kap i pwəh iakəp-

† 14:12 Eks 12:6, 14:20 †† 14:18 Sam 41:9

‡ 14:24 Sek 9:11, Jer 31:31-34, 1Kor 10:16, Hip 9:20 †† 14:27 Mak 14:50 †† 14:28 Mat 28:16, Mak 16:7 ††† 14:31 Jon 11:16

wəh nənīmwiien. Mətə tikəpwəh noien rəmwhen sə iakokeikei, mətə tiko rəmwhen sə ikokeikei.”

³⁷ Nənə Iesu rəfwaki pam, mīrərig pehe mətōni Pita mīne Jemes mīne Jon kamharapri. Nənə in rīni pen tī Pita i mā, “Eh, Saemon, rəfo ikamapri, ko ipkətui mhə nəpīn ouīhi a uə? ³⁸ †Tiharətui mharəfwaki mā tiharəpwəh nīmweiien ia nərəhaien. Nīpərhiēnien, rērimiaha ragien mā tihəfwaki, mətə nīpwramiaha rəpou.”

³⁹ Nənə Iesu rīrərig mevən məfwaki mwi, mīni a nəgkiariien sə rīmāni kupwən. ⁴⁰ Nənə mīrərig pehe mwi mətə irəhar kamharapri mwi, tī nəri nə mā napriēn ruvəuvehi irəhar. Nənə harfi nəmriṅrahar, mətə harreirei mā tuharni pen nəfe tukwe in.

⁴¹ Nənə Iesu revən səro kahar irə muvehe mīni pen tī nīrəhar i mā, “Hiamarapri, mamharuvehi ihi napwisien səkīmiahar? Nəmwhen. Nəpīn nəha ruvəuvehe. Iərmama riti truvei pen iou, Iəməti Iərmama, ia rəgi nəmə ərəha me. ⁴² Tiharo mharərer. Pwəh saməuvən. Hətə ro, iərmama nəha trīni pui iou ruvəuvehe ipaka.”

Nərmama səməme kamhəmwəki Iesu həuvehe mhəkwtəmhiri in

⁴³ Nəpīn Iesu raməgkiari ihi, Jutas, in riti ia twełf nərmama me səvəi Iesu, ruvehe irəha nərmama me həpik. Pris asori me mīne nahatən me səvəi Loa mīne nəmə asori me səvəi nəkur Isrel hənərhi pen irəha. Nəpwīn kamhəuvehi nau. Nəpwīn kamhəuvehi nīpəri nei.

⁴⁴ Jutas rīnəgkiari raka mīnraha mā, “Iərmama sə takakei min, iəmə nə in nə. Kīmīaha tihəkwtəmhiri, mhəiri raka mhəuvən, mhətui amasan mā trəpwəh napriēn.” ⁴⁵ Nənə nəpīn Jutas ruvehe ia kwopun nəha, revən atukwatukw tī Iesu, mīni mā, “Iahatən!” Nənə makei min. ⁴⁶ Jutas rakei min, nənə nərmama me həuvehe mhəkwtəmhiri. ⁴⁷ Mətə iərmama riti sə ramərer ipaka tī Iesu reivi raka nau səvənhi, mərəi iərmama riti sə ramo tukwini nari m pris asori anan, mərəi raka nīkare nīfregin.

⁴⁸ Nənə Iesu rīni pen tī nīrəha i mā, “Rəfo hiəuvehi nau me mīne nīpərpəri nei me mhəuvehe mā tihəkwtəmhiri iou iamīnhi irə? Nətərigien səkīmīaha rīnuə iou rakres riti uə? ⁴⁹ ††Ia nərīneiv m neis mīne iakamarə kītaha m kīmīaha fwe ia nīmwə səvəi Kumwesən, mamahatən nərmama. Rəfo hiəpwəh nəkwtəmhirīien iou ia nəpīn nəha? Mətə hīamo iamīnhi irə mā nəgkiariien sə Nəkukuə Ikinan rīmāni truvehe mukuə.” ⁵⁰ Irəha həkwtəmhiri Iesu. Nənə nərmama me pam səvənhi həpwəh in mhəp.

⁵¹ Təmaruə riti rakurirə Iesu. Rauvegi a nīpwrān ia ravaravar. Nərmama me həuvehe mhəkwtəmhiri. ⁵² Mətə resi raka ravaravar ia nīpwrān maiu auər a map.

Iesu rərer ia nəmri nəmə asori me səvəi nəkur Isrel

⁵³ Nərmama me həiri Iesu mhəuvən tī pris asori anan. Pris asori me mīne nəmə asori me səvəi nəkur Isrel, mīne nahatən me səvəi Loa, hənousəsīmwin pen pam raka irəha me tukwe. ⁵⁴ Nəpīn həiri pen Iesu mamhəuvən, Pita rakurirə ia Iesu mamavən isipwin tukwe meste nari fwe ia nīkare nīmwə səvəi pris asori anan. Nənə muvniwə maməkure irəha iotukwininari me, mamərhiəpw ia napw.

⁵⁵ Nənə pris asori me mīne nəmə asori me səvəi nəkur Isrel kamhətui nərmama nəpwīn mā tuhəni irapw nəri ərəha riti sə Iesu rīno uə rīmāni. Nəmə asori me hokeikei mā tuhəregi pwəh housi əpune Iesu tukwe. Mətə irəha həpkətə mhə nari riti. ⁵⁶ Rəknekin tī nīrəha tī nəri nə mā nərmama həpik həskəmter mamheikuə ia nəfe hənətoni Iesu rīno uə həməregi in rīmāni, mətə nəgkiariien səvənraha rīpkuvehe mhə mo kuatia.

⁵⁷ Nənə nərmama nəpwīn həskəmter mamheikuə ia Iesu mamhəni mā, ⁵⁸ ††Kīmīaha iahəregi iəmə i rīmāni mā, †Iou takouraha nīmwə i səvəi Kumwesən sə nərmama hənəo ia rəginraha. Nəpīn kahar rukurau takuvrhəkin riti mwi nərmama tuhəpwəh noien ia rəginraha.” ⁵⁹ Həni iamīnhi irə, mətə nəgkiariien mwi səvənraha rīpkə mhə kuatia.

⁶⁰ Nənə pris asori anan rərer ia kurkwan ia nīrəha mərəs pen Iesu i mā, “Nəgkiariien riti rīwən tikīni? Rəfo ia nəgkiariien nəha irəha kamhəni mamhousi ik irə?” ⁶¹ ††Mətə Iesu rəpnāpen, məpwəh nəgkiariien.

Nənə pris asori anan rəres pen mwi mā, “Rəfo? Ik Kristo? Kumwesən sə kamīni vivi in tīni nə ik?”

⁶² Mīregi Iesu rīni mā, “Iou i. Tukamevən kīmīaha tihətōni iou, Iəməti Iərmama, takaməkure ia nīkare Kumwesən mwatuk sə in nīskaiien səvənhi rasori. Tihətōni mwi iou takauvehe ia nəpuə me ia nīmagouagou.”

⁶³ Nənə nəpīn pris asori anan rīregi, reitehi karkahu səvənhi, mīni mā, “Kītaha tsətui iərmama riti mwi tro pui iəmə i tī nəfe? ⁶⁴ ††Hiəuvəregi raka mā in rīni ərəha Kumwesən. Nətərigien səkīmīaha mā tsəfo irə?”

Nənə irəha pam həni mā Iesu traməkeikei memhə. ⁶⁵ Nəpwīn həskəmter mhərgəvəsi pen in. Nəpwīn housəman nənimen, mamhəuəsi in, mamhəni mā, “Ni ro nəgkiariien sə ruku pen tī Nənīmwin mā sin ruəsi ik!” Nənə naruagən me səvəi pris asori anan irəha mwi həuvehi mhəpwī.

Pita rīni mā in rīreirei Iesu

⁶⁶ Pita in fwe inhəripw ia nīkare nīmwə səvəi pris asori anan. Nənə pran riti sə ramo tukwini nari m pris asori anan ruvehe. ⁶⁷ Nəpīn rətoni Pita ramərhiəpw ia napw, rəti əter irə, mīni mā, “Ik mwi ikinamavən pəri kimirau Iesu iəmə Nasaret.”

†† 14:32 Jon 18:1 § 14:34 Jon 12:27 †† 14:36 Rom 8:15, Kal 4:6, Mak 10:38, Jon 6:38 † 14:38 Luk 11:4 †† 14:49 Luk 19:47, 21:37, Jon 18:20

‡ 14:58 Jon 2:19-21 †† 14:61 Mak 15:5, Luk 23:9 †† 14:64 Jon 19:7

⁶⁸ Miregi Pita rini mā, "Rekəm. Iou iakreirei iāmā naha, mireirei nāfe i ikamini." Nānā Pita rāpwāh nīkare nimwā sāvai pris asori anan mevān ipaka ti kwēruā asori riti sē nārmama kamhāvunimwā pehe irā. Nānā rāiā riti rakaka.

⁶⁹ Nānā pran sē ramo tukwini nari ruvehe minamini mwi ti nārmama sāmāme kamhārer ipaka ti Pita i mā, "Iāmā i in riti ia nirāha."

⁷⁰ Mātā Pita rini mwi mā, "Rekəm. Ripko mhā iou riti ia nirāha."

Nānā hārer ouihī a mwi. Nārmama sāmāme kamhārer ipaka tukwe in hāni pen mwi mā, "Nīpārhiēnien, ik riti ia nirāha ti nāri nā mā ik iāmā Kalili."

⁷¹ Miregi Pita rini mā "Mā iakameikuā pwāh Kumwesān rārpwān noien ērāha sāvou. Iakani pehe tukumiaha i kwēsua hi anan mā iou iakreirei iāmā naha kimiaha hiamāni."

⁷² Pita rini iamīnhi irā nānā tākwtākwuni a rāiā raka ka sēro kēru irā. Nānā Pita rerin rīrhi nāgkariien sē Iesu rīmāni pen tukwe in mā, "Kurirā rāiā rakaka sēro kēru irā, tikini m kahar mā ikreirei iou." Pita rerin rīrhi. Nānā rerin rārkwāpir, rasāk.

Iesu rārer ia nāmri Paelat

15 ††Ia nāpnāpin pris asori me mine nāmā asori me sāvai nākur Isrel mine nahatān me sāvai Loa mine nārmama pam ia nākureien sāvānraha hārai sun nāgkariien sāvānraha, mhārihi Iesu, mhāiri mhāvān, mhāmri pen in ia rāgi Paelat.

² Nānā Paelat rāres pen Iesu i mā, "Ik kig sāvai nākur Isrel?"

Miregi Iesu rini mā, "Ik ikani."

³ Ia nāpin naha pris asori me kamhāni ērāha Iesu ia narimnari me rīpik. ⁴ Ro pen Paelat rāres pen mwi ti Iesu i mā, "Nāgkariien riti riwān tikini pen ti nirāha i? Regi ro narimnari me rīpik kamhāni ērāha ik irā."

⁵ †Mātā Iesu rāpwāh nāgkariien. Nānā Paelat rārkāri-nari irā.

⁶ Noien riti naha ikīn Paelat ramo ia nuk me pam ia nāpin sāvai nāveginien asori naha Pasova. Ramāsēni iārmama riti sē nākur Isrel hāmāni rier ia kalapus mamevān. ⁷ Ia nāpin naha iārmama riti ramāmak fwe ia kalapus nāghin nā Parapas. Kimāuvehi puvnimwā in ia kalapus irāha nārmama me nēpwān ti nāri nā mā hā-nousi ēpune iārmama ia nāpin sāvai naruagānien riti. ⁸ Ro iamīnhi irā nārmama hāpik hāuvehe ti Paelat mā-namhāres pen mā trāsēni iārmama riti rier ia kalapus rāmwhēn sē ramo minraha ia nuk me.

⁹ Miregi Paelat rini pen ti nirāha i mā, "Kimiaha hiokeikei mā takāsēni kig sāvai nākur Isrel rier ia kalapus?" ¹⁰ Paelat rāres pen irāha iamīnhi irā ti nāri nā mā in rukurān mā pris asori me hāmāuvei pen Iesu ia rāgin ti nāmwākīien sāvānraha. ¹¹ †Nānā Paelat rāres pen irāha, mātā pris asori me hārer kukurāu mamhārhiārhi nārmama, mamhāni pen ti nirāha i mā

tuhāres pen Paelat i mā trāpwāh narakaiēn ia Iesu mātā traraka ia Parapas.

¹² Ro iamīnhi irā Paelat rāgkiari mwi minraha minī mā, "Trini minuā iakāsēni Parapas rier ia kalapus, rāfo ia iārmama sē hiamāni mā in kig sāvai nākur Isrel?"

¹³ Miregi irāha hākweīn āpwāmwis mwi mā, "Ērui tārini pen in ia nei kamarkuauī!"

¹⁴ Miregi Paelat rini pen ti nirāha i mā, "Ti nāfe? Nāfe naha nārāhaiēn in rino?"

Mātā hāni asori mwi mā, "Ērui tārini pen in ia nei kamarkuauī!"

¹⁵ Nārmama me hāpik nānā Paelat rokeikei mā tro rerinraha rāpwuān. Ro pen rāsēni Parapas rier ia kalapus mamevān. Nānā Paelat rini pen ti naruagān me mā tuhārisi Iesu. Hārisi pam nānā Paelat rāsēni pen Iesu ia rāginraha mā tuhārui tārini pen in ia nei kamarkuauī.

Naruagān me hāris ākenhīn ia Iesu

¹⁶ Naruagān me hāiri Iesu mhāier mhāvān ia nāk-wai nimwā asori sāvai Paelat. (Nimwā naha nāghin nā Praetoriam.) Nāpin hapirāpw fwe ikīn, hākweīn irāha me nēpwān ia kusen sāvānraha hāuvehe, ¹⁷ mharkahu pen karkahu āruerān riti m Iesu rāmwhēn ia karkahu sāvai kig. Hāuvehi rāhi mhāvunhi kāfāfau irā sāvai kig, mhāfāfau pen ia kānkāpwā. ¹⁸ Hānamākweīn pen irā mā, "Ik kig sāvai nākur Isrel kimāha iahāsiai ik!"

¹⁹ Irāha hāuāsi kānkāpwā ia rigi nei, mhārgāvāsi in, mhānimwi nukurhunraha ia nānimen mamhāvunhi nīsiāiēn irā. ²⁰ Nāpin hānarīs ākenhīn raka irā, hāuvehi raka karkahu āruerān irā, mharkahu pen tinari ihi sāvānhi, mhāiri in mhāier mā tuhārui tārini pen in ia nei kamarkuauī.

Naruagān me hārui tārini pen Iesu ia nei kamarkuauī

²¹ ††Irāha hāiri Iesu, mamhāvān. Ia suatuk naruagān me hātoni iāmā Saerin riti. Nāghin nā Saemon. In tata sāvai Aleksanta mine Rufas. Ruku pen fwe ia rukwānu mauvehe i ia taon. Naruagān me hākeikei min mā trāvranī nei kamarkuauī sāvai Iesu. ²² Hāiri Iesu mhāvān ia kwopun riti nāghin nā Kolkota (Nīpwrai nāhag naha kwopun sāvai kerhā ia iārmama) ²³ Irāha hāuvei pen waen min kāvti pen nimwai nari riti rāfiā trasitu muāsi nāmīsāiēn. Mātā Iesu rāpwāh nānimwāiēn.

²⁴ ††Irāha hārui tārini pen Iesu ia nei kamarkuauī, mharā mhāuāi kirkiri tinari me sāvānhi, mhāuini nari riti sē trahatān pen mā sin truvehi nāfe tinari sāvānhi.

²⁵ Hārui tārini pen Iesu ia nei kamarkuauī ia naen klok ia nāpnāpin. ²⁶ Nākukuā kimārai mā Iesu tremhā ti nāfe rini mā:

IN I KIG SĀVĀI NĀKUR ISREL

²⁷ Nāpin hārui tārini pen Iesu ia nei kamarkuauī, hārui tārini pen mwi rakres mi kēru ia nei kamarkuauī, riti ia nīkare Iesu mwtuk riti ia nīkaren mour.

²⁸ ††²⁹ †Nānā nārmama sāmāme hāukurāu pehe ia su-

† 14:72 Mak 14:30 †† 15:1 Luk 22:66 † 15:5 Aes 53:7, Mak 14:61 †† 15:11 Wok Me 3:13-14

‡ 15:21 Rom 16:13 ††† 15:24 Sam 22:18 ††† Niutestamen me nēpwān kimārai ia nāgkariien sāvai nākur Kris kupwān hāni nāgkariien riti mwi ia kwopun i rini mā, "Ia noien naha nāgkariien

atuk, kamhəni ərəha Iesu, mamharis əkenhin irə, mamhounouini kənkəpwənrəha me, mamhəni mə, "Ik nə iəmə ikiməni mə tikouraha nimwə səvəi Kumwesən marə muvrhəkin mwi ia nəpin kahar. ³⁰ Ita, uvehimiru ik, maraka ia nei kamarkuau meiwaiu pehe!"

³¹ Pris asori me mine nahatən me səvəi Loa, irəha mwi kamhəni ərəha Iesu, mamharis əkenhin irə, mamhəni pen ti nirəha me i mə, "In ruvəuvehimiru raka nərmama həpik, mətə ko rəpkuvehimiru atukw mhə in." ³² Həni mə, "In Kristo. In kig səvəi nəkur Isrel. Ramasan mə raraka ia nei kamarkuau meiwaiu pehe pwəh kitaha sətoni mhəni nīpərhienien irə." İerman mi nəha kəru kınəru tərini pen irau ia nei kamarkuau irəhar Iesu, irau mwi krauni ərəha in.

Iesu remhə

³³ †İa kurkwai nəpin ia ran nəpitəvien ruvehe mousəman kwopun me pam ia tənə nəha meste aoa kahar rukurau. ³⁴ †Nənə ia tri klok ia nərvəvən Iesu rasək əpwəmwis mīni mə, "Eloi, Eloi, lama sapaktani?" Nīpwrai nəgkiariien nəha, in i mə, "Kumwesən səiou, Kumwesən səiou, rəfo ikap raka ia nirak iamīnhi?"

³⁵ Nərmama nəpwīn səməme kamhərer mamhəspau ia Iesu həregi nəgkiariien nəha, mhəni mə, "Həregi ro, iəmə i raməkwein Profet Elaeja." ³⁶ †Nənə riti ia nirəha raiu muvehi nīpəri koton, meitesi ia waen sə rəfiə, mīpiri pen ia nusvenhi rəgi nei riti, muvehi pen mə Iesu trənimwi, mīni mə, "Pərim ro pwəh sətoni mə Profet Elaeja ruvehe muvehi raka iəmə i ia nei kamarkuau uə rekəm."

³⁷ Mətə Iesu rasək əpwəmwis, muvehi neiahagien səvənhi sampam, memhə.

³⁸ İa nəpin nəha tınari sə rəgher tukuahag kwopun ikinan anan fwe ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən reitehi nīpərin kəru fwe irənhə meste nari fwe inhəripw. ³⁹ İəmə asori riti səvəi naruağən me ramərer maməti pen mətoni Iesu. Nəpin rətoni Iesu ruvehi neiahagien səvənhi sampam, memhə iamīnhi irə, rini mə, "Nīpərhienien iəmə i in Tini Kumwesən."

⁴⁰ †Nīpran me nəpwīn kamhərer isipwīn kwopti ti Iesu mamhəspau irə. Meri Maktala, mine Salome, mine Meri mama səvəi Jemes mine Joses, irəha mīnrəha. ⁴¹ Nəpin Iesu rinaməvən fwe ia tənə Kalili nīpran mirəhar nəha kamhəkürirə i, mamhasitu irə. Nīpran me nəpwīn mwi həpik, nəpin Iesu ruvehe ia Jerusalem, irəha mwi həkürirə in mhəuvehe.

Josef rinimwi Iesu

⁴² Fraete, nəpin kaməpnəpenə irə ti Sapat, ti nəri nə mə nəruarəv meri rinamivə, ⁴³ Josef iəmə Aramatia revən mə trəres Paelat mə ko Paelat rəsəni in ruvehi nīpwrai Iesu. (Josef in mwi raməkure irəha nəmə asori me səvəi nəkur Isrel nəpin housəsımwīn irəha me. Nərmama kamhəsia in. Josef rameitenhi mə trətoni

səvəi Nəkukua İkinan ruvehe mukua sə rani mə, İrəha həvsini in mə in riti mwi raməruı Loa." § 15:29 Sam 22:7, Sam 109:25, Mak 14:58 † 15:33 Amos 8:9 †† 15:34 Sam 22:1 † 15:36 Sam 69:21 †† 15:40 Luk 8:2-3

nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə ruvehe.) Josef rətəgase ia Paelat, mevən məres nīpwrai Iesu. ⁴⁴ Nəpin Josef rəres pen Paelat ti nīpwrai Iesu, Paelat rərkərinari, mīreirei mə Iesu ruvəmhə pərhien uə rekəm. Ro iamīnhi irə rəkwein pen iəmə asori səvəi naruağən me məres pen tukwe in mə, "Nīpərhienien Iesu ruvəmhə raka?"

⁴⁵ Miregi iəmə asori səvəi naruağən me rini mə, "Nīpərhienien Iesu ruvəmhə raka."

Nəpin Paelat riregi, rəsəni Josef mə, "İkukurən nevənien muvehi raka nīpwran."

⁴⁶ Josef revən muvehi nəmri tınari kani mə linen, muvehi raka nīpwrai Iesu ia nei kamarkuau, muvegi irə. Muvegi pam, muvehi mevən, məmri pen ia nīpəgi kəruətəri riti kınərai ərori raka, nənə məsəkwsəkku kəruətəri asori riti mərəpinhə pen kwəruə irə. ⁴⁷ İa nəpin nəha Meri Maktala mine Meri mama səvəi Joses krouətə kwopun nəha kəmri pen Iesu ikin.

Iesu rətui mwi ia nemhəien səvənhi

16 Rinaməruarəv, nəpin Sapat rino sampam, Meri Maktala, mine Salome, mine Meri mama səvəi Jemes, haruvehi nəmri nīmwai nari me nəpwīn sə nīpekinraha rapein amasan, mə tuharevən mharəmri pen ia nīpwrai Iesu. ² İa Sante, ia nəpnəpin anan, irəhar hənəmərevən fwe ia nīpəg. ³ İa suatuk kamharəres irəhar me i mə, "Sin nəha trasitu ia kitahar, məpəkır raka kəruətəri nəha ramo tukuahag kwəruə ia nīpəg?"

⁴ Mətə nəpin haraprapw fwe ikin, harəti pen mharətoni kəruətəri asori nəha kınəpəkır raka raka i. ⁵ Nənə harevən ia nəkwai nīpəg, mharətoni iərmama riti raməkure ia nıkarenrahar mwatuk, mamarkahu ia karkahu sə rəpwəmwis məpsan. İrəhar harətoni, nəni-menrahar rier.

⁶ Mətə iərmama nəha rini pen ti nirəhar i mə, "Nəmrimirəhar trəpwəh nierien. Hiamarətui Iesu, iəmə Nasaret sə kınəruı tərini pen ia nei kamarkuau. In riwən i. Rinətui raka ia nemhəien səvənhi. Harətoni ro kwopun kınəmri pen nīpwran raməmak ikin. ⁷ †Mətə tiharevən mharni pen ti nərmama me səvənhi mine Pita mə Iesu trukupwən ia kımiaha mamevən fwe ia tənə Kalili. Kımiaha tihətoni in fwe ikin rəmwən rıməni tukumiaha i."

⁸ Nənə nīprən mirəhar nəha harhekır pik, mharətəmnīmwin, mharier, mharap ia nīpəg. Mətə harəpwəh nəvisaiuen nəfe kıməni pen ti nirəhar i, ti nəri nə mə harhekır.

Meri Maktala rətoni Iesu

⁹ ††Sante ia nəpnəpin Iesu rətui mwi ia nemhəien səvənhi, mukupwən mier irapw ti Meri Maktala, pran sə fwe kupwən Iesu rinəkoui irapw nəremhə me irə irəha pam sefen. ¹⁰ ††Meri revən mətə nərmama me səməme kamharə pəri irəha Iesu kupwən. Kamhəkure

‡‡ 16:7 Mat 26:32, Mak 14:28 ††† 16:9 Luk 8:2 ††† 16:10 Mat 28:10

tī Iesu, mamhasək tukwe. Meri ruvehe mīni pen tī nirəha i mə "Iakinətə Iesu." ¹¹ Nəpīn həregi mə Iesu rīnətui mwi ia nemhəien səvənhi, mhəregi mwi mə Meri rətoni, nənə həkīni mhə nīpərhienien irə.

¹² Kurirə irə kəru ia nirəha krouier ia taon rouavən ia suatuk. Nənə Iesu rier irapw tī nirau. Krouətə nīpwrān ropə iti. ¹³ Iərman mi nəha krourərig rouevən tī nərmama me səvəi Iesu, rouəvisau mīnraha, mətə irəha həp-wəh nīniien nīpərhienien ia nəgkiariien səvənrau.

¹⁴ †Kurirə irə nərmama me nəha səvəi Iesu irəha eleven kamhəkure mamhani pəri nari. Ia nəpīn nəha Iesu rier irapw tī nirəha, maməski irəha tī nəri nə mə kənkəp-wənrāha riskai. Nahatətəien səvənraha riwən. Hənəp-wəh nīniien nīpərhienien ia nəgkiariien səvəi Meri, mhəp-wəh mwi nīniien nīpərhienien ia iərmama səməmi nəha krīnouətōni Iesu mə rīnətui pərhien mwi ia nemhəien səvənhi.

¹⁵ ††Iesu rīni pen tī nirəha me i mə, "Həuvən ia kwop-un me pam ia tīp-rənə i, mhəvisau irapw nəgkiariien amasan səiou m nərmama me pam. ¹⁶ ††Iərmama sə trīni nīpərhienien ia nəgkiariien amasan səiou, ko pap-

† 16:14 1Kor 15:5 †† 16:15 Wok Me 1:8 † 16:16 Wok Me 2:38

taes irə, Kumwesən truvehimīru in. Mətə iərmama sə trəp-wəh nīniien nīpərhienien ia nəgkiariien amasan səiou, Kumwesən trəp-wīn noien ərəha me səvənhi. ¹⁷ ††Nərmama səməme kamhahatətə ia nirak tuho nīmtətien me i. Irəha tuhəkoui irapw nəremhə me ia nərmama ia nəghīk. Irəha tuhəgkiari ia nəgkiariien səvəi nəkur əpə. ¹⁸ ††Irəha tuhəuvehi snek me səməme kamhahi əpune nərmama. Trīni mīnuə irəha hənīmwi nari riti kəvti pen nīmwai nari sə ramousi əpune iərmama, ko rīpkuəsi mhə irəha. Irəha tuhərapī nərmama səməme nemhəien rarə ia nirəha mho irəha həuvehe mhəsānīn."

¹⁹ †††Nəpīn Iesu Iərimənu rīnəgkiari pen pam mīnraha, kuvehi utə in revən fwe ia neiai, məkure ia nīkare Kumwesən mwatuk. ²⁰ †††Nənə nərmama me səvənhi həuvən mhəvisau ia kwopun me pam. Nəpīn kamhəvisau irə, Iərimənu ramarə tī nirəha, mamō nīmtətien me mə nərmama tuhətōni, mhəni nīpərhienien ia nəgkiariien amasan səvənhi.

†† 16:17 Wok Me 2:4, Wok Me 8:7, 10:46 †† 16:18 Luk 10:19, Wok Me 28:3-6 ††† 16:19 Wok Me 2:33-34 ††† 16:20 Wok Me 14:3, Hip 2:3-4

Luk

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Matiu, Mak, Luk, Jon irəha pam haməgkiari ia nimiruien səvəi Iesu Kristo, mətə Luk nəkukuə səvənhi rəp-wəmwis. In mwi rīmərari nəkukuə nəha kani mə Wok Me. Luk in tokta riti kinahatən amasan in rukurən pik nari. In rīmərari nəkukuə i rerin ramrhi nəkur Kris mine nətəien səvənraha. Luk rokeikei mə nərmama tuhəukurən amasan nəgkiariien amasan səvəi Iesu Kristo ro nīpərhiēnien. Fwe nukune nəkukuə səvənhi Luk raməgkiari ia nətuiēn səvəi Iesu Kristo. In rini raka sə nəha marə mini mwi nimiruien səvəi Iesu meste nemhəien səvənhi. Luk rokeikei mə kitaha tsəukurən mə Iesu Kristo rokeikei nərmama me pam. Luk raməgkiari pik ia nīpran me səməme hənətoni Iesu. In mwi raməgkiari ia nəkwərhwəha me səməme hənətoni Iesu. Ia nusipekinien me səvənhi in rirai məgkiari pik ia nərmama nautə səvənraha riwən kamometə irəha. Luk 19:10 ramini mə, Iesu Kristo in iərmama pərhiēn riti sə rīməuwehe fwe kupwən mə trətui nərmama me səməme hənəruei muvei pen nimiruien vi mīnraha. Luk raməgkiari pik ia nagienien. Tikətoni nagienien nəha ia nīpu səvəi Meri, mətətoni mwi ia nagelo me səməme hənəmagien ia nəpīn Iesu rinamətui irə. Tikətoni mwi nagienien nəha ia nərmama me səvəi Kristo səməme hənəmrərig pen fwe Jerusalem mamhəgien asori ti nəri nə mə Kristo rinətui mwi ia nemhəien səvənhi. Ro nukurənien i mə Luk rokeikei mə trini irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo mahatən mə Kristo ruvehe ia təkure tīprənə i nəkur ərəha kamharə irə. In ruvehe mo irəha hāgien, mamheitenhi nəri amasan riti truvehe nəpīn kurirə, in truvehimiru irəha.

Nægkiariien sə rakupwən

1 †Nərmama həpik hənousari raka ti nīrai penien ia nəkukuə narimnari me nəha Iesu rino fwe kupwən nəpīn ramavən kimaha min. ² ††Irəha hēmərari pen nəgkiariien me nəha nərmama həukurən amasan irə hēməni pehe tukumaha i. Fwe ia nukune wok səvənhi, nərmama me nəha həukurən amasan irə hənətoni Iesu ia nənimenraha, nənə mamhəvisau irapw nəgkiariien səvənhi. ³ Iou mwi iakinəskun pam raka narimnari me i mukurən amasan kinəfo irə fwe ia nukunen muvehe. Nənə təkwtəkwuni, iəmə asori Teofilas, iakregi ramasan mə pwəh iakrai pen ia nəkukuə riti mik. ⁴ Iakamo iamīnhi irə mīnuə tikukurən amasan nəgkiariien sə kinahatən ik irə. In ro nīpərhiēnien.

Agelo riti rini irapw mə Jon Paptaes trətui

⁵ †Ia nəpīn nəha Herot ramərīmənu ia tənə Jutia pris riti nəghin nə Sekarəea. In pris riti ia təmwen səvənraha kani mə Pris me səvəi Apia. Səvənhi iərmama in pran riti sə ruku pen ia kwənəkwus səvəi Eron. Nəghin nə Elisapet. ⁶ Irau pəri noien səvənrau ratukwatukw ia nəmri Kumwesən. Ia nəpīn me krauesi pen atukwatukw pam nəfe nəghin Loa səvəi Iərimənu rani. ⁷ Mətə tinīnrau riwən. Elisapet rīpkəkwəhakwen mhə. In nīprənemə. Sekarəea nərgharə.

⁸ Nəpīn riti Sekarəea irəha təmwen səvənhi kamhowok səvəi pris me ia nəmri Kumwesən ia nimwə səvənhi. ⁹ †Nənə irəha hesi pen noien səvəi pris me mhəuini nari riti sə ramahatən nari. Trahatən pen mə sin trevən fwe ia nəkwai nimwə səvəi Iərimənu muvani nīmhwəkmwəki nari nīpekin rapein amasan ia təkure nīfatə. Həuini pen nəri nəha nənə rahatən pen Sekarəea. ¹⁰ Ia nəpīn atukwatukw sə kauvani nīmhwəkmwəki nari nīpekin rapein amasan irə nərmama me kamhəfwaki fwe iruə.

¹¹ Nənə agelo riti səvəi Kumwesən rier pehe mamər-er ia nīkare nīfatə mwatuk ia nəri kauvani nīmhwəkmwəki nari nīpekin rapein amasan irə. ¹² Nəpīn Sekarəea rətəni agelo nəha, rehekir pik mətəm-nīmwin. ¹³ Mətə agelo rini pen tukwe in mə, "Sekarəea tikəpwəh nehekīrien. Kumwesən ruvəregi raka nəfwakīien səim. Səim iərmama Elisapet trərəhi tinīmīrau riti iərman. Nənə tikisegi pen nəghin nə mə Jon. ¹⁴ Tikregi ramasan maməgien tukwe. Nəpīn trətui, nərmama həpik mwi rerinraha tragien tukwe. ¹⁵ ††In truvehe mo iəmə asori ia nəmri Kumwesən. In trīpkənīmwi mhə waen uə nənīmwiien skai. Nəpīn in ramarə ihi ia tīpwi mama səvənhi rerin ruvəukuər raka ia Nənīmwin Ikinan. ¹⁶ In tro nəkur Isrel me həpik hərərig mhəuwehe ti Iərimənu Kumwesən səvənraha. ¹⁷ ††In trakupwən ia Iərimənu. Nətərigien səvənhi mine nīskaiien səvənhi trəmwhen ia nətərigien mine nīskaiien səvəi

† 1:1 Wok Me 1:1 †† 1:2 Jon 15:27 † 1:5 1Kron 24:10

†† 1:9 Eks 30:7 †† 1:15 Nam 6:3 ††† 1:17 Mal 3:1, 4:5-6, Mat 17:11-13

Profet Elaeja. In tro tata me hærarig ia rerinraha mæ rerinraha trirhi mwi nîpwnätinraha me. Nærmama sëmæme hamæruî nækwai Kumwesæn in tro iræha hærarig mhæuvehe mhesi pen nætärigien sævæi nærma-ma hatukwatukw. Ro iamînhi iræ in tro nærmama hær-næpenæ ti nuveheien sævæi Iærimænu.”

¹⁸ †Miregi Sekaraea rini pen ti agelo i mæ, “Takæfo mukuræn mæ næri næha tro iamînhi iræ? Kwa iou iakinærgharæ sæiou iærmama nîprænemæ.”

¹⁹ ††Miregi agelo rini pen tukwe in mæ, “Iou i Kapriel. Iakamærer ia næmri Kumwesæn. In rærihi pehe iou mæ takuvehe mægkiari pehe mik mævisau næri amasan mik. ²⁰ †Mætæ ti næri næ mæ ipkini mhæ nîpærhienien ia nægkiariien sæiou, ætæ ro, rerim triwæn. Tipkægkiari mhæ mesite næri iakimæni pehe tukw ik i trier pehe. Trukuæ ia næpin atukwatukw sævænhi.”

²¹ Ia næpin næha, fwe iruæ, nærmama kamheitenhi Sekaraea. Hærkærinari mæ in ræmak tui ia nækwai nimwæ sævæi Kumwesæn. ²² Næpin rier irapw iruæ, ko ripkægkiari mhæ minraha, mætæ ramægkiari a ia rægin. Hænætæ hæuvækuræn minuæ in rinætæ nari riti ræmwhen ia næmækræhaien fwe nækwai nimwæfaki.

²³ Næpin næha Sekaraea ramowok pris iræ fwe ia nimwæ sævæi Kumwesæn ruvehe mukurau, nænæ in rirærig mevæn fwe imwæni. ²⁴ Kuriræ iræ ripko mhæ tui, nænæ sævænhi iærmama Elisapet ro tipwin. Næpin rino tipwin, ramæmak afafa ia nækwai nimwæ sævænhi mesite pen mækwæ krirum sævænhi, mamini mæ, ²⁵ †††Iærimænu rino næri miou. Næpin ræti irapw mætæ iakamauris ia næmri nærmama ti næri næ mæ sæiou iæku-nouhi riwæn, rerin ragien ruvehi raka naurisien næha ia nirak.”

Agelo riti rini irapw minuæ Iesu trætui

²⁶ Elisapet rino tipwin maræ mækwæ sikis. Ia næpin næha Kumwesæn rærihi pen agelo riti næghin næ Kapriel revæn mæ trætuni prænvi riti fwe ia taon riti ia tæne Kalili næghin næ Nasaret. ²⁷ ††Prænvi næha ramreirei ihi iær-man. Kinæsisæg raka in minuæ tresi pen iærman riti næghin næ Josef. Josef in kwænækwus riti sævæi Kig Tevit. Prænvi næha næghin næ Meri. ²⁸ Agelo næha rier pen tukwe in, mini mæ, “Meri. Tiko magien. Iærimænu ramasan tukw ik mamaræ tukw ik.”

²⁹ Mætæ Meri nætärigien sævænhi rævsausini pik ti nægkiariien næha mamætärig mæ ræfo agelo rini pen tukwe in iamînhi. ³⁰ Nænæ agelo næha rini pen tukwe in mæ, “Meri tikæpwæh nehekirien. Kumwesæn ramasan tukw ik. ³¹ †††Regi ro! Tiko tipwim, mææhi nærim riti iær-man. Tikisegi pen næghin næ mæ Iesu. ³² In truuehe mo in iæmæ asori. Tukækwein in mæ tini Kumwesæn, Kumwesæn sæ rasori anan. Iærimænu Kumwesæn sækimiaha truuehi pen nitætæ sævæi ripwini Kig Tevit min. ³³ †††In trærimænu ia nuk nuk me ia nærmama me sëmæme hæuku pen ia kwænækwus sævæi Jekop. Nitætæ sævænhi tripkwæn mhæ.”

† 1:18 Jen 18:11 †† 1:19 Dan 8:16, 9:21, Hip 1:14 † 1:20 Luk 1:45 †† 1:25 Jen 30:23 †† 1:27 Mat 1:16, 18, Luk 2:5 ††† 1:31 Aes 7:14, Mat 1:21-23 ††† 1:33 Dan 7:14, Maeka 4:7

³⁴ Miregi Meri rini pen ti agelo i mæ, “Træfo mo iamînhi. Iou prænvi. Iakreirei iærman?”

³⁵ †Miregi agelo rini pen tukwe in mæ, “Nænimwin Ikinan truuehe ia niram. Kumwesæn sæ rasori anan nîskaiien sævænhi træuiui ik. Ro iamînhi iræ tukækwein pen iækunouhi ikinan næha tikææhi minuæ in Tini Kumwesæn. ³⁶ Nænæ regi ro. Ik riti fwe Elisapet nîprænemæ, mætæ in mwi rino tipwin træræhi tini riti iær-man. Kani in mæ pran sæ ripkækwæhakwen mhæ, mætæ ruvæuvehe mîpæmpæm maræ mækwæ sikis. ³⁷ ††Narim-nari me pam rimæru ti Kumwesæn.”

Meri revæn mætoni Elisapet

³⁸ Miregi Meri rini mæ, “Iou pran sæ iakamo tukwini nari m Iærimænu sæiou. Pwæh rukuæ ia nirak ræmwhen ia sæ ikimæni.” Nænæ agelo næha ræpwæh in mamevæn.

³⁹ Ia næpin næha, ripko mhæ tui, Meri rier mevæn ak-wauakw fwe ia rukwænu riti ia tækure tæne ia Jutia, ⁴⁰ mevæn ia nækwai nimwæ sævæi Sekaraea, mamægkiari pen m Elisapet. ⁴¹ †††Næpin Elisapet rirægi Meri ramægkiari, tini rakurisei asori ia tipwin. Nænæ Elisapet rerin ruvehe mukuær ia Nænimwin Ikinan. ⁴² ††Nænæ in rækwein æpwæmwis mini mæ, “Meri Kumwesæn ramasan tukw ik mæpi raka pam nîpran me. Ramasan mwi ti nærim sæ tikææhi. ⁴³ Mama sævæi Iærimænu sæiou ruvehe mætæ iou. Ræfo ko næri amasan ia nirak iamînhi? ⁴⁴ Regi ro, næpin ikapirapw mækwein iou, iakregi rerim, iækunouhi ia tipwik rakurisei asori ia nægienen. ⁴⁵ †††Rerim tragien ti næri næ mæ ikimæni mæ nîpærhie-nien trukua iræ ia næfe Iærimænu rimæni pehe tukw ik i.”

Meri rægnægini Kumwesæn

⁴⁶ †Miregi Meri rini mæ, “Ia nimiruien pam sæiou iakauvehi utæ næghi Iærimænu sæiou.

⁴⁷ Rerik ragien pik ti Kumwesæn sæiou sæ rauvehimiru iou.

⁴⁸ ††Iou pran auær a sæ iakamo tukwini nari min, mætæ rerin ramrhi iou.

Tækwækwuni mine mamevæn nærmama pam tuhæni iou

mæ iou pran sæ rerik ramagien,

⁴⁹ ti næri næ mæ Kumwesæn i sæ riskai pik rino narim-nari asori me miou.

Næghin ro ikinan.

⁵⁰ †††Napien sævænhi ramaræ ti nærmama me pam sëmæme kamhæsiæi in,

mamaræ mwi ti nîpwnätinraha me mine nîmwipwin-raha me mamevæn.

⁵¹ †††In ramo nimtætien me ia rægin æsanin, mamækoui irapw nærmama sëmæme kamhæfiutæ ia rerinraha.

⁵² †††In rauvehi irapw kig asori me ia kwopun kamhækure ikin mamhærimænu,

§ 1:35 Mat 1:20 †† 1:37 Jen 18:14 ††† 1:41 Luk 1:15 †† 1:42 Dut 28:4 ††† 1:45 Luk 1:20 †† 1:46 1Saml 2:1-10 †† 1:48 Luk 1:25, 11:27 ††† 1:50 Sam 103:13, 17 ††† 1:51 2Saml 22:28 ††† 1:52 Job 12:19, 5:11, Sam 147:6

marə mauvehi utə mwi nəmə auər a me.
⁵³ †In rauvei pen nəveginiēn amasan m nərmama səməme nukumhə ramahi irəha.
 Hani tipwinraha rəsisi.
 Mətə səməme nautə səvənraha rasori in ramərhi irapw irəha,
 mīpkuvei pen mhə nari riti minraha.
⁵⁴ ††In ramasitu ia kitaha nəkur Isrel.
 Kitaha nərmama me səvənhi samo tukwini nari min.
 In ramo iamīnhi irə ti nəri nə mə rərīn ramrhi napīien səvənhi
⁵⁵ †rosi in rīmāni pen ti kaha kupwən me səkītaha.
 In rīmāni pen ti Epraham mə in trapi Epraham mīne nərmama me ia kwənəkwus səvənhi ia nuk nuk me.”
⁵⁶ Meri rarə irau Elisapet meste məkwə kahar ruku-rau, nənə kurirə irə rīrərīg mevən fwe imwəni.

Jon Paptas rətui

⁵⁷ Rīneste nəpīn səvəi Elisapet trərəhi tīni irə. Rərəhi tīni iərman. ⁵⁸ Nərmama me ipaka tukwe mīne nīpərīn me hərəgi mə Kumwesən rīnapi asori in. Həuvehe mhətə in mamhagien pəri.
⁵⁹ ††Nəpīn iəkunouīhi səvənhi reste nəpīn eit, həuvehi mhəuvehe mə tukuvehi ninhum min. Nətərīgīen səvənraha mə tuhəsēgi pen nəghīn nə Sekarəea, nəp-wīnhi tata səvənhi. ⁶⁰ †Mətə səvənhi mama rīni mə, “Rəkəm. Tsəsēgi pen nəghīn nə mə Jon”
⁶¹ Mīregi irəha hāni pen tukwe in mə, “Mətə rəfo? Nahag nəha rīwən ia kwənəkwus səim.”
⁶² Nənə irəha həkīari pen m tata səvənhi ia rəgīnraha, mhəres nəfe nahag in rokeikei mə tuhəsēgi pen ia iəkunouīhi. ⁶³ Sekarəea rəres nəri kamrai pen nari irə. Kuvehi pen min. Nənə rīrai pen ianhi mə, “Nəghīn nə Jon.” Nənə irəha pam həkərīnari irə. ⁶⁴ Ia nəpīn nəha Sekarəea rərīn rīnarə mwi. Nənə in rīnaməgnəgīni Kumwesən. ⁶⁵ Nərmama me ia nīkarkare rukwənu hərəgi həkīr. Nəgīariēn nəha ruvīris ia kwopun me pam ia təkure tənə ia Jutia. ⁶⁶ Nərmama me pam səməme hərəgi nəgīariēn nəha hamətərīg irə mə, “Iəkunouīhi nəha trəfo irə? Mətə in nə nīskaiēn səvəi Iərīmānu ramarə irə.”

Sekarəea rini irapw nəgīariēn sə ruku pen ti Nənimwīn Ikinan

⁶⁷ Ia nəpīn nəha Nənimwīn Ikinan ruvehe mukuər ia reri Sekarəea, tata səvəi Jon, muvei pen nəgīariēn min. Nənə Sekarəea rini mə,
⁶⁸ ††Pwəh səgnəgīni Iərīmānu Kumwesən səkītaha nəkur Isrel.
 In ruvehe masitu ia kitaha nərmama me səvənhi meivīnari ia kitaha.
⁶⁹ ††In ruvehi utə iəmə skai riti sə truvehimīru kitaha.
 Iəmə skai nəha in kwənəkwus riti səvəi Kig Tevit sə rīnamo tukwini nari m Kumwesən fwe kupwən.

† 1:53 1Saml 2:5, Sam 34:10, Sam 107:9 †† 1:54 Aes 41:8, Sam 98:3 † 1:55 Maeka 7:20, Jen 17:7, 18:18, Jen 22:17 †† 1:59 Jen 17:12, Lev 12:3, Luk 2:21 †† 1:60 Luk 1:13 ††† 1:68 Sam 41:13, Sam 72:18, Sam 106:48, Luk 7:16 ††† 1:69 Sam 18:2

⁷⁰ Nəri nəha ramesi pen nəgīariēn me səməme Kumwesən rīmāni pehe tukutaha i ia tərhuī profet ikinan me səvənhi fwe kupwən.

⁷¹ †In rīmāni mə truvehimīru kitaha,
 muvehi raka kitaha ia rəgi nərmama me pam səməme kamhometə kitaha, mamhəmwəki kitaha.
⁷² ††In rīmāni mə trapi kaha kupwən me səkītaha,
 məpwəh nənouenouien nəgīariēn ikinan səvənhi.
⁷³ †††Promes nəha in rīməuvei pen m kaha kupwən səkītaha Epraham,
 mauvehi kwəsuahe tukwe.
⁷⁴ In rīmāni mə nəpīn truvehi raka kitaha ia rəgi nərmama səməme haməmwəki kitaha,
 in trəsēni kitaha tso tukwini nari min, mhəpwəh nehekīriēn.

⁷⁵ ††Kitaha tsəmher mhatukwatukw ia nənimen ia nəpīn me pam ia nīmīruēn səkītaha.
⁷⁶ †††Nənə ik, nərīk, tukīni mə Kumwesən sə rasori anan, profet riti səvənhi nə ik,
 ti nəri nə mə tikukupwən məpərhi suatuk me səvəi Iərīmānu səkītaha, nənə in trukurirə.

⁷⁷ ††Tikīni irapw ti nərmama me səvənhi mə Kumwesən truvehimīru irəha,
 məpwəh nərpwīnien noien ərəha me səvənraha.
⁷⁸ ††Kumwesən səkītaha in ramasan pīk, mamapi kitaha.

Ia napīien nəha səvənhi in trərhi pehe Kristo ruku pen fwe ia neiai,
 muvehe tukutaha rəmwhen ia meri rautə ia nəpīn.

⁷⁹ †††In truvei pen nukuraanien m nərmama səməme kamhəkure ia nəpītəvien mīne təmwkəmwi nemhəien.
 In triri nīsutaha ia suatuk səvəi nəmərīnuēn.”
⁸⁰ †††Nənə iəkunouīhi nəha rapwīnari, mauvehe mīskai ia nənīmwīn. Ia nəpīn me ramarə fwe ia kwopun akwesakwes ikin meste nəpīn nəha in rier irapw ia nəmri nəkur Isrel.

Iesu rətui

2 Nəpīn Jon rīnətui raka, Kig Sisa Okastas, iəmə Rom sə ramərīmānu ia tənəmtənə me, rīni nəkwān mīnuə nərmama me ia kwopun me tuhaməkēikei mhərərīg pen fwe imwənraha atukwatukw mīnuə tukəvsini irəha. ² Noien nəha kīməkupwən ko ia nəpīn nəha Kwaerīnias ramərīmānu ia tənə Siria. ³ Nərmama me pam hərərīg mamhəuvən imwənraha me mīnuə tuhəuvehi pen nəghīnraha. ⁴ Josef rier ia taon nəha Nasaret ia tənə Kalili, mevən ia tənə Jutia ia taon səvəi Kig Tevit fwe kupwən kani mə Petlehem, mamevən fwe ikin ti nəri nə mə ruku pen ia kwənəkwus səvəi Kig Tevit. ⁵ †††Krauevən irau Meri mīnuə tukuvehi nəghīnrahu. Josef rīnəsīsəg raka Meri. Meri rino tipwīn. ⁶ Nəpīn irau krouarə ikin, Meri rīneste nəpīn atukwatukw

§ 1:71 Sam 106:10 † 1:72 Jen 17:7, Lev 26:42, Sam 105:8-9, Sam 106:45 †† 1:73 Jen 22:16-17, Maeka 7:20 † 1:75 Taet 2:12-14 ††† 1:76 Aes 40:3, Mal 3:1, Mat 3:3 † 1:77 Jer 31:34 † 1:78 Aes 60:1-2 ††† 1:79 Aes 9:2, 58:8, Mat 4:16 ††† 1:80 Luk 2:40, Mat 3:1 ††† 2:5 Luk 1:27

sävänhi mä trärähi iäkunouhi irä. ⁷†Rärähi tini iärman, nämrítaik. Rärähi, muvegi ia tinari, mämri pen ia nitätä kamækwmäni närimiru me irä. In ro iamínhi irä ti näri nä mä nimwä naha närmama kamhäräku pen mamhapri ikin ruvæukuär.

⁸Ia kwopun naha närmama nepwin sä kamhätui ti sipsip kamhämak ia nikare taon naha iruä, mamhätui ti sipsip me sävænraha ia näpin. ⁹Agelo riti säväi Iärímänu reiwaiu pehe märer ia nikarenraha. Nuku-raanien säväi Iärímänu rähäpwin iräha. Nänä iräha hähekír pik. ¹⁰Mätä agelo naha rini pen ti niräha i mä, “Kímiaha tihäpwäh nehekírien. Häregi ro! Iou takävisau nägkiariien amasan anan m kímiaha. Närmama pam tuhagien asori tukwe. ¹¹Ipwet ia taon säväi Kig Tevit kupwän kwäti iäkunouhi riti rinätui. In Kristo, Iärímänu säkitaha. Kumwesän ruværfi raka in mä truvehe tukumiaha muvehimiru kímiaha. ¹²Näri tro nimtätien m kímiaha. Tihävæn mhätöni kwäti iäkunouhi kuvegi ia tinari ramämak ia nitätä kamækwmäni närimiru me irä.”

¹³Agelo naha nägkiari pam, nänä tækwækwuni a mwi irä nagelo me häpik häuku pen fwe ia neiai mhärer iräha min, mamhægñäginí Kumwesän mamhani nipu mä,

¹⁴††“Kamægñäginí Kumwesän fwe iränhä anan.

Ia típränä i nämrínuien trarä ti närmama me sämäme Kumwesän rerín ragien ti niräha.”

¹⁵Näpin nagelo me häpwäh iräha mhärärig pen fwe ia neiai, närmama me naha sämäme kamhätui ti sipsip me häni pen ti niräha me i mä, “Pwäh säuvæn fwe Petlehem mhätä ro näri Iärímänu rimäni pehe tukutaha i.”

¹⁶†Nänä iräha havæn akwauakw mhävæn mhätöni Meri mine Josef mine kwäti iäkunouhi sä ramapri ia nitätä kamækwmäni närimiru me irä. ¹⁷Näpin hätoni iäkunouhi naha, häni irapw näfe agelo rimäni pen ti niräha i. ¹⁸Nänä närmama me pam sämäme hamregi härkärinari ia nägkiariien sävænraha. ¹⁹††Mätä Meri räkwämhiri pam narimnari me naha ia rerín mamätärig tukwe. ²⁰Nänä närmama me naha sämäme kamhätui ti sipsip hamärärig mamhægñäginí Kumwesän mamhävæhi utä nægñin ti narimnari me naha hänetöni mhäregi rosi kímäni pen ti niräha i.

Kuvehi ninhum m Iesu

²¹††Näpin sä ro eit irä kuvehi ninhum m iäkunouhi naha, ksegi pen nægñin nä mä Iesu, nähag sä agelo rimækupwän muvei pen m Meri näpin ripko mhä ihi típwin.

²²††Nänä rino näpin sä Josef mine Meri tro narimnari me naha Loa säväi Moses rini mä tro irau krouvehe rouämher mwi ti näfwakíien. Ia näpin naha krouärähi Iesu, rouevæn fwe ia Jerusalem mä trouvei pen m Iärímänu. ²³†††Noien naha ramesi pen nägkiariien i kímärai pen ia Loa säväi Iärímänu. Rini mä, “Nämritáik

† 2:7 Mat 1:25 †† 2:14 Luk 19:38 † 2:16 Luk 2:10-12 †† 2:19 Luk 2:51 †† 2:21 Luk 1:31,59 ††† 2:22 Lev 12:1-8 ††† 2:23 Eks 13:2,12,15

me pam närmän me tukækwein iräha mä näkwärhakwäha ikinan me säväi Iärímänu.” ²⁴§Irau krouevæn mwi mä trouvei pen närimiru riti tukousi äpune kuvei pen m Iärímänu. Noien naha ramesi pen nägkiariien i sä ramämak ia Loa sävænhi. Rini mä, “Närmama me iamínhi tuhävævei pen mak kærü uä kwäti menu kærü.”

Simeon rätöni Iesu mægñäginí Kumwesän tukwe

²⁵§†Iärmama riti ia Jerusalem nægñin nä Simeon. In iamäfwaki riti. Noien sävænhi ratukwatukw. In rameit-enhi näpin naha iamä naha kani mä Kristo truvehe irä, nänä muvehimiru näkur Isrel. Nänimwin Ikinan rarä ia Simeon. ²⁶Nänimwin Ikinan naha rinahatän raka in mä ko in ripkemhä mhä meste trätöni Kristo naha Kumwesän rimäni mä trärhi pehe i. ²⁷Nänimwin Ikinan riri pen Simeon revæn ia näkwai nimwä säväi Kumwesän. Näpin Josef mine Meri krouärähi iäkunouhi naha Iesu, rouuvnimwä pehe mä tro narimnari me naha Loa säväi Iärímänu rini, ²⁸Simeon rärähi pehe Iesu ia rägín mi, mægñäginí Kumwesän tukwe, míni mä,

²⁹“Iärímänu. Ikinö nägkiariien säim ruvävævehe muvæukuä.

Iou iärmama sä iakamo tukwini nari mik.

Tækwækwuni naha iakukuræn nemhäien,

mätä nämrínuien trarä tukw iou.

³⁰§††Nänimek rinätöni suatuk säim sä tikuvehimiru närmama me irä.

³¹Ikinäpnäpenä raka suatuk i ia nämri närmama ia kwopun me pam.

³²§†Iäkunouhi i truvei pen nukuraanien mine närmama ripko mhä iräha näkur Isrel.

Iräha tuhätä nari, mhægñäginí säim närmama me näkur Isrel tukwe.”

³³Näpin Josef mine Meri krouregi nägkiariien naha Simeon rani ia iäkunouhi sävænrau, krouärkärinari irä.

³⁴§††Nänä Simeon räkwæin amasan mwi ia nirau, míni pen ti Meri mama säväi iäkunouhi naha mä, “Regi ro! Kumwesän ruværfi raka iäkunouhi i mä tro näkur Isrel häpik hämwei, nänä marä mo mwi häpik härer. In trämwhen ia nimtätien riti. Närmama häpik tuhäni äräha in, ³⁵nänä mho närmama hätoni nätärägíen me sävænraha sä kamhärkwafä ia rerínraha. Nänä ik mwi tikregi nämisäien fwe ia rerím rämwhen kapi ik ia nau.”

Ana rätöni Iesu mægñäginí Kumwesän tukwe

³⁶§†Pran riti naha ikin nægñin nä Ana. In profet riti. Tata sävænhi nægñin nä Fanuel. In kwänækwus riti säväi Aser fwe kupwän. §† Näpin Ana rinamäprän vi ihi, in rerä, mamarä irau sävænhi iärman nuk sefen. Kurirä irä iärman sävænhi remhä mäpwäh in. Nänä prän naha rarä iamínhi muvehe meste in rinäpränemä. Nuk sävænhi eiti foa. Ia näpin me Ana ripkier mhä ia näkwai

§ 2:24 Lev 12:8 † 2:25 Aes 40:1, 49:13 †† 2:30 Aes 52:10, Luk 3:6, Taet 2:11 §† 2:32 Aes 42:6, 49:6, Aes 52:10 §†† 2:34 Aes 8:14, Mat 21:42, 1Kor 1:23, 1Tes 2:8 † 2:36-37 1Tim 5:5 §† Aser in kwänækwus riti säväi näkur Isrel.

nimwə səvəi Kumwesən. Mətə ia nəpīn mine ia ran ramsiai Kumwesən, maməpwəh nəveginien, maməfwaki. ³⁸ †Nəpīn Simeon raməgkiari ia iəkunouihī nəha, təkwtəkwwuni a mwi Ana rier pehe, minani tanak ti Kumwesən, minaməgkiari ia iəkunouihī nəha m nər-mama səməme kamheitenhi Kristo mə truvehe meiv-inari ia Jerusalem.

Josef mine Meri krourərig rouevən fwe Nasaret

³⁹ ††Nəpīn Josef mine Meri krino pam narimnari me nəha Loa səvəi Iərimənu rini, krourərig rouevən fwe tənə Kalili ia taon səvənrau Nasaret. ⁴⁰ †Nənə iəkunouihī nəha rapwinari. Nipwran ruvehe mamskai. Nukurəniən səvənhi rautə pehe. Ia nəpīn me Kumwesən raməkweīn amasan irə.

Iesu rīmətəmaruə mevən fwe Jerusalem

⁴¹ ††Ia nuk me pam tata mine mama səvəi Iesu kraue-si pen narəien səvəi nəkur Isrel, rauevən fwe Jerusalem nəpīn kamho nəveginien asori nəha Pasova. ⁴² Nəpīn Iesu səvənhi nuk twelef, həutə pen fwe ikin rəmwhen kamho ia nuk me pam. ⁴³ ††Nəpīn həno pam nəveginien asori nəha, nər-mama me kamhərərig mamhəuvən fwe imwənraha me, mətə təmaruə nəha Iesu ramo a fwe Jerusalem. Səvənhi tata mine mama kroureirei. ⁴⁴ Rerīnrau ramrhi mə ramavən irəha nər-mama səməme kamhərərig mamhəuvən fwe imwənraha. Ia nəpīn pekin kamhəuvən iamīnhi, nənə irau kri-nauətui in ia kwənəkwwus səvənrau mine nər-mama səməme krouukurən amasan irəha. ⁴⁵ Nəpīn krouəpwəh nətəien Iesu, krourərig, rouevən fwe Jerusalem, rouətui in. ⁴⁶ Nəpīn kahar rukurau, nənə krouətə in fwe ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən. Raməkure ia kurkwai nahatən me səvəi nəkur Isrel, mamətərig irəha, maməres irəha nəresien me nepwin. ⁴⁷ Nər-mama me pam səməme kamhətərig in, nənimenraha rier ti nəri nə mə Iesu ramərai pen amasan nipwrai nəgkiariien minraha, mukurən amasan nari. ⁴⁸ Nəpīn tata mine mama səvənhi krouətə in, irau mwi nənimenrau rier. Nənə mama səvənhi rini pen tukwe in mə, “Nərik, rəfo iko iamīnhi irə ia kimrau? Ətə ro! Kimrau tata səim iarouətui əmisə ik, rouhekir pik.”

⁴⁹ ††Miregi Iesu rini pen ti nirau i mə, “Rəfo kimirau irouətui iou? Rosi iroureirei mə takaməkeikei marə ia nəkwai nimwə səvəi Tata səiou?” ⁵⁰ ††Mətə irau kroureirei nipwrai nəgkiariien nəha Iesu rani pen ti nirau i.

⁵¹ †Kurirə irə Iesu reiwaiu mevən fwe ia Nasaret irəhar minrau, mamsiai irau. Ia nəpīn me mama səvənhi rerin ramrhi narimnari me nəha, mamətərig tukwe. ⁵² ††Nənə Iesu nipwran mine nukurəniən səvən-

hi krouvehe rouasori. Kumwesən mine nər-mama kamhəkweīn amasan irə.

Jon Paptaes raməvisau fwe ia kwopun akwesakwes ikin

³ Taepirias Sisa, kig səvəi nəkur Rom, rinərimənu raka nuk fiftin. Ia nəpīn nəha Ponjes Paelat in iəmə Rom sə ramərimənu ia tənə Jutia. Herot in iəmə Rom sə ramərimənu ia tənə Kalili. Piəvi Herot nəghin nə Filip in iəmə Rom sə ramərimənu ia kwopun mi nəha kəru Ituria mine Trakonaetas. Lisantias in iəmə Rom sə ramərimənu ia Apilin. ² ††Anas mine Kaeafas irau iəmə Isrel mi sə krauvehi wok səvəi pris asori anan ia Jerusalem. Nəpīn irau krouvehi wok nəha, Kumwesən rəgkiari m Jon tini Sekaraea ia kwopun akwesakwes ikin. ³ ††Nənə Jon revən ia kwopun me pam ipaka ti nui aris Jotan, mamini irapw ti nər-mama mə, “Kimiaha tihaməkeikei mhərərig ia noien ərəha me səkimiaha, mho paptaes, nənə Kumwesən trəpwəh nərpwiniən noien ərəha me səkimiaha.” ⁴ Nəri nəha ramesi pen nəgkiariien i kimərai pen ia nəkukuə səvəi Profet Aesea. Rini mə, “Iərmama riti raməkweīn əpwəmwis ia kwopun akwesakwes ikin mamini mə, “Kimiaha tihaməkeikei mhəpərhi suatuk səvəi Iərimənu səkitaha, mhəmri atukwatukw suatuk ouihī me səvənhi. ⁵ Nəkwətənə me pam tukərhaven irəha. Təkuər me mine nahakw me tukuvehi irapw pam irəha.

Suatuk ikou me tuko irəha həuvehe mhatukwatukw. Suatuk me kamhapətiapəti tukeipeni irəha pwəh həuvehe mhəpwia,

⁶ nənə nər-mama me pam tuhətə suatuk sə Kumwesən truvehimiru nər-mama me irə.”

⁷ ††Nər-mama həpik həuvən ti Jon mə tro paptaes ia nirəha. In rani pen ti nirəha i mə, “Kimiaha hiəmwhen ia snek me kamhahi əpune nər-mama. Kumwesən niemaha rəpi. Ripko mhə tui in trərpwin noien ərəha me səkimiaha. Sin rini pehe tukumiaha i mə tihap raka irə? ⁸ ††Kimiaha tihaməkeikei mho noien amasan me trahatən pen mə kimiaha hiənəpwəh pərhiən noien ərəha me səkimiaha. Rərəha kimiaha tihəni pen tukumiaha me i mə Epraham in kaha səkimiaha. Iakani pehe tukumiaha i mə Kumwesən rukurən nuvehien kəruətərei me i, mo nipwnəti Epraham me ia nirəha. ⁹ ††In rinərpwi pen raka paha səvənhi ia nuai nei me na trərai. Nei me pam səməme həkukuə mhə nukwai nei amasan in trərai əmwesi, mousə pen irəha ia napw.”

¹⁰ Nər-mama me nəha hərəs pen Jon i mə, “Nəfe nəha kimaha taho?”

¹¹ Miregi Jon rini pen ti nirəha i mə, “Iərmama karkahu səvənhi kəru traməkeikei muvehi pen riti m iərmama karkahu səvənhi riwən. Iərmama nəveginien

† 2:38 Aes 52:9 †† 2:39 Mat 2:23 † 2:40 Luk 1:80, 2:52 †† 2:41 Eks 12:24-27, Eks 23:14-17, Dut 16:1-8 †† 2:43 Eks 12:18 ††† 2:49 Jon 2:16 ††† Suatuk riti mwi ti ninien nəgkiariien i in i mə “Rosi kimirau iroureirei mə takaməkeikei mamə wok səvəi Tata səiou.” § 2:51 Luk 2:19 †† 2:52 1Saml 2:26, Prov 3:4, Luk 1:80

††† 3:2 Luk 1:80 †† 3:3 Wok Me 13:24, 19:4 ††† 3:7 Mat 12:34, 23:33 †† 3:8 Jon 8:33, 39 †† 3:9 Mat 7:19

sənəni rasori traməkeikei mo mwi iamini masitu ia iərmama nəveginien sənəni riwən."

¹² †Ia nəpin nəha nərmama nepwin səməme kamərəku pen takis minraha irəha mwi həuvehe mə Jon tro pəptaes ia nirəha. Irəha həni pen tukwe in mə, "Tahətən, nəfe nəha kimaha taho?"

¹³ Miregi Jon rini pen ti nirəha i mə, "Kimiaha tihəpwəh nuvehien mane rəpi raka sə kiməni mə tihəuvehi." ¹⁴ Naruagən me nepwin irəha mwi həres pen Jon i mə, "Nənə kimaha, kimaha taho nəfe?"

Miregi Jon rini pen ti nirəha i mə, "Kimiaha tihəpwəh nəkeikeien m nərmama mheikuə ia nirəha mə tiho nəmisəien minraha trini minuə həkvei pehe mhə mane m kimiaha. Reriməiaha traməkeikei magien ti nərəkuien səkimiaha."

¹⁵ Ia nəpin nəha nərmama me kamheitenhi mə Jon tro nari riti. Nərmama me pam rerinraha rarhi mə rosi Jon in Kristo, iəmə nəha Kumwesən riməni mə trərhi pehe i. ¹⁶ †Mətə Jon rini pen ti nirəha i mə, "Iou iakamo pəptaes ia kimiaha ia nui, mətə iərmama səvənhi niskaiien rasori məpi raka iou, in nə rauvehe kurirə ia nirak. Iou iapəkəmwhen mhə mə takifi raka nəkwus ia səvənhi put. In tro pəptaes ia kimiaha ia Nənimwin Ikinan mine ia napw. ¹⁷ Fok səvənhi, in rarukwi utə nuni nari me irə rinəmak raka ia rəgin, na trirukwi utə nuni nari me səvənhi irə ti nuaiien nunin mine tekın. In tripeki nuni nari me sə ramasan mevən ia nimwə səvənhi sə ramoeite nəveginien ikin, mətə tekın sə rərəha in trihiai pen napw irə, napw sə tripkifwə mhə."

¹⁸ Ia nəgkariien me rəpik mwi Jon raməvisau irapw nəgkariien amasan m nərmama, mamousari mə tro irəha hərərig ia noien ərəha me səvənraha.

¹⁹ †Mətə ia nəpin nəha Herot, iəmə Rom sə ramərimənu ia tənə Kalili, rakres pran səvəi piəvni. Pran nəha nəghin nə Herotias. Jon rəgkari m Herot, mīni mə noien nəha mīne noien me rəpik mwi Herot rino hərəha. ²⁰ Nənə Herot rarə makutan pen mwi nərəhaien riti mwi ia nərəhaien me nəha səvənhi, muvehi puvnimwə Jon ia kalapus.

Jon ro pəptaes ia Iesu

²¹ Nəpin Jon ramo pəptaes ihi ia nərmama, ro pəptaes mwi Iesu. Ia nəpin nəha Iesu raməfwaki, mətəni kəpuapen rəkəwag, ²² †Nənimwin Ikinan rosi mak in hərəpw reiwaiu pehe məkure irə, nənə reri Kumwesən ruku pen ia neiai, mīni mə, "Ik nərik keikei. Rerik ragien tukw ik."

Kaha me səvəi Iesu Kristo

²³ †Nəpin Iesu rinamostat wok səvənhi, wok səvəi nəvisaiien, nuk səvənhi rəmwhen ia toti. Nərmama me rerinraha ramrhi mə in tini Josef.

Josef in tini Heli. ††

† 3:12 Luk 7:29 †† 3:16 Wok Me 13:25 ‡ 3:19 Mat 14:3-4, Mak 6:17-18 †† 3:22 Jon 1:32, Mat 17:5, Luk 9:35 †† 3:23 Luk 4:22, Jon 6:42 ††† Sətoni mə Matiu in mwi rimərai pen kwənəkwus səvəi Iesu ia nəkukuə səvənhi (Mat 1:1-17), mətə kwənəkwus nəha Matiu rimərai ropə ia kwənəkwus i Luk rimərai. Kwənəkwus mi nəha

²⁴ Heli in tini Matat. Matat in tini Livae. Livae in tini Melki. Melki in tini Janae. Janae in tini Josef. ²⁵ Josef in tini Matatias. Matatias in tini Amos. Amos in tini Neham. Neham in tini Esli. Esli in tini Nangae. ²⁶ Nangae in tini Mahat. Mahat in tini Matatias. Matatias in tini Semein. Semein in tini Josek. Josek in tini Jota. ²⁷ ††Jota in tini Joanan. Joanan in tini Resa. Resa in tini Serupapel. Serupapel in tini Sealtiel. Sealtiel in tini Neri. ²⁸ Neri in tini Melki. Melki in tini Ati. Ati in tini Kosam. Kosam in tini Elmatam. Elmatam in tini Ere. ²⁹ Ere in tini Josua. Josua in tini Elieser. Elieser in tini Jorim. Jorim in tini Matat. Matat in tini Livae. ³⁰ Livae in tini Simeon. Simeon in tini Juta. Juta in tini Josef. Josef in tini Jonam. Jonam in tini Eliakim. ³¹ †Eliakim in tini Melea. Melea in tini Mena. Mena in tini Matataha. Matataha in tini Natan. Natan in tini Kig Tevit. ³² Kig Tevit in tini Jese. Jese in tini Opet. Opet in tini Poas. Poas in tini Salmon. Salmon in tini Nason. ³³ †Nason in tini Aminatap. Aminatap in tini Atmin. Atmin in tini Arni. Arni in tini Hesron. Hesron in tini Peres. Peres in tini Juta. ³⁴ Juta in tini Jekop. Jekop in tini Aesak. Aesak in tini Epraham. Epraham in tini Tera. Tera in tini Nehor. ³⁵ Nehor in tini Serug. Serug in tini Rehu. Rehu in tini Pelek. Pelek in tini Epar. Epar in tini Sela. ³⁶ †Sela in tini Kaenan. Kaenan in tini Apaksat. Apaksat in tini Sem. Sem in tini Noa. Noa in tini Lamek. ³⁷ Lamek in tini Metusela. Metusela in tini Inok. Inok in tini Jaret. Jaret in tini Mahalalel. Mahalalel in tini Kenan. ³⁸ †Kenan in tini Enos. Enos in tini Set. Set in tini Atam. Atam in tini Kumwesən.

Setan rəmwur mə tro Iesu rimwei ia nərəhaien

4 Nəpin Iesu rəpwəh nui aris Jotan mə trirərig mevən ia tənə Kalili, rerin rukuə ia Nənimwin Ikinan. Nənimwin nəha riri pen in revən fwe ia kwopun akwesakwes ikin. ² Ia kwopun nəha Setan rəmwur nəpin foti mə tro Iesu rimwei ia nərəhaien. Ia nəpin nəha Iesu rəpwəh nəniien nari. Nəpin foti me nəha həuvehe mhəukurau pam, nənə in riregi nukumhə rihahi.

kroupkəmwhen mhə ti nəri nə mə Matiu rostat ia Epraham mauvehe mamesi pen kwənəkwus səvəi Kig Tevit mine tini nəghin nə Solomon, mətə Luk rostat ia Iesu mamrərig mamesi pen kwənəkwus səvəi Kig Tevit mine tini nəghin nə Natan. Rosi Luk in rani kwənəkwus səvəi Meri, mətə Matiu in rani kwənəkwus səvəi Josef. Mə nipərhiien Luk rani kwənəkwus səvəi Meri, suatuk riti mwi ti ninien kwəti nəgkariien ia vas 23 in i mə: "Nərmama me rerinraha ramrhi mə in tini Josef, mətə rekam. In tini Meri. Tata səvəi Meri in Heli." ††† 3:27 1Kron 3:17,19, Esra 3:2 § 3:31 2Saml 5:14 †† 3:33 Jen 29:35 ††† 3:36 Jen 11:10-26 §† 3:38 Jen 4:25-5:32

³ Nənə Setan rini pen tukwe in mə, "Trini minuə ik Tini Kumwesən pərhiēn, ni pen ti kəpwier i mə truvehe mo nəveginien irə."

⁴ †Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, "Kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan mə, 'Iərmama trəpwəh nimiruiēn ia nəveginien əpa.'" "

⁵ Ia nəpīn nəha Setan ruvehi Iesu mutə mahatən nitətə me pam kig me kamhərimənu ia nirəha ia təkure tīprənə i, ⁶ ††nənə mini pen tukwe in mə, "Taku-vei pehe nasorīēn mik ikərimənu ia nitətə me pam nəha. Nautə amasan me pam ia nirəha tuho səim ia nirəha. Nautə me nəha hənəmak raka ia rəgik. Iakukurən nuvei penien m sin nəghin iakokeikei mə takuvei pen min. ⁷ Ro iamīnhi irə trini minuə ikisiai iou, minimwi nukurhum mi ia nənimək, narimnari me pam nəha tuhəuvehe mho səim irə."

⁸ †Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, "Kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan mə, 'Tikisiai Iərimənu Kumwesən səim, minimwi nukurhum mi ia nənimen. In əpa nə tiko nəkwan.'" "

⁹ Ia nəpīn nəha Setan ruvehi Iesu mevən fwe ia Jerusalem, mukurei pen in ia kwopun riti irənhə anan ia təkure nimwə səvəi Kumwesən, nənə mini pen tukwe in mə, "Trini minuə ik Tini Kumwesən pərhiēn, ivə irapw ia kwopun i. ¹⁰ Kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan mə,

'Kumwesən trini pen ti nagelo me səvənhi mə irəha tuhaməkeikei mhətui amasan tukw ik, ¹¹ mhəuvehi utə ik ia rəginraha, kamo ikouini nisum ia kəruətēriēn riti.'" "

¹² ††Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, "Nəkukuə Ikinan rani mə, 'Tikəpwəh neipweipwīēn Iərimənu Kumwesən səim.'" "

¹³ ††Setan ramosari iamīnhi irə mə tro Iesu rimwei ia nərahaiēn me nəha. Nəpīn ro sampam, rəpwəh Iesu mamevən mə ti nəpīn riti ruvehe mwi tukwe.

Iesu rinaməvisau ia tənə Kalili

¹⁴ Kurirə irə Iesu rirərig, mevən ia tənə Kalili, niskaiēn səvəi Nənimwin Ikinan rarə irə. Nəgkariēn sə raməvisau in ruviris mevən ia kwopun me pam ia tənə nəha. ¹⁵ Nənə in ramahatən nərmama ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel. Nərmama me pam kamhəuvehi utə nəghin.

Nəkur Nasaret həpkisiai mhə Iesu

¹⁶ Nənə Iesu ruvehe ia Nasaret, kwopun nəha in riməpwinari ikin. Ia Sapat in ruvniwə ia nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel rəmwhen ramo ia Sapat me pam, mərər mə trəvsini irapw Nəkukuə Ikinan. ¹⁷ Nənə iərmama riti ruvehi nimwai nəkukuə nəha kinərfe kirai pen nəgkariēn səvəi Profet Aesea irə, muvehi muvei pen m Iesu. Nənə Iesu ruvehi mivi atukw i, mətui mətoni kwopun kimərai pen nəgkariēn i rini iamīnhi irə minuə:

† 4:4 Dut 8:3 †† 4:6 Mat 28:18 † 4:8 Dut 6:13-14 †† 4:12 Dut 6:16, 1Kor 10:9 †† 4:13 Hip 2:18, 4:15

¹⁸ "Nənimwin səvəi Iərimənu ramarə ia nirak, ti nəri nə mə in ruvərfi raka iou mə takaməkeikei mini irapw nəgkariēn amasan ti nərmama nautə səvənraha riwən.

In rərhi pehe iou iakuvehe mə takini irapw iamīnhi irə mə, 'Kimiaha səməme hiamarə ia kalapus takeivinari ia kimiaha,

nənə səməme nənimemiaha rifwə tako kimiaha hiətui mhətə nari.'

In rərhi pehe iou iakuvehe mə takeivinari ia nərmama səməme kamometə irəha,

¹⁹ nənə mini irapw

mə nuk nəha Iərimənu truvehimiru nərmama me səvənhi irə ruvəuvehe."

²⁰ Nəpīn Iesu rəvsini irapw pam nəgkariēn nəha, rəsisəg nəkukuə, muvei pen mine iərmama sə ramətui ti nəkukuə me, nənə məkure. Nərmama me pam ia nəkwai nimwəfwaki nəha səvəi nəkur Isrel nənimenraha revən tukwe. ²¹ Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, "Nəgkariēn i ia Nəkukuə Ikinan kimiaha hiamregi ipwet i ruvəuvehe muvəukuə."

²² ††Nərmama me pam nəha haməni amasan Iesu. Irəha hamərkərinari ia nəgkariēn amasan me səməme kamhəuku pen ia tərhun. Mətə kurirə hani mə, "Rosi a mə tini Josef nəha uə?"

²³ ††Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, "Takregi kimiaha hiokeikei mə tihəni pehe tukw iou i nəgkariēn i kani rerin mə: 'Tokta. Tikukupwən muvehimiru atukw a ik pwəh kimaha iahəni nīpərhienien ia niram.' Rosi nəgkariēn riti mwi kimiaha tihəni pehe tukw iou i in i mə, 'Nimtətien me nəha kimaha iahamregi ikino fwe ia taon nəha Kapaneam, ramasan mə iko mwi ia kwopun i imwam.'" "

²⁴ †Iesu rarə mini mwi mə, "Iakani nīpərhienien tuku- miaha i profet riti nəkur imwəni me ko həpkisiai mhə in. ²⁵ ††Mətə pərhiēn iakani pehe tukumiaha i fwe kupwən ia nəpīn səvəi Profet Elaeja nīpran me həpik səməme nərman me səvənraha hemhə mhəpwəh irəha kamharə ia tənə Isrel. Nesən rīpkauər mhə nuk kahar məkwə sikis nukumhə asori ruvehe mahi nərmama pam ia tənə nəha ²⁶ ††mətə Kumwesən rīpkərhi pen mhə Elaeja mə trasitu ia nirəha riti. In rərhi pen in revən əpa fwe ia rukwənu nəha Jerefat ia tənə Saeton mə trasitu ia pran riti sə iərman səvənhi remhə məpwəh in. ²⁷ ††Kurirə irə ia nəpīn səvəi Profet Elisa nərma- ma həpik səməme nemhəien skai ro tekīnraha kamharə ia tənə Isrel. Mətə Elisa rīpko mhə irəha riti ruvehe məmher. In ro Neman əpa iəmə Siria ruvehe məmher."

²⁸ Nəpīn nərmama me ia nəkwai nimwəfwaki həregi nəgkariēn me nəha, irəha pam niemaha rəpi irəha.

²⁹ Həskəmter, mhəkwtəmhirī Iesu, mhəsua in, mhəier ia taon səvənraha, mhəuvən ia nīpəsegi təkuaer sə hənə taon səvənraha ikin mə tuhəsua irapw i. ³⁰ Mətə Iesu ravən amasan a ia kurkwanraha, mamevən.

††† 4:22 Luk 3:23, Jon 6:42 ††† 4:23 Mat 4:13, Jon 2:12 § 4:24 Jon 4:44 §† 4:25 1King 17:1,7, 1King 18:1 §†† 4:26 1King 17:8-16 §† 4:27 2King 5:1-14

Iesu rækoui irapw nänimwin äräha ia iärmama riti

³¹ †Iesu reiwaiu mevän ia Kapaneam taon riti ia tənä Kalili, nənä ia Sapat ramahatän närmama. ³² ††Iräha härkäri asori nari ia nahatänien sävənhi, ti näri nä mä nägkiariien sävənhi niskaiien sävəi Kumwesän ramara irä.

³³ †Iärmama riti ia näkwai nimwəfwaki näha sävəi näkur Isrel nänimwin äräha ramara irä. Iärmama näha rækwein äpwəmwis mini mä, ³⁴ ††Iesu iämä Nasaret! Ikuvehe mä tiko näfe ia kimaha? Ikuvehe mä tikouraha kimaha uə? Iakukurän ik. Ik iämä ikinan sävəi Kumwesän."

³⁵ Mätä Iesu rinise nänimwin äräha näha, mini mä, "Äpwäh nägkiariien, mier ia iärmama i." Iäremhä ro iärmama näha rimwei ia kurkwanraha, mier irä, məpwäh nourahaien in.

³⁶ Närmama me nänimenraha rier. Həni pen ti niräha me i mä, "Näfe i nägkiariien? Iämä i rauvehi nasoriien mine niskaiien sä ruku pen ti Kumwesän, mägkiari m nänimwin äräha me mä tuhäier ia iärmama, nənä iräha häier." ³⁷ Kurirä nägkiariien kani ia Iesu rier mevän ia kwopun me pam ia tənä näha.

Iesu romasan närmama häpik säməme kamhəmhə

³⁸ Iesu rärer, mier ia nimwəfwaki näha sävəi näkur Isrel, mevän muvniwə ia nimwə sävəi Saemon. Kaka pran sävəi Saemon raməmhə, maməkweie fifa. Nənä iräha hägkiari pen m Iesu tukwe. ³⁹ Iesu revän märer pen ipaka ti präni näha ia kwopun ramapri ikin, minise nemhäien, nənä nemhäien raraka irä. Təkwtəkwuni a präni näha riskämter, minasui raka näveginien sənənraha.

⁴⁰ Näpän meri ruväivə, närmama pam kamhəuvehi iräha me nepwin säməme nemhäien me säpəmsəpə kamharə ia niräha, häuvehi iräha, mhəuvehe ti Iesu. Nənä Iesu rämrutə rəgin mi ia niräha kuatia kuatia, mo iräha pam häuvehe mhəsanin. ⁴¹ ††Näremhä me mwi häier ia närmama häpik, mamhəkwein äpwəmwis mä, "Ik Tini Kumwesän!" Mätä Iesu rinise iräha mä tuhəpwäh nägkiariien, ti näri nä mä iräha häukurän in mä in Kristo.

Iesu raməvisau fwe ia näkwai nimwəfwaki me sävəi näkur Isrel

⁴² Näpän rinamran, Iesu rier mevän ia kwopun riti sä närmama häiwän ikin. Nənä närmama kamhətui in. Näpän hətoni, hokeikei mä tuhənise in mä trəpwäh näpwähien iräha. ⁴³ ††Mätä in rini pen ti niräha i mä, "Takaməkeikei mevän ia taon me nepwin mwi, mävisau irapw nägkiariien amasan sä raməgkiari ia nitətə sä Kumwesän ramərimənu irä. In i wok Kumwesän rinərhi pehe iou tukwe." ⁴⁴ †††Ro pen Iesu

† 4:31 Luk 4:23 †† 4:32 Mat 7:28-29, Jon 7:46 † 4:33 Mat 8:29, Luk 8:28 †† 4:34 Jon 6:69 †† 4:41 Mat 8:29, Mak 3:11-12 ††† 4:43 Luk 8:1 ††† 4:44 Mat 4:23

revän maməvisau ia näkwai nimwəfwaki me sävəi näkur Isrel ia tənä Jutia.

Iesu rækwein närmama nepwin mä tuhəkuriä in

⁵ †Näpän riti, näpän Iesu ramärer ia nıkare nui asori näha Kenesaret, närmama häpik housəsimwin pen iräha ipaka tukwe mä tuhətərig nägkiariien sävəi Kumwesän. ² Nənä Iesu rətoni nitətə ouihi kəru krouəmak ia nıkare nui. Närmama sävəi niviien nəmu me hänpəwäh irau, mamhaikuas ia net me sävənraha. ³ Nitətə ouihi mi näha riti sävəi Saemon. Iesu rəputə irä, mərəs pen Saemon mä trarhär i pwäh ruveraha ouihi kwopti. Nənä Iesu rəkure ia näkwai nitətə ouihi näha, minamahatän närmama.

⁴ Näpän rəgkiari pam, mini pen ti Saemon i mä, "Kimi-aha tihəsua mhəuvän ia kwopun əmwhenimw, merukw irapw net me säkimiaha, mhəvi nəmu me nepwin."

⁵ †Miregi Saemon rini mä, "Iərimənu. Kimaha iahəmwur meste riran mhəpkuvi mhə nəmu riti. Mätä ti näri nä mä ikani pwäh iakevən mwi mherukw irapw net me säkimaha."

⁶ Näpän iräha häuvän mho iaminha irä, nəmu me häuvän pik ia net me sävənraha. Ti näri nä mä nəmu me häpik anan net me sävənraha hänaməkəw əm-səmwəris. ⁷ Iräha häkwein närmama säməme kamhəvə päri nəmu me iräha minraha fwe ia nitətə ouihi əpə mä tuhəuvehe mhasitu. Iräha häuvehe, häarki pen nəmu me ia nitətə ouihi mi sävənraha rukuär. Ipaka nitətə ouihi mi krouəmwhenimw.

⁸ Näpän Saemon Pita rətoni, rinimwi nukurhun mi ia nämri Iesu, mini mä, "Iərimənu. Evän isipwin tukw iou. Iou iämä äräha i." ⁹ Pita rəgkiari iamini irä ti näri nä mä in mine närmama me ia näkwai nitətə ouihi sävənhi hətə nəmu me näha hävi, mhətoni häpik anan. Nänimenraha rier. ¹⁰ ††Nənä Jemes mine Jon, tini Sepeti mi sä kamharəvi päri nəmu irəhar Saemon, nämrinrau mwi rier.

Mätä Iesu rini pen ti Saemon i mä, "Tikəpwäh nehekiriien. Ik iärmama sävəi niviien nəmu, mätä təkwtəkwuni näha mamevän tikuvi närmama."

¹¹ †Nənä iräha hävi parei nitətə ouihi mi näha, mhəpwäh pam narimnari me sävənraha, mhəkuriä Iesu.

Iesu ro iärmama riti nemhäien skai ro tekän ruvehe mäsanin

¹² Näpän riti Iesu revän ia taon riti. Iärmama riti ruvehe nemhäien skai ramo tekän mamouraha nipwran me pam. Näpän rətoni Iesu, rimwei minimwi irapw näni-men ia tpräni, mamase in mä, "Iərimənu. Mə rerim ragien, ko iko iou ikəmher?"

¹³ Nənä Iesu rosə pen rəgin, mirapi in, mini mä, "Rerik ragien. Tiko məmher." Təkwtəkwuni a nämhien raraka ia iärmama näha.

§ 5:1 Mat 13:1-2, Mak 3:9-10, 4:1 † 5:5 Jon 21:3-8 †† 5:10 Mat 13:47 † 5:11 Mat 19:27

¹⁴ †Nənə Iesu rīnise in, mīni mē, “Tikəpwəh nīnīien nəfe iakino mik tī iərmama riti, mətə tikevən atuk-watukw tī pris pwəh in rətoni nīpwram mē rəmher. Tikuvei pen nəfe m Kumwesən sə Moses rīmāni. Nərmama me tuhətoni həukurən mē nemhəien i ruvəiwən ia nīpwram.”

¹⁵ Mətə nəgkiariien sə raməvisau Iesu rier mevən mwi ia kwopun me. Nənə nərmama həpik anan həuvehe ia kwopun kuatia mē tuhətərig in, mhəuvehe mwi mē truvehi raka nemhəien me səvənraha, mo irəha həuvehe mhəsānīn. ¹⁶ ††Mətə ia nəpīn me Iesu ramier mamevən ia kwopun me nərmama həiwən ikīn maməfwaki.

Iesu ro iərmama riti nīsun mi krouemhə ruvehe məsānīn

¹⁷ Nəpīn riti Iesu ramahatən nərmama me. Farisi me mīne nahatən me səvəi Loa kamhəkure mamhətərig in. Irəha hāmāier ia Jerusalem mīne rukwənu me ia tənə Kalili mīne tənə Jutia mhəuvehe. Niskaiien səvəi Kumwesən ramarə ia Iesu, nənə in ramo nərmama səməme nemhəien ramarə ia nīrəha həuvehe mhəsānīn. ¹⁸ Ia nəpīn nəha nərmama nepwīn həuvehi iərmama riti ramapri ia nīməhan səvənhi nīsun mi krouemhə. Hokeikei mē tuhəuvehi, mhəuwnimwə, mhəmri pen in ia nəmri Iesu, ¹⁹ mətə həpkətə mhə su-atuk riti tī nəri nə mē nərmama həpik anan. Ro pen irəha həputə ia təkure nimwə, mho ruei nimwə riti, mhəuvehi irəpw iərmama nəha irau nīməhan sə in ramapri irə, kroueiwau rouəmak ia nəmri Iesu ia kurkwanraha.

²⁰ †Nəpīn Iesu rətə nahatətəien səvənraha, in rīni mē, “Iərman. Iakīnenouenou raka noien ərəha me səim.”

²¹ ††Nəpīn nahatən me səvəi Loa mīne Farisi me həregi nəgkiariien nəha, hənāməres irəha me i mē, “Sin i iərmama i rani ərəha Kumwesən iamīnhi? Kumwesən əpa rukurən nenouenouien noien ərəha me. Sin mwi rukurən noien?”

²² Mətə Iesu ruvəukurən raka nətərigien səvənraha, mīni pen tī nīrəha i mē, “Rəfo rerīmīaha ramrhi iamīnhi? ²³ Nəgkiariien mi sə pəku nəha rīməru tukw iou tī nīnīien tī iərmama i nīsun mi krouemhə: nəgkiariien i mē, ‘Iakīnenouenou raka noien ərəha me səim,’ uə nəgkiariien i mē, ‘Ərer mavən?’ ²⁴ ††Mətə iakokeikei mē kīmīaha tihəukurən mē iou, Iəmətī Iərmama, iakauvehi nasoriien ia tīprənə i. Iakukurən nenouenouien noien ərəha me.” Nənə Iesu rīni pen tī iərmama sə nīsun mi krouemhə mē, “Iakani pehe tukw ik i mē ərer, muvehi nīməhan səim, mavən mamevən fwe imwam.”

²⁵ Təkwtəkwuni a iərmama nəha rərer ia nəmrīnraha, muvehi nīməhan səvənhi, mamevən fwe imwəni, maməgnəgīni Kumwesən. ²⁶ Nərmama me pam hətōni, həhekīr. Nənimenraha rier. Həuvehi utə nəghi Kumwesən, mamhəni mē, “Kwa kītaha i sənətoni narimnari me nepwīn ipwet rusəpə.”

Iesu rəkwein Livae mē trukurirə in

²⁷ Kurirə irə Iesu rier mətōni iərmama riti sə kamərəku pen takis min. Nəghin nə Livae. Raməkure ia nimwə kamərəku pen takis ikīn. Iesu rīni pen tukwe in mē, “Kurirə iou.” ²⁸ Nənə in rəpwəh narimnari me pam səvənhi, miskəmter, mukurirə in.

²⁹ Kurirə irə Livae ro nəveginien asori ia nəkwai nimwə səvənhi sənəi Iesu. Nərmama kamərəku pen takis mīnraha mīne nərmama nepwīn mwi həpik kamhāni pəri nari irəha mīnrau. ³⁰ ††Nənə Farisi me mīne nepwīn mwi ia nīrəha nahatən me səvəi Loa rerinraha rīpkagien mhə. Həni pen tī nərmama me səvəi Iesu i mē, “Rəfo kīmīaha hīamani nari kīmīaha nərmama kamərəku pen takis mīnraha mīne nərmama ərəha me nepwīn mwi?”

³¹ Miregi Iesu rīni pen tī nīrəha i mē, “Nərmama həsānīn tuhətui tokta tī nəfe? Mətə nərmama kamhemhə kamhətui tokta. ³² Iou iapkuvehe mhə mē takəkwein nərmama atukwatukw me, mətə iakuvehe mē takəkwein nərmama ərəha me, mē irəha tuhərigi ia noien ərəha me səvənraha.”

Noien vi ko rīpkuvehe mhə mo kuatia irau noien ivis

³³ Nənə irəha həni pen tī Iesu i mē, “Nəpīn rīpik nərmama me səvəi Jon Paptaes həpwəh nanīien nari tī nəfwakīien. Nərmama me səvəi Farisi me irəha mwi kamho iamīnhi. Mətə rəfo səim me nərmama me kamhəvegin mamhənīmwi?”

³⁴ ††Miregi Iesu rīni pen tī nīrəha i mē, “Nərmama ia nəveginien kamo tī narə viien səvəi iərman mīne pran tuhaməkeikei mhāni nari, mamhāgien, tī nəri nə mē iərman sə rīpkarə vi a irau pran səvənhi ramarə irəha mīnraha. Rīpkatukwatukw mhə mē tihəkeikei mīnraha mē tuhəpwəh nanīien nari ia nəpīn nəha. ³⁵ Mətə tīpkuvehe ia nəpīn sə tukuvehi raka iərman sə rīpkarə vi a irau pran səvənhi tīpkarə mhə mwi irəha mīnraha. Ia nəpīn nəha irəha tuhəpwəh nanīien nari.”

³⁶ Iesu rīni mwi nusipekinien riti tī nīrəha i mē, “Iərman riti riwən ko reitehi raka nīpəri tīnari vi mītiri tukuahag ia ruei tīnari ivis. Trīni mīnuə ro iamīnhi irə, trouraha tīnari vi səvənhi, nənə nīpəri tīnari vi ko rīpkurīn amasan mhə ia tīnari ivis səvənhi. ³⁷ Iərmama rīti riwən ko rətəgi pen waen vi ia tiki waen tui me sə kīno ia teki nāni. Trīni mīnuə ro iamīnhi irə, waen vi trəse tiki waen tui me hāsisi mhəpəruə. Nənə tiki waen tui me mīne waen vi irau pəri trouərəha. ³⁸ Mətə waen vi tukətəgi pen ia tiki waen vi me. ³⁹ Nənə iərmama riti mwi riwən nəpīn rīnənīmwi raka waen tui rokeikei mē trənīmwi waen vi, tī nəri nə mē in rīni mē, ‘Sə tui ramasan pīk.’”

Iesu in Iərimənu səvəi Sapat

6 ⁵Nəpīn riti ia Sapat Iesu ravən maməpi sīmwin ia nīmei wit me nepwīn, nənə nərmama me səvənhi kamhesi raka tīpwe wit me, mamhəveri raka tekīnraha

† 5:14 Lev 14:1-32 †† 5:16 Mak 1:35 ‡ 5:20 Luk 7:48 †† 5:21 Luk 7:49, Aes 43:25 †† 5:24 Jon 5:8

††† 5:30 Luk 15:1-2 ††† 5:34 Jon 3:29 § 6:1 Dut 23:25

ia rəginraha, mamhani kwənunin me. ² †Mətə Farisi me nepwin həni mə, “Rəfo kimiaha hiamō noien riti ripkatukwatukw mhə ia Loa səkitaha mə tuko ia Sapat?”

³ ††Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Rosi kimiaha hiəpkəvsini raka mhə ia Nəkukua İkinan nəfe Kig Tevit rino fwe kupwən uə? Nəpin nukumhə ramahi in mine nərmama me səvənhi, ⁴ †ruvniwə ia nimwə səvəi Kumwesən, muvehi bred ikinan sə raməmak ia nifətə. Ripkatukwatukw mhə ia Loa səkitaha mə in trəni bred nəha, pris me əpa həukurən naniien. Mətə Kig Tevit rəni, muvei pen mwi m nərmama me səvənhi hani”

⁵ Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iou, İəməti İərmama, iakamərimənu ia Sapat.”

Iərmama riti rəgin rərfe

⁶ Ia Sapat riti mwi Iesu ruvniwə ia nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel, mamahatən nərmama. Iərmama riti ia nəkwai nimwəfwaki nəha rəgin rərfe. ⁷ ††Nahatən me səvəi Loa mine Farisi me kamhətə amasan Iesu mə tuhətoni mə trəfo irə mine. Trini minuə romasan iərmama nəha ia Sapat, tuhəni ərəha in tukwe. ⁸ ††Mətə Iesu ruvəukurən raka nətərigien səvənraha, mini pen ti iərmama sə rəgin rərfe mə, “Uvehe, mərəer ia kurkwai nərmama.” Iərmama nəha ruvehe, mərəer ia kurkwara.

⁹ Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “İakuə takəres kimiaha nari riti. Ratukwatukw ia Loa səkitaha mə ia Sapat tuko noien amasan uə tuko noien ərəha? Ratukwatukw mwi mə tukuvehimiru iərmama uə tukousi əpune in?”

¹⁰ Nəpin Iesu rəti ərari mətə pam raka irəha, mini pen ti iərmama sə rəgin rərfe mə, “Tiko miwi atukw rəgin.” Nənə in rivi atukw rəgin. Rəgin ruvehe mamasan mwi. ¹¹ Mətə nərmama me nəha niemaha rəpi pik irəha. Hənaməgkiari minraha me, mamhəres mə tuhəfo ia Iesu.

Aposol me səvəi Iesu Kristo

¹² Ia nəpin nəha Iesu rier mutə ia təkuər riti mə trəfwaki. In rəfwaki m Kumwesən nəpin pekin ia nəpin. ¹³ ††Nəpin rinamran, rəkwein nərmama me səvənhi, nənə mərəpwi rəgin ia nepwin irəha pam twelef, misegi pen nəghinraha mə aposol me.

¹⁴ Nəghinraha me i: Saemon (iəmə sə Iesu risegi pen nəghin sə vi mə Pita), mine Antru piəvi Saemon, mine Jemes mine Jon, mine Filip, mine Patolomiu, ¹⁵ mine Matiu, mine Tomas, mine Jemes tini Alfeas, mine Saemon (iəmə sə kupwən rakurirə ia səməme haməmwur mə tuhəkoui irapw nəkur Rom), ¹⁶ mine Jutas tini Jemes, mine Jutas Iskariot (iəmə sə ruvei pen Iesu ia rəgi nərmama səməme haməmwəki in).

Iesu ramahatən nərmama, mamomasan səməme kamhemhə

¹⁷ Nənə Iesu mine nərmama me nəha səvənhi hei-waiu pehe ia təkuər, mamhərəer ia kwopun rətəni ikin irəha nərmama həpik mwi səvənhi mine nərmama həpik mwi səməme haməuku pen ia tənə Jutia mine Jerusalem mine ia nikare təsi ipaka ti taon mi nəha Taea mine Saeton. ¹⁸ Irəha nəha həuvehe mə tuhətərig Iesu, mhəuvehe mwi mə in tro irəha səməme nemhəien rarə ia nirəha həuvehe mhəsanin. Nənə səməme nənimwin ərəha me kamhouraha irəha, Iesu romasan irəha. ¹⁹ Nərmama me pam hamousari mə tuhərapı in ti nəri nə mə nəgsen raku pen irə, mamō irəha pam həuvehe mhəsanin.

Iesu rəkwein amasan ia nərmama nepwin, məkwein ərəha mwi ia nepwin

²⁰ Nənə Iesu rəti pen mamətə nərmama me səvənhi, mini mə, “Kimiaha səməme nautə səkimiaha riwən rerimiaha tragien, ti nəri nə mə nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə səkimiaha.

²¹ †††Kimiaha səməme nukumhə ramahi kimiaha ipwet mine rerimiaha tragien, ti nəri nə mə tipwimiaha trəsisi.

Kimiaha səməme hiamasək ipwet mine rerimiaha tragien, ti nəri nə mə kimiaha tiharis.

²² †††Rerimiaha tragien nəpin nərmama tuhaməmwəki kimiaha,

uə tuhəpkəseni mhə kimiaha mə kimiaha tihəuvehe mho kuatia kimiaha minraha, uə tuhəni ərəha kimiaha, mhəni nəghimiaha mə kimiaha nəremhə me, ti nəri nə mə kimiaha nərmama me səiou, Iou İəməti İərmama.

²³ Ia nəpin nəha kimiaha tihagien, mho tanis. Nərəkuien səkimiaha rasori fwe ia neiai. Kaha kupwən me səvənraha həno iamınha irə ia profet me.

²⁴ †††Mətə kimiaha səməme nautə səkimiaha rasori trərəha anan tukumiaha, ti nəri nə mə kimiaha hiəuvəuvehi raka nimiruien səkimiaha sə riməru.

²⁵ Kimiaha səməme tipwimiaha raməsisı ipwet mine trərəha anan tukumiaha, ti nəri nə mə nukumhə trahi kimiaha.

Kimiaha səməme hiamaris ipwet mine trərəha anan tukumiaha,

ti nəri nə mə kimiaha tihəregi rərəha mhasək.

²⁶ Trərəha anan tukumiaha nəpin nərmama me pam kamhəni amasan kimiaha.

Kaha kupwən me səvənraha həno iamınha irə ia profet eikuə me.”

† 6:2 Jon 5:10 †† 6:3 1Saml 21:1-6 † 6:4 Lev 24:5-9 †† 6:7 Luk 14:1 †† 6:8 Luk 5:22, 9:47 ††† 6:13 Jon 6:70

††† 6:21 Rev 7:16-17, Sam 126:5-6, Aes 61:3 § 6:22 Jon 15:19, 16:2 §† 6:24 Jem 5:1

**Iesu rini mē nērmama sēvənhi tuhaməkeikei
mhokeikei nērməpə me**

²⁷ "Mətə iou iakani pehe tukumiaha i sēməme hi-amətərig ia nirak mē kimiaha tihaməkeikei mhokeikei nērmama sēməme haməmwəki kimiaha, nənə mho noien amasan m nērmama sēməme kamho noien ərəha m kimiaha. ²⁸ Kimiaha tihaməkeikei mhəkwein amasan ia nērmama sēməme kamhəkwein ərəha ia kimiaha, nənə mhəfwaki tī nērmama sēməme kamhometə kimiaha. ²⁹ Trini minuə iərmama riti rəpwī nikare nikəpwim, tikuvei pen mwi nikaren min. Trini minuə iərmama riti ruvehi raka səim kot, ramasan mē ikuvei pen mwi karkahu səim min. ³⁰ Trini minuə iərmama riti rəres ik nari riti, ikuvei pen min. Trini minuə iərmama riti rīpeki raka narimnari me səim, tikəpwəh nəresien in mē trīpeki pehe mwi. ³¹ †Nəfe noien kimiaha hiokeikei mē nērmama tuho ia kimiaha, kimiaha mwi tiho ia nirəha.

³² Trini minuə kimiaha hiokeikei a nērmama me sēməme hokeikei kimiaha, Kumwesən trəgnəgini kimiaha tī nəfe? Nəkur ərəha me irəha mwi hokeikei nērmama me sēməme hokeikei irəha! ³³ Trini minuə kimiaha hio noien amasan mine nērmama sēməme ho noien amasan m kimiaha, Kumwesən trəgnəgini kimiaha tī nəfe? Nəkur ərəha me irəha mwi kamho iamīnha irə. ³⁴ Trini minuə kimiaha hiəuvei pen mane m iərmama riti sē hiətigite irə mē trərpwīn pehe mwi m kimiaha, Kumwesən trəgnəgini kimiaha tī nəfe? Nəkur ərəha me irəha mwi kamhəuvei pen mane me mīnraha me mē tukərpwīn pen tai mane atukwatukw mīnraha me. ³⁵ †Mətə kimiaha tihaməkeikei mhokeikei nērmama sēməme haməmwəki kimiaha, mho noien amasan mīnraha, mhəuvei pen mane mīnraha, mhəpwəh nətərigien mē tihəuvehi nari riti rəmwhen ia tain. Kimiaha tiho iamīnhi irə nənə nərəkuien səkīmiaha trasori. Tukini mē Kumwesən sē rasori anan nīpwnətīn me nē kimiaha tī nəri nē mē in ramo noien amasan m nērmama sēməme həkini mhə tanak tukwe mine nērmama ərəha me. ³⁶ Kimiaha tihaməkeikei mhəpī nērmama rəmwhen ia Tata səkīmiaha ramapi irəha."

Nəkiriien nērmama tī noien ərəha me sāvənraha

³⁷ †Kimiaha tihəpwəh nəkiriien nērmama tī noien ərəha me sāvənraha, nənə Kumwesən trəpwəh nəkiriien kimiaha tī noien ərəha me səkīmiaha. Tihəpwəh nərīpwīnien noien ərəha me sāvəi nērmama, nənə Kumwesən trəpwəh nərīpwīnien noien ərəha me səkīmiaha. Tihenouenou noien ərəha me sāvəi nērmama, nənə Kumwesən trenouenou noien ərəha me səkīmiaha. ³⁸ †Kimiaha tihaməkeikei mhəriari pen narimnari me m nērmama, nənə Kumwesən trəriari pehe narimnari me m kimiaha. In truvei pehe rasori pik ia rəgimīaha rəmwhen ia iərmama rarīgīn pen ia tənərīpw, mīkiukiū irə meste ruvehe mukuər māsas.

† 6:31 Mat 7:12 †† 6:35 Lev 25:35-36 † 6:37 Mat 6:14 †† 6:38 Mak 4:24

Trini minuə kimiaha hiəriari pen asori, Kumwesən trəriari pehe rasori m kimiaha. Mətə mē kimiaha hiəriari pen ouihi, in trəriari pehe m kimiaha rouihi."

Noien atukwatukw

³⁹ ††Iesu rini mwi nusipekinien riti tī nirəha i mē, "Rəfo, ko iərmama riti sē nənimen rīfwə ramiri pen iərmama riti mwi nənimen rīfwə ia suatuk sē trouesi? Tuko ro iamīnhi irə irau pəri krouivə irapw ia rui tənə.

⁴⁰ ††Iərmama sē kamahatən in rīpkasori mhə ia iahatən sāvənhi. Mətə mē kamahatən in keste rukurən pam nari, in trəmwhen ia iahatən sāvənhi.

⁴¹ Rəfo ikamətə nīmwəkmwəki nei sē raməmak ia nəmri piam, mətə ipkətə mhə nīpəri nei asori sē raməmak ia nənīmem? ⁴² Trini minuə nīpəri nei asori raməmak ia nənīmem, rəfo iakamini pen tī piam mē, 'Piak, əseni iou pwəh iakiskəri raka nīmwəkmwəki nei sē raməmak ia nənīmem?' Ik iərmama sē ikamo kəuətəkəsua tikaməkeikei mukupwən muvehi raka nīpəri nei asori sē raməmak ia nənīmem, kurirə irə ikətə amasan nari mē tikiskəri raka nīmwəkmwəki nei sē raməmak ia nəmri piam.

⁴³ Nei amasan riti riwən rukuə kwənkwaī nei ərəha. Rəmwhen a mwi nei ərəha rəpwəh nukuəien kwənkwaī nei amasan. ⁴⁴ Nērmama hətə sas ia nei me ia kwənkwanraha. Kīpkəsi raka mhə kwənkwaī niemis ia rəhi, uə kwənkwaī krep ia nəkwus ərəha.

⁴⁵ Rəmwhen a mwi iərmama amasan rani irapw nəgkariien amasan tī nəri nē mē rerīn rukuər ia nətərigien amasan. Iərmama ərəha rani irapw nəgkariien ərəha tī nəri nē mē rerīn rukuər ia nətərigien ərəha. Iakani iamīnhi irə tī nəri nē mē iərmama raməgkiari, ramini irapw a nəfe nətərigien rerīn rukuər irə."

Iərmama kəru sē krauvrhəkin nimwə

⁴⁶ †††Rəfo kimiaha hiaməkwein iou mē 'Iərimənu, Iərimənu,' mətə hiəpwəh noien nəfe iakini pehe tukumiaha i? ⁴⁷ Iərmama sē ruvehe tukw iou, mīregi nəgkariien me səiou, mamō nəfe iakiməni, pwəh iakini irapw noien sāvənhi tukumiaha. ⁴⁸ In rəmwhen ia iərmama sē rəuvrhəkin nimwə sāvənhi. In reri ruə rəmwhenimw, məmri nəri sē nimwə trərer pen irə ia kəruətəri. Nəpīn nesən asori rauər, iapiwən raiu muvehe meri nimwə nəha mətə ko rīpkikiukiū mhə irə, tī nəri nē mē iərmama nəha rīməuvrhəkin amasan nimwə nəha. ⁴⁹ Mətə iərmama sē rīregi nəgkariien səiou, məpwəh noien narimnari me iakiməni, rəmwhen iərmama sē ruvrhəkin nimwə sāvənhi ia təkure tīprənə, mətə rīpkəmri pen mhə nari sē raməkwətəmhirī əknekīn nisui nimwə. Nəpīn iapiwən raiu muvehe meri nimwə nəha, təkwtəkwni a nimwə nəha rīmwei. Nənə nəpīn rīmwei irə, ruvehe mərəha pam."

†† 6:39 Mat 15:14 ††† 6:40 Mat 10:24-25 ††† 6:46 Mal 1:6, Mat 7:21

Iaruagən riti səvəi nəkur Rom rahatətə pərhiən ia Iesu

7 Nəpən Iesu rini pam nəgkariien me nəha ti nərmama, revən mapirapw ia taon nəha Kapaneam. ²Iaruagən riti səvəi nəkur Rom nəha ikin in rasori ia naruagən me irəha pam hantret. Səvənhi fwe iərmama sə ramo tukwini nari min. In rokeikei pik iərmama nəha, mətə ramemhə na tremhə. ³Nəpən iaruagən nəha riregi kani mə Iesu ruvəuvehe, rərhi pen nəm əsori me nepwın səvəi nəkur Isrel həuvən mə tuhəres in mə ko ruvehe mo iərmama sə ramo tukwini nari min rəsanin. ⁴Nəpən irəha həuvehe ti Iesu, kamhase in, mamhəni mə, "Ramasan mə tikasitu ia iəmə nəha ⁵ti nəri nə mə in rokeikei pik kitaha nəkur Isrel. Iəmə nəha in nəha rıməuvei pehe mane masitu ia kimaha iahəuvrhəkin nimwəfwaki səkimaha ia kwopun i." ⁶Nənə Iesu rukurirə irəha.

Nəpən ruvehe ipaka ti nimwə nəha, iaruagən nəha sə in rasori ia naruagən me irəha pam hantret rərhi pen in me nepwın həuvən, mhəni pen ti Iesu i mə, "Iərimənu. Tikəpwəh nəmwurien iamınhi. Ripko mhə iou iəmə amasan riti. Iapkamwhen mhə mə tikuvehe, muvniwə ia nimwə səiou. ⁷Ro iamınhi irə iou iakregi mə ko iou iapkuvehe mhə tukw ik. Mətə tikini a nəkwam pwəh səiou iotukwininari ruvehe məsanin. ⁸Iou mwi iərmama riti iakamarə tegin nəmə əsori me. Naruagən me nepwın mwi kamharə tegin iou. Nəpən iakini pen ti riti mə 'Evən,' in trevən. Nəpən iakini pen ti riti mwi mə 'Uvehe,' in truvehe. Nəpən iakini pen ti iərmama sə ramo tukwini nari miou mə 'O nəri,' in tro."

⁹Nəpən Iesu riregi nəgkariien nəha, rərkərinari ia iəmə nəha, muvsini mətoni nərmama səməme kamhəkurirə in, mını mə, "Iakani nıpərhiənien tukumi-aha i mə iou iapkatə raka mhə iəmə Isrel riti nahatətəien səvənhi riskai rəmwhen ia nahatətəien səvəi iəmə Rom i." ¹⁰Nənə nəpən nərmama me nəha iaruagən nəha rərhi pen irəha hərərig mhapirapw ia nimwə səvənhi, hətoni iərmama sə ramo tukwini nari min rınəsanin.

Iesu rəsəpwiri iəkunouih i riti sə ruvamhə

¹¹Kurirə irə nəpən ouih i a rukurau Iesu revən fwe ia taon riti nəghin nə Naen. Nərmama səvənhi me mine nərmama nepwın mwi həpik həkurirə in. ¹²Nəpən Iesu ruvehe ipaka ti kwəruə əsori səvəi taon nəha, rətoni nərmama kamhəier irə, mamhəuvehi iəkunouih i riti sə remhə, mamhəuvən mə tuhənimwi. Mama səvəi iəkunouih i nəha tini riti mwi riwən. Səvənhi iərman ruvamhə raka, məpwəh in. Nərmama həpik ia taon nəha kamhəkurirə prən nəha. ¹³†Nəpən Iərimənu səkitaha rətə prən nəha, rerin rəkwəpir tukwe. Nənə in rini mə, "Prən i, tikəpwəh nasəkien."

¹⁴††Nənə Iesu revən ipaka, mirapi nıkoukau səvəi iəkunouih i nəha. Nərmama səməme kamhəuvehi hər-er. Nənə Iesu rini mə, "Iəkunouih i! Iakini pehe tukw ik i mə tiko mərer!" ¹⁵‡Nənə iəkunouih i nəha sə remhə

riskəmter, məkure, mınaməgkiari. Nənə Iesu ruvehi in, muvei pen m mama səvənhi.

¹⁶‡†Nərmama me pam hətoni həhekir, mhəgnəgini Kumwesən, mhəni mə, "Profet əsori riti ruvəier pehe tukutaha." Nənə irəha həni mwi mə, "Kumwesən ruvəuvehe raka mə truvehimiru nərmama me səvənhi."

¹⁷Nənə nəgkariien sə raməvisau nəri nəha Iesu rino ruviris mevən ia kwopun me pam ia tənə Jutia mine kwopun me nepwın mwi ipaka ti tənə nəha.

Jon Paptaes rərhi pen nərmama nepwın həuvən mhətoni Iesu

¹⁸Nərmama me səvəi Jon Paptaes həvisau pen narimnari me pam i min. Nəpən Jon riregi, ¹⁹rəkwein səvənhi iərmama kəru krouvehe tukwe. Nənə in rərhi pen irau krouevən ti Iərimənu səkitaha mə trouəres in mə, "Ik i in i profet kupwən me kamhəni ik mə tikuvehe uə rekəm? Mə ripko mhə ik i rosi kimaha tahətui səpə iti uə?"

²⁰Nəpən iəmə mi nəha krouvehe ti Iesu, krouni mə, "Jon Paptaes rərhi pehe kimrau iarouvehe mə trouəres ik mə, 'Ik i in i profet kupwən me kamhəni ik mə tikuvehe uə rekəm? Mə ripko mhə ik i rosi kimaha tahətui səpə iti uə?'"

²¹Ia nəpən nəha Iesu raməkoui irapw nemhəien me səpəmsəpə mine nənimwın ərəha me ia nərmama həpik, mamə irəha həuvehe mhəsanin. Nərmama həpik nənimenraha rıfwə in ro irəha hətui mhətə nari. ²²‡†Nənə in rini pen ti iəmə mi nəha Jon rərhi pen irau mə, "Kimirau tirouevən rouni pen ti Jon i nəfe irouregi rouətoni. Nərmama me nəmrınraha rıfwə hətui mhətə nari, səməme nisunraha rərfe həvi atukw i mhavən. Nərmama nemhəien skai ro tekınraha həuvehe mhəmher, səməme nəkwəregınraha ruvisimw rəkwag həregi nari. Nərmama me nepwın səməme kupwən həuvamhə, təkwtəkwuni nəha həuvəmıru mwi. Nənə nərmama nautə səvənraha riwən kaməvisau nəgkariien amasan mınraha. ²³‡††Iərmama sə ramətə iou trini mınıuə in ripkimwei mhə ia nahatətəien səvənhi ti nari riti iakamo rerin tragien."

²⁴Nəpən iəmə mi nəha Jon rərhi pen irau krouerəg rouevən, Iesu rınaməgkiari ia Jon, mınamini pen ti nərmama me i mə, "Fwe kupwən kimiaha hiəier ia taon me mine rukwənu me mhəuvən ia kwopun akwesakwes ikin mə tihətə nəfe? Iərmama riti sə rəmwhen ia kwənkwaı nig ripkərer atukwatukw mhə nəpən mətagi rauini? Rekəm. ²⁵Kimiaha hiəier mhəuvən mə tihətə nəfe? Iərmama riti sə rauvei pen tinari amasan me? Rekəm. Nərmama səməme kamhəuvei pen tinari amasan me, mamharə ia narəien sə rıməru, irəha fwe ia nimwə me səvəi kig me. ²⁶‡††Kimiaha hiəier mhəuvən mə tihətə nəfe? Profet riti? Ouəh, nıpərhiənien. Kimiaha hiəier mhəuvən mə tihətə profet riti. Mətə iakani pehe tukumiaha i iəmə i in rasori məpi raka profet. ²⁷In iərmama sə Nəkukuə Ikinan raməgkiari irə nəpən rini mə,

† 7:13 Luk 8:52 †† 7:14 Luk 8:54

‡ 7:15 1King 17:23, 2King 4:36 †† 7:16 Luk 1:68, 19:44 †† 7:22 Aes 35:5-6 ††† 7:23 Aes 61:1, Luk 4:18 ††† 7:26 Luk 1:76

'Ētə ro, takərhi pen iərmama sə trægkiari tukwini səiou, in trukupwən ia niram mevən, məpərhi səim suatuk.'

²⁸ Iakani nīpərhiēnien tukumiaha i mə nərmama me sə nīpran me hərəhi irəha ia tīprənə i riti riwən rasori məpi raka Jon. Mətə nərmama me pam ia nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə sə in reiwaiu anan ia nirəha in rasori məpi raka Jon."

²⁹ †Nəpin nərmama əpnəpen me mine nərmama səməme kamərəku pen takis minraha həregi nəgkiariēn i, həni mə Kumwesən in ratukwatukw. Irəha həni iamīnhi irə ti nəri nə mə Jon rino raka paptas ia nirəha. ³⁰ ††Mətə Farisi me mine nahatən me səvəi Loa hənəpwəh nəsenien mə Jon tro paptas ia nirəha. Ro iamīnhi irə irəha hənəpwəh suatuk sə Kumwesən riməni mə irəha tuhesi pen.

³¹ Iesu rarə mīni mwi mə, "Takini nəfe nəgkiariēn mahatən pen noien səvəi nərmama ipwet mine? Noien səvənraha rəfo? ³² Irəha həmwhen ia nəkwərhakwərha kamhəkure ia kwopun kamapir ikin, mamhəkwein pen ia irəha me nepwīn mə,

'Kīmaha iahani nīpu səvəi nagienien tukumiaha, mətə kimiaha hiəpko mhə tanis.

Iahani nīpu səvəi nemhəien, mətə kimiaha hiəpkasək mhə.'

³³ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə Jon Paptas riməuvehe, mīpkəni mhə nari, məpwəh nənimwiēn waen, nənə kimiaha hiaməni mə, 'Iəremhə rarə irə.' ³⁴ †Iou, Iəməti Iərmama, iakiməuvehe, maməni nari, mamənimwi rəmwhen a ia kimiaha, nənə kimiaha hiaməni mə, 'Hətə ro iəmə nəha, in raməni pik nari, mamənimwi mamakonə i, mamavən pəri irəha nərmama səməme kamərəku pen takis minraha mine nərmama ərəha me nepwīn mwi!' ³⁵ Mətə nərmama səməme kamhesi pen nukurəniēn səvəi Kumwesən kamho noien amasan me. Noien amasan me nəha kamhahatən pen mə nukurəniēn nəha ro nīpərhiēnien."

Prən ərəha riti

³⁶ ††Nəpin riti Farisi riti rəres Iesu mə truvehe məni nari irau min. Ro pen Iesu revən muvniwə ia nimwə səvəi Farisi nəha, məkure mə trəni nari. ³⁷ ††Ia taon nəha pran riti sə ramo noien ərəha. Nəpin rīregi mə Iesu raməni nari fwe nəkwai nimwə səvəi Farisi nəha, ruvehi senta mevən fwe ikin. Senta nəha raməmak ia nəkwai potel riti kīno ia kəruətərei nəghin nə alapasta. ³⁸ Prən nəha revən mərəer ia təkutai Iesu ipaka ti nisun mi, mamasək. Nise nənimen rətəg pen ia nisui Iesu mi krouəpwitig. Nənə reiwaiu muvei pen nimwai nukwənen, mīrai raka i, makei m nisun mi, mahakwi nisun mi ia senta.

³⁹ Nəpin Farisi nəha sə rəkwein Iesu mə trəni pəri nari irau min rətə prən nəha, rerin ramrhi mə, "Kamo iəmə nəha in profet pərhiēn, ko rukurən mə nəfe nəha pran ramrapi in. Kwa pran sə ramo noien ərəha."

† 7:29 Luk 3:12 †† 7:30 Mat 21:32 ‡ 7:34 Luk 15:2 †† 7:36 Luk 11:37 †† 7:37 Mat 26:7, Mak 14:3, Jon 12:3

⁴⁰ Nənə Iesu rini pen tukwe in mə, "Saemon, iou iakuə takini nari riti tukw ik i."

Mīregi Saemon rini mə, "Ni pehe ro iahatən."

⁴¹ Mīregi Iesu rini mə, "Iəmə asori riti ruvei pen mane m iərmama kəru mə ti nəpin riti krouərpwīn pen min. Kaon səvəi riti silin kīno ia silva irəha pam faef hantret. Nənə kaon səvəi riti silin kīno ia silva irəha pam fifti.

⁴² Iərmama mi nəha riskai ti nirau ti nərpwīn penien min. Ro pen iəmə asori rərai raka kaon səvənrau mīni mə irau trouəpwəh nərpwīnien. Tuko ro iamīnha irə sin nəha ia iərmama mi nəha trokeikei pik iəmə asori nəha?"

⁴³ Mīregi Saemon rini mə, "Rosi sə nəha sə kaon səvənhi rasori nənə iəmə asori rərai raka."

Mīregi Iesu rini pen tukwe in mə, "Nəkiriiēn səim ratukwatukw."

⁴⁴ ††Nənə in ruvsini, məti pen mətə prən nəha, mīni pen ti Saemon i mə, "Ikətə prən i? Nəpin iakiməuvniwə pehe ia nimwə səim, ipkaikas mhə ia nisuk mi ia nui, mətə prən i raikas ia nisuk mi ia nise nənimen, mīrai raka ia nimwai nukwənen. ⁴⁵ Ik ipkakei mhə miou, mətə nəpin iakuvniwə pehe, prən i rinamakei m nisuk mi, məpwəh napwisien. ⁴⁶ ††Ik ipkahakwi mhə nukwənek ia oel, mətə prən i rahakwi nisuk mi ia senta. ⁴⁷ Ro iamīnhi irə iakani pehe tukw ik i mə noien ərəha me rīpik prən i rino iou iakinenouenou raka. Ro pen in rokeikei pik iou. Mətə iərmama sə rīpko pik mhə noien ərəha trini minuə iakinenouenou noien ərəha me nəha səvənhi iərmama nəha ko in rīpkokeikei pik mhə iou tukwe."

⁴⁸ †Nənə Iesu rini pen ti prən i mə, "Iakinenouenou raka noien ərəha me səim."

⁴⁹ Nənə nərmama me nəha səməme kamhəni pəri nari irəha min, kənamhəni pen ti nirəha me i mə, "Sin i iərmama i rukurən nenouenouien noien ərəha me iamīnhi?"

⁵⁰ ††Mətə Iesu rini pen ti prən i mə, "Nahatətəien səim ruvəvehimiru ik. Evən. Nəməriniēn trarə tukw ik."

Nīpran səməme kamhasitu ia Iesu

8 ††Kurirə irə nəpin ouihi a rukurau, Iesu ramevən ia taon me mine rukwənu me, mamini irapw nəgkiariēn amasan sə raməvisau nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Nərmama səvənhi twelef ² †mine nīpran me nepwīn mwi kamhəkurirə in. Fwe kupwən Iesu rinomasan nīpran me nəha, məkoui irapw nənimwīn ərəha me ia nepwīn, muvehi raka nemhəien me ia nepwīn. Nəghinraha me i: Meri sə kaməkwein mwi nəghin nə mə Maktala, pran nəha Iesu rinəkou i irapw nəremhə sefen irə; ³ nənə Joana, pran səvəi Jusa, iəmə asori riti sə ramowok ipaka ti Herot; nənə Susana, mine nīpran me həpik mwi səməme kamhəuvehi nəmri narimnari me ia mane me səvənraha, mamhəuvei pen m Iesu mine nərmama me səvənhi mə trasitu ia nirəha.

††† 7:44 Jen 18:4 ††† 7:46 Sam 23:5 § 7:48 Luk 5:20-21 †† 7:50 Luk 8:48, 17:19, Luk 18:42 ††† 8:1 Luk 4:43 †† 8:2 Mat 27:55-56, Mak 15:40-41, Luk 23:49

Iærmama sê ruini nuni nari me ia nêmhien sêvênhi

⁴ Nærmama hêpik anan hêier ia taon me pam ia kwopun nêha, mhêuvehe ti Iesu. Nêpin hê-nousêsimwîn raka irêha me, in rini nusipekinien riti ti nirêha i minua, ⁵ "Iærmama riti revên mê truini nuni nari me ia nêmhien sêvênhi. Nêpin rauini pen nuni nari me, nuni nari me nepwîn hêsas pen ia suatuk, nêna nærmama havên ia nirêha, menu me ia ni-magouagou hêuvehe mhani pam. ⁶ Nêna nuni nari me nepwîn hêsas pen ia têkure kêpwier tîprênê rouihi ikin. Hêuverê mêtê ti nêri nê mê nui riwên haukei pam. ⁷ Nêna nuni nari me nepwîn hêsas pen ia tîprênê nêkwus êrêha rauviris ikin. Nêna nêkwus êrêha me hêuviris mhêuvehe mhousêman pam irêha. ⁸ Nêna nuni nari me nepwîn hêsas pen ia tîprênê amasan, mhêutê, mhêukuê kwênkwan hantret."

Nêpin Iesu rini pam nêgkiariien me nêha, rêkwein êpwêmwis, mîni mê, "Iærmama sê nêkwêregîn rarê ti niregiien nari tramêkeikei mêtêrig amasan."

Iesu rini irapw nîpwrai nusipekinien nêha

⁹ Nêpin nærmama me sêvêi Iesu hêres pen in mê nêfe nîpwrai nusipekinien nêha, ¹⁰ in rini mê, "Kîmiaha nærmama me sêiou kinêsevêr ia suatuk tukumiaha hiêukurên narimnari me i ia nitêtê sê Kumwesên ramêrimênu irê hênamêrkwafê fwe kupwên. Mêtê nærmêpê me kamhêregi iakamêgkiari ia narimnari me nêha iakausipekin a irê. Iakamo iamînhi irê mê 'irêha tuhêtê, mêtê tuhêpwêh nêtêien mhêukurên.

Irêha tuhêregi, mêtê tuhêpkrêgi mhê mhêukurên."

¹¹ "Nêna nîpwrai nusipekinien i iakimêni ro iamînhi irê. Nuni nari in nê nêgkiariien sêvêi Kumwesên. ¹² Sêmême hêsas pen ia suatuk hêmwhên ia nærmama sêmême hêregi nêgkiariien sêvêi Kumwesên. Nêpin hêuvêregi raka Setan ruvehe, muvehi raka nêgkiariien nêha ia nêtêrigien sêvênraha, kamo irêha hêni nîpêrhienien irê nêna Kumwesên ruvehimîru irêha. ¹³ Nêna sêmême hêsas pen ia têkure kêpwier tîprênê rouihi ikin hêmwhên ia nærmama sêmême hêregi nêgkiariien sêvêi Kumwesên, nêna mhêuvehi, mhagien tukwe. Mêtê nêgkiariien nêha rîpkeiwaiu amasan mhê ia rerînraha rêmwhên ia nuai nei me. Irêha tuhêni nîpêrhienien irê nêpin ouihi a. Nêpin narimnari me tuhêuvehe mho nêmisêien mînraha mê tro mêtê sas ia nahatêtêien sêvênraha, irêha hêmwei. ¹⁴ Nêna sêmême hêsas pen ia tîprênê nêkwus êrêha rauviris ikin hêmwhên ia nærmama sêmême hêregi nêgkiariien nêha, mêtê nêpin irêha kamhêsi pen suatuk sêvênraha mamhêuvên, kamhêtêrig pik ti narimnari me sêvêi tîprênê i rêmwhên ia mane mine nêfe m nêfe mwi irêha hokeikei mê tuhêuvehi mhêregi ramasan irê ia nîmiruien sêvênraha. Nêtêrigien me nêha hêuviris ia rerînraha, hêuvehe, mhousêman nêgkiariien sêvêi Kumwesên. Nêna nêgkiariien nêha rêpwêh nukuêien. ¹⁵ Mêtê sêmême hêsas pen ia tîprênê

† 8:11 1Pit 1:23

amasan irêha nêha hêmwhên ia nærmama sêmême hêregi nêgkiariien sêvêi Kumwesên, nêna mhêkwêtêmhiri ia rerînraha sê ratukwatukw amasan. Irêha hêkwêtêmhiri êknekîn mamhêuvên nêna mhêukuê."

Iesu rêgkiari ia laet sê kousêman

¹⁶ † "Iærmama riti riwên ko rîhiai pen napw ia laet mêuiui ia nari riti uê rukurei pen kwopun afafa ikin. Mêtê tramêkeikei mukurei utê i ia nari sê kakurei utê laet irê mê nærmama tuhêtêni ramêhiapw nêpin hêuvnimwê pehe. ¹⁷ † Rêmwhên a mwi narimnari me pam sêmême hamêrkwafê tuhamêkeikei mhêier irapw. Narimnari me pam sêmême hamêmak afafa tukamêkeikei kêtêni kuvêhi irapw ia nukuraanien. ¹⁸ † Ro iamînhi irê kîmiaha tihamêkeikei mhêtêrig amasan ia nêfe hiamregi ti nêri nê mê iærmama sê kuvêi pen nari riti min, ro wok irê, tukuvei pen sê rêkwaku min. Mêtê iærmama sê kuvêi pen nari riti min, ro nêri auêr a irê, tukuvehi raka pam tukwe."

Mama sêvêi Iesu mine piêvi Iesu me

¹⁹ Ia nêpin nêha piêvi Iesu me mine mama sêvênhi hêuvehe mê tuhêtê in, mêtê ko hêpkêuvên mhê ipaka tukwe ti nêri nê mê nærmama me hêpik. ²⁰ Ro pen nærmama me hêni pen ti Iesu i mê, "Sêim mama mine pi-am me kamhêrer fwe iruê. Irêha hokeikei mê tuhêtê ik."

²¹ Mîregi Iesu rini pen ti nirêha i mê, "Nærmama sêmême kamhêregi nêgkiariien sêvêi Kumwesên, nêna mamho nêfe rani irêha nê sêiou mama mine pi-ak me."

Iesu rînisse nîmêtagi asori

²² Nêpin riti Iesu rêputê ia nitêtê ouihi irêha nærmama me sêvênhi, rini pen ti nirêha i mê, "Pwêh sêuvên mhêpi simwîn pen fwe ia nîkare nui asori." Ro pen hêvi nivên, mênamhêuvên. ²³ Nêpin kamhêiu ia nitêtê ouihi mamhêuvên, Iesu revên mapri. Nîmêtagi asori reiwaiu ia nêkwai nui asori nêha, nitêtê ouihi sêvênraha rî-nakuêr ia nui, na tuhêmwênimw.

²⁴ Nærmama me sêvêi Iesu hêuvên, mhêsuêpwiri in, mhêni mê, "Iêrimênu. Iêrimênu. Na tsêmwênimw!"

Iesu rêrer mînisse nîmêtagi mine peiau peiau asori me, nêna hêiwaiu mhêiwên. Narimnari me hêuvehe mhêmarînu. ²⁵ Iesu rini pen ti nirêha i mê, "Nahatêtêien pêku sêkîmiaha?"

Mêtê irêha hêhekîr. Nênimenraha rier. Kamhêni pen ti nirêha me i mê, "Nêfe nêha iærmama? Ramêgkiari m nîmêtagi mine nui krauo nêkwân!"

Iesu rêkoui irapw iêremhê ia iêmê Karasa riti

²⁶ Irêha hêier ia têna Kalili, mhêiu ia nitêtê ouihi nêha, mhêpi simwîn ia nui asori, mhêuvên ia têna sêvêi nêmê Karasa. ²⁷ Nêpin Iesu ruvareî, iærmama riti

†† 8:16 Mat 5:15, Luk 11:33 † 8:17 Mat 10:26, Luk 12:2 †† 8:18 Mat 25:29, Luk 19:26

ia taon riti fwe ikin ruvehe tukwe. Iærmama naha næremhæ me kamharæ iræ. Næpin ripik ripkarkahu mhæ tinari, mipkapri mhæ mwi ia nækwai nimwæ sævænhi, mætæ ramaræ ia kwopun kanimwi nærmama ikin.

²⁸ Næpin iærmama naha rætæ Iesu, rasæk æpwæmwis, muvehe minimwi nukurhun mi ia nænimen, mægkiari asori mini mæ, "Iesu, Kumwesæn sæ rasori anan tini næ ik. Ikuvehe mæ tikæfo iou iræ? Iakase ik tikæpwæh noien næmisæien miou." ²⁹ Nænimwin æræha naha ramægkiari iamînhi iræ, ti næri næ mæ Iesu ruvæni pen raka tukwe in minua trier ia iærmama naha. (Næpin me ripik nænimwin æræha naha rinækwætmhiri iærmama naha. Nærmama hænærihi rægin mi mine nisun mi ia jen me, mhærer tukuahag in, mætæ in rævi æmwesi jen me, iæremhæ rækoui pen in revæn ia kwopun akwesakwes ikin.)

³⁰ Nænæ Iesu ræres in mæ, "Næghim sin?"

Miregi rini mæ, "Iou næghik Nækuær." In rini iamînhi iræ ti næri næ mæ næremhæ me hæpik hæmæuvnimwæ ia reri iærmama naha. ³¹ Nænæ næremhæ me naha hase Iesu mæ træpwæh nærhi penien iræha hæuvæn ia nipæg sæ rameiwaiu nukunen riwæn.

³² Mætæ toue pikæ me hæpik kamhærku ia kwopun naha. Næremhæ me hase Iesu mæ træsæni iræha hæuvnimwæ ia rerinraha. Ro pen Iesu ræsæni iræha. ³³ Nænæ næremhæ me hæier ia iærmama naha, mhæuvnimwæ ia reri pikæ me. Pikæ me haiu, mheiwiu ia næpatu, mhæsas pen ia tæmwei nui asori, mhæmwhenimw.

³⁴ Næpin nærmama sæmæme kamhætui ti pikæ me hætoni, hap, mhæni irapw ia taon sævænraha mine rukwænu me. ³⁵ Nænæ nærmama me hæier mhæuvæn mæ tuhæspau i mæ ræfo. Næpin hæuvehe ti Iesu hæti pen mhætoni iærmama naha næremhæ me hæmæier iræ, rarkahu, mamækure irapw ia nisui Iesu, nætærigien sævænhi rinæmak amasan. Iræha hætoni hæhekir.

³⁶ Nænæ sæmæme hænætoni næri naha, hæni irapw ti nærmama me i mæ iærmama naha rinæfo muvehe mæsanin. ³⁷ Nænæ nækur Karasa sæmæme kamharæ ipaka ti kwopun naha hæres Iesu mæ træpwæh iræha mamevæn ti næri næ mæ hæhekir pik anan. Ro iamînhi iræ in ræputæ ia nitætæ ouihi mæ trirærig.

³⁸ Iærmama sæ næremhæ me hæmæier iræ rase in mæ træsæni in pwæh revæn irau min. Mætæ Iesu ræri pen i ramevæn, mini mæ, ³⁹ "Tikrærig mevæn fwe imwam, mini irapw narimnari me i Kumwesæn rino mik." Nænæ iærmama naha revæn ia kwopun me pam fwe ia taon sævænhi, mamini irapw narimnari me naha Iesu rino min.

Pran sæ rirapi tinari sævæi Iesu mine præn ouihi sævæi Jaeras

⁴⁰ Næpin Iesu rirærig pehe mwi ia nikare nui asori, nærmama me hæuvæn tukwe. Rerindraha ragien ti næri næ mæ kamheitenhi in. ⁴¹ Iærmama riti fwe ikin næghin næ Jaeras. In iæmæ asori riti sævæi nimwæfwaki sævæi nækur Isrel. Ruvehe minimwi nukurhun mi ia næmri Iesu, mamase in mæ truvehe ia nimwæ sævænhi, ⁴² ti næri næ mæ præn ouihi sævænhi ramemhæ na tremhæ.

Prænouihi naha sævænhi in æpa kuation. Nuk sævænhi ipaka reste tuelef.

Næpin Iesu ravæn mamevæn, nærmama hæpik hæukuraukurau iræ. ⁴³ Pran riti naha ikin ruvehe ramemhæ ia nemhæien sævæi nipran. Nemhæien naha rinæræ rerin iræ muvehi nuk tuelef. In rinouraha pam mane sævænhi ia tokta me, mætæ iærmama riti riwæn ko ro in ræsanin. ⁴⁴ Pran naha rukuriræ Iesu, muvehe, mirapi nusvenhi tinari sævænhi. Tækwækwuni a mwi nimwapw rama, nemhæien sævænhi ro sampam.

⁴⁵ Nænæ Iesu rini mæ, "Sin naha rirapi iou?"

Miregi nærmama pam hæni mæ ripko mhæ iræha. Nænæ Pita rini mæ, "Iærimænu. Nærmama hæpik kamhærer kurkurau ik, mamhæsigiæsigi ik."

⁴⁶ Mætæ Iesu rini mæ, "Rekæm. Iakukuræn mæ iærmama riti rirapi iou. Iakregi nægsek rier ia nirak, mevæn mo nari riti."

⁴⁷ Nænæ næpin præn naha rætoni mæ ko in ripkærkwafæ mhæ, ruvehe mamætæmnimwin, minimwi nukurhun mi ia næmri Iesu, mini irapw ia næmri nærmama me pam mæ in rirapi Iesu ti næfe mine rinæfo mæsanin akwauakw. ⁴⁸ †Nænæ Iesu rini pen ti præn i mæ, "Nærik, nahatætæien sæim rino raka ik ikuvehe mæsanin. Evæn. Næmarinuuen træræ tukw ik."

⁴⁹ Næpin Iesu ramægkiari ihi, iærmama riti ruku pen ia nimwæ sævæi iæmæ asori naha Jaeras, muvehe mini mæ, "Sæim præn ouihi ruvamhæ raka. Ramasan mæ ikini pen ti iahatæn i mæ in træpwæh pehe."

⁵⁰ Mætæ næpin Iesu rirægi nægkiariien naha, rini pen ti Jaeras i mæ, "Tikæpwæh nehækirien, mini a nipærhienien ia nirak, nænæ præn ouihi sæim træsanin."

⁵¹ Næpin Iesu rapirapw ia nimwæ sævæi Jaeras, ripkæsæni mhæ nærmama me pam mæ tuhæuvnimwæ iræha min, mætæ ræsæni æpa Pita mine Jon mine Jemes mine tata mine mama sævæi præn ouihi naha. ⁵² ††Nærmama me pam kamhasæk mamhækwein æpwæmwis ti præn ouihi naha, mætæ Iesu rini mæ, "Ræfo kimiaha hiamasæk? Prænouihi naha ripkemhæ mhæ, mætæ ramapri a."

⁵³ Iræha hæregi haris ia Iesu. Iræha hæukuræn mæ præn ouihi naha ruvamhæ raka. ⁵⁴ †Mætæ Iesu ruvehi rægi præn ouihi naha, mini mæ, "Prænouihi, ærer." ⁵⁵ Nænæ nimiruuen sævænhi ruvehe. Tækwækwuni a mwi riskæmter. Nænæ Iesu rini mæ tukuvei pen næveginiien min pwæh ræni. ⁵⁶ ††Tata mine mama sævæi præn ouihi naha nænimenrau rier, mætæ Iesu rinise pen ti nirau i mæ trouæpwæh niniiien ti iærmama riti næfe in rino.

Iesu ræri pen nærmama sævænhi tuelef mæ tuhæuvæn mhævisau

9 Iesu rækwein nærmama sævænhi tuelef hæuvehe mhousæsimwin iræha me. Nænæ in ruvei pen niskaiien minraha. Ia niskaiien naha iræha hæukuræn nifi rakaien nemhæien me ia nærmama. Nænæ in ruvei pen mwi nasoriiien minraha. Ia nasoriiien naha iræha hæukuræn nækou i rapwien næremhæ me pam. ² Næpin

† 8:48 Luk 7:50 †† 8:52 Luk 7:13 ‡ 8:54 Luk 7:14 †† 8:56 Mak 7:36, Luk 5:14

Iesu ruvei pen pam, rərhi pen irəha mə tuhəuvən mhəvisau irapw nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə, nənə mho nərmama səməme kamhemhə həuvehe mhəsanin. ³ In rini pen ti nirəha i mə, "Kimiaha tihəpwəh nuvehien narimnari me səvəi suatuk səkimiaha rəmwhen ia kaskin, uə tənəripw, uə nəveginien, uə mane. Kimiaha tiharkahu ia karkahu kuatia a. ⁴ †Nəpin tihəuvən ia kwopun riti, nənə mhəuvnimwə ia nimwə riti, nimwə nə in nə tiharə irə meste hiəier ia kwopun nəha. ⁵ ††Trini minuə hiəuvən ia taon riti, mətə nərmama me ikin həkəsevər mhə ia rerinraha tukumiaha, nəpin hiəier ia taon səvənraha, tihounouini raka niməkwrur ia nisumiaha ti nahatən penien mə irəha hənə noien ərəha." ⁶ Nənə nərmama me twelef səvəi Iesu həier, mhəuvən ia rukwənu me, mamhəvisau irapw nəgkiariien amasan, mamho nərmama səməme kamhemhə ia kwopun me pam həuvehe mhəsanin.

Herot raməgkiari ia Iesu

⁷ †Herot, iəmə Rom sə ramərimənu ia tənə Kalili, riregi narimnari me nəha Iesu ramo. Ia nəpin nəha nətərigien səvənhi rəvsausini ti nəri nə mə nərmama me nepwin kamhəni mə Jon Paptas rinətui mwi ia nemhəien səvənhi. ⁸ Nənə nərmama me nepwin kamhəni mə Profet Elaeja ruvəier pehe mwi. Nənə nərmama me nepwin mwi kamhəni mə profet kupwən riti rinətui mwi ia nemhəien səvənhi. ⁹ ††Nənə Herot rini mə, "Jon iakinərai raka kənkapwə. Mətə sin mwi iərmama i iakamregi nəvisaiuen irə?" Ro iamini raməmwur mə trətə Iesu.

Iesu rəkwməni nərmama me həpik kəvsini nərman me əpa irəha pam faef-taosən

¹⁰ Nəpin aposol me hərərig mhəuvehe mwi ti Iesu, həni pen tukwe in narimnari me pam səməme hənə. Nənə in riri raka əpa irəha, mharaka ia nərmama mhəuvən ia taon riti nəghin nə Petsaeta. ¹¹ Nəpin nərmama me həregi mə Iesu ramevən fwe ikin, kamhəkurirə pen in. Nəpin Iesu rətoni irəha, rerin ragien. In rəkwein irəha həuvehe, nənə rəgkiari minraha ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə, mo səməme nemhəien ramarə ia nirəha həuvehe mhəsanin.

¹² Rinaməruarəv meri na trivə. Nərmama səvənhi twelef həuvehe, mhəni pen tukwe in mə, "Ramasan mə tikərhi pen nərmama me i həuvən ia rukwənu me mine nəmhien me kwərha ipaka pwəh hətui kwopun me səvəi napriien mine nəveginien ti nəri nə mə kwopun i narimnari me həiwən ikin."

¹³ Mətə Iesu rini pen ti nirəha i mə, "Kimiaha nə ti həuvei pen nəveginien minraha."

Miregi həni mə, "Kimiaha iahəuvehi a bred krirum mine nəmu kəru. Rəfo? Ikokeikei mə kimiaha tahəuvən mhəuvehi nəmri nəveginien sənəi nərmama me pam

i?" ¹⁴ (Irəha həni iamini ti nəri nə mə nəpin həvsini a nərman me ia nirəha mətə ipaka faef-taosən.)

Nənə Iesu rini pen ti səvənhi nərmama me i mə, "Kimiaha tihəuvən mho irəha həuai irəha me mhəkure əpəməpə me fifti ia təmwen kuatia." ¹⁵ Nənə irəha həuvən mho nərmama me həkure rəmwhen Iesu rinəni. ¹⁶ Nənə Iesu ruvehi bred me nəha krirum mine nəmu i kəru, məkwətə ia nimagouagou, məfwaki mini vivi Kumwesən tukwe, məkwsen, mauvei pen m səvənhi nərmama me mə irəha tuhəpeki pen m nərmama me. ¹⁷ Nərmama me pam hani nari tipwinraha rəsis. Nənə nərmama me səvəi Iesu həvai pen nipərpəri nəveginien me nəha sə hənani mhəpwəh rukuar ia tənəripw irəha pam twelef.

Pita rini irapw mə Iesu in Kristo

¹⁸ Nəpin riti Iesu in əpa raməfwaki irəha səvənhi me nərmama. Nənə rini pen ti nirəha i mə, "Nərmama kamhəni iou mə iou sin?"

¹⁹ †Miregi həni mə, "Nərmama nepwin kamhəni ik mə Jon Paptas. Mətə nepwin kamhəni ik mə Profet Elaeja. Nepwin mwi kamhəni ik mə profet kupwən riti sə rinətui mwi ia nemhəien səvənhi."

²⁰ ††Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, "Mətə kimiaha hiaməni mə iou sin?"

Miregi Pita rini mə, "Ik Kristo sə Kumwesən rinəni mə trərhi pehe ik ikuvehe."

²¹ Nənə Iesu rini səvənhi pen əknekən ti nirəha i mə, "Kimiaha tihəpwəh niniien nəgkiariien i ti iərmama riti."

²² ††Nənə in riripin nəgkiariien səvənhi mini mə, "Iou Iəməti Iərmama takaməkeikei miregi nəmisəien me ririk. Nəmə asori me mine pris asori me mine nahatən me səvəi Loa tuhəuvei pehe təkutanraha miou. Tukousi əpune iou, nənə nəpin sə ro kahar irə iakətui mwi."

Iərmama sə trukurirə Iesu traməkeikei məvrani nei kamarkuau

²³ †Nənə Iesu rini pen ti nərmama me pam mə, "Iərmama sə rokeikei mə truvehe mo iərmama riti səiou traməkeikei məpwəh nətərigien səvənhi, muvehi utə nei kamarkuau səvənhi ia nəpin me, məvrani mukurirə iou. ²⁴ ††Iərmama sə rokeikei mə trəkwtəmhirə nimiruien səvənhi trarfai irə. Mətə iərmama sə traraka ia nimiruien səvənhi tukw iou truvehi nimiruien rerin. ²⁵ Trini minuə iərmama riti ripeki pam narimnari me ia tiprənə i mo səvənhi i, nənə kurirə ikin remhə, mətə rirkuvehi mhə nimiruien rerin, noien nəha trəfasitu irə? ²⁶ ††Iərmama sə trauris ia nəmri nərmama ti niniien mə in iərmama riti səiou, mauris mwi ti nəvisaiuen nəgkiariien me səiou minraha, Iou mwi Iəməti Iərmama, ia nəpin nəha takuvehe ia niskaiien səiou mine ia niskaiien səvəi tata səiou mine nage-lo ikinan me, takauris ti niniien mə iərmama nəha in iərmama riti səiou. ²⁷ Mətə iakani nipərhiienien tukumi-

† 9:4 Luk 10:4-11 †† 9:5 Luk 10:11 † 9:7 Mat 16:14, Mak 8:28, Luk 9:19 †† 9:9 Luk 23:8

‡ 9:19 Luk 9:7-8 †† 9:20 Jon 6:68-69 †† 9:22 Luk 9:44, Luk 18:32-33 § 9:23 Mat 10:38, Luk 14:27 † 9:24 Mat 10:39, Luk 17:33, Jon 12:25 †† 9:26 Mat 10:33, Luk 12:9, 2Tim 2:12

aha i narmama nepwin kamhærer ia kwopun i tuhæp-kemhæ mhæ meste tuhætoni nitætæ sæ Kumwesæn ramærimænu iræ rier pehe."

Nipwrai Iesu ruvehe mopæ

²⁸ Næpin Iesu rini pam nægkiariien me naha, ipaka næpin eit ruvehe mukurau, nænæ in riri Pita mine Jemes mine Jon mutæ parei ia tækuær riti mæ træfwaki. ²⁹ Næpin ramæfwaki, nænimen ruvehe mopæ. Tinari sævænhi ruvehe mæpsan mamsæ. ³⁰ Tækwækwuni a iærmama kæru krauægkiari iræhar min. Irau næ Moses mine Profet Elæja. ³¹ †Krouier pehe ia nukuraanien asori, rauni narimnari me ia nikaren sævai nemhæien sævænhi sæ tripko mhæ tui in revæn mo sampam iræ fwe ia Jerusalem. ³² ††Ia næpin naha Pita mine James mine Jon haremhæ napriien. Mætæ næpin harætui, harætoni nipwrai Iesu ramser iærmama kæru naha krouærer iræhar min. ³³ Nænæ næpin irau krinouærpwæh Iesu rauevæn, Pita rini pen tukwe in mæ, "Iærimænu. Ramasan mæ kimrahar iaharuvehe i. Pwæh kimrahar iaharo tænimwæ kahar, riti sæim, riti sævai Moses, riti sævai Profet Elæja." (Mætæ Pita ramægkiari ærnapen, mipkukuræn amasan mhæ næfe rani.)

³⁴ Næpin in ramægkiari ihi, næpuæ riti rinauvehe minamoussæman iræhar. Iræhar harætoni mæ næpuæ naha truvegi iræhar. Harætoni harhekir. ³⁵ †Nænæ reri Kumwesæn ruku pen ia næpuæ naha, mini mæ, "In naha nærik sæ iakuværfi raka in. Kimiaha tihætærig in." ³⁶ Næpin Kumwesæn rægkiari pam, haræti pen mharætoni Iesu æpa ramærer. Kuriræ ia næpin naha iræhar haræpnæpen, mharæpwæh niniiien ti iærmama riti næfe harænætoni.

Iesu rækoui irapw nænimwîn æræha ia iækunouihî riti

³⁷ Kini rakwakwi iræ, næpin iræha hæneiwaiu raka ia tækuær naha, nærmama hæpik hæuvehe ti Iesu. ³⁸ Nænæ iærmama riti sæ ramærer ia reri nærmama me naha rækwein æpwæmwis, mini mæ, "Iahatæn. Iakase ik. Tiko muvehe mætæ ro nærik. In kwænkwan kuatia. ³⁹ Ia næpin me nænimwîn æræha riti ramækwætmhiri in, mammo in ramærkærinari mamasæk æpwæmwis, mamærkærekær, nisækwan ramaiu. Nænimwîn æræha naha ro pik næmisæien min, ko ripkaraka akwauakw mhæ iræ. ⁴⁰ Iakinæres raka sæim nærmama me mæ iræha tuhækoui irapw i, mætæ ko hæpko mhæ."

⁴¹ Miregi Iesu rini mæ, "Kimiaha nækur ipwet mine nahatætæien sækimiaha riwæn. Noien sækimiaha rikou. Tsaræ kitaha miou meste næfe næpin? Tineisæn mine iakapwis kimiaha? Tiko miri nærim muvehe i."

⁴² Næpin iækunouihî naha ramavæn ihi mauvehe, iæremhæ ruvehi in mouini irapw ia tîprænæ, mammo in ramærkærekær. Mætæ Iesu rinise pen ti nænimwîn æræha, mo iæmæ ouihî naha ruvehe mæsanin. Næpin rinæsanin raka Iesu ruvehi in muvei pen m sævænhi tata. ⁴³ Nænæ nærmama pam sæmæme hætoni næri asori naha Iesu rino ia niskaiien sævai Kumwesæn nænimenraha rier.

† 9:31 Luk 9:22, 13:33 †† 9:32 Jon 1:14, 2Pit 1:16-18 ‡ 9:35 Luk 3:22

Mætæ næpin iræha pam kamhærkæri ihi nari ia narimnari me naha in ramo, Iesu rini pen ti sævænhi nærmama me i mæ, ⁴⁴ ††Pwæh nægkiariien me i hæuvnimwæ amasan ia nækwæregimiahæ. Tripko mhæ tui kuvei pen iou, Iæmæti Iærmama, ia rægi nærmama." ⁴⁵ ††Mætæ iræha hæregi nægkiariien i hæreirei nipwran. Kumwesæn rækwæfæ i mæ ko iræha hæpkætoni mhæ. Nænæ hæhekir ti næresien Iesu mæ næfe nipwrai nægkiariien i.

Nærmama sævai Iesu tuhamækeikei mhæuvehi irapw iræha

⁴⁶ ††Ia næpin naha nærmama me sævai Iesu hænamævisæ minraha me mæ sin ia niræha in rasori. ⁴⁷ Mætæ Iesu rukuræn nætærigien sævænraha. Ro pen in ruvehi iækunouihî riti, mærpwi ia nikaren, ⁴⁸ ††nænæ mini pen ti niræha i mæ, "Iærmama sæ træsevær ia rerin ti iækunouihî i ia næghik, ramæsevær mwi ia rerin tukw iou. Iærmama sæ ramæsevær ia rerin tukwe iou ræmwhen mæ ramæsevær mwi ia rerin ti Kumwesæn sæ rinærhi pehe iou iakuvehe. Iakani iamînhi iræ ti næri næ mæ iærmama sæ truvehi irapw in ia kimiaha in næ iærmama sæ rasori ia kimiaha."

⁴⁹ Miregi Jon rini mæ, "Iahatæn, kimaha iahætoni iærmama riti ramækoui irapw næremhæ me ia næghim. Iahamæmwur mæ tahænise in ti næri næ mæ ripko mhæ in kimaha riti."

⁵⁰ †Mætæ Iesu rini pen tukwe in mæ, "Kimiaha tihæpwæh niniseien in. Iærmama sæ ripkini æræha mhæ kimiaha in kimiaha riti."

Nækur Sameria hæpwæh nokeikeien Iesu mæ truvehe imwænraha

⁵¹ ††Rinauvehe ipaka ti næpin naha Kumwesæn truvehi Iesu mutæ mevæn ia neiai. Iesu nætærigien sævænhi ruvehe miskai mæ tramækeikei mevæn fwe Jerusalem. ⁵² Nænæ in rærhi pen nærmama nepwin mæ tuhækupwæn iræ. Iræha hæuvæn mhæier pen ia rukwænu riti sævai nækur Sameria mæ tuhæpnæpenæ ia narimnari me kuriræ Iesu ruvehe. ⁵³ ††Mætæ nærmama ia kwopun naha hæpkæseni mhæ Iesu mæ truvehe imwænraha ti næri næ mæ iræha hæuvækuræn raka nætærigien sævænhi riskai mæ tramækeikei mevæn fwe Jerusalem. ⁵⁴ ††Næpin iærmama mi kæru sævænhi mi Jemes mine Jon krouætæ noien naha, krouni mæ, "Iærimænu. Ikokeikei mæ kimrau trouækwein napw pwæh ruku pen fwe ia neiai meiwaiu pehe mahi æmwesi iræha?" ⁵⁵ ††Mætæ Iesu ruvsini in minise pen æknekîn ti nirau i. ⁵⁶ Nænæ iræha hæuvæn mwi ia rukwænu æpæ riti.

Nærmama nepwin hokeikei mæ tuhækuriræ Iesu

⁵⁷ Næpin riti Iesu mine nærmama me sævænhi kamhesi pen suatuk mamhæuvæn. Nænæ iærmama riti rini pen tukwe in mæ, "Takukuriræ ik kwopun pæku tikevæn ikîn."

†† 9:44 Luk 9:22 †† 9:45 Luk 18:34 ††† 9:46 Luk 22:24 ††† 9:48 Mat 10:40 § 9:50 Mat 12:30, Luk 11:23 †† 9:51 Mak 10:32 ††† 9:53 Jon 4:9 †† 9:54 2King 1:9-16 ††† Nækur Isrel mine nækur Sameria hæmwæki iræha me. Øvsini mwi Jon 4:9.

⁵⁸ Miregi Iesu rini pen tukwe in mā, "Kuri əprmin me səvənraha nīpəg rarə. Menu me ia nīmagouagou təp-wagenraha rarə. Mətə iou, Iəməti Iərmama, kwopun səiou riwən mā takapri ikin."

⁵⁹ Nənə Iesu rini pen ti iərmama riti mwi mā, "Kurirə iou."

Mətə iərmama nəha rini mā, "Iərimənu. Takukurirə ik, mətə pwəh iakukupwən mevən minimwi raka səiou tata."

⁶⁰ Miregi Iesu rini pen tukwe in mā, "Nərmama səməme həkukurirə mhə iou rəmwhen mā həuvamhə raka. Pwəh irəha hənimwi nərmama me səvənraha səməme həuvamhə. Mətə ik tiko muvehe, mevən məvisau irapw nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə."

⁶¹ "Nənə iərmama riti mwi rini mā, "Iərimənu. Takukurirə ik, mətə pwəh iakevən məsəkir raka m nəkur imwak me."

⁶² Miregi Iesu rini pen tukwe in mā, "Trini minuə iərmama rauvehi kəkur i kau ravi, minamostat mīnamərar, maməti kurirə, rīpko mhə in iəmə amasan riti sə truvehi wok ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə."

Iesu rərhi pen nərmama me sefenti-tu mā tuhəuvən mhəvisau

10 [†]Kurirə irə Iərimənu səkitaha rərpwi rəgin ia nərmama me nepwin mwi irəha pam sefenti-tu, mərhi pen irəha mā tuhəkupwən irə, mhəuvən kəru kəru ia taon me mine rukwənu me pam sə in mwi trukurirə pen irəha mevən ikin. ² [‡]In rini pen ti nirəha i mā, "Nəveginien sə ruvəmruə raka fwe ia nəmhien rāsori pik, mətə nərmama səməme kamhəpeki pehe houhi a. Ro iamīnhi irə kimiaha tihaməkeikei mhəfwaki m Kumwesən sə ramərimənu ia nəmhien, mhəres in mā trərhi pen nərmama nepwin mwi həuvən fwe ia nəmhien səvənhi mhəpeki nəveginien sə ruvəmruə, mhəpeki mhəuvehe. ³ [‡]Kimiaha tihəuvən, mətə tihaməkeikei mhəukurən nəri i. Iakamərhi pen kimiaha mā tihəuvən mhəmwhen ia kwəti sipsip me sə kamhərer ia kurkwai kuri əprmin me. ⁴ [‡]Tihəpwəh nuvehien tənəripw sə kavai pen mane irə, uə tənəripw sə kavai pen nəveginien irə, uə put səkimiaha. Tihəpwəh napwisien ia suatuk, mhəgkiari kimiaha iərmama riti.

⁵ Nəfe nimwə tihəuvnimwə irə, tihəkupwən mhəni mā, 'Nəmərinuien ramarə ia nimwə i.' ⁶ Trini minuə iərmama səvəi nimwə nəha rokeikei nəmərinuien nəha, nəmərinuien səkimiaha trəuiui in. Mətə mā rekəm, trīrərig mwi tukumiaha. ⁷ [‡]Kimiaha tihamarə rerin ia nimwə kuatia a, mhəpwəh nevən əpnəpenien ia nimwə me. Nəfe nari irəha tuhəuvei pehe m kimaha, tihəuvehi mhəni mhənimwi. Tiho iamīnha irə ti nəri nə mā kimiaha hiəmwhen ia nərmama kamhowok. Ratukwətukw mā irəha tuhəərəku pehe narimnari me nəha m kimiaha.

† 9:61 1King 19:20 †† 10:1 Mak 6:7 ‡ 10:2 Mat 9:37-38, Jon 4:35 †† 10:3 Mat 10:16 ‡‡ 10:4 Mat 10:7-14, Mak 6:8-11, Luk 9:3-5, 2King 4:29 ††† 10:7 1Kor 9:6-14, 1Tim 5:18

⁸ ^{‡‡}Trini minuə kimiaha hiəuvən ia taon riti, nənə nərmama me ikin həuvehi puvnimwə kimiaha ia nimwə me səvənraha, tihəni nəfe nəveginien sə tuhəuvei pehe m kimiaha. ⁹ Nərmama səməme nemhəien rarə ia nirəha, tiho irəha həuvehe mhəsənin. Tihəni pen ti nirəha i mā, 'Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə ruvəuvehe ipaka tukumiaha.' ¹⁰ Mətə trini minuə kimiaha hiəuvən ia taon riti, nənə nərmama me ikin həpwəh nəsevərien ia rerinraha tukumiaha, tihəuvən, mhərer ia kurkwai suatuk me, mhəni irapw iamīnhi irə mā, ¹¹ [‡]Niməkwrur ia taon i səkimiaha i raməmak ia nīsumaha, kimaha tahahakwi raka ti nəri nə mā kimiaha hiəno noien ərəha. Kimiaha tihaməkeikei mhəukurən nəri i. Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə ruvəuvehe ipaka tukumiaha, mətə kimiaha hiənəpwəh.' ¹² [‡]Iou iakani pehe tukumiaha i ia nəpin nəha Kumwesən trərpwin noien ərəha me irə nərpwinien səvəi nərmama ia taon nəha triskai məpi raka nərpwinien səvəi nəkur Sotom."

Iesu raməgkiari skai m nərmama nepwin

¹³ ^{‡††}"Trərəha anan tukumiaha nəkur Korasin! Trərəha anan tukumiaha nəkur Petsaeta! Iakino raka nīmətəien asori me ia taon mi səkimiaha, mətə kimiaha hiəpkəpwəh mhə noien ərəha me səkimiaha. Ripini minuə iakino nīmətəien me nəha ia taon mi nəha Taea mine Saeton, tui raka ko nərmama me ikin hənarkahu raka tinari ivis, mhəkure ia nīmwrakw, mhəpwəh noien ərəha me səvənraha. ¹⁴ Mətə ia nəpin nəha Kumwesən trərpwin noien ərəha me irə nərpwinien səkimiaha triskai məpi raka nərpwinien səvəi nəkur Taea mine Saeton. ¹⁵ Nənə kimiaha nəkur Kapaneam. Tukəfo ia kimiaha? Ko kuvehi utə kimiaha hiəuvən ia neiai? Rekəm! Tukuvehi irapw kimiaha hiəuvən inhəripw Imwei Nəkur Həuvamhə."

¹⁶ [‡]Nənə Iesu rini pen ti nərmama me səvənhi mā, "Iərmama sə ramətərig ia nəgkiariien səkimiaha rəmwhen mā ramətərig mwi ia nəgkiariien səiou. Iərmama sə rauvei pen təkutan m kimiaha rəmwhen mā rauvei pehe mwi təkutan miou. Nənə iərmama sə rauvei pehe təkutan miou rəmwhen mā rauvei pen mwi təkutan m Kumwesən sə rinərhi pehe iou iakuvehe."

Nərmama me nəha irəha pam sefenti-tu hərərig mhəuvehe mwi ti Iesu

¹⁷ Nərmama me nəha irəha pam sefenti-tu hərərig mwi mhəuvehe ti Iesu, mamhəgien, mamhəni mā, "Iərimənu. Nəremhə me irəha mwi ho nəkwamaha nəpin iahəgkiari minraha ia nəghim."

¹⁸ ^{‡†}Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mā, "Iakinətoni kərarki irapw Setan rier ia neiai meiwaiu pehe rəmwhen ia nouapirien. ¹⁹ ^{‡†}Həregi ro. Iakuvəuvei pehe raka nasoriien m kimiaha. Kimiaha hiəukurən neivəien ia snek me mine mimi me sə kamhəpi mamho

‡‡† 10:8 1Kor 10:27 ‡ 10:11 Wok Me 13:51, 18:6 ‡† 10:12 Jen 19:24-25, Mat 10:15, 11:24 ‡†† 10:13 Mat 11:21-23 ‡† 10:16 Mat 10:40, Luk 9:48, Jon 5:23 ‡†† 10:18 Jon 12:31, Rev 12:8-9 ‡† 10:19 Sam 91:13, Mak 16:18

nəmisəien m nərmama. Iakiməuvehi utə kimiaha hiasori ia niskaiien me pam səvəi Setan. Nari riti riwən tro nəmisəien m kimiaha. ²⁰ †Nəri nəha ro nīpərhiēien. Mətə rərəha kimiaha hiamagien ti nəri nə mə nəremhə me kamho nəkwamiaha. Kimiaha tihaməkeikei mhagien ti nəri nə mə Kumwesən ruvərai pen raka nəghimiaha fwe ia neiai.”

Iesu rerin ragien

²¹ Ia nəpin a mwi nəha Iesu rerin ruvehe mukuər ia nagienien səvəi Nənimwin Ikinan, nənə in rini mə, “Tata səiou Iərimənu ia neiai mine tīprənə iakani tanak tukw ik ti nəri nə mə ikinərkwafə narimnari me i. Nərmama səməme həkūrən nari mine səməme kīnahatən amasan irəha həkətoni mhə. Mətə iko pui pen m nərmama səməme hāmwhen ia nīpwnəti nəkwərhwərha me hətōni. Ouəh, Tata. Nəri nəha ikino ramesi pen a nətərigien amasan səim.

²² ††Tata səiou rinəmri pehe raka narimnari me pam ia tīpage rəgik, iou tīni. Nənə iərmama riti riwən rukurən iou, mətə Tata səiou əpa. Nənə iərmama riti riwən rukurən səiou Tata. Iou əpa mine nərmama me nəha səməme rerik ragien mə tako pui pen in mīnrāha.”

²³ †Iesu ruvsini in, məkīari pen əpa m səvənhi nərmama me, mīni mə, “Rerimīaha tragien ti nəri nə mə kimiaha hiamətə narimnari me i ia nəmrimīaha. ²⁴ ††Iakani pehe tukumīaha i mə fwe kupwən profet me həkik mine kig me həkik hokeikei mə tuhətə narimnari me i hiamətə, mətə həkətə mhə. Hokeikei mə tuhəregi nəgkiariien me i hiamregi, mətə həkregi mhə.”

Iesu rusipekin ia iəmə Sameria rasiu ia iəmə Isrel

²⁵ ††Ia nəpin nəha, iahatən riti səvəi Loa rokeikei mə triregi atukwatukw ro Iesu mə trəfni irə. Ro pen riskəmter, mīni mə, “Iahatən. Takəfo irə muvehi nimiruien rerin?”

²⁶ Miregi Iesu rini mə, “Nəkukuə Ikinan rani nəfe? Nəpin ikəvsini Loa nəha miregi riməfni irə?”

²⁷ ††Miregi iahatən səvəi Loa rini mə, “Tikaməkeikei mokeikei Iərimənu Kumwesən səim ia rerim me pam, mokeikei in ia nimiruien me pam səim, mokeikei in ia niskaiien me pam səim, mokeikei in ia nətərigien me pam səim, nənə tikaməkeikei mokeikei piam rəmwhen ikokeikei atukw a ik.”

²⁸ ††Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Nəgkiariien səim ratukwatukw. Trini mīnuə iko narimnari me i Nəkukuə Ikinan rani, tikuvehi nimiruien irə.”

²⁹ Mətə iahatən səvəi Loa rokeikei mə treikuə irə mə in iəmə atukwatukw. Ro pen rini pen ti Iesu i mə, “Sin nə piak?”

³⁰ Miregi Iesu rini mə, “Iərmama riti rier ia Jerusalem mameiwaiu mamevən ia Jeriko. Nərmama nepwin sə

† 10:20 Mat 7:22, Eks 32:32, Fil 4:3, Rev 3:5 †† 10:22 Jon 3:35, 10:15 † 10:23 Mat 13:16-17 †† 10:24 1Tes 1:10 †† 10:25 Mat 22:35-40, Luk 18:18 ††† 10:27 Dut 6:5, Lev 19:18 ††† 10:28 Lev 18:5, Rom 10:5, Kal 3:12

kamhakres həkwtəmhirī, mhəpeki raka mane mīne tīnari səvənhi, mhousi in, mhəp raka irə, mhəpwəh raməmak ipaka remhə. ³¹ Ia nəpin nəha pris riti ramesi pen suatuk nəha, mətōni iəmə nəha, rukurau irə ia nīkare suatuk mamevən. ³² Kurirə irə kwənəkwus riti səvəi Livae sə ramasitu ia pris me ro mwi iamīnhi, muvehe ia kwopun nəha, mətōni iəmə nəha, mukurau mwi irə ia nīkare suatuk mamevən. ³³ Mətə iəmə Sameria riti in mwi ramesi pen suatuk nəha, ruvehe ia kwopun nəha iəmə nəha raməmak ikin. Nəpin rətōni iəmə nəha, rerin rərkwəpīr tukwe. ³⁴ In revən ipaka tukwe maikuas ia nīmwapw me səvənhi ia oel mine waen, nənə muvegi tərini nīmwapw me, mərəhi utə iəmə nəha mukurei pen in ia təkure togki səvənhi, nənə muvehi mevən ia nīmwapw sə kamərəku pen kamapri ikin, mamətui amasan tukwe. ³⁵ Kīni rakwakwi irə, ruvehi irapw silin kəru kīno ia silva, muvei pen m iərmama nəha sə kamərəku pen min kamapri ia nīmwapw səvənhi, mīni mə, “Tikətui amasan ti iəmə i. Trini mīnuə ikouraha mane me nepwin səim məpi raka səməmi iakauvei pehe mik, nəpin takrərig muvehe, takərpwin pehe mik.”

³⁶ Nənə Iesu rəres mə, “Ikaməfətərig irə? Sin ia nīrəhar i ro rəmwhen ia in piəvi iəmə nəha nərmama səməme kamhakres həkwtəmhirī?”

³⁷ Miregi iahatən səvəi Loa rini mə, “Sə nəha rinapi tukwe masitu irə.”

Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ik tikevən mo mwi iamīnhi.”

Iesu ruvniwə ia nīmwapw səvəi Marta mine Meri

³⁸ Nəpin Iesu mine nərmama me səvənhi kamhesi pen suatuk səvənraha mamhəuvən, hāier pen ia rukwənu riti. Pran riti fwe ikin nəghin nə Marta rəsevər ia nīmwapw səvənhi mə Iesu truvniwə irə. ³⁹ †Prən nəha piəvni riti nəghin nə Meri. Nəpin Iərimənu səkitaha ruvniwə pehe, Meri revən məkure ipaka tukwe, mamətərig nəgkiariien səvənhi sə ramahatən nərmama me irə. ⁴⁰ Mətə Marta ko rīpkəkure mhə mhətərig i ti nəri nə mə rasui raka pik nəveginien sənəi nərmama. Nənə in revən ti Iesu, mīni mə, “Iərimənu. Rəfo? Ratukwatukw mə piak rəpwəh iou, iou əpa iakasui raka nəveginien sənəi nərmama me? Ni pen tukwe in mə traməkeikei masitu ia nirak.”

⁴¹ Mətə Iərimənu səkitaha rini pen tukwe in mə, “Marta, Marta! Ikaməfətərig ti narimnari me rīpik. Rerim ko rīpkapwis mhə. ⁴² ††Mətə nari kuatia a kimiaha tihaməkeikei mho. Tihətərig ia nəgkiariien səiou. In nə ramasan pik, Meri ramo. Ro pen iou takəpwəh nini-seien in.”

Iesu rahatən nərmama səvənhi mə tuhəfəfwaki irə

11 ††Nəpin riti Iesu raməfwaki ia kwopun riti, məfwaki pam, nənə iərmama riti səvənhi rini pen tukwe in mə, “Iərimənu. Tikahatən ro kimaha

§ 10:39 Jon 11:1, 12:2-3 †† 10:42 Mat 6:33 ††† 11:1 Luk 5:33

tahəfəfwaki irə rəmwhen ia Jon rīnahatən nərmama me səvənhi irə.”

² Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nəpīn kimiaha tihəfwaki, tihəni iamīnhi irə mə,

‘Tata, pwəh nərmama həsiai nəghīm ro ikinan i.

Pwəh nītətə sə ikamərimənu irə ruvehe.

³ Tikuvei pehe nəveginien sənəmaha rəmwhen səvəi nəpīn ipwet.

⁴ Tikenouenou noien ərəha me səkimaha

ti nəri nə mə kimaha mwi iahamenouenou noien ərəha me səməme nərmama hamo ia kimaha.

Tikəpwəh niri penien kimaha ia kwopun tahəmwei ia nərəhaien ikin.”

⁵ Nənə Iesu rarə mīni pen mwi ti nirəha i mə, “Sin ia kimiaha trevən ti in riti ia kurkwai nəpīn ia nəpīn, nənə mīni pen tukwə in mə, ‘Iou riti. Uvei pehe ro bred kahar. ⁶ Piak riti ruku pen isipwīn muvehe təkwtəkwuni, mətə nəveginien sənək riwən mə takuvei pen mīn’?

⁷ Iəmə nəha ia nəkwai nimwə trəgkiari mə, ‘Tikəpwəh nometəien iou. Iakinərapīnhə raka. Kimaha nəkwərhakwərha me səiou iahənəpri raka. Ko iakəpwəh niskəmterien muvei pehe nari riti mik.”

⁸ †Nənə Iesu rini mə, “Nipərhiēnien iəmə nəha rini mīnuə ko in rīpkiskəmter mhə muvei pen nari riti mīn. Mətə iakani pehe tukumiaha i in triskəmter muvei pen nəfe nari iərmama nəha raməres i. In trīpko mhə iamīnhi irə ti nəri nə mə raməkwein iərmama nəha mə in riti, mətə in tro ti nəri nə mə iərmama nəha rəres in, məpwəh naurisien.

⁹ Iakani pehe tukumiaha i trīni mīnuə kimiaha hiokeikei nari riti, ramasan mə tihəres, nənə tukuvei pehe m kimiaha. Tihətui əmisə i, nənə tihətoni. Tihəkunkun ia təpīnhə, nənə tukəsevər tukumiaha.

¹⁰ Iərmama sə raməres nari truvehi nari. Iərmama sə ramətui əmisə nari trətoni. Iərmama sə rakunkun ia təpīnhə tukəsevər tukwe.

¹¹ Sin ia kimiaha tata me nəpīn iəkunouīhi səvənhi rəres nəmu, trəpwəh nuvei penien nəmu, mətə truvei pen snek mīn? ¹² Uə trīni mīnuə rəres kwənəre menu, truvei pen mimi sə trəpi mo nəmisəien mīn? Rekəm! Kimiaha tihəməkeikei mhəuvei pen narimnari amasan me m nəkwərhakwərha me səkimiaha. Mə kimiaha nəkur ərəha hiəukurən noien iamīnhi irə, hiaməfətərig ia Tata səkimiaha ia neiai? In truvei pen Nənimwīn Ikinan rasori mwi m nərmama səməme kamhəres in tukwe.”

Iesu mine Pielsepul

¹⁴ Nəpīn riti Iesu raməkoui irapw iəremhə riti sə ramarə ia iərmama riti. Iərmama nəha ko rīpkəgkiari mhə, mətə nəpīn iəremhə ruvəier irə, rīnaməgkiari. Nənə nərmama me hətoni həkərinari irə. ¹⁵ †Mətə irəha me nepwīn həni mə, “Iəmə nəha raməkoui irapw nəremhə me ia niskaiien səvəi Pielsepul, iəremhə sə in rasori ia nəremhə me.” ¹⁶ †Nərmama nepwīn mwi kamhəres pen Iesu i mə, “Ko iko ro nīmtətien riti sə

ruku pen ia neiai pwəh iahətoni mhəukurən mə ik pərhiēn Kumwesən rərhi pehe ik?”

¹⁷ Mətə Iesu ruvəukurən raka nətərigien səvənraha, nənə rini pen ti nirəha i mə, “Trīni mīnuə ieni riti ruai narəien səvənhi ro kəru irə, nərmama me səvənhi kamhousi irəha me, nītətə sə ieni nəha ramərimənu irə truvehe mərəha. Trīni mīnuə nərmama səməme kamharə ia nəkwai nimwə riti həuui narəien səvənraha ro kəru irə, kamhousi irəha me, irəha ko həkparə amasan mhə. ¹⁸ Trīni mīnuə Setan ruai narəien səvənhi ro kəru irə, raməkoui irapw nəremhə me səvənhi ia nərmama, nītətə sə in ramərimənu irə trəfərer əpwəmwis? Trəsas miwən. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə kimiaha hiaməni iou mə iou iakaməkoui irapw nəremhə me ia niskaiien səvəi Pielsepul. ¹⁹ Trīni mīnuə nəgkiariēn nəha səkimiaha ro nipərhiēnien, rəfo ia nərmama me səkimiaha? Irəha kamhəkoui irapw nəremhə me ia niskaiien səvəi sin? Səvəi Setan? Rekəm! Ro pen ramasan mə irəha həkiri nəgkiariēn i səkimiaha. ²⁰ †Mətə iou iakaməkoui irapw nəremhə me ia niskaiien səvəi Kumwesən. Noien nəha ramahatən pen mə nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə ruvəuvehe raka tukumiaha.

²¹ Nəpīn iəmə skai riti rauvehi narimnari me səvəi naruagənien ia rəgīn, mamərer tukuahag ia nimwə səvənhi, nautə me səvənhi iərmama riti ko rīpkuvehe mhə makres i. ²² †Mətə trīni mīnuə iəmə riti niskaiien səvənhi rasori mwi irə ruvehe, in traruagən irau mīn ruvehi irapw in, mīpeki raka narimnari me səvənhi sə ramərer irə mamaruagən. Nənə kurirə irə, in truai narimnari me sə in rīməpeki raka ia rəgi iəmə skai nəha, mīpeki pen mīne in me nepwīn.

²³ †Iərmama sə rīpkukurirə mhə iou in raman əpə ia nirak. Nənə iərmama sə rīpkasitu mhə ia nirak, mīpeki nərmama mhəuvehe tukw iou, in raməkoui kīrkīri irəha.”

Iesu raməgkiari ia nənimwīn ərəha

²⁴ “Nəpīn kīnəkoui irapw nənimwīn ərəha riti ia iərmama, nənimwīn ərəha nəha trəfo irə? Trevən mavən ia kwopun me sə nui riwən ikin, mamətui kwopun trapwis ikin. Nəpīn rīpkətoni mhə, trəgkiari iamīnhi irə mə, ‘Təkrərig mwi mevən ti nimwə fwe səiou sə iakiməier irə.’ ²⁵ Nənə nəpīn rīrərig muvehe, trətoni mə nimwə nəha kīnaies amasan irə, narimnari me pam kamhəmrimər a ia təmwhəkīnraha. ²⁶ †Nənə in trevən miri mwi nənimwīn ərəha me sefen səməme hərəha mhəpi raka in, miri irəha mhəuvehe, mhəuvnimwə mwi, nənə mharə ia reri iərmama nəha. Nənə nīmīruien səvəi iərmama nəha truvehe mərəha anan məpi raka sə kupwən.”

Iərmama sə ramo nəkwai Kumwesən triregi ramasan

²⁷ †Nəpīn Iesu rani irapw narimnari me nəha, pran riti ia reri nərmama rəkwein əpwəmwis, mīni pen ti Iesu i

† 11:8 Luk 18:5 †† 11:15 Mat 9:34, 10:25 † 11:16 Mat 12:38

†† 11:20 Eks 8:19 †† 11:22 Kol 2:15 ††† 11:23 Luk 9:50
††† 11:26 Jon 5:14 § 11:27 Luk 1:28,42,48

mə, “Pran sə rərəhi ik, muvei pen kənunū mik, rukurən nagienien.”

²⁸ †Mətə Iesu rini pen tukwe in mə, “Mətə nərmama səməme kamhəregi nəgkiariien səvəi Kumwesən, nənə mamho nəkwān həukurən nagienien mwi mhəpi raka.”

Nərmama hokeikei mə Iesu tro nīmətətien riti

²⁹ †Nəpin nərmama me həuvehe mənāmhəpik, Iesu rini mə, “Nərmama ipwet mine irəha nəkur ərəha. Kamhətui a nīmətətien. Kumwesən trəpwəh nuvei pen nien nīmətətien riti mwi minraha, mətə nīmətətien əpa səvəi Profet Jona. ³⁰ Fwe kupwən Profet Jona ruvehe mo nīmətətien irə mine nəkur Nineve. Rəmwhēn a mwi iou, Iəməti Iərmama, takuvehe mo nīmətətien ia nirak mine nərmama ipwet mine. ³¹ †Ia nəpin nəha Kumwesən trərpwin noien ərəha me irə, prən asori sə rināmərīmənu ia tənə Sipa fwe kupwən trərer irəha nərmama ipwet mine, nənə mini mə irəha nəkur ərəha me. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə prən nəha ruku pen ia nīkare tənə fwe isipwin anan muvehe mə triregi nukurānien səvəi Solomon. Mətə hətə ro! Iərmama riti in rasori ia Solomon in i ia kwopun i. ³² †Ia nəpin nəha Kumwesən trərpwin noien ərəha me irə, nəmə Nineve tuhərer irəha nərmama ipwet mine, nənə mhəni mə irəha nəkur ərəha me. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə nəpin nəmə Nineve həregi Jona raməvisau, irəha hərərig ia noien ərəha me səvənraha. Mətə hətə ro! Iərmama riti in rasori ia Profet Jona in i ia kwopun i.”

Iesu raməgkiari ia nənime iərmama

³³ †Iərmama riti riwən ko rihiai pen napw ia laet mukurei pen ia kwopun afafa ikin uə rəuiui ia nari riti, mətə trukurei utə i ia nəri kakurei utə laet irə mə nərmama səməme həuvnimwə pehe tuhətoni raməhiəpwin nari. ³⁴ Nənimem nə rauvei pehe nukuraanien m nīpwram. Nəpin nənimem rəsānīn, nīpwram pam rukuər ia nukuraanien. Mətə nəpin nənimem rərəha, nīpwram pam rukuər ia nəpitəvien. ³⁵ Ro iamīnhi irə tikaməkeikei mhəskun amasan nukuraanien nəha ia rerim mə rīpko mhə nəpitəvien irə. ³⁶ Mə nīpwram pam rukuər ia nukuraanien sə nəpitəvien riti riwən irə, trəhiapw amasan rəmwhēn ia laet sə raməhiapw mauvei pehe nukuraanien mik.”

Iesu rəgkiari ia Farisi me mine nahatən me səvəi Loa

³⁷ †Nəpin Iesu raməgkiari ihi, Farisi riti rəres pen in mə trevən ia nimwə səvənhi, mənī pəri nari irau min. Ro pen Iesu revən muvnimwə məkure mə trəni nari. ³⁸ Nənə Farisi nəha rərkərinari nəpin rətoni mə Iesu rīpkukupwən mhə məkwerig kurirə rəni nari.

³⁹ †Nənə Iərimənu səkītaha rini pen tukwe in mə, “Kimiāha Farisi me noien səkimiāha rəmwhēn ia tīkikap mine tīkinari kamaikuas irə iruə rəmher mətə

nəkwān rəmkemik. Fwe imwə rerimiāha rukuər ia nakresien mine nərəhaien. ⁴⁰ Kimiāha me i hiəreirei nari. Hiaməfətərig irə mə Kumwesən sə rino nəri iruə rīpko mhə mwi sə fwe imwə? ⁴¹ Mətə ramasan mə kimiāha hiəuvehi nəveginien mine nui sə krouəmak ia nəkwai tīkikap me mine tīkinari me səkimiāha, mhəuvehi mhəuvei pen m nərmama nautə səvənraha riwən. Nənə tihətoni narimnari me pam tuhəmher tukumiāha.

⁴² Mətə trərəha anan tukumiāha Farisi me ti nəri nə mə kimiāha hiaməuai narimnari me pam səkimiāha ia kusen ten, mamhəuvei pen riti m Kumwesən. Hiamo iamīnhi irə ia nəri ouihi rəmwhēn ia nīmwai nei me səməme kavi rərəgi pen ia nəveginien. Mətə hiəenouenou noien atukwatukw səvəi nəkiriien iərmama, mhənənouenou mwi noien səvəi nokeikeien Kumwesən. Ramasan mə kimiāha hio noien mi nəha, mhəpwəh nenouenouien mwi sə nəha hiamo ia nəri ouihi.

⁴³ Trərəha anan tukumiāha Farisi me ti nəri nə mə ia nəkwai nīmwfəwaki me səvəi nəkur Isrel hiokeikei mə tihəkure ia kwopun amasan me. Ia kwopun kamo-maket me ikin hiokeikei mə nərmama tuhəkwein kimiāha ia nisaiien.

⁴⁴ Trərəha anan tukumaha ti nəri nə mə kimiāha hiamwhēn ia kref me kīpko mhə mak ia nirəha, nənə nərmama həreirei mamhavən utə ia nirəha.” ⁵

⁴⁵ Ia nəpin nəha iahatən riti səvəi Loa rini pen ti Iesu i mə, “Iahatən. Nəpin ikani nəgkiariien me nəha, ikani ərəha mwi kimaha.”

⁴⁶ Miregi Iesu rini mə, “Trərəha anan mwi tukumiāha nahatən me səvəi Loa ti nəri nə mə hiaməkeikei m nərmama me mə tuhəsi pen loa skai me səməme hāmwhēn ia katipə sə rīpam. Mətə kimiāha ko hiəpkuvei pen mhə nukwai rəgimiāha riti mhasitu ia nirəha ti natipəien. ⁴⁷ Trərəha anan tukumiāha ti nəri nə mə kimiāha hiəuvrhəkin kref me səvəi profet me səməme kaha kupwən me səkimiāha hənousi əpune irəha. ⁴⁸ Ia noien nəha kimiāha hiamo pui atukw a kimiāha mə rerimiāha ragien ia narimnari me nəha kaha kupwən me səkimiāha hənō. Irəha hənousi əpune profet me, nənə kimiāha hiəuvrhəkin kref me səvənraha. ⁴⁹ Ro iamīnhi irə Kumwesən sə rukurən pam nari rini mə, ‘Iou takərhi pen profet me mine aposol me həuvən ti nirəha. Irəha tuhousi əpune nepwin, mhometə nepwin.’ ⁵⁰ In tro iamīnhi irə mine mə nərmama ipwet mine tuhəuvehi nərpinien ti nite profet me pam sə rinostat maiu ia nukune narəien muvehe. ⁵¹ Nite Epel muvehe meste nite Sekarəea sə kinousi əpune in ia nimwə səvəi Kumwesən ia nīmwrhenhi nifətə mine kwopun sə ro ikinan, iakani nīpərhiēnien tukumiāha i nərmama ipwet mine tuhəuvehi nərpinien ti nitenraha pam.

⁵ Ia narəien səvəi nəkur Isrel, trini minuə iərmama riti rirapi nīpwrai iərmama sə remhə in truvehe məmkekik ia nīkaren səvəi nəfwakiiēn səvənraha. Ro pen irəha tuhaməkeikei mheri amasan təmwheki kref me mə nərmama tuhəpwəh navən pekinien ia nirəha.” Əvsini mwi Nam 19:16.

† 11:28 Luk 8:15,21 †† 11:29 Mat 16:4 † 11:31 1King 10:1-10 †† 11:32 Jon 3:5-10 †† 11:33 Mak 4:21, Luk 8:16 ††† 11:37 Luk 7:36, 14:1 ††† 11:39 Mat 15:2

⁵² Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa ti nəri nə mə kimiaha hiərkwafə ki sə raməsevər ia təpin-hə ia nimwə nəha nukurənien raməmāk ia nəkwān. Kimiaha hiəpkuvnimwə mhə, nənə mamhənise mwi səməme hokeikei mā tuhəuvnimwə.”

⁵³ Nəpīn Iesu rier ia kwopun nəha mamevən, nahatən me səvəi Loa mine Farisi me həregi niemaha ri-naməpi pik irəha. Hənaməres Iesu nəresien me ia narimnari me rīpik. ⁵⁴ †Irəha hamərer mwatuk mā tuhəkwətəmhiri in trini minuə rəfwəkour ia nəgkiariien səvənhi.

Nərmama səvəi Iesu tuhaməkeikei mhəsiari ti noien səvəi Farisi me

12 Ia nəpīn nəha nərmama həpik həmwhen ia taosen m taosen həuvehe mhousəsīmwin irəha me. Kwopun rouihi. Hameivə pen ia nisunraha me. Nənə Iesu rukupwən mægkiari pen m nərmama me səvənhi, mīni mə, “Kimiaha tihaməsiari ti yis səvəi Farisi me. Yis nəha in nə noien səvəi kəuətəkəsua. ² ††Narimnari me pam səməme kamhərkwafə tuhaməkeikei mhəier irapw. Narimnari me pam səməme kamhəmāk afafa tukaməkeikei kətoni kuvehi irapw ia nukuraanien. ³ Ro pen nəfe nəgkiariien kimiaha hiəni ia nəpitəvien nərmama tuhəregi ia nukuraanien. Nəfe nəgkiariien kimiaha hiəsivən irə ia kwopun afafa tukini irapw ia təkure nimwə me.”

Nərmama tuhaməkeikei mhehekir Kumwesən

⁴ †Iou me nepwin, iakani pehe tukumiaha i mə kimiaha tihəpwəh nehekīrien nərmama səməme həukurən nousi əpuneien nīpwramiaha mətə kurirə irə ko həpko mhə nari riti mwi. ⁵ Mətə takini pehe tukumiaha i sin nəha tihaməkeikei mhehekir i. Tihaməkeikei mhehekir Kumwesən ti nəri nə mə nəpīn in rīnousi əpune raka iərmama, rauvehi nasorīien ti nosə penien in ia kwopun napw asori rauək ikin. Ouəh, nīpərhienien, iakani pehe tukumiaha i mə kimiaha tihaməkeikei mhehekir in. ⁶ Rerimīaha rīrhi ro kwəti menu me. Nənimenraha reiwaui. Kauvehi krirum ia silin sə rouihi anan kəru, mətə kwəti menu me nəha Kumwesən ko rīpkenouenou mhə riti. ⁷ †Hətə ro nīmwai nukwənemiaha, mətə Kumwesən rīnəvsini pam raka irəha. Ro iamīnhi irə kimiaha tihəpwəh nehekīrien. Ia nənimen kimiaha hiamasan mwi mhəpi raka kwəti menu me nəha həpik.”

Iesu rægkiari ia naurisien mine nehekīrien

⁸ †Iakani pehe tukumiaha i. Iərmama sə trīni irapw ia nəmri nərmama me mə in iərmama riti səiou, Iou mwi Iəməti Iərmama takini irapw ia nəmri nagelo me səvəi Kumwesən mə in iərmama riti səiou. ⁹ ††Mətə iərmama sə trīni irapw ia nəmri nərmama me mə in rīreirei iou, iou mwi takini irapw ia nəmri nagelo me səvəi Kumwesən mə iakreirei in. ¹⁰ Iərmama sə trīni nəgkiariien ərəha riti, muəsi Iou Iəməti Iərmama irə,

Kumwesən rukurən nenouenouien nərəhaien səvənhi, məpwəh nərpwinien. Mətə iərmama sə trīni nəgkiariien ərəha riti, muəsi Nənīmwin Ikinan irə, Kumwesən trīpkenouenou mhə nərəhaien səvənhi ia nəpīn riti. Nərpwinien səvənhi trarə rerin.

¹¹ ††Nərmama tuhəuvehi kimiaha, mhərpwi irapw kimiaha ia nəmri nəmə asori me səvəi nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel mine ia nəmri nərmama səməme kamhərimənu mine səməme kamhəuvehi nasorīien mə irəha tuhəkiri nəgkiariien me səkimiaha. Ia nəpīn nəha kimiaha tihəpwəh nətərig pikien mə tihəfo mhosəripin nəgkiariien səvənraha uə tihəni nəfe nəgkiariien ti nīrəha i. ¹² Tihəpwəh nətərig pikien irə, ti nəri nə mə nəpīn atukwatukw nəha səkimiaha sə tihəgkiari irə, Nənīmwin Ikinan trahatən kimiaha ia nəfe nəgkiariien tihəni.”

Iesu ramægkiari ia nautə səvəi tīprənə i

¹³ Iərmama riti ia reri nərmama me nəha rīni pen ti Iesu i mə, †Iahatən. Tata səiou ruvəmhə raka. Ni pen ti piak i mə pwəh kimrau iarouwai pəri narimnari me nəha tata rīnəmri mə səkimrau.”

¹⁴ Mətə Iesu rīni pen tukwe in mə, †Iərman. Sin mə takəmri amasan nəvisəien səkimirau? Rīpko mhə wok səiou nə. ¹⁵ ††Nənə Iesu rīni pen ti nīrəha i mə, †Kimiaha tihətui amasan, mhəpwəh nəsenien noien i kimiaha hiokeikei mə tihəuvehi nautə me rīpik. Nukune nīmīruien səvəi iərmama rīpko mhə in nə nautə asori səvənhi.”

¹⁶ Nənə Iesu rīni nusipekinien riti ti nīrəha i mə, †Iərmama riti nautə səvənhi rasori. Nəveginien rasori pik ia nəmhien səvənhi. ¹⁷ Rerīn rīrhi minuə †Takəfo i? Kwopun riti mwi səiou takəmri amasan nəveginien sənak ikin rīwən.’

¹⁸ Iərmama nəha ramətərig tukwe, nənə mīni mə, †Ah, iakukurən nəfe tako. Takeitehi nimwə me səiou, nənə muvrhəkin tain me rasori mwi. Ia nimwə me nəha takəmri pen nəveginien me sənak mine narimnari amasan me pam səiou. ¹⁹ Nəpīn iərmama nəha rīno pam, in rægkiari iamīnhi irə mīni mə, †Səiou narimnari amasan me sə iakiməfate i ruvəpik. Takīmīru irə nuk rīpik. Ramasan mə takarpwis, məvegin, mənīmwi, magien.’

²⁰ Mətə Kumwesən rīni pen tukwe in mə, †Ik iərmama ikreirei nari. Ipwet ia nəpīn tako ik ikemhə. Nənə tukəfo ia narimnari me nəha ikinəpnəpənə irə? Sin truvehi?’

²¹ ††Noien nəha rəmwhen mwi iərmama sə ramoeite nautə me səvənhi mə səvənhi əpa, mətə ia nəmri Kumwesən in iəmə auər a.”

²² Nənə Iesu rīni pen ti səvənhi nərmama me i mə, †Ro iamīnhi irə iakani pehe tukumiaha i kimiaha tihəpwəh nətərig pikien ti nīmīruien səkimiaha mamhəres nəfe tihani. Tihəpwəh nətərig pikien ia nīpwramiaha mamhəres nəfe tiharkahu i. ²³ Nīmīruien rīpko mhə səvəi nəveginien əpa. Nīpwrai iərmama rīpko mhə

† 11:54 Luk 20:20 †† 12:2 Mat 16:6, Luk 8:17 † 12:7 Luk 12:24, 21:18, Wok Me 27:34 †† 12:9 Luk 9:26

‡ 12:11 Mak 13:11, Luk 21:12-15 †† 12:15 1Tim 6:9-10 ††† 12:21 Mat 6:19-20

sävai tinari äpa. ²⁴ †Hätöni ro menu me ia ni-magouagou. Hæpwäh næpweiiien nari, mhæpwäh nesiiien nukwan. Nimwä sävænraha sä kamhoëite næveginien ikin riwän. Mätä Kumwesän ramækwmäni iräha. Nänä ia nänimen kimiaha hiamasan pik mhäpi raka menu me. ²⁵ Sin ia kimiaha ko ro nimiruien sävænhi ræpwæmwis mwi sävæi næpin ouih i a trini minuä ramätærig pik tukwe? ²⁶ Mä riskai tukumiaha ti noien næri næha rouih i, ræfo hiamätærig pik ti narimnari me nepwin mwi?

²⁷ Hätöni ro tihinari me mä kamhæfäutä irä. Iräha hæpwäh noien wok, mhæpwäh nitiriien tinari. Mätä iakani pehe tukumiaha i Kig Solomon fwe kupwän nautä sävænhi rasori pik, mätä tinari sävænhi ripkamasan mhä rämwhen ia tihinari me i. ²⁸ Kimiaha nahatätäen säkimiaha ripkiskai mhä. Kumwesän rauvei pen tinari amasan me m tihinari me, næri auär a tihinari me kamhämiru ipwet mätä trakwakwi haukei, mhäsas, kuvani ia napw. Mä Kumwesän ramo iamihä irä, in truvei pehe mwi tinari m kimiaha mäpi raka. ²⁹ Kimiaha tihæpwäh nætui ämisäien næfe tihani uä næfe tihänimwi. Kimiaha tihæpwäh nætærig pikien tukwe, ³⁰ ti næri nä mä nærmama ia tänæmtänä me ia tækure tiprænä i kamhätui ämisä narimnari me næha, nänä Tata säkimiaha ruvækuræn raka narimnari me næha mä kimiaha tihamækeikei mhæuvehi. ³¹ Mätä kimiaha tihamækeikei mhätui ämisä nitätä sä in ramærimänu irä, nänä in træriari pehe mwi narimnari me næha m kimiaha.

³² ††Kimiaha i sipsip me säiou hiæpkæpik mhä. Tihæpwäh nehekiriien. Tata säkimiaha rerin ragien ti nuvei peheien nitätä sä in ramærimänu irä m kimiaha. ³³ †Tihämri pen næmri nari ia narimnari me säkimiaha, mhæuvehi mane ia niräha, nänä mhæuvei pen m nærmama nautä sävænraha riwän. Tihækusi tænaripw me sä tuhæpkimæri mhä ia næpin riti mhävai pen nautä säkimiaha ia niräha. Tihæfate pen nautä säkimiaha fwe ia neiai. Ia kwopun næha nautä säkimiaha ko ripkiwän mhä ia næpin riti ti næri nä mä iærmama sävæi nakresien riwän uvne me hæpkouraha mhä narimnari.

³⁴ Iakani iamihä irä ti næri nä mä kwopun nautä säkimiaha ramæmak ikin, nætærigien säkimiaha tramæmak mwi ikin."

Iesu ramægkiari ia nuveheien sävænhi

³⁵ ††"Kimiaha tihamækeikei mharkahu tinari sävæi wok, nänä mhähiai pen napw ia laet me säkimiaha pwäh rauæk rerin. ³⁶ ††Ho rämwhen ia nærmama sämæme kamheitenhi iæmä asori sävænraha mä trier ia næveginien asori sävæi iærman sä kiri pen vi a pran sävænhi, muvehe ia rukwænu sävænhi. Næpin in ruvehe, mikunkun tæpinhæ, tækwækwuni a iräha tuhæsevæ ia tæpinhæ tukwe. ³⁷ ††Trini minuä iæmä asori næha ruvehe mætoni nærmama me næha sämæme kamho tukwini næri min kamhätui mhæpkapri mhä, rerinraha tragien.

† 12:24 Sam 147:9, Luk 12:7 †† 12:32 Luk 22:29, Rev 1:6 † 12:33 Luk 18:22 †† 12:35 Eks 12:11, Mat 25:1-13 †† 12:36 1Pit 1:13, Mak 13:33-36 ††† 12:37 Jon 13:4

Iakani nipærhienien tukumiaha i iæmä asori næha trarkahu tinari sävænhi sävæi wok, nänä mini pen ti niräha mä tuhækure mhani nari. Nänä in trisui raka næveginien, muvei pen minraha. ³⁸ Trini minuä iæmä asori næha ruvehe ia kurkwai næpin, uä ia næpin ræiæ rakaka irä, mætoni nærmama me næha sämæme kamho tukwini næri min kamhätui mhæpkapri mhä, rerinraha tragien. ³⁹ ††Mätä kimiaha tihamækeikei mhækuræn næri i. Trini minuä iærmama riti rukuræn mä ipwet ia næpin iærmama riti truvehe, muvniwä ia nækwai nimwä sävænhi, makres, in tramätui a næpwäh næpriien. Ko in ræpwäh næsenien iærmama riti reitehi nimwä sävænhi, muvniwä, makres. ⁴⁰ Rämwhen a mwi kimiaha mwi tihamækeikei mhæpnæpenä ti næri nä mä iou, Iæmæti Iærmama, takuvehe ia næpin riti tihakiraka iou."

⁴¹ Miregi Pita rini mä, "Iærimänu. Ikani nusipekinien næha mamægkiari pehe m kimaha äpa uä ikamægkiari pen mine nærmama me pam?"

⁴² Miregi Iærimänu säkitaha rini mä, "Iotukwininari sä rukuræn nari, mamæ nækwai iæmä asori sävænhi ia næpin me, iæmä asori sävænhi truvehi utä in ruvehe masori ia sävænhi iotukwininari me pam mä trækwmäni iräha ia næpin atukwatukw kamhani nari irä.

⁴³ Trini minuä iæmä asori sävæi iotukwininari næha ruvehe, mætoni mä ramo wok me iamihä irä, iotukwininari næha rerin tragien. ⁴⁴ †Iakani nipærhienien tukumiaha i iæmä asori næha truvehi utä iotukwininari næha ruvehe masori ia narimnari me pam sävænhi. ⁴⁵ Mätä mä iotukwininari næha rerin rinamrhi mä iæmä asori sävænhi ramo tanpen, næpwäh nuvehe akwauakwien, nänä rinamousi nærman mine nipran sämæme kamho tukwini næri nari iräha min, mamævegin, mamänimwi, mamakonä, ⁴⁶ iæmä asori sävænhi truvehe ia næpin riti in trakiraka in, uä ia aoa riti sä in rireirei. Iæmä asori sävænhi trærpwin noien æræha me sävænhi, næmri pen in ramarä iräha nærmama sämæme hæpkini mhä nipærhienien ia nægkiariien sävænhi.

⁴⁷ ††Iotukwininari sä ruvækuræn raka nækwai iæmä asori sävænhi, mätä ripkæpnæpenä mhä, uä ripkesi pen mhä nækwän, tukærisi pik in. ⁴⁸ Mätä iotukwininari sä rireirei nækwai iæmä asori sävænhi, nänä mo nari riti ratukwatukw mä tukærisi in tukwe, tukærisi märu a in. Iærmama sä Kumwesän ruvei pen narimnari me ripik min tramækeikei mo narimnari me ripik. Nänä iærmama sä nærmama hämri pen narimnari me ripik ia rægän, tuhæres pen in narimnari me ripik mwi."

Nægkiariien sävæi Iesu tro nærmama hæuai iräha me

⁴⁹ Nänä Iesu rini mä, "Iou iakuvehe mä takærarki pehe napw ia tiprænä i. Iakuä ko napw næha ruvæk raka, mätä ripkuæk mhä ihi. ⁵⁰ ††Säiou riti næha paptæus tukamækeikei kakiätänimw iou irä. Nänä tækwækwuni iakamregi ræräha pik anan meste tuo sampam irä.

⁵¹ ††Nætærigien säkimiaha ræfo? Hiænuä iakuvehe mä tako nærmama ia tiprænä i harä ia næmærinuuen? Iakani

††† 12:39 Mat 24:43-44, 1Tes 5:2 § 12:44 Mat 25:21,23 †† 12:47 Jem 4:17 ††† 12:50 Mak 10:38-39 §† 12:51 Mat 26:38, Jon 12:27

pehe tukumiaha i mā iapkuvehe mhā mā tako nārmama harā ia nāmārinuien, mātā iakuvehe mā tako nārmama hāuāi irāha me. ⁵² Tākwātākwuni mamevān trīni mīnuā nārmama krirum kamharā ia nākwai nimwā kuatia, irāha tuhāuāi irāha me. Kahar tuharāmwāki kēru. Kēru trouāmwāki kahar. ⁵³ Irāha tuhāuāi irāha me. Tata trāmwāki tīni iārman, tīni iārman trāmwāki tata sāvānhi. Mama trāmwāki tīni pran, tīni pran trāmwāki mama sāvānhi. Kaka pran trāmwāki prisini pran, prisini pran trāmwāki kaka pran sāvānhi.”

Nimtātien me nāha Iesu ramo

⁵⁴ Iesu rīni nāgkariien riti mwi tī nārmama me mā, “Nāpīn kīmiaha hiātōni nāpuā riti rutā ia nukunhi tāsī, tākwātākwuni a hiāni mā, ‘Kwa nesān trauār.’ Nānā nesān rauār. ⁵⁵ Nānā nāpīn kīmiaha hiātōni nīmātāgi natogā riskāmter, hiāni mā, ‘Kwa nukwāsikār travān.’ Nānā nukwāsikār ravān. ⁵⁶ Kīmiaha kēuātāksuā me! Hiāukurān nātāien tīprānā mīne nīmāgouagou, nānā mhāukurān nāfe nari irāu krouahātān pen. Mātā rāfo hiāreirei nīpwrai nīmātāien me i kamo ipwet mīne?”

Iesu rāgkiari ia nāvisāien

⁵⁷ “Kīmiaha tihāmākeikei mhākiri suatuk me, mhāni mā sē pāku nāha ratukwatukw. ⁵⁸ Trīni mīnuā iko noien ārāha riti ia iārman, nānā in rokeikei mā kīmirāu min tirouārer ia nāmri nāmā asori me pwāh hākiri noien sām, ramasan mā tikevān akwauakw, rouāmri atukwatukw nāri nāha nāpīn ipkevān mhā ihi ia kwopun kamākiri nāgkariien ikin. Rārāha iārman nāha ikino noien ārāha irā trāmri pen ik ia rāgi iāmā sē ramākiri nāgkariien, nānā iāmā sē ramākiri nāgkariien trāmri pen ik ia rāgi polis, nānā tukuvehi puvinmwā ik ia kalapus. ⁵⁹ Iakani nīpārhiēnien tukw ik i tikāpwāh nīerīen meste ikārāku pen pam faen me sām.”

Nārmama me pam tuhamākeikei mhāpwāh noien ārāha me sāvānraha

13 Ia nāpīn a mwi nāha, nārmama nepwīn hāuvehe mhāvisau pen m Iesu mā Paelat rinousi āpune nāmā Kalili me nepwīn nāpīn irāha kamhāvi nite nārimīru me ia nīfatā sāvāi Kumwesān. ² †Nānā Iesu rīni pen tī nīrāha i mā, “Kīmiaha hīamāfātārig ia nāmā Kalili me nāha? Irāha hārāha anān mhāpi raka nāmā Kalili me nepwīn tī nāri nā mā irāha hemhā iamīnha irā? ³ †Rekām! Mātā iakani pehe tukumiaha i kīmiaha tihāmākeikei mhāpwāh noien ārāha me sākīmiaha. Mā hiāpwāh noien, kīmiaha pam tihēmhā rāmwhēn ia nīrāha. ⁴ Uā kīmiaha hīamāfātārig ia nārmama me nāha eitīn nimwā riti rāpwāmwīs mutā rīmwei, mākure tārīni irāha, hemhā? Irāha hārāha anān mhāpi raka irāha me nepwīn sāmāme kamharā fwe Jerusalem? ⁵ Rekām! Mātā iakani pehe tukumiaha i kīmiaha tihāmākeikei mhāpwāh noien ārāha me

† 12:53 Maeka 7:6 †† 13:2 Jon 9:2 † 13:3 Sam 7:12

sākīmiaha. Mā hiāpwāh noien, kīmiaha pam tihēmhā rāmwhēn ia nīrāha.”

Iesu rusipekin ia niemis riti rīpkukua mhā

⁶ †Nānā Iesu rīni nusipekinien riti tī nīrāha i mā, “Tārmanā riti rāpwei niemis riti ia nāmhiēn sāvānhi. Nānā ia nāpīn riti ruvehe māmwān nukwan, mātā rīpkātā mhā riti. ⁷ †Ro pen rīni pen tī iārmanā sē ramāmhū sāvānhi mā, ‘Ētā ro. Nuk kahar nāha tākwātākwuni iakuvehe māmwān kwānkwaī niemis i, mātā iāpkātā mhā riti. Ērai āmwesī! Ramārer auār a ia tīprānā i.’

⁸ †Mīregi iārmanā sē ramāmhū sāvānhi rīni mā, ‘Iāmā asorī. Āpwāh rārer nuk riti mwi. Pwāh iakeri nukunen mukurāukurāu, nānā māki pen nīmwinahak sē trasitū irā mutā amasan. ⁹ Trīni mīnuā rārer nuk riti mwi mukua, ramasan. Mātā mā rīpkukua mhā, ikukurān nārāi āmwesīien.”

Iesu ro pran riti tākutan rikou ruvehe māsanin ia Sapat

¹⁰ Nāpīn riti ia Sapat Iesu ramahātān nārmama ia nākwai nimwāfwāki sāvāi nākūr Isrel. ¹¹ Pran riti nāha ikin nānimwīn ārāha rīnārā raka irā ia nuk eitīn māmō tākutan rikou. Prān nāha rāmākāmā a, ko rīpkārer atukwatukw mhā. ¹² Nāpīn Iesu rātōni, rākwein pen prān nāha, mīni pen tukwe in mā, “Prān i. Takīfi raka nemhāien sām ia nīram.” ¹³ Nānā Iesu rāmri pen rāgīn mī irā, nānā tākwātākwuni a tākutāi prān nāha ruvehe matukwatukw. Nānā in rāgnāgīni Kumwesān.

¹⁴ †Mātā iāmā asorī sāvāi nimwāfwāki niēmāhā rāpi tī nārī nā mā Iesu romasan prān nāha ia Sapat. In rīni pen tī nārmama i mā, “Nāpīn sikis nāha ratukwatukw mā tuko wok irā. Hāuvehe ia nāpīn me nāha pwāh in romasan nīpwrāmīaha. Mātā ia Sapat kīmiaha tihāpwāh nuveheien.”

¹⁵ †Mīregi Iārīmānu sākītāhā rīni pen tukwe in mā, “Kīmiaha kēuātāksuā me. Sīn ia kīmiaha rāpwāh nīfīien sāvānhi kau uā togki ia Sapat, mīsīgi, mevān tī nūi? Kīmiaha pam hīamō nārī i! ¹⁶ †Nānā rāfo ia prān i Sētan rīrukwi nuk eitīn? In kwānākwus riti sāvāi Eprāham. Ko iāpkīfi mhā nemhāien i irā ia Sapat?”

¹⁷ Nāpīn Iesu rīni nāgkariien nāha, nārmama pam sāmāme kamhātā ārāha in hāregi haurīs. Mātā sāmāme hāpkātā ārāha mhā in rērīnraha rāgīen tī narīmārī asorī me sē in ramo.

Nusipekinien sāvāi kwānuni nei nāha mastat

¹⁸ Nānā Iesu rīni mā, “Nītātā sē Kumwesān ramārīmānu irā rāmwhēn ia nāfe nārī? Takīni nāfe nāgkariien mahātān pen irā? ¹⁹ Rāmwhēn ia nūni nei mastat sē rouīhi anān ia nūni nei me. Iārmanā riti ruvehi, māpwei ia nāmhiēn sāvānhi, nānā rutā, muvehe mō nei irā, nānā mēnu me ia nīmāgouagou hō pen kwātāpag me sāvānraha ia rāgīn me.”

†† 13:6 Mat 21:19 †† 13:7 Luk 3:9 ††† 13:8 2Tes 3:9,15
††† 13:14 Eks 20:9-10, Dut 5:13-14, Luk 6:7, Jon 5:16 § 13:15
Luk 14:5 †† 13:16 Luk 19:9

Nusipekinien sāvai yis

²⁰ Nānā Iesu rarā mīni mwi mā, “Takini nāfe nāgkiari-ien mahatān pen nitātā sē Kumwesān ramārimānu irā? ²¹ Rēmwhēn ia yis sē pran riti ruvehi, muvehi mārapi irau flaoa me rīpik, nānā māpwāh meste yis rāse floa me pam rāsisi.”

Iesu rāgkiari ia kwēruā sē rouihi

²² Iesu ravān makurau ia taon me mine rukwānu me, mamahatān nārmama, mamesi pen suatuk sāvēnhi mamevān mā treste nari fwe Jerusalem. ²³ Nānā iārmama riti rini pen tukwe in mā, “Iārimānu. Nārmama me nāha Kumwesān truvehimīru irāha tuhāpik uā tuhōuhi a?”

Miregi Iesu rini pen tī nirāha i mīnuā, ²⁴ †“Kīmīaha tīhamākeikei mhousari mhāvunimwā ia kwēruā ouihi. Iakani pehe tukumīaha i nārmama hāpik tuhousari tī nuvniwāien, mātā tuhāpwāh nuvniwāien. ²⁵ ††Iāmā asori sāvai nimwā nāha triskāmter, māsīsāg ia tāpinhā ia nimwā sāvēnhi.

Ia nāpīn nāha kīmīaha tihārer iruā, mamhāruī tāpinhā, mamhāni mā, †Iārimānu, āsevār ia tāpinhā tukumaha.’

Miregi in trīni pehe tukumīaha i mā, ‘Kīmīaha hiāuku pāku? Iakreirei kīmīaha.’

²⁶ Miregi kīmīaha tihāni mā, ‘Kīmīaha i sāmāme sāvēgin, mhānānimwi pāri kītaha mik. Ikinārēr ia suatuk me sākīmaha, mamahatān nārmama.’

²⁷ †Mātā in trīni iamīnhi mā, ‘Iakani pehe tukumīaha i iakreirei kīmīaha mā hiāuku pāku. Kīmīaha pam i nārmama hīamo noien ārāha, hāvūvān isipwīn tukw iou.’

²⁸ ††Ia kwopun nāha kīmīaha tihāsāk mhahi tārini revimīaha nāpīn tihātōni Epraham mīne Aesak mīne Jekop mīne profet kupwān me kamhāvunimwā ia nitātā sē Kumwesān ramārimānu irā, mātā kinārarki irapw kīmīaha iruā. ²⁹ ††Nānā nārmama rīpko mhā irāha nākūr Isrel tuhāuku pesu, mhāuku prehī, mhāuku peraha, mhāuku pārei, mhāuvehe mhākure mhāni pāri nari ia nitātā sē Kumwesān ramārimānu irā. ³⁰ ††Nānā hāregi ro. Nārmama nepwīn kamhākūrīrā tuhāuvehe mhākupwān, nānā nepwīn hamākupwān tuhāuvehe mhākūrīrā.”

Iesu rāmasāk tī Jerusalem

³¹ Ia nāpīn a mwi nāha Farisi me nepwīn hāvēvehe mhāni pen tī Iesu i mā, “Araka ia kwopun i mamevān. Herot rokeikei mā trōusi āpune ik.”

³² Miregi Iesu rini pen tī nirāha i mā, “Hāvūvān mhāni pen tī kuri āpīrmin nāha Herot mā iakani ianhi mā, ‘Regi ro! Iakamākoui irapw nāremhā me ia nārmama, mafi raka nemhāien me ia nirāha. Tako iamīnhi irā ipwet mīne trakwakwi. Nānā tīneis iako sampam ia wok sāiou. ³³ Takamākeikei mesi pen suatuk sāiou

mamevān ipwet, trakwakwi, mīne tīneis, tī nāri nā mā ko kīpkōusi āpune mhā profet riti ia kwopun āpā itī, mātā tramākeikei memhā fwe ia Jerusalem āpā.’

³⁴ Jerusalem, Jerusalem! Ik taon i ikamousi āpune profet me mamākwi āpune nārmama sāmāme Kumwesān ramārhi pehe irāha tukw ik! Nāpīn rīpik iakokeikei mā takōusāsīmwin nīpwnātīm me rēmwhēn ia rīnhi menu ramo ia tīni me mauiui irāha ia tārēgin mī. Mātā kīmīaha hīāpwāh nokeikeiien. ³⁵ Hātā ro. Tākwātākwuni nāha Kumwesān trāpwāh nimwā sākīmīaha. Nānā iakani pehe tukumīaha i mā kīmīaha tihāpwāh mwi nātoniien iou meste tihāni mā, ‘Sāgnāgīni iārmama i rauvehe ia nāghi Iārimānu sākītaha.’”

Iesu romasan iārmama riti rāgin mī mīne nīsūn mī krouāsisi

14 ††Ia Sapat riti Iesu revān mā trāni nari ia nākawai nimwā sāvai iāmā asori riti sāvai Farisi me. Irāha kamhātā amasan in mā trāfo irā. ² Iārmama riti nāha ikin nemhāien ramarā irā, mamō rāgin mī mīne nīsūn mī krouāsisi. ³ †Nāpīn Iesu rātōni, rāres pen nahatān me sāvai Loa mīne Farisi me i mā, “Rāfo? Ratukwatukw ia loa sākītaha mā ia Sapat tuko iārmama sē nemhāien rarā irā ruvehe māsanīn uā rekām?” ⁴ Mātā irāha hāpwāh nīniien nāgkiariien riti. Ia nāpīn nāha Iesu ruvehi iārmama nāha, mo nīpwrān ruvehe māsanīn, rārhi pen in ramevān.

⁵ †Kūrīrā irā Iesu rini pen tī nirāha i mā, “Sin ia kīmīaha trīni mīnuā ia Sapat sāvēnhi iākunouihī uā kau rīmwei pen ia ruei tānā trīpkevān akwauakw mhā mīvi utā in?” ⁶ ††Mātā riskai tī nirāha ko irāha hāpwāh nīniien nāgkiariien riti tī nāresien nāha.

Iārmama trāpwāh nāfiūtāien in

⁷ ††Ia nāpīn nāha, Iesu rātā nārmama nepwīn sāmāme iāmā asori sāvai nimwā nāha rākwein irāha mā tuhāni pāri nari hāvūvān mhākure ia kwopun nāha kamsiai nārmama ikin. Nānā Iesu rini nusipekinien riti tī nirāha i mā, ⁸ †††“Trīni mīnuā iārmama riti rākwein ik mā tikevān māni nari ia nāveginien asori sē kamo tī iārman sē kiri pen vi a pran sāvēnhi, tikāpwāh nākureien ia kwopun kamsiai nārmama me ikin. Rārāha iārmama riti sē rasori ia niram ruvehe, ⁹ nānā iārmama sē rīnākwein kīmīrau pāri truvehe, mīni pehe tukw ik i mā, ‘Araka, pwāh iārmama i rākure ia kwopun i.’ Nānā ik tikauris tī nāri nā mā tikamākeikei mevān mākure ia kwopun i inhārīpw anān. ¹⁰ Mātā trīni mīnuā iārmama riti rākwein ik iamīnhi, tikevān mākure ia kwopun sē inhārīpw anān. Nānā iārmama sē rīnākwein ik truvehe mīni pehe tukw ik i mā, ‘Iou riti. Uvehe mākure ia kwopun i irānhā.’ Ia noien nāha in truvehi utā ik ia nāmri nārmama me pam sāmāme kamhāni pāri nari kīmīaha mīnraha. ¹¹ ††Iakani iamīnhi irā tī nāri nā mā iārmama sē rauvehi utā in, Kumwesān truvehi

† 13:24 Fil 3:12 †† 13:25 Mat 25:10-12 † 13:27 Sam 6:8
†† 13:28 Mat 8:11-12 †† 13:29 Sam 107:3, Luk 14:15 †††
13:30 Mat 19:30

††† 14:1 Luk 11:37 § 14:3 Luk 6:9 §† 14:5 Mat 12:11, Luk
13:15 §†† 14:6 Mat 22:46 §† 14:7 Mat 23:6 §†† 14:8 Prov
25:6-7 §† 14:11 Mat 23:12, Luk 18:14

irapw in, nənə iərmama sə rauvehi irapw in, Kumwesən truvehi utə in.”

¹² Nənə Iesu rini pen ti iərmama i rinəkwein in mə trəni nari ia nəkwai nimwə səvənhi mə, “Trini minua iko nəveginien asori riti ia rukwəsikər uə ia nəpın, tikəpwəh nəkweinien ik me nepwın uə piəm me uə nərmama ia kwənəkwas səim uə nərmama səməme kamharə ipaka tukw ik nautə səvənraha rasori mə irəha tuhəuvehe mhani nari. Mə iko iamınhi irə irəha tuhəkwein mwi ik mə tikevən məni pəri nari kimiaha minraha. Nənə ia noien nəha irəha tuhərpwın tai noien ikino minraha. ¹³ †Mətə nəpın tiko nəveginien asori, tikəkwein nərmama nautə səvənraha riwən, mine nərmama səməme nipəri nipwranraha remhə, mine səməme nisunraha rərfe, mine səməme nənimenraha rifwə mə irəha tuhəuvehe mhani pəri nari. ¹⁴ ††Nənə Kumwesən trəkwein amasan ia niram ti nəri nə mə irəha ko həpkərpwın pehe mhə tai noien sə ikino minraha. Mətə ia nəpın sampam, nəpın nəkur atukwatukw tuhətui mwi ia nemhəien, Kumwesən trərpwın pehe mik.”

Nusipekinien səvəi nəveginien asori

¹⁵ †Iərmama riti sə raməni pəri nari irəha Iesu riregi nəgkiariien nəha, mini pen tukwe in mə, “Iərmama sə truvnimwə ia nıtətə sə Kumwesən ramərimənu irə məni nari rerin tragien.”

¹⁶ Mətə Iesu rini pen tukwe in mə, “Nəpın riti iərmama riti rokeikei mə tro nəveginien asori riti, nənə mukupwən məkwein nərmama həpik mə tuhəuvehe tukwe. ¹⁷ Ia nəpın səvəi nəveginien asori nəha, in rərhi pen iərmama riti sə ramo tukwini nari min revən ti nirəha səməme in rinəkwein irəha mə tuhəuvehe, mini pen ti nirəha mə, ‘Həuvehe, iakinəpnəpenə pam narimnari.’

¹⁸ Mətə irəha pam həni mə ko həpkuvehe mhə. Iərmama sə rukupwən məgkiari rini pen tukwe in mə, ‘Sore. Ko iapkuvehe mhə. Iapkuvehi a nəmri tıprənə riti. Takaməkeikei mevən mətoni.’

¹⁹ Riti mwi rini mə, ‘Sore. Mətə iou iapkuvehi a nəmri kau me irəha pam ten. Takaməkeikei mevən məskun irəha. Ko iou iapkuvehe mhə.’

²⁰ ††Riti mwi rini mə, ‘Kiri pehe a pran səiou i. Ro iamınhi irə ko iapkuvehe mhə.’

²¹ Ia nəpın nəha iərmama sə ramo tukwini nari rirərig, mevən ti iəmə asori səvənhi, məvisau pen nəgkiariien me nəha min. Nənə iəmə asori niemaha rəpi. In rini pen ti iərmama nəha ramo tukwini nari min mə, ‘Evən akwauakw ia suatuk me mine kwopun me ia taon i, miri nərmama nautə səvənraha riwən, mine nərmama səməme nipəri nipwranraha remhə, mine səməme nənimenraha rifwə, mine səməme nisunraha rərfe, miri irəha mhəuvehe.’

²² Ro pen iotukwininari nəha revən, mirərig, mini mə, ‘Iəmə asori. Nəfe ikiməni iakino, mətə nimwə səim rıpkukər mhə.’

²³ Miregi iəmə asori səvəi iotukwini nari nəha rini pen tukwe in mə, ‘Evən ia suatuk me mine kwopun me irua ia taon, məkeikei m nərmama mə tuhəuvnimə pehe pwəh nimwə səiou rukuər amasan. ²⁴ Takani pehe tukw ik i nərmama me nəha səməme iakinəkwein irəha fwe kupwən irəha riti ko rıpkəni mhə nəveginien səiou.’”

Noien səvəi nukurirəien Iesu

²⁵ Nəpın riti nərmama həpik kamhəkurirə Iesu. Nənə in ruvsini mini pen ti nirəha i minua, ²⁶ †††Trini minua iərmama riti ruvehe tukw iou in traməkeikei mokeikei iou məpi raka tata səvənhi mine mama səvənhi, mine pran səvənhi, mine nipwnətın me, mine piəvni me, mine kitiriməni me, mine nimiruian atukw səvənhi. Trini minua in rıpkokeikei mhə iou iamınhi, ko rıpkuvehe mhə mo in iərmama riti səiou. ²⁷ †††Iərmama sə rıpkəvrani mhə nei kamarkuauı səvənhi muvehe mukurirə iou, ko in rıpkuvehe mhə mo in iərmama riti səiou.

²⁸ Sin ia kimiaha rokeikei mə tro nimwə riti rəpwəmwis mutə, mətə rıpkukupwən mhə məkure, məvsini nəmri narimnari me sə tro nimwə irə mə mane səvənhi rəmwhen uə rekəm? ²⁹ Trini minua iərmama rıpkə mhə iamınhi irə, nəpın ro sampam ia nisui nimwə nəha, ko rıpkə pam mhə nimwə, nənə nərmama me pam tuhətə haris əkenhın irə, ³⁰ mhəni mə, ‘Hətə ro iərmama nəha. Rino pam nisui nimwə, mətə ko rıpkə pam mhə.’

³¹ Uə nəfe kig rokeikei mə trevən maruagən irau kig riti, mətə rıpkukupwən mhə məkure, mətərig tukwe mə in rəmwhen ko riri pen səvənhi naruagən me irəha pam ten taosen həuvən mharuagən irəha kig sə ramiri pehe səvənhi me irəha pam twenti taosen? ³² Trini minua kig nəha rətoni mə in rəpwəh nəmwhenien, nəpın kig nəha səvənhi naruagən me irəha pam twenti taosen rauvehe ihi fwe isipwın, in trərhi pen nərmama nepwın səvənhi həuvən mə tuhəres mə trəfo nəha məmri nəməriniuen. ³³ Ia noien nəha rəmwhen a mwi kimiaha tihaməkeikei mhəkupwən mhətərig tukwe. Trini minua kimiaha riti rerin rıpkagien mhə mə traraka ia narimnari me pam səvənhi, ko in rıpkuvehe mhə mo in iərmama riti səiou.”

Iesu rəgkiari ia sol sə nəsienien səvənhi ruvəiwən

³⁴ “Sol nəri ramasan. Mətə trini minua sol nəsienien səvənhi ruvəiwən, tukəfo mwi rəsien mwi? ³⁵ Rıpkamasan mhə ti tıprənə uə ti nihi kau sə tukərapi ia tıprənə kəmhu irə. Ramasan a mə tukərarki a i. Iərmama sə nəkwəregin rərə ti niregiien nari traməkeikei mətərig amasan.”

Iesu rusipekin ia iərmama sə rətə wau ia səvənhi sip-sip

15 Ia nəpın nəha nərmama səməme kaməraku pen takis minraha mine nərmama ərəha me nepwın mwi həuvehe mə tuhətərig ia Iesu. ² †††Nəpın

† 14:13 Dut 14:29 †† 14:14 Jon 5:29 † 14:15 Luk 13:29
†† 14:20 1Kor 7:33

‡ 14:26 Luk 18:29 ††† 14:27 Luk 9:23 ††† 15:2 Luk 5:30

Farisi me mine nahatən me sāvai Loa hətoni, həni ərəha İesu, mhəni mə, "İəmə i raməsəni nəkur ərəha me həuvehe tukwe in. Raməni pəri nari irəha mınraha."

³ Ro pen İesu rini nusipekinien riti ti nirəha i mə, ⁴ †Trini minuə kimiaha riti sāvənhi sipsip me irəha pam hantret, mətə rətə wau ia riti, trəfo pen irə? In trəpwəh naenti-naen fwe ia kwopun kamhani nurhi ikin, mevən mətui sipsip sə rınəruei meste trətoni. ⁵ Nənə nəpın rətoni, truvehi utə məmri pen ia nuran mi, mamagien, ⁶ mevən fwe imwəni, moeite in me nepwın mine nərmama səməme kamharə ipaka tukwe, mini pen ti nirəha i mə, 'Pwəh sagien pəri ti nəri nə mə iakinətoni sipsip səiου sə rınəruei.' ⁷ Rəmwhen ia noien nəha iakani pehe tukumiaha i trini minuə iərmama ərəha riti rırərig ia nətərigien sāvənhi, məpwəh noien ərəha me sāvənhi, nagienien fwe ia neiai trasori məpi raka nagienien sə kamregi ti nərmama atukwatukw me nəha irəha pam neanti-naen səməme tuhəpkrərig mhə ia nətərigien sāvənraha ti nəri nə mə noien ərəha me sāvənraha riwən."

Iesu rusipekin ia pran sə rətə wau silin sāvənhi

⁸ Nənə İesu rini mə, "Uə trini minuə pran sāvənhi silin irəha pam ten, rətə wau ia riti, trəfo pen irə? Trihi-ai pen napw ia laet, maies ia nəkwai nimwə, mamətui silin nəha meste trətoni. ⁹ Nənə nəpın rətoni, trəkwein in me nepwın mine nərmama səməme kamharə ipaka tukwe, mini mə, 'Pwəh sagien pəri ti nəri nə mə iakinətoni silin sə iakinətə wau irə.' ¹⁰ Rəmwhen ia noien nəha iakani pehe tukumiaha i nagelo me sāvai Kumwesən kamhagien nəpın iərmama ərəha riti rırərig ia nətərigien sāvənhi, məpwəh noien ərəha me sāvənhi."

Iesu rusipekin ia təmaruə sə rəruei

¹¹ Nənə İesu rini mə, "İərmama riti tini kəru iərman mi. ¹² Nəpın riti tini sə rouihi rini pen ti sāvənhi tata i mə, 'Tata. Uai narimnari me səim muvei pehe səiου nəha təkwtəkwuni.' Nənə tata sāvənhi ruai narimnari me sāvənhi ia nənimen kəru riti sāvai tini sə rasori riti sāvai tini sə rouihi.

¹³ †Ripko mhə tui tini sə rouihi roueite sāvənhi narimnari me, ruvehi mane irə, mier, məpwəh imwəni, mevən marə ia tənə riti isipwın. Nənə ia kwopun nəha in rouraha mane sāvənhi ia noien ərəha me ¹⁴ meste mane sāvənhi riwən. Nəpın sāvənhi mane ruvəiwən pam, nukumhə rınamavən ia tənə nəha. Nukumhə rınamahi. Sənəni nəveginien riwən. ¹⁵ Ro pen in revən mamowok sāvai iərmama riti ia tənə nəha. Nənə iərmama nəha rərhi pen in revən mə trəkwməni pikə me sāvənhi. ¹⁶ †Nəpın in raməkwməni pikə me nəha, nukumhə rahi pikə anan, mətə iərmama riti ripkuvei pen mhə nari riti min. Nənə rerin rırhi mə, 'Rosi ko

iakəni nıpəri nəveginien riti sənəni pikə me i takregi ramasan.'

¹⁷ Mətə nəpın nətərigien amasan sāvənhi rırərig muvehe, in rini mə, 'Nərmama me nəha tata səiου ramərəku pen mınraha ti no tukwiniiien nari min irəha pam nəveginien sənənraha rasori məpi raka irəha, mətə iou iakamarə ia kwopun i nukumhə ramahi iou na takemhə. ¹⁸ †Takier ia kwopun i, mırərig, mevən ti səiου tata, mini pen tukwe in minuə, Tata. Iakino nari riti rərəha rəpwəh nəmwhenien ia nəmri Kumwesən mine ia nənimem. ¹⁹ Təkwtəkwuni nəha iapəkəmwhen mhə mə tikəkwein nərım ia nırak. Tiko iou iakəmwhen iərmama riti sə ikamərəku pen min ti no tukwiniiien nari mik.' ²⁰ Ro iamınhi irə təmaruə nəha riskəmter, mırərig, mınamevən ti tata sāvənhi. Mətə nəpın rauvehe ihi fwe isipwın, tata sāvənhi rətoni, nənə rerin rərkwəpır tukwe. Raiu, mevən, mərəhi pehe, makei min.

²¹ Nənə tini rini pen tukwe in mə, 'Tata. Iakino nari riti rərəha rəpwəh nəmwhenien ia nəmri Kumwesən mine ia nənimem. Təkwtəkwuni nəha iapəkəmwhen mhə mə tikəkwein nərım ia nırak.'

²² Mətə tata sāvənhi rəkwein nərmama səməme kamho tukwini nari min mini mə, 'Həuvən akwauakw, mhəuvehi karkahu əpwəmwis riti sə ramasan pikə məpi raka karkahu əpwəmwis me nepwın, nənə mharkahu pen i min, mhəuvei pen rig ia nukwai rəgin, mhəuvei pen put ia nisun mi, ²³ nənə mhəuvən mhəuvehi kau nəha nıpwran rəsisi amasan mhəuvehe, mhousi əpune. Pwəh sani mhagien pəri ²⁴ †ti nəri nə mə iəku-nouih i səiου rəmwhen mə ruvamhə raka, mətə təkwtəkwuni ruvəmıru mwi. In rınəruei, mətə təkwtəkwuni nəha iakinətoni mwi.' Nənə irəha kənəmhagien pəri.

²⁵ Ia nəpın nəha tini sə rasori in fwe ia nəmhiən. Nəpın rırərig mauvehe ia rukwənu, muvehe ipaka ti nimwə, rıregi nərmama kamhani nıpu, mamho tanis. ²⁶ Nənə rəkwein iərmama riti sə ramo tukwini nari m tata sāvənhi, mərəs mə, 'Nəfe i hıamo?'

²⁷ †Mıregi iərmama nəha rini pen tukwe in mə, 'Pıam ruvəuvehe. Nənə tata səim ruəsi kau nəha nıpwran rəsisi amasan ti nəri nə mə pıam rırərig muvehe məsanin a.'

²⁸ Ro iamınhi irə tini sə rasori niemaha rəpi, rəpwəh nuvnimwəien ia nəkwai nimwə. Tata sāvənhi rier, mərəs in mə truvnimwə, ²⁹ mətə in rini pen ti sāvənhi tata i mə, 'Ətə ro! Nuk me rıpik iakamo tukwini pehe nari mik ia kwopun i, mıpkərui mhə nəkwam. Mətə ipkuvei pehe mhə nari riti miou rəmwhen ia kwəti nəni mə tako nəveginien irə mhagien pəri kimaha iou me nepwın. ³⁰ Mətə nəpın nərım nəha sə rınouraha narimnari me səim ti nərəkuien nıpran ia suatuk rırərig muvehe ia rukwənu, ikousi əpune kau nəha nıpwran rəsisi amasan mamə nəveginien irə sāvənhi.'

³¹ Mıregi tata sāvənhi rini pen tukwe in mə, 'Nərık. Nəpın me pam krau mik krauarə. Narimnari me pam səiου səim. ³² Mətə ratukwatukw mə tso nəveginien i,

† 15:4 Esik 34:11,16, Luk 19:10 †† 15:13 Prov 29:3 † 15:16 Prov 23:21

†† 15:18 Sam 51:4, Jer 3:12-13 †† 15:24 Efes 2:1,5, 5:14 ††† 15:27 Luk 15:2

mhagian, ti nəri nə mə piam in rəmwhen mə ruvamhə raka, mətə təkwtəkwuni ruvəmīru mwi. Rinəruei, mətə təkwtəkwuni nəha sənətoni mwi.”

Iesu rəgkiari ia iərmama sə ramətui ərəha ti nautə səvəi iəmə asori səvənhi

16 Iesu rini pen ti nərmama me səvənhi mə, “Iərmama riti nautə səvənhi rasori. Səvənhi riti fwe iotukwininari ramətui ti nautə səvənhi, mətə kamini ərəha in mə ramouraha nautə nəha. ² Ro iamīnhi irə iərmama sə nautə səvənhi rasori rəkwein iəmə nəha ruvehe, rəres pen in mə, ‘Nəfe nəgkariien me i iakamregi kamini ia niram? Uvei pehe nəkukuə sə ikimərai pen səim wok irə. Təkwtəkwuni nəha tiko sampam ia wok.’

³ Miregi iotukwininari sə ramətui ti nautə səvəi iəmə asori nəha rerin rirhi mə, ‘Səiou iəmə asori trərarki irapw iou ia wok səiou. Mətə niskaiien səiou rəpwəh nəmwhenien mə takeri tīprənə muvehi mane irə. Iakamauris ti naseien mane ti nərmama. Tako nəfe nəha təkwtəkwuni? ⁴ Ah, iakukurən nəfe tako! Nərmama me nəha səməme həkərpwīn pehe mhə ihi kaon me səvənraha sə iəmə asori səiou rīməuvei pen mīnraha, tako rerinraha ragien. Trini mīnuə iako iamīnhi irə, nəpin iəmə asori səiou trərarki iou, irəha tuhəuvehi puvnimwə iou ia nəkwai nimwə me səvənraha.’ ⁵ Ia nəpin nəha in rəkwein nərmama me nəha səməme həkərpwīn pehe mhə ihi kaon səvənraha həuvehe kuatia kuatia tukwe in. Sə rukupwən mevən, rəres in mə, ‘Ikiməuvehi nəfe narimnari me səvəi iəmə asori səiou, mətə ipkuehi mhə ihi nənimen?’

⁶ Miregi iərmama nəha rini mə, ‘Tram me irəha pam hantret həukuər ia oel kaməvənari irə.’

Miregi iəmə nəha rini mə, ‘In i nimwai nəkukuə səvəi kaon səim. Tikuehi, məkure akwauakw, mīrai pen mə fifti tram a.’ ⁷ Iəmə nəha rarə mīni pen ti riti mwi mə, ‘Nənə ik ikiməuvehi nəfe mətə ipkuehi mhə ihi nənimen?’

Miregi iərmama nəha rini mə, ‘Pak flaoa irəha pam wan taosen.’

Miregi iəmə nəha rini mə, ‘In i nimwai nəkukuə səvəi kaon səim. Tikuehi mīrai pen mə pak me irəha pam eit hantret a.’

⁸ †Iotukwininari sə ramətui ti nautə səvəi iəmə asori nəha ramo noien riti sə rīpkatukwatukw mhə. Mətə kurirə irə iəmə asori səvənhi ruvehe mīni vivi in ti nəri nə mə in rukurən nari. Nəri nəha ramahatən pen mə nərmama ia tīprənə i həukurən amasan nari ti noien pisnes irəha nərmama səvənraha. Irəha həukurən amasan mhəpi raka nīpwnəti nukuraanien me.

⁹ ††Nənə iakani pehe tukumiaha i kimiaha tihaməkeikei mhasitu amasan ia nərmama ia nautə me səvəi tīprənə i mə irəha tuhəuvehe mho kimiaha me nepwīn ia nirəha. Nənə nəpin nautə me nəha tuhəiwən, Kumwesən truvehi puvnimwə kimiaha ia nimwə me səməme tuhəpkiwən mhə ia nəpin riti.

† 16:8 Efes 5:8, 1Tes 5:5 †† 16:9 Mat 6:20, Luk 14:14

¹⁰ †Iərmama sə ramətui amasan ti nəri ouihi a trətui amasan mwi ti nəri asori. Nənə iərmama sə rīpkətui amasan mhə ti nəri ouihi rīpkətui amasan mhə mwi ti nəri asori. ¹¹ Trini mīnuə kimiaha hiəpkətui amasan mhə ti nautə səvəi tīprənə i, sin trəmri pehe nautə sə ro nīpərhiēnien irə ia rəgimīaha mə tihətui amasan tukwe? ¹² Nənə trini mīnuə kimiaha hiəpkətui amasan mhə ti narimnari me səvəi iərməpə, sin truvei pehe narimnari me m kimiaha mə tihəuvehi mho səkimiaha irə?

¹³ ††Iərmama riti riwən ramo tukwini nari ko ro nəkwai iəmə asori kəru. Trini mīnuə ro iamīnhi irə, trokeikei riti məmwəki riti, uə trisiai riti mīpkisiai mhə riti. Kimiaha ko hiəpkuvehi pəri mhə Kumwesən mīne mane mho iəmə asori mi irə səkimiaha mə tiho pəri nəkwānrau.”

Nəgkariien me nepwīn səvəi Iesu

¹⁴ ††Nəpin Farisi me həregi nəgkariien me nəha haris ia Iesu ti nəri nə mə irəha hokeikei pik mane. ¹⁵ ††Mətə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha Farisi me hiameikuə ia nəmri nərmama mə kimiaha nəmə atukwatukw, mətə Kumwesən rukurən rerimīaha. Nəfe nari nərmama kamhəfiətə irəha me tukwe, mətə ia nəmri Kumwesən rərəha anan.

¹⁶ †††Kīnəvisau irapw Loa səvəi Moses mīne nəgkariien me səvəi profet kupwən me meste pehe Jon Paptas. Kurirə irə kīnaməvisau irapw nəgkariien amasan i raməgkiari ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Nənə nərmama me pam kamhəmwur mə tuhəuvnīm wə ia nitətə nəha. ¹⁷ †Rəknekīn mə neiai mīne tīprənə krouvehe rouiwən. Mətə rəknekīn pik mə nukwai nəkukuə ouihi riti sə kīmərai pen ia Loa ruvehe mīwən.

¹⁸ Iərman sə rəpwəh pran səvənhi miri pran əpə riti mwi ramo noien ərəha. Pran nəha in ramiri rīpko mhə səvənhi atukwatukw pran. Nənə iərman sə riri pran sə iərman səvənhi rīnəpwəh ramo noien ərəha. Pran nəha in ramiri səvəi iərməpə.”

Iərmama kəru riti nautə səvənhi rasori riti nautə səvənhi riwən

¹⁹ Nənə Iesu rini mə, “Iərmama riti nautə səvənhi rasori ramarkahu tinari me nənimenraha rəknekīn. †† Ia nəpin me raməni amasan nari, mamagian. ²⁰ Ia kwəruə ia rukwənu səvənhi nərmama kamhəkure pen iərmama riti nəghin nə Lasaros. Nautə səvənhi riwən. Nimwapw me həpik ia nīpwrən. ²¹ †††Iəmə nə rokeikei pik mə traməni nīm wəkmwəki nəveginien sə raməsas irapw ia rui tepol səvəi iərmama nəha nautə səvənhi rasori. Kuri me mwi kamhəuvehe, mamhəpwasi nīmwapw me səvənhi.

‡ 16:10 Luk 19:17-26 †† 16:13 Mat 6:24 †† 16:14 Mat 23:14 ††† 16:15 Mat 23:28, Luk 18:9-14, Prov 6:16-17 †††† 16:16 Mat 11:12-13 § 16:17 Mat 5:18 †† Tinari me nəha nənimenraha rəknekīn kīno ia linen. Nepwīn həruev rəmwhen ia tinari səvəi kīg. ††† 16:21 Mat 15:27

²² Nəpɪn iərmama nəha nautə səvənhi riwən remhə, nagelo me həuvehi nənimwɪn, mhəuvehi mhəuvən, mhəmri pen ia nɪkare Epraham. Iərmama nəha nautə səvənhi rasori in mwi remhə, kɪnimwi in. ²³ Fwe Imwei Nəkur Həuvamhə in ramregi nəmisəien asori, məkwətə, mətoni Epraham fwe isipwɪn kwopti Lasaros ia nɪkaren. ²⁴ Nənə in rəkwein əpwəmwis mɪni mə, 'Tata Epraham. Tikapi iou, mərhi pen Lasaros pwəh revən meitesi nukwai rəgin ia nui, nənə muvehe mɪrapi nəramik irə mə trəkwi. Iakamregi nəmisəien asori ia napw i.'

²⁵ Mətə Epraham rini mə, 'Nərik. Rerim tramrhi narəien səim nəpɪn ikamɪru ihi. Ik ikiməuvehi narimnari amasan me, mətə Lasaros rɪməuvehi narimnari ərəha me. Nənə təkwtəkwi nənə in ramregi ramasan ia kwopun i, mətə ik ikamregi nəmisəien asori. ²⁶ Nari riti mwi ko iapkasitu mhə ia niram tɪ nəri nə mə Kumwesən rɪnəmri təpuarəg asori riti ro tukuahag kɪtaha m kɪmiaha. Kɪmaha riti ko rɪpkier mhə ia kwopun i muvehe mətə kɪmiaha. Kɪmiaha riti ko rɪpkier mhə ia kwopun nə muvehe mətə kɪmaha.'

²⁷ Miregi iərmama nəha nautə səvənhi rasori rini mə, 'Ro iamɪnhi irə iakamase ik tata mə tikərhi pen Lasaros revən fwe ia nimwə səvəi tata səiou. ²⁸ Piak me fwe ikin irəha pam krirum, pwəh rini pen tɪ nirəha i mɪnuə tuhaməkeikei mhəsiari, kamo irəha mwi həuvehe ia kwopun i, kwopun səvəi nəmisəien asori.'

²⁹ Mətə Epraham rini mə, 'Moses mɪne profet kupwən me həuvəni raka mə nərmama tuhaməkeikei mhəsiari tɪ kwopun nəha. Ramasan mə pwəh piam me hətərig ia nəgkariien me səvənraha.'

³⁰ Miregi iərmama nəha nautə səvənhi rasori rini mə, 'Rekəm, Tata Epraham, sə nəha rɪpkəmwhen mhə. Mətə mə iərmama riti rətui mwi ia nemhəien səvənhi, mevən tɪ nirəha, irəha tuhpəwəh noien ərəha me səvənraha.'

³¹ †Miregi Epraham rini pen tukwe in mə, 'Trini mɪnuə irəha həpwəh nətərigien ia nəgkariien səvəi Moses mɪne profet kupwən me, tuko iərmama riti rətui mwi ia nemhəien səvənhi, mətə ko həkini mhə nɪpərhi-nien ia nəgkariien səvənhi.'"

Narimnari me tuhəuvehe mhəvi nərmama həmwei ia nərəhaien

17 Nənə Iesu rini pen tɪ nərmama me səvənhi mə, "Nɪpərhi-nien narimnari me tuhəuvehe mhəvi nərmama həmwei ia nərəhaien, mətə trərəha anan tɪ iərmama sə truvehi narimnari me nəha mier pehe. ² Trini mɪnuə in ro nəkwərəkwhərha me i riti rɪmwei ia nərəhaien, Kumwesən trərpwɪn noien ərəha səvənhi. Iərmama nəha triregi rərəha anan məpi raka kərihi pen kəruətəri asori ia nɪpətəkɪnuan, kosə irapw i ia təmwei təsi. ³ ††Kɪmiaha tihaməkeikei mhatuakəm amasan tukumiaha. Trini mɪnuə piam ro noien ərəha ia niram, tikinise pen tukwe in mə rəpwəh. Mə rirərig ia nətərigien səvənhi, məpwəh, tikenouenou i. ⁴ Trini mɪnuə ia nəpɪn kuatia ro noien ərəha ia niram m sefen

† 16:31 Jon 11:44-48 †† 17:3 Mat 18:15

mətə ia noien me nəha ramo rirərig mwi irə mɪni pehe tukw ik i mə, 'Noien i iakamo rərəha. Pwəh iakəpwəh,' nənə tikaməkeikei menouenou noien ərəha səvənhi."

Nahatətəien

⁵ †Nənə aposol me səvəi Iərimənu səkitaha həni mə, "Iərimənu. Tiko mwi nahatətəien səkimaha ruvehe miskai mwi."

⁶ †Miregi Iərimənu səkitaha rini mə, "Trini mɪnuə nahatətəien səkimiaha rouihi a rəmwhen ia nuni nei nəha mastat sə rouihi anan ia nuni nei me, hiəukurən niniien tɪ nei asori i mə 'Tiko meivi utə atukw a nuam me, mevən mərəer ia təmwei təsi,' nənə tro nəkwamiahaha."

Noien səvəi iərmama sə ramo tukwini pen nari m iəmə asori səvənhi

⁷ Nənə Iesu rini mə, "Kɪmiaha hiaməfətərig irə? Trini mɪnuə iəmə asori riti rərhi pen iərmama riti sə ramo tukwini nari mɪn revən mə trərər ia nəmhien uə ramətui tɪ sipisip me, nəpɪn iərmama nəha ruku pen fwe ia nəmhien muvehe, ko səvənhi iəmə asori rini pen tukwe in mə, 'Itə. Təkwtəkwi tikuvehe krauəni pəri nari?' ⁸ Rekəm! Mətə iəmə asori səvənhi trəgkari pen mɪn mɪni mə, 'Itə. Evən məpnəpenə sənək riti nəveginien, nənə mevən markahu amasan səim muvehe. Nəpɪn iakaməvegin, mamənimwi, tikamo tukwini pehe nari miou. Nəpɪn ikino pam, nənə ikukurən nəniien nəveginien sənəm.' ⁹ ?Nəpɪn iərmama iamɪnhi ro nəkwai iəmə asori səvənhi, kɪmiaha hiəukurən mə iəmə asori nəha rini pen tanak tukwe in uə rekəm? Rekəm! ¹⁰ Kɪmiaha nə hiəmwhen ia nərmama səməme hiamo tukwini nari m Kumwesən. Nəpɪn tiho pam narimnari me nəha in rɪməni mə tiho, tihaməkeikei mhəni mə, 'Kwa kɪmaha i nərmama me səməme iahamo tukwini nari. Kɪmaha iahəno a nəfe ratukwatukw mə taho.'"

Nərmama ten nemhəien skai ramo tekɪnraha həuvehe Iesu romasan irəha

¹¹ †Iesu ramevən fwe ia Jerusalem, makurau ia nimwrhenhi tənə mi nəha Sameria mɪne Kalili. ¹² Nəpɪn rier pen ia rukwənu riti, nərmama ten nemhəien skai ro tekɪnraha həuvehe tukwe, mhərər isipwɪn kwopti, ¹³ ††mənəmhwəkwein əpwəmwis mə, "Iesu Iərimənu! Api tukumaha!"

¹⁴ ††Nəpɪn Iesu rətə irəha, rini pen tɪ nirəha i mə, "Kɪmiaha tiho mhəuvən tɪ pris me pwəh irəha hətə nɪpwrəmiaha." Nəpɪn irəha kamhəuvən ia suatuk, nɪpwrənrəha ruvehe məmher.

¹⁵ Nənə irəha riti rətə mə nɪpwrən rɪnəsənɪn, rirərig mwi, maməkwein əpwəmwis, maməgnəgin i Kumwesən. ¹⁶ Iəmə nəha in iəmə Sameria. Ruvehe mɪnimwi nukurhun mi ia nəmri Iesu, mɪni tanak tukwe.

‡ 17:5 Mak 9:24 †† 17:6 Mat 17:20, 21:21 †† 17:11 Luk 9:51-52, Luk 13:22 ††† 17:13 Lev 13:45-46 ††† 17:14 Lev 14:2-3, Luk 5:14

¹⁷ Nənə Iesu rini mə, “Kimiya nəha nıpwramiaha ruvehe minəmher rosi kimiaha pam ten uə? Mətə nər-mama naen mwi pəku? ¹⁸ Rəfo iəmə i rıpkə mhə in iəmə Isrel in əpa rırərig məgnəgini Kumwesən?” ¹⁹ †Nənə Iesu rini pen ti iəmə i mə, “Tiko mərəer mamevən. Nahatətəien səim rino raka ik ikuvehe məsanin.”

Tinesən nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə ruvehe?

²⁰ ††Farisi me nepwin həres pen Iesu i mə, “Tinesən nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə ruvehe?” Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nəpin nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə truvehe irə, nərmama tuhəpkətoni mhə nımtətien me. ²¹ †Irəha tuhəpkini mhə mə, ‘Hətə ro, in i!’ uə ‘In nəha!’ Irəha tuhəpwəh niniien iamınha irə ti nəri nə mə həregi ro nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə rınarə raka ia kurkwamiahə.”

²² Nənə Iesu rini pen ti nərmama me səvənhi mə, “Nəpin nəha rauvehe kimiaha tihokeikei pik mə tihə-toni iou, İəməti İərmama, ia nəpin riti səiou, mətə tihəpkətoni mhə. ²³ ††Nərmama nepwin tuhəni pehe tukumiaha i mə, ‘Hətə ro in nəha’ uə ‘Hətə ro in i.’ Mətə kimiaha tihəpwəh nierien, mhəpwəh nukurirəien irəha. ²⁴ Nəpin rouapir irə nərmama hətoni nəhiap-wien səvənhi ia nımagouagou fwe pesu meste nari fwe prehi. İou, İəməti İərmama, nəpin səiou sə takuvehe irə tro mwi iamınhi. ²⁵ ††Mətə takaməkeikei mukup-wən miregi nəmisəien me rıpkik. Nərmama ipwet mine tuhəni ərəha iou, mhəuvei pehe təkutanraha miou.

²⁶ Nəpin iou, İəməti İərmama, takuvehe irə trəmwhen ia nəpin səvəi Noa. ²⁷ Nərmama me kamhəvegin, mamhənimwi. Nərman me kamhəri nıpran. Nıpran me kamhesi pen nərman. Irəha kamho noien me nəha mamhəvən meste Noa ruvnimwə ia nitətə asori səvənhi, nənə nui asori ruvehe, məuiui irəha, irəha pam həmwhenimw.

²⁸ †††Trəmwhen mwi nəpin səvəi Lot. Nərmama kamhəvegin, mamhənimwi, mamhəmri pen nəmri nari ia narimnari me, mamhəuvehi nənimenraha, mamhəmhu, mamho nimwə me. ²⁹ Mətə nəpin nəha Lot rier ia Sotom irə, napw mine təpisi krouukrutə fwe ia nımagouagou, roueiwau pehe rouahi əmwesi irəha pam.

³⁰ Nəpin nəha iou, İəməti İərmama, takuvehe irə trəmwhen a mwi. ³¹ †††Ia nəpin nəha, trini minuə İərmama riti ramapwis ia təkure nimwə səvənhi traməkeikei meiwau map akwauakw, məpwəh nuvn-imwəien mə truvehi nari riti ia nəkwai nimwə. Trini minuə İərmama riti raməmhu ia nəmhien səvənhi traməkeikei mo rəmwhen a mwi, map akwauakw, məpwəh nırərigien mevən fwe imwəni. ³² Rerimiaha tramrhi pran səvəi Lot. ³³ †İərmama sə rəmwur mə trəkwtəmhiru nımiruıen səvənhi trarfai irə. Mətə İərmama sə raraka ia nımiruıen səvənhi truvehi nımiruıen

† 17:19 Luk 7:50 †† 17:20 Jon 3:3, 18:36 † 17:21 Mak 13:21 †† 17:23 Luk 21:8 †† 17:25 Luk 9:22 ††† 17:28 Jen 18:20, Jen 19:25 ††† 17:31 Jen 19:17,26, Mat 24:17-18 § 17:33 Luk 9:24

rerin. ³⁴ İakani pehe tukumiaha i ia nəpin nəha ia nəpin İərmama kəru trouapri pəri ia nıməhan kuation, tukuvehi raka riti, kəpwəh riti. ³⁵ Pran kəru trouvənari pəri, tukuvehi raka riti, kəpwəh riti.” ³⁶ ††††Miregi nərmama me səvəi Iesu həni pen tukwe in mə, “Pəku, İərimənu?”

Miregi in rini pen ti nirəha i mə, “İa kwopun pəku nıpwrai nəri remhə ikin menu me nəha kamhani nıpwrai nəri sə remhə tuhəuvehe mhousəsımwin irəha me, mhani.”

Pran riti rəres pen iəmə asori sə raməkiri nəgkiariien mə trasitu irə

18 ††Nəpin riti Iesu rokeikei mə trahatən nərmama me səvənhi mə irəha tuhaməkeikei mhəfwaki ia nəpin me, mhəpwəh nəpouien i. Ro pen in rini nusipekinien riti ti nirəha i ² mə, “İa rukwənu riti iəmə asori riti sə raməkiri nəgkiariien. In rəpwəh nehekəriien Kumwesən, məpwəh mwi nisaiien nərmama. ³ İa rukwənu nəha pran riti İərman səvənhi remhə məpwəh in. İa nəpin me rauvehe ti iəmə asori sə raməkiri nəgkiariien, mamini pen tukwe in mə, ‘Asitu ia nirak, minise İərmama i ramini ərəha iou.’

⁴ Tui kwopti iəmə asori nəha rıpkə mhə nari riti, mətə kurirə irə ramətərig mə, ‘Nıpərhiienien İapkihekir mhə Kumwesən, məpwəh mwi nisaiien nərmama, ⁵ ††mətə ti nəri nə mə prən i ramometə iou iamınhi irə, takasitu irə, minise İərmama nəha ramini ərəha in. Mə İapko mhə prən i trauvehe ia nəpin me, takərou i.”

⁶ Nənə İərimənu səkitaha rini mə, “Kimiyaha tihətərig ro nəgkiariien səvəi iəmə asori nəha. In iəmə rərəha, mətə rini mə trasitu ia prən nəha. ⁷ Nənə kimiaha hi-aməfətərig ia Kumwesən? Trəfo ia nərmama me nəha in ruvərfi raka irəha mə səvənhi səməme kamhasək pen tukwe in ia ran mine ia nəpin? Ko in ro tanpen ia nirəha, məpwəh nəmri atukwatukwien nəfe kamhasək pen in tukwe? ⁸ İakani pehe tukumiaha i mə in trasitu akwauakw ia nirəha, məmri atukwatukw nəfe kamhasək pen in tukwe. Nəgkiariien i İakani ro nıpərhiienien. Mətə rəfo? Nəpin iou, İəməti İərmama, takrərig pehe mwi ia tıprənə i, takətoni nərmama həpik kamhahatətə ia nirak uə rekəm?”

Iesu rusipekin ia Farisi riti mine İərmama riti sə kamərəku pen takis min

⁹ İa nəpin nəha Iesu rini mwi nusipekinien riti mwi ti nərmama nepwin səməme rərınraha ramrhi minuə irəha hatukwatukw, mamhətə ərəha nərməpə. ¹⁰ In rini mə, “İərmama kəru krouutə pen fwe ia nimwə səvəi Kumwesən mə trouəfwaki. Riti Farisi. Riti İərmama sə kamərəku pen takis min. ¹¹ ††Nənə Farisi rərər əpə məfwaki iamınhi irə mə, “Kumwesən. İakini tanak

†† Nəkukua me rıpkik kimərari pen Niutestamen irə ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris kupwən kwopi nəgkiariien ia vas 36 riwən. Mətə nepwin həni iamınhi irə mə, “İərman kəru trouəmhu fwe ia nəmhien, tukuvehi raka riti, kəpwəh riti. ††† 17:37 Job 39:30 †† 18:1 Rom 12:12, Kol 4:2, 1Tes 5:17 ††† 18:5 Luk 11:7-8 †† 18:11 Luk 16:15

tukw ik ti nari nã mã iou iapkãmwhen mhã ia nãrma-mã nepwĩn. Irãha kamhakres, mamho noien ikou, mamhãiri nĩpran sãvãi nãrmãpã. Iakini tanak tukw ik ti nari nã mã iapkãmwhen mhã ia iãrmama nãha kamãrãku pen takis min. ¹² †Iã nãfwakiiien kuatia iakãp-wãh nãniien nari m kãru ti nãfwakiiien. Iakuai narim-nari me pam sã iakãpeki irãha pam ten sã ro kuatia irã sãim.'

¹³ ††Mãtã iãrmama nãha kamãrãku pen takis min, ramãrer isipwĩn kwopti. Ko ripkãkwãtã mhã ia ni-magouagou, mãtã rerĩn rãpou. In ramãrpwãrpwi a kwãnpwenhĩn tukwe, mamĩni mã, 'Kumwesãn, tikapi iou. Iou iãmã ãrãha.'"

¹⁴ †Nãnã Iesu rĩni mã, "Takani pehe tukumiaha i nãpĩn irau kroueiwãiu rouevãn fwe rukwãnu, iãrmama sã kamãrãku pen takis min in ratukwatukw ia nãmri Kumwesãn, mãtã Farisi ripkatukwatukw mhã, ti nãri nã mã iãrmama sã rauvehi utã in, Kumwesãn truvehi irãpw in, mãtã iãrmama sã rauvehi irãpw in, Kumwesãn truvehi utã in."

Iesu rãkwein amasan ia nãkwãrhãkwãrha

¹⁵ Nãpĩn riti nãrmama nepwĩn kamhãrãhi kwãti nãkwãrhãkwãrha me mamhãuvehe ti Iesu mã in trĩrãpi irãha, mãkwein amasan ia nirãha. Nãpĩn nãrmama me sãvãnhi hãtoni, hãnise irãha. ¹⁶ Mãtã Iesu rãkwein irãha hãuvehe tukwe, mĩni mã, "Pwãh nĩpwnãti nãkwãrhãkwãrha me hãuvehe tukw iou. Tihãpwãh nĩni-seien irãha ti nãri nã mã nitãtã sã Kumwesãn ramãrĩmãnu irã sãvãi nãrmama sãmãme hãmwhen ia nãkwãrhãkwãrha me i. ¹⁷ ††Takani nĩpãrhienien tukumi-aha i mã iãrmama tramãkeikei mo rãmwhen ia iãku-nouihĩ, muvehi nitãtã sã Kumwesãn ramãrĩmãnu irã. Mã ripko mhã trĩpkuvnimwã mhã ia nitãtã nãha."

Iãrmama nautã sãvãnhi rasori rokeikei mã truvehi nĩmiruieren rerĩn

¹⁸ ††Iãmã asori riti sãvãi nãkur Isrel rãres Iesu i mã, "Tãhatãn, ik iãmã amasan. Nãfe noien takãmãkeikei mo mã takuvehi nĩmiruieren rerĩn?"

¹⁹ Mĩregi Iesu rĩni pen tukwe in mã, "Rãfo ikini mã iou iãmã amasan? Iãrmama amasan riti riwãn. Kumwesãn ãpa in ramasan. ²⁰ ††Ik ikuvãukurãn rãka loa me sãvãi Kumwesãn. In rĩni mã, 'Tikãpwãh nakresien pran, mãpwãh nousi ãpuneien iãrmama, mãpwãh nakresien, mãpwãh neikuãien. Tikãmãkeikei misiai sãim tata mĩne mama.'"

²¹ Mĩregi iãrmama nãha rĩni mã, "Loa me pam i iakãmesi pen fwe ia nouihien sãiou muvehe meste pehe ipwet mĩne."

²² Nãpĩn Iesu rĩregi nãgkĩariien i, rĩni pen tukwe in mã, "Nari kuatia rarã ikãpwãh ihĩ noien. Evãn, mãmri pen nãmri nari ia sãim narimnari me. Nãpĩn kuvehi nãnimen, tikuvehi mane, muvei pen m nãrmama

nautã sãvãnrãha riwãn. Nãnã sãim nautã trĩpĩk fwe ia neiai. Nãpĩn ikino pam, ikuvehe mukurirã iou."

²³ Mãtã nãpĩn iãrmama nãha rĩregi nãgkĩariien nãha, rerĩn ruvehe mãpou pĩk, ti nãri nã mã nautã sãvãnhi rasori anan. ²⁴ Nãpĩn Iesu rãtoni mã rerĩn rãpou pĩk iamĩnhi, rĩni mã, "Rãknekin ti nãrmama nautã sãvãnrãha rasori mã tuhãuvnimwã ia nitãtã sã Kumwesãn ramãrĩmãnu irã. ²⁵ Iãrmama nautã sãvãnhi rasori rãknekin tukwe in mã truvnimwã ia nitãtã sã Kumwesãn ramãrĩmãnu irã. Rãknekin mãpi rãka nãrimĩru nãha kamel rasu pen ia ruei nitel mĩer."

²⁶ Nãpĩn Iesu rĩni irãpw nãgkĩariien nãha, nãrmama sãmãme kamhãregi hãni mã, "Mã rãknekin iamĩnhi, nisimã nãha ko hãuvehi nĩmiruieren?"

²⁷ ††Mãtã Iesu rĩni mã, "Nãfe nari rãknekin nãrmama ko hãpko mhã mãtã rĩmãru ti Kumwesãn."

²⁸ Nãnã Pita rĩni mã, "Õtã ro. Kĩmaha iãhãnãpwãh narimnari me sãkĩmaha mamhãkurirã ik."

²⁹ Mĩregi Iesu rĩni pen ti nirãha i mã, "Takani nĩpãrhienien tukumiaha i mã nãrmama me pam sãmãme hãpwãh narimnari me sãvãnrãha ti nitãtã sã Kumwesãn ramãrĩmãnu irã tuhãuvehi tain. Trĩni mĩnuã iãrmama riti rãpwãh nimwã sãvãnhi, uã pran sãvãnhi, uã piãvni me, uã tata mĩne mãmã sãvãnhi, uã nãkwãrhãkwãrha me sãvãnhi, ³⁰ ia nitãtã ipwet mĩne in truvehi tain rasori mwĩ, nãnã ia nitãtã sã rauvehe in truvehi nĩmiruieren rerĩn."

Iesu rĩni irãpw ti nãrmama me sãvãnhi mã in tramãkeikei memhã

³¹ †Iã nãpĩn nãha Iesu rĩni rãka ãpa nãrmama sãvãnhi twelef, mĩni pen ti nirãha i mã, "Hãregi ro. Kĩtãha samãutã mamhãuvãn fwe ia Jerusalem. Ia kwopun nãha nãgkĩariien me pam sãmãme kamhãgkĩari ia nĩrak Iãmãti Iãrmama ia nãkukuã me sãvãi profet kupwãn me tuhãuvehe mhãukuã. ³² ††Tukuvei pen iou ia rãgi nãrmama ripko mhã irãha nãkur Isrel. Nãnã irãha tuharis ãkenhĩn ia nĩrak, mhã naurĩsien miou, mhãrgãvãsi iou, ³³ mhãrisi iou, nãnã mhãusi ãpune iou. Ia nãpĩn sã ro kahar irã takãtui mwĩ ia nemhãien sãiou."

³⁴ ††Mãtã nãrmama me sãvãnhi hãreirei narimnari me i. Nãgkĩariien i rãrkwãfã ti nirãha. Hãpkuvehi amasan mhã nĩpwrãn.

Iesu ro iãrmama riti nãnimen rĩfwã rãtui mãtã nari

³⁵ Nãpĩn Iesu rĩnamevãn ipãka ti taon nãha Jeriko, iãrmama riti nãnimen rĩfwã ramãkure ia nĩkare suatuk, mãmãse mane. ³⁶ Nãpĩn rĩregi nãrmama me hãpĩk kamhãuvehe mamhãukurãu ia suatuk, rãres mã, "Nãfe i?" ³⁷ Mĩregi hãni pen tukwe in mã, "Iesu iãmã Nasaret i ruvehe makurãu."

³⁸ ††Iã nãpĩn nãha iãrmama nãha rĩnamãkwein ãp-wãmwis mã, "Iesu, kwãnãkwus sãvãi Kĩg Tevit! Api tukw iou!"

† 18:12 Aes 58:2-3, Jen 14:20, Mat 23:23 †† 18:13 Sam 51:1
‡ 18:14 Mat 23:12 †† 18:17 Mat 18:3 †† 18:18 Luk 10:25
‡‡† 18:20 Eks 20:12-16, Dut 5:17-20

‡‡‡ 18:27 Mak 14:36 § 18:31 Luk 24:44 †† 18:32 Luk 9:22,44 ††† 18:34 Mak 9:32 §‡ 18:38 Mat 15:22

³⁹ Nənə nərmama səməme kamhərer kupwən hənise in, mamhəni mə, "Afafa a, məpwəh nəgkiariien!" Mətə in raripin maməkwein əpwəmwis mwi mamini mə, "Iesu, kwənəkwas səvəi Kig Tevit! Api tukw iou!"

⁴⁰ Nənə Iesu rərer, mini pen ti nərmama me mə irəha tuhəiri iərmama nəha mhəuvehe tukwe in. Nənə nəpin iərmama nəha ruvehe ipaka, Iesu rəres pen in minuə, ⁴¹ "Ikokeikei mə tako nəfe mik?"

Miregi rini mə, "Iərimənu. Iakoikeikei mə takətui mətə nari."

⁴² †Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, "Itə. Tikətui mətə nari. Nahatətəien səim rinomasan raka nənimem."

⁴³ Nənə təkwtəkwuni nəha rətui minamətə nari, nənə mukurirə ia Iesu, muvehi utə nəghi Kumwesən. Nərmama me pam hətoni həgnəgini Kumwesən.

Iesu mine Sakias

19 Iesu rier pen ia taon nəha Jeriko, mamevən mə trəpi simwin. ² Ia taon nəha iərmama riti nəghin nə Sakias. In iəmə asori riti ia nirəha nərmama kamərəku pen takis minraha. Nautə səvənhi rasori.

³ In ramarkut mə trətə Iesu mə in nəfe iərmama. Mətə nərmama həpik kamhərer tukuahag in. Ko ripkətoni mhə ti nəri nə mə in rukwakwa. ⁴ Ro pen raiu mukupwən ia nirəha, məputə ia nei riti kani mə sikamo mə trətə Iesu ia kwopun nəha trukurau ikin.

⁵ Nəpin Iesu ruvehe muvehi tegin kwopun nəha, rək-wətə, mini pen tukwe in mə, "Sakias. Eiwaiu akwauakw. Takaməkeikei muvni mwə ia nimwə səim ipwet." ⁶ Nənə Sakias reiwaiu akwauakw a miri Iesu rouevən fwe ia nimwə səvənhi. Rer in ramagien.

⁷ †Mətə nəpin nərmama hətoni, kamhəni ərəha Iesu mhəni mə, "In revən mamapwis ia nəkwai nimwə səvəi iəmə rərəha riti."

⁸ †Fwe ia nəkwai nimwə Sakias riskəmter, mini pen ti Iərimənu səkitaha mə, "Iərimənu. Regi ro! Takuai nautə səiou ia nənimen kəru, muvei pen riti m nərmama nautə səvənraha riwən. Trini minuə iakinakres m iərmama riti, takərpwin pen min m kefə."

⁹ †Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, "Ipwet nimiruien vi ruvəuvehe ti nərmama ia nəkwai nimwə i ti nəri nə mə iəmə i in mwi kwənəkwas riti səvəi Epraham. ¹⁰ ††In nə iou, Iəməti Iərmama, iakiməuvehe tukwe mə takətui nərmama səməme hənəruei, nənə muvei pen nimiruien vi minraha."

Iesu rusipekin ia silin me kino ia kol

¹¹ ††Nəpin nərmama kamhətərig ia nəgkiariien me nəha, Iesu rarə mini mwi nusipekinien riti ti nirəha i ti nəri nə mə in ruvəuvehe ipaka ti Jerusalem rerinraha ramrhi mə rosi in truvehe mo kig irə minamərimənu ia nitətə səvəi Kumwesən təkwtəkwuni. ¹² †††Ro iamini irə Iesu rini mə, "Iəmə asori riti revən ia tənə riti isipwin mə kig riti fwe ikin truvei pen nasorijen min. Nənə in trirərig mərimənu ia nəkur imwəni. ¹³ Kurirə iəmə

† 18:42 Luk 7:50 †† 19:7 Luk 15:2 † 19:8 Eks 22:1, Nam 5:6-7 †† 19:9 Wok Me 16:31, Luk 13:16 †† 19:10 Luk 15:4, Jon 3:17, 1Tim 1:15 ††† 19:11 Mat 25:14-30 ††† 19:12 Mak 13:34

asori nəha rier, rəkwein nərmama səməme kamho tukwini nari min irəha pam ten, muvei pen silin kino ia kol kuatia kuatia minraha, nənə mini pen ti nirəha i mə, 'Kimiaha tihəuvehi mane me i mhowok irə meste takrərig pehe mwi.'

¹⁴ †Mətə nəkur imwəni me həmwəki iəmə asori nəha, mhərhi pen nərmama nəpwin həkurirə in, mhəuvən mhəni pen ti kig sə truvei pen nasorijen min mə, 'Kimaha iahəpwəh nokeikeiien mə iəmə i trərimənu ia kimaha.'

¹⁵ Mətə kig nəha rəpwəh ninipehiien irəha, muvei pen nasorijen m iəmə asori nəha. Nənə nəpin iəmə asori nəha rirərig pehe imwəni, rini nəkwən minuə tukəkwein nərmama me nəha kamho tukwini nari min səməme in riməuvei pen mane me minraha mə tuhəuvehe tukwe. In rokeikei mə trukurən mane me in riməuvei pen minraha hənəwok irə mhəuvehi nəfe mane mwi rasori mwi.

¹⁶ Sə rukupwən muvehe mərəer ia nənimen mini mə, 'Iəmə Asori. Silin i ikiməuvehi pehe miou kino ia kol rukwəhi mwi silin me kino ia kol irəha pam ten.'

¹⁷ †Miregi iəmə asori rini pen tukwe in mə, 'Səim wok ramasan. Ik iərmama sə ikamo tukwini amasan nari miou. Ikinətui amasan ti nəri ouihi. Ro pen takuvei pehe nasorijen mik ikərimənu ia taon me irəha pam ten.'

¹⁸ Nənə sə resi pen ruvehe, mini mə, 'Iəmə asori. Silin i ikiməuvehi pehe miou kino ia kol rukwəhi mwi silin me kino ia kol irəha pam krirum.'

¹⁹ Miregi iəmə asori rini pen tukwe in mə, 'Ik tikərimənu ia taon me irəha pam krirum.'

²⁰ Nənə riti mwi ruvehe, mini mə, 'Iəmə Asori. Silin i in i ikiməuvehi pehe miou kino ia kol. Iakehekir ik, məkwa fə i ia kwəti tinari, ²¹ ti nəri nə mə ik iərmama riti noien səim riskai. Ikauehi raka narimnari me sə iərməpə rinəmri, nənə mapeki raka mwi nəveginien ia nəmhien sə ipkəpwei mhə.'

²² Mətə iəmə asori rini pen tukwe in mə, 'Ik iəmə ərəha. Ikamo tukwini ərəha nari miou. Nəgkiariien atukw səim ro pui ik. Ik ikuvəukurən raka mə iou iərmama riti noien səiou riskai. Ikauehi raka narimnari me sə iərməpə rinəmri, nənə mapeki raka mwi nəveginien ia nəmhien sə iapkəpwei mhə. ²³ Mətə rəfo ikəpwəh nəmri penien səiou mane fwe ia pag? Kamo ipkəmri pen ko iapkuvehe mīpkuvehi ihi mane səiou mine sə rəkwaku pag rukwəhi.'

²⁴ Nənə iəmə asori rini pen ti səməme kamhərer ia kwopun nəha mə, 'Həuvehi raka silin nəha kino ia kol ia rəgin mhəuvei pen m iərmama sə rauvehi silin me kino ia kol irəha pam ten.'

²⁵ Miregi irəha həni pen tukwe in mə, 'Iəmə Asori! Mətə in ruvəuvehi raka ten.'

²⁶ ††Miregi iəmə asori rini mə, 'Takani pehe tukumiaha i iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro wok irə, tukuvei pen sə rəkwaku min. Mətə iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro nəri auər a irə, tukuvei raka pam tukwe. ²⁷ Mətə nərmama me nəha səməme həmwəki

§ 19:14 Jon 1:11 †† 19:17 Luk 16:10 ††† 19:26 Mat 13:12, Luk 8:18

iou, mhəpwəh nokeikeien mə takərimənu ia nirəha, həuvehi irəha mhəuwehe ia nənimək, nənə mhousi əpune irəha.”

Iesu revən ia Jerusalem

²⁸ Iesu rini pam nəgkariien me nəha, mərari, mautə mamevən fwe ia Jerusalem. In rakupwən nərmama me kamhəkurirə. ²⁹ Nəpin rier pen ia təkueər nəha nəghin nə Təkueər Olif ipaka ti rukwənu mi nəha Petfas mine Petani, rərhi pen iərmama kəru səvənhi, ³⁰ mini mə, “Kimirau tirouevən ia rukwənu nəha samarəti pen i. Nəpin tirouapirapw fwe ikin, tirouətə kwəti togki riti kinəkwi tərini, iərmama rīpkəkure raka mhə irə. Tiroufi raka nari irə, rouəsigi rouvehe ia kwopun i. ³¹ Trini minua iərmama riti rəres kimirau mə, ‘Rəfo iroufi raka nari irə?’ tirouni pen tukwe in mə, ‘Iərimənu səkitaha raməres i.”

³² †Ro iamīnhi irə, iərmama mi nəha Iesu rərhi pen irau, krouevən rouətoni narimnari me pam rosi in riməni pen ti nirau i. ³³ Nəpin kroufi raka nari ia kwəti togki nəha, iərmama səvənhi nəha kwəti togki rini pen ti nirau i mə, “Rəfo iroufi raka nari irə?”

³⁴ Miregi krouni mə, “Iərimənu səkitaha raməres i.”

³⁵ Nənə krouəsigi kwəti togki nəha rouvehe ti Iesu, rouəpənə pen kot mi səvənrau ia təkuren, nənə rouasitu ia Iesu rəputə məkure irə. ³⁶ ††Nəpin in rəkure ia kwəti togki nəha mamevən, nərmama həpənə pen kot me səvənraha ia suatuk. ³⁷ Nəpin Iesu rameiwaiu ia Təkueər Olif, minamevən ipaka ti Jesrusalem, nərmama me pam səvənhi həpik anan, hənamagien, mamhəkwein əpwəmwis, mamhəgnəgini Kumwesən ti nīmətien asori me hənətoni, ³⁸ †mamhəni mə, “Səgnəgini kig i rauvehe ia nəghi Iərimənu səkitaha! Nəmərinuuen fwe ia neiai.

Kauvehi utə nəghi Kumwesən fwe irənhə anan!”

³⁹ Ia nəpin nəha Farisi me nepwīn ia reri nərmama həni pen ti Iesu i mə, “Iahatən. Nise əknekīn səim me nərmama mə tuhafafa.”

⁴⁰ Miregi Iesu rini mə, “Iakani pehe tukumiaha i. Trini minua irəha hafafa, kəruətərei me i tuhəkwein əpwəmwis.”

Iesu ramapi ti Jerusalem

⁴¹ ††Nəpin Iesu ruvehe ipaka ti taon nəha Jerusalem mətoni, ramapi ti nərmama me ikin, ⁴² ††mini mə, “Rosi ko ramo kimiaha hiəkurən ipwet i narimnari me sə trəmri nəmərinuuen, mətə təkwtəkuni mine kamhəkurfə ko kimiaha hiəpkətoni mhə. ⁴³ Mətə nəpin nəha rauvehe nərmama səməme haməmwəki kimiaha tuhəuwehe mheikurkuru ia kimiaha. Naruagən me səvənraha tuheri tīpənə mhəkuru ia taon səkimiaha mhəkure tukuahag ia kimiaha. ⁴⁴ †††Irəha tuhousi testesi nimwə me səkimiaha, mharə mhousi əpune pam mwi kimiaha ia kwopun i. Ko irəha həpəkəpwəh mhə kəpwier riti raməkure əknekīn ia riti, ti

† 19:32 Luk 22:13 †† 19:36 2King 9:13 † 19:38 Luk 2:14
†† 19:41 Jon 11:35 †† 19:42 Aes 6:9-10, Mat 13:14, Rom 11:8
††† 19:44 Luk 21:6, 1:68

nəri nə mə Kumwesən ruvəuwehe raka mə truvehimiru kimiaha, mətə kimiaha hiəpkətə sas mhə ia nəpin nəha.”

Iesu revən ia nimwə səvəi Kumwesən

⁴⁵ Nənə Iesu revən ia nimwə səvəi Kumwesən, mi-naməkoui irapw nərmama səməme kamhəmri pen nəmri nari ia narimnari me mə tukuvehi nənimen, ⁴⁶ mini pen ti nirəha i mə, “Kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan minua ‘Nimwə səiou tro nimwəfwaki irə.’ Mətə kimiaha hiəno ruvəuwehe kwopun rakres me kamhəkurfəwə ikin.”

⁴⁷ †††Ia nəpin me Iesu ramevən ia nimwə səvəi Kumwesən, mamahatən nərmama me. Pris asori me mine nahatən me səvəi Loa mine nəmə asori me nepwīn mwi səvəi nəkur Isrel hokeikei mə tuhousi əpune in. ⁴⁸ †Mətə riskai ti nirəha. Ko həpkətoni mhə suatuk riti ti noien ti nəri nə mə nərmama me pam hokeikei pik mə tuhətərig ia nəgkariien me səvənhi.

Nəmə asori me həres Iesu mə sin riməuvei pen nasorien min

20 Nəpin riti, Iesu ramahatən nərmama ia nimwə səvəi Kumwesən, maməvisau nəgkariien amasan minraha, nənə pris asori me mine nahatən me səvəi Loa mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həuvehe, ² mhəni pen tukwe in mə, “Ni pehe tukuma-ha i. Ikamo narimnari me i ia nəkwai sin, uə sin rəseni ik mə tiko narimnari me i?”

³ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iou mwi takəres kimiaha nəresien riti. Həni pehe tukw iou i. ⁴ Fwe kupwən sin rərhi pehe Jon mə tro paptəes ia nərmama, Kumwesən uə iərmama riti?”

⁵ Nənə irəha həgkiari pəri, mamhəni mə, “Tsəfni irə i? Tuko səni mə Kumwesən rərhi pehe Jon Iesu trini pehe tukutaha i mə ‘Ro iamīnhi irə rəfo kimiaha hiəpwəh niniien nīpərhienien ia nəgkariien səvəi Jon?’ ⁶ Mətə tuko səni mə iərmama riti rərhi pehe Jon, nərmama me pam i tuhəkwi əpune kitaha ia kəruətərei me, ti nəri nə mə irəha kamhəni nīpərhienien ia Jon mə in profet riti.”

⁷ Ro pen irəha həni pen ti Iesu i mə, “Kimaha iahəreirei mə sin rərhi pehe Jon mə tro paptəes ia nərmama.”

⁸ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iou mwi ko iakəpwəh niniien tukumiaha i mə iakamo narimnari me i ia nəkwai sin.”

Iesu rusipekin ia iəmə asori riti mine nime krep səvənhi

⁹ ††Iesu rinaməgkiari m nərmama mini irapw nusipekinien riti ti nirəha i, mini mə, “Iəmə asori riti rəpwei nəkwus nəha krep ia nəmhien səvənhi, məpwei pam, nənə məseni nərmama nepwīn həuvehe mhətui ti nime krep səvənhi. Irəha tuhəmhū ikin, mhəsi

††† 19:47 Luk 21:37, 22:53, Jon 18:20 † 19:48 Mat 21:46, Mak 14:1-2, Luk 20:19 †† 20:9 Aes 5:1

kwänkwai krep, mhəuai, mhəuvei pen nɪpərɪn m iəmə asori. Iəmə asori rəmri nɪmei krep səvənhi ia rəgɪnrəha, mier mevən ia tənə əpə iti marə kɪni tui fwe ikin.

¹⁰ †Nəpɪn kwänkwai krep rɪmruə, iəmə asori rərhi pen iərmama riti sə ramo tukwini nari min revən mətə nəmə hamətui tɪ nɪmei krep səvənhi mə tuhəuvei pen nukwai krep me nepwɪn min. Mətə nəmə kamhətui tɪ krep həuəsi iəmə nəha, mhərhi pen i ramevən, mhəpwəh nuvei penien nari riti min. ¹¹ Nənə iəmə asori rərhi pen mwi iərmama riti mwi sə ramo tukwini nari min revən. Mətə ho rəmwhen a mwi irə, mhəuəsi in, mho naurisien min, mhərhi pen in rɪrərɪg, mhəpwəh nuvei penien nari riti min. ¹² Nənə iəmə asori rərari mərhi pen sə ro kahar irə revən. Sə nəha mwi həuəsi in nɪpwrən me rəpəruəpəruə, mhərarki irapw i.

¹³ †Ia nəpɪn nəha iəmə asori səvəi nɪmei krep rɪni mə, 'Takəfo i? Ramasan mə pwəh iakərhi pen nərɪk keikei. Irəha tuhətoni, mhəsia i in.'

¹⁴ Mətə nəpɪn nəmə mə nəha hətoni tɪni iəmə asori rauvehe, həni pen tɪ nɪrəha me i mə, 'Kwa tɪni iəmə asori nəha. Nəpɪn tata səvənhi tremhə, nəmhien i ruvehe mo səvənhi. Pwəh sousi əpune nənə nəmhien səvənhi truvehe mo səkɪtaha i.' ¹⁵ Nənə irəha həkwətəmhiiri, mhousi əpune, mhərarki irapw ia tanirua.

Ro iamɪnhi irə iəmə asori səvəi nɪmei krep trəfo ia nəmə me nəha? ¹⁶ In truvehe, mousi əpune irəha, nənə məseni pen nɪmei krep səvənhi ia rəgi nərmpə.

Nəpɪn nərmpama me həregi nəgkiariien nəha, həni mə, "Rekəm. Ko rɪpko mhə iamɪnhi."

¹⁷ Mətə Iesu rəti pen mətə irəha mɪni mə, "Mə trɪpko mhə iamɪnhi nəfe nɪpwrai nəgkiariien i kɪmərari pen ia Nəkukua Ikinan?

'Kəruətərei nəha nəmə kamhəuvrhəkin nɪmwə hənuə rəhə, mhəpwəh,

təkwətəkwuni nəha ruvəuvehe mɪno kəruətərei sə rəpi raka pam kəruətərei me, məkwətəmhiiri əknekin pam nɪmwə.

¹⁸ †Iərmama sə trɪmwei pen ia kəruətərei nəha, nɪkəkrin me trəkwəpɪrəkwəpɪr.

Trɪni mɪnuə kəruətərei nəha rɪmwei pen ia iərmama riti,

iərmama nəha trɪpwarispwaris."

Nəresien ia nɪkaren səvəi nəmri takis

¹⁹ †Nahatən me səvəi Loa mɪne pris asori me hənuə tuhəkwətəmhiiri a Iesu ia nəpɪn nəha tɪ nəri nə mə həregi mə in rɪni nusipekinien nəha muəsi irəha i, mətə hənhekɪr a nərmpama.

²⁰ ††Ro pen irəha kamhətə amasan in, mhərhi pen nərmpama nepwɪn sə kamhətə afafa nari həuvən mə tuheikuə ia Iesu mhəres pen nəresien me nepwɪn min. Nəmə asori me hokeikei mə Iesu trəfwəkour ia nəgkiariien səvənhi, nənə irəha həukurən nəkwətəmhiiriien in tukwe, nənə mhəuvei pen in ia rəgi iəmə Rom sə rauvehi nasoriien mamərɪmənu ia kwop-

† 20:10 2Kron 36:15-16 †† 20:18 Aes 8:14-15 ‡ 20:19 Luk 19:47-48 †† 20:20 Luk 11:54

un nəha. ²¹ Nəmə me nəha sə kamhətə afafa nari həuvən mhəres pen Iesu i mə, "Iahatən. Kɪmaha iahəukurən mə nəgkiariien me səim sə ikamahatən nərmpama me irə ratukwatukw. Ipkopəiti mhə ia nərmpama me nepwɪn, mətə ikamahatən pərhiien suatuk sə Kumwesən rokeikei mə nərmpama tuhesi pen. ²² Ro iamɪnhi irə tiko mɪni pehe ro tukumaha i nətərɪgien səim. Ratukwatukw ia Loa səkɪtaha mə tsərəku pen nəmri takis m Kig Sisa uə rekəm?"

²³ Mətə Iesu ruvəukurən raka mə irəha kamheikuə a, mamhəres nəresien nəha mə in trəfwəkour ia nəgkiariien səvənhi. Ro pen in rɪni pen tɪ nɪrəha i mɪnuə, ²⁴ "Həuvei pehe silin riti pwəh iakətə ro. Nənɪmwi iərmama sin i ia silin? Nənə nəghi sin i?"

Miregi irəha həni mə, "Nənɪmwi Kig Sisa mɪne nəghi Kig Sisa."

²⁵ Miregi Iesu rɪni pen tɪ nɪrəha i mə, "Tanhi irə, narɪmnari me səvəi Kig Sisa həuvei pen m Kig Sisa. Narɪmnari me səvəi Kumwesən həuvei pen m Kumwesən."

²⁶ Nənə irəha ko həpkəkwətəmhiiri mhə Iesu ia nəmri nərmpama tɪ nəri nə mə rɪpkəfwəkour mhə ia nəgkiariien səvənhi. Mətə həkərɪnari ia nəgkiariien səvənhi, nənə mhəuvehe mhəpnəpen.

Nəresien ia nɪkaren səvəi nərmpama səməme həuvamhə

²⁷ Satusi me nepwɪn həuvehe tɪ Iesu. (Satusi me irəha kamhəni mə iərmama sə ruvamhə ko rɪpkətui mhə mwi.) ²⁸ Irəha həuvehe mhəres in nəresien riti, mhəni mə, "Iahatən. Moses rɪmərari pen ia Loa səkɪtaha mə trɪni mɪnuə iərman riti remhə, məpwəh səvənhi pran, mətə tɪnɪnrau riwən, piəvi iərman nəha traməkeikei miri pran nəha rouərəhi nəkwərəkəwərha me, rouəsi-hagɪn piəvi iəmə nəha. ²⁹ Mətə nərman sɛfen, irəha piəvnraha me. Sə rasori riri pran riti, rouəpwəh nərəhiien iəkunouhi riti, remhə, məpwəh səvənhi pran.

³⁰ Piəvni sə resi pen in mwi ro mwi iamɪnhi irə. ³¹ Nənə piəvni sə ro kahar, mamevən meste irəha pam sɛfen həiri prən nəha, mhəmhə pam. ³² Nənə prən nəha rəpwəh nərəhiien iəkunouhi riti, memhə mwi. ³³ Ni pehe ro tukumaha i. Ia nəpɪn nəha Kumwesən tro nərmpama hətui mwi ia nemhəien, prən nəha səvəi sin ia nərman me nəha sɛfen, tɪ nəri nə mə irəha pam həməiri in?"

³⁴ Miregi Iesu rɪni pen tɪ nɪrəha i mə, "Ia nɪtətə ipwet mɪne nərman kamhəiri nɪpran, nɪpran kamhesi pen nərman. ³⁵ Mətə ia nɪtətə vi sə truvehe, nərman mɪne nɪpran me tuhəpwəh noien iamɪnha irə. Nərman mɪne nɪpran səməme Kumwesən trətə irəha mə hatukwatukw tuhətui mwi ia nemhəien, nənə mharə ia nɪtətə vi nəha. ³⁶ ††Irəha tuhəpwəh nemhəien mwi tɪ nəri nə mə irəha həmwhen ia nagelo me. Irəha nɪpwnəti Kumwesən me tɪ nəri nə mə in ro irəha hətui mwi ia nemhəien. ³⁷ Mətə Moses in mwi rɪnahatən mə nərmpama səməme həuvamhə tuhətui mwi. Ia kwopi nəgkiariien sə raməgkiari ia nei nəha napw rauək irə mətə rɪpkahi əmwesi mhə, Moses rɪnəkwein Iərɪmənu

‡‡ 20:36 1Jon 3:1-2

mini mā in Kumwesən sāvai Epraham mine Kumwesən sāvai Aesak mine Kumwesən sāvai Jekop. ³⁸ †Nægkiari-ien naha ramahatən pen mā Kumwesən ripko mhə in Kumwesən sāvai narmama me sāməme həuvamhə, mətə in Kumwesən sāvai narmama me sāməme kamhəmīru. Ro iamīnhi irə ti nəri nə mā ia nənimen narmama me pam kamhəmīru.”

³⁹ Ia nəpīn naha nahatən me nepwīn sāvai Loa hāni mā, †Iahatən. Nægkiariien sām ratukwatukw.” ⁴⁰ Irəha hāni iamīnhi irə ti nəri nə mā Satusi me hənauris, ko həpwəh nəsien nari riti mwi min.

Kristo in tīni sin?

⁴¹ Mətə Iesu rīni pen ti nirəha i mā, †Rəfo kamīni mā Kristo in tīni Kig Tevit? ⁴² Kig Tevit atukwatukw rīmāni ia Nəkukua Ol Sam mā,

†Kumwesən rīni pen ti Iərimānu səiou mā,
‡kure ia nīkarek mwatuk,

⁴³ meste tako narmama sāməme haməmwəki ik həuvehe,

†tikərpwi utə tīpage nīsum mi ia nirəha.†

⁴⁴ Ia nægkiariien naha Kig Tevit rīnəkwein Kristo mā Iərimānu sāvənhi. Mə ro iamīnhi irə rəfo kamīni mā in tīni Kig Tevit?”

Narmama sāvai Iesu tuhaməkeiki mhəsiari ti nahatən me sāvai Loa

⁴⁵ Nəpīn narmama me pam kamhətərig irə, Iesu rīni pen ti narmama me sāvənhi mīnuə, ⁴⁶ †Kimiāha tihaməkeiki mhəsiari ti nahatən me sāvai Loa. Irəha hokeikei mā tuharkahu ia karkahu əpwəmwis me, mamhan. Ia kwopun kamomaket me ikin hokeikei mā narmama tuhəkwein irəha ia nisaiien. Ia nəkwai nīmwfəwaki me sāvai nəkur Isrel hokeikei mā tuhəkure ia kwopun amasan me. Ia nəveginien asori me hokeikei mā tuhəkure ia kwopun kamsiai nəmə asori me ikin. ⁴⁷ Irəha kamheikuə ia nīpran me sāməme nərman me sāvənraha həuvamhə, mamhakres narimnari me sāvənraha, nənə mamho mwi nəfwakien əpwəmwis me mā narmama tuhətoni həsiai irəha tukwe. Kumwesən trərpwīn noien ərəha me sāvənraha rasori mwi.”

Pran riti ruvei pen sāvənhi mane sampam m Kumwesən

21 Iesu rəti pen mətōni narmama nautə sāvənraha rasori kamherukw pen mane me sāvənraha ia kwopun kamerukw pen mane m Kumwesən ikin. ² Ia nəpīn naha pran riti ruvehe. Prən naha iərman sāvənhi remhə məpwəh in. Nautə sāvənhi riwən. Ruvehe merukw pen silin ouih mi kəru.

Iesu rətōni, ³ ††mini mā, †Iakani nīpərhienien tukumi-aha i prən i nautə sāvənhi riwən iərman sāvənhi remhə məpwəh in rerukw pen mane rasori məpi raka narmama me pam naha. ⁴ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mā narmama me naha nautə sāvənraha rasori. Həuve-

hi raka nīpərin a mhəuvei pen m Kumwesən. Mətə prən i nautə sāvənhi riwən ruvei pen mane me pam sāvənhi sə truvehi nəveginien irə.”

Iesu rægkiari ia nīmwa sāvai Kumwesən

⁵ Narmama nepwīn sāvai Iesu kamhægkiari ia nīmwa sāvai Kumwesən, mamhəni mā ramasan pik ti nəri nə mā kino ia kəruətərei amasan me mine narimnari amasan me kiməuvei pen m Kumwesən. Nənə Iesu rīni mā, ⁶ ††Narimnari me i kimiāha hiamətōni, tukamevən tukousi testesi pam, kəruətərei riti ko rəpwəh nərər əknekinien ia riti.”

⁷ Miregi irəha həsə pen in mā, †Iahatən. Narimnari me i tuhəuvehe tinesən? Nəfe nīmtətien truvehe mahatən pen mā nəpīn sāvai narimnari me i ruvəuvehe ipaka?”

⁸ Miregi Iesu rīni mā, †Kimiāha tihaməsiari kamo iər-mama riti reikuə ia kimiāha. Narmama həpik tuhəuvehe ia nəghik, mhəni mā irəha Kristo, mhəni mwi mā nəpīn sāvai narimnari me i ruvəuvehe ipaka. Mətə kimiāha tihəpwəh nukurirəien ia nirəha. ⁹ Kimiāha tihəregi narmama tuhəvisau ia naruağənien me sāməme narmama kamho ia nirəha me, mamho mwi ia narmama sāməme kamhərimānu. Nəpīn tihəregi, tihəpwəh nehekieren, ti nəri nə mā nəri naha traməkeiki mukupwən muvehe, mətə ripko mhə ihi nəpīn sampam.”

¹⁰ Iesu rarə mīni pen mwi ti nirəha i mā, †Narmama ia kwənəkwus riti tuhəskəmter mharuağən irəha narmama ia kwənəkwus əpə. Narmama sāvai kig riti tuhəskəmter mharuağən irəha narmama sāvai kig əpə. ¹¹ Nīmwnīmwiēn asori me tuhəkiu. Ia kwopun me nepwīn nukumhə trahi narmama. Nemhəien skai me tuhəuvehe mhouraha narmama. Nənə narimnari me narmama tuhətoni həhekir i mine nīmtətien asori me tuhəuku pen ia nīmagouagou.

¹² Mətə nəpīn narimnari me naha həpkuvehe mhə ihi, narmama tuhəkwtəmhirī kimiāha ia rəginraha, mhomətə kimiāha. Irəha tuhəuvei pen kimiāha ia rəgi nəmə asori me ia nəkwai nīmwfəwaki me sāvai nəkur Isrel. Ti nəri nə mā kimiāha narmama me səiou, nəmə asori me naha tuhəuvehi puwnīmwa kimiāha ia kalap, nənə mhərpwi irapw kimiāha ia nəmri kig me mine nəmri narmama sāməme kamhərimānu. ¹³ In i nəpīn səkimiāha tihəni irapw nægkiariien amasan səiou irə. ¹⁴ ††Ro iamīnhi irə mine kimiāha tihəpwəh nətərig pikien ia nəfe nægkiariien səkimiāha tihəni pen ti nirəha i. ¹⁵ ††Iou takuvei pehe nægkiariien mine nukurənien m kimiāha. Narmama me naha sāməme kamhəmwəki kimiāha tuhəregi nægkiariien me səkimiāha, irəha riti ko ripkousi raka mhə, uə trīni neikuəien irə. ¹⁶ ††Tata me mine mama me səkimiāha me, mine piəvmiāha me, mine narmama ia kwənəkwus me səkimiāha me, mine kimiāha me nepwīn tuhəuvei pen kimiāha ia rəgi narmama sāməme haməmwəki kimiāha. Nənə irəha tuhousi əpune kimiāha nepwīn. ¹⁷ Nər-

† 20:38 Rom 14:8-9 †† 21:3 2Kor 8:12

‡ 21:6 Luk 19:44 †† 21:14 Luk 12:11-12 †† 21:15 Wok Me 6:10 ††† 21:16 Mat 10:21-22

mama me pam tuhəmwəki kimiaha ti nəri nə mə kimiaha nərmama me səiou. ¹⁸ †Mətə nimwai nukwənemiaha nə ia kəmkapwəmiaha kuatia ia nirəha tripkwən mhə. ¹⁹ ††Kimiaha tihaməkeikei mhərer əknekin ia nahatətəien səkimiaha. Ia noien i tihəuvehi nimiruien.”

Naruagən me səvəi nəkur Rom tuhəuvehe mhouraha Jerusalem

²⁰ “Mətə nəpin kimiaha tihətoni naruagən me həpik həuvehe mheikurkuraui ia Jerusalem, tihaməkeikei mhəukurən mə tripkə mhə tui nənə irəha tuhouraha pam kwopun i. ²¹ Ia nəpin nəha, nərmama ia tənə Jutia tuhaməkeikei mhəp mhəuvən ia təkue me. Səməme kamharə ia nəkwai taon i tuhaməkeikei mhəier. Nənə səməme kamharə iruə tuhəpwəh nuvniwə peheien mwi irə. ²² †Nəpin nəha in nəpin sə Kumwesən trərpwin noien ərəha me irə, mo nəgkariien me pam səməme kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan həuvehe mhəukuə. ²³ ††Trərəha anan ti nīpran me səməme tuhəpəpəm mine səməme tuhaməuvei pen kənunu m nəkwərhakwəraha əmtəmetə me ia nəpin nəha, ti nəri nə mə nəmisəien asori treste tiprənə i. Niemaha səvəi Kumwesən trəuiui nərmama me ia kwopun i. ²⁴ ††Tukəpi əpune nepwin ia nau, nənə kəkwtəmhiri nepwin kuvehi irəha həuvən mho slef me ia nirəha ia tənəmtənə me. Nənə nərmama rīpkə mhə irəha nəkur Isrel tuhəvən testesi Jerusalem, mhərimənu ia nəkur me ikīn meste nəpin səvəi nərmama rīpkə mhə irəha nəkur Isrel tro sampam.”

Iəməti Iərmama truvehe mwi

²⁵ †††Nənə nīmtətien me tuhəuku pen ia meri, məkwə, mine kəməhau me. Ia təkure tiprənə i nərmama ia tənəmtənə me tuhəhekīr, mhəreirei ti nəri nə mə təsi raməkwəpahar pik, mamə peiau peiau asori me. ²⁶ Nərmama tuhətoni nəfe truvehe meste tiprənə i, nənə həhekīr pik, mhəmhə rasi tukwe. Narimnari me ia nīmagouagou həskai pik, Kumwesən trikiukiui ia nirəha. ²⁷ †††Ia nəpin nəha irəha tuhətoni iou, Iəməti Iərmama, ia reri nəpuə riti, iakəuvehe ia niskaiien mine nukuraanien asori. ²⁸ †Nəpin kimiaha tihətoni narimnari me nəha hənəməier pehe, tihərer atukwatukw, mhəkwtə, ti nəri nə mə nəpin səkimiaha sə takeivinari nari ia kimiaha ruvəuvehe ipaka.”

Iesu rusipekin ia nei niemis

²⁹ Nənə Iesu rini nusipekinien riti ti nirəha i mə, “Hətə ro nei niemis mine nei me pam. ³⁰ Nəpin hənəməpīrpīr kimiaha hiətoni mhəukurən mə nəpin səvəi nəpnəpanien ruvəuvehe ipaka. ³¹ Rəmwhen a mwi, nəpin kimiaha tihətoni narimnari me i hənəməier pehe, tihəukurən mə nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə ruvəuvehe ipaka.

† 21:18 1Saml 14:45, Luk 12:7 †† 21:19 Hip 10:36 ‡ 21:22 Dut 32:35, Jer 5:29, 46:10, Hos 9:7 †† 21:23 1Kor 7:26 †† 21:24 Esra 9:7, Sam 79:1, Aes 63:18, Rom 11:25, Rev 11:2 ††† 21:25 Sam 46:2-3, Sam 65:7-8 ††† 21:27 Dan 7:13, Mat 26:64, Rev 1:7 § 21:28 Rom 13:11

³² Iakani nīpərhienien tukumiaha i mə nərmama səməme kamhəmiru təkwtəkwiuni mine tuhəpwəh nemhə pamien meste narimnari me pam i həier pehe. ³³ ††Neiai mine tiprənə trouiwən, mətə nəgkariien me səiou tuhəpkwən mhə.”

Nərmama tuhaməkeikei mhətui amasan mhəpwəh napriien

³⁴ ††Nənə Iesu rini mə, “Mətə kimiaha tihaməkeikei mhəsiari, mhəpwəh nourahaien nəpin səkimiaha ia noien lafet me, uə ia nənīmwiiien nənīmwiiien skai mhəkonə irə, uə ia nətərig pikien ia narəien səkimiaha ia tiprənə i. Rərəha nəpin nəha səiou truvehe məsgatukw ia kimiaha rəmwhen kwənkru ruəsi kimiaha. ³⁵ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə nəpin nəha treste nərmama pam ia təkure tiprənə i. ³⁶ †Mətə ia nəpin me kimiaha tihaməkeikei mhətui amasan, mhəpwəh napriien. Tihəfwaki mə nəpin narimnari me nəha truvehe irə niskaiien səkimiaha trəmwhen ti narakaiien irə, nənə mhərer ia nənimek, Iou Iəməti Iərmama.” ³⁷ ††Ia nəpin me pam Iesu ramahatən nərmama ia nīmwə səvəi Kumwesən, mətə ia nəpin rier ia taon, mevən mapri ia Təkue Olif. ³⁸ Nənə ia nəpnəpin anan nərmama me həuvehe mwi tukwe fwe ia nīmwə səvəi Kumwesən mə tuhətərig in.

Nəmə asori me hərai sun mə tuhəkwtəmhiri Iesu

22 Nəveginien asori nəha nəkur Isrel kamhani bred sə yis riwən irə ruvəuvehe ipaka.

Nəveginien asori nəha nəghin nə Pasova. ² ††Pris asori me mine nahatən me səvəi Loa kamhətui suatuk riti mə tuhəuvən afafa mhousi əpune Iesu ti nəri nə mə kamhhekīr nərmama. ³ ††Ia nəpin nəha Setan ruvniwə ia reri Jutas, iəmə nəha kani mwi in mə Iskariot, in riti ia nərmama me twelef səvəi Iesu. ⁴ Nənə Jutas rəpwəh irəha mevən ti pris asori me mine nəmə asori me səvəi naruagən me sə kamhətui ti nīmwə səvəi Kumwesən, məgkari minraha mīni mə rukurən nətuiien suatuk riti ti nuvei penien Iesu ia rəginraha. ⁵ Nəpin irəha həregi, rerinraha ragien. Həni sīmwīn mə tuhəuvei pen mane min. ⁶ Ro pen Jutas rəsəni, nənə mīnamətui nəpin riti nərmama həiwən irə mə truvei pen Iesu ia rəginraha.

Iesu raməpnəpənə mə trəni nəveginien səvəi Pasova

⁷ ††Nəveginien asori nəha nəkur Isrel kamhani bred sə yis riwən irə ruvəuvehe. Ia nəpin nəha kamhousi əpune kwəti sipsip me səvəi Pasova. ⁸ Ro pen Iesu rərhi pen Pita mine Jon, mīni mə, “Rouevən, rouəpnəpənə ia nəveginien səvəi Pasova sənətaha, pwəh sani.”

⁹ Miregi krouni pen tukwe in mə, “Ikokeikei mə kimrau trouəpnəpənə irə pəku?”

§† 21:33 Luk 16:17 §†† 21:34 Mat 24:48-50, Mak 4:19, Luk 17:27, 1Tes 5:3 §† 21:36 Mak 13:33, Rev 6:17 §†† 21:37 Luk 19:47 §† 22:2 Luk 20:19 §† 22:3 Jon 13:2,27 §§† 22:7 Eks 12:1-27

¹⁰ Miregi in rini pen ti nirau i mā, "Rouregi ro. Nəpin kimirau tirouier pen fwe ia taon, iərman riti trəpi raka kimirau ia suatuk, mauvehi tikinari riti nui rukuər irə. Iroukurirə pen in rouuvnimwə ia nimwə nəha in truvnimwə irə, ¹¹ nənə rouni pen ti iəmə asori səvəi nimwə nəha mā, 'Iahatən səkitaħa rani pehe tukw ik i mā nimwə əfo nəha tahani pəri nəveginien səvəi Pasova kimaha səiou me nərmama me ikin?' ¹² Nənə in triri kimirau mevən fwe irənhə ia nimwə nəha mahatən rum asori riti. Narimnari me pam hənəmāk raka fwe ikin. Ia rum nəha kimirau tirouəpnəpənə tukutaha."

¹³ †Nənə irau krouevən rouətə narimnari me pam rosi Iesu rīmāni pen ti nirau i. Nənə krouəpnəpənə ia nəveginien səvəi Pasova.

Iesu raməni nari irəha nərmama me səvəhi

¹⁴ Nəpin səvəi nəniien nari ruvəuvehe. Iesu rəkure ia kwopun kaməni nari ikin irəha aposol me səvəhi. ¹⁵ Ia nəpin nəha in rini pen ti nirəha i mā, "Iakinokeikei pik mā kurirə ko nəmisəien miou, takukupwən məni nəveginien i səvəi Pasova kitaha m kimiaha. ¹⁶ ††Iakani pehe tukumiaha i iou tapkəni mhə mwi nəveginien səvəi Pasova meste niṗwrai nəveginien i truvehe mukua ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə."

¹⁷ Nənə Iesu ruvehi kap waen, məfwaki mīni vivi Kumwesən tukwe, nənə mīni mā, "Kimiaha pam tuhəuvehi nəri, mhənimwi. ¹⁸ Iakani pehe tukumiaha i ipwet mine mamevən tapkənimwi mhə mwi waen meste nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə truvehe."

¹⁹ †Kurirə irə in ruvehi bred, məfwaki mīni vivi Kumwesən tukwe, nənə məkwsen, muvei pen minraha, mīni mā, "In i niṗwrak sə takuvei pen tukumiaha. Kimiaha tihəməkeikei mamho iamīnhi irə mā rerimiahaha ramrhi iou."

²⁰ Rəmwhen a mwi nəpin irəha hənani raka nari, Iesu ruvehi kap waen, mīni mā, "Kap i in i nəgkiariien vi səvəi Kumwesən. Nitək sə traiu tukumiaha trərihi tərini əknekīn nəgkiariien nəha. ²¹ ††Mətə həregi ro. Iərmama sə truvei pen iou ia rəgi nərmama səməme kamhəmwəki iou raməkure kimrau min. ²² Iou, Iəməti Iərmama, takəməkeikei memhə rəmwhen kimərfi mā tuko ia nirak, mətə trərəha anan ti iərmama sə truvei pen iou ia rəgi nərmama səməme kamhəmwəki iou." ²³ Nəpin Iesu rini nəgkiariien nəha, irəha hənəmərəs irəha me i mā sin nəha ia nirəha tro iamīnha irə mine.

Nərmama me səvəi Iesu həres irəha me mā sin ia nirəha in rasori

²⁴ ††Ia nəpin nəha nərmama me səvəi Iesu hənaməvisə minraha me, mamhəres irəha me i mā sin ia nirəha in rasori. ²⁵ ††Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mā, "Kig me səvəi nərmama me riṗko mhə irəha nəkur Isrel kamhərimənu ia nirəha. Səməme hasori ia nirəha kani irəha mā Nərmama səvəi Nasituien. ²⁶ †††Mətə kimiaha tihəpwəh noien iamīnha irə ia kimiaha me,

† 22:13 Luk 19:32 †† 22:16 Luk 13:29 † 22:19 Luk 24:30 †† 22:21 Sam 41:9, Jon 13:21-22 †† 22:24 Luk 9:46 ††† 22:25 Mat 20:25-27, Mak 10:42-45 ††† 22:26 Mat 23:11, Mak 9:35

rekəm. Iərmama nəha ia kimiaha in rasori traməkeikei muvehe məmwhen iərmama nəha ia kimiaha nuk səvəhi rouihi. Nənə iərmama nəha ia kimiaha in ramiri pen kimiaha ia suatuk sə tihesi, traməkeikei muvehe məmwhen iərmama sə ramo tukwini nari m kimiaha. ²⁷ †Sin nəha in rasori, iəmə asori sə raməkure maməni nari uə səvəhi iotukwininari sə rasui raka nəveginien sənəni? Kimiaha hiəukurən mā iəmə asori sə raməkure maməni nari in rasori. Mətə ia rerimiahaha iou iakamo rəmwhen iotukwininari sə rasui raka nəveginien sənəmiaha.

²⁸ Kimiaha i hiəpkap raka mhə ia nirak nəpin iakinara ia nəsəsaiuen me səiou. ²⁹ ††Ro pen rəmwhen ia Tata səiou rīməuvei pehe nasoriien miou mā takərimənu, iou mwi takuvei pehe nasoriien m kimiaha mā ti-hərimənu. ³⁰ †††Ia nitətə səiou sə takərimənu irə, kimiaha tihəkure ia tepol səiou, mhəvegin, mhənimwi, nənə mhəkure ia jea me, mhərimənu ia kwənəkwus me twełəf səvəi nəkur Isrel."

Iesu rini mā Saemon Pita trini m kahar mā in rīreirei Iesu

³¹ †††Saemon, Saemon. Regi ro! Setan rinəres raka Kumwesən i mā trəsəni pen kimiaha ia rəgin. In rokeikei mā truai kimiaha rəmwhen iərmama ruai nuni wit mine tekīn. ³² †††Mətə iakinəfwaki raka tukw ik mā nahatətəien səim trəpwəh niṗweien. Nənə nəpin tikrərig muvehe mwi tukw iou, tikaməkeikei mo nahatətəien səvəi piām me ruvehe mīskai."

³³ ††Miregi Pita rini pen tukwe in mā, "Iərimənu. Iakamərer mwatuk mā takuvnimwə ia kalapus krau mik, uə takemhə krau mik."

³⁴ Miregi Iesu rini mā, "Pita. Iakani pehe tukw ik i ia nəpin a i rəiə trəpwəh nakakaien meste tikini m kahar mā ikreirei iou."

Nəgkiariien ia Nəkukua Ikinan traməkeikei muvehe mukua

³⁵ ††Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mā, "Fwe kupwən, nəpin iakinərhi pen kimiaha mā tihəvən mhəvisau, hio rəmwhen iakiməni, hiəpwəh nuvehiien tənəriṗw sə hiaməvai pen mane uə tinari irə mine put me səkimiaha. Nənə rəfo? Nari riti rīməiwən təni kimiaha?"

Miregi irəha həni mā, "Rekəm. Nari riti riwən."

³⁶ †††Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mā, "Mətə təkwtəkwuni trini minuə iərmama riti səvəhi fwe tənəriṗw sə ravai pen mane uə tinari irə, pwəh ruvehi. Nənə trini minuə iərmama riti səvəhi nau səvəi naru-əgəniien riwən, pwəh rəmri pen nəmri nari ia kot səvəhi, muvehi riti irə. ³⁷ ††††Iakani pehe tukumiaha i nəgkiariien i ia Nəkukua Ikinan traməkeikei muvehe mukua ia nirak. Rini minuə 'Kəvsini pen in irəha nərmama səməme kamhərui loa.' Nəgkiariien i kimərai

§ 22:27 Jon 13:12-15 †† 22:29 Luk 12:32 ††† 22:30 Mat 19:28 †† 22:31 2Kor 2:11 ††† 22:32 Jon 17:11, 15, 20, Sam 51:13 †† 22:33 Luk 22:54 †† 22:35 Luk 9:3, 10:4 ††† 22:36 Luk 22:49 ††† 22:37 Aes 53:12, Luk 22:52

pen ia Nækukuä Ikinan ramægkiari ia nirak, rinakuä naha tækwækwuni."

³⁸ Miregi iræha hæni mä, "Iærimænu. Ætæ ro! Nau kæru i sævæi naruagænien."

Miregi Iesu rini pen ti niræha i mä, "Næmwhen."

Iesu ramæfwaki ia Tækuær Olif

³⁹ †Iesu rier ia taon, mevæn ia Tækuær Olif ræmwhen ramo ia næruaræv me pam. Nærmama me sævænhi kamhækuriræ in. ⁴⁰ Næpin in rapirapw ia kwopun naha, rini pen ti niræha i mä, "Kimiaha tihæfwaki mä tihæpwæh nimweiiën ia nærhæaien." ⁴¹ Nænæ in ræpwæh iræha mevæn isipwîn kwopti, minimwi nukurhun mi, mæfwaki, ⁴² ††mîni mä, "Tata. Trîni minuä ratukwatukw ia nætærigien sæim, tikuvehi raka kap i pwæh iakæpwæh nænimwiien. Mætæ tikæpwæh noien ræmwhen sæ iakokeikei, tiko ræmwhen sæ ikokeikei." ⁴³ Ia næpin naha agelo riti ruku pen ia neiai mier irapw ti Iesu mo in riskai mwi. ⁴⁴ Nænæ ti næri næ mä Iesu rîregi rærhæa anan, ræfwaki æmisæ mwi. Nîseseien sævænhi ruvehe mæmwhen ia netæ sæ ræmæramæri pen ia tiprænæ.

⁴⁵ Næpin in ræfwaki pam, miskæmter, mevæn mwi ti nærmama me sævænhi, mætoni mä hænapri ti næri næ mä rerînraha ræpou. ⁴⁶ In rîni pen ti niræha i mä, "Ræfo kimiaha hiamapri? Hætui, mhæfwaki mä tihæpwæh nimweiiën ia nærhæaien."

Nærmama hækwæmhiri Iesu

⁴⁷ Næpin Iesu ramægkiari ihi, nærmama hæpik hæuvehe. Iæmæ naha, næghin næ Jutas, riti ia twelef nærmama me sævæi Iesu, ramiri iræha. In ruvehe ipaka ti Iesu mä trakei min, ⁴⁸ mætæ Iesu rini pen tukwe in mä, "Jutas. Ræfo? Ikuä tiko pui iou, Iæmæti Iærmama, ia nakeiiën?"

⁴⁹ †Næpin nærmama sæmæme kamhærer ipaka ti Iesu hætoni næfe trukuriræ mier pehe, hæni mä, "Iærimænu. Kimaha tahæfo? Tahærai iræha ia nau me sækimaha me uæ rekæm?" ⁵⁰ Nænæ iræha riti rærai iærmama sæ ramo tukwini nari m pris asori anan mærai raka nikare nifregin mwatuk.

⁵¹ Mætæ Iesu rini mä, "Næmwhen næ!" Nænæ mirapi nifregin, momasan.

⁵² ††Iesu rægkiari m pris asori me, mine naruagæn me naha kamhætui ti nimwæ sævæi Kumwesæn, mine næmæ asori me sævæi nækur Isrel sæmæme hæuvehe mä tuhækwæmhiri in. In rîni mä, "Ræfo hiamæuvehi nau me mine nîpærpæri nei me mamhæuvehe mä ti-hækwæmhiri iou iamînhi iræ? Nætærigien sækimiaha rinuä iou rakres riti uæ?" ⁵³ Nærineiv m neis mine kitaha miou samaræ ia nækwai nimwæ sævæi Kumwesæn. Ræfo hiæpwæh nækwæmhiriien iou ia rægimiaha ia næpin naha? Mætæ in i næpin sækimiaha, næpin niskaiien sævæi næpitævien trærimænu ia kimiaha."

Pita rini mä in rîreirei Iesu

⁵⁴ ††Ia næpin naha nærmama me naha hækwæmhiri Iesu, mhæiri mhæuvæn ia nimwæ sævæi pris asori anan. Pita rakuriræ, mætæ ræpwæh nevænien ipaka. ⁵⁵ Næpin iræha hærkwumen pam napw riti ia nikare nimwæ naha, mhækure pæri, Pita ramækure iræha minraha. ⁵⁶ ††Nænæ pran riti sæ ramo tukwini nari rætoni in ramækure ipaka ti napw. Ramætæ amasan in, nænæ mîni mä, "Iæmæ i in mwi rinamavæn pæri irau Iesu."

⁵⁷ Mætæ Pita rini mä, "Rekæm, præm i. Iakreirei iæmæ naha."

⁵⁸ Næpin ouihi a rukurau, nænæ iærmama riti mwi rætoni in mîni mä, "Ik riti mwi ia niræha."

Mætæ Pita rini mä, "Iæmæ i, rîpko mhæ iou."

⁵⁹ Næpin ouihi a ræmwhen ia aoa riti rukurau, nænæ iærmama riti mwi rægkiari skai, mîni mä, "Nîpærhienien i. Iæmæ i in mwi rinamavæn pæri irau Iesu. Kwa in mwi iæmæ Kalili naha."

⁶⁰ Mætæ Pita rini mä, "Iæmæ i, iakreirei næfe i iakamægkiari iræ." Tækwækwuni a mwi, næpin ramægkiari ihi, ræiæ rakaka. ⁶¹ ††Nænæ Iærimænu sækitaha ruvsini, mæti pen mætæ Pita. Nænæ Pita rerin rîrhi nægkiariien i sævæi Iærimænu sækitaha. Rimæni pen tukwe in mä, "Ia næpin a i kuriræ ræiæ rakaka, tikini m kahar mä ikreirei iou." ⁶² Nænæ Pita rier mevæn iruä mîrapî nasækien.

Iesu rærer ia næmri næmæ asori me sævæi nækur Isrel

⁶³ Ia næpin naha næmæ me naha sæmæme kamhærer tukuahag Iesu, kamhæuæsi in, mamharis ækenhin iræ. ⁶⁴ Iræha housæman mwi nænimen, nænæ mamhæres in mä, "Ni ro nægkiariien sæ ruku pen ti Nænimwîn mä sin ruæsi ik!" ⁶⁵ Nænæ hæni mwi nægkiariien me rîpik mwi, mamhæni æræha in iræ.

⁶⁶ Næpin ruværan næmæ asori me sævæi nækur Isrel mine pris asori me mine nahatæn me sævæi Loa housæsimwîn iræha me. Nænæ nærmama me hæiri Iesu, mhæuvæn, mhærpwi irapw in ia næmrînraha. Nænæ næmæ asori me i hæni mä, ⁶⁷ ††Trîni minuä ik Kristo, ni pehe tukumaha i."

Mætæ Iesu rini pen ti niræha i mä, "Ko iakini pehe tukumiaha i, ko kimiaha hiæpkini mhæ nîpærhienien iræ. ⁶⁸ Ko iakæres næresien riti m kimiaha, ko hiæpkosæripin pehe mhæ miou. ⁶⁹ ††Mætæ naha tækwækwuni mine mamevæn iou, Iæmæti Iærmama, takækure ia nikare Kumwesæn mwatuk sæ in niskaiien sævænhi rasori."

⁷⁰ ††Miregi iræha pam hæni mä, "Ro iamînhi iræ ik Trîni Kumwesæn?"

Miregi Iesu rini pen ti niræha i mä, "Hiamæni mä iou i in i."

⁷¹ Miregi hæni mä, "Kitaha tsætui mwi iærmama riti mwi mä trîni pui in ti næfe? Sæuværegi raka mä in rîni æræha Kumwesæn. Ruku pen atukwatukw ia tærhun."

† 22:39 Luk 21:37, Jon 18:1 †† 22:42 Mat 6:10 † 22:49 Luk 22:36 †† 22:52 Luk 22:37, Jon 7:30, 8:20, Kol 1:13

‡‡ 22:54 Sam 31:11, Luk 22:33 ††† 22:56 Wok Me 4:13 ††† 22:61 Luk 22:34 § 22:67 Jon 3:12, 8:45, Jon 10:24 †† 22:69 Wok Me 7:56 ††† 22:70 Luk 4:3,9

Iesu rärer ia nəmri Paelat

23 Ia nəpɪn nəha nərmama pam ia kusen nəha həskəmter, mhəiri Iesu, mhəuvən, mhərer ia nəmri Paelat. ² †Nəpɪn kamhərer ia nəmri Paelat, həni ərəha Iesu i mə, “Kimaha iahətoni iəmə i ramiri əpə iti kimaha nəkur Isrel, mamɪnise kimaha mə tahəpwəh nərəku penien nəmri takis m Kig Sisa. In rani mwi mə in Kristo, iərmama sə trərimənu ia kimaha.”

³ ††Miregi Paelat rəres Iesu i mə, “Ik kig səvəi nəkur Isrel?”

Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ik ikani.”

⁴ Nənə Paelat rini pen ti pris asori me mine nərmama me pam nəha mə, “Iakətə iamɪnhi irə mə nərəhaien riwən ia iəmə i.”

⁵ Mətə irəha həgkiari skai, mhəni mə, “Mətə iəmə i ramahatən nərmama me pam ia tənə Jutia, mamō irəha haməvisə minraha me. In rino stat fwe ia tənə Kalili muvehe meste nari ia kwopun i.”

Iesu rärer ia nəmri Herot

⁶ Nəpɪn Paelat riregi nəgkiariien nəha, rəres mə, “Iəmə i in iəmə Kalili uə rekəm?” ⁷ †Nənə nəpɪn Paelat riregi mə Iesu ruku pen ia kwopun nəha Herot ramərimənu ikin, rərhi pen in revən tukwe, ti nəri nə mə ia nəpɪn nəha Herot mwi fwe Jerusalem.

⁸ ††Nəpɪn Herot rətə Iesu, rerin ragien pik. Tui kwopti rokeikei mə trətoni, ti nəri nə mə ramregi kani nəghin, nənə mokeikei mwi mə trətoni Iesu ro nimtətien riti.

⁹ Ro pen Herot rəres Iesu nəresien me ripik, mətə Iesu ripkini mhə nəgkiariien riti. ¹⁰ Ia nəpɪn nəha pris asori me mine nahatən me səvəi Loa həskəmter, mamhəgkiari skai, mamhəni ərəha Iesu. ¹¹ Herot mine naruagən me səvənhi kamhətə ərəha in, mamharis əkenhin irə. Nənə Herot rini nəkwan mə irəha tuharkahu pen karkahu amasan riti min. Nəpɪn hənarkahu pen raka min, Herot rərhi pen in rirərig mevən ti Paelat. ¹² Ia nəpɪn nəha Herot mine Paelat krouvehe rouəkwein irau me mə iou riti. Mətə kupwən krouəmwəki irau me.

Paelat rəsəni pen Iesu ia rəgi naruagən me

¹³ Paelat rousəsimwɪn pris asori me mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel ¹⁴ mini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha hiəməuvehi iəmə i, mhəuvehe, mhərpwi ia nənimek, mamhəni mə ramiri raka nərmama ia suatuk atukwatukw. Iakinəkiri raka noien səvənhi ia nəmrimiaha, mətə iapəkətoni mhə nari riti ro rərəha rəmwhen nəgkiariien me nəha kimiaha hiəməni, mamhəuəsi in irə. ¹⁵ Herot mwi ripəkətoni mhə nari riti ro rərəha. Ro pen rərhi pehe in rirərig mwi muvehe tukutaha. Hətə ro! Iəmə i ripko mhə nari riti sə rəmwhen mə tukousi əpune in tukwe. ¹⁶ Ro iamɪnhi irə takərisi in, nənə məseni in rier ia kalapus mamevən.” ¹⁷ ††

¹⁸ Mətə nərmama me nəha irəha pam həkwein əpwəmwis mə, “Uvehi irapw iəmə nə məseni Parapas rier ia kalapus tukumaha.” ¹⁹ (Iəmə nəha Parapas raməmak ia kalapus ti nəri nə mə rimərkwomen naruagənien riti ia taon nəha Jerusalem, nənə mousi əpune mwi iərmama.)

²⁰ Paelat rərə məgkiari mwi minraha ti nəri nə mə rokeikei mə trəsəni Iesu rier ia kalapus mamevən.

²¹ Mətə irəha kamhəkwein əpwəmwis mə, “Ərui tərini pen in ia nei kamarkuau! Ərui tərini pen in ia nei kamarkuau!”

²² Nənə Paelat rərə məgkiari sə ro kahar irə, mini pen ti nirəha i mə, “Ti nəfe? Nəfe nərəhaien in rino?”

Iakinətə raka in mə ripko mhə noien ərəha riti sə rəmwhen mə tukousi əpune in tukwe. Ro iamɪnhi irə takərisi in, nənə, məseni in rier ia kalapus mamevən.”

²³ Mətə irəha haməmwur, mamhəkwein əpwəmwis, mamhəni mə tukaməkeikei kəru tərini pen Iesu ia nei kamarkuau. Irəha həkwein əpwəmwis iamɪnha irə mamhəuvən meste ²⁴ Paelat rini mə tro nəkwanraha.

²⁵ Iəmə nəha Parapas sə kiməuvehi puvnimwə in ia kalapus ti naruagənien mine nousi əpuneien iərmama Paelat rəsəni in rier ia kalapus mamevən, mətə ruvei pen Iesu ia rəgi naruagən me səvənhi mə irəha tuho irə rəmwhen ia nəmə asori me səvəi nəkur Isrel hokeikei.

Naruagən me həru tərini pen Iesu ia nei kamarkuau

²⁶ Naruagən me nəha həiri Iesu, mhəier ia taon, mhətoni iəmə Saerin riti nəghin nə Saemon. Ruku pen ia kwopun riti iruə mauvehe ia taon. Irəha həkwətəmhiri in, mhəmri pen nei kamarkuau səvəi Iesu ia nuran, nənə mhəkeikei min mə trəvrani mukurirə Iesu. ²⁷ Nərmama me həpik kamhəkurirə Iesu. Nipran me həpik irəha minraha kamhapi, mamhasək asori tukwe. ²⁸ Mətə Iesu ruvsini, məti pen mətə irəha, mini mə, “Nipran Jerusalem me. Kimiaha tihəpwəh nasəkien tukw iou, mətə tihəsək tukumiaha me mine nipwnətəimiaha me. ²⁹ †††Nəpɪn riti sə rauvehe trərəha anan. Tukini iamɪnhi irə mə nipran me səməmə həpkəkəwəhakwen mhə, mhəpkuvei pen raka mhə kənunu m iəkunouih, irəha həukurən nagienien. ³⁰ Ia nəpɪn nəha nərmama tuhəni pen ti təkue me mə ‘Həkure tərini kimaha’ mine nəpatu me ‘Housəman kimaha.’ ³¹ †††Mə nərmama kamho narimnari me i nəpɪn nei ramərə ihi tukəfo irə nəpɪn nei ruvehe mimhiə?”

³² Nənə naruagən me kamhəiri iəmə ərəha mi kəru, mhəier mə tuhousi əpune irau irəhar Iesu. ³³ Irəha həuvehe ia kwopun nəha kani mə Kerhə səvəi Iərma. Ia kwopun nəha həru tərini pen Iesu ia nei kamarkuau, mhərui tərini pen mwi iəmə ərəha mi nəha ia nei kamarkuau, riti ia nıkare Iesu mwatuk, riti ia nıkaren mour. ³⁴ †Nənə Iesu rini mə, “Tata. Tikəpwəh nərpwinien tai noien ərəha səvənraha ti nəri nə mə

† 23:2 Luk 20:25 †† 23:3 1Tim 6:13 † 23:7 Luk 3:1 †† 23:8 Luk 9:9 †† Nəkukə me ripik kimərai pen Niutestamen irə ia

nəgkiariien səvəi nəkur Kris kupwən kwopi nəgkiariien ia vas 17 riwən. ††† 23:29 Luk 21:23, Rev 6:16 ††† 23:31 1Tes 4:17 † 23:34 Aes 53:12, Mat 5:44, Wok Me 7:60, Sam 22:18

häreirei näfe i kamho." Nänä iräha häuai kirkiri tinari me sävənhi, mhəuini nari riti sə trahatən pen sin tru-vehi näfe tinari sävənhi.

³⁵ †Nərmama ia kwopun nəha kamhərer mamhəspau ia Iesu, mətə nəmə asori me sävəi nəkur Isrel kamharis əkenhin irə, mamhəni mhənuə, "In riməuvehimiru nərmama me həpik. Trini minuə in Kristo pərhien sə Kumwesən ruvərfi raka in, ramasan mə ruvehimiru atukw a in."

³⁶ ††Naruagən me irəha mwi kamharis əkenhin irə, mamhəuvehe ipaka tukwe, mamhəmwur mə tuhəuvei pen waen sə rəfiə min, ³⁷ mamhəni mə, "Trini minuə ik kig sävəi nəkur Isrel pərhien, uvehimiru atukw ik!"

³⁸ Ia kənpəwə irənhə irə nəkukuə riti kimərai mə Iesu tremhə ti nəfe. Rini mə: *In I KiG SəvəI Nəkur Isrel*

³⁹ Iəmə ərəha mi nəha sə krouəgher ia kwopun nəha riti rini ərəha Iesu i, mini mə, "Ik Kristo uə rekəm? Uvehimiru atukw ik mine kimrau!" ⁴⁰ Mətə in riti rinise in, mini mə, "Rosi ipkehekir mhə Kumwesən uə? Kwa kiməuvei pehe nərpwinien mik rəmwhən a mwi irə.

⁴¹ Ratukwatukw a mə kamousi əpune krau iamini. In i tai noien ərəha səkrau. Mətə iəmə i ripko mhə nari riti rərəha."

⁴² †Nənə iəmə nəha rarə mini mwi mə, "Iesu. Rerim tramrhi iou nəpin tikərimənu ia nitətə səim."

⁴³ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, "Iakani nipərhienien tukw ik i. Ipwet tikarə krau mik ia kwopun amasan nəha Parataes."

Iesu remhə

⁴⁴ ††Ipaka ti kurkwai nəpin ia ran nukuraanien sävəi meri riwən. Nəpitəvien ruvehe mousəman kwopun me pam ia tənə nəha meste aoa kahar rukurau. Ia nəpin nəha tinari sə rəgher tukuahag rum sə ro ikinan anan fwe ia nəkwai nimwə sävəi Kumwesən reitehi nipərin kəru. ⁴⁶ ††Nənə Iesu rəkwein əpwəmwis mini mə, "Tata. Iakəmri pehe nənimwik ia rəgim." Rini nəgkiariien nəha, nənə muvehi neiahagien sävənhi sampam, memhə.

⁴⁷ Iaruagən riti sävəi nəkur Rom nəha in rasori ia naruagən me irəha pam hantret. Nəpin rətoni Iesu mə rinəfemhə irə, rəgnəgini Kumwesən, mini mə, "Nipərhienien. Iəmə i in iəmə atukwatukw." ⁴⁸ ††Nənə nərmama me pam səməme hənousəsimwin irəha me fwe ikin ti nəspauien ia nəri nəha kino ia Iesu, nəpin hətoni, hərərig pen imwənraha, mhəregi rərəha, mamhəruui kwənpwenhinraha tukwe. ⁴⁹ ††Nərmama me pam səməme həkurən Iesu, mine nipran me nəha səməme hənəməkurirə in fwe ia tənə Kalili, kamhərer isipwin, mamhəspau ia narimnari me nəha.

Josef rərkwafə nipwrai Iesu ia nipəgi kəruətərei

⁵⁰ Iərmama riti nəghin nə Josef. Imwəni nə Aramatia taon riti sävəi nəkur Isrel. Josef in raməkure irəha nəmə asori me sävəi nəkur Isrel nəpin housəsimwin

† 23:35 Sam 22:7-8 †† 23:36 Sam 69:21 † 23:42 Mat 16:28 †† 23:44-45 Amos 8:9, Eks 36:35 †† 23:46 Sam 31:5, Wok Me 7:59 ††† 23:48 Luk 18:13 ††† 23:49 Sam 38:11, 88:8, Luk 8:2-3

irəha me. Noien sävənhi ramasan matukwatukw. Nəpin nəmə asori me hənərai simwin mə tukousi əpune Iesu, Josef ripkəsəni mhə. Ia nəpin me in rameitenhi mə trətoni nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə ruvehe. ⁵² Josef revən ti Paelat, mərəs mə ko rəsəni in ruvehi nipwrai Iesu. ⁵³ Nəpin Paelat rəsəni, Josef revən, muvehi raka nipwrai Iesu ia nei kamarkuau, nənə muvegi ia tinari kani mə linen, mevən məmri pen ia nipəgi kəruətərei sə kinərai ərori raka, kirkəmri pen raka mhə nipwrai iərmama riti ikin. ⁵⁴ In i nəpin kaməpnəpənə irə ti Sapat, Sapat ruvəuvehe ipaka.

⁵⁵ †Nipran me nəha səməme həməier ia tənə Kalili, mhəkurirə Iesu mhəuvehe, irəha həkurirə Josef i, nənə mhətoni nipəgi kəruətərei nəha mine Josef rəfəmri pen nipwrai Iesu irə. ⁵⁶ ††Nəpin hətoni pam, hərərig, mhəpnəpənə nimwai nari me nepwin sə nipekinraha rapein amasan, mhəpnəpənə mwi senta me nepwin. Nənə ia Sapat hapwis rəmwhən sə Loa riməni.

Iesu rətui mwi ia nemhəien sävənhi

24 Ia Sante, nəpnəpin anan, nipran me nəha həuvehi nimwai nari me səməme hənəpnəpənə raka ia nirəha nipekinraha rapein amasan, mhəuvehi mhəuvən ia nipəgi kəruətərei nəha kinərkwafə nipwrai Iesu ikin, ² nənə mhətoni kəruətərei asori nəha kinərapinhə pen ia tərhuui nipəg kinəsəkwwusəkwwu raka i. ³ Mətə nəpin hasu puvnimwə ia nipəg, həpkətoni mhə nipwrai Iesu Iərimənu səkitaha. ⁴ ††Nəri nəha ro nətərigien sävənraha rəvsausini pik. Nəpin kamhərer mamhətərig tukwe, təkwtəkwuni a mwi iərmama kəru krouier irapw ti nirəha. Tinari sävənrau raməhiapw. ⁵ ††Irəha hətoni həhekir mhənimwi irapw nənimenraha ia tīprənə. Nənə iərmama mi nəha krouni pen ti nirəha i mə, "Rəfo kimiaha hiamətui iərmama sə rimiru ia kwopun i kamərkwafə nipwrai nərmama sə hemhə ikin? ⁶ ††In riwən i, mətə in rinətui mwi. Rerimiahə tramrhi nəgkiariien i in riməni pehe tukumiahə i nəpin rinamarə ihi fwe ia tənə Kalili. ⁷ In riməni mə, "Irəha tuhaməkeikei mhəuvei pen iou, Iəməti Iərmama, ia rəgi nəmə ərəha me. Nənə nəmə ərəha me nəha tuhəruui tərini pen iou ia nei kamarkuau. Takemhə, mətə nəpin sə ro kahar irə takətui mwi." ⁸ Nənə nipran me nəha rerinraha rirhi mwi nəgkiariien nəha sävənhi.

⁹ Hərərig ia nipəg, mhəuvən, mhətoni eleven nərmama me sävəi Iesu mine nepwin mwi, həni pen narimnari me i ti nirəha. ¹⁰ ††Nipran me nəha səməme həni irapw narimnari me i ti aposol me sävəi Iesu irəha nəha Meri Maktala, mine Joana, mine Meri mama sävəi Jemes, mine nipran me nepwin mwi irəha minrahar. ¹¹ Mətə aposol me rerinraha rirhi mə rosi nəgkiariien nəha sävənraha ro nəri auə a irə. Irəha həpkini mhə nipərhienien irə. ¹² Mətə Pita riskəmter, maiu, mevən ia nipəgi kəruətərei nəha kinərkwafə nipwrai Iesu ikin, mərpəsuk, məti puvnimwə, mətoni tinari me

§ 23:55 Luk 23:49 †† 23:56 Eks 20:10, Dut 5:14 ††† 24:4 Wok Me 1:10 †† 24:5 Luk 2:9 ††† 24:6 Luk 9:22, 17:25 †† 24:10 Luk 8:2-3

nəha linen sə kiməvegi nīpwrai Iesu irə ramrimər, mətə nari riti mwi riwən. Nənə in rəpwəh kwopun nəha mamevən məkərinari ia nəfe rinətōni.

Iərmama kəru səvəi Iesu krauesi pen suatuk rauevən fwe Emeas

¹³ Ia nəpīn a mwi nəha iərmama kəru səvəi Iesu krauevən ia rukwənu riti nəghīn nə Emeas. Rukwənu nəha ipaka ti Jerusalem kavən rəmwhen ia kilometa irəha pam eleven. ¹⁴ Irau krauegkiari pəri ia narimnari me nəha kīno. ¹⁵ †Nəpīn nəha krauegkiari pəri irə, Iesu ruvehe ipaka, mamavən irəhar mīnrau, ¹⁶ mətə nari riti ruvegi nətərigien səvənrau, kroueirei mə Iesu nəha.

¹⁷ Nənə Iesu rīni pen ti nirau i mə, “Nəfe i irauavən rauni pen tukumirau me i?”

Nənə krouərer, nənimenrau ripkagien mhə. ¹⁸ Irau riti, nəghīn nə Kleopas, rīni pen tukwe in mə, “Rosi ik əpa ia nərmama me səməme kamhavən fwe ia Jerusalem ikreirei narimnari me nəha kīno nərineiv m neis mīne?”

¹⁹ ††Miregi Iesu rīni pen ti nirau i mə, “Nəfe narimnari?”

Miregi krouni pen tukwe in mə, “Narimnari me nəha kīno ia Iesu, iəmə Nasaret. Iəmə nəha in profet riti. Ia nəmri Kumwesən mīne ia nəmri nərmama narimnari me sə in rīno mīne nəgkiariien səvənhi ro nənimwīn mīskai. ²⁰ Pris asori me mīne nəmə asori me səkitaha hāməuvei pen in ia rəgi nəkur Rom mə irəha tuhəni mə in traməkeikei memhə. Nənə irəha hərəui tərini pen in ia nei kamarkuau. ²¹ †Mətə kīmaha iahənəmri pen əknekīn nətərigien səkimaha irə mə in iərmama sə treivinari ia kitaha nəkur Isrel. Narimnari me nəha kīno, mətə nari riti mwi, ipwet i nəpīn sə ro kahar irə. ²² ††Riti mwi, nīpran nəpwīn ia təmwen səkimaha ho nərmimaha rier. Ia nəpnəpīn anan həuvən fwe ia nīpəg sə kīnərkwafə iəmə nəha ikin, ²³ mətə həkətoni mhə nīpwrān. Nəpīn irəha hərərig pehe, həni mwi mə hənətōni agelo mi kəru krouier pehe ti nīrəha, krouni mīnuə in rīnətui mwi ia nemhəien səvənhi. ²⁴ ††Nərmama nəpwīn ia təmwen səkimaha həuvən fwe ia nīpəgi kəruətərei nəha, nənə mhətōni rəmwhen atukwatukw mə nīpran me nəha həməni, mətə həkətoni mhə nīpwrai iəmə nəha.”

²⁵ Miregi Iesu rīni pen ti nirau i mə, “Kwa rosi kīmīaha hiəreirei nəgkiariien me pam sə profet kupwən me həməni. Rəfo kīmīaha hīamo tanpen ia rərīmīaha, mhəpwəh nīni akwauakwien nīpərhienien irə?”

²⁶ †††Kumwesən ruvəni raka mə iəmə nəha kani mə Kristo traməkeikei miregi nəmisəien me nəha kurirə revən muvehi nasorīien səvənhi.” ²⁷ †††Nənə Iesu rəusiəre pui pen amasan ti nirau i nīpwrai nəgkiariien me pam sə kīmərai pen ia Nəkukua Ikinan səməme haməgkiari ia in. Ia nəgkiariien səvənhi rəgkiari ia nəkukua səvəi Moses muvehe meste nəkukua me

səvəi profet me. ²⁸ Nəpīn irəhar haruvehe ipaka ti rukwənu nəha irau krauevən ikin, Iesu ramo rəmwhen mə in trəpwəh irau mavən mamevən. ²⁹ Mətə irau krouəkeikei min, rouni mə, “Samaro pəpīm kitahar mik. Rīnaməruarəv. Rīpko mhə tui meri rivə.” Ro pen Iesu ruvīmīwə irəhar mīnrau mə tuamharo pəpīm.

³⁰ †Nəpīn in rəkure mə trəni pəri nari irəhar mīnrau, ruvehi bred, məfwaki mīni vivi Kumwesən tukwe, məkwsen, muvei pen mīnrau. ³¹ Ia nəpīn nəha nətərigien səvənrau rəsevər, krīnauətə rīnaukurən mə Iesu nəha. Nənə təkwətəkwuni a mwi in riwən ia nəmīnrau.

³² Nənə irau krouni pen tukunrau me i mə, “Pərhien. Nəpīn raməgkiari pehe m krau ia suatuk, maməusiəre pui pehe nīpwrai nəgkiariien me ia Nəkukua Ikinan, nəgkiariien səvənhi ramasan pīk, mamə rərīrau ramagien.”

³³ Nənə ia nəpīn nəha krouəskəmter, rourərig rouevən fwe ia Jerusalem. Ia kwopun nəha krouətə nərmama me eleven səvəi Iesu mīne nərmama nəpwīn mwi irəha mīnraha hənousəsīmwīn raka irəha me, ³⁴ ††māmhəni mə, “Nīpərhienien. Iərimənu səkitaha rīnətui mwi. In ruvəier irapw raka ti Saemon.” ³⁵ Nənə iəmə mi nəha krouni irapw nəfe krīnouətōni ia suatuk, rouni mwi krīnəfo rouətōni sas ia Iesu nəpīn in raməkwsen bred.

Iesu rier irapw ti nərmama səvənhi

³⁶ †††Nəpīn irau krauegkiari ihi ia nari m nari me nəha, təkwətəkwuni a mwi hətōni Iesu ramərer ia kurkwānraha, mīni pen ti nīrəha i mə, “Nəmərīnuīen trarə tukumīaha.”

³⁷ ††Mətə irəha həkərinari irə, mhehekīr. Rerīnraha rīrhi mə kamhətōni nənimwi iərmama riti. ³⁸ Ro pen Iesu rīni pen ti nīrəha i mə, “Rəfo hīamhekīr iamīnhi irə? Rəfo nəresien me kamhəutə ia rərīmīaha mamho kīmīaha hīəpwəh nīnīien nīpərhienien ia nīrak? ³⁹ Hətōni ro rəgik mi mīne nisuk mi. Kwa iou i. Hərapī iou, mhəregī, mhəukurən mə nusak i mīne nīkəkrik i. Mətə nənimwi iərmama nusān mīne nīkəkrik riwən.”

⁴⁰ Iesu rīni nəgkiariien nəha, mīsəni irapw rəgīn mī mīne nisun mi ti nīrəha hətōni. ⁴¹ †††Nəpīn hətōni nəmīnraha rier. Rerīnraha ragien. Mətə nahatətəien səvənraha ramərməru ihi. Iesu rīni pen ti nīrəha i mə, “Sənəmīaha i nəveginien uə rekəm?” ⁴² Nənə irəha həuvei pen nīpəri nəmu afə riti min. ⁴³ In ruvehi məni ia nəmīnraha.

⁴⁴ ††Nənə Iesu rīni pen ti nīrəha i mə, “Narimnari me i kamhesi pen nəgkiariien me səiou sə iakīməni pehe tukumīaha i fwe kupwən nəpīn iakīnamarə pəri ihi kitaha m kīmīaha. Iakīməni mīnuə nəgkiariien me pam nəha kīmərai pen ia Loa səvəi Moses mīne nəkukua me səvəi profet kupwən me mīne Ol Sam səməme kamhəgkiari ia nīrak tuhaməkeikei mhəuvehe mhəukua.”

† 24:15 Mat 18:20 †† 24:19 Mat 21:11 † 24:21 Luk 2:38, 19:11, Wok Me 1:6 †† 24:22 Luk 24:1-11 †† 24:24 Jon 20:3-10 ††† 24:26 Luk 9:22, 24:44 ††† 24:27 Sam 22:1-21, Aes 53, Jon 13:31, Wok Me 3:13

§ 24:30 Luk 22:19 † 24:34 1Kor 15:4-5 †† 24:36 1Kor 15:5 †† 24:37 Mat 14:26 ††† 24:41 Jon 21:5 †† 24:44 Luk 9:22

⁴⁵ †Nənə in rəsevər ia nətərigien səvənraha mə irəha tuhəukurən nīpwrai nəgkiariien me ia Nəkukuə Ikinan, ⁴⁶ rīni pen tī nirəha i mə, “Nəgkiariien me nəha kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan həni iamīnhi mə iou Kristo takaməkeikei mukupwən mīregi nəmisəien, memhə, nənə ia nəpīn sə ro kahar irə iakətui mwi.

⁴⁷ ††Tukəvisau irapw mə nərmama tuhaməkeikei mhəpwəh noien ərəha me, mhahatətə ia nirak, nənə Kumwesən trəpwəh nərpwīnien noien ərəha me səvənraha. Tukukupwən kəvisau irapw nəgkiariien i ia Jerusalem kurirə revən tī nərmama ia tənəmtənə me pam. ⁴⁸ †Kimiaha nəha hiənətoni narimnari me i ia nən-imemiaha. ⁴⁹ ††Həregi ro! Iou takərhi pehe Nənimwīn Ikinan reiwaiu pehe tukumiaha rəmwhen ia Tata səiou

† 24:45 Luk 24:27 †† 24:47 1Tim 3:16 † 24:48 Jon 15:27, Wok Me 1:8 †† 24:49 Jon 14:16, 15:26, Jon 16:7, Wok Me 1:4

rino raka promes irə. Mətə kimiaha tihəpwəh nierien ia taon i meste niskaiien nəha trukrutə ia neiai meiwaiu pehe. Kumwesən trarkahu pehe m kimiaha.”

Iesu rutə mevən fwe ia neiai

⁵⁰ Nənə Iesu riri irəha mhəier mhəuvən mheste nari fwe rukwənu nəha Petani. Ia kwopun nəha in ruvehi utə rəgīn mi, məkwein amasan ia nirəha. ⁵¹ Nəpīn raməkwein amasan ia nirəha, raraka ia nirəha, nənə kuvehi utə in revən fwe ia neiai. ⁵² ††Irəha hənimwi nukurhunraha, mhəuvei pen nisaiien səvənraha min. Nəpīn hərərig mhəuvən fwe ia Jerusalem, rerīnraha ragien pīk. ⁵³ Ia nəpīn me kamhəuvən ia nimwə səvəi Kumwesən, mamhəgnəgīni in.

†† 24:52 Jon 14:28, 16:22

Jon

Nægkiariien sã rani mã næfe i nækukua

Jon rĩmãrai nækukua sã ro kefã irã ramægkiari ia nægkiariien amasan sãvãi Iesu Kristo. Jon in iãrmama riti ia twelef nærmama me sãvãi Iesu. Iesu rokeikei pik in. Jon rĩmãrai nækukua i ia nuk 90-100. In rokeikei mã kitaha nærmama tsãvsini nækukua i pwãh ro nukurãnien i tukutaha mã Iesu in Kristo, Tĩni Kumwesãn. Jon rokeikei mã kitaha tsãni nĩpãrhienien irã, nãnã mhãuvehi nĩmiruien ia nãghi Iesu (Jon 20:31). Jon ramægkiari ia nĩmiruien mĩne wok sãvãi Iesu Kristo. Mõtã nækukua sãvãnhi ropã ia nækukua sãvãi Matiũ, Mak, mĩne Luk. Ia nækukua sãvãnhi Jon rĩni irapw nĩmtãtien krĩrum sãmãme Matiũ, Mak, mĩne Luk hãpwãh nægkiariien irã. Mõtã ia nækukua Matiũ, Mak, mĩne Luk hamægkiari ia nĩmtãtien kãru a sãmãmi Jon ramægkiari mwi irã. Nækukua i nusipekinien me sãvãi Iesu riwãn irã, mõtã ramægkiari pik ia navãnien sãvãi Iesu irãha in me nepwĩn. Jon rĩmãrai nækukua i mã kitaha tsãmãkeikei mhãukurãn nĩmtãtien me sãmãme Iesu Kristo rĩno. Nĩmtãtien me nãha hamo pui mã Iesu Kristo in Kumwesãn in rauvehi nĩskaiien asori me. Nĩpãrhienien Jon ramahatãn mã Iesu Kristo in Tĩni Kumwesãn, mõtã in ramahatãn mwi mã Iesu in iãrmama rãmwhẽn ia kitaha nãpĩn nepwĩn rerĩn rãpou, nãpĩn nepwĩn tĩpwĩn rãpou, mamõ mwi nokeikeiien.

Nægkiariien sãvãi Kumwesãn ruvehe mõ iãrmama i nĩpwran rãmwhẽn ia nĩpwrataha

1 †Fwe tui, nãpĩn tĩprãnã ramiwãn ihi, Nægkiariien sãvãi Kumwesãn rĩnarã raka. †† Nægkiariien nãha ramarã irau Kumwesãn. Nægkiariien nãha in Kumwesãn. ²In rĩnarã raka irau Kumwesãn fwe tui nãpĩn tĩprãnã ramiwãn ihi. ³‡Narimnari me pam hãuku pen irã mharã. Narimnari me pam sãmãme kamharã riti riwãn rĩpkuku pen mhã irã marã. ⁴‡†Nægkiariien nãha in nukune nĩmiruien. Nĩmiruien nãha in nukuraanien sã ramãhiãpwĩn nærmama. ⁵‡Nukuraanien nãha ramãhiãpw ia nãpitãvien, nãpitãvien ko rĩpkousãman mhã.

⁶‡†Iãrman riti Kumwesãn rãrhi pehe i nãghĩn nã Jon. ⁷In ruvehe mã trãrer irapw mægkiari ia nukuraanien nãha pwãh nærmama hãregi nægkiariien sãvãnhi, nãnã mhãni nĩpãrhienien irã. ⁸‡‡‡Rĩpko mhã Jon in nukuraanien nãha, mõtã ruvehe mã trãrer irapw mægkiari irã, ⁹‡mĩni mã nukuraanien pãrhien sã ramãhiãpwĩn nærmama me pam na truvehe ia tĩprãnã i.

¹⁰‡†Nĩpãrhienien nukuraanien nãha ruvehe ia tĩprãnã i. In nãha Nægkiariien nãha tĩprãnã i mĩne nærmama me pam hãuku pen irã mharã, mõtã nãpĩn rier pehe irã irãha hãreirei mã in sin. ¹¹In ruvehe imwãni atukwatukw, mõtã nækur imwãni me hãpkãsevãr mhã ia rerĩnraha tukwe. ¹²‡†Mõtã nærmama me sãmãme hã-

† 1:1 Jon 17:5, 1Jon 1:1-2, Rev 19:13 †† Uã "Nægkiariien rĩnarã raka." ‡ 1:3 1Kor 8:6, Kol 1:16-17, Hip 1:2 †† 1:4 Jon 5:26 ‡† 1:5 Jon 3:19 ‡†† 1:6 Mat 3:1, Luk 1:13-17, 76 ‡†† 1:8 Jon 1:20 § 1:9 Jon 8:12, 1Jon 2:8 §† 1:10 Jon 1:3, 17:25 §†† 1:12 Kal 3:26

sevãr ia rerĩnraha tukwe, in ruvei pen nasoriien mĩnraha mã irãha nĩpwãnãti Kumwesãn me. In ruvei pen nasoriien nãha m nærmama me pam sãmãme kamhãni nĩpãrhienien ia nãghĩn. ¹³‡†Mõtã nãpĩn hãuvehe mhõ nĩpwãnãti Kumwesãn me ia nĩrãha, irãha hãpkãtui pehe mhã ia nĩte tata mĩne mama, uã ia nokeikeiien sãvãi nĩpwranrau, uã ia nãtãrigien sãvãi iãrman riti, rekãm. Kumwesãn ãpa ruvei pen nĩmiruien vi mĩnraha ro irãha hãuvehe nĩpwãnãtin me.

¹⁴‡††Nægkiariien sãvãi Kumwesãn ^{§†} ruvehe mõ iãrmama i nĩpwran rãmwhẽn ia nĩpwrataha rarã ouihĩ a kĩmaha mĩn. Kĩmaha iahãnãtoni nasoriien sãvãnhi, nasoriien sã in rauvehi tĩ nãri nã mã in Tĩni Kumwesãn anan kuatia. Iahãnãtoni mã rerĩn rukuãr ia namasanien mĩne nĩpãrhienien.

¹⁵‡†Jon rãrer irapw mægkiari irã, mækweĩn ãpwãmwis, mĩni mã, "Iãmã i in i iãmã sã iakinægkiari irã nãpĩn iakĩni mã, 'Iãmã sã trukurĩrã pehe iou, in rasori ia nĩrak, tĩ nãri nã mã nãpĩn iãpkãtui pehe mhã ihi, mõtã in rĩnarã raka.'" ¹⁶‡††Nãnã tĩ nãri nã mã rerĩn rukuãr ia namasanien mĩne nĩpãrhienien, nãpĩn me kitaha pam sãmãuvehi narimnari amasan me raku pen tukwe. ¹⁷‡††Loa sã Kumwesãn ruvei pehe ruku pen tĩ Moses, mõtã namasanien mĩne nĩpãrhienien ruku pen tĩ Iesu Kristo. ¹⁸‡††Iãrmama riti rĩpkãtoni raka mhã Kumwesãn, mõtã Tĩni Kumwesãn anan kuatia in

§† 1:13 Jon 3:3-6, Jem 1:18, 1Pit 1:23 §†† 1:14 Aes 60:1-2, Kal 4:4, Fil 2:7, Hip 2:14, Luk 9:32, Jon 2:11 §† Uã "Nægkiariien ruvehe mõ iãrmama i nĩpwran rãmwhẽn ia nĩpwrataha." §† 1:15 Jon 1:27,30, Mat 3:11 §†† 1:16 Kol 2:10 §§† 1:17 Eks 34:28, Rom 6:14, 10:4 §§§ 1:18 Eks 33:20, Jon 6:46, 1Tim 6:16, 1Jon 4:12, Mat 11:27

Kumwesən. Ia nəpın me in ipaka ti Tata səvənhi. In rino pui pehe Tata səvənhi m kitaha.

Nəgkiariien səvəi Jon Paptaes

¹⁹ Nəgkiariien səvəi Jon ro iamınhi irə. Nəpın riti nəmə asori me səvəi nəkur Isrel hərhi pen pris me nepwın mine Livaet me nepwın həier ia Jerusalem mhəuvən mə tuhəres pen in mə, "Ik sin?" ²⁰ †Nənə Jon ripkənpən mə, mətə rəgkiari, mo nukurənien i, mini mə, "Ripko mhə iou Kristo." ††

²¹ †Miregi irəha həres pen in mə, "Ik Elaeja?"

Miregi in rini mə, "Rekəm. Ripko mhə iou Elaeja."

Miregi irəha həni mə, "Ik profet nəha kiməni mə tru-vehe?"

Miregi in rini mə, "Rekəm."

²² Ro iamınhi irə irəha həni pen tukwe in mə, "Ik sin? Kimaha tahaməkeiki mhəuvei pen nəgkiariien m səməme hənərhi pehe kimaha. Ikəfni irə ia niram?"

²³ ††Miregi Jon rini mə, "Iou iəmə i kamregi rerik ia kwopun akwesakwes ikin. Iakaməkwein əpwəmwis mə, 'Kimiaha tihaməkeiki mhəpərhi †† suatuk səvəi İərimənu səkitaha.' Noien i iakamo ramesi pen nəgkiariien səvəi Profet Aesea kupwən."

²⁴ Nərmama me i səməme kinərhi pehe irəha nepwın Farisi me. ²⁵ †††Irəha həres pen Jon i mə, "Rəfo ikamo paptaes ia nərmama, mətə ripko mhə ik Kristo uə Elaeja uə profet nəha Nəkukuə İkinan rani mə truvehe?"

²⁶ Miregi Jon rini pen ti nirəha i mə, "Iakamo paptaes ia kimiaha ia nui, mətə iərmama riti ramərer kurkwan ia kimiaha hiəreirei. ²⁷ †††Iou iakiməkupwən muvehe, iəmə nəha in trukurirə. Iapkamwhen mhə mə takifi raka nəkwus ia put səvənhi."

²⁸ †Narimnari me i həier pehe ia rukwənu Petani fwe nikare nui aris Jotan pen, kwopun Jon ramo paptaes ikin.

Kwəti sipsip səvəi Kumwesən

²⁹ ††Kini rakwakwi irə Jon rətoni İesu ravən mauvehe. Nəpın rətoni, rini mə, "Hətə ro in i kwəti sipsip səvəi Kumwesən. In truvehi raka noien ərəha me səvəi nərmama me ia ti prənə i. ³⁰ †††Iəmə i in i iakaməgkiari irə nəpın iakiməni mə, 'Iəmə sə trukurirə pehe iou, in rasi in nirak, ti nəri nə mə nəpın iapkatui pehe mhə ihi, mətə in rinarə raka.' ³¹ † Fwe kupwən iou iakreirei iəmə i, mətə iakiməuvehe, mamə paptaes ia nui mə takətə sas in, nənə mahatən nəkur Isrel irə pwəh irəha hətoni mhəukurən."

³² ††Nənə Jon rarə mini irapw mwi mə, "Iou iakinətoni Nənimwın İkinan ruku pen fwe ia neiai meiwai rəmwhen ia mak inhəripw muvehe məkure irə."

† 1:20 Jon 3:28 †† Nəhag nəha "Kristo" raməgkiari ia iəmə nəha profet kupwən me həməni mə truvehe muvehimiru nərmama.
‡ 1:21 Dut 18:15,18, Mat 11:14, Jon 6:14, 7:40 †† 1:23 Aes 40:3
‡‡ Uə "Kimiaha tihaməkeiki mhəmri atukwatukw suatuk səvəi İərimənu səkitaha." ††† 1:25 Mat 21:25, Jon 1:33 ††† 1:27 Jon 1:15, Wok Me 13:25 † 1:28 Mat 3:6, Jon 10:40 †† 1:29 Aes 53:6-7, Jon 1:40, 1Pit 1:18-19 ††† 1:30 Jon 1:15 †† 1:32 Mat 3:16

³³ ††Fwe kupwən iou iakreirei iəmə i, mətə İəmə sə rinərhi pehe iou mə tako paptaes ia nui rini pehe tukw iou i mə, 'Ik tikətoni Nənimwın İkinan reiwiu məkure ia iərmama riti. İərmama nəha in nəha tro paptaes ia Nənimwın İkinan.' ³⁴ ††Iou Jon iakinətoni nəri i, nənə mani minuə iəmə i in Tini Kumwesən."

İesu rinaməkwein nərmama me səvənhi

³⁵ Kini rakwakwi irə, Jon ramərer ia kwopun a mwi nə irəhar iərmama kəru səvənhi. ³⁶ ††Nəpın rəti pen mətoni İesu ramavən makurau, rini mə, "Hətə ro in i kwəti sipsip səvəi Kumwesən."

³⁷ İərmama mi nəha səvəi Jon krouregi in rini nəgkiariien nəha, nənə kraukurirə ia İesu. ³⁸ İesu ruvsini mətoni irau kraukurirə in, nənə rini pen ti nirau i mə, "Kimirau irouətui nəfe?"

Miregi krouni pen tukwe in mə, "Rapai, ikamarə pəku?" (Nəgkiariien nəha "Rapai" nıpwran mə İahatən.)

³⁹ Miregi in rini pen ti nirau i mə, "Rouvehe rouətoni." Ro pen irau krouevən, rouətoni kwopun in ramarə ikin. Nənə irau krouarə irəhar min ia nəpın nəha ti nəri nə mə rinaməruarəv ipaka meri rivə.

⁴⁰ †††Irau riti riregi Jon rəgkiari nənə rukurirə ia İesu in nə Antru, piəvi Saemon Pita. ⁴¹ †††Nəri sə rukupwən mo in revən mətoni piəvni Saemon, nənə mini pen tukwe in mə, "Kimaha iahətoni Mesaea." (Mesaea nıpwran mə Kristo.) ⁴² †††Nənə in riri Saemon mevən ti İesu. İesu rəti pen mətoni Saemon, mini mə, "Ik Saemon, tını Jon. Tukəkwein ik mə Kefas." (Kefas nıpwran mə Pita.)

İesu rəkwein Filip mine Nataniel

⁴³ †Kini rakwakwi irə, İesu rokeikei mə trevən ia tənə Kalili. In rətui Filip, mətoni, mini pen tukwe in mə, "Kurirə iou."

⁴⁴ Filip nəha in iəmə Petsaeta, imwei Antru mine Pita. ⁴⁵ †Nənə Filip rətui Nataniel, mətoni, mini pen tukwe in mə, "Kimaha iahətoni iəmə i Moses rimərai ia nəkukuə səvəi Loa mine profet me mwi həmərai mamhəgkiari irə. In iəmə Nasaret, tını Josef. Nəghin nə İesu."

⁴⁶ †Miregi Nataniel rini pen tukwe in mə, "Ko nari amasan riti ruku pen ia Nasaret uə?"

Miregi Filip rini pen tukwe in mə, "Uvehe mətoni."

⁴⁷ Nəpın İesu rətoni Nataniel ravən muvehe, in rəgkiari irə, mini mə, "Hətə ro. İəmə Isrel pərhien i. Neikuəien riwən irə."

⁴⁸ †Miregi Nataniel rini pen tukwe in mə, "Ikəfukurən iou?"

††† 1:33 Luk 3:2-3 †† 1:34 Mat 3:17, 17:5, Mat 27:54 †† 1:36 Jon 1:29 ††† 1:40 Mat 4:18-20 ††† 1:41 1Sam 2:10, Sam 2:2, Jon 4:25 ††† Nəgkiariien mi nəha "Mesaea" mine "Kristo" krouənməwwhen a. Mesaea nəgkiariien Hipru. Kristo nəgkiariien Krik. Nəhag mi nəha krouəgkiari ia iəmə nəha profet kupwən me həməni mə Kumwesən trərhi pehe i ruvehe muvehimiru nərmama. 18 1:42 Mat 16:18, Mak 3:16 19 1:43 Mat 8:22, Mak 2:14 20 1:45 Dut 18:18, Aes 7:14, 9:6, Jer 23:5, Esik 34:23 21 1:46 Jon 7:41,52 22 1:48 Sam 32:2

Miregi Iesu rini mā, "Nəpɪn ikaməkure tegin niemis, Filip rəpwəh ihi nəkweinien ik, iakinətə raka ik."

⁴⁹ †Miregi Nataniel rini pen tukwe in mā, "Iahatən. Ik Tini Kumwesən pərhien. Ik pərhien kig səvəi nəkur Isrel."

⁵⁰ Miregi Iesu rini mā, "Rəfo? Ikini nɪpərhienien ia nɪrak tɪ nəri nə mā iakini nəgkiariien i mā 'Iakinətə raka ik ikaməkure tegin niemis'? Ik tikətəni narimnari me nepwɪn mwi hasori ia səməme nəha." ⁵¹ ††Iesu rarə mɪni pen mwi tukwe in mā, "Iakani nɪpərhienien tuku-miaha i kimiaha tihətəni kəpuapen trəkwag nənə nagelo me səvəi Kumwesən tuhaməutə mamheiwaiu ia Iəməti Iərmama."

Nəkur Kena həiri pen vi a pran riti m iərman səvənhi mhagian irəha mɪnrau

2 †Kini neis irə nərmama nepwɪn ia rukwənu Kena ia tənə Kalili həiri pen vi a pran riti m iərman səvənhi, mharə mho mwi nəveginien asori riti mamhagian pəri irəha mɪnrau. Mama səvəi Iesu irəha mɪnraha. ² Kɪnəkwein Iesu mine nərmama me səvənhi mā irəha mwi tuhəvən mhani pəri nari irəha mɪnraha. ³ Nəpɪn waen ruvəiwən, mama səvəi Iesu rini pen tukwe in mā, "Sənmwɪnraha waen ruvəiwən."

⁴ †Miregi Iesu rini pen tukwe in mā, "Prən i. Ikəfo mani pehe nəri i tukw iou? Nəpɪn səiou rɪpkuvehe mhə ihi."

⁵ †Miregi mama səvənhi rini pen tɪ nərmama səməme kamho tukwini nari mā, "Kɪmiaha tihaməkəikei mho nəfe nəghɪn in trɪni pehe tukumiaha i."

⁶ Ia kwopun nəha nəri kaməramɪn pen nui irə irəha pam sikis kɪno ia kəruətərei. Irəha kuatia kuatia rukurən nuvehien eiti uə hantret twenti lita. Nui nəha səvəi nəkur Isrel kamhərkwerig irə.) ††

⁷ Iesu rini pen tɪ nərmama me nəha kamho tukwini nari mā, "Kɪmiaha tihəramɪn pen nui ia nəri kaməramɪn pen nui ia nɪrəha." Irəha hərəmɪn meste pehe rukuər.

⁸ Nənə Iesu rini pen tɪ nɪrəha i mā, "Nəha təkwtəkwni kɪmiaha tihəkwhəhi raka nepwɪn, mhəuvehi mhəuvən mhəuvei pen m iəmə asori səvəi nəveginien asori." Ro pen irəha həuvehi mhəuvən. ⁹ Nəpɪn iəmə asori səvəi nəveginien asori rənɪmwi əghan nui nəha, nui sə Iesu rino ruvehe mo waen i, in rɪreirei mā waen ruku pəku. (Mətə iotukwininari me səməme həkwhəhi raka nui irəha həkurən.) Ro iamɪnhi irə iəmə asori səvəi nəveginien nəha rəkwein iərman sə rɪpkarə vi a irau pran səvənhi ruvehe, ¹⁰ rini pen tukwe in mā, "Samarə kamo nəveginien asori iamɪnhi kukupwən kukwhəhi raka waen sə ramasan pɪk kauvei pen m nərmama. Nənə nəpɪn nərmama me hənənɪmwi asori kwopti, kukwhəhi raka sə rɪpkamasan pɪk mhə kauvei pen mɪnraha hənɪmwi. Mətə ik ikəpwəh nukwhəhi rakaien waen sə ramasan pɪk meste nəha təkwtəkwni."

† 1:49 Mat 14:33, 16:16, Mat 27:42, Mak 3:11 †† 1:51 Jen 28:12 ‡ 2:1 Jon 1:43 †† 2:4 Mat 12:48, Jon 19:26 †† 2:5 Jon 7:30, 8:20 ††† 2:6 Mak 7:3-4

¹¹ †††In i nɪmtətien sə Iesu rukupwən mo ia rukwənu Kena ia tənə Kalili. Ia nɪmtətien nəha in rahatən pen nasoriien səvənhi. Nənə nərmama me səvənhi həni nɪpərhienien irə.

Iesu rəkoui irapw nərmama səməme kamho maket ia nimwə səvəi Kumwesən

¹² †Kurirə irə Iesu rewaiu pen fwe taon Kapaneam irəha mama səvənhi mine piəvni me mine nərmama me səvənhi. Nənə irəha harə nəpɪn ouihi a fwe ikin.

¹³ †Nəveginien asori səvəi nəkur Isrel kani mā Pasova rinauvehe ipaka. Iesu rutə pen fwe Jerusalem, ¹⁴ mətəni nərmama nepwɪn ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən kamhəmri pen nəmri nari ia kau me mine sipsip me mine menu me. Nepwɪn kamhəkure mamhəvriwei mane. In rətəni irəha, ¹⁵ ruvehi nəkwus me, mo kwənkirkir irə, məkoui irapw irəha pam mine sipsip me mine kau me həier irapw ia nimwə nəha. In rətəgi irapw mane səvəi nərmama kamhəvriwei i, muvsini tepol me səvənraha. ¹⁶ Nənə səməme kamhəmri pen nəmri nari ia menu me, in rini pen tɪ nɪrəha i mā, "Kɪmiaha tihəuvehi nəri me i mharaka, mhəpwəh noien nimwə səvəi Tata səiou ro kwopun kauvehi nəmri nari ikin."

¹⁷ ††Ia nəpɪn nəha nərmama me səvənhi rərɪnraha rɪrhi nəgkiariien i kɪmərəi pen ia Nəkukuə Ikinan rini mā, "Iakəikei pɪk nimwə səim. Nokeikeien nəha rauək rəmwhən ia napw ia rərɪk."

¹⁸ Ro pen nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həni pen tukwe in mā, "Sin rɪməuvei pehe nasoriien mik mā tiko narimnari me i? Nəfe nəha nɪmtətien tiko m kɪmaha pwəh iahətəni mhəkurən?"

¹⁹ †Miregi Iesu rini pen tɪ nɪrəha i mā, "Housi testesi nimwə i səvəi Kumwesən, nənə ia nəpɪn səro kahar irə takuvehi utə mwi."

²⁰ Miregi nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həni mā, "Kwa nimwə i səvəi Kumwesən kuvrhəkɪn nuk irəha pam foti-sikis. Tikəfo muvehi utə mwi ia nəpɪn kahar?"

²¹ ††Mətə nimwə nəha səvəi Kumwesən Iesu raməgkiari irə in nə nɪpwran. ²² †Ro iamɪnhi irə nəpɪn Iesu rətui mwi ia nemhəien səvənhi, nərmama me səvənhi rərɪnraha rɪrhi mā in rɪmənɪ nəgkiariien i, nənə irəha həni nɪpərhienien ia Nəkukuə Ikinan mine nəgkiariien nəha Iesu rɪmənɪ.

²³ †Nəpɪn Iesu in fwe Jerusalem tɪ nəveginien asori nəha kani mā Pasova, nərmama həpɪk hətəni nɪmtətien me nəha in ramo, mhəni nɪpərhienien ia nəghɪn. ²⁴ Mətə Iesu rɪpkini mhə nɪpərhienien ia nɪrəha, mhəpwəh nɪni pamien rərɪn tɪ nɪrəha i, tɪ nəri nə mā in ruvəkurən raka nərmama me pam. ²⁵ †††In rɪpkətui mhə iərman riti tro pui pen nətərigien səvəi iərman min, tɪ nəri nə mā in ruvəkurən raka nəfe ramarə ia reri iərmanama.

††† 2:11 Luk 9:32, Jon 1:14, 4:54, Jon 11:40 § 2:12 Mat 4:13 §† 2:13 Eks 12:1-27, Jon 6:4, 11:55 §†† 2:17 Sam 69:9 §† 2:19 Mat 21:23, 26:61, Mat 27:40, Wok Me 6:14 §†† 2:21 1Kor 6:19 §† 2:22 Luk 24:6-8, Jon 12:16, 14:26 §† 2:23 Jon 7:31 §†† 2:25 Mak 2:8

Nikotimas revən ia nəp̄in maməgkiari m Iesu

3 †Iəmā asori riti sāvai nəkur Isrel nəghin nə Nikotimas. In Farisi riti. 2 ††Iəmā i ruvehe ti Iesu ia nəp̄in, mini pen tukwe in mā, "Iahatən. Kimaha iahəukurən mā ik iahatən riti sə Kumwesən rərhi pehe ik. Iərmama riti riwən ko ro nīm̄tətien me i sāməme ikamo trini minuə Kumwesən rīpkarə mhə tukwe."

3 †Miregi Iesu rini pen tukwe in mā, "Iakani nīp̄ərhiēnien tukw ik i trini minuə iərmama kīpkukwəhi mhə mwi in, ko in rīpkətə mhə nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə."

4 Miregi Nikotimas rini pen tukwe in mā, "Tukəfa kukwəhi mwi iərmama sə ruvəpwinari raka? Ko in revən mwi ia tīpwi mama sāvənhi mā tukukwəhi mwi in uə rekəm?"

5 †Miregi Iesu rini mā, "Iakani nīp̄ərhiēnien tukw ik i trini minuə iərmama kəp̄wəh nukwəhiēn in ia nui mīne Nənimwīn, ko in rīpkuvnimwə mhə ia nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə. 6 ††Nəri sə iərmama rukwəhi in iərmama. Nəri sə Nənimwīn rukwəhi in nənimwīn. 7 Tikəp̄wəh nəkəriēn nari mā iakini pehe tukw ik i mā 'Tukaməkeikei kukwəhi mwi ik.' 8 ††Nimətagi ravən mamevən ia kwopun pəku rokeikei mā trevən ikin. Kimiaha hiamregi rameikweikwi nīm̄wai nari, mətə hiəreirei mā ruku pəku mauvəku. Nərmama me pam sāməme Nənimwīn rukwəhi irəha ho mwi iamīnhi."

9 Miregi Nikotimas rini pen tukwe in mā, "Tukəfo narimnari me i ruvehe mo iamīnha irə?"

10 Miregi Iesu rini pen tukwe in mā, "Ik iahatən sāvai nəkur Isrel. Rəfo ikreirei narimnari me i? 11 †††Iakani nīp̄ərhiēnien tukw ik i kimaha iahaməni nəfe iahəukurən, mamhəgkiari ia nəfe iahənətoni ia nəmrimaha, mətə kimiaha hiəpkini mhə nīp̄ərhiēnien ia nəgkiariēn səkīmaha. 12 †Iakinəgkiari raka ia narimnari me ia tīprənə i, mətə kimiaha hiəpkini mhə nīp̄ərhiēnien ia nəgkiariēn səiou. Ro iamīnhi irə tihəfo mhəni nīp̄ərhiēnien ia nəgkiariēn səiou trini minuə iakəgkiari ia narimnari me ia neiai? 13 ††Iərmama riti riwən ruvəutə raka mevən ia neiai. Iəməti Iərmama in əpa ruku pen ia neiai meiwaiu. 14 ††Fwe kupwən Moses ruvehi utə snek riti kino ia aean nə pras ia kwopun akwesakwes ikin. Rəmwhen a mwi tukaməkeikei kuvehi utə Iəməti Iərmama 15 ††mā iərmama sə rani nīp̄ərhiēnien irə truvehi nīm̄iruien rerin.

16 ††Kumwesən rokeikei pik nərmama ia tīprənə i, məriari pehe Tini anan kuatia mā nərmama me pam sāməme tuhəni nīp̄ərhiēnien irə tuhəpkemhə mhə, mətə tuhəuvehi nīm̄iruien rerin. 17 ††Kumwesən rīpkərhi pehe mhə Tini ruvehe ia tīprənə i mā trərpwin noien ərəha me sāvai nərmama, mətə in rərhi pehe

Tini mā truvehimiru irəha. 18 ††Iərmama sə rani nīp̄ərhiēnien ia Tini Kumwesən, Kumwesən trəp̄wəh nərpwinien noien ərəha me sāvənhi. Mətə iərmama sə rīpkini mhə nīp̄ərhiēnien irə, Kumwesən ruvəni raka mā in trərpwin noien ərəha me sāvənhi ti nəri nə mā iərmama nəha rīpkini mhə nīp̄ərhiēnien ia Tini anan kuatia. 19 ††Kumwesən ruvəni raka mā in truvei pen nərpwinien m nərmama ti noien i iakani. Nukuraanien ruvəuvehe raka ia tīprənə i, mətə nərmama həp̄kokeikei mhə nukuraanien, mhokeikei a nəpitəvien, ti nəri nə mā noien me sāvənraha hərəha. 20 ††Iərmama sə ramo noien ərəha me rəm̄wəki nukuraanien. Ko in rīpkuvehe mhə irə kamo nukuraanien nəha rəhiəpwin noien me sāvənhi. 21 Mətə iərmama sə ramo nīp̄ərhiēnien ruvehe ia nukuraanien mā tro nukurənien i mā noien me sāvənhi in ramo ti nəri nə mā ramsiai Kumwesən." †††

Jon Paptaes rəgkiari mwi ia Iesu

22 18Kurirə ia nəri nəha, Iesu mīne nərmama me sāvənhi həuvən ia tənə Jutia. In ramarə ikin irəha mīnraha, mamō paptaes ia nərmama. 23 Jon mwi ramo paptaes ia nərmama fwe Aenon kwopun riti ipaka ti Salim, ti nəri nə mā nui me həpik fwe ikin. Nərmama me kamhəuvehe tukwe, nənə in ramo paptaes ia nīrəha. 24 19(Ia nəp̄in nəha kīpkuvehi puvnimwə mhə ihi Jon ia kalapus.)

25 Nəp̄in riti nərmama nēp̄win sāvai Jon mīne iəmā Isrel riti hənəmavisə mīnraha me ti nəresien riti mā tuhəfərkwerig irə. 26 20Nənə irəha həuvehe ti Jon, mhəni pen tukwe in mā, "Iahatən. Rerim ramrhi iəmā nəha fwe kupwən kimirau min ia nīkare nui aris Jotan pen, iəmā sə ikinərəer irapw məgkiari irə? Ətə ro. In ramo paptaes ia nərmama. Nərmama pam kamhəuvən tukwe."

27 21Miregi Jon rini mā, "Iərmama ko rīpkuvehi atukw mhə nari riti, mətə nəfe nari in ruvehi Kumwesən traməkeikei muvei pen min. 28 22Kimiaha i hiəuvəregi raka iou iakiməni iamīnhi irə mā, 'Rīpkō mhə iou Kristo, mətə Kumwesən rərhi pehe iou mā takukupwən ia Kristo muvehe.' 29 23Nəp̄in kiri pen vi a pran riti m iərman sāvənhi, prən nəha sāvai sin? Kwa sāvai iərman nəha! Mətə nəp̄in kamo nəvegīnien asori sāvai narə viēn sāvənrau, in riti ramərəer ipaka, mamregi iərman nəha raməgkiari, rerin ragien pik tukwe. Ro iamīnhi irə təkwtəkwuni iakamregi rerik ramagien pik. 30 Iərman nəha traməkeikei mutə masori, mətə iou takaməkeikei meiwaiu mouihi.

31 24Iəmā sə ruku pen fwe irənhə rasori ia nərmama me pam. Iəmā sə ruku pen ia tīprənə in sāvai tīprənə, nənə raməgkiari ia narimnari me sāvai tīprənə. Mətə

† 3:1 Jon 7:50, 19:39 †† 3:2 Mat 22:16, Jon 9:16 † 3:3 Mat 18:3, 1Pit 1:23 †† 3:5 Esik 36:25-27, Taet 3:5 †† 3:6 Sam 51:5, Jon 1:13 ††† 3:8 Pri 11:5 ††† 3:11 Jon 3:32, 8:26 † 3:12 Luk 22:67 †† 3:13 Prov 30:4, Rom 10:6 ††† 3:14 Nam 21:9, Jon 8:28, 12:32 †† 3:15 Jon 20:31 ††† 3:16 Jon 3:36, 10:28, Rom 5:8, 8:32, 1Jon 4:9-10 †† 3:17 Luk 19:10, Jon 5:22, 12:47, Wok Me 17:31

†† 3:18 Jon 3:36, 5:24 ††† 3:19 Jon 1:5,9, 8:12 ††† 3:20 Efes 5:11-13 ††† Suatuk riti mwi ti niniēn nəgkiariēn ia vas 21 in i mā: "Mətə iərmama sə ramo nīp̄ərhiēnien ruvehe ia nukuraanien mā nukuraanien trəhiəpwin kətoni mā noien me sə in ramo, mətə Kumwesən rinasitu irə mā tro." 18 3:22 Jon 4:1-2 19 3:24 Mat 4:12 20 3:26 Jon 1:26-34 21 3:27 Jon 19:11, 1Kor 4:7, Hip 5:4 22 3:28 Jon 1:20,23, Mat 11:10 23 3:29 Mat 9:15 24 3:31 Jon 8:23, 1Jon 4:5

iāmə sə ruku pen ia neiai rasori ia nərmama me pam.
³² †In rani irapw nəfe rīnətoni mīregi, mətə iərmama ri-
 ti riwən rīni nīpərhienien ia nəgkiariien sāvəhi.
³³ Mətə iərmama sə rīni nīpərhienien ia nəgkiariien
 sāvəhi ramahatən pen mə nəgkiariien nəha
 Kumwesən rīni ro nīpərhienien. ³⁴ †Iāmə sə Kumwesən
 rīnərhi pehe i rani irapw nəgkiariien me sāvəi
 Kumwesən, ti nəri nə mə Kumwesən rauvei pen
 Nənimwīn Ikinan min rasori pik. ³⁵ †Tata Kumwesən in
 rokeikei Tīni, mīnəmri pen raka narimnari me pam ia
 rəgin. ³⁶ †Iərmama sə rani nīpərhienien ia Tīni
 Kumwesən nīmīruien rerīn rīnarə raka irə. Mətə iərma-
 ma sə rīpko mhə nəkwai Tīni Kumwesən, in trīpkətə
 mhə nīmīruien ia nəpīn riti, mətə niemaha sāvəi
 Kumwesən raməmak rerīn irə.”

Iesu raməgkiari m pran Sameria

4 †Kəvisau pen m Farisi me mə Iesu ravi nərmama
 həpik həuvehe mho nərmama me sāvəhi, nənə
 in ramo paptas ia nirəha. Nərmama me nəha həpik
 mhəpi raka səməme Jon ravi irəha, mamə paptas ia
 nirəha. ² (Mətə nīpərhienien rīpko mhə Iesu atuk-
 watukw ramo paptas ia nirəha, mətə nərmama
 sāvəhi me a kamho.) ³ Nəpīn Iesu rukurən mə Farisi
 me həuvəregi raka nəgkiariien nəha, in rəpwəh tənə
 Jutia, mīnamevən mwi ia tənə Kalili.

⁴ Ia suatuk sāvəhi Iesu rīregi mə traməkeikei məpi
 simwīn ia tənə Sameria. ⁵ †Ro iamīnhi irə in ruvehe ia
 taon riti ia Sameria nəghīn nə Saeka. Taon nəha ipaka
 ti kwopwi tīprənə Jekop rīməuvei pen m tīni nəghīn nə
 Josef. ⁶ Wel sə Jekop rīneri fwe kupwən in nəha ia
 kwopun nəha. Nənə Iesu rīregi rəpou pik ti navənien
 sāvəhi, revən, maməkure ia nīkare wel nəha. Ipaka ti
 kurkwai nəpīn ia ran.

⁷ Nənə prən Sameria riti ruvehe mə trukwəhi nui.
 Iesu rīni pen tukwe in mə, “Vei pehe nui riti miou
 iakənīmwi.” ⁸ (Nərmama me sāvəi Iesu həuvavən fwe
 taon mə tuhəuvehi nəmri nəveginien.)

⁹ †Mīregi prən Sameria i rīni pen tukwe in mə, “Ik
 iāmə Isrel. Iou prən Sameria. Rəfo ikaməres pehe nui
 miou?” (Prən i rīni iamīnhi irə ti nəri nə mə nəkur Isrel
 mīne nəkur Sameria ko həkənīmwi mhə nui ia kap
 kuatia.)

¹⁰ †Iesu rīni pen ti prən i mə, “Ikreirei nəfe nari
 Kumwesən rokeikei mə truvei pehe mik. Kreirei mwi
 iou sə iakani pehe tukw ik i mīnuə ‘Vei pehe nui riti
 miou iakənīmwi.’ Kamo ikukurən ko ikəres iou nənə
 iakuvei pehe nuimīru mik.”

¹¹ †Mīregi prən i rīni pen tukwe in mə, “Iāmə asori.
 Teki nəri tikukwəhi nui irə riwən. Wel i rəmwhenimw.
 Nənə tikuvehi pəku nuimīru nəha? ¹² †Rəfo? Ik iāmə
 asori məpi raka kaha kupwən səkītaha Jekop? In
 rīməuvei pehe wel i m kitaha, mīnamənīmwi nui irə.”

† 3:32 Jon 3:11 †† 3:34 Jon 1:32 † 3:35 Mat 11:27, Jon 5:20,
 10:17 †† 3:36 Jon 3:16-18, 1Jon 5:12, Luk 3:7 †† 4:1 Jon 3:22,26
 ††† 4:5 Luk 9:52, Jen 33:19, Jos 24:32 ††† 4:9 Esra 4:1-5, Esra
 9:1-10:44, Luk 9:52-53 § 4:10 Jon 4:26 †† 4:11 Jon 7:37-38, Rev
 21:6 ††† 4:12 Jon 8:53

Nīpwnətīn me mīne kau me sāvəhi irəha mwi hə-
 namənīmwi.”

¹³ Mīregi Iesu rīni pen ti prən i mə, “Iərmama sə
 rənīmwi nui i trəkwakwa mwi, ¹⁴ †mətə iərmama sə
 trənīmwi nui takuvei pen min trīpkəkwakwa mhə mwi
 ia nəpīn riti. Nui sə takuvei pen min trakwərkwər ia
 reri iərmama nəha rəmwhen ia nəmri nui riti mauvei
 pen nīmīruien rerīn min.”

¹⁵ Mīregi prən i rīni pen tukwe in mə, “Iāmə asori.
 Uvei pehe nui nəha miou pwəh iapkakwakwa mhə
 mwi, məpwəh nuveheien ia kwopun i mukwəhi nui!”
¹⁶ Mīregi Iesu rīni pen ti prən i mə, “Evən, məkwein
 səim iərman, rouvehe mwi ia kwopun i.”

¹⁷ Mīregi prən i rīni pen tukwe in mə, “Səiou iərman
 riwən.”

Mīregi Iesu rīni mə, “Ikani atukwatukw mə səim iər-
 man riwən. ¹⁸ Ikīnesi pen raka nərman irəha pam
 krirum, nənə sə nəha ikamesi pen ipwet mīne rīpko
 mhə iərman atukwatukw səim. Nəri i ikini ro nīpərhie-
 nien.”

¹⁹ ††Prən i rīni pen tukwe in mə, “Iāmə asori. Iakətə ik
 mə ik profet riti. ²⁰ †Kaha kupwən me səkīmaha nəkur
 Sameria kamhəfwaki pen m Kumwesən ia təkuer i,
 mətə kīmīaha nəkur Isrel hiaməni mə Jerusalem kwop-
 un atukwatukw nərmama tuhaməkeikei mhəfwaki pen
 m Kumwesən ikin.”

²¹ Mīregi Iesu rīni pen tukwe in mə, “Prən i. Ni
 nīpərhienien ia nəgkiariien səiou. Nəpīn nəha rauvehe
 kīmīaha tihəpwəh nəfwakien m Tata Kumwesən ia
 təkuer i mīne fwe Jerusalem. ²² †Kīmīaha hiaməfwaki
 mhəreirei Kumwesən, mətə kīmīaha iahaməfwaki
 mhəukurən amasan in, ti nəri nə mə suatuk
 Kumwesən rauvehimīru nərmama irə ruku pen ia
 kīmīaha nəkur Isrel. ²³ Nəpīn riti nəha rauvehe, mətə
 ruvəuvehe raka. Ia nəpīn nəha nərmama səməme
 kamhəfwaki pərhien tuhəfwaki m Tata Kumwesən ia
 nənimwīn mīne nīpərhienien, ti nəri nə mə Tata
 Kumwesən ramətui nərmama səməme kamho iamīnhi
 mə irəha tuhəfwaki pen min. ²⁴ ††Kumwesən in
 nənimwīn, nənə nərmama me səməme kamhəfwaki
 pen min tuhaməkeikei mhəfwaki ia nənimwīn mīne
 nīpərhienien.”

²⁵ ††Mīregi prən i rīni pen tukwe in mə, “Iakukurən
 mə Mesaea truvehe (iāmə sə kaməkwein in mə Kristo).
 Nəpīn in truvehe, in trīni pehe narimnari me pam
 tukutaha.”

²⁶ †††Mīregi Iesu rīni pen ti prən i mə, “Kwa iou i iou
 iakaməgkiari mik.”

Nərmama me sāvəi Iesu hərərig pehe mwi mhətoni in

²⁷ Təkwtəkwuni a mwi nərmama me sāvəi Iesu
 hərərig mwi, mhətoni Iesu raməgkiari m pran riti. Hə-
 toni həkərinari irə, mətə irəha riti rīpkini mhə mə,

§† 4:14 Jon 6:35 §†† 4:19 Jon 7:40, 9:17, 1Kor 14:24-25 ††
 4:20 Dut 12:5-14, Sam 122:1-5 §† 4:22 2King 17:29-41, Aes 2:3,
 Rom 9:4-5 ††† 4:24 2Kor 3:17, Rom 12:1, Fil 3:3 ††† 4:25 Jon
 1:41 ††† 4:26 Mak 14:61-62, Jon 9:37

"Takamətui nəfe?" uə "Ikaməgkiari kimirau prən i ti nəfe?"

²⁸ Ro iamīnhi irə prən nəha rəpwəh teki nəri rakwəhi nui irə, mevən ia taon, mīni pen ti nərmama me fwe ikin mīnuə, ²⁹ "Həuvehe, mhətoni iərmama riti sə rīni pehe tukw iou i narimnari me pam sə iakīno. Rosi iəmə i in Kristo uə?" ³⁰ Nənə irəha hāier ia taon, mamhəuvehe ti Iesu. ³¹ Ia nəpīn nəha nərmama me sāvəi Iesu kamhəni pen tukwe in mə, "Iahatən, əni nari."

³² Mətə in rīni pen ti nīrəha i mə, "Sənak nəveginien sə takəni kīmiaha hiəreirei."

³³ Ro iamīnhi irə nərmama me sāvənhi hāni pen ti nīrəha me i mə, "Rəfo? Iərmama riti ruvəuvei pen raka nəveginien min uə?"

³⁴ [†]Miregi Iesu rīni pen ti nīrəha i mə, "Sənak nəveginien in i. Takaməkeikei mo nəkwai Iəmə sə rīnərhi pehe iou iakuvehe, mo sampam ia wok sāvənhi. ³⁵ ^{††}Kīmiaha hiəukurən nəgkiariien i kamīni rērin mə, 'Məkwə kefə mwi nəha ikin kesi raka nukwai wit sə rīmrəuə ia nəmhien.' Mətə iakani pehe tukumiaha i həti pen ro wit ia nəmhien me. Nīmwanraha me həu-vəmhiə. Rīno nəpīn sə tukesi nukwanraha. ³⁶ Iərmama sə ramesi nukwai wit, in ruvəuvehi raka nərəkuien sāvənhi, mamousəsimwīn nukwai wit me mə tuhəuvehi nīmīruien rērin. Ia noien nəha iərmama sə raməpwei wit mīne iərmama sə ramesi nukwan irau trouagien pəri. ³⁷ Nəgkiariien i kamīni ro nīpərhiien irə mə, 'Iərmama əpə rəpwei wit, nənə iərməpə ramesi nukwan.' ³⁸ Iou iakərhi pen kīmiaha mə tihəuvən mhesi nukwai wit me. Rīpko mhə kīmiaha hiənəpwei wit me nəha. Nərməpə hənəpwei, nənə təkwəkəwuni kīmiaha tihəkurirə ia nīrəha, mho pam nəfe irəha hənostat mho."

Nəkur Sameria həpik hāni nīpərhiien ia Iesu

³⁹ Nəkur Sameria həpik hāni nīpərhiien ia Iesu ti nəri nə mə həregi prən i rīni ianhi irə mə, "In rīni pehe tukw iou i narimnari me pam sə iakīno." ⁴⁰ Ro iamīnhi irə, nəpīn nəkur Sameria me nəha həuvehe tukwe, hərəs pen Iesu mə trarə irəha mīnraha. Nənə in rarə ikin nəpīn kəru. ⁴¹ Kurirə irə nəkur Sameria həpik mwi hāni nīpərhiien ia Iesu ti nəri nə mə həregi nəgkiariien sāvənhi.

⁴² [†]Irəha hāni pen ti prən nəha mə, "Kupwən kīmaha iahaməni nīpərhiien ia iəmə i ti nəri nə mə iahəregi nəgkiariien səim. Mətə təkwəkəwuni kīmaha iahaməni nīpərhiien irə ti nəri nə mə iahəregi atukwatukw nəgkiariien sāvənhi, nənə kīmaha iahəukurən mə nīpərhiien in iərmama sə rauvehimīru nərmama ia tənəmtənə me."

Iesu ro iəkunouihi riti sāvəi iəmə asori riti ruvehe məsanin

⁴³ ^{††}Kīni neis irə Iesu rəpwəh kwopun nəha, mamevən ia tənə Kalili, ⁴⁴ ^{††}ti nəri nə mə fwe kupwən in atuk-

watukw rīməni mə, "Profet riti nəkur imwəni me ko həpkīsiai mhə in." ⁴⁵ ^{††}Ro iamīnhi irə, nəpīn in rapirəpəw ia tənə Kalili, nəkur Kalili me həsevər ia rērinraha tukwe ti nəri nə mə irəha mwi həməvən fwe Jerusalem ia nəpīn sāvəi nəveginien asori Pasova. Irəha hənətoni narimnari me pam in rīno ia kwopun nəha.

⁴⁶ ^{††}Ro iamīnhi irə Iesu rapirəpəw ia tənə Kalili, mevən mwi ia rukwənu Kena, kwopun nəha in rīno nui ruvehe mo waen irə. Iəmə asori riti tīni ramemhə mamapri fwe taon Kapaneam. ⁴⁷ [§]Nəpīn iəmə i rīregi mə Iesu ruku pen ia tənə Jutia muvəuvehe raka ia tənə Kalili, revən tukwe mīni mə, "Səiou iəkunouihi ramemhə na tremhə. Ko ikeiwaiu pehe ia Kapaneam mo in ruvehe məsanin?"

⁴⁸ ^{††}Miregi Iesu rīni pen tukwe in mə, "Kīmiaha hiəkeikei mə tako nīmətətien me mīne narimnari me ti-hərkərinari irə. Mə hiəpkətoni mhə tihəpwəh nīniien nīpərhiien ia nīrak."

⁴⁹ Miregi iəmə asori nəha rīni pen tukwe in mə, "Iəmə asori. Tikuvehe akwauakw. Tripko mhə tui nərīk remhə."

⁵⁰ ^{††}Miregi Iesu rīni pen tukwe in mə, "Tiko mevən. Nərim tripkemhə mhə."

Iəmə nəha rīni nīpərhiien ia nəgkiariien nəha Iesu rīməni pen tukwe in, nənə mīrərig mamevən. ⁵¹ Nəpīn rameiwaiu pen imwəni, iotukwininari me sāvənhi həuvehe, mhəvisau pen min mə tīni ramīru. ⁵² Ro iamīnhi irə in rəres pen irəha i nəfe taem tīni rīnəsānin irə.

Miregi irəha hāni pen tukwe in mə, "Nərineiv ia wan klok ia nərūarəv nemhəien raraka irə."

⁵³ ^{††}Tata sāvəi iəkunouihi nəha rukurən mə ia nəpīn atukwatukw nəha Iesu rīməni pen tukwe in mə, "Nərim tripkemhə mhə." Ro iamīnhi irə in mīne nərmama pam səməme kamharə ia nəkwai nīmwə sāvənhi hāni nīpərhiien ia Iesu.

⁵⁴ ^{††}In i nīmətətien sə ro kəru irə Iesu rīno nəpīn rier ia tənə Jutia muvehe ia tənə Kalili.

Fwe nui Petsata Iesu ro iərmama riti sə ramemhə ruvehe məsanin.

5 Kurirə irə nəveginien asori riti sāvəi nəkur Isrel ruvehe nənə Iesu rutə pen fwe Jerusalem. ² Nui riti fwe ia Jerusalem rametīmw rērin ipaka ti kwəruə nəha kani mə Kwəruə Sāvəi Sipsip Me. Ia nəgkiariien Hipru kani nui nəha mə Petsata. Ia nīkarkare nui nəha kīno nari krirum ia kəpwier həmwhen ia tənīmwə me. ³ Nərmama kamhemhə həpik kamhəmak tegin tənīmwə me nəha. Nepwīn nənimenraha rīfwə. Nepwīn nīsunraha rərfe. Nepwīn nīpəri nīpwrānraha remhə. Irəha kamheitenhi nui nəha trikū. ⁴ Nəpīn nepwīn age-lo riti sāvəi Iərimənu reiwaiu ia reri nui nəha mo rīkiu. Nənə iərmama sə rukupwən meiwaiu ia reri nui nəfe nemhəien ro in raraka irə. Nənə in ruvehe məsanin.

⁵ Iərmama riti nəha ikin nemhəien sāvənhi narə irə nuk toti-eit. ⁶ Nəpīn Iesu rətoni iəmə nəha raməmak ia

† 4:34 Jon 6:38, 17:4 †† 4:35 Luk 10:2 † 4:42 1Jon 4:14
†† 4:43 Jon 4:40 †† 4:44 Mat 13:57

††† 4:45 Jon 2:23 ††† 4:46 Jon 2:1-11 § 4:47 Mat 8:5-6
§† 4:48 Jon 2:18, 1Kor 1:22 §†† 4:50 Mat 8:13, Mak 7:29 §†
4:53 Wok Me 16:14-15,31 §†† 4:54 Jon 2:11,23

kwopun naha, mukuran ma rinamak tui, in rini pen tukwe in ma, "Ikoikei ma tikuvehe masanin?"

⁷ Iama sa ramemha rini pen tukwe in ma, "Iama asori. Sin truvehi iou meiwaiu ia nui napin nui rikiuu iri? Iarmama riti riwan. Nana napin iaku takevan, mata iarmapa iti rukupwan ia nirak meiwaiu ia nui."

⁸ Miregi Iesu rini pen tukwe in ma, "Orer, muvehi saim nimahan, mavan."⁹ Nana takwtakwuni a mwi iama naha ruvehe masanin, muvehi nimahan savanhi, mavan. Napin naha ia Sapat. ¹⁰ Ro iamihni ira nama asori me savai nakur Isrel hani pen ti iama i Iesu rino in rasanin ma, "Ipwet i Sapat. Rapwah natukwatuken ia Loa sakitaha ma tikuvehi saim nimahan."

¹¹ Miregi in rini pen ti niraha i ma, "Mata iama sa rino iou iakasanin, in rini pehe tukw iou i ma takuvehi nimahan saiou mavan."

¹² Miregi iraha hani pen tukwe in ma, "Sin na iama rini pehe tukw ik i ma tikuvehi nimahan saim mavan?"

¹³ Mata iama naha rierei ma sin naha rino in ruvehe masanin. In rierei ti nari na ma Iesu rukurau akwaukw a, narmama hapik anan ia kwopun naha.

¹⁴ Kurira ira Iesu ratui iama naha matoni ia nimwa savai Kumwesan, mini pen tukwe in ma, "Eta ro, ikinasanin! Tikevan maraka ia noien araha, kamo narahaien riti rasori mapi raka sa kupwan ruvehi ik."

¹⁵ Iama naha rier mevun mini pen ti nama asori me savai nakur Isrel ma Iesu naha rino in ruvehe masanin.

Nimiruien kauvehi ruku pen ia Tini Kumwesan

¹⁶ Nana ti nari na ma Iesu ramo narimnari me naha ia Sapat, nama asori me savai nakur Isrel kanamhani araha in. ¹⁷ Mata Iesu rini pen ti niraha i ma, "Saiou Tata ramowok ia napin me. Ro pen iou mwi takamakei mowok."¹⁸ Nægkiariien naha ro nama asori me savai nakur Isrel kanamhamwur pik ma tuhousi apune Iesu, ti nari na ma in ripkarui mha Loa savai Sapat apa, mata rini mwi Kumwesan ma Tata savanhi, mamu in ramwhen a mwi Kumwesan.

¹⁹ Ro iamihni ira Iesu rini pen ti niraha i ma, "Iakani niparhienien tukumiaha i Tini Kumwesan ko rapwah no atukwien nari riti, mata rukuran noien apa nape nari rata Tata savanhi ramo. Nape naghin Tata Kumwesan ramo, nari naha Tini mwi ramo. ²⁰ Iakani iamihni ira ti nari na ma Tata Kumwesan rokei pik Tini, mamaseni Tini ratoni narimnari me pam sa in ramo. Nana in traseni Tini ratoni narimnari me nepwin hasori mwi ma kimiaha tihatonih mharakarinarira ira.

²¹ Tata Kumwesan ramo narmama samame houvamha hatui mwi. In rauvei pen nimiruien minraha. Ramwhen a mwi Tini rukuran nuvei penien nimiruien m narmama samame rerin ragien ma truvei pen minraha. ²² Tata Kumwesan rapwah nakiriien noien savai

† 5:8 Mat 9:6 †† 5:10 Jon 9:14, Neh 13:19, Jer 17:21, Luk 13:14 ‡ 5:14 Jon 8:11 †† 5:16 Mat 12:14 †† 5:17 Jon 9:4 ††† 5:18 Mat 26:4, Jon 7:1,30, Jon 10:30,33 ††† 5:19 Jon 5:30, 8:28 § 5:20 Jon 3:35 †† 5:21 Rom 4:17, Efes 2:5, Jon 11:25 ††† 5:22 Jon 3:17, 5:27, Jon 9:39, Wok Me 10:42

iarmama riti, mata wok savai nakiriien noien savai iarmama, in rinamri pen pam ia ragi Tini ²³ ma narmama me pam tuhasiai Tini ramwhen kamhasiai Tata savanhi. Iarmama sa ripkisiai mha Tini Kumwesan, ripkisiai mha Tata savanhi sa rinarhi pehe in ruvehe.

²⁴ Iakani niparhienien tukumiaha i. Iarmama sa ramregi nagkiariien saiou, mamini niparhienien ia Iama sa rinarhi pehe iou iakuvehe, nimiruien rerin rinara raka ira. Ia napin naha tukarpwin noien araha me ira, tipkini mha ma iarmama naha tramakei memha. Mata in rinaraka raka ia nemhien muvavehe ti nimiruien. ²⁵ Iakani niparhienien tukumiaha i. Napin riti naha rauvehe, ruvavehe, napin sa narmama houvamha tuharegi reri Tini Kumwesan ira, nana samame kamharegi tuhampiru mwi. ²⁶ Tata Kumwesan in nukune nimiruien. Ro pen in rinaseni Tini ma Tini mwi in nukune nimiruien. ²⁷ Tata Kumwesan rimavei pen nasoriien m Tini mini ma trakiri noien savai narmama, marpwin pen minraha. In rauvehi nasoriien iamihni ira ti nari na ma Tini na in na Iamati Iarmama.

²⁸ Nanimemiaha trapwah nierien ia nagkiariien i. Napin riti naha rauvehe napin sa narmama houvamha tuharegi reri Tini Kumwesan, ²⁹ nana mharaka ia kwopun kimanimwi iraha ikin. Samame kanamho noien amasan tuhaturi mwi mhauvehi nimiruien. Samame kanamho noien araha tuhaturi mwi tukarpwin noien araha me savanraha. ³⁰ Iou ko iakarpwah no atukwien nari riti. Iakamakiri noien savai narmama mamesi pen a nape iakamregi. Nana nakiriien saiou ratukwatuken ti nari na ma iapkamwur mha ti nape iakokei, mata iakamamwur ti nape Iama sa rinarhi pehe iou iakuvehe rokei. ³¹ Trini minua iakarer irapw magkiari atukw ia nirak nagkiariien saiou ko kipkini mha niparhienien ira."

Nari sa ramahaten pen ma Iesu in nape iarmama

³² Mata riti naha ramarer irapw magkiari ia nirak. Iakukuran ma nagkiariien savanhi ro niparhienien.

³³ Fwe kupwan kimiaha hirhi pen narmama nepwin houvun ti Jon. In rarer irapw magkiari ia nirak ma niparhienien i iou nape iarmama. ³⁴ Iapkaikiari mha iamihni ira mine ti nari na ma iakamatigite ia iarmama riti ma trini irapw ma iou sin, rekam. Mata iakamini Jon ma kimiaha tihani niparhienien ia nagkiariien savanhi nana mhauvehi nimiruien. ³⁵ Jon naha ramwhen ia nari riti rauak, mukuraan. Rerimiaha rinagien ti nukuraanien savanhi napin ouhi a.

³⁶ Mata nari riti naha ikin ramini irapw iou ma iou sin riskai mwi mapi raka nagkiariien savai Jon. In na wok me sa Tata Kumwesan rinaseni iou ma tako. Wok me i iakamo kamhani irapw iou ma niparhienien Tata Kumwesan rinarhi pehe iou iakuvehe.

§ 5:23 Fil 2:10-11, 1Jon 2:23 †† 5:24 Jon 3:15-18, Jon 8:51, 1Jon 3:14 †† 5:25 Mat 8:22, Efes 2:5-6 †† 5:27 Jon 1:4, 5:22 ††† 5:29 Dan 12:2, Mat 16:27, Jon 6:40, Wok Me 24:15 ††† 5:30 Jon 5:19, 6:38 ††† 5:31 Jon 8:13-14 18 5:32 Jon 5:36-37, 1Jon 5:9 19 5:34 Jon 1:19-34, Jon 3:27-30 20 5:36 Jon 3:2, Jon 10:25,38, Jon 14:11

³⁷ †Nənə Tata Kumwesən sə rīnərhi pehe iou iakuvehe, in mwi ramərer irapw, maməgkiari ia nirak mə iou sin. Mətə kīmiaha hiəpkregi raka mhə rerin, mhəpkətə raka mhə mwi nənimen. ³⁸ ††Nəgkiariien sāvənhi rīpkarə mhə ia rerīmiaha tī nəri nə mə kīmiaha hiəpkini mhə nīpərhiēnien ia iərmama sə in rīnərhi pehe i. ³⁹ †Kīmiaha hiaməvsini pīk Nəkukua Ikinan. Rerīmiaha ramrhi mə ia nəgkiariien me nəha tihəuvehi nīmīruien rerin. Mətə nəgkiariien me nəha kwa həkkiari ia nirak, ⁴⁰ mətə kīmiaha hiəpwəh nokeikeiēn mə tihəuvehe tukw iou mhəuvehi nīmīruien.

⁴¹ Iakəpwəh noien nəri anan ia nəgnəgīnien sāvəi nərmama, ⁴² mətə iakukurən kīmiaha. Nokeikeiēn sāvəi Kumwesən riwən ia rerīmiaha. ⁴³ ††Iou iakiməuvehe ia nəghi Tata səiou, mətə kīmiaha hiəpkəsevər mhə ia rerīmiaha tukw iou. Mətə mə iərməpə riti truvehe ia nəghin əpa kīmiaha tihəsevər ia rerīmiaha tukwe. ⁴⁴ ††Kīmiaha tihəfo mhəni nīpərhiēnien ia nirak? Rəknekīn tī nəri nə mə kīmiaha hiokeikei mə tihəuvehi nəgnəgīnien səkīmiaha me, mətə hiəpkəmwur mhə mho nari riti mə Kumwesən i Kumwesən pərhiēn trəgnəgīni kīmiaha tukwe.

⁴⁵ ††Rerīmiaha trəpwəh nīrhien mə iou takini irapw noien ərəha me səkīmiaha ia nəmri Tata Kumwesən. Iərmama riti nəha ikin in trīni irapw noien ərəha me səkīmiaha. In nəha Moses sə hiaməmri pen əknekīn nətəriēgīn səkīmiaha irə. ⁴⁶ ††Rīpinuə kīmiaha hiəmāni nīpərhiēnien ia Moses, tihəni mwi nīpərhiēnien ia nirak, tī nəri nə mə in rīmərāi nəgkiariien me kamhəgkiari ia nirak. ⁴⁷ †Mətə kīmiaha hiəpkini mhə nīpərhiēnien ia nəgkiariien me sāvənhi sə in rīmərāi. Ro iamīnhi irə tihəfo mhəni nīpərhiēnien ia nəgkiariien me səiou?”

Iesu rəkwməni nərman me irəha pam faef-taosen

6 Kurirə ia narimnari me nəha, Iesu rəpi sīmwin ia nui asori fwe Kalili, muvarei ia nīkaren pen. Nui nəha nəghin riti mwi mə Nui Asori Sāvəi Taepirias.

² Nərmama həpīk kamhəkurirə in tī nəri nə mə irəha hənətoni nīmətətien me nəha ramo ia nərmama kamhemhə. ³ Nənə Iesu rutə ia təkuaer riti maməkure ikin irəha nərmama me sāvənhi. ⁴ ††(Ia nəpīn nəha, nəveginien asori riti sāvəi nəkur Isrel nəghin nə Paso-va ruvəuvehe ipaka.)

⁵ Iesu rəti pen mamətə mə nərmama həpīk kamhəuvehe mə tuhətə in. Ro pen rīni pen tī Filip i mə, “Tsəuvehi nəmri nəveginien pəku pwəh nərmama me i hani?” ⁶ (Iesu ruvəkurən raka nəfe in tro, mətə rīni nəgkiariien nəha mə trətoni mə Filip trəfni irə.)

⁷ Miregi Filip rīni pen tukwe in mə, “Trīni minuə kuvehi nəmri nəveginien ia silin kīno ia silva irəha pam tuhantret, mətə rəpwəh ihi nəmwhenien. Irəha kuatia kuatia tuhani ouihi a.”

† 5:37 Mat 3:17, Jon 5:32, 8:18 †† 5:38 Jon 6:29 † 5:39 Luk 24:27,44, Wok Me 13:27, 2Tim 3:15-17, 1Pit 1:10-11 †† 5:43 Mat 24:5 †† 5:44 Jon 12:43 ††† 5:45 Dut 31:26-27 ††† 5:46 Dut 18:15, Wok Me 3:22 § 5:47 Luk 16:31 †† 6:4 Jon 2:13

⁸ Iərmama riti sāvəi Iesu nəghin nə Antru piəvi Səemon Pita. In rīni pen tī Iesu i mə, ⁹ “Təmaruə riti ia kwopun i sənəni bred krirum kīno ia pale mīne nəmu kəru. Mətə sə nəha rīpkəmwhen mhə tī nərmama me i. Irəha həpīk anan.”

¹⁰ Miregi Iesu rīni mə, “Kīmiaha tihə nərmama me həkure.” Ia kwopun nəha nurhi rīpīk ikin. Nərmama həkure. Nəpīn kəvsini nərman əpa irəha pam ipaka faef-taosen. ¹¹ Nənə Iesu ruvehi bred me nəha krirum məfwaki mīni vivi Kumwesən tukwe, muvei pen m nərmama me nəha səməme kamhəkure. Ro mwi iamīnhi irə ia nəmu mi nəha kəru. Irəha hani reste irəha.

¹² Nəpīn hənani raka nari tīpwinraha rəsisi, Iesu rīni pen tī nərmama me sāvənhi mə, “Kīmiaha tihəuvən mhəuvehi nīpərpəri nəveginien sə hənani mhəpwəh. Rərəha souraha nīpərīn.” ¹³ Ro iamīnhi irə irəha həuvən mhəuvehi nīpərpəri bred krirum kīno ia pale nərmama hənani mhəpwəh, mhəvai pen ia tənəripw me irəha pam twelef.

¹⁴ ††Nəpīn nərmama me hətōni nīmətətien nəha Iesu rīno, həni mə, “Nīpərhiēnien iəmə i in i profet nəha kīməni mə truvehe ia tīprənə i.” ¹⁵ ††Iesu rukurən mə irəha hokeikei mə tuhəuvehe mhəkwtəmhirī in, mho in mə iəmə asori sə trərimənu ia nīrəha. Ro iamīnhi irə in rəpwəh irəha, mevən in əpa fwe ia təkuaer.

Iesu ravən ia təkure nui asori

¹⁶ Nəpīn rīnaməruarəv, nərmama me sāvənhi hei-waiu mhəuvən ia nui asori Kalili, ¹⁷ mhəputə ia nītətə ouihi, mhəier, mənəmħəpi sīmwin ia nui asori, mamhəuvən fwe taon nəha Kapaneam. Rīnəpītəv, mətə Iesu rəpwəh ihi nuveheien tī nīrəha. ¹⁸ Nui asori ruvehe mīnaməsəsau tī nəri nə mə nīmətəgi asori riti rīskəmter. ¹⁹ Nəpīn irəha həsua mhəuvən isipwin kwopti rəmwhen ia kilometa krirum uə sikis, hətōni Iesu ravən ia təkure nui, mauvehe ipaka tī nītətə ouihi sāvənraha. Irəha hətōni həhekīr. ²⁰ Mətə in rīni pen tī nīrəha i mə, “Kīmiaha tihəpwəh nehekīrien. Iou a i.” ²¹ Ro iamīnhi irə rerīnraha ragien həuvehi in mhəuvehi utə ia nəkwai nītətə ouihi sāvənraha. Nənə təkwtəkwni a mwi nītətə ouihi sāvənraha ruvarei ia tənə nəha kamhəuvən ikin.

²² Kīni rakwakwi irə, nərmama nepwin kamharə ihi ia nīkare nui asori ipaka tī kwopun nəha nərmama me sāvəi Iesu həməier ikin. Nərmama me nəha hətōni mə nərīneiv nītətə ouihi kuatia a ramərer ia kwopun nəha. Irəha həkurən mə Iesu rīnapkəputə mhə irə irəha nərmama me sāvənhi, mətə nərmama me sāvənhi irəha əpa hənəsua mamhəuvən. ²³ ††Nītətə ouihi me nepwin həier ia taon Tīperias, mhəuvehe ipaka tī kwopun nəha Iərimənu səkītaha rīmāni vivi Kumwesən tī bred, nənə nərmama hani. ²⁴ Ro iamīnhi irə nəpīn nərmama hətōni mə Iesu mīne nərmama me sāvənhi həiwən ia kwopun nəha, həputə ia nītətə ouihi me nəha, mhəuvən fwe Kapaneam, mamhətui Iesu.

††† 6:14 Dut 18:15, Jon 5:46 †† 6:15 Jon 18:36, Mat 14:23 ††† 6:23 Jon 6:11

Iesu in năvegînien kauvehi nîmiruïen iră

²⁵ Năpîn irăha hătoni in ia nîkare nui asori, hăni pen tukwe in mă, "Tahatən. İkimăuvehe nesən ia kwopun i?"

²⁶ †Mîregi İesu rîni pen tî nîrăha i mă, "Kîmiaha hîamătui iou tî năfe? Tî nări nă mă hîənătə nîmtătien me nepwîn? Rekəm! Mătə iakani nîpărhiënien tukumiaha i mă kîmiaha hîamătui iou tî nări nă mă hîənani bred tîpwîmiaha răsîsî. ²⁷ ††Tihəpwəh nəmwurien mă tihəuvehi năvegînien sə ramərîr mătə tihəmwur mă tihəuvehi năvegînien sə raməmăk rerîn mauvei pehe nîmiruïen rerîn. Năvegînien năha İəmătî İərmama truvei pehe m kîmiaha. İəmătî İərmama in năha Tata Kumwesən rînəmri pen raka mak səvənhi iră."

²⁸ Mîregi irăha hăni pen tukwe in mă, "Kîmaha tahaməkeikei mhəfo iră, mhə narimnari me năha Kumwesən rokeikei?"

²⁹ †Mîregi İesu rîni pen tî nîrăha i mă, "In i nări Kumwesən rokeikei. Kîmiaha tihəni nîpărhiënien ia iəmă sə in rînərhi pehe i."

³⁰ ††Mîregi irăha hăni pen tukwe in mă, "Ro iamînhi iră tiko năfe nîmtătien pwəh kîmaha iahətoni, nənə mhəni nîpărhiënien ia nîram? Năfe nari tiko? ³¹ ††Kaha kupwən me səkîtaha hənani năvegînien năha mana fwe kwopun akwesakwes ikîn. Nəgkiariien riti kîmərari pen ia Nəkukuə İkinan ramîni iamînhi iră mă, 'In ruvei pen mînrəha năvegînien sə ruku pen ia neiai mă tuhani.'"

³² Mîregi İesu rîni pen tî nîrăha i mă, "İakani nîpărhiënien tukumiaha i. Rîpko mhə Moses ruvei pehe m kîmiaha năvegînien sə ruku pen ia neiai, mătə Tata səiou rauvei pehe m kîmiaha năvegînien pərhiën sə ruku pen ia neiai. ³³ Năvegînien i Kumwesən rauvei pehe m kîmiaha in i iəmă rukrutə ia neiai meiwaiu pehe. In rauvei pehe nîmiruïen m nərmama ia tîprənə i."

³⁴ †††Mîregi irăha hăni pen tukwe in mă, "İəmă asori. Tikuvei pehe năvegînien năha m kîmaha ia năpîn me."

³⁵ †††Mîregi İesu rîni pen tî nîrăha i mă, "İou năvegînien sə kauvehi nîmiruïen iră. İərmama sə rauvehe tukw iou nukumhə tîpkahi mhə in, nənə iərmama sə rani nîpărhiënien ia nîrak tîpkəkəkwə mhə mwi ia năpîn riti. ³⁶ †Mătə iakuvəni pehe raka tukumiaha i mă kîmiaha hîənətə raka iou, mătə hîəpkîni mhə nîpărhiënien ia nîrak. ³⁷ ††Nərmama me pam səməme Tata Kumwesən rauvei pehe miou tuhəuvehe tukw iou. Nənə iərmama sə ruvehe tukw iou tapkəkoui irapw mhə in ia năpîn riti. ³⁸ †††İakani iamînhi iră tî nări nă mă iou iəpkukrutə mhə ia neiai meiwaiu pehe mă tako narimnari me sə iou əpa iəkoikei, mătə iəkkukrutə ia neiai meiwaiu pehe mă tako narimnari me İəmă sə rînərhi pehe iou rokeikei. ³⁹ ††Nənə in i nări İəmă sə rînərhi pehe iou rokeikei. Nərmama me pam

† 6:26 Jon 6:11-12 †† 6:27 Jon 4:14, Jon 6:48-58 † 6:29 1Jon 3:23 †† 6:30 Mat 16:1, Jon 2:18 †† 6:31 Eks 16:14-15, Nam 11:7-9, Sam 78:24 ††† 6:34 Jon 4:15 ††† 6:35 Jon 4:14, Jon 6:48-58 † 6:36 Jon 20:29 †† 6:37 Jon 17:6-8, Mat 11:28 ††† 6:38 Mat 26:39, Jon 4:34 †† 6:39 Jon 10:28-29, Jon 17:12

səməme in ruvei pehe miou takəpwəh nətə waiuen ia nîrăha riti, mătə ia năpîn sampam tako irăha pam hətui mwi ia nemhəien. ⁴⁰ †††Nîpărhiënien nări i in i Tata səiou rokeikei. Nərmama me pam səməme hətə Tîni, mhəni nîpărhiënien iră, tuhəuvehi nîmiruïen rerîn. Ia năpîn sampam tako irăha hətui mwi ia nemhəien."

⁴¹ Mîregi nəkur İsrəl kamhəgkiari afafa mînrəha me, mamhəni ərəha İesu tî nări nă mă in rəgkiari mîni iamînhi iră mă, "İou năvegînien sə rukrutə ia neiai meiwaiu pehe." ⁴² ††İrăha hăni mă, "Rosi İesu əpa năha tîni Josef uə? Kîtaha səkukurən tata mîne mama səvənhi. Ro iamînhi iră rəfo in ramîni təkwtəkəwuni mînuə 'İou iəkiməukruutə ia neiai meiwaiu pehe?'"

⁴³ Mîregi İesu rîni pen tî nîrăha i mă, "Tihəpwəh nəgkiari afafaien m kîmiaha me iamînhi iră. ⁴⁴ †††İərmama riti riwən ko ruvehe atukw tukw iou, mătə Tata Kumwesən sə rînərhi pehe iou traməkeikei mîvi in ruvehe tukw iou, nənə ia năpîn sampam tako in rətui mwi ia nemhəien. ⁴⁵ †††Kîmərari pen ia nəkukuə me səvəi profet kupwən me mă, 'İrăha pam nă Kumwesən trahatən irăha.' Ro iamînhi iră nərmama me səməme kamhətərig ia Tata Kumwesən mamhəuvehi nukurənien tuhəuvehe tukw iou. ⁴⁶ †††Nəgkiariien năha nîpwran rîpko mhə mă iərmama riti rînətə raka Tata Kumwesən, rekəm. İərmama əpa sə ruku pen ia Kumwesən, in nă rînətə Tata Kumwesən. ⁴⁷ ††††İakani nîpărhiënien tukumiaha i. İərmama sə rani nîpărhiënien ia nîrak nîmiruïen rerîn rînarə raka iră. ⁴⁸ ††††İou năvegînien kauvehi nîmiruïen iră. ⁴⁹ Kaha me səkîmiaha hənani năvegînien năha mana fwe ia kwopun akwesakwes ikîn, nənə mhəmhə. ⁵⁰ In i năvegînien sə rukrutə ia neiai meiwaiu pehe mă iərmama ko rani nənə məpwəh nemhəien. ⁵¹ İou năvegînien sə ramîru rukrutə ia neiai meiwaiu pehe. Tîrîni mînuə iərmama riti rani năvegînien i in tîmîru rerîn. Nənə năvegînien sə takuvei pen mă nərmama ia tîprənə i tuhəuvehi nîmiruïen in i nîpwrak."

⁵² İesu rîni nəgkiariien năha, nənə nəkur İsrəl me hənəməvisə mînrəha me, mhəni mă, "İəmă năha trəfo muvei pehe nîpwran m kîtaha sani?"

⁵³ Mîregi İesu rîni pen tî nîrăha i mă, "İakani nîpărhiënien tukumiaha i. Kîmiaha tihaməkeikei mhəni nîpwrai İəmătî İərmama, mhənîmwi nîten. Mə kîmiaha hîəpwəh, nîmiruïen riwən ia kîmiaha. ⁵⁴ İərmama sə raməni nîpwrak mamənîmwi nîtek, nîmiruïen rerîn rînarə raka iră, nənə ia năpîn sampam iou tako in rətui mwi ia nemhəien. ⁵⁵ İakani iamînhi iră tî nări nă mă nîpwrak in năvegînien pərhiën mîne nîtek in nənîmwien pərhiën. ⁵⁶ İərmama sə raməni nîpwrak, mamənîmwi nîtek, rəpwit əknekîni ia nîrak iəkwəpwit əknekîni iră. ⁵⁷ †††Tata Kumwesən sə rînərhi pehe iou iəkuvehe in ramîru. İou iəkauvehi nîmiruïen ruku pen iră. Ia noien năha rəmwhən a mwi iərmama sə kəkwməni in ia nîpwrak mîne nîtek truvehi nîmiruïen ruku pen ia nîrak. ⁵⁸ In i năvegînien sə rukrutə ia neiai meiwaiu pehe. Ropə ia

††† 6:40 Jon 11:24 †† 6:42 Mat 13:55 †† 6:44 Jon 6:65 ††† 6:45 Aes 54:13 ††† 6:46 Jon 1:18 †††† 6:47 Jon 3:15-16 18 6:48 Jon 6:31, 58 19 6:57 Jon 15:4-5, 1Jon 3:24

mana naha kaha kupwæn me hænani, mhemhæ. Iærmama sæ ramæni næveginien i trimiru rerin." ⁵⁹ Iesu rini nægkariien me naha ia nækwai nimwæfwaki sævæi nækur Isrel næpin ramahatæn nærmama me fwe Kapaneam.

Nærmama hæpik hæpwæh Iesu mhavæn kirkiri

⁶⁰ Nærmama kamhækuriræ ia Iesu hæpik hæregi nægkariien naha hæni mæ, "Nægkariien naha riskai. Sin ko rætærig iræ?"

⁶¹ Mætæ Iesu ruvækuræn atukw raka ia rerin mæ nærmama me sævænhi rerinraha ripkagien mhæ ti nægkariien naha, kamhæsiwænæsiwæn tukwe. Ro pen in rini pen ti niræha i mæ, "Ræfo? Rosi nægkariien i ro kimiaha hiæmwei ia nahatætæien sækimiaha? ⁶² †Mæ nægkariien naha riskai tukumiaha, tihæfætærig iræ mæ hiætoni Iæmæti Iærmama rutæ mwi ia kwopun rinamaræ ikin kupwæn? ⁶³ ††Nænimwæn Ikinan æpa rauvei pehe nimiruien. Nipwrai iærmama ko ripko mhæ næri naha. Nægkariien me i iakimæni pehe tukumiaha i ho nænimwæn mhæuvei pehe nimiruien. ⁶⁴ †Mætæ kimiaha nepwæn hiæpkini mhæ nipærhienien ia nirak." (Iesu rini ianhi ti næri næ mæ ruvækuræn raka fwe kupwæn nisimæ naha ia niræha tuhæpwæh ninien nipærhienien iræ mine sin naha truvei pen in ia rægi nærmama sëmæme hamæmwæki in.) ⁶⁵ ††Nænæ Iesu raræ mini mwi mæ, "Kimiaha nepwæn hiæpkini mhæ nipærhienien ia nirak. Ro pen iakimæni pehe tukumiaha i mæ iærmama riti riwæn ko ruvehe atukw tukw iou trini minuæ Tata Kumwesæn ripkæseni mhæ in."

⁶⁶ Næpin Iesu rini pam nægkariien naha nærmama me sævænhi hæpik hæpwæh in mhærærig, mhæpwæh mwi nukuriræien in. ⁶⁷ Ro pen Iesu rini pen ti sævænhi nærmama me twelef mæ, "Kimiaha mwi hiøkeikei mæ ti hæpwæh iou mamhæuvæn?"

⁶⁸ Miregi Saemon Pita rini pen tukwe in mæ, "Iærimænu. Kimaha tihæuvæn ti sin? Ik æpa ikauvehi nægkariien sæ rauvei pehe nimiruien rerin. ⁶⁹ ††Kimaha iahæuvæuvehe raka mhæni nipærhienien ia niram, mhæuvækuræn raka mæ ik næ Iæmæ Ikinan sævæi Kumwesæn."

⁷⁰ Miregi Iesu rini pen ti niræha i mæ, "Kimiaha i twelef nærmama me sæiou, iakinærpwi rægik ia kimiaha, mætæ kimiaha riti in iæremhæ." ⁷¹ In ramægkiari ia Jutas tini Saemon Iskariot, ti næri næ mæ Jutas riti ia twelef nærmama sævæi Iesu truvei pen Iesu ia regi nærmama sëmæme hamæmwæki in.

Iesu revæn ia næveginien asori naha nækur Isrel kamho tænimwæ me iræ

7 ††Kuriræ iræ Iesu ramavæn mamærkurau ia tænæ Kalili, mæpwæh nokeikeien mæ trevæn ia tænæ Jutia, ti næri næ mæ næmæ asori me sævæi nækur Isrel kamhætui in mæ tuhousi æpune. ² ††Ipaka ti næveginien asori naha sævæi nækur Isrel næghin næ Næveginien sævæi

† 6:62 Jon 3:13, Wok Me 1:9-11 †† 6:63 2Kor 3:6 † 6:64 Jon 13:11 †† 6:65 Jon 6:44 †† 6:69 Mat 14:33, 16:16, Mak 1:24, Jon 1:49 ††† 7:1 Jon 5:18 ††† 7:2 Lev 23:34

Tænimwæ Me. ³ Ro pen piævi Iesu me hæni pen tukwe in mæ, "Tikier ia kwopun i, mevæn ia tænæ Jutia, mæ sæim me nærmama me iræha mwi tuhætoni narimnari me i sæ ikamo. ⁴ Trini minuæ iærmama riti rokeikei mæ nærmama tuhækuræn in, ko in ripkærkwafæ mhæ narimnari me sæ in ramo. Ikamo narimnari me i, ramasan mæ iko ia næmri nærmama pam ia tivrænæ i pwæh hætæ ik." ⁵ †(Piævi Iesu me hæni iamihhi iræ ti næri næ mæ iræha mwi hæpkini mhæ nipærhienien iræ.)

⁶ ††Ro pen Iesu rini pen ti niræha i mæ, "Næpin sæiou ripkuvehe mhæ ihi, mætæ næpin sækimiaha rauvehe ia næpin me. ⁷ ††Nærmama ia tivrænæ i ko hæpkæmwæki mhæ kimiaha, mætæ iræha kamhæmwæki iou, ti næri næ mæ iakamægkiari ia niræha, mamini mæ noien me sævænraha hæræha. ⁸ Ramasan mæ kimiaha hiæutæ mhæuvæn ia næveginien asori. Mætæ iou tapkevæn mhæ ia næveginien asori naha, ti næri næ mæ næpin sæiou ripkuvehe mhæ ihi." ⁹ Iesu rini pam nægkariien i, nænæ mamo a ia tænæ Kalili.

¹⁰ Mætæ næpin piævni me hæuvæutæ raka mhæuvævæn ia næveginien asori, in mwi rutæ mevæn, mipkavæn irapw mhæ mætæ ravæn afafa. ¹¹ ††Næmæ asori me sævæi nækur Isrel kamhætui in ia næveginien asori, mamhæni mæ, "In pæku?"

¹² Nænæ nærmama kamhæsiwæn mamhægkiari pik ia Iesu. Nepwæn hæni mæ, "In iæmæ amasan." Nepwæn mwi hæni mæ, "Rækæm. In rameikuæ ia nærmama." ¹³ ††Mætæ iærmama riti riwæn rini irapw Iesu ia næmri nærmama, ti næri næ mæ iræha hæhekir næmæ asori me sævæi nækur Isrel.

Iesu fwe ia næveginien asori ramahatæn nærmama me

¹⁴ Næpin naha kamo næveginien asori iræ ruvehi næfwakiiien riti. Ia kurkwai næfwakiiien naha Iesu rutæ mevæn ia nimwæ sævæi Kumwesæn, minamahatæn nærmama me. ¹⁵ ††Ro iamihhi iræ næmæ asori me sævæi nækur Isrel hærkærinari, mhæni mæ, "Ræfo iæmæ i rukuræn amasan narimnari me i ia Nækukuæ Ikinan mætæ kipkahatæn raka mhæ in?"

¹⁶ ††Miregi Iesu rini pen ti niræha i mæ, "Nægkariien i iakamahatæn nærmama me iræ ripko mhæ nægkariien sæiou, mætæ nægkariien sævæi Iæmæ sæ rinærhi pehe iou iakuvehe. ¹⁷ Trini minuæ iærmama riti rokeikei mæ tro nækwai Kumwesæn, in trætæ sas nægkariien i iakamahatæn nærmama me iræ mæ ruku pen ti Kumwesæn uæ iakani irapw nægkariien atukw sæiou. ¹⁸ †††Iærmama sæ rani irapw nægkariien atukw sævænhi ramæmwur mæ nærmama tuhæuvehi utæ næghin. Mætæ iærmama sæ ramæmwur mæ nærmama tuhæuvehi utæ næghi iæmæ sæ rinærhi pehe in, in naha iærmama sæ rani nipærhienien. Ia reri iærmama naha neikuæien riwæn. ¹⁹ †††Moses rimæuvei pehe Loa m kimiaha uæ rekæm? Ouæh nipærhienien, mætæ kimiaha riti riwæn ramesi pen Loa naha. Ræfo hiamæmwur mæ tihousi æpune iou?"

§ 7:5 Mat 13:55, Wok Me 1:14 †† 7:6 Jon 2:4 ††† 7:7 Jon 15:18 †† 7:11 Jon 11:56 ††† 7:13 Jon 9:22, 12:42, Jon 19:38, 20:19 †† 7:15 Mat 13:54, Luk 2:47 †† 7:16 Jon 12:49, 14:10 ††† 7:18 Jon 5:44, 8:50 ††† 7:19 Wok Me 7:53, Rom 2:21-24

²⁰ †Miregi narmama me hani ma, "Iaremha riti ramara ia niram! Sin ramamwur ma trousi apune ik?"

²¹ ††Miregi Iesu rini pen ti niraha i ma, "Iakino nimtätien kuatia a kimiaha pam hiamarkarinari ira. ²² †Moses rimani pen tukumiaha ma napin iakunouih riti ierman sakimiaha ruvehi napin savanhi eit kuvehi ninhum min. Nane ti loa naha nari auer a ma napin eit ramak pen ia Sapat kimiaha tihameuvehi ninhum m nakwarhakwarha me sakimiaha. (Niparhienien ripko mha Moses rimakupwan mo noien naha, mata kaha kupwan me hamakupwan mho.) ²³ ††Ma kimiaha hiamauvehi ninhum m iakunouih ia Sapat kamo hiarui loa savai Moses, rfo niemaha ramapi kimiaha ti nari na ma ia Sapat iakino ierman riti nipwan me pam ruvehe masanin? ²⁴ ††Kimiaha tihapwäh nakirien nari ia noien sa hiamatoni apa, mata tihameikei mhakiri nari ia noien sa ratukwatukw."

Iesu in Kristo sa Kumwesän rimani ma trarhi pehe i ua rekam?

²⁵ ††Ro iamihni ira nakur Jerusalem me nepwin hani ma, "Rosi iamä i in i namä asori me kamhamwur ma tuhousi apune ua? ²⁶ Hätöni ro in ramagkiari ia namri narmama me pam, mata iraha hapkinise mha in. Rosi namä asori me hukurän parhien ma iamä i in Kristo ua? ²⁷ ††Mata kitaha saukurän kwopun sa iamä i ruku pen ikin. Napin iamä naha Kristo trier pehe, iarmama riti tripkukurän mha kwopun ruku pen ikin."

²⁸ †Ro iamihni ira napin Iesu ramahatän narmama ia nimwä savai Kumwesän, in rakwein apwamwis, mini ma, "Rerimaha ramrhi ma hiukurän iou, mhukurän mwi kwopun iakuku pen ikin, mata kimiaha hiareirei. Iou iapkuvehe mha ia natarigien atukw saiou. Iamä sa rinarhi pehe iou iakuvehe in parhien. Kimiaha hiareirei in. ²⁹ Iou iakukurän in, ti nari na ma iakuku pen ira, nane in rari pehe iou iakuvehe."

³⁰ ††Ro iamihni ira namä asori me kamhamwur ma tuhaktämhiri Iesu, mata iarmama riti riwän rakwtämhiri in ti nari na ma napin savanhi ripkuvehe mha ihi. ³¹ ††Mata narmama hapik ia kwopun naha hani niparhienien ia Iesu, mamhani ma, "Napin iamä naha Kristo trier pehe, in trapwäh noien nimtätien me ripik mwi mapi raka samame iamä i rino."

³² Farisi me haregi narmama me kamhasiwän mamhani narimnari me i ia Iesu. Ro pen iraha mine pris asori me harhi pen iotukwininari me nepwin häuvän ma tuhaktämhiri in.

³³ ††Ia napin naha Iesu rini ma, "Takarä napin ouih i a kitaha m kimiaha nane mevän ti Iamä sa rinarhi pehe iou iakuvehe. ³⁴ ††Kimiaha tihätui iou, mhapwäh nätonien iou, ti nari na ma kwopun takarä ikin ko kimiaha hiapkuvän mha ikin."

† 7:20 Jon 8:48,52, Jon 10:20 †† 7:21 Jon 5:16 † 7:22 Lev 12:3, Jen 17:9-13 †† 7:23 Jon 5:8-10,16 †† 7:24 Lev 19:15, Aes 11:3-4, Jon 8:15 ††† 7:25 Jon 5:18 ††† 7:27 Jon 7:41, 9:29 § 7:28 Mat 11:27, Jon 8:55 †† 7:30 Jon 7:44, 8:20, Jon 13:1 ††† 7:31 Jon 2:23, 8:30, Jon 10:42, 11:45, Jon 12:11,42 †† 7:33 Jon 13:33 ††† 7:34 Jon 8:21, 13:36, Jon 17:24

³⁵ Ro iamihni ira namä asori me savai nakur Isrel hagkiari minraha me, mamhani ma, "In naha takwtakwuni iamä i trevän päku sapwäh nätonien in? Rosi trevän ia tänamtäna me ia kwopun me naha nakur Isrel kamharä ikin iraha nakur Kris, mahatän nakur Kris ua? ³⁶ In rini iamihni ira ma, 'Kimiaha tihätui iou, mhapwäh nätonien iou. Kwopun takarä ikin ko kimiaha hiapkuvän mha ikin.' ?Nagkiariien naha nipwan rfo ira?"

³⁷ ††Napin sampam savai näveginien asori naha, in na napin sa rasori ia napin me nepwin, Iesu riskämter, makwein apwamwis, mini ma, "Trini minua kimiaha riti rakwakwa, uvehe tukw iou, manimwi. ³⁸ ††Iarmama sa rani niparhienien ia nirak, Nakukuä Ikinan ruvani raka iamihni ira minua nui sa rauvei pen nimruien trier fwe ia rerin maiu ramwhen ia nui aris me." ³⁹ ††Iesu rini nagkiariien i mamagkiari ia Nanimwin Ikinan. In i Nanimwin sa narmama samame kamhani niparhienien ia Iesu tuhauvehi. Mata ia napin naha kapwäh ihi nuvei penien Nanimwin naha minraha, ti nari na ma kipkuvehi utä mha ihi Iesu rirarig pen fwe ia neiai.

⁴⁰ ††Napin iraha haregi nagkiariien me naha, narmama nepwin hani ma, "Niparhienien iamä i in profet naha kimani ma truvehe."

⁴¹ ††Nepwin hani ma, "In i Kristo." Mata nepwin hani ma, "Rekam. Iamä naha Kristo tripkuku pen mha ia täna Kalili. ⁴² ††Nakukuä Ikinan rini ma Kristo truku pen ia kwänkwus savai Kig Tavit. In trätui ia Petlehem, rukwanu savai Kig Tavit ia täna Jutia." ⁴³ ††Ro iamihni ira narmama me naha hauai iraha me ti Iesu. ⁴⁴ ††Nepwin hokeikei ma tuhaktämhiri in, mata iarmama riti riwän rakwtämhiri.

Namä asori me savai nakur Isrel hapkini mha niparhienien ia Iesu

⁴⁵ ††Ia napin naha iotukwininari me naha hararig mhauvehe ti pris asori me mine Farisi me, nane namä asori me i hares pen iraha i ma, "Rfo kimiaha hiapwäh nuvehien Iesu mhauvehi mhauvehe?"

⁴⁶ ††Miregi iotukwininari me hani ma, "Kimaha iahapkregei raka mha iarmama riti ramagkiari ramwhen ia iamä naha."

⁴⁷ Miregi Farisi me hani pen ti niraha i ma, "Rosi in reikuä ia kimiaha, mo kimiaha mwi hiaruei ua? ⁴⁸ ††Räfo? Kimiaha hiätöni iamä asori riti sakitaha ua Farisi riti rini niparhienien ira? Rekam! ⁴⁹ Mata narmama me naha samame kamhakurira in hareirei Loa savai Moses. Ro pen Kumwesän ramakwein araha ia niraha."

⁵⁰ ††Nikotimas, iamä sa rimavän mata Iesu fwe kupwän, in riti ia Farisi me i. In rini pen ti niraha i ma, ⁵¹ ††Loa sakitaha ramafni ira? Ko kitaha sakiri iarmama

†† 7:37 Lev 23:36, Aes 55:1, Jon 4:10,14 †† 7:38 Aes 58:11, Sek 14:8 ††† 7:39 Jon 16:7, 20:22, Wok Me 2:4 ††† 7:40 Jon 6:14 ††† 7:41 Jon 1:46, 4:29 18 7:42 Sam 89:3-4, Maeka 5:2, Mat 2:5-6 19 7:43 Jon 9:16 20 7:44 Jon 7:30 21 7:45 Jon 7:32 22 7:46 Mak 1:22 23 7:48 Jon 12:42 24 7:50 Jon 3:1-2 25 7:51 Dut 1:16

riti mā noien sāvənhi rərha mətə səpkukupwən mhə mhəregi nægkiariien sāvənhi, mhətui nəfe noien in ramo?"

⁵² †Miregi irəha həni mā, "Rosi ik mwi ik iəmā Kalili uə? Əvsini Nəkukua İkinan mətoni ro mā profet riti tripkutə mhə fwe tənə Kalili."

⁵³ Nərmama havən kirkiri, mamhəuvən fwe imwənraha me.

8 †Mətə Iesu revən ia Təkuər Olif.

Pran sə ramo əpnəpen nari irau iərman riti rīpko mhə iərman sāvənhi

² Kīni rakwakwi irə, ia nəpnəpin in rirərig mevən ia nimwə sāvəi Kumwesən. Nərmama me pam həuvehe tukwe, nənə in rəkure, minamahatən irəha. ³ Ia nəpin nəha nahatən me sāvəi Loa mine Farisi me həuvehi pran riti sə kətə pui in ramo əpnəpen nari irau iərman riti rīpko mhə sāvənhi. Irəha həuvehi mhəuvehe mhərpwi irapw in ia nəmri nərmama me pam, ⁴ nənə mhəni pen ti Iesu i mā, "Iahatən. Kətə pui prən i ramo əpnəpen nari irau iərman riti rīpko mhə sāvənhi. ⁵ †Ia Loa səkitaha Moses riməni minua kitaha tsaməkeikei mhəkwi əpune nīpran me səməme kamho iamīnhi irə. Mətə ik mā tso nəfe ia pran i?" ⁶ †Irəha həni nægkiariien nəha mā tuhəregi mā Iesu trəfni irə. Hokeikei mā in trəfwəkour ia nægkiariien sāvənhi, nənə irəha həukurən nini ərəhəien in tukwe.

Mətə Iesu rərpəsuk minamrai pen nəkukua ia tīprənə ia nukwai rəgin. ⁷ †Mətə irəha kamhəmwur a mamhəres in. Ro iamīnhi irə in riskəmter, mini pen ti nirəha i mā, "Sin ia kimiaha nərəhəien sāvənhi riwən? Pwəh in rukupwən mərarki pen kəruətərei ia prən i." ⁸ Nənə in rərpəsuk mwi minamrai nəkukua ia tīprənə ia nəkwai rəgin.

⁹ †Nənə nəpin irəha həregi nægkiariien nəha, havən mamhəuvən kuatia kuatia. Nərgarə me həkupwən ntəmaruə me həkurirə, mhəpwəh Iesu əpa mine prən nəha ramərer. ¹⁰ Iesu riskəmter, mini pen ti prən i mā, "Prən i. Irəha isə? Riti rīpkini mhə mā tikemhə?"

¹¹ †Miregi prən i rini mā, "Rəkəm, iəmā asori. Riti rīpkini mhə."

Miregi Iesu rini mā, "Iou mwi iəkəpwəh niniien mā tikemhə, mətə tiko mamevən məpwəh nərəhəien."

Iesu in nukuraanien sə raməhiəpwīn nərmama ia tīprənə

¹² †Iesu rəgkiari mwi m Farisi me mini mā, "Iou nukuraanien sə raməhiəpwīn nərmama ia tīprənə i. Iərma-ma sə rakurirə iou trəpwəh navənien ia nəpitəvien, mətə trətəni nukuraanien sə kauvehi nimiruien irə."

¹³ Miregi Farisi me həni pen ti Iesu i mā, "Ikamərer irapw maməgkiari atukw ia niram iamīnhi irə, mətə nīpəri nægkiariien səim riwən tukw ik, ro pen nægkiariien səim ko kīpkini mhə nīpərhiēnien irə!"

¹⁴ †Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mā, "Pərhiēn iakamərer irapw maməgkiari atukw ia nirak, mətə nægkiariien səiou ko kīni nīpərhiēnien irə, ti nəri nə mā iakukurən kwopun iakuku pen ikin mine kwopun iakamevən ikin. Mətə kimiaha hiəreirei kwopun iakuku pen ikin uə kwopun iakamevən ikin. ¹⁵ ††Kimiaha hi-aməkiri nari ia nətərigien sāvəi iərmama a, mətə iou iəpkəkiri mhə iərmama riti. ¹⁶ †Mətə trini minua iəkəkiri iərmama riti, nəkiriien səiou ro nīpərhiēnien ti nəri nə mā rīpko mhə iou əpa iakaməkiri in, mətə iou mine Tata sə rīnərhi pehe iou iakuvehe. ¹⁷ ††Hiəukurən nægkiariien i kimərai pen ia Loa səkimiaha rini iamīnhi irə mā, 'Iərmama kəru krouərer irapw rouni nægkiariien kuatia tukini nīpərhiēnien irə.' ¹⁸ †Təkwtəkwni nəha iou mine Tata Kumwesən sə rīnərhi pehe iou iakuvehe kimrau iərouərer irapw rouəgkiari ia nirak rouni nægkiariien kuatia."

¹⁹ †Miregi irəha həni pen ti Iesu i mā, "Səim isə Tata?"

Miregi Iesu rini mā, "Kimiaha hiəuvəreirei iou, mhəuvəreirei mwi Tata səiou. Kamo hiəpkukurən iou, ko hiəukurən mwi Tata səiou." ²⁰ ††Iesu rīməni nægkiariien me i nəpin in ramahatən nərmama fwe ia nimwə sāvəi Kumwesən ia kwopun kamerukw pen mane sāvəi nəfwakiiēn ikin, mətə iərmama riti rəpwəh nəkwətəmhiēn in ti nəri nə mā nəpin sāvənhi tukəkwətəmhi in irə rīpkuvehe mhə ihi.

²¹ ††Ro iamīnhi irə Iesu rini pen mwi ti nirəha i mā, "Iou takəpwəh kimiaha mamevən. Kimiaha tihətui iou mhemhə kimiaha noien ərəha me səkimiaha. Kimiaha tihəpkəuvən mhə ia kwopun nəha iakamevən ikin."

²² ††Ro iamīnhi irə nəmə asori me sāvəi nəkur Isrel həni mā, "Nægkiariien nəha in rani mā kwopun nəha ramevən ikin, kitaha tsəpkəuvən mhə ikin, nīpwran rəfo irə? Rosi in trousi əpune atukw a in uə?"

²³ †Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mā, "Kimiaha imwəmiaha inhəripw. Iou imwak irənhə. Kimiaha nərmama sāvəi tīprənə i. Iou rīpko mhə iou iərmama sāvəi tīprənə i. ²⁴ Iakuvəni raka tukumiaha i mā kimiaha tihəmhə kimiaha noien ərəha me səkimiaha. Iakiməni iamīnha irə ti nəri nə kimiaha tihaməkeikei mhəni nīpərhiēnien ia nirak mā iou i in i. Mə hiəpwəh tihəmhə kimiaha noien ərəha me səkimiaha."

²⁵ Miregi irəha həres pen in mā, "Ik sin nə?"

Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mā, "Iou iərmama i iakani pehe tukumiaha i fwe kupwən meste pehe ipwet. ²⁶ †Səiou me nægkiariien me rīpik iakukurən niniēn ia kimiaha. Narimnari me rīpik hiəno iakukurən nəkiriēn mā hərəha. Mətə Iəmā sə rīnərhi pehe iou iakuvehe nægkiariien sāvənhi ro nīpərhiēnien, nənə iou iakani irapw ti nərmama ia tīprənə i nəfe nægkiariien iakregi in rīməni pehe tukw iou i."

²⁷ Mətə irəha həreirei mā Iesu raməgkiari ia Tata Kumwesən. ²⁸ †Ro iamīnhi irə Iesu rini pen ti nirəha i mā, "Nəpin kimiaha tihəuvehi utə raka iou, Iəmətə Iər-

† 7:52 Jon 7:41-42 †† 8:1 Luk 21:37 † 8:5 Lev 20:10, Dut 22:22-24 †† 8:6 Mat 22:15 †† 8:7 Dut 17:7 ††† 8:9 Mat 22:22 ††† 8:11 Jon 5:14 § 8:12 Aes 49:6, Jon 1:4-9, 9:5, Jon 12:46

§† 8:14 Jon 5:31-32, Jon 7:28, 9:29 §†† 8:15 Jon 7:24, 12:47 §† 8:16 Jon 5:30, 8:29 §†† 8:17 Dut 17:6, 19:15 §† 8:18 1Jon 5:9 §† 8:19 Jon 14:7 §†† 8:20 Jon 7:30 §†† 8:21 Jon 7:34,36, Jon 13:33 §§§ 8:22 Jon 7:35 18 8:23 Jon 3:31 19 8:26 Jon 7:28, 12:49 20 8:28 Jon 3:14, 5:19

mama, tihæukuræn mæ iou i in i. Kimiaha tihæukuræn mwi mæ iapko æpa raka mhæ nari riti, mætæ iakægkiari mamesi pen a næfe Tata Kumwesæn rahatæn iou iræ. ²⁹ †Iæmæ sæ rînæhi pehe iou iakuvehe in ramaræ kimrau min. In rîpkæpwæh mhæ iou iakamavæn æpa, tî næri næ mæ næpin me pam iakamo narimnari me sëmæme rerin ramagien tukwe.” ³⁰ ††Næpin Iesu rani nægkiariien me næha nærmama hæpik hæni nîpærhienien iræ.

Nîpwnæti Epraham me

³¹ Ro iamînhi iræ Iesu rîni pen tî nækur Isrel me i sëmæme hæni nîpærhienien iræ mæ, “Trîni minuæ kimiaha hiamripin mamho nægkiariien sæiou, kimiaha atukwatukw næ nærmama me sæiou. ³² Nænæ kimiaha tihæukuræn nægkiariien sæ ro nîpærhienien, nægkiariien pærhien i trifi nari ia kimiaha.”

³³ †Mîregi iræha hæni pen tî Iesu i mæ, “Kimaha kwænækwus me sævæi Epraham. Iærmama riti rîpko raka mhæ slef ia kimaha. Ræfo ikini nægkiariien i mæ nægkiariien pærhien trifi nari ia kimaha?”

³⁴ ††Mîregi Iesu rîni pen tî niræha i mæ, “Iakani nîpærhienien tukumiaha i iærmama sæ ramo noien æræha, noien æræha sævænhi ramærimænu iræ mamoslef iræ. ³⁵ Slef riti in ko ræpwæh naræ rerinien ia nækwai nimwæ sævæi iæmæ asori sævænhi, mætæ tîni æpa rukuræn naræ rerinien ikin. ³⁶ Ro iamînhi iræ trîni minuæ Tîni Kumwesæn rîfi nari ia kimiaha, in trifi pærhien nari ia kimiaha. ³⁷ ††Iakukuræn mæ kimiaha kwænækwus me sævæi Epraham, mætæ hiamæmwur mæ tihousi æpune iou tî næri næ mæ kimiaha hiæpwæh nokeikeiien mæ tihæregi nægkiariien sæiou. ³⁸ Iou iakamægkiari ia næfe iakinætoni kimrau Tata sæiou, mætæ kimiaha hiamo næfe hiamregi tata sækimiaha rimæni pehe tukumiaha.”

³⁹ ††Mîregi iræha hæni pen tî Iesu i mæ, “Sækimaha tata Epraham.”

Mîregi Iesu rîni pen tî niræha i mæ, “Trîni minuæ kimiaha nîpwnæti Epraham pærhien me, tihamo næfe noien in rînamo fwe kupwæn. ⁴⁰ Iou i iæmæ sæ iakani irapw tukumiaha nægkiariien pærhien sæ iakregi ruku pen tî Kumwesæn. Mætæ tækwækwuni kimiaha hiamæmwur mæ tihousi æpune iou. Epraham rîpko mhæ noien i. ⁴¹ †††Kimiaha hiamo a næfe noien tata sækimiaha rîno.”

Mîregi iræha hæni pen tî Iesu i mæ, “Rîpko mhæ kimaha iækun iærmwin me. Kumwesæn in æpa tata sækimaha.”

Nîpwnæti Setan me

⁴² †Mîregi Iesu rîni pen tî niræha i mæ, “Trîni minuæ Kumwesæn in tata pærhien sækimiaha, kimiaha tihokeikei iou tî næri næ mæ iou iakuku pen iræ muvehe ia kwopun i. Iapkuvehe mhæ ia nætærigien atukw sæiou, mætæ in rînæhi pehe iou iakuvehe. ⁴³ ††Ræfo kimiaha hiæreirei nîpwrai nægkiariien i iakani? Hiæreirei tî næri næ mæ kimiaha hiæpkokeikei anan mhæ mæ tihætærig ia

nægkiariien sæiou. ⁴⁴ Kimiaha nîpwnæti Setan me. Hiokeikei mæ tihamo a nækwai tata sækimiaha. Fwe kupwæn muvehe meste pehe ipwet mine in iærmama sæ ramousi æpune nærmama. In ramæmwæki nîpærhienien tî næri næ mæ nîpærhienien riwæn iræ. Næpin in rameikuæ, in ramesi pen a noien sævænhi, tî næri næ mæ in iærmama sævæi neikuæien, in nukune neikuæien me pam. ⁴⁵ Mætæ iou iakani a nægkiariien pærhien ro pen kimiaha hiæpkini mhæ nîpærhienien ia nirak. ⁴⁶ ††Sin ia kimiaha rukuræn no puïien noien æræha riti iakino? Trîni minuæ iakani a nægkiariien pærhien me ræfo kimiaha hiæpkini mhæ nîpærhienien ia nirak? ⁴⁷ ††Iærmama sæ ruku pen ia Kumwesæn, in ramætærig ia nægkiariien sævæi Kumwesæn. Mætæ kimiaha hiæpkuku pen mhæ ia Kumwesæn ro pen hiæpkætærig mhæ nægkiariien sævænhi.”

Epraham rîpkætui pehe mhæ ihi mætæ Iesu rînaræ raka

⁴⁸ ††Mîregi nækur Isrel hæni pen tukwe in mæ, “Kimaha iahamæni atukwatukw ik iæmæ Sameria iæremhæ ramaræ ia niram uæ rekæm?”

⁴⁹ Mîregi Iesu rîni mæ, “Iæremhæ riwæn ia nirak. Iou iakamsiai tata sæiou, mætæ kimiaha hiæpkisai mhæ iou. ⁵⁰ ††Iou iapkwæmwur mhæ mæ nærmama tuhæuvehi utæ næghik. Riti næha ikin in ramæmwur tukwe. In Iæmæ sæ ramækiri nærmama. ⁵¹ ††Iakani nîpærhienien tukumiaha i. Iærmama sæ ramo nægkiariien sæiou tripkemhæ mhæ ia næpin riti.”

⁵² Mîregi nækur Isrel hæni pen tukwe in mæ, “Tækwækwuni næha kimaha iahæukuræn mæ iæremhæ riti ramaræ ia niram! Epraham ruvæmhæ, profet me hæuvæmhæ mwi, mætæ ik ikani mæ iærmama sæ ramo nægkiariien sæim tripkemhæ mhæ ia næpin riti. ⁵³ ††Ræfo? Ik ikasori mæpi raka tata sækitaha Epraham fwe ruvæmhæ raka? Profet kupwæn me iræha mwi hæuvæmhæ raka! Ikuæ ik næfe iærmama?”

⁵⁴ Mîregi Iesu rîni pen tî niræha i mæ, “Trîni minuæ iakuvehi utæ atukw a iou nisaiien sæ kuvei pehe miou ro næri auær a i. Mætæ Tata sæiou in næ Iæmæ sæ rauvehi utæ iou. Kimiaha hiamækwæin in mæ Kumwesæn sækimaha, ⁵⁵ ††mætæ kimiaha hiæuværeirei in. Iou iakukuræn in. Trîni minuæ iakini mæ iakreirei in, iou iæmæ iakameikuæ ræmwhen ia kimiaha. Mætæ iou iakukuræn in, mamo nægkiariien sævænhi. ⁵⁶ Tata sækimiaha Epraham rînagien pîk næpin rimæregi mæ trætoni næpin sæ takuvehe iræ. In rætoni nænæ rerin ragien.”

⁵⁷ Mîregi næmæ asori me sævæi nækur Isrel hæni pen tukwe in mæ, “Nuk sæim rîpkeste mhæ ihi fifti! Ikæfo mætoni Epraham?”

⁵⁸ ††Mîregi Iesu rîni pen tî niræha i mæ, “Iakani nîpærhienien tukumiaha i næpin Epraham rîpkætui pehe mhæ ihi, iou iakinaræ raka.” ⁵⁹ ††Iesu rîni nægkiariien næha ro pen iræha hæpeki kærætereirei me mæ tuhækwæ in

† 8:29 Jon 8:16, 16:32 †† 8:30 Jon 7:31 † 8:33 Mat 3:9
†† 8:34 Rom 6:16,20, 2Pit 2:19 †† 8:37 Jon 5:18 ††† 8:39 Mat 3:9 ††† 8:41 Dut 32:6, Aes 63:16, 64:8 § 8:42 1Jon 5:1, Jon 16:28
§† 8:43 Rom 8:7, 1Jon 3:8

§†† 8:46 2Kor 5:21, 1Pit 2:22, 1Jon 3:5 §† 8:47 Jon 18:37, 1Jon 4:6 §†† 8:48 Mak 3:21-22, Jon 7:20 §† 8:50 Jon 5:41 §† 8:51 Jon 5:24, Jon 6:40,47 §†† 8:53 Jon 4:12 §§† 8:55 Jon 7:28-29
§§§ 8:58 Jon 1:1 18 8:59 Jon 10:31

irə, mətə Iesu rərkwafə mier ia nimwə səvəi Kumwesən mamevən.

Iesu romasan iərmama riti nənimen rifwə

9 Nəpīn riti Iesu rukurau mətōni iərmama riti nəpīn rīnətui pehe irə nənimen rifwə. ² †Nənə nərmama me səvəi Iesu hərəs pen Iesu i mə, "Tahatən. Sin rino nərəhāien ro iəmā i rīnətui pehe nənimen rifwə, in uə səvənhi tata mīne mama?"

³ ††Miregi Iesu rini mə, "Ripko mhə nərəhāien səvəi iəmā i uə nərəhāien səvəi tata mīne mama səvənhi, mətə in rīnətui pehe nənimen rifwə mə Kumwesən rukurən noien nərmama hətōni niskaiien səvənhi nəpīn tromasan in. ⁴ †Nəpīn ia ran kitaha tsaməkeikei mho wok me səvəi Iəmā sə rīnərhi pehe iou iakuvehe. Nəpītəvien rauvehe. Iərmama riti ko ripko mhə wok ia nəpīn nəha. ⁵ ††Nəpīn iakamarə ia tīprənə, iou nukuraanien sə raməhiəpwīn nərmama ia tīprənə."

⁶ ††Iesu rini pam nəgkiariien me nəha, mərgəvəsi tīprənə, mo nəmtigei ia nīsəkwan, nənə muvehi nəmtigei nəha, mahakwi pen ia nəmri iəmā nəha, ⁷ ††mini pen tukwe in mə, "Evən ia nui Saeloam, maikuas raka nəmtigei ia nənimem." Nəhag nəha Saeloam nīpwran mə "Kərhi pen." Ro pen iəmā nəha revən, maikuas raka nəmtigei ia nənimen, mīrərig muvehe mamətə nari.

⁸ Nənə nəkur imwəni me mīne səməme hənətōni in ramase mane fwe kupwən kamhəni mə, "Rosi iəmā nəha in nəha fwe kupwən raməkure mamase mane uə rekəm?"

⁹ Irəha nēpwīn kamhəni mə, "Kwa in nə!" Mətə nēpwīn hənī mə, "Rekəm. Ripko mhə in, mətə iərmama riti rəmwhen irə."

Mətə iəmā nəha rini mə, "Kwa iou i iəmā nəha hi-aməni!"

¹⁰ Ro pen irəha hənī pen tukwe in mə, "Kīnəfo irə nənimem rətui?"

¹¹ Miregi iəmā nəha rini mə, "Iəmā nəha nəghīn nə Iesu ro nəmtigei, mahakwi pehe ia nənimek, mīni pehe tukw iou i mə, 'Evən ia nui Saeloam, maikuas raka nəmtigei ia nənimem.' Ro pen iakevən maikuas raka, nənə mətə nari."

¹² Miregi irəha hənī pen tukwe in mə, "Iəmā nəha in pəku?"

Miregi iəmā nəha rini mə, "Iakreirei."

Farisi me hərəs iəmā nəha mə kīnəfo irə nənimen rīnəmasan

¹³ Irəha hāiri iəmā nəha fwe kupwən nənimen rifwə mhəuvən tī Farisi me. ¹⁴ ††(Sapat riti nəha Iesu rino nəmtigei mo nəmri iərmama nəha rətui.) ¹⁵ Ro iamīnhi irə Farisi me kənəmhərəs pen mwi iəmā nəha mə, "Ikinəfo mətə nari?"

Miregi in rini pen tī nīrəha i mə, "In rahakwi pehe nəmtigei ia nənimek, iakaikuas raka irə, nənə təkwtəkwuni iakətə nari."

¹⁶ †Miregi Farisi me nēpwīn kamhəgkiari ia Iesu, mamhəni mə, "Iəmā i rīpko mhə Kumwesən rərhi pehe in tī nəri nə mə in rīpkisiai mhə Sapat." Mətə Farisi me nēpwīn mwi kamhəni mə, "Rəfo? Ko iəmā ərəha riti ro nīmtətien me iamīnhi? Rekəm!" Nənə irəha həuai irəha me tī nəgkiariien nəha.

¹⁷ ††Ro iamīnhi irə irəha hənī pen mwi tī iəmā nəha nənimen rifwə fwe kupwən mə, "Ikaməfni irə ia iəmā nəha rino nənimem rətui? In nəfe iərmama?"

Miregi iəmā nəha rini mə, "In profet riti."

¹⁸ Nəmā asori me səvəi nəkur Isrel həpwəh nokeikei-ien mə tuhəni nīpərhiēnien ia iəmā nəha mə fwe kupwən nənimen rifwə, mətə təkwtəkwuni nəha ramətə nari. Ro pen həkwein tata mīne mama səvənhi, ¹⁹ mhərəs pen irau i mə, "Rəfo? In i tinimīrau? Ko kīmīrau irouni mə nīpərhiēnien nəpīn rīnətui pehe irə nənimen rifwə? Nənə mə ro nīpərhiēnien rəfo in ramətə nari təkwtəkwuni?"

²⁰ Miregi tata mīne mama səvənhi krouni mə, "Kīmīrau iaroukurən mə tinimīrau i. Iaroukurən mwi mə nəpīn rīnətui pehe irə nənimen rifwə. ²¹ Mətə təkwtəkwuni in ramətə nari kīmīrau iaroureirei mə rəfo irə. Iaroureirei mwi mə sin rino nənimen rətui. Ramasan mə kīmīaha hiərəs pen in i. In ruvəpwīnari raka. Pwəh in rini nəgkiariien səvənhi." ²² ††(Tata mīne mama səvənhi krouni nəgkiariien me nəha tī nəri nə mə krouhekir nəmā asori me səvəi nəkur Isrel. Irəha hənərai sun raka mīnuə iərmama sə trīni irapw mə Iesu in Kristo, tuhəkoui irapw in, mhəpwəh nəsēnien mwi in ruvnimwə pehe ia nimwəfwaki səvənraha.)

²³ Nəri nəha ro irau krouni ianhi mə, "In ruvəpwīnari raka. Ramasan mə kīmīaha hiərəs pen in i."

²⁴ ††Ro iamīnhi irə irəha həkwein pen mwi iəmā nəha fwe kupwən nənimen rifwə nənə mhəni pen tukwe in mə, "Tikuvehi utə nəghi Kumwesən, mīni nīpərhiēnien. Kīmīaha iahəukurən mə iəmā i in iəmā ərəha."

²⁵ Miregi in rini mə, "Iou iakreirei mə iəmā nəha in iəmā ərəha uə rekəm. Mətə nəri kuatia iou iakukurən. Kupwən nənimek rifwə, mətə təkwtəkwuni nəha iakamətə nari."

²⁶ Miregi irəha hənī pen tukwe in mə, "In rino nəfe ia niram? Məfo irə mo nənimem rətui?"

²⁷ Miregi in rini mə, "Iakuvəni pehe raka tukumīaha i, mətə kīmīaha hiəpkregi mhə. Rəfo hiōkeikei mə tihəvehe mho kīmīaha nərmama me səvənhi uə?"

²⁸ Miregi irəha hənī ərəha iəmā nəha, mhəni mə, "Ik iərmama riti səvənhi, mətə kīmīaha nərmama me səvəi Moses. ²⁹ ††Kīmīaha iahəukurən mə Kumwesən rīnəgkiari m Moses, mətə iəmā i kīmīaha iahəreirei mə in ruku pəku."

³⁰ Miregi iəmā nəha rini mə, "Kwa nəri i ro nari riti. Kīmīaha hiəreirei mə iəmā i ruku pəku, mətə in rino

† 9:2 Eks 20:5, Esik 18:20, Luk 13:2,4 †† 9:3 Jon 11:4 † 9:4 Jon 5:17,20, Jon 11:9, 12:35 †† 9:5 Mat 5:14, Jon 8:12 †† 9:6 Mak 8:23 ††† 9:7 2King 5:10 ††† 9:14 Luk 13:14

§ 9:16 Jon 3:2, 7:43, Jon 9:31-33 §† 9:17 Jon 4:19 §†† 9:22 Jon 7:13 §† 9:24 Jos 7:19 §†† 9:29 Jon 8:14

nənimək rətui. ³¹ †Kitaha səukurən mə Kumwesən rīp-
kregi mhə nəfwakiiien me səvəi nəkur ərəha me, mətə
trīni minuə iərmama riti ramsiai Kumwesən, mamo
nəkwan, Kumwesən ramregi nəfwakiiien me səvənhi.
³² Fwe kupwən kino tīprənə meste pehe ipwet kīpkregi
raka mhə mə iərmama riti ro nəmri iərmama sə nəni-
men rīfwə rətui. ³³ ††Mə iəmə i rīpkuku pen mhə ti
Kumwesən in ko rīpko mhə nari riti.”

³⁴ †Miregi irəha həni pen tukwe in mə, “Kwa ik iəmə
ərəha fwe nəpīn ikinətui pehe irə meste pehe ipwet.
Ikuə tikəfo? Tikahātən kīmaha uə?” Nənə irəha həkou
irapw in ia nimwəfwaki, mhəpwəh nəseniien mwi in
ruvniwə pehe.

Iesu ruvehe ia tīprənə i mə truai nərmama

³⁵ Kīni pen ti Iesu i mə irəha həkou irapw iəmə nəha
iamīnhi. Ro pen in revən mətui iəmə nəha, mətōni,
mīni pen tukwe in mə, “Ikini nīpərhienien ia Iəmāti Iər-
mama uə rekəm?”

³⁶ Miregi iəmə nəha rīni mə, “Iəmā asori. Ni pehe ro
tukw iou i mə sin nə Iəmāti Iərmama pwəh iakini
nīpərhienien irə.”

³⁷ ††Miregi Iesu rīni pen tukwe in mə, “Ikinətə raka in.
Iou i sə iakaməgkiari mik, iou Iəmāti Iərmama.”

³⁸ Miregi iəmə nəha rīni mə, “Iərimənu. Iakini
nīpərhienien ia niram.” Nənə in rīnimwi nukurhun mi
ia nəmri Iesu, mīsiai in.

³⁹ ††Iesu rīni mə, “Iou iakuvehe ia tīprənə i mə takəkiri
nərmama. Səməmə nənimenraha rīfwə tuhətui mhətə
nari, mətə səməmə hamətə nari nənimenraha truvehe
mīfwə.”

⁴⁰ †††Farisi me nepwīn ipaka ti Iesu həregi nəgkiariien
nəha, nənə mhəni pen tukwe in mə, “Kīmaha mwi nə-
imemaha rīfwə uə rekəm?”

⁴¹ †††Miregi Iesu rīni pen ti nirəha i mə, “Ko nəmrīmia-
ha rīfwə ko nərəhaien səkimiaha rīwən. Mətə ti nəri nə
mə təkwtəkwuni kīmiaha hiaməni mə hiamətə nari
nərəhaien səkimiaha raməmak ihi ia kīmiaha.”

Iəmā sə ramətui ti sipsip me səvənhi

10 “Takani nīpərhienien tukumiaha i. Iərmama sə
rīpkukurau mhə ia kwəruə muvniwə ia koupə
səvəi sipsip me, mətə rəputə ia kwəpun əpə iti mati
pen ia nəkwai koupə nəha, iərmama nəha in iərmama
sə ramakres, mamousi iərmama. ² Mətə iərmama sə
rukurau ia kwəruə muvniwə ia koupə, in iərmama sə
ramətui ti sipsip me. ³ Iərmama sə ramərer ia kwəruə
raməsevər ia təpinhə ti iərmama nəha. Sipsip me
kamhəregi rerin. In raməkwe in nəghi sipsip me səvən-
hi kuatia kuatia, nənə miri irəha mhəier. ⁴ †Nəpīn in riri
səvənhi sipsip me pam mhəier, makupwən ia nirəha,
nənə sipsip me kamhəkurirə in, ti nəri nə mə
həukurən rerin. ⁵ Iərməpə riti sipsip me tuhəpwəh
nukurirəien in, mətə tuhap raka irə ti nəri nə mə

† 9:31 Sam 34:15, Sam 66:18, Aes 1:15, Prov 15:29 †† 9:33
Jon 9:16 † 9:34 Sam 51:5, Jon 9:2 †† 9:37 Jon 4:26 †† 9:39 Jon
3:17, Jon 8:15-16, Mat 13:11-15 ††† 9:40 Mat 15:14, 23:26 †††
9:41 Jon 15:22 § 10:4 Jon 10:27

həreirei rerin.” ⁶ ††Iesu rīni nusipekinien i ti nirəha,
mətə irəha həreirei nəfe nəha rani.

⁷ Ro pen Iesu rīni pen mwi ti nirəha i mə, “Takani
nīpərhienien tukumiaha i. Iou kwəruə səvəi sipsip me.
⁸ ††Irəha pam səməmə haməkupwən ia nirak mhəu-
vehe irəha nərmama səməmə kənamhakres, mamhousi
iərmama, mətə sipsip me həpkətərig mhə irəha. ⁹ ††Iou
kwəruə. Trīni minuə iərmama riti ruvniwə pehe ia ni-
rak, in trarə amasan, mukurən nuvniwə peheien,
mītei irapw, mətui nəveginien sənəni. ¹⁰ Iərmama nəha
ramakres rauvehe a mə trakres, mousi əpune sipsip
me, mouraha irəha. Mətə iou iakuvehe mə irəha
tuhəuvehi nīmiruien nənə mhəuvehi asori.

¹¹ ††Iou iərmama sə iakamətui amasan ti sipsip me.
Iərmama sə ramətui amasan ti sipsip me rerin ragien
a mə tremhə ti sipsip me səvənhi. ¹² ††Mətə iərmama
sə kaməroku pen min mə trətui ti sipsip me rīpko mhə
in iərmama pərhien sə ramətui ti sipsip me ti nəri nə
mə sipsip me nəha səvəi iərməpə. Nəpīn iərmama
nəha rətə kuri əpmin riti rauvehe, rəpwəh sipsip me
maiu map. Nənə kuri əpmin nəha ruvehe muvehi
nepwīn, mīrīpwi kīrkiri nepwīn. ¹³ Iərmama nəha raiu
map ti nəri nə mə in iərmama riti kaməroku a in. In ro
nəri auər a ia sipsip me nəha.

¹⁴ ††Iou iərmama sə ramətui amasan ti sipsip me. Iou
iakukurən sipsip me səiou, sipsip me səiou həukurən
mwi iou. ¹⁵ †††Ia noien nəha rəmwhen a mwi Tata
Kumwesən rukurən iou, iou mwi iakukurən Tata
Kumwesən, nənə iou rerik ragien a mə takemhə ti sip-
sip me səiou. ¹⁶ †††Səiou me nepwīn sipsip me həiwən
ia koupə i. Takaməkeikei mīpeki pehe mwi irəha, nənə
irəha tuhəregi rerik. Ro iamīnhi irə sipsip me nəha
tuhəuvehe mho touen kuatia. Iərmama kuatia tramə-
tui ti nirəha. ¹⁷ †††Tata Kumwesən rokeikei pik iou ti nəri
nə mə rerik ragien a mə takemhə ti nirəha. Takemhə ti
nirəha, nənə marə muvehi mwi nīmiruien səiou
rīrərig. ¹⁸ ††Rīpko mhə iərmama riti truvehi raka
nīmiruien səiou, mətə iou atukw takəsəni pen
nīmiruien səiou rəmwhen sə iakokeikei. Iakauvehi na-
soriien ti nəseniien nīmiruien səiou, mauvehi mwi na-
soriien ti nuvehiien mwi nīmiruien səiou rīrərig. In i
nəri Tata səiou rīməni tukw iou i mə takaməkeikei mo.”

¹⁹ ††Iesu rīni pam nəgkiariien me nəha nənə nəmə
asori me səvəi nəkur Isrel həuai mwi irəha me tukwe.
²⁰ ††Irəha həpik həni mə, “Iəmā nəha iəremhə ramarə
irə. In ramarməri. Rəfo kīmiaha hiamətərig in?”

²¹ Mətə irəha nepwīn həni mə, “Rekəm. Iərmama sə
iəremhə riti ramarə irə ko rīpkəgkiari mhə iamīnhi. Ko
iəremhə riti ro iərmama nənimen rīfwə rətui mətə
nari?”

§† 10:6 Jon 16:25 §†† 10:8 Jer 23:1-2, Esik 34:2-3 §† 10:9
Sam 118:20, Jon 14:6 §†† 10:11 Sam 23:1, Rev 7:17 §† 10:12
Wok Me 20:29 §† 10:14 Jon 10:27, 2Tim 2:19 §†† 10:15 Mat
11:27, Jon 15:13, 1Jon 3:16 §§† 10:16 Aes 56:8, Jon 11:52, 1Pit
2:25, Esik 34:23, Esik 37:24 §§§ 10:17 Fil 2:8-9 18 10:18 Jon
5:26, 14:31, Jon 19:11 19 10:19 Jon 7:43 20 10:20 Jon 7:20, 8:48

Nəmə asori me sāvai nəkur Isrel hənua tuhəkwi əpune Iesu ia kəruətəri

²² Nəpən nəha ruvəuvehe nəkur Isrel kamho nəveginien asori nəha kani mə Nəveginien sāvai Tetekesen. Kamho nəveginien nəha fwe Jerusalem ia nəpən sāvai nəkweiiien. ²³ Iesu ramavən ia kwopun riti ia nimwə sāvai Kumwesən kani mə Vrandā sāvai Solomon. ²⁴ †Nənə nəmə asori me sāvai nəkur Isrel həuvehe mheikurkura irə, mhəni pen tukwe in mə, “Kimiha tahameitenhi ik minesən? Trini minuə ik Kristo sə Kumwesən rīmāni mə trərhi pehe i, ni pehe tukumaha i, məpwəh nərkwafəien.”

²⁵ ††Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iakuvəni raka tukumiaha i, mətə kimiha hiəpkini mhə nīpərhiēnien ia nirak. Narimnari me nəha səməme iakamo ia nəghi Tata səiou kamhahātən pen mə iou sin. ²⁶ †Mətə kimiha hiəpkini mhə nīpərhiēnien ia nirak ti nəri nə mə rīpko mhə kimiha sipsip me səiou. ²⁷ ††Sipsip me səiou kamhəregi rerik. Iou iakukurən irəha, nənə irəha kamhəkurirə iou. ²⁸ ††Iakauvei pen nīmīruien rerin minraha. Irəha tuhəpkemhə mhə ia nəpən riti. Iərmama riti riwən truvehi raka irəha ia rəgik. ²⁹ Tata səiou sə ruvei pehe irəha miou, niskaiien sāvənhi rəpi raka nər-mama me pam. Iərmama riti riwən ko ruvehi raka irəha ia rəgin. ³⁰ Iou mīne Tata səiou kīmrau kuatia.”

³¹ †††Ia nəpən nəha nəmə asori me sāvai nəkur Isrel həpeki mwi kəruətəri me mə tuhəkwi əpune in. ³² Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iakino raka noien amasan me rīpik ia nəmrimiaha Tata Kumwesən ruvei pehe mə tako. Sə rəfo nəha mə tihəkwi əpune iou tukwe?”

³³ †††Miregi nəmə asori me sāvai nəkur Isrel həni pen tukwe in mə, “Kimiha tahəpkəkwi əpune mhə ik ti noien amasan riti sə ikino, mətə kimiha tahəkwi əpune ik ti nəri nə mə ikani ərəha Kumwesən. Ik iərmama a, mətə ikani mə ik Kumwesən.”

³⁴ †Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Rosi kimiha hiəpkəvsini raka mhə nəgkiariien i kīmərāi pen ia Loa səkimiaha uə? Rini iamīnhi irə minuə ‘Iakini minuə kimiha nə kumwesən me.’ ³⁵ ††Kitaha səukurən mə nəfe Nəkukuə Ikinan rani ko kīpkətəfi mhə. Ro iamīnhi irə mə Kumwesən rīnəkwein nər-mama me nəha səməme in rīməuvei pen nəgkiariien sāvənhi minraha minuə ‘kumwesən me,’ rəfo kimiha hiaməni ərəha iou? Iou iərmama i Kumwesən ruvərfi raka iou, mərhi pehe iou iakuvehe ia tīprənə i, mətə kimiha hiaməni mə iakani ərəha in, ti nəri nə mə iakini mə, ‘Iou Tini Kumwesən.’ ³⁷ Mə iou iapko mhə narimnari me səiou Tata rokeikei mə tako rərəha mə kimiha hiəni nīpərhiēnien ia nirak. ³⁸ ††Mətə mə iakamo narimnari me nəha, pərhiēn hiəpkini mhə nīpərhiēnien ia nirak, mətə tihəməkeikei mhəni nīpərhiēnien ia narimnari

† 10:24 Wok Me 3:11, 5:12, Luk 22:67 †† 10:25 Jon 4:26, 5:36, Jon 10:38 † 10:26 Jon 6:64, 8:45 †† 10:27 Jon 8:47, 10:3 †† 10:28 Jon 3:16, 6:39, Jon 18:9 ††† 10:31 Jon 8:59 ††† 10:33 Lev 24:16, Mat 26:65, Jon 5:18 † 10:34 Sam 82:6 †† 10:35-36 Mat 5:18 ††† 10:38 Jon 14:10-11

me nəha sə iakamo. Ia noien i kimiha tihəukurən, mhəukurən amasan mə Tata Kumwesən in i ia nirak iou nə irə.”

³⁹ ††Irəha haməmwur mwi mə tuhəkwtəmhirī Iesu, mətə in ramkeies raka ia rəginraha, ⁴⁰ †††mavən məpi simwin mwi ia nui aris Jotan, mevən ia kwopun nəha Jon ramo paptāes ikin fwe kupwən, mamarə ia kwopun nəha. ⁴¹ Nərmama həpik həuvehe tukwe, mhəni mə, “Jon rīpko nīmātēnien riti, mətə nəgkiariien me pam səməme in rīmāni ia iəmə i ho nīpərhiēnien.” ⁴² ††Ro pen nər-mama həpik ia kwopun nəha həni nīpərhiēnien ia Iesu.

Iesu ro Lasaros rətui mwi ia nemhəien sāvənhi

11 ††Iərmama riti ramemhə nəghin nə Lasaros. Imwəni fwe Petani. Petani in rukwənu sāvai Meri mīne piəvi Meri nəghin nə Marta. ² †††Meri nəha in pran sə rīnətəgi pen senta ia nisui Iərimənu səkitaha, mahakwi raka ia nīmwai nukwənen. Lasaros nəha in kitir-iməni. ³ †††Lasaros ramemhə iamīnhi irə ro pen kitir-iməni mi nəha krouərhi pen nəgkiariien riti revən ti Iesu, rouni mə, “Iərimənu. Ik riti sə ikokeikei pik ramemhə.”

⁴ †††Mətə nəpən Iesu riregi nəgkiariien nəha, rini mə, “Nemhəien i ko rīpko mhə Lasaros remhə anan. Ramarə irə mə nər-mama tuhətoni nasoriien sāvai Kumwesən. Nemhəien i in suatuk sə Kumwesən truvehi utə nəghi Tini irə.”

⁵ Iesu rokeikei pik Marta mīne piəvni Meri mīne kitir-imənrau Lasaros. ⁶ Ro iamīnhi irə nəpən in riregi mə Lasaros ramemhə, in rarə mwi nəpən kəru mwi ia kwopun nəha in ramarə ikin.

⁷ Nəpən nəha kəru rukurau nənə in rini pen ti nər-mama me sāvənhi mə, “Pwəh səuvən mwi fwe tənə Jutia.”

⁸ ††Miregi nər-mama me sāvənhi həni pen tukwe in mə, “Iahātən. Təkwtəkwuni a kwərha nəmə asori me ia Jutia hokeikei mə tuhəkwi əpune ik ia kəruətəri me. Mətə ikokeikei mə tikrərig mevən mwi fwe ikin?”

⁹ ††Miregi Iesu rini mə, “Kimiha hiəukurən mə aoa twelef ia ran. Trini minuə iərmama riti ramavən ia ran, tīpkapəti mhə ti nəri nə mə in ramətə nukuraanien sə raməhiəpwīn nər-mama ia tīprənə i. ¹⁰ ††Mətə trini minuə iərmama riti ramavən ia nəpən in trapəti ti nəri nə mə nukuraanien nəha riwən irə.”

¹¹ ††Iesu rini pam nəgkiariien me nəha, maripin mani pen ti nirəha i mə, “Kitaha riti Lasaros ramapri, mətə iakinamevən takəsəpwiri in.”

¹² Miregi nər-mama me sāvənhi həni pen tukwe in mə, “Iərimənu. Trini minuə in ramapri in truvehe məsanin.” ¹³ (Iesu rəgkiari ia Lasaros mə ruvamhə, mətə rerinraha ramrhi mə nīpwrai nəgkiariien sāvənhi mə in ramapri a.)

¹⁴ Ro pen Iesu rini pen atukwatukw ti nirəha i mə, “Lasaros ruvamhə. ¹⁵ Nənə nəpən rerik rirhi kimiha,

†† 10:39 Luk 4:30, Jon 8:59 ††† 10:40 Jon 1:28 †† 10:42 Jon 7:31 †† 11:1 Luk 10:38-39 ††† 11:2 Jon 12:3 ††† 11:3 Jon 11:36 ††† 11:4 Jon 9:3, 11:40 18 11:8 Jon 8:59 19 11:9 Jon 9:4-5 20 11:10 1Jon 2:11 21 11:11 Mat 9:24

iakagien mē iou iapkarē mhā ia kwopun nāha nāpin remhā irē. Nāri nāha trasitu ia kimiaha mo kimiaha hiāni nīpārhiēnien ia nirak. Mētā pwāh sāvūvān tukwe.”

¹⁶ †Ro iamīnhi irē Tomas nāha kani in mē “Mwirmwir,” rīni pen tī nārmama me nāha irāha min kamhākuriā ia Iesu mē, “Ramasan. Pwāh kitaha pam sāvūvān mhemhā kitaha min.”

Iesu rāgkiari vivi m Marta mine Meri

¹⁷ Nānā Iesu rapirapw ia Petani mētōni Lasaros rināmak nāpin kefā raka ia nīpāgi kārūāterei. ¹⁸ ††Rukwānu nāha Petani ipaka tī Jerusalem, kavān rāmwhēn ia kilometa kahar. ¹⁹ Nākūr Isrel me hāpik hāmāuvehe tī Marta mine Meri mē tuhāgkiari vivi mīnrau tī nāri nā mē kitirimānrau ruvāmā. ²⁰ Ro iamīnhi irē nāpin Marta rīregi mē Iesu rauvehe, in revān mētā in. Mētā Meri ramākure a ia nākwaī nimwā.

²¹ †Marta rīni pen tī Iesu i mē, “Iārimānu. Ko ramo ik ia kwopun i ko kitirimak rāpwāh nemhāien. ²² Mētā iou iakukurān mē tākwtākuni nāfe nāghin tikāres Kumwesān tukwe, in truvei pehe mik.”

²³ Mīregi Iesu rīni pen tukwe in mē, “Kitirimam trētui mwi ia nemhāien sāvānhi.”

²⁴ ††Mīregi Marta rīni pen tukwe in mē, “Iou iakukurān mē in trētui mwi ia nāpin sampam, nāpin nārmama tuhātui mwi ia nemhāien.”

²⁵ Mīregi Iesu rīni pen tukwe in mē, “Iou iārmama i iakamo nārmama sāmāme hāuvāmā hātui mwi ia nemhāien. Iou nīmīruien. Iārmama sē rani nīpārhiēnien ia nirak nāri auēr a mē remhā mētā trīmīru.

²⁶ ††Nānā iārmama sē ramīru, mani nīpārhiēnien ia nirak, trīpkemhā mhā ia nāpin rīti. Ikini nīpārhiēnien ia nāgkiariien i?”

²⁷ †††Mīregi Marta rīni pen tukwe in mē, “Ouāh, Iārimānu. Iakani nīpārhiēnien mē ik iāmā i kani mē Kristo. Ik Tīni Kumwesān. Ik iāmā i profet kupwān me hāmāni mē tikuvehe ia tīprānā i.”

²⁸ Marta rīni nāgkiariien nāha, nānā mārari mevān mē trākwein piāvni Meri. In revān māgkiari afafa min, mīni mē, “Iahatān sākrau in i ruvāuvehe, mamāres ik.” ²⁹ †††Nānā nāpin Meri rīregi nāgkiariien nāha, rīskāmter akwauakw, mevān tī Iesu. ³⁰ Iesu rīpkuvehe mhā ihi ia rukwānu nāha, mētā ramārer ihi ia kwopun nāha Marta rīnātōni in ikīn. ³¹ Nākūr Isrel me nāha sāmāme kamhākure irāha Meri ia nākwaī nimwā mamhāgkiari vivi min, hātōni Meri rīskāmter akwauakw mier irapw iruā. Ro pen irāha hākuriā in. Rerīnraha ramrhi mē rosi in ramevān mē trasāk ia kwopun kīnārkwafā nīpwrai kitirimāni ikīn.

³² †Nāpin Meri ruvehe ia kwopun nāha Iesu ramārer ikīn, mētōni, in rīnimwi nukurhun mi ia nānimen, mīni pen tukwe in mē, “Iārimānu. Ko ramo ik ia kwopun i ko kitirimak rāpwāh nemhāien.”

³³ Ia nāpin nāha Meri ramasāk. Nākūr Isrel me nāha sāmāme hāuvehe irāha min irāha mwi kamhasāk. Iesu

rātōni rerin rārkwāpīr, meiahag āfi tukwe, ³⁴ mīni mē, “Kīmiaha hiānārkwafā nīpwran pāku?”

Mīregi irāha hāni pen tukwe in mē, “Iārimānu. Uvehe mētōni.”

³⁵ ††Iesu rasāk.

³⁶ Ro pen nākūr Isrel me hāni mē, “Hātōni ro. Rosi in rokeikei pīk anan Lasaros.”

³⁷ ††Mētā irāha nepwin hāni mē, “Iāmā i rīnomasan raka iārmama rīti nānimen rīfwā. Rāfo in rīpkomasan mhā mwi Lasaros mē trāpwāh nemhāien?”

Iesu ro Lasaros rātui mwi ia nemhāien

³⁸ ††Ro iamīnhi irē Iesu rīregi mwi rārāha anan. In ruvehe ia kwopun kīnārkwafā nīpwrai Lasaros ikīn. Kīnārkwafā nīpwran ia nīpāgi kārūāterei rīti. Nānā kārūāterei rīti mwi ramārer tukuahag tārhuī nīpāg nāha. ³⁹ Iesu rīni mē, “Hāuvehi raka kārūāterei nāha.”

Mētā Marta, kitirimāi iāmā nāha sē ruvāmā, rīni pen tukwe in mē, “Iārimānu. In ruvāpein raka. In i nāpin sē ro kefā sāvānhi.”

⁴⁰ ††Mīregi Iesu rīni pen tukwe in mē, “Rosi ikīne-nouenou nāfe iakīmāni pehe tukw ik uā? Trīni mīnuā ikini nīpārhiēnien ia nirak, tikātā nasorīien sāvāi Kumwesān.”

⁴¹ Ro iamīnhi irē irāha hāuvehi raka kārūāterei nāha. Nānā Iesu rākwtā, mīni mē, “Tata. Iakani tanak tukw ik tī nāri nā mē ikuvāregi raka iou. ⁴² ††Iakukurān mē ikamregi iou ia nāpin me pam, mētā iakani nāgkiariien i mē trasitu ia nārmama me i kamhārer kuraukurau. Iakuā irāha tuhāni nīpārhiēnien mē ikīnārhi pehe iou.”

⁴³ Nāpin Iesu rīni pam nāgkiariien me nāha, rākwein āpwāmwis, mīni mē, “Lasaros! Ier irapw!” ⁴⁴ Nānā iāmā nāha sē ruvāmā rier irapw. Tīnari me nāha sē kīnārkwi rāgin mī mīne nīsūn mī irē mīne sē nāha kīnārkwi nānimen irē kamhāmāk ihi ia nīpwran. Nānā Iesu rīni pen tī nīrāha i mē, “Hāfi raka tīnari irē, pwāh ravān.”

Nāmā asori me hārai sun mē tuhousi āpune Iesu

⁴⁵ ††Nākūr Isrel me nāha sāmāme hāmāuvehe mhātī pehe Meri irāha hāpik hātōni nāfe Iesu rīno, nānā mhāni nīpārhiēnien ia Iesu. ⁴⁶ †††Mētā irāha nepwin hāvān tī Farisi me, mhāni pen nāfe Iesu rīno. ⁴⁷ Ro iamīnhi irē pris asori me mīne Farisi me housāsīmwin nāmā asori me sāvāi nākūr Isrel, mhāni mē, “Kitaha tsāfo i? Kwa iāmā i ramo nīmātāien me rīpīk. ⁴⁸ Trīni mīnuā kitaha sāsēni in ramo iamīnhi irē marīpin, nārmama me pam tuhāni nīpārhiēnien irē. Nānā nākūr Rom tuhāuvehe mhouraha nimwāfwaki sākītaha mīne nārmama me sākītaha.”

⁴⁹ Mētā irāha rīti nāghin nā Kaeafas in rauvehi wok sāvāi pris asori anan ia nuk nāha. In rīni pen tī nīrāha i mē, “Kīmiaha hiāreirei nari. ⁵⁰ †††Rāfo kīmiaha hiāpkātā mhā mhākūrān? Ko iārmama kuatīa remhā tī nākūr Isrel ramasan māpi raka kousi āpune kitaha nākūr Isrel me pam.”

† 11:16 Mak 14:31 †† 11:18 Mat 21:17 † 11:21 Jon 11:32
†† 11:24 Jon 5:29 †† 11:26 Jon 8:51 ††† 11:27 Jon 6:69 †††
11:29 Jon 11:20 † 11:32 Jon 11:21

† 11:35 Luk 19:41 ††† 11:37 Jon 9:6 † 11:38 Mat 27:60
††† 11:40 Jon 11:4,23-26 †† 11:42 Jon 12:30 † 11:45 Jon
4:48, 7:31 ††† 11:46 Luk 16:31 ††† 11:50 Jon 18:14

⁵¹ †Kaeafas ripkini atukw mhə nəgkiariien i, mətə in rauvehi wok səvəi pris asori anan ia nuk nəha, mani irapw nəgkiariien sə ruku pen ti Nənimwin Ikinan. Nəri nəha ripkier pehe mhə ihi, mətə in rukupwən mini irapw mə Iesu tremhə ti nəkur Isrel. ⁵² ††Mətə in tripkemhə mhə ti nirəha əpa nəkur Isrel, in tremhə mwi ti nipwnəti Kumwesən me səməme kamharə kirkiri ia tənəmtənə me, nənə mousəsımwin irəha ia kusen kuatia. ⁵³ ††Ia nəpin nəha nəmə asori me nəha hənəmrai sun mə tuhousi əpune Iesu.

⁵⁴ ††Ro iamınhi irə Iesu rəpwəh navən irapwien ia nəmri nəkur Isrel ia tənə Jutia, mətə in rəpwəh tənə səvənraha mevən ia taon riti nəghin nə Efrem. Taon nəha ipaka ti kwopun akwesakwes ikin. Iesu ramarə ikin irəha nərmama me səvənhi.

⁵⁵ ††Nəveginien asori nəha səvəi nəkur Isrel nəghin nə Pasova ruvəuvehe ipaka. Ro pen nərmama həpik həier ia kwopun me mhəutə pen fwe Jerusalem mə tuho irəha həmher ia nəmri Kumwesən kurirə Pasova ruvehe. ⁵⁶ ††Irəha kamhərer ia nimwə səvəi Kumwesən, mamhətui Iesu, mamhəgkiari minraha me, mamhəni mə, “Kimiaha hiaməfətərig irə? Rosi ko in ripkuvehe mhə ia nəveginien asori uə?” ⁵⁷ Irəha hənı ianhi ti nəri nə mə pris asori me mine Farisi me həuvəni raka nəkwənraha mə trini minuə iərmama riti rukurən kwopun Iesu ramarə ikin traməkeikei mini pen ti nirəha i nənə irəha tuhəuvən mhəkwtəmhiri in.

Meri rətəgi pen senta ia nisui Iesu

12 ††Nəpin sikis a mwi nəveginien asori nəha Pasova ruvehe. Ro pen Iesu revən ia Petani, imwei Lasaros. Lasaros nə iəmə sə Iesu rinəsəupwiri in ia nemhəien. ² †Irəha hənəpənə nəveginien riti sənəi Iesu fwe ikin. Marta rasui raka nəveginien. Lasaros in mwi riti ia nərmama me nəha səməme kamhani pəri nari irəha min. ³ ††Ia nəpin nəha Meri ruvehi nipəri senta kino ia nat atukwatukw nənimen rutə pik. In ruvehi mətəgi pen ia nisui Iesu mi, nənə minəmrai nisun mi ia nimwai nukwənən. Nəkwai nimwə ruvehe mukuər ia nipeki senta.

⁴ ††Mətə iərmama riti səvəi Iesu, nəghin nə Jutas Iskariot, iəmə nəha ripko mhə tui truvei pen Iesu ia rəgi nərmama səməme haməmwəki in, in rini mə, ⁵ ††Rəfo kipkəmri pen mhə nəmri nari ia senta nəha? Kukurən nuvehiien silin me kino ia silva irəha pam tri hantret, kuvei pen m nərmama nautə səvənraha riwən.” ⁶ Jutas ripkini mhə nəgkiariien nəha ti nəri nə mə in rokeikei mə trasitu ia nərmama nautə səvənraha riwən. Mətə in rini nəgkiariien nəha ti nəri nə mə in rauvehi tənəripw irəha kamhəvai pen mane irə, nənə nəpin nepwin ramakres afafa nipərin səvənhi.

⁷ ††Mətə Iesu rini mə, “Əpwəh nəskiiien prən i. In rino nəri i rerin ramrhi nəpin tukinimwi iou irə. ⁸ ††Nərma-

ma nautə səvənraha riwən tiharə kimiaha minraha nəpin me, mətə iou tapkarə pəri mhə kitaha m kimiaha nəpin me.”

⁹ ††Nəkur Isrel me həpik həregi mə Iesu in ia kwopun nəha, həregi həuvən tukwe. Irəha həkəuvən mhə mə tuhətoni Iesu əpa, mətə həuvən mə tuhətoni mwi Lasaros. Lasaros nə in iəmə sə Iesu rinəsəupwiri in ia nemhəien. ¹⁰ Pris asori me hərai sun mə tuhousi əpune Lasaros mwi, ¹¹ ††ti nəri nə mə nəkur Isrel me həpik, nəpin hətoni mə in ruvəmıru mwi, hənı nipərhiien ia Iesu, nənə mhəpwəh nukurirəien nəmə asori me səvənraha.

Iesu revən mapirapw fwe ia Jerusalem nərmama həgnəgini in

¹² Kini rakwakwi irə, nərmama me nəha səməme həuvən ti nəveginien asori nəha Pasova həregi mə Iesu rauvehe ia Jerusalem. Nərmama me nəha həpik. ¹³ ††Həuvehi nimwai nəmwir mhəuvehi mhəier ia taon mhəuvən mhətə in rauvehe ia suatuk, kamhəkwein əpwəmwis mə,

“Səgnəgini Kumwesən!

Səkwein amasan ia iəmə i rauvehe ia nəghi Iərimənu səkitaha!

Səkwein amasan irə, in kig səvəi nəkur Isrel!”

¹⁴ Iesu rətə kwəti togki riti nənə rəkure irə. Nəri nəha ramesi pen nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan. Rini iamınhi irə minuə,

¹⁵ “Nəkur Saeon ††† tihəpwəh nehekiriien.

Hətə ro kig səkimiaha rauvehe, maməkure ia kwəti togki riti.”

¹⁶ ††Ia nəpin nəha nərmama me səvəi Iesu hərəirei nipwrai narimnari me i. Mətə kurirə irə, kuvehi utə raka Iesu revən fwe ia neiai, rerinraha rirhi mə kimərai pen narimnari me i ia Nəkukuə Ikinan raməgkiari irə. Rerinraha rirhi mwi mə nərmama me hənə narimnari me i irə.

¹⁷ ††Iesu rino Lasaros rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Nərmama me nəha səməme kamhərer irəha min ia nəpin nəha in rinəkwein Lasaros irə mə trier ia nipəgi kəruətərei irəha kamhəripin mamhəni irapw nəfe irəha hənətoni. ¹⁸ Nərmama həpik hənəuə tuhətoni Iesu ti nəri nə mə irəha kamhəregi mə in rino nımtətien nəha. ¹⁹ ²⁰Ro iamınhi irə Farisi me kamhəni pen ti nirəha me i mə, “Hətoni ro, kitaha ko səpko anan mhə nari riti! Təkwtəkwuni nəha nərmama me pam kamhəkurirə in!”

Iesu rini irapw mə traməkeikei memhə

²⁰ Nəkur Kris me nepwin nəha ikin kamhəfwaki irəha nərmama me nəha səməme hənəutə pen fwe Jerusalem ti nəveginien asori. ²¹ ††Nəkur Kris me nəha həuvehe ti Filip. (Filip imwəni fwe Petsaeta ia tənə Kalili.) Həuvehe mhəni pen tukwe in mə, “Iəmə asori.

† 11:51 Jen 50:20 †† 11:52 Jon 10:16, 17:21, 1Jon 2:2 †
11:53 Jon 5:18 †† 11:54 Jon 7:1 †† 11:55 2Kron 30:17, Wok Me
21:26 ††† 11:56 Jon 7:11 ††† 12:1 Jon 11:1,43 § 12:2 Luk
10:40 §† 12:3 Luk 7:37-38 §†† 12:4 Jon 18:3 §† 12:5 Mat
19:21 §†† 12:7 Jon 19:40 §† 12:8 Dut 15:11

§† 12:9 Jon 11:43-44 §†† 12:11 Jon 11:45 §†† 12:13 Mat
27:42, Jon 1:49 §§§ Nəgkiariien i ‘Saeon’ nəghi Jerusalem. 18
12:16 Jon 2:22 19 12:17 Jon 11:43-44 20 12:19 Jon 11:48 21
12:21 Jon 1:44, Luk 19:3, 23:8

Kimaha iahokeikei mā tahātoni Iesu." ²² Ro iaminhi irā Filip revān mini pen tī Antru, nānā rouevān rouni pen tī Iesu.

²³ †Nānā Iesu rini pen tī nirāha i mā, "Tākwātākwuni nāha nāpin sē Kumwesān truvehi utā nāghi Iāmāti Iārmama irā ruvāuvehe. ²⁴ ††Iakani nīpārhiēnien tukumiaha i. Nuni nari riti ko rīpkukua mhā kwānkwan trīni minua rīpkukupwān mhā mīmwei irapw ia tīprānā memhā. Mātā mā remhā trukua kwānkwan rīpik. ²⁵ †Iārmama sē rokeikei pīk nīmīruien sāvānhi trarfai irā, mātā iārmama sē rāmwāki nīmīruien sāvānhi ia tīprānā i in trākwātāmhiri nīmīruien sāvānhi mamevān muvehi nīmīruien rerin. ²⁶ ††Iārmama sē ramo tukwini nari miou tramākeikei mukurirā iou. Nānā kwopun pāku iakamarā ikin iārmama sē ramo tukwini nari miou in mwi trarā ikin. Iārmama sē ramo tukwini nari miou Tata Kumwesān trisiai in.

²⁷ ††Tākwātākwuni nāha iakregi rārāha anan. Nānā takāfni mwi irā? Ko iakini mā 'Tata uvehi raka nāmisiēn sē rauvehe tukw iou? Rekām, kwa in nā iakīmāuvehe tukwe mā nāpin i treste iou iaminhi irā. ²⁸ ††Tata uvehi utā nāghim!"

Tākwātākwuni a mwi kregi nāgkiariēn riti ruku pen ia neiai muvehe. Nāgkiariēn nāha rini mā, "Iou iakuvāuvehi utā raka nāghik, nānā tākwātākwuni nāha takuvehi utā mwi." ²⁹ ††Nārmama sāmāme kamhārer ipaka tukwe hāregi hāni mā, "Kwa karuāruā!" Nepwīn hāni mā, "Agelo riti rāgkiari pen min."

³⁰ †Mīregi Iesu rini pen tī nirāha i mā, "nāgkiariēn nāha rīpkuvehe mhā mā iou takregi. Mātā ruvehe mā kimiaha tihāregi. ³¹ ††Tākwātākwuni nāha rino nāpin sē Kumwesān trārpwīn noien ārāha me kamo ia tīprānā i. Tākwātākwuni nāha in trākoui irapw Setan sē ramārimānu ia tīprānā i. ³² ††Nānā iou, nāpin kuvehi utā iou iakaraka ia tīprānā, takvi pehe nārmama pam hāuvehe tukw iou." ³³ ††Iesu rini nāgkiariēn i mani āuenhīn mā trāfemhā irā.

³⁴ ††Ro pen nārmama hāni pen tukwe in mā, "Kimaha iahāuvāregi raka ia Loa sākītaha mā nāpin Kristo truvehe in tramarā rerin. Rāfo ikani mā tukuvehi utā Iāmāti Iārmama? Sin nāha Iāmāti Iārmama nāha?"

³⁵ †Mīregi Iesu rini pen tī nirāha i mā, "Nukuraanien sē ramāhiārpwīn kimiaha trarā nāpin ouihī a mwi kimiaha min. Havān nāpin nukuraanien i ramarā ihi kimiaha min, kamo nāpitāvien ruvehe mousāman kimiaha. Iārmama sē ramavān ia nāpitāvien rīreirei kwopun ramevān ikin. ³⁶ ††Nāpin nukuraanien i ramarā ihi kimiaha min, tihāni nīpārhiēnien irā. Ia suatuk nāha kimiaha tihāuvehe mho nīpwnāti nukuraanien ia kimiaha." Nāpin Iesu rini pam nāgkiariēn me i, in rāpwāh irāha, mevān mārkwafā.

Nākur Isrel hāpwāh nīniēn nīpārhiēnien ia Iesu

³⁷ Iesu rino auā a nīmtātien me rīpik ia nāmri nākur Isrel mātā irāha hāpkini mhā nīpārhiēnien irā.

³⁸ ††Noien i rier pehe iaminhi mā nāgkiariēn i Profet Aesēa rīmāni fwe kupwān truvehe mukua irā. In rīmāni iaminhi irā minua, "Iārimānu. Sin rini nīpārhiēnien ia nāgkiariēn sākīmaha?"

Iārimānu ro pui niskaiēn sāvānhi m sin?"

³⁹ ††Ro iaminhi irā irāha ko hāpkini mhā nīpārhiēnien ia Iesu tī nāri nā mā Profet Aesēa rīmāni mwi minua,

⁴⁰ "Kumwesān rino nānimenraha rīfwā, nānā māsisāg ia nātārigien sāvānraha. In rino iaminhi kamo irāha hātā nari ia nānimenraha, mhāukurān nari ia rerinraha, mhārārig, nānā tako irāha hāuvehe mhāsānīn."

⁴¹ ††Profet Aesēa rīmāni nāgkiariēn me i tī nāri nā mā in rīnātoni nasoriēn sāvāi Iesu, nānā māgkiari irā.

⁴² †Mātā pārhiēn nāmā asori me hāpik kwopti irāha mwi hāni nīpārhiēnien ia Iesu. Mātā tī nāri nā mā kamhāhekir Farisi me, hāpwāh nīni irāpwien. Irāha hāpwāh nokeikeiēn mā Farisi me tuhārhi irapw irāha ia nīmwāfwāki sāvānraha. ⁴³ †Nāmā asori me i hokeikei mā nārmama tuhamāmwur ia nāgnāgīniēn irāha. Irāha hokeikei sē nāha māpi raka mā Kumwesān trāgnāgīni irāha.

⁴⁴ ††Ia nāpin nāha Iesu rākwein āpwāmwis, mīni mā, "Iārmama sē rāni nīpārhiēnien ia nīrak, rīpkini āpa mhā nīpārhiēnien ia nīrak, mātā rāni nīpārhiēnien ia Iāmā sē rīnārhi pehe iou. ⁴⁵ †Nānā iārmama sē ramātā iou, ramātā mwi Iāmā sē rīnārhi pehe iou. ⁴⁶ ††Iou iakīmāuvehe ia tīprānā i iakāmwhēn ia nukuraanien. Ro iaminhi irā, iārmama sē rāni nīpārhiēnien ia nīrak trīpkarā mhā ia nāpitāvien.

⁴⁷ ††Iārmama sē ramregi nāgkiariēn me sāiou, māpwāh noien nāfe iakani, tapkārpwīn mhā noien ārāha sāvānhi. Iou iāpkuvehe mhā ia tīprānā i mā takārpwīn noien ārāha sāvāi nārmama, mātā iakuvehe mā takuvehimīru irāha. ⁴⁸ †Mātā iārmama sē rauvei pehe tākutān miou, māpwāh mwi nīniēn nīpārhiēnien ia nāgkiariēn me sāiou, nari riti nāha ikin tukārpwīn pen min tukwe. Ia nāpin sampam tukārpwīn pen min tī nāri nā mā rini nāri auā a ia nāgkiariēn sāiou sē iakīmāni. ⁴⁹ †Tro iaminhi irā tī nāri nā mā nāgkiariēn me i sāiou rīpkuku pehe mhā ia nīrak a. Mātā Tata Kumwesān sē rīnārhi pehe iou iakuvehe, in nā rīmāni pehe nākwān tukw iou i mā nāfe noien sāvāi nāgkiariēn takesi pen mīne nāfe nāgkiariēn takini. ⁵⁰ †Nānā iakukurān mā nāgkiariēn i sāvānhi in nā nukune nīmīruien rerin. Ro iaminhi irā nāfe iakani, mani makurirā a nāfe nāgkiariēn Tata Kumwesān rīmāni pehe tukw iou i."

† 12:23 Jon 13:31-32, Jon 17:1 †† 12:24 1Kor 15:36 † 12:25 Mat 16:25 †† 12:26 Jon 14:3, 17:24 †† 12:27 Sam 6:3, 42:5, Mat 26:38 ††† 12:28 Mat 3:17 ††† 12:29 Wok Me 23:9 † 12:30 Jon 11:42 †† 12:31 Jon 9:39, 14:30 ††† 12:32 Jon 3:14 †† 12:33 Jon 18:32 ††† 12:34 Sam 89:4,36, Sam 110:4, Aes 9:7, Dan 7:14 †† 12:35 Jon 7:33, 8:12, 1Jon 2:10-11 †† 12:36 Efes 5:8

††† 12:38 Rom 10:16 ††† 12:39 Mat 13:15 ††† 12:41 Aes 6:1 18 12:42 Jon 7:48, 9:22 19 12:43 Jon 5:44 20 12:44 Mat 10:40 21 12:45 Jon 14:9 22 12:46 Jon 8:12, 12:35 23 12:47 Jon 3:17, 8:15 24 12:48 Hip 4:12 25 12:50 Jon 8:26,28

Iesu raikuas ia nisui narmama me savanhi

13 †Trakwakwi tuko naveginien asori naha Pasova. Iesu rukuran ma napin savanhi ruvavehe ipaka na trapwah tiprane i mevän ti Tata Kumwesän. Napin me in ramokeikei narmama me savanhi samame kamharä ia tiprane i, mamokeikei iräha napin me meste pehe napin in tremhä irä.

² ††Ia naruaräv Iesu mine narmama me savanhi kamhani päri nari. Setan rinämri pen raka natarigien riti ia reri Jutas Iskariot, tini Saemon, ma truvei pen Iesu ia rägi narmama samame hamämwäki in. ³ †Iesu rukuran ma Tata Kumwesän ruvavei pen raka narimnari me pam ia rägin. In rukuran mwi ma fwe kupwän in rapwäh Kumwesän muvehe, nänä takwtäkwuni in trirärig mevän mwi ti Kumwesän. ⁴ Ro iamihhi irä in riskämter ia kwopun naha kamhani päri nari ikin, muvehi raka karkahu savanhi, nänä muvehi tinari riti mwi kamärai raka napwtigien irä, mätoti. ⁵ Mätoti pam, mivi pen nui ia nari kamaikuas ia nisui iarmama irä, nänä minamaikuas ia nisui narmama me savanhi, nänä mamrai raka napwtigien ia tinari sä in rinätoti irä.

⁶ Napin in ruvehe ti Saemon Pita, Pita rini pen tukwe in ma, "Iärimänu. Ikuä tikaikuas mwi ia nisuk mi?"

⁷ Miregi Iesu rini pen tukwe in ma, "Näri i iakamo ikreirei takwtäkwuni, mäta kurirä ikin tikukurän."

⁸ Miregi Pita rini pen tukwe in ma, "Rekam. Ko iakapwäh näsenien ik ikaikuas ia nisuk mi ia napin riti."

Miregi Iesu rini pen tukwe in ma, "Mä iapkaikuas mhä ia niram, tukapwäh ninien mwi ma ik iarmama riti säiou."

⁹ Miregi Saemon Pita rini pen tukwe in ma, "Iärimänu. Mä ro iamihhi irä, tikapwäh naukuas äpaien ia nisuk mi, mäta tikaikuas mwi ia tipage rägik mi mine nukwänek."

¹⁰ ††Miregi Iesu rini pen tukwe in ma, "Iarmama sä rinaru raka traru mwi ti näfe? Nipwran rinämher pam raka, mäta nisun mi äpa tramäkeikei maikuas mwi ia nirau. Kimiaha hiänämher raka, mäta ripko mhä kimiaha pam." ¹¹ Iesu ruvükurän raka sin ia niräha truvei pen in ia rägi narmama samame hamämwäki in. Ro pen in rini ianhi ma, "Ripko mhä kimiaha pam hiämher."

¹² Napin Iesu raikuas pam ia nisunraha, rarkahu mwi karkahu savanhi, mevän mwi mäkuere ia tämwhekin, nänä mini pen ti niräha i ma, "Kimiaha hiükurän nipwrai näri i iako m kimiaha? ¹³ ††Kimiaha hiamäkwein iou ma 'Iahatän' mine 'Iärimänu.' Nänä hiamäni atukwatukw a, ti näri nä ma nipärhienien iou Iahatän säkimiaha mine Iärimänu säkimiaha. ¹⁴ †††Ro iamihhi irä ma iou iakinaikuas ia nisumiaha iamihhi, ramasan ma kimiaha mwi tihaikuas ia nisumiaha me. ¹⁵ †††Iou iako noien i mahatän kimiaha irä ma kimiaha tiho

rämwhen iou iakino m kimiaha. ¹⁶ †Iakani nipärhienien tukumiaha i. Iarmama sä ramo tukwini nari ripkasori mhä ia iämä asori savanhi. Iarmama sä kamärhi in ti nuvehien nägkariien in ripkasori mhä ia iarmama sä ramärhi in. ¹⁷ ††Täkwäkwuni naha kimiaha hiükurän amasan narimnari me i, ro iamihhi irä trini minuä hio iamihha irä, kimiaha rerimäha tragien."

Iesu rini irapw ma tukuvei pen in ia rägi narmama samame hamämwäki in

¹⁸ †††Iou iapkägkari mhä ia kimiaha pam. Iakukurän amasan samame iakinärpwi rägik ia niräha. Mäta nägkariien i ia Näkukuä Ikinan tramäkeikei muvehe mukuä. Rini ma, 'Iarmama sä kupwän iarouäni nari kimrau min, mäta takwtäkwuni naha in ruvavehe minämwäki iou.'

¹⁹ ††Iou iakani irapw näri i tukumiaha takwtäkwuni, napin rapwäh ihi nier peheien. Mäta napin trier pehe irä, nänä kimiaha tihäni nipärhienien ia nirak ma iou i in i. ²⁰ †††Iakani nipärhienien tukumiaha i. Iarmama sä ramäsevär ia rerin ti iarmama riti säiou sä takärhi pen i rämwhen ma ramäsevär mwi ia rerin tukw iou. Nänä iarmama sä ramäsevär ia rerin tukw iou rämwhen ma ramäsevär mwi ia rerin ti Kumwesän sä rinärhi pehe iou iakuvehe."

²¹ ††Napin Iesu rini pam nägkariien me naha, riregi räräha fwe ia rerin, mini irapw ma, "Iakani nipärhienien tukumiaha i ma kimiaha riti truvei pen iou ia rägi narmama samame kamhämwäki iou."

²² Nänä narmama me savanhi häti pen mhätöni iräha me, mhäreirei ma Iesu rani sin. ²³ †††Iräha riti Iesu rokeikei pik, in ramäkure ipaka ti Iesu. ²⁴ Ro pen Saemon Pita ruini pen känkarpwä min ma träres ro Iesu ma iarmama sin naha in rani.

²⁵ Ro iamihhi irä iarmama naha räkuere päpän ipaka ti Iesu, märes in ma, "Iärimänu, sin naha ikani?"

²⁶ Miregi Iesu rini ma, "Iarmama sä takäwsen bred meitesi ia nise nari muvei pen min, iarmama naha i naha." Nänä in ruvehi nipäri bred riti, meitesi ia nise nari, muvei pen m Jutas tini Saemon Iskariot. ²⁷ †††Nänä Jutas ruvehi bred, takwtäkwuni a mwi Setan ruvnimwä ia rerin.

Nänä Iesu rini pen tukwe in ma, "Näfe naha ikuä tiko, iko akwauakw." ²⁸ Iesu rini nägkariien naha ti Jutas, mäta narmama me naha kamhani päri nari iräha min häreirei ma rini pen ti näfe. ²⁹ †††Nepwin rerinraha rirhi ma rosi Iesu rimäni pen tukwe in ma trevän muvehi nämri naveginien riti uä trevän muvei pen mane nepwin m narmama nautä savänraha riwän. Rerinraha rirhi iamihhi ti näri nä ma Jutas ramätui ti tänäripw sä iräha kamhävai pen mane me savänraha irä. ³⁰ Ro iamihhi irä napin Jutas ruvehi raka bred, rärer, mier akwauakw a. Ia napin naha ruvöpitäv.

† 13:1 Jon 7:30, 12:23, Jon 15:13, 1Jon 3:16, Fil 2:8 †† 13:2 Luk 22:3, Jon 13:27 † 13:3 Jon 3:35, 16:28 †† 13:10 Jon 15:3, Jon 6:64, 70-71 †† 13:13 Mat 23:8, 10 ††† 13:14 Mat 20:28, Luk 22:27 ††† 13:15 Fil 2:5, Kol 3:13, 1Pit 2:21

§ 13:16 Mat 10:24 †† 13:17 Mat 7:24, Jem 1:25 ††† 13:18 Sam 41:9 †† 13:19 Jon 14:29, 16:4 ††† 13:20 Mat 10:40 †† 13:21 Jon 12:27 †† 13:23 Jon 19:26, 20:2, Jon 21:7, 20 ††† 13:27 Jon 13:2 ††† 13:29 Jon 12:6

Saemon Pita trini mā rīreirei Iesu

³¹ †Nāpīn Jutas ruvāier raka, Iesu rīni mā, “Tākwāk-wuni nāha rīno nāpīn sē tukuvehi utā nāghi Iāmāti Iārmama irā, nānā nā in truvehi utā nāghi Kumwesān.

³² ††Trini minuā in ruvehi utā nāghi Kumwesān, Kumwesān in mwi truvehi utā in revān marā irau min. In tro tākwāk-wuni a mwi.

³³ †Nīpwnātik me. Ko iapkarā āpwāmwis mhā kitaha m kīmiaha. Kīmiaha tihāpkātui iou, mātā takīni pehe mwi nāgkiariien kuatia a m kīmiaha nāha tākwāk-wuni sē iakīmāni pen m nāmā asori me sāvāi nākūr Isrel fwe kupwān. Iakīmāni pen tī nīrāha i mā, ‘Kīmiaha ko hīāpkāuvān mhā nāha kwopun iakamevān ikīn.’

³⁴ ††Nāgkiariien vi riti takuvei pehe m kīmiaha tākwāk-wuni mā tiho. Kīmiaha tihāmākeikei mhōkeikei kīmiaha me. Rāmwhēn iou iakōkeikei kīmiaha ia noien a mwi nāha kīmiaha tihāmākeikei mhōkeikei kīmiaha me. ³⁵ Trini minuā kīmiaha hīōkeikei kīmiaha me iamīnhi irā, nārmama me pam tuhāukurān mā kīmiaha nārmama me sāiou.”

³⁶ ††Nānā Saemon Pita rāres pen in mā, “Iārimānu, tikevān pāku?”

Mīregi Iesu rīni mā, “Kwopun pāku iakamevān ikīn nāha tākwāk-wuni, ko ipkukurirā mhā iou mātā kurirā irā tipkukurirā iou.”

³⁷ Mīregi Pita rīni mā, “Iārimānu takāpwāh nukurirāien ik nāha tākwāk-wuni tī nāfe? Iou rerik ragien a mā takemhā tukw ik.”

³⁸ Mīregi Iesu rīni pen tukwe in mā, “Ikīni mā rerim ragien a mā tikemhā tukw iou? Iakani nīpārhiēnien tukw ik i kurirā rāiā rakaka tikīni m kahar mā ikreirei iou.”

Iesu ramāgkiari vivi m nārmama me sāvānhi

14 ††Nānā Iesu rīni pen tī nīrāha i minuā, “Rerīmiaha rāpwāh nāpouien. Kīmiaha tihāmākeikei mhāni nīpārhiēnien ia Kumwesān, mhāni mwi nīpārhiēnien ia nīrak. ² Ia nākwai nīmwhā sāvāi Tata sāiou nākwān rīpīk. Iakīnamevān takāpnāpenā ia kwopun riti sākīmiaha. Nāgkiariien i ro nīpārhiēnien. Mā neikuāien ko iakāpwāh nīnīien tukumīaha. ³ ††Takevān māpnāpenā ia kwopun riti sākīmiaha, māpnāpenā pam nānā mīrārig pehe mwi mīpeki pehe kīmiaha ia nīrak mā kīmiaha tihārā ia kwopun iakamarā ikīn. ⁴ Kwopun nāha iakamevān ikīn kīmiaha hīāuvāukurān raka suatuk sāvānhi.”

Iesu in suatuk tī nevānien tī Tata Kumwesān

⁵ Mīregi Tomas rīni pen tukwe in mā, “Iārimānu. Kīmahā iahāreirei kwopun nāha ikamevān ikīn. Tahāfukurān suatuk ramevān ia kwopun nāha?”

⁶ †Mīregi Iesu rīni pen tukwe in mā, “Iou suatuk. Iou nīpārhiēnien. Iou nīmīruien. Iārmama riti ko rīpkevān atukw mhā tī Tata Kumwesān trini minuā iou iapkuve-

hi mhā in mevān. ⁷ ††Trini minuā kīmiaha hīāukurān iou, tihāukurān mwi sāiou Tata. Tākwāk-wuni mamevān hīāuvāukurān raka in, mhānātoni raka in.”

⁸ Mīregi Filip rīni pen tukwe in mā, “Iārimānu. Ahatān ro Tata Kumwesān pwāh kīmahā iahātoni. Nāri nā in nā kīmahā iahōkeikei.”

⁹ ††Mīregi Iesu rīni pen tukwe in mā, “Filip, iakīnarā tui kitaha m kīmiaha, mātā ikamreirei ihi iou? Iārmama sē ramātoni iou, ramātoni Tata sāiou. Rāfo ikīni mā ‘Ahatān ro Tata Kumwesān pwāh kīmahā iahātoni?’

¹⁰ ††Kwa iou nā ia Tata Kumwesān, Tata Kumwesān in i ia nīrak. Ipīkīni mhā nīpārhiēnien irā uā? Nāgkiariien me i sāmāme iakāni pehe tukumīaha i rīpko mhā nāgkiariien atukw sāiou, mātā Tata Kumwesān ia nīrak ramō wok me sāvānhi. ¹¹ ††Ro iamīnhi irā kīmahā tihāmākeikei mhāni nīpārhiēnien ia nīrak nāpīn iakīni iamīnhi irā minuā ‘Iou nā ia Tata Kumwesān, Tata Kumwesān in i ia nīrak.’ Mā rekām tihāmākeikei mhāni nīpārhiēnien ia nīrak tī nāri nā mā hīamātoni wok me i iakāmo. ¹² ††Iakāni nīpārhiēnien tukumīaha i iārmama sē rāni nīpārhiēnien ia nīrak, in mwi tro wok me i iakāmo. Ouāh pārhiēn in tro wok asori me māpī raka wok me i iakāmo tī nāri nā mā iakamevān tī Tata Kumwesān. ¹³ ††Nāfe nāri kīmahā tihāres ia nāghīk, iou tako mā wok me i Tīni Kumwesān ramō truvehi utā nāghi Tata sāvānhi. ¹⁴ Trini minuā hīāres nāri riti miou ia nāghīk, iou tako.”

Iesu rīni mā tramākeikei mārhī pehe Nānīmwin Ikinan

¹⁵ ††Trini minuā kīmiaha hīōkeikei iou, tihāmākeikei mhō nāgkiariien me sāiou. ¹⁶ ††Nānā takāres Tata Kumwesān, nānā in truvei pehe Iasitu riti mwi m kīmiaha in trarā rerīn kīmiaha min. ¹⁷ ††Iasitu nā in nā Nānīmwin nā nukune nīpārhiēnien. Nārmama sāvāi tīprānā i ko hāpkuvehi mhā Nānīmwin nā tī nāri nā mā irāha hāpkātoni mhā, mhāreirei in. Mātā kīmiaha hīāukurān in, tī nāri nā mā in ramārā kīmiaha min nānā trīpkarā ia rerīmiaha. ¹⁸ ††Iou tapkāpwāh mhā kīmiaha rāmwhēn ia nākwārhakwārha kemhā tāni irāha. Takrārig mwi tukumīaha. ¹⁹ ††Trīpko mhā tui nārmama sāvāi tīprānā i tuhāpkātoni mhā iou, mātā kīmiaha tihātoni iou. Nānā tī nāri nā mā iou iakāmīru, kīmiaha mwi tihāmīru. ²⁰ ††Tro nāpīn sāvāi narīmīnari me i, nānā kīmiaha tihāukurān mā iou nā ia Tata sāiou, kīmiaha i ia nīrak, nānā iou nā ia kīmiaha. ²¹ ††Iārmama sē ruvāregi raka nāgkiariien me sāiou, trini minuā ramō nāgkiariien me nāha, in nāha iārmama sē rokeikei pārhiēn iou. Iārmama sē rokeikei pārhiēn iou iamīnhi irā, sāiou Tata trokeikei in, nānā iou mwi takōkeikei in, mō pui pen iou min.”

21:18-19 ††† 14:1 Jon 14:27 ††† 14:3 Jon 12:26, 17:4 § 14:6 Jon 11:25, Rom 5:1-2, Hip 10:20 †† 14:7 Jon 8:19 ††† 14:9 Jon 12:45, Kol 1:15, Hip 1:3 †† 14:10 Jon 12:49, 14:24 ††† 14:11 Jon 10:38, 14:20 †† 14:12 Mak 16:19-20 †† 14:13 Mat 7:7, Jon 15:16 ††† 14:15 Jon 15:10, 1Jon 5:3 ††† 14:16 Jon 14:26, 15:26, Jon 16:7 ††† 14:17 Mat 10:20, Jon 16:13, Rom 8:26 18 14:18 Jon 14:3 19 14:19 Jon 16:16 20 14:20 Jon 17:21-23 21 14:21 Jon 15:10, 16:27

† 13:31 Jon 12:23 †† 13:32 Jon 17:5 † 13:33 Jon 7:33-34
†† 13:34 Jon 15:12,17, 1Jon 3:23, 2Jon 5 †† 13:36 Jon 7:34, Jon

²² †Miregi Jutas (ripko mhə Jutas Iskariot) ræres pen Iesu i mæ, "Iærimænu. Tikæfo mo pui ik m kimaha æpa, mætə tikæpwəh no puien ik m nærmama sævəi tiprənə?"

²³ ††Miregi Iesu rini pen tukwe in mæ, "Trini minuə iærmama riti rokeikei iou, in tro nægkariien sæiou, nənə sæiou Tata trokeikei in, kimrau Tata sæiou tarouvehe tukwe, iarauo rukwənu sækimrau mhararə kimrahar min. ²⁴ †Iærmama sə rəpwəh nokeikeiien iou, in trəpwəh noien nægkariien me sæiou. Nægkariien i sə hi-amregi ripko mhə nægkariien atukw sæiou, mætə in i nægkariien sævəi Tata Kumwesən sə rinərhi pehe iou iakuvehe.

²⁵ Narimnari me i iakani irapw tukumiaha i næpin iakamarə ihi kitaha m kimiaha. ²⁶ ††Mætə Nənimwin Ikinan i in Iasitu sə Tata Kumwesən trərhi pehe i ia næghik, in trahatən kimiaha ia narimnari me pam. In tro rerimiaha ramrhi narimnari me i iakani pehe tukumiaha mæ kimiaha tihəpwəh nenouenouien irə. ²⁷ ††Na takəpwəh kimiaha, mætə iakəmri nəmərinuuen tramarə tukumiaha. Nəmərinuuen i sæiou sə iakuvei pehe ripkəmwhen mhə ia nəmərinuuen sə nærmama sævəi tiprənə i tuhəuvei pehe. Rerimiaha rəpwəh næpouien, məpwəh nehekieren.

²⁸ ††Kimiaha hiəuvəregi raka nægkariien sæiou. Iakiməni pehe tukumiaha i mæ, 'Iou tapkəpwəh kimiaha, mætə kurirə takərīg pehe tukumiaha.' Trini minuə hiokeikei pərhiien iou, nənə rerimiaha tragien a mæ tihətoni iou iakamevən ti Tata Kumwesən, ti næri nə mæ in rasori mæpi raka iou. ²⁹ †††Iou iakani pehe raka narimnari me i tukumiaha nəha təkwtəkwni kurirə hæier pehe, ro iamihhi næpin hæier pehe tihəni nīpərhiienien ia nirak. ³⁰ ††Ko iapkəgkiari əpwəmwis mhə m kimiaha nəha təkwtəkwni ti næri nə mæ Setan i iærimənu sævəi tiprənə i rinəuvehe. In ripkasori mhə ia nirak, ³¹ ††mætə nærmama sævəi tiprənə i tuhaməkeikei mhəukurən mæ iakokeikei Tata Kumwesən ro pen iakamesi pen atukwatukw nəfe nægkariien sə in riməni pehe tukw iou i mæ tako. Həuvehe pwəh saraka ia kwopun i."

Nukune nei pərhiien mine rəgrəgin me

15 "Iou iakəmwhen ia nukune nei nəha krep sə ro nīpərhiienien i. Sæiou Tata in rəmwhen ia iærmama sə raməpərhi nei nəha. ² ††Rəgi nei me pam səməme həkukuə mhə in ramərāi raka irəha. Rəgi nei me pam səməme kamhəukuə in raməpərhi amasan mæ trukua kwənkwan ripik mwi. ³ ††Kimiaha hiəmwhen ia rigi nei nəha, nənə iakinəpərhi raka kimiaha ia nægkariien me səməme iakani pehe tukumiaha. ⁴ ††Tihəpwit əknekin ia nirak, nənə iou takəpwit əknekin ia kimiaha. Rigi nei ko rəpwəh nukuəien trini minuə ripkərər əknekin mhə ia nīpren. Ia noien nəha rəmwhen

† 14:22 Wok Me 10:41-42 †† 14:23 Mat 18:20, Jon 13:34, 2Kor 6:16, Efes 3:17 † 14:24 Jon 7:16 †† 14:26 Jon 14:16 †† 14:27 Jon 14:1, 16:33, Fil 4:7 ††† 14:28 Jon 14:3, 16:28, Jon 20:17, Luk 24:52 ††† 14:29 Jon 13:19 † 14:30 Jon 12:31, 16:11, Efes 2:2 †† 14:31 Jon 10:18, 12:49, Mat 26:46 ††† 15:2 Mat 3:10 †† 15:3 Jon 13:10 ††† 15:4 Jon 6:56

a mwi nīmīruien sækimiaha ko ripkukuə mhə kwənkwan trini minuə hiəpwəh nəpwit əknekinien ia nirak.

⁵ ††Iou i, iou nukune nei nəha krep. Kimiaha nə rəgrəgin me. Iærmama sə rəpwit əknekin ia nirak, nənə iakəpwit əknekin irə, iærmama i in trukua kwənkwan me ripik. Mætə kimiaha ko hiəpko mhə nari riti trini minuə hiəpəkəpwit əknekin mhə ia nirak. ⁶ ††Iærmama sə ripkəpwit əknekin mhə ia nirak in rəmwhen ia rigi nei riti sə kinərāi raka ruvimhiə. Rigi nei me səməme həuvəmhhiə iamihhi, tukipeki irəha kərki pen irəha ia napw. ⁷ †††Trini minuə hiəpwit əknekin ia nirak, nənə nægkariien me sæiou ramarə ia rerimiaha, nəfe hiokeikei, hiəukurən nəresien, nənə tuko m kimiaha. ⁸ ††Nīmīruien sækimiaha traməkeikei mukua kwənkwan me ripik. Nærmama me tuhətoni mhəukurən mæ pərhiien kimiaha i nærmama me sæiou. Ia noien nəha tihəuvehi utə nəghi Tata sæiou.

⁹ Iakokeikei kimiaha rəmwhen Tata Kumwesən rokeikei iou. Həpwit əknekin ia nokeikeiien sæiou. ¹⁰ †††Trini minuə hiamo nægkariien me sæiou, nənə tihəpwit əknekin ia nokeikeiien sæiou, rəmwhen iou iakino nægkariien me sævəi Tata sæiou maməpwit əknekin ia nokeikeiien səvənhi. ¹¹ †††Iakani irapw narimnari me i tukumiaha mæ rerimiaha tramagien rəmwhen iou rerik ramagien, nənə nagienien i sækimialaha trasori pik. ¹² ††Nægkariien sæiou sə iakani pehe tukumiaha i mæ tiho ro iamihhi irə: Hokeikei kimiaha me rəmwhen iou iakokeikei kimiaha. ¹³ ††Samarə iærmama riti rəsəni kousi əpune in mæ nemhəien səvənhi truvehimiru in me nepwin hiəukurən mæ nokeikeiien riti mwi riwən rasori mæpi raka nokeikeiien nəha. ¹⁴ †††Trini minuə hiamo narimnari me i iakani pehe tukumiaha, ramahatən mæ iou me nepwin nə kimiaha. ¹⁵ Iou tapkəkwein mhə mwi kimiaha mæ iotukwininari me sæiou ti næri nə mæ iotukwininari rīreirei narimnari me səməme iəmə asori səvənhi ramo. Mætə təkwtəkwni nəha takəkwein kimiaha mæ iou me nepwin ti næri nə mæ narimnari me pam səməme iakiməregi sæiou Tata ramini iakuvəni pehe raka tukumiaha. ¹⁶ Kimiaha hiəpkukupwən mhə mhərpwi rəgimialaha ia nirak, mætə iou iakukupwən mərpwi rəgik ia kimiaha, muvehi utə kimiaha mæ tihəuvən nīmīruien sækimiaha trukua rəmwhen ia nei, nənə kwənkwamialaha trarə. Ro iamihhi irə trini minuə hiəres nari riti m Tata Kumwesən ia næghik, nənə in truvei pehe m kimiaha. ¹⁷ ††Nægkariien sæiou sə iakani pehe tukumiaha i mæ tiho ro iamihhi irə: Hokeikei kimiaha me."

Nærmama sævəi tiprənə tuhəmwəki nærmama me sævəi Iesu

¹⁸ †††Trini minuə nærmama sævəi tiprənə i kāmhəmwəki kimiaha, rerimiaha trirhi mæ fwe kupwən

†† 15:5 Jon 15:16, 2Kor 3:5 †† 15:6 Mat 7:19, 13:42 ††† 15:7 Mat 7:7 ††† 15:8 Mat 5:16 ††† 15:10 Jon 14:15, 1Jon 2:5 18 15:11 Jon 17:13 19 15:12 Jon 13:34 20 15:13 Jon 10:11, 1Jon 3:16 21 15:14 Mat 12:50 22 15:17 Jon 13:34 23 15:18 Mat 10:22, 1Jon 3:13

iræha hënamëmwæki mwi iou. ¹⁹ †Trini minuë kimiaha nærmama sëvæi tiprænë i, iræha tuhokeikei kimiaha ti næri næ mæ kimiaha nærmama me sëvænraha. Mætë ripko mhë kimiaha nærmama sëvæi tiprænë i. Iou iakinærpwi rægik ia kimiaha mæ kimiaha tiharaka ia nærmama sëvæi tiprænë i. Ro iamînhi irë nærmama sëvæi tiprænë i kamhëmwæki kimiaha. ²⁰ ††Rerimiahahä trirhi nægkiariien i iakuvæni raka tukumiahahä i mæ, 'Iærmama së ramo tukwini nari ripkasori mhë ia iæmë asori sëvænhi.' Iræha hënometë iou, ro iamînhi irë hiæukuræn mæ tuhometë mwi kimiaha. Iræha hënapwëh noien nægkiariien me sëiou, ro iamînhi irë hiæukuræn mæ tuhëpwëh mwi noien nægkiariien me sëkimiahahä. ²¹ †Nærmama me sëvæi tiprænë i tuho narimnari me i ia kimiaha ti næri næ mæ kimiaha i nærmama me sëiou. Iræha tuhometë kimiaha ti næri næ mæ hæreirei Iæmë së rinërhi pehe iou iakuvehe. ²² Trini minuë iakëpwëh nuveheien nægkiari minraha, næræhaien sëvænraha triwæn. Mætë tækwtëkwuni næha iakuvæuvehë raka, ko hæpkëkwafë mhë noien æræha sëvænraha. ²³ ††Iærmama së ramëmwæki iou, in ramëmwæki mwi sëiou Tata. ²⁴ ††Iakinë narimnari me i ia nænimenraha, narimnari me së iærmæpë riti ko ripko mhë. Trini minuë iapko mhë iamînhi næræhaien sëvænraha triwæn. Mætë tækwtëkwuni iræha hënetë raka iou, mamhëmwæki kimrauhä Tata sëiou. ²⁵ Mætë nægkiariien i kimærai pen ia Loa sëvænraha tramækeikei muvehe mukuë. Rini iamînhi irë mæ, 'Iou iapko mhë nari riti ia niræha, mætë iræha hæmwæki iou.'

²⁶ ††Iasitu riti næha ikin Tata Kumwesëh truvei pehe iou takërhi pehe i tukumiahahä. Iasitu næha in næ Nænimwîn næ nukune nipærhienien së ramier ia Tata Kumwesëh. Næpin truvehe, trærë irapw nægkiari ia nirak. ²⁷ ††Nænë kimiaha mwi tihamækeikei mhærer irapw mhægkiari ia nirak, ti næri næ kitahahä miou sënarë fwe ia nukune wok sëiou muvehe meste pehe tækwtëkwuni."

16 "Iakani pehe narimnari me i tukumiahahä mæ nahatætæien sëkimiahahä trëpwëh nimweiiën. ² †Iræha tuhëpkërhi irapw kimiaha ia nimwëfwaki me sëvænraha. Pærhien næpin næha ikin rauvehe, næpin nærmama tuhousi æpune kimiaha rerinraha rirhi mæ kamho wok amasan riti sëvæi Kumwesëh. ³ ††Iræha tuho noien me næha ti næri næ mæ hæreirei Tata sëiou mhæreirei mwi iou. ⁴ ††Mætë iou iakukupwæn minni pehe narimnari me i tukumiahahä mæ næpin tuko narimnari me i ia kimiaha nænë rerimiahahä trirhi mæ iakuvæni pehe raka tukumiahahä. Iou iapkini pehe mhë narimnari me i tukumiahahä fwe kupwæn ti næri næ mæ iakinamarë kitahahä m kimiahahä."

Narimnari me Nænimwîn Ikinan truvehe mo

⁵ ††Tækwtëkwuni næha iakinamevæn ti Iæmë së rinërhi pehe iou iakuvehe, mætë kimiaha riti ripkæres mhë iou mæ, 'Ikamevæn pæku?' ⁶ † Ti næri næ mæ iakani pehe

† 15:19 1Jon 4:5, Jon 17:14 †† 15:20 Jon 13:16 † 15:21 Mat 5:11, Mak 13:13 †† 15:23 Luk 10:16 †† 15:24 Jon 9:41, 14:11 ††† 15:26 Jon 14:26 ††† 15:27 Luk 1:2, Wok Me 1:8, 21-22 § 16:2 Mat 24:9, Luk 6:22, Jon 9:22 †† 16:3 Jon 15:21 ††† 16:4 Jon 13:19 †† 16:5 Jon 7:33, 13:36

narimnari me i tukumiahahä, rerimiahahä ræmisë pik. ⁷ ††Mætë iakani nipærhienien tukumiahahä i ramasan pik tukumiahahä mæ takevæn. Trini minuë iapkevæn mhë, nænë Iasitu tripkuvehe mhë tukumiahahä. Mætë trini minuë iakævæn, nænë takërhi pehe in ruvehe tukumiahahä. ⁸ Nænë næpin in truvehe, tro pui nærmama sëvæi tiprænë i hætë sas narimnari me ia nikaren sëvæi noien æræha, noien atukwatukw, mine nærpwînien noien æræha. ⁹ ††In tro pui iræha hætë sas narimnari ia nikaren sëvæi noien æræha ti næri næ mæ iræha hæpwëh ninien nipærhienien ia nirak. ¹⁰ ††In tro pui iræha hætë sas narimnari ia nikaren sëvæi noien atukwatukw, ti næri næ mæ iakamevæn ti Tata Kumwesëh, nænë kimiaha ti hæpkætë mhë mwi iou. ¹¹ ††In tro pui iræha hætë sas narimnari me ia nikaren sëvæi nærpwînien noien æræha ti næri næ mæ Setan së ramærimænui ia tiprænë i, Kumwesëh ruvæni raka mæ trërpwîn noien æræha sëvænhi.

¹² ††Narimnari me ripik mwi næha ikin takini pehe tukumiahahä. Mætë ko hiæpkëregi pam mhë næha tækwtëkwuni. ¹³ ††Næpin Nænimwîn in in nukune nipærhienien truvehe, in triri pen kimiaha ia nipærhienien me pam. In ko ripkini atukw a mhë nægkiariien sëvænhi, mætë næfe nægkiariien in rirëgi in trini. Nænë in trini irapw tukumiahahä narimnari me sëmæme tuhëpkëvehe. ¹⁴ In truvehi næfe sëiou iakuvei pen min, nænë minni irapw tukumiahahä i. Ia noien næha in truvehi utë næghik. ¹⁵ Narimnari me pam sëvæi Tata Kumwesëh, iræha narimnari me sëiou. Ro pen iakani nægkiariien i mæ, 'In truvehi næfe sëiou iakuvei pen min, nænë mani irapw tukumiahahä i.' ¹⁶ ††Tripko mhë tui hiæpwëh nætoniien iou, kurirë irë tripko mhë tui nænë hiættoni mwi iou."

¹⁷ Iesuhä rini nægkiariien næha nænë nærmama næpwîn sëvænhi kamhæres iræha me i mæ, "Nægkiariien næha nipwran ræfo irë? In rini pehe tukutahahä i mæ tripko mhë tui sæpwëh nætoniien in, kurirë irë tripko mhë tui nænë sætoni mwi in. In rini mwi mæ, 'ti næri næ mæ iakamevæn ti Tata Kumwesëh.'" ¹⁸ Ro iamînhi irë iræha kamhæni mæ, "Nægkiariien i 'tripko mhë tui,' nipwran ræfo irë? Kitahahä sëreirei næfe næha in ramægkiari irë."

¹⁹ Iesuhä ruvæukuræn raka mæ iræha hokeikei mæ tuhæres in nari riti, ro pen in rini pen ti niræha i mæ, "Ræfo? Iou iakimæni mæ, 'Tripko mhë tui hiæpwëh nætoniien iou, kurirë irë tripko mhë tui nænë hiættoni mwi iou.' ?Hiamæres kimiaha me ti nipwrai nægkiariien i? ²⁰ Iakani nipærhienien tukumiahahä i mæ kimiaha tihæregi ræræha mhasæk, mætë nærmama sëvæi tiprænë i tuhægien. Kimiaha tihæregi ræræha anan, mætë næmisæien sëkimiahahä truvsini pehe ia nægienien.

²¹ ††Næpin pran së ripæmpæm næpin sëvænhi rukwakwahä mæ trærhi tini, in trirëgi ræræha ti næri næ mæ rino næpin sëvænhi mæ trirëgi næmisæien ia nipwran. Mætë kurirë næpin tini rinætui, nænë in renouenou ia næmisæien

††† 16:7 Jon 14:16 ††† 16:9 Jon 3:18 ††† 16:10 Wok Me 5:31, Rom 4:25 †††† 16:11 Jon 12:31 †††† 16:12 1Kor 3:1-2 ††††† 16:13 Jon 14:26, 1Jon 2:27 18 16:16 Jon 14:19 19 16:21 Aes 26:17

naha. In rerin ramagien pik, ti nari na ma tini rinatui pehe ia tiprane i. ²²†Noien naha ramwhen a ia kimiaha. Takwtakwuni naha rerimiaha ramisa, mata kurira ira iou taketoni mwi kimiaha, nana rerimiaha tragien. Iarmama riti ko ripko mha mwi rerimiaha rapou. ²³††Ia narin naha sa truvehe, tihapkares mha mwi nari riti miou. Iakani niparhienien tukumiaha i trini minuahiases Tata Kumwesan nari riti ia neghik, in truvei pehe m kimiaha. ²⁴†Meste pehe takwtakwuni hiapkares mha Tata Kumwesan nari riti ia neghik. Ramasan ma hiares. In truvei pehe nafe nari hiamares i ma rerimiaha tragien.

²⁵††Iou ikani narimnari me i tukumiaha ia nusipekinien me. Mata narin naha ikin sa truvehe iou takapwah mwi negkariien m kimiaha ia nusipekinien me, mata takagkari ia Tata Kumwesan m kimiaha ia noien riti sa kimiaha tihakuram amasan in. ²⁶Ia narin naha kimiaha tihases ia neghik. Haregi ro negkariien i sa ikani pehe tukumiaha. Iapkini mha iamihni ira ma iou takagkari m Tata Kumwesan mases tukwini sakimiaha. ²⁷††Rekam. Kwa Tata Kumwesan in rokeikei kimiaha ti nari na ma kimiaha hiokeikei iou, nana mamhani niparhienien ma iakuku pen tukwe in. ²⁸Parhien iakuku pen ti Tata Kumwesan muvehe ia tiprane i. Nana takwtakwuni takapwah tiprane i mirarig mevon ti Tata Kumwesan."

²⁹Miregi narmama me savanhi hani ma, "Takwtakwuni ipkusipekin mha. Ikani atukwatukw a tukumaha. ³⁰†††Takwtakwuni kimaha iahakuram ma ik ikukuram pam narimnari me. Iarmama riti trases pehe nasesien riti tukw ik ti nafe? Kurira in rases ik i, mata ikuvakuram raka natarigien savanhi. Nari i ro kimaha iahani niparhienien ma ikuku pen ti Kumwesan."

³¹Miregi Iesu rini pen ti niraha ma, "Kimiaha hani niparhienien ia nirak naha takwtakwuni? ³²†††Haregi ro, narin naha rauvehe, ruvavehe raka, narin sa narmama tuharpwi kimiaha ira, hiau kirkiri pam, mhauvan kuatia kuatia imwamiaha me, mharpwah apa iou. Mata ko iapkavan apa mha ti nari na ma kimrau saiou Tata.

³³†Iakuvani raka narimnari me i tukumiaha ma in i ia nirak tihavehi namarinuinen. Ia tiprane i tuko nasesien m kimiaha, mata tiharpwah nehekieren, iou iakuvavehi irapw raka niskaiien savai tiprane i."

Iesu ramafwaki ti in atukw

17 [†]Iesu rini pam negkariien me i, makwata ia nimagouagou, mini ma,
"Tata, narin saiou ruvavehe raka. Uvehi uta neghi narim ma in mwi truvehi uta neghim. ²†††Ikimavehi pen nasorien min ma trarimenu ia narmama me pam, nana muvei pen nimiruinen rerin m samame ik ikimavehi pen iraha min. ³††Nana nimiruinen rerin i nipwan

ma narmama tuhakuram ik Kumwesan apa parhien, mhakuram mwi Iesu Kristo sa ikinarhi pehe i. ⁴†††Iou iakuvavehi uta raka neghim ia tiprane i, mo pam wok sa ikuvei pehe miou ma tako. ⁵††Nana takwtakwuni, Tata, uvehi uta iou iakuvehe mara krau mik. Uvei pehe nasorien miou ramwhen ia sa iakinavehi kupwan krau mik narin tiprane ramivan ihi.

Iesu ramafwaki ti narmama me savanhi

⁶Narmama me i samame hanaraka ia narmama savai tiprane, ikuvei pehe iraha miou, iou iakino pui pen raka neghim minraha. Kupwan iraha saim. Ikuvei pehe iraha miou, nana iraha hano negkariien saim. ⁷Takwtakwuni naha, iraha hakuram ma narimnari me pam samame ikuvei pehe miou kamhaku pehe tukw ik. ⁸†††Negkariien me samame ikimani pehe tukw iou i, iou iakuvani pen raka ti niraha, nana iraha havehi. Iraha hakuram ma iakimaku pehe parhien tukw ik, nana hani niparhienien ma ik ikinarhi pehe iou. ⁹†††Iou iakamafwaki ti niraha. Iapkwaki mha ti narmama me savai tiprane, mata iakamafwaki ti narmama me naha samame ikimavehi pehe iraha miou, ti nari na ma iraha narmama me saim. ¹⁰†††Narmama me saiou iraha pam na saim. Narmama me saim iraha pam na saiou. Nana iraha huvavehe raka mamhovehi uta neghik. ¹¹†††Ripko mha tui iakapwah naraien ia tiprane i, mauvehe tukw ik, mata narmama me i tuhamara ia tiprane i. Tata Ikinan, tiketui amasan ti niraha ia neghim, nahag sa ikimasegi pehe miou. Tiko iamihni ira ma iraha tuhavehe mho kuatia ramwhen krau krau kuatia. ¹²†††Narin iakinamar kimaha minraha iakamatui amasan ti niraha ia neghim, nahag sa ikimasegi pehe miou. Iou iakinarer tukuahag ti niraha, nana iraha riti rapwah narueien. Iarmama kuatia a ia niraha raruai, in naha iarmama sa tukouraha in ma negkariien ia Nakuku Ikinan truvehe muku.

¹³†††Takwtakwuni iakinavehe tukw ik, mata iakamini negkariien me i narin iakamarahi i ia tiprane ma iraha mwi rerinraha tragien ramwhen ia iou rerik ramagien. ¹⁴†††Iou iakuvavehi pen raka negkariien saim minraha. Ro iamihni ira narmama savai tiprane kamhamwaki iraha, ti nari na ma ripko mha iraha narmama savai tiprane ramwhen a ia iou ripko mha iou iarmama savai tiprane. ¹⁵†††Iapkares mha ik ma tikuvehi raka iraha ia tiprane i, mata iakokeikei ma tikarapinhaiaremha araha naha Setan ma in trapwah nevainen mouraha iraha. ¹⁶Ripko mha iraha narmama savai tiprane ramwhen a ia iou ripko mha iou iarmama savai tiprane. ¹⁷Tiko negkariien saim kani ma niparhienien raparhi iraha paw hovehe mhaher, mho narmama ikinan saim. ¹⁸†††Ik ikinarhi pehe iou iakuvehe ia tiprane i. Ia noien naha iakarhi pen iraha huvan ia tanamtana me. ¹⁹†††Iakuvei pehe nimiruinen

† 16:22 Aes 66:14 †† 16:23 Mat 7:7 † 16:24 Jon 15:11 †† 16:25 Jon 10:6 †† 16:27 Jon 14:21,23 ††† 16:30 Jon 2:25 ††† 16:32 Mat 26:31,56, Jon 8:29 † 16:33 Jon 14:27, Rom 5:1, 2Tim 3:12, 1Jon 5:4 †† 17:1 Jon 11:41, 12:23 ††† 17:2 Mat 11:27 †† 17:3 1Jon 5:20

††† 17:4 Jon 4:34 †† 17:5 Jon 1:1, 17:24 †† 17:8 Jon 16:30 ††† 17:9 Jon 6:37,44 ††† 17:10 Jon 16:15 ††† 17:11 Jon 10:30, 17:21 18 17:12 Jon 6:39, 13:18, Jon 18:9 19 17:13 Jon 15:11 20 17:14 Jon 15:19 21 17:15 Mat 6:13, 2Tes 3:3, 1Jon 5:18 22 17:18 Jon 20:21 23 17:19 Hip 10:10

pam səiou mik mə takasitu ia nərmama me i. Iakuə irəha mwi tuhəuvehe mhəmher, mho nərmama ikinan pərhien səim.”

Iesu raməfwaki ti nərmama me səməme tuhəni nīpərhienien irə

²⁰ †Iapkwəwaki əpa mhə ti nərmama me i, mətə iakaməfwaki mwi ti nərmama səməme tuhəregi nəvisauien səvənraha, nənə həregi həni nīpərhienien ia nirak tukwe. ²¹ †Tata iakəfwaki mə irəha pam tuhəuvehe mho kuatia rəmwhen a ia krau, ik ia nirak iou ia niram. Iakəfwaki mə irəha tuhəuvehe mho kuatia a ki-taha mik mə nərmama səvəi tīprənə tuhəni nīpərhienien mə ik ikinərhi pehe iou. ²² ††Nasorien i sə ikiməuvehi pehe miou iakauvei pen mīnraha mə irəha tuhəuvehe mho kuatia rəmwhen krau kuatia ²³ iou ia nirəha ik ia nirak. Iakuə irəha tuhəuvehe mho kuatia ia narimnari me pam mə nərmama me səvəi tīprənə tuhətoni mhəukurən mə ik ikinərhi pehe iou, mhəukurən mwi mə ikokeikei nərmama me i səiou rəmwhen ikokeikei iou.

²⁴ †Tata iakokeikei mə nərmama me i səməme ikiməuvehi pehe miou irəha mwi tuharə kimaha mīnraha ia kwopun iakamevən ikin. Iakokeikei mə irəha tuhətoni nasorien səiou sə ikiməuvehi pehe miou ti nəri nə mə ikinokeikei iou nəpīn tīprənə ramiwən ihi.

²⁵ ††Tata noien səim ratukwatukw. Nīpərhienien nərmama səvəi tīprənə i hərəirei ik, mətə iou iakukurən ik. Nənə nərmama me i səiou həukurən mə ik ikinərhi pehe iou. ²⁶ Iou iakinə pui pen nəghim mīnraha, nənə takaripin mamə pui pen nəghim iamīnhi irə mə nokeikeien i sə ikinokeikei iou irə tramarə ia nirəha, nənə iou mwi ia nirəha.”

Kəkwətəmhiri Iesu

18 ††Iesu rini pam nəgkariien me nəha, mier irəha nərmama me səvənhi, mhəuvən mhəpi simwin ia nəkwətənə nəha nəghin nə Ketron. Nəkwai nimai riti nəha ikin. Iesu mine nərmama me səvənhi həuvən pen fwe ia rerin.

² ††Jutas, iəmə nəha ruvei pen Iesu ia rəgi nərmama səməme kamhəmwəki in, in mwi rukurən kwopun nəha, ti nəri nə mə nəpīn me rīpik Iesu mine nərmama me səvənhi hənəməsəsimwin irəha me ikin. ³ ††Ro iamīnhi irə Jutas riri naruagən me nepwin səvəi nəkur Rom mine nərmama me nepwin səməme pris asori me mine Farisi me hərhi pen irəha. In riri irəha həuvən ia nəkwai nimai nəha, mhəuvehi kwənhiə me mine nuksepək mine narimnari me səvəi naruagənien.

⁴ Iesu ruvəukurən raka narimnari me pam sə tuko irə. Ro pen raraka ia nərmama me səvənhi mevən, mīni pen ti nirəha i mə, “Kimiaha hiamətui sin?”

⁵ Miregi irəha həni mə, “Iesu iəmə Nasaret.”

Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iou i in i.” (Jutas iəmə sə ruvei pen Iesu ia rəgi nərmama me i

† 17:21 Jon 4:11, Kal 3:28 †† 17:22 Wok Me 4:32 † 17:24 Jon 12:26, 17:5 †† 17:25 Jon 8:55 †† 18:1 Mat 26:36 ††† 18:2 Luk 21:37 ††† 18:3 Jon 7:45

kamhəmwəki in kamhərer irəha mīnraha.) ⁶ Nəpīn Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iou i in i,” irəha havən təkutanraha mhəmwei irapw ia tīprənə.

⁷ Nənə Iesu rəres mwi irəha mə, “Kimiaha hiamətui sin?”

Miregi həni mə, “Iesu iəmə Nasaret.”

⁸ Miregi Iesu rini mə, “Iakuvəni raka tukumiaha i mə iou i in i. Mətə mə hiamətui iou, ramasan mə hiəpwəh nərmama me i səiou me pwəh hərərig mhəuvən imwənraha me.” ⁹ ††In rini iamīnhi irə mə nəgkariien i sə in rīməni kupwən truuehe mukuə. “Tata. Iapkwətə wau mhə ia nirəha riti sə ikiməuvehi pehe miou.”

¹⁰ ††Saemon Pita səvənhi riti nau səvəi naruagənien. In rivi nau nəha, mərəi iərmama riti sə ramo tukwini nari m pris asori anan, mərəi raka nifregin mwatuk. (Iotukwininari nəha nəghin nə Malkas.)

¹¹ †††Mətə Iesu rini pen ti Pita i mə, “Ərpwi pen nau səim ia təmwəhekin. Iou takaməkeikei miregi nəmisəien i rəmwhen ia kap riti sə Tata Kumwesən ruvei pehe miou mə takənimwi.”

Iesu rərer ia nəmri pris asori anan nəghin nə Anas

¹² Nənə naruagən me səvəi nəkur Rom mine nəmə asori me səvənraha mine iotukwininari me səvəi nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həkwətəmhiri Iesu, mhərihi tərini, ¹³ mhəkupwən mhəri in mhəuvən ti Anas. Irəha həiri pen in ti Anas ti nəri nə mə Anas in kaka səvəi Kaeafas, iəmə sə rauvehi wok səvəi pris asori anan ia nuk nəha. ¹⁴ ††Kaeafas in iəmə nəha rīməni pen ti nəmə asori me səvəi nəkur Isrel mīnuə ko iərmama kuatia remhə ti nəkur Isrel ramasan məpi raka kousi əpune nərmama həpik.

Saemon Pita rini mə in rīreirei Iesu

¹⁵ †††Saemon Pita rukurirə Iesu. Iərmama riti mwi səvəi Iesu rukurirə mwi. Pris asori anan rukurən iəmə nəha mo pen kəsəni in rukurirə ia Iesu rouuvnimwə pehe ia nīkare nimwə səvəi pris asori anan. ¹⁶ Mətə Pita ramərer a fwe iruə ia kwəruə. Ro iamīnhi irə iərmama nəha səvəi Iesu pris asori anan rukurən in rier mwi mevən iruə, məgkari m pran sə ramərer tukuahag ia kwəruə mə trəsəni Pita pwəh ruvnimwə pehe.

¹⁷ Prən sə ramərer tukuahag ia kwəruə rini pen ti Pita i mə, “Ik mwi iərmama riti səvəi iəmə nəha uə rekəm?”

Miregi Pita rini mə, “Rekəm. Ripko mhə iou iərmama riti səvənhi.”

¹⁸ Nəpīn nə nəpīn səvəi nəkwieien. Ro pen slef me mine iotukwininari me hərkwumen napw, mamhərer kuraukurau irə, mamhərihəpw. Pita revən mərəer irəha mīnraha, mamərhiəpw mwi.

§ 18:9 Jon 6:39, Jon 17:12 †† 18:10 Luk 22:38 ††† 18:11 Mat 26:39 †† 18:14 Jon 11:49-51 ††† 18:15 Jon 20:3, 21:20, Wok Me 3:1, Mat 26:58

Pris asori ræres Iesu næresien me nepwin

¹⁹ Nænæ pris asori anan ramæres Iesu næresien me nepwin ia nikaren sævæi nærmama me sævænhi mine nægkiariien sæ in ramahatæn iræha iræ.

²⁰ †Miregi Iesu rini pen tukwe in mæ, “Tou iakimæni irapw nægkiariien me sæiou ia næmri nærmama me pam. Ia næpin me iakamahatæn iræha ia nækwai nimwæfwaki me mine ia nimwæ sævæi Kumwesæn, kwopun mi næha nækur Isrel me kamhousæsimwin iræha me ikin. Iapkini mhæ nægkiariien sæiou ia kwopun afafa. ²¹ Ræfo ikamæres pehe miou? Ramasam mæ tikæres pen sëmæme næha sæ hæuværegi raka iou mæ næfe iakimæni pen ti niræha i. Iræha hæukuræn næfe iakimæni.”

²² †Næpin Iesu rini nægkiariien me i, iotukwininari riti sævæi pris asori anan ramærer ipaka tukwe ræpwi nænimen, mini mæ, “Ræfo ikamægkiari skai mine pris asori anan iamînhi?”

²³ Miregi Iesu rini pen tukwe in mæ, “Mæ nægkiariien i iakini ripkatukwatukw mhæ, ni irapw kwopun næha iakæfwækour ikin. Mætæ mæ nægkiariien i iakini ratukwatukw a ikæpwi iou ti næfe?” ²⁴ Nænæ Anas ræhi pen Iesu revæn ti pris asori anan Kæafas. Kipkifi raka mhæ nækwus sæ kinærihi tæriini rægin mi iræ.

Pita rini mwi mæ in rireirei Iesu

²⁵ Saemon Pita ramærer ihi ia nikare napw mamærhæpwi. Ro iamînhi iræ iræha hæni pen tukwe in mæ, “Ik mwi iærmama riti sævæi iæmæ næha uæ rekæm?”

Miregi in rini mæ, “Rekæm. Ripko mhæ iou iærmama riti sævænhi.”

²⁶ †Nærmama me næha sëmæme kamho tukwini nari m pris asori anan iræha anan riti ia kwænækwus sæ Pita rærai raka nifregin ræres mæ, “Takinætoni ik kimirau iæmæ næha ia nime i næmhien uæ rekæm?”

²⁷ †Miregi Pita rini mwi mæ, “Rekæm. Ripko mhæ iou.” Tækwækwuni a mwi ræiæ rakaka.

Iesu rærer ia næmri Paelat

²⁸ Ia næpnæpin anan, næmæ asori me sævæi nækur Isrel hæri Iesu, mhæier ia nimwæ sævæi Kæafas, mhæuvæn ia nimwæ sævæi Paelat. (Paelat in iæmæ Rom sæ ramærimænu ia tænæ Jutia. Nimwæ sævænhi næghin næ mæ Praetoream.) Iræha atukwatukw hæpkuvnimwæ mhæ kamo hæuvehe mhæmkemik ia nikaren sævæi næfwakiiien sævænraha, nænæ mhæpwæh naniiien næveginien næha Pasova. ²⁹ Ro iamînhi iræ Paelat rier irapw iruæ mæ trætæ iræha, mini mæ, “Næfe i noien æræha iæmæ i ro kimiaha hiamærpwi tukwe?”

³⁰ Miregi iræha hæni pen tukwe in mæ, “Ripkamo iæmæ i ripko mhæ noien æræha riti, ko kimiaha ia hæpkuvehi mhæ in mhæuvehe tukw ik.”

³¹ †Miregi Paelat rini pen ti niræha i mæ, “Ramasam mæ kimiaha atukwatukw a hiæuvehi iæmæ i, mhækiri noien sævænhi pwæh resi pen loa sækimiaha.”

Miregi næmæ asori me sævæi nækur Isrel hæni pen tukwe in mæ, “Mætæ kinise kimaha ko ia hæpkousi æpune iærmama riti.” ³² †Næri i rier pehe iamînhi mæ nægkiariien Iesu ruvæni raka truvehe mukuæ, nægkiariien sæ ramægkiari ia nemhæien sævænhi mæ træfemhæ iræ.

³³ Ro iamînhi iræ Paelat rirærig muvnmwæ mwi ia nimwæ sævænhi, mækwein Iesu, mini pen tukwe in mæ, “Ik kig sævæi nækur Isrel?”

³⁴ Miregi Iesu rini mæ, “Ik atukw ikani ianhi uæ nærmæpæ kamhæni iou mamhæni pehe tukw ik i?”

³⁵ †Miregi Paelat rini mæ, “Ripko mhæ iou iæmæ Isrel riti. Nækur imwam me a mine pris asori me hæuvei pehe ik ia rægik. Næfe noien æræha ikino?”

³⁶ Miregi Iesu rini mæ, “Nitætæ sæiou iakamærimænu iræ ripkæmwhen mhæ ia nitætæ me sævæi kig me ia tîprænæ i. Ko nitætæ sæ iakamærimænu iræ ræmwhen ia nitætæ me sævæi kig me ia tîprænæ i, iotukwininari me sæiou ko hænaruagæn raka mhæpwæh næsenien iou mæ takevæn ia rægi næmæ asori me sævæi nækur Isrel. Mætæ nitætæ sæiou iakamærimænu iræ ripkæmwhen mhæ ia nitætæ me sævæi kig me ia tîprænæ i.”

³⁷ †Miregi Paelat rini pen tukwe in mæ, “Ro ianhi ik kig riti?”

Miregi Iesu rini mæ, “Ik ikani mæ iou kig riti. Iakinætui pehe ia tîprænæ i ti næri kuatia, mæ takini irapw nægkiariien sæ ro nipærhienien. Iærmama sæ ramærer ia nipærhienien ramætærig nægkiariien sæiou.”

³⁸ Miregi Paelat rini pen tukwe in mæ, “Næfe næ nipærhienien?” Nænæ næpin Paelat rini pam nægkiariien i, rirærig mevæn mwi mætæ næmæ asori me sævæi nækur Isrel fwe iruæ, mini pen ti niræha i mæ, “Iapkætæ mhæ nari riti in ro ræraha. ³⁹ Mætæ noien riti sækimiaha hiamo ia Pasova me pam. Hiamæni pehe tukw iou i næghi iærmama riti sæ ramæmak ia kalapus, nænæ iakæseni in rier irapw mamevæn. Ro iamînhi iræ kimiaha hiokeikei mæ takæseni iæmæ i in kig sækimiaha nækur Isrel rier mamevæn?”

⁴⁰ Miregi iræha hækwæin æpwæmwis mwi mæ, “Rekæm! Kimaha ia hæpwæh nokeikeiien iæmæ næha! Kimaha ia hiokeikei Parapas!” (Parapas in iæmæ ramakres, mamosi iærmama.)

19 Ia næpin næha Paelat ruvehi Iesu mini nækwæn mæ naruagæn me sævænhi tuhærisi in. ² †Ro pen iræha hæuvehi in mhærisi, nænæ mhæuvehi ræhi mhæuvnhi kæfæfau sævæi kig iræ, mhæfæfau pen ia kænkapwæ, nænæ mhæuvehi mwi karkahu riti rærueræv mæpwæmwis mæmwhen ia karkahu sævæi kig, mharkahu pen min, ³ †mhæuvehe ipaka tukwe, mamhæni mæ, “Ik kig sævæi nækur Isrel kimaha ia hæsiæi ik!” Iræha hæni ianhi, nænæ mhæpwi in.

⁴ †Paelat rirærig revæn mwi iruæ, mini pen ti niræha i mæ, “Hætæ ro. Iakæuvehi in mauvehe tækwækwuni mæ

† 18:20 Mat 26:55, Jon 7:26 †† 18:22 Wok Me 23:2 † 18:26 Jon 18:10 †† 18:27 Jon 13:38

‡‡ 18:31 Jon 19:6-7, Wok Me 18:15 ††† 18:32 Mat 20:19, Jon 3:14, 12:33 ††† 18:35 Jon 1:11 § 18:37 1Tim 6:13, Jon 8:47 †† 19:2 Luk 23:11 ††† 19:3 Jon 18:22 †† 19:4 Jon 18:38

tihætoni in mhæukuræn mæ iapkætæ mhæ nari riti ro ræraha." ⁵ Ro iamihni iræ Iesu rier irapw pehe iruæ, mæfæfau ia ræhi næha kuvnhi kæfæfau sævæi kig iræ, markahu karkahu næha ræpwæmwis kala sævæni ræmwhen ia tihinatis. Nænæ Paelat rini pen ti niræha i mæ, "Hætæ ro! Iæmæ i in i!"

⁶ †Næpin pris asori me mine iotukwininari me sævænraha hætoni Iesu, hækwein æpwæmwis mæ, "Ærui tæri ni pen in ia nei kamarkuau! Ærui tæri ni pen in ia nei kamarkuau!"

Miregi Paelat rini pen ti niræha i mæ, "Kimiaha æpa ti hæuvehi in mhæru tæri ni pen ia nei kamarkuau. Kwa iou iapkætæ mhæ nari riti ro ræraha."

⁷ ††Miregi næmæ asori me sævæi nækur Isrel hæni pen tukwe in mæ, "Sækimaha riti loa. Loa næha rani mæ iæmæ i tramækeikei memhæ ti næri næ mæ rini mæ in Tini Kumwesæn."

⁸ Næpin Paelat riregi nægkiariien i, riregi rehekir pik mwi. ⁹ †Ro pen rirærig muvni mwæ mwi ia nimwæ sævænhi, mini pen ti Iesu i mæ, "Ik iæmæ pæku?" Mætæ Iesu ræpnæn. ¹⁰ Ro pen Paelat rini pen tukwe in mæ, "Ræfo ipkægkiari mhæ miou? Rosi ikreirei mæ iakauvehi nasoriien iakukuræn næseniien ikier mamevæn, nænæ iakauvehi mwi nasoriien iakukuræn niiniien mæ tukæru tæri ni pen ik ia nei kamarkuau?"

¹¹ ††Miregi Iesu rini pen tukwe in mæ, "Ko ipkasori mhæ ia nirak iamihni trini minuæ Kumwesæn ripkuvei pehe mhæ nasoriien næha mik. Ro iamihni iræ iæmæ næha rimæuvei pehe iou ia rægim nærahaien sæ in rino ræraha mæpi raka nærahaien i ikamo."

¹² ††Iæ næpin næha mamevæn Paelat ramæmwur mæ træseni Iesu rier mamevæn, mætæ næmæ asori me sævæi nækur Isrel kamhækwein æpwæmwis mæ, "Trini minuæ ikæseni iæmæ i rier mamevæn, Kig Sisa †† ko ripkini mhæ mæ in riti næ ik. Iærmama sæ rini mæ in kig riti ramæru nækwai Kig Sisa."

¹³ Ro iamihni iræ næpin Paelat riregi nægkiariien me næha, riri Iesu mier irapw iruæ, mækure ia kwopun ramækiri nægkiariien ikin. Kani kwopun næha mæ Kwopun keipeni kæruterei me ikin. Nænæ nægkiariien Hipru rani mæ Kapata. ¹⁴ Ro kurkwai næpin ia ran ia næpin næha kamæpnæpenæ narimnari me iræ sævæi næveginiæn asori næha Pasova. Paelat rini pen ti næmæ asori me sævæi nækur Isrel mæ, "Hætæ ro in i kig sækimiaha."

¹⁵ Miregi iræha hækwein æpwæmwis mæ, "Uvehi raka iæmæ i! Uvehi raka iæmæ i! Ærui tæri ni pen in ia nei kamarkuau!"

Miregi Paelat rini pen ti niræha i mæ, "Kimiaha hiokeikei mæ takæru tæri ni pen kig sækimiaha ia nei kamarkuau?"

Miregi pris asori me hæni mæ, "Sisa æpa in kig sækimaha. Kig riti mwi riwæn."

¹⁶ Ro pen Paelat ruvei pen Iesu ia rægi naruagæn me sævænhi mæ tuhæru tæri ni pen in ia nei kamarkuau.

Kæru tæri ni pen Iesu ia nei kamarkuau

¹⁷ Nænæ iræha hæuvehi Iesu, mhæier ia taon, ramævrani nei kamarkuau sævænhi, mamevæn meste kwopun næha kani mæ Kerhæ ia Iærmama. Ia nægkiariien Hipru rani mæ Kolkota. ¹⁸ Ia kwopun næha iræha hæru tæri ni pen Iesu ia nei kamarkuau, mhæru tæri ni pen mwi iærmama kæru ia nei kamarkuau iræhar min, riti ia nikaren mwatuk, riti ia nikaren mour, Iesu ia kurkwanau.

¹⁹ Paelat rirai nægkiariien riti, mini nækwæn mæ tuhæru pen ia nei kamarkuau sævæi Iesu. Nægkiariien næha rini iamihni iræ mæ:

IESU, IÆMÆ NASARET, KIG SÆVÆI NÆKUR ISREL.

²⁰ Nækur Isrel me hæpik hævsini nægkiariien næha ti næri næ mæ kwopun næha hæru tæri ni pen Iesu ia nei kamarkuau ikin ipaka ti taon. Kimærai pen nægkiariien næha ia nægkiariien miræhar i Hipru mine Latin mine Krik. †††²¹ Ro iamihni iræ pris asori me sævæi nækur Isrel hæni pen ti Paelat i mæ, "Tikæpwæh nïrai penien mæ 'Kig sævæi Nækur Isrel.' Mætæ tikamækeikei mirai pen mæ, 'Iæmæ i rini mæ in Kig sævæi Nækur Isrel.'"

²² Miregi Paelat rini mæ, "Rekæm. Næfe iakimærai pen iakimærai pen."

²³ Næpin naruagæn me hænerui tæri ni pen raka Iesu ia nei kamarkuau, hæuvehi tinari me sævænhi, mhæuæ ia kusen kefæ. Kusen riti sævæi iarugæn riti. Iræha hæuvehi mwi karkahu æpwæmwis sævænhi, mætæ iærmama sæ rimætiri karkahu næha ripkripin mhæ tinari me. Rimætiri fwe irænhæ meiwaiu meste inhæripw ia tinari kuatia.

²⁴ Ro iamihni iræ naruagæn me hæni pen ti niræha me i mæ, "Pwæh sæpwæh neitehien, mætæ pwæh sæuini pen kærwier me pwæh rahatæn mæ sin truvehi sævænhi." Noien næha rier pehe mæ nægkiariien ia Nækukuæ Ikinan truvehe mukuæ, nægkiariien sæ rini iamihni iræ minuæ,

"Iræha hæuæi tinari me sæiou ia niræha me, nænæ mhæuini pen kærwier me ti karkahu sæiou." In i narimnari me næha naruagæn me næha hæno.

²⁵ †Mama sævæi Iesu, mine piævi mama sævænhi, mine Meri pran sævæi Klopas, mine Meri Maktala, iræha kamhærer ipaka ti nei kamarkuau sævæi Iesu. ²⁶ ††Iærmama riti sævæi Iesu, sæ Iesu rokeikei pik in, in mwi ramærer ipaka. Næpin Iesu rætoni iæmæ næha mine mama sævænhi, rini pen ti mama sævænhi mæ, "Præn i. Iæmæ i in i nærim." ²⁷ Nænæ rini pen ti iærmama sævænhi mæ, "Præn i in i mama sæim." Ro iamihni iræ ia næpin atukwatukw næha mamevæn iærmama næha sævæi Iesu ramætui amasan ti pran næha ræmwhen ia in mama sævænhi.

Iesu remhæ

²⁸ †††Iesu rini pam nægkiariien i, mukuræn mæ narimnari me pam sæmæme in ruvehe mæ tro, rino pam. Nænæ mæ tro nægkiariien ia Nækukuæ Ikinan ruvehe

† 19:6 Jon 18:31 †† 19:7 Lev 24:16, Jon 5:18 † 19:9 Mat 26:62-63, Mat 27:12, Luk 23:9 †† 19:11 Jon 10:18, Wok Me 2:23, Rom 13:1 †† 19:12 Luk 23:2, Wok Me 17:7 ††† Sisa in kig sævæi nækur Rom ramærimænu ia tænæmtænæ me.

††† Hipru nægkiariien sævæi nækur Isrel. Latin nægkiariien sævæi nækur Rom. Krik nægkiariien sævæi nækur Kris. § 19:25 Mat 27:55-56 †† 19:26 Jon 13:23 ††† 19:28 Sam 22:15

mukuə, in rini mə, "Iakinəkwakwa." ²⁹ †Nari riti raməkure ikin rukuər ia waen sə rəfiə. Ro pen irəha heitesi pen koten riti ia waen nəha, mhəpiri pen ia rəgi nei riti kani mə hisop, nənə mhəuvehi utə pen ia tərhu Iesu. ³⁰ Nəpən Iesu ruvətimwi raka waen nəha, rini mə, "Narimnari me pam iakino pam." Nənə in rərpəsuk, məseni pen nimiruien səvənhi, memhə.

³¹ ††Nəpən nəha kaməpnəpenə irə narimnari me səvəi nəveginien asori nəha Pasova. Trakwakwi irə Sapat riti sə rasori musəpə ia Sapat me nepwin. Nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həpwəh nokeikeien mə nıpwrai nəmə me nəha kahar tuamharəgher ia nei kamarkuau i nəpən nəha. Ro pen həuvən mhəres Paelat mə trətefi nisunraha mə irəhar tuharemhə akwauakw nənə irəha həkuren nuvehi rakaien nıpwranraha.

³² Ro iamınhi irə naruagən me nepwin həuvən mhətefi nisui iəmə mi nəha kəru kəru tərini pen irau ia nei kamarkuau irəhar Iesu. Hətefi sə rukupwən məgher, nənə mhətefi mwi sə rukurirə i. ³³ Mətə nəpən irəha həuvehe ti Iesu, mhətoni mə ruvəmhə raka, həpwəh nətefiien nisun mi. ³⁴ Mətə iaruagən riti ia nirəha rəpi nıkau irə ia nitei, nənə təkwtəkwuni a mwi netə mine nui krouier. ³⁵ †İərmama riti nəha ikin rınətə narimnari me nəha ia nənimen. In rınəgkiari raka irə, mə kimiaha mwi hiəkuren ninien nıpərhienien irə. Nəgkiariien səvənhi ro nıpərhienien. Nənə in rukuren mə in rani nəgkiariien sə ro nıpərhienien. ³⁶ †Kino narimnari me nəha mə nəgkiariien i ia Nəkukua İkinan truvehə mukuə. Rini mə, "Tukəpwəh nətefiien nıkəkrin riti."

³⁷ ††Nənə nəgkiariien riti mwi ia Nəkukua İkinan rini mə, "Irəha tuhəti pen mhətoni iəmə nəha hənəpi in ia nitei."

Kərkwafə nıpwrai Iesu

³⁸ ††Kino pam narimnari me nəha nənə iəmə Aramatia riti nəghin nə Josef revən məres Paelat mə trəsəni in ruvehi raka nıpwrai Iesu. Josef in iərmama riti səvəi Iesu, mətə raməkəwafə in ti nəri nə mə ramhekır nəmə asori me səvəi nəkur Isrel. Paelat rəsəni, ro pen Josef revən muvehi raka nıpwrai Iesu. ³⁹ †††Nikotimas, iəmə sə rımavən mətə Iesu ia nəpən, in mwi revən irau Josef, mauvehi kuse nari penpen mi nəha mir mine alos. ⁵ Kuse nəri nəha in rauvehi nıpamien səvənhi ipaka ti totı kilo. ⁴⁰ İrau krouvehi nıpwrai Iesu rouvegi ia tinari kani mə linen irəhar nari penpen mi nəha mir mine alos. Noien nəha ramesi pen nəfə nəkur Isrel kamho ia iərmama remhə. ⁴¹ Nənə nəmhien riti ipaka ti kwopun nəha kinərui tərini pen Iesu ia nei kamarkuau ikin. Ia reri nəmhien nəha nıpəgi kəruətərei riti sə vi kıkərkwafə raka mhə nıpwrai iərmama remhə irə. ⁴² Nəpən nəha nəpən nəkur Isrel kamhəpnəpenə ti Sapat irə. Nənə ti nəri nə mə nıpəgi kəruətərei nəha ipaka, irau krouəmri pen nıpwrai Iesu irə.

† 19:29 Sam 69:21 †† 19:31 Dut 21:22-23 † 19:35 Jon 21:24 †† 19:36 Eks 12:46, Nam 9:12, Sam 34:20 †† 19:37 Sek 12:10, Rev 1:7 ††† 19:38 Jon 7:13 †††† 19:39 Jon 3:1-2 † Mir mine alos kaməmri pen ia nıpwrai iərmama remhə. Nıpekinrau rapəin amasan.

Iesu rətui mwi ia nemhəien səvənhi

²⁰ Sante ia nəpnəpən anan rapitpitəv ihi, Meri Maktala revən ia nıpəgi kəruətərei kinərkwafə nıpwrai Iesu ikin, mətoni mə kəruətərei sə ramərer tukuahag tərhu nıpəg nəha kinəpəkir raka raka i. ² ††Ro pen Meri raiu mevən ti Saemon Pita mine iərmama riti mwi səvəi Iesu, sə Iesu rokeikei pik in, nənə mini pen ti nirau i mə, "Irəha həuvehi raka nıpwrai İərimənu səkita-ha ia nıpəgi kəruətərei, nənə kimaha iahəreirei mə həmri pen in pəku."

³ Ro iamınhi irə Pita rier irau in riti nəha in mwi iərmama riti səvəi Iesu, krauau rauevən fwe ia nıpəg. ⁴ İrau krauau pərpəri rauevən, mətə iəmə nəha in mwi iərmama riti səvəi Iesu rəvtənhi Pita, mukupwən mier pen fwe ia nıpəg, ⁵ mərpəsuk, mətə puvnimwə, mətoni tinari me nəha linen kamhəmak, mətə in rıpkuvnimwə mhə. ⁶ Nənə Saemon Pita rukurirə in muvehe, muvnimwə ia nıpəg, mətoni tinari me nəha linen kamhəmak. ⁷ †††In rətoni mwi tinari nəha kiməvegi kənkapwə Iesu irə rıpkəmak pəri mhə irəha tinari me nəha linen, mətə kinərfe kəmri ia kwopun əpə. ⁸ Nənə iərmama nəha səvəi Iesu, sə rukupwən mier pen fwe ia nıpəg, in mwi ruvnimwə mətoni narimnari me nəha, nənə mini nıpərhienien irə. ⁹ †††(Mətə meste pehe nəpən nəha irau kroureirei ihi nıpwrai nəgkiariien me nəha ia Nəkukua İkinan səməmə kamhəni mə Iesu traməkeikei mətui mwi ia nemhəien səvənhi.)

Meri Maktala rətoni Iesu

¹⁰ Nənə iərmama mi nəha səvəi Iesu krouərīg rauevən fwe imwənrau. ¹¹ Mətə Meri ramərer iruə ia nıpəgi kəruətərei mamasək. In ramasək ihi, mərpəwsuk, mətə puvnimwə ia nıpəg, ¹² mətoni agelo mi kəru tinari səvənrau rəpsan krauəkure ia kwopun nıpwrai Iesu rınaməmak ikin, riti ia kənkapwə riti ia nisun.

¹³ Nənə irau krouni pen tukwe in mə, "Prən i. İkaməsək ti nəfə?"

Miregi Meri rini pen ti nirau i mə, "Irəha həuvehi raka nıpwrai İərimənu səiou, nənə iakreirei mə hənəmri pen in pəku." ¹⁴ †††Meri rini pam nəgkiariien i, muvsini in, mətoni Iesu ramərer ia kwopun nəha, mətə rireirei mə Iesu nəha.

¹⁵ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, "Prən i. İkaməsək ti nəfə? İkamətui sin?"

Mətə Meri rerin rırhi mə iəmə nə iəmə sə ramətui ti nəmhien nəha. Ro pen rini pen tukwe in mə, "İəmə asori. Trini minuə ik ikiməuvehi raka nıpwran, ni pehe tukw iou i kwopun nəha ikinəmri pen ikin, nənə iou takevən muvehi raka."

¹⁶ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, "Meri."

Meri ruvsini in, məgkiari pen min ia nəgkiariien Hipru, mini mə, "Raponi." (Raponi nıpwran mə İahatən.)

†† 20:2 Jon 13:23 ††† 20:7 Jon 11:44 †† 20:9 Wok Me 2:24-32, 1Kor 15:4 †††† 20:14 Luk 24:16, Jon 21:4

17 †Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Tikəpwəh nəgherien ia nirak. Iapkutə mhə ihi mevən ti Tata Kumwesən. Mətə tikevən mətə piak me, mini pen ti nirəha i mə iakani iamihni irə mə, ‘Iakautə mamevən ti Tata səiou mine Tata səkimiaha. Iakamevən ti Kumwesən səiou mine Kumwesən səkimiaha.”

18 Ro pen Meri Maktala revən, mini irapw ti nərmama me səvəi Iesu mə, “Iakinətə Iərimənu səkitaha,” marə mini mwi narimnari me i Iesu riməni pen tukwe.

Nərmama me səvəi Iesu hətoni in

19 ††Nəpin nəha Sante. Ia nəruarəv nərmama me səvəi Iesu housəsımwin irəha me ia nəkwai nimwə riti, mhərapinhə əknekin ia təpinhə me ti nəri nə mə həhekir nəmə asori me səvəi nəkur Isrel. Ia nəpin nəha Iesu ruvehe mərer ia kurkwanraha, mini pen ti nirəha i mə, “Nəmərinuien tramarə tukumiaha.” 20 †In rini pam nəgkiariien i, nənə mahatən təmwki nil ia rəgin mi mine təmwki nitei ia nikau irə. Nəpin nərmama me səvənhi hətoni Iərimənu səvənraha, rerinraha ragien.

21 ††Nənə Iesu rini pen mwi ti nirəha i mə, “Nəmərinuien tramarə tukumiaha. Tata Kumwesən rərhi pehe iou iakuvehe. Ia noien nəha iou mwi iakamərhi pen kimiaha tihəuvən.” 22 Nəpin in rini pam nəgkiariien i, reiahag pen ia nirəha, mini pen ti nirəha i mə, “Həuvehi Nənimwin Ikinan. 23 †Trini minuə kimiaha hiəni pen ti iərmama riti mə ‘Kumwesən trəpwəh nərpwinien noien ərəha me səim,’ nənə Kumwesən trəpwəh nərpwinien. Rəmwən a mwi trini minuə kimiaha hiəni pen ti iərmama riti mə, ‘Kumwesən trərpwin noien ərəha me səim,’ nənə Kumwesən trərpwin pen min.”

Iesu mine Tomas

24 ††Ia nəpin nəha Tomas, riti ia nərmama me twelef səvəi Iesu, kani mwi in mə “Mwirmwir” riwən irəha minraha nəpin Iesu riməuvehe irə. 25 Ro pen nərmama me səvəi Iesu səməme hənətoni in həni pen ti Tomas i mə, “Kimaha ia hənətə Iərimənu səkitaha.”

Mətə Tomas rini pen ti nirəha i mə, “Takaməkeikei mətoni təmwki nil ia rəgin mi, mirapi ruei nil mi nəha ia nəkwai rəgik. Təmwki nitei ia nikau irə takaməkeikei mirapi ia rəgik. Mə iapko mhə iamihni ko iapkini mhə nıpərhienien irə.”

26 Nəfwakiien riti ruvehe mukurau, nərmama me səvəi Iesu həuvnimwə mwi ia nimwə nəha, Tomas irəha minraha. Nəri auər a hərəpinhə əknekin ia təpinhə me, mətə Iesu ruvehe mərer ia kurkwanraha, mini mə, “Nəmərinuien tramarə tukumiaha.” 27 Marə mini pen ti Tomas i mə, “Osə pehe nəkwai rəgim, mirapi rəgik mi. Osə pehe rəgim, mirapi nikau ia nirak. Tikaməkeikei mini nıpərhienien, məpwəh niniien mwi mə neikuəien.”

† 20:17 Rom 8:29, Hip 2:11-12 †† 20:19 Jon 19:38 ‡ 20:20 Jon 16:22, 19:34, 1Jon 1:1 †† 20:21 Jon 17:18 †† 20:23 Mat 16:19 ††† 20:24 Jon 11:16, 14:5, Jon 21:2

28 Miregi Tomas rini mə, “Iərimənu səiou mine Kumwesən səiou.”

29 ††Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ikani nıpərhienien ia nirak ti nəri nə mə ikətə iou. Nərmama me nəha səməme həpkətə mhə iou, mətə kamhəni nıpərhienien ia nirak, rerinraha tragien.”

Rəfo Jon rimərai nəkukuə i?

30 §Iesu rino nımtətien me ripik mwi ia nəmri nərmama me səvənhi iapkra i pen mhə irəha ia nəkukuə i.

31 †Mətə səməme i iakimərai pen ia nəkukuə i iakrai pen mə kimiaha tihəni nıpərhienien ia Iesu mə in nə Kristo, Tini Kumwesən. Iakuə kimiaha tihəni nıpərhienien irə, nənə mhəuvehi nimiruien ia nəghin.

Iesu rier irapw mwi ia nəmri nərmama nepwin səvənhi

21 Kurirə ikin Iesu rier irapw mwi ia nəmri nərmama me səvənhi ia nıkare nui asori Taepirias. In rier irapw ia nəmrinraha iamihni irə: 2 ††Nəpin riti Saemon Pita, mine Tomas sə kani in mə “Mwirmwir,” mine Nataniel sə ruku pen ia Kena ia tənə Kalili, mine tını Sepeti mi, mine iərmama kəru mwi səvəi Iesu housəsımwin irəha me ia kwəpun kuatia. 3 Nənə Saemon Pita rini pen ti nirəha i mə, “Iakamevən takvi nəmu me.”

Miregi irəha həni pen tukwe in mə, “Itə. Pwəh kitaha pam səuvən.” Ro pen irəha heiwaiu mhəputə ia nıtətə ouihi riti, mhəuvən mhəvi net meste riran, mətə həkuvı mhə nəmu riti.

4 Nəpin rinamran Iesu ramərər ia nıkare nui asori, mətə nərmama me səvənhi həreirei mə Iesu nəha.

5 †Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nəkwərhakwərha me, nəmu riti nə hiəvi uə?”

Miregi həni mə, “Rekəm.”

6 Miregi in rini pen ti nirəha i mə, “Herukw ro net səkimiaha ia nıkare nıtətə ouihi mwatuk, nənə tihətoni nepwin.” Ro iamihni irə irəha herukw irapw net, mhəuvəreirei nıvi utəien mwi ti nəri nə mə nəmu me həuvəkuər ia nəkwai net.

7 ††Nənə iərmama səvəi Iesu, sə nəha Iesu rokeikei pik in, rini pen ti Pita i mə, “Kwa Iərimənu nəha səkitaha.” Ia nəpin nəha Saemon Pita riməpeki raka tinari me səvənhi maməvi nəmu me, mətə nəpin riregi mə Iərimənu nəha, in ruvei pen mwi tinari me səvənhi, məruərau irapw ia nui, meiai muvarei. 8 Nərmama səvəi Iesu ia nəkwai nıtətə ouihi həsuə a mhəuvarei, mhəvkəkini net sə nəmu me həukuər irə. Ripko mhə irəha isipwin ti nıkare nui, mətə həsuə a rəmwən ia hantret meta. 9 Nəpin həuvarei irə hətoni bred mine nəmu me ramrimər pen ia nukumhəv ia napw.

10 Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Həpeki nəmu me nepwin sə hiəpkuvi a i, mhəpeki mhəuvehe.”

11 †Ro iamihni irə Saemon Pita rəputə ia nıtətə ouihi, muvi parei net rukuər ia nəmu asori me irəha pam wan hantret fifti tri. Nəri auər a mə nəmu me həkik

††† 20:29 1Tes 1:8 § 20:30 Jon 21:25 †† 20:31 Jon 3:15, Rom 1:17, 1Jon 5:13 ††† 21:2 Jon 1:45-51, Jon 20:24 †† 21:5 Jon 20:14, Luk 24:41 ††† 21:7 Jon 13:23, Mat 14:29 †† 21:11 Luk 5:6

iaminhi, mətə net riḱkəpəruəpəruə mhə. ¹² Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Həuvehe mhani nari.” Ia nəḱin nəha nərmama me səvənhi həhekir. Irəha riti riwən rəres in mə, “Ik sin i?” Irəha həuvəukurən raka mə in nə Iərimənu səvənraha. ¹³ †Nənə Iesu ruvehe, muvehi bred, muvei pen minraha, marə mo mwi iamini ia nəmu me. ¹⁴ ††In i nəḱin sə ro kahar irə Iesu rier irapw ia nəmri nərmama me səvənhi nəḱin rinətui mwi ia nemhəien səvənhi.

Iesu mine Saemon Pita

¹⁵ †Nəḱin irəha hənani raka nari, Iesu rini pen ti Saemon Pita i mə, “Saemon, tini Jon, ikokeikei pərhien iou məpi raka irəha i uə rekəm?”

Miregi Pita rini pen tukwe in mə, “Ouəh, Iərimənu, ikukurən mə iakokeikei pərhien ik.”

Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Əkwməni kwəti sipsip me səiou.”

¹⁶ ††Nənə Iesu rəres mwi sə ro kəru irə, mini mə, “Saemon, tini Jon, ikokeikei pərhien iou uə rekəm?”

Miregi Pita rini pen tukwe in mə, “Ouəh, Iərimənu, ikukurən mə iakokeikei pərhien ik.”

Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ətui amasan ti sipsip me səiou.”

¹⁷ ††Nənə Iesu rəres mwi sə ro kahar irə, mini mə, “Saemon, tini Jon, ikokeikei pərhien iou uə rekəm?”

Pita riregi rərəha ti nəri nə mə Iesu rəres sə ro kahar irə minuə “Ikokeikei pərhien iou uə rekəm?” Ro pen rini pen tukwe in mə, “Iərimənu, ikukurən narimnari me pam, mukurən mwi mə iakokeikei pərhien ik.”

Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Əkwməni sipsip me səiou. ¹⁸ Iakani niḱpərhienien tukw ik i fwe kupwən nəḱin ikinamouih i irə ikinamarkahu atukw səim, mamavən ia kwopun pəku ikokeikei, mətə nəḱin

† 21:13 Jon 6:11 †† 21:14 Jon 20:19,26 ‡ 21:15 Mat 26:33, Jon 1:42 †† 21:16 Wok Me 20:28 †† 21:17 Jon 13:38, 16:30

tikərgharə, tikus atukw rəḱim mi, nənə iərmama əpə iti trarkahu pehe mik, muvehi ik ikevən ia kwopun sə ipkokeikei mhə mə tikevən ikin.” ¹⁹ †††(Iesu rini nəḱiari-ien i mahatən nəfe nemhəien Pita tremhə irə muvehi utə nəḱhi Kumwesən.) Nəḱin rini pam, mini pen ti Pita i mə, “Kurirə iou.”

²⁰ †††Ia nəḱin nəha Pita rəti kurirə, mətoni iərmama riti səvəi Iesu, sə Iesu rokeikei pik in, rakurirə ia nirau. Iərmama nə in nə iərmama sə fwe kupwən raməkure ipaka ti Iesu nəḱin kamhani pəri nari irə, nənə məres pen in mə, “Iərimənu, sin nə truvei pen ik ia rəḱi nərmama səməme haməmwəki ik?” ²¹ Nəḱin Pita rətoni iəmə nəha rakurirə ia nirau, rini pen ti Iesu i mə, “Iərimənu mətə rəfo ia iəmə nəha?”

²² †Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Rəfo ikəres iəmə nəha miou? Trini minuə iakokeikei mə in trimiru mamevən meste nəḱin sə takuvehe irə, səkimrau min əpa. Mətə ik tikukurirə iou.” ²³ Ro iamini irə nəḱiari-ien riti raupiris ia piəvtaha me mə iərmama nəha səvəi Iesu triḱkemhə mhə. Mətə Iesu riḱkini pen mhə ti Pita i minuə “Iəmə nəha triḱkemhə mhə.” In rini mə, “Rəfo ikəres iəmə nəha miou? Trini minuə iakokeikei mə in trimiru mamevən meste nəḱin sə takuvehe irə, səkimrau min əpa.”

²⁴ ††Iərmama nəha səvəi Iesu in a mwi nəha rani irapw narimnari me i, mamrai nəḱiariien me i. Nənə kitaha səukurən mə nəḱiariien səvənhi ro niḱpərhienien.

²⁵ †††Nənə narimnari me riḱik mwi nəha ikin Iesu rino. Tuko kirai pen pam irəha ia nəkukuə, rosi ko təkure tiprənə i riḱkəmwhen mhə mə trəkwtəmhiri nəkukuə me pam.

††† 21:19 Mat 16:24-25, Mak 1:17, 2Pit 1:14 ††† 21:20 Jon 13:23-25 § 21:22 Mat 16:28 †† 21:24 Jon 19:35 ††† 21:25 Jon 20:30

Wok Me

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Wok me in nəkukuə səro kəru irə sə Luk rimərai. Luk rimərai nəkukuə i revən ti in riti nəghin nə Teofilas. Ia nəkukuə i kitaha sətoni nukune nəfwakiiien səvəi Iesu Kristo mine rinəfuvehe mevən ia tənəmtənə me. Nəkukuə i raməgkiari ia wok səvəi Pita mine Pol, irau aposol mi səvəi Iesu Kristo. Pita in aposol riti sə ramətui amasan ti nakalasia me fwe Jerusalem nəpin nəfwakiiien riməuvehe vi a. Pol in aposol riti sə Kumwesən rərhi pen i revən ia tənəmtənə me. Wok me nəghin riti mwi mə Wok Me Səvəi Nənimwin Ikinan. Kani nəhag nəha ti nəri nə mə nəkukuə i raməgkiari ia nuveheien mine wok səvəi Nənimwin Ikinan. Wok me rani irapw nəgkiariien sə nakalasia me fwe kupwən hənəməvisau irə. Wok me raməgkiari ia nəkur Isrel mine həfo mhəpwəh nəgkiariien amasan səvəi Iesu Kristo. Rani mwi mə Kumwesən rəfo mərhi pen aposol me həuvən ti nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel, nənə irəha həni nīpərhiēnien ia nəgkiariien amasan səvənhi. Wok me raməgkiari mwi ia nəkur Rom səməme hənəmərīmənu ia kwopun me fwe kupwən. Rani mə irəha həfo mhəmwəki nakalasia me səvəi Iesu.

Iesu revən fwe ia neiai

1 †Iou riti Teofilas:
Ia nəkukuə kupwən səiou sə iakuvərai raka mik iakuvəni raka narimnari me pam Iesu ramo mine nəgkiariien me pam ramahatən nərmama me irə fwe kupwən. Iakiməni fwe ia nukune wok səvənhi muvehe 2 ††meste nəpin nəha in raməvəhag m aposol me səvənhi səməme in rinərpwi rəgin ia nirəha. In raməvəhag mīnraha, mauvei pen nəgkiariien riti rauku pen ti Nənimwin Ikinan. Nəpin ruvei pen pam, kuvehi utə in revən fwe ia neiai. 3 †Nəpin Iesu ruvəregi raka nəmisəien səvənhi, rarə mwi nəpin foti. Ia nəpin me nəha ramier irapw ti aposol me nəha. Nəpin rīpik ramərer ia nəmīnraha, mamə irəha hamətoni mə ruvəmīru pərhiēn. Irəha kamhətə in, nənə in rani narimnari me ia nīkaren səvəi nītətə sə Kumwesən ramərīmənu irə.

4 †Nəpin riti raməni pəri nari irəha mīnraha, nənə mīni pen ti nirəha i mə, "Tihəpwəh nierien ia Jerusalem, mətə tihameitenhi Nənimwin Ikinan sə Tata səiou rino raka promes mə truvei pehe m kimiaha. Hiəuvəregi raka iou iakaməgkiari irə fwe kupwən, mamini mə, 5 †Jon rino paptəes ia nui, mətə rīpko mhə tui Kumwesən tro paptəes ia kimiaha ia Nənimwin Ikinan."

6 ††Nənə nəpin riti mwi, nəpin aposol me housəsīmwin irəha me, kamhəres pen Iesu i mə,

"Iərīmənu, tikərīmənu ia nəkur Isrel nəha təkwtəkwuni rəmwhen ia gig kupwən me səvənraha uə rekəm?"

7 ††Mətə Iesu rini pen ti nirəha i mə, "Tata səiou rauvehi nasoriiēn mīnəmri raka nəpin me pam. Rīpko mhə səkimiaha tihəukurən mə tinesən nəpin me nəha tuhəier irapw. 8 †Mətə nəpin Nənimwin Ikinan truvehe ia kimiaha, tihəuvehi niskaiien. Nənə tihəməkeikei mhəuvən, mhəvisau irapw iou fwe Jerusalem, mine ia kwopun me pam fwe ia tənə Jutia mine Sameria, mhəuvən mheste tənəmtənə me pam."

9 ††Nəpin Iesu rini pam nəgkiariien me nəha, kuvehi utə in rautə. Nərmama me səvənhi kamhəti pen mamhətoni in meste nəpuə riti rousəman. Kurirə irə həkətətoni mhə mwi in.

10 ††Nəpin Iesu rautə mamevən, irəha kamhəkwtə ihi ia nīmagouagou, nənə təkwtəkwuni a iəmə mi kəru səvənrau tīnari rəpsan krouier irapw ti nirəha, rouərer ia nīkarenraha, 11 ††rouni mə, "Nəmə Kalili! Rəfo hi-amərer ia kwopun i, mamhəti utə ia nīmagouagou? Iesu i sə kuvehi raka tukumiaha, kuvehi utə revən fwe ia neiai, in truvehe rəmwhen a mwi hiənətoni rautə ia nīmagouagou mamevən."

Matias truvehi təmwiki Jutas

12 ††Kurirə ikin aposol me həier ia təkuaer nəha kani mə Təkuaer Olif mhərərig mamhəuvən fwe Jerusalem. (Təkuaer nəha Olif raməkure ipaka ti Jerusalem rəmwhen ia wan kilometə.) 13 ††Nəpin irəha həier pen fwe taon, mhəutə pen fwe ia rum nəha irənhə kwopun

† 1:1 Luk 1:3 †† 1:2 Mak 16:19, Luk 24:49-51 † 1:3 Luk 24:36-49, Wok Me 10:41 †† 1:4 Luk 24:49, Jon 14:16-17, Wok Me 2:33 †† 1:5 Mat 3:11 ††† 1:6 Luk 24:21

††† 1:7 Mak 13:32 § 1:8 Mat 28:19, Luk 24:48, Wok Me 2:32, 3:15, Wok Me 5:32 §† 1:9 Jon 6:62 §†† 1:10 Luk 24:4 §† 1:11 Mat 26:64, Luk 21:27 §†† 1:12 Luk 24:50-53 §† 1:13 Mat 10:2-4

kamharə ikin. Nəghinraha me i: Pita, Jon, Jemes, Antru, Filip, Tomas, Patolomiu, Matiu, Jemes tini Alfeas, Saemon (iəmə sə kupwən rakurirə ia səməmə haməmwur mə tuhəkoui irapw nəkur Rom), mine Jutas tini Jemes. ¹⁴ †Ia nəpin me nərmama me nəha nətərigien səvənraha kuation. Kamhousəsimwin irəha me, mamhəfwaki. Meri, mama səvəi Iesu, mine piəvi Iesu me, mine nīpran səməmə kamhəni nīpərhienien ia Iesu irəha minraha.

¹⁵ Nəpin me nepwin həukurau, nənə piəvtaha me housəsimwin irəha me ia kwopun kuation. (Irəha pam ipaka ti wan hantret twenti.) Nənə Pita riskəmter ia rerinraha mini mə, ¹⁶ ††Nərman, piak me, fwe kupwən Nənimwin Ikinan ruvei pen nəgkiariien səvənhi m Kig Tevit mə trukupwən mini irapw Jutas, iəmə sə rīməri nərmama me həuvən mhəkwtəmhiri Iesu. Nəgkiariien nəha ruvəuvehə muvəukuə raka, ti nəri nə mə nəgkiariien me pam kimərai pen ia Nəkuə Ikinan tuhaməkeikei mhəuvehə mhəukuə. ¹⁷ Jutas nəha fwe kupwən Iesu rinərpwi rəgin irə mə truvehe mo aposol riti səvənhi kimaha min.”

¹⁸ †(Iəmə nəha rino noien ərəha, muvehi mane irə, muvehi mevən muvehi nəmri tīprənə i. Fwe ia tīprənə nəha in rīmwei irapw, tīpwīn rəpəruə, nəninə irə rier. ¹⁹ Nərmama səməmə kamharə fwe Jerusalem həregi nəvisaiuen səvənhi, nənə həuvei pen nəghi kwopun nəha ia nəgkiariien səvənraha mə Akeltama. Nīpwrai nəgkiariien nəha in i mə Tīprənə sə Netə Rinaiu Ikin.)

²⁰ Pita riripin nəgkiariien mini mə, “Nəgkiariien i sə kimərai pen ia nəkuə nəha Ol Sam raməgkiari ia Jutas. Rini mə,

‘Pwəh səvənhi rukwənu ruvehe mərkun.

Iərmama trəpwəh narəien ikin.’

Kimərai pen mwi mə,

‘Pwəh iərmama riti mwi ruvehi təmwhekin,

mo səvənhi wok.’

²¹ ††Ro iamīnhi irə kitaha tsaməkeikei mhəuvehi utə iərmama riti truvehi təmwki Jutas. Kimaha min təhəvisau irapw mə iahənətoni ia nəmrimaha mə Iesu rinətui mwi pərhien ia nemhəien səvənhi. Pwəh səuvehi utə iərman riti sə rinakurirə ia kimaha ia nəpin me pam nəha Iesu Iərimənu səkitaha rinamavən kimaha min. Rinostat mukurirə ia kimaha ia nəpin nəha Jon rinamo paptas ia nərmama muvehe meste nəpin nəha kuvehi utə Iesu revən fwe ia neiai.”

²³ Pita rini pen pam, nənə irəha həni irapw nəghi iərmama kəru. Nəghinrau Josef mine Matias (Josef nəha kaməkwein mwi in mə Pasapas mine Jastas.) ²⁴ †Nənə irəha həfwaki, mhəni mə, “Iərimənu, ikukurən nətərigien səvəi nərmama me pam. Tiko mahatən ro m kimaha i mə iərman mi sə pəku nəha ikokeikei mə ²⁵ truvehe mo in aposol, muvehi təmwki Jutas, iəmə sə rinəpwəh wok nəha mə trevən ia kwopun atukwatukw səvənhi.” ²⁶ Nənə irəha həuini nəri sə ramahatən pen nari mə sin nəha truvehi wok nəha. Nənə nəri nəha ra-

hatən pen mə Matias. Nənə həvsini pen in irəha aposol me eleven.

Nəpin asori nəha Pentekos

² ††Nəpin asori nəha Pentekos †† ruvəuvehə. Ia nəpin nəha nərmama pam səvəi Iesu housəsimwin irəha me ia kwopun kuation. ² Təkwtəkwuni a həregi nari riti rəmwhən ia nīmətagi asori ruku pen ia nīmagouagou muvniwə masori ia nīmwə nəha kamhəkure ikin. ³ †Hətə nərani napw me həivə kirkiri, mhəuvən, mhərer ia kənkəpwənraha kuation kuatia. ⁴ ††Irəha pam rerinraha ruvehe mukuər ia Nənimwin Ikinan. Nənə Nənimwin nəha ruvei pen nəgkiariien minraha hənəməgkiari ia nəgkiariien me səpəmsəpə.

⁵ Ia nəpin nəha nəkur Isrel me həpik kamharə fwe Jerusalem. Irəha nəha nəməfwaki me həməuku pen fwe ia tənəmtənə me mhəuvehə. ⁶ Nəpin həregi narimnari me nəha, housəsimwin pen irəha me ipaka tukwe. Irəha hamərkərinari ti nəri nə mə nəgkiariien me səvənraha səpəmsəpə sə hənətui pen irə, irəha kamhəregi nərmama me səvəi Iesu kamhəgkiari ia nəgkiariien me nəha. ⁷ ††Nənimenraha rier. Həreirei, mamhəni pen ti nīrəha me i mə, “Hətə ro. Nərmama me nəha kamhəgkiari irəha pam nəkur Kalili. ⁸ Mətə rəfo kitaha saməregi kamhəgkiari ia nəgkiariien me səkitaha me səpəmsəpə sə sənətui pehe irə? ⁹ ††Kitaha i nəmə Patia, mine nəmə Metia, mine nəmə Elam. Kitaha nepwin samarə ia Mesopotemia, mine Jutia, mine Kapatosa, mine Pontas, mine Esia, ¹⁰ mine Frijia, mine Pamfilia, mine Ijip, mine Krit, mine Arepia, mine tənə nəha Lipia ipaka ti Saerin. Kitaha nepwin həuku pen fwe ia Rom. Kitaha nepwin nəkur Isrel atukwatukw, nənə kitaha nepwin rīpko mhə kitaha nəkur Isrel, mətə samarə ia narəien səvənraha. Mətə kitaha pam saməregi nərmama me nəha kamhəgkiari ia nəgkiariien me səkitaha me, mamhəni irapw wok asori me Kumwesən rino.” ¹² Nənə irəha nənimenraha rier. Həreirei, mamhəres pen irəha me i mə, “Nəri nəha nīpwrən rəfo irə?”

¹³ Mətə irəha me nepwin haris, mhəni mə, “Nərmana me nəha kamhənīmwi waen, mamhakonə irə!”

Nəvisaiuen səvəi Pita

¹⁴ Mətə Pita riskəmter irəha Eleven Aposol me, mēgkiari asori, mini pen ti nīrəha i minuə, “Nəmə Jutia mine kimiaha pam nərmama hiamarə ia Jerusalem, tiho mhətərig ro iou, pwəh iakini pehe nīpwrai nəri nəha tukumiāha i. ¹⁵ Hiaməni mə nərmama me i hakonə ia waen, mətə rekəm. Irəha həpwəh nakonəien. Kwa naen klok a i ia nəpnəpin. ¹⁶ Nəri nəha hiamətoni ramesi pen nəgkiariien i Joel Profet rīməni fwe kupwən:

††† 2:1 Lev 23:15-21, Dut 16:9-11 ††† Wok Me 2:1; 20:16, Fas Korin 16:8, Lev 23:15-21, Dut 16:9-12, Nam 28:26-31. § 2:3 Mat 3:11 §† 2:4 Wok Me 4:31, Wok Me 10:44-46, Wok Me 19:6, Mak 16:17 §†† 2:7 Wok Me 1:11 §† 2:9 2Tim 1:15

† 1:14 Jon 6:42, 7:5 †† 1:16 Sam 41:9 † 1:18 Mat 27:3-10
†† 1:21-22 Jon 15:27 †† 1:24 Jon 2:25

¹⁷ Kumwesən rini mə, 'Tramevən ipaka ti nəpın sam-pam,
iou takərhi irapw nənımwın səiου trevən ti nərmana me pam.

Nıpwnətımiaha me nərman mine nıpran tuhəni irapw nəkıarrien sə ruku pen ti Nənımwın səiου.

Ntəmaruə me səkımiaha me tuhətə vison me.

Nərgharə me səkımiaha me tuhəməkrəha.

¹⁸ Ia nəpın nəha nərmana me səiου kani irəha mə iou tukwininari me,

nəri auər a mə irəha nərman uə nıpran,
mətə takərhi irapw Nənımwın səiου trevən ti nirəha,
nənə irəha tuhəni irapw nəkıarrien sə ruku pen ti
Nənımwın səiου.

¹⁹ Tako narimnari me fwe irənhə ia nımagouagou.

Nərmana tuhətoni, mhəkərinari irə.

Ia təkure tənə tako nımtətien me:

netə, mine napw, mine nıse napw.

²⁰ Meri truvehe nıpitəv.

Məkwə truvehe mərəuərəv məmwhen ia netə.

Kurirə irə nəpın səvəi İərımənu truvehe.

Nəpın nəha trasori mərə ia nəpın me pam.

²¹ †Ia nəpın nəha nərmana me pam səməme tuhəkweın ia İərımənu
in truvehimiru irəha.'

²² ††Nəmə Isrel tiho ro mhəregi nəkıarrien me i. İesu nəha iəmə Nasaret Kumwesən rinahətən atukwatukw m kımiaha i mə in pərhiən rərhi pehe i ruvehe tukumi-aha. Nəpın İesu rinamavən ia rerımiaha fwe kupwən, Kumwesən rauvei pen nıskaiien min, ramo nımtətien me mine narimnari asori me hıamətoni hıaməkərinari irə rəmwhen hiəuvəukurən raka. ²³ †Nəpın Kumwesən ruvei pen İesu ia rəgımiaha, in ro iamınhi irə mamesi pen a nətərigien səvənhi mine nəfe in ruvəukurən raka fwe kupwən mə tro. Nənə kımiaha hiouisi əpune İesu ia noien nəha hiəno irə. Hiəmri pen in ia rəgi nəmə ərəha me, nənə hərui tərini pen in ia nei kamarkuauı. ²⁴ ††Mətə Kumwesən rıfi İesu ia nəmisəien səvəi nemhəien, mo in rətui mwı. In rıno iamınhi irə ti nəri nə mə nemhəien ko rıpkəkwəmhirı mhə İesu.

²⁵ Rəmwhen ia nəkıarrien i Kig Tevit rıməni irə mınuə:
'Iakamətə ik krau mik İərımənu səiου ia nəpın me.

Ikamarə ipaka tukw iou.

Nari riti riwən tro iou iakətəmınmwın.

²⁶ Ro iamınhi irə rerik ragien pik.

Tərhuک raməgnəgini ik İərımənu səiου.

Nıpwrak mwı trarə amasan, məpwəh nehəkırien,

²⁷ ††ti nəri nə mə nəpın takemhə

tıkəpwəh nəpwəhien iou iakarə Imwei Nəkur Həu-vamhə.

Tıkəpwəh nəsenien nıpwrai iəmə ikinan səım rımərı.

²⁸ İkinahətən raka iou ia suatuk me səvəi nımıruıen.

Tiko iou krau mik krauarə rerik ramagian.'

²⁹ ††Piak me, iakuə takini pehe tukumiha i mə Kig Tevit, kaha kupwən səkitaha, in rıpkəgıari atukw a

mhə irə. In ruvamhə. Kuvənımwı raka. Səvənhi kref raməmak ihi. Fwe tui meste pehe ipwet mine səmətoni. ³⁰ ††Mətə in profet riti. Rukurən amasan mə Kumwesən rıməuvehı kwəsuahi mını pen tukwe in mınuə ti nəpın riti in ro kwənəkwus riti səvənhi ruvehi təmwhekin mərımənu. ³¹ †Kig Tevit rıməkupwən mətoni Kristo st nəha mə trətui mwı ia nemhəien səvənhi. In nəha Kig Tevit rəgıari irə ia Ol Sam nəpın rini mınuə 'Kumwesən trəpwəh nəpwəhien in ramarə Imwei Nəkur Həuvmahə. Nıpwrən trıpkımərı mhə.'

³² ††İesu nəha, Kumwesən rınəsuəpwıri in ia nemhəien səvənhi. Kımaha i iahənətoni, mamhəni irapw mə ro nıpərhiien. ³³ †Kumwesən, tata səvəi İesu, ruvehi utə in mukurei pen in ia nıkaren mwatuk. In ruvei pen Nənımwın İkinan min rəmwhen rıno raka promes fwe kupwən mə tro. İesu ruvehi Nənımwın nəha, mərhi pehe i. Nəri nəha hıamətə, mamhəregi Nənımwın İkinan nəha. ³⁴ Kig Tevit rəpwəh nıtəien fwe ia neıai, mətə in atukwatukw nəha rəgıari ia Kristo, mını mə, 'Kumwesən rini pen ti İərımənu səiου mə, 'Əkure ia nıkarek mwatuk

³⁵ meste tako nərmana səməme haməmwəki ik həuvehe,

tıkərpwı utə tıpage nısum mi ia nirəha.'

³⁶ ††Ro iamınhi irə kımiaha pam nəkur Isrel tihaməkeikei mhəukurən mə İesu nəha hiənəruı tərini pen ia nei kamarkuauı, in nəha təkwtəkwuni Kumwesən ro in ruvehe mo İərımənu mine Kristo."

³⁷ ††Nəpın nərmana me nəha həregi nəkıarrien səvəi Pita, rerırəha rəpou pik. Həres pen Pita mine aposol me i mə, "Piak me, təkwtəkwuni nəha təhəfo nəha?"

³⁸ ††Mıregi Pita rini pen ti nirəha i mə, "Kımiaha tihaməkeikei mhərərıg ia noien ərəha me səkımiaha mhəuvehe pwəh iaho paptəes ia kımiaha ia nəghi İesu Kristo. Tiho iamınhi irə mine nənə Kumwesən trəpwəh nərpwinien noien ərəha me səkımiaha. Kımiaha tihəuvehi Nənımwın İkinan. ³⁹ ††Promes nəha raməmak tukumiha, maməmak mwı ti nərimiaha me, mine nərmana səməme kamharə isıpwın. Raməmak ti nərmana me pam səməme İərımənu Kumwesən səkitaha trəkweın ia nirəha."

⁴⁰ ††Pita rini irapw nəkıarrien me rıpk mwı ti nirəha i, maməkeikei mınraha, mamını mə, "Nərmana ipwet mine hamo noien ikou. Tiharaka ia nirəha ti nəri nə mə Kumwesən trərpwın noien ərəha me səvənraha."

⁴¹ †††Ia nəpın nəha nərmana me həpik həmwhen ia

† 2:21 Rom 10:13 †† 2:22 Jon 3:2 † 2:23 Wok Me 4:28, 1Pit 1:20 †† 2:24 Wok Me 3:15 †† 2:27 Wok Me 13:35 ††† 2:29 1King 2:10, Wok Me 13:36

††† 2:30 2Saml 7:12, Sam 89:3-4, Sam 132:11 † 2:31 Sam 16:10 †† Nəkıarrien i 'Kristo' nəkıarrien riti səvəi nəkur Kris kupwən. Nıpwrən mə iəmə kətəgi pen oel ia nukwənen. Fwe kupwən nəpın tuhəmtər kig riti, hətəgi pen oel ia nukwənen. Ətoni ro Fas Samuel 10:1 mine Fas Samuel 16:13. Nənə profet kupwən me həməni mə iərmana riti trucku pen ia kwənəkwus səvəi Kig Tevit, nənə in truvehe mo kig irə. Nəkur Isrel kamheıtenhi iəmə nəha tru-vehe. Kani nəghın nə mə 'Kristo.' Ətoni ro İkin Seken Samuel 7:12. ††† 2:32 Wok Me 1:8 †† 2:33 Wok Me 1:4, 7:55-56 ††† 2:36 Wok Me 5:30-31 †† 2:37 Luk 3:10,12, Wok Me 16:30 †† 2:38 Luk 24:47, Wok Me 3:19 ††† 2:39 Aes 57:19 ††† 2:40 Dut 32:5, Fil 2:15 ††† 2:41 Wok Me 2:47, 4:4, Wok Me 5:14

3000 hani niparhienien ia nagkiariien savai Pita, mhauvehe, ko paptaes ia niraha.

Naraien savai narmama me sameme kamhani niparhienien ia Iesu

⁴²†Ia napin me iraha kamhousasimwin iraha me, mamhetarig nagkiariien sa aposol me kamhahatən iraha irā. Kamhakwsen bred, mamhani pari nari, mamhafwaki pari. ⁴³††Narmama me pam kamhahēkir, ti nari na mā Kumwesən rauvei pen niskaiien m aposol me savai Iesu. Ia niskaiien naha iraha kamho nimitien me ripik mine narimnari me narmama kamhətoni hamərkərinari irā. ⁴⁴†Narmama me pam sameme kamhani niparhienien ia Iesu, kamharə pari ia kwopun kuatia, mamhəuai narimnari me savənraha minraha me. ⁴⁵Iraha kamhamri pen namri nari ia savənraha tiprənə mine nautə me mamhəuvehi mane irā. Napin nari riti riwən ti niraha riti, kamhəuai mane naha, mamhəuvei pen m iərmama naha. ⁴⁶†Ia napin me kamhavən pari, mamhəuvən fwe ia nimwə savai Kumwesən. Fwe ia nəkwai nimwə me savənraha, kamhakwsen bred, mamhani pari nari. Rerindraha ragien. ⁴⁷†Kamhəgnəgini Kumwesən. Napin narmama me hətoni iraha, kamhəsai iraha. Ia napin me Iərimənu rauvehimiru narmama me nepwin mwi, nənə həuvehe mho kuatia iraha minraha.

Pita romasan iərmama riti nisun mi krouemhə

3 ††Ia napin riti, tri klok ia nəruarəv, napin savai nəfwakiiien ruvəuvehe. Pita mine Jon krouutə pen fwe ia nimwə savai Kumwesən. ²†††Iərmama riti fwe ikin. Napin rinətui pehe nisun mi krouemhə ko ripkavən mhə. Ia napin me in me nepwin həuvehi mhəkure pen i ia nikare nimwə savai Kumwesən ipaka ti təpinhə naha kani mā Təpinhə sə Ramasan. Napin narmama me kamhəuvehe mā tuhəuvnimwə, iərmama naha ramase mane minraha. ³Pita mine Jon krouvehe ipaka mā trouuvnimwə ia nimwə savai Kumwesən. Napin iərmama naha rətoni, rase mane minrau. ⁴†Pita mine Jon krouəti pen rouətə in. Pita rini mā, "Tiko mətī pehe mətə kimrau." ⁵Iərmama naha rətī pen mətə irau. Rerin ramrhi mā rosi trouvei pen nari riti min.

⁶†Mətə Pita rini pen tukwe in mā, "Səiou silva mine kol riwən, mətə nəfe iakauvehi takuvei pehe mik. Ia nəghi Iesu Kristo, iəmə Nasaret, tiko mərəer mavən."

⁷Pita ruvehi rəgin mwatuk mivi utə. Təkwəkwni a iərmama naha nisun mi krouvehe rouskai.

⁸††Riskəmtər mavən, mukurirə ia Pita mine Jon, mharuvnimwə ia nimwə savai Kumwesən. Ramavən, maməruərau utə, maməgnəgini Kumwesən. ⁹Nərmama me pam hətī pen mhətə iərmama naha ramavən maməgnəgini Kumwesən. ¹⁰Hətə həkurən mā iərmama

ma naha in naha raməkure rerin mamase mane fwe ia nikare nimwə savai Kumwesən ipaka ti Təpinhə sə Ramasan. Iraha həkərinari irā. Nənimənraha rier ti nəfe kino irā.

Pita raməvisau fwe ia nimwə savai Kumwesən

¹¹Iərmama naha raməgher pen ia Pita mine Jon. Nərmama pam haiu mhəuvehe ti nirəhar fwe ia kwopun naha kani mā Vrandə savai Solomon. Nənimənraha rier. ¹²Nəpin Pita rətə narmama me naha, rini pen ti niraha i mā, "Nəmə Isrel. Rəfo hiamərkərinari ia iərmama i? Hiamətī pehe mamhətə kimrau ti nəfe? Hiaməfətərig irə? Ko kimrau iəromasan iərmama i ia səkimrau atukw niskaiien uə ti nari na mā kimrau iəmə ikinan mi? Rekəm! ¹³†Kumwesən savai Epraham mine Aesak mine Jekop, Kumwesən savai kaha kupwən me səkitaha, in ruvehi utə nəghi Iesu, iəmə sə ramo tukwini nari min. Iesu naha həuvei pen ia rəgi nəkur Rom. Napin Paelat rini mā trəsəni Iesu rier irapw ia kalapus, hiərəer ia nənime Paelat, mamhəni mā hiərpwəh nokeikeiien mā tro iamihni irā. ¹⁴Iesu naha in iəmə atukwatukw mine iəmə ikinan, mətə kimiaha hiənəpwəh in, mhəres pen Paelat i mā tripkəsəni mhə in rier irapw ia kalapus mətə trəsəni a iərmama sə rinousi əpune iərmama rier irapw. ¹⁵††Ia noien naha hiənousi əpune Iəmə sə in Nukune Nimiuriien. Mətə Kumwesən rino in rətui mwi ia nemhəien. Kimaha iahənətoni nari naha, mamhəni irapw mā ro niparhienien. ¹⁶Nəgse nəghi Iesu naha in naha rino nisui iəmə i krouvehe rouskai. Hiamətoni iəmə i, mhəkurən in. In rini niparhienien ia nəghi Iesu, mo pen ramərəer ia nəmrimiaha nipwran rinəsənin pam.

¹⁷†Piak me iakukurən mā ia napin naha hiənousi əpune Iesu, kimiaha mine nəmə asori me səkimiaha hiəreirei nəfe naha hiamo. ¹⁸†Mətə ia noien naha hiəno irā Kumwesən rino nagkiariien me savənhi sə in riməuvei pen m profet kupwən me savənhi həuvəuvehe mhəuvəukuə. Profet me naha haməkupwən mhəni irapw mā Kristo savənhi traməkeikei miregi nəmisəien. ¹⁹††Ro iamihni irā kimiaha tihaməkeikei mhərərig ia noien ərəha me səkimiaha pwəh Kumwesən raikuas raka nərəhaien me səkimiaha. ²⁰Trini minuə hio iamihni irā, napin savai napwisiien trucku pen ia namri Kumwesən. In trərhi pehe Kristo sə kiməni irapw fwe kupwən mā truevehe tukumiaha. Kristo naha iakani in Iesu. ²¹In traməkeikei marə fwe ia neiai meste Kumwesən tro narimnari me həuvehe mho sə vi rəmwhen ia profet ikinan me savənhi fwe kupwən həməni. ²²††Moses riməni mā, 'Iərimənu Kumwesən səkimiaha truevehi utə profet riti rəmwhen ruvehi utə iou. Profet naha trucku pen ia kimiaha in piəvimiaha riti. Tihaməkeikei mhətərig ia narimnari me pam profet naha trini pehe tukumiaha i. ²³Trini minuə iərmama riti rəpwəh nətərigien ia profet naha, Kumwesən truevehi

† 2:42 Wok Me 20:7 †† 2:43 Wok Me 5:11 † 2:44 Wok Me 5:12, 6:8, Wok Me 4:32-35 †† 2:46 Luk 24:53 †† 2:47 Wok Me 2:41, 6:7, Wok Me 11:21,24 ††† 3:1 Wok Me 10:3,9,30 ††† 3:2 Jon 9:1, Wok Me 14:8 † 3:4 Wok Me 14:9 †† 3:6 Wok Me 3:16, 4:10, Wok Me 16:18 †† 3:8 Jon 5:14, Wok Me 14:10

† 3:13 Eks 3:6,15, Mat 22:32, Luk 23:13-25, Wok Me 2:23, 7:32 ††† 3:15 Wok Me 1:8, 2:36, Wok Me 4:10 †† 3:17 Luk 23:34, 1Tim 1:13 † 3:18 Luk 24:27 ††† 3:19 Wok Me 2:38 ††† 3:22 Dut 18:15,18-19, Wok Me 7:37

raka in, mæpwæh nævsini penien in ia nærmama me sævænhi.'

²⁴ Samuel mine profet me pam sëmæme hænækuriræ pen i mhæuwehe hәмәni narimnari me i kamo ipwet mine. ²⁵ †Nækur Isrel, kимiaha næ nìpwnәti profet kupwән me. Kимiaha næ nìpwnәti kaha kupwән me. Promes næha Kumwesән rìmәuvei pen mìnraha in næ promes sækimiaha. In rìmәni pen ti Epraham i mæ, 'Iәрmama riti truku pen ia kwәнәkwus sәim. Namasanien sәiou truku pen iræ, mevән ti nærmama me pam ia tәнәmtәнә me.' ²⁶ ††Nәpìn Kumwesән ruvehi utә Tini, in rukupwән mәрhi pehe i tukumiaha nækur Isrel mæ trækwein amasan m kимiaha, mo hiәpwæh nærәhәien me sækimiaha."

Pita mine Jon krouærer ia næmri næmә asori me

4 †Nәpìn Pita mine Jon krauægkiari ihi m nærmama, pris me mine Satusi me †† hæuwehe irәha iәмә asori sәvәi naruagән me sëmæme kamhәtui ti nimwә sәvәi Kumwesән. ² ††Niemaha rәpi irәha ti næri næ mæ Pita mine Jon krauahatән nærmama me, rauni mæ Iesu rinәtui mwi ia nemhәien sævænhi. Ia nægkiariien næha krauahatән pen mæ nærmama sëmæme hæuvamhә tuhәtui mwi. ³ †††Nәмә asori me næha hækwtәмhiri irau, mætә ti næri næ mæ rìnamәruarәv, hosә pen irau ia kalapus mæ trouәmak fwe ikin roueste trakwakwi. ⁴ †††Mætә nærmama me sëmæme hәмәregi nægkiariien sævәнrau, hәpik ia nìrәha hәni nìpәрhienien ia Iesu. Kәvsini næрман me әpa sëmæme hәni nìpәрhienien ia Iesu, irәha pam ipaka faef-taosen.

⁵ Kìni rakwakwi iræ næmә asori me sәvәi nækur Isrel mine elta me mine nahatән me sәvәi Loa housәsimwìn irәha me fwe Jerusalem. ⁶ Irәha housәsimwìn irәha me irәha pris asori anan nәghìn nә Anas, mine Kaeafas, mine Jon, mine Aleksanta, mine sin sin mwi irәha kwәнәkwus sәvәi pris asori anan. ⁷ †Irәha hæuwehi Pita mine Jon, mhәrpwi irapw irau ia kurkwanraha, mhәres pen irau i mæ, "Sin ruvei pehe niskaiien m kимirau uә irauo næri i ia nәghi sin?"

⁸ †Ia nәpìn næha Pita rerìn ruvehe mukuәr ia Nәnimwìn Ikinan, rìni pen ti nìrәha i mæ, "Kимiaha næmә asori me sәvәi nækur Isrel mine elta me. ⁹ Tækwtәkwuni hiamәres pehe kимrau i ia namasanien sә iarouo m iәrmama i nisun mi krouemhә. Hiamәres mæ iarouәfo irә ro in ruvehe mәsanin. ¹⁰ †††Ramasan. Kимiaha pam i tìhamәkeikei mhәukurән. Nækur Isrel me pam mwi tuhamәkeikei mhәukurән. Iәмә i ramәer ia nærmìmiaha nisun mi krouskai, ti næri næ mæ iaromasan in ia nәghi Iesu Kristo, iәмә Nasaret. Hiәnәrui tәrini pen in ia nei kamarkuau, remhә, mætә Kumwesән rino in rәtui mwi ia nemhәien sævænhi.

¹¹ ††Iesu in iәмә næha Nækukuә Ikinan ramægkiari iræ, mamini mæ, "Kәruәterei næha kимiaha næmә hiamuvrәkìn nimwә hiәnuә rәрәha, mhәpwæh, tækwtәkwuni næha ruvәuwehe mìnno kәruәterei sә rәpi raka pam kәruәterei me, mækwtәмhiri әknekin pam nimwә."

¹² †††Pita rìripìn nægkiariien mini mæ, "Iesu әpa rauvehi niskaiien ti nuvehimìruien kitaha. Ia tәнәmtәнә me pam, iәrmama riti mwi riwән Kumwesән rәrhi pehe i mini mæ tsamәkeikei mhahatәtә ia nәghìn mә in truvehimìru kitaha."

¹³ Nәpìn næmә asori me hәtoni mæ Pita mine Jon krouәpwæh nehәkìrien ia nærmìnraha, hәrkәrinari iræ. Hәnәtә sas mæ irau iәмә auәr a mi. Krouәpwæh nevәnien ia kwopun sә kaukuran nari ikin. Irәha hamәtәrig tukwe, mhәukurән mæ irau næha krìnamavән pәri irәha Iesu fwe kupwән. ¹⁴ Mætә ko hәpwæh niniien nægkiariien riti, ti næri næ mæ hәtoni iәмә næha krìnomasan nisun mi ramәer ia nikarenrau. ¹⁵ Ia nәpìn næha næmә asori me hәni mæ irәhar tuharevән fwe iruә. Nәpìn harier iræ, kamhægkiari minraha me mæ, ¹⁶ †††Tso næfe ia iәмәнmi næha? Nækur Jerusalem me pam hæukurән mæ krino nìmtәtien asori næha. Ko kitaha sәpwæh niniien mæ neikuәien. ¹⁷ Mætә rәрәha mæ nægkiariien næha truviris mevән mwi ti nærmama me. Pwæh sәnise pen әknekin ti nirau i mæ trouәpwæh mwi niniien nәghi Iesu i ti iәrmama riti mwi."

¹⁸ †††Irәha hækwein irәhar haruvnimwә pehe mwi. Hәni pen ti Pita mine Jon mæ trouәpwæh mwi niniien uә nahatәнien nærmama me ia nәghi Iesu.

¹⁹ †††Mìregi Pita mine Jon krouni mæ, "Kимiaha әpa tìhamәkeikei mhәkiri mæ ratukwatukw ia næmri Kumwesән mæ kимrau taro nækwän uә nækwamiahә. ²⁰ Mætә kимaha ko iahәpwæh nækwumwi tәrinien tәrhumaha. Tahamәkeikei mhәvisau irapw næfe iahәnәtә mhәregi."

²¹ Nәnә næmә asori me hәnise әknekin pen ti nirau i, mhәrhi pen irau krauevән, mhәpkәtә mhә suatuk riti ti nousien irau. Rәknekin ti nìrәha ti næri næ mæ næрмаma me hamәgnәgini Kumwesән ti næfe irau krìno ia iәмә næha nisun mi krouemhә. ²² Iәмә næha krìnomasan in ia nәghi Iesu nuk sævænhi rәpi raka foti.

Nærmama me sәvәi Iesu hәfwaki

²³ Nәpìn Pita mine Jon krouier, krouevән rouәtә nærmama me sәvәi Iesu, nәnә rouәvisau narimnari me pris asori me mine næmә asori me sәvәi nækur Isrel hәмәni pen ti nirau i. ²⁴ †††Nәpìn irәha hәregi, housәsimwìn irәha me mhәfwaki pәri m Kumwesән, mhәni mæ, "Iәrimәnu Asori ikino neiai mine tìprәnә mine tәsi mine narimnari me pam ia nìrәhar. ²⁵ Fwe kupwән, nægkiariien sәim sә ruku pen ia Nәnimwìn Ikinan, rier ia nìpәgi nækwai iәrmama sәim sә ro tukwini nari mik, kaha sækimaha Kig Tевit, mini mæ,

† 3:25 Jen 22:18, Kal 3:8 †† 3:26 Wok Me 13:46 † 4:1 Luk 22:4,52 †† Әvsini mwi Mak 12:18. Satusi me hәni mæ iәrmama sә ruvamhә ko rìpkәtui mhә mwi ia nemhәien sævænhi. †† 4:2 Wok Me 23:8 ††† 4:3 Wok Me 3:1 †††† 4:4 Wok Me 2:41 † 4:7 Mat 21:23 †† 4:8 Mat 10:19-20 †††† 4:10 Wok Me 3:6,13-16

‡ 4:11 Mat 21:42 ††† 4:12 Mat 1:21 †† 4:16 Jon 11:47 †† 4:18 Wok Me 5:28,40 ††† 4:19 Wok Me 5:29 †††† 4:24 Eks 20:11, Neh 9:6, Sam 146:6

'Rəfo nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel niemaha raməpi irəha?

Rəfo nərmama me ia tīprənə i haməkure ti nətərigien səvənraha, mətə hamo teki nari?

²⁶ Kig me ia tīprənə i həpnəpenə ti naruağanien.

Nəmə asori me pam housəsīmwin irəha me, mamhəni ərəha Iərimənu, mamhəni ərəha mwi Kristo səvənhi.'

²⁷ †Kumwesən, nəgkiariien nəha ro nīpərhienien. Ia taon i Jerusalem, Kig Herot mine Ponjes Paelat hənousəsīmwin pəri irəha nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel mine nəkur Isrel. Irəha hənousəsīmwin irəha me, mhəmwəki Iesu iəmə ikinan səim sə ramo tukwini nari mik. ²⁸ ††Irəha həno narimnari me nəha mamhesi pen atukwatukw nəfe ikiməni mə tuko ia nətərigien səim. ²⁹ †Mətə Iərimənu, təkwtəkwuni tikregi ro nəgkiariien skai me nəha nəmə asori me həməni pehe tukumaha i. Kimaha iahase ik mə tikasitu ia kimaha. Kimaha i nərmama iahamo tukwini nari mik. Pwəh iahəvisau irapw nəgkiariien səim, mhəpwəh nehekiriien. ³⁰ Osə pehe rəgim əsanin, momasan nərmama səməme nemhəien rarə ia nirəha. Ia nəghi Iesu, iəmə ikinan sə ramo tukwini nari mik, pwəh kimaha iaho nīmətəien me mine narimnari me nərma-ma tuhətoni, həkərinari irə."

³¹ ††Nəpin həfwaki pam, Kumwesən rikiukiu ia kwop-un nəha kamhəkure ikin. Reriraha ruvehe mukuər ia Nənimwin Ikinan. Nənə həuvən mhəni irapw nəgkiariien səvəi Kumwesən, mhəpwəh nehekiriien.

Nərmama me səvəi Iesu hasitu ia nirəha me

³² ††Ia nəpin nəha nərmama səməme kamhəni nīpərhienien ia Iesu, reriraha mine nətərigien səvənraha ro a kuatia. Riti ia nirəha riwən raməpwətig ti nautə me səvənhi, mini mə səvənhi əpa. Mətə həuai narimnari me mhəuvehi rəmwhen ia nirəha me.

³³ †††Aposol me kamhəvisau irapw skai mə Iesu Iərimənu rinətui pərhien mwi ia nemhəien səvənhi. Nənə Kumwesən ramasitu asori ia nirəha ia namasanien səvənhi. ³⁴ †††Nərmama me səvəi Iesu riti ia nirəha riwən rini mə nari riwən təni tukwe, ti nəri nə mə sin sin ia nirəha səvənraha tīprənə uə nimwə rarə həmri pen nəmri nari irə. Nəpin kuvehi nənimen, həuvehi mane, ³⁵ mhəuvən, mhəfate pen ia nisui aposol me. Nənə aposol me həuai, mhəuvei pen m nərmama səməme nari riwən ti nirəha.

³⁶ †Iərmama riti nəha ikin nəghin nə Josef. In iəmə Isrel sə ruku pen ia kwənəkwus səvəi Livae. Rinətui ia tənə əmweris nəha Saepras. Aposol me həsegi pen nəghin sə vi mə Panapas. Nīpwrai nəgkiariien nəha in i mə Iəmə sə Ramərpwi Əknekin Nərmama. ³⁷ Josef i rəmri pen nəmri nari ia tīprənə səvənhi. Nəpin kuvehi nənimen, ruvehi mane, mevən, mifate pen ia nisui aposol me.

† 4:27 Mat 27:1-2, Luk 23:7-11, Wok Me 3:13 †† 4:28 Wok Me 2:23 † 4:29 Efes 6:19 †† 4:31 Wok Me 2:4 †† 4:32 Wok Me 2:44 ††† 4:33 Wok Me 2:47 ††† 4:34 Wok Me 2:45 § 4:36 Wok Me 11:22-26, Wok Me 13:2-3

Ananaeas mine pran səvənhi Safaera

5 Mətə iərmama riti nəghin nə Ananaeas mine pran səvənhi Safaera krouəmri pen nəmri nari ia səvənrau tīprənə. ² ††Nəpin kuvehi nənimen, krouvehi mane, rouni pəri mə trouvehi raka nīpərin səvənrau. Kurirə irə Ananaeas ruvehi nīpərin a, mevən, mifate pen ia nisui aposol me, mameikuə mə mane me pam nəha rauvei pen.

³ Pita rini mə, "Ananaeas, rəfo ikəsəni Setan ruvehe mukuər ia rerim, mammo ikameikuə ia Nənimwin Ikinan? Nəmri tīprənə sə kuvei pehe mik, rəfo ikəkwtəmhiri nīpərin səim? ⁴ Nəpin ikəpwəh nəmri penien ihi nəmri nari irə, tīprənə ramo ihi səim irə. Nəpin ikuvehi mane, ia nəpin nəha mwi mane nəha ramo ihi səim irə. Mətə rəfo rerim rirhi mə tiko noien i? Ikəpwəh neikuəien ia nirak, mətə ikeikuə ia Kumwesən."

⁵ Nəpin Ananaeas riregi nəgkiariien nəha, təkwtəkwuni a mwi rimwei memhə. Ntəmaruə me nēpwin həskəmter, mhəvegi nīpwran, mhəuvehi mhəier, mhəuvən mhənimwi. Nərmama me həregi həhekir.

⁷ Nəpin aoa kahar rukurau, pran səvəi Ananaeas ruvnimwə pehe, mətə rəpwəh nukurənen mə səvənhi iərman ruvəmhə. ⁸ Pita rini pen tukwe in mə, "Tiko mini pehe ro tukw iou i mə nəmri tīprənə sə kuvei pehe m kimirau, in pam i?"

Miregi Safaera rini mə, "Ouəh, nəmri tīprənə ihi nəha?"

⁹ Mətə Pita rini pen tukwe in mə, "Rəfo kimirau iərman səim irouni pəri mə tirouni mə mane me pam i? Ikukurən mə ko ikeikuə ia Nənimwin səvəi Iərimənu? Ətə ro! Nərmama səməme hamənimwi səim iərman, irəha fwe ia kwəruə. Tuhəuvehi mwi ik, mhəuvən fwe iruə."

¹⁰ Təkwtəkwuni a Safaera rimwei ia nisui Pita memhə. Nəpin ntəmaruə me həuvnimwə pehe, hətə raməmak muvəmhə. Nənə həuvehi, mhəier, mhənimwi ia nīkare səvənhi iərman. ¹¹ Nakalasia me mine nərmama səməme həregi nəri nəha, irəha pam həhekir asori.

Aposol me kamho nīmətəien me

¹² †††Ia nəpin nəha aposol me kamhavən ia reri nərmama me, mamho nīmətəien me rīpik mine narimnari me rīpik nərmama hətoni mhəkərinari irə. Ia nəpin me nərmama səməme kamhəni nīpərhienien ia Iesu kamhousəsīmwin irəha me ia vranda səvəi Solomon ia nimwə səvəi Kumwesən. ¹³ Nəpin nərmama əpnəpen a hətoni irəha, həgnəgini irəha, mətə həpwəh nevənien ipaka, ti nəri nə mə həhekir. ¹⁴ ††Mətə nərman me həpik mine nīpran me həpik kamhəuvehe ti Iesu Iərimənu, mamhəni nīpərhienien irə. ¹⁵ Aposol me kamho nīmətəien me rīpik ia Jerusalem. Ro pen nərma-ma me kamhəuvehi nərmama səməme nemhəien rarə ia nirəha, mhəuvehi, mhəuvən fwe ia suatuk, mhəmri

§† 5:2 Wok Me 4:34-35 ††† 5:12 Wok Me 2:43, 14:3 §† 5:14 Wok Me 2:41, 21:20

pen iräha ia tækure nikoukau me mine kafete me. Iräha kamho iaminihi irä minuä Pita ruvehe mukurau matä nanimwin a trukurau pen ia niräha, nanä iräha häuvehe mhäsanin. ¹⁶ †Närmama me fwe ia rukwänu me ipaka ti Jerusalem, iräha mwi kamhäuwehi nämma me sävanraha sämäme nemhäien rarä ia niräha mine sämäme nanimwin äräha me kamharä ia niräha, kamhäuwehi iräha, mhäuwehe, nanä aposol me ho iräha pam häuvehe mhäsanin.

Nämä asori me kamhometä aposol me

¹⁷ ††Ia näpin näha pris asori anan mine Satusi me nepwin housäsimwin päri iräha me. Rerindraha ramrhi äräha aposol me säväi Iesu. ¹⁸ Mo pen häkwätmhiri iräha, mhäuwehi puvnimwä iräha ia kalapus. ¹⁹ †Mätä ia näpin irä agelo riti säväi Iarimänu ruvehe mäsevär ia täpinhä me säväi nimwä näha, miri irapw aposol me, mini pen ti niräha i mä, ²⁰ †Tihäuvän mhärer ia nimwä säväi Kumwesän, mamhäni irapw ti nämma me nägkiariien me pam ia nikaren säväi nimiruien vi i.

²¹ †Ia näpin rinamran häuvän fwe ia nimwä säväi Kumwesän mamhahatän nämma rosi agelo rimäni pen tukunraha i.

Näpin pris asori anan mine in me nepwin häuvehe, housäsimwin nämä asori me säväi näkur Isrel. Nämä asori me näha härhi pen nämma nepwin mä tuhävän fwe kalapus, mhäuwehi aposol me, mhäuwehi mhäuwehe. ²² Mätä näpin nämma me näha kärhi pen iräha häuvän ia kalapus, häpwäh nätoniien aposol me. Nänä härärig, mhäni pen ti nämä asori me i mä, ²³ †Kimaha iahäuvän mhätöni kalapus räsissäg äknekän. Nämma sämäme kamhätui ti kwopun näha kamhärer tukuahag pam ia kwäruä me. Mätä näpin häsevär ia täpinhä, kimaha iahäuvnimwä, mätä nämma me näha häiwän."

²⁴ Näpin pris asori me mine iämä asori säväi naruagän me sämäme kamhätui ti nimwä säväi Kumwesän häregi nägkiariien näha, nätärigien sävanraha rävsausini pik ti aposol me. Häreirei mä näfe ro iräha.

²⁵ †Ia näpin näha iärmama riti ruvnimwä pehe, mini pen ti niräha i mä †Nämä me näha hiänäsisäg tukuahag ia niräha, iräha fwe ia nimwä säväi Kumwesän kamhahatän nämma me." ²⁶ †Nänä iämä asori säväi naruagän me sämäme kamhätui ti nimwä säväi Kumwesän riskämter, miri naruagän me nepwin sävanhi, mhäuvän, mhäkwätmhiri aposol me, mhäiri iräha mhäuwehe. Mätä häpwäh nousiien iräha, ti näri nä mä hähekär nämma me. Kamo nämma me häkwä iräha ia käruäterei.

²⁷ Iräha häuwehi aposol me mhäuwehe, mhärpwi irapw iräha ia nämri nämä asori me. Nänä pris asori anan nägkiari minraha, ²⁸ †mini mä, †Iahäväni pehe raka nägkiariien skai tukumiaha i mä tihäpwäh rä nahatänien nämma ia näghi iämä näha. Mätä hiänärui näkwamaha. Hätä ro. Täkwätäkuni näha nämma me

† 5:16 Mak 6:56, Wok Me 19:11-12 †† 5:17 Wok Me 4:1-2,6 ‡ 5:19 Wok Me 12:7-10 †† 5:26 Mat 14:5 †† 5:28 Wok Me 4:18, Mat 27:25

pam ia Jerusalem häuväregi raka nägkiariien säkimiaha. Räfo mä tihärukwi pehe nemhäien säväi iämä näha ia kimaha."

²⁹ ††Mätä Pita mine aposol me häni pen ti nämä asori me i mä, †Kimaha tahamäkeikei mho näkwai Kumwesän, ripko mhä näkwai nämma. ³⁰ ††Kimiaha hiänousi äpune Iesu ia noien näha hiäno irä, mhärukwi utä ia nei kamarkuau. Mätä Kumwesän säväi kaha kupwän me säkitaha rino rätui mwi ia nemhäien sävanhi. ³¹ †Kumwesän i ruvüvehi utä raka in mukurei pen in ia nikaren mwatuk mä in iämä sä triri nämma mine iämä sä trüvehimiru nämma. Kumwesän ro iaminha irä mä trüvei pehe näpin m kitaha näkur Isrel. Trini minuä säväi äregi ia noien äräha me säkitaha, Kumwesän trenouenou noien äräha me säkitaha, mäpwäh näripwinien. ³² †Kimaha iahänätä narimnari me näha, mamhävisau irapw mä ro nipärhienien. Nänimwin Ikinan sä Kumwesän rauvei pen m nämma sämäme hamo näkwän in mwi ramärer kimaha min."

³³ ††Näpin nämä asori me häregi nägkiariien säväi aposol me niemaha räpi iräha. Hänuä tuhousi äpune iräha. ³⁴ ††Mätä iämä asori riti näha ikin ia rerindraha näghin nä Kamaliel. In Farisi riti. In iahatän riti sä ramahatän Loa säväi Moses. Nämma pam kamhäsi-ai in. In riskämter, mini pen ti naruagän me mä, †Tiho mhäuwehi nämä i mhäier. Pwäh kimaha iahägkiari ouihi a." ³⁵ Näpin aposol me häier irä, Kamaliel nägkiari pen m nämä asori me i mä, †Nämä Isrel, tihätärig amasan ti näfe hiamo ia nämä me i. ³⁶ ††Rerimäha trirhi Teutas fwe kupwän. †† Rini mä in iärmama riti. Nämma häpik, ipaka ti 400, häuvän mhäkurirä i. Mätä kousi äpune iämä näha. Nämma sämäme kamho näkwän havän kirkiri. Kusen sävanraha räsas miwän. ³⁷ ††Kürirä ikin, ia näpin sä kamävsini nämma me irä, Jutas iämä Kalili ††† rärer miwi nämma häpik häuvän mhäkurirä i. Mätä in mwi kousi äpune. Nämma sämäme kamho näkwän havän kirkiri. ³⁸ Ro iaminihi irä iakuä takini pehe tukumiaha i mä, nämä me i hämäerer ia nämrütaha ipwet, ramsan mä tihäpwäh iräha, mhäfi raka nägimäha ia niräha. Trini minuä näri näha hamo ruku pen ti iärmama, träsas miwän. ³⁹ Mätä trini minuä Kumwesän ramärer kürirä ia niräha, ko häpwäh niniseien iräha. Tihätärig amasan ti näfe hiamo ia nämä me i. Kitaha säreirei, mätä rärerä mä tihätä sas kürirä mä hiamousari m Kumwesän."

⁴⁰ †††Ro iaminihi irä nämä asori me ho rosi Kamaliel rimäni pen ti niräha i. Häkwein mwi aposol me häuvnimwä pehe, mhärisi iräha, mhänise pen äknekän ti

††† 5:29 Wok Me 4:19 ††† 5:30 Wok Me 3:15 § 5:31 Wok Me 2:33-34, Efes 1:20, Hip 2:10, 12:2 §† 5:32 Wok Me 1:8 §†† 5:33 Wok Me 7:54 §† 5:34 Wok Me 22:3 §†† 5:36 Wok Me 21:38 §† Teutas in iärmama riti rimäiri nämma me sävanhi mä tuhävän mharuagän iräha näkur Rom. Räpwäh nokeikeiien mä näkur Rom tuhärimänu ia näkur Isrel. §† 5:37 Luk 2:1-2 §†† Jutas in iämä Kalili riti. Fwe kupwän rimäiri nämma me sävanhi häuvän mharuagän iräha näkur Rom. §†† 5:40 Wok Me 4:18

niraha mə tuhəpwəh nəvisauien mwi m nərmama ia nəghi Iesu, nənə mhəfi raka rəginraha ia niraha.

⁴¹ †Aposol me həier ia nəmri nəmə asori me səvəi nəkur Isrel, mamhagien, ti nəri nə mə Kumwesən rətə irəha mə həmwən ko naurisien minraha ti nəghi Iesu. ⁴² ††Nənə ia nəpin me kamhəuvən fwe ia nimwə səvəi Kumwesən, mamhəuvən mwi ia nimwə me, mamhəripin, mamhahatən nərmama me, mamhəvisau minraha mə Iesu in Kristo.

Nasituien me irəha pam sefen

6 †Nərmama me səvəi Iesu həuvehe mhəpik mwi. Ia nəpin nəha nəkur Isrel səməmə kamhəgkiari ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris həvisə irəha nəkur Isrel səməmə kamhəgkiari ia nəgkiariien Hipru. Nəkur Isrel səməmə kamhəgkiari ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris həni mə ia nəpin me, nəpin kauvei pen mane mine nəveginien m nərmama me trasitu ia nirəha, kipkuvei pen mhə m nīpran me səvənraha səməmə nərman me səvənraha həuvamhə. ² Ro iamihhi irə, aposol me twelef həkwein pen nərmama me səvəi Iesu mə irəha pam tuhəuvehe. Nəpin həuvehe, aposol me həni pen ti nirəha i mə, “Kimaha iahaməvisau irəpw nəgkiariien səvəi Kumwesən. Ripkatukwatukw mhə mə tahəpwəh wok nəha mhəuvehe mhəsui raka nəveginien. ³ ††Ro pen piəvmaha me, kimiaha tihərpwi rəgimiahə ia nərman me sefen ia kimiaha nəghinraha ramasan, rerinraha rukuər ia Nənimwin Ikinan, nukurəniən səvənraha rəpwəmwis. Kimaha tahəuvehi utə irəha mə tuhəsui raka nəveginien. ⁴ Mətə wok səkimaha tahaməfwaki, mamhəvisau irəpw nəgkiariien səvəi Kumwesən ia nəpin me.”

⁵ ††Nərmama me pam səvəi Iesu rerinraha ragien ti nəgkiariien nəha səvəi aposol me. Hərpwi rəginraha ia Stifen, iərman riti nahatətəien səvənhi riskai, rerin rukuər ia Nənimwin Ikinan. Hərpwi mwi rəginraha ia Filip, mine Prokoras, mine Nikanor, mine Timon, mine Pamenas, mine Nikolas, iəmə Antiok. Ripko mhə in iəmə Isrel, mətə ramarə ia narəien səvənraha.

⁶ †††Irəha həiri nərman me nəha sefen, mhəuvehe, mhərer ia nəmri aposol me. Aposol me həmrutə rəginraha ia nirəha, məfwaki minraha.

⁷ †††Ia nəpin nəha nəgkiariien səvəi Kumwesən rauris mamevən. Nərmama me səvəi Iesu fwe Jerusalem həuvehe mhəpik mwi. Pris me nepwin həuvehi nahatəniən səvəi Iesu, mhahatətə irə. Pris me nəha həpik kwopti.

Nəkur Isrel həkwtəmhiri Stifen

⁸ †Stifen in iərmama riti Kumwesən rauvei pen niskaien min, mamasitu irə ia namasanien səvənhi. Nəpin riti Stifen ramavən ia reri nərmama, mamə nimtətien asori me mine narimnari me nərmama hətoni, hamərkəri asori nari irə. ⁹ ††Mətə nərmama me nepwin

† 5:41 Mat 5:10-12, 1Tes 4:13 †† 5:42 Wok Me 9:22, 17:3 † 6:1 Wok Me 4:35 †† 6:3 1Tim 3:7 †† 6:5 Wok Me 8:5 ††† 6:6 Wok Me 13:3, 14:23 ††† 6:7 Wok Me 2:41, 16:5 § 6:8 Wok Me 2:43 §† 6:9 2Tim 1:15

nəha ikin. Irəha nərmama səvəi nimwəfwaki riti səvəi nəkur Isrel kani mə Nimwəfwaki Səvəi Nərmama Me Kinifi Raka Nari ia Nirəha. ^{St†} Nepwin həuku pen fwe Saerin mine Aleksantria. Nepwin mwi həuku pen fwe Silisia mine Esia. Irəha həskəmter mamhousari m Stifen. ¹⁰ ††Mətə rəknekin ti nirəha. Ko həpkousi tərini mhə nəgkiariien səvənhi, ti nəri nə mə Nənimwin Ikinan rauvei pen nukurəniən min.

¹¹ †††Ro iamihhi irə hərəku pen nərmama nepwin mə tuheikuə irə. Nərmama me nəha həskəmter, mhəni mə, “Kimaha iahəregi iəmə i raməgkiari ərəha ia Moses mine Kumwesən.”

¹² Nəpin nərmama me mine nəmə asori me səvənraha mine nahatən me səvəi Loa həregi nəgkiariien nəha, niemaha rəpi irəha. Həuvən ti Stifen, mhəkwtəmhiri, mhəuvehi mhəuvən, mhərpwi irəpw in ia nəmri nəmə asori me səvəi nəkur Isrel. ¹³ †††Irəha hərpwi irəpw nərmama nepwin mə tuheikuə ia Stifen. Nərmama me nəha həni mə, “Ia nəpin me iəmə i ramini ərəha kwopun ikinan i mine Loa səvəi Moses. ¹⁴ Iahəregi rini mə Iesu nəha iəmə Nasaret in trousi testesi nimwə səvəi Kumwesən, mərarki narəien sə Moses riməuvei pehe m kitaha, məmri səpə riti.”

¹⁵ Nəmə asori me pam səvəi nəkur Isrel haməkure ia nousəsimwinien səvənraha, mamhəti pen mamhətə Stifen, mhətoni mə nənimen rəmwen ia nəmri agelo riti.

Nəvisauien səvəi Stifen

7 Ia nəpin nəha pris asori anan rini pen ti Stifen i mə, “Rəfo irə? Nəgkiariien i ro nīpərhienien?”

² ††Miregi Stifen rini mə, “Piak me mine tata me, həregi ro. Fwe kupwən, nəpin kaha kupwən səkitaha Epraham ripkevən mhə ihi fwe Haran, Kumwesən asori rier irəpw tukwe fwe Mesopotemia, ³ †††mini pen tukwe in mə, ‘Tikier ia tənə imwam mine nəkur imwam, mier mevən fwe ia tiprənə takahatən ik irə.’

⁴ †††Epraham rier ia tənə Koltia, †††† mevən marə fwe ia taon nəha Haran. Nəpin səvənhi tata remhə, Kumwesən rərui irəpw mwi in ruvehe marə ia tiprənə i sə hiamarə irə ipwet mine. ⁵ †††Mətə ia nəpin nəha Kumwesən ripkuvei pen mhə tiprənə riti ia kwopun i mə tro səvənhi irə. Ripkuvei pen anan mhə kwənpərin riti min. Mətə rino promes a mə tripkuvei pen min mine nimwipwini me səməmə tuhətui kurirə. Nəpin Kumwesən riməni promes nəha, tini Epraham ramiwən ihi. ⁶ †††Nəgkiariien sə Kumwesən riməni pen ti Epraham i ro iamihhi irə: ‘Nimwipwim me tuhəuvən mharə ia tiprənə səvəi nərməpə. Nəkur ia kwopun nəha tuhəuvehi pen wok skai minraha, mhometə irəha meste nuk fo hantret.’ ⁷ †††Kumwesən rarə mini mwi mə, ‘Mətə iou takərpwin noien ərəha səvəi nəkur me

††† Nərmama me nəha səməmə kamhəfwaki ia nimwəfwaki nəha irəha nəkur Isrel. Fwe kupwən kamoslef ia nirəha, nənə kinifi raka nari ia nirəha. Həpko mhə mwi slef ia nirəha. §† 6:10 Luk 21:15 §†† 6:11 Mat 26:59-61 §† 6:13 Jer 26:11 §† 7:2 Jen 11:31 §†† 7:3 Jen 12:1 §†† 7:4 Jen 11:31-12:5 §†† Koltia nəghin riti mwi Pabilon. 18 7:5 Jen 12:7, 15:18, Jen 17:8, Dut 2:5 19 7:6 Jen 15:13-14, Eks 12:40 20 7:7 Eks 3:12

nəha nimwipwim me tuhowok skai minraha. Kurirə irə nimwipwim me tuhəier ia tənə nəha, mhəuwehe, mhəfwaki pehe miou ia kwopun i.'⁸ †Ia nəpin nəha Kumwesən rini mə Epraham mine kwənəkwas me səvənhi tukaməkeikei kuvehi ninhum minraha. Noien nəha rahatən pen promes nəha Kumwesən riməuvei pen m Epraham. Kurirə irə tini Epraham rətui, nəghin nə Aesak. Nəpin ruvehi nəpin eit səvənhi, səvənhi tata ruvehi ninhum min. Nənə Aesak rərəhi Jekop. Nənə Jekop rərəhi nərman me irəha pam twelef. Irəha me nəha kaha kupwən me səkitaha.

⁹ ††Kaha kupwən me nəha səkitaha, rerinraha ramrhi ərəha piəvnraha Josef. Həuvehi pen in ia rəgi nərmana me nepwin, mhəuvehi mane irə. Nərmama me nəha həuvehi Josef, mhəuvən fwe Ijip. Ia kwopun nəha Josef ramowok slef, mətə Kumwesən ramarə tukwe, ¹⁰ †mauvehi raka in ia nipəmpəmien me pam səvənhi. Nəpin Josef revən mərəer ia nəmri Fero, kig səvəi nəkur Ijip, Kumwesən ruvei pen namasanien mine nukurəniei min. Ro pen Fero ruvei pen nasoriiien m Josef. Nənə Josef ruvehe mo in iəmə asori ramətui amasan ti nəkur Ijip, nənə mamətui amasan mwi ti narimnari me sə kamo ia nəkwai nimwə səvəi Kig Fero.

¹¹ ††Kurirə ikin nəpin səvəi nukumhə ruvehe muvehi pam nəkur Ijip mine nəkur Kenan, mamə nərmana həmisə pik. Kaha kupwən me səkitaha hənəmətui sənənraha nəveginien, mətə ruvəivən. ¹² ††Nəpin Jekop riregi nəvisauien mə nəveginien fwe Ijip, rərhi pen kaha kupwən me səkitaha mə tuhəuvən fwe ikin. Ro səvi ti nirəha ti nevəniei ia kwopun nəha. ¹³ †††Nəpin irəha həuvən səro kəru irə, nənə Josef rini pui in ti piəvni me, nənə Kig Fero ruvehe mukurən nərmana ia kwənəkwas səvəi Josef. ¹⁴ †††Kurirə irə Josef rərhi pen nəgkariien revən ti səvənhi tata Jekop irəha nərmana me pam ia kwənəkwas səvənhi mə tuhəuvehe fwe Ijip. Irəha pam sefenti-faer nərmana. ¹⁵ †Nəpin Jekop riregi nəgkariien nəha, reiwaiu mevən fwe Ijip. Kurirə ikin in mine kaha kupwən me səkitaha hemhə fwe ikin. ¹⁶ ††Nənə həuvehi nipwrənraha mhərərīg mhəuvən fwe taon nəha Sekem, mhənimwi irəha fwe ikin ia nipəg riti sə Epraham riməuvehi nənimen ti nipwnəti iəmə asori riti nəghin nə Hamor.

¹⁷ †††Ruvəuvehe ipaka ti nəpin nəha Kumwesən truvei pen tiprənə m kaha kupwən me səkitaha rəmwhen rino promes m Epraham fwe kupwən. Ia nəpin nəha nərmana me səkitaha fwe Ijip həuvehe mhasori mhəpik. ¹⁸ ††Nənə kig əpə ruvehe mərīmənu ia nəkur Ijip, mətə rinapkurən mhə Josef. ¹⁹ †††In reikuə ia kaha kupwən me səkitaha, mamərhiərhi irəha mə tuhərui irapw nəkwərəkəwərha me sə həpkətui a i mə tuhemhə.

²⁰ ††Ia nəpin atukwatukw nəha Moses rətui. In ramasan pik ia nəmri Kumwesən. Səvənhi tata mine ma-

† 7:8 Jen 17:9-14, Jen 21:4 †† 7:9 Jen 37:11,28, Jen 39:1-3, Jen 39:21-23 ‡ 7:10 Jen 41:37-44, Sam 105:21 †† 7:11 Jen 41:54 †† 7:12 Jen 42:1-5 ††† 7:13 Jen 45:1-4, 16 ††† 7:14 Jen 45:9-11, Jen 46:27 § 7:15 Jen 46:1-7, Jen 49:33 §† 7:16 Jen 23:2-20, Jen 33:19, Jos 24:32 §†† 7:17 Eks 1:7 §† 7:18 Eks 1:8 §†† 7:19 Eks 1:10-22 §† 7:20 Eks 2:2, Hip 11:23

ma krouətui amasan tukwe ia nəkwai nimwə səvənrau meste in ruvehi məkwə kahar. ²¹ ††Nəpin irau krouəmri irapw iruə, prən ouihi səvəi Kig Fero rətōni, mərəhi səvənhi, mətui amasan tukwe rəmwhen mə in tini anan. ²² Kınahatən Moses ia nukurəniei me pam səvəi nəkur Ijip. Səvənhi nəgkariien mine wok krouəsaniin.

²³ Nəpin Moses reste nuk foti, rerin rirhi mə trevən mətoni piəvni me nəkur Isrel. ²⁴ ††In revən mətoni iəmə Ijip riti ramousi piəvni riti, mətə ripkatukwatukw mə tro irə iaminha irə. Ro pen Moses revən mə trasitu ia piəvni, mərwin pen noien səvəi iəmə Ijip ramo. Rousi iəmə Ijip nəha, mousi əpune. ²⁵ Moses rerin rirhi mə piəvni me tuhətōni mhəukurən mə Kumwesən ramərhi pen in mə truvehi raka irəha ia rəgi nəkur Ijip. Mətə irəha həpkətə sas mhə irə. ²⁶ Kını rakwakwi irə Moses revən mwi mətoni iəmə Isrel kəru krouousi irau me. In revən mə trəmri nəməriniuen ti nirau i, mini mə, 'Iəmənmi kimirau piəvmirau me a. Rəfo irouousi kimirau me?'

²⁷ Mətə iəmə sə ramousi ərəha anan piəvni rəsua raka Moses, mini mə, 'Sin riməuvehi utə ik mə tikərīmənu ia kimaha məkiri noien səkimaha? ²⁸ Rosi ikuə tikousi əpune iou rəmwhen ikinousi əpune iəmə Ijip nərineiv?' ²⁹ ††Nəpin Moses riregi nəgkariien nəha, rap fwe Ijip, mevən mo in iərmama pwispwis ia tənə Mitia. Ia kwopun nəha tini kəru krouətui, iərman mi.

³⁰ †††Kurirə irə nuk foti rukurau, nənə agelo riti səvəi Kumwesən rier pen ti Moses i fwe ia kwopun akwesakwes ikin, ipaka ti təkuaer Sinae, mamərəer ia nei riti napw rauək irə, mətə ripkahi əmwesi mhə. ³¹ Moses rətōni nei nəha rərəkərinari irə. Nənə nəpin revən ipaka tukwe mə trəspau irə, reri Iərīmənu ruvehe, mini mə, ³² 'Iou Kumwesən səvəi kaha kupwən me səim. Kumwesən səvəi Epraham mine Aesak mine Jekop.' Moses riregi, mətə rehekir mətəmnimwin, mərwpəh nətī penien mətoni.

³³ Nənə Iərīmənu rini pen tukwe in mə, 'Uvehi raka səim put, ti nəri nə mə tiprənə nə iakamərəer ikin ro ikinan i. ³⁴ Iou iakinətə raka nərmana me səiou fwe Ijip. Kamometə irəha. Iakuvəregi raka nasəkien səvənraha. Nənə iou iakeiwaiu irapw pehe i mə takuvehi raka irəha ia rəgi nəkur Ijip. Tiko muvehe, təkwtəkwni takərhi pen ik ikevən fwe Ijip.'

³⁵ In nəha Moses sə kupwən nəkur Isrel həpwəh nokeikeiien in, mhəni pen tukwe in mə, 'Sin riməuvehi utə ik mə tikərīmənu ia kimaha məkiri noien səkimaha?' Mətə Moses nəha in nəha Kumwesən rərhi pen agelo riti səvənhi rier pen tukwe ia kwətī nei, mərhi pen in revən mə trərīmənu ia nəkur Isrel, muvehi raka irəha ia rəgi nəkur Ijip. ³⁶ ††Moses nəha riri irəha mhəier ia Ijip, mhəuvən fwe ia Təsi Əruverən, mhəuvən mharə nuk foti fwe ia kwopun akwesakwes ikin. Nənə ia kwopun me nəha ramo nimtətien me mine narimnari me nərmana hətoni hamərəkərinari irə.

§† 7:21 Eks 2:3-10 §†† 7:24 Eks 2:11-15 §†† 7:29 Eks 2:21-22, Eks 18:3-4 §§§ 7:30 Eks 3:1-10 § 7:36 Eks 7:3, 14:21, Nam 14:33

³⁷ †Moses naha in naha rimani pen ti nakur Isrel i ma, 'Kumwesan truvehi utə profet riti ramwhen ruvehi utə iou. Profet naha truku pen ia kimiaha in piavimiahā riti.' ††³⁸ ‡Moses naha in naha ramarə irəha nakur Isrel nəpin kamhavən fwe ia kwopun akwesakwes ikin. In ramarə irəha kaha kupwən me səkitaha nəpin agelo naha rəgkiari min ia Təkuər Sinae. Kumwesən ruvei pen nəgkiariien sə ramiru m Moses mā truvei pehe m kitaha.

³⁹ ††Mətə kaha kupwən me səkitaha həpwəh nokeikeien mā tuho nəkwai Moses. Həsua karen in. Nənə rerinraha rinamrhi Ijip. Hokeikei mā tuhərərīg mhəuvən fwe ikin. ⁴⁰ ††Ro pen həni pen ti Eron i mā, 'Tiko kumwesən me nepwin, pwəh həiri kitaha, ti nəri nə mā səreirei mā Moses naha riməri raka kitaha ia tənə Ijip ruvəwəku.' ⁴¹ †††Ia nəpin naha irəha ho nənimwi kau riti. Nəpin həno pam, həpeki pehe nərimiru me mā tuhosi əpune irəha mhəuvei pen m nənimwi kau naha. Irəha haməgnəgini nəri naha həno ia rəginraha. ⁴² ††Ro iaminih i rə Kumwesən ruvehi pen təkutan minraha, məpwəh irəha həuvən mhəfwaki pen m meri, məkwə, mine kəməhau me. Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia nəkukuə səvəi profet me rani:

'Nəkur Isrel. Ia nəpin naha hianarə nuk foti fwe kwopun akwesakwes ikin, nərimiru me səməme hiamousi əpune, mamhəmri utə ia təkure nifatə, hiəuvei pehe miou uə rekəm? Rekəm. Hiəpwəh nuvei peheien miou.

⁴³ Mətə hiaməuvehi nimwə tapolen səvəi kumwesən naha Molek, mine kəməhau səvəi kumwesən naha səkimiaha Refan.

Irau mi naha kumwesən eikuə mi sə hiəno ia rəgimi-aha mā tihəfwaki pen minrau.

Kimiaha hiamo iaminih ro pen takuvehi raka kimiaha ia tīprənə səkimiaha hiəuvən ia nīkare Papilon.'

⁴⁴ †Fwe ia kwopun akwesakwes ikin, Kumwesən rimani pen ti Moses i mā traməkeikei mo nimwə tapolen riti. Moses ro, mesi pen atukwatukw rəmwhen ia Kumwesən rino rətoni. Kurirə ikin kaha kupwən me səkitaha həuvehi nimwə tapolen naha mamhəuvən.

⁴⁵ †Nəpin Josua riri kaha kupwən me səkitaha mā tuhəuvehe mhəuvehi raka tīprənə ia rəgi nəmə Kenan, həuvehi nimwə tapolen naha, mhəuvehi mhəuvehe. Irəha kənamhəuvehe ia Kenan, Kumwesən raməkoui irapw nəmə ikin. Nimwə Tapolen naha raməmak iaminih meste nəpin səvəi Kig Tevit. ⁴⁶ †††Kig Tevit naha Kumwesən rerin ragien tukwe. In rini pen ti Kumwesən i mā, 'Ik Kumwesən səvəi Jekop. Ko ikəsəni iou iako nimwə riti sə tikamarə irə?' ⁴⁷ ††Mətə Kumwesən rəpwəh nəsenien. Kig Tevit rīpko mhə nimwə riti səvəi Kumwesən. Solomon ro.

† 7:37 Wok Me 3:22 †† Profet naha Moses rimani mā tripkuvehe in naha Iesu. əvsini mwi Dut 18:15. ‡ 7:38 Eks 19:3, Dut 5:5, 9:10, Wok Me 7:53 †† 7:39 Nam 14:3 †† 7:40 Eks 32:1,23 ††† 7:41 Eks 32:2-6 ††† 7:42 Jer 19:13 § 7:44 Eks 25:40 †† 7:45 Jos 3:14-17, Jos 23:9, 18:1 ††† 7:46 2Saml 7:1-16, Sam 132:1-5 §† 7:47 1King 6:1

⁴⁸ Mətə kitaha səukurən mā Kum wesən sə rasori anan, in rīpkarə mhə ia nəkwai nimwə me səməme nərmama həno ia rəginraha. Rəmwhen ia nəgkiariien i Profet Aesea rimani mā,

⁴⁹ 'Neiai in jea səiou sə iakaməkure irə mamərimənu. Tīprənə in nəri sə iakamərpwi utə tīpage nisuk mi irə.

Kimiaha ko hio nimwə riti mā takarə irə? Kimiaha ko hio kwopun riti mā takapwīs ikin? ⁵⁰ Həni ro, sin rino narimnari me pam i? Iou əpa Kumwesən iakino."

⁵¹ ††Stifen rini pen ti nəmə asori me i mā, "Kimiaha i kəmkapwəmiaha riskai. Nətərīgien səkimiaha rīpitəv hiəmwhen ia nərmama səməme həreirei Iərimənu. Hiəpkrēgi mhə nəgkiariien səvənhi. Hiamo rəmwhen kaha kupwən me səkimiaha. Ia nəpin me hiamənise nəfe nari Nənimwin Ikinan rani pehe tukumiaha i. ⁵² ††Rəfo? Profet riti naha ikin kaha kupwən me səkimiaha həpkometə mhə in? Rekəm! Həmwəki pam irəha, mhousi əpune səməme haməkupwən mhəni irapw mā Iəmə Atukwatukw riti truvehe. Nənə nəpin Iəmə Atukwatukw naha ruvehe, kimiaha hiəuvei pen in ia rəgi nəmə Rom. Ia noien naha hiouisi əpune in. ⁵³ ††Kimiaha hiəuvəuvehi raka Loa səvəi Kumwesən sə nagelo me həuvei pehe fwe kupwən, mətə hiamərui Loa naha ia nəpin me."

Kəkwi əpune Stifen ia kəruətərei

⁵⁴ ††Nəpin nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həregi Stifen raməgkiari, niemaha rəpi pīk irəha. Kamhahi tərini revinraha tukwe. ⁵⁵ ††Mətə Stifen rerin ruvehe mukuər ia Nənimwin Ikinan. Rəkwtə ia nīmagouagou, mətoni nukuraanien asori ruku pen ia kwopun Kumwesən ramarə ikin, mətoni mwi Iesu ramərər ia nīkare Kumwesən mwatuk. ⁵⁶ ††Stifen rini mā, "Hətoni ro. Kəpuapen reitehi. Iakamətə Iəməti Iərmama fwe ia neiai ramərər ia nīkare Kumwesən mwatuk."

⁵⁷ Mətə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel hasək əpwəmwis, mho tukuahag nəkwəreginraha. Irəha pam haiu, mhəuvən mā tuhəkwtəmhir i Stifen. ⁵⁸ ††Irəha həkwətəmhir i Stifen, mhəuvehi, mhəier ia Jerusalem, mənəmhəkwi in ia kəruətərei mā tremhə. Nərmama səməme haməuəsi Stifen həpeki raka karkahu əpwəmwis me səvənraha, mhəfate pen ia nisui iərmama riti nəghin nə Sol.

⁵⁹ ††Nəpin kamhəkwi Stifen, raməfwaki mīni mā, "Iesu Iərimənu, tikuvehi nənimwik." ⁶⁰ ††Kurirə irə rini mwi nukurhun mi, məkwəin əpwəmwis, mīni mā, "Iərimənu, tikəpwəh nərpwinien noien ərəha i irəha kamho ia nirak." Nəpin rini iaminih irə, in remhə.

§†† 7:51 Eks 32:9, Jer 9:26, Aes 63:10 †† 7:52 2Kron 36:16, Mat 23:31 §† 7:53 Wok Me 7:38, Kal 3:19, Hip 2:2 ††† 7:54 Wok Me 5:33 ††† 7:55 Mat 22:44, Wok Me 2:33-34, Wok Me 5:31 ††† 7:56 Kol 3:1 18 7:58 Wok Me 22:20 19 7:59 Sam 31:5, Luk 23:42 20 7:60 Luk 23:34

8 †Sol rerin ragien a mā irəha housi əpune Stifen iaminihi. Nəpin Stifen ruvamhə raka, nəmə əfwaki me nepwin hənimwi nipwran mhasək asori tukwe.

Kinamometə nərmama me səvəi Iesu fwe Jerusalem

Ia nəpin nəha nərmama me nepwin həskəmter, mənamhometə asori nakalasia me fwe Jerusalem. Ro pen nakalasia me pam hap kirkiri mhəuvən fwe ia kwopun me ia tənə Jutia mine Sameria. Aposol me əpa kamharə fwe Jerusalem. ³††Sol mwi ramosari mā trouaha nakalasia me, mauvnimwə ia nimwə me kuatia kuatia, maməkwtəmhiri nərman mine nipran, mauvehi puvnimwə irəha ia kalapus.

Filip raməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu fwe Sameria

⁴‡Mətə irəha nəha hənap kirkiri, mamhəuvən ia kwopun me, mamhəvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu. ⁵Filip reiwaiu pehe ia taon riti fwe Sameria, maməvisau irapw Iesu Kristo m nərmama me fwe ikin. ⁶Nərmama pam kamhətərig amasan ti nəfe Filip rani, ti nəri nə mə raməgkiari mamə nīmətətien me. ⁷††Nərmama həpik nənimwin ərəha me həier ia nirəha, mamhasək əpwəmwis. Nərmama həpik mwi nisunraha me hemhə, ko həpkavən mhə, həuvehe mhəsanin. ⁸Ro pen nəkur ia taon nəha rerinraha ragien asori.

⁹Mətə iərmama riti nəghin nə Saemon, rinərə tui kwopti ia taon nəha, mamə nīmətətien me ia niskaiien səvəi nəremhə me, mamə nəkur Sameria nənimenraha ramier. Saemon rani mə in iəmə asori. ¹⁰Nəkur Sameria me pam kamhətərig ia nəgkiariien səvənhi. Nəkwərəkəwərha me men meste nəmə asori me kamhəni mə, "Iəmə i rauvehi niskaiien səvəi kumwesən nəha kani mə kumwesən asori." ¹¹Irəha kamhətərig ia nəgkiariien səvəi Saemon, ti nəri nə mə nəpin rəpik ramə nīmətətien me ia niskaiien səvəi nəremhə me, mamə nənimenraha ramier. ¹²Mətə nəpin Filip raməvisau irapw Iesu Kristo mine nitətə sə kumwesən ramərimənu irə, nərman me mine nipran me hənə nipərhiēnien ia nəgkiariien amasan səvənhi. Nənə ko paptəes ia nirəha. ¹³Saemon in mwi rini nipərhiēnien ia nəgkiariien səvəi Filip. Nəpin kino raka paptəes irə, Saemon rukurirə ia Filip, mamətoni nīmətətien me mine narimnari asori me Filip ramə ia niskaiien səvəi kumwesən. Nəpin rətoni, nənimen rier.

¹⁴Kurirə irə, nəpin aposol me fwe Jerusalem həregi mə nəkur Sameria həuvəni raka nipərhiēnien ia nəgkiariien səvəi kumwesən, hərhi pen Pita mine Jon mə trouevən rouətə irəha. ¹⁵Irau kroueiwaiu pen fwe Sameria, rouəfwaki ti nirəha mə irəha tuhəuvehi Nənimwin Ikinan, ti nəri nə mə ¹⁶Nənimwin Ikinan rəpkeiwaiu mhə ihi ia nirəha. Mətə kino paptəes əpa ia nirəha ia nəghi Iesu Iərimənu. ¹⁷††Nəpin Pita mine Jon krouəmruətə rəginrau ia nukwənenraha, həuvehi Nənimwin Ikinan.

† 8:1-2 Wok Me 7:58, 8:4, Wok Me 11:19 †† 8:3 Wok Me 9:1,13, 22:4, Wok Me 26:9-11 ‡ 8:4 Wok Me 6:5 †† 8:7 Mat 10:1, Mak 16:17 ‡‡ 8:17 Wok Me 19:6

¹⁸Saemon rətoni mə aposol mi nəha krouəmruətə rəginrau ia nukwənenraha, nənə kumwesən ruvei pen Nənimwin Ikinan minraha. Ia nəpin nəha rətoni, Saemon ruvehi mane mə truvei pen minrau, ¹⁹mini mə, "Rouvei pehe mwi nasoriēn nəha miou. Iakokeikei mə takəmruətə rəgik ia nukwəne nərmama pwəh irəha həuvehi Nənimwin Ikinan."

²⁰Miregi Pita rini pen tukwe in mə, "Pwəh kimirau mane səim irouen ia napw, ti nəri nə mə ikuə tikuvehi nəmri nəri sə kumwesən rauvei pen auə a m nərma-ma. ²¹‡‡Ikiwən ia wok i səkimaha, ti nəri nə mə nətərigien səim rəpkatukwatukw mhə ia nəmri kumwesən. ²²Tikəpwəh noien ərəha i ikamo, məfwaki m Iərimənu, mərəs mə ko in renouenou nərəhaiēn səim, məpwəh nərpwinien nətərigien ərəha i ikuə tiko. ²³‡‡†Iakini iaminihi irə, ti nəri nə mə iakətə mə rerim ramakres pik. Nərəhaiēn rinərkwi ik."

²⁴Miregi Saemon rini mə, "Kimirau tirouəfwaki miou, rouəes Iərimənu mə narimnari me i irauni tuhəpwəh nesteien iou."

²⁵Kurirə ikin Pita mine Jon krouni irapw nəgkiariien səvəi Iərimənu ia taon nəha, rouni mə ro nipərhiēnien i. Nəpin krouni sampam, krouərərig rauvən fwe Jerusalem. Ia suatuk krauəvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu m nərmama me ia rukwənu me ia tənə Sameria.

Filip mine iəmə Itiopia riti

²⁶Ia nəpin nəha agelo riti səvəi Iərimənu rini pen ti Filip i mə, "Tikərer, mevən fwe prehi ⁵meste suatuk sə raku pen ia Jerusalem meiwaiu pen fwe Kasa." (Suatuk nəha rukurau ia kwopun akwesakwes ikin.) ²⁷††Filip rərer mamevən, mətoni iəmə Itiopia ^{5††}riti. Iəmə nəha in Yunik ^{5‡}riti. In iəmə asori. Ramətui amasan ti mane səvəi Kantis, prən asori sə ramərimənu ia nəkur Itiopia. Iəmə nəha ruvavən raka fwe Jerusalem məfwaki m kumwesən, ²⁸nənə mirərig mamevən fwe imwəni. In raməkure ia kat riti hos ravi, maməvsini nəkukuə nəha Profet Aesea rimərai. ²⁹Nənə Nənimwin Ikinan rini pen ti Filip i mə, "Tiko mevən ipaka ti kat nəha hos ravi."

³⁰Ro pen Filip raiu mevən ipaka tukwe, miregi iəmə nəha raməvsini nəkukuə nəha Profet Aesea rimərai. Nənə rəres pen in i mə, "Ikaməvsini nəkukuə nəha, mukurən nipwran uə rekəm?"

³¹††Miregi iəmə nəha rini mə, "Iou takəfukurən nipwran? Iərmama riti riwən mə trəusiəre pui pehe miou." Rini pen ti Filip i mə trəputə məkure irau min.

³²Nəgkiariien ia Nəkukuə Ikinan iəmə Itiopia nəha raməvsini in i mə:

"Ho irə rəmwhen ia in sipsip riti, mhəiri, mhəuvən mə tuhousi əpune.

‡‡† 8:21 Sam 78:37 ‡‡‡ 8:23 Hip 12:15 § Uə "mevən fwe ia saot." §† 8:27 Aes 56:3-7 §†† Itiopia tənə riti fwe Afrika. §‡ Nipwrai nəgkiariien nəha "Yunik," in i mə "Iəmə sə kinərai raka nəren." Fwe kupwən kamo noien nəha ia nərman me səməmə hamowok ipaka ti pran asori riti sə ramərimənu ia nərmama. §†† 8:31 Jon 16:13

Rəmwhen ia kwəti sipsip sə kaməkihi raka
nimwərin ramərer mamətərig a,
in mwi rəpwəh nəgkiariien.

³³ Ho naurisien min, mhəuvei pen nərpwiniien riti sə
ripkatukwatukw mhə.

Iərmama riti riwən trəgkiari ia tini me,
ti nəri nə mə housi əpune in, nimiruien səvənhi ruk-
wakwa a ia ti prənə i."

³⁴ Iəmā Itiopia nəha rini pen ti Filip i mə, "Ni pehe ro
tukw iou i mə sin nəha profet i raməgkiari irə? In
raməgkiari atukw a irə uə raməgkiari ia iərməpə?"

³⁵ Nənə Filip rinaməgkiari. Ro stat ia nəgkiariien nəha
iəmā Itiopia raməvsini ia Nəkukuə Ikinan, Filip
raməvisau nəgkiariien amasan səvəi Iesu min.

³⁶ †Irau krauesi suatuk nəha, rauevən, roueste kwop-
un riti nui ikin. Iəmā Itiopia rini mə, "Ətə ro, nui nəha.
Ko iako paptas uə nari riti nəha ro tukuahag iou?"

³⁷ Miregi Filip rini pen tukwe in mə, "Trini minuə ika-
hatətə pərhiien ia Iesu, ikukurən noien paptas."

Miregi iəmā nəha rini mə, "Iakani nīpərhiien ia
Iesu mə in Tini Kumwesən." ††

³⁸ Ia nəpin nəha iəmā Itiopia rini mə kat səvənhi sə
hos ravi trərer. Irau Filip kroueiwau irapw ia nui. Filip
ro paptas irə. ³⁹ †Nəpin irau krouutə pehe ia nui,
Nənimwin səvəi Iərimənu ruvehi raka Filip. Iəmā
Itiopia rəpwəh mwi nətoniien, mətə ramesi pen suatuk
səvənhi mamevən mamagien. ⁴⁰ †Mətə Filip rətoni mə
in ramərer fwe taon nəha Astot. Kurirə ikin in revən ia
rukwanu me, maməvisau irapw nəgkiariien amasan
səvəi Iesu meste nari fwe taon nəha Sisaria.

Sol rini nīpərhiien ia Iesu

9 †Ia nəpin nəha Sol raməgkiari skai ihi, mamini
mə trousi əpune nərmama me səvəi Iərimənu.
Riskəmter, mevən ti pris asori anan, ² mərəs pen in mə
trirai nəkukuə me nepwin həuvən ti nimwəfwaki me
səvəi nəkur Isrel fwe Tamaskes. Trini minuə Sol rətoni
nərmama me nepwin fwe ikin kamhesi pen Suatuk
səvəi Iesu, nərman uə nīpran, nəkukuə me nəha
tuhəni sas pen mə Sol rauvehi nasoriien ti
nəkwtəmhiriien irəha, mipeki pen irəha fwe Jerusalem.
³ Sol rauvehe ipaka ti Tamaskes. Ia nəpin nəha nuku-
raanien riti ruku pen ia nimagouagou, məhiəpwin ku-
rau kurau irə. ⁴ Sol rimwei irapw ia ti prənə, miregi reri
iərmama riti raməgkiari mamini mə, "Sol, Sol, rəfo
ikamometə Iou?"

⁵ ††Miregi Sol rərəs mə, "Iəmā asori, ik sin i?"

Miregi rini mə, "Iou i Iesu sə ikamometə. ⁶ Mətə
tikərər, mevən fwe Tamaskes. Iərmama riti fwe ikin
trini pehe tukw ik i nəfə nari tikaməkeikei mo."

⁷ Nərmama səməmə kamhəkuriə ia Sol kamhərer
kwənamrig. Irəha hamregi reri iərmama riti, mətə
həpwəh nətoniien nīpwrən. ⁸ Sol riskəmter, mətui,
mətə rəpwəh nətoniien nari. Ro pen irəha həuvehi

† 8:36 Wok Me 10:47 †† Ia Niutestamen me nepwin səməmə
kimərai tui ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris nəgkiariien me nəha ia vas
37 riwən. † 8:39 1King 18:12 †† 8:40 Wok Me 21:8 †† 9:1
Wok Me 8:3 †† 9:5 Wok Me 5:39, 1Kor 15:8

rəgin, mhəiri, mhəuvən fwe Tamaskes. ⁹ Sol rəpwəh
nətoniien nari meste nəpin kahar, mīpkəni mhə nari,
mīpkənimwi mhə nari riti.

¹⁰ Iərmama riti səvəi Iesu ramarə ia Tamaskes nəghin
nə Ananaeas. Iərimənu rini pen tukwe in ia vison riti
mə, "Ananaeas."

Miregi rini mə, "Iou fa, Iərimənu."

¹¹ ††Miregi Iərimənu rini pen tukwe in mə, "Tikərər
mevən fwe ia nimwə səvəi Jutas. Nimwə nəha ramərer
ia suatuk nəha kani mə Suatuk Atukwatukw. Tikevən
fwe ikin mərəs iəmā Tasas riti nəghin nə Sol. In
raməfwaki, ¹² minətə vison riti. Ia vison nəha rətoni iə-
rmama riti nəghin nə Ananaeas ruvniwə pehe, məm-
rutə rəgin mi irə mə trətə mwi nari."

¹³ †Miregi Ananaeas rini mə, "Mətə Iərimənu, nərma-
mə həkik hənəvisau raka iərmama nəha miou, mhəni
irapw noien ərəha me ramo ia nərmama me səim fwe
Jerusalem. ¹⁴ †Pris asori me həuvei pen nasoriien min
mə truvehe ia kwopun i məkwtəmhiri nərmama
səməmə kamhəfwaki pehe mik."

¹⁵ ††Mətə Iərimənu rini pen tukwe in mə, "Tiko
mevən, iakinərpwi raka rəgik irə. In trini irapw nəghik
ti nərmama me ripko mhə irəha nəkur Isrel, mine kig
me, mine nəkur Isrel mwi. ¹⁶ ††Iou tako in rətoni mə
traməkeikei miregi nəmisiəien asori ti nəghik."

¹⁷ Ia nəpin nəha Ananaeas revən, muvniwə ia
nimwə nəha, məmri pen rəgin mi ia Sol, mini mə, "Sol,
piak, Iesu Iərimənu sə riməier pehe tukw ik ia suatuk
nəha ikesi pen mauvehe, in i rərhi pehe iou mə tako-
masan nənime. Nənə rərhim truvehe mukuər ia
Nənimwin Ikinan." ¹⁸ Ananaeas rini iamihni irə, nənə
təkwtəkwuni a nari riti rəmwhen ia rirevi nəmu raraka
fwe ia nənime Sol mi. Sol rətə mwi nari, miskəmter, ko
paptas irə. ¹⁹ Nənə rəni nari, miregi niskaiien səvənhi
ruvehe mwi, nənə mamarə nəpin me nepwin fwe
Tamaskes irəha nərmama me səvəi Iesu.

Sol fwe Tamaskes mine Jerusalem

²⁰ Sol revən atukwatukw muvniwə ia nimwəfwaki
me səvəi nəkur Isrel, maməvisau irapw Iesu, mamini
mə, "In Tini Kumwesən." ²¹ ††Nəpin nərmama me
həregi, irəha pam həkərinari ia Sol, mhəni mə, "Kwa
iəmā i ramouraha nərmama me fwe Jerusalem
səməmə kamhəkwein nəghi Iesu i. Nənə ruvehe ia
kwopun i mə trəkwtəmhiri irəha muvi irəha həuvən ti
pris asori me. Mətə təkwtəkwuni rinəfo nəha?"

²² †Mətə Sol ruvehe miskai pik, mamə nərmama me
hətoni mə nīpərhiien Iesu in Kristo. Ro pen nəkur Is-
rel me fwe Tamaskes səməmə həkini mhə nīpərhi-
nien ia Iesu ko həkini mhə nəgkiariien riti.

²³ †Nəpin rīpik rukurau, nənə nəkur Isrel hərai sun
mə tuhousi əpune Sol. ²⁴ Mətə Sol riregi nətərigien
səvənraha. Ia nəpin mine ia ran, irəha kamhərer
mwatuk ia kwəruə me səvəi taon, mamheitenhi in mə

‡†† 9:11 Wok Me 21:39, 16:9 § 9:13 Wok Me 8:3 †† 9:14
Wok Me 9:1-2, 21, 1Kor 1:2 ††† 9:15 Wok Me 25:13, 27:24, Rom 1:5
§† 9:16 2Kor 11:23-28 §†† 9:21 Wok Me 8:3 †† 9:22 Wok Me
17:3, Wok Me 18:5, 28 §† 9:23 Wok Me 23:12

tuhousi əpune. ²⁵ †Mətə nəpɪn riti ia nəpɪn, nərmama nepwɪn səməme kamhəkurirə ia Sol, həvai pen Sol ia tənəripw, mhəuvehi irapw ia nɪkare nəpai sə rukurau kurau ia Tamaskes.

²⁶ ††Sol revən fwe Jerusalem. Nəpɪn rapirapw fwe ikin, raməmwur mə tuhousəsɪmwɪn pəri irəha nərmama me səvəi Iesu. Mətə irəha pam kamhəhekir i, mhəp-wəh niniien nɪpərhienien irə mə in iərmama riti səvəi Iesu. ²⁷ †Mətə Panapas ruvehe, miri in rouen rouətə aposol me. Nənə Panapas rini pen ti nirəha i mə, “Sol i rinətə Iərimənu ia suatuk, rinəgkiari min. Fwe Tamaskes, Sol raməvisau irapw nəghi Iesu, məpwəh nehekiriən.”

²⁸ Ro pen Sol ramarə irəha mɪnraha, mamavən fwe ia Jerusalem, maməvisau ia nəghi Iərimənu səkitaha, məpwəh nehekiriən. ²⁹ Nəpɪn riti Sol raməgkiari irəha nəkur Isrel səməme kamhəni nəgkiariien Kris, mam-housari mɪnraha me. Mətə hənuə tuhousi əpune in. ³⁰ ††Nəpɪn piəvtaha me həregi, həuvehi Sol, mheiwaiu mhəuvən fwe ia təsi ia taon nəha Sisaria, mhərhi pen i ramevən fwe taon nəha Tasas.

³¹ Ia nəpɪn nəha nakalasia me pam fwe tənə Jutia, mɪne tənə Kalili, mɪne tənə Sameria hamarə ia nəməriniuen. Iərmama riti riwən ramometə irəha. Nənimwɪn Ikinan ramasitu ia nirəha, mamərpwi əknekɪn irəha. Nəpɪn irəha kamhavən, mamhəsiai Iərimənu səvənraha, in ramo irəha kamhəpik mwi.

Aeneas mɪne Tokas

³² Pita ramevən ia kwopun me maməti pen nakalasia me. Ia nəpɪn nəha reiwaiu pehe mwi fwe ia taon nəha Lita mə trəti pen nərmama me səvəi Kumwesən fwe ikin. ³³ Iərmama riti ia taon nəha nəghɪn nə Aeneas. Nuk eit ramapri a ia kafete. Nɪsun mi krouemhə ko rɪp-kavən mhə. ³⁴ Pita rini pen tukwe in mə, “Aeneas, Iesu Kristo tro amasan nɪpwram. Ərer, mərfe səim kafete.” Təkwtəkwwuni a Aeneas rərer. ³⁵ Nərmama me pam fwe Lita mɪne Saron hətoni iəmə nəha hərərig mhəuvehe ti Iərimənu.

³⁶ Ia taon nəha Jopa, pran riti ramahatətə ia Iesu. Nəghɪn nə Tapita. Nɪpwrai nəhag nəha ia nəgkiariien Kris in i mə Tokas. Ia nəpɪn me prən nəha ramo wok amasan, mamasitu ia nərmama səməme nautə səvənraha riwən. ³⁷ Ia nəpɪn riti, in ruvehi nemhəien riti, memhə. Irəha haikuas ia nɪpwrən, mhəmri pen ia nəkwai nimwə səvənhi ia rum riti fwe irənhə. ³⁸ Taon nəha Jopa ipaka ti taon nəha Lita. Nəpɪn nərmama me səvəi Iesu fwe Jopa həregi Pita mə in fwe Lita, hərhi pen iərmama kəru mə trouevən rouni pen tukwe in mə tiruvehe akwauakw, mətoni ro irəha.

³⁹ Ro iamɪnhi irə Pita rərer, mukurirə ia nirau i. Nəpɪn harapirapw fwe imwei Tokas, həiri in mhəuvən fwe ia rum nəha irənhə. Nɪprən səməme nərmən me səvənraha həuvamhə kamhərer kuraukurau Pita mamhasək, mamhasansani karkahu me mɪne tinari me Tokas rimətiri ia nəpɪn ramarə ihi irəha mɪnraha.

⁴⁰ ††Pita rini pen ti nirəha i mə tuhəuvən fwe iruə. Nəpɪn həier irə, in rinimwi nukurhun mi məfwaki, muvsini, məti pen mətoni nɪpwrai prən nəha, mɪni mə, “Tapita, tiko məreri!” Tapita rifi nənimen. Nəpɪn rətoni Pita, riskəmter, məkure. ⁴¹ Pita ruvehi rəgɪn, mɪvi utə rərer. Kurirə irə Pita rəkwein pen nərmama me səvəi Kumwesən mɪne nɪprən me səməme nərmən me səvənraha həuvamhə həuvehe. Irəha hətoni mə Tapita ruvəmɪru. ⁴² Kurirə irə kaməvisau nəri nəha ia kwopun me pam ia Jopa. Nərmama həpik həni nɪpərhienien ia Iərimənu. ⁴³ ††Nənə Pita rarə əpwəmwis ia Jopa irau iərmama riti sə ramo narimnari me ia teki kau. Iərmama nəha nəghɪn nə Saemon.

Kumwesən rəgkiari m Konilias

10 ††Iərmama riti, nəghɪn nə Konilias, ramarə fwe Sisaria. In iaruağən riti səvəi Rom. In rasori ia naruağən me irəha pam hantret. Kani irəha mə Naruağən me səvəi Itali. ² Konilias in iəməfwaki riti. In mɪne nərmama pam ia nəkwai nimwə səvənhi kamhəsiai Kumwesən. Konilias rauvei pen mane asori m nəkur Isrel trasitu ia nirəha. Ia nəpɪn me raməfwaki m Kumwesən səvənraha. ³ †Nəpɪn riti, ipaka ti tri klok ia nəruarəv, Konilias rətoni vison riti. Ia vison nəha agelo riti səvəi Kumwesən ruvnimwə pehe, mɪni mə, “Konilias.”

⁴ Konilias rəti pen mətoni agelo nəha, mehekir, mɪni mə, “Iəmə asori, rəfo?”

Miregi agelo rini mə, “Kumwesən ruvəregi raka nəfwakiien me səim, mətoni narimnari me səim sə ikauvei pen m nərmama səməme nautə səvənraha riwən. Rerɪn ramrhi ik. ⁵ Təkwtəkwwuni tikərhi pen nərmama me nepwɪn həuvən fwe taon nəha Jopa pwəh həiri iərmama riti nəghɪn nə Saemon kani mwi in mə Pita mhəiri mhəuvehe. ⁶ ††In ramarə ia nimwə səvəi iərmama riti sə ramo narimnari me ia teki kau. Nəghɪn nə Saemon. Nimwə səvənhi ipaka ti təsi.”

⁷ Nəpɪn agelo rəpwəh in mamevən, Konilias rəkwein iərmama kəru sə krauo tukwini nari min, məkwein mwi iaruağən riti ia nirəha səməme kamho nəkwən. Iaruagən nəha in mwi iəməfwaki riti. Irəhar haruvehe ⁸ nənə Konilias rini irapw narimnari me pam mɪnrahar, mərhi pen irəhar, hərevən fwe Jopa.

Pita rətoni vison riti

⁹ Kini rakwakwi irə, ia kurkwai nəpɪn ia ran, nəpɪn irəhar haruvehe ipaka ti taon nəha Jopa, Pita rutə pen fwe təkure nimwə mə trəfwaki. ¹⁰ Riregi nukumhə rinahi, mokeikei mə trəni nari. Nəpɪn irəha kamhəuvani ihi nəveginien sənəni, in rətoni vison riti. ¹¹ ††Ia vison nəha rətoni kəpuapən reitehi, nənə, nari riti rəmwhen ia tapolen asori kauvehi ia kona kefə səvənhi rameiwaiu irapw pehe ia tɪprənə. ¹² Ia nəkwai tapolen nəha, nərimɪru me səpəmsəpə mɪne snek me mɪne menu me i kamhəivə ia nɪmagouagou. ¹³ Pita riregi reri iə-

† 9:25 2Kor 11:32-33 †† 9:26 Kal 1:17-19 † 9:27 Wok Me 9:4,20, 1Kor 9:1, 15:8 †† 9:30 Wok Me 11:25, Kal 1:21

‡ 9:40 Mak 5:40-41 ††† 9:43 Wok Me 10:6 ††† 10:1 Mat 8:5, Wok Me 27:1,3 § 10:3 Wok Me 3:1 §† 10:6 Wok Me 9:43 §†† 10:11 Wok Me 11:5-17

mama riti rini mā, “Pita, tiko mærer, mousi æpune næri næ riti, mæni.”

¹⁴ †Mætə Pita rini mā, “Rekəm, Iærimənu! Iou iapkəni mhə ihi nari riti ikiməni mā tukəpwəh nəniien, uə nari riti sə rəmkemik ia nənimem.”

¹⁵ †Miregi reri iərmama nəha rəgkiari mwi min mā, “Nəfe Kumwesən riməni mā rəmher, tikəpwəh nəniien mā rəmkemik.”

¹⁶ Nəgkiariien nəha ruvehe ti Pita m kahar, nənə tapolen nəha kuvehi utə revən fwe ia neiai.

¹⁷ Kurirə ikin Pita ramətərig mā trəfukurən nipwrai vison nəha in rinətoni. Iərmama kahar Konilias rərhi pen irəhar, harətui, mharənətə raka nimwə səvəi Saemon, mamharərer ia kwəruə səvənhi fwe iruə.

¹⁸ Irəhar harəkwein pen, mharəres mā, “Iərmama riti nəghin nə Saemon kani mwi in mā Pita ramarə ia kwopun i uə rekəm?”

¹⁹ †Pita rerin ramrhi ihi vison nəha rinətoni mamətərig tukwe. Ia nəpin nəha Nənimwın Ikinan rini pen tukwe in mā, “Ətə ro. Iərmama kahar fwe kamharətui ik. ²⁰ Tikərer, meiwaiu, mevən kimiaha minrahar. Tikəpwəh nehekirien, ti næri nə mā iou iakərhi pehe irəhar haruvehe.”

²¹ Ro iamınhi irə Pita reiwaiu, mevən ti iəmənmirəhar nəha, mini mā, “Iou i iərmama nə hiamarətui. Hiaruvehe ti nəfe?”

²² †Miregi harni pen tukwe in mā, “Konilias, iəmə asori riti səvəi naruagən me, rərhi pehe kimrahar. In iəmə atukwatukw sə ramsiai Kumwesən. Nəkur Isrel me pam həgnəgini in mā in iəmə amasan riti. Agelo ikinan riti səvəi Kumwesən rini pen ti Konilias i mā trəkwein pehe ik mā tikevən fwe nimwə səvənhi pwəh in riregi nəgkiariien səim.”

²³ †Miregi Pita rini pen ti nirəhar i mā “Kimirəhar ti haruvmiwə pehe pwəh sapri. Trakwakwi a saməuvən.”

Pita revən mətəni Konilias məvisau nəgkiariien amasan min

Kini rakwakwi irə, Pita rətui ia nəpnəpin, mhəier irəha minrahar. Piəvtaha me nepwın səməme kamharə fwe Jopa həkurirə in. ²⁴ Nənə rakwakwi mwi irə, həuvən mhapirəpw fwe ia Sisaria. Konilias rameitəenhi irəha. In rinoeite raka nərmama ia kwənəkwas səvənhi mine in me nepwın fwe ia nəkwai nimwə səvənhi. ²⁵ Nəpin Pita ruvehe ipaka ti nimwə səvəi Konilias, Konilias ruvehe, minimwi nukurhun mi ia nənimen, mamsiai in. ²⁶ †Mətə Pita rivi utə, mini mā, “Ərer, iou iakəmwhen a ia niram.”

²⁷ Irau krouəgkiari, rouuvmiwə. Nəpin Pita rəti pen mətəni nərmama həpik hənəusəsəimwın raka irəha me, ²⁸ in rini pen ti nirəha i mā, “Kimiaha i hiəuvəukurən raka mā Loa səkimaha nəkur Isrel raməsīsəg əknekin kimaha. Ko iahəpkuvnimwə mhə ia nəkwai nimwə me səvəi nərmama me rīpkə mhə irəha nəkur

Isrel uə mamhavən pəri kimaha minraha. Mətə Kumwesən ro iakətoni mā ko iakəpwəh nəniien mā iərmama riti in rəmkemik ia nənimen. ²⁹ Ro pen nəpin hiəkwein iou mā takuvehe, iakuvehe a, məpwəh nəniien nari riti. Nənə təkwtəkwuni iakuə takəres kimiaha i mā hiəkwein pehe iou ti nəfe?”

³⁰ †Miregi Konilias rini mā, “Irəkahar ia nəruarəv, rəmwhen təkwtəkwuni, iakaməfwaki ia nəkwai nimwə səiou. Nənə iakətə iərmama riti ramərer ia nənimək. Tinari səvənhi rəpsan. ³¹ Rini pehe tukw iou i mā, “Konilias, Kumwesən ruvəregi raka nəfwakiien me səim. Rerin ramrhi narimnari me səim sə ikauvei pen m nərmama səməme nautə səvənraha riwən.

³² Tikərhi pen nərmama nepwın həuvən fwe taon nəha Jopa mā tuhəres iərmama riti nəghin nə Saemon Pita. Ramarə ia nimwə səvəi iərmama riti nəghin mwi nə Saemon. In iəmə sə ramo narimnari me ia teki kau. Nimwə səvənhi ipaka ti tasi.” ³³ Agelo nəha rini iamınhi, ro pen təkwtəkwuni a irə iakərhi pehe nərmama me nepwın tukw ik. Ik iko noien amasan muvehe tukumaha i. Təkwtəkwuni kimaha pam iahaməkure ia kwopun i ia nəmri Kumwesən, mamheitenhi mā tahəregi nəfe nəgkiariien in ruvei pehe mik mā tikini pehe tukumaha i.”

³⁴ †Ia nəpin nəha Pita rinaməgkiari mini minuə, “Iakətə pərhiien mā Kumwesən ramo rəmnəmwhen ia nərmama me pam. ³⁵ †Trini minuə iərmama riti ramsiai in, mamə noien amasan, Kumwesən trəkwein amasan irə. Nəri auər a mā iəmə nəha in iəmə Isrel uə in iərməpə. ³⁶ †Kimiaha hiəukurən nəgkiariien nəha Kumwesən rinərhi pen ti nəkur Isrel. Raməvisau nəgkiariien amasan səvəi nəmərinuuen kauvehi raku pen ti Iesu Kristo sə in Iərimənu səvəi narimnari me pam. Kinostat kini irəpw nəgkiariien amasan nəha ia tənə Kalili fwe kupwən nəpin Jon rinəvisau raka mā nərmama tuhaməkeikei mho paptəes. Kini irəpw fwe ia kwopun me pam ia tənə Jutia. ³⁸ †Kimiaha hiəukurən mwi nəvənien səvəi Iesu, iəmə Nasaret. Fwe kupwən, Kumwesən ruvei pen Nənimwın Ikinan mine niskaiien min. Nənə ti næri nə mā Kumwesən ramarə tukwe, Iesu ramevən ia kwopun me, mamə noien amasan. Nərmama səməme kamharə ia rəgi Setan, in rapəki raka irəha, mamomasan irəha.

³⁹ Kimaha i iahənətoni narimnari me nəha Iesu rino fwe tənə səvəi nəkur Isrel mine ia Jerusalem. Irəha hərui tərini pen in ia nei kamarkuau, remhə. ⁴⁰ †Mətə ia nəpin səro kahar irə, Kumwesən ro in rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Kurirə irə Iesu rier irəpw ti nərmama. ⁴¹ †In rīpkier irəpw mhə ti nərmama me pam, mətə rier irəpw tukumaha i səməme Kumwesən rinərpwi rəgin ia kimaha mini mā tahətoni. Nəpin Iesu rinətui mwi ia nemhəien səvənhi, kimaha iahani pəri nari, mhənimwi pəri kimaha min. ⁴² †In rini pehe tukumaha i mā tahaməkeikei mhəvisau m nərmama, mhəni

‡‡‡ 10:30 Wok Me 3:1, 1:10 § 10:34 1Saml 16:7, Rom 2:11, Kal 2:6 §† 10:35 Jon 9:31 §†† 10:36-37 Sam 107:20, Aes 52:7, Rev 17:14, Mat 4:12-17 §† 10:38 Mat 3:16, Luk 4:17-20 §†† 10:40 1Kor 15:4-7 §† 10:41 Jon 14:19,22-24, Jon 15:27, Wok Me 1:8, Luk 24:42-43 §† 10:42 Wok Me 17:31, 2Tim 4:1, 1Tes 4:5

† 10:14 Lev 11:1-47, Esik 4:14 †† 10:15 Mak 7:15,19 ‡ 10:19 Wok Me 11:12, 13:2 †† 10:22 Wok Me 10:1-2 ‡‡ 10:23 Wok Me 10:45, 11:12 ‡‡† 10:26 Wok Me 14:13-15, Rev 19:10

irapw mə Kumwesən ruvəuvehī utə raka in. Iesu nəha in nəha iərmama sə trəkiri noien me səvəi nərmama me pam, nərmama kamhəmiru mine səməme həu-
vəmhə. ⁴³ †Profet kupwən me pam həkīari ia Iesu nəha, mamhəni mə nərmama səməme kamhahatətə irə, tī nəri nə mə kamhəni nīpərhienien ia nəghin, Kumwesən trenouenou noien ərəha me səvənraha, məpwəh nərpwinien."

⁴⁴ ††Nəpīn Pita raməkīari ihi, Nənimwīn Ikinan reiwaiu ia nərmama me pam nəha kamhətərig ia nəgkīariien səvənhi. ⁴⁵ Nəkur Isrel me nəha kamhəni nīpərhienien ia Iesu haməkūku pen fwe Jopa irəha Pita haməkərinari tī nəri nə mə Kumwesən rərhi irapw Nənimwīn Ikinan, muvei pen mwi m nərmama me nəha rīpko mhə irəha nəkur Isrel. ⁴⁶ †Haməkəri asori nari ia nīrəha tī nəri nə mə kamhəregi irəha kamhəkīari ia nəgkīariien me səpəmsəpə, mamhəgnəgīni Kumwesən tī narimnari amasan me sə rino.

Ia nəpīn nəha Pita rīni mə, ⁴⁷ ††"Ko iərmama riti rə-
sisəg nərmama me nəha mīni mə tuhəpwəh noien paptəes ia nui? Irəha həuvəuvehī raka Nənimwīn Iki-
nan rəmwhēn mwi ia kitaha." ⁴⁸ ††Ro iamīnhi irə Pita rīni nəkwān mə tukaməkeikei ko paptəes ia nīrəha ia nəghī Iesu Kristo. Nəpīn kīno raka paptəes ia nīrəha, hərəs pen Pita mə trarə pəpīm irəha mīnraha.

Pita raməkīari m nakalasia me fwe Jerusalem

11 Aposol me mine piəvtaha me fwe ia tənə Jutia həregi mə nərmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel, irəha mwi həuvəni nīpərhienien ia nəgkīariien səvəi Kumwesən. ² Ia nəpīn nəha Pita rutə pen fwe Jerusalem. Nəkur Isrel me nəpwīn fwe ikin kamhəni nīpərhienien ia Iesu, mamhəni mwi mə nərmama me i rīpko mhə irəha nəkur Isrel tuhaməkeikei mhəuvən kuvehi ninhum mīnraha tī Loa səvəi Moses. Nəkur Is-
rel me i həkī Pita, ³ ††mhəni pen tukwe mə, "Rəfo iku-
vnimwə mənī pəri nari kimiaha nərmama me nəha kəpwəh nuvehien ninhum mīnraha?"

⁴ Pita riskəmter, mīni pen tī nīrəha i narimnari me sə kīno. In rīni fwe nukunen muvehe, mīni mə, ⁵ ††"Kup-
wən, iakaməfwaki fwe taon nəha Jopa. Nənə iakətoni vison riti. Nari riti rəmwhēn ia tapolen asori kauvehi ia kona kefə səvənhi ruku pen ia neiai meiwaiu irapw pe-
he ipaka tukw iou. ⁶ Iakəti pen mətə amasan ia nək-
wān mətōni nərimīru me sə həpou mine sə kamhəhekīr mine snek me mine menu me sə kamhəivə ia nīmagouagou. ⁷ Nənə iakregi reri iərmama riti rīni pehe tukw iou i mə, 'Pita, tikərer, mousi əpune nəri nə riti, mənī.'

⁸ Mətə iakīni mə, 'Rəkəm, Iərimənu! Iou iapkəni mhə ihi nari riti ikiməni mə tukəpwəh nəniien, uə nari riti sə rəmkemik ia nənimem.'

† 10:43 Aes 33:24, Aes 53:5-6, Jer 31:34, Dan 9:24 †† 10:44 Wok Me 11:15, 15:8 † 10:46 Wok Me 2:4, 19:6 †† 10:47 Wok Me 8:36 †† 10:48 Wok Me 2:38 ††† 11:3 Wok Me 10:28, Kal 2:12 ††† 11:5 Wok Me 10:9-48

⁹ Mīregi reri iərmama nəha ruku pen fwe ia neiai, mīni mwi mə, 'Nəfe nari Kumwesən rīməni mə rəmher, tikəpwəh mwi nīnīien mə rəmkemik.' ¹⁰ Nəgkīariien nəha ruvehe tukw iou m kahar. Nənə kuvehi utə tapolen nəha revən mwi fwe ia neiai.

¹¹ Təkwtəkwni a irə, iərmama kahar haruvehe mharapirapw ia nimwə nəha iakamarə irə. Iərmama riti fwe Sisaria rīnərhi pehe irəhar haruvehe tukw iou.

¹² †Nənə Nənimwīn Ikinan rīni pehe tukw iou i mə, 'Tikevən kimiaha mīnrahar, məpwəh nehekīrien.' Ro pen iakevən. Piəvtaha me i sikis irəha mwi həkūrirə ia nīrak. Iahəuvən, mhəuvnimwə ia nimwə səvəi iərmama riti fwe Sisaria. Nəghin nə Konilias. ¹³ Nənə in rīni pehe tukumaha i mə rīnətə agelo riti ramərəer ia nək-
wai nimwə səvənhi, manī pen tukwe in mə, 'Tikərhi pen nərmama nəpwīn həuvən fwe taon nəha Jopa mhəri iərmama riti nəghin nə Saemon Pita mhəri mhəuvehe. ¹⁴ ††In trīni pehe nəgkīariien riti tukw ik. Nəgkīariien nəha truvehimīru ik mine nərmama me pam ia nəkwai nimwə səim.'

¹⁵ ††Nənə ia nəpīn nəha iakinaməkīari irə, Nənimwīn Ikinan reiwaiu ia nīrəha, mo rəmwhēn rīno ia kitaha fwe kupwən. ¹⁶ ††Ia nəpīn nəha rērik rīrhi nəgkīariien səvəi Iərimənu. In rīməni mə 'Jon rīno paptəes ia nui, mətə Kumwesən tro paptəes ia kimiaha ia Nənimwīn Ikinan.' ¹⁷ Fwe kupwən, nəpīn kitaha i nəkur Isrel səni nīpərhienien ia Iesu Kristo Iərimənu səkita-
ha, Kumwesən ruvei pehe Nənimwīn Ikinan m kitaha. Nənə sətōni ruvei pen rəmwhēn a mwi m nərmama me nəha rīpko mhə irəha nəkur Isrel. Ro iamīnhi irə iou nəfe iərmama mə takərəer məsisəg Kumwesən?"

¹⁸ ††Pita rəkīari pam. Nənə nəpīn həregi nəgkīariien nəha, həpwəh mwi nəgkīariien, mətə kamhəgnəgīni Kumwesən mə, "Nəri nəha Kumwesən rīno raka su-
atuk səvəi nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel, irəha mwi ko hərərig ia noien ərəha me səvənraha, nənə mhəuvehi nīmīruien."

Nakalasia me fwe Antiok

¹⁹ †Nərmama me səvəi Iesu səməme hənəp kīrkiri fwe kupwən, tī nəri nə mə kousi əpune Stifen nənə kə-
namometə mwi irəha, hap mhəuvən isipwīn mheste nari fwe Fonisia, mine Saepnas, mine Antiok, mamhəvisau irapw nəgkīariien amasan səvəi Iesu m nəkur Isrel əpa. ²⁰ Mətə nəpwīn, nəkur Saepnas mine Saerin, həuvehe ia Antiok, mamhəvisau irapw Iesu Iərimənu m nəkur Kris mwi. ²¹ †Niskaiien səvəi Iərimənu ramarə mwi tī nīrəha. Ro iamīnhi irə nərmama həkī həni nīpərhienien ia nəgkīariien səvənraha, mhərari, mhəuvehe tī Iərimənu.

²² ††Nəpīn kəvisau pen m nakalasia me fwe Jerusalem mə nərmama me nəpwīn fwe Antiok həu-
vəni nīpərhienien ia Iərimənu, hərhi pen Panapas rənevən fwe ikin. ²³ ††Nəpīn Panapas rier pen fwe An-

§ 11:12 Wok Me 10:23,45 †† 11:14 Wok Me 16:31 ††† 11:15 Wok Me 2:4 †† 11:16 Wok Me 1:5 ††† 11:18 Wok Me 13:48, 14:27 †† 11:19 Wok Me 8:1-4 †† 11:21 Wok Me 2:41 ††† 11:22 Wok Me 4:36 ††† 11:23 Wok Me 13:43

tiok, mætoni namasanien sāvai Kumwesən ramarə pərhiēn tī nīrəha, rerin ragien. In rərpwi əknekin irəha mamini mā, “Kimiāha pam tihaməkeikei mhəkwtəmhirī əknekin Iərimənu. Nətərigien səkimiāha trəpwəh nīmweiiēn.”²⁴ †Panapas in iāmə amasan riti. Rerin rukuər ia Nənīmwin Ikinan. Nahatətəien sāvənhi riskai. In rivi nərmama həpik həuvehe tī Iərimənu.

²⁵ ††Kurirə irə rier mevən fwe Tasas mā trətui Sol.
²⁶ †Nəpīn rətoni, riri Sol rourərig rouvehe mwi ia Antio. Meste nuk kuatia irau krouarə irəha nakalasia me fwe ikin, rouahatən nərmama me həpik. Fwe ia Antio kīməkupwən kīsegi pen nəhag nəha “Kristin me” m nərmama me sāvai Iesu.

²⁷ ††Ia nəpīn nəha profet me nepwin həuku pen fwe Jerusalem, mheiwaiu pehe Antio. ²⁸ ††Irəha riti nəghin nə Akapus rīskəmter. Nənīmwin Ikinan ruvei pen nəghiarīien min mā trukupwən mīni irapw mā rīpko mhə tui nukumhə asori riti trahi nərmama pam ia tīprənə i. (Nukumhə nəha ruvehe ia nəpīn nəha Klotias ramərimənu ia nītətə sāvai nəkur Rom.) ²⁹ Akapus rini irapw nəghiarīien nəha ro pen piəvtaha me fwe Antio rerinraha ramrhi mā tuhəuvei pen mane me nepwin rəmwhen tī nīrəha kuatia kuatia, mhərhi pen i revən trasitu ia nərmama me sāvai Iesu sāməme kamharə fwe ia tənə Jutia. ³⁰ ††Nənə ho. Həuvei pen mane ia rəgi Sol mīne Panapas mā irau trouvehi, rouevən rouvei pen m elta me sāvai nəfwakīien fwe Jerusalem.

Kig Herot rousi əpune Jemes

12 Ia nəpīn nəha Kig Herot †† rinamometə nakalasia me nepwin, ² mīni pen tī nərmama me sāvənhi mā tuhəuvən mhəkwtəmhirī Jemes piəvi Jon. Irəha həuvən mhəkwtəmhirī, mhərāi əpune in ia nau. ³ †Nəpīn Herot rətoni mā nəkur Isrel †† rerinraha ragien tī noien nəha, in revən, mərhi pen nərmama me sāvənhi mā tuhəuvən mhəkwtəmhirī mwi Pita. Nometəien nəha kīno ia nəpīn atukwatukw sāvai Paso-va mīne nəveginien asori nəha nəkur Isrel hani bred sə yis riwən irə. ⁴ Nəpīn həkwtəmhirī Pita, həuvehi pu-
vniwə ia kalapus. Herot ruvehi pen in ia rəgi narua-
gən me kusen kefə. Naruagən me kefə ia kusen kua-
tia. Rerin rirhi mā nəveginien asori tro sampam, nənə in rivi irapw Pita ia nəmri nərmama. ⁵ ††Pita raməmak ia kalapus, mətə nakalasia me kamhəfwaki m Kumwesən tukwe, mhəpkapwis mhə.

Agelo riti riri raka Pita ia kalapus

⁶ ††Herot rerin ramrhi mā trakwakwi rivi irapw Pita ia nəmri nərmama. Ia nəpīn nəha, ia nəpīn, Pita ramapri

† 11:24 Wok Me 2:41, 6:5 †† 11:25 Wok Me 9:30 † 11:26
1Tes 4:16 †† 11:27 Wok Me 13:1, 15:32 †† 11:28 Wok Me 21:10
†† 11:30 Wok Me 12:25 ††† Herot i mwipwi Herot nəha rinousi
əpune nəkwərhakwərha me nəpīn Iesu rətui irə. † 12:3 Wok Me
4:3 †† Ro stat ia Wok Me sə rasori twelef mamevən nəpīn rīpik
nəghiarīien i “nəkur Isrel” raməgkiari ia nəkur Isrel sāməme həkini
mhə nīpərhiēnien ia Iesu. ††† 12:5 Jem 5:16 †† 12:6 Wok Me
5:23

ia kurkwai iaruagən mi kəru. Kərihi tərini in ia jen kəru. Iaruagən mi kəru krouərər ia təpinhə sāvai kalapus rouətui tī nərmama me fwe imwə mā riti trəpwəh napien. ⁷ Təkwtəkwi a agelo riti sāvai Iərimənu rier irapw. Nīpwrən rəhiapw məhiəpwīn rum nəha Pita ramapri ikin. Agelo nəha rousi nīkare Pita, məsəpwiri in, mīni mā, “Əskəmter akwauakw!” Ia nəpīn nəha jen rier raka ia rəgi Pita.

⁸ Nənə agelo rini pen tukwe in mā, “Ətoti, muvehi pen səim put.” Pita rətoti, muvehi pen sāvənhi put. Nənə agelo rini pen tukwe in mā, “Arkahu ia səim karkahu əpwəmwis, mukurirə iou.” ⁹ Pita rier irapw ia rum sāvənhi mukurirə agelo nəha, mīpkukurən mhə mā nəfe nəha agelo ramo irə ro nīpərhiēnien, mətə rerin rirhi mā raməməkrəha. ¹⁰ †††Irəha krouəpi raka iaruagən sə ramərər kupwən mamətui tī nərmama me mā riti trəpwəh napien, rouəpi raka mwi iaruagən sə resi pen, roueste təpinhə sampam kīno ia aean. Nərmama me kamhəukurau irə mamhəuvən fwe taon. Təpinhə nəha rəsevər atukw a tī nīrau i, nənə irau krouier irapw, rouevən roueste suatuk riti. Təkwtəkwi a agelo rəpwəh Pita mamevən.

¹¹ Ia nəpīn nəha Pita rətə mukurən nəfe kīno min, mīni mā, “Təkwtəkwi nəha iakukurən mā nīpərhiēnien. Iərimənu rərhi irapw pehe agelo sāvənhi, muvehi raka iou ia rəgi Herot mīne ia narimnari me sə nəkur Isrel rerinraha ramrhi mā tuko ia nīrak.”

¹² ††Nəpīn Pita rukurən, revən ia nīmwe sāvai Meri, mama sāvai Jon sə nəghin riti mwi nə Mak. Nərmama həkik hənousəsīmwin raka irəha me fwe ikin, mamhəfwaki. ¹³ Pita revən mīkunkun ia təpinhə ia kwəruə fwe iruə. Rota, pran riti sə ramsitu, mamō tukwini nari fwe ia nəkwai nīmwe sāvai Meri, in rīregi, mevən ipaka tī təpinhə mamətərig. ¹⁴ Nəpīn rīregi reri Pita, rukurən mā Pita nəha. Nənə rerin ragien pīk. Rota rəpwəh nəsevəriēn ia təpinhə, mətə raiu a, mīrərig, mevən fwe nəkwai nīmwe, mīni pen tī nīrəha i mā, “Pita i ramərər iruə.”

¹⁵ ††Mīregi irəha hənī pen tukwe in mā, “Ikamenin.” Mətə Rota rini mā, “Rekəm, iakani pərhiēn.” Mīregi hənī mā, “Rosi agelo nəha sāvənhi uə?”

¹⁶ Mətə Pita rakunkun ihi ia təpinhə. Nənə irəha həuvən, mhəsevər ia təpinhə. Nəpīn hətōni Pita, nənimenraha rier. ¹⁷ †††Ia nəpīn nəha Pita ruvehi utə rəgin miripwi tete irəha mā tuhafafa. Kurirə irə rini irapw Iərimənu rinəfuvehi raka in ia kalapus, marə mīni mwi mā, “Kimiāha tihaməkeikei mhəvisau pen narimnari me i m Jemes ††† mīne piəvtaha me.” Nənə Pita rier, mevən ia kwopun əpə riti.

¹⁸ †††Kini rakwakwi irə, ia nəpnəpīn, naruagən me fwe ia kalapus kamhəhekir, mhəreirei mā Pita ruvəku.

¹⁹ Nəpīn Herot ramətui amasan Pita, mətōni mā riwən, rərəs pen naruagən me sāməme kamhərər tukuahag nərmama me fwe ia kalapus mā Pita ruvəwəku, mətə

††† 12:10 Wok Me 5:19 †† 12:12 Wok Me 12:25, 15:37 ††
12:15 Wok Me 26:24, Mat 18:10 ††† 12:17 Wok Me 13:16, 19:33,
Wok Me 21:40 ††† Jemes i in Jemes piəvi Iesu. ††† 12:18 Wok
Me 5:22-24

irəha häreirei. Ro pen Herot rini näkwän mä tukousi əpune irəha. Kurirə ikin in rier ia tənə Jutia, meiwaiu pen fwe taon nəha Sisaria, mamarə fwe ikin.

Herot remhə

²⁰ †Ia nəpin nəha Herot niemaha raməpi pik ti nəkur Taea mine Saeton. Ro pen nəkur asori me səvəi taon mi nəha housəsımwin irəha me ia kwopun kuatia. Irəha həkupwən mhətoni Plastus, iərmama riti sə ramətui ti nimwə asori səvəi Kig Herot. Irəha həres pen in i mə trasitu ia nirəha. Nəpin hənəres raka nasi-tuien səvənhi, irəha min həuvən mhətoni Herot, mhəres pen in mə trəmri nəmərinuien, ti nəri nə mə nəkur Taea mine Saeton haməkwəmāni nərmama me fwe ia tənə səvənraha ia nəveginien sə rautə ia tənə səvəi Herot i.

²¹ Nənə Herot rəmri nəpin riti səvənhi trəgkiari irə. Ia nəpin nəha rarkahu tınari səvəi kig, məkure ia kwopun raməkiri nəgkiariien ikin, maməgkiari minraha.

²² Miregi irəha həkwein əpwəmwis mə, "Reri kumwesən riti nəha. Ripko mhə reri iərmama."

²³ †Təkwəkwuni a əgelo riti səvəi Kumwesən rousi Herot, ti nəri nə mə Herot ripkuvehi utə mhə nəghi Kumwesən. Nənə irəp me hani nəninə irə, remhə.

²⁴ †Ia nəpin nəha nəgkiariien səvəi Kumwesən rauviris mamevən. Nərmama həpik mwi həni nīpərhi-nien irə.

²⁵ †Panapas mine Sol krino sampam ia wok sə kinərhi pen irau tukwe. Kurirə irə krouier ia Jerusalem, rourərig, rouevən fwe Antiok. Jon sə nəghin riti mwi nə Mak irəhar minrau.

Kumwesən rərpwi rəgin ia Panapas mine Sol mə irau trouwok səvənhi

13 †Nakalasia me fwe Antiok, nepwin profet me mine nepwin nahatən me: Panapas, mine Sol, mine Simeon (Simeon in iəmə pitəv), mine Lusias (iəmə Saerin), mine Manaen (in rīməpwinari pəri irau Herot Antipas, iəmə asori sə ramərimənu ia tənə Kalili). ² ††Ia nəpin riti, irəha həpkani mhə nari, mamhəfwaki m Iərimənu. Nənə Nənimwin Ikinan rini pen ti nirəha i mə, "Tihəmri əpə Panapas mine Sol. Iakinəkwain irau mə trouwok riti səiou."

³ ††Ro iamınhi irə irəha həpwəh mwi nanien nari, mhəmruətə rəginraha ia nirau, mhəfwaki minrau, mhərhi pen irau mə trouevən rouowok.

Panapas mine Sol fwe Saepras

⁴ †Nəpin Nənimwin Ikinan rinərhi pen raka Panapas mine Sol, irau kroueiwaiu pen fwe taon nəha Selusia. Ia kwopun nəha krouəputə ia nitətə riti rouevən fwe ia tənə əmweris nəha Saepras. ⁵ †Nəpin krouapirapw fwe taon nəha Salamis, krouevən rouni irapw nəgkiariien

† 12:20 1King 5:11, Esik 27:17 †† 12:23 Dan 5:20 † 12:24 Aes 55:11, Wok Me 6:7, 19:20 †† 12:25 Wok Me 11:29-30, Wok Me 12:12, 15:37 †† 13:1 Wok Me 11:27 ††† 13:2 Wok Me 9:15 ††† 13:3 Wok Me 6:6 § 13:4 Wok Me 15:39 †† 13:5 Wok Me 12:12, 13:13

amasan səvəi Kumwesən fwe ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel. Jonmak ramarə irəhar minrau, mamasitu ia nirau.

⁶ Irəhar harevən mharəpi simwin ia tənə əmweris nəha, mharier pen ia taon nəha Pafos. Ia kwopun nəha harətoni kleva riti nəghin nə Parjisas. In iəmə Is-rel riti. Ramini mə in profet, mətə neikuəien. ⁷ Kleva nəha ramowok irau Sejas Polas, iəmə Rom riti sə ramərimənu ia tənə əmweris nəha Saepras, mukurən mwi nari. Nəpin riti Sejas Polas rəkwein Panapas mine Sol, in rokeikei mə triregi nəgkiariien səvəi Kumwesən.

⁸ ††Mətə Parjisas sə nəghin riti mwi mə Elimas (nīpwrai nəhag nəha kleva) in ramərai raka nəgkiariien səvən-rau, mamousari mə truvsiini nətərigien səvəi iəmə asori nəha mə trəpwəh ninien nīpərhi-nien ia Iesu.

⁹ Mətə Sol (kani mwi in mə Pol) rərin ruvehe mukuər ia Nənimwin Ikinan. In rəti pen mətōni kleva nəha,

¹⁰ mīni mə, "Ik tīni Setan. Ik iəmə ikəmwəki narimnari amasan me pam. Rerim rukuər ia neikuəien mine nīfeifeiien ərəha me. Nəpin me pam ikamo suatuk atukwatukw səvəi Iərimənu, ramikou. ¹¹ ††Tətə ro!

Təkwəkwuni nəha rəgi Iərimənu raməmak ia niram. Nənimem trifwə. Tikəpwəh mwi nətoniien niranien rəpwəmwis kwopti." Təkwəkwuni a nari riti rəmwhen nise napw rīpitəv muvehe muvegi nənimen. Parjisas raman, mamətui iərmama riti truvehi rəgin miri in.

¹² Nəpin iəmə asori nəha Sejas rətoni, nənimen rier ti nəgkiariien səvəi Iərimənu sə krinouahatən in irə. Nənə in rini nīpərhi-nien irə.

Pol mine in me nepwin həuvən fwe Antiok ia Pisitia

¹³ ††Ia nəpin nəha Pol mine in me nepwin həputə ia nitətə riti fwe Pafos, mhəier, mhəuvən fwe Peka, taon riti ia profens nəha Pamfilia. Ia kwopun nəha Jonmak rəpwəh irəha mirərig mevən fwe Jerusalem. ¹⁴ Irəha hāier fwe Peka, mhavən, mhəuvən fwe taon nəha Antiok ia profens nəha Pisitia. Ia Sapat həuvnimwə ia nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel, mhəkure. ¹⁵ ††Iərmama riti rəvsini irapw nəgkiariien me nepwin ia Loa səvəi Moses mine nəgkiariien me nepwin ia nəkukuə me səvəi profet kupwən me. Nəpin iərmama nəha rəvsini pam, nəmə asori me səvəi nimwəfwaki nəha hərhi pen nəgkiariien revən ti Pol mine in me nepwin mīni mə, "Piəvmaha me, trīni mīnuə nəgkiariien riti hianuə tihəni irapw mhasitu ia nərmama, həni irapw."

¹⁶ ††Ro iamınhi irə Pol riskəmter, muvehi utə rəgin, mīni mə: "Kimiāha nəkur Isrel mine kimiāha ripko mhə kimiāha nəkur Isrel mətə hiaməsiāi Kumwesən səkimaha. Kimiāha pam tihətərig iou. ¹⁷ ††Fwe kupwən Kumwesən səkimaha nəkur Isrel rinərpwi rəgin ia ka-ha kupwən me səkimaha. Nəpin nəkwərhəkwərha me səvənraha həuvən mamharə fwe ia tənə Ijip, ro irəha həuvehe mhəpik. Ia niskaiien səvənhi, in riri raka irəha. ¹⁸ ††Ia nuk foti, in ramarə irəha minraha fwe ia

††† 13:8 2Tim 3:8 §† 13:11 Wok Me 9:8 §†† 13:13 Wok Me 13:5, 15:38 †† 13:15 Wok Me 15:21 §† 13:16 Wok Me 12:17 ††† 13:17 Eks 1:7, 6:6, Eks 12:51 ††† 13:18 Eks 16:35, Nam 14:34, Dut 1:31

kwopun akwesakwes ikin. Iräha kamho noien äräha, mätä in ripkəpwəh mhə iräha ¹⁹ †Kurirə irə in rousi əpune nərmama me nəha kamharə ia tənə Kenan. Nərmama me nəha haməuku pen ia kwənəkwas me iräha pam sefen. Nəpīn Kumwesən rousi əpune iräha mo sampam, in ruvei pen tənə səvənraha m kaha kupwən me səkīmaha. Nənə ro səvənraha i. ²⁰ ††Narimnari me nəha ruvehi nuk me iräha pam ipaka ti fo hantret fifti mine.

Kurirə ikin Kumwesən ruvehi utə nərmama me nəha kani iräha mə 'Jaj me.' Iräha häiri kaha kupwən me səkīmaha, mhəuvehe mheste nəpīn səvəi Samuel Profet. ²¹ †Ia nəpīn nəha kaha kupwən me səkīmaha häres pen Kumwesən mə ko rəsēni kig riti rərīmənə ia nīrəha. Nənə Kumwesən ruvei pen Sol, tini Kis, mīnraha. Sol nə ruku pen ia kwənəkwas səvəi Penjamin. In ramərīmənə ia nīrəha meste nuk foti. ²² ††Kurirə ikin Kumwesən ruvehi raka Sol nəha, nənə muvehi utə Tevit mə truvehe mo kig səvənraha. Kumwesən rəgkiari irə, mīni mə, 'Takīnətə raka mə Tevit, tini Jese, in iərmama riti sə rerik rokeikei. In tro pam nəfe iakini pen tukwe.'

²³ ††Rəmwhen mə Kumwesən rino raka promes kupwən mə tro, in rərhi pehe iərmama riti ia kwənəkwas səvəi Kig Tevit mə truvehe muvehimīru nəkur Isrel. Iərmama nəha Iesu. ²⁴ ††Ia nəpīn nəha Iesu rəpwəh ihi noien wok səvənhi, Jon raməvisau irapw m nəkur Isrel me pam mə iräha tuhaməkeikei mhərərig ia noien əräha me səvənraha, nənə mho paptaes. ²⁵ ††Nəpīn Jon ruvehe ipaka ti noien sampam ia wok səvənhi, ramini mə, 'Rerimiaha ramrhi iou mə iou sin? Ripko mhə iou iərmama sə hiameitenhi. Mətə tihətərig iou. Iərmama riti nəha rauvehe kurirə ia nīrak. Iap-kəmwhen mhə mə takifi raka put ia nisun.'

²⁶ †Nərman, piak me, kitaha səməme səməuku pen ia kwənəkwas səvəi Epraham, mīne kimiaha iesa ripko mhə kimiaha nəkur Isrel, mətə hiaməsiai Kumwesən səkīmaha, tukutaha i, Kumwesən rərhi pehe nəgkiariien i sə rauvehimīru nərmama. ²⁷ †Nəpīn Iesu ruvehe, nərmama səməme kamharə fwe Jerusalem mīne nəmə asori me səvənraha häpkətə sas mhə in, mhəreirei mwi nīpwrai nəgkiariien səvəi profet kupwən me kaməvisau irapw ia Sapat me pam. Ro iamīnhi irə iräha ho nəgkiariien me nəha həuvehe mhəukuə. Həkiri Iesu mə traməkeikei memhə. ²⁸ ††Iräha häpkətə mhə noien əräha riti rino rəmwhen mə tukousi əpune in tukwe, mətə kamhəmwwur ihi a, mhəres pen Paelat mə trəsēni pen Iesu ia rəgi nərmama me səvənhi mə tuhousi əpune. ²⁹ ††Nəpīn ho pam nəfe Nəkukuə Ikinan rīmāni mə tuko irə, həuvehi raka nīpwran ia nei kamarkuau, mhəmri pen ia nīpəgi kəruətəri riti. ³⁰ ††Mətə Kumwesən rino in rətui mwi ia nemhəien. ³¹ †Nəpīn Iesu rətui mwi, rier irapw ti nərmama

səməme hənāməkuriə in fwe ia tənə Kalili meste Jerusalem. Iräha hətə in ia nəpīn ripik. Təkwtəkwwuni iräha kamhəvisau irapw Iesu m nəkur Isrel.

³² ††Kīmaha iahəuvehe ia kwopun i, mamhəvisau irapw nəgkiariien amasan i m kīmaha. Nəfe Kumwesən rino raka promes ti səkītaha kaha kupwən me mə in tro, ³³ rino m kitaha i nīpwnti kaha kupwən me. In rino Iesu rətui mwi ia nemhəien. Rəmwhen mwi nəgkiariien i kimərai pen ia Ol Sam sə rasori kəru rani: 'Ik nərik.

'Ipwet iakuvehe mo iou tata səim.'

³⁴ Kumwesən ruvəni raka ia Nəkukuə Ikinan mə tro Iesu rətui mwi ia nemhəien. Nənə in tripkemhə mhə mwi. Nīpwran tripkimərir mhə. Kumwesən rini iamīnhi irə mīnuə:

'Nīpərhiēnien takuvei pehe nari amasan anan me mik səməme iakino raka promes m Kig Tevit kupwən.'

³⁵ ††Nənə Kig Tevit rīmərai pen nəgkiariien riti mwi ia Nəkukuə Ikinan. Rīmāni mə,

'Tikəpwəh nəseniēn nīpwrai iəmə ikinan səim rīmərir.'

³⁶ ††Nəpīn Kig Tevit ramīru ihi, ramo nəkwai Kumwesən. Kurirə irə remhə. Kīnīmwi ia kwopun kani mwi kaha me səvənhi ikin. Nīpwran rīmərir.

³⁷ Mətə Iesu, iəmə nəha Kumwesən rīnəsəuəpwiri in ia nemhəien, nīpwran ripkimərir mhə.

³⁸ ††Ro iamīnhi irə, piak me, tihaməkeikei mhəukurən nəfe i iakamini irapw tukumiaha i. Iesu i rukurən nuvehi rakaiēn nərəhaiēn me səkīmiaha, mo Kumwesən trəpwəh nərpwīnien. Loa səvəi Moses ko ripkifi raka mhə nərəhaiēn me pam səkīmiaha. ³⁹ †Mətə nərmama me pam səməme kamhəni nīpərhiēnien ia Iesu, in trifi raka nərəhaiēn me pam səvənraha. ⁴⁰ Kīmaha tihaməkeikei mhəsiari, mamhətərig amasan ia nəgkiariien i, kamo nəgkiariien i profet me hāmāni treste kimiaha.

⁴¹ 'Hətə amasan kimiaha nəmə hiamaris əkenhīn ia nīrak.

Ia nəpīn səkīmiaha tako nari riti.

Trini mīnuə iərmama riti rini amasan nəri tukumiaha, kimiaha tihəpwəh nīniēn nīpərhiēnien irə.

Tihəkərinari irə, mhēmhə.'"

Nərmama me rerinraha ragien mə tuhəregi nəgkiariien amasan

⁴² †Nəkur Isrel həfwaki pam fwe ia nəkwai nimwəfwaki səvənraha. Nəpīn Pol mīne Panapas krouier irapw, häres pen irau i mə ko krouvehe mwi ia nīkare Sapat, rouni irapw mwi nəgkiariien nəha ti nīrəha. Nəkur Isrel həpik mīne nərmama me həpik səməme ripko mhə iräha nəkur Isrel, mətə kamharə ia narāien səvəi nəkur Isrel, iräha kamhəkuriə ia Pol mīne Panapas. Nənə irau krouəgkiari mīnraha rauni mə, "Kīmaha tihaməkeikei mhəuvehi namasanien səvəi Kumwesən, mharə irə, mamhəuvən."

§† 13:32 Wok Me 13:23 §†† 13:35 Wok Me 2:27 §§† 13:36 Wok Me 2:29 §§§ 13:38 Wok Me 10:43 18 13:39 Rom 10:4 19 13:42-43 Wok Me 11:23, 14:22

† 13:19 Dut 7:1, Jos 14:1 †† 13:20 Jaj 2:16, 1Saml 3:20 † 13:21 1Saml 8:5,19, 1Saml 10:20-24 †† 13:22 1Saml 13:14, 1Saml 16:13, Sam 89:20 †† 13:23 2Saml 7:12-16, Aes 11:1 ††† 13:24 Mat 3:1-2 ††† 13:25 Jon 1:20,27§ 13:26 Wok Me 13:16 §† 13:27 Jon 16:3, Wok Me 3:17 §†† 13:28 Mat 27:22-23 §† 13:29 Mat 27:59-60 §†† 13:30 Wok Me 2:24 §† 13:31 Wok Me 1:3,8

⁴⁴ Ia nīkare Sapat irā ipaka nārmama me pam ia taon nāha housəsīmwin irāha me mā tuhāregi nāgkariien sāvai Iārimānu. ⁴⁵ †Nārmama me nāha hāpik. Nāpīn nākur Isrel hātōni, rerīnraha rīrhi ērāha Pol. Nāpīn in rāgkiari, irāha kamhāni sēpā, mamhāni ērāha in.

⁴⁶ ††Mātā Pol mīne Panapas krouāpwāh nehekīrien. Irau krouni mā, “Kīmrāu iarouākeikei roukupwān rouni irapw nāgkariien sāvai Kumwesān tukumīaha i nākur Isrel. Mātā rāfo? Hīāpkokeikei mhā mā tihāuvehi nīmīruien rerīn? Hātā ro! Tī nāri nā mā hīamārarki karen nāgkariien sākīmrāu iamīnhi, kīmrāu trouāpwāh kīmīaha, rouevān rouni irapw nāgkariien i tī nārmama rīpko mhā irāha nākur Isrel. ⁴⁷ Iārimānu ruvāni pehe raka tukumāha i mā tahamākeikei mho iamīnhi. In rīmāni mīnuā:

‘Tako ik ikāmwhēn ia nukuraanien,
māhiāpwīn nārmama rīpko mhā irāha nākur Isrel.
Tīkīni pen tī nārmama me ia tēnāmtānā me mā taku-
vehimīru irāha.’”

⁴⁸ †Nāpīn nārmama me nāha rīpko mhā irāha nākur Isrel hāregi nāgkariien nāha, rerīnraha ragien. Hāni mā nāgkariien sāvai Iārimānu ramasan pīk. Nānā sīn sīn ia nīrāha Kumwesān rīnārpwī raka rāgīn ia nīrāha mā tuhāuvehi nīmīruien rerīn, irāha hāni nīpārhiēnien ia Iesu.

⁴⁹ Ia nāpīn nāha nāgkariien sāvai Iārimānu raupvīs mamevān ia kwopun me ipaka tī taon nāha. ⁵⁰ ††Mātā nākur Isrel hāuvān tī nīprān asori me nepwīn sāmāme kamharā ia narāien sāvai nākur Isrel mīne nāmā asori me sāvai taon nāha, mhāvi irāha mā tuhometā Pol mīne Panapas. Nākur asori me nāha hārhi irapw irau ia tēnā sāvānraha. ⁵¹ ††Mātā irau krounouini raka nīmākwrur ia nisunrau, rouahātān pen mā nārmama me ia taon nāha hāno noien ērāha. Kurirā ikīn krauevān fwe taon nāha Ikoniām. ⁵² Nānā nārmama me sāvai Iesu fwe Antiok rerīnraha ragien mukuār ia Nānimwīn Ikinān.

Pol mīne Panapas fwe Ikoniām

14 Fwe taon nāha Ikoniām Pol mīne Panapas irau pāri krouuvnīmā ia nīmāfwāki sāvai nākur Isrel rouāvisau. Nāvisaiēn sāvānrau ramasan pīk. Ro pen nārmama hāpik, nākur Isrel mīne nākur Kris mwi, hāni nīpārhiēnien ia Iesu. ² †††Mātā nākur Isrel sāmāme hāpkīni mhā nīpārhiēnien ia nāgkariien sāvānrau ho nārmama me rīpko mhā irāha nākur Isrel niemāha rāpī irāha tī piāvtaha me. ³ †††Ro pen Pol mīne Panapas krouarā ēpwāmwīs fwe ikīn, rouāvisau irapw Iesu Iārimānu rouāpwāh nehekīrien. Ia nāpīn nāha Iesu Iārimānu rauvei pen nīskaiēn mīnrau, krauo nīmātiēn me mīne narīmāri me nārmama me hātōni mhārkārīnari irā. Nāpīn nārmama me hātōni, mhātā sas ia nāgkariien sāvānrau sē ramāvisau irapw nāmasānien sāvai Iesu mā ro nīpārhiēnien. ⁴ Nārmama ia taon

nāha hāuai irāha ia kusen kāru. Nepwīn hārer irāha nākur Isrel sāmāme hāpwāh nīniēn nīpārhiēnien ia Iesu. Nepwīn hārer irāha aposol mī nāha.

⁵ †Ia nāpīn nāha nākur Isrel nepwīn mīne nārmama nepwīn rīpko mhā irāha nākur Isrel mīne nāmā asori me sāvānraha kamhāni mā tuhouraha irau, mhākwi ēpune irau. ⁶ ††Mātā irau krouregi, rouap, rouevān fwe Līstra mīne Tepe, taon mī kāru fwe ia profens nāha Līkaonia. Fwe ia taon mī nāha mīne ia rukwānu me ipaka tī nīrau, Pol mīne Panapas krouāvisau irapw nāgkariien amasan sāvai Iesu.

Pol mīne Panapas fwe Līstra

⁸ ††Fwe Līstra, iārmama riti ramākure. Nāpīn rīnātui irā, nīsun mī krouemhā. Ko rīpkavān mhā. ⁹ †††Iārmama nāha ramāterīg ia nāgkariien sāvai Pol. Nānā Pol rāti pen mamātā in, mukurān mā iārmama nāha ramāhatātā ia Iesu mā Iesu nīskaiēn sāvānhi rāmwhēn mā tromasan nīsun mī. ¹⁰ Ro pen Pol rāgkiari asori mīni mā, “Tīko mīskāmter, mārer ia nīsum mī.” Tākwtākwni a iārmama nāha rīskāmter, mavān.

¹¹ †††Nāpīn nārmama me hānātōni nāfe Pol rīno, hākwein ēpwāmwīs ia nāgkariien sāvai nākur Līkaonia, mhāni mā, “Kwa, kumwesān me hāneiwiāu irapw pehe tukutaha, mhāmwhēn ia nārmama me.” ¹² Irāha hākwein Panapas mā Sus, kumwesān riti sāvānraha. Nānā tī nāri nā mā Pol ramāvisau irapw nāgkariien, hākwein pen in mā Heremes, kumwesān riti mwi sāvānraha. ¹³ Nīmāfwāki sāvai kumwesān nāha Sus, ramārer iruā ia taon nāha. Prīs riti sē ramowok fwe ikīn, ruvehi kau me nepwīn mīne tīhi nei me nepwīn, muvehi muvehe tī kwāruā sāvai taon nāha. Rokeikei mā in mīne nārmama me tuhousi ēpune kau me nāha mho pen nīsiāien mhāfwāki pen m Panapas mīne Pol.

¹⁴ Mātā nāpīn aposol mī nāha krouregi nāgkariien nāha, kroueitehi tīnari sāvānrau, rouaiu, rouevān fwe ia kurkwai nārmama, rouākwein ēpwāmwīs, rouni mā, ¹⁵ †††“Nārman me, rāfo hīamo iamīnhi irā? Kīmrāu iarouāmwhēn a ia kīmīaha. Iarouvehe mā trouāvisau irapw nāgkariien amasan m kīmīaha mā kīmīaha tīhamākeikei mhāpwāh kumwesān eikuā me, mhārārīg mhāuvehe tī Kumwesān sē ramīru. In ēpā rīno neiāi, mīne tīprānā, mīne tāsi, mīne narīmāri me pam sāmāme kamharā ia nīrāhar. ¹⁶ ††Fwe kupwān, in rīnāsēni nārmama me ia tēnāmtānā me mā hamesi pen a suatuk me sāvānraha mamhāuvān. ¹⁷ †††Mātā ia nāpīn me in ramo hīamātōni noien amasan sāvānhi. In ramārhi irapw pehe nesān, mamō nāmhiēn ro nīpwrān ia nāpīn atukwatukw sāvānhi. In rauvei pehe nāveginien m kīmīaha, mamō rerīmīaha ramāgien.” ¹⁸ Pol mīne Panapas krouni nāgkariien nāha, mātā ipaka ko kroupkīnise mhā nārmama me mā tuhāpwāh nousi ēpuneien kau me nāha tī nāfwākiēn mīnrau.

† 13:45 Wok Me 14:2 †† 13:46 Luk 7:30, Wok Me 3:26, 18:6
‡ 13:48 Wok Me 11:18 †† 13:50 Wok Me 17:4, 12 †† 13:51
Mat 10:14, Wok Me 18:6 ††† 14:2 Wok Me 13:45 ††† 14:3 Mak
16:20, Wok Me 19:11, Hip 2:4

§ 14:5 Wok Me 14:19, 2Tim 3:11 †† 14:6-7 Mat 10:23 †††
14:8 Jon 9:1, Wok Me 3:2 †† 14:9 Wok Me 3:4, Mat 9:28 †††
14:11 Wok Me 28:6 †† 14:15 Wok Me 10:26, Sam 146:6 ††
14:16 Wok Me 17:30 ††† 14:17 Sam 147:8, Jer 5:24

¹⁹ †Mætə nəkur Isrel me nepwın həuku pen fwe Ikoniam mine Antiok ia profens nəha Pisitia, mhəuvehe ti Listra, mhəvi nərmama həpik həuvən mhəkwətəmhiri Pol, mhəkwi ia kəruətəri, mhəvkəkini, mhəuvən fwe iruə ia taon, mhəpwəh. Rerınraha rırhi mə ruvamhə. ²⁰ Mætə nəpın nərmama me səvəi Iesu həuvehe mhərer kuraukurau irə, Pol riskəmter, mevən mwi ia taon. Kini rakwakwi irə, irau Panapas krouier, rouevən fwe taon nəha Tepe.

Pol mine Panapas krouerig rouevən fwe Antiok ia profens nəha Siria

²¹ ††Pol mine Panapas krouəvisau irapw nəgkiariien amasan fwe ia Tepe, ravi nərmama həpik həuvehe mho irəha nərmama me səvəi Iesu. Kurirə ikin krouerig rouevən fwe Listra, mine Ikoniam, mine Antiok ia profens nəha Pisitia. ²² †Ia kwopun me nəha irau krauo nətərigien səvəi nərmama me səvəi Iesu ruvehe miskai mwi. Krouəvəhag mınraha mə tuhərer əknekin ia nahatətəien səvənraha, rauni mə, "Saməkeikei mhəukurau ia nəmisəien me rıpk kurirə səuvnimwə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə." ²³ ††Ia kwopun me pam krouvehi utə elta me mə tuhətui amasan ti nakalasia me. Nəpın krouvehi utə irəha, krouəpwəh nəniien nari, rouəfwaki, rouəmri pen irəha ia rəgi Iərimənu səvənraha sə kamhatətə irə. ²⁴ Iräu krouəpi sımwin ia profens nəha Pisitia, roueiwaiu pehe ia profens nəha Pamfilia, ²⁵ rouevən ia taon nəha Peka, rouəvisau irapw nəgkiariien amasan fwe ikin. Nəpın krouəvisau irapw pam, kroueiwaiu rouevən fwe taon nəha Atalia.

²⁶ ††Ia kwopun nəha krouəputə ia nitətə riti, rouier, rouevən fwe Antiok ia profens Siria. Kwopun nəha kupwən nərmama me hənəfwaki ti nirau, mhəmri pen irau ia rəgi Kumwesən, mamhase in mə namasanien səvənhi tramarə ti nirau, marə mwi ti wok sə krino pam. ²⁷ †††Irau krouəpirapw fwe ikin, rouoeite nakalasia me, rouni pen ti nirəha i narimnari me Kumwesən rino irəhar mınrau, rouni mə in rınəsevər ia təpınhə mə nərmama rıpk məhə irəha nəkur Isrel həuvehe mhatətə ia Iesu. ²⁸ Nənə krouarə əpwəmwis mwi kwopti ia kwopun nəha irəha nərmama me səvəi Iesu.

Nəmə asori me səvəi nəfwakiiien housəsımwin irəha me fwe ia Jerusalem

15 †††Mætə nəkur Isrel me nepwın həier fwe tənə Julia mheiwaiu pehe ia Antiok. Irəha kamhatətən nərmama me səvəi Iesu səməme rıpk məhə irəha nəkur Isrel mə, "Kimiaha tihaməkeikei mhəuvən kuvehi ninhum m kimiaha rəmwhen ia Loa səvəi Moses rani. Mə hiəpwəh, Kumwesən trıpkuehimiru mhə kimiaha." ² §Pol mine Panapas krauousari irəha mınraha mamhəgkiari pik ti nəgkiariien nəha. Kurirə ikin,

† 14:19 Wok Me 17:13, 2Kor 11:25, 2Tim 3:11 †† 14:21 Mat 28:19 † 14:22 Mat 7:14, Wok Me 11:23, 15:32, Wok Me 18:23, 1Tes 3:3 †† 14:23 Wok Me 13:3 †† 14:26 Wok Me 13:1-2, Wok Me 15:40 ††† 14:27 Wok Me 15:4,12, Wok Me 11:18 ††† 15:1 Kal 5:2 § 15:2 Wok Me 11:30, Kal 2:1

nakalasia me fwe Antiok hərpwi rəginraha ia Pol mine Panapas mine nərmama me nepwın mwi, mhəni mə irəha tuhəutə pen fwe ia Jerusalem mhətoni aposol me mine elta me səvəi nəfwakiiien ti nəgkiariien nəha. ³ Nəpın nakalasia me hərhi pen irəha, irəha hənəməuvən fwe Jerusalem. Ia rukwənu me ia nıkare suatuk fwe ia tənə Fonia mine tənə Sameria kamhəni sas pen mə nərmama me rıpk məhə irəha nəkur Isrel irəha mwi həuvəni nıpərhienien ia Iesu. Nəgkiariien nəha ro piəvtaha me rerınraha ragien. ⁴ ††Kurirə irə, nəpın irəha həier pen fwe Jerusalem, aposol me mine elta me səvəi nəfwakiiien mine nakalasia me hətoni irəha rerınraha ragien. Nənə Pol mine Panapas mine səməme hənəkurirə ia nirau həni pen ti nirəha i narimnari me Kumwesən rino mınraha.

⁵ Mætə Farisi me nepwın səməme kamhəni nıpərhienien ia Iesu həkəmter, mhəni mə, "Nərmama me rıpk məhə irəha nəkur Isrel səməme kamhəni nıpərhienien ia Iesu tuhaməkeikei mhəuvən kuvehi ninhum mınraha. Kimiaha tihaməkeikei mhəni pen ti nirəha i mə tuhəkurirə ia Loa səvəi Moses."

⁶ Aposol me mine elta me səvəi nəfwakiiien housəsımwin irəha me, mamhəgkiari ti nəresien nəha.

⁷ †††Nəpın həgkiari əpwəmwis, Pita riskəmter, mını pen ti nirəha i mə, "Piak me, kimiaha hiəuvəukurən raka mə fwe kupwən Kumwesən rərpwi rəgin ia nirak ia kusen səkitaha, muvei pehe nəpın miou iakevən mınəvisau raka m nərmama me nepwın rıpk məhə irəha nəkur Isrel. Nəpın irəha həregi nəgkiariien amasan səvəi Iesu ruku pen ia tərhu, həni nıpərhienien irə. ⁸ †††Nənə Kumwesən sə rukurən amasan nətərigien səvəi nərmama rahatən amasan tukutaha i mınuə rerın ragien ti nuvehiien irəha, mo irəha nərmama me səvənhi. In ruvei pen Nənımwin Ikinan mınraha rəmwhen a mwi rıməuvei pehe m kitaha i fwe kupwən. ⁹ †††In rıpkopəiti məhə ia nirəha, mətə raikuas ia rerınraha, ti nəri nə mə irəha həni nıpərhienien ia Iesu rəmwhen rino m kitaha i. ¹⁰ †††Rəfo hiənuə tiho Kumwesən niemaha rəpi? Hiəkeikei mə tsəmri pen Loa səvəi Moses ia nurai nərmama me səvəi Iesu səməme rıpk məhə irəha nəkur Isrel, mətə Loa nəha rəmwhen ia katipə sə rıpam. Kitaha i nəkur Isrel mine kaha kupwən me səkitaha ko səpkəvrani məhə.

¹¹ ††Mætə kitaha saməni nıpərhienien ia nəgkiariien i. Iesu Iərimənu səkitaha truvehimiru kitaha ia namasanien səvənhi rəmwhen a mwi in tro ia nirəha."

¹² †††Pita rəgkiari pam. Kurirə irə nərmama me ia nəkureien nəha həkure afafa, mamhətərig Pol mine Panapas. Iräu krauni amasan ti nirəha i nəfe Kumwesən rino nəpın irau krauəvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu m nərmama me rıpk məhə irəha nəkur Isrel. Krouni mə in rıməuvei pen nıkaiien mınrau, krauo nımtətien me mine narimnari me nərmama me hətoni, mhərkərinari irə.

§† 15:4 Wok Me 14:27 §†† 15:7 Wok Me 10:1-43 §† 15:8 Wok Me 10:44, 11:15 §†† 15:9 Wok Me 10:34-35 §† 15:10 Mat 11:30, Kal 3:10, 5:1 §† 15:11 Kal 2:16, Efes 2:5-8 §†† 15:12 Wok Me 14:27

¹³ †Nəpīn irau krouægkiari pam, Jemes rærer mīni mæ, “Piak me, tihætərig iou. ¹⁴ ††Saemon ruvəni amasan raka tukutaha i mæ rəfo fwe kupwən Kumwesən revən tī nærmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel mæ trīpeki raka nepwīn mæ irəha nærmama me sāvənhi. ¹⁵ Profet kupwən me hāməni mæ in tro iamīnha irə. Rəmwhən ia nægkiariien i kimərai pen ia Nəkukua Ikinan, rani mæ, ¹⁶ †Kurirə ia nəri, iou takrərig

muvehi utə nitətə sāvəi Kig Tavit sə riməmwei. Nitətə sə in rinamərimənu irə kineitehi rəmwhən ia nimwə,

iou takuvrhəkin mwi, momasan.

¹⁷ Tako iamīnhi mīnuə nærmama ia tənəmtənə me tuhəuvehe tukw iou.

Nærmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel, irəha pam sāməme iakinəkwein raka irəha, tuhəuvehe.

In i nægkiariien səiou. Iou Iərimənu. Iako nærmama həuvəkuren raka narimnari me i fwe kupwən.”

¹⁹ Nənə Jemes rīni mæ, “Ro iamīnhi irə nəkiriien səiou mæ nærmama me nəha rīpko mhə irəha nəkur Isrel, mətə kamhərərig mamhəuvehe tī Kumwesən, rərəha mæ kitaha tso rəknekin tī nirəha. ²⁰ †Mətə pwəh sərāi nəkukua riti revən tī nirəha. Ia nəkukua nəha tsəni pen tī nirəha i mæ irəha tuhəpwəh naniien nəveginien i rəmkemik sə kiməuvei pen m nənīmwi nari me sāməme kaməfwaki pen mīnraha. Nərman me tuhəpwəh niri ənnapenien nīpran. Nīpran me tuhəpwəh nesi pen ənnapenien nərman. Irəha tuhəpwəh naniien nərimīru riti sə kətiri nīpətəkinuan remhə mətə netə raməmak ihi ia nusan. Nənə irəha tuhəpwəh naniien netə.

²¹ ††Natuakəmien me nəha rīnəmwhən, tī nəri nə mæ fwe tui muvehe meste pehe ipwet mīne, ia Sapat me pam nærmama me kamhəvsini Loa sāvəi Moses ia nəkwai nimwəfwaki me sāvəi nəkur Isrel. Ia taon me pam kamhəvisau irapw nægkiariien sāvənhi.”

Nəkukua sə revən tī nærmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel

²² Aposol me, mīne elta me sāvəi nəfwakiiēn, mīne nakalasia me pam fwe Jerusalem həni sīmwin mæ tuhərpwi rəginraha ia nærmama nepwīn ia nirəha, mhərhi pen irəha həuvən irəha Pol mīne Panapas fwe Antiok. Hərpwi rəginraha ia Saelas mīne Jutas (nəghin riti mwi nə Pasapas). Iəmənmi nəha, piəvtaha me kamhəsiai pik irau. ²³ Irəha həuvei pen nəkukua nəha mīnrau mæ trouvehi rouevən. Nəkukua nəha rīni mæ: Aposol me mīne elta me sāvəi nəfwakiiēn, piəvmiaha me fwe Jerusalem.

Iahərhi pehe nəkukua i tukumiaha piəvmaha me sāməme rīpko mhə kimiaha nəkur Isrel, hiamarə fwe Antiok mīne Siria, mīne Silisia.

Iahaməni ramasan tukumiaha.

²⁴ ††Kimaha iahəregi mæ nærmama nepwīn hāməier ia kimaha, mhəuvehe tukumiaha, mho kimiaha hiəregi rərəha tī nægkiariien sāvənraha.

Irəha ho nətərigien səkimiaha rəvsausini pik, mətə kimaha iahəpkuvei pen mhə nægkiariien riti mæ tuhəuvehe mhəni pehe tukumiaha i.

²⁵ Ro pen kimaha iahousəsimwin kimaha me mhəni sīmwin mæ tahərpwi rəginraha ia iərmama kəru, mhərhi pehe i tukumiaha.

Irau trouvehe tukumiaha irəha Panapas mīne Pol, iəmənmi nəha sokeikei pik irau. ²⁶ Ipaka krouemhə tī wok sāvəi Iesu Kristo, Iərimənu səkita.

²⁷ Iəmənmi nəha iahamərhi pehe irau tukumiaha irau i Jutas mīne Saelas.

Irau trouvehe rouni nægkiariien kuatia rəmwhən ia nægkiariien i iahamrai.

²⁸ ††Rerimaha ragien tī nesi penien nətərigien i Nənīmwin Ikinan rīnahatən kimaha irə.

In rīni mæ kimaha tahəpwəh nəmrutəien nəri sə rīpam ia nuramiaha, mətə natuakəmien me a i:

²⁹ ††Kimiaha tihəpwəh naniien nəveginien sə kiməuvei pen m nənīmwi nari me sāməme kaməfwaki pen mīnraha.

Kimiaha nərman tihəpwəh niri ənnapenien nīpran. Kimiaha nīpran tihəpwəh nesi pen ənnapenien nərman.

Kimiaha tihəpwəh naniien nərimīru riti sə kətiri nīpətəkinuan remhə mətə netə raməmak ihi ia nusan. Tihəpwəh naniien netə.

Trini mīnuə hiətui amasan tukumiaha, mhəpwəh nəruuiēn natuakəmien me i, tihəregi ramasan.

In i nægkiariien səkimaha sampam.

³⁰ Nəmə asori me i hərhi pen irau heiwaiu irəha Pol mīne Panapas mhəuvən fwe Antiok. Nəpīn hapirapw fwe ikin, hoeite nakalasia me, mhəuvei pen nəkukua mīnraha. ³¹ Irəha həvsini nəkukua nəha, rerīnraha ragien tī nasituiēn sāvənhi. ³² †Jutas mīne Saelas irau profet mi. Krouəvhəg m piəvtaha me ia nægkiariien me rīpik, rouərpwi əknekin irəha. ³³ Irau krouarə əpwəmwis kwopti ia kwopun nəha. Kurirə ikin piəvtaha me fwe Antiok hase Kumwesən mæ nəmərīnuuiēn sāvənhi tramarə tī nirau. Nənə həsəkir mīnrau, mhərhi pen irau krouərig rouevən fwe Jerusalem rouətə nærmama me sāməme hənərhi irau. ³⁴ ††35 Mətə Pol mīne Panapas irau krouarə pəpim fwe Antiok. Irəha nærma me nepwīn mwi kamhahatən nærmama me, mamhəvisau irapw nægkiariien sāvəi Iərimənu.

Pol mīne Panapas krouəpwəh irau me

³⁶ Nəpīn nepwīn rukurau, Pol rīni pen tī Panapas i mæ, “Pwəh krau krouərig pen mwi, rouətə piəvtaha me fwe ia taon me pam nəha krouəvisau raka nægkiariien sāvəi Iərimənu mīnraha, rouətoni ro irəha

†† 15:24 Wok Me 15:1 ††† 15:28 Mat 23:4 ††† 15:29 Wok Me 15:20 § 15:32 Wok Me 11:27, 13:1, Wok Me 14:22 §† Niutes-tamen me nepwīn sə kupwən kimərai ia nægkiariien sāvəi nəkur Kris rani iamīnhi ia vas toti-fo mæ, “Mətə Saelas rətə mæ ramasan mæ pwəh ramo pəpim ia kwopun nəha Antiok.”

† 15:13 Kal 2:9 †† 15:14 Wok Me 15:7-9 † 15:20 Jen 9:4, Eks 34:15-17, Lev 17:10-16 †† 15:21 Wok Me 13:15

mə kamhəfarə irə." ³⁷ †Nənə Panapas rokeikei mə Jon sə nəghin riti mwi nə Mak trukurirə ia nirau, ³⁸ ††mətə Pol rəpwəh nokeikeien, ti nəri nə mə fwe kupwən Jonmak rīpkarə mhə irəhar minrau meste wok səvənrahar rino sampam. Mətə fwe Pamfilia rəpwəh irau mirərig. ³⁹ Nənə Pol mine Panapas krouousari minrau me, rouəpwəh irau me. Panapas ruvehi Mak, rouəputə ia nitətə riti, rouier, rouevən fwe Saepras. ⁴⁰ †Mətə Pol rərpwi rəgin ia Saelas mə trukurirə in. Kurirə irə piəvtaha me hāmri pen irau ia rəgi Iərimənu, mhase in mə namasanien səvənhi tramarə ti nirau i. Nənə Pol rier irau Saelas, ⁴¹ mevən ia kwopun me ia profens mi nəha Siria mine Silisia, mamərpwi əknekin nakalasia me.

Timoti rukurirə Pol mine Saelas

16 †Ia nəpin nəha Pol revən fwe taon mi nəha Tepe mine Listra. Ia Listra iərmama riti səvəi Iesu nəghin nə Timoti. Mama səvənhi in prən Isrel. In mwi rani nīpərhienien ia Iesu. Mətə tata səvəi Timoti in iəmə Kris. ² ††Piəvtaha me fwe Listra mine Ikoniam kamhəni Timoti mə in iəmə amasan riti. ³ ††Pol rokeikei mə Timoti trukurirə in rouier rauevən. Ro pen in ruvehi ninhum m Timoti ti nəri nə mə nəkur Isrel fwe ikin həkurən mə tata səvəi Timoti in iəmə Kris riti. ⁴ ††Nəpin Pol mine in me nepwin hāier pen fwe ia taon me, haməvisau irapw m nərmama me səvəi Iesu natuakəmien me nəha aposol me mine elta me səvəi nəfwakien fwe Jerusalem hāməni. Kamhahatən nakalasia me mə irəha tuhaməkeikei mhesi pen. ⁵ †Ia noien nəha nakalasia me pam ia kwopun me fwe ikin nahatətəien səvənraha ruvehe miskai. Ia nəpin me irəha həuvehe mhəpik mwi.

Pol rətoni nəməkrəhāien riti

⁶ ††Pol mine in me nepwin həuvən mhəpi simwin ia profens mi nəha Frijia mine Kalesia, ti nəri nə mə Nənimwin Ikinan rinise irəha mə tuhəpwəh nevənien mhəvisau nəgkiariien amasan fwe ia profens nəha Esia. ⁷ ††Nəpin irəha həuvehe ipaka ti profens nəha Misia, həmwur mə tuhəvən fwe ia profens nəha Pitinia. Mətə Nənimwin səvəi Iesu rīpkəsəni mhə irəha. ⁸ Ro pen həkurau ia profens nəha Misia, mheiwaiu mhəuvehe ia taon nəha Troas. ⁹ Ia nəpin Pol rətə nəməkrəhāien riti. Iəmə Masetonia riti ramərer, mase in mə, "Tikuvehe ro i ia Masetonia, masitu ia kimaha." ¹⁰ Nəpin Pol rinətə pam nəməkrəhāien nəha, təkwtəkwuni a mwi kimaha iahənaməpnəpenə mə tahāier, mhəvən fwe Masetonia, ti nəri nə mə iahəregi mə Kumwesən raməkwein kimaha mə tahəvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu m nərmama me fwe ikin.

Litia rini nīpərhienien ia Iesu

¹¹ Kimaha iahəputə ia nitətə riti, mhāier ia Troas, mhāiu atukwatukw mhəvən fwe tənə əmweris nəha Samotres. Kini rakwakwi irə iahāiu mhəvən fwe ia taon nəha Neapolis. ¹² Iahāier ia kwopun nəha mhəvən mhəvən fwe Filipae, taon asori riti ia ti prənə səvəi Masetonia profens. Nərmama me ia taon nəha irəha sitisin me səvəi Rom. Kimaha iahapirapw fwe Filipae, mharə ikin nəpin rīpik.

¹³ Nəpin riti ia Sapat iahāier irapw ia kwəruə asori səvəi taon nəha, mhəvən ia nīkare nui aris ia kwopun riti iahəkurən mə nərmama kamhəfwaki ikin. Iahəvən, mhəkure, mamhəvisau pen Iesu m nīpran me səməme hənousəsəimwin raka irəha me fwe ikin. ¹⁴ Pran riti sə ramətərig ia kimaha nəghin nə Litia. Ruku pen ia taon nəha Tuatira. Səvənhi fwe stoa kauvehi nəmri tinari sə kala səvənhi tihinatis. Ia nəpin me Litia raməfwaki m Kumwesən. Iərimənu rəsevər ia nətərigien səvəi prən i, rini nīpərhienien ia nəfe Pol rani. ¹⁵ †Nəpin kino raka paptas ia Litia irəha nərma ma me pam ia nəkwai nimwə səvənhi, Litia rini pehe tukumaha i mə, "Mə hiəkurən mə iakamahatətə pərhien ia Iərimənu, ramasan pwəh hiəuvehe mharə ia nəkwai nimwə səiou." In raməkeikei pehe m kimaha, nənə iahəvən.

Kuvehi puvnimwə Pol mine Saelas ia kalapus fwe Filipae.

¹⁶ ††Nəpin riti iahaməvən fwe kwopun nəha kaməfwaki ikin, mhəpi raka pran riti kamo slef irə. Nənimwin ərəha ramarə irə, mamə prən nəha ramətoni narimnari me səməme kamhərkwafə. Prən nəha rauvehi mane asori səvəi nəmə asori me səvənhi, ti nəri nə mə nərmama kamhərəku in ti ninien narimnari me səməme tuhəpkuvehe. ¹⁷ ††Kimaha Pol iahamavən. Prən nəha rakurirə kimaha, maməkwein əpwəmwis, mamini mə, "Nərmama me i kamho tukwini nari m Kumwesən Asori, mamhəni irapw tukumiaha i mə tihəfo in ruvehimiru kimiaha." ¹⁸ †Ia nəpin me rīpik prən nəha ramo iaminihi. Pol riregi rinəpou irə, ruvsini, mægkiari pen m nənimwin ərəha mə, "Ia nəghi Iesu Kristo iakani pehe tukw ik i mə tikier ia prən i." Təkwtəkwuni a nənimwin ərəha rier.

¹⁹ Nəpin nəmə asori me səvəi prən nəha hənəmətoni mə tuhəpwəh nuvehien mwi mane ia prən nəha, həkwtəmhiri Pol mine Saelas, mhəvi irau, mhəvən ti nəmə asori me fwe ia kurkwai taon nəha. ²⁰ ††Irəha həvi irapw irau ia nəmri iəmə asori mi səvəi Rom, mhəni pen ti iəmə asori mi nəha mə, "Iəmənmi irau iəmə Isrel mi. Kraurukwumen nərəhāien ia taon i səkitaha, ²¹ rauni irapw narəien me nepwin rīpkatukwatukw mhə tukutaha i nəkur Rom mə tsəuvehi uə tsarə irə, ti nəri nə mə kamhəruī loa səkitaha."

† 15:37 Wok Me 12:12,25 †† 15:38 Wok Me 13:13, Kol 4:10
‡ 15:40 Wok Me 4:36, 13:4, Wok Me 14:26 †† 16:1 Wok Me 14:6, 2Tim 1:5 †† 16:2 Fil 2:19-22 ††† 16:3 Kal 2:3-5 ††† 16:4 Wok Me 15:23-29 § 16:5 Wok Me 2:47 †† 16:6 Wok Me 18:23 ††† 16:7 2Tim 1:15

§ 16:15 Wok Me 16:33, 18:8 ††† 16:16 Wok Me 19:24 †† 16:17 Mak 1:24,34 †† 16:18 Mak 16:17 ††† 16:20 Mak 13:9, Wok Me 17:6, Mat 5:11

²² †Nərmama me ia kwopun nəha irəha mwi həkəmtər, mamhəni ərəha irau. Ro iaminihə irə iəmə asori mi nəha səvəi Rom krouni pen ti naruagən me nepwin mə tuhəuvehi raka tinari səvənrau, mhousi irau. ²³ Nənə housi pik irau. Kurirə irə həuvehi puvn-imwə irau ia kalapus, mhəni pen ti iərmama sə ramətui ti kalapus mə, “Tikətui amasan ti iəmənmī.” ²⁴ Nəpin iərmama sə ramətui ti kalapus riregi nəgkiari-ien nəha, ruvehi irau, mevən fwe ia rum riti fwe imwə ia nəkwai kalapus, muvehi pen nisunrau nei asori rəkure tərini.

Kumwesən ruvehi raka Pol mine Saelas ia kalapus

²⁵ Ia kurkwai nəpin, Pol mine Saelas krouəfwaki, rouəni nīpu me, rouəgnəgini Kumwesən. Nərmama me fwe ia kalapus kamhətərig ia nirau. ²⁶ Təkwtəkwuni a nimwnimwien asori ruvehe. Kalapus rikiuki pik. Təpinhə me pam həuvehe mhəkwağ. Jen me pam səməme kamhəkwtəmhirī nərmama me həsas. ²⁷ ††Ia nəpin nəha nimwnimwien rikiu irə, iərmama sə ramətui ti kalapus rətui, mətə təpinhə me pam həkwağ. Rerīn rirhi mə nərmama me ia kalapus hənəp. Ro pen reivi raka nau səvənhi mə trəpi əpune atukw a in. ²⁸ Mətə Pol rəkwein asori, mīni mə, “Tikəpwəh nousi əpune atukwien ik. Kimaha pam a i.”

²⁹ Iərmama sə ramətui ti kalapus rəres laet me nepwin, maiu, mevən, mīnimwi nukurhun mi ia nəmri Pol mine Saelas, mehekīr mətəmnimwin. ³⁰ †Kurirə irə riskəmter, miri raka irau mhərevən fwe iruə, məres pen irau i mə, “Iəmə asori mi, takaməkeikei məfo irə mə Kumwesən ruvehimiru iou?”

³¹ Miregi krouni mə, “Tikaməkeikei mīni nīpərhienien ia Iesu Iərimənu, nənə Kumwesən truvehimiru ik mine nərmama me pam ia nəkwai nimwə səim.” ³² Nənə irau krouni irapw nəgkiariien səvəi Iərimənu revən tukwe mine nərmama me pam fwe ia nəkwai nimwə səvənhi. ³³ ††Ia nəpin nəha nəpin anan, mətə iərmama nəha ruvehi irau, maikuas ia təmwki nousien ia nīpwrārau. Kurirə irə in mine nərmama me ia nəkwai nimwə səvənhi ko paptəes ia nirəha. ³⁴ Nəpin kīno pam paptəes ia nirəha, iərmama nəha riri Pol mine Saelas, harutə pen ia nimwə səvənhi. In ruvei pen nəveginien mīnrau. In mine nərmama me pam ia nəkwai nimwə səvənhi rerinraha ragien pik, ti nəri nə mə təkwtəkwuni nəha hənəhatətə ia Kumwesən.

³⁵ Nəpin nəha ruvəran iəmə asori mi səvəi Rom krouərhi polis me nepwin, rouni mə, “Pwəh iəmənmī nə krouier ia kalapus.” ³⁶ Iərmama sə ramətui ti kalapus rəvisau pen nəgkiariien səvənrau m Pol, mīni mə, “Iəmə asori mi səvəi Rom krouərhi nəgkiariien riti mə takəsəni kimirau irouier. Ro pen tirouier rauevən. Pwəh nəmərinuien ramarə tukumirau.”

³⁷ ††Mətə Pol rini pen ti polis me i mə, “Nəfe nəha? Kimrau sitisin mi səvəi Rom. Iəmə asori mi səvəi Rom kroupkətə mhə nari riti iarouo rərəha. Mətə hənousi

raka kimrau ia nəmri nərmama me, mhəuvehi puvn-imwə kimrau ia kalapus. Mətə təkwtəkwuni irau krouokeikei mə trouvehi raka kimrau iarouevən afafa. Rekəm! Pwəh irau əpa krouvehe, rouvehi raka kimrau.”

³⁸ Polis me nəha həuvən mhəni pen ti iəmə asori mi nəha səvəi Rom nəfe Pol rīməni. Nəpin irau krouregi mə Pol mine Saelas irau sitisin mi səvəi Rom, krouhekīr.

³⁹ ††Irau krouevən rouni pen sore ti Pol mine Saelas. Kurirə irə krouiri irapw irau fwe ia kalapus, rouni pen ti nirau i mə trouəpwəh taon səvənraha rauevən. ⁴⁰ Ro iaminihə irə Pol mine Saelas krouier irapw ia kalapus, rouevən fwe ia nimwə səvəi Litia. Nəpin krouətə piəvtaha me fwe ikin, krouəvəhəğ mīnraha. Kurirə irə krouier.

Pol mine Saelas krouevən fwe Tesalonaeka

17 ††Ia nəpin nəha Pol mine Saelas krouəpi simwin ia taon kəru nəha Amfipolis mine Apolonia, rouevən fwe taon nəha Tesalonaeka. Ia kwopun nəha nimwəfwaki riti səvəi nəkur Isrel ramərer. ² Pol ruvn-imwə rəmwhen ramo ia nəpin me. Ia Sapat kahar raməgkiari irəha mīnraha. In ramahatən vas me ia Nəkukuə Ikinan, maməusiəre pui pen nīpwrān, ³ †māmīni amasan ti nirəha i mīnuə Nəkukuə Ikinan rani pərhien mə Kristo traməkeikei mīregi nəmisəien ia nīpwrān, memhə, marə mətui mwi. Pol rini mə, “Iesu nəha iakani pehe tukumiaha i in nə Kristo.” ⁴ †Nəkur Isrel me nepwin mine nīprān asori me həpik mine nəkur Kris həpik səməme kamhəfwaki m Kumwesən irəha həregi mə nəgkiariien nəha ro nīpərhienien. Nənə həuvehe mhəkurirə Pol mine Saelas.

⁵ Mətə nəkur Isrel me nepwin rerinraha ramrhi ərəha irau. Həuvən fwe ia maket mhəiri nərmama nepwin kənkəpwənraha riskai. Irəha həuvehe mhəpik, mhousəsimwin irəha me, mamho nurigrigien asori ia taon nəha. Həuvən mheitehi raka təpinhə ia nimwə səvəi iərmama riti nəghin nə Jeson, mamhətui Pol mine Saelas mə tuhəvi irapw irau ia nəmri nərmama. ⁶ ††Nəpin həkətə mhə irau, həkwtəmhirī Jeson mine piəvtaha me nepwin mwi, mhəvi irapw irəha, mhəuvən mhərer ia nəmri nəmə asori me səvəi taon nəha. Irəha həkwein asori, mhəni mə, “Iəmənmī nəha Pol mine Saelas krauo pik nərhəhien ia kwopun me, rouvəuvehe mwi ia taon i səkitaha. ⁷ †Jeson i rīməuvehi irau krouevən ia nimwə səvənhi. Mətə irau krouəruī loa me səvəi Kig Sisa, rauni mə kig riti mwi nəha ikin nəghin nə Iesu.” ⁸ Nəpin nəmə asori me mine nərmama me həregi nəgkiariien nəha, niemaha rəpi irəha. ⁹ Nəmə asori me həni mə Jeson mine in me nepwin tuhaməkeikei mhəuvei pen mane mīnraha. Nənə nəpin həuvei pen pam mane, nəmə asori me həfi raka rəginraha ia nirəha.

† 16:22 2Kor 11:25, Fil 1:30, 1Tes 2:2 †† 16:27 Wok Me 12:18-19 † 16:30 Wok Me 2:37 †† 16:33 Wok Me 16:15 †† 16:37 Wok Me 22:25

††† 16:39 Mat 8:34 ††† 17:1 1Tes 1:1,2 § 17:3 Luk 24:26, Wok Me 3:18, 9:22 †† 17:4 Wok Me 13:50 ††† 17:6 Wok Me 16:20 †† 17:7 Luk 23:2, Jon 19:12

Pol mine Saelas krouevan fwe Perea

¹⁰ Ia nāpin naha ruvāpitāv, piāvtaha me hārhi pen Pol mine Saelas krouevan fwe taon naha Perea. Nāpin krouevan rouapirapw fwe ikin, krouuvnimwā ia nimwāfwaki sāvai nākur Isrel. ¹¹ †Nākur Isrel fwe Perea irāha hamasan mhāpi raka nākur Isrel fwe Tesalonae-ka, ti nāri nā mā rerīnraha ragien ti nīregiien nāgkiariien sāvai Pol mine Saelas. Ia nāpin me kamhāvsini amasan Nākukua Ikinan mā tuhātoni mā nāgkiariien sāvānrau ro nīpārhiēnien uā rekām. ¹² Ro pen hāpik ia nīrāha hāni nīpārhiēnien ia Iesu. Nīpran Kris me i irāha nīpran asori me hāpik hāni nīpārhiēnien. Nāmā Kris mwi hāpik.

¹³ ††Mātā nāpin nākur Isrel fwe Tesalonaeka hāregi mā Pol revān mwi fwe Perea, māmini irapw nāgkiariien sāvai Kumwesān fwe ikin, hāuvān mwi fwe Perea, māmhārhiārhi nārmama me mā tuhāni ārāha Pol mine Saelas. ¹⁴ Ro pen piāvtaha me ia Perea hārhi irapw akwauakw Pol ramevān fwe ia tāsī. Mātā Saelas mine Timoti krauarā a fwe ia Perea. ¹⁵ Nānā nārmama nepwīn hākuriā Pol, mhāuvān irāha min meste nari fwe taon naha Atens. Nāpin naha hānamrārig irā, Pol rini pen ti nīrāha i mā, “Kīmīaha tihāuvān mhāni pen ti Saelas mine Timoti mā trouvehe akwauakw rouātā iou.”

Pol fwe Atens

¹⁶ Nāpin Pol rameitenhi ihi Saelas mine Timoti fwe Atens, rerīn rāpou, ti nāri nā mā ramātā taon naha rukuar ia nānimwi nari me sāmāme kamāfwaki pen mīnraha. ¹⁷ †Ro pen ia Sapat me in raunimwā ia nimwāfwaki sāvai nākur Isrel, māmagkiari m nākur Isrel mine nāmāfwaki me nepwīn mwi, māmousari mā truvi irāha hāuvehe ti Iesu. Ia nāpin me ramevān fwe kwopun kamo maket ikin, māmagkiari irāha nārmama āpnāpen me, māmousari mā truvi mwi irāha. ¹⁸ Nāpin riti Pol ramāgkiari m nahātān me nepwīn kani irāha mā Epikuriēn me mine Stoik me. Nāpin irāha hāregi nāgkiariien sāvānhi, kamhousari irāha min. Nepwīn kamhāni mā, “Nāfe i iarmāri i ramīni?” Nepwīn mwi kamhāni mā, “Rosi ramāgkiari ia kumwesān me kitaha sāvāreirei.” Irāha hāni nāgkiariien naha ti nāri nā mā Pol ramāvisau irapw nāgkiariien amasan sāvai Iesu, māmini mā in rīnātui mwi ia nemhāien sāvānhi. ¹⁹ Irāha hāri Pol, mhāuvān ti nāmā asori me naha kamhākiri nāgkiariien kani nousāsimwīnien sāvānraha mā Areopakus. Nāmā asori me naha hāni pen ti Pol i mā, “Kīmāha iahokeikei mā tahāukurān nāfe naha nāgkiariien vi ikamahātān. ²⁰ Nārīmānari me nepwīn ikamīni kīmāha iahāregi ropāiti. Ro pen iahokeikei mā tahāukurān nīpwrai nāgkiariien me naha sām.”

²¹ Irāha hāni nāgkiariien naha ti nāri nā mā nāpin me nāmā Atens mine nārmāpā sāmāme kamhāra fwe ikin,

hokeikei mā tuhamākure a, māmhātārig ia nāgkiariien vi, māmhāgkiari ti nīpwrān.

²² Ia nāpin naha Pol rārer ia nāmāri nāmā asori me naha kani nousāsimwīnien sāvānraha mā Areopakus, mīni mā, “Nāmā Atens, iakinātā raka mā kīmīaha hi-amāskai pik ti nāfwakiēn m kumwesān me sāvām-sāvā. ²³ Nāpin iakamāvān ia taon i sākīmīaha, māmas-pau ia nānimwi nari me sāmāme hāmāfwaki pen mīnraha, iakātā mwi nīfatā riti. Kīmārai pen nāgkiariien riti ia nīkaren rani mā:

NĪFATĀ I SĀVĀI KUMWESĀN NĀHA IAHĀREIREI IN

Kumwesān naha hāmāfwaki pen min mātā hiāreirei, tākwātākwuni naha tākāvīsau pehe m kīmīaha i.

²⁴ ††Kumwesān sāvā rīno tīprānā i mīne narīmānari me pam irā, in ramārimānu ia neiai mīne tīprānā, mīpkarā mhā ia nimwāfwaki me sāmāme nārmama ho ia rāgin-raha. ²⁵ ††Nārmama me hāpko tukwīni pen mhā nari min ia rāginraha rāmwhān kamo ia iārmama sāvā ramāres nari. Rekām! In āpā rauveī pen nīmīruien mīne neiahāgien mīne narīmānari me pam m nārmama me. ²⁶ Fwe ia nukune nārāien, in rīno iārmama kuatīa a mā nārmama me pam tuhāuku pen irā, mhāuvān, mhārā ia tānāmānā me ia tākure tīprānā i. In āpā rīmākupwān māmāri mak sāvāi tīprānā sāvānraha, mīni mwi mā tuharā ikin meste tīnesān. ²⁷ †††Kumwesān rīno iamīnhi irā mā irāha tuho rāmwhān iārmama nānimān rīfwā. Tuhamārapārap nari, nānā mhārāpi in. Mātā pārhiēn, Kumwesān rīpkarā mhā isīpwīn tukūtaha. ²⁸ Rāmwhān ia iārmama riti kupwān rīmāni mā, ‘In nukune nīmīruien sākītaha, mīne nukune nāvānien sākītaha, mīne nukune narīmānari me pam samo.’ Rāmwhān mwi ia nāgkiariien i nārmama me nepwīn sākīmīaha sāmāme kamhārai nīpu me hāmāni mā, ‘Kītaha mwi nīpwnātīn me.’

²⁹ †††Trīni mīnuā nīpārhiēnien i kītaha i nīpwnātī Kumwesān me, ratukwatukw mā ko sāni Kumwesān in rāmwhān ia nānimwi nari sāvā reri iārmama ramrhi, nānā ro ia nukurānien sāvānhi ia kol mīne silva mīne kāruātērei? Rekām! ³⁰ †Fwe kupwān, nāpin nārmama hāreirei Kumwesān, Kumwesān ramātī karen. Mātā tākwātākwuni, in ramīni pen ti nārmama ia kwopun me pam mā irāha tuhamākeikei mhārārig ia noien ārāha me sāvānraha. ³¹ ††Irāha tuhamākeikei mho iamīnhi irā, ti nāri nā mā in rīnāmāri raka nāpin riti. Ia nāpin naha iārmama riti sāvā in rīnārpwi raka rāgin irā trākiri ia natukwatukwīn nārmama me pam ia tīprānā i ti noien me sāvānraha. Kumwesān rīnahātān raka nārmama me pam sin naha iārmama naha, ti nāri nā mā rīno rātui mwi ia nemhāien sāvānhi.”

³² Nāpin nāmā Atens hāregi nāgkiariien naha mā iārmama riti rātui mwi ia nemhāien, nepwīn haris irā. Mātā nepwīn hāni pen ti Pol i mā, “Kīmāha iahokeikei mā tahāregi mwi nāgkiariien sām.” ³³ Nānā Pol rāp-wāh irāha māmēvān. ³⁴ Mātā nārman me nepwīn

† 17:11 Jon 5:39 †† 17:13 Wok Me 13:50, 14:19 † 17:17 Wok Me 18:19

†† 17:24 1King 8:27, Wok Me 7:48 †† 17:25 Sam 50:12, Aes 42:5 ††† 17:27 Dut 32:8, Aes 55:6, Sam 145:18, Jer 23:23 ††† 17:29 Aes 40:18-20, Aes 44:10-17, Wok Me 19:26 † 17:30 Wok Me 14:16 †† 17:31 Sam 9:8, 96:13, Wok Me 10:42

hækuriræ i, mamhæni nîpærhienien ia Iesu. Nærman me næha riti næghin næ Taionusios. In iæmæ asori riti sæ ramækure iræha næmæ asori me ia nousæsîmwînien næha kani næ Areopakus. Pran riti næghin næ Tamaris mîne nærmama me nepwîn mwi hækuriræ ia Pol, mamhæni nîpærhienien ia Iesu.

Pol revæn fwe Korin

18 Pol rægkiari pam fwe Atens, mier, mevæn fwe taon næha Korin. ²†Ia kwopun næha revæn mæ-toni iæmæ Isrel riti næghin næ Akwila. Akwila rînætui fwe profens næha Pontas. Fwe kupwæn, in mîne pran sævænhi Prisila krauaræ fwe ia tånæ Itali ia taon næha Rom, mætæ ti næri næ mæ Klotias, iæmæ asori sævæi nækur Rom, rini mæ nækur Isrel me pam tuhamækeikei mhæier ia Rom, irau krouier, nænæ rouvehe ia Korin. Irau krouaræ næpin ouihi a ia Korin, nænæ Pol ruvehe mætæ irau. ³†Nænæ ti næri næ mæ wok sævænhi sæ rauvehi mane iræ ræmwhen a mwi wok sævænrau, ramaræ iræhar mînrau, mamharo pæri wok. Iræhar haro nimwæ tapolen me. ⁴Nænæ ia Sapat me pam fwe ia nækwai nimwæfwaki sævæi nækur Isrel, Pol ramægkiari pik, mamousari mæ trivi nækur Isrel mîne nækur Kris mæ tuhæuvehe mhæni nîpærhienien ia Iesu.

⁵‡Saelas mîne Timoti krouier ia Masetonia, roueiwau pehe ia Korin. Ia næpin næha Pol ræpwæh noien nimwæ tapolen me, mamævisau irapw a nægkiariien amasan ia næpin me pam, mamini irapw ti nækur Isrel mæ Iesu in Kristo. ⁶‡Mætæ iræha hæni æræha Pol, mhæpkini mhæ nîpærhienien ia nægkiariien sævænhi. Næpin ho iamînhi, Pol rounouini raka nimækwrur ia sævænhi karkahu, mîni pen ti niræha i mæ, “Trini mînuæ Kumwesæn rærpwîn noien æræha sækimiaha, ramaræ ia kimiaha æpa. Iou iakiwæn ia kimiaha. Tækwækwuni næha mamevæn takevæn ti nærmama ripko mhæ iræha nækur Isrel.”

⁷Ro pen Pol ræpwæh iræha, mevæn muvnimwæ ia nimwæ sævæi iærmama riti næghin næ Titias Jastas. Ripko mhæ Titias in iæmæ Isrel, mætæ ramæfwaki m Kumwesæn. Nimwæ sævænhi ipaka ti nimwæfwaki sævæi nækur Isrel. ⁸‡Iæmæ asori sævæi nimwæfwaki næha næghin næ Krispas. In mîne nærmama me pam ia nækwai nimwæ sævænhi hæni nîpærhienien ia Iærimænu. Nækur Korin hæpik kamhætærig ia nægkiariien sævæi Pol, mhæni nîpærhienien ia Iesu, nænæ ko paptaes ia niræha.

⁹‡†Ia næpin riti ia næpin, Iærimænu rægkiari pen m Pol ia næmækræhaien riti, mîni mæ, “Iakamaræ tukw ik. Tikæpwæh nehekîrien, mætæ tikamæmwur, mamini irapw nægkiariien sæiou, mæpwæh napwisien. Iærmama riti riwæn trouraha ik, ti næri næ mæ sæiou me nærmama hæpik ia taon i.” ¹¹Ro pen Pol raræ ia kwopun næha meste nuk kwatia mækwæ sikis, mamahatæn nærmama ia nægkiariien sævæi Kumwesæn.

Pol rærer ia næmri Kalio

¹²Næpin Kalio ramærimænu ia tånæ Akæa, nækur Isrel housæsîmwîn iræha me, mhækwætmhiri Pol, mhæuvehi, mhæuvæn fwe ia kwopun Kalio ramækiri nægkiariien ikin. ¹³Iræha hæni mæ, “Iæmæ i ramousari mæ truvi nærmama hæuvehe mhæfwaki pen m Kumwesæn ia noien riti sæ ramæruia loa sækimaha.”

¹⁴Mætæ næpin Pol rînamækwag mæ trægkiari, Kalio rini pen ti nækur Isrel i mæ, “Kimiaha nækur Isrel, trîni mînuæ iærmama riti ro nari riti ripkatukwatukw mhæ, mæruia loa sævæi nækur Rom, takamækeikei mamætærig ia kimiaha. ¹⁵‡‡Mætæ ti næri næ mæ hiamousari ti nægkiariien me mîne nahag me ia loa sækimiaha, ramaræ a ia kimiaha. Tihæmri amasan. Iakæpwæh nokeikeiien mæ takækiri narimnari me sæ ro iamînha iræ.” ¹⁶Nænæ Kalio rækoui irapw iræha hæier ia kwopun næha in ramækiri nægkiariien ikin. ¹⁷Næpin hæuvæn fwe iruæ, nærmama me fwe iruæ hækwtæmhiri Sostenes, iæmæ asori sævæi nimwæfwaki sævæi nækur Isrel. Iræha hænamousi in ipaka ti kwopun næha Kalio ramækiri nægkiariien ikin, mætæ Kalio ro næri auer a ia narimnari me næha kamho.

Pol rîrærig pen fwe Antiok ia profens næha Siria

¹⁸‡Pol raræ næpin ripik fwe Korin iræha piævtaha me, nænæ ræpwæh iræha, meiwaiu pehe ia taon næha Kegkria. Ia kwopun næha in rærai nukwænen, mahatæn pen mæ natuakæmien riti sævænhi sæ rîmæuvehi kwæsuahi tukwe ia næmri Kumwesæn rino sampam. Kuriræ iræ in ræputæ ia nitætæ riti iræhar Akwila mîne Prisila, mharier, mhærevæn fwe Siria. ¹⁹‡†Næpin iræhar harapi-rapw fwe Efesas, Pol revæn ia nækwai nimwæfwaki sævæi nækur Isrel, mamægkiari mînraha, mamousari mæ truvi iræha hæuvehe ti Iesu. Iræha hæres pen in mæ tuharæ kwopti iræha min, mætæ Pol ripkæseni mhæ. Næpin næha rînamæpwæh iræha iræ, rini pen ti niræha i mæ, “Mæ ratukwatukw ia nætærigien sævæi Kumwesæn, iou takrærig pehe mwi tukumiaha.” Nænæ ræputæ ia nitætæ riti mier fwe Efesas, mæpwæh Akwila mîne Prisila irau krouaræ fwe ikin.

²²Pol rier fwe Efesas meiwaiu pehe ia taon næha Sis-aria, muvarei mutæ pen fwe Jerusalem. Næpin rînætæ raka nakalasia me fwe ikin, reiwaiu pen fwe Antiok.

²³Pol raræ næpin nepwîn fwe ikin, nænæ mier mevæn ia kwopun me fwe ia profens mi næha Kalesia mîne Frijia, mamærpwi æknekîn nærmama me sævæi Iesu.

Apolos fwe Efesas mîne Korin

²⁴Ia næpin næha iæmæ Isrel riti ruvehe ia Efesas næghin næ Apolos. Rînætui fwe taon riti kani mæ Aleksantria. In iærmama riti sævæi nægkiariien, mukuræn amasan næfe Nækukuæ Ikinan rani. ²⁵‡†Nærmama nepwîn hænahatæn raka in ia Suatuk sævæi Iesu Iærimænu.

† 18:2 Rom 16:3 †† 18:3 Wok Me 20:34, 1Kor 4:12 ‡ 18:5 Wok Me 17:14-15, Wok Me 9:22 †† 18:6 Wok Me 13:46,51, Wok Me 20:26 ‡‡ 18:8 1Kor 1:14 ‡‡‡ 18:9-10 1Kor 2:3, Jos 1:9, Aes 41:10, Jer 1:8, Jon 10:16

‡‡‡ 18:15 Wok Me 23:29, Wok Me 25:18-19, Jon 18:31 § 18:18 Wok Me 21:24 §† 18:19-21 Wok Me 17:17, Rom 1:10, 1Kor 4:19, Jem 4:15 §†† 18:25 Rom 12:11, Wok Me 19:3

Ia nāpin me in rīregi rāsaniñ ti nāvisauien. Nānā nāpin ramahatān nārmama me, nāgkiariien sāvānhi ia nīkaren sāvāi Iesu ratukwatukw a, mātā in rukurān a paptas nāha Jon rīno fwe kupwān. ²⁶†Nāpin Apolos ruvehe ia Efesas, rīnamāvisau ia nākwai nimwāfwaki sāvāi nākur Isrel mēpwāh nehekiriēn. Mātā nāpin Prisila mīne Akwila krouregi nāgkiariien sāvānhi, krouiri in, rouevān fwe nimwā sāvānrau. Nānā krouni pen amasan Suatuk sāvāi Kumwesān tukwe mā in trukuran amasan mwī.

²⁷††Kurirā ikin Apolos rokeikei mā trevān fwe profens Akaea. Ia nāpin nāha piāvtaha me fwe Efesas hasitu irā, mhārāi nākukuā riti, mhārhi pen i revān ti nārmama me sāvāi Iesu fwe Akaea. Hāni pen ti nirāha i mā tuhāuvehi Apolos revān fwe rukwān me sāvānraha. Nāpin Apolos rapirapw fwe ikin, ramasitu asori ia nārmama sāmāme namasanien sāvāi Kumwesān rīno irāha hāni nīpārhiēnien ia Iesu. ²⁸†Apolos ramasitu asori ia nirāha, ti nāri nā mā ia nāmri nārmama me in ramousi tārini nāgkiariien sāvāi nākur Isrel, mamahtān ia Nākukuā Ikinan mā Iesu in Kristo.

Pol revān fwe Efesas

19 †Nāpin Apolos ramarā ihi ia Korin, Pol rukurāu parei meiwaiu pehe ia Efesas, mātā nārmama me nepwīn sāvāi Iesu fwe ikin. ²††In rāres pen irāha i mā, “Rāfo? Fwe kupwān, nāpin hīāni nīpārhiēnien ia Iesu, hīāuvehi Nānimwīn Ikinan uā rekām?”

Mīregi hāni mā, “Rekām. Kīmaha iahāpkegi raka mhā mā Nānimwīn Ikinan rarā.”

³Mīregi Pol rīni mā, “Ro iamīnhi nāfe nāha paptas kīmīaha hīāuvehi?”

Mīregi hāni mā, “Kīmaha iahāuvehi paptas sāvāi Jon.”

⁴††Mīregi Pol rīni mā, “Paptas nāha Jon rīno sāvāi nārmama sāmāme hāuvārīg ia noien ārāha me sāvānraha. Mātā Jon rīni irapw mā nārmama me tuhāmākeikei mhāni nīpārhiēnien ia iārmama sē trīp-kukurirā i muvehe. Iārmama nāha Jon rāgkiari irā in nāha Iesu.” ⁵Nārmama me nāha hāregi nāgkiariien nāha, ko paptas ia nirāha ia nāghi Iesu Iārimānu. ⁶†††Nāpin Pol rāmrutā rāgin mi ia nirāha, Nānimwīn Ikinan ruvehe ia nirāha, nānā kēnamhāgkiari ia nāgkiariien me sāpāmsāpā, mēnamhāni irapw nāgkiariien sē raku pen ti Nānimwīn Ikinan. ⁷Nārmama me nāha rosi irāha pam tuelēf.

⁸Ia taon nāha Efesas, Pol raunimwā ia nākwai nimwāfwaki sāvāi nākur Isrel. Ia mākūwā kahar, ia Sap-at me pam, rāni irapw nāgkiariien amasan fwe ikin, mēpwāh nehekiriēn. In ramāvisau, mamousari mā trivi irāha hāuvehe mhāni nīpārhiēnien ia nitātā sē Kumwesān ramārimānu irā. ⁹†Mātā nārmama nepwīn kānkāpwānraha riskai. Hāpwāh nīnīien nīpārhiēnien ia nāgkiariien sāvānhi, mamhāni ārāha suatuk sāvāi Iesu

† 18:26 Wok Me 19:8 †† 18:27 2Kor 3:1, Kol 4:10 † 18:28 Wok Me 9:22 †† 19:1 1Kor 3:6 †† 19:2 Wok Me 2:38, 8:16 ††† 19:4 Mat 3:11 ††† 19:6 Wok Me 8:17, Wok Me 10:44,46 † 19:9 2Kor 6:14-18

ia nāmri nārmama me fwe nākwai nimwāfwaki. Ro pen Pol rēpwāh irāha, muvehi nārmama me sāvāi Iesu, mamhāuvān irāha min. Ia nāpin me pam ramahatān nārmama me fwe ia nākwai skur riti kani mā Skur sāvāi Tīranas. ¹⁰††Pol ramahatān nārmama me iamīnhi irā meste nuk kēru. Ro pen nārmama me pam fwe profens Esia, nākur Isrel mīne nākur Kris, hāregi nāgkiariien sāvāi Iārimānu.

¹¹†††Ia nāpin me rīpik Kumwesān rauvei pen niskaiien m Pol, nānā Pol ramo nimtātien me nepwīn ropāiti.

¹²††Nārmama me hāpeki raka nīpārī tīnari me sē Pol rīrai raka nīseseien irā uā tīnari me sē rīnarkahu raka i, hāuvehi, mhāuvān mhāmri pen ia nārmama sāmāme nemhāien rarā ia nirāha. Nānā nemhāien me sāvānraha haraka ia nirāha. Nānimwīn ārāha me hāier ia nirāha.

Tīni Skeva me

¹³†††Nāmā Isrel me nepwīn irāha pam sefen. Irāha nīpwnātī pris asori anan riti sāvāi nākur Isrel nāghīn nā Skeva. Ia nāpin me kamhāuvān ia kwopun me, mamhākoui irapw nānimwīn ārāha me ia nārmama. Nāpin riti hānuā tuhākoui irapw irāha ia nāghi Iesu Iārimānu. Ro iamīnhi irā hāuvān mhārer ia nāmri iārmama riti nānimwīn ārāha rarā irā, hāni pen ti nānimwīn ārāha i mā, “Kīmaha iahāni pehe tukw ik i ia nāghi Iesu, iāmā nāha Pol ramāvisau i, tikier ia iārmama i.”

¹⁵†Mātā nānimwīn ārāha rīni pen ti nirāha i mā, “Iakukurān Iesu, mukurān mwī Pol. Mātā kīmīaha nīsīmāme i?” ¹⁶Nānā iāmā nāha nānimwīn ārāha rāmarā irā rivā pen ia nirāha. Nāgsen rasori māpi raka nāgsenraha pam. Ramousi irāha. Nānā irāha hap raka ia nimwā nāha. Tīnari sāvānraha ruvāiwān. Nīpwrānraha rāpārūpārūā.

¹⁷†Nākur Isrel me pam mīne nākur Kris me pam sāmāme kamharā ia Efesas hāregi nāvisauien sāvāi noien nāha. Nāpin hāregi, hāhekīr asori. Nānā nārmama me hāuvehi utā nāghi Iesu Iārimānu rutā mwī.

¹⁸Nārmama sāmāme hāni nīpārhiēnien ia Iesu hāpik hāuvehe mamhāni pui noien ārāha me sāvānraha ia nāmri nārmama me. ¹⁹Nepwīn ia nirāha sāmāme hānamo nahak fwe kupwān hāpeki nākukuā me sāvānraha sāvāi nahak, mhāpeki mhāuvehe, mhāuvāni ia nāmri nārmama me pam. Nānā nārmama me hāvsini nāmri nākukuā me nāha, mhātā mā rutā pīk. ²⁰†††Ro iamīnhi irā nāgkiariien sāvāi Iārimānu riskai pīk muviris mamevān.

Nurigrigien asori fwe Efesas

²¹†††Kurirā ia narimnari me nāha, Pol rerin ramrhi mā trāpi simwīn ia profens mi nāha Masetonia mīne Akaea, mevān fwe Jerusalem. In rīni mā, “Nāpin takevān raka fwe Jerusalem, takāmākeikei mātoni mwī

† 19:10 2Tim 1:15 ††† 19:11 Wok Me 14:3 †† 19:12 Wok Me 5:15 ††† 19:13-14 Mak 9:38 †† 19:15 Mak 1:24,34 †† 19:17 Wok Me 5:5,11 ††† 19:20 Wok Me 12:24 ††† 19:21 Wok Me 23:11, Rom 1:13

Rom." ²² †In rərhi pen Timoti mine Erastas, iəmə mi sə krouasitu irə, krouevən fwe Masetonia. Mətə in rarə ouihi a mwi fwe ia Esia.

²³ ††Ia nəpin nəha krukwomen naruaganien riti fwe Efesas ti Suatuk səvəi Iesu. ²⁴ †Iərmama riti nəghin nə Temetrius. In iərmama sə ramo narimnari me ia silva. Ia nəpin me ramo nimwə ouihi me ia silva, mauvnihi nimwəfwaki səvəi kumwesən eikuə riti. In pran kani mə Artemis. Temetrius mine nərmama me səməme kamhowok irəha min kamhəmri pen nəmri nari ia nimwə ouihi me nəha, mamhəuvehi mane asori me irə. ²⁵ Nəpin riti Temetrius roeite nərmama me pam səməme kamho narimnari me ia silva. In rini pen ti nirəha i mə, "Nərman, hiəuvəukurən raka mə kitaha saməuvehi mane asori ia wok i səkitaha. ²⁶ ††Kimiāha hiəuvəregi raka nəgkiariien səvəi iəmə nəha Pol, mhənətə raka narimnari me nəha in ramo. Ripko mhə ia taon əpa i Efesas, mətə ipaka rukurau pam ia profens i Esia, in ravi nərmama me həpik həpwəh nətərigien səvənraha, mhəkuriə in. In rani mə nənimwi kumwesən me i nərmama kamho ia rəginraha ripko mhə irəha kumwesən pərhiēn me. ²⁷ Kitaha tsaməkeikei mhəsiari kamo Pol ro nərmama həni ərəha wok i səkitaha. Rukurən noien mwi nərmama hətə ərəha nimwəfwaki səvəi kumwesən asori səkitaha Artemis. Nənə pəpim nəpin riti rukurən nuvehi rakaiēn nəhag nəha Artemis, mo ruvehe mo nəri auər a i. Mətə nərmama me pam ia Esia mine ia kwopun me pam ia tīprənə i kamhəfwaki m pran i."

²⁸ Nəpin nərmama me həregi nəgkiariien nəha, niemaha rəpi pik irəha. Həskəmter, mənəmhəkwein asori, mə, "Səgnəgini Artemis, kumwesən səvəi nəkur Efesas." ²⁹ ††Nərəhaiēn nəha raiu mevən meste kwopun pam ia taon nəha. Nərmama me haiu, mhəuvən, mhəkwtəmhiri Kaius mine Aristakas, iəmə Masetonia mi nəha kamharavən pəri irəhar Pol. Həkwtəmhiri irau, mhəvi irau, mhəuvən fwe kwopun asori riti kamrai sun nəgkiariien ikin. ³⁰ Pol rokeikei mə trevən ia reri nərmama mægkiari, mətə nərmama me səvəi Iesu həpkəsəni mhə. ³¹ ††Nəmə asori me nepwīn mwi səvəi Esia, səməme həukurən amasan Pol, hərhi pen nəgkiariien min, mamhase in mə trəpwəh nevənien fwe kwopun nəha kamrai sun ikin.

³² Fwe nəkwai kwopun nəha kamrai sun ikin, nurigrigien asori. Nərmama kamhəkwein əpwəmwis. Nepwīn kamhəni nəgkiariien riti, nepwīn kamhəni əpə. Irəha həpik həreirei mə hənousəsəmwīn irəha me ti nəfe. ³³ Ia nəpin nəha nəkur Isrel hərui irapw iərmama riti nəghin nə Aleksanta. Nərmama nepwīn hətoni, həni pen tukwe in mə trəgkiari. Nəpin Aleksanta riskəmter ia nəmri nərmama me pam, ruvehi utə rəgin, mokeikei mə trini irapw nəgkiariien səvəi nəkur Isrel. ³⁴ Mətə nəpin nərmama me hətə sas Aleksanta mə in iəmə Isrel, irəha pam kamhəkwein əpwəmwis, rerinraha kuatia a, mamhəni mə, "Səgnəgini Artemis,

kumwesən səvəi nəkur Efesas. Səgnəgini Artemis, kumwesən səvəi nəkur Efesas." Irəha kamhəkwein əpwəmwis iamīnhi mhəuvehi aoa kəru.

³⁵ Kurirə irə iəmə asori riti səvəi Efesas riskəmter minise irəha. Nəpin həuvehe mhafafa, in rini mə, "Nəmə Efesas, nərmama me pam həukurən mə nimwəfwaki səvəi kumwesən asori nəha Artemis ramərer ia taon i səkitaha. Kitaha i nəkur Efesas samətui amasan tukwe. Samətui amasan mwi ti kəpwier iki-nan nəha rīməukrutə ia nimagouagou meiwaiu pehe. ³⁶ Iərmama riti riwən ko ripkīni mhə mə iakameikuə. Ro iamīnhi irə kimiāha tihaməkeikei mhafafa, mhəpwəh noien nari riti kurirə tihəmisə irə. ³⁷ Kimiāha hiəməuvehi iəmənmī nəha, mhəuvehe ia kwopun i. Mətə irau kroupkakres mhə nari riti ia nimwəfwaki riti səkitaha, rouəpwəh nini ərəhaiēn Artemis, pran nəha in kumwesən səkitaha. ³⁸ Trini minuə Temetrius mine nərmama səməme kamhowok irəha min hənətə nəri ərəha riti iərmama riti rino, pwəh həuvən fwe nimwə me nəha kaməkiri nəgkiariien ikin. Nimwə me nəha kamhəkweg a. Nəmə asori me səməme kamhəkiri nəgkiariien irəha fwe ikin. ³⁹ Mətə trini minuə hiokeikei nari riti mwi, tihaməkeikei mheitenhi nəpin nəha nəmə asori me kamhousəsəmwīn irəha me irə. Ia nəpin nəha tihəmri amasan. ⁴⁰ Kitaha tsaməsiari, kamo tukīni mə saməruī loa ipwet, mamhərukwomen nərəhaiēn asori. Nənə tsəfni ia nəmri nəmə asori me? Nəgkiariien səkitaha riwən tsəni mə səfo mamho nurigrigien asori i." ⁴¹ Nəpin iəmə asori nəha rini pam nəgkiariien nəha, rərhi pen nərmama me kamhəuvən.

Pol revən fwe profens mi nəha Masetonia mine Akaea

20 Nəpin nurigrigien asori nəha rineiwaiu, Pol rəkwein nərmama me səvəi Iesu həuvehe rəvəhag minraha. Nəpin rəvəhag pam minraha, rəsəkir minraha, mier, mamevən fwe Masetonia. ² In ramevən ia kwopun me ia profens nəha, mamini nəgkiariien me ripik, maməvəhag m nərmama me səvəi Iesu fwe ikin. Kurirə irə in ruvehe ia profens nəha Akaea. ³ Pol ruvehi məkwə kahar fwe ikin. Nəpin rinaməpnəpənə mə trəputə ia nitətə riti, mevən fwe profens nəha Siria, in riregi mə nəkur Isrel hənərai sun mə tuhousi əpune in ia nəkwai nitətə nəha. Ro pen in rəpwəh, mini mə in travən a məpi simwīn ia profens nəha Masetonia ti nīrərigien mevən fwe Siria. ⁴ ††Nərmama nepwīn mwi həkurirə in: Sopata, tini Piras iəmə Perea; mine Aristakas irau Sekantas, iəmə Tesalonaeka mi; mine Kaius iəmə Tepe, irau Timoti; mine iəmə Esia kəru nəha Tikikas mine Trofimas. ⁵ Irəha nəha həkupwən mhəuvən mamheitenhi kimaha fwe Troas. ⁶ Nəpin nəveginien asori nəha nəkur Isrel kamhani bred sə yis riwən irə rukurau, kimaha iahəputə ia nitətə riti mhəier ia Filipae. Nəpin krirum rukurau, nənə iahəuvən mhəste irəha fwe Troas, mamharə fwe ikin mhəuvehi nəfwakīien kuatia.

† 19:22 Rom 16:23, 2Tim 4:20 †† 19:23 2Kor 1:8 † 19:24 Wok Me 16:16 †† 19:26 Wok Me 17:29, 2Tim 1:15 †† 19:29 Wok Me 20:4, 27:2, Kol 4:10, Flm 24 ††† 19:31 2Tim 1:15

††† 20:4 Wok Me 19:29, 21:29, Efes 6:21

Pol ramo navənien səvənhi sampam fwe Troas

⁷†Ia Sapat riti, ia nəpın, kimaha iahousəsımwin kimaha me mə tahəkwsen bred. Pol ramahatən nərmama me. Tı nəri nə mə trakwakwi rəpwəh irəha, rəgkiari əpwəmwis meste kurkwai nəpın. ⁸Kimaha iahousəsımwin kimaha me ia nəkwai nimwə ia kwopun riti fwe irənhə. Ia kwopun nəha laet me rıpik rauək. ⁹Təmaruə riti nəha ikin. Nəghın nə Iutikas. Raməkure utə ia ruei winto. Nəpın Pol raməgkiari pik mamevən, napriien ruvehi təmaruə nəha. Ravi kəviəmu, mimwei irapw fwe ia stori kahar, meiwaiu mouini. Nərmama me heiwaiu mə tuhəuvehi utə, mətə ruvəmhə. ¹⁰††Mətə Pol reiwaiu irapw, mınimwi nukurhun mi ia nikaren, mərəui əmwesi, mini mə, “Tihəpwəh nıregiien rərəha, in ruvəmiru mwi.” ¹¹Kurirə ikin, nəpın Pol rūtə mevən mwi fwe irənhə, rəkwsen bred, maməni pəri nari irəha mınraha. In rəgkiari mwi meste rınamran, məpwəh irəha mamevən. ¹²Nənə irəha həiri təmaruə nəha Iutikas, mamhəuvən fwe ia rukwənu. Rerınraha rəgıen mə in ruvəmiru mwi.

Irəha həier ia Troas mhəuvən fwe Maelitas

¹³Pol rokeikei mə travən a, mukurau parei, mevən fwe taon nəha Asos. Ro iamınhi irə in rərhi pen kimaha iahəputə ia nıtətə, mhəkupwən irə, mhəuvən, mamheitenhi in fwe ikin. ¹⁴Nəpın in rier pehe tukumaha fwe Asos, rəputə ia nıtətə kimaha min, nənə iahəuvən fwe taon nəha Mitulen. ¹⁵Kini rakwakwi irə iahəier ia kwopun nəha, mhəuvehe, mhaiu iruə ia tənə əmwəris nəha Kios. Nəpın kuatia rukurau, iahəuvehe ia tənə əmwəris nəha Samos. Nəpın kuatia mwi rukurau, iahəuvehe ia taon nəha Maelitas. ¹⁶*Kimaha iahaiu iamınhi irə ti nəri nə mə Pol rıməni mə tahəukurau iruə mhəpwəh nuvareiiien fwe Efesas. Rəpwəh nokeikeiiien mə trouraha nəpın səvənhi fwe profens nəha Asia, ti nəri nə mə in ramevən akwauakw mə trukupwən mapırapw fwe Jerusalem kurirə nəpın asori nəha Pentekos.

Pol rəvəhag m elta me səvəi nəfwakiiien fwe Efesas

¹⁷††Nəpın kimaha iahəuvareı fwe Maelitas, Pol rərhi pen nəgkiariien revən fwe Efesas, mərəs elta me səvəi nəfwakiiien mə tuhəuvehe mhətə in. ¹⁸††Irəha həuvehe, nənə Pol rıni pen ti nırəha i mə, “Kimiaha hiəuvəukurən raka mə iakinəfarə irə kitaha m kimiaha fwe iakıməuvehe ia Esia meste iakəpwəh kimiaha mamevən. ¹⁹†††Iakamo wok səvəi Iərimənu, mıpkəfiūtə mhə iou. Ia nəpın me nise nənimek ramaiu tukumiaha. Ia nəpın me iakamregi ramərəha, ti nəri nə mə nəkur Isrel hənuə tuhousi əpune iou. ²⁰Kimiaha hiəukurən mə iapkərkwafə mhə ia nəgkiariien me nepwın sə tuhasitu ia kimiaha. Mətə nəpın iakaməvisau uə iakamahatən kimiaha ia nəmri nərmama me uə ia nək-

wai nimwə me səkımiaha, iakani irapw pam tukumiaha. ²¹Iakaməvisau pen pəri m nəkur Isrel mıne nərma-ma rıpkə mhə irəha nəkur Isrel mə irəha tuhaməkeikei mhərərig ia noien ərəha me səvənraha, mhəuvehe ti Kumwesən, nənə mhahatətə ia Iesu Kristo Iərimənu səkıtaha.

²²†††Nənə hətə ro. Təkwtəkwni nəha iakamevən fwe Jerusalem, ti nəri nə mə Nənimwin Ikinan raməkeikei miou. Iou iakreirei nəfe treste iou ia kwopun nəha.

²³§Mətə in a i iakukurən. Ia taon me pam sə iakamevən ikin, Nənimwin Ikinan ramahatən amasan iou, mamini mə tukousi iou, kuvehi puvnimwə iou ia kalapus.

²⁴§†Mətə iou iakətoni mə nımıruıen səıou ro nəri auər a tukw iou. Iapkətərig pik mhə i. Iakokeikei a mə takeste nusvenhi suatuk səıou, mo sampam ia wok nəha Iesu Iərimənu ruvei pehe miou. In rıni mə takaməkeikei mını irapw ti nərmama nəgkiariien i sə raməvisau namasanien səvəi Kumwesən.

²⁵Nənə hətə ro. Təkwtəkwni nəha iakukurən mə kimiaha pam i səməme iakuvəukurau raka ia nımwrhenimiaha, məvisau nıtətə sə Kumwesən ramərimənu irə m kimiaha, tihəpkətə mhə mwi nənimek ia nəpın riti. ²⁶§††Ro pen ia nəpın i ipwet iakani irapw tukumiaha i mə trıni mınuə Kumwesən rərpwın noien ərəha me səkımiaha, ramarə ia kimiaha. Iou iakiwən ia kimiaha, ²⁷ti nəri nə mə iapkərkwafə mhə nari riti tukumiaha. Iakuvəni irapw pam narımıari me Kumwesən rokeikei. ²⁸§†Kimiaha tihaməkeikei mhətə amasan kimiaha me, mamhətə amasan mwi sipsip me pam səməme Nənimwin Ikinan rınəmri pehe ia rəgımiaha. Tihaməkeikei mhəiri amasan nakalasia me səvəi Kumwesən, ti nəri nə mə in rınərəku raka irəha ia nıten. ²⁹§††Iakuvəukurən raka mə nəpın takaraka ia kimiaha, nərmama me nepwın həmwəhen ia kuri əprıın me tuhəuvehe ia rərımiaha, mhəripwi kimiaha nərmama me səvəi Iesu, rəmwəhen mə kimiaha sipsip me. ³⁰§†Nənə kimiaha i nərmama nepwın tuhəskəmter, mheikuə mə tuhəvi raka nərmama me səvəi Iesu, həuvən mhəkurirə ia nırəha. ³¹§†Ro iamınhi irə, kimiaha tihaməkeikei mhəsiari. Rerımiaha tramrhi mə nuk kahar iakəpwəh narpwısiien, mətə ia nəpın mıne ia ran iakamahatən kimiaha kuatia kuatia. Nise nənimek ramaıu tukumiaha.

³²§††Təkwtəkwni nəha iakaməmri pen kimiaha ia rəgi Kumwesən. Rerımiaha traməkeikei mamrhi nəgkiariien sə raməvisau namasanien səvənhi. Nəgkiariien nəha riskai, mukurən nərpwi əknekıniien kimiaha, muvei pehe narımıari amasan me səməme Kumwesən rıməni mə truvei pen m nərmama me səvənhi. ³³§§†Rerik rıpkakres mhə mane uə tınari səvəi iərmama riti. ³⁴§§§Kimiaha hiəuvəukurən raka mə iou iakinowok ia rəgik mə takuvehi narımıari me səvəi narəien səıou mıne səvəi iou me nepwın. ³⁵18†Ia noien

† 20:7 Wok Me 2:42,46 †† 20:10 1King 17:21 ‡ 20:16 2Tim 1:15 †† 20:17 Wok Me 18:21 ‡‡ 20:18 Wok Me 18:19, 19:10 ††† 20:19 Wok Me 20:3

††† 20:22 Wok Me 19:21 § 20:23 Wok Me 9:16, Wok Me 21:4,11 §† 20:24 Wok Me 21:13, 2Tim 4:7 §†† 20:26 Wok Me 18:6 §‡ 20:28 1Tim 4:16, 1Tes 5:2-4 §†† 20:29 Mat 7:15, Jon 10:12 §† 20:30 1Jon 2:19 §‡ 20:31 Mak 13:37, Wok Me 19:8,10, 1Tes 2:11 §§† 20:32 Wok Me 26:18 §§‡ 20:33 1Saml 12:3, 1Kor 9:11-12 §§§ 20:34 Wok Me 18:3, 1Tes 2:9 18 20:35 Mat 10:8

me pam səiou, iakamahatən kimiaha mə kitaha tsaməkeikei mhəmwur iamīnhi irə, mamhasitu ia nər-mama həkiskai mhə. Reritaha traməkeikei mamrhi nəkīariien i səvəi Iesu Iərimənu. In rīməni mə, ‘Nəri-ariien nari ramasan pik məpi raka nuvehien a nari.’”
 36 †Nəpīn Pol rəkīari pam, rīnimwi nukurhun mi, məfwaki irəha mīnraha. 37 Irəha pam hasək, mhəkwtəmhirī Pol, mhakei min. 38 ††Rerīnraha rəpou pik ti nəkīariien nəha rīməni mə tuhəpkətoni mhə mwi nənimen. Nənə havən pəri irəha min, mhəuvən ramevən ia nitətə.

Pol revən fwe Jerusalem

21 Kimaha iahəsəkīr raka mīnraha, mhəputə ia nitətə, mhəier, nənə mhəuvən atukwatukw ia tənə əmweris nəha Kos. Kini rakwakwi irə, iahəuvən ia tənə əmweris nəha Roj. Nənə iahəier ia kwopun nəha, mhəuvən ia taon nəha Patara. 2 Ia kwopun nəha iahə-toni nitətə riti rīnamevən fwe tənə Fonisīa. Nənə iahəputə irə, mhəier, 3 mhəuvən mheste iahəti pen mhətoni tənə əmweris nəha Saepras. Nənə iahəuku-rau ia nikaren saot, mhəuvən fwe profens nəha Siria, nənə mheiwaiu pehe ia taon nəha Taea. Nitətə səkimaha rərer ia kwopun nəha, ti nəri nə mə tukpeki parei kago səvənhi fwe ikin. 4 †Kimaha iahəuvarei, mhəuvən mamhətui nərmmama me səvəi Iesu. Mhətoni irəha, nənə Nənīmwin Ikinan ro irəha hətōni nəfe tuko ia Pol fwe Jerusalem. Ro pen irəha həni pen ti Pol i mə trəp-wəh nevənien. Iaharə fwe Taea kimaha mīnraha meste nəfwakīien kuatia. 5 Nəpīn səkimaha sampam tahəier irə iahəuvehi suatuk səkimaha mamhəuvən, nərman me pam irəha nīpran me səvənraha mīne nəkwərhak-wərha me səvənraha havən kimaha mīnraha. Iahəier ia taon, mhəuvən fwe nīpəkīr. Nənə ia kwopun nəha, iahənimwi nukurhumaha mhəfwaki. 6 ††Nəpīn iahəsəkīr raka m kimaha me, iahəputə ia nitətə, mhəier. Nənə irəha hərərig mhəuvən fwe imwənraha.
 7 Nitətə səkimaha rier ia Taea, maiu, muvehe ia taon nəha Toleme. Nənə iahəuvarei, mhəuvən mhətoni piəvtaha me fwe ikin, mharə kimaha mīnraha nəpīn pekīn. 8 ††Kini rakwakwi irə, iahəputə mwi ia nitətə, mhəier, mhəuvehe ia taon nəha Sisaria. Iahəuvarei, mhəuvnimwə ia nimwə səvəi Filip, iərmama riti sə raməvisau irapw nəkīariien amasan. In riti ia nərman me nəha irəha pam sefen. Fwe kupwən aposol me hənərpwi rəgīnraha ia nīrəha mə tuhasitu ia nīrəha. ††† Iaharə kimaha min. 9 †††Səvənhi prən ouihī me kefə. Həkpesi pen mhə ihī iərman. Ia nəpīn me kamhəni irapw nəkīariien sə raku pen ti Nənīmwin Ikinan.
 10 †Kimaha iaharə mheste nəpīn kahar uə kefə ia kwopun nəha, profet riti nəghīn nə Akapus ruku pen fwe Jutia meiwaiu pehe 11 ††mətə kimaha. Nənə in ruvehi kətōti səvəi Pol, mərihi atukw a rəgīn mi mīne nisun mi irə, nənə mīni mə, “Nənīmwin Ikinan rani mə,

‘Nəkur Isrel fwe Jerusalem tuhərihi iamīnhi iərmama sə səvənhi i kətōti, nənə mhəuvehi pen in ia rəgi nər-mama rīpko mhə irəha nəkur Isrel.’”
 12 †††Nəpīn iahəregi nəkīariien nəha, kimaha mīne nərmmama ia kwopun nəha iahasək, mamhəres Pol mə trəpwəh nutə penien fwe Jerusalem. 13 ††Mətə Pol rīni mə, “Rəfo hīamasək iamīnhi irə, mamho rerik ramərk-wəpīr? Iakīnəpnəpənə raka mə tukərihi iou iamīnhi. Mətə rīpko mhə in əpa nəha. Trīni mīnuə kousi əpune iou fwe Jerusalem ti nəghī Iesu Iərimənu səkitaha, iakīnəpnəpənə raka.” 14 Nənə nəpīn iahətə mə ko iahəpkīnise mhə in, iahəpwəh, nənə mhəni mə, “Pwəh tuko rəmwhen Iərimənu rokeikei.”

15 Kimaha iaharə rəpwəmwis kwopti ia kwopun nəha. Nənə kurirə irə iahəpnəpənə narīmni me səkimaha, nənə mhəier mhəutə pen fwe Jerusalem. 16 Nərmmama nərwin səvəi Iesu fwe Sisaria həuvən kimaha mīnraha, mhəiri pen kimaha iahəuvən fwe nimwə səvəi Mīna-son. In iəmə Saepras riti. Rīməuvehe mo in iərmama riti səvəi Iesu fwe tui. Kimaha iahapri fwe nəkwai nimwə səvənhi.

17 Nəpīn kimaha iahəuvehe ia Jerusalem, piəvtaha me hətə kimaha. Rerīnraha ragien. 18 †††Kini rakwakwi irə, Pol ruvnimwə kimaha min mevən mətə Jemes. Elta me səvəi nəfwakīien irəha mwi fwe ikin. 19 ††Pol rīni ramasan ti nīrəha i, marə mīni mwi narīmni me kuatia kuatia sə Kumwesən rīno ia nəpīn nəha Pol rī-namowok fwe kwopun me səvəi nərmmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel.

20 ††Nəpīn irəha həregi, həgnəgīni Kumwesən, nənə mhəni pen ti Pol i mə, “Piəvmaha, ikinətə raka mə nəkur Isrel me taosen m taosen həuvəni raka nīpərhiēnien ia Iesu. Nənə irəha pam həkai ti Loa səvəi Moses. 21 †††Irəha həuvəregi raka nərmmama kamhəni ik mə ikamevən ia kwopun me səvəi nərma-ma rīpko mhə irəha nəkur Isrel, mamahatən nəkur Is-rel me pam ia kwopun me nəha mə tuhəpwəh Loa səvəi Moses. Irəha həregi mə ikamīni pen ti nīrəha i mə tuhəpwəh nuvehien ninhum m nəkwərhakwərha me səvənraha uə nesi penien narəien səkitaha nəkur Isrel. 22 Irəha tuhəregi mə ikuvəuvehe raka ia kwopun i. Ro iamīnhi irə, kitaha tsəfo irəha? 23 Tiko nəri kimaha tahəni pehe tukw ik i. Nərman kefə ia kwopun i. Fwe kupwən həuvehi kwəsuhī ia nəmri Kumwesən mamhatuakəm tukwe. 24 †††Tīkuvəhi nəmə me i, mo nəfe Loa səvəi Moses rani ti noien kimiaha mīnraha hīəmher ia nəmri Kumwesən, muvehi tukwini nəmri narīmni me səvənraha, mo pam, nənə irəha tuhərai nukwənənraha rahatən pen mə natuakəmien səvənra-ha hənə pam. Ia noien nəha nərmmama me tuhətoni mhəukurən mə nəkīariien me nəha kamīni ia nīram ro neikuəien i. Ikamesi pen ihī Loa səvəi Moses.
 25 †††Mətə nərmmama me nəha kamhəni nīpərhiēnien ia Iesu, səməme rīpko mhə irəha nəkur Isrel, kimaha

† 20:36 Wok Me 21:5 †† 20:38 Wok Me 20:25 ‡ 21:4 Wok Me 20:23 †† 21:6 Wok Me 20:36 †† 21:8 Wok Me 6:5, 8:40 ††† Wok Me 6:5 ††† 21:9 Wok Me 2:17 § 21:10 Wok Me 11:28 †† 21:11 Jon 21:18, Wok Me 20:23, 21:33

§†† 21:12 Mat 16:22 §† 21:13 Wok Me 20:24 §†† 21:18 Wok Me 15:2,13, Kal 1:19 §† 21:19 Wok Me 15:12 §†† 21:20 Wok Me 15:1,5 §§† 21:21 Wok Me 16:3, Kal 2:3 §§† 21:24 Nam 6:1-20, Wok Me 18:18 §§§ 21:25 Wok Me 15:29

iahənərhi pen raka nəkukuə riti minraha, mhəni pen nəkwamaha ti nirəha i. Iahəni mə irəha tuhəpwəh naniien nəveginien sə kiməuvei pen m nənimwi nari me səməme kaməfwaki pen minraha. Tuhəpwəh naniien netə. Tuhəpwəh naniien nərimiru riti sə kətiri nīpətəkinuan remhə, mətə netə raməmak ihi ia nusan. Nərman me tuhəpwəh niri ənnapenien nīpran. Nīpran me tuhəpwəh nesi pen ənnapenien nərman."

²⁶ †Kini rakwakwi irə, Pol ruvehi nərman me nəha kefə, mevən, minamo nəfe Loa səvəi Moses rani ti noien irəha minraha hāmher ia nəmri Kumwesən. In ruv-nimwə ia nimwə səvəi Kumwesən, mini sas pen ti pris me mə nəpin sefen trukurau, nənə in mine nərman me nəha kefə tuhəmher. Ia nəpin nəha nərman me nəha kefə tuhəuvei pen nərimiru me səvənraha kuatia kuatia mə tukousi əpune kuvei pen m Kumwesən.

Nərmama me həkwətəmhiri Pol

²⁷ †Ipaka nəpin me nəha sefen həukurau pam. Nənə nəkur Isrel me nepwin səməme həuku pen fwe ia Esia hətoni Pol ia nimwə səvəi Kumwesən. Nənə nəpin hətoni, həkwətəmhiri in, mamhərhiərhi nərmama me, ²⁸ †mamhəkwein əpwəmwis mə, "Nəmə Isrel, hasitu! Iəmə i in i ramahatən nərmama ia kwopun me, mamini ərəha kitaha nəkur Isrel, mamini ərəha mwi loa səkitaha mine kwopun i. Təkwətəkwuni nəha riri nəkur Kris me nepwin həuvnimwə pehe i ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən. Ia noien nəha in ramo kwopun ikinan i ruvehe məmkemik ia nəmri Kumwesən."

²⁹ †(Irəha həni nəgkiariien nəha ti nəri nə mə fwe kupwən hətoni iəmə Efesas nəha Trofimas ramavən irau Pol fwe ia taon. Reriraha rirhi mə Pol riri in muv-nimwə pehe ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən.)

³⁰ Nəgkiariien nəha ro nəkur Jerusalem hərer, mhaiu mhəuvehe. Irəha həkwətəmhiri Pol, mhəvi, mhəier irapw ia nimwə səvəi Kumwesən. Təkwətəkwuni a pris me hərəpinhə. ³¹ Nərmama me nəha kamhousi Pol mə tuhousi əpune. Ia nəpin nəha nəgkiariien rutə mevən ti iaruağən səvəi Rom sə in rasori ia naruagən me irəha taosen. In riregi mə nərmama me pam ia Jerusalem kamho nurigrigien asori. ³² Təkwətəkwuni a riri naruagən me nepwin səvənhi mine nəmə asori me səvənraha haiu mheiwaiu ti nərmama me. Nəpin nərmama me hətoni iəmə asori nəha mine naruagən me səvənhi, irəha həpwəh nousiien Pol.

³³ †Iəmə asori səvəi naruagən me revən ti Pol, mini pen ti naruagən me səvənhi mə tuhəkwtəmhiri in, mhərihi ia jen kəru. Nənə in rəres pen nərmama me i mə, "Nəfe i iərmama? Rino nəfe?" ³⁴ Nərmama ia nəkuər nəha nepwin kamhəni nəgkiariien riti, nepwin kamhəni səpə. Mətə rəknekin ti iəmə asori səvəi naruagən me ko rīpkrēgi atukwatukw mhə nari riti ti nəri nə mə nurigrigien rasori. Ro iaminihə irə in rini pen ti naruagən me səvənhi mə tuhəuvehi Pol, mhəuvehi, mhəuvnimwə ia nimwə səvəi naruagən me. ³⁵ Nəpin

Pol reste kwopun nəha kavən kautə ikin, naruagən me həvrani in mamhəutə. Irəha ho iaminihə irə, ti nəri nə mə nərmama me niemaha raməpi pik irəha.

³⁶ ††Kamhəkuriə ia Pol mine naruagən me, mamhəkwein əpwəmwis mə, "Housi əpune iəmə nəha."

³⁷ Ipaka naruagən me həuvehi Pol mhəuvnimwə ia nimwə səvənraha, nənə Pol rini pen ti iəmə asori səvəi naruagən me i mə, "Ko iakəgkiari ro mik?"

Miregi iəmə asori səvəi naruagən me rini mə, "Kwa ikukurən nəgkiariien səvəi nəkur Kris. ³⁸ ††Rosi ik iəmə Ijip nəha fwe kupwən ikrukwomen naruagənien riti kimiaha nəkur Rom, miri nərman me səməme kamhousi əpune iərmama, irəha pam fo-taosen, hiəuvən fwe kwopun akwesakwes ikin?"

³⁹ Miregi Pol rini mə, "Rekəm. Iou iəmə Isrel. Iakinətui fwe profens nəha Silisia ia taon nəha Tasas. Iou sitisen riti səvəi taon asori nəha. Iakase ik mə ko ikəsani ro iou iakəgkiari m nərmama me nəha."

⁴⁰ Iəmə asori səvəi naruagən me rəsani Pol. Nənə Pol rərer nəha kavən kautə ikin, muvehi utə rəgin, miripwi tete nərmama me. Nəpin irəha həuvehe mhafafa, rəgkiari minraha ia nəgkiariien Hipru, mini mə,

Pol rini irapw nəgkiariien səvənhi ti nəkur Isrel

22 "Tata me mine piak me, hətərig ro iou, pwəh iakini irapw nəgkiariien səiou tukumiaha i."

² Nəpin irəha həregi Pol raməgkiari minraha ia Hipru, nəgkiariien ihi səvənraha, həuvehe mhafafa mwi.

Nənə in rinamini mə, ³ †Iou iəmə Isrel. Iakinətui fwe Silisia, ia taon nəha Tasas, mətə iakiməpwinari ia taon i Jerusalem mo skur ia skur səvəi iahatən nəha Kamaliel. In rinahatən iou ia loa səvəi kaha kupwən me səkitaha mə takesi pen atukwatukw. Ia nəpin nəha iakiskai mə tako narimnari me səməme Kumwesən rokeikei rəmwhen ia kimiaha i ipwet mine. ⁴ †Fwe kupwən, iakamometə nərmama me nəha səməme kamhesi pen Suatuk səvəi Iesu. Iakaməkwətəmhiri irəha, nəri auər a mə nərman uə nīpran, mauvehi puvnimwə irəha ia kalapus mə tukousi əpune irəha. ⁵ Pris asori anan mine nəmə asori me səkitaha nəkur Isrel tuhəni mə iakani pərhien. Nəpin riti iakiməuvehi nəkukuə me səvənraha hāmərai m piəvtaha me fwe Tamaskes. Iaker, mamevən ia kwopun nəha mə takəkwətəmhiri nərmama me səvəi Iesu, mərihi irəha ia jen, miri irəha mirərig, muvehe mwi ia Jerusalem mə tukousi irəha.

⁶ Ia nəpin nəha iakinauvehe ipaka ti Tamaskes, ipaka kurkwai nəpin ia ran, təkwətəkwuni a nukuraanien asori ruku pen ia nimagouagou, məhiəpwin iou. ⁷ Iakimwei irapw ia tīprənə, miregi reri iərmama riti rini pehe tukw iou i mə, 'Sol, Sol, rəfo ikamometə iou?'

⁸ Miregi iakini mə, 'Iəmə asori, ik sin i?'

Miregi rini pehe tukw iou i mə, 'Iou Iesu, iəmə Nasaret sə ikamometə.' ⁹ Nərmama kimaha minraha hətoni nukuraanien nəha, mətə həkregi amasan mhə nəfe nəha reri iərmama nəha rani pehe tukw iou i.

† 21:26 1Kor 9:20 †† 21:27 2Tim 1:5 † 21:28 Esik 44:7, Wok Me 6:13 †† 21:29 Wok Me 20:4, 2Tim 4:20 †† 21:33 Wok Me 20:23

††† 21:36 Luk 23:18, Wok Me 22:22 ††† 21:38 Wok Me 5:36-37 § 22:3 Wok Me 5:34, Rom 10:2 †† 22:4 Wok Me 8:3, 22:19

¹⁰ Nənə iakəres pen in i mə, 'Iərimənu, takəfo nəha təkwəkwuni?'

Miregi Iərimənu rini pehe tukw iou i mə, 'Tikərer, mevən fwe Tamaskes. Iərmama riti fwe ikin trini pehe tukw ik i narimnari me pam i Kumwesən ruvərfi raka mə tiko.' ¹¹ Ia nəpin nəha ko iapkətə mhə nari, ti nəri nə mə nukuraanien sə raməhiəpwīn iou raməhiəpw pik. Ro pen nərmama kimaha mīnraha həuvehi rəgik, mhəiri iou, mhəuvən fwe Tamaskes.

¹² Ia kwopun nəha iərmama riti nəghin nə Ananaeas. In iəməfwaki riti ramsiai Loa səkitaha. Nəkur Isrel me pam səməme kamharə fwe Tamaskes kamhəni amasan in. ¹³ In ruvehe mərer ipaka tukw iou, mīni pehe tukw iou i mə, 'Sol, piak, tiko mətə nari.' Təkwəkwuni a mwi irə, iakətə nari, məti pen mətoni in.

¹⁴ Nənə in rini mə, 'Kumwesən i səvəi kaha kupwən me səkitaha rīnərpwi raka rəgin ia niram, mīni mə tikaməkeikei mukurən narimnari me sə in rokeikei, mətoni Iəmə Atukwatukw nəha səvənhi, nənə miregi rerin atukwatukw rəgkari. ¹⁵ Ro iamīnhi irə, ik tikuvehe mo iərmama riti səvənhi. Tikaməkeikei məvisau irapw m nərmama me pam narimnari me sə ikinətoni miregi. ¹⁶ †Təkwəkwuni nəha, ikameitenhi nəfe? Əskəmter, mo paptas. Tikəfwaki m Iesu, pwəh in raikuas raka nərhəaien me səim.'

¹⁷ Nəpin iakrəg muvehe mwi ia Jerusalem, iakevən maməfwaki ia nimwə səvəi Kumwesən. Nənə iakətoni vison riti. ¹⁸ †Ia vison nəha iakətə Iərimənu raməgkiari pehe miou mə, 'Tikap akwauakw, mier ia Jerusalem. Nərmama me i tuhəpkrəgi mhə nəgkiariien səim nəpin ikəvisau irapw iou mīnraha.'

¹⁹ †Miregi iakini mə, 'Iərimənu, irəha həukurən amasan iou mə fwe kupwən iakamevən fwe nəkwai nimwəfwaki me pam səvəi nəkur Isrel, maməkwətmhiri nərmama səməme kamhəni nīpərhienien ia niram. Iakamouisi irəha, mauvehi pu- vnimwə irəha ia kalapus. ²⁰ †Stifen, iərmama sə raməvisau irapw ik, nəpin niten rīnaiu irə, iou mwi iakamərer ia kwopun nəha, mamətui ti karkahu me səvəi nərmama səməme kamhəkwi əpune in. Rerik ragien a ti nəfe nəha kamho.'

²¹ †Mətə Iərimənu rini pehe tukw iou i mə, 'Tiko mier. Takərhi pen ik ikevən ti nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel.'"

²² †Nərmama me kamhətərig amasan ia Pol, mətə nəpin həregi nəgkiariien nəha, həgkiari asori, mhəni mə, "Həuvehi raka iəmə nə, mhousi əpune! Tihəpwəh nəpwəhien in rīmīru!"

²³ Irəha kamhəkwein əpwəmwis, mamhərarki əpnapen tīnari me səvənraha mamhərarki utə nīmək- wrur. ²⁴ Ro iamīnhi irə iəmə asori səvəi naruagən me rini pen ti naruagən me səvənhi mə tuhəuvehi Pol, mhəuvehi mhəuvnimwə ia nimwə səvəi naruagən me. In rini mə tuhaməkeikei mhərishi in pwəh rini irapw mə rəfo nərmama me kamhəkwein əpwəmwis pen irə

† 22:16 Wok Me 2:21 †† 22:18 Wok Me 9:29-30 † 22:19 Wok Me 8:3, 26:9-11 †† 22:20 Wok Me 8:1 †† 22:21 Wok Me 9:15, 13:2 ††† 22:22 Wok Me 21:36

iamīnhi irə. ²⁵ ††Naruagən me hərihi tərini Pol mə tuhərishi. Iaruagən riti sə ramərer ipaka in rasori ia naruagən me irəha hantret. Pol rini pen tukwe in mə, "Noien i hīamo ratukwatukw ia loa səvəi nəkur Rom uə rəkəm? Hīənuə tihərishi sitisin riti səvəi Rom, mətə kīp- kətə raka mhə nari riti rərəha rīno."

²⁶ Nəpin iaruagən nəha rīregi nəgkiariien nəha, revən ti iəmə asori səvənhi, mīni pen tukwe in mə, "Nəfe nəha ikamo? Iəmə nəha in sitisin riti səvəi Rom."

²⁷ Ro pen iəmə asori səvəi naruagən me revən ipaka ti Pol, mīni pen tukwe in mə, "Ni amasan ro tukw iou i mə pərhien ik sitisin riti səvəi Rom?"

Miregi Pol rini mə, "Ouah."

²⁸ Miregi iəmə asori səvəi naruagən me rini mə, "Rəfo? Iou iakinərəku mane asori mə takuvehe mo iou sitisin səvəi Rom."

Miregi Pol rini mə, "Mətə nəpin iakinətui irə iou sitisin səvəi Rom."

²⁹ †Ia nəpin a mwi nə naruagən me səməme hənərer ipaka mə tuhərishi Pol, irəha həhekīr, mharaka irə. Nənə iəmə asori səvənraha, in mwi rehekīr, ti nəri nə mə rətə mə Pol in sitisin riti səvəi Rom, mətə rīnərihi tərini in ia jen.

Pol rərer ia nəmri nəmə asori me səvəi nəkur Isrel

³⁰ Mətə iəmə asori səvəi naruagən me rokeikei mə trīregi atukwatukw nəgkiariien nəha mə nəkur Isrel kamhəni ərəha Pol ti nəfe. Kīni rakwakwi irə rərhi pen nəgkiariien revən ti pris asori me mīne nəmə asori me səvəi nəkur Isrel mə tuhaməkeikei mhousəsimwīn irəha me. Kurirə irə rini pen ti naruagən me səvənhi mə tuhəfi raka rəginraha ia Pol. Nənə ruvehi Pol, mevən, rərer ia nəmri nəmə asori me səvəi nəkur Isrel.

23 †Ia nəpin nəha Pol rəti pen mətoni nəmə asori me səvəi nəkur Isrel, mīni mə, "Piak me, fwe kupwən meste pehe ipwet mīne iakamarə, mamousari mə rərīk tramasan məmher ia nəmri Kumwesən."

² ††Nəpin Pol rini iamīnhi, pris asori anan Ananaeas rini pen ti nərmama səməme kamhərər ipaka ti Pol mə riti trəpwi tərhun. ³ †Riti ia nīrəha ro, nənə Pol rini pen ti pris asori anan i mə, "Kumwesən trəpwi ik.

Ikəmwēn ia nīkare nimwə kuvrhəkīn ia priki. Kahakwi amasan iruə ia prasta, mətə fwe imwə rīmərməru. Rəfo ikaməkure mə tikəkiri iou ti nətonien mə iakame- si pen Loa səvəi Moses uə rəkəm, mətə ikamərui loa nəha, mamīni mə riti trəpwi iou?"

⁴ Miregi nərmama ipaka ti Pol həni mə, "Rəfo ikaməs- ki pris asori anan səvəi Kumwesən?"

⁵ ††Miregi Pol rini mə, "Piak me, sori. Iapkurən mhə mə in pris asori anan. Kimərari pen ia Nəkukuə Iki- nan mə 'Tikəpwəh nīni ərəhəaien iəmə asori səkimia- ha.'"

⁶ †Pol ruvəukurən raka mə nərmama ia nousəsimwīnien nəha səvəi nəmə asori me səvəi

††† 22:25 Wok Me 16:37 § 22:29 Wok Me 16:38 §† 23:1 Wok Me 24:16 §†† 23:2 Jon 18:22-23 §† 23:3 Mat 23:27 §†† 23:5 Eks 22:28 §† 23:6 Wok Me 4:2, Wok Me 24:15,21, Wok Me 26:5

nəkur Isrel nepwin Satusi me mine nepwin Farisi me. Ro iamihni irə rəgkiari asori ia kwopun nəha, mini mə, “Piak me, iou Farisi riti. Tata səiou mine kaha me səiou irəha mwi Farisi me. Iakamərer ia nəmrimiaha ipwet mə tihəkiri nəgkiariien səiou, ti nəri nə mə iou iakaməmri pen əknekən nətərigien səiou ia nəgkiariien nəha səkitaha ramini mə nəmama səməme həu-vamhə tuhətui mwi ia nemhəien.”⁷ Nəpin Pol rini iamihni, nousəsımwinien səvənraha reitehi. Farisi me mine Satusi me hənəməski irəha me.⁸ †(Irəha kamhəs-ki irəha me ti nəri nə mə Satusi me kamhəni mə nəmama səməme həuvamhə tuhəpwəh nətuilien mwi. Kamhəni mwi mə nagelo me mine nənimwi nəmama me həiwən. Mətə Farisi me kamhəni nīpərhienien ia nirəha pam.)

⁹ ††Nəmə asori me ia nousəsımwinien nəha nəgkiariien səvənraha rutə pik. Nahatən me nepwin səvəi Loa, irəha mwi Farisi me, həskəmter, mamhəni irapw skai mə, “Kimaha iahətoni mə noien ərəha riwən ia iəmə i. Rosi nənimwin riti uə agelo riti rəgkiari min uə?”

¹⁰ Nəvisəien səvənraha ruvehe masori. Hənamousi irəha me. Nəpin iəmə asori səvəi naruagən me rətoni, rehekir mə irəha tuhousi Pol mheitehi nīpwrən. Ro pen rərhi pen naruagən me səvənhi heiwaiu irapw mhəu-vehi raka Pol ia rəginraha, mhəuvehi mhəuvən fwe nəkwai nimwə səvəi naruagən me.

¹¹ †Nənə ia nəpin Iərimənu rier pen ti Pol, mini mə, “Tikəpwəh nehekiriien. Ik ikuvəni irapw raka iou ia Jerusalem. Tikaməkeikei mini irapw mwi iou fwe Rom iamihni.”

Nəkur Isrel me nepwin hərai sun mə tuhousi əpune Pol

¹² Kini rakwakwi irə nəkur Isrel me nepwin housəsımwin irəha me, mhərai sun mə tuhousi əpune Pol. Həuvehi kwəsuahe ia nəmri Kumwesən mə tuhəpwəh naniien nari, mhəpwəh nənimwiien nari riti mh-este tuhousi əpune raka Pol.¹³ Nəmmama me nəha hərai sun iamihni irəha həpi raka foti.¹⁴ Irəha həuvən ti pris asori me mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel, həni pen ti nirəha i mə, “Kimaha iahəuvəuvehi raka kwəsuahe ia nəmri Kumwesən mə tahəpwəh naniien nari mheste tahousi əpune raka Pol.¹⁵ ††Ro pen kimiaha mine nəmə asori me səməme kamhəkure ia nousəsımwinien səvəi nəmə asori me səvəi nəkur Isrel tihərhi pen nəgkiariien revən ti iəmə asori səvəi naruagən me. Tihəres pen in mə triri Pol meiwaiu pehe mwi tukumiaha. Tiheikuə irə mə hiokeikei mə tihəregi mwi Pol rəgkiari. Nənə kimaha tahərer mwatuk tukwe mə tahousi əpune in ia suatuk.”

¹⁶ Mətə kənkwəniien Pol rīregi nəfe tuho irə. Ro pen revən, muvnimwə ia nimwə səvəi naruagən me, mini pui pen ti Pol i.

¹⁷ Pol rəkwein iaruagən riti sə in rasori ia naruagən me irəha hantret, mini pen tukwe in mə, “Ko ikuvehi

iəkunouihni i mevən ti iəmə asori səim. Nəgkiariien riti nəha trini pen tukwe in.”

¹⁸ Ro iamihni irə ruvehi in mevən ti səvənhi iəmə asori, mini mə, “Pol, iəmə nəha fwe ia kalapus, rəkwein iou, məres iou mə takuvehi iəkunouihni i muvehe tukw ik, nəgkiariien riti nəha trini pehe tukw ik i.”

¹⁹ Nənə iəmə asori səvəi naruagən me ruvehi rəgi iəkunouihni nəha, miri raka, məres pen in əpa mə, “Nəfe nəha ikuə tikini pehe tukw iou i?”

²⁰ Miregi rini mə, “Nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həuvərai sun raka mə trakwakwi həres ik mə ko ikiri Pol, meiwaiu, mevən fwe ia nousəsımwinien səvənraha. Irəha tuheikuə ia niram mə irəha hokeikei mə tuhəregi Pol rəgkiari mwi.²¹ Mətə tikəpwəh nəseniien irəha, ti nəri nə mə nəmman me səvənraha həpi raka foti tuhərkwafə ia suatuk mamheitenhi in. Nəmmən me nəha həuvəuvehi raka kwəsuahe ia nəmri Kumwesən mə tuhəpwəh naniien nari, mhəpwəh nənimwiien nari riti mheste tuhousi əpune raka Pol. Nənə təkwtəkwuni nəha hənəpnəpənə raka, mamheitenhi a nəgkiariien səim mə tikəfni irə.”

²² Miregi iəmə asori səvəi naruagən me rini mə, “Tikəpwəh ninien ti iəmmama riti mə ikuvəni pehe raka nəgkiariien nəha tukw iou i.” Nənə in rərhi pen kənkwəniien Pol ramevən.

Kərhi pen Pol revən ti iəmə asori nəha Filiks

²³ Ia nəpin nəha iəmə asori səvəi naruagən me rəkwein iaruagən mi kəru səvənhi, mini pen ti nirau i mə, “Tirouevən rouni pen ti naruagən me irəha pam fo-hantret-sefenti mə tuhəpnəpənə ti nevəniien fwe Sis-aria. Tuhəier ia naen klok ia nəpin. Hantret kəru tuhəvən. Sefenti tuhəkure ia hos me. Hantret kəru tuhəuvehi nitei.²⁴ Pwəh həpnəpənə mwi ia hos me nepwin səvəi Pol trəkure ia nirəha. Kimiaha tihaməkeikei mhəuvehi in ia namasaniien, mhəuvən ti Filiks, iəmə Rom sə ramərimənu ia tənə Jutia.”²⁵ Nənə iəmə asori səvəi naruagən me rirai nəkukuə riti, mini iamihni irə minuə:

²⁶ “Filiks, ik iəmə asori pərhien. Iou, Klotias Lisias, iakrai nəkukuə i ruvehe tukw ik.²⁷ ††Kupwən, nəkur Isrel həkwtəmhirni iəmə i, mamhousi in. Ipaka housi əpune, mətə kimaha naruagən me səiou iahəuvehe mhəuvehi raka in ia rəginraha. Kurirə ikin, iakregi mə in sitisin riti səvəi Rom.²⁸ †††Nənə iakokeikei mə takukurən amasan həni ərəha in ti nəfe noien. Ro pen iakiri in, mevən ia nəkureien səvəi nəmə asori me səvənraha.²⁹ †††Nənə iakətoni mə in rīpko mhə nari riti rərəha mə tukousi əpune in tukwe uə trəmāk ia kalapus tukwe. Mətə irəha həni ərəha a in ti nəresien me nepwin ia loa səvənraha.³⁰ †Kurirə ikin, iakregi mə nəkur Isrel hənərai sun mə tuhousi əpune iəmə i. Nəpin iakregi, iakərhi pehe akwauakw in mə truvehe tukw ik. Iakini pen ti nəmmama səməme kamhəni ərəha in mə irəha mwi tuhaməkeikei mhəuvehe tukw ik, mhəni irapw ia nənimem nəfe nəha noien iəmə i

† 23:8 Mat 22:23 †† 23:9 Wok Me 25:25 ‡ 23:11 Wok Me 18:9, 19:21, Wok Me 27:24, Wok Me 28:16,23 †† 23:15 Wok Me 25:3

‡ 23:27 Wok Me 21:30-33, Wok Me 22:25-27 ††† 23:28 Wok Me 22:30 ††† 23:29 Wok Me 18:14-15 § 23:30 Wok Me 24:5-8

rino rerinraha ripkagien mhə tukwe. In i nəgkiariien səiou sampam.”

³¹ Kurirə irə naruagən me ho nəkwai iəmə asori səvənraha, mhəuvehi Pol ia nəpin, mhəuvehi mhəuvən mheste nari fwe kwopun nəha Antipatris. ³² Kini rakwakwi irə, irəha səməme kamhəvən a, hərərig mamhəuvən fwe nimwə səvəi naruagən me. Naruagən me səməme kamhəkure ia hos me, irəha əpa həuvehi Pol mamhəuvən. ³³ Nəpin irəha hapirapw fwe Sisaria, mhəuvən ti Filiks, mhəuvei pen nəkukuə nəha iəmə asori səvənraha rimərai, mhəmri pen mwi Pol ia rəgi Filiks. ³⁴ Filiks rəvsini nəkukuə nəha, marə mərəs pen Pol i mə, “Ik iəmə pəku?”

Miregi Pol rini mə, “Imwak fwe profens nəha Silisia.”

Miregi Filiks ³⁵ rini mə, “Nəpin nərmama səməme kamhəni ərəha ik tuhəuvehe, iou takregi ik tikini irapw nəgkiariien səim.” Nənə Filiks rini pen ti səvənhi naruagən me mə tuhəuvehi puvnimwə Pol ia nimwə asori sə Herot rino fwe kupwən, † nənə mhərer tukuahag.

Nəkur Isrel hərəer ia nəmri Filiks, mhəni ərəha Pol

24 Nəpin krirum rukurau, nənə pris asori anan Ananaeas reiwaiu pehe ia Sisaria irəha nəmə asori me nepwin səvəi nəkur Isrel mine iərmama riti səvəi nəgkiariien nəghin nə Tetalas. Irəha həuvehe mə tuhərer ia nəmri Filiks, mhəni irapw nəfe nəha Pol rino rerinraha ripkagien mhə tukwe. ² Kəkwein Pol ruvni mwə pehe, nənə Tetalas rani irapw nəgkiariien səvəi nəkur Isrel ti Filiks i, mamini mə, “Ti nəri nə mə ikamərimənu amasan ia kimaha, iahamarə əpwəmwis ia nəmərinuien. Ikinəmri amasan narimnari me ripik mo narəien səkimaha nəkur Isrel ruvehe mamasan mwi. ³ Iəmə asori Filiks, ia nəpin me rərimaha ragien ti narimnari me nəha ikamo, iahaməni tanak tukw ik. ⁴ Iou iapkokeikei mhə mə takouraha nəpin səim, mətə iakase ik mə tikapi kimaha, mətərig ro ia nəgkiariien kwakwa səkimaha. ⁵ ††Kimaha iahətoni mə iəmə i, in iəmə ərəha riti. Ia kwopun me pam rarukwumen nərəhaien, mamə nəkur Isrel kamhəski irəha me. In iəmə asori riti səvəi nərmama me nəha hənati irapw ia nəfwakiiien atukwatukw səkimaha, mamhesi pen iəmə Nasaret nəha. ⁶ †Nəpin riti in raməmwur mə trəui loa səkimaha, mo nimwəfwaki səkimaha ruvehe məkemik ia nəmri Kumwesən, nənə iahəkwtəmhiri in tukwe. ⁸ Trini minua ikəres pen iəmə i, ikukurən niregiiien raməgkiari ia narimnari me pam i iahaməni irə.” ⁹ Nənə nəkur Isrel hasitu ia Tetalas, mhəni mə narimnari me nəha Tetalas rani ro nipərhiienien.

¹⁰ Ia nəpin nəha Filiks ranuanu pen m Pol mə trəgkiari. Nənə Pol rini mə, “Iou iakukurən amasan mə nuk ripik ik iəmə asori sə iakaməkiri nəgkiariien səvəi nəkur Isrel ia kwopun i. Ro pen rərik ragien mə takini

irapw nəgkiariien səiou ia nənimem. ¹¹ ††Ikukurən nətəien mə ripkəpi raka mhə ihi nəpin twelef iou iakiməutə pen fwe Jerusalem mə takəfwaki. ¹² Ia nəpin nəha nəkur Isrel həkətəni mhə iou iakamousari m iərmama riti. Həkətəni mhə iou iakarukwumen nərəhaien riti ia nimwə səvəi Kumwesən uə ia nimwəfwaki me səvənraha uə ia kwopun me fwe ia taon. ¹³ Nəgkiariien me i kamhəni ia nirak təkwtəkwuni rəknekin ti nirəha mə tuho ikətəni mə nipərhiienien. ¹⁴ ††Mətə nəri takini pehe tukw ik i ro nipərhiienien. Iou iərmama riti iakamərer pen ia kuse nəfwakiiien i kani mə Suatuk səvəi Iesu. Ia suatuk nəha iakaməfwaki pen m Kumwesən səvəi kaha kupwən me səkimaha. Irəha i kamhəni mə suatuk nəha suatuk ikou. Mətə iou iakani nipərhiienien ia nəgkiariien me pam kimərai pen ia Loa səvəi Moses mine nəkukuə me səvəi profet kupwən me. ¹⁵ †††Iakaməmri pen əknekin nətərigien səiou ia Kumwesən mameitenhi rəmwhen mwi ia nəmə me i mə ti nəpin riti in ro nərmama səməme həuvamhə hətui mwi, nəkur amasan mine nəkur ərəha. ¹⁶ †††Mo pen ia nəpin me iakamousari məpwəh noien nari riti sə tro iakregi fwe ia rərik mə iakino nərəhaien ia nəmri Kumwesən uə ia nəmri nərmama. ¹⁷ ††Ia nuk me nepwin iapkevən mhə fwe ia Jerusalem. Kurirə irə iakevən ikin mə takuvei pen narimnari me nepwin m Kumwesən, nənə muvei pen mwi mane trasitu ia nərmama me səiou nəkur Isrel. ¹⁸ †††Iakevən fwe nimwə səvəi Kumwesən mə tako narimnari me nəha. Nəpin iakevən mo pam nəfe Loa səvəi Moses rani ti noien iou iakəmher ia nəmri Kumwesən, nəkur Isrel me nepwin hətə iou. Nərmama me həpwəh nipikien kimaha minraha, nurigrigien asori riwən. ¹⁹ †††Mətə nəkur Isrel me nepwin səməme həuku pen fwe Esia, irəha mwi fwe nəkwai nimwə nəha. Trini minua irəha hənətə iou iakino noien ərəha ramasan pwəh həuvehe mhərer ia nənimem, mhəni irapw. ²⁰ Mə rekəm pwəh nəmə me i həni irapw tukw ik i nəfe iakino ripkatukwatukw mhə hənətəni ia nəpin nəha iakamərer ia nəmri nəmə asori me səvənraha. ²¹ ††Mətə niemaha rəpi irəha ti nəgkiariien kuatia a i iakiməni. Nəpin iakamərer ia nəmrinraha, iakəgkiari asori, mini mə, ‘Ipwet, iakamərer ia nəmrinraha mə tihəkiri nəgkiariien səiou, ti nəri nə mə iakani pərhiien mə nərmama səməme həuvamhə tuhətui mwi.”

²² †††Filiks rukurən amasan suatuk nəha səvəi Iesu. Ro pen ro sampam ia nəgkiariien, mini mə, “Nəpin Lisias, iəmə asori səvəi naruagən me, truku pen fwe Jerusalem meiwaiu pehe i, iakini irapw nətərigien səiou ia nəgkiariien me i səkimiaha.” ²³ ††Nənə Feliks rini pen ti iaruagən riti səvənhi mə, “Tikətui amasan ti iərmama i, mətə ikukurən nuvehi rakaijen jen ia rəgin, məseni in pwəh ravən auər a kwopti. Trini minua in me nepwin həuvehe mə tuhasitu irə, tikəpwəh niniseien irəha.”

† Herot sə rousi əpune nəkwərəkwarha me nəpin Iesu rətui irə, ruvəmhə raka. Mətə Herot nəha in nəha rino nimwə asori riti fwe Sisaria. Nənə nəpin Pol revən fwe ikin, nimwə nəha rəmwhen ia nimwə səvəi Provens. Kavmen ramowok fwe ikin. Nipəri nimwə nəha rəmwhen mwi ia kalapus. †† 24:5 Wok Me 17:6 † 24:6-7 Wok Me 21:28-30

†† 24:11 Wok Me 21:17 †† 24:14 Wok Me 24:5 ††† 24:15 Jon 5:28-29 ††† 24:16 Wok Me 23:1 § 24:17 Rom 15:25-26, Kal 2:10 §† 24:18 Wok Me 21:26-27 ††† 24:19 2Tim 1:15 §† 24:21 Wok Me 23:6 §†† 24:22 Wok Me 23:26 §† 24:23 Wok Me 27:3, Wok Me 28:16,30

Pol rægkiari m Filiks mine Trusila

²⁴ Næpin nepwin rukurau, Feliks ruvehe irau pran sævänhi nëghin në Trusila. In pran Isrel. Filiks ræhi pen nægkiariien më Pol truvehe. Nænë in riregi Pol rægkiari ia nahatætäien ia Iesu Kristo. ²⁵ Mætë næpin Pol ramægkiari ia noien atukwatukw, mine noien së iærmama räsisæg noien æræha ia nimiruien sævänhi, mine næpin së rauvehe Kumwesän trækiri nærmama ti noien me sævänraha, Filiks rehekir, mini pen ti Pol i më, "Tækwtækwuni næmwhen. Tiko mevän. Ti næpin riti, säiou wok riwän, iakækwein mwi ik." ²⁶ Ia næpin mwi nëha, Filiks ramætërig më rosi Pol truvei pen mane min më träsëni in rier ia kalapus mamevän. Ro pen ramækwein Pol ia næpin me, mamægkiari irau min.

²⁷ †Nuk këru rukurau, nænë Filiks ræpwäh wok së rauvehi, mætë ræpwäh Pol ramëmak ia kalapus, ti næri në më rokeikei më tro nækur Isrel hægëgi ramasan tukwe. Nænë Posias Festas ruvehi tæmwheki Filiks.

Pol rinuä trevän mærer ia næmri Kig Sisa

25 Næpin Festas ruvehe ia profens sævänhi, muvehi næpin kahar fwe Sisaria, nænë mier mutë pen fwe Jerusalem. ² ††Ia kwopun nëha pris asori me mine næmë asori me sæväi nækur Isrel kamhëni æræha Pol, mamhæres Festas i më ³ †trasitu ia niræha mæri Pol rutë pehe ia Jerusalem. Iræha hænërai sun raka më tuhærkwafë ia suatuk, mhousi æpune in. ⁴ Mætë Festas rini më, "Pol fwe Sisaria ia kalapus. Ripko mhë tui, iou iakrërig mevän fwe ikin. ⁵ Ramasan më næmë asori me ia kimiaha heiwaiu mhæuvän fwe Sisaria kimaha minraha. Nænë më iæmë nëha rino nari riti ræræha, pwäh iræha hëni pehe tukw iou i."

⁶ Festas rarë næpin eit uë ten iræha minraha. Kurirë ikin reiwaiu pen fwe Sisaria. Kini rakwakwi irë in revän mëkure ia kwopun së kamækiri nægkiariien ikin, nænë mini pen ti naruagän me më tuhæuvehi Pol mhæuvehe. ⁷ †Næpin Pol ruvehe, nækur Isrel sëmëme hæier ia Jerusalem mheiwaiu pehe, mhærer kuraukurau irë, mænämhëni irapw narimnari me ripik ræræha anan Pol rino, mætë ræknekün ti niræha më tuho Festas rätë më nipærhienien.

⁸ Ia næpin nëha Pol rini irapw nægkiariien sævänhi, mini më, "Iapko mhë nari riti ræræha mæru iou sæväi nækur Isrel uë loa sæväi nimwë sæväi Kumwesän, uë loa sæväi Kig Sisa."

⁹ †Mætë Festas rokeikei më tro nækur Isrel rerinraha ragien tukwe. Ro pen rini pen ti Pol i më, "Ræfo? Rerim ragien më tikutë pen fwe Jerusalem, nænë ia kwopun nëha tikærer ia nänimek më takækiri nægkiariien sëm mine nægkiariien me i kamhëni æræha ik iræ?"

¹⁰ Miregi Pol rini më, "Kwopun i iakamærer ikin, Kig Sisa rimëni më tikækiri nægkiariien sæväi sitisin me sæväi Rom ikin. Ratukwatukw më tikækiri nægkiariien säiou ia kwopun i. Ikuvæukurän amasan raka më iapko

mhë nari æræha riti, mouraha nækur Isrel i. ¹¹ Më pærhien iou iæmë æræha riti së iakino narimnari me nepwin loa sæväi nækur Rom rani më takemhë tukwe, ramasan. Iapkæres mhë ik më tikuvehi raka iou ia nemhæien. Mætë më nægkiariien sævänraha kamhëni ia nirak ro neikuæien i, iærmama riti riwän ko ruvei pen iou ia rægiraaha. Iou iakokeikei më takevän mærer ia næmri Kig Sisa pwäh in riregi nægkiariien säiou."

¹² Nænë Festas rægkiari iræha nærmama me sævänhi. Næpin hægkiari pam, rini pen ti Pol i më, "Ikini më ikoikeikei më tikætoni Kig Sisa ti nægkiariien sëm. Ramasan, takæri pen ik, tikevän mëtoni Kig Sisa."

Pol rærer ia næmri Akripa

¹³ Næpin nepwin rukurau, Kig Akripa mine kitirimëni Pernis krouvehe ia Sisaria rouevän rouætë Festas. ¹⁴ ††Krouarë ia kwopun nëha næpin ripik. Ia næpin nëha Festas rini irapw ti Kig Akripa narimnari me këno ia Pol, mini më, "Iærmama riti ia kwopun i næpin Filiks ramevän, mæpwäh rëmak ia kalapus. ¹⁵ Næpin iakevän fwe Jerusalem, pris asori me mine næmë asori me sæväi nækur Isrel hæuvehe mamhëni æræha in, mamhæres iou më takousi æpune. ¹⁶ Mætë iakini pen ti niræha i më naræien sæväi nækur Rom ropë. Trini minua këni iærmama riti më rinæru iou loa, ko iapkæsëni akwaukw mhë in më tukousi æpune. Takamækeikei mukupwän mousësimwin in mine nærmama sëmëme kamhëni æræha in ia kwopun kuatia. Iærmama nëha tramækeikei muvehi næpin sævänhi pwäh in trini irapw nægkiariien sævänhi ia nikaren sæväi nægkiariien me nëha nærmama kamhëni æræha in iræ.

¹⁷ Ro iamihni irë, næpin iræha hæuvehe i, iapko mhë tanpen irë, mætë rakwakwi irë iakevän mëkure ia kwopun kamækiri nægkiariien ikin, nænë mini pen ti naruagän me më tuhæuvän mhæuvehi iæmë nëha mhæuvehi mhæuvehe. ¹⁸ Næpin nærmama sëmëme kamhëni æræha Pol hæskämter, nætërigien säiou më iræha tuhëni irapw narimnari me nepwin së ræræha anan in rino. Mætë hæpko mhë iamihni. ¹⁹ ††Iræha hæskämter, mamhousari iræha min ti næresien me nepwin ia nikaren sæväi næfwakiiën sævänraha, mamhousari mwi ti iærmama riti nëghin në Iesu. Ruvamhë, mætë Pol rini më rinætui mwi ia nemhæien sævänhi.

²⁰ †Næpin iakregi nægkiariien me nëha, iakuvæirei më takæfætoni nipærhienien irë. Ro pen iakæres pen iæmë i më 'Rerim ragien më tikevän fwe Jerusalem, nænë takækiri nægkiariien sëm mine nægkiariien sævänraha fwe ikin?' ²¹ Mætë Pol rini më rekäm. In rokeikei më tramo a ia kalapus pwäh Kig Sisa riregi nægkiariien sævänhi, mëkiri. Ro pen iakini pen ti nærmama me säiou më tuhætui amasan tukwe fwe ia kalapus meste takæri pen revän ti Kig Sisa."

²² Næpin Festas rini pen pam, Akripa rini pen tukwe in më, "Iou mwi iakokeikei më takregi iæmë nëha rægkiari."

† 24:27 Wok Me 25:9 †† 25:2 Wok Me 24:1, 25:15 † 25:3 Wok Me 23:15 †† 25:7 Wok Me 24:5-6,13 †† 25:9 Wok Me 24:27

††† 25:14 Wok Me 24:27 ††† 25:19 Wok Me 18:15 § 25:20 Wok Me 25:9

Miregi Festas rini mā, “Ramasan, pwəh trakwakwi ikregi.”

²³ †Kini rakwakwi irə, nukupwəniēn asori riri Akripa mīne Pernis mīne nāmā asori me sāvai naruagən me mīne nāmā asori me sāvai taon nāha həuvnimwə ia nəkwaī nimwə sə kamregi nəkariēn ikin. Nənə Festas rini pen ti nərmama me sāvənhi mā tuhəuvehi Pol mhəuvnimwə pehe. ²⁴ ††Nəpin Pol ruvnimwə pehe, Festas rini mā, “Kig Akripa mīne kitaha pam ia kwopun i. Hiətə iāmā i. Nəkur Isrel me pam fwe Jerusalem kamhəni pehe tukw iou i, mamhəni asori mā takaməkeikei mousi əpune. Nənə kurirə ho mwi iamīnhi ia kwopun i Sisaria. ²⁵ Mətə iapkətə mhə nari riti rino rərəha mā tukousi əpune in tukwe. Nənə ti nəri nə mā rinokeikei mā trevən fwe Rom pwəh Kig Sisa rəkiri nəkariēn sāvənhi, iakuə takərhi pen i revən, ²⁶ mətə iou iakreirei mā takrai pen nəfe ia nəkukuə ia nikaren sāvai iāmā i, mərhi pen i, revən ti Kig Sisa. Ro pen iakuvehi iāmā i, muvehe, mərpi irapw in ia nanimem, Kig Akripa, mīne ia nəmriēniaha pam. Iakuə nəpin səregi, mhəkiri pam nəkariēn sāvənhi, tihəuvei pehe nətərigien riti miou pwəh iakrai pen ia nəkukuə. ²⁷ Trini mīnuə iakərhi pen iərmama riti sə raməmak ia kalapus revən ti iāmā asori səkitaaha, mətə iakrai pen atukwatukw mhə nəfe nāha loa in rinərui, tukw iou iakregi ripkatukwatukw mhə.”

Akripa rəsēni Pol mā trəgkiri

26 Akripa rini pen ti Pol i mā, “Iakəsēni ik, ikini nəkariēn səim.” Nənə Pol ruvehi utə rəgin mīnani irapw nəkariēn sāvənhi, mīnamini mā, ² “Kig Akripa. Iakamərər ia nanimem ipwet mā takini irapw nəkariēn səiou ti nəkariēn me pam i nəkur Isrel kamhəni ərəha iou irə. Rerik ragien, ³ ti nəri nə mā ik ikukurən amasan narəien sāvai nəkur Isrel mīne nousariēn me sāvənraha. Ro pen iakase ik tiko nətərigien səim rəpwəmwis, mətərig ia nirak.

⁴ Nəkur Isrel me pam həukurən amasan narəien səiou. Nəpin iakinamouihī, iakamarə kīmaha mīnraha fwe imwak ikin. Kurirə ikin iakamavən kīmaha mīnraha fwe ia Jerusalem. ⁵ †Irəha həuvəukurən raka iou fwe kupwən. Mə rerinraha ragien ti nīniēn, tuhəni iou mā pərhiēn iakinərə ia narəien sāvai Farisi me. Farisi me həskai ti Loa sāvai Moses mhəpi raka təmwei nəfwakīēn me nepwīn səkīmaha nəkur Isrel. ⁶ ††Nənə təkwtək-wuni iakamərər ia kwopun i mā tikəkiri nəkariēn səiou, ti nəri nə mā iakaməmri pen əknekīn nətərigien səiou ia promes nāha Kumwesən riməni pen ti kaha kupwən me səkīmaha. ⁷ Promes nāha kwənəkwus me twelef səkīmaha kamhəmri pen əknekīn nətərigien sāvənraha irə, mamhəfwaki skai ia nəpin mīne ia ran, mamheitenhi mā tuhəuvehi. Promes əpa nāha, Kig Akripa, ti nəri nə mā iakaməmri pen əknekīn nətərigien səiou irə, nəkur Isrel me i kamhəni ərəha iou. ⁸ Kīmīaha i, Kumwesən rukurən noien nərmama

səməme həuvamhə hətui mwi. Rəfo rəknekīn tukumīaha ti nīniēn nīpərhiēnien irə?

⁹ ††Fwe kupwən, iou mwi rerik ramrhi mā takaməkeikei mo narimnari me nepwīn, mouraha nəghi Iesu, iāmā Nasaret. ¹⁰ In nāha noien səiou sə iakinamo fwe ia Jerusalem. Pris asori me həməuvei pehe nasoriēn miou, nənə iakəkwtəmhirī nərmama sāvai Iesu həkik, muvehi puvnimwə irəha ia kalapus. Nəpin kamhəni mā tukousi əpune irəha, iou mwi iakini mā ratukwatukw, pwəh housi əpune. ¹¹ Nəpin ripik iakamousi irəha fwe ia nəkwaī nimwəfwaki me sāvai nəkur Isrel, mamousari mā tako irəha həni ərəha Iesu. Iakaməmwəki pik irəha. Ro pen iakamevən mwi fwe ia taon me isipwīn mā takometə irəha.

¹² Nəpin riti pris asori me həuvei pehe nasoriēn miou, mhərhi pen iou mā takevən fwe Tamaskes. ¹³ Kig Akripa, fwe ia suatuk, ia kurkwai nəpin ia ran, iakətə nukuraanien ruku pen ia nīmagouagou, mēhiəpwīn iou mīne nərmama me səməme haməkurirə ia nirak. Raməhiarpw pik mēpi raka meri. ¹⁴ Ia nəpin nāha kīmaha pam iahəmwei ia tiprənə, nənə iakregi reri iərmama riti rəgkiri pehe miou ia nəkariēn Hipru, mīni mā, ‘Sol, Sol, rəfo ikamometə iou? Ikamo a nəmīsəien mik. Ikəmwhen ia kau nāha nəpin iāmā asori sāvənhi raməpi ia nei əhiə, ramerukw kurirə nisun, nei əhiə raməpi.’

¹⁵ Miregi iakini mā, ‘Iāmā asori, ik sin i?’

Miregi Iərimənu rini mā, ‘Iou i Iesu sə ikamometə.

¹⁶ Mətə tiko miskəmter, mərər ia nisum mi. Iou iakier pehe tukw ik i iamīnhi irə mīnuə takuvehi utə ik, ikuvehe mo iərmama sə ramo tukwini nari miou. Tikaməkeikei mīni irapw ti nərmama me narimnari me sə iako ikətoni ipwet mīne narimnari me sə tako ikətoni. ¹⁷ Takuvehi raka ik ia rəgi nəkur Isrel mīne ia rəgi nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel. Iakamərhi pen ik ti nirəha i. ¹⁸ †††Tikaməkeikei mevən mo nənimenraha rukuraan. Pwəh həpwəh nəpitəvien, mhərari, mhəuvehe ti nukuraanien. Pwəh həpwəh niskaiēn sāvai Setan, mhərari, mhəuvehe ti Kumwesən. Nənə Kumwesən trenouenou noien ərəha me sāvənraha, nənə irəha tuhəuvehi kwopun riti sāvənraha irəha nərmama me i Kumwesən raməmri əpə irəha mā irəha nəkur ikinan me sāvənhi, ti nəri nə mā kamhəhatətə ia nirak.’

¹⁹ Ro iamīnhi irə, Kig Akripa, iakəpwəh nəruīēn vison nāha ruku pen ia neiāi. ²⁰ †††Mətə iakukupwən fwe Tamaskes, nənə fwe Jerusalem, mīne ia kwopun me nepwīn mwi fwe ia tənə Jutia, mīne ia tənə me sāvai nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel. Iakəvisau irapw mā nərmama me tuhaməkeikei mhərərig ia noien ərəha me sāvənraha, mhəuvehe ti Kumwesən, mho noien amasan me səməme tuhəhatən pen mā irəha həuvərərig pərhiēn ia rerinraha. ²¹ †Nənə ti noien nāha iakamo, nəkur Isrel me i həkwtəmhirī iou fwe ia nimwə sāvai Kumwesən, mamhousari mā tuhousi əpune iou.

† 25:23 Mat 10:18, Mak 13:9 †† 25:24 Wok Me 25:2,7, Wok Me 22:22 ‡ 26:5 Fil 3:5-6 †† 26:6 Wok Me 23:6, 28:20

‡ 26:9 Wok Me 8:3 ††† 26:18 Aes 35:5, Aes 42:7,16, Efes 2:2, Kol 1:13, Wok Me 20:32 ††† 26:20 Mat 3:8 § 26:21 Wok Me 21:30-31

22 Mætə Kumwesən ramasitu ia nirak ia nəpɪn me. Ro pen iakamərer ia kwopun i ia nəmrimiaha ipwet, maməvisau m nəmə asori me mine nəmə auər a me. Nəgkiariien i iakani rɪpko mhə nəgkiariien əpə riti, mætə iakani a narimnari me səməme profet me mine Moses həməni kupwən mə tuko. 23 †Irəha həməni mə Kristo traməkeikei miregi nəmisəien, memhə, mukupwən ia nərmama me pam mətui mwi ia nemhəien, nənə məvisau irapw nəgkiariien amasan sə trəhiəpwin nəkur Isrel mine nərmama rɪpko mhə irəha nəkur Isrel.”

24 Nəpɪn Pol rani irapw nəgkiariien səvənhi iamɪnhi irə, Festas rəgkiari asori, mɪni mə, “Pol ikamarməri. Nukurənien me rɪpik kinahatən ik irə hamo ik ikamarməri.”

25 Mætə Pol rini mə, “Festas, iəmə asori, iakəpwəh narməriien. Nəgkiariien me i iakani ho nɪpərhienien anan. 26 ††Kig Akripa, ikukurən narimnari me i. Ro pen iakukurən nəgkiariien mik, məpwəh nehekiriien. Ia nətəien səiou rosi ikinətə pam raka narimnari me i, ti nəri nə mə həkier irapw mhə ia kwopun afafa. 27 Kig Akripa, rəfo? Ikamini nɪpərhienien ia profet me səvəi nəkur Isrel? Iakukurən mə ikani nɪpərhienien ia nirəha.”

28 Miregi Akripa rini pen ti Pol i mə, “Ikukurən mə ia nəpɪn ouihi kwərha ko ikuvi iou iakuvehe mo iou Kristin?”

29 Miregi Pol rini mə, “Iakəpwəh nəfwaki penien m Kumwesən tukw ik əpa, mətə tukumiaha pam i hi-amətərig ia səiou nəgkiariien ipwet. Iakaməres mə nəpɪn ouihi uə nəpɪn əpwəmwis, kimiaha pam tihəuvehe mhəmwhen ia nirak. Jen me i a sə kinərihi iou irə, iakəpwəh nokeikeiien mə tukərihi kimiaha irə.”

30 Ia nəpɪn nəha Kig Akripa mine Festas mine Pernis mine nərmama səməme kamhəkure irəha mɪnrəha həkəmter, 31 †mhəier. Nəpɪn həier pam, həni pen ti nirəha me i mə, “Iəmə nəha rɪpko mhə nari riti sə tukousi əpune in tukwe uə tukuvehi puvnimwə in ia kalapus tukwe.” 32 ††Nənə Akripa rini pen ti Festas i mə, “Rɪpkəpwəh a nəsien mə Kig Sisa trəkiri nəgkiariien səvənhi, səsəni rier irapw ia kalapus mamevən.”

Nəmə Asori me hərhi Pol mə trevən fwe Rom

27 ††Nəmə asori me həni mə kimaha tahəputə ia nɪtətə riti, mhəuvən fwe Itali. Irəha həuvehi Pol mine nərmama nɛpwin səməme kamhəmək ia kalapus, mhəuvehi mhəuvei pen ia rəgi iaruaɡən riti nəghin nə Julias. In rasori ia naruagən me irəha hantret. Kani irəha mə Naruaɡən me səvəi Kig Sisa. 2 ††Nɪtətə riti sə ruku pen fwe Antramitiam muvehe mɪnamevən fwe kwopun me fwe Esia. Iahəputə irə mhəier. Iəmə Masetonia riti sə ruku pen ia taon nəha Tesalonəka ruvehe kimaha min. Nəghin nə Aristakas. 3 ††Kini rakwakwi irə iahapirapw fwe taon nəha Saeton.

† 26:23 Luk 24:44-47, 1Kor 15:20 †† 26:26 Jon 18:20 † 26:31 Wok Me 23:29, 25:25 †† 26:32 Wok Me 25:11 †† 27:1 Wok Me 25:12 ††† 27:2 Wok Me 19:29, Kol 4:10, Flm 24 ††† 27:3 Wok Me 24:23

Julias rerin rəpou ti Pol, məseni in ruvarei mətəni in me nɛpwin. Nənə irəha hasitu irə. 4 Nəpɪn iahəputə mwi ia nɪtətə səkimaha mhəier ia kwopun nəha, iahaiu tegin nɪkare tənə əmweris nəha Saepas, ti nəri nə mə nɪmətəgi raməpwi nɪtətə. 5 Iahəpi simwin ia təsi nəha iruə ia profens mi nəha Silisia mine Pamfilia. Kurirə ikin iahəiwaiu pehe ia taon nəha Maera ia profens nəha Lisia mhəuvarei. 6 Ia kwopun nəha iəmə asori səvəi naruagən me rətəni nɪtətə riti sə ruku pen fwe Aleksantria minamevən fwe Itali. Nənə ruvei pen kimaha irə.

7 Nɪtətə nəha ramaiu məru. Nəpɪn rɪpik rukurau, nənə iahəməmwur mhəpirapw iruə ia taon nəha Nitas. Mətə ia kwopun nəha nɪmətəgi riskai. Ko nɪtətə rɪpkər-er mhə. Ro pen iahaiu tegin tənə əmweris nəha Krit, mhəkukurau ia poen nəha Salmone. 8 Iahəmewur, mhaiu, mhesi pen nɪkare Krit, mhəuvehe ia kwopun riti kani mə Pasis Amasan ipaka ti taon nəha Lasea. 9 Ia naiuien səkimaha iahənouraha raka nəpɪn rɪpik. Rɪpko mhə nəpɪn amasan ti nɪrɪpɪn penien naiuien səkimaha mamhəuvən, ti nəri nə mə nəpɪn asori səvəi nəkur Isrel kani mə Nəpɪn Kauvehi Raka Nərhəhaien Irə 9ruvəukurau raka. Nəpɪn səvəi nɪmətəgi ruvəuvehe ipaka. Ro iamɪnhi irə Pol rəgkiari pen m nərmama, mɪni mə, 10 ††Nərman, trini minuə saməsua mamhəuvən, iakətə mə narimnari me rɪpik trəmwhenimw. Rɪpko mhə kago əpa mine nɪtətə, mətə tukouraha mwi nɪmɪruien me səkitaha.” 11 Mətə iəmə asori səvəi naruagən me rɪpkətərig mhə ia nəgkiariien səvəi Pol, mətə ramətərig ia kaptən səvəi nɪtətə mine iəmə i səvənhi nəha nɪtətə. 12 Nənə ti nəri nə mə rəknekin ti nɪtətə me mə tuhərer ia pasis nəha ia nəpɪn səvəi nəkwieien, nərmama me həkier ia nɪtətə səkimaha hokeikei mə tahəier ia kwopun nəha, mharkut mə ko iaheste Finiks, pasis riti mwi fwe Krit sə raməti pen saotwes mine notwes. Həni mə pwəh nɪtətə səkimaha rərer afafa fwe ikin meste nəpɪn səvəi nəkwieien rukurau.

Nimətəgi asori rousi nɪtətə

13 Nəpɪn mətəgi natogə rərer, mavən ouihi a, kru me səvəi nɪtətə səkimaha həregi mə rosi ko haiu mhestə Finiks. Ro pen həuvehi utə aean sə hənəsə irapw i raməkwtəmhiru nɪtətə. Nənə iahəier, mhaiu parei a, mamhesi pen nɪkare tənə əmweris nəha Krit. 14 Mətə rɪpko mhə tui, mətəgi asori riti kani mə Nɪpərapu riskəmter muku parei, 15 muəsi nɪtətə, məkəkini nɪpəsəgin. Iaharkut mə tahəkəkini nɪtətə, raiu atukwatukw, mətə rəknekin. Ro pen iahəpwəh, mhəmək pen ia nɪmətəgi, mamhəuvən. 16 Iahəuvən ipaka ti tənə əmweris ouihi nəha Kaota, mhaiu tegin. Ia kwopun nəha kru me həmewur mhəuvehi utə kwəti bot səvəi nɪtətə. 17 Nəpɪn həuvəuvehi utə raka kwəti bot nəha mhəmri amasan, hosə irapw nəkwus rukurau irapw ia nɪtətə mutə pehe ia nɪkaren. Həvi tərini mə trəkwtəmhiru nɪpwrai nɪtətə. Kurirə ikin həkier mə nɪmətəgi trouini ərori pen nɪtətə ia nɪmaha fwe ia

§ Əvsini mwi Lev 16:30; 23:27-28, Nam 25:9. †† 27:10 Wok Me 27:22

kwopun riti kani mā Sirtis. Ro pen həvi əse nivən, mhəmak pen ia nīmətagi mamhəuvən. ¹⁸ Nīmətagi nəha rasori pik, mauəsi pik kīmaha. Ro pen rakwakwi irə kru me hənəmərarki irapw kago me. ¹⁹ Kīni neis irə, həuvehi nore nitətə me ia rəginraha, mhərarki irapw. ²⁰ Ia nəpin me rīpik, iahəpkətə mhə meri ia ran mīne kəməhau me ia nəpin. Mətəgi nəha ramavən a, mamousi kīmaha. Ro pen iahəregi mā na tahemhə pam.

²¹ Ia nəpin nəha tui kwopti, kīmaha pam iahəpkani mhə nari. Nənə Pol rərer ia nəmrimaha mīni mā, "Nərman, hiəpkətərig iou. Səpkəpwəh a nəputəien ia nitətə i, mhəier ia Krit, ko ramasan. Ko narimnari me həkərahə mhə, mhəmwhenimw iamīnhi. ²² †Mətə təkwtəkwuni iakani pehe tukumiaha i mā tihəpwəh nehekīrien. Kīmiaha riti tripkouraha mhə nīmīruien səvənhi, mətə nitətə a trəmwhenimw. ²³ Kumwesən sə iakaməfwaki mīn in səvənhi iou. Nərīneiv ia nəpin age-lo riti səvənhi rier pehe tukw iou, ²⁴ ††mīni mā, 'Pol tikəpwəh nehekīrien. Tikaməkeikei mərəer ia nəmri Kig Sisa fwe Rom. Ətə ro. Kumwesən ramasan tukw ik. Truvehimīru ik kīmiaha nərmama me pam ia nitətə i.' ²⁵ Ro iamīnhi irə, nərman, tihəpwəh nehekīrien. Iakahatətə ia Kumwesən səiou. In truvehimīru kitaha pam i rəmwhen atukwatukw agelo nəha səvənhi rīmāni pehe tukw iou i. ²⁶ †Mətə tsaməkeikei mhaiu mhəuvehi pekīn nīmaha ia tənə əmweris riti."

²⁷ Nīmətəgi asori nəha rousi kīmaha, məpwi irapw kīmaha ia nəkwai təsi nəha kani mā Təsi Atrias. † Nəpin səro fotin irə, ia kurkwai nəpin, kru me rerinraha rirhi mā rosi iahənamuvehe ipaka ti tənə riti. ²⁸ Ro pen irəha hosə irapw kwənəkwus riti let raməgher pen ia nusvenhin, mhətoni mā təsi reiwaiu rəmwhen ia toti sefen meta. Həfwini ouihi a, mhosə irapw mwi, mhətoni mā təsi reiwaiu rəmwhen ia twenti eit meta. ²⁹ Irəha həhekīr mā kamo nitətə səkimaha rouini ərori pen ia nīmaha riti. Ro iamīnhi irə həuvən fwe kurirə ia nitətə, mhosə irapw aean kefə tuhəvi tərini nitətə, mamhəfwaki mā trīran akwauakw. ³⁰ Ia nəpin nəha kru me hokeikei mā tuhəivə raka ia nitətə mhap. Harhīr irapw kwəti bot ia təsi, mamheikuə mā tuhəuvən fwe nīpəsegi nitətə, mhosə irapw aean me nepwīn mwi tuhəvi tərini nitətə. ³¹ ††Mətə Pol rīni pen ti iəmə asori səvəi naruagən me mīne naruagən me səvənhi mā, "Nəmə me nəha tuhəmo a ia nəkwai nitətə. Kamo Kumwesən tripkuehimīru mhə kīmiaha." ³² Ro iamīnhi irə naruagən me həuvən mhərai əmwesi nəkwus me səvəi kwəti bot, mharaka irə ramevən.

³³ Ipaka rīnamran, Pol raməkeikei mīnraha mā tuhāni nari, mamīni mā, "Ipwet səneste nəpin fotin, mətə kīmiaha hiəpkani mhə ihi nari. ³⁴ ††Ro iamīnhi irə iakani pehe tukumiaha i mā tihəməkeikei mhāni nari, pwəh rasitu ia kīmiaha. Kīmiaha riti tripkemhə mhə." ³⁵ †††Pol rīni iamīnhi irə, nənə mərəer ia nəmrinraha, muvehi bred, məfwaki mīni vivi Kumwesən tukwe, mək-

wsen, mīnamāni. ³⁶ Nənə irəha hətōni, hənəməpwəh nehekīrien. Irəha pam mwi hənāmāni nari. ³⁷ (Kīmaha pam tu-hantret-sefenti-sikis nərmama ia nəkwai nitətə nəha.) ³⁸ Nəpin hāni nari nəmwhen, həuvehi pak flaoa me fwe ia nəkwai nitətə, mhərarki irapw fwe ia təmwei təsi mā tuho nitətə rəruvərevə.

³⁹ Nəpin rīnamran, kru me həti pen mhətoni tənə riti. Həreirei mā nəfe nəha tənə, mətə hətə pasis riti nīpəkir fwe ikin. Nənə hənua ko həuvehi nitətə, mhəuvareī fwe ikin. ⁴⁰ Ro pen hərai əmwesi raka nəkwus ia aean me səməme kamhəvi tərini nitətə, həmwhenimw. Həfi raka kwənəkwus ia niveiə mi sə krouəkəkini nitətə. Həvi nivən fwe ia nīpəsegi nitətə, rutə mā nīmətəgi trəkure irə. Nənə iahənāmuven mā tahəuvareī. ⁴¹ Mətə iahəuvən ia kwopun rəkwətə ikin, mhəuvehi pekīn nīmaha. Nīpəsegi nitətə rəkəkir pen əknekīn ia nīmaha. Kurirə irə təsi rīnaməpwi ərori.

⁴² Ia nəpin nəha naruagən me kamhərai sun mā tuhousi əpune nərmama me səməme hamarə ia kalapus. Kamo heiai mhəuvareī mhap. ⁴³ Mətə iəmə asori səvəi naruagən me rokeikei mā truvehimīru Pol. Ro pen rīnise nətərigien səvəi naruagən me, marə mīni pen ti nərmama səməme həkurən neiaien mā tuhəivə irapw, mheiai, mhəuvareī. ⁴⁴ †Səməme heiai mhəreirei, irəha tuhəkurirə, mheiai pen ia nīpərpəri timpa mīne nore nitətə me nepwīn.

Pol fwe Molta

28 Nəpin kīmaha iahəuvareī amasan a, iahəregi mā tənə nəha nəghīn nə Molta. ² †Nəkur Molta hamasitu asori ia kīmaha. Irəha həse napw, mamhəni pehe tukumaha pam i mā tahəuvən mhərhiəpw irə, ti nəri nə mā nesən ramauər, nəkwieien rasori. ³ Ia nəpin nəha Pol ruvehi kuse nei mhīə, mousə pen ia napw. Snek riti sə ramahi əpune iərmama rīregi nəpənānien, rier irapw fwe ia kuse nei nəha, mahi rəgi Pol. ⁴ Nəpin nəkur Molta hətōni snek nəha raməgher pen ia rəgin, hāni pen ti nīrəha me i mā, "Hətə ro. Rosi iəmə nəha in iəmə sə ramousi əpune iərmama. Pərhien in rousari mukurau ia təsi asori, mətə kumwesən me ko həkəsēni mhə in rīmīru." ⁵ ††Mətə Pol rouniətukus pen snek nəha ia napw, mīregi ramasan a. ⁶ Nəkur Molta kamhərer mamheitenhi mā rəgi Pol trəsisi uə Pol trīmwei memhə təkwtəkwuni. Hərer əpwəmwis mamheitenhi, mətə həkətə mhə nari riti sə rərahə ro Pol. Ro pen irəha harə mhərari ia nətərigien səvənraha, mhəni mwi mā, "Kumwesən riti nəha!"

⁷ Kwopun nəha iahəuvareī ikin ipaka ti tīprənə səvəi iərmama riti nəghīn nə Puplias. In iəmə asori səvəi nərmama me ia tənə əmweris nəha Molta. In ramasan tukumaha, miri kīmaha mevən fwe imwəni, mamətui amasan tukumaha meste nəpin kahar. ⁸ Ia nəpin nəha tata səvəi Puplias ramapri a ia nīməhan səvənhi, mīregi rərahə, maməkwiē fifa, mamaiu netə. Mətə Pol ruvnimwə pehe, məmrutə rəgin mi irə, məfwaki, in ru-

† 27:22 Wok Me 27:10,31 †† 27:24 Wok Me 23:11 ‡ 27:26 Wok Me 28:1 †† Təsi Atrias nəghīn riti mwi Təsi Metiterenian.

‡ 27:31 Wok Me 27:22 ††† 27:34 Mat 10:30 ††† 27:35 Mat 15:36, 1Tim 4:4-5

§ 27:44 Wok Me 27:22-25 †† 28:2 2Kor 11:27 ††† 28:5 Mak 16:18

vehe mäsaniin. ⁹ Kurirä irä näkur Molta me pam sämame nemhäien rarä ia niräha, iräha mwi häuvehe ti Pol, nänä in ro iräha häuvehe mhäsaniin. ¹⁰ Iräha häsiai kimaha, mhäuwei pehe narimnari me ripik m kimaha. Näpin iahänamäpnäpenä irä mä tahäputä ia nitätä riti mhäier ia kwopun näha, näfe näghin riwän täni kimaha, näkur Molta häuvehi, mhämri pen ia näkwai nitätä.

Pol rier ia Molta mevän fwe Rom

¹¹ Kimaha iahäuwei mäkwä kahar fwe Molta. Kurirä irä iahäputä ia nitätä riti sä rinärkwafä fwe ikin meste näpin säväi näkwieien ruvehe mukurau. Nitätä näha ruku pen fwe Aleksantria. Kimäsegi pen näghin nä mä Kasto mine Polakis kumwesän kärü irau mwirwir mi. ¹² Iahäputä ia nitätä näha mhäier mhäuven mhapi-rapw fwe taon näha Saerakus, nänä mhäuwei näpin kahar fwe ikin. ¹³ Nänä mhäier mwi, mhäuven mhapi-rapw fwe taon näha Rejam. Kini rakwakwi irä, mätagi uritogä riskämter, nänä iahäripin mamhäuven. Näpin kärü rukurau, nänä iahäpirapw ia taon näha Puteoli. ¹⁴ Ia kwopun näha kimaha iahätöni piävitäha me nepwin. Häres pehe kimaha i mä tuharä kimaha minraha säväi näfwakiiien kuatia. Kurirä irä iahävän mämähäuven fwe ia Rom. ¹⁵ Piävitäha me fwe Rom, näpin häregi mä kimaha iahänamuvehe, häier, mhäu-vehe tukumaha, mheste maket säväi Apias mine kwopun näha kino nimwä kahar ikin kamäräku pen kamapri irä. Näpin Pol rätöni iräha, rini tanak ti Kumwesän. Rerin rägien. ¹⁶ †Iahäuven mhäpirapw fwe Rom, nänä käseni Pol ramarä in äpa irau iarüagän kuatia sä ramätui tukwe.

¹⁷ ††Näpin kahar rukurau, Pol räkwein nämä asori me säväi näkur Isrel me fwe Rom mä tuhäuvehe. Iräha häuvehe, mhousäsimwin iräha me, nänä Pol rini pen ti niräha i mä, "Piak me, iou iapko mhä nari riti, mouraha kitaha näkur Isrel, uä iapko mhä nari riti, mouraha naräien säkitaha sä kaha kupwän me hämäuwei pehe. Mätä iräha fwe Jerusalem häkwätmhiri iou, mhäuwei pen iou ia rägi näkur Rom. ¹⁸ †Näpin näkur Rom me näha hänäres raka iou näresien me ripik, hänuä tuhäfi raka räginraha ia nirak, ti näri nä mä häpkätä mhä nari riti iakino räräha tuhousi äpune iou tukwe. ¹⁹ ††Mätä näkur Isrel häni mä rekäm. Nänä iakregi mä noien näha sävänraha ramäkeikei miou. Iakäres pen iämä asori säväi näkur Rom mä ko in räseni iou iakuvehe i pwäh Kig Sisa räkiri nägkariien säiou. Iakäres pen iamihhi, mätä säiou riti nägkariien riwän takini muäsi näkur imwak me i. ²⁰ ††Kino iamihhi irä ia nirak. Ro pen iakäres mä takätä kimiaha ipwet, mägiari m kimiaha. Iakuä takini sas pehe tukumiaha i mä hänerihi iou ia jen i ti Kristo, iämä näha kitaha näkur Isrel samämri pen äknekin nätäriegien säkitaha irä mä truevehe."

† 28:16 Wok Me 24:23 †† 28:17 Wok Me 25:8 † 28:18 Wok Me 26:31 †† 28:19 Wok Me 25:11 †† 28:20 Wok Me 24:15, Wok Me 26:6-7

²¹ Pol rini pen pam, nänä iräha häni pen tukwe in mä, "Kimaha iahäpkuvehi mhä näkukuä me nepwin sä näkur Jutia hämärai, mhärhi pehe i ti niniien ik. Piävitäha me nepwin häiwän häuku pen fwe ikin, mhäuwei, mhävisau pehe ik uä hämäni äräha ik. ²² ††Mätä kimaha iahökeikei mä tahäregi nätäriegien säim, ti näri nä mä iahäukurän mä ia kwopun me pam kamhäni äräha kuse näfwakiiien näha kamini mä Suatuk säväi Iesu." ²³ Ro iamihhi irä iräha Pol härkwäpin. Nänä ia näpin näha näkur Isrel häpihä häuvehe ti Pol ia nimwä näha ramarä ikin. Nänä in rägiari minraha näpin pekän. In ramävsini Loa säväi Moses mine näkukuä me säväi profet kupwän me, mamägiari ia nitätä sä Kumwesän ramärimänu irä, mamousari mä tro iräha hätoni mä pärhien Iesu in Kristo. ²⁴ Iräha me nepwin häni nipärhienien ia näfe Pol rani, mätä nepwin häpkini mhä nipärhienien irä. ²⁵ ††Nänä ti näri nä mä nätäriegien sävänraha ripkuvehe mhä mö kuatia, iräha häpwäh mänamhäuven. Nägkariien sampam Pol rini pen ti niräha i, in i mä, "Nägkariien sä Nänimwin Ikinan rimäuwei pen m Profet Aesea fwe kupwän mä trini irapw ti kaha kupwän me säkimiaha in ratukwatukw a. ²⁶ Kumwesän rimäni pen ti profet i minuä:

'Evän mini irapw ti närmama me i,
mä iou Kumwesän iakamini mä,
Tihäregi, mhäregi, mhäregi, mätä ti näpin riti tihäp-
kregi sas mhä.

Tihätöni, mhätöni, mhätöni, mätä ti näpin riti tihäp-
kätä sas mhä.

²⁷ Tro iamihhi irä, ti näri nä mä reri närmama me i ru-
väskai raka.

Hänäsisäg raka ia näkwäreginraha mine nänimenra-
ha.

Mätä trini minuä häpwäh noien iaminha irä,
näfe näghin tuhäukurän nätoniiien ia nänimenraha
nänä mhäregi ia näkwäreginraha,
uä tuhäukurän ia rerinraha,
nänä mhärari mhäuwei tukw iou, nänä tako iräha
häuvehe mhäsaniin."

²⁸ §Pol rarä mini mwi mä, "Kimiaha tihämäkeikei
mhäukurän näri. Kumwesän rauvehimiru närmama
me sämame kamhäni nipärhienien ia Iesu. Nägkariien
sä ramävisau irapw i ruvavän raka ti närmama ripko
mhä iräha näkur Isrel. Iräha tuhäätärieg irä."

²⁹ §†Pol rarä fwe ikin nuk kärü ia nimwä riti sä
ramäräku pen, mamapri irä, mamäsevör ia nimwä
sävanhi ti närmama me pam sämame hämäuwei tuk-
we. ³¹ §††In ramävisau irapw nitätä sä Kumwesän
ramärimänu irä, mamahätän närmama ia nägkariien
amasan säväi Iesu Kristo, Iärimänu säkitaha. Näpin
Pol ramägiari, in ripkhekär mhä. Iärmama riti riwän
rinise in.

††† 28:22 Wok Me 24:14 ††† 28:25 Mat 13:14 § 28:28 Sam
67:2, Luk 3:6, Wok Me 13:46, 18:6 §† 28:29-30 Wok Me 28:16
§†† 28:31 Wok Me 28:23

Rom

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Pol ramavən maməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo ia kwopun me. Navənien səvənhi səro kahar irə rino sampam nənə in rirai nəkukuə i revən ti nakalasia me fwe Rom ia nuk 56 uə 57. Ia navənien səvəi Pol in rokeikei mə trukupwən mevən fwe Jerusalem nənə mevən mwi fwe taon Rom mine tənə Spen. In rirai nəkukuə i mə irəha tuhəpnəpənə ti nuveheien səvənhi. Nægkiariien asori ia nəkukuə i in i natukwatukwien. Pol ramahatən ia nəkukuə i mə: 1) iərmama riti riwən ratukwatukw; 2) Iesu Kristo əpa in ratukwatukw, məmher; 3) trini minuə səni nīpərhienien ia Iesu Kristo, in truvehi raka kitaha ia niskaiien səvəi nərəhaien, nənə muvei pehe nimiruien vi m kitaha, nənə mo kitaha satukwatukw ia nəmri Kumwesən; 4) kitaha nakalasia me tsaməkeikei mharə ia narəien sə ro ikinan sə Kumwesən rokeikei.

Nægkiariien sə rakupwən

1 †Iou Pol. Iou iərmama riti sə iakamo tukwini nari m Iesu Kristo. Kumwesən rinəkwein iou mə aposol, nənə məmri karen iou mə iou iərmama takəvisau irapw nəgkiariien amasan səvənhi. ² ††Nægkiariien amasan i, in ruvəni raka tui ia nəgkiariien me səvəi profet me səvənhi səməmə kamharə ia Nəkukuə Ikinan. ³ †Nægkiariien amasan nəha raməgkiari ia Tini, in nəha Iesu Kristo Iərimənu səkitaha. In riməuvehe iərmama riti riməuku pen ia kwənək-wus səvəi Kig Tevit. In rimamhə nənə Kumwesən rahatən mə in Tini atukwatukw nəpən ro in rətui mwi ia nemhəien səvənhi ia niskaiien səvəi Nənimwīn Ikinan. ⁵ ††Ia Kristo, Kumwesən ro ramasan m kimaha, muvei pehe wok amasan m kimaha mə kimaha aposol me. Riməuvei pehe wok i m kimaha mə tahəkwein ia nər-mama ia tənəmtənə me pam mə tuhəni nīpərhienien irə, mho nəkwən. Nənə nəpən irəha kamho iamīnha irə, mamhəuvehi utə nəghi Iesu. ⁶ Wok i rineste kimiaha mwi. Kimiaha nər-mama Kumwesən rinəkwein ia kimiaha mə kimiaha səvəi Iesu Kristo. ⁷ ††Nəkukuə i rauvehe tukumiaha pam fwe taon nəha Rom. Kumwesən rokeikei kimiaha, məkwein kimiaha mə kimiaha nər-mama ikinan me səvənhi. Pwəh Kumwesən tata səkitaha, mine Iesu Kristo Iərimənu səkitaha trouəriari pehe namasanien mine nəmərinuien m kimiaha.

Pol rokeikei mə trevən mətoni nər-mama me səvəi Iesu Kristo ia taon nəha Rom

⁸ †††Kurirə iakəgkiari iakuə ia nəghi Iesu Kristo takini vivi Kumwesən səiou tukumiaha pam ti nəri nə mə nər-mama ia tənəmtənə me pam kamhəregi nəvisauien ia nahatətəien səkimiaha. ⁹ †††Kumwesən sə iakamo tukwini nari min ia rerik pam ti nini irapwien nəgkiariien amasan səvəi Tini, in rinətə raka noien səiou mukurən mə ia nəpən me pam iakani kimiaha ¹⁰ †††Ia nəfwakiiien me səiou. Iakaməres mə trini minuə nətərigien pərhien səvəi Kumwesən, in trəsevər ia su-atuk riti pwəh iakuvehe mətoni kimiaha rəmwhen iakineitenhi tui mə tako.

¹¹ Iakokeikei pik mə takuvehe mətoni kimiaha muvei pehe nasituien riti səvəi Nənimwīn Ikinan pwəh rərpwi əknekīn mwi kimiaha. ¹² Nīpwrai nəgkiariien i mə nahatətəien səkimiaha rukurən nasituien ia nirak nənə səiou mwi rukurən nasituien ia kimiaha. ¹³ †††Piak me ramasan mə tihəukurən mə nəpən rīpik rerik ramrhi mə takuvehe məti pehe ia kimiaha, mətə nəpən me pam narimnari me rīpik raməsisəg iou ti nuveheien. Iakokeikei mə wok səiou trukua mo kwənkwən ia nimiruien səkimiaha rəmwhen ia nimiruien səvəi nər-mama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel ia kwopun me.

¹⁴ Iou iərmama riti sə takaməkeikei məvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən m nər-mama me pam, nər-mama səməmə həukurən nəgkiariien səvəi nəkur Kris mine noien səvənraha, mine nər-mama səməmə irəha həirei, mine səməmə irəha həukurən amasan nari, mine səməmə həpwəh nukurən amasanien nari. ¹⁵ Ro iamīnhi irə iakokeikei pik mə

† 1:1 Wok Me 9:15, 13:2, Kal 1:15 †† 1:2 Rom 16:25-26 †
1:3-4 Mat 22:42, Wok Me 13:33, Rom 9:5, 2Tim 2:8 †† 1:5 Wok Me
26:16-18, Rom 15:18, Kal 2:7-9 †† 1:7 Nam 6:25-26, 1Kor 1:2, 2Kor
1:1, Efes 1:2

††† 1:8 1Tes 1:8 ††† 1:9 Efes 1:16, Fil 1:8, 1Tes 2:5, 10 §
1:10 Wok Me 19:21, Rom 15:23, 32 †† 1:13 Wok Me 19:21, Jon
15:16

takəvisau irapw mwi nəgkariien amasan səvəi Kumwesən m kímiaha fwe taon nəha Rom.

¹⁶ †Iakaməgkiari iamínhi irə iou iapkauris anan mhə tí nəgkariien amasan nəha tí nəri nə mə nəgkariien amasan nəha in niskaiien səvəi Kumwesən tí nuvehimiruien nərmama me pam səməme kamhəni nípərhienien irə, ríməkupwəh muvehe tí nəkur Isrel, kurirə revən tí nərmama rípko mhə irəha nəkur Isrel.

¹⁷ ††Ia nəgkariien amasan səvənhi, Kumwesən ramo nərmama kamhətoni suatuk sə in rínəmri irəha tuhesi pen tro irəha hatukwatukw ia nənimen. Suatuk nəha in nahatətəien fwe nukunen mamevən meste nəkrəkwerin sampam. ‡ Rəmwhen ia nəgkariien i kímərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Iərmama sə ratukwatukw ia nəmri Kumwesən ia nahatətəien səvənhi,
in truvehi nimiruien.”

Kumwesən niemaha raməpi tí noien ərəha me səvəi nərmama

¹⁸ ††Kumwesən fwe ia neiai ramo nərmama kamhətoni mə niemaha raməpi pik in. In ramərpwin noien ərəha me pam səvəi nərmama səməme kamhəriu nəkwən mamhərer tukuahag ia nípərhienien səvənhi ia noien ərəha me səvənraha. ¹⁹ ††In ramərpwin noien ərəha me səvənraha tí nəri nə mə irəha həukurən nətoni atukwatukwien narimnari me pam səməme nərmama həukurən nətoniien Kumwesən irə. Kamho iamínha irə tí nəri nə mə Kumwesən atukw rínahatən atukwatukw irəha irə. ²⁰ ††Fwe nukune narəien muvehe meste pehe ipwet mine nərmama me pam həukurən nətoniien ia nənimenraha narimnari me səməme Kumwesən rino ia neiai mine típrənə, nənə ro iamínhi irə nəri auər a mə irəha ko həkətoni mhə Kumwesən ia nənimenraha, mətə həukurən nətoniien ia narimnari me nəha mə niskaiien səvənhi ramevən a mípko mhə sampam mine nípərhienien mə in Kumwesən. Ro iamínhi irə nəgkariien riti riwən ko irəha həni.

²¹ †††Irəha həuvəukurən raka Kumwesən, mətə həpwəh nuvehi utəien nəghin mə in Kumwesən, nənə mhəpwəh niniien tanak tukwe in. Mətə rerinraha ruvehe mípkrhi amasan mhə nari, nənə nətərigien səvənraha ruvehe mireirei nari rəmwhen mə kamharə ia nəpitəvien. ²² †Irəha kamhəni mə həukurən nari, mətə irəha hərəirei nari, ²³ ††mhənəpwəh nəfwakiien m Kumwesən asori sə trípkehə mhə ia nəpín riti, nənə mhəuvən mhəfwaki pen m nənimwi nari me səməme həmwhen ia iərmama sə tremhə, uə menu me, uə nərimiru me səməme kamhavən uə kamhərkou.

† 1:16 Sam 119:46, Mak 8:38, 1Kor 1:18-24, Wok Me 13:46 †† 1:17 Rom 3:21-22, Hab 2:4 ‡ Suatuk riti mwi tí niniiien nəgkariien i ia vas 17 in i mə, “Ia nəgkariien amasan səvənhi sə raku pen tí nahatətəien mamevən ia nahatətəien.” †† 1:18 Efes 5:6, Kol 3:6, 2Tes 2:12 †† 1:19 Wok Me 14:15-17, Wok Me 17:24-28 ††† 1:20 Job 12:7-9, Sam 19:1, Hip 11:3 ††† 1:21 Efes 4:17-18 § 1:22 Jer 10:14, 1Kor 1:20 †† 1:23 Dut 4:15-19, Sam 106:20

²⁴ †††Ro iamínhi irə Kumwesən rəpwəh irəha, məseni irəha mə irəha tuhamesi pen a noien ərəha me səməme rerinraha rokeikei pik mə tuho. Ro pen irəha kamho ia nirəha me noien me ia nípwrnraha sə ro a naurisien. ²⁵ †††Irəha hənəpwəh nípərhienien səvəi Kumwesən, mhəkwtəmhiru neikuəien, nənə mamhəfwaki pen m narimnari me səməme Kumwesən rino ia neiai mine típrənə, mamho tukwini nari minraha, mətə həpwəh nəfwakiien m Kumwesən sə rino neiai mine típrənə, mhəpwəh no tukwiniien nari min. In nə Kumwesən sə kaməgnəgini rerin in. Ouəh, pwəh ro iamínhi.

²⁶ †† noien nəha irəha kamho, Kumwesən rəpwəh irəha, məseni irəha mə irəha tuhamesi pen a noien ərəha me səməme rerinraha rokeikei pik mə tuho sə ro a naurisien. Ro iamínhi irə nípən me nepwin səvənraha kamhəpwəh noien i ratukwatukw, noien sə pran ramesi pen iərmən səvənhi, nənə mhəuvən mamho noien i rípkatukwatukw mhə, noien sə pran ramiri pran. ²⁷ †††Ia noien a mwi nəha, nərman me nepwin səvənraha kamhəpwəh noien i ratukwatukw, noien sə iərmən ramiri pran səvənhi, nənə mhəuvən rerinraha ramevən pik ia nirəha me. Nərman kamho noien me nepwin ia nirəha me sə ro a naurisien. Mətə Kumwesən ruvəuvei pen raka nərpwinien minraha resi pen atukwatukw noien ərəha me səvənraha.

²⁸ †† nəri nə mə nərmama həkəkeikei mhə mə tuhəukurən Kumwesən, in rəpwəh irəha, məseni irəha mə irəha tuhamesi pen a nətərigien ikou me səvənraha, mamho noien me həpwəh nəmwhenien. ²⁹ Rerinraha rukuər ia noien ərəha mine noien ourour me pam. Irəha kamhəpwətig tí nautə səvənraha, mamhəmwəki nərmama. Rerinraha rukuər ia nakresien, nousi əpuneien iərmama, nəvisəien, neikuəien, mine nətuien suatuk tí nourahaien iərmama. Irəha kamhəni nəkare nərmama, ³⁰ mamhouraha nəghi nərmama ia neikuəien me. Irəha kamhəmwəki Kumwesən. Irəha kamhəkweg raka ia nəgkariien, mamhəfiəutə ia nirəha, mamhərpwi irəha ia nəpín me. Irəha kamhətui suatuk tí noien noien ərəha me səməme nərmama həpwəh ihi nukurənien. Irəha kamhəriu nəkwai tata mine mama. ³¹ Ia rerinraha irəha hərəirei nari. Irəha kamhətefi nəgkariien me səvənraha. Nokeikeien səvənraha riwən tí iərmama. Irəha həpwəh nətərigien nasəkien səvəi nərmama tí nasituien ia nirəha. ³² Irəha həuvəukurən raka mə nəgkariien atukwatukw səvəi Kumwesən rani mə nərmama səməme kamho noien me i iamínha irə tuhaməkeikei mhemhə, mətə irəha kamhəmwur pen ia noien me nəha. Rípko mhə noien əpa nəha irəha kamho, mətə kamhəseni mwi nərmana me səməme kamho noien me nəha mə ramasan a.

Kumwesən ramərpwin noien ərəha səvəi nərmama ia noien atukwatukw

2 ††Ro pen nəri auər a mə ik nəfe iərmama, ikamo noien riti rəpwəh nəmwhenien nəpín ikaməkiri

††† 1:24 Wok Me 14:16 †† 1:25 Jer 13:25, Jer 16:19, Rom 9:5 ††† 1:27 Lev 18:22, Lev 20:13, 1Kor 6:9 †† 2:1 Mat 7:1-2, Jon 8:7

noien sǽvǽi iǽrmǽpǽ. Trini minuǽ ikini pen ti iǽrmama riti mǽ sǽvǽnhi noien rǽrǽha, mǽtǽ ia nǽgkiariien nǽha ikani ikamousi atukw a ik. Ik nǽ iǽrmama sǽ ikamǽkiri noien sǽvǽnhi, mǽtǽ ik mwi ikamo noien ǽrǽha rǽmwhen irǽ. ² Kitaha sǽukurǽn mǽ Kumwesǽn ramo noien sǽ ratukwatukw a nǽpin ramǽrpwin noien ǽrǽha me sǽvǽi nǽrmama sǽ ro me iamǽnha irǽ. ³ Ik sǽ ikamǽkiri noien sǽvǽi nǽrmǽpǽ, nǽtǽrigien sǽim rǽfo? Mǽ ik mwi ikamo noien ǽrǽha me nǽha irǽha kamho, nǽpin Kumwesǽn trǽkiri noien ǽrǽha me sǽim ko ikap raka irǽ? Rekǽm! ⁴ †Uǽ rosi ikamǽtǽ ǽrǽha noien i sǽ Kumwesǽn ramo ia niram uǽ? In ramo ramasan pik tukw ik, nǽnǽ mǽrpwǽh nǽmwǽki akwauakwien ik, nǽtǽrigien sǽvǽnhi rǽpwǽmwis tukw ik. Ikukurǽn uǽ rekǽm mǽ ramo noien amasan me mik mǽ noien nǽha triri pen ik ikevǽn mǽpwǽh noien ǽrǽha me sǽim mirǽrig ia rerim?

⁵ Mǽtǽ ti nǽri nǽ mǽ kǽmkapwǽ riskai, ikǽpwǽh narakaien ia noien ǽrǽha me sǽim mirǽrig ia rerim. Nǽnǽ ro iamǽnhi irǽ ikamoeite niemaha sǽ tukuvei pe-he mik ia nǽpin sǽvǽi niemaha. Ia nǽpin nǽha Kumwesǽn tro nǽrmama hǽtoni nǽkiriien sǽvǽnhi sǽ ratukwatukw, ⁶ ††ti nǽri nǽ mǽ in trǽrǽku nǽrmama ku-atia kuatia resi pen nǽfe noien me hǽno. ⁷ †Nǽrmama me sǽmǽme kamhǽrer ǽknekin ti noien noien amasan ia nǽpin me mǽ tuhǽuvehi nǽgnǽginiiien, mine nisiainen, mine nimiruien i nemhǽien riwǽn irǽ, Kumwesǽn truvei pen nimiruien rerin minraha. ⁸ Mǽtǽ nǽrmama me sǽmǽme kamho a nari rerinraha rokeikei, nǽnǽ, mamhǽuvei pen tǽkutanraha m nǽpǽrhienien, mamhesi pen a noien ǽrǽha me, Kumwesǽn truvei pen niemaha asori sǽvǽnhi minraha. ⁹ ††Nǽrmama me pam sǽmǽme kamho noien ǽrǽha, Kumwesǽn tro nǽmisǽien minraha, mo nǽknekinien minraha, trukupwǽn ia nǽkur Isrel kurirǽ nǽrmama me ripko mhǽ irǽha nǽkur Isrel. ¹⁰ Mǽtǽ nǽrmama me pam sǽmǽme kamho noien amasan, Kumwesǽn truvei pen nǽgnǽginiiien, mine nisiainen, mine nǽmǽrinuien minraha, trukupwǽn ia nǽkur Isrel, kurirǽ nǽrmama me ripko mhǽ irǽha nǽkur Isrel. ¹¹ ††Ro iamǽnhi irǽ ti nǽri nǽ mǽ Kumwesǽn tro rǽmnǽmwhen pam ia nǽrmama me pam.

¹² In trǽrpwin noien ǽrǽha me sǽvǽi nǽrmama me ripko mhǽ irǽha nǽkur Isrel nǽri auǽr a hǽpkuvehi mhǽ Loa sǽvǽi Moses. Nǽnǽ nǽkur Isrel me kamhǽuvehi Loa nǽha, Kumwesǽn trǽkiri noien me sǽvǽnraha ia nǽgkiariien sǽvǽi Loa nǽha, nǽnǽ mǽrpwin noien ǽrǽha me sǽvǽnraha irǽ. ¹³ †††Ro iamǽnhi irǽ ti nǽri nǽ mǽ ripko mhǽ nǽrmama sǽmǽme kamhǽregi Loa nǽha irǽha nǽ hatukwatukw ia nǽmri Kumwesǽn, mǽtǽ nǽrmama me sǽmǽme kamho nǽri Loa nǽha rani, irǽha nǽha Kumwesǽn trini irapw mǽ irǽha hatukwatukw.

¹⁴ †††Nǽpǽrhienien nǽrmama ripko mhǽ irǽha nǽkur Isrel irǽha hǽpwǽh nuvehiiien Loa sǽvǽi Moses, mǽtǽ nǽpin me nepwin irǽha kamhesi pen a nǽtǽrigien

sǽvǽnraha, mamho nǽri sǽ ratukwatukw rǽmwhen a ia Loa nǽha rani. Irǽha hǽmwhen ia loa riti ramiri atukw a irǽha, nǽri auǽr a irǽha hǽpkuvehi mhǽ Loa nǽha.

¹⁵ Noien sǽvǽnraha ramahatǽn pen mǽ nǽpwrai Loa nǽha ikin kimǽrai pen ramǽmak ia rerinraha ti nǽri nǽ mǽ nǽpin nepwin irǽha hǽregi pen fwe ia rerinraha mǽ hǽno noien ǽrǽha, nǽpin nepwin mwi mǽ hǽno noien amasan. ¹⁶ ††Irǽha tuhǽregi pen nǽri me i iamǽnha irǽ fwe ia rerinraha ia nǽpin nǽha Kumwesǽn trǽseni Iesu Kristo irǽ mǽ trǽkiri nǽtǽrigien me sǽvǽi nǽrmama, nǽtǽrigien me sǽmǽme kamhǽrkwafǽ. Nǽgkiariien i ramesi pen nǽgkiariien amasan sǽ iakamǽvisau irapw i.

Nǽkur Isrel mine Loa sǽvǽi Moses

¹⁷ ††Mǽtǽ mǽ ik iǽrmama riti nǽ ikani mǽ ik iǽmǽ Isrel rǽfo ia niram? Ik ikǽtigite ia Loa sǽvǽi Moses, mamǽfiǽutǽ ik mǽ ik ikukurǽn Kumwesǽn, nǽnǽ in rukurǽn ik. ¹⁸ Ik ikani mǽ ikuvǽukurǽn raka nǽfe Kumwesǽn rokeikei mǽ tiko, nǽnǽ, mukurǽn suatuk sǽ ratukwatukw amasan ti nǽri nǽ mǽ Loa nǽha rinahatǽn ik irǽ. ¹⁹ Ikani mǽ ik iǽrmama ikamiri nǽrmama me sǽmǽme nǽnimenraha rifwǽ, nǽnǽ mamǽhiǽrpwin su-atuk sǽvǽi nǽrmama sǽmǽme kamhavǽn ia kwopun ripitǽv ikin, ²⁰ †††nǽnǽ mamahatǽn nǽrmama me sǽmǽme hǽreirei nari mine nǽkwǽrhakwǽrha me. Ik ikani iamǽnhi irǽ ti nǽri nǽ mǽ ikauvehi Loa sǽ nukurǽnien mine nǽpǽrhienien me pam kamharǽ irǽ. ²¹ †††Ik ikamahatǽn nǽrmama ǽpǽ me, mǽtǽ rǽfo ipkahatǽn atukw a mhǽ ik? Ikamahatǽn nǽrmama me mǽ irǽha tuhǽpwǽh nakresien, mǽtǽ ikamakres uǽ rekǽm?

²² Ikamahatǽn nǽrmama me mǽ irǽha tuhǽpwǽh nakresien pran sǽvǽi iǽrmǽpǽ, mǽtǽ ikamakres pran sǽvǽi iǽrmǽpǽ uǽ rekǽm? Ikamǽmwǽki nǽnimwi nari me sǽmǽme kamǽfwaki pen minraha, mǽtǽ ikamakres ia narimnari me ia nimwǽfwaki me sǽvǽi nǽnimwi nari me nǽha uǽ rekǽm? ²³ Ikamǽfiǽutǽ ik ia Loa sǽvǽi Moses, mǽtǽ ikamǽrui Loa nǽha mamouraha nǽghi Kumwesǽn uǽ rekǽm? ²⁴ †††Ouǽh, ikamo noien ǽrǽha me pam nǽha. Iakani iamǽnhi irǽ ti nǽri nǽ mǽ nǽgkiariien i kimǽrai pen ia Nǽkukuǽ Ikinan rani mǽ, "Nǽrmama me ripko mhǽ irǽha nǽkur Isrel kamhǽni ǽrǽha nǽghi Kumwesǽn ti noien ǽrǽha me sǽkimiaha."

²⁵ †††Ik iǽmǽ Isrel, trini minuǽ ikamesi pen Loa sǽvǽi Moses, noien nǽha kino ia niram kuvehi ninhum mik ti Loa nǽha rukurǽn nasituien ia niram. Mǽtǽ mǽ ikamǽrui Loa nǽha, nǽnǽ rǽmwhen a mǽ kǽpwǽh nuvehiiien ninhum mik. ²⁶ †††Ia noien a mwi nǽha, iǽrmama riti ripko mhǽ in iǽmǽ Isrel, kǽpwǽh nuvehiiien ninhum min, mǽtǽ ramesi pen narimnari me sǽmǽme Loa nǽha rani, Kumwesǽn trǽtoni mǽ kuvǽuvehi raka ninhum min, nǽnǽ in iǽrmama sǽvǽnhi. ²⁷ Iǽrmama sǽ ripko mhǽ in iǽmǽ Isrel, kǽpwǽh nuvehiiien ninhum min, mǽtǽ ramesi pen Loa nǽha, in trǽkiri ik mǽ noien sǽim rǽrǽha. Ro iamǽnhi irǽ ti nǽri nǽ mǽ nǽri auǽr a mǽ ik

† 2:4 Efes 1:7, 2:9, 2Tes 3:15 †† 2:6 Mat 16:27, Jon 5:29, 2Kor 5:10 † 2:7 2Tes 1:8 †† 2:9 Rom 1:16 †† 2:11 Efes 6:9, 1Pit 1:17 ††† 2:13 Mat 7:21, 1Jon 3:7 ††† 2:14 Wok Me 10:35

§ 2:16 2Tim 2:8 §† 2:17 Jem 2:19 §†† 2:20 2Tim 3:5,15, Mat 15:14, Luk 18:9 §† 2:21 Sam 50:16-21, Mat 23:3-4 §†† 2:24 Aes 52:5, Esik 36:20 §† 2:25 Jer 4:4, 9:25 §† 2:26 Kal 5:6

ikauvehi Loa sə kimərai, nənə kuvehi ninhum mik, mətə ikaməruui Loa nəha. ²⁸ †Iərmama i in iəmə Isrel ia nīpwran iruə rīpko mhə in iəmə Isrel pərhiien, nənə, noien pərhiien səvəi nuvehiiien ninhum m iərmama rīpko mhə in nari riti sə kamo ia nīpwrai iərmama iruə. ²⁹ †Mətə iərmama i in iəmə Isrel pərhiien ia rerin in iəmə Isrel. Nənə noien pərhiien səvəi nuvehiiien ninhum m iərmama, in nari riti raməmāk ia reri iərmama Nənimwīn Ikinan ramo, mətə rīpko mhə Loa ramo. Nənə rīpko mhə nərmama kamhəgnəgīni iərmama nəha, mətə Kumwesən əpa raməgnəgīni in.

Kumwesən ramo noien atukwatukw ia nəpīn me

3 Mə ro iamīnhi irə, rəfo noien nəha ramasan mə iərmama riti in iəmə Isrel? Uə rəfo noien nəha ramasan mə kuvehi ninhum min? ² †Trini minuə iərmama riti in iəmə Isrel ramasan pīk anan. Nəri sə ramasan mukupwən, nəkur Isrel irəha nə nərmama Kumwesən rīnəmri pen nəgkiariien səvənhi ia rəgīnraha mə tuhətui amasan tukwe.

³ †Nīpərhiienien irəha me nepwīn həpwəh nīniiien nīpərhiienien ia nəgkiariien nəha, mətə noien nəha irəha həno, mhəpwəh nīniiien nīpərhiienien ia nəgkiariien səvənhi, ko rīpkinise mhə ia Kumwesən mə trəpwəh noien nəgkiariien səvənhi. ⁴ Rekəm! Nəri auər a nərmama me pam ia tīprənə kamheikuə, mətə Kumwesən rīpkeikuə mhə. Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkuə Ikinan raməgkiari ia Kumwesən mani minuə:

“Nəpīn ikaməgkiari, nəgkiariien səim trahātən mə ik ikatukwatukw.

Nəpīn nərmama tuhəkiri noien me səim, mhəni mə ikino noien ərəha me, mətə ik tikəsisəg ia tərhunraha.”

⁵ Mətə mə noien ərəha səkitaha ramahātən pen mə Kumwesən ramo noien atukwatukw ia nəpīn me nənə kitaha tsəfni irə? Rīpkatukwatukw mhə trini minuə Kumwesən ruvei pehe niemaha m kitaha? Iakaməres iamīnha irə mamesi pen nətərigien səvəi nərmama nepwīn. ⁶ Mətə nətərigien nəha rīpkatukwatukw mhə. Trini minuə nətərigien nəha ro nīpərhiienien, nənə Kumwesən trəfəkiri nərmama ia tīprənə ti noien me səvənraha? ⁷ Mətə rəfo iərmama riti rini mə, “Trini minuə iakeikuə, nənə neikuəien səiou rahatən pen mə Kumwesən rani a nīpərhiienien, nənə nərmama kamhəuvehi utə nəghin tukwe, rəfo Kumwesən raməkiri ihi mə iou səiou noien rərəha?” ⁸ †Nənə rəfo iərmama riti rini mə, “Ramasan mə kitaha tsamo a noien ərəha pwəh rukuə ia namasanien.” Nīpərhiienien, nərmama nepwīn kamhəni ərəha nəghimaha, mamheikuə mə kimaha iahaməgkiari iamīnha irə. Kumwesən trəpwīn noien ərəha səvənraha, nənə, ratukwatukw a mə in tro.

Iərmama riti riwən ratukwatukw

⁹ ††Ro pen, rəfo? Kimaha nəkur Isrel ia hatukwatukw ia nəmri Kumwesən mhəpi raka nərmama nepwīn? Rekəm! Iakuvəni raka mə niskaiien səvəi noien ərəha ramərimənu ia nərmama me pam, nəkur Isrel mine nərmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel.

¹⁰ ††Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkuə Ikinan rani mə,

“Iərmama riti riwən ratukwatukw, kwatia anan riwən.

¹¹ Iərmama riti riwən rukurən nari.

Iərmama riti riwən ramətui ia Kumwesən.

¹² Nərmama me pam anan kamhəuvei pen təkutanraha m Kumwesən,

irəha pam həpkamasan mhə ti nari riti.

Iərmama riti riwən anan ramo noien amasan, kwatia anan riwən.”

¹³ ††Rukwīnau ia nīrəha rəmwhen ia nīpəgi kəruətəri raməkəwəg sə kīnərkwafə pen nīpwrai iərmama remhə ikin,

ia nəpīn me kamhəni nəgkiariien ia nəramīnraha, mamheikuə ia nərmama.”

“Ia tərhunraha pīrapw nīsəkəwai snek, snek sə ramahi əpune iərmama”

¹⁴ “Nīpəgi nəkwānraha rukuər ia nəkunanien iərmama mine nəgkiariien əfiə.”

¹⁵ ††Nīsūnraha me kamhaiu akwauakw ti nousi əpuneien iərmama.

¹⁶ Ia kwopun me pam kamhəuvən ikin, irəha kamhouraha narimnari, mamho nərmama kamhəregi rərəha.

¹⁷ Irəha həreirei anan suatuk səvəi nəmərīnuien.”

¹⁸ “Irəha həpwəh nehekīrien Kumwesən.”

¹⁹ Kitaha səukurən mə narimnari me pam səməme Loa səvəi Moses rani narimnari me nəha səvəi nərmama me nəha Kumwesən rīməuvei pen Loa nəha mīnraha. Loa nəha raməgkiari mīnraha, maməsisəg ia tərhunraha pam, mamə nərmama pam ia təkure tīprənə hətoni mə noien səvənraha rərəha ia nəmri Kumwesən. ²⁰ ††Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə iərmama riti sə tratukwatukw ia nəmri Kumwesən ia nesi penien Loa riwən, mətə ia Loa kitaha pam səukurən mə kitaha samo noien ərəha.

Nərmama səməme kamhəhatətə ia Iesu Kristo irəha hatukwatukw ia nəmri Kumwesən

²¹ ††Mətə təkwtəkūni Kumwesən rino raka nərmama kamhətoni suatuk sə in rīnəmri tuhesi pen tro irəha hatukwatukw ia nənimen. Suatuk nəha rīpko mhə in i tuhesi pen Loa səvəi Moses. Mətə nəgkiariien me ia Loa nəha mine nəgkiariien me səvəi profet me fwe kupwən kamhəgkiari ia suatuk nəha mə ro nīpərhiienien. ²² ††Suatuk nəha in i nərmama tuhatətə ia Iesu Kristo. Nərmama me pam səməme

† 2:28 Jon 7:24, 8:39 †† 2:29 Dut 30:6, Kol 2:11, 1Kor 4:5, 2Kor 10:18 † 3:2 Sam 147:19-20, Rom 9:4 †† 3:3 Rom 9:6, 11:29, 2Tim 2:13 †† 3:8 Rom 6:1, 15

††† 3:9 Rom 1:18-2:24, Rom 3:23 ††† 3:10 Sam 53:1-3, Pri 7:20 † 3:13 Sam 140:3 †† 3:15 Prov 1:16 ††† 3:20 Sam 143:2, Rom 7:7, Kal 2:16 †† 3:21 Wok Me 10:43 ††† 3:22 Rom 1:17, Kal 2:16

kamhæni nipærhienien iræ Kumwesæn ramo iræha hatukwatukw ia nænimen. Næri auær a mæ iræha næfe nærmama ti næri næ mæ iræha pam hæmnæmwhen a. ²³ †Nærmama me pam hæno noien æræha nænæ mharfai ia suatuk atukwatukw sævæi Kumwesæn sæ ramasan mamser, ²⁴ †mætæ ia namasanien sævæhi Kumwesæn ramasitu ia niræha, mamæ iræha hatukwatukw ia nænimen ti næri næ mæ Iesu Kristo rinæræku suatuk sævænraha, meivi nari ia niræha ia nemhæien sævæhi. ²⁵ †Kumwesæn ræhi pehe Kristo ruvehe nitæn raiu ti nuvehi rakaien noien æræha me sævæi nærmama. Nænæ Kumwesæn ruvehi raka noien æræha me sævæi nærmama næpin iræha hahatætæ ia Kristo mæ in rimamhæ ti niræha. Kumwesæn rino suatuk næha mæ trahatæn mæ noien sævæhi ratukwatukw ti næri næ mæ nætærighien sævæhi ræpwæmwis in ræpwæh nærpwinien noien æræha me sævæi nærmama sëmæme hæno fwe kupwæn. ²⁶ Kumwesæn ro iamihæ iræ ipwet mine mæ trahatæn mæ in ratukwatukw, nænæ in ramini nærmama me pam sëmæme kamhahatætæ ia Iesu mæ iræha hatukwatukw ia nænimen.

²⁷ †Ro iamihæ iræ næfe mwi næha ikîn kitaha sæukuræn næfiætæien kitaha tukwe? Nari riti mwi riwæn! Ti næfe? Ti næri næ mæ kitaha sæpkatukwatukw ia næmri Kumwesæn ia noien me sækitaha, mætæ kitaha satukwatukw ia nænimen ia nahatætæien sækitaha. ²⁸ †Takani iamihæ iræ ti næri næ mæ kitaha samæni nipærhienien ia nægkiariien i mæ iærmama sæ ramahatætæ ia Iesu in ratukwatukw ia næmri Kumwesæn, mætæ ripko mhæ ia nesi penien Loa. ²⁹ †Uæ ræfo? Kumwesæn in Kumwesæn sævæi nækur Isrel æpa? Rosi in mwi Kumwesæn sævæi nærmama ripko mhæ iræha nækur Isrel uæ? Ouæh, in mwi Kumwesæn sævænraha, ³⁰ †ti næri næ mæ Kumwesæn kuatia a. Nænæ in trîni irapw mæ nærmama me i kamhahatætæ ia Iesu Kristo iræha hatukwatukw ia nænimen. Noien næha tro ræmwhen a mwi ia nækur Isrel mine nærmama ripko mhæ iræha nækur Isrel. ³¹ †Ræfo næha tækwækwuni ia Loa næha? Nahatætæien næha ramo Loa næha in næri auær a? Rekæm! Mætæ næpin samahatætæ ia Kumwesæn, samesi pen atukwatukw suatuk pærhien sævæi Loa.

Epraham ruvehe matukwatukw ia næmri Kumwesæn ia nahatætæien sævæhi

4 Epraham kaha kupwæn sækimaha nækur Isrel, kitaha tsægkiari iræ mhæfni iræ? In rinætoni næfe nari ia nimiruuen sævæhi? ² In rætoni mæ Kumwesæn rimæni mæ in ratukwatukw ia nænimen, mætæ ripko mhæ ia noien me sævæi Epraham. Trîni minuæ Epraham ratukwatukw ia noien me sævæhi, nænæ in rukuræn næfiætæien in tukwe. Mætæ ia næmri Kumwesæn Epraham ko ripkæfiætæ mhæ in tukwe. ³ †Nækukua Ikinan rani næfe? “Epraham rini nipærhienien ia Kumwesæn, nænæ

ti næri næ mæ in rahatætæ iamihæ, Kumwesæn rætæ in mæ in ratukwatukw ia nænimen.”

⁴ ††Iærmama sæ ramo wok ti nærækuuen, nærækuuen næha sævæhi ripko mhæ nari riti sæ kuvei pen auær a min, mætæ nærækuuen næha sæ kuvei pen min in rino wok tukwe. ⁵ Mætæ iærmama sæ ræpwæh noien wok ti nærækuuen, mætæ ramætighite ia Kumwesæn sæ rani nækur æræha mæ iræha hatukwatukw ia nænimen, ræmwhen mæ Kumwesæn ruvei pen auær a nari riti min. Ti næri næ mæ iærmama næha ramahatætæ iamihæ, Kumwesæn ramætæ in mæ in ratukwatukw ia nænimen. ⁶ Kig Tevit fwe kupwæn, in mwi rinægkiari ia noien næha næpin rinækwein amasan ia iærmama sæ Kumwesæn ramætæ in mæ in ratukwatukw ia nænimen, mætæ ripko mhæ ia noien me sæ iærmama næha ramo. ⁷ In rimæni mæ,

“Nærmama me i sëmæme Kumwesæn rinouenou noien æræha me sævænraha,

nænæ minousæman næræhæien me sævænraha iræha rerinraha tragien.

⁸ Iærmama i sæ Kumwesæn tripkævsini mhæ noien æræha me sævæhi, in rerin tragien.”

⁹ †Nægkiariien næha Kig Tevit rinækwein amasan m nærmama iræ, in sævæi nækur Isrel me a, uæ nægkiariien næha sævæi nærmama me mwi i ripko mhæ iræha nækur Isrel? Ouæh, sævæi nærmama me mwi ripko mhæ iræha nækur Isrel. Kitaha samæni nægkiariien sævæi Nækukua Ikinan sæ rani mæ, “Epraham rini nipærhienien ia Kumwesæn. Nænæ ti næri næ mæ in rahatætæ iamihæ, Kumwesæn rætæ in mæ in ratukwatukw ia nænimen.”

¹⁰ Mætæ Kumwesæn rimæni nesæn mæ Epraham in ratukwatukw, næpin kuvæuvehi raka ninhum min, uæ ia næpin kæpwæh ihi nuvehien ninhum min? Kumwesæn rimækupwæn mini raka iamihæ iræ kuriræ kuvehi ninhum min. ¹¹ †Nænæ kuvehi ninhum m Epraham ti næfe? Ro iamihæ iræ rahatæn pen mæ Epraham rinatukwatukw raka ia næmri Kumwesæn ia nahatætæien sævæhi næpin kæpwæh ihi nuvehien ninhum min. Ro iamihæ iræ in tata sævæi nærmama me pam sëmæme kæpwæh ihi nuvehien ninhum minraha mætæ kamhæni nipærhienien ia Kristo, nænæ ia suatuk næha hæuvehe nærmama Kumwesæn ramætæ iræha mæ hatukwatukw ia nænimen. ¹² †Nænæ in tata sævæi nærmama næpwîn mwi sëmæme kuvæuvehi raka ninhum minraha, nærmama me næha iræha nækur Isrel. Mætæ ripko mhæ sævænraha tata ti næri næ mæ kimæuvehi ninhum minraha, mætæ ti næri næ mæ iræha kamhesi pen suatuk sævæi nahatætæien. Fwe kupwæn tata sævænraha Epraham ramesi pen suatuk næha næpin kæpwæh ihi nuvehien ninhum min.

¹³ †Kumwesæn rino promes m Epraham mine kwænækwus me sævæhi mæ ti næpin riti tiprænæ i truvehe mo sævænraha iræ. Promes næha ripkuvehe mhæ ti Epraham ti næri næ mæ Epraham ramesi pen Loa, mætæ ruvehe tukwe ti næri næ mæ in rahatætæ nænæ

† 3:23 Rom 3:9, 5:2 †† 3:24 Rom 5:1, Efes 2:8 † 3:25 Efes 1:7 †† 3:27 1Kor 1:31 †† 3:28 Kal 2:16 ††† 3:29 Rom 10:12 ††† 3:30 Dut 6:4, Rom 4:11-12, Kal 3:20 § 3:31 Mat 5:17, Rom 8:4 §† 4:3 Jen 15:6, Kal 3:6, Jem 2:23

§†† 4:4 Rom 11:6 §† 4:9 Rom 4:3 §†† 4:11 Jen 17:10-11 §† 4:12 Mat 3:9 §† 4:13 Jen 17:4-6, Jen 22:17-18, Kal 3:29

Kumwesən rini mə in ratukwatukw ia nənimen. ¹⁴†Trini minua promes nəha ruvehe mo niperhienien irə ti nər-mama səməme kamhesi pen Loa, nərmama tuha-hatətə ti nəfe? Nahatətəien in nari riti ro a tekin a, nənə promes nəha ruvehe mo nəri auər a irə. ¹⁵†Loa ravi pehe niemaha səvəi Kumwesən, mətə mə loa ri-wən ko iərmama rəpwəh nətefiien loa.

¹⁶‡Ro iamini irə promes nəha ruvehe ti Epraham ia suatuk səvəi nahatətəien mə promes nəha truevehe ia namasanien sə Kumwesən raməriari pehe irə m kitaha nənə mo nari riti sə nipwnəti Epraham me pam tuhəu-vehi səvənraha, ripko mhə nipwnəti Epraham əpa i Kumwesən riməuvei pen Loa minraha, mətə nipwnəti Epraham me i səməme kamhesi pen suatuk səvəi nahatətəien səvəi Epraham ti nəri nə mə in tata səkitaha pam. ¹⁷‡Rəmwhən ia nəgkariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Iakino ik tata səvəi kwənək-wus me həpik.” In tata səkitaha ia nəmri Kumwesən i Epraham riməni niperhienien irə, Kumwesən sə rauvei pen nimiruien m nərmama səməme həuvamhə, nənə in rukurən noien narimnari me səməme həiwən həu-vehe mharə.

¹⁸‡Kumwesən rino promes m Epraham mə in trueve-he tata səvəi kwənək-wus me həpik, nənə nimwipwini me tuhəpik mhəpi raka kəməhau me. Nənə Epraham rəmri pen əknekin nətərigien səvənhi ia Kumwesən mahatətə əknekin irə mə nəgkariien səvənhi ro niperhienien. Nəri auər a rəknekin mə promes nəha truevehe mo niperhienien irə, ¹⁹‡mətə nahatətəien səvəi Epraham rəpwəh neiwaiuien nəpin in rətoni nip-wran mə rinərgharə minəmwhən mə tremhə ti nəri nə mə nuk səvənhi wan hantret, uə nəpin in rətoni Sera mukurən mə rinəprənəmə ko ripkərəhi mhə iəkunoui-hi. ²⁰ Epraham rəpwəh nəmkiamkiien ti promes nəha Kumwesən riməuvei pen min, mətə ruvehe miskai ia nahatətəien səvənhi nənə maməgnəgini Kumwesən. ²¹ In rukurən amasan ia rerin mə Kumwesən rauvehi niskaiien ti noien promes səvənhi ruvehe mo niperhie-nien. ²²‡Nənə ti nəri nə mə Epraham rahatətə ia Kumwesən iamini, Nəkukuə Ikinan rani mə, “Kumwesən rətə in mə in ratukwatukw ia nənimen.” ²³ Nəgkariien i sə rani mə, “Kumwesən rətə in mə in ratukwatukw ia nənimen,” kinapkrari mhə səvəi Epra-ham əpa, ²⁴‡mətə kimərai mwi mə səkitaha nərmama səməme Kumwesən ramətə kitaha mə kitaha satuk-watukw ia nənimen. Kitaha nərmama saməni niperhie-nien ia Kumwesən sə rino Iesu Iərimənu səkitaha rətui mwi ia nemhəien səvənhi. ²⁵‡Kinəsəni pehe Iesu ruve-he memhə ti noien ərəha me səkitaha, nənə Kumwesən ro in rətui mwi ia nemhəien mə in tro su-atuk mə kitaha satukwatukw ia nənimen.

Nəmərinuien mine nagienien

5 ‡Nənə ti nəri nə mə kitaha səuvəuvehe mhə-natukwatukw raka ia nəmri Kumwesən ia nahatətəien səkitaha, ro pen təkwətəkwuni kitaha min samarə ia nəmərinuien, nəmərinuien i Iərimənu səki-taha Iesu Kristo rinəmri. ²‡Ti nəri nə mə kitaha sama-hatətə ia Iesu Kristo, in ripekti puwnimwə pehe kitaha ia namasanien i kitaha samərer irə təkwətəkwuni mine. Nənə ia nəpin me kitaha samagien, mamhəmri pen əknekin nətərigien səkitaha ia Kumwesən, mamheit-enhi mə nasoriien səvənhi trier pehe tukutaha. ³‡Nənə nari riti mwi, kitaha saməregi nəmisəien me, reritaha ramagien a tukwe, ti nəri nə mə kitaha səukurən mə nəmisəien ramo kitaha samərer əknekin. ⁴ Nənə nərər əknekinien iamini irə ramo Kumwesən rerin ramagien tukutaha. Nənə mə rerin ramagien tukutaha, noien nəha ramo kitaha saməmri pen əknekin nətərigien səkitaha irə. ⁵‡Nənə mə nətərigien səkitaha raməmak əknekin ia Kumwesən, reritaha ko ripkərou mhə, ti nəri nə mə Nənimwin Ikinan sə Kumwesən riməuvei pehe m kitaha rərəmin pehe nokeikeiien səvəi Kumwesən ia reritaha.

⁶ Fwe kupwən, nəpin niskaiien səkitaha ramiwən ihi, nənə ia nəpin atukwatukw səvənhi Kristo remhə ti nəkur ərəha me. ⁷ Rəknekin anan mə iərmama riti trəsəni nimiruien səvənhi memhə ti iərmama riti mwi nəri auər a mə iərmama nəha in tremhə tukwe in iərmama atukwatukw. Mətə rosi iərmama riti rukurən nəseni penien nimiruien səvənhi memhə ti iərmama riti mwi sə noien səvənhi ramasan anan ti nərmama. ⁸‡Mətə Kumwesən rahatən nokeikeiien asori səvənhi m kitaha ia Kristo. Nəpin kitaha samo ihi noien ərəha, nənə in ruvehe memhə tukutaha.

⁹‡Nənə ti nəri nə mə təkwətəkwuni mine kitaha sə-natukwatukw raka ia nəmri Kumwesən ia nite Kristo, ro a nukurənien irə mə Kumwesən niemaha tripkəpi mhə mwi tukutaha, mətə Iesu Kristo truehimiru kitaha. ¹⁰‡Fwe kupwən nəpin kitaha saməmwəki ihi Kumwesən, in ro suatuk ia nemhəien səvəi Tini mə kitaha tsəuvehe in me nepwin. Ro pen təkwətəkwuni səu-vəuvehe in me nepwin ro a nukurənien irə mə in true-vehimiru kitaha ia nimiruien səvəi Tini. ¹¹ Nənə ripko mhə nəri əpa nəha, mətə nari riti mwi, ia nəpin me kitaha samagien ti nəfe Kumwesən rino. In rinəriari pe-he namasanien i saməuvehi rauku pen ti Iərimənu səkitaha Iesu Kristo. Namasanien nəha ramo mə in me nepwin i kitaha.

Atam ruvei pehe nemhəien, mətə Kristo ruvei pehe nimiruien

¹²‡Fwe tui anan, noien ərəha riməuvehe ia tiprənə i riməuku pen ti iərmama kuatia nə Atam. Nənə ti nəri nə mə iərmama nəha rino noien ərəha, in remhə.

† 4:14 Kal 3:18 †† 4:15 Rom 3:20, 5:13, Rom 7:8 ‡ 4:16 Kal 3:7 †† 4:17 Jen 17:5, Aes 48:13 ‡‡ 4:18 Hip 11:1, Jen 15:5 ††† 4:19 Jen 17:17 ††† 4:22 Jen 15:6 § 4:24 Rom 15:4, 1Pit 1:21 §† 4:25 Aes 53:4-5, 1Kor 15:17

§†† 5:1 Rom 3:24,28, Rom 4:24 §‡ 5:2 Efes 2:18, 3:12 §†† 5:3 Jem 1:2-3, 1Tes 1:5-7 §† 5:5 Sam 22:5, 25:20, Hip 6:18-19 §‡ 5:8 Jon 3:16, 1Jon 4:10 §§† 5:9 Rom 1:18, 2:5,8 §§‡ 5:10 Rom 8:7-8 §§§ 5:12 Jen 2:17, Jen 3:6,19, Rom 6:23

Nənə ro pen kwənkwai noien nəha nərmama me pam tuhaməkeikei memhə ti nəri nə mə irəha pam kamho noien ərəha. ¹³ †Nipərhiēnien nərmmama ia tīprənə i kamho noien ərəha kurirə Kumwesən ripkuvei pehe Loa səvəi Moses, mətə Kumwesən rəpwəh nəvsini penien noien ərəha me səvənraha ti nəri nə mə Loa ramiwən ihi. ¹⁴ ††Mətə nemhəien ramərīmənū ihi ia nəpin nəha. Fwe Atam meste pehe Moses nərmmama me pam hemhə, nəri auər a mə irəha nepwin noien ərəha me səvənraha həkəmwhen mhə ia noien ərəha səvəi Atam. Atam in iərmama riti kamətə pen Iesu Kristo irə sə truvehē kurirə irə.

¹⁵ Mətə nəri sə Kumwesən rīnəriari pehe auər a i m nərmmama ropə iti ia noien ərəha səvəi Atam. Noien ərəha səvəi iərmama kuatia i Atam ruvei pehe nemhəien ti nərmmama həkik, nənə nəri i ro nari asori. Mətə nəri asori sə rəpi raka, in i namasanien səvəi Kumwesən mine nəri sə rīnəriari pehe auər a i m nərmmama həkik, nənə nəri nəha rīməuvehe ia namasanien səvəi iərmama kuatia a in i Iesu Kristo.

¹⁶ Nənə nəri sə Kumwesən rīnəriari pehe auər a i m nərmmama in ropə iti ia kwənkwai noien ərəha səvəi iərmama kuatia a nəha Atam. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə Atam rino noien ərəha kuatia, nənə Kumwesən rəkiri in ti noien səvənhi, mini mə nərmmama me pam tuhaməkeikei mhemhə. Mətə kurirə, nəpin nərmmama həkik ho noien ərəha rīpik nənə Kumwesən rəriari pehe auər a nəri amasan m kitaha, mo mə kitaha tsatukwatukw ia nənimen nənə mhəuvehi nimiruien.

¹⁷ Nipərhiēnien mə noien ərəha səvəi iərmama kuatia a Atam rino nemhəien ramərīmənū ia nərmmama me pam, nənə nəri i ro nari asori. Mətə Iesu Kristo rino nari riti rasori mēpi raka. Nərmmama me pam səməme kamhəuvehi namasanien asori səvəi Kumwesən sə rīnəriari pehe auər a i m nərmmama, in i namasanien sə ramo irəha hatukwatukw ia nənimen, irəha tuhəuvehi nimiruien mharə irə mamhərīmənū ti nəri i Iesu Kristo rino.

¹⁸ †Ro iamīnhi irə sətōni mə noien ərəha kuatia a səvəi Atam rino mə nərmmama me pam tuhaməkeikei mhemhə. Rəmwhen a mwi noien atukwatukw kuatia a səvəi Kristo rino suatuk mə nərmmama tuhəukurən mhəuvehe mhatukwatukw ia nəmri Kumwesən. Nənə natukwatukwien nəha ramo mə nərmmama pam həkurən nuvehien nimiruien. ¹⁹ ††Iərmama kuatia rīnəriari nəkwei Kumwesən, nənə noien nəha ro nərmmama həkik həuvehe nəkur ərəha. Rəmwhen a mwi iərmama kuatia rino nəkwei Kumwesən nənə noien nəha tro nərmmama həkik həuvehe mhatukwatukw ia nəmri Kumwesən.

²⁰ ††Kumwesən rīməuvei pehe Loa səvəi Moses mə noien ərəha truvehē masori, nənə mə nərmmama tuhəukurən noien ərəha me səvənraha. Mətə nəpin noien ərəha rīməuvehe masori, nənə namasanien səvəi Kumwesən ruvehē masori mēpi raka mwi, ²¹ ††mə rəmwhen ia noien ərəha rīnamərīmənū ia nər-

† 5:13 Rom 4:15 †† 5:14 1Kor 15:21-22, 1Kor 15:45 † 5:18 1Kor 15:22 †† 5:19 Aes 53:11 †† 5:20 Rom 4:15, Kal 3:19

mama me pam mavi pehe nemhəien ia nirəha fwe kupwən, ipwet mine namasanien səvəi Kumwesən rukurən nərīmənūien, mamō nərmmama hatukwatukw ia nəmri Kumwesən, nənə irəha həuvehi nimiruien rerin ruku pen ti Iesu Kristo Iərīmənū səkītaha.

Ia nīkaren səvəi noien ərəha nərmmama me səvəi Iesu Kristo həuvamhə raka

6 ††Ro pen kitaha tsəfni irə? Ramasan mə kitaha tsaməmwur pen a ia noien ərəha pwəh namasanien səvəi Kumwesən ruvehē masori mwi ia kitaha? ² †Rekəm! Ia nīkaren səvəi noien ərəha kitaha səuvamhə raka. Tsəfo mhəuvən mharə mwi irə?

³ ††Hiəukurən uə rekəm? Kitaha pam səməme kino paptaes ia kitaha ti nuvehien mho kuatia ia Iesu Kristo, ia paptaes nəha səuvehe mho kuatia kitaha min ia nemhəien səvənhi. ⁴ ††Ro pen ia nəpin nəha kino paptaes ia kitaha, rəmwhen mə kitaha səuvamhə kitaha Kristo, nənə kīnimwi kitaha min, mə rəmwhen Kristo rīnətui mwi ia nemhəien səvənhi ia nīskaiien səvəi Tata səvənhi, kitaha mwi səkurən nuvehien nimiruien vi, mharə irə, mamhavən.

⁵ ††Ro iamīnhi irə ti nəri nə mə səməuvehe mho kuatia kitaha min ia nemhəien səvənhi, nənə tsəuvehe mwi mho kuatia kitaha min ia noien sə Kumwesən rino in rətui mwi ia nemhəien səvənhi. ⁶ ††Kitaha səkurən mə nəpin kīnəriari tərini pen Kristo ia nei kamarkuau, kəriari tərini pen irəha nimiruien akuas me səkītaha mə trouraha noien akuas ia nīpwrataha sə rokeikei pik noien ərəha. Nənə rino mə noien ərəha trəpwəh mwi nərīmənūien ia kitaha, ⁷ ††ti nəri nə mə iərmama sə remhə, nīskaiien səvəi noien ərəha rīpkərīmənū mhə mwi irə.

⁸ Mətə mə kitaha səmamhə kitaha Kristo, saməni nīpərhiēnien irə mə tsəmīru mwi kitaha min. ⁹ Kitaha səkurən mə Kumwesən rino Kristo rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Ro pen Kristo trīpkemhə mhə mwi ia nəpin riti. Nemhəien ko rīpkərīmənū mhə mwi irə. ¹⁰ ††In remhə m kuatia a mə trətēfi nīskaiien səvəi noien ərəha, mətə ipwet mine in ramīru irau Kumwesən.

¹¹ ††Ia noien a mwi nəha rerīmīaha traməkeikei mamrhi mə ia nīkaren səvəi noien ərəha kīmīaha hīəuvamhə raka, mətə ia nīkaren səvəi Kumwesən kīmīaha hīaməmīru ti nəri nə mə hīəuvəuvehe mhəno kuatia kīmīaha Iesu Kristo. ¹² ††Ro pen noien ərəha trəpwəh nərīmənūien ia nīpwramīaha me səməme tuhəmhə. Kīmīaha tihəpwəh noien noien ərəha me nəha nīpwramīaha me hokeikei pik. ¹³ ††Tihəpwəh nəseni penien nīpwramīaha me həuvən ia rəgi noien ərəha mə noien ərəha truvehē mo nərəhaien me ia nīpwramīaha, mətə tihəseni pen kīmīaha m Kumwesən rəmwhen ia nərmmama səməme kīməpeki raka irəha ia nemhəien

††† 5:21 Rom 6:23 ††† 6:1 Rom 3:5-8 § 6:2 1Tes 4:1 §† 6:3 Kal 3:27 ††† 6:4 Kol 2:12 §† 6:5 Fil 3:10-11 §†† 6:6 Kal 5:24 §† 6:7 1Tes 4:1 §† 6:10 Hip 9:26-28, 1Pit 3:18 §†† 6:11 2Kor 5:15, Kal 2:19, 1Pit 2:24 §†† 6:12 Jen 4:7 §§§ 6:13 Rom 12:1, Efes 2:5, 5:14

mhæpeki pen ia nimiruien. Tihæseni pen nipwramiaha me ia rægin mæ in truvehi mo noien atukwatukw ia nipwramiaha. ¹⁴†Noien æræha træpwæh nærimænuien ia kimiaha ti næri næ mæ hiæpkaræ tegin mhæ Loa sævæi Moses mætæ hiamaræ tegin namasanien sævæi Kumwesæn.

Noien atukwatukw ramærimænu ia nærmama me sævæi Iesu Kristo

¹⁵††Nænæ ræfo? Ramasan mæ kitaha tsamo a noien æræha ti næri næ mæ sæpkaræ tegin mhæ Loa sævæi Moses mætæ samaræ tegin namasanien sævæi Kumwesæn? Rekæm! ¹⁶‡Hiæukuræn uæ rekæm? Trini minuæ hiæseni pen kimiaha kærkwi tærini kimiaha mæ tihamo nækwai iærmama riti, nænæ, kimiaha næ iotukwininari me sævæi iærmama næha hiamo nækwæn. Suatuk kærui ti nesi penien. Ia suatuk riti kimiaha iotukwininari me sævæi noien æræha, nænæ suatuk næha ramevæn ti nemhæien. Nænæ ia suatuk riti mwi kimiaha iotukwininari me hiamo nækwai Kumwesæn, nænæ suatuk næha ramevæn ti natukwatukwien ia næmri Kumwesæn.

¹⁷Mætæ kitaha sæni tanak ti Kumwesæn mæ næri auær a fwe kupwæn noien æræha rinærkwi tærini kimiaha hiamo nækwæn, mætæ kuriræ hio nægkiariien pærhien sæ kinahatæn kimiaha iræ ia rerimæiaha pam. ¹⁸‡‡Kimæfi raka noien æræha ia kimiaha, hiæuvæuvehæ raka mhæno kimiaha iotukwininari me sævæi noien atukwatukw.

¹⁹Iakamægkiari ia noien riti sæ nærmama hæukuræn, in i noien sævæi iotukwininari mine iæmæ asori, ti næri næ mæ nætærigen sækimæha ripkæmwhen mhæ ti nukurænien narimnari me sævæi Kumwesæn. Fwe kupwæn hiænæseni pen nipwramiaha me kærkwi tærini iræha kamho nækwai noien æmkemik mine noien æræha sæ rautæ mamasori. Mætæ ipwet mine tihæseni pen nipwramiaha me pwæh kærkwi tærini iræha kamho a noien sæ ratukwatukw, nænæ kimiaha tihæuvehæ mhæmher mho nærmama ikinan me sævæi Kumwesæn. ²⁰Fwe kupwæn, noien æræha rinærkwi tærini kimiaha hiamo nækwæn. Ia næpin næha noien atukwatukw ripkærimænu mhæ ia kimiaha. ²¹‡‡Namasanien riti riwæn hiamæuvehæ rimæuku pen ti noien æræha me sëmæme hiamauris tukwe næha tækwækwuni. Kwænkwai noien æræha me næha, in næ nemhæien a. ²²Mætæ tækwækwuni, kimæfi raka noien æræha ia kimiaha. Kimiaha hiæuvæuvehæ mhæno raka iotukwininari me sævæi Kumwesæn. Namasanien sæ hiamæuvehæ ruku pen tukwe in næ kimiaha tihæuvehæ mhæmher mho nækur ikinan me sævænhi. Nænæ kwænkwai namasanien næha in næ nimiruien rerin. ²³‡‡Ro iamænha iræ ti næri næ mæ nærækuien sævæi noien æræha in næ nemhæien, mætæ næri sæ Kumwesæn ramæriari pehe auær a i, in næ nimiruien rerin samæuvehæ raku pen ti Iesu Kristo Iærimænu sækitaha.

Loa ko ripkækwætmhiri mhæ iærmama sæ ruvamhæ raka

⁷‡Piak me, iakamægkiari m kimiaha sëmæme hiæukuræn noien sævæi loa. Kimiaha hiæukuræn uæ rekæm? Loa rærkwi tærini iærmama riti næpin in ramiru ihi. ²Ræmwhen ia næri i. Pran riti sæ rineræ raka loa rærkwi tærini irau sævænhi iærmæn næpin iærmæn sævænhi ramiru, mætæ trini minuæ iærmæn sævænhi remhæ, nænæ kifi raka loa næha iræ sæ rinærkwi tærini irau sævænhi iærmæn. ³Mætæ trini minuæ in ramesi pen iærmæn æpæ riti næpin sævænhi iærmæn ramiru ihi, kani in mæ pran sæ rineræ raka kamakres i. Mætæ trini minuæ iærmæn sævænhi remhæ, kifi raka loa næha ia præ næha. Nænæ trini minuæ in ramesi pen iærmæn æpæ, kærpwæh ninien in mæ pran sæ rineræ raka kamakres i.

⁴‡‡Piak me, kimiaha mwi hiæmwhen ia præ næha nemhæien rifi nari iræ. Fwe kupwæn iærmæn sækimæha in næ Loa sævæi Moses, mætæ ti næri næ mæ kimiaha hiæuvamhæ raka ia nipwrai Kristo, tækwækwuni kimiaha hiæukuræn nesi penien iærmæn æpæ, iærmæn æpæ næ in næ Kristo sæ Kumwesæn rino rætui mwi ia nemhæien sævænhi. Kitaha samesi pen in mæ ræmwhen ia nei rukuæ kwænkwan kitaha mwi sæukuræn nukuæien noien amasan me sævæi Kumwesæn. ⁵§Fwe kupwæn næpin kitaha samaræ, mamhesi pen a noien æræha sævæi nipwratæha, noien æræha me næha kitaha sokeikei pik Loa næha ramæsuæpwiri iræha kamhærimænu ia nipwratæha, mamhæukuæ kwænkwan næ nemhæien. ⁶§†Ia næpin næha, Loa næha ramækwætmhiri kitaha ræmwhen samaræ ia kalapus, mætæ ipwet mine næpwæh nækwætmhiriien kitaha, ti næri næ mæ ræmwhen mæ kitaha sæuvamhæ raka. Tækwækwuni kitaha samo tukwini nari m Kumwesæn, mhæpwæh nesi penien suatuk akuas sævæi Loa næha kimærai, mætæ kitaha samesi pen suatuk vi sævæi Nænimwin Ikinan.

Loa in ramasan mætæ nærmama niskaiien sævænraha riwæn

⁷§††Ro pen kitaha tsæfni iræ? Tsæni mæ Loa sævæi Moses rææha? Rekæm! Kwa Loa næha ramahatæn iou mæ noien æræha ræfo iræ. Mæ Loa næha riwæn ko iapkuræn mhæ. Trini minuæ Loa næha ripkini mhæ mæ, “Rerim træpwæh nakresien narimnari me sævæi iærmæpæ,” nænæ ko iapkuræn mhæ mæ noien næha ræfo iræ. ⁸§†Mætæ noien æræha rinætoni suatuk ia nægkiariien næha sævæi Loa, mo rerik fwe imwæ ramakres narimnari me sæpæmsæpæ sævæi iærmæpæ. Mætæ trini minuæ Loa riwæn, noien æræha ro næri emhæ iræ. ⁹§†Fwe kupwæn, iakamreirei ihi Loa næha, iakamiru a. Mætæ næpin nægkiariien sævæi Loa næha ruvehe, noien æræha ruvehe mimiru nænæ iou iakemhæ. ¹⁰§†Nægkiariien næha sævæi Loa rimæuvehæ mæ tro iærmama rimiru, mætæ iou iakætoni mæ ro iou iakemhæ.

¹¹§†Noien æræha rinætoni suatuk ia nægkiariien næha sævæi Loa reikuæ ia nirak, nænæ ia noien næha rousi

† 6:14 1Jon 3:6 †† 6:15 Rom 6:1 ‡ 6:16 Jon 8:34, 2Pit 2:19
†† 6:18 Jon 8:32 ‡‡ 6:21 Rom 7:5, 8:6, 13 ‡‡† 6:23 Rom
5:12, 15

‡‡‡ 7:4 Rom 6:2, 11, Kal 2:19 § 7:5 Rom 6:21 §† 7:6 Rom
8:2, 6, 4 §†† 7:7 Eks 20:17, Dut 5:21 §‡ 7:8 Rom 4:15 §†† 7:9
Jem 1:15 §† 7:10 Lev 18:5, Rom 10:5 §‡ 7:11 Jen 3:13, Hip 3:13

əpune iou. ¹²†Ro pen Loa in ro ikinan, nənə, nəgkiari-ien səvənhi ro ikinan, matukwatukw, mamasan. ¹³††Nənə rəfo iərmama riti rini mə, “Rəfo mə Loa in nəri amasan riti, mətə ro iou iakemhə?” Mətə rekəm, nəgkiariien nəha ripkatukwatukw mhə! Nəpin iakukurən nəgkiariien səvəi Loa sə ramasan, noien ərəha sə rerik rokeikei ro iou iakemhə. Nənə təkwtəkwuni iakukurən mə noien ərəha me səiou irəha noien ərəha pərhien. Nənə nəpin iakətoni nəgkiariien səvəi Loa, iakukurən mə noien ərəha rərəha anan.

¹⁴†Kitaha səukurən mə Loa rīməuku pen ti Kumwesən, mətə iou iərmama a, niskaiien səiou ri-wən. Iou iakəmwhən a ia iərmama riti sə noien ərəha rinərki tərini mamərimənu ia nirak. ¹⁵††Iou iapkurən mhə narimnari me səməme iakamo. Nəri amasan me səməme iakokeikei mə tako ipko mhə, mətə iakamo a nəri sə iapkoikei mhə. ¹⁶Nənə mə iakamo nəfe iapkoikei mhə, iakaməsəni a mə Loa nəha ramasan. ¹⁷Ro iamihhi irə ripko mhə iou pərhien i sə iakamo noien ərəha, mətə noien ərəha sə ramarə ia nirak ramo. ¹⁸††Iakukurən mə iou iərmama a, nəri amasan riti riwən ramarə ia nirak. Nəri auər a mə nəpin nepwin iakokeikei mə tako nəri amasan riti, mətə ko iapko mhə. ¹⁹Nəfe nəghin iakamo ripko mhə nəri amasan sə iakokeikei mə tako, mətə iakamo a noien ərəha sə iapkoikei mhə mə tako. ²⁰Nənə trini minuə iako nəfe nəghin sə iapkoikei mhə mə tako, ripko mhə iou pərhien i iakamo, mətə noien ərəha sə ramarə ia nirak ramo.

²¹Ro pen iakamətoni mə ramo iamihhi irə ia nəpin me pam. Nəpin iakokeikei mə tako nəri amasan, mətə iakamo a noien ərəha. ²²Iou iakokeikei pik Loa səvəi Kumwesən fwe imwə ia rerik. ²³††Mətə iakamətoni ia nipwrak noien riti mwi sə ramaruagən irau noien səvəi nətərigien səiou. Nənə noien nəha rərkwi iou, mamo iou iakamo a nəfe noien ərəha səvəi nipwrak rokeikei. ²⁴Eh, iou iəmə iapkreği mhə ramasan! Sin trasitu ia nirak mə nipwrak i sə tro iou iakemhə tripkərimənu mhə ia nirak? ²⁵††Iakini tanak ti Kumwesən. Iesu Kristo Iərimənu səkitaha in tro!

Ro pen noien səiou ro iamihhi irə: Ia nətərigien səiou iakamo nəfe Loa səvəi Kumwesən rani, mətə ia nipwrak iakamo nəkwai noien ərəha.

Nimiruien vi səvəi Nənimwin Ikinan

8 Mətə təkwtəkwuni nəha, nərmama səməme həməuvehe mho kuatia irəha Iesu Kristo nərpwinien riwən sə Kumwesən tro minraha ti noien ərəha, ²††nəri nəri nə mə ia nəpin me Nənimwin Ikinan rauvei pen nimiruien minraha kamhəuvehi raku pen ti Iesu Kristo. Noien nəha Nənimwin Ikinan ramo rineivinari ia nirak iakinarakə raka ia niskaiien səvəi noien ərəha mine nemhəien. ³††Loa səvəi Moses rireirei neivien nari ia nərmama iamihhi irə ti nəri nə mə noien ərəha

† 7:12 1Tim 1:8 †† 7:13 Rom 5:20 † 7:14 Sam 51:5, Jon 3:6 †† 7:15 Kal 5:17 †† 7:18 Jen 6:5, 8:21 ††† 7:23 Kal 5:17, Jem 4:1, 1Tes 2:11 †††† 7:25 1Kor 15:57 § 8:2 Rom 7:23-24 §† 8:3 Wok Me 13:38, 15:10, Fil 2:7, Hip 4:15

səvəi nipwrənraha ramouraha nəgse Loa nəha. Mətə nəri sə Loa nəha rireirei noien Kumwesən rino. In i rinərhi pehe Tini atukwatukw mə tremhə ti noien ərəha. Nənə Tini ruvehe iərmama nipwrən rəmwhən ia nipwrai nərmama ərəha me, nənə, Kumwesən rərpwin noien ərəha me səvənraha ia nipwrai Tini. ⁴††In ro iamihhi irə mə nəgkiariien atukwatukw me ia Loa nəha tuhəuvehe mho nipərhienien ia kitaha, kitaha nərmama me i samarə mhəpkesi pen mhə noien ərəha səvəi nipwrataha mətə samarə mamhesi pen Nənimwin Ikinan.

⁵Nərmama səməme kamharə mamhesi pen noien ərəha səvəi nipwrənraha, narimnari me nəha noien ərəha səvəi nipwrənraha rokeikei kamhərimənu ia nətərigien səvənraha, mətə nərmama səməme kamharə mamhesi pen Nənimwin Ikinan, narimnari me nəha Nənimwin Ikinan rokeikei kamhərimənu ia nətərigien səvənraha. ⁶††Trini minuə iərmama riti noien ərəha səvəi nipwrən ramərimənu ia nətərigien səvənhi, noien nəha trukua kwənkwan, in nə iərmama nəha tremhə. Mətə trini minuə Nənimwin Ikinan ramərimənu ia nətərigien səvənhi, noien nəha trukua kwənkwan in nə nimiruien mine nəmərinuien. ⁷†††Trini minuə noien ərəha səvəi nipwrai iərmama ramərimənu ia nətərigien səvəi iərmama, nətərigien səvəi iərmama tripkewaiu mhə misiai Loa səvəi Kumwesən. Nipərhienien mə in rireirei anan noien. ⁸Nənə nərmama me səməme noien ərəha səvəi nipwrənraha ramərimənu ia nirəha ko həpko mhə reri Kumwesən ragien.

⁹††Mətə kimiaha i, noien ərəha səvəi nipwramiaha ripkərimənu mhə ia kimiaha iamihhi irə, rekəm. Kimiaha nərmama Nənimwin səvəi Kumwesən ramarə ia rerimiaha, ro pen hiamarə mamho nəkwən. Trini minuə iərmama riti Nənimwin səvəi Kristo ripkarə mhə ia rerin, iərmama nəha ripko mhə in iərmama riti səvəi Kristo. ¹⁰††Mətə mə Kristo ramarə ia rerimiaha, nəri auər a nipwramiaha traməkeikei memhə ti noien ərəha, mətə nənimwimihhi ramiru ti noien atukwatukw. ¹¹Kumwesən rino Iesu rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Nənə trini minuə Nənimwin səvənhi ramarə ia rerimiaha, Kumwesən sə rino Kristo rətui mwi ia nemhəien səvənhi, in truvei pehe mwi nimiruien m nipwramiaha me səməme tuhəmhə.

¹²Ro pen piak me, nari riti nəha ikin kitaha tsaməkeikei mho. Nəri nəha in i tsamarə mamhesi pen a Nənimwin Ikinan. Rərəha mə tsamarə mamhesi pen noien ərəha səvəi nipwrataha. ¹³†††Trini minuə hiamarə mamhesi pen noien ərəha səvəi nipwramiaha, tihaməkeikei mhemhə. Mətə trini minuə ia niskaiien səvəi Nənimwin Ikinan hiamousi əpune noien ərəha me səməme hiamo ia nipwramiaha, nənə tihəmiru. ¹⁴Iakani iamihhi irə ti nəri nə mə nərmama me pam səməme Nənimwin Ikinan ramiri irəha, irəha nipwnəti Kumwesən me. ¹⁵†††Nənə Nənimwin Ikinan i Kumwesən ruvəuvei pehe raka m kimiaha in ripko

§†† 8:4 Kal 5:16,25 §† 8:6 Rom 6:21 §†† 8:7 Mat 12:34, Jon 8:43, 12:39, Jem 4:4 §† 8:9 1Kor 3:16, 12:3 §† 8:10 Kal 2:20, Efes

mhā kimiaha hiāhekīr Kumwesən rəmwhen ia nərma-
ma me i kinərkwī tərini irəha kamho nəkwaī nəmə
asori me sāvənraha, mamhāhekīr irəha. Mətə
Nənimwīn nəha ro kimiaha hiāuvehe niṗwnəti
Kumwesən me. Ia niskaiien sāvəi Nənimwīn nəha, kita-
ha samasək Kumwesən mə, "Rimimaha, Tata!"
¹⁶ †Nənimwīn nəha in rani pehe ti nənimwitaha mə
niṗərhiēnien kitaha niṗwnəti Kumwesən me. ¹⁷ ††Nənə
mə kitaha niṗwnəti tata riti, tsaməkeikei mhəuvehi
nautə sāvəi tata. Niṗərhiēnien, Kumwesən truvei pehe
nautə sāvənhi m kitaha, nənə kitaha tsəuvehi pəri
nautə nəha kitaha Kristo. Mətə mə kitaha tsəuvehi pəri
nautə kitaha Kristo, tsaməkeikei mhəuvehi pəri mwi
nəmisəien kitaha min, nənə ro iamīnhi irə Kumwesən
truvehi utə kitaha, kitaha mwi tsəuvehi nasoriien kita-
ha Kristo.

Nasoriien sə trier pehe tukətoni ia nərma ma me sāvəi Iesu Kristo

¹⁸ †Ia nətərīgien səiou, nəṗin reritaha ramrhi nasori-
ien sə trier pehe tukətə ia kitaha, nənə nəmisəien me i
kitaha saməuvehi ipwet mīne ho nəri auər a ia nirəha.
¹⁹ ††Təkwtəkwuni neiai mīne tiṗrənə mīne narimnari
me pam səməme Kumwesən rino kamhəti pen min
mamheitenhi nəṗin sə tuhətoni niṗwnəti Kumwesən
me tuhəier pehe irə. ²⁰ ††Iakani iamīnha irə ti nəri nə
mə neiai mīne tiṗrənə mīne narimnari me pam
səməme Kumwesən rino həuvəuvehe mhəuvəirei
mə Kumwesən rinəmri irəha ti nəfe. Nənə ro iamīnha
irə ti nəri nə mə riṗko mhə narimnari me nəha
hokeikei mə tuho iamīnha irə, mətə ti nəri nə mə
Kumwesən in rokeikei iamīnha irə. In ro irəha həuvehe
mhəveirei mə in rinəmri irəha ti nəfe mə irəha tuhəti
pen min mamheitenhi ²¹ ††nəṗin sə in trifi nari ia
nirəha. Ia nəṗin nəha irəha tuharaka ia noien i rəkwi
tərini irəha, noien sə ro mə irəha kamhəmərīr auər a.
Nənə nəṗin Kumwesən trifi raka nari ia nirəha,
tuhagien asori irəha niṗwnəti Kumwesən me səməme
kiməfi mwi nari ia nirəha.

²² Kitaha səukurən mə fwe kupwən anan meste pehe
nəha təkwtəkwuni, neiai mīne tiṗrənə mīne narimnari
me pam səməme Kumwesən rino kamhasək rəmwhen
ia pran riti sə ramregi nəmisəien mə trərəhi tini.

²³ ††Nənə riṗko mhə narimnari me əpa nəha səməme
Kumwesən rino irəha kamhasək iamīnha irə. Kitaha i
Nənimwīn Ikinan riməkupwən mo sāvənhi wok ia kita-
ha, kitaha mwi saməregi nəmisəien nəha reritaha fwe
imwə ramasək, sameitenhi Kumwesən mə tresi kitaha
səuvehe niṗwnətīn me. Ia nəṗin nəha in trifi nari ia
niṗwrataha. ²⁴ †Fwe kupwən, ia nəṗin nəha Kumwesən
riməuvehimīru kitaha irə, kitaha saməti pen narimnari
me nəha mamheitenhi. Trini minuə iərmama riti ruve-
hi nari riti sə in rameitenhi, nənə treitenhi mwi ti nəfe?

3:17, 1Tes 4:6 §§† 8:13 Kal 6:8, Kol 3:5 §§† 8:15 2Tim 1:7, Mak
14:36 † 8:16 2Kor 1:22 †† 8:17 Kal 4:5-7, Rev 21:7 † 8:18
Rom 5:2, 2Kor 4:17 †† 8:19 Kol 3:4 †† 8:20 Jen 3:17-19 †††
8:21 2Tes 3:13, 1Jon 3:2 ††† 8:23 2Kor 5:2-4, Kal 5:5 † 8:24 2Kor
5:7

²⁵ Mətə kitaha saməti pen nari riti sə səpkətoni mhə
ihi, nənə mho nətərīgien səkitaha rəpwəmwis mameit-
enhi mə trier pehe.

²⁶ Ia noien a mwi nəha, Nənimwīn Ikinan mwi rama-
situ ia kitaha nərma ma me i niskaiien səkitaha riwən,
ti nəri nə mə kitaha səveirei mə nəfe noien ratuk-
watukw mə kitaha tsesi pen mhəfwaki, mətə
Nənimwīn Ikinan nəha in əpa raməgkiari m
Kumwesən ia nəṗin me tukutaha, mamasək ia
nasəkien me ko kiṗkregi mhə. ²⁷ ††Nənə Kumwesən sə
ramətə pui reri nərma ma, in rukurən nətərīgien sāvəi
Nənimwīn Ikinan, ti nəri nə mə Nənimwīn nəha
raməgkiari m Kumwesən ti nərma ma me sāvənhi,
mamesi pen nəkwaī Kumwesən.

Nari riti riwən truvehi raka kitaha ia nokeikeiien sāvəi Iesu Kristo

²⁸ ††Kitaha səukurən mə narimnari me pam səməme
kamhəuvehe, Kumwesən ramo kamhəuvehe mə tuho
nəri amasan m nərma ma hokeikei in, səməme in
rinəkwein ia nirəha mesi pen nətərīgien sāvənhi.
²⁹ ††Iakani iamīnha irə ti nəri nə mə nərma ma səməme
Kumwesən ruvəukurən raka irəha fwe tui anan, in
rəmri əpə irəha mə irəha tuhəuvehe mhəmwhen ia
Tini. Kumwesən ro iamīnha irə mə Tini truvehe mo
nəmritak ia piəvni me həṗik. ³⁰ Nənə səməme in rəmri
əpə irəha, in rəkwein irəha. Nənə səməme in rəkwein
irəha, in rini mə irəha hatukwatukw ia nənimen. Nənə
səməme in rini mə irəha hatukwatukw ia nənimen, in
ruvehi utə irəha həuvehi nasoriien.

³¹ ††Ro pen kitaha tsəfni ia narimnari me i?
Kumwesən ramarə tukutaha, nənə iərmama riti riwən
riskai məpi raka sə trəmweki kitaha. ³² ††In riṗkhekīr
mhə ti Tini atukwatukw mə tremhə tukutaha pam,
mətə in rinəsēni a irə. Nənə in riməuvei pehe Tini m ki-
taha, nənə in triṗkəkwtəmhirī əknekīn mhə mwi
narimnari me nepwīn mwi sāvənhi, in truvei pehe a m
kitaha. ³³ ††Kitaha nərma ma me i Kumwesən rimərfi ki-
taha mə sāvənhi, iərmama riti riwən rukurən niniiēn
nəgkiariēn me nepwīn ia kitaha mə kitaha sənə noien
ərəha, ti nəri nə mə Kumwesən əpa in ruvəni raka mə
kitaha satukwatukw ia nənimen. ³⁴ ††Iərmama riti ri-
wən rukurən niniiēn mə kitaha sənə noien ərəha
tsaməkeikei mhemhə tukwe. Iesu Kristo triṗkīni mhə
iamīnha irə, kwa in remhə tukutaha, nənə kurirə irə
Kumwesən ro in rətui mwi ia nemhəien sāvənhi. Nənə
təkwtəkwuni Kristo in fwe ia nikare Kumwesən
mwatuk, raməgkiari tukwini səkitaha m Kumwesən.

³⁵ Nənə iərmama riti riwən rukurən nuvehi rakaēn ki-
taha ti nokeikeiēn sāvəi Kristo. Nəri auər a mə səregi
nəmisəien, uə sarə ia nəṗin əknekīn, uə nərma ma
hometə kitaha, uə nukumhə rahi, uə nautə səkitaha ri-
wən, uə ipaka semhə, uə nərma ma housi əpune kita-
ha ti nokeikeiēn sāvənhi. ³⁶ ††Rəmwhen ia nəgkiariēn
i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,

†† 8:27 Sam 139:1, 1Kor 4:5 ††† 8:28 Efes 1:11 †† 8:29 Kol
1:18, Hip 1:6 ††† 8:31 Sam 118:6 †† 8:32 Jon 3:16 †† 8:33

“Ti naghim, Kumwesən, kamousi əpune kimaha ia nəpin me pam.

Kamətə kimaha iahəmwhen ia sipsip me səməme tukousi əpune irəha.”

³⁷ †Nipərhiēnien, ia narimnari me pam nəha Kristo sə rokeikei pik kitaha ramo kitaha saməskai mhəpi raka. ³⁸ †Iou iakukurən amasan mə nemhəien uə nimiruien, uə nagelo me uə nəremhə me, uə narimnari me səməme haməuvehe nəha təkwtəkwuni uə narimnari me səməme tuhəpkuvehe, uə niskaiien me, ³⁹ uə narimnari me fwe irənhə uə narimnari me fwe in-həripw Imwei Nəkur Həuvamhə, uə narimnari me səməme Kumwesən rino kamharə ia neiai mine tiprənə, ko irəha pam həkpuvehi raka mhə kitaha ti nokeikeiien sə Kumwesən ramo m kitaha ti nəri nə mə səməuvehe mho kuatia kitaha Iesu Kristo Iərimənu səkitaha.

Noien sə Kumwesən rarfi nərmama me səvənhi irə

9 †Iakani pərhiēn ia nəmri Kristo iapkeikuə mhə. †Iakamregi Nənimwin Ikinan fwe ia rerik mə nəgkiariien i iakamini ro nipərhiēnien. ² Rerik rərk-wəpür məmisə pik ia nəpin me pam ³ ††ti səiou me nərmama me nəkur Isrel, ti nəri nə mə irəha həkpiini mhə nipərhiēnien ia Iesu Kristo. Irəha həmwhen ia piak me ti nəri nə mə ia nipwramaha kimaha kwənəkwus kuatia. Trini minuə ko Kumwesən ruvehi raka iou ia rəgi Kristo, mo suatuk minraha həuvehe mho kuatia irəha min, mətə iou rerik ragien a mə tuko iamınha irə ia nirak. ⁴ †Nəkur Isrel me nəha, Kumwesən rinəkwēin irəha mə nipwnətīn me, mo pui pen nasoriien səvənhi minraha, muvei pen nəgkiariien me səvənhi sə rinərihi tərini əknekīn irəha, nənə muvei pen Loa səvənhi minraha, mine nəfwakiiēn fwe ia nimwə tapolen, mine promes me səvənhi. ⁵ ††Kaha kupwən me səvənraha irəha nəha Epraham, Aesak, mine Jekop. Nənə ia nipwran Kristo ruku pen ia kwənəkwus səvənraha. In Kumwesən sə rasori ia narimnari me pam. Pwəh nəgnəginiiēn revən tukwe in ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iamınhi.

⁶ ††Nipərhiēnien nəkur Isrel me həkik həkpiini mhə nipərhiēnien ia Iesu Kristo, mətə ia noien nəha ripko mhə mə nəgkiariien səvəi Kumwesən ruvəmwei. †Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə nərmama me nəha ia kwənəkwus səvəi Isrel ripko mhə irəha pam nəha Isrel pərhiēn. ⁷ †††Nənə nərmama me nəha ia kwənəkwus səvəi Epraham, ripko mhə irəha pam nəha nipwnətī Epraham me. Mətə Kumwesən riməni pen ti Epraham i mə, “Kwənəkwus me səim tuhəuku pen ia Aesak.”

⁸ †††Nipwrai nəgkiariien nəha in i mə nəkwərhakwərha me səməme hətui pehe ia nəgse nipwrai iərmama ripko mhə irəha nəha nipwnətī Kumwesən me, mətə nəkwərhakwərha me səməme hətui pehe ia nəgse promes səvəi Kumwesən kaməvsini irəha mə kwənək-

wus me səvəi Epraham. ⁹ †Ro iamınha irə ti nəri nə mə in i nəfe Kumwesən riməni: “Ia nəpin atukwatukw nəha takrərig pehe mwi irə nənə Sera rinərhəi raka nərim riti iərmān.”

¹⁰ ††Mətə ripko mhə in əpa nəha. Takəgkiari mwi ia Repeka. In rərəhi mwirwir Jekop mine Isau. Tata səvənrau nə Aesak, kaha kupwən səkimaha. ¹¹ †††Mətə nəpin mwirwir mi nəha krouəpwəh ihi nətuiēn, nənə rouəpwəh ihi noien nari riti ramasan uə rərəha, Kumwesən ruvəni pen raka ti Repeka i mə, “Nərim sə rasori tro tukwini nari m nərim sə rouihi.” Nənə nəgkiariien nəha ramahatən amasan mə Kumwesən rarfi nərmama mamesi pen a nətərigien səvənhi maməkwein irəha, mətə ripko mhə ti noien me irəha kamho. ¹³ †††Rəmwən ia nəgkiariien i kimərai pen ia Iəkukua Ikinan rani mə, “Jekop iakokeikei, mətə Isau iakəmwəki.”

¹⁴ Ro pen kitaha tsəfni irə? Tsəni mə noien səvəi Kumwesən ripkatukwatukw mhə? Rekəm! Kitaha ko səpkini mhə iamınha irə. ¹⁵ Mətə fwe kupwən Kumwesən rəgkiari m Moses, mini mə, “Trini minuə iakokeikei mə takapi iərmama riti, takapi in,

trini minuə iakokeikei mə tako ramasan m iərmama riti, nənə tako ramasan min.”

¹⁶ †††Ro pen sətōni mə noien sə Kumwesən rarfi iərmama irə rəpwəh nesi penien nokeikeiēn uə niseseien səvəi iərmama, mətə ramesi pen a napiēn səvəi Kumwesən. ¹⁷ ††Ia Nəkukua Ikinan, Kumwesən rini pen ti Fero, kig səvəi nəkur Ijip mə,

“Iakiməuvehi utə ik ti nari kuatia a,

mə nərmama tuhətoni niskaiēn səiou ia niram, nənə mhəni irəpw nəghik ia tənəmtənə me pam.”

¹⁸ ††Ro pen sətōni mə Kumwesən ramesi pen a nətərigien səvənhi. Trini minuə rokeikei mə trapi iərmama riti, in trapi. Trini minuə rokeikei mə tro iərmama riti kənkəpwə ruvehe miskai, in tro kənkəpwə ruvehe miskai.

¹⁹ Mətə kimiaha riti trini pehe tukw iou i mə: “Mə ro iamınhi irə, rəfo Kumwesən rani ihi mə noien səkitaha rərəha? Iərmama riti riwən ko rinise nəkwān.”

²⁰ †††Mətə ik sin i? Ik iərmama a. Rəfo ikaməkwag raka ia nəgkiariien səvəi Kumwesən iamınhi? Rerim trirhi ro tekinari kīno ia nise tiprənə rərpwu muvehe miskai. Ko rini pen ti iərmama rino mə, “Ikinəfo mo iou iamınhi irə?” Rekəm! ²¹ †††Iərmama sə ramo tekinari me ia nise tiprənə iamınhi, in rasori ia nise tiprənə, mukurən nuvehiēn nise tiprənə riti mo tekinari kəru irə, riti səvəi nəpin amasan, nənə riti mwi səvəi wok auər a me.

²² Mətə Kumwesən in mwi rino rəmwən ia iərmama sə ramo tekinari ia nise tiprənə. In rino nərmama nepwin mə trouraha irəha. Nənə ia nəpin me in ramo nətərigien səvənhi raməpwəmwis mameitenhi nəpin trərpwin noien ərəha me səvənraha mə nərmama

Aes 50:8 ††† 8:34 Sam 110:1, Wok Me 7:55-56, 1Jon 2:1 †††† 8:36 2Kor 4:11 † 8:37 Jon 16:33 †† 9:3 Eks 32:32 † 9:4 Eks 4:22, Dut 7:6, 14:1-2 †† 9:5 Mat 1:1-16, Jon 1:1, Rom 1:25 †† 9:6 Nam 23:19, Rom 2:28 ††† 9:7 Jen 21:12 ††† 9:8 Kal 4:23

§ 9:9 Jen 18:14 †† 9:10 Jen 25:21 ††† 9:11-12 Jen 25:23 †† 9:13 Mal 1:2-3 ††† 9:16 Efes 2:8 †† 9:17 Eks 9:16 †† 9:18 Eks 4:21, 9:12, Eks 14:4 ††† 9:20 Aes 29:16, 45:9 ††† 9:21 Jer 18:6

tuhætoni niemaha sævænhi. ²³ †In tro iamînha iræ mo nærmama hætoni nasorriien sævænhi rasori pik anan, in truvei pen m nærmama me i rînapî iræha, sëmæme in rimækupwæn mæpnæpenæ ia niræha mæ tuhæuvehi nasorriien. ²⁴ †Iakamægkiari ia kîtaha i nærmama sëmæme in rînakwein ia kîtaha, rîpko mhæ nækur Isrel æpa mætæ nærmama mwî rîpko mhæ iræha nækur Isrel.

²⁵ †Ræmwhen ia nægkiariien sæ Kumwesæn rimæni ia nækukuæ sævæi Profet Hosea, rani mæ,
 "Nærmama me i rîpko mhæ iræha nærmama me sæiou, takækwein iræha mæ, 'Sæiou me nærmama.'
 Nænæ nærmama me i iakînpwæh nokeikeiien iræha fwe kupwæn, takækwein iræha mæ, 'Nærmama keikei me sæiou.'" ††

²⁶ †Nænæ rani mwî mæ:

"Ia kwopun atukwatukw næha kimæni pen tî niræha i mæ,
 'Rîpko mhæ kimiaha nærmama me sæiou,'
 tukækwein iræha mæ, 'Kumwesæn sæ ramîru nîpwnætîn me næ kimiaha.'" †

²⁷ †Nænæ Profet Aesea rægkiari ia nækur Isrel ia nægkiariien i rani mæ,
 "Næri auær a mæ nækur Isrel tuhæpik ræmwhen ia nîpækîr ia nîkare tæsi,
 mætæ tukuvehimîru a kwænkwan nepwîn,
²⁸ tî næri næ mæ Iærimænu tro pam akwauakw a næfe næghîn rimæni mæ tro ia tækure tîpænæ i."
²⁹ †Nænæ ræmwhen ia nægkiariien i Profet Aesea rimæni fwe kupwæn mæ:

"Iærimænu sæ rauvehi nîskaiien me pam rimæuvehimîru kîtaha me nepwîn nækur Isrel.
 Mæ in rînapko mhæ iamînhi,
 ko kîtaha sëmwhen ia nækur Sotom
 kîtaha sæuvæuvehe raka mhænæmwhen ia nækur Komora."

Nækur Isrel me hæpik hæpkîni mhæ nîpærhienien ia Iesu Kristo

³⁰ †Ro pen kîtaha tsæfni iræ? Nærmama rîpko mhæ iræha nækur Isrel hæpkousari mhæ mæ tuhatukwatukw ia næmri Kumwesæn, mætæ tî næri næ mæ iræha hæni nîpærhienien ia Iesu Kristo nænæ Kumwesæn ro iræha hatukwatukw ia nænimen. ³¹ ††Mætæ nækur Isrel housari pik ia suatuk sævæi nesi penien Loa mæ iræha tuhatukwatukw ia næmri Kumwesæn, mætæ iræha hæpwæh natukwatukwien. ³² ††Tî næfe? Tî næri næ mæ iræha kamhousari pik mæ tuhatukwatukw ia næmri Kumwesæn ia noien me sævænraha, mætæ hæpkesi pen mhæ suatuk sævæi nahatætæien. Iræha hænæpæti raka ia kæræterei sæ nærmama kamhæpæti iræ. ³³ ††Ræmwhen ia nægkiariien i kimærai pen ia Nækukuæ Ikinan rani mæ,
 "Hætoni ro! Iakamæmri kæræterei riti fwe Sæon sæ nærmama tuhæpæti iræ,
 kærwier sæ tro iræha hæmwei,

† 9:23 Rom 8:29, Efes 1:3-12 †† Uæ "Pran i kærwæh nokeikeiien in fwe kupwæn, takækwein in mæ, 'Pran keikei sæiou.'" Hos 1:6; 2:23 † 9:30 Rom 10:20 †† 9:31 Rom 10:2-3 †† 9:32 Aes 8:14 †† 9:33 1Tes 2:6, Rom 10:11

nænæ iærmama sæ rani nîpærhienien iræ, in trîpkauris mhæ."

10 †Piak me, ia rerik iakokeikei pik mæ Kumwesæn truvehimîru nækur Isrel, nænæ ia næpîn me pam iakamæfwaki tukwe. ² †Iakæseni mæ pærhien iræha kamhagian pik tî Kumwesæn, mætæ noien sævænraha rîpkesi pen mhæ nukurænien. ³ †Iakani iamînhi iræ tî næri næ mæ iræha hæpkukuræn amasan mhæ mæ tuhæfo mhæuvehe mhatukwatukw ia næmri Kumwesæn. Nænæ suatuk sævæi natukwatukwien Kumwesæn rînæmri, in i nahatætæien ia Iesu Kristo, iræha hæpkisiai mhæ iræ, mætæ iræha kamhousari mæ tuhæmri atukw sævænraha riti, in i nesi penien Loa. ⁴ ††Mætæ Kristo in rîno sam-pam ia noien sævæi nesi penien Loa mæ nærmama me pam sëmæme kamhæni nîpærhienien iræ hæukuræn nu-veheien mhatukwatukw ia næmri Kumwesæn.

⁵ †Moses ramægkiari ia natukwatukwien sæ raku pen tî Loa ia nægkiariien i sæ in rimærai mæ, "Iærmama sæ ramo nægkiariien me sævæi Loa, in truvehi nîmîruïen ia nægkiariien me næha." ⁶ ††Mætæ natukwatukwien sæ raku pen tî nahatætæien rani mæ, "Rerîmiaha træpwæh nîrhiien nægkiariien i mæ, 'Sin trevæn fwe irænhæ ia neiai'" muvehi Kristo meiwaiu pehe? ⁷ "Uæ 'Sin trevæn fwe inhæripw ia nîpæg sæ rameiwaiu nukunen riwæn'" muvehi raka Kristo ia reri nækur hæuvamhæ muvehi mutæ pehe? ⁸ †Natukwatukwien sæ raku pen tî nahatætæien rîpkîni mhæ iamînha iræ, mætæ rani mæ, "Nægkiariien næha ipaka tukw ik. In fwe ia tærhum mîne ia rerim." In i nægkiariien i sævæi nahatætæien kimaha iahamævisau irapw i. ⁹ †Trîni mînuæ ikîni irapw ia tærhum mæ "Iesu in Iærimænu," nænæ mîni nîpærhienien iræ fwe imwæ ia rerim mæ Kumwesæn rîno in rætui mwî ia nemhæien sævænhi, nænæ Kumwesæn truvehimîru ik. ¹⁰ †Næpîn iærmama riti ruvehi Iesu ia rerîn mîni nîpærhienien iræ, Kumwesæn trîni irapw in mæ in ratukwatukw ia nænimen. Nænæ in truvehimîru mwî iærmama sæ rani irapw ia tærhun mæ Iesu in Iærimænu sævænhi.

¹¹ ††Ræmwhen ia Nækukuæ Ikinan rani mæ, "Nærmama me pam sëmæme kamhæni nîpærhienien ia iærmama næha, iræha tuhæpkauris mhæ." ¹² ††Nægkiariien næha sævæi nærmama pam næri auær a mæ ik iæmæ Isrel uæ rîpko mhæ ik iæmæ Isrel. Iakani iamînhi iræ tî næri næ mæ Iærimænu kuation a i ramærimænu ia nærmama me pam, mamæriari pen ia namasanien sævænhi m nærmama sëmæme kamhækwein in. ¹³ ††Ræmwhen ia nægkiariien i Nækukuæ Ikinan rani mæ,
 "Nærmama me pam sëmæme kamhækwein ia næghi Iærimænu,
 in truvehimîru iræha."

¹⁴ †Mætæ nærmama tuhæfo mhækwein ia Iærimænu trîni mînuæ hæpkîni mhæ nîpærhienien iræ? Nænæ tuhæfo mhæni nîpærhienien iræ trîni mînuæ hæpwæh nîregiien nævisaiuen sæ ramægkiari iræ? Nænæ tuhæfo mhæregi trîni mînuæ iærmama riti sævæi nævisaiuen riwæn?

¹⁵ ††Nænæ nærmama tuhæfo mhævisau trîni mînuæ

††† 10:4 Mat 5:17, Jon 3:18 § 10:5 Rom 7:10, Kal 3:12 §† 10:6 Dut 30:12-14 §†† 10:11 Rom 9:33 §† 10:12 Wok Me 15:9 §†† 10:13 Joel 2:32 §† 10:15 Aes 52:7

Kumwesən rəpwəh nərhi penien irəha? Rəmwən ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukua İkinan rani mə, “Ramasan pik anan nəpın nərmama kamhəuvehe mə tuhəvisau nəgkiariien amasan!”

¹⁶ †Mətə rıpkə mə nəkur İsrəl me pam həməni nıpərhiien ia nəgkiariien amasan nəha. Rəmwən ia nəgkiariien səvəi Profet Aesea rani mə, “İərimənu, nərmama houhi a həni nıpərhiien ia nəgkiariien səkimaha.” ¹⁷ ††Ro pen nahatətəien raku pen ia nəri kamregi, nənə nəri kamregi raku pen ia nəgkiariien sə kaməvisau ia Kristo. ¹⁸ Mətə iakaməres mə nəkur İsrəl həuvəregi raka nəgkiariien nəha uə rekəm? Ouəh, həuvəregi. Rəmwən ia Nəkukua İkinan rani mə, “Nərmama me pam həuvəregi raka rerınraha, nəgkiariien me səvənraha həuvəvən mhəneste tənəmtənə me pam.”

¹⁹ Nənə iakaməres nəresien riti mwi mə nəkur İsrəl həuvəkurən raka uə rekəm? Ouəh, həuvəkurən. Moses rıməkupwən mını irapw nəgkiariien i səvəi Kumwesən mə,

“Iou tako ramasan m nərmama nepwın ia tənə əpə iti,

kimiaha tihətoni mhəmwəki irəha.

Tako ramasan m nərmama nepwın həreirei nari, kimiaha tihətoni niemaha rəpi kimiaha.”

²⁰ Nənə Profet Aesea rini amasan mwi nəgkiariien səvəi Kumwesən mə,

“Nərmama səməme həpwəh nətuiien iou, hənətoni iou.

Iakino pui pen iou m nərmama səməme həpwəh nəresien iou.”

²¹ Mətə ia nəkur İsrəl Kumwesən rani mə,

“İa nəpın mə pam iakavi atukw rəgik mə takasitu ia nərmama me i

səməme kamhərui nəkwak, mamhəni ərəha iou.”

Nəkur İsrəl kwənkwan nepwın nəha ikin Kumwesən rımərfi irəha

11 †Ro iamınhi irə iakaməres mə pərhiien Kumwesən rıməuvei pen təkutan m nərmama me səvənhi? Rekəm! Hətoni ro iou. Iou iəmə İsrəl. Iou iakuku pen ia kwənəkwus səvəi Epraham mınıe kwənəkwus səvəi Penjamin. ² Kumwesən rınəpwəh nuvei penien təkutan m nərmama me səvənhi səməme in ruvəukurən raka irəha fwe tui anan. Hiəukurən uə rekəm nəfe Nəkukua İkinan rani ia Profet Elaeja ia nəpın nəha raməgkiari m Kumwesən ti noien ərəha me səməme nəkur İsrəl kamho? ³ ††In rini mə, “İərimənu, irəha hənəusi əpune profet me səim, mhəusi testesi nıfatə me səim.

Iou əpa iakamarə,

nənə irəha haməmwur mwi mə tuhəusi əpune iou.”

⁴ ††Mətə Kumwesən rıməni pen nəfe ti Profet Elaeja? In rıməni mə,

“İakaməkwətəmhi əknekin nərmən me sefen taosen irəha nərmama me səiou.

İrəha həpkınımwı mə nukurhunraha mhəsiai kumwesən eikuə i Paal.”

⁵ ††Nənə rəmwən a mwi ipwet mınıe nəkur İsrəl kwənkwan nepwın nəha ikin səməme Kumwesən rımərfi irəha ia namasanien səvənhi. ⁶ †††In rımərfi irəha ia namasanien səvənhi, mətə rıpkə mə mə rırfi irəha ti noien me səməme irəha kamho. Trını mınıuə rırfi irəha ti noien me səməme irəha kamho, nənə namasanien sə trəriari irə mınraha riwən rəmwən mə raməraku irəha ti wok səvənraha.

⁷ †Ro pen, rəfo? Nəri nəha nəkur İsrəl kamhətui, irəha həpwəh nətoniien. Mətə nərmama səməme Kumwesən rımərfi irəha, irəha hətoni mhəuvehi. Səməme nəha nepwın səməme həpwəh nətoniien, Kumwesən ro irəha kənkəpwənraha ruvehe miskai.

⁸ Rəmwən ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukua İkinan rani mə,

“Kumwesən ro nətərigien səvənraha rapri meste pehe ipwet,

irəha ko həpkətoni mə mwi nari riti ia nənimənraha,

mhəpwəh mwi nıregiien nari riti ia nəkwəregınraha.”

⁹ ††Nənə Kig Tevit rani mə,

“Pwəh tepol sə irəha kamhani nari irə ruvehe mo kwənkru sə trousi tərini irəha

mınıe net sə tuhəvsausini pen irəha irə.

Pwəh ruvehe mo nəri sə tro irəha həmwəi,

mınıe nəri sə tro irəha həuvehi nərpwinien ti noien ərəha me səvənraha.

¹⁰ Pwəh nənimənraha rıfwə həpwəh mwi nətoniien nari.

Pwəh irəha həregi rərəha ia nəpın me rəmwən ia iərmama ramıkou ti təkutan.”

Rigi nei Kumwesən rıripin pen ia nıpwren

¹¹ †††Ro pen iakaməres mə nəkur İsrəl hənəpəti mhəmwəi ko həpkərer mə mwi? Rekəm, irəha həukurən nəreien mwi. Mətə ti nəri nə mə irəha ho noien ərəha, Kumwesən rauvehimıru nərmama me rıpkə mə irəha nəkur İsrəl mə tro nəkur İsrəl rerınraha revən ia namasanien nəha mə tuhəuvehi səvənraha. ¹² Noien ərəha sə nəkur İsrəl həno ro namasanien revən ia tənəmtənə me. Nımweiiien səvənraha ro namasanien revən ti nərmama rıpkə mə irəha nəkur İsrəl. Mə ro iamınhi irə tukəfo nəpın nəkur İsrəl me pam tuhərərig mwi ti Kumwesən? Kumwesən tro mınraha namasanien rasori mwi.

¹³ Təkwtəkwuni iakaməgkiari m kimiaha nərmama rıpkə mə kimiaha nəkur İsrəl. Iou aposol səvəi nərmama rıpkə mə irəha nəkur İsrəl, ro pen iakəgnəgini wok i sə Kumwesən rıməuvei pehe miou. ¹⁴ İakamo iamınhi irə mə tako iou me nepwın nəkur İsrəl rerınraha revən ia namasanien i kamo m kimiaha nənə mhəkeikei mə tuhəuvehi səvənraha, nənə ia noien

† 10:16 Aes 53:1, Jon 12:38 †† 10:17 Jon 17:20 ‡ 11:1 1Saml 12:22, Sam 94:14, Fil 3:5 †† 11:3 2King 19:10, 14 †† 11:4 1King 19:18

††† 11:5 Rom 9:27 ††† 11:6 Kal 3:18 § 11:7 Rom 9:31 †† 11:9 Sam 35:8 ††† 11:11 Wok Me 13:46, Rom 10:19

nəha takuvehimiru irəha nepwin. ¹⁵ Mə noien i Kumwesən rino mārarki nəkur Isrel ro nərmmama ia tənəmtənə me həuwehe mho in me nepwin, tukəfo nəpin in ripeki pehe mwi nəkur Isrel? Noien nəha trukua noien i nərmmama tuhətui mwi ia nemhəien. ¹⁶ †Trini minua nərmmama həmri karen nikare bred səvəi nəveginien vi mə səvəi Kumwesən, nənə bred pəpwia səvəi Kumwesən. Nənə ia nəgkariien səvəi nei, trini minua nukune nei səvəi Kumwesən, rəgrəgin me mwi səvəi Kumwesən. ††

¹⁷ †Mətə kətəftefi raka rəgrəgi nei nəha nepwin, nənə kuvehi kimiaha, kimiaha rəgrəgi nei olif sə rəprmin, krīpin pen kimiaha ia təmwhəkīnraha mə tihəuvehi pəri namasanien səvəi nukune olif nəha. ¹⁸ †Nənə ro iamīnhi irə rərəha mə kimiaha hiaməfiūtə ia kimiaha mamhətə ərəha rəgrəgi olif nəha. Mə hiaməfiūtə ia kimiaha iamīnhi, rəriimaha tramrhi mə nukune nei raməkwməni kimiaha, mətə ripko mhə kimiaha rəgrəgi nei tihəkwməni nukune nei. ¹⁹ Rosi kimiaha riti trəfiūtə in mə, “Kinətəftefi raka rigi nei me nepwin kuvehi iou krīpin iou ia təmwhəkīnraha.” ²⁰ †Nipərhiēnien kinətəftefi raka irəha, ti nəri nə mə irəha həpwəh nahatətəien ia Kumwesən, mətə ik ikamərər ia təmwhəkīnraha ti nəri nə mə iakamahatətə irə. Ro iamīnhi irə tikəpwəh nəfiūtəien ik, mətə tikaməkeikei mehekir. ²¹ Trini minua Kumwesən rinətəftefi raka rəgrəgi nei atukwatukw ti nəri nə mə hənəpwəh nahatətəien, in trətəfi raka mwi ik mə ik ikəpwəh nahatətəien.

²² ††Ro pen sətōni mə Kumwesən rukurən noien ramasan m nərmmama, mətə rukurən noien mwi rəknekīn mīnraha. In ramo rəknekīn m nərmmama səməme haməmwei raka, mətə in ramo ramasan tukumiaha. Nənə trini minua kimiaha hiamesi pen noien amasan səvənhi, in trīripin mamo ramasan tukumiaha. Mətə trini minua kimiaha hiəpwəh noien iamīnha irə, nənə in trətəfi raka mwi kimiaha. ²³ Nənə trini minua nəkur Isrel hərərig pehe mwi mhəni nipərhiēnien ia Iesu Kristo, nənə Kumwesən trīripin mwi irəha ia nukunen, ti nəri nə mə in rauvehi niskaiēn ti noien iamīnha irə. ²⁴ Nipwrai nəgkariien i mə kimiaha nərmmama ripko mhə kimiaha nəkur Isrel hiamwəh ia rigi nei əprmin i olif sə Kumwesən rinərai raka, nənə mīripin pen ia nei nəha olif fwe ia nəmhien səvənhi. Noien nəha ripko mhə noien atukwatukw riti səvəi nei ti nuvehien rigi nei əpə riti mīripin pen ia nei əpə riti. Mətə nəkur Isrel hiamwəh ia rigi nei nəha olif fwe ia nəmhien. Nənə təkwtəkwni rīməru mə Kumwesən trīripin mwi irəha ia nukunenraha atukwatukw.

† 11:16 Nam 15:17-21, Esik 44:30 †† Nəgkariien i, nipwran mə trini minua Ebrahim mine kaha kupwən me səvəi nəkur Isrel irəha nərmmama me səvəi Kumwesən, nənə nərmmama ia kwənəkwws səvənraha irəha mwi nərmmama me səvəi Kumwesən. † 11:17 Efes 2:11-19 †† 11:18 Jon 4:22 †† 11:20 Rom 12:16 ††† 11:22 Jon 15:2,4, Hip 3:14

Kumwesən truvehimiru nəkur Isrel me pam

²⁵ ††Piak me, nəgkariien pərhiēn riti Kumwesən rinərkwafə i fwe kupwən iakokeikei mə kimiaha tihəukurən, ti nəri nə mə rərəha kimiaha hiaməfiūtə ia kimiaha mə hiəukurən nari. Kumwesən rino nəkur Isrel me nepwin kənkəpwənraha ruvehe mīskai, mətə noien nəha trəpwəh nəmakien ia nəpin me. Nərmmama me ripko mhə irəha nəkur Isrel səməme tuhəuwehe ti Kumwesən tuhaməkeikei mhəuwehe pam, nənə, noien nəha ramo nəkur Isrel kənkəpwənraha riskai tro sam-pam. ²⁶ †Nənə kurirə irə, Kumwesən truvehimiru pam nəkur Isrel. Rəmwhen ia nəgkariien i kimərai pen ia Nəkukua Ikinan rani mə, “Iərmama sə truvehimiru nərmmama truku pen fwe Saeon.

In truvehi raka noien ərəha səvəi kwənəkwws me səvəi Jekop.”

²⁷ †Nənə in i promes səiou tako mīnraha ia nəpin nəha takuvehi raka noien ərəha me səvənraha.”

²⁸ Nəkur Isrel hənəpwəh nəgkariien amasan səvəi Iesu Kristo, nənə ro iamīnhi irə irəha həmwhen ia nərmmama kamhəmwəki Kumwesən. Nəri nəha ro iamīnhi irə trasitu ia kimiaha nərmmama ripko mhə kimiaha nəkur Isrel. Mətə ti nəri nə mə Kumwesən rīmərifi kaha kupwən me səvənraha, ro pen in ramokeikei ihi irəha. ²⁹ Ro iamīnhi irə ti nəri nə mə nəpin Kumwesən ruvərifi raka nərmmama, məriari auər a narimnari me mīnraha, ko ripkərari mhə mwi ia nətərigien səvənhi. ³⁰ Kimiaha i nərmmama ripko mhə kimiaha nəkur Isrel fwe kupwən hiamərui nəkwai Kumwesən, mətə təkwtəkwni Kumwesən rāpi kimiaha ti nəri nə mə nəkur Isrel hənərui nəkwai. ³¹ Ia noien a mwi nəha, ti nəri nə mə Kumwesən rināpi kimiaha ipwet mine nənə nəkur Isrel kamhərui nəkwai Kumwesən, ro pen Kumwesən trāpi mwi irəha. ³² ††Nərmmama me pam kamhərui nəkwai Kumwesən. Rəmwhen mə Kumwesən rərihi irəha kamharə ia kalapus. In ro iamīnha irə mə in rukurən nāpiien irəha pam.

Nəgkariien sampam kəgnəginī Kumwesən irə

³³ Hətōni ro, nautə mine nukurənien mine nətərigien səvəi Kumwesən harəmwhenimw pik!

Samətui nəkirien me səvənhi mine suatuk me səvənhi ko səpkətə pam mhə!

³⁴ †††“Sin rukurən nətə puīen nətərigien səvəi Kumwesən,

uə sin rukurən nəvəhagian min?”

³⁵ †“Uə sin ruvəuvei pen raka nari riti min ia nəpin riti mə Kumwesən traməkeikei mərpwin pen min?” Iərmama riti riwən!

³⁶ ††Ro iamīnhi irə ti nəri nə mə Kumwesən rino narimnari me pam,

††† 11:25 Rom 12:16, Luk 21:24, Jon 10:16 § 11:26 Mat 23:39, Sam 14:7 §† 11:32 Kal 3:22, 1Tim 2:4 §†† 11:34 Aes 40:13, 1Kor 2:16 §† 11:36 1Kor 8:6

nənə narimnari me pam kamharə ti nəri nə mə niskaiien səvənhi raməkwtəmhiri irəha, narimnari me pam in rino mə səvənhi.

Pwəh nəgnəginiiien revən tukwe in ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iamīnhi.

Pwəh səuvei pen nimiruien səkitaha m Kumwesən

12 †Piak me, ti nəri nə mə Kumwesən rino narimnari me i ia napiien səvənhi ro pen iakaməres skai m kimiaha mə tihaməkeikei mhəuvei pen nīpwrāmiaha me min rəmwhen ia nari riti sə ramīru mo ikinan i kauvei pen m Kumwesən ia təkure nifatə rerin ramagien tukwe. In i suatuk atukwatukw sə tihəfwaki m Kumwesən irə. ² ††Tihəpwəh nuvehiiien noien səvəi nərmama ia tīprənə i, mətə pwəh Kumwesən ro nətərigien səkimiaha ruvehe mərməvi hiəsehu ro ia noien akuas səkimiaha. Mə hio iamīnha irə hiəukurən nəkiriien noien me, mhətoni mə sə pəku nəha nəkwai Kumwesən, noien sə ramasan, rerin ragien tukwe, matukwatukw pam.

³ †Nənə ti nəri nə mə Kumwesən rasitu ia nirak ia namasianien səvənhi, iou iakani pehe tukumiaha pam mə rerimāha trəpwəh nīrhiiien mə kimiaha iərmama riti. Kimiaha tihaməkeikei mhəuvehi irapw nətərigien səkimiaha, mhəkiri mə ik nəfe iərmama pwəh resi pen atukwatukw nahatətəien sə Kumwesən rīməuvei pehe mik rasori uə rouihi. ⁴ ††Nīpwrai iərmama nīpərpərin me həpik, nənə nīpərpərin me nəha səvənraha wok səpəmsəpə. ⁵ ††Rəmwhen a mwi kitaha səpik, mətə kitaha səmwhen ia nīpwrai iərmama kuatia, ti nəri nə mə kitaha səməuvehe mho kuatia kitaha Kristo. Kitaha kuatia kuatia saməripin pen ia kitaha me rəmwhen ia nīpərpəri nīpwrai iərmama, ⁶ ††māmhəuvehi niskaiien me səpəmsəpə resi pen namasianien sə Kumwesən rinəriari irə m kitaha. Ro iamīnhi irə kitaha tsaməkeikei mhəuvehi niskaiien me nəha mhasitu ia kitaha me irə. Trini minuə iərmama riti rauvehi niskaiien ti nini irapwien nəgkiariien sə raku pen ti Kumwesən, pwəh in rini irapw nəgkiariien nəha mesi pen nahatətəien səvənhi. ⁷ Trini minuə iərmama riti rauvehi niskaiien ti no tukwiniien nari, pwəh in ro tukwini nari. Trini minuə iərmama riti rauvehi niskaiien ti nahatənien, pwəh in rahatən. ⁸ †††Trini minuə iərmama riti rauvehi niskaiien ti nuvehi utəien nətərigien səvəi iərmama, pwəh in ruvehi utə. Trini minuə iərmama riti rauvehi niskaiien ti nəriariien nautə, pwəh in rəriari rasori. Trini minuə iərmama riti rauvehi niskaiien ti niriien nakalasia me, pwəh in riri irəha misese tukwe. Trini minuə iərmama riti rauvehi niskaiien ti nasituien ia nərmama, pwəh in rasitu ia nirəha ia rerin agien.

Nokeikeiien

⁹ †Pwəh nokeikeiien səkimiaha hiamokeikei nərmama irə ro nokeikeiien pərhien. Tihaməkeikei mhəmwa-

† 12:1 Rom 6:11,13, 1Tes 2:5, Jon 4:24 †† 12:2 Efes 4:23, Efes 5:10,17 † 12:3 1Kor 12:11, Efes 4:7 †† 12:4 1Kor 12:12 †† 12:5 1Kor 12:27, Efes 4:25 ††† 12:6 1Kor 12:4-11, 1Tes 4:10-11 ††† 12:8 2Kor 9:7 § 12:9 1Tim 1:5, 1Pit 1:22, Amos 5:15

ki noien sə rərəha, mhəkwtəmhiri əknekin noien sə ramasan. ¹⁰ ††Tihaməkeikei mhokeikei kimiaha me rəmwhen mə kimiaha piəvmiaha me, mhəšiai kimiaha me. ¹¹ †††Tihaməkeikei mho wok səvəi iərimənu səkitaha ia nəpin me pam rəmwhen ia napw rauək ia rerimāha mhəpwəh nəpouiien. ¹² †††Rerimāha traməkeikei magien ia nəpin me ti nəri nə mə hiaməmri pen əknekin nətərigien səkimiaha ia Kumwesən. Trini minuə hiəuvehi nəmisəien, tihaməkeikei mho nətərigien səkimiaha rəpwəmwis, nənə mhəfwaki ia nəpin me. ¹³ †††Trini minuə nərmama nerpwin səvəi Kumwesən səvənraha narimnari riwən, tihaməkeikei masitu ia nirəha, mhətə amasan iərpwispwis me səməme kamhəuvehe imwəmiaha.

¹⁴ ††Tihəkwein amasan ia nərmama səməme kamhometə kimiaha. Tihəkwein amasan ia nirəha, mhəpwəh nəkwein ərhəhien ia nirəha. ¹⁵ ††Nəpin nərmama kamhagian, kimiaha mwi tihagian kimiaha minraha. Nənə nəpin nərmama rerinraha rəpou, kimiaha mwi tihəsək kimiaha minraha. ¹⁶ †††Ramasan mə hiamarə nətərigien səkimiaha truvehe mo kuatia. Tihəpwəh nəfiəutəien ia kimiaha, mətə tihəuvehi nətərigien sə reiwaiu. Rerimāha trəpwəh nīrhiiien mə kimiaha hiəukurən pik nari.

¹⁷ †††Trini minuə iərmama riti ramo rərəha ia kimiaha, tihəpwəh nərpwinien noien səvənhi. Tihousari mə tiho noien sə nərmama pam tuhətoni mə ramasan.

¹⁸ †††Kimiaha tihousari mho narimnari me pam səməme hiəukurən noien mə tiharə ia nəmərinuien ia nəpin me kimiaha nərmama pam. ¹⁹ †††Nərmama keikei me, tihəpwəh nərpwinien noien ərəha səvəi iərmama riti, mətə tihəpwəh a pwəh Kumwesən ruvei pen niemaha səvənhi min. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə kimərai pen nəgkiariien i ia Nəkukuə Ikinan rani mə, "Iou takərpwin noien ərəha səvəi nərmama, nīpərhie-nien iou tako." ²⁰ ††Mətə tiho iamīnhi irə:

"Trini minuə iərmama riti sə raməmwəki ik nukumhə rahi, tikaməkeikei məkwəmni.

Trini minuə rəkwakwa, tikaməkeikei mhəuvei pen nui min rənīmwi.

Ia noien nəha tiko in rauris pik anan."

²¹ Tihəpwəh nəseniiien noien ərəha mə truvehi irapw niskaiien səkimiaha, mətə ia noien amasan tihəuvehi irapw niskaiien səvəi noien ərəha.

Pwəh nərmama pam həšiai nərmama asori me səməme kamhərimənu

13 ²⁰ Pwəh nərmama pam həšiai nərmama asori me səməme kamhərimənu. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə nərimənuien ruku pen əpa ti Kumwesən, nənə, nərmama me pam səməme kamhərimənu Kumwesən rinəmri irəha. ² Ro iamīnhi irə trini minuə

† 12:10 2Tes 1:7, Fil 2:3 ††† 12:11 Wok Me 18:25, Rev 3:15 §† 12:12 1Tes 5:17 §†† 12:13 Hip 13:2 †† 12:14 Mat 5:44, Wok Me 7:60, 1Kor 4:12 §† 12:15 Sam 35:13 §†† 12:16 Rom 15:5, 11:20, Prov 3:7, Aes 5:21 §†† 12:17 1Tes 5:15 §§§ 12:18 Mak 9:50, Hip 12:14 18 12:19 Dut 32:35, Mat 5:39, Rom 13:4, 1Tes 1:6-7, Hip 10:30 19 12:20 Prov 25:21-22, Mat 5:44 20 13:1 Taet 3:1, Prov 8:15, Jon 19:11

iærmama riti ræui nækwai nærmama kamhærimænu, in rinæruui næri sæ Kumwesæn rimæuvehi utæ. Nænæ nærma-ma sæmæme kamho iamînha iræ tukærpwîn noien æræha sævænraha. ³† Nærmama sæmæme kamho noien amasan tuhæhekîr nærmama kamhærimænu ti næfe? Mætæ nærmama sæmæme kamho noien æræha iræha næha tuhekîr. Ikokeikei mæ tikæpwæh nehékîrien ia iærmama sæ ramærimænu? Tikamækeikei mo noien amasan, nænæ in trægnægîni ik tukwe. ⁴†† Iakani iamînhi iræ ti næri næ mæ iærmama sæ ramærimænu in ramo tukwini nari m Kumwesæn, mammo nari amasan ramasitu ia niram. Mætæ trîni minuæ ikamo noien æræha, tikamækeikei mehekîr ti næri næ mæ nîskaiien sæ in rauvehi ti nærpwînien noien æræha ro nîpærhienien. Iærmama sæ ramærimænu in ramo tukwini nari m Kumwesæn, mamærpwîn noien æræha me sævæi nærmama. Nænæ noien næha ramahatæn pen niemaha sævæi Kumwesæn. ⁵ Ro pen kimiaha tihamækeikei mhæsiæi nærmama sæmæme kamhærimænu. Tihæpko mhæ ti næri næ mæ hi-amhekîr æpa niemaha sævæi Kumwesæn, mætæ tiho mwi ti næri næ mæ hiæukuræn mæ in noien atukwatukw. ⁶ Ro iamînhi iræ kimiaha hiamæroku pen mwi takis me, ti næri næ mæ nærmama sæmæme kamhærimænu iræha nærmama kamho tukwini nari m Kumwesæn mamho wok sævænhi. ⁷ † Kimiaha tihamækeikei mhæuvei pen m nærmama me pam næfe sævænraha. Iærmama sæ rauvehi mane sævæi takis me sæpæmsæpæ, tihamækeikei mhæroku pen takis me næha min. Iærmama sæ kamsiæi, tihamækeikei mhæsiæi. Nænæ iærmama sæ kamo nækwæn, tihamækeikei mho nækwæn.

Kitaha tsamækeikei mhokeikei kitaha me

⁸ † Rîpkamasan mhæ mæ tiho kaon m nærmama nepwîn. Mætæ nari riti næha ikîn sæ ræmwhen ia kaon sækimiahæ tihamækeikei mho. In i kimiahæ tihamækeikei mhokeikei kimiahæ me. Iakani iamînhi iræ ti næri næ mæ iærmama sæ ramokeikei piævni in ramo narimnari me pam Loa sævæi Kumwesæn rani. ⁹ Loa næha rani mæ, "Tikæpwæh nakresien præ sævæi iærmæpæ," "Tikæpwæh nousi æpuneien iærmama," "Tikæpwæh nakresien," "Rerim træpwæh nakresien narimnari sævæi iærmama riti," †† nænæ Loa me nepwîn mwi næha ikîn. Mætæ nægkiariien riti næha in ræuiui pam iræha, rani mæ, "Tikamækeikei mokeikei piam ræmwhen ikokeikei atukw a ik." ¹⁰ ††† Trîni minuæ iærmama riti rokeikei piævni, ko rîpko mhæ næræhaien min. Ro pen iærmama sæ ramokeikei nærmama in ramo narimnari me pam Loa sævæi Kumwesæn rani.

¹¹ ††† Kimiahæ tihamækeikei mho iamînha iræ ti næri næ mæ hiæukuræn næpîn i samaræ iræ næha tækwækwuni mæ rîno raka næpîn atukwatukw sæ tihætui mhæpwæh mwi næpîien. Iakani iamînhi iræ ti næri næ mæ næpîn sæ Kumwesæn truvehimîru kitaha iræ ruvæuvehe ipaka, in ipaka mwi mæpi raka fwe kupwæn næpîn sæpkuvehe vi

† 13:3 1Tes 2:13-14, 1Tes 3:13 †† 13:4 Rom 12:19 † 13:7 Mat 22:21 †† 13:8 Mat 22:39-40, Jem 2:8 †† 13:9 Eks 20:13-15, 17, Dut 5:17-19, Dut 5:21 ††† 13:10 1Kor 13:4-7 ††† 13:11 Efes 5:14, 1Tes 5:6-7

a mhæni nîpærhienien ia Iesu Kristo. ¹² † Tripko mhæ tui næpîtævien ro sampam nænæ nukuraanien ruvehe. Ro pen pwæh saraka ia noien me sævæi næpîtævien nænæ mho noien me sævæi nukuraanien. Noien me næha hæmwhen ia karkahu iærmama rarkahu iræ mo tukua-hag nîpwræn ti naruagænien. ¹³ † Pwæh kitaha so noien amasan me ræmwhen ia nærmama sæmæme kamhavæn ia nukuraanien. Tsæpwæh noien lafet æræha me, mhæpwæh nænimwiien nænimwiien skai mhakonæ iræ, mhæpwæh nakresien nîpræn, mhæpwæh noien næfe næghîn nætærigien æræha sækitaha rokeikei, mhæpwæh nævisæien, nænæ reritaha træpwæh nîrhi æræhaien kitaha me. ¹⁴ ††† Mætæ tiharkahu Iærimænu sækitaha Iesu Kristo ræmwhen karkahu sækimiahæ, nænæ rerimiahæ træpwæh mwi nîrhiien suatuk me nepwîn sævæi noien æræha sævæi nîpwræmiahæ mæ tiho næfe rokeikei.

Tukæfo ia iærmama nahatætæien sævænhi rîpkiskai mhæ

¹⁴ ††† Trîni minuæ iærmama riti nahatætæien sævænhi rîpkiskai mhæ ruvehe tukumiahæ, nænæ kimiahæ tihamækeikei mhæsevær ia rerimiahæ tukwe, mætæ tihæpwæh nævisæien kimiahæ min ti nætærigien me sævænhi. ² ††† Iærmama riti rîni nîpærhienien mæ in rukuræn næniien næveginien me pam, mætæ iærmama riti mwi nahatætæien sævænhi rîpkiskai mhæ in ramæni a næveginien ia næmhien. ³ † Pwæh iærmama sæ ramæni næveginien me pam ræpwæh nætoni æræhaien iærmama sæ rîpkæni mhæ næveginien me pam. Nænæ pwæh iærmama sæ in rîpkæni mhæ næveginien me pam ræpwæh nîniien mæ iærmama sæ ramæni næveginien me pam ramo noien æræha. In træpwæh nîniien iamînha iræ ti næri næ mæ Kumwesæn rînæsevær raka ia rerin ti iærmama næha, minæseni raka in ruvehe tukwe in. ⁴ ††† Iko næfe iærmama mæ tikîni mæ iærmama sæ ramo tukwini nari sævæi iærmama æpæ riti mwi rîno noien æræha? Ia næmri Iærimænu a sævænhi in trærer uæ trîmwei. Nænæ in trærer ti næri næ mæ Iærimænu sævænhi rukuræn noien mæ in trærer.

⁵ ††† Iærmama riti ramækiri mæ næpîn kuatia ropæ ia næpîn me nepwîn, mætæ iærmama riti mwi ramækiri mæ næpîn me pam hæmnæmwhen a. Pwæh nærmama kuatia kuatia hætærig ia nætærigien me sævænraha mæ sæ pæku næha ro nîpærhienien. ⁶ Iærmama sæ rerin ramrhi mæ næpîn kuatia ropæ ia næpîn nepwîn, in ramo noien næha mæ trîsiæi Iærimænu sækitaha. Nænæ iærmama sæ ramæni næveginien me pam ramæni mæ trîsiæi Iærimænu sækitaha, ti næri næ mæ in rani tanak m Kumwesæn ti næveginien sænæni. Nænæ iærmama sæ rîpkæni mhæ næveginien me pam in mwi ramæpwæh næniien ti nîsiæiien Iærimænu sækitaha, nænæ in mwi rani tanak m Kumwesæn ti næveginien sænæni. ⁷ Iærmama riti rîpkærimænu atukw mhæ ia nîmîruien sævænhi, næri auær a mæ in ramîru uæ in remhæ. ⁸ ††† Trîni minuæ kitaha samæmîru, nîmîruien sækitaha in sævæi Iærimænu sækî-

‡ 13:12 1Jon 2:8, Efes 5:11, 6:11 †† 13:13 Luk 21:34, Efes 5:18 ††† 13:14 Kal 3:27 †† 14:1 Rom 15:7 ††† 14:2 Jen 1:29, 9:3 †† 14:3 Kol 2:16 †† 14:4 Mat 7:1, Jem 4:11-12 ††† 14:5 Kal 4:10 ††† 14:8 Luk 20:38, Kal 2:20, 1Tes 5:10

taha. Nənə trini minua kitaha semhə, nemhəien səkitaha in səvəi Iərimənu səkitaha. Ro iamini irə trini minua saməmiru uə səuvamhə, kitaha səvəi Iərimənu səkitaha. ⁹ Kristo rimamhə marə mətui mwi ti nəri, mə in truvehə Iərimənu səvəi nərmama səməme kamhəmiru mine səməme həuvamhə raka. ¹⁰ †Ro pen rəfo ikaməkiri noien səvəi piəm mə rərəha? Uə ik, rəfo ikamətə ərəha piəm? Kitaha pam tsərer ia nəmri Kumwesən, in trəkiri kitaha ti noien me səkitaha.

¹¹ †Iakani iamini irə ti nəri mə nə nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Iou Iərimənu iakamiru, iakani niyərhienien mə nərmama me pam tuhənimwi nukurhuraaha ia nənimek,

nənə nərmama me pam tuhəni irapw mə iou, iou Kumwesən.”

¹² ††Nəgkiariien nəha niyəwan mə kitaha pam tsaməkeikei mhəni irapw noien me səkitaha ia nəmri Kumwesən.

¹³ Ro iamini irə pwəh kitaha səpwəh mwi nəkiriien noien me səkitaha me mə rərəha mətə pwəh səuvehi nətərigien riti sə rani mə tsəpwəh noien nari riti ia nəpin riti sə tro piəvtaha riti rapəti mīmwei. ¹⁴ †Iou iakukurən amasan mə nəveginien me pam hamasan a ti nənien həpko mhə iərmama riti rəmkemik ia nəmri Kumwesən. Iesu Iərimənu səkitaha rasitu ia nirak mo iakuvehe mini niyərhienien ia nəri nəha. Mətə trini minua iərmama riti rerin rihi mə nari riti rəmkemik ia nəmri Kumwesən, nəri nəha rəmkemik atukw a tukwe in. ¹⁵ ††Nəpin iko piəm riti riəregi rərəha ti nəveginien me səməme ikaməni ramahatən pen mə ikinəpwəh narəien i sə ikamarə irə mamə nokeikeien. Tikəpwəh noien mə nəri ikiməni trouraha piəm riti sə Kristo rimamhə tukwe. ¹⁶ ††Nənə tikəpwəh noien mə nəri ikətoni mə ramasan a tukini ərəha. ¹⁷ Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə riəpko mhə in nə nənien nari mine nənimwiien nari, mətə nitətə nəha in nə natukwatukwien, mine nəmərinuien, mine nagienien sə Nənimwin Ikinan rauvei pehe. ¹⁸ Iərmama sə ramə tukwini nari m Kristo ia suatuk iamini irə Kumwesən rerin ramagien tukwe, nənə nərmama mwi həkurən niniien mə noien səvəhi ratukwatukw.

¹⁹ ††Ro pen pwəh sousari ti noien sə raməmiri nəmərinuien mine narimnari me səməme tuhasitu ia kitaha ti nuvrhəkinien kitaha me səuvehe mhəutə.

²⁰ †††Tikəpwəh nəsenien nəveginien sənəm rouraha wok səvəi Kumwesən. Nəveginien me pam hamasan a həpko mhə iərmama riti rəmkemik ia nəmri Kumwesən, mətə riəpkatukwatukw mhə mə tiko piəm rimwei ti nənien nari. ²¹ Ro iamini irə ramasan mə tikəpwəh nənien nusai nari uə ikəpwəh nənimwiien nənimwiien skai rəmwhən ia waen uə noien nari riti mwi sə tro piəm rapəti mīmwei.

²² Nahatətəien səim ti narimnari me nəha ramasan mə tikəkwətəmhiri ramarə a tukw ik mine Kumwesən. Trini minua iərmama riti ramesi pen noien sə in rukurən mə ramasan a, miəpkegi mhə rərəha tukwe, in rerin tragien. ²³ †Mətə trini minua iərmama riti nətərigien səvəhi ramə kəru ti nəveginien riti, nənə in raməni, ramə noien ərəha ia nəmri Kumwesən, ti nəri nə mə in raməni nəveginien nəha, mətə rəpwəh niniien niyərhienien irə mə ratukwatukw a mə tro iamini irə. Nəfe nəghin iərmama rəpwəh niniien niyərhienien irə mə ratukwatukw a mə tro, trini minua ramə, ramə noien ərəha ia nəmri Kumwesən.

¹⁵ Kitaha nərmama nahatətəien səkitaha riskai tsaməkeikei mhasitu ia nərmama nahatətəien səvənhə rəpwəh niskaiien, mhəvrani nari pəmpəm me səvənhə, nənə mhəpwəh nəvraniien mə reritaha tragien tukwe. ² †Mətə pwəh kitaha sousari mə tso piəvtaha me rerinraha ragien, mho ramasan minraha, mhəuvrhəkin irəha həuvehe mhəutə. ³ ††Iakani iamini irə ti nəri nə mə Kristo riəkousari mhə mə tro rerin əpa ragien. Rəmwhən ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Nini ərhəien me nərmama səpəmsəpə kamhəni ia niram, həuvehe mhəmak ia nirak.”

⁴ ††Kitaha səukurən mə nəgkiariien me pam səməme kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan fwe kupwən kimərai pen irəha mə tuhəvəhag m kitaha mə tsəmri pen əknekən nətərigien səkitaha ia Kumwesən. Kitaha səukurən noien noien nəha ti nəri nə mə samərer əknekən ia nəpin me nənə nəgkiariien me səvəi Nəkukuə Ikinan kamhəuvehi utə nətərigien səkitaha.

⁵ Kumwesən əpa ramasitu ia kitaha mə tsərer əknekən ia nəpin me, nənə in əpa rauvehi utə nətərigien səkitaha. Nənə təkwtəkwiini iakaməres in mə trasitu ia kimiaha ia nətərigien səkimiaha mə truvehə mo kuatia rəmwhən ia noien səvəi Iesu Kristo. ⁶ Nənə iakaməres iamini irə mə kimiaha pam rerimiahə rukurən nuveheien məmwhən ia reri iərmama kuatia a ti nuvehi utəien nəghi Kumwesən i in Kumwesən mine Tata səvəi Iesu Kristo Iərimənu səkitaha.

⁷ ††Ro pen mə piəvtaha riti ruvehe tukumiahə tihəsevər ia rerimiahə tukwe rəmwhən ia Kristo rinəsevər ia rerin tukumiahə nəpin hiəuvən tukwe in. Tiho iamini irə pwəh nərmama həuvehi utə nəghi Kumwesən.

⁸ ††Iakani pehe tukumiahə i mə Kristo riməuvehe iərmama sə ro tukwini nari m nəkur Isrel †† mə trahatən mə Kumwesən in niyərhienien, nənə mə tro promes me səməme Kumwesən rino m kaha kupwən me səvəi nəkur Isrel həuvehe mho niyərhienien. ⁹ †††Nənə in riməuvehe mə tro nərmama riəpko mhə irəha nəkur Isrel həuvehi utə nəghi Kumwesən ti napiien səvəhi. Rəmwhən ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,

† 14:10 Mat 25:31-32, Wok Me 17:31, 2Kor 5:10, Fil 2:10-11
 †† 14:12 Kal 6:5 † 14:14 Wok Me 10:15, Taet 1:15 †† 14:15
 1Kor 8:11-13 †† 14:16 Taet 2:5 ††† 14:19 Rom 12:18, Rom 15:2
 ††† 14:20 1Kor 8:13

§ 14:23 Taet 1:15 §† 15:2 Rom 14:19, 1Kor 9:19, 1Kor
 10:24,33 §†† 15:3 Sam 69:9 §† 15:4 Rom 4:23-24, 1Kor 10:11
 §†† 15:7 Rom 14:1 §† 15:8 Mat 15:24 §† Uə nərmama kuvehi
 ninhum minraha §§† 15:9 Wok Me 3:25, Rom 11:30, 2Sami 22:50

“Ro iaminihi irə takəgnəgini ik ia reri nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel, takəni nīpu muvehi utə nəghim.”

¹⁰ Nənə in rani mwi mə:

“Kimiaha nərmama me rīpko mhə kimiaha nəkur Isrel tihagien kimiaha nərmama me səvəhi.”

¹¹ Nənə rani mwi mə:

“Kimiaha nərmama me pam i rīpko mhə kimiaha nəkur Isrel tihəgnəgini Kumwesən, †

kimiaha pam ia kwənəkwus me pam tihəuvei pen nəgnəgini min.”

¹² †† Nənə Profet Aesea rani mwi mə:

“Nuai nei riti trukwesər ia Jese muvehe, mutə, mərimənu ia nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel.

Nərmama me nəha tuhəMRI pen əknekin nətərigien səvənraha irə.”

¹³ Kumwesən əpa ramasitu ia kitaha mə tsəmri pen əknekin nətərigien səkitaha irə. Nənə təkwətəkwuni iakaməres in mə tro rerimiaha ragien məpwiuən nəpīn kimiaha hiəni nīpərhienien ia Iesu Kristo. Iakaməres mə in tro iaminiha irə mə ia niskaiien səvəi Nənimwin Ikinan kimiaha hiəukurən nuveheien mhəskai mwi ti nəmri pen əknekinien nətərigien səkimiaha irə.

Pol in aposol riti səvəi Iesu Kristo

¹⁴ Piak me, iou iakukurən amasan mə nīmīruien səkimiaha rukuər ia namasanien, nənə hiaməuvehi nukurənien me pam, nənə hiamwhen ti nəvəhagien m kimiaha me. ¹⁵ Nəgkariien me nēpwin ia nəkukuə i həknekin kwopti, mətə iakətigase mirai pen m kimiaha mə tako a pwəh rerimiaha ramrhi. Ratukwatukw a mə takəgkari iaminiha irə ti nəri nə mə Kumwesən riməuvei pehe namasanien səvəhi miou, ¹⁶ †muvehi utə iou irə mə iou aposol riti səvəi Iesu Kristo †† kərhi pen iou iakamevən ti nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel. Iou iakaməwok rəmwhen ia pris riti, məməvisau irapw nəgkariien amasan səvəi Kumwesən. Rəmwhen ia pris rauvei pen narimnari me m Kumwesən ia təkure nīfatə, iou mwi iakauvei pen nari riti min. Nəri nəha iakauvei pen m Kumwesən in i nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel. Nənə iakokeikei mə Nənimwin Ikinan tro irəha həuvehe mhəmhər, mho ikinan i, nənə Kumwesən rerin tragien ti nuvehien irəha.

¹⁷ Ti nəri nə mə iou aposol riti səvəi Iesu Kristo, ro pen iakukurən nəfiəutəien iou ti wok səvəi Kumwesən.

¹⁸ †† Mətə rəknekin mə takəgkari ia nari riti iou atukw iakino. Takini a nəfe Kristo rino ia nirak ti nuviiien nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel həuvehe mho nəkwai Kumwesən. Kristo rino wok ia nəgkariien səiou mine noien me səiou. ¹⁹ Nənə in rino wok ia niskaiien səvəi nīmītətien me mine narimnari me kamətoni kamərkərinari irə. In rino irəha pam ia niskaiien səvəi Nənimwin Ikinan. Ro pen iakini irapw pam nəgkariien amasan səvəi Kristo, iakiməkupwən fwe Jerusalem mevən ia kwopun me pam meste pen tənə nəha

† Uə Iərimənu †† 15:12 Rev 5:5 † 15:16 Rom 1:5, 12:3, Rom 11:13, Fil 2:17 †† Uə iərmama sə ramo tukwini nari m Iesu Kristo †† 15:18 2Kor 3:5

Iilirikam. ²⁰ †† Nənə ia nəpīn me iakokeikei mə takəvisau irapw nəgkariien amasan səvəi Kumwesən ia kwopun me nēpwin səməme kīpkregi raka mhə nəghi Kristo ikin. Iakəpwəh nokeikeien mə takuvrhəkin nari ia təkure nəri sə iərməpə rinəmri irapw. ²¹ Mətə rəmwhen ia nəgkariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Nərmama səməme kīpkini irapw mhə iərmama nəha minraha, irəha tuhətoni in

nənə nərmama səməme həkregi raka mhə, irəha tuhəkurən.”

²² †† Noien i iakamo mamevən ia kwopun me səpəm-səpə nəpīn rīpik raməsisəg iou ti nuveheien mətoni kimiaha.

Pol rokeikei mə trətōni nakalasia me fwe taon nəha Rom

²³ Mətə təkwətəkwuni wok səiou ia kwopun i rino sam-pam. Ia nuk me rīpik iakokeikei mə takuvehe mətoni kimiaha. ²⁴ †Ro iaminihi irə rerik rirhi mə takuvehe mətoni kimiaha nəpīn takevən ia tənə i Spen. Nəpīn takuvehe tsarə nəpīn kwakwa a, nənə iakokeikei mə tihasitu ia nirak ia navənien səiou. ²⁵ †† Mətə təkwətəkwuni iakamevən fwe Jerusalem mə takasitu ia nərmama me səvəi Kumwesən fwe ikin. ²⁶ †† Nakalasia me fwe ia profens mi nəha Masetonia mine Akaea rerinraha ragien həuvei pehe mane me nēpwin trasitu ia nərmama me səvəi Kumwesən fwe Jerusalem səməme nautə səvənraha riwən. ²⁷ †† Rerinraha ragien a ti noien nəha. Nənə nīpərhienien səvənraha kaon rarə ti nəkur Isrel ti nəri nə mə irəha həuvehe məməhəuvehi pəri narimnari amasan me səvəi nəkur Isrel ramasitu ia nənimwinraha. Ro iaminihi irə ratukwatukw mə nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel irəha mwi tuhasitu ia nəkur Isrel, mhəuvei pen narimnari amasan me səvənraha trasitu ia nīpwrənraha. ²⁸ Takuvehi mane i həməuvei pehe miou mevən muvei pen minraha. Nənə nəpīn iako sampam ia nəri i, iakier mevən ia tənə i Spen, nənə ia navənien səiou takuvehe mətoni kimiaha. ²⁹ †† Nənə iakukurən mə nuveheien səiou sə takuvehe tukumiha irə, trukuər ia narimnari amasan me səvəi Kristo mə kimiaha tihəregi ramasan.

³⁰ †† Piak me, ti nəri nə mə kitaha samahatətə ia Iesu Kristo Iərimənu səkitaha, nənə Nənimwin Ikinan ramo kitaha samokeikei kitaha me, iakaməres kimiaha mə ti-həfwaki əknekin m Kumwesən tukw iou rəmwhen iou mwi iakaməfwaki tukwe. ³¹ Tihəfwaki mə Kumwesən truvehi raka iou ia rəgi nəkur Jutia səməme həkini mhə nīpərhienien ia Iesu. Nənə tihəfwaki mwi mə nəpīn takevən mier pen fwe Jerusalem, nərmama me səvəi Kumwesən fwe ikin rerinraha tragien ti nasituien səiou. ³² Nənə ia noien nəha, trini minuə nəkwai Kumwesən pərhien, takuvehe mətoni kimiaha ia nagienien, nənə kitaha pam reritaha tragien. ³³ Pwəh

††† 15:20 2Kor 10:15-16 ††† 15:22 Rom 1:10-13 § 15:24 1Kor 16:6 †† 15:25 Wok Me 19:21 ††† 15:26 1Kor 16:1, 2Kor 8:1, 2Kor 9:2,12, Wok Me 24:17 §† 15:27 Rom 9:4, 1Kor 9:11 ††† 15:29 Rom 1:11 †† 15:30 2Kor 1:11, Kol 4:3, 2Tes 3:1

Kumwesən i in nukune nəməriniuen tramarə tukumiaha. Ouəh, pwəh ro iaminihi.

Pol rani ramasan revən ti nərmama me səpəmsəpə fwe taon nəha Rom

16 Iou iakani pehe tukumiaha i mə kitirimətaha Fipi, ramasitu ia wok səvəi nəfwakiiien fwe Kegkria, in prən amasan riti. ² Ramasan mə tihəuvehi in ruvehe mo kuation kimiaha min ia nəghi Iərimənu səkitaha, noien nəha ratukwatukw mə nərmama me səvəi Kumwesən tuho. Trini minua nari riti səvənhi riwən, ramasan mə tihəsitu irə, ti nəri nə mə in rinasiu ia nərmama həpik, masitu mwi ia nirak.

³ †Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Prisila mine Akwila, kimrahar minrau iamharo pəri wok səvəi Iesu Kristo. ⁴ Irau krinouərer irapw mə trouemhə ti nasituien ia nirak. Ripko mhə iou əpa, mətə iou mine nakalasia me pam səməme ripko mhə irəha nəkur Isrel kimaha iahaməni tanak ti nirau. ⁵ ††Tihəni tukwini ramasan səiou revən mwi ti nakalasia me səməme kamhousəsimwin irəha me fwe ia nimwə səvənrau.

Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti iərmama keikei səiou Epainetas, in riməkupwən mini nipərhiien ia Kristo fwe ia profens nəha Esia.

⁶ Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Meri, in raməmwur pik ti nasituien ia kimiaha.

⁷ Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Antronikas mine Junias kimrahar nəkur Isrel kimrahar minrau iamharevən ia kalapus. Aposol me kamhəsiai irau, irau kriməkupwən ia nirak rouni nipərhiien ia Kristo.

⁸ Tihəni tukwini ramasan səiou ia nəghi Iərimənu səkitaha revən ti Ampliatas keikei səiou.

⁹ Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Urpanas, kitaha min samo pəri wok səvəi Kristo. Tihəni tukwini ramasan səiou revən mwi ti Stakis keikei səiou.

¹⁰ Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Apeles, in rinahatən pen raka mə in iərmama pərhiien səvəi Kristo.

Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Aristopolas mine nərmama me ia nəkwai nimwə səvənhi.

¹¹ Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Herotion iəmə Isrel riti mwi.

Tihəni tukwini ramasan səiou ia nəghi Iərimənu səkitaha revən ti Narkisos mine nərmama me ia nəkwai nimwə səvənhi. ¹² Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Trifaena mine Trifosa, prən mi nəha krauo wok səvəi Iərimənu səkitaha.

Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Persis keikei, pran riti sə ramo pik wok səvəi Iərimənu səkitaha.

¹³ †Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Rufas, iərmama riti sə raməmwur pik ti noien wok səvəi Iərimənu səkitaha.

Tihəni tukwini ramasan səiou revən mwi ti mama səvənhi. In rino ramasan miou rəmwhen ia mama atukwatukw səiou.

¹⁴ Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Asukritas mine Flekon, mine Heremes mine Patropas mine

Heremas mine piəvtaha me nepwin səməme kamharə irəha minraha. ¹⁵ Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Filolokas, mine Julia mine Nereas irau kitiriməni, mine Olimpəs, mine nərmama me nepwin səvəi Kumwesən səməme kamharə irəha minraha.

¹⁶ ††Tihəni ramasan tukumiaha me, mhakei m kimiaha me ia nakeiien sə rəmher. Nakalasia me pam səvəi Kristo kamhəni ramasan tukumiaha.

¹⁷ ††Piak me, iakaməgkiari skai m kimiaha mə tihaməsiai ti nərmama nepwin nəha ikin. Irəha kamhərukumen nəvisəien me, mamhouraha nahatətəien səvəi nərmama, mamhahatən nəgkiariien sə ropə ia nəgkiariien i kinahatən raka kimiaha irə. Tihəpwəh nəvəniēn ipaka ti nirəha, ¹⁸ †††ti nəri nə mə nərmama səməme kamho iaminiha irə, irəha həpko tukwini mhə nari m Kristo Iərimənu səkitaha, mətə irəha kamho tukwini nari m tipwinraha. Nənə ia nəgkiariien əsien me mine nəgkiariien me həpwəh nəmwhenien, irəha kamheikuə ia nərmama me səməme həpkurən amasan mhə nari. ¹⁹ †††Nərmama həuvəregi raka nəvisaiēn mə kimiaha hiamo nəkwai Kristo, ro pen rerik ragien pik tukumiaha. Mətə iakokeikei pik mə tihəkurən amasan nari ti noien atukwatukw me, nənə mhəpwəh nəvəniēn ia noien ərəha me.

²⁰ †Kumwesən in nukune nəməriniuen tripko mhə tui in trəsəni kimiaha hieivə tesi Setan ia nisumiaha. Pwəh namasaniēn səvəi Iesu Iərimənu səkitaha tramarə tukumiaha.

²¹ ††Timoti iərmama sə iarauo pəri wok kimrau min rani ramasan tukumiaha.

Nənə Lusias mine Jeson mine Sosipata, irəhar nəkur imwak mirəhar, harni mwi ramasan tukumiaha.

²² Iou Tertius i iakmərai tukwini nəgkiariien səvəi Pol ia nəkukuə i iakani ramasan tukumiaha ia nəghi Iərimənu səkitaha.

²³ †††Iəmə i Kaius rani ramasan tukumiaha. Iou Pol, iakamarə ia nimwə səvənhi, nənə nakalasia me kamhousəsimwin irəha me ia nimwə səvənhi irəha pam kamhəni ramasan tukumiaha. Erastas i ramərimənu ia mane me səvəi taon nəha mine piəvtaha Kwotas, irau mwi krauni ramasan tukumiaha. ²⁴ ††

²⁵ †††Pwəh səuvehi utə nəghi Kumwesən revən fwe irənhə ia nəpin me. In əpa rukurən noien kimiaha hiərəknekin ia nahatətəien səkimiaha. Noien nəha ramesi pen nəgkiariien amasan səiou mine nəvisaiēn ia Iesu Kristo. Ramesi pen mwi nəgkiariien səvəi Kumwesən sə nipwrən rinərkwafə fwe tui, ²⁶ mətə təkwtəkwuni mine Kumwesən rino pui nərmama hətoni. In Kumwesən sə ramarə rerin. Profet me səvənhi me fwe kupwən həmərai pen nəgkiariien nəha səvənhi ia nəkukuə me səvənraha. In rini mə nəgkiariien nəha

† 16:3 Wok Me 18:2,18,26 †† 16:5 1Kor 16:15,19, 2Tim 1:15
‡ 16:13 Mak 15:21

†† 16:16 1Kor 16:20, 1Tes 5:14 ††† 16:17 Mat 7:15, Taet 3:10
†††† 16:18 Fil 3:19, Kol 2:4, 2Tes 2:3 ††††† 16:19 Rom 1:8, Mat 10:16, 1Kor 14:20 † 16:20 Rom 15:33, Jen 3:15 †† 16:21 Wok Me 16:1-2, Wok Me 19:22, 20:4 ††††† 16:23 1Kor 1:14 ††† Niutestamen me nepwin kimərai pen ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris fwe kupwən nəgkiariien riti ia vas 24 rani iaminihi irə minua: "Pwəh namasaniēn səvəi Iərimənu səkitaha Iesu Kristo tramarə tukumiaha pam." ††††† 16:25 Efes 1:9, 3:5,9, Kol 1:26, Rom 1:5

traməkeikei mevən ti nərmama ia tənəmtənə me pam
mə irəha tuhahatətə irə mho nəkwən. ²⁷ †Kumwesən

† 16:27 1Tim 1:17, Jut 25

əpa in Kumwesən, in əpa rukurən nari. Pwəh
nəgnəginiiən revən tukwe in ia nuk nuk me ti nəri i
Iesu Kristo rino. Ouəh, pwəh ro iaminhi.

Fas Korin

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Nəkukuə i kani mə Fas Korin Pol rimərai revən ti nakalasia me fwe Korin ia nuk 55. Pol ramarə fwe Efesas mərhi pen nəkukuə i revən ti nakalasia me fwe Korin ti niriipwenien nəkukuə səvənraha. Korin raməmak ia nikare təsi Metiterenian. In taon asori riti. Səvənhi nautə rasori. Mətə noien səvəi nəkur Korin rərəha. Ia tənəmtənə me pam nərmmama həukurən mə Korin in taon ərəha riti. Ti nəri nə mə nakalasia me fwe Korin həuvehe vi a mha-hatətə ia Iesu Kristo, rəknekin ti nərəha ti noien noien amasan. Irəha kamho ihi noien ərəha. Nakalasia me fwe Korin haməvisə minraha me. Irəha nepwin kamho noien ərəha anan. Pol rirai nəkukuə i mægkiari skai minraha mamahatən irəha mə irəha tuhəfarə irə. In rirai nəgkiariien me nepwin ia nəkukuə i mə trahatən irəha ia narəien səvənraha. Trini minuə irəha hesi pen nəgkiariien me nəha nənə tuhəukurən noien amasan mine noien ərəha.

1 Iou Pol, iou aposol riti səvəi Iesu Kristo, ti nəri nə mə Kumwesən rino rəmwhen ia sə in rokeikei, məkwein iou mə tako wok i, mine piəvtaha Sostenes.

2 †Nəkukuə i rauvehe tukumiaha nakalasia me səvəi Kumwesən fwe taon nəha Korin, kimiaha nərmmama me i Iesu Kristo rinəpərhi kimiaha hiəmher, nənə Kumwesən rinəkwein kimiaha mə nəkur ikinan me səvənhi, kimiaha mine nərmmama ia kwopun me pam səməme hiaməfwaki m Iesu Kristo Iərimənu səkitaha sə in Iərimənu səkitaha pam.

3 †Pwəh Kumwesən Tata səkitaha mine Iesu Kristo Iərimənu səkitaha trouəriari pehe namasanien mine nəməriniuēn m kimiaha.

Pol rani vivi Kumwesən ti nakalasia me fwe Korin

4 Ia nəpin me iakani vivi Kumwesən tukumiaha, ti nəri nə mə rinəriari pehe namasanien səvənhi m kimiaha ia Iesu Kristo, **5** mo hiəuvehe mhəmwhen ia iəmma riti nautə səvənhi rasori. Nautə nəha in nəha niniēn me pam mine nukurənien me pam hiaməuvehi raku pen ti Iesu Kristo. **6** Kumwesən rinəriari namasanien nəha m kimiaha iaminha irə ti nəri nə mə kimiaha hiaməni mə nəgkiariien sə raməvisau Kristo ro nipiərhiēnien. **7** †Ro pen kimiaha hiəuvəuvehi raka niskaiēn me pam səməme Nənimwin Ikinan rauvehi pehe, hiaməuvehi mamheitenhi nəpin nəha tukətoni Iərimənu səkitaha Iesu Kristo trier pehe. **8** †In tro kimiaha hiəer əknekin meste nəpin sampam mə tukəpwəh nətoniēn noien ərəha riti ia kimiaha ia nəpin nəha Iesu Kristo Iərimənu səkitaha truvehe mwi irə. **9** †Kumwesən ramo nəgkiariien səvənhi ia nəpin me.

† 1:2 1Kor 6:11, Wok Me 9:14 †† 1:3 Rom 1:7 † 1:7 Luk 17:30, 2Tes 1:7, Taet 2:13 †† 1:8 Fil 1:6, 1Tes 3:13, 5:23 †† 1:9 1Jon 1:3, 1Kor 10:13, 1Tes 5:24

In rinəkwein kimiaha, mo kimiaha hiəuvehe mho kua-tia kimiaha tini, Iesu Kristo, sə in Iərimənu səkitaha.

Nakalasia me fwe Korin kamheitehieitehi kusen səvənraha

10 ††Piak me, ia nəghi Iesu Kristo Iərimənu səkitaha iakaməres skai tukumiaha mə kimiaha pam tihəni a nari kua-tia, mhəpwəh noien mə nətəriēn riti truvehe meitehi kimiaha. Mətə nəpin me nətəriēn səkimiaha mine rerimiaha trouvehe rouo kua-tia. **11** Iakani iaminhhi irə, piak me, ti nəri nə mə nəkur imwei Kloe nepwin haməni pehe tukw iou i mə kimiaha hiaməvisə.

12 †††Nipwrai nəgkiariien sə iakani ro iaminhhi irə. Kimiaha kua-tia kua-tia hiaməgkiari. Riti rani mə, "Iou iəmma səvəi Pol." Riti rani mə, "Iou iəmmama səvəi Apolos." Riti rani mə, "Iou iəmmama səvəi Pita." Riti rani mə, "Iou iəmmama səvəi Kristo."

13 Hiənuə ko hieitehieitehi Kristo iaminha irə? Rəfo? Kınərui tərini pen iou Pol ia nei kamarkuau i tukumiaha? Uə kino baptaes ia kimiaha ia nəghi Pol? **14** †Iou iakamini tanak ti Kumwesən mə iapko mhə paptaes ia kimiaha riti, mətə iakino a paptaes ia Krispas mine Kaius. **15** Rerik ragien iaminha irə ti nəri nə mə iəmma riti ko ripkini mhə mə kino baptaes irə ia nəghik.

16 ††(Nipiərhiēnien iakino mwi paptaes ia Stefanas mine nərmmama me fwe ia nəkwai nimwə səvənhi. Kurirə ia in, iakenouenou mə iakino mwi baptaes ia iəmmama riti uə rekəm.) **17** †††Kimiaha hiəukurən mə Kristo ripkərhi pehe mhə iou mə tako paptaes ia nərmmama, mətə rərhi pehe iou mə takəvisau irapw nəgkiariien amasan səvənhi. Iakaməvisau irapw nəgkiariien amasan nəha

††† 1:10 Fil 2:2 ††† 1:12 1Kor 3:4, Wok Me 18:24-28, Jon 1:42 § 1:14 Wok Me 18:8, Rom 16:23 † 1:16 1Kor 16:15 †† 1:17 Mat 28:19, Jon 4:2

mipkesi pen mhə nukurəniən səvəi iərmama kamo nei kamarkuau i səvəi Kristo ruvehe niskaiien səvənhi riwən.

Kristo in nukurəniən mine niskaiien səvəi Kumwesən

¹⁸ †Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə nəvisaiuen Kristo ia nei kamarkuau ro narisien i ti nərmama səməme kamhəuvən mə tuhəmhə, mətə tukutaha i nərmama səməme Kumwesən rauvehimīru kitaha, nəvisaiuen nəha in niskaiien səvəi Kumwesən. ¹⁹ †Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Iou takouraha nukurəniən səvəi nərmama səməme həukurən amasan nari,

nənə mo nəri auər a ia nukurəniən səvəi nahatən me.”

²⁰ ††Iərmama sə rukurən amasan nari in pəku? Ia hatən pəku səvəi Loa? Iərmama sə raripwən nəresien me ia tiprənə i in pəku? Həiwən! Kumwesən rino nukurəniən səvəi nərmama ia tiprənə i ruvehe mo narisien irə. ²¹ †Ro iamīnhi irə ti nəri nə mə ia nukurəniən səvəi Kumwesən in rino mə nərmama səvəi tiprənə i tuhəpwəh nukurəniən in ia nukurəniən səvənraha. Mətə Kumwesən rerin ragien mə truvehimīru nərmama səməme kamhəni nīpərhiēniēn ia nēgkiariēn i kitaha saməvisau irə, nēgkiariēn sə nərmama haməni mə ro narisien irə. ²² ††Nəkur Isrel hokeikei mə tuhətoni nīmətəni me. Nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel kamhətui nukurəniən, ²³ ††mətə kitaha saməvisau Kristo kinərui tərini pen in ia nei kamarkuau. Nēgkiariēn nəha nəkur Isrel kamhapəti irə mamhəmwei, nənə nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel kamhəni mə nēgkiariēn nəha ro narisien i.

²⁴ †††Mətə nərmama səməme Kumwesən rinəkwein irəha, nəkur Isrel nepwīn mine nərmama nepwīn ripko mhə irəha nəkur Isrel, irəha hənətoni mə Kristo in niskaiien səvəi Kumwesən mine nukurəniən səvəi Kumwesən. ²⁵ †††Noien nəha səvəi Kumwesən sə nərmama kamhəni mə ro narisien i rukurən nari məpi raka nukurəniən səvəi nərmama pam. Nənə noien nəha səvəi Kumwesən sə nərmama kamhəni mə niskaiien səvənhi riwən riskai məpi raka noien səvəi nərmama pam.

²⁶ †Piak me, rerimīaha tramrhi nəpin Kumwesən rinəkwein kimīaha irə fwe kupwən. Ia nəpin nəha kimīaha hiəpik hiəpkukurən mhə nari ia nəmri nərmama. Kimīaha hiəpik hiəpkuvehi mhə niskaiien, ripko mhə kimīaha hiəpik nīpwnəti nəmə asori me nepwīn.

²⁷ Mətə Kumwesən rīmərfi narimnari me səməme nərmama ia təkure tiprənə i haməni mə ro narisien i, mə ia noien nəha in tro naurisien m nərmama səməme həukurən nari. In rīmərfi narimnari me səməme nərmama ia təkure tiprənə i haməni mə niskaiien səvənraha riwən, mə ia noien nəha in tro naurisien m nərmama səməme niskaiien səvənraha rarə. ²⁸ In rīmərfi

† 1:18 2Kor 4:3, Rom 1:16 †† 1:20 Aes 19:12, Aes 33:18, Aes 44:25, Job 12:17 † 1:21 Mat 11:25 †† 1:22 Mat 12:38, Wok Me 17:28, 32 †† 1:23 Rom 9:32, 1Kor 2:14 ††† 1:24 Kol 2:3 ††† 1:25 2Kor 13:4 † 1:26 Mat 11:25, Jon 7:48, Jem 2:1-5

narimnari auər a me, mine narimnari me kamətə ərəha irəha, mə ia noien nəha in tro nərmama me kamətə irəha mə irəha nərmama anan me nepwīn tuhəuvehe mho nərmama auər a ia nirəha.

²⁹ ††Kumwesən rino iamīnhi irə mə iərmama riti riwən trəgkiari ərpwi ia nənimen. ³⁰ †††Mətə in rino kimīaha hiəuvehe mho kuatia kimīaha Iesu Kristo. Nənə Kristo in nukurəniən səkitaha ruku pen ti Kumwesən. In rino kitaha səuvehe mhatukwatukw ia nəmri Kumwesən. In rino kitaha səuvehe mho nəkur ikinan me səvənhi. In rinərəku suatuk mifi raka nari ia kitaha. ³¹ ††Ro iamīnhi irə, rəmwhen ia nēgkiariēn i kimərari pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Pwəh iərmama sə raməgkiari ərpwi, trəgkiari ərpwi a ia narimnari me səməme Iərimənu səkitaha rino.”

2 †††Piak me, nəpin iakiməuvehe tukumīaha, iakuvehe mi ni irapw tukumīaha nēgkiariēn i Kumwesən rinərkwafə irə fwe kupwən, mətə iapki ni irapw mhə nēgkiariēn uə nukurəniən sə rutə pik, rekəm. ² ††Nəpin iakinaməg kitaha m kimīaha, rerik riskai mə tapki ni irapw mhə mwī nari riti, mətə Iesu Kristo a mine nemhəien səvənhi ia nei kamarkuau. ³ ††Nəpin iakiməuvehe mətōni kimīaha, niskaiien səiou riwən anan, mamhekīr ia nəpin me, mamətəmnimwīn.

⁴ †††Nənə nēgkiariēn səiou mine nəvisaiuen səiou, iapki ni irapw mhə mesi pen nukurəniən səvəi nərmama ti nuvi peheien kimīaha. Mətə nəpin iakinəgkiari, hiətoni niskaiien səvəi Kumwesən mine wok səvəi Nənimwīn Ikinan. ⁵ †Iakino iamīnha irə mə nahatətəien səkimīaha trəpwəh nərər penien ia nukurəniən səvəi nərmama, mətə trərer pen ia niskaiien səvəi Kumwesən.

Nukurəniən sə raku pen ti Nənimwīn səvəi Kumwesən

⁶ †††Mətə nīpərhiēniēn, nərmama me i həuvəskai raka ia nīmīruēn səvənraha, kimīaha iahaməvəhag minraha ia nukurəniən. Mətə nukurəniən nəha ripkuku pehe mhə ti tiprənə i uə ia nəmə asori me səməme kamhərīmənu ia tiprənə i. Nəmə asori me nəha tuhəuvehe mho nəmə auər a ia nirəha. ⁷ †††Mətə kimīaha iahaməgkiari ia nukurəniən səvəi Kumwesən sə rīnamərkwafə fwe kupwən nərmama me həpkətoni mhə. Nukurəniən nəha Kumwesən rinəmri raka fwe tui anan mə truvehi utə kitaha irə tsəuvehi nasorīēn.

⁸ ††Nərmama səməme kamhərīmənu ia tiprənə i irəha pam həpkukurən mhə nēgkiariēn nəha. Ko həpkukurən həpkərui tərini pen mhə Iərimənu asori səkitaha ia nei kamarkuau. ⁹ Mətə rəmwhen ia nēgkiariēn i kimərari pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Iərmama riti riwən rinətə raka ia nənimen, uə ruvəregi raka ia nəkwəregin, uə rerin ruvərhi raka

† 1:29 Rom 3:27, Efes 2:9 ††† 1:30 Jer 23:5-6, Jon 17:19, 2Kor 5:21 †† 1:31 Jer 9:24, 2Kor 10:17 ††† 2:1 1Kor 1:17 †† 2:2 Kal 6:14 †† 2:3 Wok Me 18:9, 2Kor 10:1 ††† 2:4 1Tes 1:5 ††† 2:6 Efes 4:13, Fil 3:15 †††† 2:7 Rom 16:25 18 2:8 Luk 23:34, Jem 2:1

næfe Kumwesən rīnəpnəpenə irə mə truevei pen m nærmama səməme hokeikei in.”

¹⁰ †Mətə Kumwesən rīno pui pehe narimnari me nəha m kitaha ia Nənimwīn sāvənhi.

Nənimwīn sāvənhi rukurən noien iamīnha irə tī nəri nə mə in ramətə pui narimnari me pam, mamətə pui mwi nətərigien sāvəi Kumwesən sə rəmwhenimw.

¹¹ ††Narimnari me səməme iərmama rerīn ramrhi, nənimwīn əpa sāvənhi fwe imwə rukurən. Ia noien a mwi nəha, narimnari me nəha səməme Kumwesən rerīn ramrhi, Nənimwīn əpa sāvənhi rukurən.

¹² †Nənimwīn i kīməuvei pehe m kitaha rīpko mhə Nənimwīn sāvəi tīprənə i, mətə Nənimwīn sə raku pen tī Kumwesən. Kīməuvei pehe m kitaha mə tsəukurən næfe Kumwesən rauvei pehe auər a m kitaha. ¹³ ††In i nəgkiariien i kīmaha iahaməni irapw. Nənə nukurənien sāvəi nærmama rīpkahatən mhə kīmaha ia nəgkiariien me nəha, mətə Nənimwīn nəha rīnahatən kīmaha irə.

Nənə iahaməni irapw nəgkiariien pərhiem me sāvənhi ia nəgkiariien me səməme in rauvei pehe. ¹⁴ ††Iərmama sə Nənimwīn sāvəi Kumwesən rīwən irə ko rīpkuvehi mhə narimnari me Nənimwīn nəha raməriari pehe i. In rətoni narimnari me nəha ho a narisien irə. Ko rīp-kukurən mhə irəha tī nəri nə mə kaukurən narimnari me nəha ia Nənimwīn sāvəi Kumwesən. ¹⁵ †††Iərmama Nənimwīn sāvəi Kumwesən ramarə irə raməkiri mamətə sas narimnari me pam, mətə iərmama riti rīwən ko rəkiri noien sāvəi iərmama nəha. ¹⁶ †††Ro iamīnhi irə tī nəri nə mə Nəkukua Ikinan rani mə,

“Sin rukurən nətərigien sāvəi Iərimənu səkītaha mə trahatən in?”

Mətə kitaha saməuvehi nətərigien sāvəi Kristo.

Kumwesən əpa trəkiri wok sāvəi nærmama me sāvənhi

3 [§]Piak me, fwe kupwən, nəpīn iakīnamarə kitaha m kīmīaha, ko iapkęgkiari mhə m kīmīaha rəmwhen iakaməgkiari m nærmama Nənimwīn sāvəi Kumwesən rīnarə raka ia nīrəha, mətə iakīnəgkiari m kīmīaha rəmwhen mə kīmīaha nærmama me a sāvəi tīprənə, uə kīmīaha nəkwərəkwrəha me a ia nimiruien vi səkīmīaha ia Kristo. ² †Nəpīn iakīnama-hatən kīmīaha rəmwhen iakauvei pehe a nəvegīnien mærməru m kīmīaha. Iapkuvei pehe mhə nəvegīnien sīkai m kīmīaha tī nəri nə mə kīmīaha hiəpəkəmwhen mhə tī nəniien nəvegīnien sīkai. Nənə nīpərhiemien təkwtəkwihi hiəpwəh ihi nəmwhenien tī nəniem nəvegīnien sīkai. ³ †††Noien səkīmīaha rəmwhen a ia noien sāvəi nærmama sāvəi tīprənə i. Kīmīaha hi-amətərig ərəha ia kīmīaha me, mamhəvisə m kīmīaha me. Noien nəha hīamo ramahatən pen mə kīmīaha nærmama me a, noien səkīmīaha rəmwhen a ia nærmama nepwīn sāvəi tīprənə i. ⁴ ††Nəpīn iərmama riti rīni mə, “Iou iərmama sāvəi Pol,” nənə riti mwi rīni mə,

† 2:10 Mat 13:11 †† 2:11 Prov 20:27 ‡ 2:12 Jon 16:13-14
 †† 2:13 1Kor 2:4 †† 2:14 Jon 8:47, 14:17, 1Kor 1:23 ††† 2:15
 1Jon 2:20 ††† 2:16 Rom 11:34 § 3:1 Jon 16:12 §† 3:2 Hip
 5:12-13, 1Tes 2:2 ††† 3:3 1Kor 1:10-11, 1Kor 11:18 §† 3:4 1Kor
 1:12

“Iou iərmama sāvəi Apolos,” noien nəha ramahatən pen mə kīmīaha nærmama me a sāvəi tīprənə.

⁵ Hətoni ro. Apolos in næfe iərmama? Pol in næfe iərmama? Kīmrau iotukwininari mi a iarīnouasitu ia kīmīaha mə tihəni nīpərhiemien ia Iesu. Kīmrau iarauo wok sə Iərimənu səkītaha rīməuvei pehe m kīmrau kuatia kuatia mə trouo. ⁶ Rəmwhen mə iou iakīnəpwei nuni nari, nənə Apolos in rīnəfwi ia nui, mətə Kumwesən rīno rutə. ⁷ Ro iamīnhi irə iərmama sə raməpwei nuni nari, uə iərmama sə raməfwi ia nui, in nəri auər a, mətə Kumwesən in nukune wok nəha, tī nəri nə mə in ramo narimnari haməmīru mamhəutə. ⁸ Iərmama sə raməpwei nuni nari mīne iərmama sə raməfwi ia nui irau krouəmnəmwhen a. Kumwesən trərəku irau mesi pen atukwatukw wok sə irau kro. ⁹ †††Iakani iamīnhi irə tī nəri nə mə kīmrau iotukwininari mi sāvəi Kumwesən iarauo pəri wok. Nənə kīmīaha hīəmwhen ia nəmhien sāvəi Kumwesən uə nimwə sāvəi Kumwesən.

¹⁰ ††Ia namasanien sāvəi Kumwesən sə rīnəriari pehe irə miou, iako rəmwhen ia iərmama sə rukurən amasan nuvrhəkinien nimwə, məmri irapw nəri skai rī-ti tukuvrhəkin pen nimwə ia təkuren, nənə təkwtəkwi-ni iərməpə rauvrhəkin pen nimwə ia təkure nəri skai nəha iakīnəmri irapw. Pwəh nærmama hətui amasan mə kamhəfo mamhəuvrhəkin pen nimwə irə.

¹¹ †††Iakani iamīnhi irə tī nəri nə mə iərmama riti ko rīp-kəmri irapw mhə nəri skai riti sə tukuvrhəkin pen nimwə irə ropə ia nəri skai nəha kīnəmri irapw raka. Nəri skai nəha in nəha Iesu Kristo. ¹² Nærmama nepwīn haməuvehi narimnari me səməme tuhəuvrhəkin nimwə irə rərər kīni tui rəmwhen ia aean mi nəha kol mīne silva mīne kəpwier amasan me səməme nəni-menraha rəknekīn. Nærmama me nepwīn mwi haməuvehi narimnari me səməme ko həkərər əpwəmwis mhə rəmwhen ia nei mīne nig mīne nīmwai nari.

¹³ †††Tukətōni wok sāvəi nærmama kuatia kuatia tī nəri nə mə nəpīn sāvəi Kristo tro pui irəha. Ia nəpīn nəha napw trahi wok sāvəi nærmama kuatia kuatia mahatən pen wok sāvənraha mə ramasan uə rərəha. ¹⁴ Trīni mīnuə napw rəpwəh nahi əmwesīien wok sə iərmama riti ruvrhəkin pen ia təkure nəri skai kīnəmri irapw, iərmama nəha truevei nərəkuiem riti. ¹⁵ Mətə trīni mīnuə napw rahi əmwesi wok sāvəi iərmama riti, iərmama nəha trarfai ia nərəkuiem sāvənhi. Mətə Kumwesən truehīmīru in rəmwhen ia iərmama riti sə napw rīnahi nimwə sāvənhi mīne narimnari me sāvənhi nənə in əpa ramīru.

¹⁶ †††Hīəukurən uə rekəm? Nimwə sāvəi Kumwesən in nə kīmīaha. Nənimwīn Ikinan ramarə ia kīmīaha.

¹⁷ Trīni mīnuə iərmama riti rouraha nimwə sāvəi Kumwesən, Kumwesən trouaha in. Iakani iamīnha irə tī nəri nə mə nimwə sāvəi Kumwesən ro ikinan i, nənə nimwə nəha in nə kīmīaha.

¹⁸ Rərəha mə iərmama riti treikuə atukw a irə. Trīni mīnuə kīmīaha riti rerīn ramrhi mə in rukurən nari

§†† 3:9 Mat 13:3-9, Efes 2:20-22 §† 3:10 1Kor 15:10, 2Tes
 3:15 §† 3:11 Aes 28:16, 1Tes 2:4-6 §†† 3:13 1Kor 4:5, 2Tes
 1:7-10 §§† 3:16 1Kor 6:19, 2Kor 6:16

nəha təkwtəkwuni ia nəmri nərmama, ramasan mə pwəh ruvehe iərmama riti nərmama haris irə. Ia su-atuk nəha in truvehe mukurən nari. ¹⁹ †Ro iamīnhi irə ti nəri nə mə nukurənien səvəi nərmama ia tīprənə i ro narīsien i ia nəmri Kumwesən. Rəmwhen ia nəgkiari-ien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Kumwesən ramo mə nərmama səməme həukurən nari

noien ikou me səvənraha trousi tərini irəha rəmwhen ia kwənkru.”

²⁰ ††Nəkukuə Ikinan rani mwi mə,

“Iərimənu rukurən mə nətərigien səvəi nərmama səməme həukurən nari

ho a nəri auər a ia nīrəha.”

²¹ Ro iamīnhi irə tihəpwəh nīnien mə kimiaha nərmama səvəi iərmama i uə kimiaha nərmama səvəi iərmama nəha mə tihəuvehi utə atukw a kimiaha tukwe. Kumwesən rauvei pehe narimnari me pam mə trasitu ia kimiaha. ²² Pol uə Apolos uə Pita uə təkure tīprənə uə nīmīruien uə nemhəien uə nəpīn ipwet mīne uə nəpīn sə tīpkuvehe, mətə irəha pam səkimiaha, ²³ kimiaha nəha səvəi Kristo, nənə Kristo in səvəi Kumwesən.

Aposol me səvəi Kristo

4 †Ro iamīnhi iərmama riti trəfətə kimaha irə? In trətə kimaha rəmwhen ia kimaha iotukwininari me səvəi Kristo. Nəgkiariien me i səvəi Kumwesən hənamərkafə fwe kupwən, Kumwesən rīnəmri pehe nəgkiariien me nəha ia rəgīmaha mə tahətui amasan tukwe. ² ††Nənə kimiaha hiəukurən nərmama me səməme iəmə asori riti rəmri pen narimnari me səvənhi ia rəgīnraha hamətui tukwe, irəha tuhaməkeikei mho wok səvənraha ramasan mə nəpīn iəmə asori rətoni wok səvənraha nənə rīni nīpərhienien ia nīrəha. ³ Mətə tukw iou, ro a nəri ouihī riti trīni mīnuə kimiaha uə nərmama əpə me nəpwīn hənua tuhəkiri noien səiou. Iou mwi ko iapəkiri atukw mhə noien səiou iamīnhi irə. ⁴ ††Ia nətərigien səiou, iou iakīno a sə ramasan, mətə rīpko mhə iakani mə iakatukwatukw. Iərimənu səkitaha in əpa ratukwatukw ti nəkirīien noien səiou. ⁵ ††Ro iamīnhi irə tihəpwəh nəkiri akwauakwien noien səvəi nərmama ia nəpīn sə rīpkatukwatukw mhə mə tukəkiri noien səvəi nərmama irə. Tihəfwini meste nəpīn Iərimənu səkitaha truvehe irə. In truvehe mīpeki irapw narimnari səməme hamərkwafə ia nəpītəvien, mīpeki pehe ia nukuraanien, nənə mīni irapw nətərigien afafa me səvəi nərmama ia nukuraanien. Ia nəpīn nəha Kumwesən trəgnəgīni nərmama kuatia kuatia mesi pen atukwatukw noien amasan me səməme hənə.

⁶ ††Piak me, iakiməni nəgkiariien me i ia kimrau Apolos mə trasitu ia kimiaha. Iakokeikei mə tihəuvehi nukurənien ia kimrau nənə mhəukurən nīpwrai nəgkiariien i sə rani mə, “Tikamevən məpwəh nəpī

rakaien nəfe kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan.” Rərəha mə tihərpwi kimiaha ti iərmama riti mamhəni ərəha riti. ⁷ †Rəfo? Kimiaha hiasori mhəpi raka nərmama me pam? Rekəm! Kimiaha hiəpkuvehi mhə nari riti sə ruku pehe atukw tukumiaha. Narimnari me pam səməme hiaməuvehi, Kumwesən rauvei pehe auər a m kimiaha. Ro pen rīpkəmwhen mhə mə tihaməgkiari ərpwi.

⁸ ††Rəfo nəha? Rosi kimiaha hiəuvəukuər raka uə? Rosi nautə səkimiaha ruvəuvehe mīnasori raka uə? Rosi kimiaha hiənəvtənhi raka kimaha mhəuvehe mho kig me ia kimiaha uə? Kamo hiamərimənu pərhien kimaha iahokeikei pwəh sərimənu pəri kitaha m kimiaha. ⁹ ††Kimaha aposol me, mətə iakamətoni mə Kumwesən ruvehi irapw kimaha inhərpw anan. Kimaha iahəmwhen ia nərmama səməme kinəkiri raka irəha mə tuhaməkeikei mhemhə. Rəmwhen mə ia hamərer ia nəmri nagelo me mīne nərmama me pam səvəi tīprənə mə irəha tuhəspau ia noien səvəi nemhəien səkimaha. ¹⁰ ††Kimaha nərmama səvəi Kristo ro pen nərmama kamharis ia kimaha mə kimaha iahəreirei nari. Mətə rəfo? Rosi kimiaha hiəukurən nari ti nəri nə mə hiəuvəuvehe mhəno kuatia kimiaha Kristo uə? Kimaha niskaiien səkimaha riwən. Mətə rəfo? Rosi niskaiien səkimiaha rarə uə? Nərmama kamhəni ərəha kimaha. Mətə rəfo? Rosi irəha kamhəsiai kimiaha uə? ¹¹ ††Meste pehe ipwet mīne nukumhə ramahi kimaha, kimaha iahaməkwaqwa, mamharkahu ia tinari eitehi me, nərmama hamousi kimaha, nīmwa səkimaha riwən. ¹² ††Kimaha iahaməsese mamhowok ia rəgīmiaha ti nuvehien nəvegīnien sənəmaha. Nəpīn nərmama hənī ərəha kimaha, kimaha iahəkwein amasan ia nīrəha. Nəpīn nərmama hometə kimaha, kimaha iahəsəni a mhərer əknekīn. ¹³ ††Nəpīn nərmama houraha nəghimaha ia neikuəien, mətə kimaha iahəgkiari pen amasan a mīnraha. Meste pehe ipwet mīne ia nəmri nərmama kamətə kimaha rəmwhen ia nəri əmkemik me səməme kamərariki mīne nīpware narimnari me pam ia təkure tīprənə i.

¹⁴ Iapkraī mhə nəgkiariien me i mə tako kimiaha hīauris, rekəm. Kimiaha hiəmwhen ia nīpwnətīk keikei me səiou ro pen iakaməvəhag m kimiaha. ¹⁵ ††Nahatən me səkimiaha həpik səməme tuhatən kimiaha ia Kristo. Rosi irəha həmwhen ia tata karen i səkimiaha irəha pam ten taosen, mətə tata atukwatukw səkimiaha kuatia a, in i iou, ti nəri nə mə iou iakiməuvehe mo tata səkimiaha ia Iesu Kristo nəpīn iakīnaməvisau pehe nəgkiariien amasan səvənhi m kimiaha fwe kupwən. ¹⁶ ††Ro pen iakani pehe tukumiaha i mə ramasan mə tihəuvnhi iou. ¹⁷ ††Ro iamīnhi irə iakərhi pehe Timoti ruvehe tukumiaha. In nərik keikei riti ia Iərimənu səkitaha. Iou iakukurən nətīgiteien irə. In trahatən mwi kimiaha ia suatuk me səiou ia Iesu Kristo, suatuk me nəha iakamahatən nakalasia me irə ia kwopun me pam.

§ 4:7 Rom 12:6 † 4:8 Rev 3:17,21 †† 4:9 Rom 8:36, Hip 10:33 † 4:10 1Kor 3:18 †† 4:11 2Kor 11:23-27 † 4:12 Wok Me 18:3, 1Kor 9:14-15, 2Tes 3:8, Sam 109:28, Mat 5:44 † 4:13 Krae 3:45 † 4:15 Kal 4:19 †† 4:16 Fil 3:17, 1Tes 1:6 †† 4:17 Wok Me 19:22

† 3:19 Job 5:13 †† 3:20 Sam 94:11 † 4:1 Taet 1:7 †† 4:2 Luk 12:42 †† 4:4 Sam 143:2 ††† 4:5 1Kor 3:8 ††† 4:6 Rom 12:3

¹⁸ Kimiaha me nepwin hiamərpwi kimiaha ti nəri nə mə rerimaha ramrhi mə tapkuvehe mhə mətoni kimiaha. ¹⁹ †Mətə tripkō mhə tui iakuvehe mətoni kimiaha trini minuə Iərimənu səkitaha rəseni iou. Nənə iou tapkregi mhə nəgkiariien me səvəi nərmama səməme hamərpwi irəha, mətə takuvehe mətə sas ia niskaiien səvənraha. ²⁰ ††Iakani iamihhi irə ti nəri nə mə nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə ripkō mhə nitətə səvəi nəgkiariien, mətə nitətə səvəi niskaiien. ²¹ Nənə hiokeikei nəfe? Takuvehe mətoni kimiaha mərisi kimiaha uə takuvehe masitu ia kimiaha ia noien məru ti nəri nə mə iakokeikei kimiaha?

Kimiaha tihərhi irapw iərmama sə ramo noien ərəha ia nimwrhenimaha

5 †Kiməni pehe tukw iou i mə kimiaha riti ramo noien riti rərəha anan. Kipkətoni mhə nərmama səməme hərəirei Kumwesən kamho noien ərəha nəha. Iakani iamihhi irə ti nəri nə mə iərman riti rīməiri pran kurirə səvəi tata səvənhi krauarə pəri nəha təkwtək-wuni. ² Nənə kimiaha hiamərpwi kimiaha tukwe mə ramasan a! Mətə rəfo kimiaha hiəpkregi mhə rərəha mhasək tukwe? Iəmə sə rino noien nəha, kimiaha tihaməkeikei mhərhi irapw in ia nimwrhenimaha. ³ ††Təkwtək-wuni iapkarə mhə kitaha m kimiaha ia nipwrak, mətə ia nənimwik iakamarə kitaha m kimiaha. Trini minuə iakamarə kitaha m kimiaha, iakuvəni raka ia nəghi Iesu Iərimənu səkitaha nəfe tso ia iəmə nəha. ⁴ ††Nəpin hiūsəsimwin kimiaha me, nənə ia nənimwik iou mwi iakamarə kitaha m kimiaha, nənə ia niskaiien səvəi Iesu Iərimənu səkitaha, ⁵ ††kimiaha tihəmri pen iəmə nəha ia rəgi Setan mə tukouraha nipwrān. Tiho iamihhi irə mə tukuvehimiru nənimwi iəmə nəha ia nəpin nəha Iərimənu səkitaha Iesu truvehe irə.

⁶ ††Noien sə hiaməgkiari mamhərpwi kimiaha irə ripkamasan mhə. Hiəukurən uə rekəm? Yis ouihi raməse bred pəpwə. ⁷ †Tihəuvehi raka yis akuas mə kimiaha tihəmwhen ia bred vi sə yis riwən irə. Nipərhiēnien kimiaha hiəmwhen ia bred nəha ti nəri nə mə Kristo, kwəti sipsip səkitaha səvəi nəveginien asori nəha Pasova, kinousi əpune niten ruvehimiru kitaha. ⁸ ††Ro pen pwəh kitaha tso nəveginien asori nəha, mhəpwəh nəmwəkien kitaha me, mhəpwəh noien ərəha. Noien me nəha həmwhen ia yis akuas. Mətə pwəh so nəveginien asori nəha mho noien sə rəmher matukwatukw rəmwhen ia bred sə yis riwən irə.

⁹ ††Iakuvərai raka nəkukuə riti m kimiaha, mini mə tihəpwəh navən pəriien kimiaha nərman mine nipran səməme kamhəiri əpnəpen irəha me, ¹⁰ mamhəpwətig ti nautə səvənraha, mamhakres, mamhəfwaki m nənimwi nari me. Ripkō mhə nipwrai nəgkiariien nəha səiou mə kimiaha tihəpwəh navən pəriien kimiaha nərmama me səvəi tiprənə i səməme kamho noien

ərəha me nəha. Rəknekin ko hiəpkaraka mhə ia nirəha ti nəri nə mə kitaha minraha samarə ko səpkaraka mhə ia təkure tiprənə i. ¹¹ ††Mətə nəkukuə sə iakimərai m kimiaha, nipwrān ro iamihhi irə mə tihəpwəh navən pəriien kimiaha nərman mine nipran səməme kamhəiri mə irəha nəkur əfwaki me, mətə kamhəiri əpnəpen irəha me, mamhəpwətig ti nautə səvənraha, mamhəfwaki m nənimwi nari me, mamhəni neikuəien mamhouraha nəghi iərmama irə, mamhənimwi pik nənimwiien skai mamhakonə irə, mamhakres. Kimiaha tihəpwəh nəkure pəriien kimiaha nərmama me nəha mhani nari kimiaha minraha.

¹² ††Ripkō mhə səiou nəha wok mə takəkiri noien səvəi nərmama iruə me. Kumwesən əpa trəkiri noien səvənraha. Mətə kimiaha nakalasia me kimiaha nərmama me i nəkwai nimwə nənə tihaməkeikei mhəkiri noien me səkimiaha me. Rəmwhen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Tihərhi irapw iərmama sə ramo noien ərəha ia nimwrhenimaha.”

Nakalasia me mine nəvisəien me səvənraha

6 Nəpin kimiaha mi kəru krouəsiki irau me, nənə ro naurisien mə irau trouvehi nəvisəien səvənrau rouevən ti nərmama səməme hərəirei Kumwesən mə tuhəkiri nəgkiariien səvənrau. Irau trouəkeikei rouuvehi nəvisəien səvənrau rouevən ti nərmama səvəi Kumwesən pwəh irəha həkiri. ² ††Hiəukurən uə rekəm? Ia nəpin sə tripkuvehe nərmama me səvəi Kumwesən tuhəkiri nərmama ia təkure tiprənə i ti noien me səvənraha. Trini minuə kimiaha tihəkiri nərmama ia təkure tiprənə i rəfo, ko hiəpkəkiri atukw mhə noien kwərhakwərha me səkimiaha? ³ Hiəukurən uə rekəm? Kitaha tsəkiri nagelo me ti noien me səvənraha. Mə ro iamihhi irə, noien me səvəi tiprənə i haməru a ti nəkiriien. ⁴ Ro pen rəfo kimiaha hiaməuvən ti nərmama me nəha səməme nakalasia me həkisaii mhə irəha mə irəha tuhəkiri kimiaha ti nəvisəien me səkimiaha sə ro me iamihhi irə? ⁵ Iakani nəgkiariien nəha ramo naurisien m kimiaha. Rəfo, kimiaha riti riwən sə nukurəniēn səvənhi rəmwhen mə trəmri amasan nəvisəien səvəi piəvtaha mi kəru? ⁶ Mətə piəvtaha mi krouəvisə minrau me rouuvehi rouevən ti nərmama səməme həkini mhə nipərhiēnien ia Kristo mə irəha tuhəkiri nəgkiariien səvənrau.

⁷ ††Noien nəha hiaməuvən ti iərmama riti mə trəkiri kimiaha ti nəvisəien me səkimiaha ramahatən pen me hiənarfai raka ia suatuk səvəi Kumwesən ia nimiruien səkimiaha. Rəfo, trini minuə iərmama riti ramo rərəha ia niram, ramasan mə tikenouenou a irə. Trini minuə rameikuə ia niram, mamakres mik, ikenouenou a mwi irə. ⁸ Mətə rekəm. Kimiaha piəvmiaha me a, mətə hiəmo rərəha ia kimiaha me, mamheikuə ia kimiaha me, mamhakres m kimiaha me.

⁹ ††Kimiaha tihaməkeikei mhəukurən. Nərmama səməme həkatakwatukw mhə irəha ko həkuvimwə mhə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Tihəpwəh

† 4:19 Wok Me 18:21 †† 4:20 1Kor 2:4 † 5:1 Lev 18:7-8, Dut 22:30, Dut 27:20 †† 5:3 Kol 2:5 †† 5:4 Mat 16:19, 2Kor 13:10 ††† 5:5 1Tim 1:20, 1Tes 4:6 ††† 5:6 Kal 5:9 § 5:7 Eks 13:7, 12:21, Aes 53:7, 1Pit 1:19 †† 5:8 Dut 16:3 ††† 5:9 Mat 18:17, 2Tes 3:14

§† 5:11 2Tes 3:6, Taet 3:10, 2Jon 10 §†† 5:12-13 Dut 13:5, 17:7, Dut 22:24, Mak 4:11 †† 6:2 Dan 7:22, Mat 19:28, Rev 2:26,

neikuā atukwien ia kimiaha. Nərman mine nıpran sēməme kamhəiri əpnəpen irəha me, mine nərmana sēməme kamhəfwaki m nənımwı nari me, mine nərman mine nıpran sēməme kamhakres ia nırəha me, mine nərman sēməme kamhəiri atukw a irəha me, ¹⁰ mine rakres me, mine nərmana sēməme kamhəpwtıg tı nautə səvənraha, mine nərmana sēməme kamhənımwı pık nənımwıien skai mamhakonə, mine nərmana sēməme kamhəni neikuəien mamhouraha nəghi iərmana irə, mine nərmana sēməme kamheikuā mamhakres, irəha ko həkuvnimwə mhə ia nitətə sə Kumwesən ramərımənu irə. ¹¹ †Fwe kupwən kimiaha me nepwın hıanamo iamınha irə. Mətə təkwtəkwi nəha, ia nəghi İərımənu səkıtaha İesu Kristo mine ia nıskaiien səvəi Nənımwın İkinan, Kumwesən rınəpərhi raka kimiaha hiəmher. In rıno hiəuvehe nəkur ikinan me səvənhi, muvəni raka mə kimiaha hiatukwatukw ia nənimen.

Nərman mine nıpran kamhəiri əpnəpen irəha me rərəha ia nəmri Kumwesən

¹² ††Kamını mə, “Narımınari me pam ramasan a iou iakukurən noien,” nıpərhiennien, mətə rıpkə mhə irəha pam tuhasıtu. “Narımınari me pam ramasan a iou iakukurən noien,” mətə iou ko iapkęseni mhə mə nari riti trərkwi iou, mamərımənu ia nırak. ¹³ †Kamını mə, “Nəvegınen kınə səvəi tıpwı iərmana, nənə tıpwı iərmana kınə səvəi nəvegınen.” Nıpərhiennien, mətə Kumwesən trouaha irau pəri. Nıpwrai iərmana komhə kınə mə iərman trıri əpnəpen nıpran irə, mətə kınə nıpwrai iərmana mə trəgnəgıni İərımənu irə, nənə İərımənu ramarə tı nıpwrai iərmana. ¹⁴ ††Kumwesən rıno İərımənu səkıtaha rətui mwi ia nemhəien, nənə ia nıskaiien səvənhi in tro mwi kıtaha sətui mwi. ¹⁵ ††Hiəukurən uə rekəm? Nıpwrataha irəha nıpəri nıpwrai Kristo. Nənə rerımıaha rırhi mə ko iakuvehi nıpwrak i sə in nıpəri nıpwrai Kristo mevən mo kuatıa irə irau pran ia suatuk? Rekəm! Ko rıpkə mhə iamınhi irə mine. ¹⁶ †††Hiəukurən uə rekəm? İərmana sə ramiri pran ia suatuk, irau krouvehe rouəmwhen ia nıpwrai iərmana kuatıa. Rəmwhen ia nəgıariien i kımərıai pen ia Nəkukuə İkinan rani mə, “İrau trouvehe rouəmwhen ia nıpwrai iərmana kuatıa.” ¹⁷ †††Mətə iərmana sə rauvehe mamə kuatıa irau İərımənu səkıtaha, in ruvehe mo kuatıa irau min ia nənımwın. ¹⁸ Tıharaka mhəpwəh nəvənien ipaka tı noien i sə iərman ramiri əpnəpen nıpran. Noien ərəha me nepwın sēməme iərmana ramo, irəha fwe iruə ko həkuvnimwə mhə ia nıpwrai iərmana. Mətə iərman sə ramiri əpnəpen nıpran ramo noien ərəha riti ia nıpwran atukw. ¹⁹ †Hiəukurən uə rekəm? Nıpwramıaha rəmwhen ia nımwə riti səvəi Nənımwın İkinan fwe ia rerımıaha. Kumwesən ruvei pehe Nənımwın nəha m

3:21, 20:4 †† 6:7 Mat 5:39, 1Tes 5:15, 1Tes 3:9 ††† 6:9 Kal 5:19-21, Efes 5:5, Rev 22:15 † 6:11 Taet 3:3-7 †† 6:12 1Kor 10:23 † 6:13 1Tes 4:3-5 †† 6:14 Rom 8:11, 1Kor 15:20, 2Kor 4:14 †† 6:15 Rom 12:5, Efes 5:30 ††† 6:16 Mat 19:5 ††† 6:17 Jon 17:21-23, Rom 8:9-11 † 6:19 1Kor 3:16

kimiaha. Nənə rıpkə mhə səkımıaha atukw a nə nıpwramıaha. ²⁰ ††Kumwesən rınəpərhi raka kimiaha ia nərəkuien riti rəknekın. Ro pen tıhaməkeikei mhəuvehi utə nəghi Kumwesən ia nəfe hıamo ia nıpwramıaha.

Nerəien

7 Ia nıkarən səvəi nəresien me nəha hiəmərıai mhərhi pehe miou. Ramasan mə iərman riti trəpwəh nıriien pran. ² Mətə nərman mine nıpran kamhəiri əpnəpen pık irəha me ro pen ramasan mə iərman riti traməkeikei miri pran riti səvənhi, nənə pran riti traməkeikei mesi pen iərman riti səvənhi. ³ İərman traməkeikei maprı irau pran səvənhi trıni minuə pran rokeikei, nənə pran traməkeikei maprı irau iərman səvənhi trıni minuə iərman rokeikei. ⁴ İakani iamınhi irə tı nəri nə mə pran rəpwəh nərımənu atukwien ia nıpwran, mətə iərman səvənhi ramərımənu irə. Rəmwhen a mwi iərman in rəpwəh nərımənu atukwien ia nıpwran, mətə pran səvənhi ramərımənu irə. ⁵ Rıpkamasan mhə mə pran uə iərman rehekır tı nıpwran trıni minuə riti rokeikei. Mətə trıni minuə irau pəri krouəsəni mə trouəpwəh naprı pəriien nəpın ouihi a tı nəfwakıien, nənə ramasan a. Mətə irau trouəkeikei rouvehe rouaprı pəri mwi kamo rıməru tı Setan mə tro irau kroumwei ia nərəhaien tı nəri nə mə irau kroupkıkıai mhə. ⁶ Nəgıariien nəha iakını mə, “Trouəpwəh naprı pəriien nəpın ouihi a tı nəfwakıien,” ramarə a ia kimiaha mə tıho uə tıhəpwəh noien, rıpkə mhə loa riti. ⁷ ††İakregi mə ko nərmana me pam həmwhen a ia nırak, səıou pran rıwən, ramasan, mətə Kumwesən rəpwəh nuvei penien nıskaiien m nərmana me pam mə tuharə əpa. Riti rauvehi nıskaiien mə tro iamınhi irə, riti mwi mə tro iamınha irə. ⁸ Nərmana sēməme həkparə pəri mhə mine sēməme nərman uə nıpran me səvənraha həuvamhə raka, iakani mə ramasan mə irəha tuhəpwəh narə pəriien rəmwhen a ia nırak. ⁹ ††Mətə trıni minuə rəknekın tı nırəha mə tuhavən ia suatuk atukwatukw nənə ramasan mə irəha tuhaməkeikei mharə pəri pwəh iərman rerın rəpwəh nəvən pıkien ia pran, pran rerın rəpwəh nəvən pıkien ia iərman. ¹⁰ †††Nərmana me sēməme kamharə pəri, iakani pehe tukımıaha i, rıpkə mhə nəgıariien səıou mətə səvəi İərımənu səkıtaha, mə pran trəpwəh nəpwəhien iərman səvənhi. ¹¹ Mətə trıni minuə pran rəpwəh iərman səvənhi, in trəpwəh mwi narə pəriien irau iərman riti mwi, mətə mə rəfo in trırərıg pen a mwi tı iərman səvənhi. Nənə iərman trəpwəh nəpwəhien pran səvənhi. ¹² Trıni minuə piəvtaha riti pran səvənhi rıpkahatətə mhə ia Kristo, mətə rəsəni mə trouarə irau iərman nəha, iərman trəpwəh nəpwəhien prən nəha. Nəgıariien i iakani rıpkə mhə səıou mətə səvəi İərımənu səkıtaha. ¹³ Trıni minuə pran riti səvənhi iərman rəpwəh nahatətəien ia Kristo, mətə rəsəni mə trouarə irau prən nəha, prən nəha trəpwəh nəpwəhien

†† 6:20 1Kor 7:23, 1Pit 1:18-19, Fil 1:20 ††† 7:7 Mat 19:12 †† 7:9 1Tim 5:14 ††† 7:10 Mat 5:32, 19:9

in. ¹⁴ Kimiaha hiäukurän. Iärman sä ripkhatätä mhä ia Kristo, nahatätäien sävæi pran sävænhi rino raka iärman näha ruvehe mämwhen ia nari riti kinämri æpæ ro ikinan i sävæi Kumwesän. Nænæ pran sä ripkhatätä mhä ia Kristo, nahatätäien sävæi iärman sävænhi rino raka pran näha ruvehe mämwhen ia nari riti kinämri æpæ ro ikinan i sävæi Kumwesän. Mæ ripko mhä iamihni irä näkwärhakwärha me sävænrau tuhämkekik ia nämri Kumwesän, mätæ täkwätkwuni iräha häuvæuvehe mhæno ikinan i.

¹⁵ †Mätæ trini minuæ sä näha ripkhatätä mhä ia Kristo rokeikei mæ irau trouæpwäh irau me, pwäh ro iamihni irä. Piävtahta riti uæ kitorimätaha riti nari riti mwi riwän rærihi irau pran uæ iärman sä rinæpwäh in iamihna irä. Mätæ Kumwesän rinækwein kitaha mæ tsaræ ia nämærinuuen. ¹⁶ ††Ik pran sä ikamahatätä ia Kristo, tikæfukurän? Rosi tikuehimiru iärman säim uæ? Nænæ ik iärman sä ikamahatätä ia Kristo, tikæfukurän? Rosi tikuehimiru pran säim uæ?

¹⁷ †Mätæ næri kuatia i mæ pwäh kimiaha kuatia kuatia tihamaræ ia naræien sä Iärimænu säkitaha rimæuvei pehe m kimiaha fwe kupwän sä hiänamaræ irä ia næpin näha in rinækwein ia kimiaha. In i nævægien säiou iakauvei pen m nakalasia me pam. ¹⁸ Kimiaha sämæme kuvæuvehi raka ninhum m kimiaha fwe kupwän, kuriræ Kumwesän rækwein ia kimiaha, ræräha mæ ipwet mine hiamæmwur mæ tihamærkwafæ noien näha kino m kimiaha. Kimiaha sämæme kærwäh nuvehien ninhum m kimiaha fwe kupwän, kuriræ Kumwesän rækwein kimiaha, ræräha mæ ipwet mine tihæuvæn mæ tukuvehi ninhum m kimiaha. ¹⁹ ††Iakani iamihni irä ti næri nä mæ ro næri auær a irä mæ kuvehi ninhum m iärmama uæ kærwäh nuvehien, mätæ næri anan riti in i tsamækeikei mho nægkiariien me sävæi Kumwesän. ²⁰ Kimiaha kuatia kuatia tihamækeikei mharæ a ia naræien sä hiänamaræ irä fwe kupwän ia næpin näha Kumwesän rinækwein ia kimiaha. ²¹ Trini minuæ ik slef riti næpin Kumwesän rækwein ik, tikæpwäh nætærig pikien. Mätæ trini minuæ ikukurän suatuk sä tukifi nari ia niram, ikesi pen. ²² ††Kimiaha hiäukurän. Trini minuæ Iärimænu rækwein ia iärmama riti sä in slef, iärmama näha ræmwhen ia iärmama riti kuvæfi raka raka nari irä in sävæi Iärimænu. Ia noien a mwi näha, trini minuæ Iärimænu rækwein ia iärmama riti sä ripko mhä in slef, iärmama näha in slef riti sävæi Kristo. ²³ Kumwesän rinæræku raka kimiaha ia nærækuien riti nænimen ræknekün. Ro pen tihæpwäh nuveheien mho kimiaha slef me sävæi nærmama. ²⁴ Piak me, næfe naræien kimiaha kuatia kuatia hiänamaræ irä fwe kupwän ia næpin näha Kumwesän rinækwein ia kimiaha, ramasan mæ tihamaræ a irä kimiaha Kumwesän.

²⁵ ††Ia nikaren sävæi næresien näha mæ ræfo ia nækur vi me sämæme hæpkaræ pæri mhä ihi, iou iapkuvehi atukwatukw mhä nægkiariien riti ti Iärimænu säkitaha. Mätæ takini nætærigien säiou, nænæ ti næri nä mæ

Iärimænu säkitaha rinapi pik tukw iou, ro pen hiäukurän ninien nipærhienien ia næfe takini. ²⁶ Ia nætæien säiou, ti næri nä mæ kitaha samaræ ia næpin æknekün ipwet mine, ramasan mæ iärmama riti tramaræ a iamihni irä mæmævæn. ²⁷ Ik iärmama sä ikinaræ pæri raka kimirau pran, tikæpwäh neitehien naræien säim. Nænæ ik iärmama sä ikæpwäh ihi naræ pæriien kimirau pran, tikæpwäh nætuiien pran riti säim. ²⁸ ††Mätæ trini minuæ ikuæ tikaræ pæri kimirau pran, ipko mhä noien æræha. Nænæ trini minuæ pran vi riti rinuæ traræ pæri irau iärman, in ripko mhä noien æræha. Mätæ nærmama sämæme kamho iamihna irä tuhæregi næmisæien ia tækure tiprænæ i, nænæ iakæpwäh nokeikeien mæ tihæregi næmisæien me näha.

²⁹ †Piak me, in i nipwrai nægkiariien säiou. Næpin sävæi tiprænæ i ruvæuvehe muvækwakwa. Ro pen ipwet mine muvehe mæmævæn nærmæm me sävænraha me fwe nipran me tuhamaræ ræmwhen mæ nipran me sävænraha me häiwæn. ³⁰ Nærmama sämæme rerinraha ræpou, iräha tuhamaræ ræmwhen mæ rerinraha ræpwäh næpouien. Nærmama sämæme rerinraha ragien, iräha tuhamaræ ræmwhen mæ rerinraha ræpwäh nagienien. Nærmama sämæme kamhæuvehi næmri narimnari me, iräha tuhamaræ ræmwhen mæ ripko mhä sävænraha. ³¹ ††Nærmama sämæme kamho narimnari me sävæi tiprænæ i, iräha tuhamaræ ræmwhen mæ narimnari me näha ripko mhä nimiruuen ihi sävænraha. Iakani iamihni irä ti næri nä mæ tiprænæ i sävæi täkwätkwuni mine rinæuvehe triwæn.

³² Nænæ iakokeikei mæ tihæpwäh nætærig pikien ti nari riti sävæi tiprænæ i. Iärman sävænhi pran riwæn, in ramætærig pik ti narimnari me sävæi Iärimænu mæ træfo mo reri Iärimænu ragien. ³³ Mätæ iärman sävænhi fwe pran in ramætærig pik ti narimnari me sävæi tiprænæ mæ træfo mo reri pran sävænhi ragien. ³⁴ Nænæ nætærigien sävænhi ro kæru. Ræmwhen a mwi pran sävænhi iärman riwæn, uæ pran vi, in ramætærig pik ti narimnari me sävæi Iärimænu mæ in træfo marei ti Iärimænu säkitaha ia nipwran mine nænimwän. Mätæ pran sävænhi fwe iärman, in ramætærig pik ti narimnari me sävæi tiprænæ mæ træfo mo reri iärman sävænhi ragien. ³⁵ Iapkini pehe mhä nægkiariien me i mæ takærkouani pehe näkwus ia kimiaha, mätæ iakani ti namasanien säkimiaha. Iakokeikei mæ tiharæ ia noien atukwatukw, mamho tukwini nari m Iärimænu säkitaha, mho a nætærigien säkimiaha irä kuatia.

³⁶ Mätæ trini minuæ iärman riti mine pran vi riti kimærfi irau mæ trouaræ pæri, nænæ iärman rini mæ trouæpwäh pærim, mätæ rerin rirhi mæ ripko mhä noien atukwatukw ia pran näha, nænæ trini minuæ pran näha raræ amasan a meste nuk me nepwän, nænæ iärman rerin rirhi mæ tramækeikei miri pran näha, nænæ ramasan a, in rukurän nirien. In ripko mhä noien æræha. Ramasan mæ irau trouaræ pæri. ^{††37} Mätæ mæ iärman näha ræp-

† 7:15 Rom 14:19 †† 7:16 1Tes 3:1 † 7:17 1Kor 7:20,24
†† 7:19 Rom 2:25, Kal 5:6, 6:15 †† 7:22 Flm 16, Efes 6:6, 1Tes 2:16 ††† 7:25 1Tim 1:12-13

††† 7:28 Luk 21:33 § 7:29 Rom 13:11 †† 7:31 1Jon 2:17
§†† Suatuk riti mwi ti nuvsiniien nægkiariien i ia vas 36-38 ro iamihni irä: "Trini minuæ iärman riti ia nætærigien sävænhi rætæ mæ ripkatukwatukw mhä mæ trækwtæmhiri æknekün pran ouihni vi sävænhi, nænæ mätæ mæ nuk sävæi pran ouihni vi näha rinæmwhen raka,

wəh nokeikeiien mə trarə pəri irau prən vi nəha kimər-fi mə səvənhi, iərmama riti riwən sə raməkeikei min mə trəpwəh niriiien prən nəha, mətə in nə nətərigien atukw a səvənhi, iərman nəha in mwi ro noien amasan. ³⁸ Ro iamīnhi irə iərman sə riri pran vi səvənhi, in ramo noien amasan. Nənə iərman sə rīpkiri mhə pran in ramo noien amasan mapi raka.

³⁹ †Pran sə rīnerə raka kinərkwi tərini irau iərman səvənhi nəpīn iərman səvənhi ramīru. Mətə trīni mīnuə iərman səvənhi ruvəmhə, kifi nari irə rukurən nesi penien iərman riti mwi sə in rokeikei, mətə nari kwatia in traməkeikei mesi pen iərman riti sə ramahatətə ia Iərimənu səkitaha. ⁴⁰ Mətə ia nətərigien səiou trīni mīnuə in ramarə a iamīnhi irə mīne məpwəh nesi penien iərman riti mwi rerin tragien. Rerik rirhi mə Nənīmwin səvəi Kumwesən ruvei pehe nətərigien nəha miou.

Nəveginien i kauvei pen m nənīmwi nari me səməme kaməfwaki pen mīnraha

8 ††Ia nīkaren səvəi nəveginien i kauvei pen m nənīmwi nari me səməme kaməfwaki pen mīnraha, kitaha səukurən mə kitaha pam saməuvehi nukurənien. Nukurənien in nari riti sə iərmama raməfiūtə in tukwe, mətə nokeikeiien rəuvrhəkin iərmama ruvehe mautə. ² †Trini mīnuə iərmama riti rerin ramrhi mə rukurən pīk nari, in rīpkukurən anan mhə narimnari me səməme in traməkeikei mukurən. ³ ††Mətə trīni mīnuə iərmama riti rokeikei Kumwesən, Kumwesən rukurən in.

⁴ ††Rəfo ia nəveginien i kauvei pen m nənīmwi nari me səməme kaməfwaki pen mīnraha? Ko sani nəveginien me nəha uə rekəm? Kitaha səukurən mə nənīmwi nari sə kaməfwaki pen min ramahatən pen nīpwrai nari riti sə rīpkimīru mhə. Səukurən mwi mə Kumwesən riti mwi riwən mətə kwatia a. ⁵ Mətə kumwesən eikuə me i kamīni mə kamharə ia neiai mīne ia təkure tīprənə i ko kamharə pərhien ko rəfo? Nīpərhienien i mə kamīni mə “kumwesən me” mīne “iərimənu me” irəha həpik, ⁶ ††mətə tukutaha i, səkitaha Kumwesən kwatia a, Tata Kumwesən. In nukune narimnari me pam. Ro iamīnhi irə nīmīruien səkitaha səvənhi. Iərimənu səkitaha kwatia a, Iesu Kristo. Narimnari me pam həuku pen irə mharə. Ro iamīnhi irə nīmīruien səkitaha ruku pen tukwe.

⁷ Mətə nərmama pam həkukurən amasan mhə nəri nəha. Nərmama nepwīn nəha ikin irəha hənəməfwaki

nənə iərman nəha riregi rəmwhen mə in trevən merə, ramasan mə tro rəmwhen sə rokeikei, maraka irə pwəh revən merə. Mə ro ianha irə rīpko mhə noien ərəha. Mətə iərman sə nətərigien səvənhi riskai, nari riti rīpkəkeikei mhə min, rīnətərig raka irə fwe ia rerin mə trəkwətmhīri əknekin prən ouihī vi nəha səvənhi məpwəh nəseniien mə trevən merə, iərmama nəha in mwi ramo noien amasan. Ro iamīnhi irə, iərman sə ruvei pen prən ouihī vi səvənhi mə trevən merə, in ramo noien amasan. Nənə iərman sə rəkwətmhīri əknekin prən ouihī vi səvənhi mə trəpwəh nevənien merə, in ramo noien amasan mapi raka. † 7:39 Rom 7:2-3 †† 8:1 Wok Me 15:29 † 8:2 Kal 6:3 †† 8:3 Kal 4:9 †† 8:4 1Kor 10:19, Kal 4:8, Dut 4:35,39, Dut 6:4 ††† 8:6 Mal 2:10, 1Kor 12:5,6, Efes 4:5,6, Jon 1:3

pīk m nənīmwi nari me fwe kupwən. Ro pen ipwet mīne nəpīn hani nəveginien i kauvei pen m nənīmwi nari me səməme kaməfwaki pen mīnraha, rerinraha rirhi mə haməsiai ihi nənīmwi nari me nəha. Irəha həregi pen ia nīrəha mə hənə noien ərəha tī nəri nə mə nahatətəien səvənraha rīpkiskai mhə. ⁸ †††Mətə nəveginien ko rīpkuvehi mhə kitaha səuvehe ipaka tī Kumwesən. Sani uə səpkani mhə ro nəri auə a irə.

⁹ †Kuvəfi raka nari ia kimiaha hiəukurən nəniiien nəveginien me nəha, mətə tihaməkeikei a mhətui amasan tukwe. Rərəha mə noien səkimiaha tro nərmama səməme nahatətəien səvənraha rīpkiskai mhə həmwei ia noien ərəha. ¹⁰ Ik sə ikukurən mə ikukurən nəniiien nəveginien i kauvei pen m nənīmwi nari sə kaməfwaki pen min. Trini mīnuə iərmama riti nahatətəien səvənhi rīpkiskai mhə rətoni ikaməni nəveginien me nəha, truvi mwi in rəni rīno noien ərəha. ¹¹ ††Trini mīnuə iko iamīnha irə, nukurənien nəha səim trouraha iərmama i nahatətəien səvənhi rīpkiskai mhə, in piəvtaha riti sə Kristo rīmamhə tukwe. ¹² Ia suatuk nəha kimiaha hīamo noien ərəha ia Kristo tī nəri nə mə hīamo noien ərəha ia piəvtaha me. Rəmwhen hīamo noien riti mamhəuəsi irəha irə nəpīn nahatətəien səvənraha rīpkiskai mhə. ¹³ †††Ro iamīnhi irə trīni mīnuə nəveginien riti sə iakaməni ramo piak mə trimwei ia nərəhaien, ramasan mə takəpwəh nənien mwi nəveginien nəha nəpīn riti mə in trəpwəh nīmweiien.

Pol raməgkiari m nərmama me səməme kamhəkiri noien səvənhi mə rəpwəh nəmwhenien

9 †††Iou iərmama riti sə iakukurən noien nəfe iakokeikei uə rekəm? Ouəh! Iou aposol riti uə rekəm? Ouəh! Iou iakinətoni Iesu Iərimənu səkitaha ia nənimek uə rekəm? Ouəh! Kimiaha nə kwənkwai wok me səiou sə iakamo tukwini m Iərimənu səkitaha uə rekəm? Ouəh! ² †††Rosi nərmama nepwīn kamhətoni iou mə ko mhə iou aposol, mətə kimiaha ko hiəpkətə mhə iamīnha irə. Nīmīruien səkimiaha sə hīaməuvehe mho kwatia kimiaha Iərimənu səkitaha ramahatən pen mə iou aposol pərhien riti.

³ In i nəgkiariien səiou takini pen tī nərmama me i səməme kamhəkiri noien səiou mə rəpwəh nəmwhenien. ⁴ ††Kimiaha hīaməni mə rīpkatukwatukw mhə mə tihəuvei pehe nəveginien mīne nəri kamənīmwi m kimaha tī wok səkimaha, mətə ratukwatukw a mə tihəuvei pehe narimnari me nəha. ⁵ ††Kimiaha hīaməni mə rīpkatukwatukw mhə mə ia navənien səkimaha tahəiri nīpran me səkimaha həkurirə ia kimaha rəmwhen ia aposol me nepwīn mwi mīne piəvi Iərimənu səkitaha me mīne Pita kamho, mətə ratukwatukw a mə kimaha taho iamīnha irə. ⁶ Uə rəfo, rosi rerimīaha rirhi mə iou mīne Panapas kimrau əpa

††† 8:8 Rom 14:17 § 8:9 Rom 14:13-15, Kal 5:13 §† 8:11 Rom 14:15,20 §†† 8:13 Rom 14:21 §† 9:1 Wok Me 22:17-18, Wok Me 26:16, 1Kor 15:8 §†† 9:2 2Kor 3:2-3 §† 9:4 Luk 10:8, 1Kor 9:13-14 §† 9:5 Jon 1:42

trouækeikei rauo atukw wok ti naræien sækimrau? Nætærigien næha ripkatukwatukw mhæ.

⁷ Sin ramo iaruaæn in mætæ ræpwæh nokeikeien mæ tukæræku in iræ? Uæ sin ramæmhu mætæ ripkuvehi mhæ næveginien riti sænæni ia næmhien næha? Uæ sin ramæk-wmæni nærimiru me mætæ ræpwæh ihi nænien riti?

⁸ Rerimiahæ rirhi mæ narimnari me sæmæme iakamægkiari iræ hamæuku pen a ia nætærigien sævæi iærmama? Rekæm! Loa rani a nari kuatia. ⁹ †Kimærai pen nægkiariien i ia Loa sævæi Moses rani mæ, "Tihæpwæh nærihi tærinien tærhu kau næpin rameivæ testesi kwæ-nuni wit mæ tekin trier raka." Ræfo, Kumwesæn rerin ramrhi a kau me, ¹⁰ ††uæ in rini nægkiariien næha rerin ramrhi mwi kitaha? Ouæh, kimærai nægkiariien næha tukutaha. Iakani iamînhi iræ ti næri næ mæ nærmama sæmæme hamækupwæn mhæmhu ia næmhien, nænæ sæmæme hækuriræ mhævæn ia næmhien næha, nætærigien sævænraha kuatia a mæ tuhæuvehi næveginien ia næmhien næha. ¹¹ ††Ia wok sækimaha kimaha iahæmwhen ia iærmama riti rinæpwei nuni nari ia næmhien. Næmhien næha in næ kimiahæ. Næri sæ iahænæpwei in næ narimnari me sæmæme tuhasitu ia nænimwimiahæ. Ro iamînhi iræ ratukwatukw mæ kimiahæ tihæuvei pehe narimnari me tuhasitu ia nîpwramaha. Noien næha ræmwhen ia iærmama sæ ramesi kwænkwai nari ia næmhien sæ rimæsese tukwe. ¹² ††Rosi nærmama æpæ me nepwîn hækuræn næresien næveginien tukumiahæ nænæ ratukwatukw a ti næri næ mæ iræha kamhasitu ia kimiahæ, mamho wok sævæi Kumwesæn. Mætæ ræfo ia kimaha? Næresien sækimaha ratukwatukw anan mæpi raka iræha.

Mætæ kimaha iahæpko mhæ ia kimiahæ ræmwhen mæ kimaha iahækuræn noien. Kimaha iahæpwæh nokeikei-ien mæ taho nari riti ræsisæg ia nægkiariien amasan sævæi Kristo. Ro pen næfe nari sæ ripam rauvehe tukumaha mætæ iahamævrani. ¹³ ††Hiæukuræn uæ rekæm? Nærmama sæmæme kamho wok ia nimwæ sævæi Kumwesæn hamæuvehi næveginien sævænraha ia nimwæ næha. Nænæ sæmæme kamhævi netæ ia nifatæ, iræha kamhani nîpærpæri nærimiru me i sæmæme kam-housi æpune iræha mamhæuvei pen m Kumwesæn. ¹⁴ †††Ia suatuk kuatia Iærimænu sækitaha rimæni nækwan mæ nærmama sæmæme kamhæni irapw nægkiariien amasan sævænhi, nærmama me næha sæmæme kamhæregi iræha tuhamækeikei mhæuvei pen narimnari me sævæi naræien sævænraha.

¹⁵ †††Mætæ iou iapko anan mhæ narimnari me næha ratukwatukw a mæ tako. Nænæ nækukuæ i iakamrai tækwækwuni iapkra i mhæ mæ takæres nærækuien sæ ro iamînha iræ. Iakamægkiari ærpwi kwopti mæ iakani irapw nægkiariien amasan kipkæræku mhæ iou iræ. Nænæ iakæpwæh nokeikei ananien mæ takesi pen suatuk æpæ. Nemhæien ramasan mæpi raka suatuk æpæ. ¹⁶ †Trini minuæ iakamævisau irapw nægkiariien amasan sævæi

Kristo, takægkiari ærpwi ti næfe? Kinæmri pehe wok næha ia rægik takamækeikei mo. Aueh næmisæien asori truvehe tukw iou trini minuæ iakæpwæh nævisau irap-wien nægkiariien amasan næha! ¹⁷ ††Trini minuæ iou iakimærfi wok i mæ tako, nænæ ratukwatukw a mæ taku-vehi nærækuien iræ. Mætæ in Kumwesæn sæ rimærfi iou mæmri wok i ia rægik, nænæ ro pen takamækeikei mo. ¹⁸ Nænæ næfe næha nærækuien sæiou? In i mæ iakamævisau irapw nægkiariien amasan sævæi Kristo mauvei pen auæ a m nærmama iræha hæpwæh nærækuien iou iræ. Ratukwatukw a mæ taku-vehi nærækuien iræ, mætæ iou iakæpwæh.

¹⁹ †††Nîpærhienien iærmama riti ripkærimænu mhæ ia nirak, mætæ iou iakimæuvehi irapw atukw iou mæ iou iærmama riti sæ iakamo tukwini nari m nærmama me pam mæ takuvi pehe nærmama hæpik hæuvehe ti Kris-to. ²⁰ ††Næpin iakavæn kimaha nækur Isrel, iakuvehe mæmwhen ia niræha mæ takuvi pehe iræha hæuvehe ti Kristo. Iræha kamharæ tegin Loa sævæi Moses, ro pen næpin iakavæn kimaha minraha iakuvehe mæmwhen ia niræha. Nîpærhienien i iou iapkaræ tegin mhæ Loa sævæi Moses, mætæ iakuvehe mæmwhen ia niræha mæ takuvi pehe iræha hæuvehe ti Kristo. ²¹ †††Næpin iakavæn kimaha nærmama ripko mhæ iræha nækur Isrel, hækuvehi mhæ Loa næha, iakuvehe mæmwhen ia niræha. Mætæ iakæpwæh næarkien Loa sævæi Kumwesæn, rekæm. Iakamaræ tegin Loa sævæi Kristo. Iakamo iamînhi iræ mæ takuvi pehe iræha hæuvehe ti Kristo. ²² ††Næpin iakavæn kimaha nærmama nahatætæien sævænraha ræpwæh niskaiien, iakuvehe mæmwhen ia niræha, mæ taku-vehi pehe iræha hæuvehe ti Kristo. Nærmama me pam noien sævænraha sæpæmsæpæ, mætæ næpin iakavæn kimaha minraha iakuvehe mæmwhen ia niræha, mæ ia suatuk me pam takuvi pehe nepwîn hæuvehe ti Kristo. ²³ Iakamo iamînhi iræ ti nægkiariien amasan sævæi Kris-to, mæ iou mwi taku-vehi namasanien me sæmæme hæuku pen ia nægkiariien amasan næha.

²⁴ Hiæukuræn uæ rekæm? Ia naiuien, nærmama me pam hamaiu, mætæ kuatia a trævænhi nærmama me pam kuvei pen nærækuien min. Nænæ ramasan mæ tihaiu ia noien sævæi naiuien mæ tihæuvehi nærækuien næha.

²⁵ ††Nærmama me pam sæmæme kamhaiu, ia narimnari me pam kamho tuhamækeikei mhærei tukwe. Iræha kamho mæ tuhæuvehi nærækuien sæ triwæn, mætæ kitaha samo mæ tsæuvehi nærækuien sæ ramaræ rerin. ²⁶ Ro iamînhi iræ, ræmwhen ia naiuien, iou iapkaui æp-napen mhæ. Nænæ ræmwhen ia iærmama sæ ramæru iærmama, iou iapkaru i mhæ ræmwhen ia iærmama sæ ramæru kwænmahan. ²⁷ †††Mætæ iakamo næmisæien m nîpwra mæ nîpwra truvehe miskai mo ræmwhen sæ iakokeikei. Iakamo iamînhi iræ kamo næpin iakinævisau raka m nærmama mæ tuhæuvehe mhæiu ia naiuien

† 9:9 Dut 25:4, 1Tim 5:18 †† 9:10 2Tim 2:6 † 9:11 Rom 15:27 †† 9:12 Wok Me 20:34-35, 2Kor 11:9, 1Kor 13:7 †† 9:13 Nam 18:8,31, Dut 18:1-3 ††† 9:14 Mat 10:10, Luk 10:7, Kal 6:6 ††† 9:15 Wok Me 18:3 § 9:16 Jer 20:9

§† 9:17 1Kor 4:1 §†† 9:19 Mat 20:26-27 §† 9:20 Wok Me 21:20-26 §†† 9:21 Kal 2:3 §† 9:22 2Kor 11:29, Rom 11:14 §† 9:25 Fil 3:14, 2Tim 4:7-8, 2Tim 2:4-5, Jem 1:12, 1Tes 5:4 §†† 9:27 Rom 8:13, 13:14

nəha, mətə kurirə irə iakərui natuakəmien me səvəi nauuien nəha nənə kərarki iou ia nauuien.

Noien səvəi nəkur Isrel fwe kupwən trəsuepwiri kitaha

10 †Piak me, iakokeikei mə tihəukurən mə nəpən kaha kupwən me səkimaha həməier fwe Ijip, irəha pam havən tegin nəpuə riti. †† Irəha pam həpi simwin ia təsi əruerəv. ² Ia nəpuə nəha mine təsi Kumwesən ro paptas ia nirəha pam mə irəha nərma-ma me səvəi Moses. ³ †† Irəha pam hani nəveginien kua-tia a sə Kumwesən ruvei pen minraha. ⁴ †† Irəha pam hənimwi nui kuation a sə Kumwesən ruvei pen minraha. Irəha hənimwi nui ia kəpwier səvənhi sə rakurirə ia nirəha, † nənə kəpwier nəha in Kristo. ⁵ †† Irəha pam həno iamınha irə, mətə Kumwesən rerin rıpkagien mhə ti nirəha həpik, ro pen irəha hemhə əpnəpen a fwe ia kwopun akwesakwes.

⁶ †† Narimnari me nəha həmwhen ia nımtətien me səməme tuhəsuepwiri kitaha. Rərəha mə kitaha tsokeikei noien ərəha me rəmwhen irəha hənamo fwe kupwən. ⁷ † Rərəha mə kitaha tsəfwaki m nənımwı nari me rəmwhen irəha nerpwin hənamo fwe kupwən. Rəmwhen ia nəgkiariien i kımərai pen ia Nəkukuə İki-nan rani mə, “Nərmama me nəha irəha həkure mhani nari, mhənımwı, kurirə irə həskəmter mamhotanis.” ⁸ † Rərəha mə kitaha tsəiri əpnəpen nıpran rəmwhen irəha nerpwin hənamo fwe kupwən, nənə irəha pam twenti-tri-taosen həmamhə ia nəpən kuation a.

⁹ †† Rərəha mə kitaha tseipweipwi İərimənu səkitaha † rəmwhen irəha me nerpwin hənamo fwe kupwən, nənə snek me hahi əpune irəha. ¹⁰ †† Rərəha mə kitaha tsəgkiari əgkiari mhəni ərəha Kumwesən rəmwhen irəha me nerpwin hənamo fwe kupwən, nənə agelo sə ramousi əpune iərmama rousi əpune irəha.

¹¹ † Narimnari me nəha həier pehe ia nərmama me nəha fwe kupwən mhəmwhen ia nımtətien riti tukun-raha, mətə kımərai pen ia nəkukuə mə trəvəhag m ki-taha nərmama me i səməme samarə təkwtəkwnı nəpən sampam rınauvehe ipaka. ¹² Ro iamınhi irə iərmama sə rerin ramrhi mə ramərer əknekın traməkeikei maməsiari kamo in mwi rımwei ia noien ərəha me nəha. ¹³ †† Narimnari me nəha səməme kamhəuvehe ia nımıruıen səkimiaha mə tuhətə sas ia nahatətətien səkimiaha kamhəuvən ti nərmama me pam. Mətə nəpən me pam Kumwesən ramo nəgkiari-ien səvənhi, nənə in trıpkəsəni mhə narimnari me nəha həuvehe mhəskai ia nımıruıen səkimiaha mhəpi raka nıskaiien səkimiaha. Mətə nəpən narimnari me nəha tuhəuvehe ia nımıruıen səkimiaha, Kumwesən tro suatuk riti mə hiəukurən nuvehien nərerien səkimiaha mə narimnari me nəha tuhəpwəh noien kimiaha hiəmwei ia noien ərəha.

† 10:1 Eks 13:21-22, Eks 14:22-29 †† 10:1 Eks 13:20-21, Sam 105:39 † 10:3 Eks 16:35 †† 10:4 Eks 17:6, Nam 20:11 †† 10:4 Nam 20:2-17 ††† 10:5 Nam 14:26-30, Hip 3:17, Jut 5 ††† 10:6 1Kor 10:11, Nam 11:4,34 † 10:7 Eks 32:6 † 10:8 Nam 25:1-9 ††† 10:9 Nam 21:5-6 †† Uə “Rərəha mə kitaha tseipweipwi Kris-to.” ††† 10:10 Nam 16:41-49, Hip 3:11,17 † 10:11 1Kor 10:6, 1Tes 4:7 †† 10:13 1Kor 1:9

Nakalasia me tuhəpwəh nuveheien mho kuation irəha nəremhə me

¹⁴ †† Ro iamınhi irə nərmama keikei me səiou, tihara-ka mhəpwəh nəvənien ipaka mə tihəfwaki m nənımwı nari me. ¹⁵ Kimiaha nərmama səməme hiəukurən nari, tihəkiri ro nəgkiariien səiou mə ramasan uə rərəha. ¹⁶ †† Kap amasan nəha saməgnəgini Kumwesən tukwe, nəpən kitaha sənimwi irə, səuvehe mho kuation kitaha Kristo ia niten. Bred nəha saməkwsen, nəpən sani, səu-vehe mho kuation kitaha Kristo ia nıpwran. ¹⁷ †† Kitaha səpik, mətə səmwhen a ia nıpwrai iərmama kuation, ti nəri nə mə bred kuation a, nənə kitaha pam sani bred nəha.

¹⁸ †† Rerimiahə tramrhi ro nəkur Isrel. Irəha kamhəni nusai nərimıru me nəha səməme kınousi əpune irəha kauvei pen m Kumwesən ia təkure nıfatə. Ro pen irəha həuvehe mho kuation ia noien nəha ho ia nıfatə.

¹⁹ † Nıpwrai nəgkiariien səiou rəfo irə? Rıpkə mhə nıpwran i mə nəveginien i kauvei pen m nənımwı nari me səməme kaməfwaki pen minraha in nari riti uə nənımwı nari sə kaməfwaki pen min in nari riti, rekəm. ²⁰ † Mətə nəgkiariien səiou nıpwran in i mə nəpən nər-mama kamhousi əpune nərimıru me mamhəuvei pen m nənımwı nari me səməme kaməfwaki pen minraha, irəha kamhəuvei pen m nəremhə me mhəpkuvei pen mhə m Kumwesən. Nənə iakəpwəh nokeikeien mə ti-həuvehe mho kuation kimiaha nəremhə me. ²¹ † Kimiaha ko hiəpkənımwı mhə ia kap səvəi İərimənu səkitaha irau kap səvəi nəremhə me. Kimiaha ko hiəpkəkure mhə mhani nari ia tepol səvəi İərimənu səkitaha irau tepol səvəi nəremhə me. ²² † Rərəha mə kitaha tsəkurirə nəremhə me mho İərimənu səkitaha niema-ha rəpi rəmwhen ia iərman pran səvənhi revən ti iər-məpə. Rərəha mə reritaha rırhi mə kitaha səskai mhəpi raka in.

Tiho narimnari me pam mhəuvehi utə nəgħi Kumwesən

²³ † Kamini mə, “Narimnari me pam ramasan a kitaha səukurən noien,” nıpərhienien, mətə rıpkə mhə irəha pam tuhasitu. “Narimnari me pam ramasan a kitaha səukurən noien,” mətə rıpkə mhə irəha pam tuhəu-vrhəkin iərmama ruvehe mutə. ²⁴ † Rərəha mə kimiaha riti trətui suatuk ti nasıtuien ia in əpa, mətə traməkeikei mətui mwi suatuk ti nasıtuien ia nərmama nerpwin mwi.

²⁵ Nusai nərimıru me pam səməme kauvehi nənımen ia kwopun kauvehi nəmri nusai nərimıru me ikin kimi-aha hiəukurən nanıien. Tihani mhəpwəh nəresien tukwe ia nətərigien səkimiaha mə hıamo noien ərəha uə rekəm. ²⁶ † Tihəpwəh nəresien tukwe ti nəri nə mə

†† 10:14 1Jon 5:21 †† 10:16 Mat 26:26-28 †† 10:17 Rom 12:5, Efes 4:16 18 10:18 Lev 7:6 19 10:19 1Kor 8:4 20 10:20 Dut 32:17, Rev 9:20 21 10:21 2Kor 6:15-16 22 10:22 Dut 32:21 23 10:23 1Kor 6:12 24 10:24 Rom 15:2 25 10:26 Sam 24:1

Nækukua İkinan rani mā, “Tıprəna i mine narimnari me pam irə səvəi İərimənu səkitaha.”

²⁷ †Trini minua iərmama riti sə ripkhatətə mhə ia Kristo rəres ik mā tikevən məni nari kimirau min fwe ia nimwə səvənhi, nənə rerim ragien mā tikevən, ikevən məni a nəfe nəveginien truvei pehe mik, məpwəh nəresien tukwe ia nətərigien səim mā ikamo noien ərəha uə rekəm. ²⁸ ††Mətə tikəfo trini minua kimirau iərmama nəha irauəni pəri nari, nənə in ruvei pehe nusai nərimiru riti mik, mini pehe tukw ik i ianhi mā, “Nusai nərimiru i kiməuvei pen m nənimwi nari riti sə kaməfwaki pen min”? Trini minua iərmama nəha rini pui pehe nəri nəha mik iamınhi irə, ramasan mā rerim tramrhi iərmama nəha, mamrhi mwi nətərigien səvənhi. ²⁹ Trini minua nətərigien səvənhi rətə mā ikaməni nusai nərimiru nəha mənsiai nənimwi nari sə kaməfwaki pen min, nənə tikəpwəh nəniien, mətə rerim a trukurən mə ramasan a. Rosi iərmama riti treres iamınhi irə mā, “Kuvəfi raka raka nari ia nirak, mətə rəfo nətərigien səvəi iərməpə rəsisəg iou mā takəpwəh noien rəmwhen sə iakokeikei? ³⁰ †Trini minua iakani tanak m Kumwesən ti nəveginien, rəfo kani ərəha iou ti nari riti sə iakuvəni raka tanak m Kumwesən tukwe?”

³¹ ††Nukune nəgkiariien me pam nəha ro iamınhi irə. Nəfe tiho, uə nəfe nəveginien tihani, uə nəfe nari tihənimwi, tihaməkeikei mho ia noien sə rauvehi utə nəghi Kumwesən. ³² ††Tihəpwəh noien mā nəkur Isrel, uə nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel, uə nakalasia me səvəi Kumwesən ho rəmwhen ia iərmama riti sə rapəti mimwei. ³³ ††Tiho noien nəha rəmwhen ia noien səiou sə iakaməmwur mā tako reri nərmama me pam ragien ia noien me pam səməme iakamo. Iakamo iamınhi irə ti nəri nə mā iapketui atukw mhə namasanien səiou, mətə iakamətui namasanien səvəi nərmama həpik mā Kumwesən truvehimiru irəha.

11 ††Kimiha tihaməkeikei mhəuvnhi iou rəmwhen ia iou iakauvni Kristo.

Nıpran me tuhəfo irə nəpin nakalasia me housəsımwin irəha me ti nəfwakiien

² İakaməgnəgini kimiha ti nəri nə mā hiəpkenouenou mhə iou ia nəpin me, nənə mamhəkwətəmhiri noien me səməme iakinahatən kimiha irə.

³ §Mətə iakokeikei mā kimiha tihəukurən mā kənkəpwə nərmən me pam nə in nə Kristo, kənkəpwə pran nə in nə iərman səvənhi, nənə kənkəpwə Kristo nə in nə Kumwesən. ⁴ Trini minua iərman riti ruvegi kənkəpwə məməfwaki uə manı irapw nəgkiariien sə Kumwesən rıməuvei pen min, ramo auris Kristo. ⁵ Mətə pran sə rəpwəh nuvegiien kənkəpwə məməfwaki uə rani irapw nəgkiariien sə Kumwesən rıməuvei pen min, in ramo auris iərman səvənhi. Noien nəha rəmwhen mā kinəkihi nukwəne prən nəha ripwiə. ⁶ Trini minua pran riti rəpwəh nokeikeiien mā

† 10:27 Luk 10:8 †† 10:28 1Kor 8:7 † 10:30 1Tim 4:4 †† 10:31 Kol 3:17 †† 10:32 Rom 14:13 ††† 10:33 1Kor 9:20-22 ††† 11:1 1Kor 4:16 § 11:3 Jen 3:16, Efes 5:23, 1Kor 3:23

truvegi kənkəpwə iamınha irə ramasan mā trərai a nukwənen. Mətə ti nəri nə mā ro a naurisien mā pran trəkihi nimwai nukwənen uə tro kipwiə ia kənkəpwə, nənə ramasan mā trauvegi a kənkəpwə. ⁷ ††Rərəha mā iərman riti truvegi kənkəpwə ti nəri nə mā iərman in rəmwhen ia nənimwi nari riti kamətə pen Kumwesən irə mine noien amasan səvəi Kumwesən irə. Mətə pran kamətə pen noien amasan səvəi iərman irə. ⁸ †††Ro iamınhi irə ti nəri nə mā fwe kupwən Kumwesən ripkuvehi mhə pran mo iərman irə, mətə in ruvehi iərman mo pran irə. ⁹ ††Nənə Kumwesən rəpwəh noien iərman mā in iasitu səvəi pran mətə rino pran mā in iasitu səvəi iərman. ¹⁰ Ro pen pran traməkeikei muvegi kənkəpwə mā nagelo me tuhətoni mā in ramsiai iərman səvənhi.

¹¹ Mətə tukutaha i səməuvehe mho kuatia kitaha İərimənu səkitaha, pran ko ripko əpa mhə narimnari, nənə iərman mwi ko ripko əpa mhə narimnari, irau trouo pəri wok. ¹² Ro iamınhi irə ti nəri nə mā fwe kupwən Kumwesən ruvehi iərman mo pran irə, mətə təkwtəkwuni iərman rətui pehe ia pran. Nənə narimnari me pam haməuku pen ti Kumwesən. ¹³ Həkiri ro nəri i mā pran sə raməfwaki m Kumwesən, məpwəh nuvegiien kənkəpwə, noien nəha ratukwatukw uə rekəm? ¹⁴ Noien səkitaha nərmama ramahatən kimiaha ia nəri i takini uə rekəm? İərman sə nukwənen rəpwəmwis ramo auris in, ¹⁵ mətə trini minua pran riti nukwənen rəpwəmwis, rerin tragien tukwe, ti nəri nə mā Kumwesən rıməuvei pen nimwai nukwənen min mā trauvegi kənkəpwə. ¹⁶ Mətə trini minua iərmama riti rokeikei mā trəvisə ia noien nəha iakani, nənə iou takini iamınhi irə mā noien riti mwi riwən nakalasia me səvəi Kumwesən ia kwopun me hamo, mətə hənəmwhen a.

Nəveginien ikinan

¹⁷ İa nəgkiariien me i takini pehe tukumiaha nəha təkwtəkwuni, tapkəgnəgini mhə kimiha ti nəri nə mā nousəsımwinien səkimiaha ripkasitu mhə ia kimiha mətə ramouraha a kimiha. ¹⁸ †††Nəri kiməkupwən kini pehe tukw iou i iakregi mā nəpin kimiha nakalasia me hiamousəsımwin kimiha me, nənə mamheitehieitehi kimiha me. Nənə rerik rirhi mā nəgkiariien me nəha nepwin ho nıpərhienien, ¹⁹ ††ti nəri nə mā tihaməkeikei meitehieitehi kimiha me nənə tukətə mā nisimə nəha ia kimiha kamho noien atukwatukw. ²⁰ Nəpin hiamousəsımwin kimiha me mā tihani nəveginien ikinan səvəi İərimənu səkitaha, ripko mhə nəveginien nəha hiamani. ²¹ İakani iamınhi irə ti nəri nə mā kimiha kuatia kuatia hiaməmwur ia nəniien nari. Kimiaha nepwin nukumhə ramahi irəha. Nepwin kamhənimwi nənimwiien skai mamhakonə. ²² ††Rəfo, rosi nimwə me səkimiaha riwən mā tihəkupwən mhəuvən mhəvegin mhənimwi fwe ikin uə? Uə rəfo, rosi hiamətə ərəha a nakalasia me səvəi Kumwesən,

§† 11:7 Jen 1:26-27, Jem 3:9 ††† 11:8 Jen 2:21-23, 1Tim 2:13 §† 11:9 Jen 2:18 ††† 11:18 1Kor 1:10-12, 1Kor 3:3 †† 11:19 Dut 13:3, 1Jon 2:19 §† 11:22 Jem 2:5-6

nənə hiokeikei mə tiho auris nərmama nautə səvənraha riwən uə? Takəfni pehe m kimiaha? Takəgnəgini kimiaha ti noien nəha? Rekəm, ko iapkəgnəgini mhə kimiaha!

²³ Iou iakinahatən raka kimiaha ia nəgkiariien sə İərimənu səkitaha rıməuvei pehe miou. İakini mə ia nəpin kurirə kəsəni pen İesu İərimənu səkitaha ia rəgi nərmama səməmə haməm wəki in, in ruvehi bred, ²⁴ məfwaki mini vivi Kumwesən tukwe, nənə məkwesen, mini mə, "In i nipwrak sə takuvei pen tukumiaha. Kimiaha tihaməkeikei mamho iamınhi irə mə rerimiahə ramrhi iou." ²⁵ †Rəmwhen a mwi nəpin irəha hani raka nari, in ruvehi kap waen, mini mə, "Kap i in i nəgkiariien vi səvəi Kumwesən nitək trərihi tərini əknekın nəgkiariien nəha. Tihamarə mamhəuvən nəpin tihamənımwı ia kap i tihaməkeikei mamho iamınhi irə rerimiahə tramrhi iou." ²⁶ Ro iamınhi irə nəpin hiani bred i, uə hiamənımwı kap waen i, hiaməni irapw nemhəien səvəi İərimənu səkitaha. Tihamo iamınhi irə mamhəuvən mheste in truvehe mwi.

²⁷ ††Ro iamınhi irə iərmama sə raməni bred uə ramənımwı kap waen i səvəi İərimənu səkitaha ia noien riti sə rəpwəh natukwatukwien, in ramo noien ərəha, mamə nəri auər a ia nipwrai İərimənu səkitaha sə ro ikinan i, mamə mwi nəri auər a ia niten sə ro ikinan i. ²⁸ †Ro pen iərmama riti traməkeikei mukupwən məkiri atukw a noien səvənhi kurirə rəni bred nəha, mənımwı kap waen nəha. ²⁹ In traməkeikei mo iamınha irə ti nəri nə mə iərmama sə raməni bred nəha, mamənımwı kap waen nəha, mətə ripkətə sas mhə nipwrai İərimənu səkitaha, in ravi pehe atukw a nərpwinien sə Kumwesən tro min ti noien ərəha səvənhi. ³⁰ Nəri nəha rino mə təkwtəkwuni nəha kimiaha hiəpik hiaməpou mamhemhə irə, nənə kimiaha nepwın həuvamhə raka. ³¹ Mətə trini minuə kitaha səkupwən mhəkiri atukw a noien səkitaha kurirə sani nəveginien ikinan, İərimənu səkitaha ko rəpwəh nərpwinien noien ərəha səkitaha. ³² ††Nəpin İərimənu səkitaha rərpwin noien ərəha səkitaha, in ramo mə trəkoui atukwatukw kitaha irə, mə nəpin trərpwin noien ərəha me səvəi nərmama ia tiprənə i, nənə kitaha tsəpkuvehi mhə nərpwinien nəha kitaha mınraha.

³³ Ro pen piak me, nəpin hiouəsəsimın kimiaha me mə tihani nəveginien ikinan, tiheitenhi kimiaha me. ³⁴ Trini minuə kimiaha riti nukumhə rahi, ramasan mə trəni nari fwe imwəni, mə nəpin hiouəsəsimwın kimiaha me, Kumwesən trəpwəh nərpwinien noien ərəha səkimiaha.

Narimnari me nepwın mwi nəha ikin ia noien nəha, mətə takuvei pehe nəgkiariien tukwe nəpin takuvehe.

Niskaiien me səməmə Nənımwın səvəi Kumwesən rauvei pehe

12 Ia nikaren səvəi niskaiien me səməmə Nənımwın səvəi Kumwesən rauvei pehe, piak me, iakokeikei mə kimiaha tihaməkeikei mhəukurən.

† 11:25 Eks 24:6-8, Sek 9:11, Hip 8:8-13 †† 11:27 Hip 10:29 † 11:28 Mat 26:22, 2Kor 13:5 †† 11:32 Hip 12:5-6

² †Kimiaha hiəukurən mə fwe kupwən, nəpin hiəpkahatətə mhə ihi ia Kristo, nari riti ruvi pen kimiaha mə tihəfwaki m nənımwı nari me səməmə həpkəgkiari mhə, mətə hiaməuvən a. ³ ††Ro pen iakokeikei mə kimiaha tihəukurən. İərmama sə Nənımwın səvəi Kumwesən ramiri in ko ripkını mhə mə "İesu in rərəha." Nənə iərmama sə Nənımwın İkinan rəpwəh niriien in, ko in rəpwəh niniien mə "İesu in İərimənu."

⁴ ††Kitaha saməuvehi niskaiien me səpəmsəpə, mətə Nənımwın i səvəi Kumwesən sə rauvei pehe niskaiien me nəha in kuation a. ⁵ †Kitaha samo tukwini nari ia sutuk me səpəmsəpə, mətə İərimənu i samo tukwini nari min in kuation a. ⁶ Kitaha samo wok me ripik səpəmsəpə, mətə Kumwesən kuation a ramo wok ia nımıruien səvəi nərmama me pam mə irəha tuho pam wok me nəha.

⁷ ††Nənımwın səvəi Kumwesən rauvei pehe niskaiien me səvənhi m kitaha kuation kuation, mauvei pehe mə niskaiien me nəha tuhasitu ia kitaha pam. ⁸ İərmama riti, Nənımwın rauvei pen niskaiien min mə trini irapw nəgkiariien sə nukurəniien rərə irə. Riti mwi, Nənımwın kuation a rauvei pen niskaiien min mə trini irapw nətərigien amasan. ⁹ Riti mwi, Nənımwın kuation a rauvei pen niskaiien min mə trahatətə əknekın ia Kumwesən. Riti mwi, Nənımwın kuation a rauvei pen niskaiien min ti noien nərmama səməmə hamemhə həuvehe mhəsanın. ¹⁰ ††Riti mwi, Nənımwın rauvei pen niskaiien min ti noien nımıtətien me səpəmsəpə. Riti mwi, Nənımwın rauvei pen niskaiien min ti nini irapwien nəgkiariien sə Kumwesən ruvei pehe. Riti mwi, Nənımwın rauvei pen niskaiien min ti nəkiriien nənımwın me səpəmsəpə. Riti mwi, Nənımwın rauvei pen niskaiien min ti nəgkiariien ia nəgkiariien me səpəməpə, nənə mauvei pen m iərmama riti mwi niskaiien ti niniien nipwrai nəgkiariien me nəha. ¹¹ ††Niskaiien me nəha, irəha pam haməuku pen a ia Nənımwın kuation a, nənə in rauvei pehe m kitaha kuation kuation mamesi pen a nəfe in rokeikei.

¹² ††Nipwrai iərmama kuation a, mətə nourenouren me ripik. Nənə nəri auər a nourenouren me səpəmsəpə, mətə haməripin ia nipwrai iərmama kuation a. Nənə ro iamınhi irə rəmwhen a ia Kristo. ¹³ ††İakani iamınhi irə ti nəri nə mə Nənımwın kuation a rino paptaes ia kitaha pam ia nipwrai Kristo kuation, nəkur İsel uə nərmama ripko mhə irəha nəkur İsel, slef me uə nərmama komhə irəha slef me. Kumwesən rino mə kitaha pam səuvehi Nənımwın kuation a rarə ia kitaha rəmwhen ia nui kamənımwı.

¹⁴ Nipwrai iərmama komhə nouren kuation a, mətə nourenouren me ripik. ¹⁵ Trini minuə nisun rini mə, "Ripko mhə iou rəgin nənə ro pen ripko mhə iou nipəri nipwrai iərmama riti," nəgkiariien nəha ko rəpwəh noien mə nisun komhə in nipəri nipwrai iərmama. ¹⁶ Nənə trini minuə nıfregin rini mə, "Ripko mhə iou

†† 12:2 Hab 2:18-19 ††† 12:3 1Jon 4:2-3 ††† 12:4 Rom 12:6, Efes 4:4 § 12:5 Efes 4:11 §† 12:7 1Kor 14:26 §†† 12:10 Wok Me 2:4, 1Kor 14:5 §† 12:11 Rom 12:3, 1Kor 7:7 §†† 12:12 1Kor 10:17 §† 12:13 Kal 3:28

nänimen nänä ro pen ripko mhä iou nipäri nipwrai iärmama riti," nægkiariien naha ko rəpwəh noien mə nifregin komhə in nipäri nipwrai iärmama. ¹⁷ Trini minuə nipwrai iärmama riti in nänimen me pam, nənə trəfo miregi nari? Nənə trini minuə nipwrai iärmama riti in nifregin me pam, in trəfo miregi nari? ¹⁸ Mətə rekəm, Kumwesən rino nipwrai iärmama nourenouren me rarə rəmwhən in rokeikei. ¹⁹ Trini minuə nourenouren nipwrai iärmama nə kuatia a, nənə nipwran pəku? In riwən. ²⁰ Mətə nipərhiienien nourenouren me ripik, mətə nipwran kuatia a.

²¹ Nänimen ko ripkini pen mhə ti rəgin mə, "Iou iakəpwəh ik, iou iakinəmwhən raka." Nənə kənkəpwə ko ripkini pen mhə ti nisun mi mə, "Iou iakəpwəh kimi-rau, iou iakinəmwhən raka." ²² Ripko mhə iamini irə. Nourenouren nipwrataha me səməme reritaha ramrhi mə həpou anan, mətə irəha tuhaməkeikei mharə. ²³ Nənə nourenouren nipwrataha me səməme reritaha ramrhi mə irəha nəri auər a me, samasan pen minraha. Nənə nourenouren nipwrataha me samauris tukwe, səuvən ia tinari tukwe. ²⁴ Mətə nourenouren nipwrataha me səməme həkko mhə naurisien, səpwəh a iamini irə. Mətə Kumwesən rinousəsımwin nourenouren nipwrataha me, nənə mauvehi utə səməme samo pen a irəha hasori mhəpi raka nourenouren nipwrataha nepwin. ²⁵ Nənə ia noien naha, nourenouren nipwrataha me ko həpwəh neitehieitehien irəha me, mətə irəha tuhətoni amasan pam irəha me. ²⁶ Trini minuə nouren riti ramregi nəmisəien, nənə nouren me pam tuhəregi nəmisəien irəha min. Nənə trini minuə kauvei pen nisi-a iien m nouren riti nouren me pam tuhagien irəha min.

²⁷ †Nipwrai nægkiariien i mə kimiaha pam nipwrai Kristo, nənə kimiaha kuatia kuatia kimiaha nourenouren nipwran me. ²⁸ ††Nənə ia nousəsımwinien səvai nakalasia me Kumwesən rinəmri pen nərmama me ia kwopun me səvənraha. In rinəmri kupwən aposol me, profet me kamhəkurirə pen irəha, nənə nahatən me kamhəkurirə pen mwi irəha. Irəha raka nənə nərmama kamho nımtətien me, nənə nərmama kamhomasan nərmama kamhemhə, nənə nərmama kamhasitu ia nərmama, nənə nərmama kamhəkəkini nakalasia me ia nəfe wok kamho, nənə nərmama kamhəgkiari ia nægkiariien əpə me. ²⁹ Ripko mhə irəha pam aposol me, uə profet me, uə nahatən me. Ripko mhə irəha pam nərmama səvai noien nımtətien me, ³⁰ uə kamhəuvehi niskaiien ti noien nərmama kamhemhə həuvehe mhəsani. Irəha pam həkvehi mhə niskaiien ti nægkiariien ia nægkiariien əpə me, uə niskaiien ti nini irapwien nipwrai nægkiariien əpə me naha. ³¹ †Mətə tihousari əknekin mə tihəuvehi niskaiien me naha Nənimwin rauvei pehe səməme hasori mhəpi raka niskaiien me nepwin.

Mətə təkwtəkwuni takini pehe suatuk sə ramasan məpi raka.

† 12:27 Rom 12:5, Efes 5:30 †† 12:28 Efes 4:11-12 † 12:31 1Kor 14:1

Noien səvai nokeikeien

13 Trini minuə iakaməgkiari ia nægkiariien əpə me səvai nərmama mine nagelo me, mətə nokeikei-ien riwən ia nirak, iou iakəmwhən a ia təmtəm riti kauəsi ramierig asori, uə bel kauəsi ramasək. ² †Trini minuə iakauvehi niskaiien ti nini irapwien nægkiariien sə Kumwesən rauvei pehe, uə iakukurən pam nipwrai narimnari me səməme kamhəkəwafə mine nukurənen me pam, uə nahatətəien sə iakauvehi riskai məmwhən mə takuvehi raka təkue me irə, mətə nokeikeiien riwən ia nirak, iou iakəmwhən a ia nəri auər a. ³ ††Trini minuə iakipeki pen pam narimnari me səiou m nərmama me səməme nautə səvənraha riwən, uə iakəsəni nipwrak mə napw trahi, mətə nokeikeiien riwən ia nirak, noien naha iakino ko ripkasitu mhə ia nirak.

⁴ Noien səvai nokeikeiien ikamo nətərigien səim raməpwəmwis, nənə mamə ramasan m nərmama, ik rerim rəpwəh niri ərəhaien nərmama, uə ipkəgkiari ərpwi mhə, nənə məpwəh nuvehi utəien ik. ⁵ ††Noien səvai nokeikeiien ikəpwəh no penien nərmama, mīpkəmwur mhə ti tipwim, mīpkə akwauakw mhə niema-ha, uə ikəpwəh nəkwətəmhiri əknekinien nərəhaien sə iärmama riti rino mik ia rerim. ⁶ †††Rerim ripkagien mhə ti noien sə ripkatukwatukw mhə, mətə rerim ramagien a ti nipərhiienien. ⁷ †Noien səvai nokeikeiien ikəvrani nəfe nəghin kamo mik, ia nəpin me ikani nipərhiienien ia Kumwesən, maməmri pen əknekin nətərigien səim irə. Nəpin nərəhaien reste ik, mətə ikamərer əknekin.

⁸ Noien səvai nokeikeiien ko ripkiwən mhə ia nəpin riti. Mətə noien səvai nini irapwien nægkiariien sə Kumwesən rauvei pehe, uə noien səvai nægkiariien ia nægkiariien əpə me, uə noien səvai nukurənen nari, noien mirəhar naha tuhariwən. ⁹ Ro iamini irə ti nəri nə mə ipwet mine nukurənen səkitaha ro nipərpərin, nənə nægkiariien me i Kumwesən rauvei pehe saməni irapw ro nipərpərin. ¹⁰ Mətə nəpin sə pekən trier pehe, sə ro nipərpərin triwən. ¹¹ Nəpin iakinamouihi, iakaməgkiari rəmwhən ia iəkunouihi, nukurənen səiou rəmwhən səvai iəkunouihi, nənə noien səvai nətərigien səiou rəmwhən səvai iəkunouihi. Mətə nəpin iakuvehe masori, iakəmri noien me səvai iəkunouihi ia təkutak. ¹² ††Ipwet mine kitaha samətoni rəmwhən saməti pen ia klas sə rakwhakw, mətə ia nəpin naha tsətoni rəmwhən saməti pen ia nəmrıtaha atukwatukw. Ipwet mine iakukurən a nipərin, mətə ia nəpin naha takukurən amasan pam rəmwhən ia Kumwesən rukurən amasan pam iou naha təkwtəkwuni. ¹³ †††Nənə təkwtəkwuni noien mirəhar i kahar hamarərer: noien səvai nahatətəien, noien səvai neit-enhien nəri amasan mə truevehe, mine noien səvai nokeikeiien. Mətə noien sə ramasan pik anan ia nirəhar in i noien səvai nokeikeiien.

†† 13:2 Mat 17:20 †† 13:3 Mat 6:2 ††† 13:5 Fil 2:4 ††† 13:6 Rom 12:9 § 13:7 Rom 15:1, 1Tes 4:8, 1Kor 9:12 †† 13:12 2Kor 5:7, Jem 1:23 ††† 13:13 1Tes 1:3, 1Jon 4:16

Nægkiariien sà Kumwesən rauvei pehe mine nægkiariien əpə me

14 †Pwəh nokeikeiien nəri hiamousari tukwe ia nimiruien səkimiaha. Niskaiien me səməme Nənimwin Ikinan rauvei pehe, ramasan mə rerimiahā tramevən ia nirəha, mətə sə ramasan pik anan rerimiahā tramevən irə in i nini irapwien nægkiariien sà Kumwesən rauvei pehe. ² Iakani iamini irə ti nəri nə mə iərmama sà raməgkiari ia nægkiariien əpə riti, in ripkəgkiari mhə m nərmama, mətə raməgkiari m Kumwesən. Pərhien iərmama riti riwən sà rukurən nægkiariien sà in rani, mətə ia niskaiien səvəi Nənimwin Ikinan, in rani irapw nægkiariien me nepwin nipwran rəkwafə. ³ Mətə iərmama sà ramini irapw nægkiariien sà Kumwesən rauvei pehe, in raməgkiari m nərmama, nənə mauvrhəkin irəha, mamərpwi əknekirin irəha, mauvehi utə nətərigien səvənraha. ⁴ Iərmama sà raməgkiari ia nægkiariien əpə riti, in ramasitu atukw a irə. Mətə iərmama sà rani irapw nægkiariien sà Kumwesən rauvei pehe, in ramasitu ia nakalasia me. ⁵ †Iakokeikei mə kimiahā pam anan tihəgkiari ia nægkiariien əpə me, mətə ramasan pik mə tihəni irapw nægkiariien sà Kumwesən rauvei pehe. Iərmama sà rani irapw nægkiariien sà Kumwesən rauvei pehe, in ramasitu pik ia nakalasia me məpi raka iərmama sà raməgkiari ia nægkiariien əpə me. Mətə nipərhienien trini minuə iərmama riti rini irapw nipwrai nægkiariien əpə nəha, noien nəha trasitu mwi ia nakalasia me.

⁶ Piak me, trini minuə iakuvehe mətoni kimiahā, nənə maməgkiari m kimiahā ia nægkiariien əpə me iamini irə, takəfo masitu ia kimiahā? Hiəukurən mə takaməkeikei muvehe mini pui pehe nari vi riti m kimiahā, uə nukurəniien riti, uə nægkiariien riti Kumwesən ruvei pehe, uə nahatəniien riti. Mə rekəm, ko iapkasitu anan mhə ia kimiahā. ⁷ Rerimiahā tramrhi ro narimnari me i həkimiiru mhə mətə rerinraha fwe ikin rəmwhen ia tərhe nau uə kitar. Trini minuə rerinraha ripkatukwatukw mhə, nənə iərmama riti trəfo mukurən nəfe nipu kamhani? ⁸ Uə kisipw i kaməse ti nəsuəpwirien nərmama ti naruagəniien trini minuə rerin rəpwəh nasək amasanien mo nukurəniien i m nərmama, nənə sin trəpnəpenə ti naruagəniien? ⁹ Rəmwhen a ia kimiahā. Trini minuə hiaməgkiari ia nægkiariien sà nərmama hərəirei, tuhəfo mhəukurən nipwrai nægkiariien sà hiaməni? Kimiahā hiaməgkiari a m kwənmahan, nərmama həkukurən mhə nipwran. ¹⁰ Pərhien, nægkiariien me ripik ia təkure tiprənə i, nənə irəha pam nipwranraha fwe ikin. ¹¹ Mətə trini minuə iapukurən mhə nipwrai nægkiariien sà iərmama riti rani pehe tukwe iou, iou iəpwispwis tukwe in, nənə in iəpwispwis tukw iou. ¹² Rəmwhen a ia kimiahā. Rerimiahā ramevən pik ia niskaiien me səməme Nənimwin Ikinan rauvei pehe, nənə ro pen tihousari mə tihəuvrhəkin nakalasia me ia niskaiien me səməme tuhasitu pik ia nirəha.

¹³ Ro iamini irə iərmama sà raməgkiari ia nægkiariien əpə riti, in traməkeikei məfwaki məres niskaiien ti nini irapwien nipwran. ¹⁴ Trini minuə iakaməfwaki mani irapw nægkiariien əpə me, nənimwik fwe imwə raməfwaki, mətə ia nətərigien səiou iapukurən mhə nipwrai nægkiariien me i iakani. ¹⁵ †Ro iamini takəfo irə? Takəfwaki ia nənimwin, məfwaki mwi ia nətərigien səiou. Takani nipu ia nənimwin, məni mwi nipu ia nətərigien səiou. ¹⁶ Mə rekəm, trini minuə ikəfwaki ia nənimwin ia nægkiariien əpə məgnəgini Kumwesən, iərmama auə a riti ia kwopun nəha, in trəfo mini “Ouəh” ia nəfwakiien səim? Rəknekini ti nəri nə mə in rireirei nəri ikani. ¹⁷ Nipərhienien nəfwakiien səim səvəi niniien tanak m Kumwesən ramasan pik, mətə ko ripkasitu anan mhə ia iərmama nəha.

¹⁸ Iakani tanak m Kumwesən mə iakaməgkiari ia nægkiariien əpə me məpi raka kimiahā pam. ¹⁹ Mətə ia nousəsimwinien səvəi nakalasia me, trini minuə iakahatən nərmama ia kwopi nægkiariien me krirum a səməme həukurən ramasan məpi raka mə iakini kwopi nægkiariien me ten-taosen ia nægkiariien əpə sə hərəirei.

²⁰ †Piak me, rərəha mə tihəmwhen ia nəkwərhakwərha ia nətərigien səkimiaha. Ramasan mə tihərəirei noien ərəha rəmwhen ia nəkwərhakwərha me, mətə ia nətərigien səkimiaha tihəmkeikei mhəmwhen ia nərmama həuvəpwini raka. ²¹ Kimərai pen nægkiariien riti ia nəkukuə səvəi Loa rani mə, “Iou takəgkiari m nərmama me i.

Nægkiariien səiou trier ia nərmama səməme kamhəni nægkiariien əpə me, mier mwi ia tərhu iəpwispwis me.

Nəri auə a mə takəgkiari minraha iamini irə, mətə irəha tuhəpkətərig mhə iou. Iou Iərimənu iakani iamini irə.”

²² Ro iamini irə sətəni mə niskaiien ti niniien nægkiariien əpə me ro nimtətien riti ramevən ti nərmama səməme həkini mhə nipərhienien ia Kristo. Ripkəvən mhə ti nərmama səməme haməni nipərhienien irə. Mətə niskaiien ti nini irapwien nægkiariien sà Kumwesən rauvei pehe ro nimtətien riti ramevən ti nərmama səməme haməni nipərhienien ia Kristo. Ripkəvən mhə ti nərmama səməme həkini mhə nipərhienien irə. ²³ †Ro iamini irə, trini minuə nərmama iruə me uə səməme həkini mhə nipərhienien ia Kristo həuvnimwə pehe ia kwopun kimiahā nakalasia me hiamousəsimwin ikin, nənə mhətoni kimiahā pam hiaməgkiari ia nægkiariien əpə me, rəfo? Irəha tuhəni mə kimiahā hiamərməri. ²⁴ ††Mətə trini minuə kimiahā pam hiaməni irapw nægkiariien sà Kumwesən rauvei pehe, nənə iərmama riti sà ripkini mhə nipərhienien ia Kristo uə iərmama iruə riti ruvnimwə pehe, nægkiariien səkimiaha pam tro in rukurən mə in iərmama riti sà ramo noien ərəha, nənə in trəkiri noien səvənhi.

²⁵ ††Nægkiariien me nəha səkimiaha trini pui nətərigien

‡ 14:15 Efes 5:19 †† 14:20 Efes 4:14, Fil 3:15 †† 14:23 Wok Me 2:13 ††† 14:24 Jon 16:8 ††† 14:25 Aes 45:14, Sek 8:23, Jon 4:19

sävənhi in ramərkwafə irə fwe ia rerin, nənə ro iamīnha irə iərmama nəha treiwaiu nənimen trirapi tīprənə, in truvei pen nisaiien sävənhi m Kumwesən, mani irapw mə Kumwesən ramarə pərhien tukumiaha.

Tihousəsīmwin kimiaha me ti nəfwakiien, mhəfwaki, mhesi pen suatuk tukwe

²⁶ †Ro iamīnhi irə, piak me, rəfo? Nəpīn hiamousəsīmwin kimiaha me ti nəfwakiien, kimiaha kuatia kuatia, riti rəni nīpu, riti ramahatən, riti rani irapw nari riti Kumwesən rino pui pen min, riti raməgkiari ia nəgkiariien əpə riti, riti mwi rani irapw nīpwrai nəgkiariien nəha. Tihaməkeikei mho narimnari me nəha mhasitu ia kimiaha me irə. ²⁷ Trīni mīnuə nərmama me nepwin haməgkiari ia nəgkiariien əpə me, ramasan mə iərmama kəru a uə kahar həgkiari. Nəpīn iərmama riti rəgkiari, in əpa rəgkiari meste ro sam-pam, kurirə riti rəgkiari. Nənə iərmama riti traməkeikei mīni irapw nīpwrai nəgkiariien me nəha. ²⁸ Mətə trīni mīnuə iərmama riwən ti nīni irapwien nīpwrai nəgkiariien me nəha, iərmama sə raməgkiari ia nəgkiariien əpə, in trəpwəh nəgkiari asorīien ia nəmri nakalasia me, in trəgkiari afafa a pwəh irau əpa Kumwesən krouregi.

²⁹ ††Nərmama səməme kamhəuvehi niskaiien ti nīni irapwien nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe, ramasan mə kəru a uə kahar həgkiari, nənə nərmama nepwin həkiri amasan nəgkiariien sə haməni. ³⁰ Mətə trīni mīnuə iərmama riti sə raməkure kimiaha mīn rīregi mə Kumwesən ro pui nəgkiariien riti min, nənə iərmama sə raməgkiari trəpwəh nəgkiariien. ³¹ Ro iamīnhi irə, kimiaha pam hiəukurən nīni irapwien nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe, riti rukupwən məgkiari raka nənə riti. Tiho iamīnha irə mə nərmama me pam tuhəuvehi nukurənien, nənə trasitu ia nərmama me pam. ³² Kimiaha hiəukurən. Nərmama səməme kamhəuvehi niskaiien ti nīni irapwien nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe, irəha hamərimənu atukw a ia nənīmwinraha me, mhəukurən nəgkiariien, mhəukurən mwi nafafaien. ³³ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə Kumwesən rīpko mhə in Kumwesən səvəi noien nīreireiien ia nari, mətə in Kumwesən səvəi nəmərīnuien.

Rəmwhen ia nakalasia me pam, nəpīn kamhousəsīmwin irəha me, ³⁴ †nīpran tuhəpwəh nəgkiariien ia nousəsīmwinien me nəha. Rəpwəh natukwatukwien mə tuhəgkiari, mətə tuhaməkeikei mheiwaiu mho nisaiien rəmwhen Loa səvəi Moses rani. ³⁵ Trīni mīnuə hokeikei mə tuhəukurən nari riti, tuhaməkeikei mhəres ti səvənraha me nərman fwe ia rukwənu. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə ro naurisien mə pran trəgkiari ia nousəsīmwinien səvəi nakalasia me.

³⁶ Rəfo? Rerīmiaha rīrhi mə nəgkiariien səvəi Kumwesən rīməkupwən ia kimiaha muvehe? Uə rerīmiaha rīrhi mə nəgkiariien səvəi Kumwesən rīməuvehe a tukumiaha? ³⁷ ††Trīni mīnuə kimiaha riti rerin

rīrhi mə in profet riti, uə Nənīmwin Ikinan rīməuvei pen niskaiien riti min, ramasan. Mətə in traməkeikei mukurən mə nəgkiariien i iakamrai m kimiaha in nəkwai Iərimənu səkītaha. ³⁸ Trīni mīnuə rəpwəh nīniien nīpərhienien ia nəgkiariien i, tukəpwəh mwi nīniien nīpərhienien ia nəgkiariien sävənhi.

³⁹ Ro iamīnhi irə, piak me, niskaiien sə tihokeikei pik, in i nīni irapwien nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe. Mətə tihəpwəh nīniseien niskaiien i sə nərmama haməgkiari ia nəgkiariien əpə me. ⁴⁰ ††Narimnari me pam səməme hiamo, tihaməkeikei mho ia noien sə ratukwatukw mhesi pen suatuk tukwe.

Kristo rīnətui mwi ia nemhəien sävənhi

15 Piak me, iakokeikei mə tako kimiaha hiəukurən nəgkiariien amasan sə iakinəvisau irə m kimiaha fwe kupwən. Nəgkiariien amasan i kimiaha hiəuvəni raka nīpərhienien irə mamhərer irə. ² Trīni mīnuə hi-aməkwtəmhirī əknekin nəgkiariien amasan i iakinəvisau raka m kimiaha, Kumwesən truvehimīru kimiaha irə. Mətə trīni mīnuə hiaraka ia nəgkiariien amasan i, nənə hiəuvəni auər a nīpərhienien irə.

³ ††Narimnari me səməme iakiməregi, iou iakuvəni raka tukumiaha. Iakiməni mə nəri sə tihaməkeikei mhəkupwən mhəukurən in i mə Kristo rīmamhə ti noien ərəha me səkītaha ramesi pen nəgkiariien me kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan. ⁴ ††Kimənīmwi nənə rətui mwi ia nemhəien sävənhi ia nəpīn sə ro kahar irə ramesi pen nəgkiariien me kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan. ⁵ †Nənə in rīməkupwən mier irapw ti Pita, marə mier irapw mwi ti nərmama sävənhi twelef. ⁶ Kurirə irə in rier irapw mwi ti piəvtaha me həpik həpi raka faef hantret ia nəpīn kuatia a. Irəha həpik haməmīru ihi, mətə nepwin həuvamhə raka. ⁷ †Nəpīn in rier irapw raka ti nīrəha, marə mier irapw mwi ti Jemes, nənə mier irapw mwi ti aposol me pam. ⁸ ††Kurirə ia nīrəha pam, in rier irapw mwi tukw iou, mətə iou iakəmwhen ia iəkunouihī əmtəmetə riti rīpkətui mhə ia nəpīn atukwatukw sävənhi.

⁹ ††Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə iou inhəripw anan ia aposol me pam, nənə iakəpwəh nəmwhenien mə nərmama tuhəkwein iou mə iou aposol riti, ti nəri nə mə iakinamometə nakalasia me səvəi Kumwesən fwe kupwən. ¹⁰ ††Mətə Kumwesən rīnasitu ia nīrak ia namasanien sävənhi, mo iakuvehe mo iamīnhi irə nəha təkwtəkwuni. Nənə namasanien sävənhi sə rino miou rəpwəh nuvehe əpnəpenien, mətə rukua kwənkwan. Nīpərhienien, iakino wok məpi raka aposol me pam, mətə rīpko mhə ia niskaiien atukw səiou, mətə ia namasanien sə Kumwesən rauvei pehe miou. ¹¹ Ro iamīnhi irə nəri auər a mə iou iakani irapw nəgkiariien amasan i m kimiaha, uə irəha haməni irapw m kimiaha, mətə nəgkiariien kuatia a i səkīmaha pam ia-

‡‡ 14:40 Kol 2:5 ††† 15:3 Aes 53:8-9 ††† 15:4 Mat 12:40, Wok Me 2:24-32 § 15:5 Luk 24:34, Mat 28:16-17 †† 15:7 Luk 24:50 ††† 15:8 Wok Me 9:3-6, 1Kor 9:1 †§ 15:9 Efes 3:8, 1Tim 1:15 ††† 15:10 Wok Me 8:3, 2Kor 6:1, 2Kor 11:5,23

† 14:26 1Kor 12:8-10, Efes 4:12 †† 14:29 Wok Me 17:11, 1Tes 5:21 ‡ 14:34 1Kor 11:3, 1Tim 2:12, Taet 2:5 †† 14:37 1Jon 4:6

haməni irapw tukumiaha nənə hiəuvəni raka nīpərhiēnien irə.

Nərmama səməme həuvamhə tuhətui mwi ia nemhəien

¹² Kimiaha hiəukurən mə ia nəgkiariien səkīmaha, kimaha iahaməni irapw mə Kristo rinətui mwi ia nemhəien. Mə iahaməvisau iamīnha irə, rəfo kimiaha nepwīn hiāməni mə nərmama səməme həuvamhə ko həkətui mhə mwi? ¹³ Trini minuə nərmama səməme həuvamhə ko həkətui mhə mwi, nənə ko Kristo mwi rəpwəh nətuiien ia nemhəien. ¹⁴ Nənə trini minuə Kristo rəpwəh nətuiien ia nemhəien, wok i səkīmaha sə iahaməni irapw nəgkiariien amasan ro nəri auər a irə rəmwhen a mwi ia nahatətəien səkīmaha. ¹⁵ †Nari riti mwi, trini minuə Kristo rəpwəh nətuiien ia nemhəien, kimaha iahəneikuə ia Kumwesən, ti nəri nə mə iahaməni irapw mə Kumwesən rino Kristo rətui mwi ia nemhəien. Trini minuə nəgkiariien nəha ro nīpərhiēnien mə nərmama səməme həuvamhə ko həkətui mhə mwi ia nemhəien, nənə Kumwesən ko rəpwəh noien mwi Kristo rətui ia nemhəien. ¹⁶ Trini minuə nərmama səməme həuvamhə raka ko həkətui mhə mwi ia nemhəien, nənə ko Kristo rīpkətui mhə mwi ia nemhəien. ¹⁷ Trini minuə Kristo rīpkətui mhə mwi ia nemhəien, nənə nahatətəien səkīmaha nīpwrān riwən, kimiaha hiāmərə ihi ia noien ərəha me səkīmaha. ¹⁸ Nənə trini minuə nəgkiariien nəha ro nīpərhiēnien, nərmama səməme haməni nīpərhiēnien ia Kristo fwe kupwən həuvamhə raka, irəha həuvəiwən ko həkətui mhə mwi. ¹⁹ Kitaha saməmri pen əknekīn nətərigien səkītaha ia Kristo, mətə mə noien nəha səvəi nīmīruen a i səvəi tīprənə, rərəha anan tukutaha məpi raka nərmama me nepwīn.

²⁰ ††Mətə nəgkiariien sə ro nīpərhiēnien ro iamīnhi irə. Kristo rinətui mwi ia nemhəien səvənhi. In rukupwən mətui mwi rəmwhen ia nukwai nei kukupwən kesi. Nərmama səməme həuvamhə raka irəha tuhətui mwi ia nemhəien kurirə. ²¹ †Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə nemhəien rīməuvehe ia iərmama riti, nənə ia sutuk kuatia a, nətuiien mwi ia nemhəien rīməuvehe ia iərmama riti. ²² Nərmama me pam tuhəmhə ti nəri nə mə haməuku pen ia Atam. Ia noien a mwi nəha, nərmama me pam səməme haməuvehe mho kuatia irəha Kristo tuhətui mwi ia nemhəien. ²³ ††Mətə irəha nəha tuhətui mwi ia nəpīn atukwatukw səvənraha. Kristo in rīməkupwən mətui mwi. Nəpīn in truvehe mwi irə, nərmama me səvənhi tuhətui mwi. ²⁴ Nənə nəpīn sam-pam truvehe, Kristo trouraha nənimwīn me pam səməme kamhəuvehi nərimənuien mine nasorīien. In trouraha niskaiien me pam. Kurirə irə in raraka ia nitətə sə in ramərimənu irə revən ia rəgi Tata Kumwesən. ²⁵ ††Ro iamīnhi irə ti nəri nə mə Kristo traməkeikei mamərimənu meste Kumwesən trəmri narimnari me pam səməme in raməmwəki irəha

† 15:15 Wok Me 1:22, 4:33, Wok Me 5:32 †† 15:20 Kol 1:18 † 15:21 Rom 5:12,18 †† 15:23 1Tes 4:16, Rev 20:5 †† 15:25 Mat 22:44

kamharə inhəripw ia tīpage nisui Kristo mi. ²⁶ ††Sə trouraha sampam ia nirəha nemhəien. Nənə nemhəien triwən mwi. ²⁷ ††Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə Nəkukuə İkinan rani mə, “Kumwesən rīnəmri narimnari me pam kamharə inhəripw ia tīpage nisun mi.” Mətə ro nukurənien i mə nəgkiariien nəha sə rani mə “narimnari me pam,” kīpkəvsini pen mhə Kumwesən ia narimnari me nəha. In rīnəmri pen narimnari me nəha kamharə inhəripw ia tīpage nisui Kristo mi. ²⁸ Narimnari me pam tuheiwaiu Kristo trərimənu ia nirəha. Irəha pam tuheiwaiu raka, nənə Tini Kumwesən truvehi irapw atukw a in, meiwaiu marə tegin nərimənuien səvəi Tata səvənhi sə rīnəmri irapw narimnari me pam ia tīpage nisun mi. Ro iamīnhi irə mine Kumwesən trərimənu ia narimnari me pam.

²⁹ Rəfo ia nərmama səməme kamo paptas ia nirəha ti nərmama səməme həuvamhə raka? Trini minuə nərmama səməme həuvamhə raka tuhəkətui mhə mwi ia nəpīn riti, nənə rəfo kamo paptas ia nərmama ti nirəha? ³⁰ †Rəmwhen a ia kimaha. Rəfo iahaməuvehi pekīn nəpīn sikai me ia nīmīruen səkīmaha ia nəpīn me pam? ³¹ Iakani kwəsuhai piak me mə nəpīn rīpik nərmama haməmwur mə tuhousi əpune iou! Rerik ragien pik tukumiaha ti nəri nə mə hiəməuvehe mho kuatia kimiaha Iesu Kristo İərimənu səkītaha. Nənə mo pen nəgkiariien i iakani ro nīpərhiēnien. ³² ††Ia kwopun i Efesas, rəmwhen mə iakaruagən kimaha nəri əpīn me. Mətə rəfo? Trini minuə nərmama səməme həuvamhə ko həkətui mhə mwi, iakīnaruagən ti nəfe? Trini minuə nərmama səməme həuvamhə ko həkətui mhə mwi, ramasan mə tihesi pen a nəgkiariien i sə rani mə,

“Pwəh sani nari mhənīmwi,

ti nəri nə mə trakwakwi semhə.”

³³ Tihəpwəh neikuə atukwien ia kimiaha. Nəgkiariien i kamini ro nīpərhiēnien. “Nəpīn nərmama səvənraha noien ramasan havən pəri irəha nərmama səməme noien səvənraha rərəha, səməme noien səvənraha rərəha houraha noien amasan səvənraha.” ³⁴ ††Hərərig pehe mwi mhəuvehi atukwatukw nətərigien səkīmaha sə ratukwatukw, nənə mharaka ia noien ərəha me. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə kimiaha nepwīn hi-amreirei ihi Kumwesən, nənə ro naurisien asori m kimiaha.

Nərmama tuhətui mwi ia nemhəien mətə nīpwrānraha trəfo irə?

³⁵ ††Mətə iərmama riti trəres nəresien i mə, “Nərmama səməme həuvamhə tuhəfo mhətui mwi? Nīpwrānraha trəfo irə?” ³⁶ Ik iərmama ikreirei nari, nuni nari sə ikəpwei traməkeikei memhə kurirə ruverə mutə. ³⁷ Nənə nəri sə ikəpwei ropə ia nīpwrān sə trutə. Sə ikəpwei in nə nuni nari, rosi nuni wit uə nuni nari riti mwi. ³⁸ ††Mətə Kumwesən rauvei pen nīpwrān

††† 15:26 Rev 20:14, 21:4 ††† 15:27 Sam 8:6 § 15:30 Rom 8:36 §† 15:32 2Kor 4:10-11, Luk 12:19-20 §†† 15:34 Rom 13:11, Wok Me 26:8, 1Kor 6:5 §† 15:35 Jon 12:24 §†† 15:38 Jen 1:11

rəmwhen sə in rokeikei. Nənə nuni nari me kuatia kuatia, in rauvei pen nīpwrānraha me. ³⁹ Rəmwhen a mwi nusai nari rəpwəh nəmnamwhenien, mətə nusai nari səpəmsəpə. Nusai iərmama ropə ia səi nərimīru me, uə menu me, uə nəmu me. ⁴⁰ Narimnari me ia nīmagouagou ho nīpwrānraha. Rəmwhen a mwi narimnari me ia təkure tīprənə i ho nīpwrānraha. Mətə narimnari me nəha kamətə fwe ia nīmagouagou kamhəsər ropə ia nīpwrai narimnari me nəha kamətə ia təkure tīprənə. ⁴¹ Nukuraanien sāvəi meri ropə ia nukuraanien sāvəi məkəwə mīne nəhiarpwien sāvəi kəməhau me. Nəhiarpwien sāvəi kəməhau me nepwīn hōpə ia sāvəi nepwīn mwi.

⁴² Tro mwi iamīnhi irə ia nəpīn nəha nərmmama səməme həuvamhə tuhətui mwi. Iərmama sə kimənimwi nīpwrān trīmərīr, mətə nəpīn in trətui mwi nīpwrān trīpkīmərīr mhə mwi. ⁴³ †Iərmama sə kimənimwi nīpwrān rīpkamasan mhə, mətə nəpīn in trətui mwi nīpwrān tramasan. Iərmama sə kimənimwi nīpwrān nīskaiien sāvənhi riwən, mətə nəpīn in trətui mwi nīpwrān triskai. ⁴⁴ Nəpīn kimənimwi iərmama nīpwrān ro nusan, mətə nəpīn in trətui mwi nīpwrān tro nənimwīn.

Trīni mīnuə nīpwrai iərmama sə ro nusan, nənə nīpwrai iərmama sə ro nənimwīn in mwi fwe ikīn. ⁴⁵ ††Iakani iamīnhi irə tī nəri nə mə kimərāi pen nəgkiariien i ia Nəkukua Ikinan rani mə, †Iərmama sə rīməkupwən, Atam, in rīməuvehe iərmama riti sə ramīru. Atam sampam, in i Kristo, rīməuvehe mo in nənimwīn i rauvei pehe nīmīruien. ⁴⁶ Mətə rīpko mhə nīpwrataha i sə ro nənimwīn trukupwən, mətə nīpwrataha sə ro nusan, nənə kurirə irə nīpwrataha sə ro nənimwīn. ⁴⁷ †Iərmama sə rīməkupwən in sāvəi tīprənə i. Kumwesən rīno in ia tīprənə. Mətə iərmama sə rīməkurirə rīməuku pen ia neiai. ⁴⁸ Nərmama me pam sāvəi tīprənə, nīpwrānraha rəmwhen ia nīpwrai iərmama nəha Kumwesən rīno ia tīprənə. Nərmama səməme tuhəuvən ia neiai, nīpwrānraha trəmwhen ia nīpwrai iərmama sə rīməuku pen ia neiai. ⁴⁹ Təkwtək-wuni kitaha səmwhen ia iərmama nəha sə Kumwesən rīno ia tīprənə. Ia noien a mwi nəha kitaha tsəmwhen a mwi ia iərmama nəha sə rīməuku pen fwe ia neiai muvehe.

⁵⁰ ††Iakani irapw tukumiaha, piak me, nīpwrai iərmama sə ro nusan mo nīten ko rīpkuvnimwə mhə ia nītətə sə Kumwesən ramərīmənu irə. Rəmwhen a mwi nəri mərīr ko rīpkuvehi mhə nəri sə ramarə rerīn. ⁵¹ ††Həregi ro. Nəgkiariien i iakani pehe tukumiaha i nəha təkwtək-wuni in nəgkiariien riti sə rīnamərkwafə fwe kupwən. Rīpko mhə kitaha pam tsemhə, mətə nəpīn kisīpw sampam trasək kitaha pam tsəuvehe mhərməvi. Kurirə iərmama riti rapri m kuatia ia nənimen, mətə nəri nəha rīno sampam akwauakw a. Nəpīn kisīpw sampam trasək, nənə nərmmama səməme həuvamhə tuhətui mwi mhəpwəh mwi nemhəien, nənə ki-

taha tsəuvehe mhərməvi. ⁵³ ††Nīpwrataha sə ro nəri mərīr i traməkeikei muvehe mo nəri sə ko rīpkīmərīr mhə. Nīpwrataha i sāvəi nemhəien traməkeikei muvehe mo nəri sə ramarə rerīn. ⁵⁴ ††Nīpərhiienien, nīpwrataha sə ro nəri mərīr i traməkeikei muvehe mo nəri sə ko rīpkīmərīr mhə. Nīpwrataha i sāvəi nemhəien traməkeikei muvehe mo nəri sə ramarə rerīn. Nəpīn nəri nəha truvehe mo sampam, nənə nəgkiariien sə kimərāi pen ia Nəkukua Ikinan ruvehe mo nīpərhiienien, rani mə, †Nemhəien ruvəiwən. Kuvəuvehi irapw in ia naruagənien.”

⁵⁵ ††Eh, nemhəien, tikəfo masori ia kimaha?

Eh, nemhəien, tikəfo mo nəmisəien m kimaha?”

⁵⁶ †Nəri sə nemhəien rauvehi nīskaiien sāvənhi irə tī noien nəmisəien m iərmama in nə noien ərəha, nənə nəri sə noien ərəha rauvehi nīskaiien sāvənhi irə in nə Loa. ⁵⁷ Mətə pwəh səni tanak m Kumwesən sə rauvei pehe m kitaha noien i saməuvehi raku pen tī Iərimənu səkitaha Iesu Kristo, noien sə ramo kitaha səkai mhəpi raka nemhəien.

⁵⁸ ††Ro pen piak keikei me, kimiaha tihaməkeikei mhərer əknekīn, mhəpwəh nəseniien nari riti rīkiukiū ia kimiaha. Nəpīn me tihamo wok sāvəi Iərimənu səkitaha ia rerimīaha pam, tī nəri nə mə hiəukurən mə wok sāvəi Iərimənu səkitaha sə hīamo hiəpko auər a mhə.

Mane sāvəi nasituien ia nərmmama me sāvəi Kumwesən

16 ^{††}Ia nīkaren sāvəi mane sāvəi nasituien ia nərmmama me sāvəi Kumwesən fwe Jerusalem, tihaməkeikei mhə rəmwhen sə iakīməni pen tī nakalasia me fwe ia profens nəha Kalesia. ² Ia Sante me pam, kimiaha pam kuatia kuatia tihaməkeikei mhəmri karen mane me nepwīn. Iərmama sə rauvehi mane asori trəmri karen rīpik. Iərmama sə rauvehi mane ouihī trəmri karen ouihī a. Ro iamīnhi irə nəpīn iakuvehe ko hiəpkəmwur mhə mwi mə tiho pam nəri nəha ia nəpīn kuatia. ³ Tihərui irapw kimiaha me nepwīn mə tuhəuvehi mane mhəuvən. Nənə nəpīn iakuvehe, iakrai nəkukua mīni irapw irəha tī nəkur Jerusalem nənə mərhi pen irəha həpeki mane mhəuvən fwe ikīn. ⁴ Trīni mīnuə iakətoni mə ramasan mə iou mwi takevən, nənə irəha tuhəkurirə iou.

Pol raməres narimnari me nepwīn mə nəkur Korin tuhaməkeikei mhə

⁵ ††Kurirə iakuvehe məti pehe kimiaha, takevən raka fwe profens nəha Masetonia, tī nəri nə mə takaməkeikei mukupwən mevən fwe Masetonia. ⁶ ††Rosi takarə kwopti kitaha m kimiaha mə rəfo sarə a meste nəpīn sāvəi nəkwieien tro sampam. Nənə hiəukurən nasituien ia nīrak ia navənien səiou sə iakamevən pen me ikīn. ⁷ ††Iapkoikei mhə mə takuvehe mətoni kimiaha nənə mīer mwi, mətə iakokeikei

† 15:43 Fil 3:20-21 †† 15:45 Jen 2:7, Jon 6:63, 2Kor 3:6, 17 † 15:47 Jen 2:7 †† 15:50 1Kor 6:13 †† 15:51-52 Mat 24:31, 1Tes 4:15-17

††† 15:53 2Kor 5:4 ††† 15:54 Aes 25:8 § 15:56 Rom 6:14, 7:13 §† 15:58 2Kron 15:7, Rev 14:13 §†† 16:1 Rom 15:25-26, 2Kor 8:1-9, Kal 2:10 §† 16:5 Wok Me 19:21 §†† 16:6 Rom 15:24, Taet 3:12 §† 16:7 Wok Me 18:21

mə takuvehe sarə kwopti trini minuə Iərimənu səkitaha rəseni iou. ⁸ Mətə takarə a ia kwopun i ia Efesas meste nəpɪn səvəi Pentekos, ⁹ †ti nəri nə mə Kumwesən rinəsevər ia suatuk tukw iou mə tako wok amasan sə trukua kwənkwan rɪpɪk, nəri auər a mə nər-mama həpɪk haməmwur mə tuhəsisəg iou ti noien wok.

¹⁰ ††Trini minuə Timoti ruvehe mətoni kimiaha, hio ramasan min, mhəuvei pen nisaiien min, ti nəri nə mə in ramo wok səvəi Iərimənu səkitaha rəmwhen a ia nirak.

¹¹ †Rərəha mə tihamətoni in rəmwhen mə in iərmama auər a riti. Mətə tihaməkeikei mhasitu irə ia navəniən səvəhi nəpɪn in rirərig muvehe mətoni iou. Iou iakameitenhi piəvtaha me irəha Timoti mə tuhəuvehe mhətoni iou.

¹² ††Ia nɪkaren səvəi piəvtaha Apolos, iakiməni pen tukwe in mə in traməkeikei mukurirə piəvtaha me muvehe mətoni kimiaha. Mətə in rəpwəh nokeikeiien mə truvehe nəha təkwtəkwni, mətə in truvehe ia nəpɪn sə ratukwatukw tukwe.

¹³ ††Hətui mhəpwəh nərriien, nənə mhərər əknekɪn ia nahatətəien səkimiaha, mhəpwəh nehekiriien, mho mə hiəskai. ¹⁴ Narimnari me pam səməme hiamo, tiho ia nokeikeiien.

¹⁵ ††Kimiaha hiəukurən mə Stefanas mine nərmama ia nəkwai nimwə səvəhi, irəha haməkupwən mhəni nɪpərhiēniēn ia Iesu fwe profens nəha Akaea, nənə irəha həmwur pɪk ti nasituien ia nərmama me səvəi Kumwesən. Piak me, iakuə takini pehe tukumiaha i mə ¹⁶ †††tihəuvei pen nisaiien m nərmama sə ro me iamɪn-

ha irə, mine nərmama me pam səməme kamhowok mamhəsese pəri irəha minraha. ¹⁷ Nəpɪn Stefanas, Fortunatas, mine Akækas harier pehe rerik ragien, ti nəri nə mə nari auər a mə kimiaha hiəiwən, mətə nəpɪn iakətoni irəhar rəmwhen mə iakɪnətoni kimiaha.

¹⁸ †Irəhar haro iou iakuvehi napwisien ia rerik rəmwhen irəhar haro mwi ia kimiaha. Nərmama me iamɪnha irə, ramasan mə tihəgnəgɪni irəha pwəh nər-mama hətoni mhəukurən irəha.

Nəgkiariien sampam

¹⁹ ††Nakalasia me ia profens fwe Esia haməni ramasan tukumiaha. Akwila mine Prisila krouokeikei pɪk mə trouni ramasan tukumiaha ia nəghi Iərimənu səkitaha irəha nakalasia me səməme hamousəsɪmwɪn irəha me ia nimwə səvənrau. ²⁰ †††Piəvtaha me pam ia kwopun i haməni ramasan tukumiaha. Tihəni ramasan tukumiaha me mhakei m kimiaha me ia nakeiien sə rəmher.

²¹ †††Iou Pol, iakamrai nəgkiariien i səvəi nɪniēn ramasan tukumiaha, mamrai ia rəgɪk atukwatukw.

²² †††Trini minuə iərmama riti rəpwəh nokeikeiien Iərimənu səkitaha, pwəh Kumwesən rəkwein ərəha irə. Iərimənu səkitaha, uvehe rə!

²³ Pwəh namasanien səvəi Iesu Iərimənu səkitaha ramarə tukumiaha.

²⁴ Pwəh nokeikeiien səiou ramarə tukumiaha pam səməme hiəuvəuvehe mhəno kuatia kimiaha Iesu Kristo. Ouəh, pwəh ro iamɪnhi.

† 16:9 Wok Me 19:8-10, 2Kor 2:12, Kol 4:3, Rev 3:8 †† 16:10 1Kor 4:17 † 16:11 1Tim 4:12 †† 16:12 1Kor 1:12, 3:6 †† 16:13 Sam 31:24, Efes 6:10 ††† 16:15 Rom 16:5, 1Kor 1:16 ††† 16:16 1Tes 5:12

§ 16:18 Fil 2:29 † 16:19 2Tim 1:15, Wok Me 18:2,18,26, Rom 16:5 ††† 16:20 Rom 16:16, 2Kor 13:12 † 16:21 Kol 4:18, 2Tes 3:17 ††† 16:22 Kal 1:8-9

Seken Korin

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Pol rımərai nəkukuə i kani mə Seken Korin. In ruvərai raka Fas Korin məkwə nepwın həukurau nənə in rırai mwi sə i mərhi pen i revən. Nakalasia me fwe Korin kamheitehieitehi ihi kusen səvənraha, mamho ihi noien ərəha me. Pol revən fwe Korin mətə rarə ouihi a ti nəri nə mə irəha həpkrərig mhə ia noien ərəha me səvənraha. Nənə nəkur əfwaki me nepwın həpkini mhə nıpərhiienien ia Pol mə in aposol pərhiien riti səvəi Kumwesən. Nəpın Pol rəpwəh irəha mevən fwe profens Masetonia, in rerin ragien pik nəpın Taetas ruvehi nəgkiariien amasan muvehe mə nakalasia me fwe Korin hənətə sas ia noien ərəha me səvənraha nənə mhərərīg ia noien ərəha me səvənraha. Nəpın Pol rıregi nəgkiariien nəha, in rırai nəkukuə sə ro kəru irə revən ti nəkur Korin. Ia nıpəri nəkukuə i sə rakupwən Pol rini pen ti nəkur Korin mə rerin ragien ti nəri nə mə irəha hənəpwəh noien ərəha me səvənraha mamho noien amasan sə Kumwesən rokeikei. Ia nıpəri nəkukuə sə rakurirə Pol raməgkiari atukw a ia in mine nərmama səməme kamhəmwəki in mamhəni ərəha in.

1 †Iou Pol. Iou aposol riti səvəi Iesu Kristo, ti nəri nə mə Kumwesən rıməni nəkwən mə tako, mine piəvtaha Timoti.

Nəkukuə i rauvehe tukumiaha nakalasia me səvəi Kumwesən fwe taon nəha Korin, mine nərmama me pam səvəi Kumwesən fwe profens nəha Akaea.

2 †Pwəh Kumwesən Tata səkitaha, mine Iesu Kristo İərimənu səkitaha, krouəriari pehe namasanien mine nəmərınuien m kimiaha.

Kumwesən sə in nukune noien səvəi nasituien

3 †Pwəh səgnəgini Kumwesən i in Kumwesən mine Tata səvəi İərimənu səkitaha Iesu Kristo, in Tata sə in nukune nıpiien, nənə in Kumwesən sə in nukune noien səvəi nasituien me pam. **4** In ramasitu ia kimaha ia nəmisəien me pam səkimaha, mə kimaha iahəukurən nasituien ia nərmama ia nəmisəien me səpəmsəpə səməme irəha haməregi. Nənə kimaha tahasitu ia nırəha ia noien səvəi nasituien sə Kumwesən rino m kimaha. **5** †Rəmwhen a ia nəmisəien sə Kristo rıməuvehi, nəmisəien nəha rauvehe pik mwi ia nımıruien səkimaha. Ia noien a mwi nəha, ti nəri nə mə kimaha iahaməuvehe mho kuatia kimaha Kristo, Kumwesən ramasitu pik ia kimaha, nənə noien nəha ramevən mwi ti nərmama nepwın. **6** †Trini minuə kimaha iahamregi nəmisəien, mətə in nə trasitu ia kimiaha muvehimıru kimiaha. Trini minuə Kumwesən rasitu ia kimaha ramo mə kimaha iahəukurən nasituien ia kimiaha. Nənə kwənkwai nasituien nəha raukuə ia nımıruien səkimiaha, nənə nəpın hiarə ia nəmisəien kuatia a tsarə irə trasitu ia kimiaha

† 1:1 1Kor 1:1 †† 1:2 1Kor 1:3 † 1:3 Efes 1:3, 1Tes 1:3, Rom 15:5 †† 1:5 Sam 34:19, Sam 94:19 †† 1:6 2Kor 4:15

mə tihərer əknekin ia nəpın me. **7** Kimaha iahənəmri pen əknekin nətərigien səkimaha ia Kumwesən tukumiaha mə tihərer əknekin. Ro iamınhi irə ti nəri nə mə kitaha pam samarə ia narəien kuatia a mə kimiaha tihəregi nəmisəien sə iahamarə irə, nənə ia noien a mwi nəha Kumwesən trasitu ia kimiaha rəmwhen ramasitu ia kimaha.

8 ††Piak me, kimaha iahokeikei mə tihəukurən amasan nəpın sikai sə iahənarə irə ia profens nəha Es-ia. Nəpın nəha riskai pik tukumaha, mo rerimaha rırhi mə ko iahəpkimıru mhə mamhəuvən. **9** Kimaha iahamregi rəmwhen kınəkiri raka kimaha mə tahemhə. Mətə narimnari me nəha haməuvehe mə kimaha tahəpwəh nətıgiteien ia nıskaiien atukw səkimaha, mətə tahətıgite ia Kumwesən sə ramo nərmama hemhə hətui mwi. **10** †††Ia nəpın nəha ipaka kimaha iahemhə, mətə in rıməuvehimıru kimaha. Nənə in trauvehimıru kimaha iamınhi irə mamevən. Iahənəmri pen əknekin nətərigien səkimaha irə mə in truvehimıru mwi kimaha. **11** Mətə kimiaha tihaməkeikei mhasitu ia kimaha mhəfwaki tukumaha. Tiho iamınha irə mə nərmama həpik tuhəni tanak m Kumwesən ti narimnari amasan me səməme in tro m kimaha ti nəri nə mə nərmama həpik hənəfwaki tukumaha.

Pol rərari ia nətərigien səvənhi mine nəfe tro

12 †Nari riti kimaha iahaməgkiari ərpwi irə. Kimaha iahamregi fwe ia rerimaha mə ro nıpərhiienien. In i mə noien səkimaha ia təkure tıprənə iahəno m nərmama nepwın, mhəno mwi m kimiaha rəpi raka, in noien sə raməmak irapw ia kwopun ukuraan. Iahaməni a

††† 1:8 Wok Me 19:23, 1Kor 15:32 ††† 1:10 2Tim 4:18 † 1:12 Hip 13:18, 2Kor 2:17, 1Kor 1:17

nægkiariien pærhien ræmwhen sâ Kumwesæn rokeikei. Iahæpkægkiari mhæ ia nukurænien sækimaha sævæi tîprænæ, mætæ iahamægkiari ia namasanien sævæi Kumwesæn. ¹³ †Iakani iamînhi iræ tî næri næ mæ iahæpkrai mhæ nægkiariien riti sâ riskai tukumiaha tî nævsiniien, uæ tî nukurænien nîpwran. Tækwækwuni hiæuvæukuræn nætærigien sækimaha kwopti, mætæ iakoikeikei pik mæ næpin riti tihæukuræn pam. Nænæ ia noien næha, næpin Iesu Iærimænu sækitaha truvehe mwi, kimiaha tihagien tukumaha ræmwhen a mwi mæ kimaha iahamagian tukumiaha.

¹⁵ ††Tî næri næ mæ iakukuræn mæ hiamagian tukumaha, nætærigien kupwæn sæiou mæ takevæn fwe profens næha Masetonia, mukupwæn muvehe mætoni kimiaha, nænæ næpin takrærig takuvehe mwi mætoni kimiaha. Ro pen tihæuvehi namasanien m kæru, nænæ kuriræ iræ tihæasitu ia nirak ia saatuk sæiou tî nevænien fwe ia tænæ Julia. ¹⁷ Mætæ iakinæpwæh. Ro pen rosi rerimiaha rirhi mæ næpin iakamætærig mæ tako iamînha iræ nætærigien sæiou ramaiuaiu? Uæ rosi iakæmwhen a ia nærmama nepwîn sævæi tîprænæ kanhæni nægkiariien mi næha "Ouæh" mine "Rekæm" ia nægkiariien kuatia a?

¹⁸ Kimiaha hiæukuræn mæ Kumwesæn ramo nægkiariien sævænhi ia næpin me. Nænæ kimaha mwi nægkiariien sækimaha tukumiaha ripko mhæ "Ouæh" mine "Rekæm." ¹⁹ †Iakani iamînhi iræ tî næri næ mæ Tîni Kumwesæn i Iesu Kristo sâ iahamarævisau irapw tukumiaha kimrahar Saelas mine Timoti, ripko mhæ "Ouæh" mine "Rekæm," mætæ ia Kristo, næpin me pam nægkiariien sækimaha in næ "Ouæh." ²⁰ ††Iakani iamînhi iræ tî næri næ mæ promes me pam sævæi Kumwesæn hæuvehe mho nîpærhienien i ia Iesu Kristo. Kitaha sæuvæuvehe mhæno kuatia kitaha min, ro pen sæukuræn nîniien "Ouæh" tî nuvehi utæien næghi Kumwesæn.

²¹ Kumwesæn a ramo kimaha iahamærer æknekin ia Kristo kitaha m kimiaha. In rimærfi kitaha, ²² ††mæmri Nænîmwîn sævænhi ia reritaha rahatæn pen mæ kitaha nærmama me sævænhi. Tî næri næ mæ Nænîmwîn næha ramaræ ia reritaha, nænæ, kitaha sæukuræn amasan mæ Kumwesæn truvei pehe pam narimnari amasan me sæmæme rinæmri karen mæ sækitaha.

²³ †††Tækwækwuni iakamækwein Kumwesæn mæ triregi nægkiariien i sæiou. Trîni minuæ iapkini mhæ nîpærhienien, pwæh in rærpwîn noien æræha sæiou. Iou iakinapkuvehe mhæ fwe Korin tî næri næ mæ iapkokeikei mhæ mæ takîni nægkiariien sikai riti tukumiaha. ²⁴ †††Kimaha iahæpwæh nokeikeiien mæ tahærimænu ia nahatætæien sækimiaha, rekæm. Mætæ taho wok kitaha m kimiaha tî nagienien sækimiaha, tî næri næ mæ hiænærer æknekin raka ia nahatætæien sækimiaha.

² ⁵Ro pen iakuvæni raka ia rerik mæ ko iapkuvehe mhæ mwi mætoni kimiaha mo rerimiaha ræmisæ. ² Iakani iamînhi iræ tî næri næ mæ kimiaha a hiamo rerik ramagian, mætæ trîni minuæ iako rerimiaha ræmisæ,

nænæ iærmama riti riwæn sâ tro rerik ragien. ³ Nænæ iakimærai nækukuæ næha mæ næpin iakuvehe mætoni kimiaha tapkregi mhæ rerik ræmisæ. Iakæpwæh nokeikeiien mæ nærmama sæmæme tuhamækeikei mho rerik ragien, tuho rerik ræmisæ. Iou iakuvæukuræn raka mæ kitaha kuatia a, nænæ næpin rerik ragien, kimiaha mwi rerimiaha tragien. ⁴ ††Ro pen næpin iakimærai nækukuæ næha m kimiaha rerik ræmisæ pik tukumiaha, mækwæpir, nise nænimek raiu tukumiaha. Iapkraihæ nækukuæ næha mæ tro rerimiaha ræmisæ, mætæ iakimærai mæ tihæukuræn nokeikeiien i sæiou rasori tukumiaha.

Nakalasia me fwe Korin tuhamækeikei mhenouenou noien æræha sâ iærmama næha rîno

⁵ †††Mætæ iærmama næha rîno noien æræha, in ripko mhæ rerik ræmisæ, mætæ rîno mæ kimiaha pam rerimiaha ræmisæ kwopti. Iakani nægkiariien i mæpwæh nokeikeiien mæ triskai pik tî iærmama næha, ⁶ tî næri næ mæ nærpwînien næha kimiaha hiæpik hiæno min tî noien æræha sævænhi rinæmwhen raka. ⁷ Tækwækwuni næha tihamækeikei mhenouenou noien æræha sævænhi nænæ mhomasan rerin, mæ rerin træpwæh næmisæ pîkien muvehi irapw nætærigien sævænhi. ⁸ Iakamæres kimiaha mæ tiho pwæh in rukuræn nokeikeiien sækimiaha tukwe. ⁹ †††Iakani iamînhi iræ tî næri næ mæ in næ næri iakimærai nækukuæ næha tukwe, mæ takætoni ro kimiaha mæ tiho nækwak ia narimnari me pam uæ rekæm. ¹⁰ Trîni minuæ hiænenouenou noien æræha sævæi iærmama riti, iou mwi takenouenou iræ. Trîni minuæ iærmama næha rîno næri æræha me nepwîn mæ iou takamækeikei menouenou noien sævænhi, mætæ iou iakinenouenou raka noien sævænhi ia næmri Kristo tî nasituien ia kimiaha. ¹¹ †††Iakamo noien næha kamo Setan rouraha kitaha ia neikuæien me sævænhi. Iakani iamînhi tî næri næ mæ kitaha sæuvæukuræn raka nætærigien me sævænhi sæmæme in ramesi pen.

Kumwesæn ramo nærmama kanhæukuræn Kristo ia aposol me sævænhi

¹² †††Næpin iakevæn fwe ia taon næha Troas mæ takævisau irapw nægkiariien amasan sævæi Kristo, iakætoni mæ Iærimænu sækitaha rinæsevær ia tæpinhæ miou mæ tako wok fwe ikin. ¹³ †††Mætæ iakamætærig pik mîpkarpwis mhæ, tî næri næ mæ iapkætoni mhæ piak Taetas ia kwopun næha. Nænæ iakæsækir minraha mier mevæn fwe ia profens næha Masetonia.

¹⁴ Mætæ iakamægnægîni Kumwesæn tî næri næ mæ ia næpin me in ramiri kimaha ia Kristo, mamo kimaha iahæmwhen ia nærmama me i kanhækuriræ ia kig riti sâ rînaruağæn pam, mamrærig pen fwe imwæni. Ia næpin me Kumwesæn ramo nukurænien ia Kristo rauku pen ia kimaha mamevæn ia kwopun me. Nærmama kanhæregi nukurænien næha ræmwhen ia nari riti kamregi nîpekin. ¹⁵ ††††Iakani iamînhi iræ tî næri næ mæ kima-

† 1:13-14 2Kor 5:12, Fil 2:16 †† 1:15-16 1Kor 16:5-6 † 1:19 Wok Me 18:5 †† 1:20 Rev 3:14 †† 1:22 1Jon 2:27, Efes 1:13-14, 2Kor 5:5, Rom 8:16-17 ††† 1:23 Rom 1:9, 2Kor 11:31 ††† 1:24 1Tes 5:3 § 2:1 1Kor 4:21, 2Kor 12:21

§† 2:4 Wok Me 20:31 §†† 2:5 1Kor 5:1 §† 2:9 2Kor 7:15, 10:6 §†† 2:11 Luk 22:31 §† 2:12 Wok Me 14:27, 1Kor 16:9 §† 2:13 Wok Me 20:1 §†† 2:15 1Kor 1:18

ha iahəmwhen ia nımwəkmwəki nari nıpekin rapein amasan Kristo rauvani ti nəgnəğiniien Kumwesən nise napw irə ramevən ti nərmama səməme Kumwesən rauvehimıru irəha, mamevən mwi ti səməme kamhəuvən mə tuhemhə. ¹⁶ †Səməme kamhəuvən mə tuhemhə həregi kimaha iahəmwhen ia nıpeki nise napw nəha sə rauku pen ia nemhəien mamevən ti nemhəien. Səməme Kumwesən rauvehimıru irəha həregi kimaha iahəmwhen ia nise napw nəha sə rauku pen ia nımıruien mamevən ti nımıruien. Wok nəha wok asori. Sin rukurən noien? ¹⁷ ††Kimaha iahəpkəmwhen mhə ia nərmama me nəha həpik kamhəni irapw nəgkiariien səvəi Kumwesən ti nuvehien a mane, rekəm. Mətə Kumwesən rınərhi pehe kimaha. Ia Kristo kimaha iahəmənı irapw nəgkiariien amasan səvənhi ia nəmri Kumwesən, nənə nəgkiariien səkimaha rauku pen a ia rerimaha sə ratukwatukw.

Nəkukua riti kimərari rani sas ia Pol mine in me nepwın

3 †Rosi rerimıaha rırhi mə iahənaməfiəutə mwi kimaha ia nəmrimıaha, mətə rıpkə mhə iamınhi irə. Nəpın nərmama pwıspwıs me həuvehe imwəmiaha, tuhaməkeikei mhəuvehi nəkukua riti kimıaha me nepwın həmərai ti nını irapwien irəha tukumıaha, ti nəri nə mə hiəreirei irəha. Nənə nəpın həier mhəpwəh kimıaha, tuhaməkeikei mhəuvehi nəkukua səkimıaha ti noien kimıaha me nepwın həukurən irəha. Kimıaha hiənuə tiho iamınhi irə ia kimaha? Rekəm! ² ††Kimıaha atukwatukw hiəmwhen ia nəkukua səkimaha rani sas ia kimaha. Nəkukua nəha kimərari pen ia rerimaha, nərmama pam tuhəvsini mhəukurən. ³ †Ro nukurənien i tukunraha hətoni mə Kristo əpa rımərari nəkukua nəha, məmri pehe ia rəğımaha mə tahərhi pen i ramevən. In rıpkrai mhə nəkukua nəha ia nəri kamrai nari irə, mətə rımərari nəkukua nəha ia Nənımwın i in səvəi Kumwesən sə ramıru. Nənə rıpkrai pen mhə ia kəruətərei sə rıpwıərwıə, mətə rımərari pen ia reri nərmama.

⁴ †††Kimaha iahəpkehekır mhə mə tahəni iamınhi irə, ti nəri nə mə kimaha iahəuvəuvehe mhəno kuatia kimaha Kristo, nənə mamhahətətə əknekin ia Kumwesən. ⁵ Kimaha iahəmwhen ti noien wok i, mətə ko iahəpkını mhə mə nari riti rauku pehe atukw a tukumaha. Kimaha iahəmwhen ti nəri nə mə Kumwesən ramasitu ia kimaha. ⁶ †††In rıno kimaha iahənəmwhen ti noien wok kimaha iotukwininari me səvəi nəgkiariien vi səvənhi sə in rınərıhi tərini əknekin. Nəgkiariien vi nəha rıpkuku pen mhə ia Loa sə kimərari, mətə rıməuku pen ia Nənımwın səvəi Kumwesən. Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə Loa sə kimərari ramousi əpune iərmama, mətə Nənımwın səvəi Kumwesən rauvei pehe nımıruien.

Nəgkiariien vi kınərıhi tərini əknekin ramser pik anan rınəpi raka Loa

⁷ †Fwe kupwən, nəpın Loa sə kimərari pen ia kəruətərei kəru rıməuvehe vi a, rıməuvehe irau nukuraanien səvəi Kumwesən. Nukuraanien nəha rəhiəpwin nənime Moses ramser pik. Nəkur Isrel ko həpkəti əter pen mhə ia nənime Moses, nəri auər a mə nukuraanien nəha ia nənimen rınəmeiwaiu. Noien səvəi Loa nəha ramo mə iərmama remhə, mətə rıməuvehe irau nukuraanien səvəi Kumwesən. ⁸ ††Mə ro iamınhi irə rəfo ia noien səvəi Nənımwın İkinan? Tukətoni nukuraanien səvəi Kumwesən irə ramser pik məpi raka. ⁹ †††Nəgkiariien akuas səvəi Loa sə raməkiri nərmama mə tuhaməkeikei mhemhə kamətə nukuraanien səvəi Kumwesən irə ramser, mətə mə ro iamınhi irə nəgkiariien vi kınərıhi tərini əknekin sə ramo nərmama hatukwatukw ia nəmri Kumwesən, tukətoni mwi nukuraanien səvəi Kumwesən irə ramser pik məpi raka. ¹⁰ ††Nıpərhiienien, nəgkiariien akuas səvəi Loa sə kamətoni nukuraanien səvəi Kumwesən irə, təkwtəkwuni nəha kəpwəh nətoniien nukuraanien nəha irə, ti nəri nə mə nəgkiariien vi kınərıhi tərini əknekin ramser pik anan rınəpi raka Loa nəha. ¹¹ Nəgkiariien akuas səvəi Loa rıməuvehe irau nukuraanien səvəi Kumwesən, mətə triwən mwi rəmwhen ia nukuraanien sə rıməsər ia nəmri Moses. Mətə nəgkiariien vi Kumwesən rınərıhi tərini əknekin trarə rerin, mısər pik məpi raka.

¹² Ti nəri nə mə kimaha iahəukurən amasan nəri nəha mə ro iamınhi irə, ro pen kimaha iahəmətıgase, ¹³ †††mhəpkəmwhen mhə ia Moses. In rınousəman nənimen ia tınari əgeigei mə nəkur Isrel tuhəpwəh nətoniien mə nukuraanien sə raməhiəpwin nənimen rınəmiwən. ¹⁴ ††Mətə nətərıgien səvəi nəkur Isrel me nəha fwe kupwən kınərəpınhə i. Nənə meste pehe nəha ipwet mine nəpın irəha həvsini nəgkiariien akuas səvəi Loa, irəha həpkregi sas mhə nəfe rani, ti nəri nə mə nari riti raməpınhə nətərıgien səvənraha rəmwhen ia tınari əgeigei sə rınousəman nənime Moses. Mətə Kristo əpa rukurən nuvehi rakaien nəri nəha ia nətərıgien səvəi iərmama nəpın iərmama ruvehe mo kuatia irau min. ¹⁵ Ouəh meste pehe nəha ipwet mine, nəpın həvsini Loa səvəi Moses, nari riti raməsısəg ia nətərıgien səvənraha rəmwhen ia tınari əgeigei nəha sə rınousəman nənime Moses fwe kupwən. ¹⁶ ††Mətə trini minuə iərmama riti ruvsini in muvehe ti İərimənu səkitaha, tınari nəha trier raka. ¹⁷ †††İərimənu nəha səkitaha in Nənımwın İkinan. Nənə kwopun Nənımwın İkinan ramarə ikin, in rafi nari ia nərmama. ¹⁸ †††Kitaha pam i səpkuvegi mhə nəmritaha rəmwhen ia Moses, mətə nəmritaha ramser kamətə nukuraanien səvəi İərimənu ia kitaha. Ia nəpın me in rausini nımıruien səkitaha mə tsəuvehe mhəmwhen irə sarə ia nukuraanien riti mharə mhəuvən mwi ia riti.

† 2:16 Luk 2:34, 2Kor 3:5-6 †† 2:17 2Kor 1:12, 1Tes 4:11 † 3:1 2Kor 5:12, Wok Me 18:27, Rom 16:1 †† 3:2 1Kor 9:2 †† 3:3 Eks 24:12, Jer 31:33, Esik 36:26-27 ††† 3:4 2Kor 2:16 ††† 3:6 Jer 31:31, 1Kor 11:25, Jon 6:63, Rom 7:6

§ 3:7 Eks 34:30 † 3:8 Kal 3:2,5 †† 3:9 Dut 27:26, Rom 1:17, 3:21 §† 3:10 Eks 34:29 ††† 3:13 Eks 34:33-35 † 3:14 Rom 11:25 §† 3:16 Rom 11:23,26 §†† 3:17 Jon 8:32,36, Rom 8:2, Kal 5:1 §§† 3:18 Eks 16:7, 24:17

Noien i rauku pen ti Iërimənu səkitaha in nə Nənimwin Ikinan.

Kumwesən ruvei pen wok m aposol me

4 †Kumwesən rapi tukumaha nənə muvei pehe wok i m kimaha ro pen tahəpwəh nəpouien i. ††Kimaha iahəuvəuvei pen raka təkutamaha ia noien afafa me mine noien me səməme ho naurisien. Iahəpkavən mhə ia noien səvəi neikuəien, uə iahəpkuvsin i mhə nəgkiariien səvəi Kumwesən, rekəm. Mətə kimaha iahaməni irapw nəgkiariien pərhien ia nəmri nərmama me pam mə irəha tuhəkiri noien səkimaha mhəukurən ia rerinraha mə kimaha iahamo noien atukwatukw ia nəmri Kumwesən. † Rosi nəgkiariien amasan sə iahaməni irapw ramərkwafə ti nərmama nepwin, mətə ramərkwafə a ti nərmama səməme kamhəuvən mə tuhemhə. ††Irəha ko həkini mhə nīpərhienien ia nəgkiariien amasan nəha, ti nəri nə mə Setan i, iəremhə sə ramərimənu ia ti prənə i, rinousəman nətərigien səvənraha, mamə irəha həpwəh nətoniien nukuraanien sə raməhiəpw in irəha. Nukuraanien nəha rauku pen ia nəgkiariien amasan sə raməvisau nasoriien səvəi Kristo. Kristo nəha in rəmwhən atukwatukw ia Kumwesən. ††Kimaha iahəpkəvisau atukw mhə kimaha, mətə iahaməvisau Iesu Kristo mə in Iërimənu, nənə kimaha nərmama iahamo tukwini nari m kimaha ia nəghi Iesu. ††Ro iamih i irə ti nəri nə mə Kumwesən nəha riməni mə, “Pwəh nukuraanien ruək məhiəpw in kwopun rīpitəv ikin,” in raməhiəpw ia rerimaha, mə kimaha iahəukurən nətoniien nukuraanien səvəi Kumwesən, nənə iahətoni nukuraanien nəha ramser ia nənime Kristo.

Aposol me həkiskai mhə ia niskaiien atukw səvənraha

††Mətə kimaha iahaməuvehi nəri amasan nəha ia nīpwramaha me i kīno ia ti prənə həkiskai mhə. Ro iamih i irə mə trahətən pen mə niskaiien amasan nəha rəpi raka riməuku pen ti Kumwesən, rīpkuku pehe mhə tukumaha. †††Ia nəpin me kimaha iahamregi rərəha ia narimnari me rīpik, mətə iahəpkimwei mhə. Nəpin me nepwin iahəreirei suatuk, mətə iahaməmwur mhəpwəh nəpwəhien. † Nərmama hamə nərhəhien m kimaha, mətə Kumwesən rīpkəpwəh mhə kimaha. Hamousi kimaha, mətə həkouraha mhə kimaha. ††Ia nəpin me rəmwhən mə kimaha iahaməuvehi nemhəien səvəi Iesu ia nīpwramaha, ro iamih i irə mə nərmama həkurən nətoniien mwi nimiruien səvəi Iesu ia nīpwramaha. †††Iakani iamih i irə ti nəri nə mə kimaha iahamarə, nəpin me pam kauvei pen kimaha mə tahemhə ti nəghi Iesu. Ro iamih i irə mə nərmama tuhətoni nimiruien səvənhi ia nīpwramaha sə tripkemhə ia nəpin riti. † Noien nəha nīp-

wran mə nemhəien ramowok ia kimaha, mətə nimiruien ramowok ia kimaha.

†††Nəkukuə Ikinan rani mə, “Iakinahətətə ro pen iakani.” Ia noien kuatia a səvəi nahətətəien kimaha mwi iahənahətətə ro pen iahaməni. †††Kimaha iahəukurən amasan mə Kumwesən sə rino Iërimənu səkitaha rətui mwi ia nemhəien, in tro kimaha mine kimaha, kitaha pam sətui mwi ia nemhəien kitaha Iesu, nənə mərpwi irapw kitaha ia nənimen. †††Narimnari me i, kimaha iahamo ramasitu ia kimaha mə nəpin namasanien səvəi Kumwesən rivi pehe nərmama həkik mwi həuvehe ti Kristo, nənə nərmama həkik mwi tuhəni tanak ti Kumwesən, mhəuvehi utə nəghin irənhə anan.

†††Narimnari me nəha ho kimaha iahəpwəh nəpouien i. Nəri auə a mə nīpwramaha iruə ramevən mə trərəha, mətə rerimaha fwe imwə Kumwesən ramo mə ramərməvi ia nəpin me. †††Ro iamih i irə ti nəri nə mə nəmisəien me i saməregi ia təkure ti prənə i irəha nəri auə a, həkəre əpwəmwis mhə, mətə haməpnəpənə ia kitaha ti nəghien rerin sə raməhiəpw mamasan pik məpi raka. †††Nəno ro iamih i irə, nənimemaha həkərer pen mhə ia narimnari me kamətoni, mətə hamərer pen ia narimnari me kīpkətoni mhə. Iakani iamih i irə ti nəri nə mə narimnari me kamətoni irəha narimnari me səvəi təkwtəkwuni a, tuhəkiwən, mətə narimnari me kīpkətoni mhə irəha tuharə rerin.

Nīpwrataha sə vi fwe ia neiai

5 †††Iakani iamih i irə ti nəri nə mə nīpwrataha rəmwhən ia nimwə tapolen samarə irə səvəi nəpin ouihi a ia ti prənə i. Nəno kitaha səukurən mə trini minuə nīpwrataha i ruvehe memhə mərəha, mətə fwe ia neiai nīpwrataha vi fwe ikin sə rəmwhən ia nimwə riti rīpko mhə iərmama rino mətə Kumwesən a rino nəno in trarə rerin. †††Nəpin samarə ia nīpwrataha i, saməregi rərəha, mamhəvi kwakwa neiahagien tukwe, mamhokeikei anan mə tsəuvən mharə ia nimwə vi nəha fwe ia neiai. † Kitaha tsarkahu nīpwrataha vi nəha rəmwhən ia karkahu, ti pəkətə mhə mə samavən auə a. ††Nəpin samarə ihi ia nimwə tapolen i səkitaha ia ti prənə i, saməregi rərəha pik, mamhəvi neiahagien tukwe, mhəpwəh nokeikeiien mə tukuvehi raka nīpwrataha i rəmwhən ia karkahu. Mətə sokeikei mə tukarkahu pehe nīpwrataha sə fwe ia neiai mə nīpwrataha i sə ko rīpkəre rerin mhə truvehe mərməvi marə rerin. †††Kumwesən əpa rino kitaha ti narimnari me nəha. In riməuvei pehe Nənimwin Ikinan m kitaha. Ti nəri nə mə Nənimwin nəha ramarə ia kitaha, nəno, kitaha səukurən amasan mə Kumwesən ruvei pehe pam narimnari amasan me səməme rinəmri karen mə səkitaha. †††Ro iamih i irə kitaha samətigase ia nəpin me, mamhəukurən mə nəpin samo imwətaha ia nīp-

† 4:1 2Kor 3:6 †† 4:2 2Kor 2:17, 1Tes 2:5, 1Kor 1:18 †† 4:4 Efes 2:2, Kol 1:15, Hip 1:3 †† 4:5 2Kor 1:24 †† 4:6 Jen 1:3, Aes 9:2, 2Kor 3:18 ††† 4:7 2Kor 5:1 ††† 4:8 2Kor 1:8, 7:5 § 4:10 1Kor 15:31 §† 4:11 Rom 8:36

††† 4:13 Sam 116:10 §† 4:14 1Kor 6:14 §†† 4:15 2Kor 1:3-6 §† 4:16 Efes 3:16 §† 4:17 Rom 8:17-18 §†† 4:18 Kol 1:16, Hip 11:1-3 §§† 5:1 2Kor 4:7, 2Pit 1:13-14 §§§ 5:2 Rom 8:23 18 5:4 1Kor 15:53-54 19 5:5 Rom 8:16,23 20 5:6 Hip 11:13-16

wrataha i, səpkarə mhə fwe imwei İərimənu. ⁷ †Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə kitaha samarə ia nahatətəien, səpkarə mhə ia nəfe samətoni. ⁸ ††Kitaha samətigase mamhəregi mə ko səpwəh nıpwratataha i mhəuvən mho imwətaha fwe ia neiai kitaha İərimənu səkitaha sə nəha ramasan pik məpi raka. ⁹ †Ro iamınhi irə mine nəri auər a mə samarə kitaha min uə səpkarə mhə kitaha min, mətə saməmwur mə rerin tragien tukutaha. ¹⁰ ††Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə kitaha pam tsaməkeikei mhərer kupwən ia nəmri Kristo mə in trəkiri noien me səkitaha. Kitaha kuatia kuatia tsəuvehi nərkuien resi pen noien me səno ia narəien i samarə irə ia nıpwratataha i, noien amasan uə noien ərəha.

Kumwesən rino suatuk ia Kristo mə kitaha səukurən nuveheien mho in me nepwın

¹¹ †Nənə təkwəkwuni kimaha ia həuvəukurən amasan mamhəhekir İərimənu səkitaha. Ro pen ia haməmwur mə tahəvi pehe nərmama. Kumwesən rukurən amasan kimaha. Rerik rırhi mə kimiaha mwi hiəukurən amasan kimaha. ¹² ††Kimaha ia həwpəh nokeikeien mə tahəvehi utə kimaha ia nənimemiaha, mətə tahəvehi pehe nətərigien səkimaha mə rəfo rerimiahaha tragien tukumaha. Nənə təkwəkwuni hiəukurən nırpwenien nəgkiriien səvəi nərmama səməme hamərpwi irəha ti noien sə nərmama kamhətoni, mətə rerınraha rıpkrihi mhə nəri sə ramarə ia reri iərmama. ¹³ Trini minuə rerimiahaha rırhi mə ia hamər-məri, mətə kwa ia hamo wok səvəi Kumwesən. Nənə trini minuə rerimiahaha rırhi mə ia həukurən nari, mətə kwa ia hamasitu ia kimiaha. ¹⁴ Ro iamınhi irə ti nəri nə mə nokeikeien səvəi Kristo ramərimənu ia kimaha. Kimaha ia həukurən amasan mə iərmama kuatia a rı-mamhə ti nərmama pam, nənə ro pen rəmwhen mə nərmama me pam həuvamhə. ¹⁵ ††Nənə rımamhə ti nərmama pam mə səməme kamhəmıru tuhəpwəh noien narimnari me səməme irəha a hokeikei, mətə irəha tuhaməkeikei mho noien me səməme İesu rokeikei. In rımamhə ti nırəha, nənə mətui mwi ia nemhəien.

¹⁶ Ro pen ipwet mine kimaha ia həpkəkiri mhə nərmama ia noien sə nərmama səvəi tıprənə haməkiri nərmama irə. Nıpərhienien kimaha ia hənəkiri Kristo ia noien nəha ia nəpın riti, mətə təkwəkwuni ia həpkə mhə mwi. ¹⁷ †Ro iamınhi irə trini minuə iərmama riti ruvehe mo kuatia irau Kristo, in rıməvehe mo in iərmama vi. Noien akuas səvənhi ruvəiwən, nənə noien vi ruvəvehe. ¹⁸ ††Narimnari me pam nəha haməuku pen ti Kumwesən. In rino suatuk ia Kristo mə kimaha təhpəwəh mwi nəmwəkien in mhəvehe in me nepwın. Nənə in rınəmri pehe wok i ia rəgimiahaha, mə kimaha tahəvi pehe mwi nərmama səməme haməmwəki in həvehe in me nepwın. ¹⁹ ††Nəgkiriien sə iahaməvisau i mamhəni mə Kumwesən rino suatuk

† 5:7 1Kor 13:12 †† 5:8 Fil 1:23 † 5:9 Kol 1:10, 1Tes 4:1 †† 5:10 Pri 12:14, Rom 2:16, 14:10 †† 5:11 2Kor 4:2 ††† 5:12 2Kor 3:1, 1:14 ††† 5:15 1Tim 2:6, Rom 14:7-8 § 5:17 Rom

ia Kristo mə tro nərmama səməme haməmwəki in ia tıprənə i həvehe in me nepwın, nənə məpwəh nəvsiniien noien ərəha me səvənraha. Nənə muvei pehe nəgkiriien i m kimaha mə tahəni irapw mə Kumwesən rino raka suatuk ti nərmama haməmwəki in mə tuhəvehe in me nepwın. ²⁰ Ro pen kimaha nərmama səməme ia haməgkiri tukwini səvəi Kristo. Rəmwhen mə Kumwesən raməkwein nərmama ia nəgkiriien səkimaha. Nənə ia haməres kimiaha ia nəghi Kristo mə tıhpəwəh nəmwəkien Kumwesən nənə mhəvehe in me nepwın. ²¹ ††Kristo noien ərəha səvənhi riwən. Mətə ti nasituien ia kitaha, Kumwesən ro in ruvehe məmwhen ia noien ərəha. In ro iamınhi irə mə ia Kristo kitaha tsəukurən nuveheien mhəmwhen ia noien atukwatukw səvəi Kumwesən.

6 ††Kimaha ia hamo wok pəri kimaha Kumwesən. Ro pen ia haməres kimiaha mə nəpın Kumwesən raməriari pehe namasanien səvənhi m kimiaha, tıhpəwəh nuvehiien rəmwhen ia nəri auər a, ² ††ti nəri nə mə Kumwesən rani mə, "İa nəpın səvəi nasituien ia iərmama, iakregi kimiaha. İa nəpın səvəi nuvehimıruien iərmama, iakasitu ia kimiaha."

Hətə ro. Təkwəkwuni rino nəpın səvəi Kumwesən ti nasituien ia iərmama. Təkwəkwuni rino nəpın səvəi nuvehimıruien iərmama.

Pol mine in me nepwın kamhəregi rərəha ia narimnari me rıpk

³ Kimaha ia həpkə mhə nari riti mə iərmama riti trımwei irə, ti nəri nə mə ia həpwəh nokeikeien mə tukini ərəha wok səkimaha. ⁴ ††Mətə ia narimnari me pam səməme kimaha ia hamo ia hamahatən pen mə kimaha iotukwininari me pərhien səvəi Kumwesən, mamhərer əknekın ia nəpın səvəi nəmisəien, mine nəpın skai me, mine nəpın ia hamregi rərəha. ⁵ ††Nərmama hənousi kimaha, nənə kuvei pen kimaha ia kalapus, nənə karıpwı kimaha mə tukousi kimaha. İahəno pik wok, mhəpwəh napriien ia nəpın, nukumhə rahi kimaha. ⁶ †††Ro nukurənien i mə kimaha iotukwininari me pərhien səvəi Kumwesən ti nəri nə mə ia hamo wok noien səkimaha rəmher, kimaha ia həukurən nari, nətərigien səkimaha rəpwəmwıs, ia hamo ramasan m nərmama, Nənımwın İkinan rukuər ia rerimaha, kimaha ia hokeikei nərmama ia nokeikeien pərhien, ⁷ †††mamhəni a nıpərhienien, nənə nıskaiien səvəi Kumwesən ramarə ia kimaha. Kimaha ia hamo noien atukwatukw rəmwhen ia narimnari me səvəi naru-agənien ia haməvehi ia rəgimaha mwatuk mine mour. ⁸ Nərmama nepwın haməsiəi kimaha, nepwın hamo auris kimaha. Nepwın haməni ərəha kimaha, nepwın haməni amasan kimaha. Nepwın haməni mə kimaha ieikuə me, mətə kimaha ia haməni a nəgkiri-

8:1,10, Kal 6:15, Aes 43:18, Rev 21:5 †† 5:18 Rom 5:10 ††† 5:19 Rom 3:23-25, Kol 1:19-20 †† 5:21 Jon 8:46, Hip 4:15, Kal 3:13, 1Kor 1:30, Fil 3:9 ††† 6:1 2Kor 5:20 †† 6:2 Luk 4:19-21 †† 6:4 2Kor 4:2 ††† 6:5 2Kor 11:23-27 ††† 6:6 1Tim 4:12 †††† 6:7 1Kor 2:4

ien pərhiēn. ⁹ †Kamo m kimaha rəmwhēn mā kimaha nərmmama kreirei kimaha, mətə kimaha kukurən amasan kimaha. Kamo m kimaha rəmwhēn mā iahəu-vamhə raka, mətə hətə ro iahaməmiru ihi. Kamousi kimaha, mətə kīpkousi əpune mhə ihi kimaha. ¹⁰ ††Kimaha iahamregi rərəha, mətə ia nəpīn me rerimaha ramagien. Nautə səkīmahā riwən, mətə iahə nərmmama həkīk nautə sāvənraha rīpīk. Nari riti səkīmahā riwən, mətə iahaməuvehi narimnari me pam.

¹¹ Nəkur Korin, kimaha iahaməni pehe pam nəgkiari-ien me m kimiaha mhəpkəpwəh mhə riti. Nənə ia-hamokeikei kimiaha ia rerimaha pam. ¹² Kimaha iahəp-kəsisəg mhə nokeikeiēn səkīmahā tukumiaha, mətə kimiaha hiaməsisəg səkīmahā tukumaha. ¹³ †Təkwtək-wuni nəha iakaməgkiari m kimiaha rəmwhēn mā nīp-wnətīk atukwatukw me nə kimiaha. Ratukwatukw a mā kimiaha mwi tihokeikei kimaha ia rerimaha pam.

Kumwesən sə ramīru nimwə sāvənhi nə kitaha

¹⁴ ††Kimiaha tihəpwəh nuvehien rəgimīaha me kimiaha nərmmama səməme həkīni mhə nīpərhiēnien ia Kristo mho pəri wok. Iakani iamīnha irə ti nəri nə mā kimiaha hiəukurən. Noien amasan mīne noien ərəha trouəfo rouo pəri nari riti? Uə nukuraanien mīne nəpītəvien trouəfo rouavən pəri? ¹⁵ Kristo mīne Setan trouəfo rouni nəgkiariēn kuatia? Uə iərmama sə rani nīpərhiēnien ia Kristo mīne iərmama sə rīpkīni mhə nīpərhiēnien irə trouəfo ro nari ia nətərigien kuatia? ¹⁶ ††Nimwə sāvəi Kumwesən tukəfo kəfwaki m nənīmwi nari me ikin? Kumwesən sə ramīru nimwə sāvənhi nə kitaha. Rəmwhēn Kumwesən rīməni mā,

“Takarə kimaha nərmmama me səiou, nənə mavən kimaha mīnraha, iou takuvehe Kumwesən sāvənraha, irəha tuhəuvehe nərmmama me səiou.”

¹⁷ ††Nənə Iərimənu səkītaha rīməni mā, “Ro iamīnhi irə, tiharaka ia nīrəha, mhavən isipwīn ti nīrəha, mhəpwəh nīrapiēn nəri sə rəmkemīk ia nənimek, rērik ragien mā takuvehi kimiaha,

¹⁸ ††iou takuvehe tata səkīmahā, nənə kimiaha tihəuvehe nīpwnətīk me. Iou Iərimənu sə iakəuvehi nīskaiēn me pam, iakani nəgkiariēn nəha.”

7 Nərmmama keikei me səiou, promes me i səkītaha. Ro pen pwəh səpərhi atukw a kitaha, mhəpeki raka narimnari me pam səməme hamo nīpwrataha mīne nənīmwitaha həmkemīk ia nəmri Kumwesən. Pwəh so mā noien səkītaha ratukwatukw pam, mo ikinan i, ti nəri nə mā kitaha samhekīr Kumwesən.

Nagienien sāvəi Pol

² †Tihəsevər ia rerimīaha tukumaha. Kimaha iahəpko mhə rərəha ia iərmama riti. Iahəpkivi pen mhə iərmama riti ia kwopun ərəha ikin. Iahəpkəmwur mhə mā tahəuvehi nari riti sāvəi iərmama riti ia noien ikou.

³ ††Iou iapkiini mhə nəgkiariēn i, mīni mā hiəno noien ərəha, rekəm. Iakuvəni raka tukumiaha i mā nəri auər a mā tsəmīru pəri uə tsemhə pəri, mətə kimiaha hiamarə ia nətərigien səkīmahā ia nəpīn me. ⁴ Iou iakamahatətə əknekīn ia kimiaha. Ia nəpīn me rērik ramagien tukumiaha. Ia nəmīsəien me pam səkīmahā, kimiaha hiamo rērik raməpwīuən, mamagien pik.

⁵ ††Nəpīn iahaməuvehe ia profens Masetonia iahəp-karpwis mhə, mətə ia nəpīn me nərəhaiēn rauvehi kimaha, nərmmama hənua tuhəvisə m kimaha, nənə kimaha iahekīr. ⁶ ††Mətə Kumwesən sə rauvehi utə nətərigien sāvəi iərmama sə rērīn rəpou, ruvehi utə nətərigien səkīmahā ia nuveheien sāvəi Taetas. ⁷ Rīpko mhə nuveheien a sāvənhi ruvehi utə nətərigien səkīmahā, mətə rerimaha ragien mwi ti nəgkiariēn səkīmahā sə hiəməni pen tukwe in rīməuvehi utə mwi nətərigien sāvənhi. In rīməni pehe tukumaha mā hiokeikei pik mā tihətōni iou, nənə mīni mā rerimīaha rəpou pik, hiamərər mwatuk mā tihənise nəgkiariēn ərəha me kamīni ia nīrak. Nəpīn iakregi narimnari me nəha rērik ragien pik.

⁸ ††Rosi nəkukuə kupwən səiou ro kimiaha hiəregi rərəha, mətə iou iapkregei mhə rərəha tukwe. Mətə kupwən iakregi rərəha tukwe, ti nəri nə mā iakətōni mā nəkukuə nəha rīno kimiaha hiəregi rərəha, mətə sāvəi nəpīn ouīhi a. ⁹ Mətə təkwtək-wuni rērik ramagien, mətə rīpko mhə rērik ramagien mā iakīno kimiaha hiəregi rərəha, mətə ti nəri nə mā nəpīn hiəregi rərəha, hiərərig ia noien ərəha səkīmahā. Kimiaha hiəpkouraha mhə kimiaha, ti nəri nə mā nəpīn hiəregi rərəha, mətə hiamətī pen ia Kumwesən.

¹⁰ ††Nəpīn səregi rərəha rəmwhēn sə Kumwesən rokeikei trukua kwənkwan in i kitaha tsəpwəh noien ərəha me səkītaha mhəuvehe Kumwesən ruvehimīru kitaha. Nənə rēritaha trəpwəh nəpouien ti noien nəha. Mətə nəpīn səregi rərəha rəmwhēn nərmmama sāvəi tīprənə kamhəregi trukua kwənkwan in i kitaha tsemhə. ¹¹ Kimiaha hiəuvəregi raka rərəha rəmwhēn sə Kumwesən rokeikei. Nənə hətə ro nəfe raukuə ia kimiaha. Hiamo akwauakw mā tukətōni kimiaha mā nərəhaiēn riwən ia kimiaha, niemaha raməpi kimiaha ti noien ərəha sāvəi iərmama nəha, kimiaha hi-aməhekīr, mamhokeikei pik mā tihətə iou, rerimīaha raməreūən, mamhərər mwatuk ti nəkoui atukwatuk-wien iərmama sə ramo noien ərəha. Ia noien me pam səkīmahā hiənahatən mā hiəpko mhə nari riti rərəha ia narimnari me i. ¹² Iakimərai nəkukuə nəha m kimiaha, mətə iapkraī mhə m iərmama i sə rīno noien ərəha. Nənə iapkraī mhə mwi m iərmama sə iərmama

† 6:9 2Kor 4:10, Sam 118:18 †† 6:10 2Kor 7:4, Fil 2:17, Kol 1:24 † 6:13 1Kor 4:14 †† 6:14 Efes 5:7,11 †† 6:16 1Kor 3:16, Lev 26:12, Esik 37:27 ††† 6:17 Rev 18:4 ††† 6:18 2Saml 7:14, Aes 43:6, Jer 31:9, Rev 1:8

§ 7:2 Wok Me 20:33, 2Kor 12:17 †† 7:3 2Kor 6:11-12 ††† 7:5 2Kor 2:13 †† 7:6 2Kor 1:3-4 ††† 7:8 2Kor 2:4 †† 7:10 Mat 27:3-5, Hip 12:16-17

nəha rino noien ərəha irə, rekəm. Iakimərai mə tihətə sas ia nəmri Kumwesən mə hiamokeikei pərhiən kima- ha. ¹³ Ro iamīnhi irə narimnari me pam nəha haməu- vehi utə nətərigien səkimaha. Ouəh, nəgkiariien səvəi Taetas ruvehi utə nətərigien səkimaha.

Nari riti mwi, rerimaha ragien pik nəpīn iahətoni nagienien səvənhi, ti nəri nə mə kimiaha hio nətərigien səvənhi rapwīs. ¹⁴ Fwe kupwən iakiməni pen tukwe in mə iakamərpwi iou tukumiaha, nənə kimiaha hiəpko mhə iou iakauris. Narimnari me pam səməme iahəməni tukumiaha ho nīpərhiēnien. Ia noien a mwi nəha, narimnari me pam ia kimiaha iahəməni pen ti Taetas i, mamhərpwi kimaha tukwe, ho nīpərhiēnien. ¹⁵ †Taetas rerīn ramrhi ihi mə kimiaha pam anan hiəno nəkwān, nənə mhehekīr mhətəmnīmwin nəpīn hiəsēni in mə truvehe mətoni kimiaha. Nəpīn rerīn rīrhi narim- nari me nəha, nokeikeiien səvənhi ramasori pik anan mwi tukumiaha. ¹⁶ Rerik ramagien pik tukumiaha ti nəri nə mə iakani nīpərhiēnien ia kimiaha mə kimiaha hiamo noien atukwatukw.

Nakalasia me fwe Korin tuho sampam ia wok sə həno vi a ia nuk kurirə

8 ††Piak me, kimaha iahokeikei mə tihəukurən na- masanien səvəi Kumwesən sə raməriari pen irə m nakalasia me fwe profens Masetonia mə irəha həukurən nasituēn ia nərmama nepwīn mwi. ² Irəha hənarə ia nəpīn sikai riti rəknekīn ti nirəha, mətə rerīn- raha ramagien a ia nəpīn me. Nautə səvənraha riwən, mətə housəsīmwin mane asori mhəuvei pen m nakala- sia me ia kwopun me. ³ Iakani nīpərhiēnien tukumiaha i mə irəha həuvei pen mane səvənraha sə raməmak rəmwhen a, harə mhəuvei pen asori anan mwi. Rerīn- raha ragien a mə pwəh ho. ⁴ †Irəha hənəres kimaha nəpīn rīpik mə tahəsēni pwəh irəha hasitu ia wok səvəi nuvei penien mane m nərmama me səvəi Kumwesən fwe Jerusalem. ⁵ Rerimaha rīpkrhi mhə mə irəha tuho rasori iamīnha irə, mətə həno. Irəha haməkupwən mhəuvei pen nīmīruēn səvənraha m Iərimənu səkita- ha, kurirə həuvei pehe mwi nīmīruēn səvənraha m kimaha ia noien sə Kumwesən rokeikei. ⁶ Nəpīn hiəno vi a wok nəha ti nousəsīmwinien mane nəha, rerimīa- ha ragien a tukwe. Ti nəri nə mə Taetas ramiri kimiaha irə, iahəməni pen tukwe in mə tro wok kimiaha min meste wok nəha ro sampam. ⁷ ††Ia narimnari me pam kimiaha hiaməuvehi raməpi raka anan. Ia noien səvəi nahatətəien, noien səvəi nəgkiariēn, mīne noien səvəi nukurənien, kimiaha hiəuvehi rəpi raka. Kimiaha hiəskai mwi ti nasituēn, nənə mhokeikei pik mwi kimaha. Ro iamīnhi irə kimaha iahokeikei mə ia nokeikeiēn səkimiaha tihəsitu asori mwi ia wok i.

⁸ Iapkini mhə mə tihaməkeikei mho. Mətə iakama- hatən m kimiaha mə nərmama əpə me rerīnraha ragien ti nasituēn ia wok nəha. Nənə təkwtəkwuni nəha iakuə takətə sas ia nokeikeiēn səkimiaha mə ro nīpərhiēnien rəmwhen ia nokeikeiēn səvənraha uə

rekəm. ⁹ ††Kimiaha hiəukurən amasan namasanien səvəi Iesu Kristo Iərimənu səkitaha sə rinəriari pehe irə m kimiaha. Nautə səvənhi rasori, mətə rino tukumi- aha mə nautə səvənhi riwən. Nənə ti nəri nə mə in rino mə nautə səvənhi riwən, nənə mo kimiaha nautə səkimiaha rasori.

¹⁰ In i nətərigien səiou sə trasitu ia kimiaha ia narim- nari me i. Ramasan mə tiho sampam ia wok sə hiəno vi a ia nuk kurirə. Rerimīaha rīməkupwən mīrhi mə ti- ho wok nəha, nənə kimiaha hiaməkupwən mho. ¹¹ Ra- masan mə təkwtəkwuni tihaməmwur ia noien wok nəha mho sampam irə. Ramasan mə tihəskai mwi ti noien sampam irə rəmwhen ia nətərigien səkimiaha rīməskai fwe kupwən ti noien. Nənə ramasan mə tiho ia mane me səkimiaha. ¹² ††Trīni mīnuə rerimīaha ragien ti nuvei penien, Kumwesən rerīn tragien ti nu- vehiēn a narimnari me səməme hiaməuvehi mamhəuvei pen min. In rīpkəres mhə narimnari me səməme həiwən tukumiaha.

¹³ Iakəpwəh nokeikeiēn mə nīmīruēn səvəi nəрма- ma nepwīn trīməru ti nəri nə mə haməuvehi mane me səkimiaha, mətə nīmīruēn səkimiaha trīskai ti nəri nə mə hiənasitu ia nirəha, rekəm. Iakokeikei mə trəm- nəmwhen a tukumiaha pam. ¹⁴ ††Təkwtəkwuni, ti nəri nə mə narimnari me səkimiaha ruvəpik, ramasan mə tihəsitu ia nərmama nepwīn səməme narimnari me səvənraha riwən. Nənə trīni mīnuə nəpīn nepwīn səkimiaha riwən nənə səvənraha rasori, irəha tuhasitu mwi ia kimiaha. In i suatuk nərmama tuhəuvehi rəm- nəmwhen a. ¹⁵ †Rəmwhen ia nəgkiariēn i kimərai pen ia Nəkukua Ikinan rani mə,

“Iərmama sə rousəsīmwin nəveginien rīpik, mətə rəmwhen a rīpkəpi raka mhə.

Nənə iərmama sə rousəsīmwin nəveginien rouihi, mətə rəmwhen a rīpkiwən mhə.”

Kərhi pen Taetas revən fwe Korin

¹⁶ Iakani tanak m Kumwesən ti Taetas, ti nəri nə mə Kumwesən rino in rerīn rokeikei pik mə trasitu ia kimi- aha rəmwhen iakokeikei. ¹⁷ Nənə Taetas rerīn ragien mə tro narimnari me nəha səməme iahəməni pen tuk- we, mətə nari riti mwi, rerīn ragien pik mə trasitu ia kimiaha. Nənə nətərigien a səvənhi mə truvehe mə- toni kimiaha. ¹⁸ Nənə tahərhi pehe mwi piəvtaha riti mwi ruvehe irau min. Iərmama nəha raməvisau irapw nəgkiariēn amasan səvəi Kristo, nakalasia me pam haməgnəgīni in tukwe. ¹⁹ Rīpko mhə nəri əpa nəha, mətə nakalasia me hənərpwi rəginraha ia iərmama nəha mə truvehe kimaha min iahəuvehi mane sə rerimīaha ragien hiəuvei pehe. Kimaha tahəuvehi mane nəha, mhəuvehi mhəuvən, mhəuvei pen m nakalasia me fwe Jerusalem, mhəuvehi utə nəghi Iərimənu səkitaha irə, nənə mamhəhatən mə rerīma- ha ragien pik ti nasituēn. ²⁰ Kimaha iahəmətui amasan ti mane asori i kamo iərmama riti rīni ərəha kimaha mə iahənəfo irə ia mane. ²¹ Ro iamīnhi irə ti nəri nə mə

† 7:15 2Kor 2:9 †† 8:1 Rom 15:26 † 8:4 2Kor 9:1-2 †† 8:7 1Kor 1:5, 1Kor 16:1-2

‡ 8:9 Mat 8:20, Fil 2:6-7 †† 8:12 Mak 12:43 ††† 8:14 2Kor 9:12 § 8:15 Eks 16:18

kimaha iahaməmwur mə taho nəri atukwatukw, mətə rīpko mhə ia nəmri Iərimənu a səkitaha, mətə ia nəmri nərmama me mwi.

²²Nənə tahərhi pehe piəvtaha riti mwi ruvehe irəhar iəmənmī i. Iərmama nəha, kimaha iahaməmwur mə tahətə sas irə nəpīn rīpīk. Nənə ia nəpīn me kimaha iahətoni mə rerīn ragien pīk mə trasitu. Nənə təkwtək-wuni nəha rerīn ragien pīk mwi mə trasitu ia nirau, tī nəri nə mə in rīni nīpərhienien ia kimiaha. ²³Kimiaha hiəuvəukurən raka Taetas. In ramo wok pəri kimrau min tī nasituien ia kimiaha. Nənə piəvtaha mi səməmi kroukurirə in, irau iəmə mi sə nakalasia me hənərhi irapw irau, nənə irau krauvehi utə nəghi Kristo. ²⁴†Ramasan mə tiho ramasan ia nīrəhar pwəh irəhar mīne nakalasia me pam hətoni nokeikeien səkīmiaha mə ro nəri pərhien riti. Pwəh irəha hətoni mə nəgkiariien səkīmiaha iahaməni mamhəuvehi utə nəghīmiaha irə ro nīpərhienien.

⁹††Trīni mīnuə iapkraī mhə nəkukuə i m kimiaha, ramasan a tī nəri nə mə hiəuvəukurən raka wok i səvəi nasituien ia nakalasia me fwe Jerusalem. ²Iou iakukurən mə hiokeikei mə tīhasitu. Iakauvehi utə noien amasan səkīmiaha ia nəmri nəkur Masetonia, mani pen tī nīrəha mə ia nuk kurirə kimiaha fwe Akaea hiənərer mwatuk tī nasituien. Nəpīn hətoni rerīmiaha ragien pīk tī nasituien, ro mwi irəha həpīk hokeikei mə tuhasitu mwi. ³Mətə təkwtək-wuni nəha iakərhi pehe piəvtaha me i mə irəhar tuharuvehe mharətoni kimiaha mə kimiaha tihəuvei pen mane me nəha mīnraha rəmwhen iakuvəni raka tukumiaha. Ro iamīnhi irə nəgkiariien səkīmiaha səvəi nuvehi utəien noien amasan səkīmiaha rīpko mhə nəri auər. ⁴Mətə trīni mīnuə hiəpko mhə, nəpīn iakuvehe kimaha nəkur Masetonia nepwīn, tuhətoni mə hiəpko mhə ihi. Noien nəha tro kimaha iahauris tī nəri nə mə iahəuvəuvehi utə raka kimiaha. Tro kimiaha hiauris mwi məpi raka. ⁵Ro pen rerīk rīrhi mə takaməkeikei mares piəvtaha mirəhar mə irəhar tuharukupwən mharuvehe mharətoni kimiaha nənə mharo sampam ia wok tī nuvei peheien mane sə hiəuvəni raka mə tihəuvei pen. Mətə iakokeikei mə mane nəha sə tihəuvei pen ruku pen a ia rerīmiaha mə tihəuvei pen rīpko mhə iərmama riti raməkeikei m kimiaha mə tihəuvei pen.

Kumwesən raməkeikei iərmama sə rauvei pen nasituien m nərmama ia rerīn agien

⁶†Tihəpwəh nenouenouien nəri i. Iərmama sə rəpwei ouihī nuni nari tresi ouihī. Iərmama sə rəpwei rīpīk tresi rīpīk. ⁷Kimiaha kuatia kuatia tīhaməkeikei mhəuvei pen nəfe hiaməni ia rerīmiaha mə tihəuvei pen. Trīni mīnuə rerīm rīpkagien mhə tukwe, rəpwəh namasanien mə tikuvei pen. Trīni mīnuə ikuvei pen tī nəri nə mə iərmama riti raməkeikei mīk mə tikuvei pen, rīpkamasan mhə mwi. Iakīni iamīnhi irə tī nəri nə mə Kumwesən rokeikei iərmama i rauvei pen ia rerīn agien. ⁸Kumwesən rukurən nəriari peheien na-

† 8:24 2Kor 7:13-14 †† 9:1 2Kor 8:1-7 ‡ 9:6 Prov 11:24, 22:9, Rom 12:8

masanien me pam anan m kimiaha mə ia nəpīn me ia narimnari me pam tihəuvehi narimnari me pam səməme hatukwatukw mə tīhaməkeikei mhəuvehi, nənə mhəuvehi rīpīk mwi mə tīhauai m nərmama. ⁹†Rəmwhen ia nəgkiariien i kīmərāi pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,

“In ruai narimnari me səvənhi rīpīk m nərmama nautə səvənraha riwən,

nənə noien amasan səvənhi ramarə rerīn.”

¹⁰‡Kumwesən in rauvei pen nuni nari m iərmama sə raməmhū, mauvei pen nəveginien tī nəniien. Ia suatuk kuatia a in truvei pehe narimnari rīpīk m kimiaha mo rasori mwi mə kimiaha hiəukurən nasituien ia nərmama nepwīn mwi. In tro kwənkwan rīpīk sə ruku pen ia noien atukwatukw səkīmiaha. ¹¹‡‡Ia narimnari me pam ia nīmīruien səkīmiaha, Kumwesən truvei pehe namasanien səvənhi m kimiaha mə kimiaha hiəukurən nəriariien ia nəpīn me. Nəpīn kimaha tahəuvehi nasituien səkīmiaha, mhəuai, mhəuvei pen m nərmama, irəha tuhəni tanak m Kumwesən tukwe.

¹²‡‡‡Wok amasan i sə hīamo trīpkasitu əpa mhə ia nakalasia me səməme narimnari me səvənraha riwən, mətə tro nərmama həpīk rerīnraha ragien, nənə hənī tanak m Kumwesən tukwe. ¹³Tī nəri nə mə kimiaha hīamo wok amasan i, ro pen hīamo pui noien səkīmiaha m nərmama həpīk. Irəha tuhəuvehi utə nəghi Kumwesən tukwe tī nəri nə mə kimiaha hīamo pərhien noien səvəi nərmama səməme haməni nīpərhienien ia nəgkiariien amasan səvəi Kristo, rerīmiaha ragien hiəuvei pen mane asori səkīmiaha mīnraha mīne nərmama me. ¹⁴Irəha tuhəfwaki tukumiaha, nənə mhokeikei kimiaha, tī nəri nə mə hətoni mə Kumwesən rīnəriari pehe namasanien səvənhi m kimiaha rəpi raka anan mə tīhasitu ia nīrəha. ¹⁵Pwəh səni tanak m Kumwesən tī nəfe in rīməuvei pehe m kitaha ramasan pīk məpi raka.

Pol raməgkiari m nərmama nepwīn kamhəni ərəha in

¹⁰‡Nərmama nepwīn haməni mə nəpīn kitaha m kimiaha nətərigien səiou reiwaiu, mətə nəpīn iakier məpwəh kimiaha, noien sə iakamo m kimiaha riskai pīk. Mətə iou Pol, iakokeikei mə takīni nari riti tukumiaha i. Kristo, in nətərigien səvənhi reiwaiu. In iərmama riti noien səvənhi ramasan mīməru. Ia noien a mwi nəha ²‡†iakaməres kimiaha mə tiho noien səkīmiaha ratukwatukw mə nəpīn iakuvehe, iakəpwəh nəgkiari skaiien m kimiaha. Mətə iakukurən amasan mə takəgkiari skai m nərmama me nepwīn səməme haməni mə iahamesi pen noien səvəi tīprənə i. ³Nīpərhienien, kimaha iahamarə ia tīprənə i, mətə iahamaruagən, mhəpkesi pen mhə noien kamaruagən irə səvəi tīprənə i. ⁴‡††Iakani iamīnhi irə tī nəri nə mə narimnari me səkīmiaha iahamərer irə mamharuagən rīpko mhə narimnari me səvəi tīprənə i, mətə həskai ia nīskaiien səvəi Kumwesən. Ia narimnari me nəha

†† 9:9 Sam 112:9 ‡‡ 9:10 Aes 55:10, Hos 10:12 ‡‡† 9:11 2Kor 1:11, 4:15 ‡‡‡ 9:12 2Kor 8:14 § 10:1 1Kor 2:3 †† 10:2 1Kor 4:21 ††† 10:4 Efes 6:13-17

kimaha iahamæuvehi irapw kwopun skai me kamærkwafæ ikin. Iahamæuvehi irapw mwi nægkiariien eikuæ me ⁵ mine nægkiariien ærpwi me sëmæme hamænise nærmama ti nukuræniën Kumwesæn. Iahamaruagæn ia nætærigien me pam sævæi nærmama, mamho iræha hæuvehe mho nækwai Kristo. ⁶ †Næpin kimiaha tihamo nækwai Kristo ia narimnari me pam, kimaha tahamærer mwatuk ti nækouï atukwatukwien kimiaha trini minuæ hio mwi noien æræha me.

⁷ Kimiaha hiamækiri nari mamhesi pen a næfe hiamætoni iruæ, mætæ tihamækeikei mhæukuræn næri i. Trini minuæ iærmama riti rukuræn pærhien mæ in iærmama sævæi Kristo, nænæ in trætærig amasan mwi mæ kimaha mwi nærmama sævæi Kristo iahæmwhen iræ. ⁸ ††Næri auær a mæ iakamægkiari mamærpwi iou kwopti ti nasoriien sæ Iærimænu sækitaha rimæuvei pehe miou, mætæ ko iapkauris mhæ tukwe. Rimæuvei pehe nasoriien næha miou mæ takuvrhækin kimiaha hiæuvehe mhætæ, mætæ ripkuvei pehe mhæ nasoriien næha miou mæ takuvehi irapw kimiaha. ⁹ Iakæpwæh nokeikeiien mæ kimiaha tihætæ mæ iakamrai nækukuæ me i mæ kimiaha tihæhekir. ¹⁰ Iakani iamînhi iræ ti næri næ mæ nærma nepwîn hamæni iou mæ, “Nækukuæ sævænhi riskai mipam, mætæ næpin ramavæn kitaha min, ripko mhæ in iæmæ sikai riti, nænæ nægkiariien sævænhi ro næri auær a iræ.” ¹¹ †Pwæh nærmama sæ ro me iamînha iræ hæukuræn næri i. Næfe kimaha iahamærai ia nækukuæ næpin iahamaræ isipwîn, tahamo ræmwhen næpin samaræ pæri.

¹² ††Ræknekîn tukumaha ko iahæpkærer mhæ kimaha nærmama me næha sëmæme hamægnægini atukw a iræha. Ræknekîn mwi tukumaha ko iahæpkætæ æmwhen mhæ kimaha minraha. Nærmama me næha hamætæ æmwhen iræha me mamhækiri iræha me mæ sin in iæmæ asori mine sin ripko mhæ in iæmæ asori. Mætæ næpin kamho iamînha iræ ramahatæn pen mæ hæpkukuræn mhæ næri. ¹³ ††Mætæ kimaha tahæpkægkiari ærpwi mhæ mæpi raka nari. Kimaha tahægkiari ærpwi æpa ti wok sæ Kumwesæn rimæuvei pehe m kimaha. Wok i kimaha iahamo rineste raka mwi kimiaha. ¹⁴ Ro pen kimaha iahæukuræn nægkiari ærpwiien. Næpin iahamo iamînhi iræ, iahæpwæh næpi rakaien wok sækimaha, ti næri næ mæ kimaha næ nærmama iahamækupwæn mhæuvehi nægkiariien amasan sævæi Kristo mhæuvehe tukumiaha. ¹⁵ ††Kimaha iahæpkægkiari ærpwi mhæ ti wok sæ iærmæpæ rino, mætæ iahamægkiari ærpwi a ia wok sæ Kumwesæn rinæmri pehe m kimaha. Kimaha iahokeikei mæ nahatætæien sækimiaha truvehæ masori, ro pen wok sækimaha ia rerimiaha truvehæ masori mwi, ¹⁶ ††mo kimaha iahæukuræn nævisauien nægkiariien amasan sævæi Kristo ia tænæ me ia kwopun sækimiaha mevæn evæn mwi. Ia noien næha kimaha iahæpkæ mhæ wok ia kwopun riti sæ iærmama riti rino raka wok ikin, nænæ mhæpkægkiari ærpwi mhæ ti wok sævæi iærmæpæ.

¹⁷ †Mætæ Nækukuæ Ikinan rani mæ,
 “Pwæh iærmama sæ ramægkiari ærpwi,

trægkiari ærpwi a ia narimnari me sëmæme Iærimænu sækitaha rino.”

¹⁸ ††Iakani iamînhi iræ ti næri næ mæ kipkæseni mhæ iærmama sæ ramægnægini atukw a in, mætæ kamæseni iærmama sæ Iærimænu sækitaha ramægnægini in.

Pol ramægkiari ia nærmama nepwîn komhæ iræha aposol pærhien me sævæi Kristo

11 Iakokeikei mæ tihæpwæh næpouien iou pwæh iakini narmæriien sæiou kwopti m kimiaha. Hætærig iou mhæpwæh næpouien. ² ††Rerik ramevæn pik ia kimiaha mæpwæh nokeikeiien mæ tihækuriræ iærmæpæ. Noien næha sæiou raku pen ti Kumwesæn. Iakani iamînhi iræ ti næri næ iakimærfi kimiaha mæ tihesi pen iærman kuatia a in næ Kristo. Iakino iamînha iræ mæ takuvei pen kimiaha min hiamwhen ia præni vi riti ræmher ramreirei ihi iærman. ³ ††Mætæ iakamhekir kimiaha kamo hiamwhen ia If, præni næha sæ snek rineikuæ iræ ia nægkiariien æsien sævænhi. Iakamhekir mæ kamo iærmama riti rivi pen nætærigien sækimiaha ia kwopun æpæ nænæ hiæpwæh nokeikeiien i ratukwatukw mæmher sæ hiamo m Kristo. ⁴ ††Iakani iamînhi iræ ti næri næ mæ rerimiaha ragien a hiamæseni nærmama nepwîn kamhæuvehe mamhævisau m kimiaha Iesu riti sæ ropæ ia Iesu i kimaha iahamæni irapw. Rerimiaha ragien a hiamæseni iræha kamhæuvei pehe m kimiaha nænimwîn riti uæ nægkiariien amasan riti sæ ropæ ia Nænimwîn i mine nægkiariien amasan i kimiaha hiæuvæuvehi raka tukumaha. ⁵ ††Nærmama me næha kamhæuvehe tukumiaha, kimiaha hiamæni mæ iræha “aposol asori me,” mætæ ia nætærigien sæiou iapkætoni mhæ mæ iræha hasori mhæpi raka iou. ⁶ ††Rosi kipkahatæn amasan mhæ iou ia nægkiariien, mætæ iakukuræn amasan nukune nægkiariien amasan. Kimaha iahænahatæn kimiaha ia næri næha ia noien me pam næpin ripik.

⁷ ††Næpin iakinani irapw nægkiariien amasan sævæi Kumwesæn m kimiaha, iapko mhæ mæ tihærukæ iou tukwe. Iou iakuvehi irapw atukw a iou ti nuvehi utæien kimiaha. Nænæ ræfo? Noien næha in noien æræha riti? Rekæm! ⁸ ††Næpin iakinamo wok kitaha m kimiaha, nakalasia me ia kwopun æpæ me kamhærukæ iou. Ipaka ræmwhen mæ iakamakres minraha ti nasituïen ia kimiaha. ⁹ ††Nænæ næpin iakamaræ kitaha m kimiaha, nari riti sæiou riwæn, iapkares mhæ iærmama riti ti nasituïen ti næri næ mæ piævtaha me sëmæme hamæuku pen ia Masetonia hamæpeki pehe sæiou me narimnari sëmæme hæiwæn. Ro pen iapkares mhæ nari riti tukumiaha, nænæ mipkuvei pehe mhæ wok sikai m kimiaha ti nætoniien iou, nænæ takamo iamînha iræ ia næpin me. ¹⁰ ††Iou iakamærpwi iou ti næri næ mæ iakamævisau irapw nægkiariien amasan kipkærukæ mhæ iou iræ. Ræmwhen ia nipærhienien sævæi Kristo ramaræ ia nirak, iakani pærhien mæ iou tapko æpæiti mhæ mwi ia kwopun riti ia profens Akæa. ¹¹ Ræfo iakæpwæh næresien nari

† 10:6 2Kor 2:9 †† 10:8 2Kor 13:10, 2Kor 12:6 † 10:11 2Kor 13:2, 10 †† 10:12 2Kor 3:1, 5:12 †† 10:13 Rom 12:3 ††† 10:15 Rom 15:20 ††† 10:16 Wok Me 19:21 § 10:17 1Kor 1:31

†† 10:18 1Kor 4:4-5 ††† 11:2 Efes 5:26-27 †† 11:3 Jen 3:4, 13 ††† 11:4 Kal 1:8-9 †† 11:5 1Kor 15:10, 2Kor 12:11, Kal 2:6 †† 11:6 1Kor 2:1, 13, Efes 3:4 ††† 11:7 1Kor 9:12, 18 ††† 11:8 Fil 4:15-18 ††† 11:9 2Kor 12:13 18 11:10 1Kor 9:15

riti tukumiaha? Ti nari na ma iapkokeikei mha kimiaha? Rekam! Kumwesan rukuran ma iakokeikei kimiaha. ¹² Ia noien i sa iakamo takaripin mamona naha takwtakwuni ma trinise nagkiariien savai narmama me naha samame hamafiuta ia niraha ma iraha aposol me. Iakokeikei ma tako raknekin ti niraha ti ninien ma kamho wok ia noien i kimaha iahamo wok iraha. ¹³ †Narmama me iaminha iraha, iraha aposol eiku me. Hameiku ia narmama ia wok savanraha, mamhauvsini noien savanraha ti noien ma narmama tuhatonu ma iraha hamwhen ia aposol me savai Kristo. ¹⁴ Matana nanimetaha trapwah nierien ia noien naha. Nari auer a ma Setan, mata rukuran nuvsiniien noien savanhi ti noien ma narmama tuhatonu ma in ramwhen ia agelo riti savai nukuraanien. ¹⁵ Ro pen ripko mha nari riti sa nanimetaha trier tukwe trini minua iotukwininari me savai Setan hauvsini noien savanraha ma tuho narmama hatoni iraha ramwhen ma iraha iotukwininari me savai noien atukwatukw. Narin sam-pak savanraha tuhauvehi narpwinien tresi pen a noien me savanraha.

Pol ramagkiari arpwi ti namisaien me savanhi

¹⁶ ††Iaksmwatuk mwi. Pwah iarmama riti riwan rerin rirhi ma iou iakamarmari. Mata trini minua rerimiaha rirhi iaminha iraha, nana hiaseni iou pwah iako noien savai narmariien kwopti, nana magkiari arpwi kwopti. ¹⁷ Nagkiariien i saiou, Iarimenu sakitaha ripkini pehe mha miou ma takini. Mata iakamagkiari a ramwhen ia iarmari riti. ¹⁸ Narmama hapik hamafiuta ia niraha ti noien me savai tiprana, nana ro iaminha iraha, iou mwi takagkiari arpwi. ¹⁹ Rerimiaha rirhi ma hiukurun amasan nari, nana ro pen hiamaseni a narmama me samame hamarmari. ²⁰ Nari auer a ma narmama me naha harkwi kimiaha ma tiho nakwanraha, ua hamakres m kimiaha, ua hamauasi kimiaha ramwhen ia kwankru, ua hamauvehi uta iraha ia nanimemiaha, ua hamarpwi nanimemiaha, mata rerimiaha ragien a ti naseniien iraha ho iaminha iraha. ²¹ †Iou iakamauris ti ninien ma kimaha niskaiien sakimaha riwan ko iahapko mha noien me naha ia kimiaha.

Iakamagkiari ramwhen ia iarmari riti, mata nafe naghin sa narmama me naha hokeikei ma tuhafiuta iraha tukwe, iou mwi takagkiari arpwi tukwe. ²² Iraha nakur Hipru? Iou mwi. Iraha nakur Isrel? Iou mwi. Iraha kwankrus me savai Epraham? Iou mwi. ²³ ††Iraha iotukwininari me savai Kristo? Iou mwi, mata iou iakapi raka iraha. Rosi iakamagkiari ramwhen ia iarmari riti, mata iakino pik wok mapu raka iraha. Nana kuvei pen iou ia kalapus narin ripik rapi raka iraha. Karisi iou rapi raka iraha. Nana ipaka iakemha narin ripik. ²⁴ ††Narin krirum nakur Isrel harsi iou m totinaen. ²⁵ †††Narin kahar nakur Rom hauasi iou ia kwargi nei. Narin riti kakwi iou ia kaurateri. Narin kahar iakavan ia nitata nana nitata ramwhenimw. Narin riti

† 11:13 2Kor 2:17, Fil 3:2 †† 11:16 2Kor 12:6 † 11:21 Fil 3:5 †† 11:23 Wok Me 16:23, 1Kor 15:10 †† 11:24 Dut 25:3 ††† 11:25 Wok Me 16:22, 14:19

iakelai fwe ia tamwei tasi narin pekin riti ia narin mine ia ran. ²⁶ †††Narin me pam iakamavan ti noien wok saiou, mamasiari ti iapiwan asori me ia nakwtana me, nana mamaraha ia kwopun araha ikin imwei rakres me, mine ia kwopun araha ikin imwei nakur imwak me nakur Isrel, mine ia kwopun araha ikin imwei narmama ripko mha iraha nakur Isrel, mine ia kwopun araha ikin ia taon asori, mine ia kwopun araha ikin ia kwopun akwesakwes ikin, mine ia kwopun araha ikin fwe ia tasi, mine ia kwopun araha ikin imwei narmama samame hamani ma iou me nepwin naha iraha, mata hameiku. ²⁷ †Iakinowok pik misese, nana narin ripik iapkapri mha ia narin. Narin me nepwin nukumha rahi iou, nana iakakwakwa. Narin ripik naveginien sanak riwan. Nana narin ripik iakamakure tinari me saiou ripkamwhen mha ti nakwieien. ²⁸ ††Narimnari nepwin mwi samame iapkini mha, mata riti ia niraha in i ia narin me rerik ramrhi pik nakalasia me ia kwopun me, iakamregi ramwhen ia nari pam riti iakamavranu. ²⁹ †††Narin iarmama riti ripkiskai mha, nana iou mwi iakamregi ma iapkiskai mha. Narin ko iarmama riti rimwei ia narahaien, nana rerik ramamisai pik tukwe.

³⁰ †††Iou takamakeikei magkiari arpwi, mata takagkiari arpwi a ti narimnari me samame kamhatan pen ma niskaiien saiou riwan. ³¹ †††Kumwesan i in Kumwesan mine Tata savai Iesu Iarimenu sakitaha sa kamagnagini in ia narin me ia nuk nuk me, in rukuran ma iou iapkeiku mha. ³² ††Fwe taon naha Tamaskes iam asori sa ramaraha tegin Kig Aretas rokeikei ma trakwtamhiri iou. Ramri naruagan me savanhi ia kwaru asori savai taon ma tuhakwtamhiri iou mhauevehi puvnimwa iou ia kalapus. ³³ Mata kimavai pen iou ia tanaripw asori riti krukwi pen nakwus iraha kuvei pen ia ruei napai riti, napai sa ramarer kurakurau ia taon naha, karaka marmaru ia nakwus reiwaiu, nana iakap iam asori naha rapwah nakwtamhiriien iou.

Pol ramagkiari ia vison me samame Kumwesan rinari-ari pen min

12 Takamakeikei magkiari arpwi nari auer a ma noien naha ko ripko mha nari riti ramanan. Mata takamakeikei mevun mini vison me nepwin mine narimnari me nepwin Iarimenu sakitaha rino pui miou. ² Iakukurun ierman riti sa rimani niparhienien ia Kristo. † Nuk fotin rukurau raka, Kumwesan rimauvehi in mevun fwe iranhaha ia neiai naha sa ro kahar iraha. Iakreirei ma revun ia nipwrn ua nanimwin rier ia nipwrn mevun, Kumwesan apa rukuran. ³ Iakini mwi ma iakreirei ma revun ia nipwrn ua nanimwin rier ia nipwrn mevun, Kumwesan apa rukuran. Mata iakukurun ma iam naha, ⁴ Kumwesan rimauvehi uta revun fwe kwopun naha Parataes, nana in rimaregi nagkiariien afafa me samame iarmama rierei ninien. ⁵ †††Iou takagkiari arpwi ti sa ro iaminha iraha, mata tapkagkiari

††† 11:26 Wok Me 9:23, 14:5 § 11:27 1Kor 4:11, 2Kor 6:5 †† 11:28 Wok Me 20:18-21,31 ††† 11:29 1Kor 9:22 †† 11:30 2Kor 12:5 ††† 11:31 2Kor 1:23 †† 11:32 Wok Me 9:23-25 ††

ərpwi mhə tukw iou atukw. Narimnari me səməme kamhahatən pen mə niskaiien səiou riwən, irəha əpa nə takəgkiari ərpwi tukwe. ⁶ †Mətə rəfo? Trīni minua iakokeikei mə takəgkiari ərpwi, komhə iou iərmama riti iakamarməri, ti nəri nə mə nəgkiariien sə iakani ro nīpərhiēnien. Mətə iapəkəgkiari ərpwi mhə iamīnha irə ti nəri nə mə iakəpwəh nokeikeiien mə iərmama riti truvehi utə iou irənhə mēpi raka nəri sə ratukwatukw. Iakokeikei mə trətoni iou rəmwhen ia nəfe tako uə takini.

⁷ ††Vison me nəha Iərimənu rino pui miou rīpik. ^{*} †Ti niniseien iou mə takəpwəh nəfiūtəien iou ia vison me nəha iakinətoni, kuvei pehe nari riti miou rəmwhen ia təsi nīmīrhi riti raməpi nīpwrak, məmwhen mwi ia iəremhə riti ruku pen ti Setan mamō nəmisəien miou. Kuvei pehe nəri nəha miou mə takəpwəh nəfiūtəien iou ia narimnari me nəha Iərimənu səkitaha rino pui miou. ⁸ †Iakinəres Iərimənu səkitaha m kahar mə truvehi raka nəri nəha pwəh rəpwəh noien nəmisəien miou. ⁹ ††Mətə Iərimənu rini pehe tukw iou i mə, “Na-masanien səiou rinəmwhen raka trasitu ia niram. Nəpīn niskaiien səim riwən, niskaiien səiou truvehe masori ia niram.” Ro pen rerik ramagien mə takəgkiari ərpwi ia nīmīruien səiou sə niskaiien riwən irə, mə niskaiien səvəi Kristo trarə ia nīmīruien səiou. ¹⁰ Ro pen iou rerik ramagien a ia nəpouien me, nini ərəhaien me, nəpīn skai me, nometəien me, mine nərəhaien me nepwīn mwi səməme kamo ia nirak ti nəri nə mə iou iərmama riti səvəi Kristo. Rerik ramagien a ti nəri nə mə nəpīn niskaiien səiou riwən, nənə nəpīn nəha in nəha iakauvehi niskaiien.

Pol raməgkiari skai m nəkur Korin

¹¹ ††Təkwtəkwuni iakaməgkiari iakəmwhen ia iərmama riti ramarməri, mətə kīmiaha hiənəkeikei miou ti noien iamīnhi irə ti nəri nə mə ratukwatukw mə ti-həgnəgini iou, mətə hiənəpwəh noien. Rosi iou iəmə auər a, mətə aposol me nəha səməme hiaməni mə irəha hasori, iou iapəkətoni anan mhə mə irəha hasori anan ia nirak. ¹² ††Nəpīn iakinamarə kitaha m kīmiaha, iakamo nīmītəien me səməme kamhahatən mə iou aposol pərhiēn riti. Iakinamo nīmītəien me, mine narimnari me səməme nərmama hətōni nənimenraha rier. Iakinamo narimnari me nepwīn mwi ia niskaiien səvəi Kumwesən ia rerimīaha, nənə mo nətərigien səiou rəpwəmwis. ¹³ ††Noien amasan sə iakino m kīmiaha rəmwhen a iakino m nakalasia me pam, mətə nari kuatia ropə in nə iapəkəres mhə mane tukumīaha. Mə noien nəha rərəha enouenou ia nərəhaien səiou.

¹⁴ †Təkwtəkwuni iakamərer mwatuk mə takuvehe mətī pehe kīmiaha səro kahar irə. Nənə tapkəres mhə mane tukumīaha, ti nəri nə mə iakəpwəh nokeikeiien

† Ia kwopun i Pol raməgkiari ia iərman riti, mətə iərman nə in nə Pol. †† 12:5 2Kor 11:30 † 12:6 1Kor 10:8, 1Kor 11:16 †† 12:7 Job 2:6 † Narimnari me i Pol raməgkiari irə Kumwesən rino pui pen min ia vison me rətoni fwe ia neiai sə ro kahar irə. †† 12:9 Fil 4:11-13 †† 12:11 2Kor 11:5 ††† 12:12 Rom 15:19 ††† 12:13 2Kor 11:9 § 12:14 2Kor 13:1

nautə səkīmiaha, mətə iakokeikei a kīmiaha. Həregi ro. Rīpko mhə wok səvəi nəkwərhakwərha me mə tuhəmri karen mane sə trasitu ia tata mine mama səvənraha kurirə. Mətə wok səvəi tata mine mama irau tro iamīnha irə rasitu ia nəkwərhakwərha me səvənrau. ¹⁵ ††Ro pen rerik ramagien mə takuvei pehe pam narimnari me səiou m kīmiaha, nənə muvei pen mwi nīmīruien səiou tukumīaha. Nokeikeiien səiou rasori tukumīaha, mətə səkīmiaha rouihi a tukw iou. Noien nəha rəpwəh natukwatukwien! ¹⁶ †Kīmiaha hiəukurən mə nīpərhiēnien iou iapəkəres mhə mane m kīmiaha, mətə rosi kīmiaha nepwīn hiaməni mə iakino noien ikou me, muvei kīmiaha ia neikuəien me rəmwhen ia kwənkru. ¹⁷ †Rəfo? Iakakres m kīmiaha ia nərmama me nəha iakinərhi pehe irəha həuvehe tukumīaha? Rekəm! ¹⁸ †††Iakinəres Taetas mə truvehe mətōni kīmiaha, nənə mərhi pehe piəvtaha riti irau min. Mətə Taetas nəha in rīpkakres mhə m kīmiaha. Kīmiaha hiəukurən mə kīmrau min irauavən pəri nətərigien səkīmrau mine noien kuatia.

¹⁹ †Rosi rerimīaha rīrhi mə ia nəgkiariien me pam nəha kīmaha iahaməgkiari m kīmiaha, mamhəni səkīariien ərəha me nepwīn səməme kamīni ia kīmah, mətə rekəm. Ia nəmri Kumwesən kīmaha iahaməgkiari, mamhəni rəmwhen sə Kristo rokeikei. Nərmama keikei me, narimnari me pam səməme iahamo, mətə iahamo mə tahəuvrhəkin kīmiaha hiəuvehe mhautə. ²⁰ ††Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə iakamhekīr mə kamo nəpīn takuvehe, takətoni mə hiopə, hiəpko mhə noien sə iakokeikei. Nənə kīmiaha mwi tihətōni mə iakopə, iapko mhə noien sə hiəkeikei. Iakamhekīr mə takətoni kīmiaha nepwīn hiaməvisə, nepwīn rerinraha ramrhi ərəha irəha me, nepwīn niemaha raməpi irəha, nepwīn kamhətərig əpa ti nirəha, nepwīn kamhəni neikuəien mamhouraha nəghi iərmama irə, nepwīn kamhəni nīkare iərmama, nepwīn kamhərpwi irəha, mamho əpnəpen noien me. ²¹ †††Iakamhekīr mə kamo nəpīn takuvehe mwi Kumwesən səiou ro iou iakauris ia nərmimīaha. Nənə rerik trəkwəpīr iakasək tukumīaha me nepwīn səməme hənəmo noien ərəha fwe kupwən, nənə mhəpwəh nīrərigien ia noien ərəha me səvənraha səməme kamho ia nəpīn me. Irəha kamho noien me səməme həkemīk, irəha nərmān mine nīpran kamhəiri əpnəpen irəha me, mamho mwi noien ərəha nepwīn mwi.

Nəgkiariien sə Pol rani ti nəsuəpwiriien nakalasia me fwe Korin

13 ††In i navənien səiou səro kahar irə takuvehe mətōni kīmiaha. Nəkukuə Ikinan rani mə, “Nəpīn iərmama riti rarukwi pen nəgkiariien ia iərmama riti, iərmama kəru uə kahar tuhaməkeikei mhəni nəgkiariien kuatia, nənə nərmama tuhəukurən mə

† 12:15 Fil 2:17 ††† 12:18 2Kor 8:6, 16-18 †† 12:20 2Kor 2:1-4 ††† 12:21 2Kor 13:2 †† 13:1 2Kor 12:14, Mat 18:16, 1Tim 5:19

nægkiariien naha karukwi pen ia iarmama naha ro niparhienien."

² Iakokeikei ma takini nægkiariien riti tukumiaha samame fwe kupwan hiamonoi en araha, iakokeikei ma takini mwi tukumiaha pam. Iakuvani raka nægkiariien i tukumiaha kupwan nepin iakimauvehe tukumiaha sa ro karu irä, nane takwtakwuni iakamarä isipwin tukumiaha, matä iakokeikei ma takini mwi. Trini minua iakuvehe matoni mwi kimiaha, matä kimiaha nepwin hiamonoi ihi noien araha, tako riskai minraha makoui atukwatukw iraha irä. ³ Tako iaminihi irä ti nari na ma hiamatui nari riti sa tako trahaten pen ma niparhienien i Kristo ramægkiari ramier ia nægkiariien säiou. Nafe Kristo ramo m kimiaha ripkərou mhä tukwe, matä in ramo kamätä niskaiien sävəhi ia kimiaha.

⁴ Niparhienien, nepin kinəru i tarini pen in ia nei kamarkuau, niskaiien sävəhi riwan. Matä ipwet mine in ramiru ia niskaiien sävəhi Kumwesən. Kimaha niskaiien säkimaha riwan ramwhen mwi ia Kristo fwe kupwan. Matä nepin tahəuvehe mhətoni kimiaha, tihətoni ma kimaha iahaməmiru ia niskaiien sävəhi Kumwesən ramwhen a ia Kristo ipwet mine.

⁵ Ramasan ma kimiaha atukw tihətə amasan kimiaha me, mhəkiri noien säkimiaha, mhətə sas ma hi-aməkwəmhiri parhien noien sävəhi nahatətəien uə rekəm. Tihaməkeikei mhəukurən ma Iesu Kristo in fwe ia rerimiaha, matä ma nahatətəien säkimiaha ro neikuəien i, Kristo in riwan fwe ia rerimiaha. ⁶ Nane rerik ramrhi ma tihətə sas ia kimaha ma nahatətəien säkimaha ripko mhə neikuəien i. ⁷ Matä kimaha iahaməfwaki m Kumwesən ma kimiaha riti tripkə mhə nari riti rəraha. Kimaha iahəpkəfwaki mhə iaminihi irä ma tuko kəgnəgini kimaha ma wok säkimaha ra-

† 13:4 Fil 2:7-8 †† 13:5 1Kor 11:28

masan, rekəm. Matä iahokeikei ma kimiaha tiho noien sa ratukwatukw nari auər a ma ia nətəien sävəhi nər-mama nepwin hani ma wok säkimaha rəraha. ⁸ Ro iaminihi irä ti nari na ma ko iahəpkə mhə nari riti sa rəsisəg niparhienien, matä iahəukurən a noien nari sa rauvehi utä niparhienien. ⁹ Nari auər a ma kamätä kimaha ma niskaiien säkimaha riwan, matä ma kimiaha hiəskai rerimaha ragien. Ro iaminihi irä iahaməfwaki ma tihəuvehe matukwatukw amasan. ¹⁰ Iakamarä isipwin tukumiaha mirai nəkukuə i mərhi pehe i tukumiaha. Iako iaminihi irä ma nepin takuvehe tapko mhə riskai m kimiaha. Iou aposol riti, Kumwesən ruvei pehe nasoriien naha miou ma takuvrhəkin kimiaha hiəuvehe mhətə, matä in ripkuvei pehe nasoriien naha miou ma takouraha kimiaha hiewaiu.

Nægkiariien sampam

¹¹ Piak me, in i nægkiariien sampam säiou iakini mäsəkir m kimiaha. Kimiaha tihaməkeikei mheipeni suatuk me säkimiaha, mhəregi nægkiariien säiou, mhə nətərigien säkimiaha pwəh ruvehe mo kuatia, mhəra ia nəmərinuien, nane Kumwesən sävəhi nokeikeiien mine nəmərinuien tramarə tukumiaha.

¹² Hani ramasan tukumiaha me mhakei m kimiaha me ia nakeiien sa ramher. ¹³ Nərmama me pam sävəhi Kumwesən kamhəni pehe ramasan tukumiaha.

¹⁴ Pwəh namasanien sävəhi Iesu Kristo Iərimənu säkitaha mine nokeikeiien sävəhi Kumwesən mine no parien nari sävəhi Nənimwin Ikinan tramarə tukumiaha pam.

‡ 13:8 1Kor 13:6 †† 13:10 2Kor 2:3, 10:8 †† 13:11 Rom 15:33 ††† 13:12 Rom 16:16

Kalesia

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Pol rımərai nəkukuə i revən ti nakalasia me ia profens riti səvəi Rom kani mə Kalesia. Nakalasia me ia Kalesia nətərigien səvənraha raməvsausini pik ti nahatən eikuə me nəghinraha mə Juteiäsa me. Nahatən eikuə me nəha həni pen ti nərmama rıpkə mhə irəha nəkur Isrel mə Kumwesən trəpwəh nuvehimıruien irəha. Irəha həni mə nərmama rıpkə mhə irəha nəkur Isrel tuhaməkeikei mhesi pen loa səvəi nəkur Isrel rəmwhen ia kuvehi ninhum mınraha, mine nəniien nari, mine nousəsımwinien ia nəpın səvəi nəveginien asori me səvəi nəkur Isrel. Nahatən eikuə me nəha həni mwi mə Pol rıpkuvehi mhə nasoriien səvəi Kumwesən. Ro iamınhi irə tuhəpwəh nətərigien in. Ia nukune nəkukuə i Pol rıməni pen ti nəkur Kalesia mə nəfe nəgkiariien amasan in raməvisau. In rani mwi mə Kumwesən ruvei pen nasoriien min. Ko kıpkuvehimıru mhə kitaha trini mınuə samesi pen Loa səvəi Moses. Mətə tukuvehimıru kitaha nəpın səni nıpərhienien ia İesu Kristo. Nahatətəien in nəha suatuk ti nuvehien nimiruien vi. Pol rini mə tsahatətə ia İesu Kristo, mho nokeikeien, nənə mharə ia Nənimwin İkinan.

1 †Iou Pol. Iou aposol riti. Nərmama me həpkəkweın mhə iou mə takowok i. İərmama riti rəpwəh nuvehi utəien iou, mətə İesu Kristo mine səvənhi Tata Kumwesən sə rino rətui mwi ia nemhəien səvənhi, irau nəha krouvehi utə iou. ² Iou mine piəvmiaha me nepwin kimaha mınraha ia kwopun i iahamrai nəkukuə i rauvehe tukumiaha nakalasia me fwe profens nəha Kalesia. ³ ††Nəfwakiien səiou mə Kumwesən tata səkitaha mine İesu Kristo İərimənu səkitaha trouəriari pehe namasanien mine nəmərinuien m kimiaha. ⁴ †İesu rınəsəni nimiruien səvənhi memhə ti noien ərəha me səkitaha. In rino iamınha irə mə truevehi raka kitaha ia nitətə ərəha i samarə irə ipwet mine. In remhə mesi pen nəkwai Kumwesən Tata səkitaha. ⁵ Pwəh nəgnəginien revən tukwe ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iamınhi.

Nægkiariien amasan sə ro nıpərhienien kuatia a

⁶ Iou iakərkərinari ia kimiaha ti nəri nə mə Kumwesən rınəkweın kimiaha mə tihəuvehe mharə tegin namasanien səvəi Kristo, mətə nəpın ouihi a rukurau, nənə kimiaha hiəuvei pen təkutamiaha min, mamhəuvən ti nəgkiariien amasan riti mwi. ⁷ ††İakini iamınhi irə mətə nəgkiariien amasan riti mwi riwən. Nægkiariien amasan sə ro nıpərhienien kuatia a. Mətə nərmama nepwin nəha ikin kamho kimiaha hiamhekır pik. Irəha hokeikei mə tuhəuvsini nəgkiariien amasan səvəi Kristo ruvehe nəgkiariien əpə riti. ⁸ ††Mətə iakani pehe tukumiaha i trini mınuə kimaha riti uə agelo riti sə ruku pen ia neiai trəvisau pehe m kimiaha nəgkiari-

ien amasan riti ropə ia nəgkiariien amasan nəha iahənəvisau raka m kimiaha i, pwəh iərmama nəha revən ia napw. ⁹ Kimaha iahəuvəni raka nəgkiariien i tukumiaha fwe kupwən, nənə təkwtəkwuni takini mwi. Trini mınuə iərmama riti raməvisau m kimiaha nəgkiariien amasan riti ropə ia nəgkiariien amasan nəha hiəuvəuvehi raka, pwəh iərmama nəha revən ia napw. ¹⁰ ††Kimiaha hiaməfətərig irə? İpwet mine iakaməmwur mə sin trəkweın amasan ia nirak, iərmama uə Kumwesən? Rerimäha ramrhi mə iakaməmwur ti nəfe, mə tako nərmama rerınraha ragien tukw iou uə? Trini mınuə iakaməmwur ihi mə tako nərmama rerınraha ragien tukw iou rıpkə mhə iou pərhien iərmama riti sə iakamo tukwini nari m Kristo.

Pol ramini irapw mə kinəfo irə ruvehe mo aposol riti

¹¹ ††Piak me, iakokeikei mə kimiaha tihəukurən nəri. Nægkiariien amasan i iakinəvisau m kimiaha rıpkə mhə nəvisaiuen səvəi iərmama. ¹² †İapkuvehi mhə ruku pen ti iərmama riti. İərmama riti rıpkahatən mhə iou irə. Mətə iakiməuvehi ia nəpın nəha İesu Kristo rier pehe tukw iou. ¹³ ††Kimiaha hiəuvəregi raka noien səiou sə iakinəfo irə kupwən ia nəpın nəha iakinaməfwaki ihi ia nəfwakiien səvəi nəkur Isrel. İakinamometə pik nakalasia me səvəi Kumwesən, mamousari mə takouraha irəha. ¹⁴ ††İa nəpın nəha iakinauvehe mamskai ia nəfwakiien səvəi nəkur Isrel məpi raka iou me nepwin ti nəri nə mə iakamousari pik mamesi pen narəien nəha kaha kupwən me səiou həməuvei pehe. ¹⁵ ††Mətə Kumwesən sə ruvərfi raka iou fwe ia tipwi mama

† 1:1 Kal 1:11-12 †† 1:3 Rom 1:7, Fil 1:2 † 1:4 Kal 2:20, 1Tim 2:6, Taet 2:14, 1Jon 5:19 †† 1:7 Wok Me 15:1,24 †† 1:8 1Kor 16:22

††† 1:10 1Tes 2:4 ††† 1:11 Mat 16:17 † 1:12 Kal 1:1 †† 1:13 Wok Me 8:3 ††† 1:14 Wok Me 22:3 †† 1:15 Aes 49:1, Jer 1:5, Rom 1:1

səiou, in rəkwein iou, ti nəri nə mə rerin ramasan tukw iou. ¹⁶†Nəpin rəkwein iou irə, rerin ragien ti nəsənien iou iakətə Tini mə takəvisau irapw nəgkiariien amasan səvənhi m nərmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel. Nənə nəpin iakətoni Tini, təkwtəkwuni a iapkevən mhə ti iərmama riti mə trahātən iou. ¹⁷Iapkevən mhə fwe Jerusalem mə takətoni nərmama me nəha haməkupwən ia nirak mho irəha aposol me. Mətə iakier mevən fwe tənə nəha Arepia. Kurirə irə iakrərig mwi mevən fwe Tamaskes. ¹⁸††Nəpin nuk kahar rukurau, nənə iakutə pen fwe Jerusalem mə takətoni Pita. Iakuvehi nəfwakiien kəru fwe ikin kimrau min. ¹⁹‡Mətə iapkətoni mhə aposol me nepwin mwi, Jemes əpa, piəvi Iərimənu səkitaha. ²⁰(Nəgkiariien i iakamrai rauvehe tukumiāha ia nəmri Kumwesən iakəpwəh neikuəien irə.) ²¹††Nəpin iakier ia Jerusalem, iakevən fwe ia kwopun me ia profens mi nəha Siria mine Silisia. ²²Ia nəpin nəha, nakalasia me səvəi Kristo ia tənə Jutia həkətə raka mhə iou, mhəreirei ihi iou. ²³Kamhəregi a nərmama me kamhəvisau iaminihi mə, “Iəmə i kupwən ramometə kitaha, təkwtəkwuni raməvisau irapw nahatətəien səkitaha sə kupwən ramousari mə trouaha.” ²⁴Nənə irəha həgnəgini Kumwesən tukwe iou.

Pol revən mægkiari irəha aposol me nepwin fwe Jerusalem

2 ††Nəpin nuk fotin rukurau, iakutə pen fwe Jerusalem kimrau Panapas. Iakiri mwi Taetas ruvehe kimrahar min. ²Iakutə pen iaminihi ti nəri nə mə Kumwesən rinahātən raka iou iakinətoni mə takaməkeikei mevən. Nənə iakevən mətəni nəmə asori me səvəi nakalasia me. Nəpin kimaha əpa, iakini pen amasan ti nirəha i nəgkiariien amasan səiou sə iakamini irapw ti nərmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel. Iakamo iaminihi irə ti nəri nə mə iakəpwəh nokeikeien mə narimnari me səməme iakamo mine iakino raka, iakamo auər a. ³††Ia nəpin nəha Taetas kimrau min. Nipərhiēnien in iəmə Kris, mətə irəha həpwəh niniiēn mə tukaməkeikei kuvehi ninhum min. ⁴†††Mətə noien səvəi nuvehiēn ninhum m iərmama kimaha iahəgkiari irə ti nəri nə mə nərmama me nepwin kamhəkurirə afafa kitaha, mamheikuə mə irəha piəvtaha me. Irəha həuvehe mamhətə afafa kitaha, ti nəri nə mə Iesu Kristo rineivinari ia kitaha. Nənə hokeikei mə tuhətoni mə saməfarə irə. Irəha hənua tuhəsisəg mwi kitaha ia natuakəmien me səvənraha. ⁵Mətə kimaha iahəpwəh nəsəni ananien irəha mə tuhasori ia kimaha, ti nəri nə mə iahokeikei mə nəgkiariien amasan i sə ro nipərhiēnien trarə amasan tukumiāha mamevən.

⁶§Ia nəpin nəha, nərmama nepwin fwe ikin kani irəha mə nəmə asori me. (Mə irəha hasori mhəfo pen irə, mətə iakəpwəh nətərig penien irə. Iou iakukurən mə Kumwesən ramo rəmnəmwhən a ia nərmama me

pam.) Nəmə asori me nəha həpwəh niniiēn nəgkiariien riti mhəripin pen ia nəgkiariien amasan sə iakaməvisau irapw i. ⁷§†Irəha həkpo mhə iaminihi irə, mətə hətə sas mə Kumwesən rəmri pehe nəgkiariien amasan səvənhi ia ti page rəgik mə takəvisau irapw irə rəmevən ti nərmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel. Noien nəha Kumwesən ro miou rəmwhən a mwi sə rino raka m Pita. Pita nəha raməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən rəmevən ti nəkur Isrel. ⁸Nəmə asori me nəha hətə sas mə Kumwesən rama-situ ia kimrau pəri ia wok mi nəha iarauo. Ramasitu ia Pita ia wok səvənhi sə in ramo in aposol riti səvəi nəkur Isrel, mamasitu mwi ia nirak ia wok səiou sə iakamo iou aposol riti səvəi nərmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel. ⁹§††Nənə Jemes, mine Pita, mine Jon, iəmə mirəhar nəha kani irəhar mə pos me səvəi nimwəfwaki, nəpin irəhar harənətə Kumwesən rama-situ ia nirak ia namasanien səvənhi, harosə pehe rəginrahar mwatuk m kimrau Panapas rəmwhən mə kimaha kusen kuatia. Nənə kimaha pam iahəsəni mə tahəuai kimaha me. Kimrau Panapas tarouevən rouəvisau m nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel, nənə irəha tuhəuvən mhəvisau m nəkur Isrel. ¹⁰§†Mətə nəgkiariien kuatia a həməni pehe tukumrau i mə rerimrau tramrhi nərmama me nautə səvənraha riwən, iarouasitu ia nirəha. Mətə nəri nəha iakinətə raka takaməkeikei mo. Rerik ragien tukwe.

Pol rəgkiari skai m Pita

¹¹Mətə nəpin Pita ruvehe ia Antiok, iakərər ia nənimen, mægkiari skai min, ti nəri nə mə ramo noien riti rəpwəh nəmwhēnien. ¹²§††Nəpin riməuvehe vi a ia Antiok, raməni pəri nari irəha piəvtaha me səməme rīpko mhə irəha nəkur Isrel. Mətə kurirə irə Jemes rərhi nərmama nepwin həuvehe. Nəpin hapirapw, Pita rīnaməpwəh nəni pəriēn nari irəha nərmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel, nənə minamərər əpə ia nirəha. In ro iaminihi irə ti nəri nə mə rehekir nəkur Isrel me nəha səməme kamhəni mə nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel tuhaməkeikei mhəuvən kuvehi ninhum minraha ti Loa səvəi Moses. ¹³Nənə piəvtaha me nepwin səməme irəha nəkur Isrel həhekir mwi, mhəkurirə ia Pita ia noien nəha ramo. Panapas mwi in rehekir, mukurirə irəha. ¹⁴Mətə nəpin iakətoni mə irəha həkəsi pen mhə nəgkiariien amasan sə ro nipərhiēnien, iakəgkiari skai m Pita ia nəmrinraha pam. Iakini pen tukwe in mə, “Pita. Ik iəmə Isrel, mətə ikinəpwəh raka narəien səvəi nəkur Isrel, mamarə ia narəien səvəi nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel. Ro iaminihi irə rəfo təkwtəkwuni ikamərhiərhi nərmama me i rīpko mhə irəha nəkur Isrel mə tuharə ia narəien səvəi nəkur Isrel? ¹⁵Ia nətuiēn səkrau krinouətui pehe iəmə Isrel mi. Rīpko mhə krau iərmama mi səvəi kwənək-wus əpə riti sə nəkur Isrel kamhəni mə kwənək-wus səvəi nəkur ərəha me. ¹⁶§†Mətə krau krouukurən mə

† 1:16 Wok Me 9:3-6, Kal 2:7 †† 1:18 Jon 1:42, Wok Me 9:26
‡ 1:19 Mat 13:55 †† 1:21 Wok Me 9:30 †† 2:1 Wok Me 15:2
††† 2:3 Wok Me 16:3 ††† 2:4 Kal 1:7, Kal 5:1, 13 § 2:6 Wok Me 10:34

§† 2:7 Wok Me 22:21 §†† 2:9 Jon 1:42 §‡ 2:10 Wok Me 11:29-30 §†† 2:12 Wok Me 11:3 §† 2:16 Wok Me 15:10-11, Rom 3:20-28, Rom 4:5, 11:6, Kal 3:11

iærmama sã ramesi pen Loa sãvæi nækur Isrel ripkatukwatak watak mhã ia næmri Kumwesån, mætã iærmama sã ramahatætã ia Iesu Kristo, in æpa næ ratukwatak watak ia nænimen. [†] Nætærigien næha rino mæ kitaha mwi nækur Isrel sæni nipærhienien ia Iesu Kristo. Kitaha samahatætã ia Kristo ti næri næ mæ noien iamĩnhi irã tro kitaha satukwatak watak ia næmri Kumwesån. Mætã sãpkætigithe mhã ia nesi penien Loa, ti næri næ mæ iærmama riti riwån ko ruvehe matukwatak watak ia næmri Kumwesån næpin ramesi pen Loa. ¹⁷ Kitaha i nækur Isrel sãuvæuvehe raka ti Iesu mæ in tro kitaha satukwatak watak ia næmri Kumwesån. Mætã mæ kitaha sætoni mæ kitaha nækur ærãha ræmwhen ia nærmama ripko mhã irãha nækur Isrel, rãfo irã? Kristo ro kitaha sãuvehe nærmama kamho noien ærãha? Rekãm! ¹⁸ Mætã trini minuã iakuvrhækin mwi Loa næha sã fwe kupwån iakineitehi, noien næha iakamo ramahatæn pen mæ pærhien iou iærmama sã iakamæruui Loa. ¹⁹ ^{††} Ia nikaren sãvæi Loa, iakuvamhã raka. Loa næha rousi æpune iou. Nænã ti næri næ mæ iakuvamhã raka ia nikaren sãvæi Loa, iakukuræn nimiruuien ia nikaren sãvæi Kumwesån. Ræmwhen mæ kinæruui tæri ni pen iou ia nei kamarkuauui kimrau Kristo. ²⁰ [†] Ripko mhã iou iakamiru tækwætækwuni, mætã Kristo ramiru ia nirak. Nimiruuien sã iakamarã irã tækwætækwuni ia tiprænã i, iakamarã irã, mamahatætã ia Tini Kumwesån. In rokeikei iou memhã tukw iou. ²¹ Ko iapkærarki mhã namasanien i sãvæi Kumwesån sã ruvei pehe miou. Trini minuã Loa in suatuk iærmama tresi pen ti nuveheien matukwatak watak ia næmri Kumwesån, ro iamĩnhi irã Kristo remhã auær a.”

Sin ro nifeifeien ro nækur Kalesia hætã wau ia nægkiariien pærhien?

3 Nækur Kalesia, kimiaha hiamarmæri! Kinævisau raka Iesu Kristo m kimiaha ræmwhen hianætoni ia næmrĩmiaha mæ remhã ia nei kamarkuauui. Mætã nisimã næha hãno nifeifeien mhãuvehi raka kimiaha? ² Iakuã takæres næresien riti tukumiaha i. Fwe kupwån, næpin hiãuvehe vi a mhãuvehi Nænĩmwĩn Ikinan, hiãmo næfe noien ro Kumwesån ruvei pehe Nænĩmwĩn næha m kimiaha? Rosi hiamesi pen Loa sãvænhi uã? Kimiaha hiãukuræn mæ ripko mhã iamĩnhi. Mætã kimiaha hiãregi nægkiariien amasan sãvænhi, mhãni nipærhienien irã, ro pen Kumwesån ruvei pehe Nænĩmwĩn sãvænhi m kimiaha. ³ Rãfo kimiaha hiamarmæri iamĩnhi irã? Fwe kupwån, næpin hiãuvehe vi a mhãhatætã ia Iesu, hiamætigithe ia niskaiien sãvæi Nænĩmwĩn Ikinan. Mætã rãfo næha tækwætækwuni, ko hiãuvehe mhatukwatak watak ia niskaiien atukw sækimiahã? ⁴ Mætã rãfo ia næmisæien me hæpik hiãuværegi raka ti Iesu? Hiamæregi auær a uã? ⁵ Kumwesån sã rauvei pehe Nænĩmwĩn Ikinan m kimiaha, nænã mamõ nimtætien me ia næmrĩmiaha, in ramo noien me næha ti

[†] Suatuk riti mwi ti niniiien nægkiariien næha ia vas 16 in i mæ “Mætã krau kroukuræn mæ iærmama ripkatukwatak watak mhã ia næmri Kumwesån ia nesi penien Loa, mætã nahatætæien ia Iesu Kristo ramo in ratukwatak watak ia nænimen.” ^{††} 2:19 Rom 7:6 [‡] 2:20 Jon 13:1, Kal 1:4

næfe? Ti næri næ mæ hiamesi pen Loa? Rekãm! Mætã in ramo noien me næha ti næri næ mæ næpin hiãregi nægkiariien amasan sãvæi Iesu, hiãni nipærhienien irã. ⁶ ^{††} Rerĩmiaha tramrhi Epraham fwe kupwån. Nækukuã Ikinan rani mæ Epraham “rini nipærhienien ia Kumwesån. Nænã ti næri næ mæ in rahatætã iamĩnhi, Kumwesån rætã in mæ in ratukwatak watak ia nænimen.” ⁷ Ro pen kimiaha tihamækeikei mhãukuræn mæ nærmama sãmæme kamhahatætã, irãha næha nipwnæti Epraham me. ⁸ Nækukuã Ikinan ruvæni raka fwe kupwån mæ Kumwesån trini nærmama i ripko mhã irãha nækur Isrel mæ irãha hatukwatak watak ia nænimen ti næri næ mæ kamhahatætã irã. Næpin noien næha ripkuvehe mhã ihi, Nækukuã Ikinan rinævisau pen nægkiariien amasan i m Epraham. Rini mæ, “Nærmama ia tænmætænã me pam tuhãuvehi namasanien sæiou trucku pen ia kwånækwus sæim.” ⁹ Ro iamĩnhi irã sætoni mæ Kumwesån ramækwein amasan ia nærmama sãmæme kamhahatætã irã ræmwhen ramækwein amasan ia Epraham ti næri næ mæ Epraham ramahatætã irã. ¹⁰ ^{††} Mætã nærmama me pam sãmæme kamhætigithe ia nesi penien Loa mæ tro irãha hatukwatak watak ia næmri Kumwesån, Kumwesån ramækwein ærãha ia nirãha. Iakani iamĩnhi irã ti næri næ mæ nægkiariien i sã kimærai pen ia Nækukuã Ikinan ræuiui irãha. Rini mæ, “Kumwesån trækwein ærãha ia nærmama me pam hæpko mhã narimnari me pam kimærai pen ia nækukuã sãvæi Loa.” ¹¹ ^{††} Nænã ruvehe minõ nukurænien i ti nærmama mæ iærmama riti riwån ko resi pen Loa nænã muvehe matukwatak watak ia næmri Kumwesån. Rino nukurænien i ti næri næ mæ Nækukuã Ikinan rani mæ, “Iærmama sã ratukwatak watak ia næmri Kumwesån ia nahatætæien sãvænhi, in truvehi nimiruuien.”

¹² ^{††} Mætã Loa in ropã ia nahatætæien. Iakani iamĩnhi irã ti næri næ mæ Loa rani mæ, “Iærmama sã ramo narimnari me pam næha Loa rani truvehi nimiruuien irã.”

¹³ [§] Mætã Kristo ruvæfi raka nari ia kitaha. Loa næha ko ripkækwein ærãha mhã mwi ia kitaha, ti næri næ mæ Iesu rimãuvehi tæmwkitaha, muvehe mo in iærmama sã Kumwesån ramækwein ærãha irã. Ræmwhen ia nægkiariien i kimærai pen ia Nækukuã Ikinan rani mæ, “Trini minuã kousi æpune iærmama riti nipwran rægher ia nei, ramahatæn pen mæ Kumwesån ramækwein ærãha irã.” ¹⁴ Mætã tækwætækwuni, ti næri næ mæ Iesu Kristo remhã iamĩnhi, namasanien sã Kumwesån rimãuvei pen m Epraham ko ruvehe ti nærmama ripko mhã irãha nækur Isrel. Ti næri næ mæ kitaha samahatætã ia Iesu, sæukuræn nuvehien Nænĩmwĩn næha Kumwesån ruvæni raka mæ truvei pehe m kitaha.

Promes mine Loa

¹⁵ Piak me, iakuã takini noien riti sækitaha nærmama, mahatæn næri næha iakamægkiari irã. Næpin iærmama kærurouari sun nægkiariien riti nænã rouærihi nipækætukwe, ræknekin ti iærmama riti mæ trifi nipækã sãvæn-

^{††} 3:6 Rom 4:3 [‡] 3:10 Dut 27:26 ^{†††} 3:11 Rom 1:17, Kal 2:16 ^{†††} 3:12 Rom 10:5 [§] 3:13 Rom 8:3, 2Kor 5:21, Kal 4:5, Dut 21:23

rau, mærihi atukw a sævænhi riti. ¹⁶ †Fwe kupwæn, Kumwesæn rino promes me sævænhi m Epraham mine mwipwini. Kumwesæn ræpwæh niniien mæ ramo promes me sævænhi m Epraham mine "nimwipwini me." Nægkiariien i mæ "Nimwipwini me" ramini nærma-ma hæpik. Mætæ Kumwesæn rini mæ ramo promes me sævænhi m Epraham "mine mwipwini." Nægkiariien i "mwipwini" ramini iærmama kuation. Mwipwi Epraham næha Kumwesæn rægkiari iræ in næ Kristo. ¹⁷ ††Nipwrai nægkiariien sæiou ro iaminihi: Fwe kupwæn, Kumwesæn rino promes riti sævænhi m Epraham, maræ mini mwi mæ nægkiariien næha sævænhi tramækeikei mukuæ. Næpin nuk fo-hantret-toti rukurau, nænæ Loa ruvehe. Mætæ Loa næha ko ripkousi æragrægi mhæ promes næha Kumwesæn rinæmri raka m Epraham fwe kupwæn. ¹⁸ †Trini minuæ kitaha samæuvehi narimnari me sæ Kumwesæn rauvei pehe ti næri næ mæ samesi pen Loa, noien næha ramahatæn pen mæ promes næha sævæi Kumwesæn ruvehe muvæiwæn. Nænæ ko sæpkuvehi mhæ narimnari me næha ruku pen ti promes næha. Mætæ Epraham ruvehi narimnari me næha Kumwesæn rimæuvei pen min ti næri næ mæ Kumwesæn rino promes mæ tro iaminihi.

Kumwesæn rimæuvei pehe Loa ti næfe?

¹⁹ ††Ro iaminihi iræ Kumwesæn rimæuvei pehe Loa ti næfe? Ti næri næ mæ nærmama kamho noien æræha me, ro pen in riripin pen Loa ia promes sævænhi, mæ Loa tramæmak meste mwipwi Epraham sæ promes sævænhi rinægkiari iræ truvehe. Næpin Loa ruvehe iræ, nagelo me hæuvei pen m Moses, nænæ kimaha ia hæuvehi ia rægi Moses, iæmæ sæ ramærer ia nimwrhenhi Kumwesæn mine kimaha. ²⁰ Mætæ iærmama sæ ramærer ia nimwrhenhi iærmama kæru iaminiha iræ mæ truvi simwin irau, ripko mhæ sævæi iærmama kuation næ in, mætæ Kumwesæn in kuation a.

²¹ ††Ro iaminihi iræ kitaha tsægkiari ia narimnari me i mhæfni iræ? Loa sævæi Kumwesæn ræræha mætæ promes me sævæi Kumwesæn hamasan? Rekæm, kitaha ko sæpkini mhæ iaminihi iræ. Trini minuæ Kumwesæn rimæuvei pehe loa riti sæ rukuræn nuvei peheien nimiruuen, kitaha tsesi pen loa næha nænæ mhæuvehe mhatukwatukw ia næmri Kumwesæn. ²² ††Mætæ ripko mhæ iaminihi iræ. Nækukuæ Ikinan rani mæ noien æræha ræuiui nærmama me pam, mærihi tæriini iræha. Ro iaminihi iræ narimnari me pam Kumwesæn rino promes mæ truvei pehe m kitaha, kitaha sæukuræn nuvehien ti næri næ mæ sæni nipærhienien ia Iesu Kristo. ²³ ††Fwe kupwæn, næpin Kristo ripkuvehe mhæ ihi mæ tsahatætæ iræ, kitaha samaræ tegin Loa sævæi Moses. Loa næha ramækwætæmhiri kitaha. Ræmwhen mæ samaræ ia kalapus mamheitenhi mheste Kristo tripkier pehe tukutaha mæ tsahatætæ iræ. ²⁴ †Fwe kupwæn, Loa næha rasori ia kitaha, mamætui tukutaha. Sænamaræ tegin Loa næha meste Kristo ruvehe. Nænæ næpin Kristo ruvehe, kitaha

† 3:16 Wok Me 7:5 †† 3:17 Eks 12:40 † 3:18 Rom 4:14, 11:6 †† 3:19 Rom 5:20, Wok Me 7:38 †† 3:21 Rom 8:2-4 ††† 3:22 Rom 3:9-19, Rom 11:32 ††† 3:23 Kal 4:3 † 3:24 Rom 10:4

sahatætæ iræ mæ tsæuvehe mhatukwatukw ia næmri Kumwesæn. ²⁵ Mætæ tækwætækwuni næha, ti næri næ mæ Kristo ruvæuvehe raka, nænæ samahatætæ iræ, sæpkaræ tegin mhæ Loa. ²⁶ ††Iakani iaminihi iræ ti næri næ mæ kimi-aha pam næ nipwnæti Kumwesæn me ti næri næ mæ hiamahatætæ ia Iesu Kristo. ²⁷ ††Kimiaha pam sæ hiæno raka paptæes mæ tihæuvehe mho kuation kimiaha Kristo, hiæuvæuvehi raka Kristo ræmwhen hiamarkahu karkahu. ²⁸ ††Nænæ tækwætækwuni ripko mhæ kimiaha nepwin nækur Isrel mine nepwin ripko mhæ nækur Isrel. Ripko mhæ kimiaha nepwin nærmama sæmæme hi-amo slef mine nepwin hiæpko mhæ slef. Ripko mhæ kimiaha nepwin nipran mine nepwin nærman. Iakini iaminihi iræ ti næri næ mæ kimiaha pam kuation a ia Iesu Kristo. ²⁹ ††Trini minuæ sævæi Kristo næ kimiaha, nipwnæti Epraham me næ kimiaha. Kimiaha næ nækwærhakwæra mæ tihæuvehi narimnari amasan me næha Kumwesæn rino raka promes mæ truvei pen m Epraham.

Kimiaha næ nipwnæti Kumwesæn me

4 Nipwrai nægkiariien sæiou ro iaminihi iræ. Næpin iærmama remhæ, nautæ me pam sævænhi sævæi tini. Mætæ trini minuæ tini ramouhi ihi, ko in ripkasori mhæ ia nautæ me næha, mætæ in ræmwhen a ia slef. ² Næpin ramouhi ihi traræ tegin næmæ asori me nepwin. Iræha tuhætui amasan ti nautæ sævænhi meste næpin næha tata sævænhi rimæni. ³ ††Ræmwhen a mwi ia kitaha. Næpin sænamækwærhakwæra ihi samaræ tegin nænimwin me i iræha nukune noien me sævæi tæprænæ i. Iræha kamhærimænu ia kitaha sæmwhen ia slef me. ⁴ Mætæ næpin atukwatukw næha Kumwesæn rimæni ruvehe, nænæ in rærihi pehe Tini. Pran riti ræræhi. Rætui pehe, maræ tegin Loa sævæi Moses, ⁵ ††mæ in træræku raka sæmæme kamharæ tegin Loa næha. Kumwesæn ro iaminihi iræ mæ tresi kitaha sæuvehe mho nipwnætin me. ⁶ ††Ti næri næ mæ nipwnætin me i kitaha, rærihi pehe Nænimwin sævæi Tini ruvehe mamaræ ia reritaha. Ia Nænimwin næha kitaha samækwæin Kumwesæn mæ, "Rimimaha, Tata!" ⁷ ††Ro iaminihi iræ ripko mhæ kimiaha hiamo ihi slef ia kimiaha, mætæ kimiaha nipwnæti Kumwesæn me. Ti næri næ mæ kimiaha nipwnæti Kumwesæn me, ro pen Kumwesæn truvei pehe m kimiaha narimnari me næha rimæni mæ truvei pen m nipwnætin me.

Pol rerin ræpou ti nækur Kalesia

⁸ ††Fwe kupwæn, næpin kimiaha hiamreirei Kumwesæn, hiæmwhen ia slef me sævæi Kumwesæn eikuæ me. ⁹ Mætæ tækwætækwuni næha hiæuvæuvehe mhæuvæukuræn raka Kumwesæn, uæ ramasan mwi iakini mæ tækwætækwuni Kumwesæn ruvæukuræn raka kimiaha. Mætæ ræfo hiamrærig mwi ti nænimwin me i iræha nukune naræien kupwæn sækimiaha. Iræha

† 3:26 Jon 1:12 †† 3:27 Rom 6:3, 13:14 †† 3:28 Rom 10:12, 1Kor 12:13 ††† 3:29 Rom 4:13 †† 4:3 Kal 3:23, Kol 2:20 †† 4:5 Kal 3:13 ††† 4:6 Rom 8:15-16 ††† 4:7 Rom 8:17, Kal 3:29 ††† 4:8 1Kor 8:4-6

nägsenraha riwän. Ho näri auär a. Hiökeikei mä ti-hämwhen mwi ia slef me sävänraha uä? ¹⁰ †Hiamäsiäi näpin ikinan me, mine mäkwä me, mine nuk me. ¹¹ †Iakamhekür tukumiaha. Rosi iakinämwur auär a ia kimiaha uä? ¹² ††Piak me, iakase kimiaha mä ti-hamäkeikei mhäuvehi noien säiou. Hätä ro. Iakuväu-vehi raka noien säkimiaha. Kimiaha hiäuväukurän raka mä fwe kupwän iakimäuvehe tukumiaha ti näri nä mä nemhäien riti rarä ia nipwrak. Ia näpin näha iakimäkupwän mävisau irapw nägkiariien amasan säväi Iesu m kimiaha. Mätä kimiaha hiäpko mhä nämisäien miou. ¹⁴ †Nipärhienien nemhäien säiou riskai, hiamarkut pik irä, mätä hiäpwäh nämwäkiien iou tukwe, uä hiäpkärhi irapw mhä iou, rekäm. Hiäuvehi puvnimwä pehe iou rämwhen ia iou agelo riti säväi Kumwesän, uä iou näha Iesu Kristo. ¹⁵ †Ia näpin näha rerimäha ragien pik. Mätä nagienien näha säkimiaha ruväuäku? Iakani pehe tukumiaha i mä pärhien fwe kupwän trini minuä rimäru tukumiaha, hiäpkukumwiri raka a nänimemiaha mhäuvei pehe miou iakomasan säiou irä. ¹⁶ †Mätä räfo näha täkwätäkwuni? Rosi ti näri nä mä iakamini pehe tukumiaha i nägkiariien pärhien hiamämwäki iou tukwe uä? ¹⁷ †Närmama me näha kamhämwur pik tukumiaha, mätä häpko mhä ti näri amasan riti. Iräha hokeikei mä tuhävi raka kimiaha mä tihämämwur äpa ti niräha. ¹⁸ †Ramasan mä hi-amämwur ti noien narimnari me, mätä tihämäkeikei mhämwur ti noien amasan. Nägkiariien näha ro nipärhienien ia näpin me, näri auär a mä samarä kitaha miou uä säpkarä mhä kitaha miou. ¹⁹ †Näkwärhakwäha me säiou. Iakregi iakamämisä pik mwi tukumiaha rämwhen ia pran täkutan ramämisä mä trärähi iäkunouih. Takregi iamihni meste kimiaha tihäuvehi noien atukwatukw säväi Kristo ia nimiruien säkimiaha. ²⁰ †Ko ramo kitaha m kimiaha näha täkwätäkwuni, nänä ko iäpkägkiari skai mhä m kimiaha. Mätä iou iakamarä isipwän, iakreirei mä takäfo masitu ia kimiaha.

Pol rusipekin ia Heka mine Sera

²¹ †Kimiaha sämäme hiökeikei mä tiharä tegin Loa säväi Moses, tiho mhäni pehe ro tukw iou i. Hiäuväregi raka näfe Loa näha rani uä rekäm? ²² ††Kimäräi pen iamihni mä Epraham tini käru iärman. Pran sä in slef rärähi riti, nänä pran sä ripko mhä in slef rärähi riti. ²³ ††Tini slef rätui rämwhen ia näkwärhakwäha me nepwän a. Mätä tini präni näha ripko mhä in slef rätui ti näri nä mä Kumwesän rino promes iamihna irä ia präni näha. ²⁴ ††Nägkiariien näha ro nipärhienien irä, mätä ramasan mä iakusipekin irä. Präni mi näha käru krouämwhen ia nägkiariien käru Kumwesän rinärähi tärini äknekän. Präni näha Heka rämwhen ia Loa säväi Moses sä Kumwesän rimäuvei pen fwe täkuär Sinae. Loa näha ramärähi näkwärhakwäha, mätä iräha slef me. ²⁵ †Heka rämwhen ia täkuär Sinae fwe Arepia, mämwhen mwi ia taon näha Jerusalem ipwet mine, ti

† 4:10 Rom 14:5, Kol 2:16 †† 4:12-13 1Kor 2:3 † 4:16 Amos 5:10 †† 4:22 Jen 16:15, 21:2 †† 4:23 Rom 9:7-9 ††† 4:24 Rom 8:15, Kal 5:1

näri nä mä taon näha ro slef irä, nänä näkwärhakwäha me sävänhi iräha mwi slef me. ²⁶ †††Mätä Jerusalem näha fwe ia neiai rämwhen ia präni näha ripko mhä in slef. Nänä in nä mama säkitaha. ²⁷ †Rämwhen ia nägkiariien i kimäräi pen ia Näkukuä Ikinan rani mä, "Agien, pran sä ipkäwähakwen mhä! Äkwein äpwämwis, magien, pran sä ipkämisä raka mhä ti näpärhien iäkunouih! Näkwärhakwäha me säväi präni näha kinäpwäh in, tuhäpik mhäpi raka näkwärhakwäha me säväi präni sä sävänhi fwe iärman." ²⁸ ††Piak me, kimiaha nä nipwnäti Kumwesän me. Hiämwhen ia Aesak, iäkunouih sä rinätui ti näri nä mä Kumwesän rino promes mä tro iamihni. ²⁹ †Mätä fwe kupwän, iäkunouih näha Ismael sä rinätui rämwhen ia näkwärhakwäha me nepwän, ramometä iäkunouih näha Aesak sä rinätui ia niskaiien säväi Nänimwän säväi Kumwesän. Rämwhen a mwi ipwet mine. ³⁰ ††Mätä Näkukuä Ikinan ramäfni irä? Rani mä, "Ärhi irapw präni näha in slef irau tini, ti näri nä mä tini slef näha ko ripkiäpeki päri mhä nautä säväi tata sävänhi irau tini präni näha ripko mhä in slef." ³¹ †††Ro pen, piak me, ripko mhä kitaha nipwnäti präni näha in slef, mätä kitaha nipwnäti präni näha ripko mhä in slef.

5 †††Kristo rineivi raka nari ia kitaha. In rino noien näha mä nari riti träpwäh näsisägien mwi kitaha. Ro iamihni irä kimiaha tihämäkeikei mhärer äknekän, mhäpwäh näsenien Loa näha räkwätämhiri kimiaha hiäuvehe mwi mho slef ia kimiaha.

² †Häregi ro, iou Pol iakani pehe tukumiaha i, trini minuä hiäseni kuvehi ninhum m kimiaha ti Loa näha, nemhäien säväi Kristo tripkasitu anan mhä ia kimiaha. ³ †Iakuä takini irapw mwi tukumiaha i. Trini minuä iärman riti räseni kuvehi ninhum min ti Loa näha, in tramäkeikei mesi pen pam näfe Loa näha rani. ⁴ †Ik sä ikuä tikesi pen Loa näha mä tikuvehe matukwatukw ia nämri Kumwesän, kinäräi raka ik. Ikinäpwäh noien kuatia kimirau Kristo, minäpwäh namasanien säväi Kumwesän. ⁵ †Mätä kitaha i samärri pen äknekän nätäriegien säkitaha ia Kumwesän mä in tro kitaha satukwatukw ia nänimen ti näri nä mä samahatätä ia Kristo. Nänimwän Ikinan ramo kitaha sämäskai mä tsameitenhi meste näri näha trier irapw. ⁶ ††Näpin säu-vehe mho kuatia kitaha Iesu Kristo, näri auär a mä iär-mama riti kuvehi ninhum min uä kipkuvehi mhä ninhum min. Mätä näri asori kitaha tsamäkeikei mha-hatätä ia Iesu, nänä mhökeikei Kumwesän mine närmama me. ⁷ ††Fwe kupwän, kimiaha hiamaiu amasan. Sin rärer tukuahag kimiaha minise kimiaha mä tihäpwäh nesi penien nägkiariien sä ro nipärhienien? ⁸ †Noien näha ripkuku pen mhä ti Kumwesän sä ramäkwäin kimiaha. ⁹ ††Kimiaha tihämäsiari. "Yis ouih träsä bred asori räsi." ¹⁰ †††Mätä iou iäkätigite ia Iärimänu säkitaha mä nätäriegien säkimiaha tripkuvehe mhä mopä ia nätäriegien säiou. Iärmama näha rameikuä ia

††† 4:26 Hip 12:22, Rev 3:12, Rev 21:2, 10§ 4:28 Rom 9:7, Kal 3:29 †† 4:30 Jen 21:10, Jon 8:35 ††† 4:31 Kal 3:29 †† 5:1 Jon 8:32,36, Kal 2:4, 5:13, Wok Me 15:10 ††† 5:6 1Kor 7:19, Kal 6:15 †† 5:7 Kal 1:6 †† 5:9 1Kor 5:6 ††† 5:10 Kal 1:7, 2Kor 11:15

kimiaha, iou iakreirei mā in sin, mətə Kumwesən trəp-wīn noien ərəha səvənhi. ¹¹ †Piak me, hətərig ro, trīni mīnuə iakaməvisau ihi mā nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel tuhaməkeikei mhəuvən kuvehi ninhum mīnraha, rəfo nəkur Isrel kamhometə ihi iou? Trīni mīnuə iakaməvisau ihi nəkariien nəha, ko niemaha rīpkəpi mhə irəha. Mətə niemaha raməpi irəha tī nəri nə mā iakaməvisau irapw nemhəien səvəi Iesu ia nei kamarkuau. ¹² Nərmama me nəha səməme kamhəni mā tihaməkeikei mhəuvən kuvehi ninhum m kimiaha tī Loa, iakregi mā ko irəha hərəi raka mwatuk səvənraha, reri ragien!

¹³ ††Piak me, Kumwesən rīnəkwein raka kimiaha, mīneivi raka nari ia kimiaha. Mətə tihəpwəh nīnīien iamīnhi irə mā, “Loa nəha rəpwəh nəkwtəmhirīien iou, ro pen iakukurən noien narimnari me i noien ərəha səvəi nīpwrak rokeikei.” Kimiaha tihəpwəh nīnīien iamīnhi irə, mətə tihaməkeikei mho tukwini nari m kimiaha me, tī nəri nə mā hiokeikei kimiaha me. ¹⁴ †Nəkariien riti nəha ia Loa səvəi Moses rəuiui loa me pam. In i nəkariien i rani mā, “Tikaməkeikei mokeikei piam rəmwhen ikokeikei atukw a ik.” ¹⁵ Mətə trīni mīnuə hiamahiahi kimiaha me rəmwhen ia kuri me, tihaməsiari kamo hiouraha pam kimiaha me.

Nənimwīn Ikinan mīne noien ərəha səvəi nīpwrai iərmama

¹⁶ ††Mətə iakani pehe tukumiaha i mā tihaməkeikei mhəuvehi niskaiien səvəi Nənimwīn Ikinan mharə irə. Nəpīn hiamo iamīnhi irə tihəpko mhə narimnari me i noien ərəha səvəi nīpwramiaha rokeikei. ¹⁷ ††Iakani iamīnhi irə tī nəri nə mā noien ərəha səvəi nīpwrai iərmama rokeikei narimnari me səməme Nənimwīn Ikinan rəpwəh nokeikeien. Rəmwhen a mwi Nənimwīn Ikinan rokeikei narimnari me i noien ərəha səvəi nīpwrai iərmama rəpwəh nokeikeien. Noien ərəha səvəi nīpwrai iərmama mīne Nənimwīn Ikinan irau krouəm-wəki irau me. Ro pen rəknekīn tukumiaha mā tiho narimnari me hiokeikei mā tiho. ¹⁸ ††Mətə trīni mīnuə Nənimwīn Ikinan ramiri kimiaha, Loa nəha ko rīpkəkwtəmhirī mhə mwi kimiaha. ¹⁹ ††Nərmama me i noien ərəha səvəi nīpwrānraha ramiri irəha rīməru a tī nətōnīien. Irəha nərman mīne nīpran kamhəiri əp-napen irəha me. Irəha kamho noien me nepwīn həkemīk mīne nəfe nari nətərigien ərəha səvənraha rokeikei. ²⁰ Irəha kamhəfwaki m nənīmwi nari me, mamho nahak, mamhəm-wəki irəha me, mamhəvisə. Rerīnraha ramrhi ərəha irəha me. Niemaha raməpi irəha. Irəha kamhəfiūtə ia nīrəha me, mamho nərma-ma həm-wəki irəha me mhərai narəien səvənraha. ²¹ Rerīnraha ramakres. Irəha kamhənīmwi nənīmwiien skai mamhakonə irə, mamho lafet ərəha me, mamho mwi narimnari me nepwīn iamīnhi. Iou takini pehe tukumiaha i nəkariien i iakuvəni raka fwe kupwən. Nərmama səməme kamho noien iamīnha irə tuhəp-

† 5:11 1Kor 1:23 †† 5:13 1Tes 2:16 † 5:14 Mat 5:43, Rom 13:9 †† 5:16 Rom 8:4, Kal 5:25 †† 5:17 Rom 7:15-23, 1Tes 2:11 ††† 5:18 Rom 6:14, 8:14 ††† 5:19 1Kor 6:9-10

wəh nuvniwəien ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. ²² †Mətə nərmama səməme Nənimwīn Ikinan ramiri irəha həkukə kwənkwanraha sə ramasan me i. Irəha hokeikei nərmama. Rerīnraha ragien. Irəha kamharə ia nəmərīnuien, mamho nətərigien səvənraha rəpwəmwis. Rerīnraha ramasan tī nərmama. Irəha kamho noien amasan. Ia nəpīn me irəha kamhəkwtəmhirī əknekīn nəkariien səvənraha mīne nəfe həni mā tuho. ²³ †Noien səvənraha ramasan mərəpu. Irəha kamhəkoui atukw a irəha mā tuhəpko mhə noien ərəha. Loa riti rīwən raməsīsəg kimiaha mā tihəpwəh noien iamīnha irə. ²⁴ ††Nərmama me səvəi Iesu Kristo rəmwhen mā hənərui tərini pen raka noien ərəha səvəi nīpwrānraha mīne narimnari me nəha noien ərəha nəha rokeikei pīk ia nei kamarkuau. ²⁵ †Nənimwīn Ikinan rauvei pehe nīmīruien vi m kitaha. Ro iamīnhi irə pwəh səkurirə Nənimwīn nəha. ²⁶ ††Rərəha mā saməfiūtə ia kitaha me, uə samo niemaha m kitaha me, uə reritaha ramakres narimnari me səkītaha me.

Kimiaha tihəsitu ia kimiaha me

6 †Piak me, trīni mīnuə kimiaha riti rīmwei ia nərəhəien, kimiaha səməme hiəuvəskai ia Nənimwīn Ikinan tihaməkeikei mhəiri mərəu in, pwəh rīrərig mwi tī suatuk amasan. Mətə tihaməsiari kamo kimiaha mwi tihəregi noien ərəha ruvi nətərigien səkīmiaha mo kimiaha hiəmwei. ² †Tihəsitu ia kimiaha me mhəvrani nari pəmpəm me səkīmiaha me. Noien nəha tiho nənə mhesi pen nəkwei Kristo. ³ Rərəha mā iərmama auər a riti rerīn tramrhi atukw a in, mamīni iamīnhi irə mā, “Eh, iou iərmama riti.” Iərmama sə ramo noien nəha rameikuə atukw a irə. ⁴ ††Iərmama riti traməkeikei mətə sas əpa ia wok səvənhi mā rəmwhen. Mə wok səvənhi ramasan, rukurən nəfiūtə atukwien in tī səvənhi əpa wok. Mətə rərəha raməfiūtə atukw a in tī wok səvəi iərməpə. ⁵ ††Iakini iamīnhi tī nəri nə mā nərmama kuatia kuatia tuhaməkeikei mhətui amasan tī səvənraha wok. ⁶ †††Iərmama sə kamahatən in ia nəkariien səvəi Kumwesən, nəpīn ruvehi nari amasan riti, ramasan mā ruvehi pen nīpərīn m iahatən səvənhi.

Nəfe nuni nari iərmama trəpwei tresi əpa mwi nukwan

⁷ Kimiaha tihəpwəh neikuə atukwien ia kimiaha. Hiəkurən mā ko hiaris ia Kumwesən? Rekəm! Nəfe nuni nari iərmama trəpwei tresi əpa mwi nukwan. ⁸ Trīni mīnuə iərmama rəpwei noien ərəha sə nīpwrān rokeikei, noien nəha səvənhi truvei pen nukwan min, in nə iərmama nəha tremhə. Mətə trīni mīnuə iərmama rəpwei noien amasan sə Nənimwīn Ikinan rokeikei, Nənimwīn Ikinan truvei pen nukwan min, in nə nīmīruien rerin. ⁹ ††Kitaha tsaməkeikei mho noien amasan, mhəpwəh nəpouien irə, tī nəri nə mā tsesi

§ 5:22 Efes 5:9 † 5:23 1Tim 1:9 †† 5:24 Rom 6:6, Kol 3:5, 1Tes 2:11 † 5:25 Rom 8:4 †† 5:26 Fil 2:3 † 6:1 Mat 18:15, Jem 5:19 † 6:2 Rom 15:1 †† 6:4 1Kor 11:28 †† 6:5 Rom 14:12 †† 6:6 1Kor 9:11, 14 6:9 1Tes 3:13

nukwai noien naha samo ia napin atukwatukw savenhi. ¹⁰ Ro iamihhi irə, rino napin savenhi pwəh so noien amasan, mhasitu ia narmama me pam. Irənhə irə, tsaməkeikei mho iamihhi irə ia narmama me naha irəha piəvtaha me mine kitirimətaha me ti nəri nə mə irəha mwi kamhahatətə ia Iesu.

Nəgkiariien sampam

¹¹ Hətoni ro nukwai nəkukuə me i həpwinari. Iakrai atukw ia rəgik ia nəkukuə səkimiaha. ¹² †Nərmama me naha səməme kamhərhiərhi kimiaha mə tihəuvən kuvəhi ninhum m kimiaha ti Loa səvəi Moses, irəha kamho noien naha mə nəkur Isrel tuhəgnəgini irəha. Irəha həpwəh nokeikeiien mə nəkur Isrel tuhometə irəha, ro pen həpwəh nəvisaiien nemhəien səvəi Kristo ia nei kamarkuau. ¹³ Nərmama me naha səməme kuvəvəhi raka ninhum minraha ti Loa səvəi Moses, irəha mwi həpwəh nesi penien Loa naha. Mətə hokeikei mə tuhəvəvəhi ninhum m kimiaha, nənə

† 6:12 Kal 5:11, Fil 3:18

kurirə irə tuhəfiəutə ia nirəha ia nəmri nəkur Isrel ti noien naha kino ia nipwramiaha. ¹⁴ ††Mətə iou takəpwəh nəfiəutəien ia nirak. Takəfiəutə a ia nei kamarkuau səvəi Iesu Kristo, Iərimənu səkitaha. Ia nei kamarkuau naha iakuvamhə raka minəpwəh raka noien me səvəi ti prənə i. ¹⁵ †Ro nəri auər a mə iərman kuvəhi ninhum min uə kipkuvəhi mhə ninhum min, mətə nari pərhiēn in i mə Kumwesən ro nimiruiēn səvəi iərmama ruvehe mo sə vi irə. ¹⁶ Nərmama me pam səməme kamhəkurirə nəgkiariien naha pwəh nəməriniēn mine napiiēn trouarə ti nirəha, pwəh trouarə mwi ti Isrel səvəi Kumwesən.

¹⁷ ††Iakəpwəh nokeikeiēn mə iərmama tro iou iakəmwur mwi. Iakuvəvəhi raka təmwki nousiēn ia nipwrak ti nəri nə mə iou iərmama riti səvəi Iesu.

¹⁸ Piak me, pwəh namasaniēn səvəi Iesu Kristo Iərimənu səkitaha tramarə tukumiaha. Ouəh, pwəh ro iamihhi.

†† 6:14 1Kor 1:31, 2:2 † 6:15 Kal 5:6, 2Kor 5:17 †† 6:17 2Kor 4:10

Efesas

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Ia nuk 60 Pol ramarə ia kalapus fwe taon nəha Rom nuk kəru, nənə mirai nəkukuə i revən ti nakalasia me rukurau ia taon nəha Efesas. Efesas in taon asori riti. Nægkiariien asori səvəi Pol ia nəkukuə i in i mə nəkur Isrel mine nərmama rəpko mhə irəha nəkur Isrel tuhəuvehe mhəmwhen nīpwrai iərmama kuation ia Kristo. Noien nəha ramesi pen nətərigien sə Kumwesən rinamərkwafə irə fwe kupwən. Pol rini mə səuvehe mho kuation ia Iesu Kristo, ro pen tsaməkeikei mhokeikei kitaha me. Pol ramahatən kitaha mə tsaməkeikei mharə ia nokeikei ien rəmwhen ia iərman rokeikei səvənhi pran, mine tata mine mama krouokeikei səvənrau iəkunouih, mine slef trokeikei səvənhi iəmə asori. Pol raməgkiari mwi ia nakalasia me. Rəpko mhə nousəsəmwiniən əpa səvənraha fwe Efesas, mətə nərmama səməme hahatətə ia Iesu Kristo rukurau ia tīprənə i. Pol rini mə Iesu rokeikei kitaha rəmwhen kitaha sokeikei nīpwrataha mine rəmwhen ia iərman rokeikei pran səvənhi. Ia nəkukuə i rusipekin ia nakalasia me mini mə irəha həmwhen ia nīpwrai Kristo, mhəmwhen ia nimwə riti sə Kumwesən raurhəkin, mhəmwhen mwi ia pran səvəi Kristo.

Nægkiariien sə rakupwən

1 †Iou Pol. Iou aposol riti səvəi Iesu Kristo ti nəri nə mə Kumwesən rino rəmwhen ia sə in rokeikei muvehi utə iou mə tako.

Nəkukuə i rauvehe tukumiaha nərmama me səvənhi ia taon nəha Efesas kimiaha hiamahatətə pərhiən ia Iesu Kristo.

² †Nəfwakiiən səiou mə Kumwesən tata səkitaha mine Iesu Kristo Iərimənu səkitaha, trouəriari pehe namasanien mine nəmərinuie m kimiaha.

Kumwesən rəkwein amasan ia kitaha səməme səməuvehe mho kuation kitaha Kristo

³ †Pwəh səgnəgini Kumwesən i in Kumwesən mine Tata səvəi Iərimənu səkitaha Iesu Kristo. In rinəkwein amasan ia kitaha nərmama səməme səməuvehe mho kuation kitaha Kristo, məriari pehe ia nənimwitaha mine narimnari amasan me pam səməme kamhəuku pen ia nitətə ia neiai. ⁴ ††In ruvərifi raka kitaha fwe tui nəpin tīprənə ramiwən ihi, mə tsəuvehe mho kuation kitaha Kristo, nənə mhəuvehe mho nəkur ikinan me səvənhi, tsatukwatukw pam ia nənimen. Tī nəri nə mə in rokeikei kitaha, ⁵ ††in rinəmri əpə raka kitaha fwe tui anan, mə kitaha tsəuvehe mho nīpwnətīn me ia Iesu Kristo. Noien nəha ramesi pen nətərigien amasan səvənhi mine nəfe in rokeikei mə tro. ⁶ ††Kumwesən ro iamīnhi irə mə tsaməgnəgini in ti namasanien səvənhi

sə ramasan məpi raka. In rəriari pehe auər a namasanien nəha m kitaha səməuvehi raku pen ti Tini keikei. ⁷ †††Tī nəri nə mə kitaha səməuvehe mho kuation kitaha min, niten rifi nari ia kitaha, mo Kumwesən trəpwəh nərpwiniən noien ərəha me səkitaha. Noien nəha ramesi pen namasanien səvənhi sə rasori pək anan. ⁸ In rətəgi irapw namasanien nəha m kitaha rəpi raka, mo kitaha səukurən mhətə sas ia narimnari me pam. ⁹ ††In ro pui pehe m kitaha nəfe in rinamərkwafə i fwe kupwən mokeikei mə tro. Nəri nəha ramesi pen nətərigien amasan səvənhi sə in tro kini nəghi Kristo irə. ¹⁰ ††Kumwesən tro nəri nəha ia nəpin atukwatukw səvənhi, mousəsəmwīn narimnari me pam ia neiai mine ia tīprənə həuvehe Kristo trasori ia nīrəha.

¹¹ †††Kumwesən rīmərifi kimaha mwi mə kimaha tahəuvehe nərmama səvənhi, mho kuation kimaha Kristo. In ro iamīnha irə mesi pen nətərigien səvənhi sə in ruvəukurən raka fwe tui anan. In Kumwesən sə ramo narimnari me pam mamesi pen nətərigien səvənhi mine nəfe rokeikei mə tro. ¹² Nənə in rokeikei mə kimaha səməme iahəməkupwən mhəmri pen əknekīn nətərigien səkimaha ia Kristo tahaməkeikei mhəgnəgini in ti nasoriiən səvənhi. ¹³ ††Nənə kimiaha mwi hiəməuvehe mho kuation kimiaha min nəpin hiəregi nəgkiariien pərhiən, nəgkiariien amasan sə Kumwesən rauvehimīru kimiaha irə. Tī nəri nə mə kimiaha hiəni nīpərhiēniēn ia Kristo, Kumwesən rəmri pen mak səvənhi ia kimiaha rahatən pen mə kimiaha nərmama me səvənhi. Mak nə in nə Nənimwīn Ikinan sə Kumwesən rīməni mə truve pehe. ¹⁴ †††Tī nəri nə mə

† 1:1 Rom 1:1,7, 1Kor 1:1, Kol 1:1, Wok Me 18:19-21, Wok Me 19:1 †† 1:2 2Kor 1:2, Kol 1:2 † 1:3 Efes 2:6 †† 1:4 Jon 15:16, 17:24, 2Tes 2:13, Efes 5:27, Kol 1:22 †† 1:5 Jon 1:12 ††† 1:6 Mat 3:17, Kol 1:13

††† 1:7 Efes 2:7, Kol 1:14,20 § 1:9 Rom 16:25 †† 1:10 Kal 4:4, Kol 1:16,20 ††† 1:11 Rom 8:28-29 §† 1:13 Kol 1:4-6, Efes 4:30 §†† 1:14 2Kor 1:22

Nənimwīn İkinan ramarə ia kitaha, nənə, kitaha səukurən amasan mə Kumwesən truvei pehe pam narimnari amasan me nəha in rīnəmri karen mə səkitaha. Kitaha tsəuvehi narimnari amasan me nəha nəpīn Kumwesən trifi anan nari ia kitaha. Pwəh səgnəgini in tī nasoriien səvənhi!

Nəfwakiien mine nini viviiēn

¹⁵ †Ro pen, ia nəpīn me pam iakani vivi Kumwesən tukumiaha, məpwəh nəpwəhien, tī nəri nə mə iakuvəregi raka kamini nahatətəien səkimiaha ia İərimənu səkitaha İesu, mine nokeikeien səkimiaha sə ramevən tī nərmama me pam səvənhi. Ia nəpīn me pam iakani kimiaha ia nəfwakiien me səiou, ¹⁷ ††maməres Kumwesən səvəi İərimənu səkitaha İesu Kristo, Tata sə ramasan pīk, mə in truvei pehe Nənimwīn səvənhi m kimiaha. Nənimwīn nəha tro kimiaha hiəukurən nari, mo pui Kumwesən m kimiaha mə tihəukurən amasan in. ¹⁸ ††akaməres mə fwe imwə ia rerimiaha nəmrīmiaha trukuraan mə tihətə sas nəri nəha Kumwesən rīnəkwein kimiaha tukwe mīni mə tihəmri pen əknekin nətərigien səkimiaha irə. Tihətə sas mwi ia narimnari amasan me rīpīk səməme in truvei pen m nərmama me səvənhi, ¹⁹ ††mine nīskaiien səvənhi sə rasori anan ia kitaha nərmama saməni nīpərhienien ia Kristo. Nīskaiien nəha rəmwhen ia nīskaiien asori səvənhi ²⁰ ††sə in rīno Kristo irə rətui mwi ia nemhəien səvənhi, marə mo mwi in rəkure ia nīkaren mwatuk ia nītətə ia neiai. ²¹ Kwopun Kristo raməkure ikīn in fwe irənhə anan məpi raka pam nənimwīn me səməme kamhəuvehi nasoriien mine nərimənuien, məpi raka pam nəmə skai me mine nərimənu me. Rəmwhen a mwi nəhag sə Kumwesən rīməuvei pen min in irənhə anan məpi raka nahag me pam səməme kamini. Rīpko mhə nəhag me əpa i səməme kamini ia nəpīn i ipwet mine mətə nəhag me nəha mwi səməme tukīni ia nəpīn sə trīpkuvehe. ²² †††Kumwesən rīnəmri narimnari me pam kamharə inhəripw ia tīpage nīsui Kristo nənə mo in ruvehe masori ia narimnari me pam. Ro iamīnhi irə mə trasitu ia nakalasia me səvənhi. ²³ †††Nakalasia me nəha irəha nə nīpwrai Kristo, Kristo rukuər ia nīrəha, nənə ia noien a mwi nəha in rukuər ia narimnari me pam.

Kumwesən rīməuvehimīru kitaha ia namasanien səvənhi

2 [§]Fwe kupwən kimiaha hiəmwhen mə hiəuvamhə raka tī nəri nə mə hiamərui nəkwai Kumwesən, nənə mamho noien ərəha me. ² [§]Fwe kupwən hiamavən mamho noien ərəha me nəha, mamhesi pen suatuk səvəi tīprənə i, mamhəkurirə iəremhə asori sə ramərimənu ia nənimwīn ərəha me ia nīmagouagou. In nəha nənimwīn sə ramowok nəha təkwtəkwuni ia reri nərmama səməme kamhərui nəkwai Kumwesən.

† 1:15-16 Kol 1:3-4, 1Tes 1:2 †† 1:17 Kol 1:9 † 1:18 Efes 4:4, Kol 1:12 †† 1:19 Kol 1:11 †† 1:20 2Kor 13:4, Kol 2:12, Hip 1:3, Kol 1:16, 2:10 ††† 1:22 Sam 8:6, Mat 28:18 ††† 1:23 Efes 4:10,15, Rom 12:5, Kol 1:18 § 2:1 Kol 1:21, 2:13 §† 2:2 Kol 3:7, Taet 3:3, Jon 12:31, Efes 5:6, 6:12

³ ††Fwe kupwən kitaha pam səmwhen a ia nīrəha. Noien ərəha me reriata rokeikei pīk kamhəri kitaha samo nəfe nəghīn nīpwrataha mine nətərigien səkitaha krouokeikei. Ro pen ia noien səkitaha kitaha səmwhen a ia nərmama me pam səməme hamo niemaha raməpi pīk Kumwesən. ⁴ Mətə Kumwesən nāpiien səvənhi rasori. Nokeikeien rokeikei kitaha irə rasori pīk anan, ⁵ mo in ruvei pehe nīmīruien m kitaha nəpīn səmwhen ia nərmama həuvamhə raka ia noien ərəha me, sətui mwi ia nemhəien kitaha Kristo. (Kumwesən rīnasitu ia kimiaha ia namasanien səvənhi nənə muvehimīru kimiaha.) ⁶ ††Nənə ia noien nəha sə Kumwesən ro kitaha səməuvehe mho kuatia kitaha İesu Kristo, in ruvehi utə kitaha min, səkure kitaha min ia nītətə ia neiai. ⁷ ††In rokeikei mə ia nəpīn me səməme kamhəuvehe in trukuraan noien nərmama hətōni namasanien i səvənhi rasori pīk anan irau nokeikeien krauvehe tukutaha ia İesu Kristo. ⁸ ††Kumwesən rīnasitu ia kimiaha ia namasanien səvənhi, nənə muvehimīru kimiaha, tī nəri nə mə hiaməni nīpərhienien ia Kristo. Narimnari me nəha rīpko mhə kimiaha atukw hiəno, mətə rəmwhen ia nari riti sə Kumwesən rīməuvei pehe auər a m kimiaha. ⁹ ††Ro pen ko iərmama riti rīpkəfiūtə atukw mhə in tukwe, tī nəri nə mə rīpko mhə kimiaha hiəno narimnari me nəha. ¹⁰ †††Ro iamīnhi irə tī nəri nə mə kitaha nərmama Kumwesən rīno wok ia nīmīruien səkitaha, mo kitaha səuvehe mho kuatia kitaha İesu Kristo mə kitaha tsamo noien amasan me. Kumwesən rīnəpnəpənə raka ia noien amasan me nəha fwe kupwən mə kitaha tsamarə mamho.

Nəkur İsrel mine nərmama rīpko mhə irəha nəkur İsrel

¹¹ †††Ro iamīnhi irə kimiaha nərmama rīpko mhə kimiaha nəkur İsrel ia nīpwramiaha rerimiaha tramrhi narəien kupwən səkimiaha. Nəkur İsrel kamini irəha mə nərmama kauvehi ninhum mīnraha irəha kamhəni ərəha kimiaha tī nəri nə mə kīpkuvehi mhə ninhum m kimiaha. Nuvehien ninhum nəha iakani kamo ia nīpwrai iərmama, nərmama kamho ia rəgīnraha. ¹² †††Kimiaha rerimiaha tramrhi mə fwe kupwən kimiaha hiamarə Kristo riwən tukumiaha, kimiaha nəkur iruə me, rīpko mhə kimiaha nəkur İsrel, kimiaha nəkur pwispwis me, ko hiəpkuvehi mhə narimnari me səməme Kumwesən rīno promes fwe kupwən mə truvei pen m nərmama me səvənhi. Fwe kupwən narəien səkimiaha ia təkure tīprənə i nari amasan riti riwən irə sə tihameitenhi mə truvehe, nənə hiəreirei anan Kumwesən. ¹³ ¹⁸Fwe kupwən kimiaha hiaməuvən isipwīn tī Kumwesən, mətə təkwtəkwuni hiaməuvehe mho kuatia kimiaha İesu Kristo, nənə mhəuvehe ipaka tī Kumwesən ia nite Kristo.

§†† 2:3 Kol 3:6 §† 2:6 Kol 2:12 §†† 2:7 Efes 1:7 §† 2:8 Jon 4:10, Hip 6:4 §† 2:9 1Kor 1:29-31, 2Tim 1:9 §§† 2:10 Taet 2:14 §§† 2:11 Efes 5:8 §§§ 2:12 Kol 1:21, Rom 9:4, 1Tes 4:13 18 2:13 Kol 1:20

¹⁴ †Ro iaminhi irə ti nəri nə mə Kristo in nə nəməriniuen səkita ha in rino kitaha nəkur Isrel mine səməme rīpko mhə kitaha nəkur Isrel səuvehe mho kuatia. Nəpai kino ia kəruətərei sə fwe kupwən ro kitaha saməmwəki kitaha me, rərpifi kitaha səpkuvehe mhə mho kuatia, Kristo rinousi ətestesi nəpai nəha rīmwei ia nemhəien səvənhi. ¹⁵ ††In ruvehi raka Loa səvəi nəkur Isrel irəha natuakəmien me irə, mə in rukurən nuvi simwinien ia nīpwran nəkur Isrel mine nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel krouvehe iərmama vi riti ia nirau. Ia noien nəha in rəmri nəməriniuen. ¹⁶ †Ia nei kamarkuau i rousəsimwin kitaha pəri ia nīpwran kuatia, mīpeki kitaha səuvehe ti Kumwesən, mousi əpune noien i saməmwəki kitaha me. ¹⁷ ††In rīməuvehe məvisau nəgkiariien amasan səvəi nəməriniuen revən ti nərmama isipwin ti Kumwesən, nənə məvisau mwi nəgkiariien nəha revən ti nərmama ipaka tukwe. ¹⁸ ††Nənə ti nəri nə mə kitaha səməuvehe mho kuatia kitaha min, kitaha nəkur Isrel mine səməme rīpko mhə kitaha nəkur Isrel kitaha pam səkurən nuvniwəien ia Nənimwin kuatia mhəuvən ti Tata Kumwesən.

¹⁹ ††Ro iaminhi irə rīpko mhə kimiaha nəkur iruə me rəmwhen sə fwe kupwən, rīpko mhə kimiaha nərmama pwişpwis me, mətə kimiaha hiəuvəuvehe mhəno kuatia kimiaha nərmama ikinan me səvəi Kumwesən, kimiaha nərmama ia nəkwai nimwə səvənhi. ²⁰ ††Kuvrhəkin nimwə nəha ia təkure nəri sə aposol me mine profet me hənəmri irapw. Iesu Kristo in rəmwhen ia kəruətərei nəha kukupwən kukurei pen ia kona kostat kuvrhəkin nimwə irə. ²¹ †In raməkwtəmhiri pam nimwə nəha, mamə nimwə nəha rautə muvehe mo nimwə ikinan irə səvəi Iərimənu. ²² ††Ti nəri nə mə kimiaha hiəməuvehe mho kuatia kimiaha min, in rauvehi mwi kimiaha, mauvrhəkin pen kimiaha ia nimwə nəha, mə tihəuvehe mhəmwhen ia nimwə sə Kumwesən ramarə irə ia Nənimwin.

Pol in iərmama sə raməvisau m nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel

3 ††Ro iaminhi irə, iou Pol, iərmama səvəi Iesu Kristo sə iakamarə ia kalapus tukumiaha nərmama rīpko mhə kimiaha nəkur Isrel, iakaməfwaki tukumiaha.

² ††Rosi kimiaha hiəuvəregi raka mə Kumwesən rino ramasan miou, muvei pehe wok i miou mə takasitu ia kimiaha. ³ ††Rəmwhen ia nəgkiariien sə iakuvrai raka, mægkiari ouih i irə, iakani mə Kumwesən rino pui pehe nari riti miou nari sə fwe kupwən ramərkwafə.

⁴ Nəpən hiəvsini nəgkiariien nəha, nənə tihəukurən nīpwrai nəgkiariien səiou ia nəgkiariien i raməgkiari ia Kristo, nəgkiariien sə ramərkwafə ⁵ kīpkini irapw mhə

† 2:14 Aes 9:6, 1Kor 12:13, Kol 2:14 †† 2:15 2Kor 5:17, Kol 1:20, 22 † 2:16 Sek 9:10 †† 2:17 Aes 57:19 †† 2:18 Efes 3:12 ††† 2:19 Efes 3:6, Hip 12:22-23 ††† 2:20 Mat 16:18, 1Kor 3:11 † 2:21 Efes 4:15-16, Kol 2:19, 1Kor 3:16 †† 2:22 1Tes 2:5 ††† 3:1 Efes 4:1, Fil 1:7, 13, Flm 1, 9 †† 3:2 Kol 1:25 ††† 3:3 Efes 1:9-10, Kol 1:26

ti nīpwənəti nərmama me fwe kupwən, mətə təkwtək-wuni Kumwesən rino pui nəgkiariien nəha m aposol ikinan me mine profet me səvənhi. In rino pui pen minraha ia Nənimwin səvənhi. ⁶ ††Nəgkiariien nəha ro iaminhi irə. Nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel həuvəuvehe mhəno kuatia irəha nəkur Isrel nənə tuhəuvehi pəri nautə amasan me səməme Kumwesən rinəmri karen mə səvəi nərmama me səvənhi. Irəha tuhəuvehi pəri nəfe Kumwesən rino promes irə ia nəgkiariien amasan səvənhi truku pen ia Iesu Kristo.

⁷ ††Iou iasitu riti sə iakaməvisau irapw nəgkiariien amasan nəha. Noien nəha ramesi pen namasanien i Kumwesən ruvei pehe auər a miou ia niskaiien səvənhi. ⁸ ††Nəri auər a mə iou inhərişpw anan ia nərmama me pam səvəi Kumwesən, mətə in ruvei pehe namasanien nəha miou mə takəvisau m nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel nautə me səvəi Kristo ko səp-kətə pam mhə. ⁹ ††Takaməkeikei mamə nərmama me pam hətə mhəukurən mə Kumwesən rəfo mo nətərişgien səvənhi sə fwe kupwən ramərkwafə rier pehe. Ia nuk nuk me fwe kupwən Kumwesən sə rino narimnari me pam rinərkwafə nətərişgien nəha.

¹⁰ ††Kumwesən ro iaminhi irə ti nəri nə mə təkwtək-wuni rokeikei mə tro nənimwin me səməme kamhəuvehi nasoriien mine nərişmənuien ia nimagouagou hətəni nukurənien səvənhi. Nukurənien nəha səvənhi suatuk me səvənhi səpəmsəpə. Nənə irəha tuhətoni nukurənien səvənhi nəpən irəha tuhətoni nakalasia me səvənhi. ¹¹ In i ramesi pen nətərişgien səvənhi sə rinarə raka fwe tui nəpən tīprənə ramiwən ihi, nənə rīməuvehe mo nīpərhiēnien irə ia Iesu Kristo Iərimənu səkita-ha. ¹² ††Ti nəri nə mə kitaha samahatətə irə, kitaha səməuvehe mho kuatia kitaha min, nənə ro iaminhi irə kitaha səkurən nuveheien mhərer ia nəmri Kumwesən mhərpwəh nehekiriēn. ¹³ ††Ro pen iakaməres kimiaha mə tihəpwəh noien nətərişgien səkimiāha rīmwei ia nəmisiēien sə iakamarə irə ia kwopun i. Iakamregi nəmisiēien tukumiaha, nənə nəmisiēien sə iakamarə irə truvehi utə kimiaha.

Pol raməfwaki ti nərmama me səvəi Iesu fwe Efesas

¹⁴ Mətə ia narimnari me nəha səməme iakuvəni raka, iakinimwi nukurhuk mi ia nəmri Tata Kumwesən, ¹⁵ sə in əpa in nukune nahag me səvəi nərmama me pam ia neiai mine təkure tīprənə. ¹⁶ ††In rauvehi nasoriien sə rasori pīk. Iakaməres in mə truvei pehe niskaiien m kimiaha tihəuvehi ruku pen ti Nənimwin səvənhi, nənə tro rerimiāha riskai tihərer əknekīn. ¹⁷ ††Iakaməres in mə Kristo tramarə ia rerimiāha ti nəri nə mə kimiaha hiamahatətə irə. Iakaməres in mə tro nimiruiēn səkimiāha rərer pen ia noien i səvəi Kristo sə raməkeikei nərmama, rəmwhen mə nuai nei raməkwtəmhiri tīprənə, rəmwhen mə nimwə rəpwit pen əknekīn ia tīprənə sə ramərer ikin. ¹⁸ ††Ro iaminhi irə kimiaha nərmama me pam səvəi Kumwesən ti-

†† 3:6 Efes 2:13, 16-19 †† 3:7 Kol 1:23, 25 ††† 3:8 1Kor 15:9-10, Kal 1:16, Efes 1:7 ††† 3:9 Rom 16:25 ††† 3:10 Rom 11:33, 1Pit 1:12 18 3:12 Jon 14:6, Rom 5:2, Hip 4:16 19 3:13 Kol

hæukuræn amasan nokeikeien sævai Kristo, ræmwhenimw pik, mæpwæmwis pik, masori pik, mutæ pik. ¹⁹†Nokeikeien naha sævai Kristo iærmama ko ripkukuræn pam mhæ ti næri næ mæ ræpi raka nukurænien sævai iærmama. Mætæ iakamæfwaki mæ tihæukuræn amasan nokeikeien naha mæ Kumwesæn rukuær ia rerimiahia ia noien amasan me pam sævænhi.

²⁰††Tækwækwuni pwæh sæuvehi utæ næghi Kumwesæn! Ia niskaiien sævænhi sæ ramo wok ia reritaha, in rukuræn noien narimnari ræpi raka anan narimnari me pam sëmæme reritaha ramrhi uæ samæres in tukwe. ²¹ Pwæh nægnæginien revæn tukwe in ia nuk nuk me mipko mhæ sampam ti namasanien sævænhi kamætæ ia nakalasia me mine Iesu Kristo. Ouæh, pwæh ro iamihhi.

Nærmama me sævai Iesu Kristo hæuvæuvehe mhæno kuatia

4 †Ro pen iou iærmama sæ iakamaræ ia kalapus ti Iærimænu sækitaha, iakamase kimiahia mæ tihamækeikei mharæ ia naræien sæ ratukwatukw ræmwhen sæ Kumwesæn rinækwein kimiahia mæ tiho. ²††Tihamaræ mamhæuvehi irapw nætærigien sækimiahia ia næpin me, mhæpwæh næfiutæien kimiahia. Ia næpin me pam tiho nætærigien sækimiahia ræpwæmwis, mhokeikei kimiahia me, nænæ, mhæpwæh næsenien niemaha ræpi akwauakw kimiahia. ³††Nænimwin Ikinan rino kimiahia hiæuvehe mho kuatia, ro pen tihæmwur mharæ ia næmærinuuen naha sæ rukuræn noien kimiahia hiæuvehe mho kuatia ia næpin me. ⁴†††Iakani iamihhi iræ ti næri næ mæ nipwrai Kristo kuatia a, Nænimwin kuatia a, ræmwhen a mwi næri kuatia a ramasan hiameitenhi mæ truvehe sæ Kumwesæn rinækwein kimiahia tukwe. ⁵†††Nænæ Iærimænu kuatia a, nahatætæien kuatia a, paptæes kuatia a, ⁶†Kumwesæn sækitaha pam kuatia a, in Tata sækitaha pam. In ramærimænu ia kitaha pam, mammo wok ia nimiruuen sækitaha pam, nænæ mamaræ ia reritaha pam. ⁷††Mætæ kitaha kuatia kuatia sëmæuvehi niskaiien me sæpæmsæpæ ramesi pen namasanien sæ Kristo rinæriari iræ m kitaha. ⁸†††Ræmwhen ia Nækukuæ Ikinan rani mæ,

“Næpin in rutæ mevæn fwe irænhæ anan, nænæ miri nærmama sëmæme ruvehi irapw niskaiien sævænraha ia naruagænien, miri iræha mevæn kamho kalapus fwe imwæni, nænæ mæriari pen narimnari amasan me m nærmama.”

⁹††Mætæ nægkiariien i sæ rani mæ, “In rutæ,” nipwran rani mæ in rineiwaui pehe ia tigrænæ i inhæripw anan. ¹⁰ Iærmama i sæ rineiwaui pehe, in iærmama kuatia sæ rimæutæ mwi fwe irænhæ anan mæpi raka neiai mæ in trukuær ia narimnari me pam. ¹¹†††Nænæ in rimæuvei pen niskaiien me sæpæmsæpæ m nærmama mæ nepwin

tuhæuvehe mho aposol ia niræha, nepwin tuhæuvehe mho profet ia niræha, nepwin tuhæuvehe mho iræha nærmama sævai nini irapwien nægkiariien amasan, nepwin tuhæuvehe mho pasta ia niræha mine nahatæn me. ¹²††Kuvei pen niskaiien me naha minraha mæ iræha tuhasitu mhæpnæpenæ ia nærmama me sævai Kumwesæn hæukuræn noien wok sævænhi. Wok naha in naha wok sævai nuvrhækinien nipwrai Kristo. ¹³†††Iræha tuho wok iræ meste kitaha pam sæuvehe mho kuatia ia nahatætæien sækitaha mine nukurænien sækitaha ramo nukurænien ti Tini Kumwesæn, nænæ kitaha sëmwhen ia iærmama sæ ruvæpwinari mhæmwhen a mwi ia Kristo.

¹⁴†††Nænæ ro iamihhi iræ kitaha tsæpkæmwhen mhæ mwi ia nækwærhakwæraha, nahatænien eikuæ me sævai nærmama sëmæme kamho ikouikou ti niræien nærmama ia mour ko hæpko mhæ kitaha sëmwhen ia kinu riti sæ tæsi rausiniuvsini nænæ nimætagi ramæpwi irapw mæmevæn. ¹⁵ Mætæ kitaha tsamækeikei mamhæni irapw nægkiariien pærhien, mamhæni irapw ia nokeikeiien, nænæ mhæuvehe mhæpwinari ia narimnari me pam mhæmwhen ia Kristo. Kristo in kænkapwæ, ¹⁶ nænæ kitaha sëmwhen ia nipwran. In ramo kitaha sæuvehe mho kuatia mhæmwhen ia nipwrai iærmama kuvi tæriini nipærpærin me ia kwopun nikækrin me kamhæripin ikin, nænæ næpin nipærpæri nipwran naha kamho wok me sævænraha kuatia kuatia, nipwran pam ruvehe mipwinari, nænæ mammo in atukw ruvehe mamskai mwi ia nokeikeiien.

Kitaha tsamækeikei mharæ mhæmwhen ia nipwnæti nukuraanien me

¹⁷†††Ro pen ia næghi Iærimænu sækitaha iakani pehe skai tukumiahia mæ kimiahia tihæpwæh mwi naræien ræmwhen ia nærmama sëmæme hæreirei Kumwesæn. Iræha kamharæ mamhesi pen nætærigien sævænraha sæ ro næri auær a iræ. ¹⁸†††Nætærigien sævænraha ramæmak ia næpitævien. Iræha isipwin ti nimiruuen sævai Kumwesæn ti næri næ mæ kænkapwænraha riskai, hæreirei nari. ¹⁹†††Iræha hænæpwæh naurisien, mhæseni pen atukw a iræha ia noien æræha mamho noien æmkemik me sæpæmsæpæ, ko kipkuvi raka mhæ iræha iræ ti næri næ mæ hokeikei pik.

²⁰ Mætæ næpin kinahatæn kimiahia ia Kristo, nahatænien naha ropæ anan ia sæ naha! ²¹ Kimiahia hiæuværegi raka nægkiariien sævænhi. Ti næri næ mæ kimiahia nærmama me sævænhi, nærmama hænahatæn raka kimiahia ia nægkiariien pærhien sæ ruku pen ti Iesu, ²² ¹⁹mhahatæn kimiahia mæ tihamækeikei mharaka ia noien akuas me sækimiahia sëmæme hiænamo ia naræien sækimiahia fwe kupwæn. Noien me naha hiæamokeikei pik kamheikuæ ia kimiahia mamhouraha kimiahia. ²³ ²⁰Nimiruuen mine nætærigien sækimiahia tuhamækeikei mhæuvehe mhærmævi mwi. ²⁴ ²¹Nænæ kimiahia tihamækeikei mharkahu ia nimiruuen vi.

1:24 20 3:16 Kol 1:11 21 3:17 Jon 14:23, Kol 1:23, 2:7 22
3:18 Kol 2:2† 3:19 Kol 2:10†† 3:20 Kol 1:29‡ 4:1 Efes 3:1,
Kol 1:10†† 4:2 Kol 3:12-13‡‡ 4:3 Kol 3:14-15‡‡† 4:4 Rom
12:5, Efes 2:16,18‡‡‡ 4:5 Jon 10:16 § 4:6 1Kor 12:6 §† 4:7
Rom 12:3,6 §†† 4:8 Kol 2:15 §† 4:9 Jon 3:13 §†† 4:11 1Kor
12:28

§† 4:12 2Tim 3:17 §† 4:13 Kol 1:28 §†† 4:14 1Kor 14:20
§§† 4:17 1Pit 1:14, Rom 1:21 §§§ 4:18 Efes 2:12 18 4:19 Kol
3:5 19 4:22 Rom 8:13, Kol 3:9 20 4:23 Rom 12:2 21 4:24 Jen
1:26, Kol 3:10

Nimiriuien vi naha in naha iarmama vi sa Kumwesan rino ma tramwhen ira. In rino iarmama naha ma tratukwatukw parhien, mamher.

²⁵ †Kimiaha pam tihamakeikei mharpwah noien savai neikuaien, nana mamhani a niparhienien m kimiaha me, ti nari na ma kitaha pam kuatia ia nipwrai Kristo. ²⁶ ††Trini minua niemaha ramapi kimiaha, raraha ma hio noien araha riti. Tiharpwah nuvehien niemaha meste meri riv, ²⁷ kamo hiuvei pen kwnmahan m Setan. ²⁸ †Iarmama sa ramakres tramakeikei marpwah noien naha. In tramakeikei mamsese, mamowok sa ramasan ia rugin ma in rukuran nasituien ia narmama naut savanraha riwan.

²⁹ ††Tiharpwah ninien nagkiariien araha ia tarhumiaha, mata tihani a nagkiariien amasan sa rukuran nasituien ia narmama samame hapou haevehe mhaskai mwi. Nagkiariien naha rukuran nasituien ia narmama samame kamharegi. ³⁰ ††Tiharpwah noien Nanimwin Ikinan riregi raraha tukumiaha, ti nari na ma Nanimwin naha ramwhen ia mak riti sa Kumwesan rinamri raka ia kimiaha ramahaten pen ma ia napin sampam in treivinari ia kimiaha. ³¹ †††Kimiaha tihamakeikei mharpwah nagkiariien afia me pam, mine niemaha, mine natarahien, mine ninien nikare iarmama iraha namwakiien me pam. ³² †††Kimiaha tihamakeikei mho ramasan m kimiaha me, nana mho rerimiaha rimaru tukumiaha me. Trini minua kimiaha riti ro raraha m kimiaha riti mwi, tihenouenou ira ramwhen ia Kumwesan rinenouenou ia noien araha me sakimiaha ti nari na ma hiuvavehe mhano kuatia kimiaha Kristo.

5 ¹ Ro pen tihousari ma tihamwhen ia Kumwesan ti nari na ma kimiaha nipwnatin me in rokeikei pik kimiaha. ² †Tihamar ma mho nokeikeien ramwhen ia Kristo rokeikei kitaha nana muvehe memha tukutaha. Nemhien savanhi ramwhen ia nari kauvani ia takure nifat nipekin rapein amasan kauvei pen m Kumwesan.

³ †††Ti nari na ma kimiaha narmama me savai Kumwesan nana tiharpwah anan noien nari riti ma tukini araha kimiaha tukwe. Iakani noien araha me ramwhen ia narman mine nipran kamhairi arnapan iraha me, mine noien araha me pam samame ro a naurisien, mine noien i iarmama rerin ramakres. ⁴ ††Ripkamasan mha ma tihani nagkiariien sa ro naurisien ti ninien, ua nagkiariien araha, ua nafkamanaien araha, ua naien. Nagkiariien me iaminha ira ripkatukwatukw mha ma tihani. Mata tihani tanak m Kumwesan ti narimnari samame in ramo m kimiaha. ⁵ †††Tihamakeikei mhaukurun nari i ma pran ua iarman sa ramo arnapan nari, ua iarmama sa ramo noien araha sa ro a naurisien, ua iarmama sa rerin ramakres, (iarmama naha ramwhen ma ramawaki pen

m nanimwi nari), kwopun riti savanhi riwan ma trevan muvehi ia nitata sa Kristo mine Kumwesan krauarimenu ira. ⁶ ††Tiharpwah nasenien ma iarmama riti truvei pen kimiaha ia nagkiariien eiku me savanhi samame niparhienien riwan ira. Iakani iaminhi ira ti nari na ma noien araha me naha kamho Kumwesan niemaha ramapi, nana in trarpwin noien araha me savai narmama samame kamharui nakwan. ⁷ Ro iaminhi ira kimiaha tiharpwah navan parrien kimiaha narmama me samame ho iaminha ira.

⁸ ††Fwe kupwan kimiaha hiamara ia napitavien, mata takwtakwuni ti nari na ma hiuvavehe ti Iarimenu sakitaha, hianara ia nukuraanien. Ro iaminhi kimiaha tihamakeikei mharar mharmwhen ia nipwnati nukuraanien me, ⁹ ti nari na ma nukwai nukuraanien kamaton i noien me pam samame hamasan, mhatukwatukw, mho niparhienien. ¹⁰ †††Nana tihousari mhauti ia noien me samame Iarimenu sakitaha rerin ragien tukwe. ¹¹ †††Tiharpwah nukuriraien narmama me savai napitavien mharpwah noien noien araha kimiaha minraha. Nari amasan riwan ia noien me naha. Mata tihavehi noien me naha mhavehe ia nukuraanien. ¹² Niparhienien ro a naurisien ma tikini narimnari me samame iraha kamho afafa, ¹³ †††mata narimnari me pam nukuraanien ramaharpwin haevehe mho nipwran kamaton i. ¹⁴ ††Ro iaminhi ira ti nari na ma napin nukuraanien ramaharpwin nari riti, nari naha ruvehe mo nukuraanien ira. Ro iaminhi ira kani ma,

“Ik sa ikamapri, ikatui ra,
matui mwi ia nemhien sam,
pwah Kristo raharpwin ik.”

¹⁵ Ro pen tihauti amasan ti naraien sakimiaha ma hi amafara ira. Raraha hiamara mharmwhen narmama hareirei nari, mata tihamakeikei mharar mharmwhen ia narmama samame haukurun nari. ¹⁶ Nana trini minua hiatoni suatuk savai namasanien, hiesi pen ti nari na ma ipwet mine samara ia napin araha. ¹⁷ ††Harpwah nireireien nari, mata tiharmwur mhaukurun nari sa Iarimenu sakitaha rokeikei. ¹⁸ †††Tiharpwah nakonaien nanimwiien skai ramwhen ia waen ti nari na ma tro kamkapwamiaha rata wau miri pen kimiaha ia noien araha. Mata pwah Nanimwin Ikinan rukuar ia kimiaha. ¹⁹ †††Tihagkiari m kimiaha me ia nipu me ia nakuku naha Ol Sam, mine nipu me savai nafwakien, mine nipu me samame kamhauku pen ia Nanimwin Ikinan. Nana tihani nipu me ia rerimiaha ti nagnaginien Iarimenu. ²⁰ †††Ia noghi Iesu Kristo Iarimenu sakitaha, tihamani tanak m Tata Kumwesan ti narimnari me pam ia napin me.

²¹ †††Kimiaha tihamakeikei mhasiai kimiaha me ti nari na ma kimiaha hiamasiai Kristo.

† 4:25 Kol 3:8-9, Sek 8:16 †† 4:26 Sam 4:4, Jem 1:19-20 †
4:28 1Tes 4:11 †† 4:29 Efes 5:4, Kol 3:8, 4:6 †† 4:30 Aes 63:10,
1Tes 5:19, Efes 1:13-14 ††† 4:31 Kol 3:8 ††† 4:32 Mat 6:14, Mat
18:22-35, Kol 3:12-13 † 5:1 Mat 5:48 †† 5:2 Rom 14:15, Kal 2:20,
Hip 10:10, Eks 29:18 ††† 5:3 Kol 3:5 †† 5:4 Efes 4:29 ††† 5:5
1Kor 6:9-10, Kol 3:5

†† 5:6 Kol 2:4,8, Rom 1:18 †† 5:8 Efes 2:11,13, Kol 1:13, 1Tes
2:9, Jon 12:36 ††† 5:10 Rom 12:2 ††† 5:11 2Jon 10-11 †††
5:13 Jon 3:20-21 18 5:14 Aes 26:19, 60:1, Rom 13:11 19 5:17
Rom 12:2, Kol 1:9 20 5:18 Luk 21:34 21 5:19 Kol 3:16, Sam
33:2-3 22 5:20 Kol 3:17 23 5:21 1Tes 5:5

Nipran me mine nərman me səvənraha

²² †Kimiaha nipran me, tihaməkeikei mhəsiāi nərman me səkimiāha rəmwhen hiaməsiāi Iərimənu səkitaħa. ²³ ††Iakani iamīnhi irə ti nəri nə iərman in kənkəpwə rasori ia pran səvənhi rəmwhen ia Kristo in kənkəpwə rasori ia nakalasia me səvənhi. Nakalasia me nəħa irəħa həmwhen ia nipwrai Kristo, nənə in rauvehimīru irəħa. ²⁴ Rəmwhen ia nakalasia me kamhəsiāi Kristo, pwəħ nipran mwi kamhəsiāi nərman me səvənraha ia narimnari me pam.

²⁵ †Kimiaha nərman me, tihaməkeikei mhokeikei nipran me səkimiāha rəmwhen ia Kristo rokeikei nakalasia me səvənhi, nənə məseni nimiruien səvənhi ti nirəħa. ²⁶ ††In rīmamhə ti nirəħa mə trəmri karen irəħa mə səvəi Kumwesən, məpərhi irəħa ia nui irau nəgkiariien səvənhi. ²⁷ ††In rīno iamīnha irə mə in trukurən nərpi irəpwien nakalasia me səvənhi ia nənimen, irəħa tuhəmwhen ia pran riti tinari səvənhi ramasan pik, nəmkemikien uə nəri pitəv uə nari riti iamīnhi riwən, mətə irəħa tuhəmher, mhatukwatukw pam. ²⁸ Ia noien a mwi nəħa, nərman tuhaməkeikei mhokeikei nipran me səvənraha rəmwhen mə irəħa kamhokeikei atukw a nipwranraha. Iərman sə rokeikei pran səvənhi, in rokeikei atukw a in. ²⁹ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə iərmama riti riwən sə raməmwəki atukw ia nipwran, mətə in raməni amasan nari mə tro nipwran ruvehe miskai, nənə mamətui amasan ti nipwran rəmwhen ia Kristo in ramətui amasan ti nakalasia me səvənhi, ³⁰ ††ti nəri nə mə kitaha səmwhen ia nipərperi nipwran. ³¹ ††Rəmwhen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Ro iamīnhi irə iərman traraka ia tata mine mama səvənhi,

məvən rouarə pəri irau pran səvənhi,
nənə irau trouvehe rouəmwhen ia nipwrai iərmama kuatia.”

³² †Nəgkiariien nəħa rani nari riti rasori nipwran rəkwafə, mətə iou iakani mə raməgkiari ia Kristo mine nakalasia me səvənhi. ³³ Mətə raməgkiari mwi ia kimiāha kuatia kuatia. Ro pen iərman traməkeikei mokeikei pran səvənhi rəmwhen ramokeikei atukw a in, nənə pran traməkeikei misiai iərman səvənhi.

Nəkwərhakwərha me irəħa tata me mine mama me səvənraha

6 †Kimiāha nəkwərhakwərha me səvəi Iərimənu, tihaməkeikei mho nəkwai tata mine mama me səkimiāha ti nəri nə mə noien i ratukwatukw mə kimiāha tiho. ² ††“Tikisiāi səim tata mine mama.” In i loa kiməkupwən kini irau promes riti. ³ ††Promes nəħa rani mə, “Trīni mīnuə ikamo iamīnha irə, narimnari me ia nimiruien səim tuħaiu amasan, nənə nimiruien səim ia

† 5:22 Kol 3:18, 1Tes 3:1 †† 5:23 1Kor 11:3, Efes 1:22 † 5:25 Kol 3:19, 1Tes 3:7, Kal 1:4 †† 5:26 Taet 3:5, Hip 10:10 †† 5:27 2Kor 11:2, Kol 1:22 ††† 5:30 1Kor 6:15, Efes 1:22-23 ††† 5:31 Mat 19:5 § 5:32 Rev 19:7 †† 6:1 Kol 3:20 ††† 6:2 Mat 15:4 §† 6:3 Dut 5:16

tiprənə i trəpwəmwis.” ⁴ ††Kimiāha tata me, tihəpwəħ noien nəkwərhakwərha me səkimiāha niemaha rəpi irəħa, mətə tihətoni amasan irəħa, mhəkoui amasan irəħa, nənə mhahatən irəħa ia suatuk səvəi Iərimənu.

Slef me mine nəmə asori me səvənraha

⁵ †Kimiāha slef me, tihaməkeikei mho nəkwai nəmə asori me səkimiāha ia təkure tiprənə i mhehekir mhətəmnimwin, nənə tiho ia rerimiāha pam rəmwhen a mə iəmə asori səkimiāha in Kristo. ⁶ Tihəpwəħ noien nəpin kamhətoni a kimiāha rəmwhen ia nərmama səməme kamhəmwur mə tuho nərmama rerinraha ragien, mətə tiho nəkwəranraha rəmwhen mə kimiāha slef me səvəi Kristo, nənə mamho nəkwai Kumwesən ia rerimiāha pam. ⁷ Tiho wok səkimiāha ia nətərigien amasan rəmwhen a mə Iərimənu in iəmə asori səkimiāha, rīpko mhə iərmama a riti in iəmə asori səkimiāha. ⁸ †Kimiāha hiəukurən mə Iərimənu truvei pen nərəkuien m nərmama me pam ti noien amasan me səməme həno, nəri auər a mə in slef uə rīpko mhə in slef.

⁹ ††Nənə kimiāha nəmə asori me, tihaməkeikei mhətoni amasan mwi slef me səkimiāha iamīnha irə, mhəpwəħ nəgkiari skaiien mīnraha mə tuho nəkwamiāha, ti nəri nə mə hiəukurən mə iəmə asori səkimiāha mīnraha kuatia a fwe ia neiai, nənə in tro rəm-nəmwhen m nərmama me pam.

Narimnari me səvəi naruagəniēn Kumwesən rīpeki pehe m kitaha

¹⁰ ††Səiou nəgkiariien sampam ro iamīnhi irə. Tihərer əknekin ia Iərimənu səkitaħa mine niskaiien asori səvənhi. ¹¹ ††Tihaməkeikei mharkahu narimnari me pam səvəi naruagəniēn səməme Kumwesən rīpeki pehe m kimiāha, mə hiəukurən nərerien mhənise neikuəien me səvəi Setan. ¹² ††Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə kitaha səpkaruagən mhə kitaha nərmama, mətə samaruagən kitaha nənimwin me səməme kamhəuvehi nasoriien mine nərimənuien. Irəħa i nənimwin skai me səməme kamhərimənu ia noien me səvəi nəpitəvien ia təkure tiprənə i mine nənimwin ərəħa me ia nimagouagou. ¹³ Ro iamīnhi irə kimiāha tihaməkeikei mharkahu ia narimnari me pam səvəi naruagəniēn səməme Kumwesən rīpeki pehe m kimiāha, mə nəpin nərəhaien sə Setan ramo ruvehe hiəukurən nərerien mhənise nərəhaien nəħa. Nənə nəpin hiənarugən pam, tihərer əknekin. ¹⁴ ††Ro pen kimiāha tihaməkeikei mhərer mwatuk ti naruagəniēn. Tihəkwətəmhiri əknekin nəgkiariēn pərhiēn rəmwhen kətoti sə hiərihi tərini kurkwamiāha irə. Tiho noien atukwatukw rəmwhen ia aean sə ramo tukuahag kwənpwenhiāha. ¹⁵ ††Tihəvisau irəpw nəgkiariēn

§†† 6:4 Kol 3:21, Dut 6:7,20-25, Sam 78:4, Prov 22:6 †† 6:5 Kol 3:22-23, Taet 2:9-10, 1Tes 2:18 §† 6:8 2Kor 5:10, Kol 3:24-25 §†† 6:9 Kol 4:1, Rom 2:11 §§† 6:10 1Kor 16:13 §§§ 6:11 Rom 13:12, 2Kor 10:4, Efes 4:14 18 6:12 Jon 14:30, 1Tes 5:8-9 19 6:14 Aes 11:5, 59:17, 1Tes 5:8 20 6:15 Aes 40:9, Neham 1:15, Rom 10:15

amasan sāvai nāmārinuien rēmwhen ia put skai sē rauvegi nisumiaha. ¹⁶ Tihahatətə ia Kumwesən rēmwhen ia nari sē hiaməuvehi mamhərkwafə pen irə. Ia nəri nəha hiəukurən no tukuahagien nukwai nifagə me napw rauək ia nirəha səməme iəremhə asori ramerukw ia nirəha. ¹⁷ †Tihəni nīpərhiēnien ia Kumwesən mē in rauvehimīru kīmiaha rēmwhen ia kəfəfau kino ia aean sē ramo tukuahag kəmkapwəmiaha. Tihəkwtəmhiri nəgkiariien me sāvai Kumwesən rēmwhen ia nau sāvai naruagənien sē Nənimwīn Ikinan rauvei pehe m kīmiaha. ¹⁸ ††Tihəfwaki ia nəpin me ia niskaiien sāvai Nənimwīn Ikinan, mamhəfwaki mamhəres narimnari me səpəmsəpə. Tihamo noien nəha, mamhətui a, mhəpwəh nəpouien, nənə mamhəfwaki ti nərmama me pam sāvai Kumwesən. ¹⁹ ††Tihəfwaki mwi tukw iou mē nəpin iakuə takəgkiari Kumwesən in truvei pehe nəgkiariien miou mē takini irapw nəgkiariien nəha məpwəh nehekīrien. Nənə takini irapw nəgkiariien amasan sāvai Kristo sē rīnamərkwafə fwe kupwən. ²⁰ ††Təkwtəkwuni ti nəri nə

† 6:17 1Tes 5:8, Aes 49:2, Hip 4:12 †† 6:18 Luk 18:1, Kol 4:2, 1Tes 5:17 ‡ 6:19 Wok Me 4:29, Kol 4:3-4, 2Tes 3:1 †† 6:20 2Kor 5:20, Flm 9

mə iakaməvisau irapw nəgkiariien amasan nəha ia nəghi Kristo, ro pen iakamarə ia kalapus. Həfwaki ro tukw iou mē takaripin mamini irapw nəgkiariien amasan nəha məpwəh nehekīrien rēmwhen sē ratukwatukw mē tako.

Nəgkiariien sampam

²¹ ††Iou iakokeikei mē kīmiaha tihəregi nəgkiariien səiou mine nəfe iakamo ia kwopun i. Ro pen takərhi pehe Tikikas ruvehe. In piəntaha keikei riti sē kīmahā iahəukurən nətigiteien irə, ramasitu mamō tukwini nari m Iərimənu səkitaha. In trīni pehe tukumiaha narimnari me pam. ²² Takərhi pehe in tukumiaha ti noien i, mē in tro kīmiaha hiəregi ramasan, mini irapw tukumiaha mē kīmahā iahaməfarə irə.

²³ Pwəh Tata Kumwesən mine Iesu Kristo Iərimənu səkitaha trouəriari pehe nəmārinuien mine nokeikeiien m kīmiaha, rauo nahatətəien səkīmiaha riskai. ²⁴ ††Pwəh Kumwesən trəriari pen namasanien sāvənhi m nərmama me pam səməme hokeikei Iesu Kristo Iərimənu səkitaha ia nokeikeiien sē tripkwən mhə.

‡‡ 6:21 Wok Me 20:4, Kol 4:7-8, 2Tim 4:12 ††† 6:24 1Tes 1:8

Filipae

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Ia nuk i 60, Pol ramarə ia kalapus fwe Rom nənə mirai nəkukuə me i Filipae, Kolosi, Filimon, mine Efesas. Nəkur Filipae hərəhi pen Epafrotaetas ruvehi nari riti mevən muvei pen m Pol. Nəpən Epafrotaetas ramarə fwe Rom, in ramemhə pik. Nənə nakalasia me fwe Filipae rerinraha rəpou tukwe. Nəpən in rəsanin, Pol rərhi pen in ruvehi nəkukuə i mevən fwe Filipae. Pol rokeikei pik nakalasia me fwe Filipae. In raməgkiari minraha rəmwhen mə in tata səvənraha. Pol rini tanak minraha ti nokeikeien mine nasituien səvənraha. Nəri auər a Pol ramarə fwe ia kalapus, mətə səvənhi nəkukuə raməgkiari pik ia nagienien. Nəpən rīpik nəkukuə i raməgkiari ia “nagienien” mine “nəgnəginiien.” Pol rini irapw nətəien səvənhi ia nīkaren səvəi nīmīruien səvəi ipwet mine samarə irə ia təkure tīprənə i. In rini mə, “Trini minuə iakimīru, nīmīruien səiου in səvəi Kristo. Nənə trini minuə iakemhə, ramasan pik anan mwi” (1:21). Rəmwhen ia nəkukuə me pam səvənhi, ia nəkukuə i Pol rauvehi utə nətərigien səvəi nakalasia me, maməvəhag minraha mə irəha tuhaməkeikei mharə pwəh nətərigien səvənraha kuatia. Irəha tuhaməkeikei mharə mamho nəkwai Kumwesən.

Nægkiariien sə rakupwən

1 †Iou Pol mine Timoti, kimrau iərmama mi səvəi Iesu Kristo iarauo tukwini nari min.

Nəkukuə i rauvehe tukumiaha pam nərmama me səvəi Iesu Kristo səməme hiamarə ia taon nəha Filipae, mauvehe mwi ti nəmə asori me nəha kamhətui amasan tukumiaha mine tikon me.

² †Pwəh Kumwesən Tata səkitaha mine Iesu Kristo Iərimənu səkitaha trouəriari pehe namasanien mine nəmərinuien m kimiaha.

Pol raməfwaki m Kumwesən ti nəkur Filipae

³ †Nəpən me, nəpən rerik ramrhi kimiaha, iakani tanak m Kumwesən tukumiaha. ⁴ Nənə nəpən me pam, nəpən iakaməfwaki tukumiaha, iakaməfwaki rerik ramagien ⁵ ti nəri nə mə fwe iakinərer vi a mani irapw nəgkiariien amasan muvehe meste pehe ipwet mine saməuvehi pəri rəgitaha me tukwe. ⁶ †Nənə iakukurən amasan mə Kumwesən sə rino stat ia noien amasan ia kimiaha, in traməkeikei mamə noien nəha mamevən meste tro sampam irə ia nəpən sə Iesu Kristo truvehe irə.

⁷ Nəpən me rerik ramrhi kimiaha, nənə ratukwatukw a mə iakamo iamīnhi irə, ti nəri nə mə kimiaha pam hiamasitu ia nirak ia wok i Kumwesən rīməuvei pehe miou ia namasanien səvənhi mə tako. Nənə nəpən iakamarə ia kalapus, mine nəpən iakamərer irapw ia nəmri nərmama, maməvisau mə nəgkiariien amasan ro nīpərhienien i, kimiaha hiamasitu ia nirak ia wok i. ⁸ †Kumwesən rukurən mə nəgkiariien i iakani ro

nīpərhienien. Iakokeikei mə takətoni kimiaha ti nəri nə mə iakokeikei pik kimiaha rəmwhen a ia Iesu Kristo rokeikei kimiaha.

⁹ Nənə in i nəfwakiien səiου mə nokeikeien səkimiaha truvehe masori mwi irəhar nukurənien mine nəkiri amasanien nari tuharuvehe mharasori ia kimiaha ¹⁰ †††mə kimiaha hiəukurən nətə sasien nəfe noien ramasan pik mə tiho. Nənə ia noien nəha kimiaha ti-həmher, tukəpwəh nətoniien noien ərəha riti ia kimiaha ia nəpən sə Kristo truvehe irə, ¹¹ †††kimiaha ti-həukuər ia noien atukwatukw me səməme Iesu Kristo rino həukuə ia kimiaha, nərmama tuhətoni mhəuvehi utə nəghi Kumwesən mhəgnəgini in tukwe.

Pol in fwe ia kalapus

¹² †Piak me, iakokeikei mə tihəukurən mə iakamarə ia kalapus, mətə noien i rinasitu pik mo nəgkiariien amasan səvəi Kristo ruviris mwi mamevən. ¹³ †Ro pen naruağən me səməme kamhətui ti nimwə səvəi Kig Sisa mine nərmama həpik mwi həuvəukurən raka mə iakamarə ia kalapus ti nəri nə mə iou iərmama riti sə iakamo tukwini nari m Kristo. ¹⁴ Narəien səiου ia kalapus ramasitu ia piəvtaha me həpik, mamə irəha hatətə əknekin mwi ia Iərimənu səkitaha, nənə mamə nətərigien səvənraha riskai ti nini irapwien nəgkiariien səvəi Kumwesən mhəpwəh nehekiriien.

¹⁵ Nīpərhienien nepwīn kamhəni irapw Kristo ti nəri nə mə irəha kamhəmwəki iou nənə mhokeikei mə irəha tuhasori ia nirak. Mətə nepwīn kamhəni irapw

† 1:1 Wok Me 16:12-40 †† 1:2 Rom 1:7, Kal 1:3, Flm 3 † 1:3 Rom 1:8, 1Kor 1:4 †† 1:6 1Kor 1:8, Fil 2:13

‡‡ 1:8 Rom 1:9, 2Kor 1:23 ††† 1:10 Hip 5:14, Fil 1:6, 2:16, 1Tes 5:23 †††† 1:11 Jon 15:8 § 1:12 2Tim 2:9 †† 1:13 Wok Me 28:30, Efes 3:1

Kristo ia nətərigien amasan. ¹⁶ Nərmama me i nətərigien səvənraha ramasan irəha kamhəni irapw Kristo ti nəri nə mə hokeikei iou, nənə mhəukurən mə kinəmri iou iakamarə ia kalapus mə takərer irapw ti nəgkariien amasan səvəi Kristo mə ro nıpərhiēnien i. ¹⁷ Mətə nepwin səməme kamhəmwəki iou həkini irapw mhə Kristo ia rerinraha pərhiēn. Irəha kamho iamihni irə mamhokeikei mə tuhəuvehi utə atukw a irəha, nənə rerinraha ramrhi mə tuho nərəhaiēn miou nəpin iakamarə ia kalapus. ¹⁸ Mətə nəri auər a mə kamho ia noien atukwatukw uə rekəm, mətə kamhəni irapw Kristo nənə ro iamihni irə iou reri ramagien. Pərhiēn, nənə takagien mwi ¹⁹ †ti nəri nə mə iakukurən amasan mə nəri i tro Kumwesən ruvehimiru iou ia nəfwakiiēn me səkimiāha mine nasituiēn səvəi Nənimwin səvəi Iesu Kristo. ²⁰ ††Iou iakukurən amasan, maməmri pen əknekin nətərigien səiou ia Kumwesən, mə in trəpwəh nəseniēn iou iako nari riti takauris tukwe. Iakokeikei mə ia nəpin me takətigase rəmwhēn iakamo təkwtəkwuni, nənə nəri auər a mə tukini mə takimiru uə takemhə, mətə noien sə iakamo ia nıpwrak truvehi utə nəghi Kristo. ²¹ †Trini minua iakimiru, nimiruiēn səiou in səvəi Kristo. Nənə trini minua iakemhə, ramasan pik anan mwi. ²² ††Trini minua iakəpwəh nemhəien, iakukurən noien wok me nepwin sə trukua kwəkwān. Mətə iakreirei mə sə pəku nəha iakokeikei. ²³ ††Təkwtəkwuni nəha nətərigien səiou ro kəru. Iakokeikei pik mə takemhə, məpwəh nıpwrak, nənə marə kimrau Kristo. Iakregi mə sə nəha ramasan pik məpi raka. ²⁴ Mətə iakətoni mə narimnari me nepwin nəha takaməkeikei mo masitu ia kimiaha, ro pen iakukurən amasan mə tapkemhə mhə. ²⁵ Ti nəri nə mə iakukurən mə nəri i ro nıpərhiēnien, nənə iakukurən mə takamiru a maripin mamarə kitaha m kimiaha pam, nənə mamasitu ia kimiaha mə tihəuverə mwi, nənə rerimiaha tragien mwi ia nahatətəien səkitaaha. ²⁶ Ro iamihni irə kimiaha tihəukurən nəgnəgini pikien mwi Iesu Kristo tukw iou, ti nəri nə mə takuvehe mwi tukumiaha.

²⁷ ††Mətə nəri kuatia i mə pwəh narəien səkimiāha hiamarə irə ratukwatukw amasan mesi pen nəgkariēn amasan səvəi Kristo. Nənə nəri auər a mə takuvehe mətəni kimiaha uə takəpwəh nuveheien, mətə pwəh iakregi mə hiamərer əknekin ia Nənimwin kuatia, nətərigien səkimiāha kuatia, hiamousari pəri mə tihəsitū ia nərmama mə tuhahatətə ia nəgkariēn amasan, ²⁸ nənə mhəpwəh nehekiriēn ia nərmama səməme haməmwəki kimiaha. Noien nəha tiho ro nimtətien i irəha tuhətoni mhəukurən mə tukouraha irəha, mətə tukuehimiru kimiaha, nənə nəri i ruku pen ti Kumwesən. ²⁹ †††Iakani iamihni irə ti nəri nə mə kinəsēni pehe m kimiaha mə kimiaha nərmama hiaməni nıpərhiēnien ia Kristo mamho tukwini nari min, mətə kinəsēni pehe mə kimiaha mwi tihəuvehi nəmisəien tukwe. ³⁰ †Kimiaha hiamregi nəmisəien sə

hiənətoni kino miou fwe kupwən, nənə təkwtəkwuni hiamregi mə kamo ihi nəmisəien nəha miou. Rəmwhēn mə kitaha samaruagən pəri ia naruagəniēn riti.

Nətərigien səkitaaha traməkeikei məmwhēn ia nətərigien səvəi Iesu Kristo

2 Rerimiaha riskai ia Kristo ti nəri nə mə hiəuvəuvehe mhəno kuatia kimiaha min uə rekəm? Ouəh! Hiamregi ramasan ia nokeikeiēn səvənhi uə rekəm? Ouəh! Nənimwin Ikinan ramarə ia kimiaha uə rekəm? Ouəh! Hiamo ramasan m kimiaha me nənə mamhapi tukumiaha me uə rekəm? Ouəh! ² Mə ro iamihni irə iakokeikei mə tiho reri pwəh ragien mwi. Kimiaha pam tihaməkeikei mhəuvehe mho kuatia ia nətərigien səkimiāha, mho nokeikeiēn m kimiaha me, mho pəri nari ia nətərigien kuatia rəmwhēn mə kimiaha iərmama kuatia. ³ ††Tihəpwəh noien nari riti ia nətərigien səkimiāha əpa, uə mho mhəuvehi utə kimiaha irə, mətə tihəiwaiu nənə mhətərig ia kimiaha me nepwin rəpi raka kimiaha atukw. ⁴ †††Nənə tihəsitū ia kimiaha me ti nimiruiēn me səkimiāha. Ripkamasan mhə mə iərmama riti ramətui amasan ti nimiruiēn əpa səvənhi.

⁵ Nətərigien səkimiāha traməkeikei məmwhēn ia nətərigien səvəi Iesu Kristo:

⁶ ††Nıpərhiēnien in Kumwesən pərhiēn, mətə in ripkəmwur mhə mə trəkwtəmhiri əknekin noien nəha sə in mine Kumwesən krouəmnəmwhēn a, ⁷ †††in rəmri karen nasoriēn səvənhi, muvehi noien səvəi iərmama sə ramo tukwini nari, mətui pehe ia tīprənə i nıpwrān rəmwhēn ia nıpwrāi nərmama.

⁸ ††Nənə nəpin kamətə in mə ramarə ia narəien səvəi iərmama, in ruvehi irapw atukw in, mamə nəkwai Kumwesən ia narimnari me pam meste memhə, nıpərhiēnien remhə ia nei kamarkuau.

⁹ ††Ro iamihni irə Kumwesən ruvehi utə in revən fwe irənhə anan,

muvei pen nahag min sə rəpi raka pam nahag me, ¹⁰ †††mə ia nəghi Iesu narimnari me pam səməme kamhəmiru ia kwopun me pam ia neiāi, mine tīprənə, mine Imwei Nəkur Həuvamhə, tuhənimwi nukurhunraha mhəuvei pen nisaiēn min, ¹¹ †††nənə irəha pam tuhəni irapw mə Iesu Kristo in Iərimənu,

nənə noien nəha truvehi utə nəghi Tata Kumwesən.

Nərmama me səvəi Iesu Kristo kamhəsər rəmwhēn ia kəməhau me

¹² †††Nərmama keikei me səiou. Nəpin iakamarə ihi kitaha m kimiaha, hiamo nəkwak ia nəpin me. Nənə təkwtəkwuni nəha iakamarə isipwin tukumiaha, kimia-

† 2:3 Kal 5:26, Rom 12:10 ††† 2:4 1Kor 10:24,33 †† 2:6 Jon 1:1-2, 17:5 ††† 2:7 2Kor 8:9, Jon 1:14 †† 2:8 Rom 8:3, Jon 10:17, Hip 5:8, 12:2 †† 2:9 Wok Me 2:33, Efes 1:20-21, Hip 1:3-4 ††† 2:10 Rom 14:11 ††† 2:11 Rom 10:9 ††† 2:12 Sam 2:11, 1Pit 1:17

† 1:19 2Kor 1:11 †† 1:20 1Tes 4:16 † 1:21 Kal 2:20 †† 1:22 Rom 1:13 †† 1:23 2Kor 5:8 ††† 1:27 Efes 4:1, 1Tes 2:12, Fil 4:3 ††† 1:29 Wok Me 16:19-40 † 1:30 Fil 1:13

ha tihamækeikei mhousari mho nækwak mamhæuvæn. Tihæhekir mhætæmnimwin mamho narimnari me naha Kumwesæn rimæuvehimiru kimiaha tukwe. ¹³ †Iakani iamînhi iræ ti næri nã mã in nã Kumwesæn fwe ia rerimi-aha ramo kimiaha hiokeikei noien narimnari me kamhesi pen nætærigien amasan sævænhi.

¹⁴ Ia narimnari me pam sãmæme hiamo, tihæpwæh nægkiari ægkiariien tukwe mhæpwæh nævisæien m kimi-aha me tukwe. ¹⁵ Ia noien naha kimiaha nipwnæti Kumwesæn me tihatukwatukw, mhæmher, tukæpwæh nætoniien noien æræha riti sækimiaha næpin hiamaræ ia kurkwai nærmama ikou me sãmæme kamho noien æræha. Ia rerinraha kimiaha hiamæser mhæmwhen ia kãmæhau me ia nimagouagou, ¹⁶ mamhæuvei pen nægkiariien sævæi nimiruïen minraha. Kimiaha tiho iamînhi iræ mæ næpin sã Kristo truvehe iræ iou rerik tragien tukumiaha, nænæ iakukuræn mæ iapkaui auær a mhæ uæ iapkisese auær a mhæ. ¹⁷ ††Nahatætæien sækimi-aha ræmwhen ia nari riti hiamæuvei pen m Kumwesæn kauvani ia tækure nifata. Trini minuæ kousi æpune iou nitek raiu ræmwhen ia waen kætægi irapw ia næri naha, mætæ iou iakokeikei a mamiagen kitaha m kimiaha. ¹⁸ †Nænæ ia noien kuatia kimiaha tihamækeikei mhokeikei a mamhagien kitaha miou.

Timoti mine Epafrotaetas

¹⁹ Trini minuæ Iesu Iærimænu sækitaha ræseni, iakokeikei mæ triþko mhæ tui iakærhi pehe Timoti ruvehe mætoni kimiaha mæ næpin in rirærig muvehe mævisau pehe kimiaha miou, nænæ iou mwi rerik tragien. ²⁰ Iærmama riti mwi riwæn ia kwopun i nætærigien sævænhi ræmwhen ia sævæi Timoti, in rerin ramrhi pik kimiaha. ²¹ ††Nærmama æpæ me kamhætærig a ia wok me sævænraha, mhæpwæh nætærigien ia wok sævæi Iesu Kristo. ²² Mætæ Timoti noien sævænhi ramasan pik. Kimiaha hiæuvækuræn raka mæ in ramasitu ia nirak ia wok sævæi nægkiariien amasan sævæi Kristo ræmwhen iækunouïhi ramo wok irau tata sævænhi. ²³ Ro iamînhi iræ rerik ramrhi mæ næpin iakukuræn mæ nari riti tro iou, iakærhi pehe in ruvehe mætoni kimiaha. ²⁴ Nænæ iakætigite ia Iærimænu sækitaha mæ triþko mhæ tui iou mwi iakuvehe mætoni kimiaha.

²⁵ ††Mætæ rerik ramrhi mæ takamækeikei mærhoi pehe Epafrotaetas rirærig muvehe mætoni kimiaha. In piak sã kimrau min iarauo pæri wok nænæ rauaruagæn pæri. Fwe kupwæn hiænærhi pehe in ruvehe muvei pehe narimnari me nepwin masitu ia nirak iræ ia næghimiahaha. ²⁶ In rokeikei pik mæ trættoni pam kimiaha. In ramregi ræræha anan ti næri nã mã hiæregi mæ in ramemhæ. ²⁷ Pærhien nemhæien riti rimæuvehi ipaka remhæ, mætæ Kumwesæn rapi in mapi mwi iou nænæ momasan in ia nemhæien sævænhi. Mætæ trini minuæ rimamhæ pærhien iou takregi ræræha pik anan mwi. ²⁸ Ro iamînhi iræ iakokeikei pik mæ takærhi pehe in næpin hiættoni rerimi-aha tragien mwi, nænæ iou mwi nætærigien sã iakam-

† 2:13 Jon 15:5, 1Kor 12:6, 15:10, 2Kor 3:5, 1Tes 2:13 †† 2:17 Rom 15:16, 2Tim 4:6 † 2:18 Fil 3:1, 4:4 †† 2:21 2Tim 4:10 †† 2:25 Fil 4:18

regi ræræha iræ tukumiaha truvehe miwæn. ²⁹ ††Ro iamînhi iræ næpin in truvehe tukumiaha, kimiaha tihamækeikei mhæsevær ia rerimiaha tukwe ia næghi Iærimænu sækitaha mhagien asori. Nænæ tihæuvei pen nisaien m nærmama sã ro me iamînha iræ, ³⁰ ti næri nã mæ ipaka in remhæ ti wok sævæi Kristo. In ripkhekir mhæ ti nimiruïen sævænhi ia næpin skai me mæ trasitu ia nirak næpin suatuk sækimiaha riwæn ti nasituïen.

Kitaha samæfiutæ kitaha ti Iesu Kristo æpa

3 ††Piak me, iakuæ takægkiari ia nari riti mwi. Kimiaha tihamækeikei mhagien ti Iærimænu sækitaha. Iou iakuvæni raka nægkiariien me i tukumiaha fwe kupwæn, nænæ tækwækwuni iakamrai pen mwi ia nækukuæ i. Ripkiskai mhæ tukw iou ti noien ti næri nã mæ iakukuræn mæ trasitu ia kimiaha.

² †Kimiaha tihamækeikei mhæsiari ti nærmama me naha iræha hæmwhen ia kuri me. Tihamækeikei mhæsiari ti niræha ti næri nã mæ noien sævænraha ræræha. Iræha kamhæni mæ tukamækeikei kuvehi ninhum m nærmama ti nahatæn penien mæ iræha nærmama me sævæi Kumwesæn. ³ ††Mætæ kitaha i nærmama pærhien me sævæi Kumwesæn sãmæme Nænimwin sævænhi ramaræ ia reritaha mammo kitaha samæfwaki ia nipærhienien. Kitaha samæfiutæ kitaha ti Iesu Kristo æpa, sæpwæh nætigite ananien ia noien me kïno ia nipwrataha iruæ. ⁴ †Nipærhienien iou iakukuræn næfiutæien iou ti narimnari me iamînha iræ.

Trini minuæ iærmama riti naha rerin ramrhi mæ in rukuræn næfiutæien in ti nipwran, iou iakukuræn næfiutæien iou mæpi raka. ⁵ ††Kaha me sæiou iræha nækur Isrel atukwatukw, nænæ iakimæuku pen ia kwænækwus sævæi Penjamin. Næpin iakinætui muvehi næpin eit, nænæ kuvehi ninhum miou. Trini minuæ kani nækur Isrel atukwatukw me, kwa iou riti ia niræha. Kupwæn iou Farisi riti, nænæ iakamesi pen amasan Loa sævæi Moses. ⁶ ††Iakinokeikei pik næfwakiiien sævænraha mamometæ nakalasia me sævæi Iesu Kristo. Ia nikaren sævæi natukwatukwien naha kauvehi raku pen ti Loa sævæi Moses kirkætæ mhæ noien æræha riti sæiou.

⁷ ††Mætæ narimnari me pam naha sãmæme iakinamætigite ia niræha fwe kupwæn nænæ rerik rirhi mæ hamasan pik anan, mætæ tækwækwuni naha iakættoni mæ ho a næri auær a me ia niræha ti næri nã mæ iakukuræn narimnari me Kristo rino. ⁸ Mætæ ripko mhæ sampam ia kwopun naha. Tækwækwuni iakættoni mæ narimnari me pam ho a næri auær a ia niræha ti næri nã mæ iakættoni nari riti sã in ramasan pik anan in i mæ iakukuræn Iesu Kristo Iærimænu sæiou. Iakinæpwæh narimnari me pam naha ti Iesu. Iakættoni narimnari me pam naha hæmwhen ia næri pein. Iakinaraka ia niræha

††† 2:29 1Kor 16:16,18, 1Tim 5:17 ††† 3:1 Fil 2:18 § 3:2 Sam 22:16,20, Rev 22:15 †† Nærmama nepwin naha iræha kamhæuvehi ninhum m nærmama ripko mhæ iræha nækur Isrel mæ trahatæn pen mæ iræha nærmama me sævæi Kumwesæn. Mætæ aposol me hæni me rekæm, nahatætæien ia Iesu Kristo in suatuk ro ik ikuvehe iærmama sævæi Kumwesæn. ††† 3:3 Rom 2:29 †† 3:4 2Kor 11:18,21 ††† 3:5 Luk 1:59, Rom 11:1, 2Kor 11:22, Wok Me 23:6 †† 3:6 Wok Me 8:3 †† 3:7 Mat 13:44,46

mə iou iakukurən nuvehiiën Kristo, ⁹†nənə tukətoni iou mə iou iərmama riti sə iakiməuvehe mo kuation kimrau min, iapkatukwatukw mhə ia nəmri Kumwesən ia niskaiien atukw səiou ia noien səvəi nesi penien Loa, mətə iakatukwatukw ia nənimen ti nəri nə mə iakama-hatətə ia Kristo. Nərmama səməme kamhahatətə iamihni Kumwesən ramo irəha həuvehe mhatuk-watukw ia nənimen. ¹⁰††Iakokeikei mə takukurən amasan mwi Kristo mine niskaiien sə rino in rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Nənə iakokeikei mə nəmisəien me səvəi Kristo tuko mwi ia nirak pwəh iakuvehe məmwhen irə ia nemhəien səvənhi ¹¹‡mesi pen suatuk nəha meste Kumwesən tro mwi iou iakətui ia nemhəien.

Naiuien səvəi Pol

¹²††Iou iapkini mhə mə iakineste raka noien nəha, uə iakinatukwatukw raka, rekəm. Mətə ti nəri nə mə Iesu Kristo ro iou iakuvehe mo iou iərmama səvənhi, iakamousari mə tako noien səvənhi ruvehe noien səiou. ¹³Piak me, tukwe iou, ia nətəien səiou, iapkuvehi raka mhə narimnari me nəha. Mətə nəri kuation i iakamo. Iakamenouenou ia narimnari me ia təkutak, iakaməmwur pik mauvehi nisesəien ti nəri sə ramə-mak kupwən ia nirak. ¹⁴††Iakamaiu pen atukwatukw ti kwopun tako sampam ia naiuien səiou ikin mə takuvehi nəri amasan riti tukuvei pehe miou. Nəri amasan nəha in i nimiruien rerin sə Kumwesən rinəkwein kitaha tukwe mə tsəuvən fwe irənhə mhəuvehi ruku pen ti Iesu Kristo.

¹⁵††Nənə kitaha pam nərmama səməme səuvəskai raka ia nimiruien səkitaha tsaməkeikei mhəuvehi nətərigien me nəha. Mətə trini minuə kimiaha nepwin nətərigien səkimiaha ropə, Kumwesən tro pui pehe nəri nəha m kimiaha hiətoni. ¹⁶††Mətə nəri kuation i mə pwəh səkwətəmhirī əknekīn nəfe səuvəuvehi raka mhəpwəh narakaian irə.

¹⁷†Piak me, kimiaha tihəuvehe mho kuation mhesi pen təmwki nisuk sə iakino raka hiətoni, nənə mhətoni amasan səməme kamhesi pen təmwki nisumaha. ¹⁸††Iakuvəni pehe raka nəgkariien i tukumiaha nəpin ripik, nənə təkwtəkwuni iakani pehe mwi nise nənimek ramaiu. Nərmama həpik nəha irəha həpwəh nokeikei-ien mə tuhəregi kaməvisau nemhəien səvəi Kristo ia nei kamarkuau. ¹⁹††Ia nəpin sampam tukouraha irəha. Kumwesən səvənraha in nə tipwinraha. Irəha kamhəfiəutə irəha ti noien me sə ro a naurisien. Nətərigien səvənraha ramevən a ti narimnari me ia təkure tiprənə i. ²⁰††Mətə kitaha nərmama imwətaha fwe ia neiai. Kitaha sameitenhi iərmama riti truku pen ikin muvehimiru kitaha. Iərmama nəha in i Iesu Kristo Iərimənu səkitaha. ²¹††In truvsi ni nipwrataha i sə

rəpou, mo rəmwhen ia nipwran sə riskai mamser. In tro iamihni irə ia niskaiien səvənhi sə in ramo narimnari me pam irə səvəi tiprənə i kamhəsiai in mamho nəkwan.

4 [†]Ro pen piak keikei me kimiaha tihaməkeikei mhərer əknekīn iamihni irə ia Iərimənu səkitaha. Kimiaha nərmama keikei me səiou iakamokeikei pik mə takətoni kimiaha. Hiamo rerik ramagien. Iakam-regi ramasan tukumiaha rəmwhen ia iərmama sə kəfəfau pen kəfəfau səvəi nisaiien irə.

Pol raməvəhag m nəkur Filipae

²Iuotia mine Sintike, iakaməgkiari vivi m kimirau mə tirouəmwur mə nətərigien səkimirau truvehe mo kuation ti nəri nə mə kimirau pəri irouahatətə ia Iərimənu səkitaha. ³††Iakaməres ik mwi, iərmama sə ikino pəri wok krau mik, ^{††}tikasitu ia prən mi i, ti nəri nə mə iakino pik wok kimrahar minrau, krinouasitu ia nirak rouni irapw nəgkariien amasan səvəi Kristo kimaha Klemen mine piak me nepwin mwi səməme hənəsitu ia wok, nəghinraha fwe ia nəkukuə səvəi nimiruien.

⁴††Tihagien ia nəpin me ti Iərimənu səkitaha. Iakino mwi mə tihagien. ⁵††Pwəh nərmama hətoni noien səkimiaha mə ramasan məpou. Tripko mhə tui Iərimənu səkitaha rirərig pehe mwi. ⁶††Rerimiaha trəpwəh nirihi pikien narimnari me. Nəri auər a mə nəri ouihni uə nəri asori, mətə narimnari me pam səməme hiokeikei tihəfwaki tukwe. Tihəfwaki mhəres Kumwesən mhəni tanak tukwe in. ⁷††Nənə Kumwesən truvei pehe m kimiaha nəmərinuien sə rasori pik məpi raka nukurənen me pam səvəi nərmama. Nəmərinuien nəha trərimənu amasan ia rerimiaha mine nətərigien səkimiaha ti nəri nə mə hiamahatətə ia Iesu Kristo.

⁸††Piak me, nəfe nəghin ro nipərhiēnen, nəfe nəghin ro nisaiien, nəfe nəghin ratukwatukw, nəfe nəghin rəmher, nəfe nəghin kamini mə ramasan musəpə kamokeikei, trini minuə nari riti nəha ikin ratukwatukw mə tukəgnəgini irə, tihətərig ia narimnari me nəha. ⁹††Nəfe nəghin hiəuvəregi mhətoni iakinahatən kimiaha irə ia nəgkariien mine noien səiou kimiaha tihaməkeikei mho nənə Kumwesən i in nukune nəmərinuien tramarə tukumiaha.

Pol rəgnəgini nəkur Filipae ti nasituien səvənraha

¹⁰Iərimənu səkitaha ro iou iakamagien pik ti nəri nə mə fwe tui kwopti hiəpkasitu mhə ia nirak, mətə təkwtəkwuni nəha rerimiaha ramrhi mwi iou. Ripko mhə nipwrai nəgkariien səiou mə kimiaha hiənenouenou iou, mətə suatuk riwən mə tihəsitu ia nirak. ¹¹††Iapkini mhə iamihni irə ti nəri nə mə narimnari me səiou riwən, rekəm. Iou iakuvəukurən raka suatuk

† 3:9 Rom 3:21-22 †† 3:10 Rom 6:3-5, Rom 8:17, Kal 6:17 ‡ 3:11 Wok Me 4:2, Rev 20:5-6 †† 3:12 1Tim 6:12,19, Wok Me 9:5-6 ‡ 3:14 1Kor 9:24 ††† 3:15 1Kor 2:6 ‡†† 3:16 Kal 6:16 ‡ 3:17 1Kor 4:16, 1Tes 1:7, 1Tes 5:3 †† 3:18 1Kor 1:23, Kal 6:12 ††† 3:19 Rom 16:18, Rom 8:5-6 ‡† 3:20 Efes 2:6,19 ††† 3:21 Rom 8:29, 1Kor 15:28, 1Kor 15:43-53

†† 4:1 1Tes 2:19-20 ‡† 4:3 Sam 69:28, Luk 10:20, Rev 20:12 ††† Kipkukurən mhə mə sin nəha iərmama nəha Pol raməgkiari irə krinouwok irau min fwe taon nəha Filipae. ††† 4:4 Fil 3:1 ††† 4:5 Hip 10:25,37, Jem 5:8-9 18 4:6 Mat 6:25-34, Kol 4:2 19 4:7 Aes 26:3, Jon 14:27, Kol 3:15 20 4:8 Rom 12:17 21 4:9 Rom 16:20, 1Kor 14:33, 1Tes 5:23 22 4:11 1Tim 6:6

rerik ramagien a ia nāpin me pam nāri auēr a mā narāien sēiou rāmasan uā rārēha. ¹² Iou iakinarā raka ia narāien i narimnari me sēiou riwān irā mukurān, nānā mukurān raka mwi narāien i narimnari me sēiou rīpik irā māpi raka iou. Nāfe narāien iakamarā irā, nāri auēr a mā nāveginien sēnak rasori uā rouihi, uā nautē sēiou rasori uā rouihi, mātē iakukurān pam raka narāien tukwe mamagien a. ¹³ †Ti nāri nā mā Kristo rīmāuvei pehe niskaiien sāvānhi miou, nānā iakukurān narāien ia narāien me pam. ††

¹⁴ Mātē kīmiaha hiāno noien amasan nāpin hiānasitu ia nirak ia nārēhaien sē iakinarā irā. ¹⁵ †Nīpārhiēnien, kīmiaha nākur Filipae hiāuvēukurān raka mā nāpin hiānamregi vi a nāgkiariien amasan sāvāi Kristo, nāpin iakīmāier ia profens Masetonia, kīmiaha ēpa hiānasitu ia nirak ia mane. Nakalasia me nepwīn ia kwopun riti mwi hāiwān sē hasitu ia nirak. ¹⁶ Nāpin iakamarā ia taon nāha Tesalonaeka rīpko mhā nāpin kuatia a hi-amārhi pehe mane miou. ¹⁷ Rīpko mhā iakamētui mane mā tihāuvei pehe miou, mātē iakokeikei mā nasituien i sākīmiaha trukūā kwānkwan, in nā Kumwesān trāgnāgīni kīmiaha tukwe. ¹⁸ ††Iakīmāuvehi pam narimnari me sāmēme hiānārhi pehe miou, nānā rāmwhēn

† 4:13 2Kor 12:10, 2Tim 4:17 †† Uā †Iakukurān noien narimnari me pam. †† 4:15 2Kor 11:9 †† 4:18 Fil 2:25, Esik 20:41, Efes 5:2

māpi raka. Nāpin Epafrotaetas rīmāuvehi narimnari me muvehe muvei pehe miou, tākwtākwuni nāha narimnari me sēiou hāuvēpik. Narimnari me nāha hiāmāuvei pehe miou rāmwhēn ia nāri kauvani ia tākure nīfatē nīpekīn rapein amasan kauvei pen m Kumwesān in ruvehi rerīn ramagien tukwe. ¹⁹ Nānā Kumwesān sēiou sē nautē sāvānhi rasori, māuvehi niskaiien fwe ia neiai, in truvehi pehe m kīmiaha nāfe nāghīn riwān tāni kīmiaha ti nāri nā mā hiāmāuvehe mho kuatia kīmiaha Iesu Kristo.

²⁰ Pwāh nāgnāgīniien revān ti Kumwesān Tata sākīta-ha ia nuk nuk me. Ouāh, pwāh ro iamīnhi.

Nāgkiariien sampam

²¹ Tihāni tukwini rāmasan sēiou revān ti nārmama me pam sāvāi Iesu Kristo. Piāvtaha me i kīmahā mīnra-ha, irāha mwi hāni rāmasan tukumīahā. ²² ††Nārmama me pam sāvāi Kumwesān ia kwopun i kamhāni rāmasan tukumīahā, nānā nārmama nepwīn mwi sāmēme kamhāni nīpārhiēnien ia Kristo fwe ia nimwē sāvāi Kig Sisa kamhāni rāmasan tukumīahā. ²³ Pwāh namasanien sāvāi Iārīmānu sākīta-ha Iesu Kristo tramārā tukumīahā.

†† 4:22 Fil 1:13

Kolosi

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Kolosi in nəkukuə sə ro kahar i Pol rımərai nəpın in ramarə ia kalapus fwe Rom ia nəpın riti ipaka ti nuk 59 uə 60. Epafraş revən fwe Rom mını pen ti Pol mə nahatən eikuə me nepwın fwe Kolosi kamhahatən nərmama mə nahatətəien səvənraha ia Kristo rıpkəmwhen mhə. Nahatən eikuə me nəha hamahatən irəha mə tuhfəwaki m nagelo me, mhəsi pen natuakəmien me nepwın, mhəşiai mwi nəpın ikinan me nepwın. Pol rırai nəkukuə i revən ti nırəha mə tuhaməkeikei mhərər əknekin, mhəpwəh nətərigien ia nahatən eikuə me nəha. Kristo in rasori ia narimnari me pam. Nəmhəien səvəi Kristo in əpa ruvehimıru kitaha ti noien ərəha me səkitaha. İesu rıfi nari ia kitaha tsəpwəh mwi nisaiien natuakəmien me səvəi iərmama.

1 †İou Pol, iou aposol riti səvəi İesu Kristo ti nəri nə mə Kumwesən rıməni nəkwən mə tako, mıne piəvtaha Timoti. ² ††Nəkukuə i rauvehe tukumiaha nərmama me səvəi Kumwesən fwe taon nəha Kolosi.

Kımiaha nə piəvmaha me hiəməuvehe mho kuatia kımiaha Kristo, hiamahatətə pərhien irə.

Pwəh Kumwesən Tata səkitaha trəriari pehe namasanien mıne nəmərınuien m kımiaha.

Nəgnəginiien mıne nəfwakiiən

³ Nəpın me pam, nəpın kımaha iahaməfwaki tukumiaha, iahaməni tanak ti Kumwesən i in Tata səvəi İesu Kristo İərimənu səkitaha. ⁴ İahaməni tanak tukwe in ti nəri nə mə iahəuvəregi raka mə kımiaha hiamahatətə əknekin ia İesu Kristo nənə mamhokeikei pik nərmama me səvəi Kumwesən. ⁵ Nahatətəien mıne nokeikeien səkimiaha ro iamınhi irə ti nəri nə mə hiəukurən amasan ia rərımiaha mə Kumwesən truvei pehe nəfe nari sə rınəpnəpenə irə m kımiaha fwe ia neiai. Hiəuvəregi raka narimnari me nəha ia nəgkiariien pərhien, in i nəgkiariien amasan səvəi İesu Kristo. ⁶ İa kwopun me pam ia təkure tıprənə nərmama kamhəni irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo, nənə raukuə mamə kwənkwan mauverə mamə amasan nımıruien səvəi nərmama me həpik. Rəmwhen a mwi ia kımiaha nəpın hiamregi mhəukurən nıpərhienien nəha ia namasanien səvəi Kumwesən, nənə rauverə mwi mukua ia nımıruien səkimiaha. ⁷ Epafraş rınahatən kımiaha ia nəgkiariien nəha. In iərmama riti səkimaha iahokeikei pik in, iahamo tukwini pəri nari kımaha min. Kımaha iahəukurən nətıgiteien irə, ramasitu ia wok səvəi Kristo maməgkiari tukwini səkimaha. ⁸ In rıməni pehe tukumaha i mə nokeikeiiən səkimiaha rasori raku pen ti Nənimwın İkinan.

⁹ †Ro iamınhi irə nəpın iahəregi nəvisaiien nəha, nənə iahaməfwaki tukumiaha ia nəpın me pam, mamhəres mə kımiaha tihəuvehe mhəukurən amasan pam nəkwai Kumwesən ia nukurənien sə raku pen ti Nənimwın səvənhi. ¹⁰ ††Ro iamınhi irə mıne kımiaha tıhamarə ia narəien atukwatukw sə ramo İərimənu səkitaha rərın ramagien, mamhəukuə kwənkwamıaha ia noien amasan me pam, nənə ia nəpın me nukurənien səkimiaha truvehe masori mwi hiəukurən amasan mwi Kumwesən. ¹¹ ††İahaməfwaki mə nıskaiien asori səvəi Kumwesən tro kımiaha hiəskai nəpın nərəhaien truvehe, pwəh hiərer əknekin ia nəpın me pam, nənə mho nətərigien səkimiaha rəpwəmwis, nənə mamho kımiaha hiamagien ¹² †††mamhəni tanak ti Tata Kumwesən ti nəri nə mə in rıno kımiaha mə hiəukurən nuvehi pəriien nautə kımiaha nərmama ikinan me səvənhi. In rınəmri karen nautə nəha ia kwopun ruku-raan ikin. ¹³ †††İakani iamınhi irə ti nəri nə mə in rıpeki raka kitaha ia nıskaiien səvəi nəpıtəvien, mıpeki pen kitaha ia nıtətə sə Tıni keikei ramərimənu irə. ¹⁴ †Tıni rıfi nari ia kitaha, mo mə Kumwesən trəpwəh nərpwınien noien ərəha me səkitaha.

Kristo in rasori ia narimnari me pam

¹⁵ ††Tıni Kumwesən in rəmwhen atukwatukw ia Tata səvənhi sə səpkətoni mhə. In nəmrıtaik sə in rasori ia neiai mıne tıprənə mıne narimnari me pam. ¹⁶ †††In rasori ti nəri nə mə in rıno pam narimnari me nəha, narimnari me səməmə səmətoni mıne səməmə səpkətoni mhə, kig me, uə ieni mə, uə nənimwın me səməmə kamhəuvehi nasoriien mıne nərimənuien. Narimnari me pam nəha, Tıni Kumwesən rıno irəha mə səvənhi. ¹⁷ ††In rıməkupwən marə ia narimnari me

† 1:9 Efes 1:9,16,17, Fil 1:9 †† 1:10 Fil 1:27, Efes 2:10 †† 1:11 Efes 1:19, 3:16 ††† 1:12 Efes 1:11,18 ††† 1:13 Luk 22:53, Efes 2:2 § 1:14 Efes 1:6,7 §† 1:15 2Kor 4:4, Jon 1:18 §†† 1:16 Jon 1:3,10 §† 1:17 Jon 1:1, 8:58

pam, nənə narimnari me pam kamharə ti nəri nə mə niskaiien səvənhi raməkwtəmhiri irəha. ¹⁸ †In rasori ia nakalasia me səvənhi irəha həmwən ia nīpwran in kənkəpwə. In nukunen, iərmama sə rīməkupwən mətūi mwi ia nemhəien səvənhi, ro pen in ramasan ia narimnari me pam mukupwən. ¹⁹ ††Kumwesən ramarə pam ia reri Tini mukuər irə. Nənə Kumwesən rerin ragien pwəh ro iamīnhi irə. ²⁰ †Rerin ragien rīpeki narimnari me pam ia təkure tīprənə mine ia neiai hənəvisə irəha min, muvi simwīn pehe irəha ia tini, nənə məmri nəmərīnuien ia niten sə rīnaiu ia nei kamarkuauī.

²¹ ††Fwe kupwən kīmiaha hiamarə isipwīn ti Kumwesən. Hiaməmwəki in ti nəri nə mə rerīmiaha ramrhi ərəha in, nənə mamho noien ərəha me. ²² ††Mətə təkwtəkwi, ti nəri nə mə Tini ruvehe iərmama məmwən ia kitaha, memhə, ro pen Kumwesən ro kīmiaha hiəuvehe in me nepwīn. In ro iamīnhi irə mə trərpwi irapw kīmiaha ia nənimen hiatukwatukw pam, †††mhəmher, kəpwəh nətonien noien ərəha riti səkīmiaha. ²³ ††Mətə tihaməkeikei mhəmwur pen ia nahatətəien səkīmiaha, mamhərer əknekīn irə, mhəpwəh nīkiukiuien, mhəpwəh narakaiien ia noien sə hiaməmri pen əknekīn nətərigien səkīmiaha ia nəgkiariien amasan nəha hiəuvəregi raka mine nəfe rani. Kīnəvisau irapw raka nəgkiariien amasan nəha ia kwopun me ia tīprənə. Iou Pol, iou iərmama riti sə iakamasitu ia wok nəha.

Pol ramasitu mamsese ti nakalasia me səvəi Iesu Kristo

²⁴ †Təkwtəkwi rerik ragien a mə kamo nəmīsəien miou tukumiaha. ²⁵ †Ia nəmīsəien me i iakamregi ia nīpwrak, iakamrīpīn pen a mamō sampam ia nəmīsəien me səvəi Kristo səməme in rīməregi ti nīpwran. Nīpwran nə in nə nakalasia me səvənhi. ²⁵ ††Iou iərmama riti sə iakamasitu ia nakalasia me nəha. Kumwesən rīnəmri pehe wok i ia rəgik mə takasitu ia kīmiaha, məvisau irapw pam nəgkiariien səvənhi m kīmiaha. ²⁶ ††Nəgkiariien nəha in nəgkiariien riti səvəi Kumwesən rīnərkwafə ti nərmama fwe kupwən, mətə təkwtəkwi nəha Kumwesən rīno pui m nərmama me səvənhi. ²⁷ ††Kumwesən rokeikei mə tro nərmama me nəha səvənhi hətoni mhəukurən mə nəgkiariien nəha in rīnərkwafə i truvei pen nautə amasan m nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel. Nautə amasan nəha Kristo ia rerīmiaha, iəmə sə hiamətīgite irə truvei pehe nasoriien m kīmiaha ia neiai.

²⁸ ††Kristo nəha, kīmahā iahaməni irapw in, mamhəvhag m nərmama me pam, mamhahatən nər-

† 1:18 Efes 1:22-23, Wok Me 26:23, Rev 1:5 †† 1:19 Jon 1:16, Kol 2:9 † 1:20 Efes 1:10, 2:16, Rom 5:1, Efes 1:7, 2:13, 1Jon 2:2 †† 1:21 Rom 5:10, Efes 2:12, 4:18 †† 1:22 Efes 2:14-16, Efes 5:27 ††† Uə "kīmiaha nəkur ikinan me səvənhi." ††† 1:23 Efes 3:17, Hip 3:14, Mak 16:15, 1Tim 3:16 § 1:24 Efes 3:13 †† Pol raməmak fwe ia kalapus nəpīn rīrai nəkukuə i. Kalapus nəha in nəha nəmīsəien sə Pol raməgkiari irə ia vas 24. ††† 1:25 Efes 3:2,7-8 §† 1:26 Rom 16:25-26, Efes 3:3-5,9-10 §†† 1:27 Efes 1:18, 1Tim 1:1 †† 1:28 Efes 4:13

mama me pam ia nukurənien me pam, mə irəha pam tuhəuvehe mhəmruə ia noien səvəi Kristo, nənə iahərpwi irapw irəha ia nəmri Kumwesən. ²⁹ ††Ia noien nəha iakaməmwur mamsese tukwe mamesi pen niskaiien asori səvəi Kristo sə ramo wok ia nīmīruien səiou.

2 †Iakokeikei mə tihəukurən mə iou iakamsese pik tukumiaha nəkur Kolosi, mine nəkur Laotisia, mine nakalasia me pam səməme həkətoni raka mhə nənimek ia nəpīn riti. ² ††Iakokeikei mə takasitu ia nīrəha pwəh həregi ramasan fwe ia rerīnraha, mhəuvehe mhə kuatia mhəkeikei irəha me, mhəukurən amasan nīpwrai nəgkiariien pərhiēn nənə mhəuvehi namasanien me pam səvəi noien i. Ro iamīnhi irə irəha tuhəukurən nīpwrai nəgkiariien sə Kumwesən rīnərkwafə i fwe kupwən. Nəgkiariien nəha in Kristo, ³ ††Iəmə sə Kumwesən rīnərkwafə pen nukurənien amasan me pam səvənhi irə. ⁴ †††Iakaməgkiari iamīnhi irə m kīmiaha ti nəsisəgien ia nəgkiariien eikuə me səvəi nərmama sə rəsien mavi raka nətərigien səkīmiaha. ⁵ ††Nīpərhiēnien, nīpwrak rīpkarə mhə kīmiaha min, mətə iakamarə kitaha m kīmiaha ia nənīmwiik. Nənə rerik ragien pik ti nəri nə mə iakamətoni mə nətərigien səkīmiaha kuatia a, nənə hiamahatətə əknekīn ia Kristo.

Nərmama me səvəi Kristo nīmīruien səvənraha ruvəuvehe muvəukuər raka

⁶ †Ti nəri nə mə kīmiaha hiəməuvehi Iesu Kristo mə in Iərimənu səkīmiaha, nənə tihaməkeikei mharə ia narəien kuatia kīmiaha min. ⁷ ††Tihəkwtəmhiri əknekīn in rəmwhen ia nuai nei raməkwtəmhiri əknekīn tīprənə. Nīmīruien səkīmiaha traməkeikei mərər əknekīn irə rəmwhen ia nīmwə sə ramərər əknekīn ia tīprənə. Nahatətəien səkīmiaha traməkeikei mīskai ia nəpīn me pam rəmwhen kīnahatən raka kīmiaha irə. Nənə ia nəpīn me pam tihaməkeikei mhəni tanak m Kumwesən.

⁸ ††Nərmama nepwīn nəha irəha kamhəni mə hokeikei pik nukurənien. Mətə nəgkiariien səvənraha ro neikuəien i, nīpwran riwən, ti nəri nə mə ramesi pen a nahatənien səvəi nərmama mine nənīmwiin me i irəha nukune noien me səvəi tīprənə i. Nəgkiariien səvənraha rīpkesi pen mhə nəvisauien ia Kristo. Tihamətui amasan mə nərmama me nəha tuhəpwəh nəkwiien kīmiaha ia nəgkiariien me səvənraha.

⁹ ††Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə iərmama nəha Kristo, Kumwesən ramarə pam ia nīpwran mukuər irə. ¹⁰ ††Nənə ti nəri nə mə kīmiaha hiəməuvehe mhə kuatia kīmiaha min nīmīruien səkīmiaha ruvəukuər raka nari riti mwi riwən tihaməkeikei mhətui. Kristo in rasori ia nənīmwiin me pam səməme kamhəuvehi nasoriien mine nərīmənuien. ¹¹ ††Nənə ti nəri nə mə hiəməuvehe mhə kuatia kīmiaha min, kuvəuvehi raka

§† 1:29 Efes 3:7,20, Fil 4:13 ††† 2:2 Efes 3:4,18, Kol 1:26 ††† 2:3 Aes 45:3, 1Kor 1:24,30, Efes 3:19 ††† 2:4 Rom 16:18, Efes 5:6, Kol 2:8 18 2:5 1Kor 5:3 19 2:7 Efes 3:17, Efes 2:20-22 20 2:8 Kol 2:3 21 2:9 Jon 1:14,16 22 2:10 Efes 1:21-22 23 2:11 Rom 2:29

ninhum m kimiaha. Mætə nuvehien ninhum nəha iakani riṗko mhə sə nəha iərmama riti ro ia rəgɪn, rekəm. Iakani nuvehien ninhum nəha Kristo rino mərəi raka noien ərəha səvəi niṗwramiaha. ¹² †Nənə nəpin kɪno paptəes ia kimiaha, kinimwi kimiaha kimiaha min. Ia paptəes nəha kiməuvehi utə mwi kimiaha hiətui mwi ia nemhəien kimiaha min, ti nəri nə mə hiamahatətə ia niskaiien səvəi Kumwesən. Ia niskaiien nəha in rino Kristo rətui mwi ia nemhəien səvənhi.

Ia nei kamarkuau Kumwesən rifi nari ia nərmama me səvənhi

¹³ ††Kimiaha nərmama riṗko mhə kimiaha nəkur Isrel kəpwəh nuvehien ninhum m kimiaha ia niṗwramiaha, fwe kupwən rəmwhən mə hiəuvamhə raka ti nəri nə mə hiənamo noien ərəha me, mətə Kumwesən ruvei pehe nimiruien vi m kimiaha nəpin rino Kristo rətui mwi ia nemhəien səvənhi. In rinenouenou raka noien ərəha me pam səkitaha. ¹⁴ †Nəkukuə nəha rərəha ia kitaha kimərəi pen noien ərəha me irə səkitaha mə tukərpwin pehe m kitaha, Kumwesən ruvəuvehi raka raka nəkukuə nəha irau nəgkiariien me səvəi Loa səməme kamhəkwi kitaha, mərui tərini pen ia nei kamarkuau. Ro pen in rifi nari ia kitaha. ¹⁵ ††Ia nei kamarkuau Kumwesən rətəfi niskaiien səvəi nənimwin me səməme kamhəuvehi nasoriien mine nərīmənuien. Rəmwhən mə rərihi tərini rəgɪnraha, miri irapw irəha ia nəmri nərmama, mahatən pen mə ruvəuvehi irapw niskaiien səvənraha ia naruagəniien.

¹⁶ ††Ro pen tihəpwəh nəseniien iərmama riti rəkiri noien səkimiaha ia nikaren səvəi nəfe hiamani uə hiamənimwi, uə ia nikaren səvəi nəfe hiamo ia nəpin ikinan me, uə nəpin səvəi məkwə vi, uə sapat. ¹⁷ ††Narimnari me nəha həmwhən a ia nənimwi nari sə rəpwəh ihi nier peheien, mətə niṗwran in Kristo. ¹⁸ Nərmama nerpwin nəha irəha kamhəni mə nərmama tuhaməkeikei mhəuvehi irapw nətərigien səvənraha nənə mhəfwaki m nagelo me. Irəha kamhəni nəgkiariien nəha mamhərer ia nəməkərəhaien me səvənraha səməme hənətoni. Kimiaha tihəpwəh nukurirəien irəha kamo hiarfai ia nəfe nari hiamaiu tukwe. Nərmama me nəha kamhəfiəutə ia nirəha ti nəri niṗwran riwən, mamhəni nəfe ruku pen ti nətərigien atukw səvənraha. ¹⁹ †††Irəha həkəkwtəmhiru əknəkɪn mhə Kristo, mətə in rəmwhən ia kənkəpwə iərmama. Kitaha səmwhən ia niṗwrai iərmama nəha kwənəkwwus me həkwi tərini kwopun nikəkɪn me riripin ikin. Nəpin Kristo raməkwməni kitaha nənə kitaha pam səuverə ia nuverəien sə ruku pen ti Kumwesən.

²⁰ Kimiaha hiəuvamhə raka kimiaha Kristo. Hiənaraka raka raka ia nənimwin me i irəha nukune noien me səvəi tiṗrənə i. Mə ro iamɪnhi irə rəfo kimiaha hiamarə ihi rəmwhən kimiaha nərmama me səvəi tiṗrənə? Rəfo kimiaha hiaməsiəi natuakəmien me i kamhəni iamɪnhi irə mə, ²¹ ††Tikəpwəh nuvehien, məpwəh nənə

əghanien, məpwəh nirapiien"? ²² †Natuakəmien me nəha kamhəni nəveginien mine narimnari me hiani uə hiəuvehi nənə triwən mwi. Kamhesi pen nətərigien mine nahatəniien səvəi iərmama. ²³ Niṗərhiienien, rosi nərmama me nerpwin kamhətə mə natuakəmien me nəha ho nukurəniien i ti nəri nə mə ikamesi pen maməmwur mə tikəfwaki skai m Kumwesən, mauvehi irapw nətərigien səim, niṗwram raməmisə i. Mətə natuakəmien me nəha ko həkəkasitu mhə mhəsisəg noien ərəha səvəi niṗwrataha.

Nərmama me səvəi Iesu Kristo tuhaməkeikei mharkahu ia nimiruien vi

3 ^{††}Ti nəri nə mə Kumwesən rino kimiaha hiətui mwi ia nemhəien kimiaha Kristo, ro pen təkwtək-wuni nəha tihaməkeikei mhətui narimnari me fwe irənhə ia kwopun nəha Iesu raməkure ikin ia nikare Kumwesən mwatuk. ² ††Nətərigien səkimiaha traməkeikei məmak ia narimnari me fwe irənhə, mətə trəpwəh nəmakien ia narimnari me ia təkure tiṗrənə i. ³ ††Iakani iamɪnhi irə ti nəri nə mə kimiaha hiəuvamhə raka, nimiruien səkimiaha kinərkwafə pen ia Kumwesən kimiaha Kristo. ⁴ ††Nimiruien pərhiien səkitaha in nə Kristo. Nənə nəpin Kristo trirərig pehe mwi, Kumwesən tro nərmama pam hətoni Kristo mine kitaha, nənə irəha tuhətoni namasaniien mine niskaiien səvənhi.

⁵ Ro pen kimiaha tihaməkeikei mhəpwəh anan noien ərəha səvəi tiṗrənə me i: niṗran mine nərman kamhəiri ənpəpen irəha me, irəha kamho noien ərəha sə ro a naurisien, mamhokeikei pik irəha me ti noien ərəha, nətərigien səvənraha rukuər ia noien ərəha, rerinraha ramakres (noien nəha rəmwhən mə kamhəfwaki pen m nənimwi nari me). ⁶ Noien me nəha kamho niemaha raməpi Kumwesən. Triṗko mhə tui in ruvehe mərpwin noien ərəha me səvəi nərmama me nəha səməme kamhərui nəkwən. ⁷ Fwe kupwən kimiaha mwi hiamarə mamho noien ərəha me nəha nəpin noien ərəha me nəha kamhərimənu ia kimiaha. ⁸ ††Mətə təkwtək-wuni nəha tihaməkeikei mharaka pam ia nirəha: niemaha, nətəpahariien, nəmwəkiiien iərmama, niniiien nikare iəramə, mine nəgkiariien əmkemik sə raku pen ia tərhuu iəramə. ⁹ ††Tihəpwəh neikuəien ia kimiaha me, ti nəri nə mə hiənpəpwəh raka nimiruien akuas səkimiaha mine noien ərəha me səvənhi, ¹⁰ ††nənə mharkahu ia nimiruien vi. Nimiruien vi nəha in nəha iərmama vi sə Kumwesən rino, mamərməvi ia nətərigien səvənhi mə truevehe məmwhən irə. ¹¹ †††Ti nəri nə mə kitaha səuvəuvehe mhəno nərmama vi me ia kitaha nəri auər a mə ik iəmə Isrel uə riṗko mhə ik iəmə Isrel, kuvehi ninhum mik uə kɪpkuvehi mhə ninhum mik, ikukurən amasan nari uə ipkukurən amasan mhə nari, ik slef uə riṗko mhə ik slef, mətə Kristo in narimnari me pam, mamarə ia reritaha pam.

† 2:12 Rom 6:4, Efes 1:19-20, Kol 3:1 †† 2:13 Efes 2:1,4-5 † 2:14 Efes 2:14-16, 1Pit 2:24 †† 2:15 Kol 1:13 †† 2:16 Rom 14:1-12 ††† 2:17 Hip 8:5, 10:1 ††† 2:19 Efes 2:21, Efes 4:15-16

§ 2:22 Aes 29:13, Mat 15:9 † 3:1 Kol 2:12, Mak 12:36, 16:19, Efes 1:20 †† 3:2 Mat 6:33 † 3:3 Rom 6:2, 2Kor 5:14 ††† 3:4 Fil 1:21, 1Kor 15:43, 1Jon 3:2 † 3:8 Efes 4:25-31, 5:4 † 3:9 Efes 4:22,25 †† 3:10 Efes 4:24 ††† 3:11 Kal 3:28

¹²† Kimiaha narmama Kumwesən rımərfi kimiaha. Kimiaha narmama ikinan mine narmama keikei me sāvənhi. Ro iamınhi irə kimiaha tihaməkeikei mhəuvehi pen nımıruien vi nəha səkımiaha rəmwhen ia karkahu səkımiaha. Kimiaha tihaməkeikei mhapi ti narmama, mho ramasan mınraha, mhəuvehi irapw nətərigien səkımiaha, mhəpkəfiəutə mhə ia kimiaha, mho nətərigien səkımiaha rəpwəmwis, ¹³††mhəpwəh nəsənien niemaha rəpi akwauakw kimiaha. Trini mınua iərmama riti ro rərəha ia kimiaha riti ramasan mə hienouenou i. Iərimənu səkımiaha rinenouenou noien ərəha me səkımiaha. Ro pen kimiaha mwi tihaməkeikei mhenouenou noien ərəha me səkımiaha me. ¹⁴†Nənə irənhə ia noien me pam nəha, tiharkahu nokeikeien sə ravi tərini amasan narimnari me pam həuvehe mho kuatia.

¹⁵††Nənə pwəh nəməriniuen sāvəi Kristo rərimənu ia rerimiahā, ti nəri nə mə Kumwesən rınəkwein ia kimiaha mə tihəuvehe mhousəsimwın rəmwhen nıpwrai iərmama kuatia mharə ia nəməriniuen nəha. Nənə ia nəpin me kimiaha tihaməkeikei mhəni tanak m Kumwesən. ¹⁶††Pwəh nəgkiariien sāvəi Kristo ramarə pərwia ia rerimiahā, hiamahātən mamhəvhəg m kimiaha me ia nukurənien me pam. Tihani nıpu me ia nəkukuə nəha Ol Sam, mine nıpu me sāvəi nəfwakien, mine nıpu me səməme kamhəuku pen ti Nənimwın İkinan, mhəgnəgini Kumwesən mə rerimiahā ragien tukwe. ¹⁷††Narimnari me pam səməme hiamo, mine nəgkiariien me pam səməme hiaməni, tihamo mamhəni ia nəghi İesu Iərimənu səkıtaha, mamhəni tanak m Tata Kumwesən tukwe.

Nəvhəgien revən ti nakalasia me ia nimwə me sāvənraha

¹⁸††† Kimiaha nıpran me, tihaməkeikei mhəsiai nərman me səkımiaha. In nə noien atukwatukw nıpran me kamhahātətə ia Iərimənu tuho.

¹⁹§ Kimiaha nərman me, tihaməkeikei mhokeikei nıpran me səkımiaha, mhəpwəh nomətəien irəha.

²⁰§† Kimiaha nəkwərhakwərha me, tihaməkeikei mho nəkwai tata mine mama me səkımiaha ia narimnari me pam, ti nəri nə mə noien i ramo Iərimənu səkıtaha rerin ramagien.

²¹§†† Kimiaha tata me, tihəpwəh noien nəkwərhakwərha me səkımiaha niemaha rəpi irəha, kamo nətərigien sāvənraha rımwei.

²²§† Kimiaha slef me, tihaməkeikei mho nəkwai nəmə asori me səkımiaha ia tıprənə i ia narimnari me pam, mətə tihəpwəh noien nəpin kamhətoni a kimiaha rəmwhen ia narmama səməme kamhəmwur mə tuho narmama rerınraha ragien, mətə tiho ia rerimiahā pam mhehekır Iərimənu səkıtaha. ²³ Nəfe nəghin hiamo, tiho ia rerimiahā pam rəmwhen hiamo tukwini

nari m Iərimənu səkıtaha, rıpkə mhə hiamo tukwini nari m narmama. ²⁴ Kimiaha hiəukurən mə Iərimənu səkıtaha truvei pehe nərəkuien atukwatukw sāvəi narimnari me səməme hiamo. Nərəkuien nəha in rınəmri karen raka mə sāvəi narmama me sāvənhi. Iərimənu pərhiən sə hiamo tukwini nari min in nə Kristo. ²⁵ §†† Mətə iərmama sə ramo rərəha truvehi atukwatukw mwi nərəkuien sāvəi noien ərəha sāvənhi, ti nəri nə mə Kumwesən ramo raməmnəmwhen m narmama me pam.

⁴ §† Kimiaha nəmə asori me, tihaməkeikei mho ratukwatukw m slef me səkımiaha pwəh rəm-nəmwhen a. Tiho iamınhi irə ti nəri nə mə hiəukurən mə kimiaha mwi hiamarə tegin iəmə asori riti. İəmə asori nəha in fwe ia neiai.

Nəvhəgien me nəpwın mwi

² §† Kimiaha tihaməkeikei mhəfwaki m Kumwesən ia nəpin me. Nəpin tihəfwaki irə, tihəpwəh napriien, mamhəni tanak m Kumwesən. ³ §†† Tihaməfwaki mwi tukumaha mə Kumwesən trəsevər ia təpinhə tukumaha pwəh iahəni irapw nəvisaiuen ia Kristo sə fwe kupwən ramərkwafə. Nəgkiariien i in i iakinani irapw nəno kuvehi puvnimwə iou ia kalapus tukwe. ⁴ §†† Tihəfwaki mə takini irapw nəgkiariien nəha trəmher amasan rəmwhen a mə takaməkeikei mo iamınhi irə. ⁵ §§§ Kimiaha tihaməkeikei mho nari ia nukurənien ia nəmri narmama iruə me mhəpwəh nətə waiuen ia nəpin riti səkımiaha ti nuvi peheien irəha. ⁶ 18 Pwəh nəgkiariien səkımiaha ramasan ia nəpin me məsien rəmwhen ia nəveginien kuvehi pen sol irə, nəno tihaməkeikei mhəukurən amasan mə tihəfo irə mhərıpwən nəgkiariien sāvənraha kuatia kuatia.

Nəgkiariien sampam

⁷ 19 Tikikas trəvisau irapw pam noien me səiou ia kwopun i m kimiaha. In piəvtaha keikei riti sə kimaha iahəukurən nətigiteien irə, ramasitu mamə tukwini nari m Iərimənu səkıtaha kimaha min. ⁸ 20 Takərhi pehe in tukumiahā ti noien i, mə in tro kimiaha hiəregi ramasan, mını irapw tukumiahā mə iahaməfarə irə. ⁹ 21 In truvehe irau Onesimas, piəvtaha keikei i kimaha iahəukurən nətigiteien irə, in iərmama riti səkımiaha. İrau trouəvisau narimnari me pam ia kwopun i m kimiaha.

¹⁰ 22 Aristakas in ramarə ia kalapus kimrau min, in rani ramasan tukumiahā. Mak, piəvi Panapas sə karen, in mwi rani ramasan tukumiahā. Mak nəha, kimaha iahəuvəni pehe raka tukumiahā i mə kimiaha tihaməkeikei mhəsevər ia rerimiahā tukwe trini mınua ruvehe tukumiahā. ¹¹ Nənə Josua Jastas in mwi rani ramasan tukumiahā. Ia kwənkwas me sāvəi nəkur İsel səməme kamhəni nıpərhiənien ia İesu, iəmənmirəhar

† 3:12 1Tes 2:9, Efes 4:2,32 †† 3:13 Efes 4:32, 5:2 † 3:14 Rom 13:8-10, 1Kor 13:13, Efes 4:3 †† 3:15 Fil 4:7, 1Kor 12:13,27, Efes 4:4 †† 3:16 Efes 5:19 ††† 3:17 1Kor 10:31, Efes 5:20 ††† 3:18 Efes 5:22 § 3:19 Efes 5:25 §† 3:20 Efes 6:1 §†† 3:21 Efes 6:4 §† 3:22 Efes 6:5-8

§†† 3:25 Rom 2:11 §† 4:1 Lev 25:43,53, Efes 6:9 §† 4:2 Efes 6:18, Fil 4:6 §§† 4:3 Rom 15:30, Efes 6:19, 1Kor 16:9 §§† 4:4 Efes 6:20 §§§ 4:5 Efes 5:15-16, 1Tes 4:11-12 18 4:6 Efes 4:29, 1Pit 3:15 19 4:7 Efes 6:21 20 4:8 Efes 6:22 21 4:9 Flm 10-12 22 4:10 Wok Me 19:29, 12:12, Wok Me 13:13, Flm 24

i irəhar əpa kamharowok kimaha mınraha ia nıkaren səvəi nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə, nənə irəhar harnasitu pik ia nirak. ¹² Epafra, iərmama riti səkimiaha sə ramo tukwini nari m Iesu Kristo, in mwi rani ramasan tukumiaha. Ia nəpin me rerin ramrhi kimiaha ia nəfwakiiien me səvənhi, maməres Kumwesən mə kimiaha tihərer əknekin mhəmruə nənə mhəukurən amasan narimnari me pam səməme Kumwesən rokeikei. ¹³ Iou iakəsəni mə nıpərhiien in ramo wok skai ti nasituien ia kimiaha, mine nəkur Laotisia, mine nəkur Hierapolis. ¹⁴ Luk, tokta keikei səkitaha, mine Temas, irau krauni ramasan tukumiaha. ¹⁵ Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti piəvtaha me fwe Laotisia, mine prən nəha Nimfa, mine nakalasia me səməme kamhousəsimwın irəha me ia nəkwai nimwə səvənhi.

¹⁶ Nəpin tihəvsini raka nəkukuə i səiou, nənə tihəməkeikei mhərhi pen i revən ti nəkur Laotisia mə irəha tuhəvsini mwi m nakalasia me fwe ikin. Ia noien a mwi nəha, kimiaha tihəməkeikei mhəvsini mwi nəkukuə səvəi nəkur Laotisia.

¹⁷ †Nənə tihəməkeikei mhəni pen ti Akipas mə in traməkeikei mo pam wok sə İərimənu səkitaha riməuvei pen min.

¹⁸ ††Iou Pol iakauvehi nəri kamrai nari irə mamrai a ia rəgik nəgkiariiien səvəi niniien ramasan m kimiaha. Tihəpwəh nenouenouiien jen me i kinərihi iou irə. Pwəh namasanien tramarə tukumiaha.

---

† 4:17 Flm 2 †† 4:18 1Kor 16:21

Fas Tesalonaeka

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Pol ramavən maməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo ia kwopun me. Ia navəniən səvənhi sə ro kəru irə rərpwi vi a nousəsimwinien səvəi nakalasia me fwe Tesalonaeka. In rarə fwe ikin nəfwakiiən kahar nənə mi-er ti nəri nə mə nəkur Isrel həmwəki in, mhometə in. Ia nuk 51 Timoti rərhi pen nəkukuə riti revən ti Pol maməgkiari ia narəien səvəi nakalasia me fwe Tesalonaeka. Pol ramarə fwe Korin nəpən in ruvehi nəkukuə səvəi Timoti. In rokeikei mə truvehi utə nətərigien səvəi nəkur Tesalonaeka ro pen rirai nəkukuə i. Pol ri-naməgnəgini nəkur Tesalonaeka ti nəri nə mə hamərər əknekin ia nahatətəien səvənraha nəpən nərmama hamometə irəha. In ramahatən irəha ia narəien sə ratukwatukw ia nəmri Kumwesən, mamahatən mwi irəha ia nuveheien səvəi Iesu. Kitaha səreirei mə Iesu truvehe ia nəfe nəpən. Ro pen tsaməmwur ia noien amasan meste nuveheien səvəi Iesu Kristo.

1 †Iou Pol, Saelas, mine Timoti.
Nəkukuə i rauvehe tukumiaha nakalasia me fwe Tesalonaeka. Kimiaha nərmama səvəi Kumwesən tata səkitaha mine Iesu Kristo Iərimənu səkitaha.
Pwəh namasanien mine nəmərinuien krauarə tukumiaha.

Kini vivi Kumwesən ti nahatətəien səvəi nəkur Tesalonaeka

² †Nəpən me pam iahaməni kimiaha ia nəfwakiiən me səkimaha, nənə mamhəni vivi Kumwesən tukumiaha pam, ³ †ti nəri nə mə ia nəmri Kumwesən Tata səkitaha rerimaha ramrhi noien amasan səkimiaha sə ruku pen ia nahatətəien, mine nəmwurien səkimiaha sə ruku pen ia nokeikeien, mine nərərien səkimiaha sə hiamərər əknekin irə ti nəri nə mə hiamri pen əknekin nətərigien səkimiaha ia Iərimənu səkitaha Iesu Kristo.

⁴ Piak me, Kumwesən rokeikei kimiaha, nənə muvərfi raka kimiaha mə kimiaha nərmama me səvənhi. Kimaha iahəukurən amasan mə nəri nəha ro nīpərhiēnien ⁵ †ti nəri nə mə nəpən nəgkiariien amasan sə iahaməvisau irapw i rīməuvehe tukumiaha fwe kupwən, rīpkuvehe mhə ia nəgkiariien a, mətə ruvehe mwi ia nəgsen, mine Nənimwin Ikinan, mine ia suatuk riti sə rahatən pen mə hiamahatətə pərhiēn irə. Nənə nəpən iahənarə kitaha m kimiaha, hiəukurən mə iahənəfarə irə. Iahəno a narimnari me rasitu ia kimiaha. ⁶ †Nənə ia nəpən nəha hiəuvehe mhəmwən a ia kimaha mine Iərimənu səkitaha, ti nəri nə mə nəpən kuvei pehe nəgkiariien səvəi Kumwesən m kimiaha nənə hiəuvehi

† 1:1 Wok Me 17:1-10, 2Tes 1:1 †† 1:2 Fil 1:3-4, Kol 1:3, 2Tes 1:11 † 1:3 1Kor 13:13, Kol 1:4-6 †† 1:5 1Kor 2:4-5, 1Kor 4:20 †† 1:6 1Kor 4:16, 2Tes 3:9, Wok Me 17:5-9

nərmama ho nəmisəien asori m kimiaha, mətə Nənimwin Ikinan ro rerimiaha ragien a. ⁷ ††Ia noien nəha hiənahatən suatuk amasan riti m nərmama me pam səməme kamhahatətə fwe profens mi nəha Masetonia mine Akaea mə tuhesi pen noien səkimiaha. ⁸ ††Iakani iaminhi irə ti nəri nə mə kimiaha hiənəvisau irapw raka nəgkiariien səvəi Iərimənu kuvəregi ia kwopun me rəmwən ia kisipw rasək. Rīpko mhə fwe Masetonia əpa mine Akaea, mətə nərmama ia kwopun me pam həuvəregi raka kamini mə hiənəfo mhəuvehe mhahatətə ia Kumwesən. Ro iaminhi irə kimaha tahəni nəgkiariien riti ti nəfe. ⁹ †Nərmama me pam nəha kamhəgkiari ia kitaha, mamhəni mə nəpən iahəuvehe mhətə kimiaha fwe kupwən, hiəsevər ia rerimiaha tukumaha, nənə mharaka ia nənimwi nari me səkimiaha səməme hiaməfwaki pen minraha, mhəuvehe mhəkurirə Kumwesən səkimaha. Irəha kamhəni mə ipwet mine hiamo tukwini nari m Kumwesən pərhiēn sə ramiru, ¹⁰ ††mamheitenhi tini sə in rino rətui mwi ia nemhəien. Tini nəha Iesu sə truku pen ia neiai, muvehe, muvehi raka kitaha ti niemaha səvəi Kumwesən ia nəpən rauvehe.

Wok sə Pol rino fwe Tesalonaeka

2 ††Piak me, kimiaha hiəukurən mə nəpən iahəuvehe mhətəni kimiaha fwe kupwən, nuveheien səkimaha rīpko mhə nəri auər a irə. ² ††Hiəukurən mə nəpən iahamarə ihi fwe Filipae, nərmama ho nəmisəien m kimaha, mhəni ərəha kimaha. Mətə Kumwesən səkitaha rino nətərigien səkimaha riskai iahəuvehe mhəni irapw nəgkiariien amasan səvənhi

††† 1:7 1Tes 5:3 ††† 1:8 Rom 1:8 § 1:9 Wok Me 14:15 †† 1:10 Taet 2:13, Wok Me 17:31, 1Tes 5:9 ††† 2:1 1Tes 1:5,9 §† 2:2 Wok Me 16:19-24, Wok Me 17:1-9

tukumiaha ia nəmri nərmama həpik səməme həmwə-ki nəgkiariien nəha. ³ Nənə hiəukurən mə nəgkiariien səkimaha iahənəvisau irapw m kimiaha rier ia tərhumaha ti nəfe? Ti nəri nə mə iahərkwafə nətərigien ərəha riti ia rerimaha, uə iahəmwur mə taheikuə ia kimiaha, uə taho nifeifeiien m kimiaha? Rekəm! ⁴ †Iahəpwəh noien iamīnha irə, mətə ia nəpīn me iahaməni nəgkiariien sə Kumwesən rokeikei, ti nəri nə mə in rinətə raka kimaha mə iahəmwhen, rəmri pehe nəgkiariien amasan səvənhi ia tipage rəgimaha. Ro iamīnhi irə iahəpkəmwur mhə mə nərmama rerīnraha tragien tukumaha, mətə iahaməmwur mə Kumwesən sə ramətə nətərigien səkimaha rerīn tragien tukumaha. ⁵ ††Rəmwhen kimiaha hiəuvəukurən raka kimaha iahəpkuvehe mhə mhəni nəgkiariien əsien me tukumi-aha, uə nəgkiariien sə tahəvi kimiaha irə hiəuvehe mhəuvei pehe mane m kimaha. Kumwesən mwi rukurən mə nəgkiariien i ro nīpərhiēnien! ⁶ †Nənə iahəpkəmwur mhə mə taho nərmama həgnəgīni kimaha. Iahəpwəh noien iamīnhi irə ia kimiaha uə ia nərmama nepwīn mwi.

⁷ Nənə nari riti ti nəri nə mə kimaha aposol me səvəi Kristo iahəukurən nīnien mə tihaməkeikei mhəsiāi kimaha rəmwhen ia nəmə asori me, mətə iahəpko mhə iamīnhi irə. Nəpīn iahamarə kitaha m kimiaha fwe kupwən, noien səkimaha rīməru rəmwhen ia ma-ma riti sə ramətui amasan ti nīpwnətīn me. ⁸ Iahokeikei pik kimiaha, ro pen ia nəpīn me nəha rerīma-ha ragien ti nīni irapwien nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən tukumiaha. Mətə rīpko mhə in əpa i, rerīmaha ragien a mwi ti nuvei peheien nīmīruīen səkimiaha m kimiaha ti nəri nə mə iahokeikei pik kimiaha.

⁹ ††Piak me, rerīmīaha ramrhi wok skai sə iahəno uə rekəm? Nəpīn iahaməni irapw nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən tukumiaha, iahamo wok ia rəgimaha ia nəpīn mīne ia ran mə tahəpwəh nəres peheien nari riti tukumiaha.

¹⁰ Kimiaha mīne Kumwesən mwi hiəukurən mə nəgkiariien i ro nīpərhiēnien! Nəpīn iahamarə kitaha m kimiaha nərmama hiamahatətə ia Kumwesən, noien səkimaha ro ikinan, matukwatukw, məmher.

¹¹ Hiəukurən mə iahəno m kimiaha rəmwhen ia tata riti ramo m nīpwnətīn me. ¹² Iahamərpwi əknekīn kimiaha, mamhəuvehi utə nətərigien səkimiaha, nənə mamhəgkiari skai m kimiaha mə tiharə ia narəien sə ratukwatukw ia nəmri Kumwesən. In raməkwein kimiaha mə tihəuvehe ia nəkwai nītətə sə in ramərimənu irə mamhəhiapw.

¹³ ††Nari riti mwi nəha ikīn ia nəpīn me pam iahaməni vivi Kumwesən tukwe. Nəpīn iahəni pehe nəgkiariien səvəi Kumwesən tukumiaha, kimiaha hiəregi, mhəuvehi nəgkiariien nəha, mhəni nīpərhiēnien irə. Hiəpkuvehi mhə nəgkiariien nəha rəmwhen ia nəgkiariien səvəi iərmama, mətə hiəuvehi atukwatukw mhəukurən mə

nəgkiariien i in pərhiēn nəgkiariien səvəi Kumwesən. Nəgkiariien nəha rauverə ia kimiaha səməme hiaməni nīpərhiēnien irə. ¹⁴ †††Piak me, hiəukurən nakalasia me səvəi Kumwesən fwe tənə Jutia kamhəni nīpərhiēnien ia Iesu Kristo. Kimiaha hiəuvəuvehe mhənəmwhen raka ia nīrəha. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə nəmīsəien me nəha nəkur Isrel həno mīnraha nəkur imwəmiaha me həno rəmwhen a mwi ia kimiaha. ¹⁵ †††Nəkur Isrel me nəha irəha hənousi əpune Iesu Iərimənu səkitaha, mīne profet kupwən me, nənə mhəkoui irapw kimaha iahəier. Kumwesən rerīn rīpkagien anan mhə ti nīrəha. Irəha kamhəmwəki nərmama me pam, ¹⁶ ††mamhəmwur mə tuhənise kimaha iahəpwəh nəgkiariien m nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel kamo Kumwesən ruvehimīru irəha. Ia noien nəha kamhakutan pen noien ərəha səvənraha meste trukuər. Mətə təkwtəkwi nənə niemaha səvəi Kumwesən ruvəuvehe mīneste irəha.

Pol rokeikei pik mə trətōni mwi nəkur Tesalonaeka

¹⁷ ††Piak me, fwe kupwən kimaha iahənəpwəh kimiaha ia nīpwramaha mhəuvən isipwīn tukumiaha səvəi nəpīn ouīhi, mətə nətərigien səkimaha raməmāk ihi ia kimiaha. Ia nəpīn nəha iahaməmwur pik mə tahərig mhətōni mwi kimiaha ti nəri nə mə iahokeikei pik kimiaha. ¹⁸ Iahənokeikei mə tahəuvehe mhətōni kimiaha, iou, Pol, iakani pərhiēn mə iakīnəmwur nəpīn rīpik, mətə Setan rəsīsəg kimaha. ¹⁹ †††Nəfe nəha iahaməmri pen əknekīn nətərigien səkimaha irə, uə nəfe nəha nagienien səkimaha mīne kəfəfau səvəi nīsīaiien sə tahərpwi kimaha tukwe ia nəmri Iərimənu səkitaha Iesu nəpīn in truvehe irə? Rosi kimiaha nə uə? ²⁰ Ouəh nīpərhiēnien, kimiaha nə nərmama iahamərpwi kimaha tukumiaha, nənə rerīmaha ramagien tukumiaha.

3 ††Nəpīn kimaha iahəuvavən isipwīn tukumiaha, rerīmaha rəpou pik ti nəri nə mə iahəreirei mə hiamarə amasan uə rekəm. Ro iamīnhi irə iahəni sīmwīn mə iou mīne Saelas trauarə kīmrāu əpa ia taon nəha Atens, ² ††mətə Timoti truvehe mətōni kimiaha. In pīəvtaha riti sə ramo wok səvəi Kumwesən kimaha mīn, iahaməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo. Kimaha iahərhi pehe in tukumiaha mə trasitu ia kimiaha muvehi utə nətərigien səkimiaha, nənə mərpwi əknekīn kimiaha ia nahatətəien səkimiaha, ³ ††mə nəmīsəien me i kamo m kimiaha tuhəpwəh noien kimiaha riti rīmwei. Hiəuvəukurən raka mə nəri in i kīmərffī raka mə tuko m kitaha iamīnhi irə. ⁴ ††Nəpīn iahamarə kitaha m kimiaha fwe kupwən iahaməni pehe tukumi-aha mə tuko nəmīsəien m kitaha. Nənə hiəukurən amasan mə ruvəuvehe mīno nīpərhiēnien irə rəmwhen iahaməni tukumiaha i. ⁵ †††Ro iamīnhi irə nəpīn rerik rəpou pik ti nəri nə mə iakreirei mə hiamarə amasan uə rekəm nənə iakərhi pehe Timoti mə truvehe mətōni ro nahatətəien səkimiaha mə ramskai

† 2:4 1Tim 1:11, Kal 1:10, Jer 11:20 †† 2:5 Wok Me 20:33, 2Tes 2:3, Rom 1:9, 1Tes 2:10 † 2:6 Jon 5:41,44 †† 2:9 Wok Me 20:34, 1Kor 4:12 †† 2:13 1Tes 1:2, 2Tes 2:13, Kal 1:11-12

††† 2:14 Wok Me 17:5 ††† 2:15 Wok Me 2:23, 7:52 § 2:16 Mat 23:32-33 †† 2:17 1Tes 3:10 ††† 2:19 Fil 2:15-16, 4:1, 2Tes 1:4 §† 3:1 Wok Me 17:15 §†† 3:2 Wok Me 16:1-3 †† 3:3 Efes 3:13, 2Tim 3:12 §† 3:4 Wok Me 14:22 §†† 3:5 Fil 2:16

ihī uə rekəm. Iakamhekīr mə ia suatuk riti Setan sə raməmwur mə tro nərmama həmwēi ia nərəhaien rino raka kimiaha hiəmwei ia nərəhaien, nənə wok səkimaha tro nəri auər a irə.

Timoti rīrərig pehe məvisau nəgkiariien amasan riti m Pol mine Saelas

⁶†Təkwəkwi nəha Timoti ruvərərig pehe mwi tukumaha, nənə məvisau pehe m kimaha nəgkiariien amasan i raməgkiari ia nahatətəien mine nokeikeiien səkimiaha. In rīmāni pehe tukumaha i mə rerimāha ramrhi ihī kimaha ia nagienien, nənə mhokeikei mə ti-hətoni kimaha rəmwhen a ia kimaha iahokeikei mə tahətoni kimiaha. ⁷††Ro iamīnhi irə, piak me, nəri auər a iahamregi rərəha ia nəmisəien me i kamo m kimaha, mətə nəgkiariien səvəi nahatətəien səkimiaha rīməu-vehi utə nətərigien səkimaha tukumiaha. ⁸ Nəpīn kimaha iahəregi mə kimiaha hiamərer əknekīn ti Iərimənu səkitaha iahəregi mə iahəuvehi mwi nimiruien. ⁹ Ia nəmri Kumwesən səkitaha rerimaha ramagien tukumiaha. Nagienien nəha rasori pik mamō kimaha iahaməni vivi Kumwesən tukumiaha. ¹⁰ Ia nəpīn me pam ia nəpīn mine ia ran iahaməfwaki skai mə tahətoni mwi kimiaha, mhahatən kimiaha ia nəfe hāreirei ihī mə nahatətəien səkimiaha triskai mwi.

¹¹ †Nənə pwəh Kumwesən tata səkitaha, mine Iesu Iərimənu səkitaha, trouo suatuk riti səkimaha ti nuveheien mhətoni kimiaha. ¹² Pwəh Iərimənu səkitaha tro nokeikeiien i hiamō m kimiaha me mine nərmama me pam ruvehe masori mwi rəmwhen ia nokeikeiien səkimaha rasori tukumiaha. ¹³ ††Ia noien i in tro rerimāha riskai. Nənə ia nəpīn nəha Iesu Iərimənu səkitaha truvehe irə irəha nərmama ikinan me səvənhi, tihərer ia nəmri Kumwesən tata səkitaha, mhatukwatukw, mhəmher.

Nəfe nəha noien nəkur əfwaki me tuho Kumwesən rerīn ragien ti nīrəha

4 ††Piak me, takaməkeikei mēgkiari ia narimnari nepwīn. Iahənahatən raka kimiaha ia nəfe noien sə tihō mə Kumwesən rerīn ragien tukumiaha. Nīpərhienien i hiəno raka. Nənə təkwəkwi ia-haməres kimiaha nənə mamhəres skai ia nəghi Iesu Iərimənu səkitaha mə tihamo a iamīnhi irə mamhəuvən. ² Hiəuvəukurən raka nəvəhagien me nəha səməme iahəuvei pehe m kimiaha fwe kupwən ia nəghi Iesu Iərimənu səkitaha.

³ ††Nəri in i nəkwai Kumwesən mə kimiaha tihəmher, mho nəkur ikinan me səvənhi ia kimiaha. Tihəpwəh nesi penien suatuk səvəi nīpran mine nərman səməme kamhəri əpnəpen irəha me. ⁴ Kurirə kimiaha kuatia kuatia hiəri pran tihəkupwən mhəukurən noien sə rəmher, mo ikinan, mo nisaiien kamiri pran irə. ⁵ Tihəpwəh niriien pran ia suatuk sə hiaməkurirə a nəfe nīpwramiaha rokeikei pik rəmwhen ia nərmama

† 3:6 Wok Me 18:5 †† 3:7 2Tes 1:4 † 3:11 2Tes 2:16 †† 3:13 Fil 1:10, 2Tes 1:7,10 †† 4:1 2Tes 3:6 ††† 4:3 1Tes 5:23, Hip 10:10, 1Pit 1:16

səməme hāreirei Kumwesən kamho. ⁶ †††Ia narimnari me nəha, kimiaha riti trəpwəh noien rərəha ia piəvni makres səvənhi pran uə tīni. Iərimənu səkitaha trəpwin noien ərəha səvəi nərmama me nəha səməme kamho noien nəha rəmwhen iahəuvəni skai raka tukumiaha. ⁷ †Kumwesən rīpkəkwein mhə kitaha mə tsamesi pen noien sə rəmkekik, mətə noien sə rəmher, mo ikinan i. ⁸ ††Ro pen iərmama sə ruvei pen təkutan m nəvəhagien i, rīpko mhə ruvei pen təkutan m iərmama, mətə ruvei pen təkutan m Kumwesən sə rauvei pehe Nənimwīn Ikinan səvənhi m kimiaha.

⁹ †††Mətə ia nīkaren səvəi nokeikeiien sə hiamō m piəvtaha me kimaha tahərai nəkukuə tukumiaha ti nəfe. Kumwesən rīnahatən raka kimiaha mə ti-haməkeikei mhokeikei kimiaha me. ¹⁰ ††Nənə pərhien hiōkeikei piəvtaha me pam fwe Masetonia. Mətə piak me iahaməres pehe mə tihamo a iamīnhi irə mamhəuvən.

¹¹ †††Tihaməkeikei mamhəmwur mamharə ia narəien əfafa, mamhətui atukw a ti narimnari me səkimiaha, nənə mamho wok ia rəgimāha rəmwhen a iahəuvəni raka tukumiaha i. ¹² ††Ia noien nəha nərmama iruə me tuhətoni noien sə hiamō ia nəpīn me mə ratukwatukw a. Nənə tihəpwəh nətīgiteien ia nərməpə me mə tuhəuvei pehe nəfe riwən təni kimiaha.

Nuveheien səvəi Iərimənu səkitaha

¹³ ††Piak me, kimaha iahokeikei mə tihaməkeikei mhəukurən kaməfo ia nərmama me i səməme həuvəmhə mə tihəpwəh nasəkien ti nīrəha rəmwhen ia nərmama səməme nari amasan riti riwən kamheitenhi mə truvehe. ¹⁴ †††Kitaha saməni nīpərhienien mə Iesu rīmāmhə marə mətui mwi ia nemhəien səvənhi. Ro pen səukurən mə tuko mwi iamīnhi irə ia nərmama me i səməme hāmāni nīpərhienien ia Iesu meste hemhə. Kumwesən tripeki irəha hərərig mwi irəha Iesu. ¹⁵ †††Nəgkiariien i iahaməni pehe tukumiaha i təkwtəkwi in nəgkiariien səvəi Iərimənu səkitaha. Kitaha i nərmama səməme saməmiru ihī meste nuveheien səvəi Iərimənu səkitaha, kitaha ko səpkukupwən mhə ia nərmama səməme həuvəmhə raka.

¹⁶ †††Iərimənu səkitaha truku pen fwe ia neiāi mameiwaiu pehe. Ia nəpīn nəha in trīni nəkwān, agelo sə in rasori ia nagelo me trəkwein, kisipw səvəi Kumwesən trasək, nənə nərmama səməme hāmāni nīpərhienien ia Kristo meste hemhə irəha tuhəkupwən mhətui mwi ia nemhəien səvənraha. ¹⁷ Kurirə irə kitaha i səməme saməmiru ihī tukuvehi kitaha sətutə kitaha mīnraha. Tsətutə i nəpuə me tsətoni Iərimənu səkitaha ia nīmagouagou. Nənə tsarə rerīn kitaha Iərimənu səkitaha. ¹⁸ Ro pen tihəni nəgkiariien me i tukumiaha me mhəuvehi utə nətərigien səkimiaha me irə.

††† 4:6 Sam 94:1 § 4:7 2Tes 2:13-14, 1Pit 1:15-16 §† 4:8 Luk 10:16, Esik 36:27, Esik 37:14, 2Kor 1:22 §†† 4:9 Jon 13:34 §† 4:10 2Tes 3:4 §†† 4:11 Efes 4:28, 2Tes 3:8, 12 §† 4:12 1Kor 5:12-13, Kol 4:5 §† 4:13 Efes 2:12 §§† 4:14 Rom 14:9, 1Kor 15:3-4, 12 §§† 4:15 1Kor 15:51 §§§ 4:16 1Tes 1:10, 2Tes 1:7, 1Kor 15:52

5 †Mætə piak me, ia nīkaren sāvai nāpīn atuk-watukw narimnari me naha tuhāier pehe irā kimaha tahārai nākukuā tukumiaha tī nāfe. ² ††Kimiaha hiāvūukurān raka mā nāpīn i kani mā Nāpīn sāvai Iārimānu truvehe rāmwhēn ia rakres sē rauvehe ia nāpīn. ³ †Nāpīn nārmama kamhāni mā, “Narimnari me pam hāmārinu, nari riti tro nehekīrien i riwān,” nānā, nārāhāien truvehe akwauakw tī nirāha rāmwhēn ia pran sē tākutan rīnamāmisā tī nārāhiien tīni. Nānā ko irāha hāpkar mhā.

⁴ Mætə piak me, kimiaha hiāpkarā mhā ia nāpitāvien rāmwhēn ia nirāha. Ripkatukwatukw mhā mā nāpīn nāha tro kimiaha hiārkārinari rāmwhēn ia rakres riti. ⁵ ††Kimiaha nīpwnāti nukuraanien me mīne nīranien. Ripko mhā kitaha nīpwnāti nāpitāvien me mīne nāpīn. ⁶ Ro iamīnhi pwāh sāvāh nāmwhēnien ia nārmama me i kamhapri, mātə pwāh samətui a, mhāpwāh noien rāmwhēn ia nārmama me i kamhānimwi nānimwiien skai mamhakonā irā. ⁷ Iakani iamīnhi irā tī nāri nā mā nārmama me i kamhapri, irāha kamhapri ia nāpīn. Nānā nārmama sāmāme kamhānimwi nānimwiien skai mamhakonā irā, irāha kamho noien nāha ia nāpīn. ⁸ Mætə kitaha i nīpwnāti nukuraanien me. Pwāh sātui mhāpwāh nakonāien nānimwiien skai. Pwāh sākwtāmhirī noien sāvai nahatātāien mīne nokeikei-ien. Noien nāha rāmwhēn ia tīnari kino ia aean ramo tukuahag kwānpwenhi iārmama tī naruagānien. Pwāh sāmri pen āknekīn nātārigien sākītaha ia Kumwesān mamheitenhi in mā truvehimīru kitaha. Noien nāha rāmwhēn ia kāfāfau kino ia aean ramo tukuahag kēnkapwā iārmama tī naruagānien. ⁹ ††Kumwesān rīpkrfi mhā kitaha mā niemaha sāvānhi truvehe tukutaha, mātə rīmārfi kitaha mā Iesu Kristo Iārimānu sākītaha truvehimīru kitaha. ¹⁰ †††In rīmāmāhā tukutaha mā samāmīru uā sāvūamhā raka tsāvukurān narāien kitaha min. †††¹¹ †Ro iamīnhi irā tihāvūvehi utā nātārigien sākīmīaha me, nānā mhārpwi āknekīn kimīaha me rāmwhēn sē hīamo ipwet mīne.

Nāvāhāgien me sampam

¹² †Piak me, iahamāres pehe m kimīaha mā tihāsiai nārmama me nāha kamhāsese kimīaha mīnraha,

† 5:1 Mat 24:36 †† 5:2 Mat 24:42-44, 2Tes 3:10, Rev 3:3 † 5:3 Esik 13:10, Mat 24:39, Luk 21:34-35, Jon 16:21-22 †† 5:5 Rom 13:12, Efes 5:9 †† 5:9 1Tes 1:10, 2Tes 2:14 ††† 5:10 Rom 14:8-9, 1Tes 4:14 ††† Suatuk riti mwi tī ninīien nāgkiariien i ia vas 10 in i mā: “In rīmāmāhā tukutaha mā samapri uā samətui tsāvukurān narāien kitaha min.” † 5:11 Jut 20 †† 5:12 1Kor 16:18, 1Tim 5:17

sāmāme Iārimānu sākītaha rīmāvūvehi utā irāha hasori ia kimīaha, nānā mamhāvāhag m kimīaha. ¹³ Tihāsiai amasan irāha mhōkeikei irāha tī wok sē kamho. Kimīaha tihāmākeikei mharā ia nāmārinuīen, mhāpwāh nāvīsāien m kimīaha me. ¹⁴ ††Nānā piak me iahamāni pehe tukumīaha i mā tihāmākeikei mhāgkiari skai m nārmama sāmāme kamhārpaha. Nārmama sāmāme rerīnraha rāpou tihāgkiari vivi mīnraha mhāvūvehi utā nātārigien sāvānraha. Hasitu ia nārmama sāmāme nīskāiien sāvānraha riwān. Niemaha trāpwāh nāpi akwauakwien kimīaha, mātə tihō nātārigien sākīmīaha rāpwāmwis tī nirāha pam. ¹⁵ ††Trīni mīnuā nārmama kamho rārāha ia kimīaha, mātə tihāpwāh nārpwinien tai noien sāvānraha. Nāpīn me pam tihāmākeikei mhousari mā tihō rāmasan m kimīaha me mīne nārmama me pam.

¹⁶ ††Rerīmīaha tramākeikei mamāgien ia nāpīn me pam, ¹⁷ ††nānā, mhāgkiari m Kumwesān ia nāfwākiien ia nāpīn me pam. ¹⁸ ††Nāpīn me pam tihāni tanak tī Kumwesān nāri auēr a mā hīamārā ia nāmasānien uā nārāhāien. Tihō iamīnhi tī nāri nā mā in i nākwāi Kumwesān sē in rokeikei mā kimīaha nārmama sāvai Iesu Kristo tihō.

¹⁹ †††Tihāpwāh nīnīseien Nānimwīn Ikinan. ²⁰ †††Tihāpwāh nātə ārāhāien nāgkiariien sāvai iārmama riti sē rīni mā Kumwesān rīmāvūvei pen nāgkiariien nāha min. ²¹ Hātōni amasan nānā mhākiri amasan narimnari me pam, nānā, mhākwtāmhirī āknekīn nāri amasan, ²² nānā, mhāpwāh narimnari me pam sāmāme hārāha.

²³ †††Pwāh Kumwesān āpa i Kumwesān sāvai nāmārinuīen ro kimīaha hiāvūvehe mhāmher pam. Pwāh in ro nānimwīn me pam sākīmīaha, mīne nīmīruīen me pam sākīmīaha, mīne nīpwrāmīaha me pam tuhatukwatukw ia nāpīn Iārimānu sākītaha Iesu Kristo truvehe irā. ²⁴ Kumwesān rīnākwein raka kimīaha, nānā, kimīaha hiāvukurān nātīgiteien irā mā in tro narimnari me nāha.

²⁵ ††Piak me, tihāfwāki tukumāha. ²⁶ ††Tihāni rāmasan tī piāvtaha me, mhākei mīnraha ia nākeiien sē rāmher. ²⁷ Ia nāghi Iārimānu sākītaha iakani skai tukumīaha i mā tihāvīsini irāpw nākukuā i m piāvtaha me pam.

²⁸ Pwāh nāmasānien sāvai Iārimānu sākītaha Iesu Kristo tramārā tukumīaha.

††† 5:14 2Tes 3:6,11,15 †† 5:15 Prov 20:22, Rom 12:17, 1Tes 3:9 ††† 5:16 Fil 4:4 †† 5:17 Luk 18:1 †† 5:18 Efes 5:20 ††† 5:19 Efes 4:30 ††† 5:20 1Kor 14:1,39 †††† 5:23 1Kor 1:9, 2Tes 3:3 18 5:25 Kol 4:3, 2Tes 3:1 19 5:26 Rom 16:16

Seken Tesalonaeka

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Nəkukuə i Seken Tesalonaeka Pol rımərai. In ramarə fwe Korin muvərai raka Fas Tesalonaeka, məkwə me nepwin həukurau, nənə in rərhi pen sə i revən. Nərmama nepwin həpkukurən amasan mhə nəgkiariien səvəi Pol. Rerınraha rırhi mə Iesu truvehe akwauakw. Nənə irəha həpwəh wok səvənraha mheitenhi Iesu. Pol rırai nəkukuə i mə irəha tuhəukurən mə nuveheien səvəi Iesu trəfo irə. In rini mə tuhaməmwur ia noien wok meste Iesu truvehe.

Nægkiariien sə rakupwən

1 †Iou Pol, Saelas, mine Timoti.
Nəkukuə i rauvehe tukumiaha nakalasia me fwe Tesalonaeka.

Kimiaha nərmama səvəi Kumwesən Tata səkitaha mine Iərimənu səkitaha Iesu Kristo.

2 †Pwəh Kumwesən Tata səkitaha mine Iərimənu səkitaha Iesu Kristo trouəriari pehe namasanien mine nəməriniuien m kimiaha.

Nəgnəginiien mine nəfwakiien

3 †Piak me, nəpin me pam kimaha iahaməregi mə tahaməkeikei mhəni vivi Kumwesən tukumiaha pam. Ratukwatukw mə tahamo iamınhi irə ti nəri nə mə nəpin me pam nahatətəien səkimiaha ruvehe mamskai mwi, nənə nəpin me pam nokeikeiien səkimiaha kuatia kuatia hiamo m kimiaha me ruvehe mamasori mwi. 4 †Ro pen iahaməni irapw ti nakalasia me səvəi Kumwesən ia kwopun me pam mə rerımaha ragien pik tukumiaha. Kimaha iahaməni iamınhi irə ti nəri nə mə nəpin me pam hiamərer əknekin ia nahatətəien səkimiaha, nəri auər a mə nərmama me kamhometə kimiaha, nənə, mamho nəmisəien me rıpk m kimiaha.

5 †Narimnari me i ramahatən pen mə nəkiriien səvəi Kumwesən ratukwatukw a nənə ro pen tukətə kimiaha mə hiəmwhen tihəuvnimwə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Kamo nəmisəien m kimiaha nəha təkwtəkwuni ti nitətə nəha. 6 †Mətə Kumwesən in ratukwatukw. Nərmama me i kamho nəmisəien m kimiaha, in trərpwin pen mwi nəmisəien minraha, 7 †nənə, muvei pehe napwisien m kitaha m kimiaha səməme hiamregi rərəha. Kitaha tsəuvehi napwisien nəha nəpin tukətoni Iesu Kristo rier pehe irə irəha nagelo skai me səvənhi 8 †sia napw sə nəgsen rasori. In trərpwin noien ərəha me səvəi nərmama səməme

† 1:1 1Tes 1:1 †† 1:2 Rom 1:7 † 1:3 1Tes 1:2-3, 2Tes 2:13
†† 1:4 2Kor 7:4, 1Tes 2:19, Rev 1:9 †† 1:5 Fil 1:28 ††† 1:6

həreirei Kumwesən mine nərmama səməme həpwəh nesi penien nəgkiariien amasan səvəi Iesu Iərimənu səkitaha. 9 †Irəha tuhəuvehi nərpwinien riti sə trouaraha irəha ia nuk nuk me fwe kwopun riti tipkətə mhə nəmri Iərimənu səkitaha ikin mine nukuraanien ia nəsaninien asori səvənhi. 10 ††Irəha tuhəuvehi nərpwinien nəha nəpin in truvehe irə. Ia nəpin nəha nərmama ikinan me səvənhi tuhəgnəgini in. Nərmama me pam səməme həni nıpərhienien irə tuhətoni in, nənə nənimenraha trier. Kimiaha mwi tiho mwi iamınha irə ti nəri nə mə hiəuvəni raka nıpərhienien ia nəgkiariien səkimaha.

11 †Nəpin me pam iahaməfwaki tukumiaha mə Kumwesən səkitaha trəvsini kimiaha mə kimiaha nərmama me səvənhi. Iahaməres mə nəfe nətərigien amasan uə nəfe noien amasan ruku pen ia nahatətəien hiokkeikei mə tiho, in tro irəha pam həuvehe mhəukuə ia nıskaiien səvənhi. 12 ††Ia noien nəha nərmama tuhəuvehi utə nəghi Iesu Iərimənu səkitaha tukumiaha, mhəuvehi utə mwi nəghimiaha tukwe resi pen namasanien səvəi Kumwesən səkitaha mine Iərimənu səkitaha Iesu Kristo.

Iərmama kani mə Iəmə sə Ramərui Loa

2 †Piak me, ia nıkaren səvəi nuveheien səvəi Iərimənu səkitaha Iesu Kristo mine nəpin tukousəsimwin kitaha irə səuvən mhətoni in, kimaha iahaməres kimiaha 2 mə tihəpwəh nehekır akwauakwien, mhəpwəh nıregiien rərəha trini minuə hiəregi kani mə nəpin səvəi Iərimənu ruvəuvehe raka. Nəri auər a mə tihəregi nəgkiariien nəha ruku pen ti nənimwin riti uə nəvisaiien riti uə ia nəkukuə riti sə kani mə kimaha iahərhi pehe i tukumiaha. 3 †Tihəpwəh nəseniien iərmama riti reikuə ia kimiaha ia suatuk

Rom 12:19, Rev 18:6-7 ††† 1:7 Mat 25:31, 1Tes 3:13, 4:16 †
1:8 Sam 79:6, Aes 66:15, Rom 2:8, 1Tes 4:17 †† 1:9 Aes 2:10, 19, 21
††† 1:10 Kol 3:4, 1Tes 3:13 †† 1:11 Kol 1:9, 1Tes 1:2-3 †††
1:12 Aes 24:15, Mal 1:11 †† 2:1 1Tes 4:13-17 ††† 2:3 1Tim 4:1,
1Jon 2:18, 4:3, Jon 17:12

riti iamihha irā ti nāri nā mā nāpin nāha tripkuvehe mhā meste nāpin nāha kamini trukupwān muvehe nārmama tuhāskāmter mhāni ērāha Kumwesān, nānā iārmama nāha kani mā Iāmā sē Ramāruī Loa tukātoni trier pehe, in nāha iārmama sē tukouraha in. ⁴†Nāpin trier pehe irā, in trīni ērāha pam narimnari me sāmāme kamāfwaki pen minraha mine narimnari me pam sāmāme kamini kumwesān ia nirāha. In truvehi utā atukw a in irānhā ia narimnari me nāha, muvni-
imwā mākure ia nākwai nimwā sāvāi Kumwesān, nānā mīni mā in Kumwesān.

⁵ Rāfo? Hiānenouenou mā nāpin iakinamarā kitaha m kimiaha, iakamini pehe narimnari me i tukumiaha? ⁶ Nānā hiāuvāukurān raka nāfe ramo tukuahag iārmama nāha tākwtākwuni mā ia nāpin atukwatukw sāvānhi tukātoni in trier pehe. ⁷ Ipwet mine nārmama kamhāruī afafa raka Loa, mātā iārmama sē ramo tukuahag irāha mā tuhāpwāh noien ia kwopun rukuraan ikin, in tro iamihhi irā meste Kumwesān ruvehi raka in. ⁸††Ia nāpin nāha tukātoni Iāmā sē Ramāruī Loa trier pehe. Mātā Iārimānu sākitaaha Iesu trāse āpune in ia nīmātagi truku pen ia tārhun. Nāpin Iesu trier pehe irā nuveheien sāvānhi trouraha iārmama nāha. ⁹†Iāmā sē Ramāruī Loa truvehe mo narimnari me ia niskaiien sāvāi Setan. In tro nīmātagien eikuā me, mine narimnari me sāmāme kamārkārinari irā, ¹⁰ mine nifeifeiien me sāvāmsāvā sāmāme hāpkatukwatukw mhā. Ia noien nāha in treikuā ia nārmama sāmāme kamhesi pen sutuk sāvāi nemhāien. Kumwesān trouraha irāha ti nāri nā mā kamhāni mā hāpwāh nokeikeiien nāgkiariien pārhien sē rukurān nuvehimiruien irāha. ¹¹††Ti noien nāha sāvānraha, Kumwesān trārhi pen nifeifeiien skai riti ti nirāha mā tro irāha hāni nīpārhiēnien ia neikuāien. ¹² Ro iamihhi irā nārmama me pam sāmāme hāpkini mhā nīpārhiēnien ia nāgkiariien pārhien, mātā rerinraha ragien ti noien sē rīpkatukwatukw mhā, Kumwesān trārpwin noien ērāha me sāvānraha.

Nākur Tesalonaeka tuhamākeikei mhārer āknekin

¹³††Mātā piak me, Iārimānu sākitaaha rokeikei kimiaha. Ia nāpin me pam kimaha tahamākeikei mhāni vivi Kumwesān tukumiaha ti nāri nā mā in rīmārfi kimiaha fwe tui mā truvehimiru kimiaha. Nānā in ruvehimiru kimiaha ia niskaiien sāvāi Nānimwin sāvānhi sē ro hiāuvehe mhāmher, mho nākur ikinan me sāvānhi, nānā muvehimiru kimiaha ti nāri nā mā kimiaha hiāni nīpārhiēnien ia nāgkiariien pārhien sāvānhi. ¹⁴ Kumwesān rīnākwēin ia kimiaha ti narimnari me nāha ia nāgkiariien amasan sē iahamāvisau irapw mā tihāuvehi pāri nasorīien sē Iārimānu sākitaaha Iesu Kristo rauvehi fwe ia neiai. ¹⁵ Ro iamihhi irā, piak me, tihārer āknekin, mhākwāmhirī āknekin nāgkiariien me sāmāme hiāuvāregi raka iahamāhatān kimiaha irā ia tārhumaha mine ia nākukuā.

¹⁶ Kumwesān Tata sākitaaha rokeikei kitaha, mamāriari pehe namasanien sāvānhi m kitaha. Ia nāpin me pam in rauvehi utā nātārigien sākitaaha, nānā mamō kitaha samāregi ramasan ti nāri nā mā samāmri pen āknekin nātārigien sākitaaha irā. Iakāfwaki pen min mine Iesu Kristo Iārimānu sākitaaha mamāres mā irau ¹⁷††trouvehi utā rerimiaha nānā rauo kimiaha hiāskai ti noien noien amasan mine nīniēn nāgkiariien amasan me pam.

Kamāres nāfwakiien

3 ††Piak me, in i nāgkiariien sampam. Tihāfwaki tukumaha mā nāgkiariien sāvāi Iārimānu sākitaaha trevān akwauakw ia kwopun me pam, nānā, nārmama tuhāsiai mhēsi pen rāmwhēn a ia kimiaha hiamāsiai mamhesi pen. ² Tihāfwaki tukumaha mā Kumwesān truvehi raka kimaha ti nākur ērāha me, ti nāri nā mā komhā nārmama pam kamhāhatātā ia Kumwesān. ³†Mātā kitaha sāvākurān nātīgiteien ia Iārimānu sākitaaha. In tro kimiaha hiāskai, nānā mātui amasan tukumiaha ti Setan mā trāpwāh nourahaiēn kimiaha. ⁴†Nānā kimaha iahāukurān amasan ia nāmri Iārimānu sākitaaha mā tākwtākwuni nāha kimiaha hiamō nāfe iahamāni, nānā, tihāmō iamihhi irā mamhāuvān. ⁵ Pwāh Iārimānu sākitaaha triri rerimiaha ia nokeikeiien sāvāi Kumwesān, mo hiārer āknekin ia nārerien sāvāi Kristo.

Kinise narpahaiēn

⁶††Nānā tākwtākwuni piak me, iahāni pehe nākwamaha tukumiaha i ia nāghi Iārimānu sākitaaha Iesu Kristo mā tihāmākeikei mhārer isipwin ti piāvtaha me sāmāme kamharpaha, mhāpwāh nēsi penien nāgkiariien sē iahānāvāhag raka m kimiaha irā. ⁷††Kimiaha hiāuvāukurān raka mā tihāmō rāmwhēn a ia kimaha. Nāpin iahānamarā kitaha m kimiaha fwe kupwān, iahāpkarpaha mhā. ⁸††Kimaha iahāpkani mhā nāvegīnien sē iārmama riti ruvei pehe auēr a m kimaha. Mātā ia nāpin mine ia ran iahamāsesē mamhowok. Iahāpwāh nokeikeiien mā tahāuvei pehe wok skai m kimiaha ti nākwāmāniēn kimaha. ⁹††Hiāukurān mā ramasan a ko iahāres pehe nasituiēn iamihhi, mātā iahāpkō mhā. Iahāuvei pehe noien sākimaha m kimiaha rāmwhēn ia noien riti sē tihāuvnhi. ¹⁰††Nānā nāpin iahānamarā kitaha m kimiaha, iahāuvei pehe nāgkiariien i m kimiaha mā, “Trīni minūā iārmama rāpwāh noien wok, kāpwāh nuvehi penien nāvegīnien min.”

¹¹††Iahamāni iamihhi irā ti nāri nā mā iahāmregi mā nārmama nēpwin nāha irāha kamhā rā kimiaha minraha mamharpaha, mamhāgkiari pīk, mhāpkō mhā wok. ¹²††Ro pen nārmama sāmāme kamho iamihhi irā, kimaha iahamāni pen ti nirāha i, nānā mamhāgkiari skai minraha ia nāghi Iārimānu sākitaaha Iesu Kristo mā tuhamākeikei mhā rā afafa, mamho wok ti nuvehiēn nāvegīnien sāvānraha. ¹³††Nānā kimiaha piak me tiho noien sē ratukwatukw mhāpwāh nāpouiēn i.

† 2:4 Dan 11:36, Esik 28:2 †† 2:8 Job 4:9, Aes 11:4, Rev 19:15
‡ 2:9 Mat 24:13, Rev 13:11-13 †† 2:11 2Tim 4:4 †† 2:13 2Tes 1:3, Jon 15:16, Efes 1:4, 1Tes 4:7, 5:9

††† 2:17 1Tes 3:13 ††† 3:1 1Tes 5:25 § 3:3 1Tes 5:24 §†
‡ 3:4 2Kor 7:16, Kal 5:10, 1Tes 4:10 §†† 3:6 Mat 18:17, Rom 16:17
§† 3:7 Fil 3:17, 1Tes 1:6 §†† 3:8 1Tes 2:9 §† 3:9 1Kor 9:4, 1Tes

¹⁴ †Trini minuə iərmama riti rəpwəh nesi penien nəgkiariien səkimaha ia nəkukuə i, nənə, tihaməkeikei mho pwəh nərmama həukurən mə in sin. Nənə mhəpwəh nevəniēn ipaka tukwe pwəh rauris ti noien səvənhi. ¹⁵ ††Mətə tihəpwəh nəmwəkiiēn i ti nəri nə mə in piəvmiaha riti, nənə ramasan mə tihərpwi atukwatukw in.

1:6 §‡ 3:10 1Tes 4:11 §§† 3:11 1Tim 5:13 §§‡ 3:12 1Tes 4:11 §§§ 3:13 Kal 6:9 † 3:14 1Kor 5:9,11 †† 3:15 1Tes 5:14

Nəgkiariien sampam

¹⁶ †Pwəh Iərimənu səvəi nəmərinuiēn in əpa truvei pehe nəmərinuiēn m kīmiaha ia nəpīn me pam ia noien me pam. Pwəh Iərimənu səkitaha tramarə tukumiaha pam. ¹⁷ ††Iou Pol iakamrai nəgkiariien i ia rəgik mamini ramasan tukumiaha. Ia nəkukuə me pam iakamrai iamīnhi irə mə tihəukurən nīraiēn səiou. In i nīraiēn səiou iakamrai iamīnhi irə. ¹⁸ Pwəh namasanien səvəi Iərimənu səkitaha Iesu Kristo tramarə tukumiaha pam.

---

‡ 3:16 1Tes 5:23 †† 3:17 1Kor 16:21

Fas Timoti

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Nəkukuə me i Pol rimərai, Fas mine Seken Timoti mine Taetas, kani mə nəkukuə me səvəi pasta me, ti nəri nə mə haməgkiari ia wok mine noien səvəi pasta me. Timoti rinətui fwe Listra. Səvənhi tata iəmə Kris, mətə səvənhi mama pran Isrel. Səvənhi mama ramahatən in ia Nəkukuə Ikinan ia nouihien səvənhi. Pol ramevən maməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo. Ia navənien səvənhi sə ro kəru irə Timoti rukurirə in. In ramasitu ia Pol ia wok səvənhi. Nəpən Pol rimərai nəkukuə i, Timoti ramo wok rəmwhen ia iahatən mine iəmə asori səvəi nakalasia me fwe Efesas. Timoti in təmaruə riti, mətə ruvehi wok səvəi nirien nakalasia me. Ro pen Pol rirai nəkukuə i revən tukwe. Ia nəkukuə i Pol ramasitu irə maməvəhag min ia wok səvənhi. Pol raməvəhag min mə traməkeikei məsiari ti nahatən eikuə me mine nahatənien me səvənraha səməme həpwəh natukwatukwien. Pol rokeikei pik Timoti, ro pen ruvei pen nəvəhagien me min mə trəfo irə ti nəri nə mə in iərmama riti səvəi Kumwesən.

1 †Iou Pol. Iou aposol riti səvəi Iesu Kristo. Kumwesən sə rauvehimiru kitaha mine Iesu Kristo sə saməmri pen əknekən nətərigien səkitaha irə irau krouni nəkwanrau mə tako.

2 ††Iakamrai nəkukuə i mik, Timoti. Ia nahatətəien səkrau ikəmwhen ia nərik pərhien. Pwəh Tata Kumwesən mine Iesu Kristo Iərimənu səkitaha trouəriari pehe namasanien mine napiien mine nəmərinuien mik.

Timoti trinise nahatən eikuə me

3 †Fwe kupwən, ia nəpən iakinamevən fwe profens Masetonia, nənə, iakini pehe tukw ik i mə tikamarə pəpim ia taon nəha Efesas. Nərmama nepwin nəha ikin hamarə irəha kamhahatən nərmama ia nəgkiariien sə ropə ia nəgkiariien atukwatukw. Mətə ik tikinise irəha mə tuhəpwəh noien noien nəha. **4** ††Tikini pen ti nirəha i mə tuhəpwəh nətərig pikien ia kwənagei eikuə me mine nəgkiariien sə rani pik kwənəkwus me səvəi kaha kupwən me. Nəgkiariien me nəha kamhəvi pehe a nəvisəien me. Ko həpkasitu mhə ia iərmama riti mə tro wok səvəi Kumwesən. Wok nəha nərmama səməme kamhahatətə a kamho. **5** Tikəvəhag m nərmama me səkitaha mə irəha tuhaməkeikei mhokeikei irəha me. Pwəh rerinraha rəmher. Pwəh irəha hamo a noien me səməme irəha həukurən mə ramasan. Pwəh irəha hahatətə pərhien ia Kumwesən. **6** Nərmama nepwin hənəpwəh noien me i, mhənəti karen, mhəuvəvən ti nəgkiariien sə nīpwrən riwən. **7** ††Irəha hokeikei pik nahatənien Loa, mətə həreirei nīpwrai nəfe kamhəni, nəri auər a mə kamhəgkiari skai tukwe mə həukurən.

† 1:1 Kol 1:27 †† 1:2 Wok Me 16:1-3, Taet 1:4 † 1:3 Fil 2:24
‡† 1:4 1Tim 4:7, Taet 1:14 ‡‡ 1:7 1Tim 6:4,20, Taet 1:10

8 †††Kitaha səukurən mə Loa in ramasan, mətə nərmama tuhaməkeikei mhahatən nərmama irə ia noien atukwatukw səvənhi. **9** Kitaha səukurən mwi mə kipkəmri mhə Loa raməmak ti nəkur atukwatukw me, mətə kəmri Loa raməmak ti nəkur kamhəui loa, mine nəkur kənkapwənraha riskai, mine nəkur həpkahatətə mhə ia Kumwesən, mine nəkur kamho noien ərəha, mine nəkur həpko mhə nəkur ikinan me, mine nəkur həpkəmher mhə, mine nəkur kamhousi əpune tata mine mama səvənraha, mine nəkur kamhousi əpune nərmama. **10** †††Kəmri Loa raməmak ti nərmən mine nīpran səməme kamhəiri əpnəpən irəha me, mine nərmən səməme kamhəiri atukw a irəha me, mine nərmama kamhakres iərmama mə tuhoslef irə, mine ieikuə me, mine nəkur kamheikuə ia kwopun kaməkiri nəgkiariien ikin, mine nəkur kamho noien ərəha me nepwin mwi. Ouəh, nīpərhienien kəmri Loa raməmak ti nəkur kamho narimnari me pam nəha sə ramərarki nəgkiariien kamahatən nərmama irə sə ratukwatukw. **11** †Kumwesən in rasori mukuraan nərmama kamhəgnəgini in. Nəgkiariien atukwatukw nəha iakani raməmak ia nəgkiariien amasan səvənhi. In rinəmri pehe nəgkiariien nəha ia rəgik, nənə iakaməvisau irapw i.

Iesu rinapi Pol

12 ††Iesu Kristo Iərimənu səkitaha sə ramo iakiskai ti noien wok səvənhi, iakani tanak tukwe in ti nəri nə mə in rinəkiri iou mə iakəmwhen, mətəgite ia nirak, məmri iou iakamo tukwini nari min. **13** Fwe kupwən, iou iərmama riti sə iakani ərəha nəghin, nənə mamometə

††† 1:8 Rom 7:12,16 ††† 1:10 Taet 1:9 § 1:11 1Tim 6:15
§† 1:12 Wok Me 9:15, Kal 1:15-16, 1Kor 15:9-10, Kal 1:13

nərmama me səvənhi, mamousi pik irəha. Mətə in rapi iou ti nəri nə mə iapkini mhə ihi nīpərhiēnien irə, nənə, mīreirei mə nəfe nəha iakamo. ¹⁴ Iərimənu səkītaha rətəgi irapw namasanien səvənhi ia nirak rasori pik irəhar nahatətəien mīne nokeikeien sə ruku pen ti Iesu Kristo.

¹⁵ †In i nəkīariien pərhiēn, nənə, kitaha pam tsaməkeikei mhəni nīpərhiēnien irə. Iesu Kristo rīməuvehe ia tīprənə i mə truvehimīru nərmama ərəha me. Iou iəmə iakərəha anan məpi raka pam irəha. ¹⁶ Mətə Iesu Kristo rīnapi iou mə iou iakərəha anan rəmwhen ia nīmətəien riti sə ramahatən mə nətərigien səvənhi rəpwəmwis mīpko mhə sampam rəməvən ti nərmama ərəha me, pwəh nərmama nepwīn hətōni mho rəmwhen sə iakīno hāni nīpərhiēnien irə, nənə in truvei pen nīmīruien rerīn mīnraha. ¹⁷ ††Kumwesən in Iərimənu rerīn. In rīpkemhə mhə. Ko səpkətōni mhə. Nənə in əra in Kumwesən. Pwəh nīsiāien mīne nəgnəginīien krauevən tukwe in ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iamīnhi.

¹⁸ †Nəkīariien i iakani pehe tukw ik i təkwtəkwni, nərik Timoti, rəmwhen a ia nəkīariien me nəha profet me nepwīn hāmāni ia niram fwe kupwən. Tikuvehi nəkīariien me i pwəh hasitu ia niram ia naruagēnien amasan sə ikamaruagən irə. ¹⁹ ††Tikaməkeikei məkwtəmhirī əknekīn nahatətəien səim, məpwəh noien nari riti sə tro ik ikregi fwe ia rerīn mə ikīno nərhāien. Nərmama nepwīn ho noien me nepwīn sə həkūrən mə rərəha, nənə ia noien nəha hənouraha nahatətəien səvənraha rəmwhen ia nītətə sə rəpəruə ia nīmaha. ²⁰ ††Iəmə mi nəha Hameneus mīne Aleksanta irau mwi nəha irəha mīnraha. Iou iakīnəsēni raka irau mə krouəmāk ia rəgi Setan pwəh krouukūrən mə trouəpwəh nīni ərhāien Kumwesən.

Nəvəhāgien me ia nīkaren səvəi nəfwākīien

2 Nəri sə iakokeikei mə takukupwən mīni ro iamīnhi irə. Tikəvəhāg m nərmama me səkītaha mə irəha tuhaməkeikei mhəfwaki m Kumwesən ti nərmama me pam, nənə mhəres in mə trasitu ia nirəha, muvei pen nəfe riwən ti nirəha. Nənə tuhaməkeikei mhəni mwi tanak rəməvən ti Kumwesən ti nirəha. ² †††Irəha tuhəfwaki ti kig me mīne nərmama me pam səməmə kāmhəuvehi nasorīien mə kitaha tsarə ia nəmərīnuīen mīne narāien afafa, mharə irə, mhəsiai Kumwesən, nənə mhəsi pen noien atukwatukw me. ³ Noien i ramasan nənə nəpīn Kumwesən səkītaha sə rauvehimīru kitaha trətōni rerīn ragien. ⁴ †††In rokeikei mə truvehimīru nərmama me pam, nənə mokeikei mə irəha tuhəuvehe mhəkūrən nəkīariien pərhiēn səvənhi. ⁵ Kumwesən kuatia a ramarə, nənə, Iərmama kuatia a ramərər ia nīmwrhenhi Kumwesən mīne nərmama mavi sīmwin irəha. Iərmama nəha in nəha Iesu Kristo ⁶ §sə rīməuvei pehe atukw a in ia nəpīn atuk-

† 1:15 Luk 15:2, 19:10 †† 1:17 Rom 16:27 †† 1:18 1Tim 6:12, 1Tim 3:9 ††† 1:19 1Tim 3:9 ††† 1:20 2Tim 2:17, 2Tim 4:14, 1Kor 5:5 †††† 2:2 Efes 6:18, Fil 4:6 †††† 2:4 Esik 18:23, 1Tim 4:10, 2Tes 3:9, Rom 3:29-30, Hip 12:24 § 2:6 Kal 1:4

watukw ti nərəkuien suatuk səvəi nərmama me pam mə trifi irəha ia noien ərəha me səvənraha. Nənə ramahatən mə Kumwesən rokeikei mə truvehimīru nərmama me pam. ⁷ ††Nəri in i kuvehi utə iou tukwe aposol mīne iahtən səvəi nərmama rīpko mhə irəha nəkūr Isrel mə takəvisau irapw nəkīariien amasan mīnraha sə raməgkīari ia nahatətəien mīne nīpərhiēnien. (Iakani pərhiēn iapkeikuə mhə.)

⁸ Ro iamīnhi irə iakokeikei mə ia kwopun me pam nərmān me tuhəuvehi utə rəginraha rəmher, mo ikīnan i, nənə mhəfwaki m Kumwesən. Irəha tuho iamīnha irə mhəpwəh niemaha mīne nəvisāien.

⁹ †††Nənə iakokeikei mə nīpran me tuharkahu ia tīnari sə ratukwatukw a, rīpko mhə tīnari kavi nətərigien səvəi nərmān irə, uə tīnari kamarkahu i kaməpwi tukwe. Rərhā mə ho nīmwai nukwənenraha mə tuhərpwi tukwe uə həuvehi pen mārəmarə me kīno ia kol mīne perel me, uə harkahu tīnari nənīmen rutə pik. ¹⁰ †††Irəha tuhaməkeikei mharkahu ia noien amasan me rəmwhen ia karkahu səvənraha, ti nəri nə mə in i noien atukwatukw sə nīpran me səməmə kāmhāni mə irəha hokeikei Kumwesən tuho.

¹¹ Nəpīn kamahatən nakalasia me, pwəh nīpran me hafafa mhəpwəh nəkīariien, mhəsiai nahatən me, mhəuvehi nukūrənien. ¹² ††††Iou iapkəsēni mhə mə nīpran tuhahatən uə hərīmənu ia nərmān. Irəha tuhaməkeikei mhafafa, ¹³ †††ti nəri nə mə fwe kupwən Kumwesən rīməkupwən mo Atam kurīrə ro If. ¹⁴ †††Nənə rīpko mhə Atam nə Setan rīməkupwən meikuə irə nənə ro nəkwān, mətə If rīno nəkwai Setan nənə mərui nəkīariien səvəi Kumwesən. ¹⁵ Mətə mə pran raməmwur pen ia nahatətəien, mīne nokeikeien, mīne noien sə rəmher mo ikīnan i, nənə in prən afafa, nəpīn raməmīsə ti tīni mə trətui, Kumwesən trətui amasan tukwe muvehimīru in.

Noien səvəi elta me mīne tikon me

3 †††In i nəkīariien pərhiēn. Trīni mīnuə iərmama riti rokeikei mə truvehe iəmə asori sə ramətui ti nakalasia me, nənə, in rīnokeikei wok riti sə ramasan. ² ††††Iəmə asori sə rauvehi wok nəha noien səvənhi traməkeikei mo iamīnhi irə. Kəpwəh nətəien noien ərəha riti irə. In səvənhi pran kuatia a. Rīpko mhə in iərmama sə ramənīmwi pik, mətə in nətərigien səvənhi raməmāk amasan ia nəpīn me. In iərmama sə kāmīsiāi in. In iərmama sə raməsevər ia rukwənu səvənhi ti nərmama pwīspwīs me. In iahtən amasan riti. ³ Iərmama sə ramənīmwi pik uə ramousi iərmama ko rīpkuvehi mhə wok i. Mətə iərmama sə noien səvənhi ramasan məpou, rəpwəh nəvisāien, mīpkokeikei pik mhə mane, in rukūrən nuvehiien wok i. ⁴ In traməkeikei miri amasan nərmama kāmharə ia nəkwai nīmwa səvənhi, nənə mo nīpwnətīn me tuhəsiai in mho nəkīariien səvənhi. ⁵ Trīni mīnuə iərmama riti

§† 2:7 Wok Me 9:15, Kal 2:7-8, 2Tim 1:11 §†† 2:9 1Tes 3:3-5 §† 2:10 1Tim 5:10 §†† 2:12 1Kor 14:34 §† 2:13 Jen 2:7,22, 1Kor 11:8-9 §† 2:14 2Kor 11:3 §†† 3:1 Wok Me 20:28 §†† 3:2 Taet 1:6-9

rìreirei niri amasanien nèrmama kamharè ia nèkwai nimwè sèwènhì, nònè, trèfo miri amasan nakalasia me sèwèi Kumwesè? In rìreirei noien. ⁶ Ièrmama rahatètè vi a ia Iesu rìpkèmwèhen mhè mètè truvehi wok i kamo rèrpwi tukwè mìmwei pen ia nèrèhàien sè Setan rìno nònè Kumwesè rèrpwìn noien èrèhà sèwènhì.

⁷ †Rèmwèhen a mwi ièrmama sè rauvehi wok iamìnhi nèrmama me fwe iruè tuhamèkeikei mhèni amasan i kamo in rìmwei pen ia kwènkru sèwèi Setan nònè kìnì èrèhà in.

⁸ Ia noien a mwi nèhà tikon me noien sèwènràhà tramèkeikei mo iamìnhi irè. Irèhà nèrmama sèmwè kamsiài irèhà. Nègkariien sèwènràhà rìpko mhè kèru. Hèpkènimwi pik mhè nènimwiien skai rèmwèhen ia waen. Irèhà hèpkokeikei pik mhè mane. ⁹ Irèhà tuhamèkeikei mhèkwètmhìri noien sèwèi nahatètèien Kumwesè rìno pui pehe ia nètèrigien sèwènràhà sè rèmhè. ¹⁰ Nèrmama sèmwè hokeikei mè tuhèuvehì wok sèwèi tikon, nakalasia me tuhamèkeikei mhèkupwèh mhètè amasan irèhà. Trìni mìnua hèpkètè mhè noien èrèhà rìti ia nìrèhà, nònè, irèhà hèukurèn nuvehien wok nèhà.

¹¹ ††Ia noien a mwi nèhà nìpran me sèwèi tikon me † noien sèwènràhà tramèkeikei mo iamìnhi irè. Irèhà nìpran me sèmwè kamsiài irèhà. Rìpko mhè irèhà nìpran me sèwèi nìniien nìkare ièrmama uè nìpran me sèwèi nènimwiien, mètè irèhà nìpran me sèmwè nèrmama hèukurèn nètìgiteien ia nìrèhà ia narimnari me pam.

¹² Ièrmama rìti sè rauvehi wok sèwèi tikon tramèkeikei miri pran kuatia a, nònè, miri amasan nìpwèntìn me mìnè nèrmama pam kamharè ia nèkwai nimwè sèwènhì. ¹³ Nèrmama sèmwè kamho amasan wok sèwèi tikon nèghìnràhà tramasan irè, nònè, irèhà tuhèpkehekìr anan mhè mhègkari ia nahatètèien sèwènràhà sè ruku pen ti Iesu Kristo.

¹⁴ Tèkwèkwuni nèhà, nèpìn iakamrai nèkukuè i mik, rèrìk ramrhi mè trìpko mhè tui iakuvehe mètoni ik.

¹⁵ ††Mètè trìni mìnua iapkuvehe akwauakw mhè, nònè, nèkukuè i tro nukurènièn i mik mè nèfè nèhà noien ratukwatukw nèrmama me ia nèkwai nimwè sèwèi Kumwesè tuho. Nèrmama ia nèkwai nimwè nèhà kani irèhà mè nakalasia me sèwèi Kumwesè sè ramìru, irèhà hèmwhèn ia pos asori mìnè nèri skai kauvrhèkìn nimwè ia tèkuren, mamhìrhan nègkariien pèrhien. ¹⁶ ††Nònè nìpèrhienien nègkariien i kìnò pui pehe in nukunè nahatètèien sèkìtaha rani nari rìti rasori, mani mè,

“In rìmèier pehe tukutaha nìpwràn rèmwèhen ia nìpwràtaha.

Nènimwìn Ikinan rahatèn amasan mè in ièmè atukwatukw.

† 3:7 2Kor 8:21 †† 3:11 Taet 2:3 † Suatuk rìti mwi ti nuvsinièn nègkariien i ro iamìnhi irè. “Ia noien a mwi nèhà, tikon nìpran me noien sèwènràhà tramèkeikei mo iamìnhi irè. Irèhà nìpran me sèmwè kamsiài irèhà. Rìpko mhè irèhà nìpran me sèwèi nìniien nìkare ièrmama uè nìpran me sèwèi nènimwiien, mètè irèhà nìpran sèmwè nèrmama hèukurèn nètìgiteien ia nìrèhà ia narimnari me pam.” †† 3:15 Efes 2:19-22 †† 3:16 Jon 1:14, Mak 16:19

Nagelo me hètoni in.

Kèvisau irapw nègkariien sèwènhì ia tènèmtènè me. Nèrmama me i ia tèkure tìprèhè i hèni nìpèrhienien irè.

Kuvehi utè in revèn fwe ia neiai.”

Pol ramèwèhag m Timoti

4 ††Nènimwìn Ikinan rani irapw amasan mè tramevèn ipaka ti nèpìn sampam nònè nèrmama nèpwìn tuharaka ia nahatètèien sèwènràhà, mhèuvehèn mhètèrig pik ia nènimwìn me sèmwè kamheikuè mìnè nègkariien me sèmwè nèrèmhè me kamhatàn. ² Nègkariien me nèhà ièikuè me nèpwìn tuhèni irapw. Nètèrigien sèwèi ièikuè me nèhà rìnèrèhà anan ro pen hèpkregi sas mhè fwe ia rìnènràhà noien èrèhà me sèmwè irèhà kamho. ³ ††Irèhà tuhènisè ièrman ti nìrièn pran, nònè, mhènisè mwi irèhà ti nènièn nèvegìnien me nèpwìn. Mètè Kumwesè rìno nèvegìnien me nèhà mè tukèni. Nònè nèrmama sèmwè kamhèukurèn nègkariien pèrhien, hèni nìpèrhienien irè, hèukurèn nuvehien, mhèfwaki mhèni vivi Kumwesè tukwè, mhani. ⁴ †Nèvegìnien me pam Kumwesè rìno ramasan a. Nari rìti riwèn nèrma-tuhèpwèh nènièn. Nèrmama hèukurèn nènièn nèvegìnien me pam trìni mìnua hèfwaki mhèni vivi Kumwesè tukwè. ⁵ Nègkariien sèwèi Kumwesè mìnè nèfwakiièn iamìnhi krauo nèvegìnien me pam hamasan a ti nènièn.

⁶ Trìni mìnua ikani irapw nègkariien i m pìèwtaha me, ik ièrmama rìti sè ikamo tukwini amasan nari m Iesu Kristo. Nònè ramahatèn mè ikimruè ia nègkariien pèrhien me sèwèi nahatètèien sèkìtaha mìnè nègkariien amasan kamahatèn nèrmama irè sè ikìnèsi pen raka. ⁷ ††Tìkèpwèh nètèrigien ia kwènagei eikuè me sèmwè nèrmama hèpkìsiai mhè ia Kumwesè kamhèni. Nèpìn me pam tikamèkeikei mamarkut mamò noien me sèmwè Kumwesè rokeikei. ⁸ ††Ikukurèn trìni mìnua ikamarkut mè nìpwràm triskai, noien nèhà ramasan. Mètè trìni mìnua ikamarkut nèpìn me pam mè tiko noien me sèmwè Kumwesè rokeikei, noien nèhà ramasan mèpì raka. Trasitu ia nìram ia nìmìruien sèwèi ipwet mìnè mìnè nìmìruien sè truvehe kurirè.

⁹ ††In i nègkariien pèrhien nònè kìtaha pam tsamèkeikei mhèni nìpèrhienien irè. ¹⁰ ††Kìtaha samarkut mamhèsèse ti nègkariien i mè sèwènràhà pèn èknekìn raka nètèrigien sèkìtaha ia Kumwesè sè ramìru. In rauvehimìru nèrmama pam, mètè in rauvehimìru pèrhien irèhà sèmwè kamhèni nìpèrhienien irè.

¹¹ Tikèwèhag m nèrmama mahatèn narimnari me i. ¹² ††Pwèh nèrmama tuhèpwèh nètè puièn ik ti nèri nè mè ik tèmaruè a rìti, mètè tikèmwur ia nèpìn me mè ik ièrmama rìti nèkur èfwaki me hèukurèn nukurirèien

††† 4:1 2Tim 3:1, 2Tes 3:3, 1Jon 2:18, Jut 18 ††† 4:3 Jen 9:3, Rom 14:6, 1Kor 10:30-31 § 4:4 Jen 1:31, Wok Me 10:15 †† 4:7 1Tim 1:4, 6:20, 2Tim 2:16 ††† 4:8 1Tim 6:6 †† 4:9 1Tim 1:15 ††† 4:10 1Tim 2:3-4 †† 4:12 Taet 2:15

təmwki nisum ia nəgkiariien, ia noien, ia nokeikeiien, ia nahatətəien, mine ia noien sə ratukwatukw məmher. ¹³ Tikaməkeikei mo wok i səvəi nəvsiniien Nəkukuə İkinan m nərmana. Tikəvisau mahatən irəha ia nəgkiariien pərhiien. Pwəh ruvehe mo səim wok tramərer kupwən ia nimiruien səim meste takuvehe. ¹⁴ †Timoti, Kumwesən rīməuvei pehe nasituien səvənhi mik ti noien wok səvənhi. In rīməuvei pehe nasituien nəha nəpən elta me səvəi nəfwakiiien hənəmri utə rəginraha ia niram. Ia nəpən nəha profet me nepwin irəha mwi həməni irapw nəgkiariien sə Kumwesən rīməni ia niram. Tikəpwəh nəpwəhiien nasituien nəha raməmak auər a.

¹⁵ ††Tikaməkeikei mo narimnari me nəha iakani. Tikamarə mamə wok me nəha pwəh nərmana pam hətoni nimiruien səim mine wok səim rautə amasan. ¹⁶ Tikətu amasan tukw ik mine nəgkiariien sə ikamahatən nərmana me irə. Nəpən me pam tiko iamihhi irə. Trini minua iko, nənə, tikuvehimiru ik mine nərmana səməme kamhətərig ik.

Nipran me nərman me səvənraha hemhə mhəpwəh irəha

5 †Tikəpwəh nəgkiari skaiien m nərgharə me, mətə tikəgkiari amasan minraha rəmwhen mə irəha tata me səim. Tikəgkiari m ntəmaruə me rəmwhen mə irəha piām me, ² mægkiari m niprənemə me rəmwhen mə irəha mama me səim. Tikəgkiari m nipran vi me rəmwhen mə irəha kitirimam me. Nəgkiariien sə tikini pen ti nirəha i traməkeikei matukwatukw pam məmher.

³ Nipran me nərman me səvənraha hemhə mhəpwəh irəha səməme kamharə əpa, nakalasia me tuhaməkeikei mhasitu ia nirəha. ⁴ Mətə mə nipwnəti nipran me nəha fwe uə nīmwpwinraha me, tikahatən irəha i pwəh həukurən mə nəri sə irəha tuhəkupwən mho mhəsiāi Kumwesən irə, in i tuhətu amasan ti nərmana səməme kamharə ia nəkwai nīmwa me səvənraha. Noien nəha rəmwhen mə kamhərpwin tai nasituien m tata me səvənraha mine mama me mine kaha me. (Noien nəha ramasan ia nəmri Kumwesən mamə rerin ragien.) ⁵ ††Mətə pran sə iərman səvənhi remhə məpwəh in əpa anan ramarə, in raməmri pen əknekən nətərigien səvənhi ia Kumwesən. Ia nəpən me pam ia nəpən mine ia ran raməfwaki m Kumwesən mə trasitu irə. ⁶ Mətə pran sə ro iamihhi, trini minua ramətərig pik ti narimnari me səvəi nipwran ti niregiiien ramasan irə, in ramiru, mətə ia nənimwin rəmwhen mə ruvamhə raka. ⁷ Tikuvei pen nəvəhagien me i minraha mə irəha tuhaməkeikei mamho. Pwəh kəpwəh nətōnien nərəhaien riti ia nirəha. ⁸ İərmama riti traməkeikei mətui amasan ti nəkur imwəni me, nənə mukupwən mətui amasan ti səməme kamharə ia nəkwai nīmwa səvənhi. Mətə trini minua rīpko mhə, ramahatən pen mə in rīpkahatətə pərhiien mhə ia Kumwesən. In rərəha məpi raka iərmama sə rīpkahatətə mhə.

⁹ Trini minua pran riti səvənhi iərman remhə məpwəh in, mətə nuk səvənhi rīpkeste mhə ihi sikisti, tikəpwəh nīrai penien nəghin ia nəkukuə səvəi nasituien. İkukurən nīrai penien nəghin trini minua fwe kupwən səvənhi iərman kuatia a, ¹⁰ ††nənə nəghin ramasan ia noien amasan me səvənhi, rəmwhen mə rinətui amasan ti nipwnətin me mamevən meste həpwinari, maməsevər ia rukwənu səvənhi ti nərmana pwispwis me, mamaikuas ia nisui nərmana me səvəi Kumwesən, mamasitu ia iavən ərəha me. Trini minua ramo noien amasan me pam iamihhi, ikukurən nīrai penien nəghin ia nəkukuə nəha.

¹¹ Mətə tikəpwəh nīrai penien səməme həkəprənemə mhə. Kurirə trini minua nətərigien səvəi nesi penien mwi iərman ruvehe mīskai ia rerinraha məpi raka nətərigien səvənraha ia Kristo, nənə irəha hənua tuhesi pen mwi nərman, ¹² nənə tukəkiri irəha minua hənə noien ərəha mhərui nəgkiariien səvənraha mine nəfe həməni fwe kupwən mə tuho. ¹³ †††Nənə rərəha mwi ti nəri nə mə tuhəuvehe mho irəha rarpaha me, mhəuvən ia nīmwa riti mhəier mhəuvən ia riti. Nənə tuhəkuvehe əpa mhə mho irəha rarpaha me, mətə tuhəuvehe mwi mho irəha nipran me kamhəni nīkare iərmama, nənə mhəpwəh noien wok, mamhəni nəgkiariien me rīpkatukwatukw mhə mə tuhəni.

¹⁴ †††Ro iamihhi irə iakani pen ti nipran me nəha səməme həkəprənemə mhə mə ramasan tuhesi pen mwi nərman, mhərəhi nipwnətinraha me, mhətui amasan ti nərmana səməme kamharə ia nəkwai nīmwa me səvənraha. Nənə trini minua ho iaminha irə, nənə nərmana səməme haməmwəki kitaha ko həkini mhə nəgkiariien ərəha riti mhəuəsi kitaha irə. ¹⁵ Mətə nipərhiienien nipran me nepwin hənəpwəh raka suatuk atukwatukw nənə mamhəkurirə Setan təkwtəkwuni.

¹⁶ Nipran me i səməme kamhəni nipərhiienien ia İesu tuhaməkeikei mhətui amasan ti nipran me i ia kwənəkwus səvənraha səməme nərman me səvənraha hemhə mhəpwəh irəha. Irəha tuhəpwəh naraka penien irəha m nakalasia me mə tuhamətui amasan ti nirəha. Nənə ro iamihhi irə nakalasia me tuhəukurən nasituien ia nipran me i səməme nərman me səvənraha hemhə mhəpwəh irəha əpa anan kamharə.

¹⁷ †Nəmə asori me səvəi nəfwakiiien səməme kamhəri amasan nakalasia me, nakalasia me tuhaməkeikei mhəsiāi irəha, nənə mhərəku irəha. Tuhəkupwən mho iamihhi irə ia elta me səməme kamhəsese mamhəvisau mamhahatən. ¹⁸ ††Iakani iamihhi irə ti nəri nə mə Nəkukuə İkinan rani mə, “Tihəpwəh nərihi təriniien tərhuī kau nəpən rameivə testesi kwənuni wit mə tekən trier raka.” Nənə Nəkukuə İkinan rani mwi mə, “İərmama sə ramowok ratukwatukw mə tukərəku in.” ¹⁹ †††Tikəpwəh nətərigien nəgkiariien səvəi iərmama kuatia a sə rani mə elta riti səvəi nəfwakiiien ramo noien ərəha, mətə mə iərmama kəru uə kahar kamharni, nənə, ikətərig ia

† 4:14 2Tim 1:6, Wok Me 6:6, 8:17 †† 4:15 1Tim 5:22 † 5:1 Lev 19:32 †† 5:5 Luk 2:37, 18:7

†† 5:10 Hip 13:2 ††† 5:13 2Tes 3:11 ††† 5:14 1Kor 7:9 † 5:17 1Kor 16:18 †† 5:18 1Kor 9:9, Mat 10:10 ††† 5:19 2Kor 13:1

sävənrahar nægkiariien. ²⁰ †Nənə elta me nəha səməme kamho noien ərəha, tikinise irəha ia nəmri nərmama pam mə elta me nepwın mwi tuhəhekır noien noien ərəha.

²¹ Ia nəmri Kumwesən, Iesu Kristo, nagelo me səməme Kumwesən rımərfi raka irəha, iakani pehe tukw ik i mə tikaməkeikei mamesi pen nægkiariien me səiou ia noien sə ratukwatukw. Tikəpwəh noien noien əpə iti m iərmama riti, nənə, mo mwi səpə iti m iərmama riti mwi. Mətə tiko rəmnəmwhen ia nirəha pam.

²² Tikəpwəh nəmri utə akwauakwien rəgim mi ia iərmama riti məfwaki pen min mə truvehi wok səvəi nəfwakiien. Trini minuə in iərmama riti səvənhi fwe ikin nərəhaien, nənə, səvənhi nərəhaien trarə ia niram rəmwhen mə ik mwi ikiməuvehi nərəhaien səvənhi. Mətə ia nəpin me pam tikəmher.

²³ (Ripkamasan mhə mə tikamənimwi a nui, mətə ramasan mə tikənimwi ouihi waen kwopti pwəh rasitu ia tipwim mine nemhəien me sə ramo ik ia nəpin me.)

²⁴ Noien ərəha me səvəi nərmama nepwın həuvəier irapw raka, nəri auər a mə nəpin sə Kumwesən trərpwın noien ərəha irə ripkuvehe mhə ihi, mətə noien ərəha me səvəi nərmama nepwın tuhəpkier irapw kurirə. ²⁵ Rəmwhen a mwi noien amasan me səvəi nərmama nepwın həuvəier irapw raka nənə səməme kamhəkwafə ihi təkwtəkwuni, irəha mwi tuhaməkeikei mhəier irapw.

Slef me tuhaməkeikei mhəsiai nəmə asori me səvənraha

⁶ †Pwəh slef me pam həsiai amasan nəmə asori me səvənraha kamo nərmama nepwın həni ərəha nəghi Kumwesən mine nægkiariien səkitaha samahatən nərmama irə. ² †Slef me səməme nəmə asori me səvənraha kamhəni nıpərhiien ia Iesu irəha tuhəpwəh noien nəha kamhəni mə, “Eh, iəmə asori nəha in piəvtaha a riti,” nənə, irəha tuhəpkisiasi amasan mhə. Mətə irəha tuhaməkeikei mhə pik mwi wok ia rerinraha pərhiien, ti nəri nə mə səvənraha iəmə asori in iərmama riti sə rani nıpərhiien ia Iesu, nənə irəha hokeikei in. Tikahatən narimnari me i, mini pen ti nərmama mə tuhaməkeikei mamho.

Noien səvəi nokeikei pikien mane

³ †Trini minuə iərmama riti ramahatən nərmama, nægkiariien səvənhi traməkeikei mesi pen nægkiariien atukwatukw səvəi Iesu Kristo İərimənu səkitaha mine nægkiariien kamahatən nərmama irə sə ro ikinan i. Mə in ramahatən nægkiariien me nepwın ropə ia nægkiariien nəha, ⁴ in ramərpwi in, mīpkukurən anan mhə nari. Nətərigien səvənhi ramemhə rokeikei pik nægkiariien ti nəresien me səməme kamhəvi pehe nəmwəkiien mine nəvisəien. Noien nəha ro nərmama kamhəni ərəha nəghinraha me, nənə, mamhətərig ərəha ia nirəha me, ⁵ †ia nəpin me pam kamhousari. Noien

† 5:20 Kal 2:14, Efes 5:11 †† 6:1 Efes 6:5 † 6:2 Flm 16 †† 6:3 2Tim 1:13, Kal 1:6-9 †† 6:5 2Tim 3:8, 4:4, Taet 1:14

nəha səvəi nərmama səməme nətərigien səvənraha rərəha. Irəha kamhəruəi ia nægkiariien pərhiien, mamhəni mə noien nəkwai Kumwesən in suatuk riti səvəi nuvehien mane mine nautə.

⁶ ††Nıpərhiienien, trini minuə kitaha samo nəkwai Kumwesən, noien nəha trasitu asori ia kitaha, mətə tsaməkeikei mamhəgien a, nəri auər a mə səkitaha nautə rouihi a uə rasori. ⁷ ††Səukurən mə nəpin səvətui pehe ia tiprənə i, nənə, mhəpkuvehi mə nari riti mhəuvehe. Nənə nəpin tsemhə irə, ko səpkuvehi mhə mwi nari riti mhərərig. ⁸ †Mətə trini minuə sənətaha nəveginien mine tinari səkitaha rəmwhen a, nənə kitaha tsagian. ⁹ †Nərmama səməme hokeikei pik mə nautə səvənraha trasori, nənə rıməru a ti nirəha mə tuho noien ərəha me ripik. Rəmwhen ia kwənkru riti rəkure tərini irəha ia təpuapəg səvəi nərəhaien, nənə, irəha hokeikei mə tuho narimnari me ripik səməme həpkamasan mhə ti nirəha mamhouraha irəha. Nənə nokeikeiien səvəi narimnari ərəha me nəha trouraha nimiruien səvənraha. ¹⁰ ††Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə noien səvəi nokeikei pikien mane in nukune noien ərəha me səpəmsəpə. Noien nəha ruvəiri raka raka nərmama nepwın ia nahatətəien səkitaha, mo irəha ho noien me ripik təkwtəkwuni rerinraha raməmisə tukwe rəmwhen mə həpi atukw a irəha ia nau.

Pol raməvəhag m Timoti

¹¹ †Mətə ik iərmama səvəi Kumwesən tikaraka məpwəh nevəniien ipaka ti noien ərəha me nəha. Tikamərə mamə natukwatukwien, mamə nəkwai Kumwesən, mamahatətə ia Kristo, mamə nokeikeiien, mamərer əknekın, mamə ik iəmə noien səim ramasan məpou. ¹² ††Naruəgəniien amasan səvəi nahatətəien, tikaruəgən irə, muvehi əknekın nimiruien rerin sə Kumwesən rınəkwein ik tukwe fwe kupwən nəpin ikiməni irapw amasan nahatətəien səim ia nəmri nərmama həpik. ¹³ †Kumwesən in nukune nimiruien. Iesu Kristo in iərmama sə rıməni irapw amasan nægkiariien pərhiien ia nəmri Ponjes Paelat. Ia nənimenrau iakani pehe tukw ik i mə ¹⁴ tikaməkeikei mo nægkiariien i kuve pehe mik. Tiko ia suatuk sə rəmher. Pwəh nərmama həpwəh nətoniien nərəhaien riti ia niram. Tiko iamınhi irə mamevən meste İərimənu səkitaha Iesu Kristo truvehe mwi. ¹⁵ †Nuveheien səvənhi Kumwesən tro rier pehe ia nəpin atukwatukw səvənhi. In Kumwesən sə kaməgnəgini in. In əpa kamərimənu ia narimnari me pam. In Kig sə rasori ia kig me. Nənə in İərimənu sə rasori ia nərimənu me. ¹⁶ ††In əpa ripkəmhə mhə mamərə rerin ia kwopun riti rukuraan ikin, nənə, iərmama riti ko ripkevən mhə ipaka. İərmama riti ripkətoni raka mhə in, nənə, tipkətoni mhə mwi. Pwəh nisaiien mine nərimənuen sə trīpkivən mhə krauevən tukwe in. Ouəh, pwəh ro iamınhi.

††† 6:6 1Tim 4:8, Fil 4:11-12, Hip 13:5 ††† 6:7 Job 1:21, Pri 5:15 § 6:8 Prov 30:8 §† 6:9 Prov 23:4, 28:22 §†† 6:10 Efes 5:5 §† 6:11 2Tim 2:22 §†† 6:12 1Kor 9:25-26, 1Tim 1:18, 2Tim 4:7 §† 6:13 Jon 18:36-37, Jon 19:11 §† 6:15 Dut 10:17, Rev 17:14 §†† 6:16 Eks 33:20

¹⁷ †Tikægkiari m narmama me nautə səvənraha rasori ia nitətə səvəi ipwet mine, mini pen ti nirəha i mə tuhəpwəh nuvehi utə pikien irəha, mhəpwəh nəmri pen əknekinien nətərigien səvənraha ia nautə, nautə səvəi təkwtəkwi a mətə trakwakwi riwən. Irəha tuhaməkeikei mhəmri pen əknekin nətərigien səvənraha ia Kumwesən sə rauvei pehe narimnari me ripik m kitaha mə reritaha tragien.

¹⁸ Tikini pen ti nirəha i mə tuhaməkeikei mho noien amasan. Pwəh noien amasan me nəha səvənraha hasori mhəmwhen ia nautə səvənraha. Irəha tuhaməkeikei mhasitu mhəriari m narmama. ¹⁹ ††Noien

† 6:17 Sam 62:10, Luk 12:20 †† 6:19 Mat 6:20

nəha rəmwhen mə hənəite nautə me ripik sə trasitu ia nirəha kurirə. Nənə irəha həukurən nuvehien nimiruien i nimiruien pərhiən.

²⁰ †Timoti, Kumwesən rinəmri pehe raka nægkiariien amasan səvənhi ia rəgim. Tikaməkeikei mətui amasan tukwe, məpwəh nətərigien ia nægkiariien auər a me səvəi tivrənə i uə nægkiariien me kani mə nægkiariien sə kauvehi nukurəniən irə, mətə rekəm neikuəien.

²¹ ††Nərmama nepwin kamhəkurirə ia nukurəniən nəha, nənə, mhənəpwəh nahatətəien səvənraha.

Pwəh namasaniən tramarə tukumiaha.

‡ 6:20 1Tim 4:7, 2Tim 1:14 †† 6:21 1Tim 1:6, 2Tim 2:18

Seken Timoti

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukua

Nəpın Pol ruvərai raka Fas Timoti mine Taetas kətoni mə kəkwtəmhiri mwi in kuvei puvnimwə ia kalapus. Nənə in rirai Seken Timoti ia kalapus fwe Rom. Pol rukurən mə nəpın səvənhi ruvəkwa mwa mə tremhə ro pen rirai nəkukua i revən ti Timoti. Pol rəpwəh nokeikeien mə trətoni a Timoti, mətə rokeikei mə trətoni nənə muvehi utə nətərigien səvənhi ti nəri nə mə in rokeikei mə nəpın tremhə Timoti truvehi təmwhəkin ia wok səvənhi. Pol raməvatən Timoti ia niriien nakalasia me maməvəhag min mə trərer isipwın ti nahatən eikuə me. Pol raməvəhag m Timoti mə Timoti traməkeikei məkwtəmhiri əknekin nəgkiariien sə ro nıpərhienien i kamahatən nakalasia me səvəi Kristo irə.

1 †Iou Pol. Iou aposol riti səvəi Iesu Kristo ti nəri nə mə Kumwesən rıməni nəkwən mə tako. In rərhi pen iou mə takəvisau irapw nimiruien sə in rıməni mə truvei pehe m kitaha ruku pen ti Iesu Kristo.

² †Nəkukua i rauvehe tukw ik, Timoti, nərik keikei. Pwəh Kumwesən Tata səkitaha mine Iesu Kristo İərimənu səkitaha trouəriari pehe namasanien mine napiien mine nəmərinuien mik.

Pol raməvəhag m Timoti

³ †İa nəpın mine ia ran, nəpın iakaməfwaki, rərık ramrhi rerin ik, nənə iakani vivi Kumwesən tukw ik. İakamo tukwini nari min, mamo a noien me səməme iakukurən mə hatukwatukw ia nənimen rəmwhen ia kaha kupwən me səiou hənəmo. ⁴ Nəpın rərık ramrhi nise nənimem sə rınaiu, iakokeikei pik mə takətoni ik, nənə rərık ragien. ⁵ †Rərık ramrhi nahatətəien pərhien səim, in nəha nahatətəien sə kaha pran səim Loes mine mama səim İunis kroukupwən rouahatətə irə, nənə təkwtəkwi iakukurən amasan mə ik mwi ikamahatətə irə. ⁶ †Ro iamınhi irə iakuə tako pwəh rerim ramrhi nəri fwe ia rerim ramo ikamskai ti noien wok səvəi Kumwesən. Kumwesən rəriari nəri nəha mik fwe kupwən nəpın iakəmri utə rəgik mi ia niram. Tikaməkeikei meireiri nəri nəha pwəh ruək. ⁷ †İakani iamınhi irə ti nəri nə mə Kumwesən rıpkuvei pehe mhə m kitaha nənimwın riti sə ramo kitaha samhekır, mətə in ruvei pehe m kitaha nənimwın riti sə ramo kitaha saməskai, mamhokeikei kitaha me, mamhəkoui atukw kitaha mə tsəpko mhə noien ərəha.

⁸ †Ro iamınhi irə tikəpwəh naurisien ti nini irapwien İərimənu səkitaha, məpwəh naurisien mwi tukw iou, iərmama riti səvənhi sə iakamarə ia kalapus tukwe.

Mətə pwəh krau pəri krouregi nəmisəien ti nəgkiariien amasan səvənhi. Kumwesən truvei pehe nıskaiien mik mə tiko iamınhi. ⁹ †In rıməvəhimıru kitaha, nənə, məkwein kitaha ia nəkweinien sə ro ikinan i. In rıpkə mhə iamınhi irə ia kitaha ti noien me səkitaha, mətə in ro iamınhi irə ti nəri nə mə resi pen a nətərigien atukw səvənhi sə in ruvəkurən raka fwe tui nəpın tıprənə ramıwən ihi. İa nəpın nəha in ruvəni raka mə truvei pehe namasanien səvənhi m kitaha truku pen ti Iesu Kristo. ¹⁰ †Nənə təkwtəkwi sətəni namasanien nəha ro m kitaha, ti nəri nə mə İəmə sə rauvəhimıru kitaha rıməier pehe. İəmə nəha in nə Iesu Kristo sə rino sam-pam ia noien iərmama remhə, nənə ia nəgkiariien amasan səvənhi ramo nərmama me hətəni mə tuhəfo mhəvəhi nimiruien rerin. ¹¹ †Kumwesən rınərpwi rəgın ia nırak, mını mə iou aposol riti sə takaməkeikei məvisau nəgkiariien amasan nəha, mahatən nərmama me irə. ¹² Nənə ti nəri nə mə iakamo iamınhi irə, iakamregi rərəha i ia kalapus. Mətə iapkauris mhə, ti nəri nə mə iakukurən iəmə sə iakani nıpərhienien irə. In rəmri pehe nəgkiariien amasan səvənhi ia rəgik, nənə iakukurən amasan mə trətui amasan tukwe mamevən meste nəpın səvənhi.

¹³ †Timoti, tikaməkeikei məkwtəmhiri əknekin nəgkiariien me i səməme ikuvəregi raka iakini pehe tukw ik i. Nəgkiariien me nəha hatukwatukw, mamhahatən suatuk sə tikesi pen. Tikaməmwur pen ia noien mi nəha nahatətəien mine nokeikeien sə krauku pen ti Iesu Kristo. ¹⁴ †İa nıskaiien səvəi Nənimwın İkinan sə ramarə ia reritaha tikaməkeikei mətui amasan ti nəri amasan sə kəmri pehe ia rəgim.

¹⁵ İkuvəkurən raka mə nərmama pam fwe profens Esia hənəpwəh iou mhəuvəvən. İəmə mi nəha Fukelas mine Hemokenes irəha mınraha.

† 1:1 Efes 1:1 †† 1:2 1Tim 1:2 † 1:3 Fil 3:5, Wok Me 23:1
 †† 1:5 Wok Me 16:1 †† 1:6 1Tim 4:14 ††† 1:7 Rom 8:15
 ††† 1:8 Rom 1:16

§ 1:9 Efes 2:8-9, Taet 3:5 §† 1:10 1Kor 15:55-57, Hip 2:14
 §†† 1:11 1Tim 2:7 §† 1:13 1Tim 1:10, 1Tim 4:6, 6:3, Taet 1:9, 2:1
 §†† 1:14 1Tim 6:20

¹⁶ †Mətə iakaməfwaki mə Iərimənu səkitaha trapi nərmama me ia nəkwai nimwə səvəi Onesiforas, tī nəri nə mə nəpīn rīpīk in ramomasan iou, nənə mīpkauris mhə iou mīne jen me kīnərihi iou irə. ¹⁷ Mətə nəpīn rapirapw ia Rom, ramətui əmisə iou mamevən meste mətə iou. ¹⁸ ††Iakəfwaki mə Kumwesən trəsəni in rətoni Iərimənu səkitaha trapi in ia nəpīn səvənhi. Nənə ikukurən amasan mə rasiu pik ia nirak fwe ia Efesas.

2 Ro iamīnhi irə, nərīk, ik tikaməkeikei muvehi namasanien i raku pen tī Iesu Kristo pwəh ro ikiskai. ² Nənə nəgkiariien sə ikuvəregi raka iakinahatən kimi-aha irə ia nəmri nərmama me həpīk, tikaməkeikei məmri pen ia rəgi nəmə me nepwīn ikukurən nətīgiteien ia nīrəha mə tuhahatən nepwīn mwi. ³ †Tikəmisə krau mik rəmwhen ik iaruağən amasan riti səvəi Iesu Kristo. ⁴ Ikukurən noien səvəi iaruağən. Nəpīn ramaruagən, ko rəpwəh nuvehien mwi wok me nepwīn, tī nəri nə mə raməmwur mə iəmə asori səvənhi rerīn tragien. ⁵ †Iərmama səvəi nauien traməkeikei mesi pen natuakəmien me səvəi nauien. Mə rəpwəh ko kīpkəfəfau pen mhə kəfəfau səvəi nisaiien irə. ⁶ ††Nənə iərmama sə raməmhū pik ratukwatukw mə in trukupwən mesi kwəkwai nari sə rutə ia nəmhiən səvənhi. ⁷ Rerīm tramrhi nəfe iakamini pehe tukw ik i. Iərimənu səkitaha truvei pehe nukurənien mik, nənə tikukurən narimnari me pam.

⁸ ††Rerīm tramrhi Iesu Kristo. In iəmə sə rīnətui mwi ia nemhəien səvənhi. In kwənəkwus səvəi Kig Tevit. In i nəgkiariien amasan sə iakaməvisau irapw. ⁹ ††Iou iakamregi nəmisəien tī nəgkiariien amasan i. Kīnərihi iou ia jen rəmwhen ia iou iəmə iakaməruui loa, mətə nəgkiariien səvəi Kumwesən ko kīpkərihi mhə ia jen. ¹⁰ †Ro iamīnhi irə, nəri auər a mə kamo nəmisəien me ia nirak, mətə takaməkeikei mamərer əknekin ia nəpīn me tī nəri nə mə rerīk ramrhi nərmama me nəha səməme Kumwesən ruvərī raka irəha. Ikokeikei mə irəha mwi tuhəuvehi nīmīruien vi sə raku pen tī Iesu Kristo, nənə mharə rerīn irəha min ia nukuraanien asori səvənhi.

¹¹ ††In i nəgkiariien pərhiən:
Trīni mīnuə səmamhə kitaha Iesu,
nənə tsaməkeikei mwi mhəmīru pəri kitaha min.
¹² ††Trīni mīnuə samərer əknekin ia nahatətəien səkitaha,
nənə tsaməkeikei mwi mhərimənu pəri kitaha min.
Trīni mīnuə səni mə səreirei in,
nənə in mwi traməkeikei mīni mə in rīreirei kitaha.
¹³ ††Trīni mīnuə kitaha səmwei ia nahatətəien səkitaha,
in traməkwətəmhirī ihī kitaha,
tī nəri nə mə in ko rīpkətēfī mhə nəgkiariien me səvənhi.

Iərmama sə ramo tukwini amasan nari m Kumwesən

¹⁴ ††Tiko nərmama me səim pwəh rerīnraha ramrhi narimnari me i ikani. Tikini pen tī nīrəha i ia nəmri Kumwesən mə tuhəpwəh nousariien tī nəgkiariien me. Noien nəha ko rīpko mhə nari amasan riti, mətə ramouraha a nərmama səməme kamhətərīg.

¹⁵ ††Tikəmwur mə ik iərmama riti səvəi wok sə nəpīn Kumwesən ramətə wok səim ko rīni mə “Wok səim ramasan.” Nənə tikəpwəh nīregiien ikauris tī wok səim, tī nəri nə mə ikamahatən atukwatukw nəgkiariien sə ro nīpərhiənien. ¹⁶ ††Mətə nəgkiariien auər a me səvəi tīprənə i, ik tikəpwəh nīniien. Nəgkiariien me nəha tuhəiri pen nərmama həuvən isipwīn tī Kumwesən. ¹⁷ ††Nəgkiariien səvəi nərmama səməme kamhəgkiari iamīnhi truviris rəmwhen ia nīmwapw ruvehe masori. Nəgkiariien səvəi iəmə mi nəha Hameneus mīne Faeltas ro iamīnhi. ¹⁸ Irau krīnouərpwəh raka nəgkiariien pərhiən rauni mə nəpīn sə Kumwesən tro nərmama me pam hətui mwi ia nemhəien ruvəuvehe raka. Ia nəgkiariien nəha səvənrau krauouraha nahatətəien səvəi nərmama me nepwīn. ¹⁹ ††Mətə nəri əknekin Kumwesən rīnəmri kauvrhəkin nimwə ia təkuren rəpwəh nīkiuien. Nənə kīmərai pen nəgkiariien me i ia nīkaren: Riti mə, “Iərimənu ruvəukurən raka mə nərmama əfo me nəha səvənhi.” Nənə riti mwi mə, “Pwəh nərmama pam səməme kamhəni nīpərhiənien ia nəghi Iərimənu həpwəh noien ərəha.”

²⁰ †††Ia nəkwai nimwə asori riti nəri kaməni pen nari me irə səpəmsəpə. Rīpko mhə səməme nəha əpa kīno ia aean mi nəha kol mīne silva, mətə nepwīn mwi nəha ikin kīnərai ia nīpəri nei, nepwīn mwi kīno ia nise tīprənə rərpwu muvehe miskai. Nepwīn kaməni nari irə ia nəpīn ikinan me. Nepwīn kaməni nari irə ia nəpīn auər a me. ²¹ ††Ro iamīnhi irə trīni mīnuə iərmama riti rəpwəh noien ərəha me, məpərhi in, in truvehe məmwhen ia nəri kaməni pen nari irə sə kīnəmri əpə mə səvəi nəpīn ikinan me. Kīnəpnəpənə raka irə mə iəmə asori səvəi nimwə nə rukurən nuvehien mo noien amasan me pam irə.

²² ††Mətə noien ərəha me ntəmaruə me hokeikei pik, ik tīkaraka məpwəh nevənien ipaka tī nīrəha. Ia nəpīn me pam tikaməkeikei mamə noien atukwatukw, mamahatətə ia Kumwesən, mamokeikei nərmama, mamarə ia nəmərīnuien. Tikamarə mamə noien me nəha kīmīaha nərmama me nəha səməme kamhəkwein Iərimənu ia rerīnraha sə ratukwatukw məmher. ²³ ††Tikərer isipwīn tī nəresien me nəha nərmama həreirei nari kamhəni. Ikukurən mə nəresien me nəha kamhəvi pehe nəvisəien me. ²⁴ ††Mətə noien səvəi iərmama sə ramo tukwini nari m Iərimənu traməkeikei mopə. Rīpko mhə in iərmama səvəi nəvisəien, mətə in iərmama sə ramasan tī nərmama pam. In iərmama sə

† 1:16 2Tim 4:16 †† 1:18 Jut 21 † 2:3 2Tim 1:8, 4:5 †† 2:5 2Tim 4:8 †† 2:6 1Kor 9:7,10 ††† 2:8 1Kor 15:4,20, Rom 1:3 ††† 2:9 Efes 3:1,13, Fil 1:12-14 § 2:10 Kol 1:24 †† 2:11 2Kor 4:11 ††† 2:12 Mat 10:33 †† 2:13 Rom 3:3-4, Nam 23:19, Taet 1:2

§†† 2:14 1Tim 6:4, Taet 3:9 †† 2:15 1Tim 4:6, Taet 2:7-8 †† 2:16 1Tim 4:7 ††† 2:17 1Tim 1:20 ††† 2:19 Nam 16:5,26, Jon 10:14, 1Kor 8:3, Aes 52:11 ††† 2:20 1Kor 3:12 18 2:21 2Tim 3:17 19 2:22 1Tim 6:11 20 2:23 1Tim 4:7 21 2:24 1Tim 3:3, Taet 1:7

rukurən nahatənien nərmama, nənə niemaha riṅkəpi akwauakw mhə in. ²⁵ †In iərmama sə raməgkiari məru ti nəmri atukwatukwien nərmama səməme haməmwəki in, pwəh Kumwesən rəsəni irəha hərərig ia noien ərəha, mhəuwehe mhəukurən nəgkiariien pərhien. ²⁶ Ia noien nəha irəha ko hāier irapw ia kwənkru səvəi Setan in riməuvehi irəha irə mamō irəha hamō nəkwān.

Tramevən ipaka ti nəṅin sampam

3 †Mətə tikaməkeikei mukurən nəri. Tramevən ipaka ti nəṅin sampam narəien ia tiṅrənə i truvehe məknekin. ² †Nərmama tuhokeikei atukw a irəha me, nənə mhokeikei pik mane. Irəha tuhəfiəutə atukw irəha me, nənə mhərpwi pik irəha me. Irəha tuhəni nəgkiariien ərəha mhəuəsi nərmama me i. Irəha tuhəru i nəkwai tata mine mama səvənraha. Nəṅin tukuvei pen nari amasan riti minraha, irəha tuhəṅkini mhə tanak tukwe. Irəha tuhəṅko mhə nəkur ikinan me ia nirəha. ³ Irəha tuhəṅkapi mhə ti nərmama, mətə tuhəṅwin a tai nərəhāien səvənraha. Irəha tuhəni nikare nərmama. Irəha tuhəreirei nari, mamho pen a nari ia nəṅin me, mhəpkokeikei mhə noien amasan. ⁴ Irəha tuhəuvsini təkutanraha m piəvnraha me, mhō akwauakw noien ərəha, mhəpkətərig mhə ti noien səvənraha mine nəfe kamho. Irəha rerinraha trukur ia nəgnəṅiniien atukw irəha me, mhokeikei pik narimnari me niṅwranraha ramregi ramasan irə, nənə, mhəpkokeikei mhə Kumwesən. ⁵ †Ia nəmri nərmama tukətoni irəha həmwhen ia nəkur əfwaki me, mətə nəgse Nənimwīn səvəi nəfwakiiēn riwən ia nirəha. Nənə ik tikaməkeikei mərəer isipwīn ti nərmama səməme hamō iamīnhi irə.

⁶ †Irəha me nepwīn kamhəuəvnimwə ia nəkwai nimwə me mamheikuə ia niṅran me. Niṅran me nəha nəgsenraha riwən, həuəpəmpəpəm ia noien ərəha me, nənə narimnari ərəha me səpəmsəpə hokeikei pik ramiri irəha. ⁷ Kamahatən irəha ia nukurənien ia nəṅin me, mətə ko irəha həkukurən amasan mhə nəgkiariien pərhien ia nəṅin riti. ⁸ †Ikukurən klepa mi nəha Janes mine Jampres sə krauni ərəha Moses fwe kupwən. Nərmama me i iakani, irəha həmwhen ia nirau, mamhəni ərəha nəgkiariien pərhien. Irəha nərmama me nətərigien səvənraha rikou, həpkahatətə pərhien mhə ia Kumwesən. ⁹ Mətə irəha tuhəṅkarə əpwəmwis mhə. Nərmama me pam tuhətə sas noien ikou me səvənraha rəmwhen ia nərmama me hənətə sas noien ikou səvəi Janes mine Jampres fwe kupwən.

Nəvəhāgien sampam

¹⁰ Mətə ik, Timoti, nəṅin ikinakurirə ia nirak fwe kupwən, ikuvəregi raka nahatənien səiou, minətə raka noien səiou sə iakamarə mamō. Ikinətə raka nəfe iakaməmwur tukwe ia niṅruuiēn səiou. Ikinətə raka nahatətəien səiou, mine nətərigien səiou sə iakaməfo

† 2:25 1Tim 2:4 †† 3:1 1Tim 4:1 † 3:2 Rom 1:29-31 †† 3:5 Mat 7:15,21, Rom 2:19-20, Taet 1:16 †† 3:6 Taet 1:11 ††† 3:8 2Tim 2:25, Eks 7:11,22, 1Tim 6:5

mo raməpwəmwis. Ikinətə raka nokeikeiēn səiou, mukurən mwi nərəerien səiou sə iakamərəer əknekin irə ia nəṅin me. ¹¹ †††Ikinətə raka nometəien me mine nəmisəien me kino ia nirak fwe ia taon me nəha Antiok mine Ikoniam mine Listra. Kinamometə iou iamīnhi irə, mətə Iərimənu səkitaha ruvehi raka iou ti nəmisəien me pam nəha. ¹² †Niṅpərhienien, nərmama me pam səməme hokeikei mə tuhəuwehe mhō kuatia irəha Iesu Kristo, nənə mamharə ia narəien sə Kumwesən rokeikei, tukaməkeikei komətə irəha. ¹³ Mətə nərmama ərəha me mine nərmama eikuə me narəien səvənraha sə rinəṅəha raka triṅkuvehe mərəha mwi. Irəha tuhameikuə ia nərmama me, nənə mamheikuə atukw a mwi ia nirəha. ¹⁴ †Mətə ik tikaməkeikei məkwtəmhiri əknekin nəgkiariien sə kinahatən raka ik irə. Ikuvəni raka niṅpərhienien ia nəgkiariien nəha, mamahatətə əknekin irə, mukurən amasan nərmama səməme hənahatən ik irə. ¹⁵ ††Fwe ia nouihien səim ikuvəukurən raka nəgkiariien me səvəi Nəkukuə Ikinan. Nəgkiariien me nəha kamhəuvei pehe nukurənien mik. Nukurənien nəha ramiri pen ik ikevən mahatətə ia Iesu Kristo mə Kumwesən truvehimiru ik. ¹⁶ ††Nəgkiariien me pam ia Nəkukuə Ikinan haməuku pen ti Nənimwīn səvəi Kumwesən. ††† Nəgkiariien me nəha hamasitu ia kitaha. Kitaha səukurən niṅiiēn nəgkiariien me nəha mhahatən nərmama, mhəni pui noien ərəha me səvənraha, mhəkoui atukwatukw irəha, mhəvəhag minraha ia noien atukwatukw. ¹⁷ Nəṅin samo iamīnha irə tro iərmama səvəi Kumwesən ruvehe məmwhen ti noien wok amasan me pam.

Timoti traməkeikei məvisau irapw nəgkiariien amasan

4 †Timoti, təkwtəkwuni iakaməgkiari pehe mik rəmwhen krau krouərer ia nəmri Kumwesən mine Iesu Kristo. Ikukurən Iesu Kristo in iərmama sə trəkiri nərmama me pam ti noien me səvənraha, nərmama səməme kamhəmīru mine səməme həuəvəmhə raka. In trier pehe mwi mərəimənu ia nitətə səvənhi. Ti nəri nə mə tro iamīnhi irə, ro pen iakani pehe tukw ik i mə ² ††tikaməkeikei məvisau irapw nəgkiariien səvənhi, mamərəer mwatuk tukwe ia nəṅin me pam, nəṅin nərmama hokeikei mə tuhəregi mine nəṅin nərmama həpwəh nokeikeiēn mə tuhəregi. Tikini pui noien ərəha me səvənraha, minise pen əknekin ti nirəha mə tuhəpwəh, muvei pen nəgkiariien sə trasitu ia nirəha, mo iamīnhi irə səim nətərigien rəpwəmwis, nənə, mahatən amasan irəha. ³ †††Tikaməkeikei mamō iamīnhi irə ti nəri nə mə nəṅin riti triṅkuvehe nərmama me tuhəṅkətərig mhə nəgkiariien sə ro niṅpərhienien, mətə irəha tuhəsi pen nətərigien atukw səvənraha, nənə mhətui nahatən me səməme tuhəni nəgkiariien

††† 3:11 Wok Me 13:50, Wok Me 14:5,19, Sam 34:19 § 3:12 Mat 16:24, Jon 15:20, Wok Me 14:22 †† 3:14 2Tim 2:2 ††† 3:15 Jon 5:39, 2Pit 1:20-21 †† 3:16 Rom 15:4, 2Tim 2:21 ††† Suatuk riti mwi ti niṅiiēn nəgkiariien i ia vas 16 ro iamīnhi irə: Nəgkiariien me pam ia Nəkukuə Ikinan Kumwesən rineiahag pehe irə. †† 4:1 Wok Me 10:42, Rom 14:9-10 †† 4:2 Wok Me 20:20,31 ††† 4:3 1Tim 4:1, 2Tim 1:13

sə nəkwəreginraha rəfiəfiə ti niregiien. ⁴†Irəha tuhəp-wəh nəgkiariien sə ro nīpərhiienien, nənə mhəuvən mhəkurirə kwənagei eikuə me. ⁵Mətə ik, tikaməkeikei mo nətərigien səim pwəh raməmak amasan ia nəpin me. Tikərer əknekīn ia nəmisəien me sə kamo ia nīram, nənə mo wok i səvəi nəvisaiuen nəgkiariien amasan, nənə mo pam wok səim sə Kumwesən ruvei pehe mik mə tiko.

⁶††Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə tripkō mhə tui nitek raiu rəmwhen ia waen i kətəgi pen ia təkure nīfatə kuvei pen m Kumwesən. Səiou nəpin takier irə ruvəuhe ipaka. ⁷†Ia nīmīruien səiou rəmwhen mə iakamaruagən ia naruagənien amasan riti. Rəmwhen mə iakamaiu ia naiuien əknekīn riti. Nənə təkwtək-wuni iakīno sampam irə, nənə iakamahatətə ihi. ⁸††Təkwtək-wuni kīnəpnəpenə kəfəfau riti fwe səiou kaməfəfau pen ia nəmə atukwatukw me. Iərimənu səkitaha raməkiri atukwatukw nari in truvei pehe kəfəfau nəha miou ia nəpin səvənhi. Tripkuvei pehe əpa mhə miou, mətə truvei pen mwi m nərmama me pam səməme hokeikei in nənə mamheitenhi in mə truvehe mwi.

Pol rokeikei mə Timoti trevən mətoni in

⁹††Tikaməmwur muvehe mətə akwauakw iou, ¹⁰†††† nəri nə mə Temas rokeikei pik anan narəien ipwet mīne səvəi tīprənə i, nənə mīnəpwəh iou, muvavən fwe Tesalonaeka. Kresens ruvavən fwe Kalesia, nənə Taetas ruvavən fwe Talmesia. ¹¹†††Təkwtək-wuni Luk əpa ramarə kīmrau min. Nəpin tikauvehe irə tikiri Mak kīmirau min, ti nəri nə mə in rukurən nasituien mo tukwini nari miou. ¹²†Iakinərhi pen Tikikas ruvavən fwe Efesas. ¹³††Nənə nəpin tikauvehe irə, tikuvehi karkahu səiou səvəi nəkwieien iakinəpwəh raməmak ia nimwə səvəi Karpas fwe Troas. Tikuvehi mwi nəkukuə me. Iakoikei pik mə tikuvehi səməme nəha kīmərai pen ia teki nəni.

† 4:4 1Tim 4:7 †† 4:6 Fil 2:17 † 4:7 1Tim 6:12 †† 4:8 1Kor 9:24-25, Rev 2:10 †† 4:9 2Tim 1:4 ††† 4:10 Kol 4:14, Taet 1:4 ††† 4:11 Kol 4:14, Wok Me 15:37-39 § 4:12 Efes 6:21-22 §† 4:13 Wok Me 20:6

¹⁴††Fwe kupwən, Aleksanta, iəmə sə ramo nari ia aean, ro pik nəmisəien miou. Iərimənu trərpwīn noien ərəha me nəha rīno miou. ¹⁵Nənə ik mwi tikaməkeikei məsiari in, ti nəri nə mə fwe kupwən in raməmwur mə trinise nəgkiariien səkitaha.

¹⁶††Nəpin iakinərer vi ia nəmri iəmə asori ia kwopun i mə takini irapw nəgkiariien səiou ia nīkaren səvəi nəgkiariien me nəha kamīni ərəha iou irə, iərmama riti riwən ruvehe mərer ia nīkarek mə trasitu. Mətə irəha pam hap raka ia nirak. (Iakəfwaki mə Kumwesən trəp-wəh nərpwīnien noien nəha mīnraha.) ¹⁷††Mətə ia nəpin nəha Iərimənu səkitaha ramərer ipaka tukw iou, mauvei pehe nīskaiien miou, mə iou iakukurən nəvisau irapwien nəgkiariien me pam səvənhi, nənə nərmama me pam səməme həreirei Kumwesən həkurən niregiien. Nənə in ruvehi raka iou ia nərəhāien nəha rəmwhen mə ruvehi raka iou ia nəkwai laeon. ¹⁸Iərimənu səkitaha truvehi raka iou ia noien ərəha me pam nərmama hənua tuho ia nirak. In trətə amasan iou meste in ruvehi iou mevən fwe ia nītətə sə in ramərimənu irə fwe ia neiai. Pwəh nəgnəginiiien revən tukwe in ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iamīnhi.

Nəgkiariien sampam

¹⁹††Tikini pen ti Prisila mīne Akwila mīne nərmama me pam ia nəkwai nimwə səvəi Onesiforas mə iakini ramasan ti nīrəha i.

²⁰††Erastas rīpkukurirə mhə iou. In ramarə a fwe Korin. Nənə iakinəpwəh Trofimas fwe Maelitas, ti nəri nə mə in ramemhə. ²¹Tikaməmwur muvehe akwauakw tukw iou kurirə nəpin səvəi nəkwieien ruvehe.

Iupulas, Putens, Linus, Klautia mīne piəvtaha me pam ia kwopun i həni ramasan tukw ik.

²²Pwəh Iərimənu səkitaha tramarə ia rerim, məriari pehe namasanien m kīmīaha pam.

††† 4:14 1Tim 1:20, Sam 62:12, Prov 24:12, Rom 2:6 §† 4:16 2Tim 1:15 §†† 4:17 Wok Me 23:11, 27:23, Dan 6:22 §† 4:19 Wok Me 18:2, 2Tim 1:16-17 §† 4:20 Wok Me 19:22, 20:4

Taetas

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Taetas in riti nəha Pol. Iasitu riti səvəi Pol. Nəp̄in nepwin in ramavən irau Pol. Nakalasia me fwe tənə əmweris riti kani mə Krit, Taetas in iəmə asori riti səvənraha. Nəkukuə i rəmwhen ia nəkukuə mi səvəi Timoti. Nakalasia me fwe Krit həpkukurən amasan mhə noien səvəi nəfwakiien ti nəri nə mə irəha həpkuvehe vi a mhahatətə ia Kristo. Ro pen iərmama traməkeikei mevən masitu ia nirəha. Pol rini pen ti Taetas mine nakalasia me fwe ikin mə tuhəfarə irə. Pol rini pen ti Taetas mə trahatən irəha ia n̄ipərhiienien. In rahatən mwi Taetas ia niriiien nakalasia me.

Pol ramrai nəkukuə i m Taetas

1 Iou Pol, iou iərmama riti sə iakamo tukwini nari m Kumwesən, nənə iou aposol riti səvəi Iesu Kristo. In rərhi pen iou mə takasitu ia nərmama me səməme Kumwesən ruvərfi raka irəha. In rokeikei mə takasitu ia nirəha ia nahatətəien səvənraha, nənə masitu mwi ia nirəha mə tuhəukurən nəgkiariien pərhiien sə ramahatən noien me Kumwesən rokeikei. ² In rərhi pen iou mə takasitu ia nirəha pwəh həmri pen əknekin nətərigien səvənraha ia n̄im̄iruien rerin. Fwe tui, nəp̄in t̄iprənə ramiwən ihi, Kumwesən sə r̄ipkeikuə mhə ruvəni raka mə truvei pen n̄im̄iruien rerin nəha m̄inraha, ³ nənə ia nəp̄in atukwatukw səvənhi in ro pui n̄im̄iruien nəha ia nəgkiariien səvənhi. Kumwesən sə rauvehim̄iru kitaha rəmri pehe nəgkiariien nəha ia rəgik mini nəkwan mə takəvisau irapw irə.

⁴ Nəkukuə i rauvehe tukw ik Taetas. Ia nahatətəien səkrau ikəmwhen ia n̄ərik pərhiien. Pwəh Kumwesən Tata səkitaha mine Iesu Kristo sə rauvehim̄iru kitaha trouəriari pehe namasanien mine nəm̄ərinuien mik.

Wok sə Taetas ramo ia tənə Krit

⁵ Iakinəpwəh ik ia tənə Krit mə tikəmri atukwatukw narimnari me səməme krau k̄ripko mhə sampam irə. Rəmwhen iakim̄əni pehe tukw ik i, tikaməkeikei mevən ia rukwənu me pam muvehi utə elta me səvəi nəfwakiien. ⁶ Ikkukurən nuvehi utəien iərmama riti trini m̄inua noien səvənhi ratukwatukw pam, səvənhi pran kuation, n̄ipwnət̄in me kamhəni n̄ipərhiienien ia Iesu, k̄ipkini mhə irəha mə kənkəpwənraha riskai, uə həpwəh nisi-aalien tata mine mama səvənraha. ⁷ Iəmə asori sə ramətui ti nakalasia me ramo tukwini nari m Kumwesən, ro iam̄inhi irə noien səvənhi traməkeikei

matukwatukw pam. Rərəha mə kənkəpwə riskai, uə niemaha raməpi akwauakw in, uə ramən̄im̄wi p̄ik, uə ramosi iərmama, uə ramo noien ikou mauvehi mane irə. ⁸ Mətə iərmama sə rauvehi wok i traməkeikei mo iam̄inhi irə: In raməsevər ia rukwənu səvənhi ti nərma-ma pwispwis me. In rokeikei noien amasan, nənə mukurən nari. In ramo noien atukwatukw mine noien sə rəmher mo ikinan i. In ramatuakəm amasan. ⁹ In traməkeikei məkwətəm̄hiri əknekin nəgkiariien pərhiien sə kinahatən in irə. Ia noien nəha in rukurən nasituien ia nərmama, mahatən irəha ia nəgkiariien atukwatukw, mukurən mwi nəmri atukwatukwien nərma-ma səməme kamhəni nəgkiariien sə ropə ia nəgkiariien nəha.

¹⁰ Iakani iam̄inhi irə ti nəri nə mə nərmmama həpik kənkəpwənraha riskai. Irəha kamhəni nəgkiariien me nepwin n̄ipwran riwən, mamheikuə ia nərmmama. Pərhiien nəkur Isrel me nepwin nəha irəha kamho iam̄inhi irə mhəpi raka nərmmama me nepwin. Irəha kamhəni mə tukaməkeikei kuvehi ninhum m nərma-ma ti nahatən penien mə irəha nərmmama me səvəi Kumwesən. ¹¹ Tikərapinhə rə ia nəgkiariien səvənraha, ti nəri nə mə irəha kamhouraha nərmmama pam ia nəkwai nimwə nepwin, mamhahatən nərmmama ia nəgkiariien sə r̄ipkatukwatukw mhə mə tukahatən. Irəha kamho mə tuhəuvehi mane irə, mhəpwəh nau-risien i. ¹² Iəmə Krit riti kupwən in profet riti səvənraha, in mwi r̄im̄əni iam̄inhi mə, "Nəkur Krit irəha nərmmama səvəi neikuəien ia nəp̄in me pam. Irəha həmwhen ia nəri əp̄rm̄in me. Irəha rarpaha me. Nəp̄in me irəha hokeikei mə tuhamani a nari." ¹³ Nəgkiariien səvəi profet nəha ro a n̄ipərhiienien. Ro iam̄inhi irə tikəgkiari skai m̄inraha pwəh irəha həuvehe mhahatətə ia nəgkiariien sə ratukwatukw, ¹⁴ mhəpwəh nesi penien kwənagei me səvəi nəkur Isrel mine natuakəmien me səvəi nərmmama me səməme hənəpwəh nəgkiariien

† 1:2 Kol 1:27 †† 1:3 Efes 1:9-10, Taet 2:10, 3:4, 1Tim 1:1, 11
‡ 1:4 2Kor 8:23, Kal 2:3, 2Tim 1:2, 4:10, Rom 1:7 †† 1:6 1Tim
3:2-7, 2Tim 2:24-26 ‡‡ 1:7 1Kor 4:1

‡‡† 1:9 2Tim 4:3, Taet 2:1 ‡‡‡ 1:10 1Tim 4:7 § 1:11 Jon
10:12, 1Tes 5:2, 2Tim 3:6 §† 1:13 2Tim 4:2 §†† 1:14 1Tim 4:7

pərhiēn. ¹⁵†Nərmama səməme həmhər ia nəmri Kumwesən nari riti riwən sə tro irəha həuwehe mhəmkemik. Mətə nərmama səməme həmkemik ia nəmri Kumwesən ti nəri nə mə həpwəh niniēn nīpərhiēnien ia Iesu, nənə noien riti riwən sə tro irəha həmhər. Ro iamīnhi irə nətərigien səvənraha ramevən əpa ti nərəhāien, hərəirei nəkiriēn noien me. ¹⁶††Irəha hāni mə həkurən Kumwesən, mətə noien səvənraha ramahatən pen mə rekəm irəha hərəirei in. Nərmama me nəha hərəha anan, mamhərui nəkwaī Kumwesən. Irəha ko həkpo mhə nari amasan riti.

Taetas traməkeikei mahatən nəgkiariēn sə ratuk-watukw

2 †Mətə ik Taetas nəgkiariēn səim traməkeikei mesi pen nəgkiariēn kamahatən nərmama irə sə ratukwatukw. ² Tikahatən nərgharə me mə rərəha irəha nərmama səvəi nənīmwiēn. Irəha tuhaməkeikei mhəkurən nari, pwəh nərmama həsiai irəha. Irəha tuhaməkeikei mamhahatətə pərhiēn, mamhokeikei nərmama, mamhərer əknekīn ia nəpīn me. ³ ††Ia noien kuatia a, tikahatən nīprənemə me mə irəha tuhaməkeikei mho noien sə ro ikinan i rəmwhen sə Kumwesən rokeikei. Rərəha mə irəha kamhāni nikare nərmama, uə kamhənīmwi pīk nənīmwiēn skai rəmwhen ia waen. Irəha tuhaməkeikei mhahatən nəgkiariēn sə ramasan, ⁴ mamhəvəhag m nīpran me səməme harə vi a irəha nərman mə irəha tuhaməkeikei mhokeikei səvənraha me nərman me mīne nīpwnətīnraha me. ⁵ ††Irəha tuhaməkeikei mhəvəhag m nīpran me i mə irəha tuhəuwehe mho irəha nīpran me səməme həkurən nari, mhəmher, mamhətui amasan ti narimnari me fwe ia rukwənu, nənə mamhəsiai nərman me səvənraha. Nəpīn kamho noien sə ro iamīnhi, nənə, tuhərapīnhə ia nərmama me mə tuhəpwəh nini ərəhāien nəgkiariēn səvəi Kumwesən.

⁶ Ia noien kuatia a mwi, tikəgkiari amasan m ntəmaruə me mə irəha tuhaməkeikei mho narimnari me sə ramahatən pen mə irəha həkurən nari. ⁷ ††Nənə ik, ia narimnari me pam, tikamo a noien sə ramasan pwəh irəha hesi pen nəfe ikamo. Nəpīn tikahatən, nīmīruēn səim traməkeikei matukwatukw mo nəgkiariēn səim rīpam mo nərmama həsiai irə. ⁸ †††Tikaməkeikei mamīni a nəgkiariēn pərhiēn mə nərman tuhəpwəh nətōniēn təkutai nəgkiariēn səim mhāni ərəha. Pwəh in tro nərmama səməme haməmwəki ik tuhauris tukwe ti nəri nə mə irəha həkətōni mhə noien ərəha riti səim, nənə, mhəpwəh nini ərəhāien kitaha.

⁹ †Tikahatən slef me mə irəha tuhaməkeikei mho nəkwaī nəmə asori me səvənraha ia narimnari me pam pwəh rərīnraha ragien ti wok səvənraha. Slef me tuhəpwəh niniēn tai nəgkiariēn səvəi nəmə asori me səvənraha, ¹⁰ ††nənə, mhəpwəh nakresien mīnraha. Mətə nəpīn me pam irəha tuhaməkeikei mho amasan

† 1:15 Mat 15:11, Rom 14:20 †† 1:16 2Tim 3:5, 1Jon 1:6, 2:4
‡ 2:1 Taet 1:9 †† 2:3 1Tim 3:11 †† 2:5 Efes 5:22 ††† 2:7

nari pwəh nəmə asori me səvənraha tuhāni nīpərhiēnien ia wok səvənraha. Noien me nəha tuho ia narimnari me pam rəmwhen mə kaməkwani pen tihinari me ia nəgkiariēn səvəi Kumwesən, Kumwesən sə rauvehimīru kitaha.

¹¹ Krau kraukurən mə namasanien səvəi Kumwesən ruvəier pehe raka ti nərmama me pam. In nəha namasanien sə rauvehimīru nərmama irə. ¹² †††Na-masanien nəha raməvəhag m kitaha mə tsəni rekəm ia noien me səməme Kumwesən raməmwəki mīne noien ərəha me səvəi tīprənə i nərmama hokeikei pīk. Ia nitətə i ipwet mīne kitaha tsaməkeikei mharə, mamhəkurən nari, mamho noien atukwatukw mīne noien me səməme Kumwesən rokeikei, ¹³ ††nənə, mamhəfwini nəpīn amasan nəha kitaha saməmri pen əknekīn nətərigien səkītaha irə. Nəpīn amasan nəha in nə nəpīn sə Iesu Kristo trier pehe irə irau niskaiēn səvənhi. Iesu nə in Kumwesən asori səkītaha rauvehimīru kitaha. ¹⁴ †††In rīnəsēni nīmīruēn səvənhi memhə tukutaha mə truvehi raka kitaha ia noien ərəha me pam, nənə, məpərhi kitaha səmher mhəuwehe mho kitaha nərmama səvənhi əpa səkai ti noien amasan me.

¹⁵ ††Narimnari me i ik tikamahatən nərmama me irə. Tikuvehi utə nətərigien səvənraha, məgkiari mīnraha ti nīniseien noien ərəha me səvənraha. Ikauvehi nasoriēn ti noien nəri i. Pwəh iərmama riti rīpko mhə nəri auər a ia niram, məpwəh mwi nətəien təkutam.

Noien amasan me səməme Taetas traməkeikei məvəhag m nakalasia me irə

3 ††Taetas. Tiko a pwəh rərīnraha ramrhi mə tuhəsiai nəmə asori me mīne nərmama səməme kamhərīmənu ia nīrəha. Tuhaməkeikei mho nəkwanraha, nənə mhərer mwatuk ia nəpīn me ti noien amasan me pam. ² †††Irəha tuhəpwəh nini ərəhāien iərmama riti. Ia nəpīn me tuhaməkeikei mharə ia nəmərīnuēn, mhəpwəh nəvisəien, nənə mheiwaiu mhasitu ia nərman me pam.

³ †††Irəha tuhaməkeikei mho iamīnhi irə ti nəri nə mə fwe kupwən kitaha mwi sərəirei nari, mamhərui nəkwaī Kumwesən. Kameikuə ia kitaha səpwəh nətəien suatuk atukwatukw. Noien ərəha me nēpwīn sokeikei pīk mhəregi ramasan irə kamhərīmənu ia kitaha. Ia narəien səkītaha samo pīk nərəhāien. Rerītaha ramakres narimnari me səvəi nərmama. Kaməmwəki kitaha nənə kitaha saməmwəki kitaha me. Fwe kupwən noien səkītaha ro iamīnha irə, ⁴ †††mətə Kumwesən sə rauvei pehe nīmīruēn vi m kitaha rərhi pehe namasanien mīne nokeikeiēn səvənhi rier pehe tukutaha. ⁵ †††Ia nəpīn nəha Kumwesən ruvehimīru kitaha. Mətə in rīpkuvehimīru mhə kitaha ti nəri nə mə samo

1Tim 4:12, 1Tes 5:3 ††† 2:8 1Tes 2:15 § 2:9 1Tim 6:1 §†
2:10 Taet 1:3 §†† 2:12 1Jon 2:16, Efes 1:4 §† 2:13 1Kor 1:7, Fil 3:20 §†† 2:14 Kal 1:4, Eks 19:5, Dut 7:6, Sam 130:8, Esik 37:23,
1Tes 2:9 §† 2:15 1Tim 4:12 §† 3:1 Rom 13:1-7, 1Tes 2:13-14
§†† 3:2 Fil 4:5 §†† 3:3 1Kor 6:11, Efes 2:2, 5:8 §§§ 3:4 Taet 1:3
18 3:5 2Tim 1:9, Efes 5:26, Jon 3:5

noien amasan me, rekəm. In ruvehimiru kitaha ti nəri nə mə rapi kitaha. In ruvehimiru kitaha nəpın Nənimwın İkinan raikuas raka noien ərəha me səkitaha, sətui mwi, mhəuvehe mhərməvi mwi. ⁶ †Kumwesən rətəgi irapw Nənimwın nəha ruvehe mukuər ia kitaha muku pen ti İesu Kristo. İesu nəha in iərmama sə rau-vei pehe nimiruien vi m kitaha. ⁷ ††In rasitu ia kitaha ia namasanien səvənhi, mo kitaha satukwatukw ia nəmri Kumwesən mə kitaha tsəuvehi nimiruien rerin sə sənəmri pen əknekin raka nətərigien səkitaha irə. ⁸ Nəgkiariien i in nəgkiariien pərhien. Nənə iakokeikei mə tikahatən amasan nərmama me ia narimnari me i. Pwəh nərmama səməme həməni nıpərhienien ia Kumwesən tuhamarə mamho noien amasan me. Narimnari me i hamasan pik mamhasitu ia nərmama.

⁹ †Mətə nəresien me nərmama həreirei nari kamhəni, mine nəgkiariien me kamhəni ia kwənəkwus səvəi kaha kupwən me, mine nəvisəien me kamhəvisə minraha me ti nıpwrai Loa səvəi Moses, tikaməkeikei mərəer isipwın ti nırəha, ti nəri nə mə ko həpkasitu mhə, namasanien səvənraha riwən. ¹⁰ ††Trini minuə iərmama riti rini nəgkiariien iamınhi meitehi kimiaha irə, tikevən minise. Mə ro mwi iamınhi, nənə, tikevən minise mwi. Trini minuə ikinise m kəru, mətə raməkeikei ia noien səvənhi, nənə, tikərer pen isipwın tukwe, məpwəh.

¹¹ ††Ikukurən mə iərmama sə ramo iamınhi irə, in iəmə

rərəha, mamho noien ərəha. Noien səvənhi ramo pui atukw a in mə in iərmama riti Kumwesən trərpwın noien ərəha səvənhi.

Nəgkiariien sampam səvəi Pol

¹² ††Takərhi pehe iərman mi i riti Atemas uə Tikikas truvehe mətoni ik. Nəpın truvehe irə, tikaməkeikei mətoni akwauakw a suatuk mə tikuvehe mətoni iou fwe taon nəha Nikopolis, ti nəri nə mə iou iakokeikei mə takevən marə fwe ikin ia nəpın səvəi nəkwieien.

¹³ ††İərmama mi kəru nəghınrau nə Apolos mine Sinas, Sinas in iərmama riti sə ramowok ia nıkaren səvəi loa səvəi nəkur Rom, irau krauavən ia navənien səvənrau, mətə tikasitu ia nırau mə nari riti trəpwəh niwən tənien ia nırau. ¹⁴ †Ramasan mə ikahatən nərmama me səkitaha mə irəha tuharə mamhəmwur mamho noien amasan me mamhasitu ia nərmama nəpwın səməme narimnari me səvənraha rıpkəmwhen mhə. Rərəha mə nərmama me səkitaha tuhamarə auər a.

¹⁵ Nərmama me pam səməme kamharə kimaha minraha həni ramasan tukw ik. Nənə ik tikini tukwini ramasan səkimaha revən ti nərmama me səməme hokeikei kimaha mamhahatətə ia İesu.

Pwəh namasanien tramarə tukumiaha pam.

† 3:6 Wok Me 2:17-18 †† 3:7 Rom 3:24 ‡ 3:9 2Tim 2:14,16,23 †† 3:10 Mat 18:15-17, 2Jon 10 †† 3:11 1Tim 6:3-5

††† 3:12 Efes 6:21-22 ††† 3:13 Wok Me 18:24, 1Kor 3:5-6, 1Kor 16:12 § 3:14 Efes 4:28, Taet 2:14, Mat 7:19

Filimon

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Filimon in iəmə asori riti səvəi nakalasia me fwe Kolosi. In riti nəha Pol. Onesimas, in slef riti səvəi Filimon. In rakres mane səvəi Filimon nənə map mevən fwe Rom. Nəpən in ramarə fwe Rom, in rətoni Pol, mini nīpərhi-nien ia nəgkiariien səvəi Iesu Kristo. Pol rərhi pen Onesimas ruvehi nəkukuə i mevən muvei pen m Filimon. Pol rərəs skai m Filimon mə trəpwəh nərpwiniēn noien ərəha səvəi Onesimas nənə mo in rəmwhen ia piəvni. Nəkukuə i rukwakwa. Filimon, Efesas, Kolosi, mine Filipae kani mə nəkukuə me səvəi kalapus ti nəri nə mə Pol ramarə ia kalapus fwe Rom ia nuk 59-61 mirai nəkukuə me i.

1 †Iou Pol iakamarə ia kalapus ti nəghi Iesu Kristo. Kimrau piəvtaha Timoti iarouni ramanan tukw ik Filimon. Ik iərmama i kitahar mik samaro pəri wok. Kimrau iarouokeikei ik. ² ††Nənə iarouni mwi ramanan ti kitirimətaha Apia, mine piəvtaha Akipas, iəmə sə kitaha min səmwhen ia narugən me. Iarouni ramanan ti nakalasia me pam nəha səməme kamhousəsīmwin irəha me ia nəkwai nimwə səim. ³ †Iarouəfwaki mə Kumwesən tata səkitaha mine Iesu Kristo Iərimənu səkitaha trouəriari pehe namasanien mine nəməriniuen pwəh irau krauarə tukumiaha.

Pol raməkwein amasan ia Filimon

⁴ ††Filimon. Ia nəpən me, nəpən rerik ramrhi ik ia nəfwakiiēn me səiou, iakani vivi Kumwesən, ⁵ ti nəri nə mə iakamregi kamini nokeikeiēn səim sə ikamo m nərmama me pam səvənhi mine nahatətəien səim ikauvehi ia Iesu Iərimənu səkitaha. ⁶ ††Iakamregi mwi mə ikaməriari ia rerim pam ti nəri nə mə ikamahatətə. Iakəfwaki mə noien nəha trasitu ia niram mo ikukurən amasan mwi narimnari amasan me pam kauvei pehe saməuvehi rauku pen ti Kristo. ⁷ ††Piak, iakaməfwaki iamīnhi irə ti nəri nə mə nokeikeiēn səim ro nərmama me səvəi Kumwesən rerinraha ragien. Nənə nəpən iakregi, iou mwi rerik ragien. Ruvehi utə mwi nətəriēn səiou.

Nəresien səvəi Pol

⁸ Filimon, iakuə takərəs nari riti mik. Iakukurən niniēn nəkwak tukw ik ia nəghi Kristo mə nəfe tikaməkeikei mo, ⁹ ††mətə nokeikeiēn səkrau, ko iapko mhə iamīnhi. Iakuə takərəs a ik. Təkwtəkwuni iou Pol iakinərgharə, nənə rəmwhen iakuvəni raka iakamarə ia kalapus ti Iesu Kristo, ¹⁰ †iakamərəs nari riti

mik ia nikaren səvəi Onesimas, ^{§†} in i səim slef. In ruvehe mətoni iou ia kalapus, nənə iakuvehe məmwhen ia tata səvənhi, in ruvehe nərik. ¹¹ (Fwe kupwən in rīpkasitu mhə ia niram, mətə təkwtəkwuni nəha in rukurən nasituēn ia krau pəri.)

¹² Təkwtəkwuni iakamərhi pehe iəmə i, iəmə sə iakokeikei pik, rirəriēn muvehe tukw ik. ¹³ ††Iakokeikei mə takəwtəmhirī əknekīn ramarə kimrau min mə truvehi təmwhekīm, mamō tukwini nari miou nəpən iakamarə ia kalapus ti nəgkiariēn amasan. ¹⁴ ††Mətə iapkoikeikei mhə mə tako nari riti sə ipkəsēni mhə irə. Trīni minuə ikamo nəri amasan iakokeikei mə truku pen ia rerim agien, mətə rīpko mhə nəri iakaməkeikei mik tukwe mə tiko. ¹⁵ Rosi Onesimas rīnap məpwəh ik nəpən ouīhi a mə tikuvehi mwi rouarə rerin kimirau min. ¹⁶ ††Nənə təkwtəkwuni in rīpko mhə slef əpa riti səim, mətə in rəpi raka slef. In piəvtaha keikei riti. Iou iakokeikei pik in, mətə ik tikokeikei pik in rəpi raka ti nəri nə mə in slef səim, mətə irənhə mwi irə in piam, ti nəri nə mə in ruvəuvehe mamahatətə ia Iərimənu səkitaha.

¹⁷ Ro pen trīni minuə ikamətə iou rəmwhen ia ik riti sə krauo pəri wok, tikuvehi in ia rerim pam rəmwhen a mə ikauvehi iou. ¹⁸ Trīni minuə rīno nari riti rərəha ia niram, uə rīməuvehi nari riti mīpkuvehi mhə nənimen, tikəmri pen ia kaon səiou. ¹⁹ ††Iou, Pol, iakamrai nəgkiariēn i ia rəgik, iou tapkərəku. (Mətə tikəpwəh nenouenouien mə səim kaon rarə ti nəri nə mə iou iakināsitu ia niram ikuvehi nīmīruēn vi.) ²⁰ Ouəh, piak, iakokeikei mə tikāsitu ia nirak, mo rerik ragien, ti nəri nə mə krau pəri krauahatətə ia Kristo Iərimənu səkitaha. ²¹ Iakamrai nəkukuə i mik, mukurən amasan mə tiko nəkwak. Iakukurən mə tiko rəpi raka nəfe nəghin iakamərəs i.

† 1:1 Efes 3:1 †† 1:2 Kol 4:17, 2Tim 2:3 † 1:3 Kal 1:3 †† 1:4 Rom 1:8-9 †† 1:6 Fil 1:9, Kol 1:9 ††† 1:7 2Kor 7:4 ††† 1:9 Flm 1 § 1:10 Kol 4:9, 1Kor 4:15

§† Nīpwrai nəhag nəha Onesimas in i mə Iəmə sə Ramasitu. §†† 1:13 Fil 2:30 §† 1:14 2Kor 9:7, 1Tes 5:2 §†† 1:16 1Tim 6:2 §† 1:19 1Kor 16:21, Kal 6:11

²² †Nənə tikəpnəpenə mwi kwopun riti səiou takapri ikin. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə iakameitenhi Kumwesən mə trəsēni nəfwakien me səkīmiaha, mo suatuk miou iakrərig pehe tukumiaha.

Nəgkariien sampam səvəi Pol

²³ ††Epafras i iou riti sə kīmrau min iarouarə ia kalapus ti nəghi Iesu Kristo in rini ramasan tukw ik.

† 1:22 *Fil* 1:25, 2:24 †† 1:23 *Kol* 1:7

²⁴ †Nənə Mak mīne Aristakas, mīne Temas, mīne Luk iou me nepwīn sēməme iahamo pəri wok, irəha mwi həni ramasan tukw ik. ²⁵ Iakəfwaki mə namasanien səvəi Iesu Kristo Iərimənu səkītaha tramarə tukumiaha.

‡ 1:24 *Kol* 4:10,14, *1Tim* 4:10-11

Hipru

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Səreirei mə sin rımərai nəkukuə i. İərmama riti rımərai ia nuk 60. Ia nəpın nəha nərmama kamhometə nakalasia me fwe Rom. Kımərai pen nəkukuə i revən ti nəkur Isrel nepwın səməme haməni nıpərhiēnien ia İesu. Səpkukurən mhə mə irəha hamarə pəku rosi fwe tənə Isrel uə taon nəha Rom. Kamo nəmisəien mınraha ro pen irəha na tuhəpwəh nahatətəien səvənraha ia İesu mhərərīg mhesi pen mwi Loa səvəi Moses. Nəkukuə i kani mə Hipru raməgkiari m nəkur Isrel mə nahatətəien səvənraha ia İesu Kristo ramasan pik məpi raka nahatətəien kupwən səvənraha. İesu in Tini Kumwesən. In rasori məpi raka nagelo me, Moses, Josua, mine pris me. İesu in rımamhə m kuation a rınəmwhen ti nuvehi rakaiēn noien ərəha. Nemhəien səvənhi rousi raka noien səvəi pris kupwən me səməme haməvi netə ti noien ərəha ia nəpın səvəi Oltestamen. Japta 11 raməgkiari ia nahatətəien səvəi nərmama ia Oltestamen. Nəpın nəkur Isrel səməme haməni nıpərhiēnien ia Kristo həvsini nəkukuə i, ruvehi utə nətərigien səvənraha ia nahatətəien səvənraha. Nənə həni nıpərhiēnien ia Kumwesən ia nəpın səvəi nəmisəien.

1 Fwe kupwən, nəpın rıpk mine ia suatuk me səpəmsəpə, Kumwesən rəgkiari m kaha me səki-taha, nəgkiariēn səvənhi ruku pen ia profet me səvənhi, ²†mətə nəpın kurirə rınauvehe ipaka, nənə in rəgkiari m kitaha, nəgkiariēn səvənhi ruku pen ia Tini sə rımərfi mə trərımənu ia narimnari me pam səvəi Tata səvənhi. Ia Tini, in rino neiai mine tıprənə mine narimnari me pam. ³††Tini Kumwesən kamətə pen nukuraanien asori səvəi Kumwesən irə, ti nəri nə mə in rəmwhen atukwatukw ia Tata səvənhi ia narimnari me pam, maməkwtəmhirı narimnari me pam ia nəgkiariēn əsanın səvənhi. Nəpın rınaikuas raka noien ərəha me səvəi nərmama, nənə mevən fwe ia neiai, məkure ia nıkare Kumwesən asori mwatuk.

Tini Kumwesən in rasori məpi raka nagelo me

⁴†Tini Kumwesən ruvehe mınasori raka məpi raka nagelo me rəmwhen mə nəhag Kumwesən rıməuvei pen min rasori məpi raka nəghınraha. ⁵††Iakani iamınha irə ti nəri nə mə Kumwesən rıpkini anan mhə ti agelo riti səvənhi mə,

“Ik nərik,
təkwtəkwni iakuvəuvehe tata atukwatukw səim.”
Kumwesən rıpkini anan mhə ti agelo riti mə,
“Iou takuvehe tata səim,
nənə ik tikuvehe nərik.”

⁶††Mətə nəpın Kumwesən rınərhi pehe tini sə rıməkupwən mətui ruvehe ia tıprənə i, nənə mini mə,

“Pwəh nagelo me pam səiou hənimwi nukurhunraha, mhəsiai in.”

⁷Mətə in rəgkiari ia nagelo me mini mə,
“In ramo nagelo me səvənhi həmwhen ia nımətagi me,
mamo səvənhi iotukwininari me həmwhen ia nərami napw me.”

⁸Mətə rınaməgkiari ia tini nənə mani mə,
“Kumwesən nərimənuien səim tramarə rerin ia nuk nuk me.

Ik ikamərımənu ia nərmama me səim ia noien atukwatukw.

⁹Ik ikokeikei a natukwatukwien nənə məmwəki noien ərəha.

Ro pen Kumwesən, Kumwesən səim, rınəmri kupwən ik,

nənə ik ikasori ia ik me nepwın.
Nənə rino pen oel ia kəmkapwə ramahatən pen mə ik kig,

mamo rerim ramagien məpi raka ik me nepwın.”

¹⁰Nənə Kumwesən rini pen mwi ti tini mə,
“İərimənu, fwe nukune narəien ikınəmri tıprənə i, nənə narimnari me ia nımagouagou ikino irəha ia rəgim mi.

¹¹Narimnari me pam i tuhəpkiwən, irəha tuhakuas mhəmwhen ia tınari sə rımərir, mətə ik ikamarə rerin a.

¹²Ik tikərfe irəha rəmwhen kamərfe tınari, tuko irəha rəmwhen karkahu kuvehi raka karkahu pen səpə,

mətə ik ikamarə a iamınhi irə mamevən ia nuk nuk me
ko ipkemhə mhə nəpın riti.”

† 1:2 Sam 2:8, Mat 21:38, Jon 1:3 †† 1:3 2Kor 4:4, Wok Me 2:33-34, Kol 1:20, Hip 8:1 † 1:4 Fil 2:9 †† 1:5 Wok Me 13:33, Hip 5:5, 1Kron 17:13 †† 1:6 Rom 8:29, Sam 97:7

¹³ Kumwesən rīpkini pen anan mhə tī agelo riti sāvənhi mā,

“Əkure ia nīkarek mwatuk meste tako nərmama sāməme haməmwəki ik həuvehe,

tikərpwi utə tīpage nīsum mi ia nīrəha.”

¹⁴ †Mətə nagelo me, irəha nəfe? Irəha nənīmwin me kamho tukwini nari m Kumwesən. In rərhi pehe irəha mā tuhəuvehe mhasitu ia nərmama sāməme in truvehimiru irəha.

Kitaha tsaməkeikei mhətərig amasan tī nəfe sāvəregi raka

2 Ro iamīnhi irə kitaha tsaməkeikei mhətərig amasan mwi tī nəfe sāvəregi raka, kamo kitaha saraka mərməru irə. ² ††Kitaha sənətə raka mā nəgkiariien sāvəi Loa nagelo me həuvei pen m kaha kupwən me səkītaha ro nīpərhiēnien. Nərmama me pam sāməme həno noien ərəha uə hənərui nəgkiariien nəha, kuvei pen nərpwīnien sə ratukwatukw mīnrəha. ³ †Ro pen tsəfo mhəp tī nərpwīnien sə Kumwesən tro m kitaha trini mīnuə so nəri auər a ia nəgkiariien i ramasan pik maməvisau suatuk sə in rauvehimīru nər-mama irə? Iərimənu səkītaha rīməkupwən mīni irapw nəgkiariien nəha. Kurirə irə nərmama me i sāməme həməregi, irəha hahātən kitaha ia nəgkiariien nəha mā ro nīpərhiēnien. ⁴ ††Kumwesən in mwi ro kitaha sətōni mā nəgkiariien nəha ro nīpərhiēnien i. In ro nīmətēn me mīne narimnari me nərmama hətoni nənimenraha rier tukwe, nənə muvei pen nīskaiien me sāvəi Nənīmwin Ikinan m nərmama resi pen nətərigien sāvənhi.

Iesu rīməuvehe iərmama nīpwrān rəmwhen ia nīpwrātaha

⁵ Rīpko mhə nagelo me Kumwesən rīməuvehi utə irəha mā tuhərimənu ia tīprənə vi sə tīpkuvehe, tīprənə nəha saməgkiari irə. ⁶ Nəgkiariien riti sə raməmak ia Nəkukuə Ikinan rani mā,

“Iərmama in nəri auər a, mətə rərīm tramrhi in, tikəpwəh nenouenouien irə, nənə ik ikamətui amasan tī iəmətī iərmama.

⁷ Ia nəpīn kwakwa a ik ikīməuvehi irapw in reiwaiu in-hərīpw anan ia nagelo me,

nənə məfəfau pen nasorīien mīne nīsaiēn ia kənkəpwə,

⁸ ††məmri narimnari me pam kamharə inhərīpw ia tīpage nīsun mi.”

Nəgkiariien i sə rani mā Kumwesən rəmri narimnari me pam kamharə inhərīpw ia tīpage nīsui iərmama nīpwrān mā Kumwesən rīpkəpwəh mhə kuatīa mā iərmama trəpwəh nərīmənuiēn irə. Mətə kitaha səpkətoni mhə ihi iərmama ramərimənu ia narimnari me pam. ⁹ ††Mətə nari kuatīa sənətōni in i Iesu sə

† 1:14 Sam 34:7, 91:11 †† 2:2 Kal 3:19 † 2:3 Hip 10:29, 12:25 †† 2:4 Mak 16:20, 1Kor 12:4, 11 †† 2:8 1Kor 15:27 ††† 2:9 Fil 2:8-9

Kumwesən rīməuvehi irapw in reiwaiu anan ia nagelo me sāvəi nəpīn kwakwa a. Nənə təkwtəkwi nənə kīnəfəfau pen nasorīien mīne nīsaiēn ia kənkəpwə tī nəri nə mā rīməuvehi nəmisəien memhə. Ouəh, ia namasanien sāvəi Kumwesən in remhə muvehi təmwiki nərmama pam.

¹⁰ ††Kumwesən sə rīno narimnari me pam mā narimnari me nəha sāvənhi, in ro noien riti ramasan pik in i ro Iesu rīregi nəmisəien me. Nəmisəien me nəha həno Iesu ruvehe matukwatukw məmwhen. In iərmama sə rukupwən mousi əmwesi nəkwus tī nuvehimīruēn nīpwrətī Kumwesən me həpik. Kumwesən truvehi utə irəha tuhəuvən mharə ia kwopun ramser. ¹¹ †Iesu ramo nərmama me sāvənhi həuvehe mho nəkur ikinan me mā irəha nərmama me sāvəi Kumwesən noien ərəha sāvənraha rīwən. Nənə Iesu mīne nərmama me sāvənhi sāvənraha tata kuatīa a. Ro pen Iesu rīpkauris mhə mā trəkwein irəha mā piəvni me ¹² nəpīn raməgkiari iamīnhi irə mīnuə,

“Iou takīni irapw nəghīm tī piak me.

Ia nīmwrhenhi nousəsīmwinien sāvənraha takəgnəgini ik.”

¹³ In rani mwi mā,

“Iou takəmri pen nahatətəien səiou ia Kumwesən.”

Nənə mani mwi mā,

“Ətə ro. Iou i kīmaha nəkwərəkəwərha me sāməme Kumwesən rīməuvei pehe irəha mīou.”

¹⁴ ††Tī nəri nə mā nəkwərəkəwərha me nəha nusanraha mīne nītenraha rarə, ro pen Iesu in mwi ruvehe mo in iərmama rəmwhen a ia nīrəha nusan mīne nīten rarə. In ro iamīnha irə mā tremhə, nənə ia nemhəien sāvənhi trouraha iəremhə sə rauvehi nīskaiien sāvəi noien iərmama remhə. Iəremhə nəha Setan. ¹⁵ Tī nəri nə mā nərmama haməhekīr nemhəien, nehekīrien sāvənraha raməkwtəmhirī tərini irəha nəpīn me pam ia nīmīruēn sāvənraha. Rəmwhen a mā irəha slef me. Mətə Iesu rīmāmhə mā truvei raka irəha, tuhəpwəh mwi noien irəha slef me. In ruvəfi nari ia nīrəha.

¹⁶ ††Rīno nukurənien irə mā Iesu rīpkasitu mhə ia nagelo me, mətə rīnasitu ia kwənəkəwus me sāvəi Epraham. ¹⁷ ††Ro pen in rīməuvehe məmwhen a ia piəvni me ia noien me pam, mā ia nīkaren sāvəi wok sāvəi Kumwesən, in rukurən nuveheien pris asori anan riti sə trapi tī nərmama me sāvənhi, nənə irəha həukurən nətīgiteien irə traikuas raka noien ərəha me sāvənraha. ¹⁸ Tī nəri nə mā in ruvəregi raka nəmisəien ia nəpīn nəha kīnameipweipwi in ia noien ərəha ro pen in rukurən nasituēn ia sāməme kameipweipwi irəha ia noien ərəha ipwet mīne.

Iesu in rasori məpi raka Moses

3 Ro pen, piak ikinan me, nərmama me Kumwesən ia neiai rīnəkwein pəri ia kitaha m kīmīaha, hətərig ro ia Iesu, aposol mīne pris asori anan sāvəi nəgkiariien səkītaha sə saməni irapw. ² Kumwesən

††† 2:10 Rom 11:36 § 2:11 Mat 25:40, Mak 3:35, Jon 20:17 §† 2:14 Jon 12:31, 1Jon 3:8, Rev 12:10 §†† 2:16 Aes 41:8-9 §† 2:17 Fil 2:7, Hip 2:14, 1Jon 2:2, 4:10

rimæuvehi utæ in mæ tro wok i, nænæ in ro nækwai Kumwesæn ia narimnari me pam, ræmwhen ia Moses fwe kupwæn in rino nækwai Kumwesæn ia wok me pam sævænhi ia nækwai nimwæ sævæi Kumwesæn. ³ Mætæ Iesu in rasori mæpi raka Moses ræmwhen iæmæ sæ ruvrhækin nimwæ riti in rasori mæpi raka nimwæ næha. ⁴ Ouæh nîpærhienien, nimwæ me pam kuatia kuatia iærmama ruvrhækin, mætæ Iæmæ sæ rimæuvrhækin narimnari me pam in næha Kumwesæn. ⁵ †Moses in iotukwininari riti sæ ro nækwai Kumwesæn ia wok me pam sævænhi ia nækwai nimwæ sævæi Kumwesæn, nænæ mukupwæn mini irapw narimnari me sæmæme Kumwesæn trægkiari mwi iræ kuriræ ikin. ⁶ ††Kristo, in mwi ro nækwai Kumwesæn ia narimnari me pam. Mætæ ripko mhæ in iotukwininari a riti ia nækwai nimwæ sævæi Kumwesæn ræmwhen ia Moses. In Tini Kumwesæn sæ ramærimænu ia nimwæ næha. Nænæ trini minuæ kitaha samækwætæmhiri noien i samo, noien sæ samahatætæ æknekin ia Kumwesæn, mamhæmri pen æknekin nætærigien sækitaha iræ, in i rahatæn pen mæ kitaha nimwæ sævænhi.

Tihæpwæh noien kæmkapwæmiaha riskai

⁷ Ro pen ræmwhen ia Nænimwîn Ikinan rani, “Ipwet, trini minuæ hiæregi reri Kumwesæn, ⁸ †hiæpwæh noien kæmkapwæmiaha riskai, ræmwhen ia kaha kupwæn me sækimiaha hænamo mamhæruui nækwai Kumwesæn, næpin iræha hameipweipwi in fwe ia kwopun akwesakwes.

⁹ Kwopun næha, ia næpin me meste nuk foti, kaha kupwæn me sækimiaha hamætoni narimnari me sæmæme iakamo minraha, mætæ iræha hameipweipwi iou, mamhokeikei mæ tuhætoni mwi niskaiien sæiou.

¹⁰ Ro pen niemaha ræpi iou ti nærmama me næha, nænæ iakini mæ, ‘Ia næpin me pam iræha kamhæuvæn mamharikou ia rerinraha.

Iræha hæpkesi pen mhæ suatuk me sæiou.’

¹¹ ††Niemaha ræpi pik iou, iakuvehi kwæsuahi mini mæ, ‘Iræha tuhæpkuvnimwæ mhæ ia næpin riti mhæuvehi napwisien sæiou.’”

¹² Piak me, tihætui amasan, kamo kimiaha riti rerin ruvehe mæraha, mæpwæh niniien nîpærhienien ia nægkiariien pærhien, miri pen in mæ træpwæh Kumwesæn sæ ramiru, mevæn isipwîn tukwe. ¹³ Mætæ nægkiariien næha Nænimwîn Ikinan rimæni mæ “ipwet” ramaræ ihi, ramasan mæ kimiaha tihamækeikei mamhægkiari m kimiaha me mamhærpwi æknekin kimi-aha me ia næpin me, mæ noien æraha træpwæh neikuæien ia kimiaha riti mo kænkapwæ riskai.

¹⁴ ††Iakani iamînha iræ ti næri næ mæ kitaha tsamækeikei mhahatætæ æknekin ia Kristo ræmwhen sæno fwe kupwæn næpin sæuvehe vi a mhahatætæ iræ. Trini minuæ sækwætæmhiri noien næha sækitaha meste nimiruien sækitaha ro sampam, rahatæn pen mæ nîpærhienien kitaha nærmama me sævæi Kristo, samæuvehi pæri narim-

nari me kitaha min. ¹⁵ ††Nægkiariien sævæi Nækukuæ Ikinan rani iamînhi iræ:

“Ipwet, trini minuæ hiæregi reri Kumwesæn, hiæpwæh noien kæmkapwæmiaha riskai, ræmwhen ia kaha kupwæn me sækimiaha hænamo mamhæruui nækwai Kumwesæn.”

¹⁶ ††Nisimæ me næha hænæregi reri Kumwesæn mætæ hæpwæh noien nækwan? Iræha pam sæmæme Moses rimæiri irapw iræha fwe tæne Ijip uæ rekæm? Ouæh, iræha næha. ¹⁷ †Nisimæ me næha hænæ Kumwesæn niemaha ræpi nuk foti? Iræha sæmæme hænæ noien æraha, nænæ nîpwrænraha rimwei pen ia kwopun akwesakwes hemhæ uæ rekæm? Ouæh, iræha næha. ¹⁸ ††Nisimæ me næha Kumwesæn ramægkiari minraha mauvehi kwæsuahi mæ iræha tuhæpkuvnimwæ mhæ ia næpin riti mhæuvehi napwisien sævænhi? In ramægkiari m nærmama sæmæme hænæruui nækwan. ¹⁹ Ro iamînhi iræ sætoni mæ kinise iræha hæpkuvnimwæ mhæ ti næri næ mæ iræha hæpkini mhæ nîpærhienien ia Kumwesæn.

Napwisien riti næha ikin nærmama me sævæi Kumwesæn hæukuræn nuvehien ipwet

4 Mætæ kitaha i, Kumwesæn ruvæni raka tukutaha mæ kitaha sæukuræn nuvnimwæien mhæuvehi napwisien sævænhi, nænæ nægkiariien næha ramærer mamæsevæ tukutaha. Ro pen pwæh sæhekir. Ræraha mæ tukækiri kimiaha riti kætæ mæ ræpwæh nesteien napwisien næha. ² Kitaha sæuværegi raka nægkiariien amasan riti ræmwhen nærmama me næha fwe kupwæn hænæregi. Mætæ nægkiariien næha iræha hænæregi ripk-asitu mhæ ia niræha, ti næri næ mæ iræha hænæregi a mætæ hæpwæh nahatætæien iræ. ³ ††Mætæ kitaha sæmæme sæuvæni raka nîpærhienien ia nægkiariien næha samæuvnimwæ mamhæuvehi napwisien næha Kumwesæn ramægkiari iræ mamini mæ, “Niemaha ræpi pik iou, iakuvehi kwæsuahi, mini mæ, ‘Iræha tuhæpkuvnimwæ mhæ ia næpin riti mhæuvehi napwisien sæiou.’”

In rini iamînhi iræ næri auæ a mæ rino pam wok me sævænhi ia næpin rinæmri tiprænæ iræ. ⁴ ††Kitaha sæukuræn mæ rino pam raka wok me næha iamînha iræ ti næri næ mæ Nækukuæ Ikinan ramægkiari ia næpin sæ ro sefen iræ, mani mæ, “Ia næpin særo sefen, Kumwesæn rapwis ia wok me pam sævænhi.” ⁵ ††Nænæ rani mwi ia kwopun i mæ, “Iræha tihæpkuvnimwæ mhæ ia næpin riti mhæuvehi napwisien sæiou.”

⁶ Nærmama sæmæme hamækupwæn mhæregi nægkiariien amasan, iræha hæpkuvnimwæ mhæ mhæpkuvehi mhæ napwisien næha ti næri næ mæ iræha hænæruui nækwai Kumwesæn. Mætæ napwisien næha ramæmak ihi mæ nærmama nepwîn mwi iræha hæukuræn nuvnimwæien mhæuvehi. ⁷ Ro nukurænien i mæ ro iamînha iræ ti næri næ mæ nuk ripik rukurau nænæ Kumwesæn ræmri mwi næpin riti mwi kani mæ “Ipwet.” Kig Tevit rimæni irapw næri næha ia nægkiariien i iakuvæni raka, rani mæ,

† 3:5 Nam 12:7 †† 3:6 Kol 1:23, Hip 3:14 † 3:8 Eks 17:7, Nam 20:2-5 †† 3:11 Nam 14:21-23 †† 3:14 Hip 3:6

††† 3:15 Hip 3:7-8 ††† 3:16 Nam 14:1-35 § 3:17 1Kor 10:10 §† 3:18 Hip 3:11 §†† 4:3 Hip 3:11 §† 4:4 Jen 2:2 §†† 4:5 Sam 95:11

“Ipwet, trini minua hiaregi reri Kumwesən, hiarpwəh noien kəmkapwəmiaha riskai.”
⁸†Fwe kupwən, Josua ripkuvei pen mhə napwisien minraha ia tənə Kenan. Ko ruvei pen minraha Kumwesən ko ripkini mhə mwi nəpən əpə riti mwi kurirə. ⁹Mətə Kumwesən rini nəpən əpə riti mwi. Ro iamīnhi irə napwisien riti nəha ikin raməmak ihi nərmama me səvəi Kumwesən həukurən nuvniwəien mhəuvehi. Napwisien nəha rəmwhen ia sapat, ¹⁰††ti nəri nə mə iərmama sə truvnimwə muvehi napwisien nəha səvəi Kumwesən, in mwi trapwis ia wok səvənhi rəmwhen ia Kumwesən rinapwis ia wok səvənhi fwe kupwən. ¹¹Ro pen pwəh kitaha sousari əknekin mə tsəuvnimwə mhəuvehi napwisien nəha. Rərəha mə kitaha riti tresi pen noien səvəi nəkur kupwən me səməme hənəruui nəkwai Kumwesən mhəmwei.
¹²†Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə Nəgkariien səvəi Kumwesən ramiru mamō nipwran, məhiə məpi raka nau səvəi naruagənien sə rəhiə ia nikaren pəri mi, mamərai ərori iərmama meste fwe imwə anan ia kwopun nimiruien mine nənimwin krauarə ikin, meste kwopun nikəkrin me həripin ikin mine nui fwe imwə ia nikəkrin me, maməkiri nətərigien me mine noien afafa me ia reri iərmama. ¹³Nari riti riwən sə Kumwesən rino ko rərkwafə ia nənimen, mətə in ramətə pam irəha. Nənə in nəha trəres kitaha mə sənəfarə irə ia nimiruien səkitaha.

Iesu in pris asori anan riti

¹⁴††Ro pen pwəh səkwətəmhirī əknekin nəgkariien səkitaha sə saməni irapw ti nəri nə mə səuvəuvehi pris asori anan riti səkitaha in rasori. In i Iesu, Tini Kumwesən sə rutə məpi raka nimagouagou mevən fwe ia neiai. ¹⁵Pris asori anan nəha səkitaha rukurən amasan mə niskaiien səkitaha riwən, nənə ramapi tukutaha, ti nəri nə mə narimnari me pam həneipweipwi raka in. Mətə nari kuatia in ripko mhə noien ərəha. ¹⁶††Ro pen pwəh səpwəh nehekiriien. Pwəh səuvən ipaka ti jea sə Kumwesən raməkure irə mamərimənu, jea sə namasanien raku pen ikin. Ia kwopun nəha in trapi kitaha, muvei pehe namasanien m kitaha nəpən samətui in mə trasitu ia kitaha.

5 Kitaha səukurən mə ia narəien səvəi nəkur Isrel nəpən me pam Kumwesən rarfi iərmama riti ia reri nərmama mauvehi utə in mə truvehe mo in pris asori anan. Pris asori anan nəha tro suatuk səvəi nərmama həuvən ti Kumwesən. In rauvei pen tukwini narimnari me səvənraha m Kumwesən ia təkure nifətə, nənə mavi netə ti nuvehi rakaiien noien ərəha me səvənraha. ²††Nərmama səməme hamreirei nari mamhəuvən ia mour, pris asori anan nəha rukurən noien riməru ti nirəha ti nəri nə mə in mwi ripkiskai mhə mamō noien ərəha nəpən ripik. ³††Ro iamīnhi irə in traməkeikei muvi netə ti nuvehi rakaiien noien ərəha me səvənhi, nənə marə mo mwi səvəi nərmama.

† 4:8 Dut 31:7, Jos 22:4 †† 4:10 Hip 4:4 † 4:12 1Pit 1:23, Efes 6:17, Rev 1:16, 19:15, Jon 12:48 †† 4:14 Hip 3:1, 10:23 †† 4:16 Hip 10:19 ††† 5:2 Hip 4:15 ††† 5:3 Lev 9:7, 16:6

⁴§Nənə iərmama riti ko ripkuvehi utə atukw mhə in mə tro wok səvəi pris asori anan, mətə Kumwesən rəkwein in mə tro rəmwhen rinəkwein ia Eron fwe kupwən. ⁵§†Rəmwhen a mwi Kristo ripkuvehi utə atukw mhə in mə in pris asori anan, mətə Kumwesən rimərifi, nənə mini pen tukwe in mə,
 “Ik nərīk.

Təkwətəkwuni iakuvehe tata atukwatukw səim.”
⁶§††Nənə ia kwopun riti mwi ia Nəkukuə Ikinan in rani mā,
 “Ik pris riti rəmwhen ia Melkisetek fwe kupwən, tikauvehi wok i ia nəpən me mine ia nuk nuk me.”
⁷§†Ia nimiruien səvənhi ia təkure tīprənə i Iesu raməfwaki m Kumwesən maməres nari, maməsək əp-wəmwis nise nənimem ramaiu. Kumwesən rauvehi niskaiien ti nuvehimiruien in mə trəpwəh nemhəien. Nənə in ramsiai Kumwesən mamō nəkwən, ro pen Kumwesən rirégi in. ⁸Nipərhiēnien Iesu in Tini Kumwesən, mətə riməregi nəmīsəien. Ro pen nəmīsəien səvənhi ro in rukurən amasan nipwrai noien nəkwai Kumwesən. ⁹Nənə nəpən ruvehe minatukwatukw pam, in ruvehe nukune nimiruien rerin kauvehimiru nərmama me pam irə səməme kamho nəkwən. ¹⁰§††Nənə Kumwesən ruvei pen nahag i min mə in pris asori anan rəmwhen ia pris nəha Melkisetek fwe kupwən.

Nəgkariien kani kaməsəwpwiri irəha irə

¹¹Kimaha iahaməuvehi nəgkariien ripik mə tahəni mhəgkiari ia nəri nəha, mətə rəknekin ti nini amasan pamien tukumiaha, ti nəri nə mə kimiaha hiarpaha niregiien nari riti nənə mhəukurən. ¹²§†Kinahatən raka kimiaha tui ia nəgkariien səvəi Kumwesən. Təkwətəkwuni ratukwatukw a mə kimiaha tihahatən nərmama me irə, mətə kimiaha ko hiəpko mhə. Təkwətəkwuni nəha tukaməkeikei kahatən mwi kimiaha ia nukune nəgkariien səvəi Kumwesən. Kimiaha hiamesis a ko hiəpkani mhə nəveginien skai. ¹³Mətə iərmama sə ramesis ihi iamīnha irə trəfo mukurən nəgkariien səvəi natukwatukwien? Rəknekin ti nəri nə mə in iəku-nouihi. ¹⁴§†Mətə nəveginien sikai sənəi nəkur həuvəmruə raka səməme kamhəkiri noien me ia nəpən me, nətərigien səvənraha ruvəuvehe muvəukurən sə ramasan mine sə rərəha.

6 Ro pen ramasan mə tsəpkahatən mhə mwi nukune nahatənien səvəi nahatətəien ia Kristo, mətə pwəh səuvən atukwatukw ti nəgkariien me səməme ho kitaha səuvehe mhəmruə. Kitaha səuvərərig raka ia noien emhə me, mhənahatətə raka ia Kumwesən. Rəmwhen a mə sənəpərhi raka təmwki nimwə. Nəpən nəha təkwətəkwuni səvəi niriəpesuien nimwə. ²§††Kitaha səuvəukurən raka nahatənien me səvəi noien me səpəmsəpə səvəi paptəes, nənə mhəuvəukurən raka noien səvəi nəmri penien rəgi iərmama ia kənkəpwə iərmama məfwaki tukwe. Nənə kitaha

§ 5:4 Eks 28:1 §† 5:5 Hip 1:5 §†† 5:6 Hip 6:20, 7:1, 17 §† 5:7 Mat 26:39-46, Fil 2:6-8 §†† 5:10 Hip 5:6 §† 5:12 1Kor 3:1-3 §† 5:14 Rom 16:19, Fil 1:10 §†† 6:2 Hip 9:14

səuvəukurən raka mə nərmama tuhətui mwi ia nemhəien, nənə mhəuvəukurən mwi mə Kumwesən trəkiri noien me səvəi nərmama, nənə muvei pen nər-pwinien rerin m nərmama səməme kamho noien ərəha. Narimnari me i, sənəgkiari raka irə. Ripka-masan mhə mə tsəsmwatuk mwi ia nəgkiariien kuation me ia nəpin me. ³ Ro iaminih i irə trini minuə Kumwesən rəsəni kitaha, nənə kitaha tsəuvehe kitaha nərmama səməme səuvəmuə raka.

⁴ Hiəukurən mə nərmama nepwin nəha irəha həuvəuhe raka ia nukuraanien, mhənənimwi əghan raka namasanien sə Kumwesən rauvei pehe auər a raku pen ia neiai, həuvəuvehi pəri raka Nənimwin Ikinan kitaha minraha, ⁵ †mhənənimwi əghan raka nəgkiariien səvəi Kumwesən mə rasan, mhəuvəregi raka niskaiien səvəi nitətə sə triko mhə tui ruvehe, ⁶ †mətə təkwtəkwuni hənəpwəh nahatətəien səvənraha mhəuvəregi. Irəha tuhəfo mhəregi mwi ia noien ərəha səvənraha mhəuvehe mwi ti Kumwesən? Suatuk riti mwi riwən. Rəmwhen a mə irəha hənəruui tərini pen mwi Tini Kumwesən ia nei kamarkuau, mhəuvehi utə mwi in, mho auris in ia nəmri nərmama.

⁷ Tīprənə sə rauvehi amasan nui səvəi nesən sə rətəgətəg irapw irə nəpin ripik, mukuə narimnari me sə trasitu ia nərmama səməme haməmhu irə, Kumwesən trəkwein amasan irə. ⁸ †Mətə mə tīprənə nəha rukuə nurhi ərəha me sə ro rirəvin, ripkamasan mhə mwi ti nari riti, rinamevən a tukəkwein ərəha irə. Ia nəpin sampam səvənhi napw trahi əmwesi pam narimnari səməme kamharə irə.

⁹ Nərmama keikei me, kimaha iahaməgkiari iaminih i irə, mətə iahəukurən amasan ia kimiaha mə noien səkimiaha rasan mwi məpi raka tīprənə ərəha nəha. Kimiaha hiamo narimnari me səməme kamhatən pen mə Kumwesən ruvəvehimiru pərhiən kimiaha. ¹⁰ †Kumwesən ko ripkenouenou mhə narimnari me səməme hiəno ti nəri nə mə noien səvənhi ratuk-watukw a ia nəpin me pam. Nənə in ko ripko mhə nəri auər a ia noien amasan səvəi nokeikeien sə hiəno min, nənə mamho ihi, nəpin hiənasitu ia nərmama me səvənhi. ¹¹ †Nənə kimaha iahokeikei mə kimiaha kuation kuation rerimiaha tragien ti noien iaminih i irə mamhəuvən meste tihəuvehi nəfe hiaməmri pen əknekin nətərigien səkimiaha irə. ¹² Kimaha iahəpwəh nokeikeien mə tiharpaha, mətə iahokeikei mə tihəmwhen ia nərmama səməme hamahatətə, nənə nətərigien səvənraha rəpwəmwis, nənə həukurən nuvehien narimnari me səməme Kumwesən rino promes mə truvei pen minraha.

Promes səvəi Kumwesən traməkeikei muvehe mukua

¹³ Nəpin Kumwesən rino promes m Epraham fwe kupwən, nahag riti mwi riwən mə in truvehi mo nəgkiariien səvənhi ripam, ti nəri nə mə nəghi Kumwesən rasori məpi raka nahag me pam. Ro pen Kumwesən ruvehi atukw a kwəsua hi ia nəghin,

† 6:5 1Tes 2:3 †† 6:6 Mat 12:31, Hip 10:26-27, 1Jon 5:16 † 6:8 Jen 3:17-18 †† 6:10 Hip 10:32-34 †† 6:11 Hip 3:14

¹⁴ ††mani mə, “Iakani nipərhiənien mə iou takəkwein amasan ia niram, mo nərmama ia kwənəkwus səim tuhəpik.” ¹⁵ Ti nəri nə mə nətərigien səvəi Epraham rəpwəmwis, in reitenhi meste ruvehi narimnari me nəha Kumwesən rino promes mə truvei pen min.

¹⁶ ††Nəpin iərmama ruvehi kwəsua hi ia nəghi iəmə asori riti səvənhi, nənə kwəsua hi nəha səvənhi rərihi nəgkiariien səvənhi ripam. Nənə nərmama tuhaməkeikei mhəni nipərhiənien ia nəgkiariien səvənhi, ko həkəvisə mhə mwi tukwe. ¹⁷ Kumwesən riməuvehi kwəsua hi ia nəghin iaminih i irə, ti nəri nə mə in rokeikei mə tro nərmama me i səməme tuhəuvehi nəfe in rino promes həukurən amasan mə nətərigien səvənhi ko kipkuvsini mhə nəpin riti. ¹⁸ †Nəgkiariien mi nəha promes mine kwəsua hi ko kripkuvsini mhə ia nəpin riti. Ia nəgkiariien mi nəha Kumwesən ko ripkeikuə mhə. Kitaha nərmama me i sənəp raka mhəuvən mamhərkwafə ipaka ti Kumwesən, nəgkiariien mi nəha krouasitu asori ia kitaha, rauo mə kitaha tsəkwtəmhiri əknekin noien i samo, noien sə sameitenhi nəri amasan i Kumwesən rinəmri kupwən ia kitaha. ¹⁹ Nəri amasan nəha sameitenhi raməkwtəmhiri nimiruien səkitaha rəmwhen ia aen sə ravi tərini nitətə. Kitaha sameitenhi nəri amasan nəha rəmwhen mə kitaha səuvəvnimwə raka ia kwopun ikinan anan sə tinari ramo tukuahag fwe ia neiai ia nimwə səvəi Kumwesən. ²⁰ ††Iesu ruvəvnimwə raka ia kwopun nəha. In ruvnimwə tukwini səkitaha mə trəsevər ia suatuk səkitaha. In ruvəuvehe raka mino pris asori anan irə rəmwhen ia Melkisetek fwe kupwən, nənə in trauehi ia nəpin me ia nuk nuk me.

Pris asori anan nəha Melkisetek

⁷ ††Fwe kupwən, iəmə i Melkisetek, in kig səvəi Salem, nənə in pris səvəi Kumwesən i in rasori pik anan. Nəpin Epraham rimavən ia naruagəniən irəha kig me, nənə in ruvehi irapw irəha, nənə in rirərig minəuvehe, Melkisetek ramevən mətoni ia suatuk, nənə rəfwaki mərəs Kumwesən mə trəkwein amasan ia Epraham. ² Nənə Epraham roueite nautə me pam ia kusen ten nənə muvei pen kusen kuation m Melkisetek. Nahag i Melkisetek nipwran i mə Kig səvəi Natuk-watukwien. Nənə nəghin riti mwi kaməkwein in irə mə kig səvəi Salem. Nipwran mə Kig səvəi Nəmərinuien. ³ †Nəkukuə Ikinan ripkəgkiari mhə ia tata səvənhi mine mama səvənhi mine kwənəkwus me səvənhi, nənə mipkini mhə nəpin rinətui irə mine nəpin rīmamhə irə. Rəmwhen mə in ripkəmhə mhə, in ramo ihi wok səvəi pris. Ro iaminih i irə ikətoni mə in rəmwhen ia Tini Kumwesən, in pris rerin riti.

⁴ Rerimiaha trirhi ro Melkisetek mə in nəfe iəmə asori. Epraham kaha kupwən səkitaha rinoeite nautə me səvəi kig me səməme riməuvehi irapw irəha ia naruagəniən, muai ia kusen ten muvei pen kusen kuation m Melkisetek. ⁵ ††Kitaha səukurən mə ia nuk me

††† 6:14 Jen 22:16-17 ††† 6:16 Eks 22:10-11 § 6:18 Nam 23:19, 1Saml 15:29 †† 6:20 Lev 16:2-3, Lev 16:12,15, Hip 5:6 ††† 7:1 Jen 14:17-20 †† 7:3 Sam 110:4 ††† 7:5 Nam 18:21

pam nækur Isrel tuhamækeikei mhæuai nautæ me sævænraha ia kusen ten mhæuvei pen kusen kuation m kwænækwus me sævæi Livæ sëmæme iræha pris me ræmwhen ia Loa sævæi Kumwesæn rani. Næri auær a mæ pris me næha iræha kwænækwus me sævæi Epraham, mætæ piævnraha me tuhamækeikei mhæuvei pen nautæ me næha minraha. ⁶ Melkisetek, ripko mhæ in kwænækwus riti sævæi Livæ, mætæ Epraham rimæuai nautæ me næha ia kusen ten muvei pen kuation min. Nænæ Melkisetek ræfwaki m Kumwesæn mæ trækwein amasan ia Epraham i Kumwesæn rino promes me min. ⁷ Nænæ nærmama pam hæukuræn. Iærmama sæ rauvehi nahag asori træfwaki mæ Kumwesæn trækwein amasan ia iærmama sæ in inhæripw iræ. ⁸ Nænæ pris me i ipwet mine sëmæme kauai nautæ me kusen ten kauvei pen kuation minraha, iræha nærmama me a sëmæme tuhæpkemhæ. Mætæ Melkisetek i kuai nautæ me kusen ten kuvei pen kuation min, Nækukuæ Ikinan rani mæ in ramiru. ⁹ Rosi kitaha sæukuræn niniiien mæ Livæ, iæmæ i nækur Isrel ipwet mine kamhæuai nautæ me sævænraha kusen ten mamhæuvei pen kusen kuation m kwænækwus me sævænhi, ræmwhen mæ Livæ atukwatukw næha fwe kupwæn rimæuai nautæ næha sævæi Epraham kusen ten muvei pen m Melkisetek. ¹⁰ Iakani iamînha iræ ti næri næ mæ nipærhienien Livæ rinæpwæh ihi nætuiuie ia næpin næha Melkisetek rinætoni Epraham ia suatuk, mætæ in rinæmak raka ia nite † kaha næha sævænhi Epraham.

Iesu Kristo in ræmwhen ia Melkisetek

¹¹ Wok sævæi pris me næha kamhæuku pen ia kwænækwus sævæi Livæ in nukune Loa sæ Kumwesæn rimæuvei pen m nækur Isrel. Mætæ wok sævæi pris me næha ræpwæh næmwhenien, ko iræha hæpkæmri atukwatukw pam mhæ nari. Ro pen pris æpæ riti tramækeikei muvehe, mipkæmwhen mhæ ia Eron, mætæ in ræmwhen ia Melkisetek. ¹² Nænæ hiæukuræn næpin kuvsini noien sævæi nirfiien pris, nænæ tukamækeikei kuvsini mwi Loa. ¹³ Tramækeikei mo iamînhi iræ ti næri næ mæ kitaha samægkiari ia Iærimænu sækitaha sæ rimæuku pen ia kwænækwus æpæ riti. Iærmama riti riwæn ia kwænækwus næha rino raka wok sævæi pris ia nifatæ. ¹⁴ ††Nærmama hæuvæukuræn raka mæ in rimæuku pen ia kwænækwus sævæi Juta. Næpin Loa sævæi Moses ramægkiari ia wok sævæi pris me, ripkægkiari anan mhæ ia kwænækwus næha. ¹⁵ Ruvehe mo mwi nukurænien iræ mæ kuvsini noien sævæi nirfiien pris ti næri næ mæ pris riti mwi ruvæuvehe raka in ræmwhen ia Melkisetek. ¹⁶ In rimæuvehe pris mipkesi pen mhæ loa næha sæ rani kwænækwus sævæi pris me, mætæ resi pen niskaiien sævæi nimiruiein i ko ripkiwæn mhæ ia næpin riti. ¹⁷ †Iakani iamînhi iræ ti næri næ mæ Nækukuæ Ikinan ramægkiari iræ, mamîni mæ, "Ik pris riti ræmwhen ia Melkisetek fwe kupwæn, nænæ tiko wok sævæi pris ia næpin me ia nuk nuk me." ¹⁸ Nægkiariien næha rinæmri karen loa kupwæn, ti næri næ mæ niskaiien sævænhi riwæn, in ripkasitu mhæ, ko

† Uæ "in fwe ia nipwrai kaha sævænhi" †† 7:14 Jen 49:10, Aes 11:1, Mat 2:6, Rev 5:5 ‡ 7:17 Hip 5:6

ripko mhæ nari riti. ¹⁹ ††Ro iamînhi iræ ti næri næ mæ Loa sævæi Moses rîreirei næmri atukwatukwien nari riti. Nænæ tækwækwuni næha, noien æpæ riti sæ in ramasan mæpi raka ruvæuvehi tæmwhekin mæ kitaha tsæmri pen æknekin nætærigien sækitaha iræ. Noien næha in suatuk sækitaha ti nevænien ipaka ti Kumwesæn.

²⁰ Nari riti mwi Kumwesæn rimæuvehi kwæsuahi muvehi utæ noien næha. Næpin nærmama me næha fwe kupwæn hæuvehe mho iræha pris me, nuvehiien kwæsuahi riwæn. ²¹ ††Mætæ næpin Iesu rimæuvehe mo in pris, Kumwesæn rimæuvehi kwæsuahi mîni mæ:

"Iærimænu rimæuvehi kwæsuahi riti,

nænæ ko ripkærari mhæ mwi ia nætærigien sævænhi.

Ik tiko wok sævæi pris ia næpin me ia nuk nuk me."

²² ††Kumwesæn rimæuvehi kwæsuahi iamînhi iræ, mo Iesu ruvehe iærmama sæ ræmri nægkiariien i kinærihi tæriini æknekin iræ ramasan mæpi raka.

²³ Nari riti mwi, pris kupwæn me hæpik, ti næri næ mæ kuation tro wok mæmævæn memhæ nænæ riti ruvehi tæmwhekin. Iræha hæpkuvehi mhæ wok ræpwæmwis.

²⁴ Mætæ Iesu, in truvehi wok sævæi pris ia nuk nuk me mipko mhæ sampam, ti næri næ mæ in ramaræ rerin.

²⁵ ††Ro iamînhi iræ in rukuræn nuvehimiruiein nærmama me sëmæme kamhæuvæn ti Kumwesæn ia suatuk sæ in rino. In rukuræn nuvehimiruiein iræha ia nuk nuk me mipko mhæ sampam ti næri næ mæ in ramaræ rerin, mamægkiari tukwini sævænraha m Kumwesæn.

²⁶ †Pris asori anan riti sæ ro iamînhi in ræmwhen ti nasituiein ia kitaha ti næri næ mæ in iæmæ ikinan, in ripko mhæ noien æræha uæ noien æmkemik. In ropæ ia nærmama sëmæme kamho noien æræha, nænæ kimæuvehi utæ in, in rasori mæpi raka iræha fwe ia neiai. ²⁷ ††In ropæ ia pris asori anan me næha. Næpin me pam iræha tuhamækeikei mhækupwæn mhævi netæ ti naikuas rakaiien ia noien æræha me sævænraha kuriræ hæpko sævæi nærmama ti naikuas rakaiien noien æræha me sævænraha. Mætæ Iesu rimævi netæ m kuation a rinæmwhen ko ripko mhæ mwi ia næpin riti mwi. In rino noien næha næpin rinæseni nimiruiein sævænhi memhæ. ²⁸ ††Loa rauvehi utæ pris asori anan me sëmæme hæpkiskai mhæ. Mætæ kwæsuahi sævæi Kumwesæn, sæ rukuriræ ia Loa, in ruvehi utæ Tini sæ ramasan mæmwhen ti noien wok næha ia nuk nuk me mipko mhæ sampam.

Iesu in pris asori anan sækitaha

8 ††Kimaha iahamægkiari ia næri i, mætæ nukunen ro iamînhi iræ. Sækitaha riti pris asori anan ræmwhen a ia sæ i iahamæni. In fwe ia neiai. Jea næha Kumwesæn asori ramækure iræ mamærimænu, pris asori anan næha sækitaha rinækure ia nikare jea næha mwatuk. ² In ramo wok ia nækwai kwopun ikinan, in i nimwæ tapolen pærhien sæ Kumwesæn rimævi fwe ia neiai. Ripko mhæ iærmama rimævi nimwæ tapolen næha.

†† 7:19 Hip 9:9 †† 7:21 Hip 5:6 ††† 7:22 Hip 8:6, 12:24 ††† 7:25 Rom 8:34 § 7:26 Hip 3:1 †† 7:27 Hip 5:3 ††† 7:28 Hip 5:1-2 §† 8:1 Hip 1:3, 3:1, Hip 10:12, 12:2

³ Pris asori anan me pam sëmame Loa rimæuvehu utæ iræha wok sævænraha fwe ikin. Iræha hamæuwei pen narimnari me m Kumwesæn, mamhævi netæ ia nifatæ sævænhi. Ia suatuk kuatia a, pris asori anan sækitaha, in mwi tramækeikei muvei pen nari riti m Kumwesæn.

⁴ Trini minuæ in ramaræ ihi ia tiprænæ i, ko ripkuvehe mhæ mo in pris riti, ti næri næ me pris me hænæræ raka me tuhæuwei pen narimnari m Kumwesæn ræmwhen Loa rani. ⁵ †Pris me næha, iræha kamho wok sævænraha ia nækwai nimwæ sæ rauvnhi a narimnari me sëmame kamharæ ia neiæi. Ro pen næpin Kumwesæn rimæni pen ti Moses fwe kupwæn me trivi nimwæ tapolen, mini mæ, "Tikamækeikei mætui amasan me tiko narimnari me i sævæi nimwæ tapolen

resi pen atukwatukw næfe iakinahatæn raka ik iræ fwe ia tækuær."

⁶ ††Mætæ tækwækwuni Kristo rimæuvehu wok sævæi pris sæ ramasan mæpi raka wok sævæi pris kupwæn me. Ræmwhen a mwi nægkiariien sæ in rinærihi tærihi æknekin ramasan mæpi raka nægkiariien kupwæn, ti næri næ me ramærer utæ ia promes me sëmame hamasan mhæpi raka.

⁷ Nægkiariien sæ kimækupwæn kærihi tærihi æknekin ripkatukwatukw pam mhæ. Ko ratukwatukw pam tukærihi tærihi æknekin nægkiariien vi riti ti næfe? ⁸ Mætæ Kumwesæn rinætoni me iræha hæpkatukwatukw mhæ næpin rani mæ,

"Næpin næha ikin rauvehe
sæ takærihi tærihi æknekin nægkiariien vi riti
nækur Isrel mine nækur Jutta tuharæ iræ.

⁹ Nægkiariien næha ripkæmhwen mhæ ia nægkiariien næha iakinærihi tærihi æknekin
mæ kaha me sævænraha tuharæ iræ,
ia næpin næha iakimæuvehu rægînraha
miri irapw iræha fwe tænæ Ijip.

Iræha hæpkækwætmhiri mhæ nægkiariien sæiou,
nænæ ro pen iakenouenou iræha. Iou Iærimænu iakani iamînha iræ.

¹⁰ †Nænæ iou Iærimænu iakani me nægkiariien sæiou takærihi tærihi æknekin ia næpin sæ truvehe nækur Isrel tuharæ iræ ro iamînhi iræ:

Takæmri pen loa me sæiou ia nætærigien sævænraha,
nænæ mirai pen ia rerinraha.

Iou takuvehe mo iou Kumwesæn sævænraha,
nænæ iræha tuhæuvehu mho iræha nærmama me sæiou.

¹¹ Ko iræha riti ripkevæn mhæ mahatæn nækur imwæni me uæ piævni mæ, 'Ik tikamækeikei mukuræn Iærimænu i.'

Ko ripkahatæn mhæ iræha iamînhi ti næri næ me iræha pam tuhæukuræn iou,

iærmama sæ in inhæripw anan ia niræha, mevæn meste iærmama sæ in rasori ia niræha.

¹² ††Iou takapi iræha ti noien me sævænraha sëmame hæpkatukwatukw mhæ,

nænæ rerik tripkærihi mhæ mwi noien æræha me sævænraha ia næpin riti."

¹³ Næpin Kumwesæn ramægkiari ia nægkiariien næha in trærihi tærihi æknekin me in nægkiariien vi, nipwran i me nægkiariien rimækupwæn mærihi tærihi æknekin rinakuas. Nænæ næri sæ rinakuas, rinæpwæh næmwhe-nien, nænæ tripkæ mhæ tui riwæn.

Nimwæ tapolen kamæfwaki iræ ia tiprænæ i

⁹ †Nægkiariien næha Kumwesæn rimækupwæn mærihi tærihi æknekin fwe kupwæn sævænhi me fwe ikin loa kamhahatæn me tukæfwaki iræ, nænæ sævænhi riti nimwæ tapolen kamæfwaki iræ ia tiprænæ i. ² ††Nimwæ tapolen næha kimævi kærpifi nækwæn kæru. Nækwæn sæ kukupwæn kuvnimwæ ikin kani me Kwopun Ikinan. Ia kwopun næha næri kamhæi pen napw iræ ramæhiapw mine tepol kamæmri utæ bred ikinan iræ. ³ ††Nækwæn sæ ro kæru iræ, kimævi tukuahag tinari iræ, kani me Kwopun ikinan anan. ⁴ †Kwopun næha, nifatæ riti fwe ikin kino ia kol, kauvani nimwækwæki nari nipekin rapein amasan ia tækuren. Pokis riti fwe ikin kimævegi nîkarkaren me ia kol. Ia nækwai pokis næha tîkinari riti kino ia kol næveginien næha kani me mana rukuær iræ. Rigi nei næha rino tihin mahatæn pen Eron me in pris, in mwi ia nækwai pokis næha. Kæruætere mi kæru næha kimærai pen loa me ten ia nirau irau mwi fwe ikin.

⁵ ††Ia tækure pokis næha nænimwi Jerupim kæru næha ikin sëmami krouahatæn pen me Kumwesæn ramæmak fwe ikin. Tæraginrau krouvi atukw i ræuiui kwopun næha Kumwesæn rauvehi raka noien æræha me sævæi nærmama ikin. Mætæ tækwækwuni næha næpin riwæn ti nîniien narimnari me i mærai kwærhakwæra. ⁶ ††Næpin hænæmri amasan pam narimnari me næha, ia næpin me pam pris me kamhæuvmwæ mamhæier ia kwopun ikinan, mamho wok sævænraha. ⁷ †Mætæ kwopun ikinan anan, pris asori anan in æpa rauvnimwæ ikin. Mætæ ko ripkevæn mhæ ia næpin me. In rauvnimwæ ia kwopun næha næpin kuatia ia nuk me. Nænæ næpin in rauvnimwæ tramækeikei muvehi netæ, mevæn muvei pen m Kumwesæn ti noien æræha sævænhi mine noien æræha sævæi nærmama hæno mhæreirei. ⁸ ††Ia narimnari me næha, Nænimwin Ikinan ramahatæn me suatuk ti nuvnimwæien ia kwopun ikinan anan ripkæsevær mhæ ihi næpin nimwæ tapolen rinæmærer ihi fwe kupwæn. ⁹ ††In ræmwhen ia nænimwi nari riti sæ ramahatæn pen næpin i samaræ iræ tækwækwuni. Nipwran me narimnari me sëmame pris me kamhæuwei pen m Kumwesæn mine nærimiru me sëmame kamhousi æpune iræha kavi nîtenraha ti noien æræha hæreirei næmri atukwatukwien nætærigien sævæi nærmama sëmame kamhæuvehu ti næfwakiien. ¹⁰ ††Ro iamînhi iræ ti næri næ me noien sævæi narimnari me næha ramægkiari a ia næveginien mine nænimwien mine naikuasien me sæpæmsæpæ. Narimnari me næha sævæi nipwrai iærmama a. Kînæmri narim-

‡‡ 9:1 Eks 26:1-30 ‡‡‡ 9:2 Eks 25:23-40 ‡‡‡ 9:3 Eks 26:31-33 § 9:4 Eks 16:33, Eks 25:10-16, Eks 30:1-6, Nam 17:8-11, Dut 10:3-5 †† 9:5 Eks 25:18-22 ††† 9:6 Nam 18:2-6 §‡ 9:7 Eks 16:2-34 §‡† 9:8 Hip 10:19 †† 9:9 Hip 10:1-2 §‡ 9:10 Lev 11:2,25, Lev 15:18, Nam 19:11-13

† 8:5 Kol 2:17, Hip 9:23, Eks 25:40 †† 8:6 Hip 7:22, 9:15, 12:24
‡ 8:10 Hip 10:16 ‡† 8:12 Hip 10:17

nari me naha ma tuharä mheste Kumwesän tro narimnari me pam häuwehe mhärmävi mwi.

Nite Iesu Kristo

¹¹ †Mätä təkwtəkwni naha Kristo ruvəuwehe raka. In pris asori anan sä riməpeki narimnari amasan me muvehe. In riməuvnimwə ia nimwə tapolen sä ramasan anan mwi mäpi raka sä kupwən. Nimwə tapolen naha ripko mhə nari riti sä nərmama häno ia rəginraha, nənə ripko mhə nari riti sävəi tiprənə i sä Kumwesän rino. ¹² Nəpin Kristo riməuvnimwə ia kwopun ikinan anan, in rino m kuatia a nəmwhen ko ripkuvnimwə mhə mwi, ti nəri nə mə in ripkuvehi mhə nite nəni mine nite kwəti kau muvnmwə, mätə in riməuvehi atukw a niten muvnmwə, mo suatuk ti nifi rakaien kitaha ia noien ərəha me säkitaha, nənə suatuk naha trarə rerin. ¹³ †Kimiha hiəukurən. Nite nəni mine nite kau mine nimwrakw ia kwəti kau kiməuvani əmwesi ia nifata, trini minuə pris riti ruvi rərəgi pen ia iərmama sä riməuvehe məmkekik ia nəmri Kumwesän, nənə ia noien naha in ruvehe məmher mwi. ¹⁴ †Mə ro nipərhiēnien i rəfo ia nite Kristo? In rukurən noien mäpi raka. Ia niskaiēn sävəi Nənimwin sä ramarə rerin, Kristo riməuvei pen atukw a in m Kumwesän rəmwhen ia nərımıru nərəhaiēn riwən irə kousi əpune kuvei pen m Kumwesän. Nite Kristo traikuas ia rerimiaha ti noien emhə me mə kimiha hiəukurən no tukwiniēn nari m Kumwesän sä ramıru.

¹⁵ †Ro pen Kristo in iəmə sä ravi simwin nərmama mine Kumwesän ia nəgkiariēn vi sä kinərihi tərini əknekın. In ravi simwin irəha iamınha irə mə səməme Kumwesän raməkwein ia nirəha häukurən nuvehiēn narimnari me naha tuhəpkiwən mhə səməme Kumwesän ruvəni raka mə truei pen m nərmama me sävənhi. Ti nəri nə mə Kristo rimamhə, ro pen nemhəien sävənhi rineivinari ia nirəha, tukəpwəh nərwinien noien ərəha me səməme häno nəpin nəgkiariēn kiməkupwən kərihi tərini əknekın fwe kupwən raiui ihi irəha.

¹⁶ Kimiha hiəukurən. Trini minuə iərmama riti rərihi tərini əknekın nəgkiariēn riti mə tukəfuai nautə me sävənhi nəpin tremhə irə, iərmama naha traməkeikei mukupwən memhə kurirə irə ko nəgkiariēn sä rinərihi tərini əknekın. ¹⁷ Ro iamınhi irə ti nəri nə mə nəgkiariēn sä ro iamınhi ro nəri auər a irə nəpin iərmama naha ramıru ihi. ¹⁸ Rəmwhen a mwi nəgkiariēn sä Kumwesän riməkupwən mərihi tərini əknekın ruvehe mo nəgkiariēn riti tukaməkeikei ko, mätə mə netə ripkaiu mhə nəgkiariēn naha ro nəri auər a irə. ¹⁹ †Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə nəpin Moses rini irapw pam raka nəgkiariēn me sävəi Loa m nərmama, nənə kurirə irə in ruvehi nimwheri sipsip sä kino rəruerəv mine rigi nei naha hisop, meitesi pen ia nite kwəti kau mine nite nəni sä rinərapı ia nui, nənə mivi rərəgi pen netə ia nəkukuə sävəi Loa mine ia nərmama me pam,

† 9:11 Hip 3:1, 10:1 †† 9:13 Lev 16:3,14-16, Hip 10:4, Nam 19:9,17-19 † 9:14 1Pit 1:18-19, 1Jon 1:7, Hip 6:1 †† 9:15 1Tim 2:5, Hip 8:6 †† 9:19 Eks 24:3,6-8, Lev 14:4,6

²⁰ ††nənə mını pen ti nirəha mə, "In i netə trərihi tərini əknekın nəgkiariēn i Kumwesän riməni pehe tukumiha i mə tiho." ²¹ ††Ia noien a mwi naha Moses ruvi rərəgi pen netə ia nimwə tapolen mine narimnari me pam ikin sävəi nəfwakiēn. ²² †Nipərhiēnien i, ia noien sävəi Loa naha, ipaka nari m nari me pam netə rərərhi irəha häuwehe mhəmher. Nənə trini minuə netə rərəwəh naiuiēn, Kumwesän ko ripkenouenou mhə noien ərəha me.

²³ †Ro pen netə raiu ti nəpərhiēn narimnari me naha häuwehe mhəmher. Mätə nimwə tapolen naha mine narimnari me sävənhi irəha häuvnhi a narimnari me fwe ia neiai. Mätə narimnari me sävəi nəfwakiēn fwe ia neiai, nite nərımıru riti ripkəmwhen mhə ti nəpərhiēn irəha häuwehe mhəmher. Tukaməkeikei kuvei netə riti sä ramasan mäpi raka. ²⁴ ††Kristo ripkuvnimwə mhə ia nimwə tapolen ia tiprənə i sä nərmama häno ia rəginraha mhəuvnhi a nimwə tapolen pərhiēn irə, mätə Kristo ruvnmwə atukwatukw ia neiai, nənə təkwtəkwni naha in ramərer ia nəmri Kumwesän maməgkiari tukwini säkitaha. ²⁵ Pris asori anan sävəi nəkur Isrel ruvnmwə ia kwopun ikinan anan ia nuk me pam mauvehi nite nərımıru me, mätə Iesu ripko mhə iamınha irə. In ruvnmwə m kuatia a muvei pen nimiruiēn sävənhi m Kumwesän. ²⁶ Ko ruvnmwə nəpin me nipwran mə in trauvehi nəmisəien ia nei kamarkuau i nəpin me fwe kinəmri vi a tiprənə muvehe meste pehe təkwtəkwni. Mätə təkwtəkwni naha, tripko mhə tui tiprənə i ro sampam, in rier pehe m kuatia a muvei pen nimiruiēn sävənhi ti nuvehi rakaiēn noien ərəha, nənə ko ripkuvei pen mhə mwi ia nəpin riti. ²⁷ †Kumwesän rinəmri raka mə nərmama me pam tuhaməkeikei mhemhə m kuatia a, nənə kurirə irə in trəkiri irəha ti noien me sävənraha. ²⁸ Ia noien a mwi naha, Kristo riməuvei pen nimiruiēn sävənhi m kuatia a ti nuvehi rakaiēn noien ərəha sävəi nərmama həpik. Nənə in trier pehe mwi ia nuveheien sä ro kəru irə, ripko mhə ti nuvehi rakaiēn noien ərəha, mätə in truevehe mwi ti nuvehi miruiēn nərmama səməme hameitenhi in.

10 ††Narimnari me sävəi Loa həmwhen a ia nənımwı nari m nari amasan me səməme tripko mhə tui häuwehe, ripko mhə nipwrai narimnari me. Ia nuk me pam pris me naha sävəi nəkur Isrel kamho a nari kuatia, mamhəvi netə ti noien ərəha. Mätə nite nərımıru me naha rıreirei noien nərmama səməme kamhəuwehe ti Kumwesän hatukwatukw ia nənimen. ² Ko ro nərmama me i səməme kamhəfwaki häuwehe mhatukwatukw pərhiēn, tukaikuas irəha m kuatia a ia netə naha, nənə kurirə irə irəha tuhəpkegi mhə mwi mə noien ərəha raməmak ia nirəha, nənə tukousi əpune mwi nərımıru me kuvi nitenraha ti nəfe. Kukurən nəpwəhiēn noien naha. ³ Ro iamınhi irə, ia nuk me pam, irəha kamhəvi auər a netə, mätə ko həpkenouenou mhə noien ərəha me sävənraha, ⁴ ††nəri

††† 9:20 Eks 24:8 ††† 9:21 Lev 8:15,19 † 9:22 Lev 17:11, Efs 1:7 †† 9:23 Hip 8:5, 10:1 ††† 9:24 1Jon 2:1 †† 9:27 Fil 3:20, Hip 10:10, 1Pit 2:24 ††† 10:1 Hip 8:5 †† 10:4 Hip 9:13

nə mə nite nani mine kau ko ripkuvehi raka anan mhə noien ərəha.

⁵ Ro pen, nəpın Kristo rinauvehe ia tıprənə i, rını pen tı Kumwesən mə,

“Ik ikəpwəh nokeikeiien noien nəha kamousi əpune nərimıru me kauvei pehe mik,

uə noien nəha kauvei pehe narimnari nepwın mwi mik,

mətə ikinəpnəpenə ia nıpwrak.

⁶ Nərimıru me nəha kauvani əmwesi nıpwranraha pam ia təkure nıfatə

mine nərimıru me nəha kavi nitenraha tı noien ərəha, ik rerım rıpkagien mhə tı nırəha.

⁷ Nənə iakını mə, ‘Kumwesən, ətə ro, iou iakauvehe mə tako nəkwam

rəmwhen atukwatukw ia nəgkiariien kımərai pen ia nəkukuə səvəi Loa səim sə raməgkiari ia nırak.”

⁸ Ia nəgkiariien nəha irənhə, Kristo rıməkupwən mını mə, “Ik ikəpwəh nokeikeiien noien nəha kamousi əpune nərimıru me kauvei pehe mik, uə noien nəha kauvei pehe narimnari nepwın mwi mik. Nərimıru me nəha kauvani əmwesi nıpwranraha pam ia təkure nıfatə, mine nərimıru me nəha kavi nitenraha tı noien ərəha, ik rerım rıpkagien mhə tı nırəha.” (In rını nəgkiariien nəha nəri auər a mə nuvei penien narimnari me nəha m Kumwesən ramesi pen nəfe Loa rani.)

⁹ Mətə Kristo rani mwi mə, “Kumwesən, ətə ro, iou iakauvehe mə tako nəkwam.” Ia nəgkiariien nəha səvənhi ramosi raka nəkwai Kumwesən sə kupwən, mə in trəmri nəkwai Kumwesən sə kurirə. ¹⁰ †Nənə nəkwai Kumwesən sə nəha sə kurirə rınaikuas raka noien ərəha me səkitaha nəpın İesu Kristo rıməuvei pen nıpwran m Kumwesən m kuatia a, nənə ko rıpkuvei pen mhə mwi nəpın riti mwi.

¹¹ ††Nəpın me pam pris me kamhərer mamho wok səvənraha, mamho a nəri kuatia ia nəpın me, mamhəvi nite nərimıru me, netə sə rıreirei naikuas rakaien noien ərəha me ia nəpın riti. ¹² Mətə Kristo rınəsəni nımıruıen səvənhi memhə m kuatia a tı naikuas rakaien noien ərəha me səvəi nərmama ia nuk nuk me mıpkə mhə sampam, nənə kurirə irə in revən məkure ia nıkare Kumwesən mwatuk. ¹³ †Ia kwopun nəha in treitenhi meste Kumwesən tro nərmama səməme haməmwəki in həuvehe in trərpwi utə tıpage nısun mi ia nırəha. ¹⁴ İakani iamınhi irə mine tı nəri nə mə Kristo nıten rınaiu m kuatia a mo nərmama me səvənhi hatukwatukw ia nənimen ia nuk nuk me. Nərmama me nəha irəha nəha rıno irəha ho ikinan.

¹⁵ Nənə Nənimwın İkinan mwi rani pehe tukutaha mə nəri nəha ro nıpərhienien. Rani mə,

¹⁶ ††İərımənu rani mə, ‘Nəgkiariien səiou takərihi tərini əknekin

ia nəpın sə truvehe nəkur İsel tuharə irə ro iamınhi irə:

Takəmri pen loa me səiou ia nətərigien səvənraha, nənə mırıai pen ia rerınraha.”

† 10:10 Hip 9:12,28 †† 10:11 Eks 29:38 † 10:13 Hip 1:3, Sam 110:1 †† 10:16 Hip 8:10

¹⁷ ††Nənə in rani mwi mə,

“İou rerık trıpkrhi mhə mwi ia nəpın riti noien ərəha me mine noien ourour me səvənraha.”

¹⁸ Mə Kumwesən rınenouenou raka nərəhaien me nəha, nənə tukvi mwi netə tı noien ərəha tı nəfe.

Tukəpwəh a noien nəha. ¹⁹ ††Piak me, təkwtəkwıni nəha ia nite İesu kıtaha səukurən nuvnmwəien ia kwopun ikinan anan mhəpwəh nehekırien, ²⁰ ††mhesi pen suatuk vi sə ramıru İesu rınəsevər irə tukutaha ia nıpwran mə tsəukurau ia tınari nəha raməgher tukua-hag kwopun ikinan anan. ²¹ Kıtaha səuvəuvehi pris riti səkitaha in rasori mamərımənu ia nımwə səvəi Kumwesən. ²² †Narimnari me nəha ho nıpərhienien. Ro pen pwəh səuvən ipaka tı Kumwesən mhəpwəh nərk-wafəien neikuəien ia rerıtaha, mhahatətə əknekin irə, nənə rerıtaha sə fwe kupwən ramrhi noien ərəha me səkitaha ruvehe məmher ia nite Kristo, nənə nıpwrataha mwi rəmher, tı nəri nə mə sənaru raka ia nui əmher. ²³ ††Pwəh səkwətəmhirı əknekin nını irapwien nəri amasan sə sameitenhi, mhəpwəh nıkiukiuien, tı nəri nə mə Kumwesən sə rıməni mə truvei pehe nəri amasan nəha m kıtaha ramo nəgkiariien səvənhi ia nəpın me. ²⁴ Pwəh sətərig mə tsəfo mhasıtu ia kıtaha me mho nokeikeiien mine noien amasan me. ²⁵ ††Rıpkamasan mhə mə tsəpwəh noien səvəi nousəsımwınien kıtaha me rəmwhen ia nərmama nepwın kamho, mətə pwəh sərpwi əknekin kıtaha me, mamho ia nəpın me tı nəri nə mə kıtaha səukurən mə nuveheien səvəi İesu ruvəuvehe ipaka.

²⁶ ††İakani iamınha irə tı nəri nə mə kıtaha səuvəukurən raka nıpərhienien. Trını mınıuə samo nəri auər a irə, mamhəmwur pen ia noien ərəha, nənə netə riti mwi rıwən anan mə traiu maikuas raka noien ərəha səkitaha. ²⁷ ††Trını mınıuə kıtaha saməmwur pen ia noien ərəha, nəri kuatia a tsaməti pen i mamheitenhi. Nəri nəha ro nehekırien i. In nə nəpın Kumwesən trərpwın noien ərəha me irə mine napw i raməpnəpan pıktı trahi nərmama səməme haməmwəki in. ²⁸ †Kımıaha hıəukurən. Trını mınıuə iərmama riti ramərui Loa səvəi Moses, nənə iərmama kəru uə kahar tuharnı irapw in, nənə in traməkeikei memhə. Ko kıpkapi mhə tukwe.

²⁹ ††Mətə rəfo ia iərmama sə ramavən avən ia Tını Kumwesən? Kumwesən ruvəni raka nəgkiariien vi səvənhi tukutaha, nənə nite Tını rərıhi tərini əknekin nəgkiariien nəha. Mətə rəfo ia iərmama sə ro nəri auər a ia netə nəha sə rıno in ruvehe məmher mo ikinan i? Nənimwın İkinan rauai nımasanien səvənhi m nərmama, mətə rəfo ia iərmama sə rani ərəha Nənimwın nəha? İərmama nəha nərpwınien sə Kumwesən tro min tı noien ərəha səvənhi trıskai məpi raka nərpwınien səvəi iərmama sə ramərui Loa səvəi Moses.

³⁰ ††İakani iamınha irə tı nəri nə mə kıtaha səuvəukurən raka mə Kumwesən rıməni mə, “İou takərpwın noien ərəha səvəi nərmama, nıpərhienien iou

†† 10:17 Hip 8:12 ††† 10:19 Hip 4:16 ††† 10:20 Mat 27:51, Hip 9:8 † 10:22 Lev 8:30, Esik 36:25, Efes 5:26 †† 10:23 Hip 4:14 ††† 10:25 Hip 3:13 †† 10:26 Hip 6:4-8 ††† 10:27 Aes 26:11 †† 10:28 Dut 17:6, 19:15 †† 10:29 Eks 24:8, Hip 13:20 ††† 10:30 Rom 12:19, Dut 32:36, Sam 135:14

tako." † Nənə in riməni mwi mə "Iərimənu in trəkiri noien me səvəi nərmama me səvənhi." 31 Kumwesən in ramiru. Trini minuə saməmak ia rəgin mə in trərpwin noien ərəha me səkitaħa, nari nəha in nari riti səvəi nehekiriən.

32 Mətə rerimaha tramrhi nəpin kupwən, nəpin hiəpkuvehe vi a ia nukuraanien. Nəpin nəha nəpin skai. Kamo nəmisəien me m kimiaha, mətə hiəpwəh nimweiiən. 33 ††Nəpin me nepwin nərmama kamhəni ərəha kimiaha ia nəmri nərmama, nənə mamho rərəha ia kimiaha. Nəpin me nepwin kimiaha hiamərəer kimiaha nərmama səməme kamho rərəha ia nirəha iamihhi irə. 34 †Kimiaha hiaməuvehi pəri nəmisəien kimiaha nərmama səməme hamarə ia kalapus. Nəpin nərmama hənəkres narimnari me səkimiaha, mətə rerimaha ragien a tukwe, ti nəri nə mə hiəuvəukurən raka mə narimnari nepwin nəha ikin səkimiaha, səməme hamasan mhəpi raka, nənə narimnari me nəha tuharə rerin.

35 Ro iamihhi irə tihaməkeikei mhərer əknekən, ti nəri nə mə nərəkuien fwe ikin səkimiaha ramarə sə tihəuvehi. 36 ††Tihaməkeikei mho nətərigien səkimiaha rəpwəmwis mə tiho narimnari me səməme Kumwesən rokeikei. Nənə tihəpkuvehi nəfe in ruvəni raka mə truvei pəhe m kitaha. 37 Ro iamihhi irə rəmwhen ia Nəkukuə Ikinan rani mə tripkə mhə tui, "Iərmama i kamini mə truvehe, truvehe, in tripkə mhə tipwə.

38 ††Mətə iərmama atukwatukw səiou trimiru ia nahatətəien səvənhi,

nənə trini minuə ramavən rərig rərig,

nənə rerik tripkagien mhə tukwe."

39 Mətə kitaha i səpko mhə iamihha irə. Ko səpkavən rərig rərig mhə mə Kumwesən trouraha kitaha, rekəm. Kitaha nərmama səvəi nahatətəien ia Kumwesən tsəuvehi nimiruien.

Kaha kupwən me hənahatətə ia Kumwesən

11 ††Nahatətəien ia Kumwesən ikukurən amasan mə tikuvehi narimnari amasan me ikameitenhi, mani nipərhiənien ia narimnari me ipkətə mhə ia nənimem. 2 Nahatətəien iamihhi in nəha nəfe kaha kupwən me hənə ro Kumwesən rəgnəgini irəha.

3 ††Nahatətəien ro kitaha səukurən amasan mə Kumwesən rino neiai mine tiprənə mine narimnari me pam ia nəgkiariien səvənhi, mo narimnari me nəha kamətoni həkuku pen ia narimnari me kipkətoni mhə.

4 †Epel in rinahatətə ia Kumwesən, ro pen ruvei pen nari riti m Kumwesən sə ramasan məpi raka səvəi Ken. Nənə ti nəri nə mə in rinahatətə ia Kumwesən iamihhi irə, nənə Kumwesən rini irapw mə in iəmə atukwatukw riti, nənə rerin ragien ti nuvehien narimnari me səvənhi. Nipərhiənien iəmə nəha ruvamhə raka, mətə noien səvəi nahatətəien səvənhi raməgkiari ihi m kitaha.

5 ††Inok rinahatətə ia Kumwesən, ro pen kuvehi utə in mə tripkemhə mhə, nənə kipkətoni mhə mwi in ti nəri nə mə Kumwesən riməuvehi raka in ia tiprənə i revən fwe ia neiai. Mətə nəpin kipkuvehi raka mhə ihi in, Nəkukuə Ikinan rani mə Kumwesən rerin ragien tukwe. 6 Mətə trini minuə iərmama ripkəhatətə mhə ia Kumwesən, in trəfo mo Kumwesən rerin ragien tukwe? In rirərei anan noien, ti nəri nə mə iərmama riti rokeikei mə truvehe ti Kumwesən, in traməkeikei mini nipərhiənien mə Kumwesən ramarə nənə mamə ramasan m nərmama səməme haməmwur mə tuhətoni in.

7 ††Noa rinahatətə ia Kumwesən. Ro iamihhi irə nəpin Kumwesən rinani pen narimnari me min fwe kupwən səməme nərmama həpwəh ihi nətoniien, Noa ramsiai, mamə nəkwan, nənə muvrhəkin nitətə asori riti mə truvehimiru nərmama səməme kamharə ia nəkwai nimwə səvənhi. Ia noien i, Noa ramo pui noien ərəha me səvəi nərmama ia tiprənə, nənə muvehe iərmama riti sə ratukwatukw ia nəmri Kumwesən ti nəri nə mə ramahatətə irə.

8 ††Epraham rinahatətə ia Kumwesən, ro pen nəpin Kumwesən rəkwein in mə trevən ia tənə əpə riti tukuvei pen min, ro nəkwan, mier, mireirei mə rauəku.

9 ††In rinahatətə ia Kumwesən ro pen in rarə ia tənə nəha Kumwesən rino promes mə truvei pen min. Mətə rinamarə ia kwopun nəha ia nimwə tapolen rəmwhen a iəpwispwis riti. Nənə Aesak mine Jekop irau nəha Kumwesən rino promes minrahar pəri, irau mwi krauarə a ia nimwə tapolen. 10 Epraham rino iamihha irə ti nəri nə mə in rameitenhi mə trevən ia taon riti sə ramərer ia təkure nəri skai riti. Taon nəha, Kumwesən rino mak irə, nənə mino raka ramarə.

11 ††Sera rinahatətə ia Kumwesən, ro pen Kumwesən ruvei pen niskaiien min mə tro tipwin. Nəri auər a mə Sera in rinəprənemə anan, mətə rərəhi tini ti nəri nə mə in rinətigite ia Kumwesən sə rino promes min.

12 ††Ro pen sətəni mə iərmama kuatia a i Epraham rinərgarə ipaka remhə, mətə rərəhi iəkunouihhi riti, nənə nərmama ia kwənəkwus səvənhi həuvehe mhəpik mhəmwhen ia kəməhau me ia kəpuapen uə nipəkir ia nikare təsi ko kipkəvsini pam mhə irəha.

13 ††Nərmama me i irəha pam kamhahatətə ia Kumwesən. Mətə nəpin irəha hemhə, irəha həpwəh ihi nuvehien narimnari me nəha səməme Kumwesən rino promes mə truvei pen minraha. Irəha hamətoni mə narimnari me nəha haməmak isipwin ihi ti nirəha, mətə rerinraha ramagien pik mə tuhətoni. Nənə irəha haməni irapw mə hamarə ia tiprənə i mətə irəha həmwhen a iəpwispwis me. Tiprənə i ripko mhə imwənraha pərhiən. 14 Nəpin nərmama haməgkiari iamihha irə ramahatən pen mə irəha hamətui imwənraha atukwatukw. 15 Kamo rerinraha ramrhi tənə nəha həməier irə mə in nəha imwənraha atukwatukw ko

† 10:30 Dut 32:35 †† 10:33 1Kor 4:9 † 10:34 Mat 6:20, Mat 19:21, 29 †† 10:36 Luk 21:19, Hip 6:12 †† 10:38 Rom 1:17, Kal 3:11 ††† 11:1 Rom 4:18, 2Kor 5:7 ††† 11:3 Jen 1:1, Sam 33:6, 2Tes 3:5 § 11:4 Jen 4:3-10

§† 11:5 Jen 5:24 §†† 11:7 Jen 6:13-22, Jen 7:1, 1Pit 3:20, Rom 3:22, 4:13 §† 11:8 Jen 12:1-5, Wok Me 7:2-4 §†† 11:9 Jen 26:3, Jen 35:12, 17 §† 11:11 Jen 18:11-14, Jen 21:2 §† 11:12 Rom 4:19, Jen 15:5, 22:17, Dut 10:22 §†† 11:13 Jen 23:4, 1Kron 29:15, Sam 39:12, 1Tes 2:11

hærærig mwi. ¹⁶ †Mætə irəha hækprærig mhə ti næri nə mə hokeikei tənə əpə riti sə ramasan məpi raka, in nəha fwe ia neiai. Ro pen Kumwesən rīpkauris mhə mə irəha tuhəkwein in mə Kumwesən sāvənraha, ti næri nə mə in rīnəpnəpənə raka ia taon riti sāvənraha.

¹⁷ †Epraham rīnahatətə ia Kumwesən, ro pen nəpīn Kumwesən raməkiri nahatətəien sāvənhi, rəmrutə Aesak ia təkure nīfatə. Ia nəpīn nəha Epraham i Kumwesən rīno promes me min ramərer mwatuk mə trousi əpune tīni anan kuatia. ¹⁸ Kumwesən ruvəni raka tukwe mə, “Epraham, nīmwpīwīm me sāməme tuhəuku pen ia Aesak irəha nə takəvsini irəha mə kwənəkwas me sām.” ¹⁹ †Mætə Epraham ramərer mwatuk mə trousi əpune tīni, ti næri nə mə rērīn rarhi mə Kumwesən rukurən noien iərmama rətui mwi ia nemhəien. Ro pen nəpīn ruvehi raka tīni ia nīfatə rəmwhen mə in rīnətui mwi ia nemhəien.

²⁰ †Aesak rīnahatətə ia Kumwesən, ro pen rəfwaki mə Kumwesən trəkwein amasan ia Jekop mīne Isau, mamīni irapw narimnari me sāməme tuhəpkuvehe ia nəpīn riti.

²¹ †Jekop rīnahatətə ia Kumwesən, ro pen nəpīn ipaka remhə, in rəfwaki mə Kumwesən trəkwein amasan ia tīni Josef mi. In rīnərpwi kaskīn mərəer əmakəmak, nənə maməgnəgīni Kumwesən.

²² †Josef rīnahatətə ia Kumwesən, ro pen nəpīn ipaka remhə, in rəgkiari ia nəpīn nəha sə kwənəkwas me sāvəi nəkur Isrel tuhəier fwe tənə Ijip, mīni mə tuhəfo ia nīkəkrin me.

²³ †Tata mīne mama sāvəi Moses krīnouahatətə ia Kumwesən, ro pen nəpīn Moses rətui, irau krouətōni mə in iəkunouīhi amasan riti, nənə krouərkwafə i roueste məkwə kahar. Nənə irau kroupkhekīr mhə nəruien nəgkiariien sāvəi kīg.

²⁴ †Moses rīnahatətə ia Kumwesən, ro pen nəpīn in rupwīnari, rəpwəh nəseniien mə tukəkwein in tīni prən ouīhi sāvəi Fero, kīg sāvəi nəkur Ijip. ²⁵ In revən marə irəha nərmama me sāvəi Kumwesən muvehi pəri nəmīsəien irəha mīnraha. In rokeikei sə nəha məpi raka mə in tramregi ramasan ia nagīenien i kamregi ramasan irə nəpīn ouīhi a, nagīenien sāvəi noien ərəha.

²⁶ †Ia nətəien sāvənhi, kamo naurīsien mīn ti Kristo sə trīpkuvehe ramasan məpi raka nautə me pam ia tənə Ijip. Nətəien sāvənhi ro iamīnha irə ti næri nə mə in raməti pen ia nərəkuien sə Kumwesən truvei pen mīn. ²⁷ †Moses rīnahatətə ia Kumwesən, ro pen in rier ia tənə Ijip məpwəh nehekīrien ia kīg nəha sə niemaha raməpi pik. In rīpkəti ərari mhə mə trīrərig, mətə ramərer əknekīn rəmwhen mə in ramətōni Kumwesən i iərmama rīpkətōni mhə ia nənīmen. ²⁸ †In rīnahatətə ia Kumwesən, ro pen rəmri nəveginien asori nəha Pasova, məmri mwi noien i nəkur Isrel ho pen netə ia təpīnhə ia nīmwə me sāvənraha kamo agelo sə trouraha nəmritāik me rīrapi irəha hemhə.

²⁹ †Nəkur Isrel me nəha hənahatətə ia Kumwesən, ro pen irəha həpi sīmwin ia təsi əruerəv. Irəha hənāvən mhəpi sīmwin rəmwhen hamāvən ia tīprənə əvəhak. Mætə nəpīn nəkur Ijip haməmwur mə tuhəkūrīrə irəha, təsi rīrərig muvehe mousəman irəha həmwhenīmw.

³⁰ †Nəkur Isrel hənahatətə ia Kumwesən, ro pen havən mhəkuraukurau ia nəpai sāvəi taon Jeriko meste nəpīn sefen, nənə nəpai nəha rəkwəpīr mēsas.

³¹ †Rehap pran sāvəi suatuk in rīnahatətə ia Kumwesən, ro pen in rīpkemhə mhə irəha nəkur Jeriko sāməme hənərui nəkwai Kumwesən. Nəkur Isrel həpwəh nousi əpuneien pran nəha ti næri nə mə rērīn ragien mə truvehi iəmə Isrel mī nəha sāməmi kriməuvehe mə trouətōni afafa taon nəha. Irau krauevən fwe ia nīmwə sāvənhi.

³² Mætə ko iapəkkiari mhə mwi rəpwəmwīs. Səiou nəpīn rīwən mə takəgkiari ia Kiteon, Parak, Samson, Jefa, Kīg Tevit, Samuel, mīne profet me. ³³ †Nərmama kupwən me nəha hamahatətə ia Kumwesən, nənə ro pen həuvehi irapw kīg me ia naruagənien, mho noien atukwatukw me, mhəuvehi nəfe Kumwesən rīno promes mīnraha, mhəsisəg ia tərhui laeon me, ³⁴ †mhoui əfi napw asori sə rauək, mhap mhəvəntəhi nərmama sāməme hənəuə tuhərai əpune irəha ia nau sāvəi naruagənien. Irəha nərmama nīskaiien sāvənraha rīwən, mətə Kumwesən ruvei pen nīskaiien mīnraha, nənə irəha həuvehe mhəskai ti naruagənien, mho naruagən me sāvəi tənə əpə me hap.

³⁵ †Nīpran nepwīn nəha ikin sāməme hənahatətə ia Kumwesən, Kumwesən ro nīpwnətīnraha me hətui mwi ia nemhəien. Nərmama nepwīn mwi sāməme hənahatətə ia Kumwesən, irəha hənəsēni nərmama sāməme haməmwəki irəha ho nəmīsəien asori ia nīpwrānraha. Irəha həkəpwəh mhə nahatətəien sāvənraha mə nərmama sāməme haməmwəki irəha heivi nari ia nīrəha. Irəha hamahatətə ia Kumwesən mə in tro irəha hətui mwi ia nemhəien sāvənraha ia nīmīruien riti sə ramasan məpi raka. ³⁶ †Nənə irəha me nepwīn, nərmama haməfkəmanə ia nīrəha, mamhərisi irəha. Nənə irəha me nepwīn, nərmama hərihi irəha ia jen, nənə mhəuvehi puvnīmwə irəha ia kalapus. ³⁷ †Irəha me nepwīn kīnəkwi əpune irəha ia kəruətērei. Nənə kərai əmwesi irəha nepwīn ia so ro nīpərin kəru. Nənə irəha me nepwīn, kīnərai əpune irəha ia nau sāvəi naruagənien. Nənə irəha me nepwīn hənamarə mamharkahu ia teki nənī mīne sīpsip, nautə sāvənraha rīwən anan. Nəpīn me nərmama hamouraha irəha, mamho rərəha anan ia nīrəha. ³⁸ Irəha nərmama amasan me. Tīprənə i rīpkəmhwēn mhə mə irəha tuharə ikin. Irəha hamarə əpnāpən a fwe ia kwopun akwesakwes ikin, mīne ia təkūer me, mīne ia nīpəgi kəpwier me, mīne ia nīpəgi tənə me.

³⁹ Nīpərhienien i nərmama kupwən me nəha, irəha pam kani amasan nəghīnraha ipwet mīne ti na-

† 11:16 Eks 3:6,15, Mak 12:26 †† 11:19 Rom 4:17 † 11:20 Jen 27:27-29, Jen 27:39-40 †† 11:21 Jen 48:15-16 †† 11:22 Jen 50:24-25, Eks 13:19 ††† 11:23 Eks 1:22, 2:2 ††† 11:24 Eks 2:10-12 § 11:26 Hip 10:34-35 §† 11:27 Eks 12:51, Eks 14:13,14, Rom 1:20, 1Tim 1:17, Hip 11:1 §†† 11:28 Eks 12:21-30

§† 11:29 Eks 14:21-31 §†† 11:30 Jos 6:12-21 §† 11:31 Jos 2:1-21, Jos 6:21-25, Jem 2:25 §† 11:33 Dan 6:22 §†† 11:34 Dan 3:23-27 §§† 11:35 1King 17:17-24, 2King 4:18-37 §§§ 11:36 1King 22:24-27, Jer 20:2, 37:15, Jer 38:6 18 11:37 2Kron 24:21

hatatäien sävənraha, mətə nəpın hənamarə irə həkpu-vehi mhə nəfe kino promes irə, ⁴⁰ ti nəri nə mə Kumwesən rinətə raka fwe kupwən nəfe tro m kitaha ramasan məpi raka. Nənə ia nətərigien sävənhi, in rokeikei mə trukupwən mo kitaha minraha säuvehe mho kuatia. Ia noien nəha in rukurən noien kitaha minraha säuvehe mhatukwatukw pam.

Kumwesən raməkoui atukwatukw nıpwənätin me

12 [†]Nərmama me nəha hənahatətə ia Kumwesən irəha həmwhen ia iərmama riti sə rani irapw nəfe rinətəni ia nənimen mə kitaha säukurən niniien nıpərhienien irə. Irəha həkik kamhərer kuraukurau ia kitaha. Ro iamınhi irə pwəh səfraka nari pəmpəm me pam, mine noien ərəha sə raməkwtəmhirı əknekın kitaha, nənə mhaiu ia naiuien nəha Kumwesən rinəmri kupwən ia kitaha məpwəh nəpouien. ² ^{††}Ia nəpın me tsaməti pen a ia Iesu nəha in nukune nahatətäien səkitaha fwe nukunen meste nəkrəkwerin. In rəti ərgarig pen ia nei kamarkuauı mətəni nəgienien sə in tragien irə kurirə. Ro iamınhi irə in revən ia nei kamarkuauı mo nəri auər a ia naurisien tuko min. Nənə təkwtək-wuni nəha in raməkure ia nikare jea mwatuk sə Kumwesən raməkure irə mamərimənu.

³ Ramasan mə rerimiahā tramrhi Iesu mə rinəfərer əknekın nəpın nərmama ərəha me kamhəmweki in, mamho noien ərəha irə, kamo kimiahā hiəregi hiənəpou ia nımıruien səkimiahā mhəpwəh. ⁴ Nərmama me səməme kamho noien ərəha kamho nəmisəien m kimiahā. Rəmwhen mə hiamərer ia naruagəniien riti. Mətə kimiahā riti rıpkemhə mhə ihi ia naruagəniien nəha. ⁵ Kimiahā tihəpwəh nenouenouien nəgkiariien i raməkwein tını ia kimiahā. Rani mə,

“Nərik, nəpın İərimənu raməkoui atukwatukw ik, tikəpwəh noien nəri auər a irə.

Rerim trəpwəh nəpouien nəpın ranise skai noien ərəha səim.

⁶ [†]Trini minuə İərimənu rokeikei pik iərmama riti, nənə traməkeikei məkoui atukwatukw.

Nənə in traməkeikei mo nəmisəien m iərmama sə raməkwein i mə tını mə trəpwəh noien ərəha sävənhi.”

⁷ ^{††}Ro pen tihərer əknekın ia nəpın sikai me. Kumwesən rauvei pehe nəpın sikai me nəha ti nəkoui atukwatukwien kimiahā. Noien nəha ramahatən pen mə Kumwesən ramo kimiahā rəmwhen mə kimiahā nıpwənätin me. İəkunouıhi riti riwən sə tata sävənhi rıpkəkoui atukwatukw mhə in. ⁸ Kumwesən raməkoui atukwatukw pam nıpwənätin atukwatukw me. Trini minuə Kumwesən rəpwəh noien iamınha irə ia kimiahā nənə nıpwran nə mə rıpkə mhə nıpwənätin atukwatukw me nə kimiahā. ⁹ Ia nikaren səkitaha nərmama, səkitaha me fwe tata me hənəkoui atukwatukw kitaha fwe kupwən, nənə səsiāi irəha. Mətə rəfo ia Tata səvəi nənimwıtaha? Ramasan mə kitaha tseiwaiu mhəsiai mwi in mhəpi raka nənə mhəmıru. ¹⁰ Tata me səkitaha fwe kupwən hənəkoui atukwatukw kitaha

† 12:1 Rom 7:21, 1Kor 9:24-25 †† 12:2 Hip 1:3 † 12:6 Rev 3:19 †† 12:7 Dut 8:5, 2Saml 7:14

nəpın kwakwa a ia nətərigien a sävənraha. Mətə Kumwesən raməkoui atukwatukw kitaha mə trasitu ia kitaha, mo kitaha säuvehe mho nəkur ikinan me rəmwhen irə. ¹¹ ^{††}Kimiahā hiəukurən. Noien i nəkoui atukwatukwien iərmama nəpın kamo ro nəmisəien i. Rıpkə mhə nari riti kamregi ramasan irə, mətə kurirə irə trukua kwənkwan ia nımıruien səvəi nərmama səməme kinəkoui irəha irə mheste həpwınari. Kwənkwan nə in i nəmərınuien mine natukwatukwien.

¹² ^{††}Ro iamınhi irə kimiahā hiənəpou rəgimiahā remhə tihaməkeikei mhəuvehi utə rəgimiahā. Mə nukurhumiahā rinəpou həvi atukw i pwəh rıskai.

¹³ ^{††}Tiho suatuk atukwatukw me nisumiahā travən irə mə sin ia kimiahā nisun rərəha nisun ko rıpkərəha anan mhə mier raka mətə trıpkamasan mwi.

Tihaməsiari kamo hiameikuə a nıregiien Kumwesən raməgkiari

¹⁴ [§]Tihəmwur mə tihərə amasan ia nəmərınuien kimiahā nərmama me pam, nənə mhəmwur mə tiho nımıruien səkimiahā ro ikinan. İərmama sə rıpkə mhə ikinan, ko rıpkətəni mhə nəmri İərimənu nəpın riti.

¹⁵ ^{§†}Tihətui amasan kamo kimiahā riti rarfaı ia namasanien səvəi Kumwesən. Tihətui amasan kamo kimiahā riti ruvehe məmwhen ia nuai nei akonə riti sə rukwesər mutə mukuə kwənkwan rərəha. İərmama sə ro iamınha irə tro nərmama həkik həuvehe mhəmkekik ia noien ərəha. ¹⁶ ^{§††}Tihətui amasan kamo kimiahā nərmān mine nıpran hiəiri əpnəpen kimiahā me. Tihətui amasan kamo kimiahā riti ro nəri auər a ia narimnari ikinan me rəmwhen Isau rino. In rəmri pen nəmri nari ia nasoriien səvəi nəmritaik kuvehi nənimen ia nəveginien plet kuatia. ¹⁷ ^{§†}Kimiahā hiəukurən mə kurirə in rokeikei mə truvehi mwi nasoriien nəha, nənə markut pik mə tata sävənhi trəkwein amasan irə, mətə rekəm. Nəri auər a mə Isau rinasək pik tukwe, mətə ko rıpkərərig mhə ia noien nəha sə rino.

¹⁸ ^{§††}Kimiahā hiəpkuvehe mhə ia təkuər riti rəmwhen təkuər Sinae. Fwe kupwən nəkur Isrel həuvən ia təkuər nəha, mhətəni napw rauək. Nəpitəvien reiwaiu mahakwi nari. Həregi nımətəgi asori, ¹⁹ ^{§†}mine nasəkien səvəi kisıpw. Həregi mwi reri Kumwesən raməgkiari minraha. Nəpın həregi nəgkiariien sävənhi, həni mə irəha həpwəh nokeikeiien mə tuhəregi mwi nəgkiariien nəha. ²⁰ ^{§†}İrəha həhekır mətəmnımwın ti nəgkiariien nəha rıməni mə,

“Trini minuə nari riti rırapı təkuər i, nəri auər mə nərimıru a riti,

mətə tukaməkeikei kəkwi əpune ia kəruətərei.”

²¹ ^{§§†}Nəpın Moses rətəni narimnari me nəha, in mwi rıregi rərəha nənə mini mə, “İou iakinehekır iakinehekır, minamətəmnımwın.”

†† 12:11 Jem 3:17-18 ††† 12:12 Aes 35:3 ††† 12:13 Prov 4:26
§ 12:14 Sam 34:14, Rom 12:18 † 12:15 Wok Me 8:23 †††
12:16 Jen 25:33-34 † 12:17 Jen 27:30-40 ††† 12:18 Eks
19:16-20, Dut 4:11-12 † 12:19 Eks 20:18-21, Dut 5:22-27 †
12:20 Eks 19:12-13 ††† 12:21 Dut 9:19

²² †Mətə kimiaha hiəuvəuvehe ia təkuaer i Saeon, mine taon i imwei Kumwesən sə ramiru. In i Jerusalem vi fwe ia neiai, kwopun nagelo me həpik hamousəsımwin irəha me ikin mamhagien ia nəpin me. ²³ ††Hiəuvəuvehe ia nousəsımwinien asori səvəi nərmama me səvəi Kumwesən səməme həmwhen ia nəmritaik me səvənhi, kimərai pen nəghinraha fwe ia neiai. Hiəuvəuvehe ti Kumwesən sə tripkəkiri noien səvəi nərmama me pam. Hiəuvəuvehe ti nənimwi nərmama amasan me kino həuvehe mhatukwatukw pam. ²⁴ †Hiəuvəuvehe ti Iesu sə ravi simwin nərmama mine Kumwesən ia nəgkiariien vi kinərihi tərini əknekın. Nənə hiəuvəuvehe ti netə sə kiməvi ti noien ərəha raməgkiari mani nəri amasan məpi raka nəfe nite Epel rani.

²⁵ ††Ro iamınhi irə kimiaha tihaməkeikei mhətui amasan kamo hieikuə a niregiiien Kumwesən nəha raməgkiari m kimiaha. Nəkur kupwən me nəha səməme heikuə a niregiiien nəgkiariien səvənhi sə iərmama ia təkure tiprənə rani ti nəsuəpwiriien irəha, mətə ko həpka mə nəpin Kumwesən rərpwin noien ərəha səvənraha. Nənə trini minua kitaha seikuə a niregiiien nəgkiariien səvəi Kumwesən sə ruku pen fwe ia neiai muvehe mə trəsəpwiri kitaha, tsəfo map nəpin trərpwin noien ərəha səkitaha? ²⁶ ††Ia nəpin nəha fwe kupwən reri Kumwesən riməkiukiua ia tiprənə, mətə təkwtəkwuni nəha in rəgkiari m kitaha mini mə, "Nəpin riti mwi nəha ikin, iou takikiukiua mwi ia tiprənə. Ia nəpin nəha ripko mə tiprənə əpa trikiukiua, neiai mwi trikiukiua." ²⁷ Nəgkiariien nəha Kumwesən riməni mə, "Nəpin riti mwi," nipwran i mə in trikiukiua ia narimnari me ia tiprənə i səməme in rino mə truvehi raka irəha. Mətə narimnari me səməme həpwəh nikiukiuien irəha tuharə rerin.

²⁸ Ro pen pwəh səni tanak ti Kumwesən. Nari riti riwən ko rikikiukiua ia nitətə sə in ramərimənu irə. Nənə in ruvəuvei pehe raka nitətə nəha m kitaha. Ramasan mə tsəfwaki min ia noien sə rerin ragien tukwe ia nisaiien mine nehekieren, ²⁹ ††ti nəri nə mə "Kumwesən səkitaha rəmwhen ia napw asori riti sə ramahi əmwesi narimnari me pam."

Nəvəhagien sampam

13 ††Nokeikeiien i hiamokeikei piəvtaha me irə pwəh ramo a iamınhi irə. ² †Tihəpwəh nenouenouien mə tihətoni amasan ti iəpwispwis me səməme haməuvehe imwəmiaha. Nərmama nepwin fwe kupwən həno noien nəha, mhəuvehi puvnimwə nagelo me nepwin ia nəkwai nimwə me səvənraha, mətə həreirei anan mə irəha nagelo me. ³ ††Rerimiahaha tramrhi nərmama səməme hamarə ia kalapus rəmwhen mə kimiaha mwi hiamarə ia kalapus kimiaha minraha. Rerimiahaha tramrhi nərmama səməme nərmama əpə me hamo irəha həregi rərəha anan ia nipwranraha.

Rerimiahaha tramrhi irəha ti nəri nə mə kimiaha mwi hi-amregi rərəha ia nipwramiahaha rəmwhen ia nirəha.

⁴ ††Pwəh nərmama pam həsiai narəien səvəi pran mine iərman səməmi krouarə pəri. Iərman mine pran səməmi krauarə pəri irau trousiai napri pəriien səvənrau ia nəpin me. Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə Kumwesən trərpwin noien ərəha səvəi nərmama mine nipran səməme kamhəiri əpnəpen irəha me uə səməme kamhakres irəha me. ⁵ ††Tihamarə mhəpwəh nokeikei pikien mane. Rerimiahaha traməkeikei magien a ti narimnari me nəha hiaməuvehi rəmwhen ti nəri nə mə Kumwesən ruvəni raka mə,

"Ko iəpkəpwəh mhə ik, məpwəh nap rakaien ia niram nəpin riti."

⁶ ††Ro iamınhi irə kitaha səukurən niniien nəgkiariien i, mhəpwəh nəmkiamkiien mə,

"Iərimənu in iasitu səiou, ro pen iou iəpkəpwəh nehekieren.

Nəfe iərmama rukurən noien miou?"

⁷ ††Rerimiahaha tramrhi nəmə asori me səkimiaha səməme haməkupwən mhahatən kimiaha ia nəgkiariien səvəi Kumwesən. Hətərig ro mə hənəfarə irə mhestə hemhə. Hətərig irə nənə mhəuvnhi nahatətəien səvənraha. ⁸ ††Iesu Kristo in ramo a iamınhi irə mine ia nərineiv, ipwet, nənə tramarə a iamınhi irə mine ia nuk nuk me mipko mə sampam.

⁹ ††Tihəpwəh nəsenien nahatənen vi me səpəmsəpə həvi raka kimiaha ia suatuk atukwatukw. Iakani iamınha irə ti nəri nə mə ramasan mə reri iərmama fwe imwə namasanien sə Kumwesən rauvei pehe auər a trasitu irə mo ruvehe miskai. Rərəha mə truvehe miskai ia natuakəmien me səvəi nəveginien. Natuakəmien me nəha həreirei nasituien ia nərmama səməme kamhesi pen. ¹⁰ Nifatə səkitaha rarə. Mətə pris me səməme kamho wok səvənraha fwe imwə ia nimwə tapolen, kipkəseni mə irəha mə tuhani nəveginien riti ia nifatə nəha səkitaha.

¹¹ ††Ia noien səvəi pris asori anan səvəi nəkur Isrel, nəpin rousi əpune raka nərimiru, nənə muvehi niten, muvniwə fwe kwopun ikinan anan, nənə muvei pen m Kumwesən ti naukas rakaien noien ərəha səvəi nərmama. Mətə kurirə irə həuvehi raka nipwrai nərimiru nəha mhəuvehi mhəuvani əmwesi fwe iruə kwopun nərmama həpkarə mə ikin. ¹² ††Ia noien a mwi nəha, Iesu riməregi nəmisəien ia taon fwe iruə, mə ia niten atukwatukw in trəpərhi nərmama me səvənhi, mo irəha nəkur ikinan me. ¹³ ††Ro iamınhi irə pwəh kitaha səuvən mhətoni in ia kwopun nəha fwe iruə, mhəregi rərəha kitaha min ia noien i nərmama həno auris in. ¹⁴ ††Kimiaha hiəukurən. Ia təkure tiprənə i taon atukwatukw riti səkitaha riwən sə tramarə rerin. Mətə kitaha samətui ia taon səkitaha sə tripkuvehe.

¹⁵ ††Ro iamınhi irə ia nəpin me pam pwəh kitaha saməni irapw nəghi Iesu mə in Iərimənu səkitaha.

† 12:22 Kal 4:26, Rev 5:11 †† 12:23 Luk 10:20 † 12:24 Hip 8:6, 10:22, 1Tes 1:2, Jen 4:10 †† 12:25 Hip 2:1-3, Hip 10:26-29 †† 12:26 Eks 19:18, Sam 68:8, Hag 2:6 ††† 12:29 Dut 4:24, 9:3, Aes 33:14 †††† 13:1 Jon 13:34 § 13:2 Rom 12:13, 1Tes 4:9, Jen 18:1-8, Jen 19:1-3 §† 13:3 Mat 25:36, Hip 10:34

§†† 13:4 Kal 5:19,21, Efes 5:5 §† 13:5 1Tim 6:8, Jos 1:5 §†† 13:6 Sam 27:3, 146:5 §† 13:7 1Kor 4:16, Hip 6:12 §† 13:8 Efes 4:14 §†† 13:9 Rom 14:17 §††† 13:11 Lev 16:27 §††† 13:12 Mat 21:39, Jon 19:17 18 13:13 Hip 11:26, 12:2 19 13:14 Hip 11:10,16, Hip 12:22 20 13:15 2Kron 29:31, Sam 50:14,23, Hos 14:2

Noien naha rəmwhen ia nīmwək mwəki nari kauvani ia təkure nifatə nipekin rapein amasan kauvei pen m Kumwesən ti nəgnəginiiien in. ¹⁶ †Tihəpwəh nenouenouiien mə tiho noien amasan, nənə mhəriari səkimiaha me narimnari. Noien naha mwi rəmwhen ia nīmwəkmwəki nari kauvani ia təkure nifatə nipekin rapein amasan kauvei pen m Kumwesən rerin ramagien tukwe. ¹⁷ †Tihaməkeikei mho nəkwai nəmə asori me səkimiaha nənə mhəsiāi irəha. Irəha naha hamətui amasan ti nimiruien səkimiaha mhəpwəh napwisien, ti nəri nə mə irəha tuhaməkeikei mhəni irapw ti Kumwesən mə haməuwehi wok naha mhəfo irə. Tihaməkeikei mho rerinraha ragien ti wok naha. Trini minuə hiəpwəh noien rerinraha ragien ti wok naha, noien naha ko rīpkasitu anan mhə ia kimiaha. ¹⁸ †Tihaməkeikei mhəfwaki tukumaha. Kimaha iahəukurən amasan mə noien səkimaha ratukwatukwa, nənə iahokeikei anan mə tahamo a noien amasan ia nərin me. ¹⁹ Iou iakoikei anan mə tihaməkeikei mhəres Kumwesən mə iou takrərig pehe akwauakw a tukumiaha.

† 13:16 Fil 4:18 †† 13:17 Esik 3:17, 1Tes 5:12 ‡ 13:18 Wok Me 24:16, 2Kor 1:12

²⁰ Kumwesən in nukune nəmərinuien. In rino Iərimənu səkītaha Iesu Kristo rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Iesu in iəmə asori sə ramətui amasan ti sipsip me səvənhi. Niten kinərihi tərini əknekīn nəgkiariien irə, nəgkiariien i tramarə rerin. ²¹ Təkwtəkwuni iakaməfwaki m Kumwesən mə truvei pehe narimnari amasan me pam m kimiaha səməme tuho kimiaha hiəmwhen ti noien nəkwān. Iakaməres in mə ia nasituien səvəi Iesu Kristo in tramo wok ia reritaha mamō nəfe noien ramasan ia nənimen. Pwəh nəgnəginiiien ramevən ti Iesu ia nuk nuk me. Ouəh pwəh ro iamīnhi.

²² Piak me, iakaməres kimiaha mə tihəpwəh nəpou akwauakwien ti niregiien nəgkiariien səiou iakamərpwi əknekīn kimiaha irə, nəkukuə i iakimərai m kimiaha rəpwəh nəpwəmwisien.

²³ Iakoikei mə tihəukurən mə piəvtaha naha Timoti, irəha hənəseni raka in rier ia kalapus. Trini minuə in truvehe akwauakw nənə kimrau min tarouvehe.

²⁴ Kimiaha tihəni tukwini ramasan səkimaha revən ti nəmə asori me pam səkimiaha mine nərmama me pam səvəi Kumwesən nə imwəmiaha. Piəvtaha me ia tənə Itali haməni ramasan tukumiaha.

²⁵ Pwəh namasanien tramarə tukumiaha pam.

James

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Ia nuk 48 James rıməkupwən mırari nəkukuə i ia nəkukuə me pam ia Niutestamen. James in piəvi Iesu. In iəmə asori riti ia nəmə asori me səvəi nakalasia me fwe Jerusalem. Nəkukuə səvənhi revən ti nakalasia me pam rıpkəvən mhə ti nousəsımwinien səvənraha kuation. James rımərai nəkukuə i mə trahatən nakalasia me ia noien səvəi nərmama səməmə kamhahatətə ia Kristo. In rini mə trini minuə nahatətəien səvəi iərmama riti ro nıphərienien, tukətoni ia noien səvənhi. James ramahatən nərmama ia narimnari me mını mə niemaha trəpwəh nəpiien irəha. Irəha tuhəpwəh nını ərhəien irəha me. Irəha tuho rəmnəmwhen a ia nırəha me. Irəha tuhətui amasan ti nəfe nəramınraha rani. Irəha tuhəpwəh nəfiəutəien irəha. Irəha tuho nətərigien səvənraha rəpwəmwis nənə mhəfwaki.

Nægkiariien sə rakupwən

1 †Iou James. Iou iərmama riti sə iakamo tukwini nari m Kumwesən mine Iesu Kristo Iərimənu səki-taha. Iakamərhi pehe nəkukuə i rauvehe tukumiaha kwənəkwus twelef səvəi nəkur Isrel hiamarə kirkiri ia tənəmtənə me. Iakani ramasan tukumiaha.

Nahatətəien mine nukurənie

2 †Piak me, narimnari me səpəmsəpə tuhəuvehe mho nəmisəien m kimiaha. Nəpin tihətoni, rerimiaha traməkeikei magien. **3** †Kimiaha hiəuvəukurən raka mə nəpin nəmisəien ruvehe mə tro mətə sas ia nahatətəien səkimiaha, noien nəha tro hiəuvehe mhəskai mwi ti nərer əknekien ia nahatətəien səkimiaha. **4** Nənə kimiaha tihaməkeikei mhərer əknekin ia nahatətəien səkimiaha ia nəpin me mheste pen nəpin sə tihəuvehe mhatukwatukw mhəmwhen, nari riti mwi ko rıpkiwən təni mhə kimiaha. **5** †Trini minuə kimiaha riti nukurənie səvənhi rəpwəh nəmwhenien, ramasan mə in trəres Kumwesən sə rauvei pen auər a narimnari me m nərmama me pam mıpkətə ərhə mhə irəha. Nənə Kumwesən trasitu irə, mo nukurənie səvənhi ruvehe məpwəmwis mwi. **6** †Mətə nəpin iərmama nəha trəres i, in traməkeikei mahatətə ia Kumwesən, məpwəh nəmkiəmkiien, ti nəri nə mə iərmama sə raməmkiəmki nari rəmwhen ia peiau ia təsi nımətəgi raməpwı raməsəsau əpnəpen. **7** Iərmama iamınhi ko rəpwəh nətəien mə truvehi nari riti ruku pen ti Iərimənu, **8** ti nəri nə mə nətərigien səvənhi ro kəru ko rıpkərer mhə ia nari kuation ia noien me sə in ramo.

Iərmama auər a mine iərmama sə nautə səvənhi rasori

9 †Trini minuə piəvtaha riti nautə səvənhi riwən, ramasan mə rerin tragien nəpin Kumwesən truvehi utə in. **10** †Rəmwhen a mwi trini minuə piəvtaha riti nautə səvənhi rasori, ramasan mə rerin tragien nəpin Kumwesən truvehi irəpw in. Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə iərmama nautə səvənhi rasori traukei məmwhen ia tihi nurhi. **11** Nəpin meri rutə məpnəpan rıpk mənhi nurhi, nurhi trımhiə, tihin traukei məsas, nəmasanien səvənhi triwən. Ia noien nəha rəmwhen a mwi iərmama nautə səvənhi rasori. Nəpin raməvən mamowok səvənhi, in tremhə, nautə səvənhi triwən.

Kumwesən ko rıpkə mhə iərmama rımwei ia nərhəien

12 †Nəpin nəmisəien truvehe mə tro mətə sas ia nahatətəien səvəi iərmama riti, trini minuə iərmama nəha ramərer əknekin ia nahatətəien səvənhi, rerin tragien. Nəpin nəmisəien nəha traraka irə, Kumwesən truvei pen nimiruien rerin min rəmwhen kəfəfau pen kəfəfau səvəi nisaiien m iərmama riti. In rino raka promes mə truvei pen nimiruien rerin nəha m nərmama me səməmə hokeikei in. **13** Trini minuə iərmama riti rıregi noien ərhə ravi nətərigien səvənhi, iərmama nəha trəpwəh niniien mə, "Kumwesən rərhi pehe nəri i, mavi nətərigien səiou irə mə takimwei." In trəpwəh niniien nəgkiariien nəha ti nəri nə mə noien ərhə ko rıpkivi mhə nətərigien səvəi Kumwesən, nənə rıpkə mhə noien səvəi Kumwesən mə trivi nətərigien səvəi iərmama irə. **14** †Mətə iərmama trıregi noien ərhə ravi nətərigien səvənhi nəpin rerin atukw ramrhi noien

† 1:1 Kal 1:19, Wok Me 15:23, 1Tes 1:1 †† 1:2 Rom 5:3-5 †
1:3 1Tes 1:7 †† 1:5 Prov 2:3-6 †† 1:6 Mak 11:24

††† 1:9 Jem 2:5 ††† 1:10 Aes 40:6-7, 1Pit 1:24 § 1:12 2Tim
4:8 §† 1:14 Rom 7:7-10

ərəha sə in rokeikei mə tro. In nə ravi nətərigien səvənhi mamiri raka in. ¹⁵ Nəp̄in iərmama rerin r̄inamrhi noien ərəha sə in rokeikei pik mə tro, noien ərəha nəha truvi nətərigien səvənhi mo in r̄imwei. Nənə noien ərəha truvehe masori ia n̄im̄iruien səvənhi mukuə kwənkwan nə iərmama nəha tremhə. ¹⁶ Piak keikei me. Kimiaha tihəpwəh nəsēnien iərmama riti reikuə ia kimiaha. ¹⁷ †Narimnari me pam sēməme hamasan mhatukwatukw kauvei pehe m kitaha kamhəuku pen fwe ia neiai. Kumwesən ramərhi irapw pehe narimnari me nəha. In r̄ino meri, m̄ine mək̄wə, m̄ine kəməhau me ia n̄imagouagou. Noien səvənhi ko rəpwəh nərariien, uə in ko rəpwəh nərariien muvei pehe təkutan m kitaha, məpwəh kitaha samarə ia n̄əpitəvien. ¹⁸ ††††† n̄əri nə mə Kumwesən rokeikei in rərhi pehe n̄əgk̄ariien sə ro n̄ipərhiēnien. N̄əgk̄ariien nəha ro kitaha səuvehe mhəno n̄əkwər̄hakwər̄ha me səvənhi. Kumwesən ro iam̄inhi irə mə ia narimnari me pam in r̄ino kitaha tsəmwhen ia kwənkwaī nei me sə vi tukukupwən kesi.

Kimiaha tihaməkeikei mhətərig ia n̄əgk̄ariien səvəi Kumwesən mho nəfe rani.

¹⁹ Piak keikei me, rerimiaha tramrhi n̄əgk̄ariien i. Nəp̄in kimiaha hiaməgk̄ari, tihaməkeikei mhətərig amasan, mhəpwəh n̄əgk̄ari akwauakwien. Kimiaha tihəpwəh nəsēnien niemaha rəpi akwauakw kimiaha, ²⁰ †† n̄əri nə mə niemaha səvəi iərmama ko r̄ipkukuə pehe mhə nukwan sə ratukwatukw rəmwhen Kumwesən rokeikei. ²¹ †† Kimiaha tihaməkeikei mhərarki raka noien me pam sēməme h̄əmkemik m̄ine noien ərəha me nəha h̄əpik ia n̄im̄iruien s̄əkimiaha. Tihei-waiu mhətərig amasan t̄i n̄əgk̄ariien nəha k̄inəpwei rəmwhen ia nuni nari ia rerimiaha. N̄əgk̄ariien nəha rukurən nuvehim̄iruien kimiaha. ²² †† Mətə tihaməkeikei mho nəfe n̄əgk̄ariien nəha rani. Tr̄ini m̄inua kimiaha hiamətərig a irə, hiameikuə atukw a ia kimiaha. ²³ Tr̄ini m̄inua iərmama riti ramətərig a ia n̄əgk̄ariien səvəi Kumwesən, mətə rəpwəh noien nəfe rani, in rəmwhen ia iərmama sə ramətə n̄ənimen ia klas. ²⁴ Nənə nəp̄in rətə raka n̄ənimen, məpwəh mevən, təkwtək̄wuni a mwi renouenou mə n̄ənimen r̄inəfo irə. ²⁵ †† Mətə iərmama sə ramət̄i pen ia loa atukwatukw nəha sə rameivinari ia n̄ərmama, nənə ramət̄i pen mamətə ia nəp̄in me, m̄ipko mhə in iərmama sə ramətərig a nənə menouenou i, mətə in ramo nəfe loa nəha rani, iərmama sə ramo iam̄inhi Kumwesən trək̄wein amasan irə ia nəfe wok səvənhi ramo. ²⁶ ††† Tr̄ini m̄inua iərmama riti rerin ramrhi mə in iərmama səvəi n̄əfwak̄iien, mətə r̄ipkətə amasan mhə t̄i nəfe n̄əram̄in ram̄ini, in rameikuə atukw a irə. Nəfe nari in ramo mamsiai Kumwesən irə ramo auər a. ²⁷ Kumwesən in Tata s̄əkitaha. Noien i n̄əkur əfwak̄i me tuho mhəsiai in irə sə ratukwatukw məmher ia n̄ənimen, in i irəha tuhaməkeikei mhasitu ia n̄ipran me sēməme n̄ərman

† 1:17 Mat 7:11 †† 1:18 Jon 1:13 † 1:20 Pri 7:9 †† 1:21 Kol 3:8, 1Tes 2:1 †† 1:22 Mat 7:26, Rom 2:13 ††† 1:25 Rom 8:2, Jem 2:12, Jon 13:17 ††† 1:26 Sam 34:13, Sam 141:3

me səvənraha hemhə mhəpwəh irəha, mhasitu ia n̄əkwər̄hakwər̄ha kemhə t̄əni irəha, nənə mhət̄ui amasan mwi t̄i n̄im̄iruien səvənraha mə noien ərəha me səvəi t̄iprənə i tuhəpwəh noien irəha h̄əuvehe mh̄əmkemik.

Kimiaha tiho rəm̄nəmwhen a ia kimiaha me

² † Piak me, kimiaha hiənahatətə raka ia Iərimənu asori s̄əkitaha Iesu Kristo. Ro pen kimiaha tihəp̄kopəiti mhə ia kimiaha me, mətə tiho rəm̄nəmwhen a. ² Tr̄ini m̄inua kimiaha hiouəs̄im̄win kimiaha me, nənə iəmə k̄əru krouuvm̄wə pehe, riti t̄inari səvənhi ramasan, ruvei pen rig kino ia kol, riti nautə səvənhi riwən, t̄inari səvənhi rəp̄əruəp̄əruə, kimiaha tihaməkeikei mho rəm̄nəmwhen a ia nirau. ³ Rərəha mə hiəsiai iəmə t̄inari səvənhi ramasan, mhəni pen tukwe in mə, “Uvehe, mək̄ure i ia kwopun amasan ikin,” mhəni ərəha iəmə i nautə səvənhi riwən mə, “Ərer pen fwe,” uə “Əkurei irapw ia nisuk.” ⁴ Nəp̄in kimiaha hi-amo noien me iam̄inhi, hiətoni mə kimiaha nepw̄in hi-asori mhəpi raka kimiaha nepw̄in. Nənə hiamək̄iri n̄ərmama ia nətərigien ərəha s̄əkimiaha. ⁵ †† Piak keikei me, hətərig ro. Kumwesən ruvər̄fi raka n̄ərmama nautə səvənraha riwən ia tək̄ure t̄iprənə i mə nahatətəien səvənraha triskai. In ruvər̄fi raka mwi irəha mə tuhəuvm̄wə pen ia nitətə sə in ramər̄imənu irə. Nitətə nəha Kumwesən r̄iməni mə n̄ərmama sēməme hokeikei in tuhəuvm̄wə pen irə. ⁶ Mətə kimiaha hi-amətə ərəha a n̄ərmama me nəha nautə səvənraha riwən. Mətə nisimə nəha kamho n̄əmisəien m kimiaha? Nisimə nəha kamhəvi irapw kimiaha ia kwopun kamək̄iri n̄əgk̄ariien ikin? Kwa n̄ərmama me nəha nautə səvənraha rasori kamho iam̄inhi irə. ⁷ Irəha nəha kamhəni ərəha nahag asori səvəi Iesu, nəhag sə Kumwesən r̄inək̄wein kimiaha irə. ⁸ †† Mətə loa asori səvəi Iərimənu s̄əkitaha raməmak ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Tikaməkeikei mokeikei piam rəmwhen ikokeikei atukw ik.” Tr̄ini m̄inua kimiaha hiamesi pen p̄ərhien n̄əgk̄ariien nəha, hiamo noien amasan. ⁹ †† Mətə tr̄ini m̄inua hiamopəiti ia n̄ərmama nepw̄in, hi-amo noien ərəha, nənə loa nəha tro pui kimiaha, m̄ini mə kimiaha n̄ərmama sə hiamər̄ui Loa. ¹⁰ †† Tr̄ini m̄inua iərmama riti ramarkut mə tresi pen pam nəfe Loa səvəi Kumwesən rani, mətə rapət̄i ia n̄əgk̄ariien kuatia a, rəmwhen mə in r̄inər̄ui n̄əgk̄ariien me pam ia Loa nəha. ¹¹ †† Kumwesən nəha sə r̄iməni mə, “Tikəpwəh nakresien pran səvəi iərməpə,” Kumwesən nəha in nəha r̄iməni mwi mə, “Tikəpwəh nousi əp̄uneien iərmama.” Tr̄ini m̄inua ikəpwəh nakresien pran səvəi iərməpə, mətə ikamousi əp̄une iərmama, ik iərmama ikamər̄ui ihi Loa səvəi Kumwesən. ¹² †† N̄əgk̄ariien me s̄əkimiaha m̄ine noien me s̄əkimiaha tuhaməkeikei mhəsi pen loa sə rameivinari ia kimiaha. Kimiaha tihaməkeikei mho iam̄inhi irə t̄i n̄əri nə mə Kumwesən trək̄iri kimiaha ia loa nəha. ¹³ †† Tr̄ini m̄inua iərmama ri-

§ 2:1 Wok Me 10:34, Jem 2:9 †† 2:5 1Kor 1:26-28 ††† 2:8 Mat 19:19, Kal 5:14 †† 2:9 Dut 1:17 ††† 2:10 Mat 5:19 †† 2:11 Eks 20:13-14, Rom 13:9 †† 2:12 Kal 6:2, Jem 1:25, 1Tes 2:16 ††† 2:13 Mat 5:7, Mat 18:32-35

ti rəpwəh napiien nərmama nəpin raməkiri irəha ti noien me səvənraha, Kumwesən trəpwəh napiien in nəpin trəkiri in ti noien me səvənhi. Napiien ti iərmama ramasan məpi raka nəkiriien in ti noien me səvənhi.

Nahatətəien sə ripko mhə nari riti ro nəri auər a i

¹⁴ †Piak me, trəfo masitu ia iərmama riti trīni minuə rani mə ramahatətə ia Iesu Kristo mətə in ripko mhə nari riti, ko nahatətəien sə ro iamīnhi irə ruvehimiru in? Rekəm! ¹⁵ ††Trīni minuə piəvtaha riti uə kitirimətaha riti ramarə ərəha tīnari səvənhi riwən nəveginien sənəni rəpwəh nəmwhenien, ¹⁶ tihaməkeikei mhəuvei pen tīnari uə nəveginien min. Trīni minuə hiəpwəh nuvehi penien nari riti min, mhəni pen a tukwe in mə, “Evan ia nəmərīnuien, məpwəh nəkwieien, mənī amasan nari,” nəgkiariien nəha trəfasitu irə? Ro nəri auər a i. ¹⁷ ††Ia noien nəha rəmwhen a mwi nahatətəien əpa trīni minuə ripko mhə nari riti remhə. ¹⁸ ††Mətə iərmama riti trəgkiari iamīnhi irə mīni mə, “Ik səim nə nahatətəien, mətə iou səiou nə noien me.” Itə. Ko iko ro iakətoni nahatətəien səim mətə ipko mhə nari riti? Rəknekin. Mətə iou iakukurən noien ikətoni ia noien me səiou mə iakamahatətə pərhiēn. ¹⁹ ††Ik ikani nīpərhiēnien ia Kumwesən mə in kuatia a. Ramasan. Nəremhə me irəha mwi kamhəni nīpərhiēnien irə, nənə kamhəhekir mamhətəmniwīn. ²⁰ Ik iərmama ikreirei nari. Nahatətəien sə ripko mhə nari riti ro nəri auər a i. Ikokeikei mə tako ikətoni mə nəri nəha ro nīpərhiēnien i? ²¹ ††Rerim trīrhi ro kaha kupwən səkitaha Epraham. In ratukwatukw ia nəmri Kumwesən ia noien me səvənhi uə rekəm? Ouəh, Kumwesən rīmāni mə in ratukwatukw ia nənimen nəpin rīnaməmrutə tīni, Aesak, ia təkure nīfatə. ²² ††Ikətoni mə nahatətəien səvəi Epraham mīne noien me səvənhi krauo nari kuatia. Noien me səvənhi hənə nahatətəien səvənhi ruvehe matukwatukw məmwhen. ²³ †Nənə nəgkiariien i səvəi Nəkukuə Ikinan ruvehe mukuə. Rīni mə, “Epraham rīni nīpərhiēnien ia Kumwesən. Nənə ti nəri nə mə in rahatətə iamīnhi, Kumwesən rətə in mə in ratukwatukw ia nənimen.” Kurirə irə kəkwein Epraham mə in riti nə Kumwesən. ²⁴ Ro iamīnhi irə hiamətoni mə iərmama in ratukwatukw ia nəmri Kumwesən ia noien me, ripko mhə ia nahatətəien əpa.

²⁵ †Rəmwhen a mwi rerimīaha trīrhi ro prən nəha Rehap, pran səvəi suatuk. In ratukwatukw ia nəmri Kumwesən ia noien me səvənhi uə rekəm? Ouəh, Kumwesən rīmāni mə in ratukwatukw ia nənimen nəpin prən nəha rīnəsevər ia nīmwə səvənhi ti iəmə kəru sə kinərhi pen irau krouevən rouətə afafa Jeriko. Nənə kurirə irə rərhi pen irau krauesi pen suatuk əpə iti rauevən. ²⁶ ††Nīpwrai iərmama neiahagian riwən irə ruvamhə. Ia noien nəha rəmwhen a mwi nahatətəien əpa sə ripko mhə nari riti remhə.

Ik tikətui amasan ti nəfe nəramim rani

3 ††Piak me, rərəha mə kimīaha hiəpik hiəuvehe mho nahatən me ia kimīaha. Kimīaha hiəukurən mə nəpin Kumwesən trəkiri kimaha nahatən me tro riskai mwi m kimaha məpi raka nərmama me nepwīn. ² Nəpin rīpik kitaha pam samapəti, mətə iərmama sə rəpwəh nəfwəkourien ia nəgkiariien səvənhi in iəmə atukwatukw pərhiēn. Iərmama sə raməkoui amasan nəramim rīməru tukwe in ti nəkouien mwi nīpwran me pam. ³ Kitaha saməuvei pen fraetel ia nəkwai hos me mə tuho nəkwataha. Ia noien nəha saməkoui nīpwrai hos me pam. ⁴ Hətə ro mwi nitətə me. Nīpwranraha rāsori. Nīmətagi asori me kamhəpwi irapw irəha. Mətə nəri sə raməkəkini irəha irə rouihi a. Kamhəuvən ia kwopun pəku iəmə sə raməkəkini nitətə rokeikei. ⁵ Ia noien nəha rəmwhen a mwi nəramitaha rouihi ia nīpwrataha, mətə raməfiutə pik nari. Rerimīaha tramrhi nəri. Nukumhəev ouihi rukurən nurkwumenien napw asori sə ramahi əmwesi nei mhīə me rīpik. ⁶ ††Nənə nəramitaha rəmwhen ia napw. Rərəha anan ia nīpwrataha me pam, mamə nīpwrataha me pam ruvehe məmkemik. Kwopun napw asori rauək ikin ramhiai pehe napw ia nəramitaha. Nənə nəramitaha ramhiai pen napw ia nīmīruien pam səkitaha. ⁷ Nəri əprīmīn me pam həkurən nuveheien mhəmweimwei. Nərmama me hənə raka noien nəha ia nīrəha me pam, menu me, uə snek me, uə nəmu me. ⁸ †Mətə iərmama riti riwən ko ro nəramim ruvehe mīmweimwei. Nərami iərmama nəri ərəha riti ko rīpkapwis mhə. Rukuər ia nəri akonə sə ramousi əpune iərmama. ⁹ ††Ia nəramitaha saməgnəgini Kumwesən Tata səkitaha. †† Nənə ia nəramitaha mwi saməkwein ərəha ia nərmama Kumwesən rīno irəha həmwhen irə. ¹⁰ Nəkwataha kuatia, krouəgnəgini Kumwesən irə, nənə krouarə rouəkwein ərəha mwi ia nərmama. Piak me, noien me nəha mə trīpko mhə iamīnhi. ¹¹ Rəfo, ia nəmri nui kuatia ko nui mīne təsi irau pəri krouapour? ¹² Rəfo, piak me, ko niemis rukuə nukwai olif, uə nei nəha krep rukuə nukwai niemis? Rekəm! Rəmwhen mwi kwopun kakwəhi təsi ikin ko kīpkukwəhi mhə mwi nui ikin.

Nukurənien sə ruku pen ia neiai

¹³ Sin ia kimīaha rukurən nari, uə nukurənien səvənhi rəpwəmwis? Iərmama nəha traməkeikei mo noien amasan, məpwəh nəfiutəien in. Noien nəha trahatən pen mə in rukurən pərhiēn nari. ¹⁴ Mətə trīni minuə rerimīaha ramrhi ərəha kimīaha me uə hiamətərig atukw a ia kimīaha me mə tihəfo mhətə mhəpi raka nərmama nepwīn, kimīaha tihəpwəh nəfiutəien ia kimīaha me mə hiəukurən nari, ti nəri nə mə ia noien nəha hiameikuə a mhəpwəh nīnīen nīpərhiēnien. ¹⁵ ††Iərmama sə ramo noien nəha rīpkuvehi mhə nukurənien sə ruku pen ia neiai, mətə in ruvehi

† 2:14 Mat 7:21 †† 2:15 1Jon 3:17 † 2:17 Jem 2:20,26 ††
2:18 Kal 5:6 †† 2:19 Mat 8:29 ††† 2:21 Jen 22:9-12 ††† 2:22
Hip 11:17-18 † 2:23 Rom 4:3,9,22, 2Kron 20:7, Aes 41:8 †† 2:25
Hip 11:31 ††† 2:26 Jem 2:17

† 3:1 Luk 12:47 ††† 3:6 Mat 12:36-37, Mat 15:11,18-19 ††
3:8 Rom 3:13 †† 3:9 1Kor 11:7 ††† Nəgkiariien səvəi nəkur Kris
kupwən rīni iamīnhi irə minuə ‘Iərimənu Tata səkitaha.’ ††† 3:15
Jem 1:5,17

nukurānien sē ruku pen ia tīprānē i. Nānimwīn Ikinan rīpkuvei pen mhā nukurānien nēha min, mētā ruku pen ia nāremhā me. ¹⁶ Nāpīn nārmama rerīnraha ramrhi ērāha irāha me uē irāha kamhētārig atukw a ia nīrāha mā tuhāfo mhūtā mhāpi raka nārmama nepwīn, ia kwopun kamharā ikīn tihētōni kamho pripri ia narimnari me, mamho mwi noien ērāha me pam. ¹⁷ Mētā iārmama sē ruvehi nukurānien nēha ruku pen ia neiai noien sāvānhi ropē. Nāri sē rakupwān nētārigien sāvānhi rāmher. In iārmama sē ramāmri nāmārinuīen. Noien sāvānhi ramasan mēpou. In ram-siai nētārigien sāvāi nārmama me sāvāmsāvā. In ramapi pik tī nārmama. Nukurānien sāvāi iārmama nēha rukuē nukwan rīpik sē ramasan ia nīmīruīen sāvānhi. In ramo rāmānwhēn ia nārmama me pam, mēpwāh neikuāien. ¹⁸ †Nāpīn nārmama sāmāme kamhāmri nāmārinuīen kamharā ia nāmārinuīen rāmwhēn mā kamhāpwei nuni nari riti. Nuni nari nēha trutē mukuē kwānkwan nē narāien sē ratukwatukw.

Iārmama sē rokeikei pik noien sāvāi tīprānē i

4 ††Nāfe nēha nukune naruagānien me mīne nukune nāvīsāien me sākīmīaha? Rosi in i uē rekām? Ia rerīmīaha kīmīaha hiokeikei pik mā tihēregi ramasan ia narimnari me pam, nānē noien nēha ramo kīmīaha hiamāvisā ia nāpīn me. ² Hiokeikei nari riti, mētā rāknekīn tī nuvehīien, ro pen hīousi āpune iārmama tukwe. Rerīmīaha rakres nari riti sāvāi iārmāpā, mētā rāknekīn tī nuvehīien, ro pen hīāvisā, mamharuagān tukwe. Kīmīaha hīāpwāh nuvehīien nāfe hiokeikei, tī nāri nē mā hīāpkāres pen mhā Kumwesān i. ³ Trīni mīnuā kīmīaha hīāres pen i, hīāpwāh nuvehīien, tī nāri nē mā hīāmāres, mētā nētārigien sākīmīaha rīpkatukwatukw mhā. Narimnari me nēha hīāmāres pen Kumwesān mā truvei pehe m kīmīaha, hiokeikei mā tihāuvehi nānē mhāuvehi nāmri nari sē nētārigien ērāha sākīmīaha rokeikei. ⁴ †Kīmīaha hīāmwhēn prān i sē ramāpwāh sāvānhi iārmān mamesi pen iārmān āpā. Rāfo? Rosi kīmīaha hīāreirei mā iārmama sē rokeikei pik noien me sāvāi tīprānē i truvehe iārmama sē ramāmwāki Kumwesān? Ro iamīnhi irā trīni mīnuā iārmama riti ia kīmīaha rīnuā trokeikei pik noien me sāvāi tīprānē i in trāmwāki Kumwesān. ⁵ ††Rāfo? Rosi kīmīaha hīāreirei nāgkiariien i ramāmāk ia Nākukuē Ikinan? Rani mā,

“Nānimwīn nēha Kumwesān rīnāmri ramāmāk ia rēri-taha rokeikei pik mā kitaha sāvāi Kumwesān āpā.”
Nānē nāgkiariien nēha rīpko mhā nāri auēr a i. ⁶ ††Mētā Kumwesān ramāriari pehe namasānien m kitaha rasori pik. Ro pen Nākukuē Ikinan rani mā,
“Kumwesān rerīn rīpkāgien mhā tī nārmama sāmāme kamhāfiūtē ia nīrāha,
mētā ramāriari pen namasānien sāvānhi m nārmama sāmāme kamhāuvehi irapw irāha.”

† 3:18 Mat 5:9, Aes 32:17, Hip 12:11 †† 4:1 Rom 7:23 † 4:4 Rom 8:7, 1Jon 2:15 †† 4:5 Eks 20:3,5 †† 4:6 1Tes 5:5

⁷ ††Ro iamīnhi irā kīmīaha tihāmākeikei mheiwaiu, mharā tēgin Kumwesān, mhāni rekām tī Setan, nānē in trāpwāh kīmīaha map. ⁸ ††Kīmīaha tihāuvehe ipaka tī Kumwesān, nānē in truvehe ipaka tukumīaha. Kīmīaha nākūr ērāha me tihāmākeikei mhārkwerīg. Kīmīaha nētārigien sākīmīaha ro kārū tihāmākeikei mho rerīmīaha rāmher. ⁹ Ramasan mā tihēregi rārāha, mhasāk, mhākwein āpwāmwis. Pwāh narīsien sākīmīaha ruvehe mo nasākien irā. Pwāh nagienien sākīmīaha ruvehe mo nāpouien irā. ¹⁰ †Kīmīaha tihāmākeikei mheiwaiu mhānimwi nukurhumīaha ia nāmri Kumwesān, nānē in truvehi utā kīmīaha.

Kīmīaha tihāpwāh nīni ērāhāien kīmīaha me

¹¹ Piak me, kīmīaha tihāpwāh nīni ērāhāien kīmīaha me. Iārmama sē rani ērāha piāvni uē rani piāvni mā ramo noien ērāha, iārmama nēha ramīni ērāha Loa sāvāi Kumwesān, mamīni mā Loa nēha rāpwāh nāmwhēnien. Mētā nāpīn ikani loa nēha mā rāpwāh nāmwhēnien, ikāpwāh noien nāfe Loa nēha rani, mētā ikamo ik iāmā sē ikasori ia Loa nēha. ¹² ††Iārmama kuatia in āpā rauvehi nasoriien mā trāmri Loa, mākiri noien me sāvāi nārmama, nānē mārpwīn tai noien me sāvānraha. Iārmama nēha in nēha rauvehimīru nārmama, mamouraha mwi irāha. Mētā ik sin i? Rāfo ikamākiri noien me sāvāi piām?

Ik tikētīgite ia Kumwesān ia nāfe tiko trakwakwi tīneis mīne

¹³ ††Tihētārig ia nīrak kīmīaha sāmāme hīāmāni mā, “Ipwet uē trakwakwi tsāvān ia taon i uē taon nēha, mharā nuk kuatia, mho pisnes fwe ikīn, mhāuvehi mane.” ¹⁴ ††Kīmīaha tihāfukurān nāfe trīmwei irapw trakwakwi? Nāfe nēha nīmīruīen sākīmīaha? Kīmīaha hīāmwhēn ia nīse nāpw sē ruvehe nāpīn ouīhi a nānē marā miwān mwi. ¹⁵ ††Mētā nāgkiariien sē ratukwatukw mā kīmīaha tihāni ro iamīnhi irā, “Trīni mīnuā nākwei Kumwesān pārhien, tsarā mho narimnari me i uē narimnari me nēha.” ¹⁶ Mētā ipwet mīne kīmīaha hīāmāgkiari mamhāfiūtē ia kīmīaha. Nāgkiariien sē ramāfiūtē nārmama iamīnhi rārāha. ¹⁷ ††Iārmama sē rukurān nāfe noien ratukwatukw mā tro, mētā in rāpwāh noien, in ramo nārāhāien.

Nāvāhāgien rāmēvān tī nārmama nautē sāvānraha rasori

5 ††Kīmīaha nārmama nautē sākīmīaha rasori tihētārig ia nīrak. Ramasan mā kīmīaha tihāsāk mhākwein āpwāmwis tī nāmīsāien me nēha sāmāme kamhāuvehe tuheste kīmīaha. ² ††Nautē sākīmīaha ruvāmārīr. Uvnā me hānani raka tīnari me sākīmīaha. ³ Kol mīne silva sākīmīaha rīnopwei raka. Nōpweīien nēha sāvānraha trahātēn pen mā nīpārhiēnien kīmīa-

††† 4:7 Efes 6:12 ††† 4:8 Sek 1:3, Mal 3:7, Aes 1:16 § 4:10 Job 5:11, 1Tes 5:6 §† 4:12 Rom 2:1, 14:4 §†† 4:13 Luk 12:18-20 §† 4:14 Prov 27:1, Sam 39:5,11 §†† 4:15 Wok Me 18:21 §† 4:17 Luk 12:47 §† 5:1 Luk 6:24 §†† 5:2 Mat 6:19

ha hiäno noien ärahä, näñä trahi niþwramiaha rämwhen ia napw. Ipaka näþin sampam i, mätä kimiaha hiamoeite ihi nautä me säkimiaha. ⁴†Hätä ro! Närmama me sämämme kamhowok häno raka wok fwe ia nämhien me säkimiaha, mätä kimiaha hiäpweh näräkuien iräha. Näräkuien näha sävänraha ramasäk mani mä kimiaha hiäno noien ärahä. Iärimänu sä rauvehi niskaiien me pam ruväregi raka ia näkwäregin nasäkien sävái närmama sämämme kamhesi näveginien sä ruvämruä fwe ia nämhien me säkimiaha. ⁵††Ia tiþränä i kimiaha hiäpweh niseseien. Näfe nautä me kimiaha hiokeikei mä tihäuvehi hiamäuvehi. Hiamäkwmäni atukw a kimiaha hiamäsisí mhämwhen ia kau me sämämme ripko mhä tui kousi äpune iräha. ⁶ Kimiaha hiamäkiri nämä atukwatukw me mä tuhamäkeikei mhëmähä. Hiamousi äpune iräha, näñä häpweh näsäsägin kimiaha.

Nätärgien säkimiaha träpwehwis

⁷ †Piak me, kimiaha tihämäkeikei mho nätärgien säkimiaha räpwehwis, mamheitenhi mheste nuveheien sävái Iärimänu säkitaha. Hätoni ro iärmama sä ramämhu ramäfo mamö nätärgien sävänhi ramäpwehwis mameitenhi näveginien amasan sä rutä pehe ia tiþränä. Ko ripkesi akwauakw mhä, mätä tro nätärgien sävänhi räpwehwis meste nesän kupwän rauär näñä mäkwä me nepwin häuwehe mhäukurau näñä nesän sä ro käru irä rauär mwi. ⁸ ††Kimiaha mwi tihämäkeikei mho nätärgien säkimiaha räpwehwis miskai ti näri nä mä nuveheien sävái Iärimänu säkitaha ruväuvehe ipaka. ⁹ ††Piak me, kimiaha tihäpweh niñi ärahäien kimiaha me kamo Kumwesän räpwin noien ärahä me säkimiaha. Hätä ro! Iämä sä trärpwin noien ärahä me sävái närmama ruväuvehe ipaka. Ramärer a ia kwäruä. ¹⁰ Piak me, rerimiaha tramrhi profet me näha fwe kupwän hamägkiari ia näghi Iärimänu. Näþin kamo nämisäien minraha, ho nätärgien sävänraha räpwehwis. ¹¹ ††Ia nätäien säkitaha närmama sämämme kamhärer äknekín ia nahatätäien sävänraha ia näþin me Kumwesän ramo iräha hamagien. Kimiaha hiäväregi raka noien sävái Jop. Näþin ramarä ia nämisäien me ripík, rärer äknekín ia nahatätäien sävänhi. Näñä hiänätä raka näfe Iärimänu rino min kurirä ikin. Iärimänu rerín ramärkwäþir pik ti närmama. In ramapi ti niräha.

† 5:4 Dut 24:14-15, Mal 3:5 †† 5:5 Luk 16:25, Jer 12:3, 25:34 † 5:7 Luk 21:19, Dut 11:14, Jer 5:24, Joel 2:23 †† 5:8 Rom 13:11-12, Hip 10:25, 1Tes 4:7 †† 5:9 Mat 24:33 ††† 5:11 Eks 34:6, Sam 103:8, Sam 111:4

Kimiaha tihäpweh nakutanien ia nägkiariien me

¹² †††Mätä piak me, iränhä ia narimnari me pam, trini minuä kimiaha hiäni promes riti tihäpweh nakutanien ia nägkiariien säkimiaha mä tiho närmama hätoni kimiaha hiamäni pärhien. Tihäpweh niñien nitätä ia neiai uä tiþränä i uä nari riti mwi mä tiho noien näha. Mätä trini minuä hiäsäni nari riti, tihäni a mhäsäni mä “Ouäh.” Trini minuä hiäpkäsäni mhä nari riti, tihäni a mä “Rekam.” Mä kimiaha hiamägkiari äpnapen, Kumwesän trärpwin noien ärahä säkimiaha.

Näfwakiien sä ramo niþwran

¹³ †Räfo? Riti ia kimiaha ramämisä? Ramasan mä räfwaki. Riti ia kimiaha rerín ramagien? Ramasan mä räni niþu, mägnägini Kumwesän. ¹⁴ ††Riti ia kimiaha ramemhä? Ramasan mä räkwäin elta me sävái näfwakiien pweh iräha hätägi pen oel irä ia näghi Iärimänu mhäfwaki tukwe. ¹⁵ †††Näñä näfwakiien sävái närmama sämämme kamhahatätä ia Kumwesän truvehimiru iärmama sä ramemhä. Iärimänu tromasan iärmama näha. Trini minuä iärmama näha rino noien ärahä me, Iärimänu trenouenou noien ärahä me näha mäpweh närpwinien. ¹⁶ Ro iamínhi irä kimiaha tihäni pen tukumiaha me i noien ärahä me sämämme hiäno, näñä mhäfwaki tukumiaha me mä Kumwesän tro kimiaha hiäuwehe mhäsänin. Näþin iärmama sä ramo noien atukwatukw ramäfwaki, näfwakiien sävänhi nägsen rasori mamö niþwran. ¹⁷ †††Profet Eläeja in iärmama rämwhen a ia kitaha. Räfwaki skai mä nesän träpweh nauärien. Näñä nesän ripkauär mhä ia täñä näha nuk kahar mäkwä sikis. ¹⁸ †††Näñä kurirä ikin räfwaki mwi, näñä nesän rukrutä ia nimagouagou, kwänkwai narimnari me häutä mwi ia tiþränä.

Iärmama sä räruäi

¹⁹ †††Piak me, trini minuä kimiaha riti räpweh nägkiariien sä ro niþärhienien märuäi, näñä kimiaha riti mwi riri in miäräig, ²⁰ †††iakokeikei mä rerimiaha tramrhi näri i. Iärmama sä ramiri raka iämä ärahä ia suatuk sä ramäruäi irä miäräig, in rauvehimiru iämä ärahä näha mä träpweh nemhäien. Kumwesän trenouenou noien ärahä me häþik sävái iämä ärahä näha, mäpweh näripwinien.

††† 5:12 Mat 5:34-37 § 5:13 Kol 3:16 †† 5:14 Mak 6:13 ††† 5:15 Mak 16:18 §† 5:17 1King 17:1, Luk 4:25 §†† 5:18 1King 18:42-45 †† 5:19 Kal 6:1 §† 5:20 Sam 51:13, Prov 10:12, 1Tes 4:8

Fas Pita

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Nəkukuə i Pita rımərai. Pita in iərmama riti ia twelef nərmama me səvəi Iesu. In rımərai nəkukuə i mərhi pen i revən ti nakalasia me səməme kamharə parei fwe profens riti səvəi Rom kani mə Esia Maenor. Pita rokeikei mə truvehi utə nətərigien səvənraha ti nəri nə mə nərmama me nepwin kamhometə irəha ti nahatətəien səvənraha. Pita rokeikei mə rerinraha tramrhi mə Iesu rokeikei pik irəha, nənə muvehi nəmisəien ti nirəha. Irəha tuhəkurirə noien səvəi Iesu. Irəha tuho iaminha irə ti nəri nə mə Kumwesən rımərfti irəha mə irəha nərmama me səvənhi nənə Iesu remhə ti nirəha. Pita rini pen ti nirəha mə tuhaməkeikei mharə ia narəien sə ro ikinan. In rini pen mwi ti nirəha mə ia tivrənə i nərəhaien rasori, mətə tuhaməkeikei mhərer əknekin, mho nətərigien səvənraha rəpwəmwis, mhəmri pen əknekin nətərigien səvənraha ia Kumwesən, nənə mheitenhi narimnari amasan me səməme tuhəpkuvehe kurirə.

1 †Iou Pita, iou aposol riti səvəi Iesu Kristo. Iakamrai nəkukuə i rauvehe tukumiaha nərmama pwispwis me səməme hiamarə kirkiri ia profens me i Pontas, mine Kalesia, mine Kapatosa, mine Esia, mine Pitinia. ² ††Kimiaha i nərmama Kumwesən rımərfti kimiaha resi pen nətərigien səvənhi sə in ruvəukurən raka fwe kupwən. In rımərfti kimiaha mə Nənimwin səvənhi tro kimiaha hiəuvehe mhəmher, mho nəkur ikinan me səvənhi, nənə, tihəuvehe mho nəkwai Iesu Kristo, tukəfwəfwə kimiaha ia niten.

Nəfwakiiien səiou mə Kumwesən trəriari pehe namasanien mine nəmərinuien rasori mwi m kimiaha.

Pwəh səgnəgini Kumwesən ti nimiruien vi

³ †Pwəh səgnəgini Kumwesən i in Kumwesən mine Tata səvəi Iərimənu səkitaha Iesu Kristo! Napiien səvənhi rasori tukutaha. In ro kitaha sətui mwi ia nimiruien vi, nənə, mo kitaha səmri pen əknekin nətərigien səkitaha irə. In ro iaminha irə nəpin ro Iesu Kristo rətui mwi ia nemhəien səvənhi. ⁴ ††Kumwesən ro kitaha sətui mwi mə tsəuvehi nautə amasan me in truvei pen m nərmama me səvənhi. Nautə amasan me nəha ko həpkimərir mhə, mhəpkəmkemik mhə, nənə nukuraanien səvənraha ko rıpkiwən mhə. Kinəmri amasan nautə me nəha fwe ia neiai tukuvei pehe m kimiaha. ⁵ ††Kimiaha nərmama səməme Kumwesən ro tukuahag kimiaha ia niskaiien səvənhi ti nəri nə mə hiamahatətə irə. In trətui amasan tukumiaha meste tihəuvehi nimiruien vi sə kinəpnəpenə raka irə tukətoni rier pehe ia nəpin sampam. ⁶ ††Ramasan mə rerimiaha ragien ti narimnari me i. Mətə təkwtəkwuni rosi narim-

nari me səpəmsəpə tuhəuvehe mho nəmisəien m kimiaha ia nəpin ouihi a. ⁷ †††Narimnari me i kamhəuvehe trahatən pen mə kimiaha hiamahatətə pərhien. Aean i kol, nəri auər a mə rıpkiwən mwi nəpin riti, mətə nərmama tuhaməkeikei mhəuvani ia napw ti nətə sasien mə in kol pərhien uə rekəm. Ia noien nəha rəmwhen a mwi nahatətəien səkimiaha sə ramasan məpi raka kol, tukaməkeikei ko kimiaha həregi nəmisəien me ti nətə sasien mə hiamahatətə pərhien uə rekəm. Nənə mə hiamahatətə pərhien, nəpin tukətoni Iesu Kristo rier pehe irə, Kumwesən trəgnəgin kimiaha, muvehi utə nəghimiaha, nənə, muvei pehe nısiailien m kimiaha. ⁸ †Nəri auər a mə hiəpkətoni mhə Iesu Kristo, mətə hiəkeikei in. Nənə nəri auər a hiəpkətoni mhə nəha təkwtəkwuni, mətə hiaməni nıpərhienien irə, nənə, mamhagien. Nagienien nəha hiamregi rasori pik anan iərmama riti ko rıpkini mhə ia nəgkiariien. ⁹ †††Rerimiaha ramagien iaminha irə ti nəri nə mə hiaməuvehi nəri i sə hiamahatətə irə, in i mə Kumwesən truvehimiru kimiaha.

¹⁰ †††Profet kupwən me hamətui ia suatuk i Kumwesən truvehimiru nərmama irə, nənə mamhəres mə tukəfo irə. Ia nəgkiariien sə Kumwesən rıməuvei pen mınraha, irəha həni irapw mə Kumwesən trasitu ia kimiaha ia namasanien səvənhi. ¹¹ ††Nəpin Nənimwin səvəi Kristo sə ramarə ia nirəha rıməkupwən mini irapw nəmisəien me səməme Kristo trıregi ia nıpwran mine nasorrien sə tukuvei pen min truvehe kurirə, profet me haməmwur mə tuhəukurən mə nəfe suatuk mine nəfe nəpin narimnari me nəha tuhəier pehe. ¹² †††Kumwesən rino pui pen m profet me nəha mə

† 1:1 Jem 1:1, 2Tim 1:15 †† 1:2 Rom 8:29, 2Tes 2:13, Hip 12:24 † 1:3 2Kor 1:3 †† 1:4 Kol 1:12 †† 1:5 Jon 10:28, 17:11 ††† 1:6 1Tes 5:10, Jem 1:2

††† 1:7 Job 23:10, Prov 17:3, Aes 48:10, Sek 13:9, Mal 3:3, Jem 1:3 § 1:8 Jon 20:29, 2Kor 5:7 §† 1:9 Rom 6:22 §†† 1:10 Mat 13:16-17 §† 1:11 Sam 22, Aes 53, Luk 24:26-27 §†† 1:12 Efes 3:10

nægkiariien me sëmame iräha kambahni häpkægkiari mhä ia näpin sävænraha mä trasitu ia niräha, mätä hamægkiari ia näpin säkimiaha trasitu ia kimiaha. Narimnari me i profet kupwän me hämähni täkwätkwuni hiäuväregi raka rimäuku pen ia tärhui närmama sëmame hänävisau nägkiariien amasan sävæi Kristo m kimaha. Nägkiariien sävænraha rimäuku pen ia Nänimwin Ikinan sä Kumwesän rähi pehe i. Narimnari me i nagelo me iräha mwi hokeikei mä tuhätöni mhäukurän.

Kumwesän sä rinäkwein kimiaha in iämä ikinan, in rämher

¹³ Ro pen tihamäkeikei mho nätärgien säkimiaha rärer mwatuk ti noien wok, mho nätärgien säkimiaha pwäh rukurän amasan. Tihämri pen äknekin nätärgien säkimiaha ia namasanien sä Kumwesän truvei pehe m kimiaha näpin tukätöni Iesu Kristo rier pehe. ¹⁴ †Tiho näkwai Kumwesän rämwhen ia näkwärhakhwäha me sëmame kamho näkwai tata me. Fwe kupwän kimiaha hiäreirei nari, nänä mamho noien äräha me sëmame rerimiaha rokeikei pik. Mätä täkwätkwuni tihäpwäh näseniien ia nätärgien me näha ravi raka mwi kimiaha. ¹⁵ Kumwesän sä rinäkwein ia kimiaha in Iämä ikinan, in rämher. Ro iamihni irä kimiaha mwi tihamäkeikei mho kimiaha näkur ikinan me, mhämher ia narimnari me pam sëmame hiämo. ¹⁶ ††Iakani iamihni irä ti näri nä mä Näkukuä Ikinan rani mä, "Tihamäkeikei mho kimiaha näkur ikinan me, mhämher, ti näri nä mä iou Iämä ikinan iakämher."

¹⁷ †Kimiaha hiamäkwein Kumwesän mä "Tata." Mätä in Kumwesän ramo rämnamwhen ia närmama me pam. Träpwin noien me sävænraha tresi pen atukwatukw näfe iräha häno. Ro iamihni irä mine, näpin kimiaha hiamarä ihi ia täkure tiprähä i, tihamäkeikei mhehekir in, mamho noien sä ramasan. ¹⁸ ††Kimiaha hiäukurän mä kineivinari ia kimiaha hiäuväier raka ia naräien äräha näha kaha kupwän me säkimiaha hämäuvei pehe m kimiaha. Mätä kipkäräku raka mhä kimiaha ia nari riti sä truvehe märäha mämwhen ia kol mine silva, ¹⁹ ††rekäm. Mätä kinäräku raka kimiaha ia nite Kristo in näri keikei ramasan pik. Kristo in rämwhen ia kwäti sipsip sä ratukwatukw pam, nemhäien uä närähäien riwän anan irä.

²⁰ †††Kumwesän ruvərfi raka in fwe tui näpin tiprähä ramiwän ihi, nänä täkwätkwuni ripko mhä tui näpin sampam ruvehe kätöni in rier pehe masitu ia kimiaha.

²¹ †††Ia Kristo kimiaha hiamähni nipärhienien ia Kumwesän sä rino in rätui mwi ia nemhäien sävähni nänä muvei pen nasoräien min. Ro iamihni irä Iämä sä hiamahatätä irä, mamhämri pen äknekin nätärgien säkimiaha irä, in i Kumwesän.

† 1:14 Rom 12:2, Efes 2:3, 4:17-18 †† 1:16 Lev 11:44-45, Mat 5:48 † 1:17 Mat 6:9, Rom 2:11, 2Tim 4:14, Rev 2:23 †† 1:18 1Kor 6:20 †† 1:19 Wok Me 20:28, Hip 9:12-14, 1Tes 1:2 ††† 1:20 Wok Me 2:23, Efes 1:4 ††† 1:21 Jon 14:6, Rom 4:24, 5:1-2, Rom 10:9

²² †Kimiaha hiamesi pen nägkiariien sä ro nipärhienien mamhokeikei pärhien piävtaha me. Ia noien näha hiänäpärhi raka nimiruuen me säkimiaha hämher. Mätä kimiaha tihamäkeikei mhäripin mamhokeikei pärhien kimiaha me ia rerimiaha pam. ²³ ††Kimiaha hiänätui mwi rämwhen näkwärhakhwäha me, nänä, nimiruuen vi sä hiänätui mwi irä ripkuku pen mhä ti tata riti sä tremhä, mätä ruku pen ti Tata riti sä tripkemhä mhä. Nägkiariien sävæi Kumwesän sä ramiru mamarä rerin rino kimiaha hiätui mwi. ²⁴ †††Iakani iamihni irä ti näri nä mä Näkukuä Ikinan rani mä, "Närmama me pam hämwhen ia nurhi, nänä namasanien sävænraha rämwhen ia tihi nurhi. Nurhi näha ramaukei, nänä tihin me kamhäsas, ²⁵ mätä Nägkiariien sävæi Iärimänu ramarä ia nuk nuk me."

Nänä in i nägkiariien sä kinävisau m kimiaha.

² ††Ro pen kimiaha tihamäkeikei mhäpwäh noien äräha me pam. Tihäpwäh mwi neikuäien, mhäpwäh mwi noien nätärgien säkimiaha ro kärü. Tihäpwäh mwi nämwäkien ia kimiaha me, mhäpwäh mwi niniien nikaremiaha me. ² †††Kimiaha tihamäkeikei mhäuvehe mhokeikei pik nägkiariien sävæi Kumwesän sä rämher mhämwhen iäkunouihni ämtämetä me i kamhasäk mä tuhesis. Nägkiariien i tro kimiaha hiäuvehe mhäpwinari, nänä, Kumwesän ruvehimiru kimiaha. ³ ††Näkukuä Ikinan rani mä, "Kimiaha hiänani äghan namasanien sävæi Iärimänu mhätöni mä ramasan pik anan."

Kristo in kärüterei miru

⁴ ††Häuvehe ti Kristo. In näha kärüterei miru näha närmama me häni mä räräha, mhäpwäh, mätä ia nämri Kumwesän in kärüterei keikei anan sä in rimärfi. ⁵ †††Kimiaha mwi hiämwhen ia kärüterei miru me kauvrhäkin nimwä ia niräha, nimwä sä Nänimwin ramarä irä. Ia nimwä näha, kimiaha hiämwhen ia pris ikinan me kamhousi äpune närimiru me mamhäuvei pen m Kumwesän. Mätä narimnari me sëmame kimiaha hiamäuvei pen ripko mhä nipwrai nari mätä kwa nänimwin. Nänä Kumwesän ramäkwein amasan ia narimnari me näha hiamäuvei pen min ti näri nä mä hiamäuvei pen ia näghi Iesu Kristo. ⁶ †††Rämwhen ia Näkukuä Ikinan rani mä,

"Hätöni ro. Iakamämri kärüterei riti fwe Saeon, ††† in kärüterei keikei anan sä iou iakimärfi, kärüterei näha tukostat kuvrhäkin nimwä irä, nänä iärmama sä trini nipärhienien irä, in tripkauris mhä."

⁷ ††Ro iamihni irä, kärüterei näha in näri keikei tukumiaha närmama sëmame hiamähni nipärhienien irä, mätä närmama sëmame häpkini mhä nipärhienien irä,

§ 1:22 Jon 13:34, Rom 12:10 †† 1:23 Jon 1:13, Hip 4:12 ††† 1:24 Jem 1:10-11 †† 2:1 Efes 4:22, Jem 1:21 ††† 2:2 Mat 18:3, 1Kor 3:2 †† 2:3 Sam 34:8 †† 2:4 Mat 21:42, Aes 28:16 ††† 2:5 Efes 2:21-22, Eks 19:6, Aes 61:6, Rev 1:6, Rom 12:1 ††† 2:6 Rom 9:33, Efes 2:20 †††† Seaon in Jerusalem 18 2:7 Mat 21:42

kəruətərei nəha rəmwhen ia nəgkiariien i ia Nəkukua Ikinan rani mə,
 “Kəruətərei nəha nəmə kamhəuvrhəkin nimwə hənua rərəha, mhəpwəh,

təkwtəkwiini nəha ruvəuvehe mīno kəruətərei sə rəpi raka pam kəruətərei me, məkwətəmhiri əknekin pam nimwə.”

⁸ †Nənə Nəkukua Ikinan rani mwi mə,

“In i kəruətərei riti sə nərmama tuhapəti irə, mīne kəpwier sə tro irəha həmwei”

Irəha kamhapəti irə ti nəri nə mə kamhərui nəgkiariien sāvai Kumwesən mamhesi pen a nəfe Kumwesən ruvəukurən raka fwe kupwən məmri mə tuho.

⁹ ††Mətə kimiaha nərmama ia kwənəkwus i Kumwesən rīmərifi kimiaha, kimiaha pris me sāvai kig, kimiaha nərmama ikinan me ia kusen kuatia, kimiaha nərmama me sāvai Kumwesən əpa. Kīno kimiaha iamīnha irə mə kimiaha hiəukurən nini irapwien narimnari amasan me Kumwesən rīno. In rīnəkwein ia kimiaha mə tiharaka ia nəpitəvien mhəuvehe ia nukuraanien amasan sāvənhi. ¹⁰ †Fwe kupwən, kimiaha nərmama auər a me, mətə təkwtəkwiini kimiaha nərmama me sāvai Kumwesən. Fwe kupwən, kimiaha nərmama napiien sāvai Kumwesən riwən tukumiaha, mətə təkwtəkwiini kimiaha nərmama napiien sāvənhi ramarə tukumiaha.

¹¹ ††Nərmama keikei me, kimiaha hiəmwhen iəpwispwis me mīne nərmama imwənraha riwən ia tiprənə i. Ro pen iakani pehe tukumiaha i mə tihəpwəh nəsenien noien ərəha me nəha nīpwramiaha rokeikei pik sāməme kamharuagən ia nəpīn me mə tuhouraha nimiruien səkīmiaha. ¹² ††Təkwtəkwiini nərmama sāməme hərəirei Iərimənu kamhəni ərəha kimiaha mə kimiaha nəkur ərəha me. Ro iamīnhi irə narəien səkīmiaha hiamarə irə ia nənimenraha traməkeikei matukwatukw, pwəh irəha hətoni noien amasan me səkīmiaha, nənə mhəuvehi utə nəghi Kumwesən ia nəpīn nəha in truvehe irə.

Nərmama me sāvai Iesu Kristo tuhaməkeikei mhəsiai nərmama sāməme kamhərimənu

¹³ †††Ti nəri nə mə kimiaha nərmama me sāvai Iərimənu səkītaha, tihaməkeikei mhəsiai nərmama me pam sāməme haməuvehi nasorien mamhərimənu. Tihəsiai ia kig sə in rasori anan, ¹⁴ mhəsiai mwi ia nəmə asori me sāməme in ramərhi irapw irəha kamhərimənu ia nəghin. Nəmə asori me nəha, kig ramərhi irapw irəha mə tuho nəmisəien m nərmama sāməme kamho noien ərəha, nənə mhəgnəgini sāməme kamho noien amasan. ¹⁵ †††Kimiaha tihaməkeikei mhəsiai nəmə asori me pam ti nəri nə mə Kumwesən rokeikei mə noien amasan me səkīmiaha trəsīsəg tərhuī nərmama me i hərəirei nari. Pwəh irəha həpwəh mwi niniien nəgkiariien arməri me.

† 2:8 Rom 9:33 †† 2:9 Aes 9:2, Aes 40:20-21, 1Tes 2:5, Taet 2:14, Wok Me 26:18, Efes 5:8 † 2:10 Rom 9:25 †† 2:11 Sam 39:12, Kal 5:17,24, Jem 4:1 †† 2:12 Mat 5:16, Luk 19:44 ††† 2:13 Taet 3:1 ††† 2:15 1Pit 3:16

¹⁶ §Ramasan mə hiamarə mhəmwhen ia nərmama kīneivinari ia nīrəha, mətə tihəpwəh niniien mə, “Eh, kīneivinari ia nīrak. Iakukurən noien nəfe noien ərəha iakokeikei.” Kimiaha tihaməkeikei mamharə mhəmwhen ia iotukwininari me sāvai Kumwesən.

¹⁷ ††Tihəsiai nərmama me pam. Tihəkeikei piəvtaha me, nənə tihəhekīr mhəsiai Kumwesən, nənə tihəsiai kig sə ramərimənu.

¹⁸ †††Kimiaha slef me, tihaməkeikei mho nəkwai nəmə asori me səkīmiaha, nənə mhəuvei pen nisaiien mīnraha. Tiho iamīnhi irə mīnraha pam, nəmə asori me sāməme kamho rīməru mamasan m kimiaha mīne nəmə asori me sāməme kamho noien skai me m kīmiaha. ¹⁹ Rəfo hiamo a narimnari me sāməme hatukwatukw mətə nəmə asori me səkīmiaha kamho rərəha ia kimiaha? Trīni mīnuə hiəukurau ia nəpīn skai me nəha, mamhəti pen a m Kumwesən, Kumwesən trəkwein amasan ia kimiaha. ²⁰ ††Trīni mīnuə hiamo noien ərəha, kamo nəmisəien m kimiaha tukwe, hiamo nətərigien səkīmiaha rəpwəmwis ti nuvehien nəmisəien nəha, noien nəha ko kəpwəh nəgnəginiien kimiaha tukwe. Mətə mə kimiaha hiamo a noien amasan, nənə kamo nəmisəien m kimiaha tukwe, Kumwesən trəkwein amasan ia kimiaha trīni mīnuə hio nətərigien səkīmiaha rəpwəmwis ti nuvehien nəmisəien nəha. ²¹ †††Kumwesən rīnəkwein ia kimiaha mə tihəuvehi nəmisəien, ti nəri nə mə Kristo in mwi rīməuvehi nəmisəien tukumiaha. In rīməkupwən mahatən noien atukwatukw nəha mə kimiaha tihəsi pen a tāmwehki nisun. ²² ††Nəkukua Ikinan rani mə,

“In ripko mhə noien ərəha riti, kīpkregi mhə neikuəien riti ia tərhun.”

²³ ††Nəpīn nərmama həni nəgkiariien ərəha irə, mətə in rīpkəsiki mhə irəha. Nəpīn in rīregi nəmisəien ia nīpwran, mətə in rīpkini mhə mə trərpwin tai nərəhəien. Mətə rīnəmri pen narimnari me pam ia rəgi Kumwesən sə raməkiri atukwatukw nari. ²⁴ †††In rīməuvehi noien ərəha me səkītaha ia nīpwran ia nei kamarkuauī mə ia nīkaren sāvai noien ərəha kītaha tsemhə nənə ia nimiruien səkītaha tsamo noien atukwatukw. Nəmisəien me sāvənhi rīməregi ia nīpwran rīno kimiaha hiəuvehe mhəsānīn. ²⁵ †††Fwe kupwən kimiaha hiəmwhen ia sipsip me sāməme hənəruei, mətə təkwtəkwiini kərari ia kimiaha hiəvərərig mhəuvevehe ti Iərmama ramətui ti sipsip me, in i Iərmama ramətui ti nimiruien səkīmiaha.

Nīpran mīne nərman me sāvənraha

3 ††††Ia noien a mwi nəha, kimiaha nīpran me tihaməkeikei mhəsiai nərman me səkīmiaha. Nənə trīni mīnuə irəha nepwin həpkini mhə nīpərhienien ia nəgkiariien sāvai Kumwesən, mətə noien a səkīmiaha truvi irəha həuvehe mhahatətə. Noien səkīmiaha

§ 2:16 Kal 5:13 §† 2:17 Rom 12:10, Prov 24:21, Mat 22:21
 §†† 2:18 Efes 6:5 §† 2:20 1Pit 3:14,17, 1Tes 4:14 §†† 2:21
 Mat 16:24, Jon 13:15 §† 2:22 Jon 8:46 §† 2:23 Aes 53:7, 1Tes 3:9
 §†† 2:24 Hip 9:28, Rom 6:2,11, Aes 53:5 §§† 2:25 Aes 53:6, Esik 34:5-6, Mat 9:36, Jon 10:14 §§§ 3:1 Taet 2:5

rəmwhen mæpi raka mə hiægkiari mīnraha. ² Nəpīn irəha hətōni mə noien səkīmaha rəmher, hiaməsiai irəha, nənə noien nəha truvi irəha həuvehe mahatətə. ³ †Rərəha mə hiamasan pen ia nīpwramiaha iruə ia noien nəha sə hiamərəri nīmwai nukwənemiaha, mamhəuvei pen marəmarə me kīno ia kol mīne tīnari amasan me. ⁴ Mətə tihamasan pen imwə ia rerīmiaha sə kīpkətōni mhə. Ramasan mə tihəuvehe mho nīpran səməme nətərigien səkīmaha rəpou mafafa. Noien iamīnha irə ramasan anan ia nəmri Kumwesən mīpkīwən mhə. ⁵ In i noien səvəi nīpran ikinan me fwe kupwən səməme hənəmri pen əknekin nətərigien səvənraha ia Kumwesən. Irəha hənāməsiai nərman me səvənraha, nənə ia noien nəha hənāmamasan pen ia rerīnraha. ⁶ ††Rəmwhen ia Sera, in rīno nəkwai Epraham, nənə maməkwein in mə iəmə asori səvənhi. Nənə kīmiaha nīpwnəti Sera me trīni mīnuə hiamo noien amasan, mhəpkehekīr mhə nari riti sə ramo nehekīrien.

⁷ ††Ia noien a mwi nəha, kīmiaha nərman me tihaməkeikei mharə kīmiaha nīkare rəgīmīaha me, mhəukurən mə irəha pran nīskaiien səvənraha rīpkiskai pīk mhə rəmwhen ia iərman. Kīmiaha tihaməkeikei mhəuvei pen nīsiaiien mīnraha, tī nəri nə mə kīmiaha mīnraha tihəuvehi pəri nəri amasan i nīmīruien rerīn. Tiho iamīnha irə pwəh nari riti trəpwəh nəsisəgien nəfwakīien me səkīmīaha

Nəmisəien kamregi tī noien amasan

⁸ Nəgkiariien sampam. Kīmiaha pam tihaməkeikei mho nətərigien səkīmīaha ruvehe mo kuatia, tihapi kīmiaha me, mhokeikei kīmiaha me, mho rerīmiaha rīməru tukumīaha me, mhəuvehi irapw nətərigien səkīmīaha. ⁹ ††Trīni mīnuə nərman kamho rərəha ia kīmiaha, mətə tihəpwəh nərpwīnien tai nərəhāien. Trīni mīnuə nərman hai m kīmiaha, mətə tihəpwəh nərpwīnien. Mətə tihəkwein amasan a ia nīrəha. Tiho iamīnhi irə tī nəri nə mə Kumwesən rīnəkwein kīmiaha mə tiho noien nəha, mə hīəuvehi namasanien səvənhi. ¹⁰ Nəkukua İkinan rani mə,

“Iərmama sə rokeikei nīmīruien amasan, nənə mōkeikei mə trīregi ramasan ia nəpīn me pam, in traməkeikei məpwəh nīnīien mwi nəgkiariien ərəha me ia nərāmīn,

məpwəh mwi neikuəien ia tərhun.

¹¹ In traməkeikei mīrərig ia noien ərəha me səvənhi, nənə mo a narīmīnari amasan me.

In traməkeikei mətui suatuk səvəi nəmərīnuien, nənə mukurirə i.

¹² In traməkeikei mo iamīnhi irə tī nəri nə mə İərimənu ramətōni amasan nərman səməme hatukwatukw,

nənə mamətərig amasan ia nəfwakīien səvənraha, mətə in raməmwəki səməme kamho noien ərəha.”

¹³ Trīni mīnuə hīəskai pīk tī noien amasan me, sin trouraha kīmiaha? Iərmama riti riwən! ¹⁴ ††Mətə trīni

† 3:3 1Tim 2:9 †† 3:6 Jen 18:12 † 3:7 Efes 5:25 †† 3:9 Mat 5:44, 1Tes 5:15, 1Pit 2:23

mīnuə nəpīn me nēpwīn nərman kamho kīmiaha hīamregi rərəha ia nīpwramiaha tī noien atukwatukw səkīmīaha, mətə ia nətərigien səkīmīaha, kīmiaha tihəregi ramasan. Tihəpwəh nehekīrien ia nīrəha, mhəpwəh nətərig pīkien. ¹⁵ Mətə ia rerīmiaha tihəsiai Kristo mə in İərimənu səkīmīaha. Tihərer mwatuk ia nəpīn me pam tī nīrīpwēnien nəgkiariien səvəi nīsəməme nəha nərman səməme tuhəres ia kīmiaha mə rəfo hiaməmri pen əknekin nətərigien səkīmīaha ia İesu. ¹⁶ ††Mətə tihəgkiari məru mīnraha ia nīsiaiien, mhəpwəh noien nari riti sə tro hīəregi fwe ia rerīmiaha mə hīəno nərəhāien. Tiho əpa noien amasan me tī nəri nə mə kīmiaha nərman me səvəi Kristo. Trīni mīnuə hīamo iamīnhi irə nərman me i kamhəni nīkaremiaha mə noien səkīmīaha rərəha tuhauris tī nəgkiariien ərəha me səvənraha. ¹⁷ ††Trīni mīnuə ia nətərigien səvəi Kumwesən mə hiaməuvehi nəmisəien tī noien amasan me səkīmīaha, ramasan pīk anan mwi məpi raka mə hiaməuvehi nəmisəien tī noien ərəha me səkīmīaha. ¹⁸ †Ro iamīnhi irə tī nəri nə mə Kristo rīmamhə tī noien ərəha me. Rīmamhə nəpīn kuatia a rīnəmwhen. Ko rīpkemhə mhə mwi ia nəpīn riti. In iərman atukwatukw anan, mətə rīmamhə tī nərman həkātukwatukw mhə mə truvehi kīmiaha hīəvən tī Kumwesən. Hənousi əpune in nənə nīpwran remhə, mətə Nənīmwin ro in rətui mwi ia nemhəien səvənhi, ¹⁹ nənə ia nīskaiien səvəi Nənīmwin nəha in revən mīni irapw nəgkiariien riti tī nənīmwin me i ia kalapus, ²⁰ ††səməme hənəmərui nəkwai Kumwesən fwe kupwən anan nəpīn Kumwesən ramo nətərigien səvənhi raməpwəmwis mameitenhi ia nəpīn Noa rīnəuvrhəkin nītətə. Nərman eit a, irəha kamhəmāk ia nəkwai nītətə, Kumwesən rīməvehimīru irəha ia nui. ²¹ ††Nui nəha, in nə nənīmwi paptas sə rauvehimīru kīmiaha nəha təkwtəkwi. Paptas i rīpko mhə nīpwran i mə rīnāikuas raka nəmtigei ia nīpwrai iərman, mətə nīpwran mə hīəres Kumwesən mə rerīmiaha truvehe mamasan məmher. Paptas nəha rukurən nuvehimīruien kīmiaha iamīnha irə tī nəri nə mə İesu Kristo rīnətui mwi ia nemhəien səvənhi. ²² ††İesu nəha, in ruvavən raka fwe ia neiai, maməkure ia nīkare Kumwesən mwatuk, nagelo me, mīne nənīmwin me səməme kamhəuvehi nasoriien mīne nīskaiien kamhəsiai in, mamho nəkwān.

Narəien kamarə irə kamesi pen nəkwai Kumwesən

⁴ ††Nəpīn Kristo ramarə ia tīprənə i, in rīregi nəmisəien ia nīpwran. Ro pen kīmiaha mwi tihaməkeikei mhəuvehi nətərigien rəmwhen ia səvənhi mə tro kīmiaha hīəskai, tī nəri nə mə nərman səməme kamhəregi nəmisəien ia nīpwranraha rəmwhen ia Kristo, irəha həpwəh mwi noien noien ərəha. ² †Ro pen nəpīn hiamarə ia tīprənə i, tihəpwəh nesi penien noien ərəha me səməme rerīmiaha

†† 3:14 Aes 8:12-13, Mat 5:10, 1Tes 2:20, 4:14 ††† 3:16 1Tes 2:12 ††† 3:17 1Tes 2:20 § 3:18 Rom 6:10, Efes 2:18 §† 3:20 Jen 6-7 §†† 3:21 Hip 10:22 §† 3:22 Mat 22:44, Efes 1:20-21 §†† 4:1 Rom 6:2,7 §† 4:2 1Jon 2:16

rokeikei, mətə tihesi pen suatuk səvəi noien nəkwai Kumwesən. ³ †Nəpīn sə ruvəuvehe muvəukurau raka hiənarə irə rīnəpəwəmwis minəmwhen. Ia nəpīn nəha kimiaha hiənamo noien ərəha me səməme nərmama həreirei Kumwesən hokeikei pik. Hiaməiri əpnəpen kimiaha me, mamho noien ərəha me nīpwrāmīaha rokeikei, mamhənimwi nənīmwiien skai mamhakonə irə, mamhətui pik nərəhāien, mamho lafet ərəha me, nənə mamhəfwaki m nənīmwi nari me noien i in noien ərəha anan. ⁴ Ipwet mine nərmama me nəha həreirei Kumwesən nənimenraha ramier ti nəri nə mə kimiaha tihəpkaiu mhə mhəuvən kimiaha minraha, mhəpko mhə noien ərəha me sə rasori pik anan. Nənə irəha kamhəni ərəha kimiaha tukwe. ⁵ ††Mətə irəha tuhaməkeikei mhəni irapw ti Kumwesən mə hənəfarə irə. In raməer mwatuk mə trəkiri nərmama həuvamhə mine səməme kamhəmīru. ⁶ †Ro pen kinəvisau raka mwi nəgkīriien amasan səvəi Kristo m nərmama səməme həuvamhə, mə nəri auər a haməuvehi nərpwinien ia nīpwrānraha mhemhə rəmwhen ia nərmama pam, mətə ia nənīmwinraha kamharə mamhesi pen nəkwai Kumwesən.

⁷ ††Nəpīn sə narimnari me pam tuhəiwən irə ruvəuvehe ipaka. Ro pen tihəpwəh nakonəien ia nənīmwiien skai. Nətərigien səkimiaha traməkeikei məmak amasan mə hiəukurən nəfwakīien. ⁸ ††Nəri sə tihəkupwən mho in i tihaməkeikei mhokeikei kimiaha me ia rerimīaha pam ti nəri nə mə nokeikeiien ramousəman noien ərəha me həpik hiəpkətoni mhə. ⁹ †††Ramasan mə tihəsəvər ia rukwənu me səkimiaha tukumīaha me, mhəpwəh nəgkīari əgkīari pikien tukwe. ¹⁰ †††Kimiāha kuatia kuatia hiaməuvehi nari riti sə Kumwesən rīməuvei pehe m kimiaha ramo hiamskai ti noien wok səvənhi. Ro iamīnhi irə tihaməkeikei mho rəmwhen ia iotukwininari sə ramətui amasan ti nautə səvəi iəmə asori səvənhi, nənə, mhəuvehi namasanien me i səpəmsəpə Kumwesən rīnəriari pehe, mhasitu ia kimiaha me irə. ¹¹ †Trini minuə kimiaha riti in iərmama səvəi nəvisaiien, ramasan mə in trəvisau mini irapw nəgkīariien səvəi Kumwesən. Trini minuə kimiaha riti in iərmama səvəi nasituiien, ramasan mə in trasitu, mo ia nəsanīnien sə Kumwesən rauvei pen min. Mə kimiaha hio iamīnha irə, nərmama tuhətə narimnari me hiamo nənə mhəgnəgini Kumwesən ti Iesu Kristo. Pwəh nasoriien mine nərīmənuien krauevən tukwe in ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iamīnhi.

Nəmisəien kamo m nərmama me səvəi Iesu Kristo

¹² ††Nərmama keikei me. Rərəha mə hiamərkərinari ia nəmisəien i rəmwhen ia napw sə rauvehe tukumīaha nəha təkwtəkwwuni mə tro mətə sas ia nahatətəien səkimiaha. Hiəukurən mə rīpko mhə kimiaha əpa hi-amregi nəmisəien me iamīnha irə. ¹³ †††Mətə ramasan

mə rerimīaha tragien ti nəri nə mə nəmisəien me i hi-amregi həmwhen a ia səməme Kristo rīməregi. Trini minuə hiamo iamīnhi irə, nənə rerimīaha tragien pik anan nəpīn tukətoni in rier pehe ia niskaiien səvənhi. ¹⁴ ††Trini minuə nərmama kamhəni ərəha kimiaha ti nəghi Kristo, nənə, rerimīaha tragien, ti nəri nə mə Nənīmwin asori səvəi Kumwesən ramarə ia kimiaha. ¹⁵ Mətə rərəha mə kimiaha riti rousi əpune iərmama, uə rakres, uə rərui loa, uə rani neikuəien mamouraha nəghi iərmama irə. Trini minuə kimiaha riti ro iamīnhi irə, ratukwatukw a mə tuko nəmisəien min. ¹⁶ †††Mətə trini minuə kamo nəmisəien m kimiaha riti ti nəri nə mə in iərmama riti səvəi Kristo, ramasan mə iərmama nəha trəpwəh naurisien, mətə pwəh in rini nəghi Kristo muvehi utə Kumwesən irə. ¹⁷ †††Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə nəpīn sə Kumwesən trəkiri noien me səvəi nərmama irə ruvəuvehe nəha təkwtəkwwuni, nənə in trukupwən məkiri noien me səkitaha nərmama səməme samarə ia nəkwai nimwə səvənhi. Trini minuə rukupwən ia kitaha, nənə trəfo ia nərmama səməme kamhərui nəgkīariien amasan səvənhi? In trəkiri noien me səvənraha kurirə ikin, mo riskai mwi minraha məpi raka. ¹⁸ †††Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Trini minuə rəknekin ti nərmama atukwatukw me mə tuhəuvehi nīmīruien,

nənə rəfo ia nərmama səməme həpkisīai mhə Kumwesən mamho noien ərəha, irəha tuhəfa mhəuvehi nīmīruien?”

¹⁹ †††Ro iamīnhi irə nərmama səməme kamhəregi nəmisəien, mətə ti nəri nə mə nətərigien səvəi Kumwesən, ramasan mə irəha tuhaməmwur pen ia noien amasan, nənə, mhəmri pen nīmīruien səvənraha ia rəgi Kumwesən mə trətui amasan tukwe. Irəha həkurən nətīgiteien irə. In Kumwesən rino neiai mine tīprənə mine narimnari me pam.

Nəvəhagien revən ti elta me səvəi nəfwakīien mine ntəmaruə me

5 †††Nənə iakokeikei mə takəgkīari kwopti m kimiaha elta me səvəi nəfwakīien. Iou elta riti səvəi nəfwakīien iakəmwhen a ia kimiaha. Iakinətoni Kristo ia nənimek nəpīn rīregi nəmisəien me ia nīpwrān. Narimnari asori me i rīpko mhə tui hāier pehe iou mwi takətoni. ² ††††Kimiāha tihaməkeikei mhətui amasan ti nərmama me səvəi Kumwesən səməme in rīnəmri irəha ia rəgimīaha. Irəha həmwhen ia sipsip me səvənhi. Rərəha mə tihətui amasan ti nīrəha rerimīaha rəpwəh nāgienien, mətə tihətui amasan ti nīrəha rerimīaha ragien rəmwhen Kumwesən rokeikei. Nənə rerimīaha trəpwəh nīrhīien mə tihəuvehi mane irə. Mətə tihətui amasan a ti nīrəha ti nəri nə mə rerimīaha ramagien mə tihāsitu. ³ †††Nənə rərəha mə tihəfiutə kimiaha me, mamhərīmənui ia sipsip me i səməme Kumwesən rīnəmri irəha ia rəgimīaha, mətə tiho noien

† 4:3 Efes 2:2-3 †† 4:5 Wok Me 10:42 † 4:6 Rom 8:10, 1Kor 5:5 †† 4:7 Rom 13:11-12, 1Kor 10:11, 1Jon 2:18 †† 4:8 1Pit 1:22, Jem 5:20 ††† 4:9 Hip 13:2 ††† 4:10 Rom 12:6-8 § 4:11 1Kor 10:31 §† 4:12 1Tes 1:6-7 §†† 4:13 Wok Me 5:41, Rom 8:17, 2Tim 2:12, Jem 1:2

§† 4:14 Sam 89:50-51, 1Tes 2:20 §†† 4:16 Wok Me 11:26, Fil 1:20 §† 4:17 Jer 25:29, 2Tes 1:8 §† 4:18 Luk 23:31 §†† 4:19 Sam 31:5 §†† 5:1 Rom 8:17 §§§ 5:2 Jon 21:15-17, Wok Me 20:28, Flm 14, Taet 1:11 18 5:3 2Kor 1:24, Fil 3:17, Taet 2:7

sə ratukwatukw mamasan mə irəha həukurən nətoni-
ien mhesi pen noien səkimiaha. ⁴ †Iəmə sə rasori anan
ia nərmmama səməme kamhətui ti sipsip me trier pehe,
nənə nəpın nəha in trəgnəgini kimiaha muvei pehe
nasoriien m kimiaha sə trıpkıwən mhə.

⁵ ††Ia noien a mwi nəha kimiaha ntəmaruə me ti-
haməkeikei mhəsi ai elta me səvəi nəfwakiiien. Kimiaha
pam anan tihəuvehi irapw nətərigien səkimiaha rei-
wau mhasitu ia kimiaha me, ti nəri nə mə Nəkukuə Ik-
inan rani mə,

“Kumwesən rerin rıpkagien mhə ti nərmmama səməme
kamhəfiəutə ia nirəha,

mətə raməriari pen namasanien səvənhi m nərma-
ma səməme kamhəuvehi irapw irəha.”

⁶ †Ro pen kimiaha tihəuvehi irapw atukw kimiaha,
mharə tegin rəgi Kumwesən əsanin, mə in truvehi utə
kimiaha ia nəpın atukwatukw səvənhi. ⁷ ††Nənə tihəu-
vehi pam katipə pəmpəm me səkimiaha mhəuvehe
mhəmri pen m Kumwesən ti nəri nə mə nəpın me
rerin ramrhi kimiaha.

⁸ ††Hətui mhətui amasan ti nəri nə mə iəremhə asori
Setan raməmwəki kimiaha. In rəmwhen ia laeon riti sə
raməkri asori mamavən mamətui iərmama mə trəni.

⁹ †††Tihərer əknekin ia nahatətəien səkimiaha mhəp-
wəh nəseniien in, ti nəri nə mə hiəukurən mə ia kwop-
un me pam ia tıprənə i kamo nəmisəien m piəvtaha

† 5:4 Hip 13:20, 1Kor 9:25 †† 5:5 Efes 5:21, Jem 4:6 † 5:6
Mat 23:12, Jem 4:10 †† 5:7 Sam 55:22, Mat 6:25-30 †† 5:8 1Tes
5:6 ††† 5:9 Efes 6:11-13, Jem 4:7

me ti nəghi Iesu rəmwhen a ia nəmisəien me i kamo
m kimiaha.

¹⁰ †††Kumwesən in nukune namasanien me pam. In
rinəkwein ia kimiaha hiəuvehe mho kuatia kimiaha
Kristo mə tiharə kimiaha min ia nasoriien səvənhi sə
trıpkıwən mhə. Kurirə ia nəmisəien kwakwa nəha hi-
amregi, in tromasan kimiaha, məmri əknekin kimiaha
hiəuvehe mhəskai mhəpwəh nikiukiuien. ¹¹ Pwəh in
rərimənu ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iaminihi.

Nəgkariien sampam

¹² Saelas i kimrau min, iakamətoni mə in piəvtaha riti
iakukurən nətəgiteien irə, in rinasitu ia nirak mırari pen
nəgkariien səiou ia nəkukuə i. Iakamərhi pehe
nəkukuə i tukumiaha, mamərpwi əknekin kimiaha,
mani irapw mə in i namasanien pərhien səvəi
Kumwesən tihərer əknekin irə. ¹³ †Pran sə ramarə ia
Papilon †† Kumwesən rımərfi kimiaha min, in rani ra-
masan tukumiaha, nənə nərik Mak, in mwi rani ra-
masan tukumiaha. ¹⁴ †††Tihəni ramasan tukumiaha me,
mhakei m kimiaha me ia nakeiien sə rahatən nokeikei-
ien. Pwəh nəməriniuen tramarə tukumiaha pam nər-
mama me səvəi Kristo.

††† 5:10 1Tes 2:12, 1Tes 1:6 § 5:13 2Tim 4:11 †† Ia vas 13
Pita rini nəgkariien i mə, “Pran sə ramarə ia Papilon.” Rıpkı mhə Pa-
pilon taon asori nəha Oltestamen raməgkiari irə, mətə rosi Pita rani
Papilon in taon nəha Rom. Pran sə ramarə fwe ikin in nəha nakalasia
me səvəi Iesu Kristo ia taon nəha. ††† 5:14 1Kor 16:20

Seken Pita

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Nəp̄in riti ipaka ti nuk 66, Pita rirai nəkukuə sə ro kəru irə revən ti nakalasia me fwe profens nəha kani mə Esia Maenor. Nəmisəien sə kinamo ia nakalasia me nəha fwe Esia Maenor rino sampam. Mətə nahatən eikuə me həuvehe mwi ti nirəha. Pita rini pen ti nakalasia me mə irəha tuhəukurən amasan nari nənə mhərer əknekin ia nahatətəien səvənraha. Noien nəha trəkoui raka nahatən eikuə me ti nirəha. Pita rini pen mə Kumwesən trouraha nahatən eikuə me. Ti nəri nə mə Iesu Kristo truvehe mwi, Pita rini pen ti nakalasia me mə tuharə ia narəien sə ro ikinan.

1 Iou Saemon Pita, iou iərmama riti sə iakamo tukwini nari m Iesu Kristo, nənə, iou aposol riti səvənhi.

Iakamrai nəkukuə i m kimiaha nərmama me səməme hiaməuvehi nahatətəien riti sə krouamasan pik rouəmnəmwhen a ia nahatətəien səkimaha. Hi-aməuvehi nahatətəien ia noien atukwatukw səvəi Kumwesən mine iərmama sə rauvehimiru kitaha Iesu Kristo.

² †Pwəh namasanien mine nəmərinuien krouvehe rouasori mwi tukumiaha ti nəri nə mə hiəukurən Kumwesən mine Iesu Iərimənu səkitaha.

Noien me nərmama tuho trahatən pen mə irəha həukurən amasan Iesu Kristo

³ ††Ia niskaiien səvəi Kumwesən, in ruvei pehe m kitaha narimnari me pam səməme tsaməkeikei mhəuvehi səvəi nimiruien mine noien me səməme hatukwatukw nənə rerin ragien tukwe. Narimnari me nəha həməier pehe tukutaha ti nəri nə mə kitaha səukurən Kumwesən sə in rinəkwein kitaha mə tsəuvehi pəri nasorieren səvənhi mine namasanien səvənhi. ⁴ Ia narimnari me nəha, in riməuvei pehe m kitaha promes keikei me səvənhi hasori pik. In riməuvei pehe promes me i mə tihəuvehi pwəh hasitu ia kimiaha hiaraka ia noien ərəha me səvəi tiprənə i səməme kamhouraha nərmama ti nəri nə mə irəha hokeikei pik mə tuho, nənə hiəukurən nuveheien mho kuatia ia nimiruien səvəi Kumwesən.

⁵ Ro iaminha irə kimiaha tihaməkeikei mhousari mhakutan pen noien me i ia nahatətəien səkimiaha. Tihəkupwən mhakutan pen noien amasan, nənə, nəp̄in hiənakutan pen raka i, hiakutan pen mwi nukurənen, ⁶ †nənə, nəp̄in hiənakutan pen raka i, hiakutan pen mwi noien i sə hiaməkoui atukw kimiaha, nənə, nəp̄in hiənakutan pen raka i, hiakutan pen mwi

† 1:2 *Jut* 2 †† 1:3 *1Tes* 2:9 † 1:6 *Kal* 5:22-23

nərieren sə hiamərer əknekin irə ia nəp̄in me, nənə, nəp̄in hiənakutan pen raka i, hiakutan pen mwi noien i sə hiamo narimnari me səməme Kumwesən rokeikei, ⁷ nənə, nəp̄in hiənakutan pen raka i, hiakutan pen mwi nokeikeiien i sə hiamokeikei piəvtaha me irə, nənə, nəp̄in hiənakutan pen raka i, hiakutan pen mwi nokeikeiien i sə hiamokeikei nərmama me pam irə. ⁸ Ramasan mə tiho noien me nəha. Nəp̄in noien me nəha rasori pik ia nimiruien səkimiaha, ro kimiaha hiəpkarə auər a mhə, mətə kimaha tihəukurən amasan Iesu Kristo Iərimənu səkitaha, nənə nimiruien səkimiaha trukua mo kwənkwan. ⁹ Mətə iərmama sə ripko mhə noien me nəha in rəmwhen iərmama sə nənimen rifwə ko ripkəti pen mhə isipw̄in, nənə in rinənouenou mə Iesu rinaikuas raka noien ərəha me səvənhi səməme in rino fwe kupwən.

¹⁰ Ro iam̄nhi irə piak me tihaməkeikei mhousari əknekin mə tiho noien me nəha, nənə ramahatən pen mə Kumwesən rimər̄fi pər̄hien kimiaha, məkwein kimiaha mə kimiaha nərmama me səvənhi. Ro pen tr̄ini minuə hiamo noien me nəha ko hiəpkimwei mhə nəp̄in riti. ¹¹ Nənə nəp̄in Iesu Kristo Iərimənu səkitaha truvehe irə, in truvehimiru kimiaha, nənə, məseni kimiaha hiəuvnimwə ia nitətə səvənhi sə in trərimənu irə ia nuk nuk me.

Nægkiariien səvəi profet me ia Nəkukuə Ikinan

¹² ††Ro pen nəp̄in me pam takaməkeikei mo a pwəh rerimiaha ramrhi narimnari me i, nəri auər a mə hiəukurən nənə mamhərer əknekin ia nipər̄hienien sə hiəuvəuvehi raka. ¹³ ††Nəp̄in iakamiru ihi ia nipwrak i, rerik ramrhi mə ratukwatukw mə takini nəgkiariien i məsuəpwiri kimiaha irə pwəh rerimiaha ramrhi, ¹⁴ ††ti nəri nə mə iakukurən mə tripkə mhə tui iakemhə, məpwəh nipwrak i rəmwhen ia Iesu Kristo Iərimənu

†† 1:12 *Jut* 5 †† 1:13 *2Tes* 3:1 ††† 1:14 *2Kor* 5:1, *Jon* 21:18-19

səkıtaha ruvəni pehe raka tukw iou i. ¹⁵ Nənə takaməkeikei məmwur nəha təkwtəkwni mə tihəp-wəh nenouenouien ia narimnari me i nəpın iaku-vəmhə raka mier ia tıprənə i.

¹⁶ †Nəpın iahaməni irapw tukumiaha mə Iesu Kristo truvehe mwi ia niskaiien, iahəpkini mhə kwənəgei me irə səməme iərmama rani a ia nətərigien səvənhi, mətə kimrahar iaharənətoni atukwatukw ia nənimmərahar niskaiien mine nukuraanien asori səvənhi.

¹⁷ ††Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə fwe kupwən, kimrahar † iahamaravən ia təkuaer ikinan kimaha Iesu. Ia nəpın nəha Tata Kumwesən ruvei pen nisaiien m Iesu, nənə mo nukuraanien rəhiapw mier ia nıpwran, nənə reri Kumwesən rini mə, “In i nərik keikei, reri ragien pik tukwe.” Kimrahar iaharəregi nəgkiariien nəha ruku pen fwe ia neiai muvehe.

¹⁹ Kitaha səukurən mwi mə nəgkiariien səvəi profet kupwən me ro nıpərhiien. Ramasan mə kimiaha tihətərig amasan irə ti nəri nə mə nəgkiariien səvəi profet kupwən me rəmwhen ia laet sə raməhiapw ia nəpitəvien. Laet nəha traməhiapw iamınha irə meste ruvəran pen ia nəpın asori nəha nənə koufətəteia ruta ia rerimiaha. ²⁰ Nəri sə tihəkupwən mhəukurən ro iamınhi irə. Nəgkiariien me pam səvəi profet me ia Nəkukuə Ikinan riti riwən in nəgkiariien atukw səvəi profet riti. ²¹ ††Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə profet me hənəpkini irapw mhə nətərigien atukw səvənraha, mətə irəha nərmama səməme Nənımwın Ikinan riri irəha mo irəha həni irapw nəgkiariien sə ruku pen ti Kumwesən.

Nahatən eikuə me Kumwesən trouraha irəha

2 †Mətə fwe kupwən profet eikuə me nəha ikin ia reri nəkur Isrel. Ia noien a mwi nəha kimiaha tihətoni nahatən eikuə me ia rerimiaha. Irəha tuhəuvehe afafa, mhahatən kimiaha ia neikuəien me səməme tuhouraha nari. Irəha tuhəni mə rekəm rıpkə mhə Iesu in iəmə asori sə rınərəku raka irəha meivinari ia nırəha. Ti noien nəha kamho Kumwesən trouraha akwaukw irəha. ² Nərmama həpik tuhəkurirə pen nahatən eikuə me nəha ia noien ərəha sə irəha kamho ramo naurisien. Ro iamınhi irə nərmama nıpwın mwi tuhəni ərəha suatuk səvəi nıpərhiien. ³ ††Ti nəri nə mə nahatən eikuə me nəha hokeikei pik mane, irəha tuhəni neikuəien me m kimiaha mə tihəuvei pen mane mınraha. Kumwesən ruvəni raka tui ia Nəkukuə Ikinan mə trərpwın noien ərəha me səvənraha, nənə, mınər-er mwatuk mə trouraha irəha məpwəh nıpırien.

⁴ †††Kimiaha hiəukurən. Fwe kupwən, nəpın nagelo me nıpwın həno noien ərəha, Kumwesən rıpkəkwətəmhiiri mhə nırpwınien səvənraha, mətə rınərihi irəha ia jen, mərarki pen irəha ia kwopun riti fwe in-həripw ⁵ mə tuhamarə ikin ia nəpitəvien meste nəpın

in trərpwın noien ərəha me irə. ⁵ †Nənə Kumwesən rıpkəkwətəmhiiri mhə nırpwınien səvəi nərmama kupwən me səməme kamhəriui nəkwən ia nəpın səvəi Noa, mətə rınouraha irəha ia nui asori. Mətə Noa rıməni irapw nəgkiariien səvəi noien atukwatukw, nənə Kumwesən ruvehimıru in mine nərmama me səvənhi irəha pam sefen. ⁶ ††Nənə Kumwesən rino nırpwınien ti nərəhaien səvəi nəkur Sotom mine Komora, rıməuvani taon mi nəha ia nıpw krouo nımwırakw ia nırau. In ro iamınha irə mə trahatən nəfe tro m nərmama səməme kamhəriui nəkwən. ⁷ †Mətə in rıməuvehimıru Lot. Iəmə nəha in iəmə atukwatukw, nənə rerin raməmisə ti noien ərəha sə ramo naurisien səvəi nəkur ərəha me nəha ikin. ⁸ In ramarə irəha mınraha, mamətoni noien ərəha me nəha kamho, mam-əregi nəgkiariien ərəha me nəha kamhəni, ia nəpın me pam rerin sə ratukwatukw raməmisə pik tukwe.

⁹ ††Narimnari me nəha ramahatən mə İərimənu rukurən nuvehimıruien nərmama me səməme kamhəsiai in, mamho noien me sə in rokeikei, nənə rukurən nıpeki rakaien irəha ia nərəhaien sə kamharə irə. Mətə nərmama səməme həpkatukwatukw mhə Kumwesən rukurən nırpwınien noien ərəha me səvənraha təkwtəkwni, marə mo tukuahag mwi irəha rəmwhen ia nərmama ia kalapus, mamevən meste in truvei pen nırpwınien sampam mınraha ia nəpın kurirə. ¹⁰ †Kumwesən truvei pen nırpwınien m nərmama ərəha me pam, mətə truvei pen nırpwınien asori mınraha nəha səməme kamhesi pen noien əmkemik me nıpwranraha rokeikei pik, mamhətə ərəha nasorien sə kauvehi kamərimənu ira.

Nahatən eikuə me nəha səməme iakaməgkiari ia nırəha, irəha kamhərpwi irəha, mamho kənkəpwənraha, mamhəni nəgkiariien ərəha me ia nagelo me ia neiai mhəpwəh nehekırien. ¹¹ †Nəri auər a mə nagelo me nəha irəha həkai nənə nəgsənraha rasori məri raka nərmama me nəha, mətə irəha həpkini ərəha mhə irəha riti ia nəmri İərimənu. ¹² ††Mətə nahatən eikuə me nəha kamhəni ərəha narimnari me səməme irəha həpkukurən mhə. Irəha həmwhen ia nəri əprmin me nətərigien səvənraha riwən, mətə kamho a nari sə hokeikei. Nəri əprmin me nəha kiməkwəhi irəha mə kwənkru trousi tərini irəha, kousi əpune irəha. Kumwesən trouraha mwi nahatən eikuə me nəha rəmwhen ia nəri əprmin me nəha.

¹³ †††In trərəku irəha ia nərəhaien ti nəri nə mə irəha həno nərəhaien m nərmama. Ia nətəien səvənraha noien i ramasan pik mə ia rukwəsikər tuhəni pik nari mhənımwı pik. Irəha həmwhen ia tınari əmkemik, uə təmwiki nımwəpw sə ramo auris kimiaha. Irəha həuvehe mhəni nari kimiaha mınraha, mətə kamheikuə ia kimiaha rerınraha ragien a. ¹⁴ Ia nəmrinraha kamhətə pik nıpran me, mamhakres irəha, mhəpkəpwıs mhə ia noien ərəha. Irəha kamhəvi nərmama səməme

† 1:16 Mat 17:1-5 †† 1:17-18 Mat 17:5 † Irəhar nə Pita, Jemes, mine Jon †† 1:21 2Tim 3:16, 1Pit 1:11 †† 2:1 Mat 24:11, Jut 4 ††† 2:3 Rom 16:18, 1Tes 2:5 ††† 2:4 Jut 6 § Ia nəgkiariien Krik, kwopun nəha inhəripw sə Pita rani nəghin nə Tartaros. Nəkur Kris həməni kwopun nəha mə kwopun kamərpwın noien

ərəha me ikin səvəi nənımwın ərəha me mine nərmama me səməme hənəriui nəkwai Kumwesən. † 2:5 Jen 6-8, 8:18, 2Tes 3:6 †† 2:6 Jen 19:24, Jut 7 §† 2:7 Jen 19:1-16 §†† 2:9 1Kor 10:13, Jut 6 §† 2:10 Jut 7-8, 16 §† 2:11 Jut 9 §†† 2:12 Jut 10 §§† 2:13 Jut 12

nətərigien səvənraha riḗkiskai mhə mə tuhəuvən mho noien ərəha. Rerınraha rokeikei pik mane. Kinahatən amasan irəha irə. Irəha niḗpwnəti nərəhaien Kumwesən raməkwein ərəha ia nirəha! ¹⁵†Irəha hənəpwəh suatuk sə ratukwatukw, nənə mhəikou mamhesi pen suatuk səvəi Palam tini Peor, iərmama sə rokeikei pik nuvehiien mane ia noien ərəha. ¹⁶††Mətə togki riti rinəski ti noien ərəha me səvənhi. Kitaha səukurən mə togki riḗkəgkiari mhə, mətə Kumwesən rino togki rəgkiari ia reri iərmama mə trinise noien ikou səvəi profet nəha.

¹⁷†Nahatən eikuə me nəha həmwən ia nəmri nui me səməme hənəmə, uə nəpuə sə nīmətəgi rīməpeki raka nənə nesən riwən irə. Kumwesən rinəpnəpenə raka ia nəpitəvien asori mə səvənraha. ¹⁸††Irəha kamhəfiəutə ia nirəha me, mamhəni nəgkiariien arməri me, mamhəvi nəmə me səməme həkəra a i ia nəkur kamharə ia nəpitəvien mə tuhəuvehe mho noien ərəha me sə ramo naurisien niḗpwrənraha rokeikei pik. ¹⁹††Irəha kamhəni pen ti nəmə me nəha mə tukeivinari ia nirəha, mətə nahatən eikuə me nəha irəha slef me səvəi noien sə ramouraha nərmama. Takani iamınhi irə ti nəri nə mə iərmama riti in slef səvəi nəfe noien sə ramərimənu irə. ²⁰†††Iesu Kristo in Iərimənu səkitaha, nənə, in mwi Iərmama sə rauvehimiru kitaha. Nərmama səməme həkurən in həkurən narakaien ia noien əmkemik me səvəi tiḗrənə i. Mətə mə hərərig pen mwi kurirə ikin, noien me nəha həkwi mwi irəha, mamhəuvehi irapw niskaiien səvənraha, tuharə ia narəien sə rərəha məpi raka narəien sə kupwən. ²¹††Trini minuə irəha hamreirei anan suatuk səvəi natukwatukwien, ramasan pik məpi raka mə irəha həuvəkurən suatuk nəha nənə kurirə irə həuvsini pen təkutanraha ia nəgkiariien ikinan sə Kumwesən rīməuvei pen minraha. ²²§Noien səvəi nərmama me nəha ramahatən mə nəgkiariien i kamini rerin ro niḗrhienien: “Kuri reuə miḗrərig pen maməni newəien səvənhi. Kinəvəru raka pikə revən mamaru mwi ia nəmḗgei.”

Nəpin nəha kani mə nəpin səvəi Iərimənu

3 ^{§†}Nərmama keikei me, in i nəkukuə səiou sə ro kəru irə rauvehe tukumiaha. Iakimərai irau pəri mə takəsəupwiri nətərigien atukwatukw səkimiaha ia nirau, pwəh rerimiaha ramrhi ²§††nəfe profet ikinan me fwe kupwən haməkupwən mhəni irapw mə tuhəier pehe mine nəgkiariien i Iərimənu sə rauvehimiru kitaha rīməni pehe tukumiaha ia tərhui aposol me səkimiaha. ³§†Nəri sə tiḗkupwən mhəkurən ro iamınhi irə. Tramevən ipaka ti nəpin sampam nərmama nepwin tuhəuvehe irəha tuhəmesi pen nəfe noien ərəha me nətərigien səvənraha rokeikei. Irəha tuharis ia Kumwesən, ⁴§††mhəni mə, “Rəfo? Riməni mə truvehe

† 2:15 Nam 22:7, Jut 11, Rev 2:14 †† 2:16 Nam 22:28-35 † 2:17 Jut 12-13 †† 2:18 Jut 16 †† 2:19 Jon 8:34 ††† 2:20 Mat 12:45 ††† 2:21 Luk 12:47-48 § 2:22 Prov 26:11 §† 3:1 2Pit 1:13 §†† 3:2 Jut 17 §† 3:3 1Tim 4:1, Jut 18 §†† 3:4 Aes 5:19, Esik 12:22, Mat 24:48

mwi, mətə in pəku? Nəpin kaha me səkitaha hə-mamhə meste pehe nəha təkwətəkwuni narimnari me pam həkopəiti mhə kamho a iamınhi irə. Fwe kupwən anan, nəpin kino tiḗrənə meste pehe təkwətəkwuni, narimnari me pam kamho a nari kuatia.” ⁵§†Kamhəni iamınha irə mətə irəha həkokeikei mhə mə tuhətərig fwe tui anan ia nəgkiariien səvənhi Kumwesən ro neiai mine tiḗrənə, nənə mo tiḗrənə rutə ia kurkwai nui, muvehi nui mo kwopun me pam ia təkure tiḗrənə irə, ⁶§†nənə marə makiatənimw mwi tiḗrənə kupwən, mouraha ia nui nəha. ⁷Nəgkiariien nəha səvəi Kumwesən raməkwtəmhiri neiai mine tiḗrənə krauarə təkwətəkwuni. Irau trouarə roueste nəpin in truvani irau ia napw ia nəpin sə in trərpwin noien ərəha me irə səvəi nərmama səməme kamhəru i nəkwan, mouraha irəha.

⁸§§†Mətə nərmama keikei me, tiḗpwəh nenoue-nouien nari kuatia i mə ia nətərigien səvəi Iərimənu nəpin kuatia rəmwhən ia nuk wan-taosən, nənə nuk wan-taosən rəmwhən ia nəpin kuatia. ⁹§§†Nərmama nepwin rerınraha riḗhi mə Iərimənu ramo tiḗpwə ti noien nəgkiariien səvənhi ruvehe mukuə, mətə riḗko mhə iamınhi irə. In ramo nətərigien səvənhi raməpwəmwis mə trameitenhi kimiaha. In rəpwəh nokeikeien mə iərmama riti tremhə kouraha in, mətə rokeikei mə nərmama pam tuhərərig ia noien ərəha me səvənraha mhəuvehe tukwe.

¹⁰§§§Mətə nəpin i kani mə nəpin səvəi Iərimənu truvehe rəmwhən ia rakres. Ia nəpin nəha, tsəregi nurigrigien asori. Kəpuapən triwən. Napw trahi meri mine məkwə mine kəməhau me. Irəha tuharis mhəiwən. Nənə nəpnəpanien tro tiḗrənə mine narimnari me pam kamharə irə tuhəiwən.

¹¹Ti nəri nə mə Kumwesən trouaha pam narimnari me nəha ia noien nəha, hiəkurən mə tiḗfarə irə. Kimiaha tiḗməkeikei mharə ia narəien sə ro ikinan i, mamho narimnari me səməme Kumwesən rokeikei, ¹²18mamheitenhi nəpin i kani mə nəpin səvəi Kumwesən, nənə, mamhəmwur ia noien wok sə tro nəpin nəha truvehe akwauakw. Ia nəpin nəha nəpnəpanien tro kəpuapən mouraha narimnari me pam irə. Nənə napw trahi meri mine məkwə mine kəməhau me. Irəha tuharis mhəiwən. ¹³19Mətə kitaha sameitenhi nəgkiariien səvəi Kumwesən mə truvehe mukuə. In rīməni mə tro neiai vi mine tiḗrənə vi, kwopun riti sə narimnari me hatukwatukw a tuhamarə ikin.

¹⁴Ro pen nərmama keikei me, ti nəri nə mə hiameitenhi narimnari me i tihousari əknekın mə Kumwesən trəpwəh nətoniien nəmkemikien riti ia nīmiruien səkimiaha, uə noien ərəha riti triwən ia nīmiruien səkimiaha, nənə tiharə ia nəmərinuuen kimiaha min. ¹⁵20Tihəməkeikei mhəkurən mə nətərigien səvəi Iərimənu səkitaha rəpwəmwis ti neitenhiien kitaha. In ramo mə truvehimiru nərmama nepwin mwi.

§† 3:5 Jen 1:6-9 §† 3:6 Jen 7:11-21, 2Tes 2:5 §§† 3:8 Sam 90:4 §§† 3:9 Hab 2:3, 1Tim 2:4 §§§ 3:10 1Tes 5:2, Mat 24:29,35 18 3:12 Aes 34:4 19 3:13 Aes 65:17, Aes 66:22, Rev 21:1,27 20 3:15 Rom 2:4, 2Tes 3:9

Rəmwhen ia nægkiariien sə piəvtaha keikei Pol rimərai m kimiaha mesi pen nukurənien sə Kumwesən riməu-vei pen min. ¹⁶ Ia nəkukuə me pam səvənhi raməgkiari ia narimnari me nəha. Ia nəkukuə me nəha, narimnari me nepwin nəha ikin həknekin ti nukurənien. Nəmma səməme həreirei nari nətərigien səvənraha ramaiuaiu, irəha kamhəuvsini nægkiariien me səvəi Pol, ia noien a mwi nəha irəha kamhəuvsini mwi nægkiariien me nepwin ia Nəkukuə Ikinan. Nənə Kumwesən trouraha irəha tukwe.

¹⁷ †Ro iamīnhi irə, nərmama keikei me, ti nəri nə mə kimiaha hiəuvəukurən raka nəri i kurirə rier pehe, ti-

haməkeikei mhəsiari kamo nægkiariien ərəha me səvəi nərmama səməme kamhərui nəkwai Kumwesən həvi raka kimiaha ia kwopun səkimiaha hiamərer əknekin ikin, nənə, hiəmwei. ¹⁸ ††Mətə tihəuverə ia namasanien mīne nukurənien səvəi Iərimənu səkitaha Iesu Kristo. In nəha iərmama sə rauvehimīru kitaha.

Pwəh nasoriien revən tukwe in ipwet mīne ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iamīnhi!

---

† 3:17 Mak 13:5,33, 1Kor 10:12 †† 3:18 Jut 25

Fas Jon

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Jon in aposol riti sə Iesu rokeikei pik. In rirai nəkukuə me i Jon, Fas Jon, Seken Jon, mine Namba Tri Jon. In rirai nəkukuə me nəha ipaka ti nuk 90. Fas Jon rəvəhag m nakalasia me mini mə irəha tuhaməkeikei mhəsiari ti nahatən eikuə me kamo nahatən eikuə me həkoui irapw irəha ia suatuk atukwatukw. Nahatən eikuə me nəha kamhəni mə Iesu ripko mhə in Kristo, Tini Kumwesən. Həni mə Kumwesən ripkuvehe mhə mo in iərmama rəmwhen ia kitaha. Jon rokeikei mə nakalasia me tuhəukurən mə Iesu in Kumwesən mine in mwi iərmama. Jon rokeikei mə truvehi utə nətərigien səvəi nakalasia me pwəh hərəer əknekin ia nahatətəien səvənraha ia Iesu Kristo mamho nokeikeien. In rini mə kitaha tsaməkeikei mhokeikei kitaha me, mamhəsiari nəgkiariien me səvəi Kumwesən. Trini minuə samo iaminha irə, səukurən mə kitaha nipwnəti Kumwesən me.

Nægkiariien səvəi Nimiruien

1 †Nægkiariien i səkimaha raməvisau Nægkiariien sə rinərə raka fwe tui nəpin ti prənə ramiwən ihi. Kimaha iahəuvəregi raka Nægkiariien nəha, mhətoni ia nənimemaha, mhəspau irə, mhərapı ia rəgimaha. Nægkiariien nəha in Nimiruien. ² ††Nimiruien i riməier pehe tukumaha. Kimaha iahənətoni mhəukurən mə in nipərhiēnien. Nənə təkwətəkwuni iahaməni irapw Nimiruien Rerın i tukumiaha. Fwe kupwən in rinamarə irau Tata Kumwesən, nənə marə mier pehe tukumaha. ³ Iahaməni irapw tukumiaha narimnari me i iahənətoni mhəregi mə kimiaha tihəuvehe mho pəri nari kitaha m kimiaha. Pərhiēn kimaha iahamo pəri nari kimaha Tata Kumwesən mine Tini, Iesu Kristo. ⁴ †Nægkiariien me i iahamrai rauvehe tukumiaha mə tro rerimaha ragien.

Navəniēn ia nukuraanien

⁵ †Nægkiariien i kimaha iahəregi in riməni pehe tukumaha, nənə iahaməni pehe tukumiaha, mə Kumwesən in nukuraanien nəpitəvien riwən anan irə. ⁶ ††Trini minuə kitaha səni mə samo pəri nari kitaha min, mətə ia navəniēn səkitaha samavən ia nəpitəvien, nənə sameikuə. Noien səkitaha ripkesi pen mhə nəgkiariien sə ro nipərhiēnien. ⁷ †††Mətə trini minuə ia navəniēn səkitaha samavən ia nukuraanien rəmwhen in ramarə ia nukuraanien, nənə kitaha samo pəri nari, nite Tini, Iesu, ramaikuas raka noien ərəha me pam səkitaha, mo kitaha səmher. ⁸ †††Trini minuə kitaha səni mə səpko mhə noien ərəha, sameikuə atukw a ia kitaha me, nənə nəgkiariien sə ro nipərhiēnien riwən ia kitaha. ⁹ Mətə kitaha səukurən nətigiteien ia Kumwesən,

noien səvənhi ratukwatukw. Ro iamınhi irə, trini minuə səni irapw noien ərəha me səkitaha min, nənə in trenouenou noien ərəha me səkitaha, maikuas raka noien me pam i səno həpkatukwatukw mhə, mo kitaha səmher. ¹⁰ Trini minuə kitaha səni mə səpko mhə noien ərəha, samo Kumwesən mə in ieikuə riti, nənə nəgkiariien səvənhi riwən ia kitaha.

2 ⁵ Nipwnətik me. Iakamrai nəgkiariien me i tukumi-aha mamınise kimiaha mə tihəpwəh noien ərəha. Mətə trini minuə iərmama riti ro noien ərəha, iərmama riti nəha ikin trasitu ia kitaha, mægkiari tukwini səkitaha m Tata Kumwesən. Iərmama nəha in nəha Iesu Kristo, in iəmə atukwatukw. ² ††In remhə niten raikuas raka noien ərəha me səkitaha. In ripkemhə mhə mə niten traikuas raka əpa noien ərəha me səkitaha, mətə in remhə mwi mə niten traikuas raka noien ərəha me səvəi nərmama me ia tənəmtənə me pam.

³ Kitaha səfukurən mə səuvəuvehe mhəuvəukurən pərhiēn Kumwesən? Trini minuə samo nəgkiariien me səvənhi, noien nəha ramahatən pen. ⁴ †††Iərmama sə rani mə in rukurən Kumwesən mətə ripko mhə nəgkiariien me səvənhi, in ieikuə, nənə nəgkiariien sə ro nipərhiēnien riwən irə. ⁵ Mətə trini minuə iərmama riti ramo nəgkiariien səvəi Kumwesən, in pərhiēn iərmama i ramokeikei Kumwesən ia noien sə ratukwatukw pam. Kitaha səfukurən mə səpwit əknekin ia Kumwesən? Noien i sə takini ramahatən pen. ⁶ Iərmama sə rani mə in rəpwit əknekin ia Kumwesən traməkeikei mavən ia navəniēn kuatia nəha Iesu rinavən irə.

† 1:1 Jon 1:1-2,4, 1Jon 2:13-14 †† 1:2 Jon 1:14 ‡ 1:4 Jon 16:24 †† 1:5 1Tim 6:16, Jem 1:17 †† 1:6 1Jon 2:4 ††† 1:7 Jon 3:21, Aes 2:5, Hip 9:14, Rev 1:5, 7:14 ††† 1:8 Sam 32:5, Prov 28:13

§ 2:1 Hip 7:25, 9:24 † 2:2 Jon 1:29, 11:52, Kol 1:20, 1Jon 4:10,14 ††† 2:4 1Jon 1:6,8

Nægkiariien vi

⁷ †Nipwnätik keikei me. Nægkiariien i iakamrai m kimi-aha ripko mhə nəgkiariien vi riti, mətə in nəgkiariien akuas sə hiəuvəregi raka kinani fwe nukunen.

Nægkiariien akuas i in nəgkiariien i sə hiəuvəregi raka.

⁸ ††Mətə ia nətoniien riti mwi, nəgkiariien i iakamrai rauvehe tukumiaha, in nəgkiariien vi. Kinətoni ia su-atuk vi riti ia nimiruien səvəi Iesu mine səkimiaha ti nəri nə mə nəpitəvien rinakurau mamevən, nukuraanien pərhien ruvəuvehe maməhiapw.

⁹ †Iərmama sə rani mə in ramarə ia nukuraanien mətə raməmwəki piəvni, in ramarə ihi ia nəpitəvien.

¹⁰ ††Iərmama sə ramokeikei piəvni in ramarə ia nukuraanien, nənə nari riti riwən ia narəien səvənhi tro in rapəti mīmwei. ¹¹ ††Mətə iərmama sə raməmwəki piəvni in ramarə ia nəpitəvien, mamavən ia nəpitəvien, mīreirei kwopun ramevən ikin, ti nəri nə mə nəpitəvien rəuiui nənimen.

¹² ††Nəkwərhakwərha me. Iakamrai nəgkiariien i rauvehe tukumiaha,

ti nəri nə mə Kumwesən rinenouenou raka noien ərəha me səkimiaha ti nəri Iesu rino.

¹³ ††Tata me. Iakamrai nəgkiariien i rauvehe tukumiaha,

ti nəri nə mə kimiaha hiəuvəukurən raka Iərmama sə rinarə raka fwe tui nəpən tiəprənə ramiwən ihi.

Ntəmaruə me. Iakamrai nəgkiariien i rauvehe tukumiaha,

ti nəri nə mə kimiaha hiəuvəuvehi irapw raka niskaiien səvəi iəremhə ərəha Setan.

¹⁴ Nəkwərhakwərha me. Iakamrai nəgkiariien i rauvehe tukumiaha,

ti nəri nə mə kimiaha hiəuvəukurən raka Tata Kumwesən.

Tata me. Iakamrai nəgkiariien i rauvehe tukumiaha,

ti nəri nə mə kimiaha hiəuvəukurən raka Iərmama sə rinarə raka fwe tui nəpən tiəprənə ramiwən ihi.

Ntəmaruə me. Iakamrai nəgkiariien i rauvehe tukumiaha,

ti nəri nə mə kimiaha hiəskai,

nægkiariien səvəi Kumwesən ramarə ia rerimiaha,

nənə hiəuvəuvehi irapw raka niskaiien səvəi iəremhə ərəha Setan.

Tiəprənə i mine noien me kamo ia tiəprənə i

¹⁵ †Tihəpwəh nokeikeiien noien me səvəi tiəprənə i uə narimnari me səvəi tiəprənə i. Trini minuə iərmama riti rokeikei noien me səvəi tiəprənə i, in ripkokeikei pərhien mhə Tata Kumwesən. ¹⁶ ††Iakani iaminihə irə ti nəri nə mə nəpən me pam nərmama me səvəi tiəprənə i kamho nəfe noien ərəha nipwranraha rokeikei. Nəpən me pam rerinraha ramevən ia nəfe nənimenraha rətoni hokeikei mə tuhəuvehi. Irəha kamhərpwi irəha ti

† 2:7 2Jon 5-6, 1Jon 2:24, 3:11 †† 2:8 Jon 13:34, Rom 13:12, Jon 1:9 † 2:9 1Jon 3:10,15, 1Jon 4:20 †† 2:10 Jon 11:9, Rom 14:13 †† 2:11 Jon 11:10, 12:35 ††† 2:12 1Kor 6:11 ††† 2:13 1Jon 1:1 † 2:15 Rom 8:7 †† 2:16 Rom 13:14, Jem 4:16, 1Tes 2:11

nautə me səvənraha. Noien me pam nəha həpkuku pen mhə ti Tata Kumwesən, mətə kamhəuku pen ti tiəprənə i. ¹⁷ †††Noien me səvəi tiəprənə i mine narimnari me nərmama səvəi tiəprənə i hokeikei hənəməuvehe tuhəiwən, mətə iərmama sə ramo nəkwai Tata Kumwesən ramarə rerin.

Profet eikuə me

¹⁸ ††Nipwnätik me. Nəpən sampam i samarə irə. Kimiaha hiəuvəregi raka mə iərmama riti truvehe məmwəki pik Kristo. Təkwətəkwuni mine nəha nərmama həpik səməme kamhəmwəki pik Kristo həuvəuvehe raka. Noien i ro nukurənien i tukutaha səukurən mə pərhien nəpən sampam i samarə irə. ¹⁹ †††Nərmama me nəha hənəpwəh kitaha mhəier, ti nəri nə mə ripko mhə irəha nərmama me pərhien səkitaha. Trini minuə irəha nərmama pərhien me səkitaha ko kamhəripin, mamharə kitaha minraha. Mətə irəha hənəpwəh kitaha mhəier, mho nukurənien i mə ripko mhə irəha nərmama me pərhien səkitaha.

²⁰ ††Mətə kimiaha hiəuvəuvehi raka Nənimwin i Kristo Ikinan rinətəgi pen ia kimiaha, ro pen kimiaha pam hiəuvəukurən nari. ²¹ Ripko mhə iakamrai nəgkiariien i rauvehe tukumiaha ti nəri nə mə kimiaha hiəreirei nəgkiariien sə ro nipərhienien, rekəm. Mətə iakamrai nəgkiariien i rauvehe tukumiaha ti nəri nə mə hiəuvəukurən raka nəgkiariien sə ro nipərhienien, nənə hiəukurən mwi mə neikuəien riti ko ripkuku pen mhə irə. ²² ††Sin in ieikuə? Iərmama sə rani mə ripko mhə Iesu in Kristo in ieikuə. Iərmama iaminihə irə in raməmwəki pik Kristo, mani neikuəien ia Tata Kumwesən mine Tini. ²³ †††Iərmama sə rani neikuəien ia Tini Kumwesən, Tata Kumwesən ripkarə mhə tukwe. Mətə iərmama sə rani irapw Tini Kumwesən, Tata Kumwesən in mwi ramarə tukwe.

²⁴ Nægkiariien nəha kimiaha hiəməregi kinani fwe nukunen tihətui amasan tukwe pwəh rəpwit əknekən ia rerimiaha ia nəpən me. Trini minuə nəgkiariien nəha hiəməregi kinani fwe nukunen rəpwit əknekən ia rerimiaha nəpən me, kimiaha mwi tihəpwit əknekən ia Tini Kumwesən mine Tata səvənhi. ²⁵ †††Nənə in i nəri Kumwesən riməni mə traməkeikei muvei pehe m kitaha: nimiruien rerin.

²⁶ Iakamrai nəgkiariien i rauvehe tukumiaha, maməgkiari ia nərmama me nəha səməme kamhəmwur mə tuheikuə ia kimiaha. ²⁷ †††Kimiaha hiəuvəuvehi raka Nənimwin sə Kristo rinətəgi pen ia kimiaha. Nənimwin nəha rinarə raka ia kimiaha ro pen hiəpkətui mhə mwi iərmama riti mə trahatən kimiaha. Mətə nənimwin sə Kristo rinətəgi pen ia kimiaha ramahatən kimiaha ia narimnari me pam. Nənə narimnari me nəha ramahatən kimiaha irə ro nipərhienien ripko mhə neikuəien. Ro iaminihə irə tihəpwit əknekən ia Kristo rəmwhen ia Nənimwin nəha rinahatən kimiaha irə.

††† 2:17 Mat 7:21, 1Kor 7:31 †† 2:18 1Tes 4:7, Mat 24:5,24, 2Jon 7 ††† 2:19 Wok Me 20:30, 1Kor 11:19 †† 2:20 1Kor 2:15, 1Jon 2:27 †† 2:22 1Jon 4:3, 2Jon 7 ††† 2:23 Jon 5:23, 15:23, 1Jon 4:15, 5:1, 2Jon 9 ††† 2:25 Jon 3:15, 6:40 ††† 2:27 Jon 16:13

Nipwnāti Kumwesən me

²⁸ †Ouəh nipwnātik me. Tihəpwit əknekin ia Kristo mə nəpin in trier pehe irə kitaha tsəpwəh nehekiriien, ia nuveheien səvənhi kitaha tsəpwəh naurisien ia nənimen. ²⁹ ††Kimiaha hiəuvəukurən raka mə noien səvəi Kumwesən ratukwatukw. Ro iamīnhi irə hiəuvəukurən mwī mə nərmama səməme kamho noien atukwatukw irəha nipwnātin me.

Kumwesən rokeikei pik kitaha

3 †Hətoni ro Kumwesən rokeikei pik kitaha! Nokeikeiien səvənhi rasori pik tukutaha ro pen in raməkwein kitaha mə nipwnātin me. Pərhien kitaha nipwnātin me. Nərmama səvəi tīprənə i həreirei kitaha ti nəri nə mə həreirei Kumwesən. ² ††Nipwnātik keikei me. Təkwətəkwuni nəha kitaha səuvəuvehe raka mhəno nipwnāti Kumwesən me ia kitaha, mətə rəpwəh ihi noien nukurənien i mə tsəuvehe mhəfo irə. Mətə nari kuatia kitaha səukurən. Nəpin Kristo trier pehe irə, kitaha tsəuvehe mhəmwhen irə, ti nəri nə mə nəpin nəha kitaha tsətoni in ia nənimetaha. ³ Nərmama me pam səməme kamhəmri pen əknekin nətərigien səvənraha ia Kristo mə tuhəuvehe mhəmwhen irə kamho noien səvənraha rəmher rəmwhen ia noien səvənhi rəmher.

⁴ Iərmama sə ramo noien ərəha in ramərui Loa səvəi Kumwesən. Iakani iamīnhi ti nəri nə mə nəgkiariien i “noien ərəha” nipwran i nəruien Loa səvəi Kumwesən. ⁵ ††Nənə kimiaha hiəukurən mə Kristo riməier pehe mə truvehi raka noien ərəha me. Hiəukurən mə noien ərəha riwən irə. ⁶ ††Ro iamīnhi irə iərmama sə rəpwit əknekin ia Kristo ko ripkəmwur pen mhə ia noien ərəha. Iərmama sə raməmwur pen ia noien ərəha ripkətə raka mhə Kristo mipkukurən raka mhə mwī in.

⁷ ††Nipwnātik me. Tihəpwəh nəseniien iərmama riti reikuə ia kimiaha. Iərmama sə ramo noien atukwatukw, in iəmə atukwatukw rəmwhen ia Kristo in iəmə atukwatukw.

⁸ †Iərmama sə raməmwur pen ia noien ərəha, in tīni Setan, ti nəri nə mə fwe ia nukune narəien mauvehe Setan ramo noien ərəha. Nəri i in i Tīni Kumwesən riməier pehe tukwe mə trouraha noien me Setan ramo. ⁹ †Iərmama sə in tīni Kumwesən ko ripkəmwur pen mhə ia noien ərəha ti nəri nə mə nimiruien səvəi Kumwesən ruvəuvehe mīno raka kuatia irau nimiruien səvənhi. In tripkəmwur pen mhə ia noien ərəha ti nəri nə Kumwesən in Tata səvənhi. ¹⁰ Kitaha səfukurən mə nisimə nəha nipwnāti Setan, nisimə nəha nipwnāti Kumwesən? Noien i ramahatən pen. Iərmama sə ripko mhə noien atukwatukw, məpwəh nokeikeiien piəvni ripko mhə in tīni Kumwesən. In tīni Setan.

Sokeikei kitaha me

¹¹ ††Nəgkiariien i in i kimiaha hiəuvəuregi raka kinani fwe nukunen mə kitaha tsaməkeikei mhokeikei kitaha me. ¹² ††Kitaha tsəpwəh nəmwhenien ia Ken. In iərmama səvəi Setan. In rousi əpune piəvni anan. Ken rousi əpune piəvni ti nəfe? In rousi əpune ti nəri nə mə noien sə piəvni ramo ramasan, mətə noien sə in ramo rərəha. ¹³ ††Piak me, nənimemihaha trəpwəh nierien nəpin tihətoni nərmama səvəi tīprənə i kamhəmwəki kimiaha. ¹⁴ ††Kitaha səukurən mə səuvəier raka ia nemhəien mhəuvehe ia nimiruien. Səukurən nəri i ti nəri nə mə samokeikei piəvtaha me. Iərmama sə nokeikeiien riwən irə in ramarə ihi ia nemhəien. ¹⁵ ††Iərmama sə raməmwəki piəvni in rəmwhen ia iərmama sə ramosi əpune iərmama. Nənə kimiaha hiəukurən mə iərmama sə ramosi əpune iərmama nimiruien rerin riwən irə.

¹⁶ ††Kitaha səfukurən nəri nokeikeiien? Iesu Kristo ri nahatən kitaha irə nəpin rinəsəni pehe nimiruien səvənhi tukutaha. Nənə ratukwatukw mwī mə kitaha tsəsəni pen nimiruien səkitaha ti piəvtaha me.

¹⁷ ††Trīni minuə iərmama riti səvənhi narimnari me səvəi tīprənə i rasori rətə piəvni riti nari riwən tukwe, mətə in ramo nəri auər a irə, nokeikeiien səvəi Kumwesən trəfo marə irə? ¹⁸ ††Nipwnātik me. Rərəha mə samokeikei nərmama ia tərhutaha a. Kitaha tsaməkeikei mhokeikei pərhien irəha, mho narimnari me trasitu ia nirəha. ¹⁹ Trīni minuə samo iamīnha irə, kitaha səukurən mə kitaha nərmama səvəi nipərhiēnien. Nənə səukurən nuveheien ia nəmri Kumwesən reritaha fwe imwə rəpwəh nehekiriien. ²⁰ Nəri auər a mə səregi ia reritaha mə səno noien riti rərəha, mətə tsəpwəh nehekiriien ti nəri nə mə Kumwesən in rasori məpi raka reritaha, nənə mukurən pam narimnari.

²¹ †Nipwnātik keikei me. Trīni minuə kitaha səregi ia reritaha mə səpko mhə noien riti rərəha, tsəpwəh nehekiriien ia nəmri Kumwesən. ²² †Nənə nəfe nəghin kitaha tsəres, in truvehi pehe m kitaha, ti nəri nə mə samo nəgkiariien me səvənhi mīne nəfe rerin ramagiēn tukwe. ²³ †Nənə in i nəgkiariien səvənhi sə in riməni mə tso. Kitaha tsaməkeikei mhəni nipərhiēnien ia nəghi Tīni, Iesu Kristo, nənə mamhokeikei kitaha me rəmwhen in ruvəni raka tukutaha i. ²⁴ †Iərmama sə ramo nəgkiariien me səvənhi rəpwit əknekin ia Kumwesən, nənə Kumwesən rəpwit əknekin irə. Kitaha səfukurən mə Kumwesən rəpwit əknekin ia kitaha? Nənimwīn sə in riməuvei pehe m kitaha ramo kitaha səukurən.

Nətə sasien ia nənimwīn me

4 †Nipwnātik keikei me. Tihəpwəh nīniēn nipərhiēnien ia profet me pam, mətə tihəkupwən mhətə sas raka ia nirəha mə nənimwīn sə ramarə ia nirəha

† 2:28 1Jon 3:2, 4:17 †† 2:29 1Jon 3:7,10 † 3:1 Jon 1:12-13, Jon 16:3 †† 3:2 2Kor 3:18, Fil 3:21 †† 3:5 2Kor 5:21, 1Pit 2:22-24, 1Jon 2:2 ††† 3:6 Rom 6:1-2,14, 1Jon 3:9 ††† 3:7 1Jon 2:29 † 3:8 Jon 8:44 †† 3:9 1Jon 5:18

††† 3:11 Jon 13:34 †† 3:12 Jen 4:8 ††† 3:13 Mat 5:11-12, Jon 5:18-19 †† 3:14 Jon 5:24, 1Jon 2:11, Mat 5:21-22 †† 3:15 Rev 21:8 ††† 3:16 Jon 13:1, Kal 1:4, 1Tes 2:8 ††† 3:17 Dut 15:7 ††† 3:18 Jem 2:15-16 18 3:21 Hip 4:16 19 3:22 Mat 21:22

ruku pen pærhien ti Kumwesən uə rekəm. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə profet eikuə me həpik həuvavən pam ia tənəmtənə me. ² †Noien nəha sə tro kimiaha hiəregi sas mə nənīmwin sāvəi Kumwesən ramarə ia iərmama ro iamīnhi irə. Trīni minuə iərmama rani mə nəpīn Iesu Kristo rīməuvehe ia tīprənə i nīpwrān rəmwhēn ia nīpwrai iərmama, iərmama nəha Nənīmwin sə raku pen ti Kumwesən ramarə irə. ³ ††Mətə nərmama me pam səməme həpwəh nini irapwien Iesu Nənīmwin sāvəi Kumwesən rīpkarə mhə ia nīrəha. Nənīmwin sə ramarə ia nīrəha nənīmwin sāvəi iərmama sə raməmwəki pik Kristo. Kimiaha hiəuvəregi raka mə iərmama nəha truvehe, mətə təkwtəkwuni nəha nənīmwin sāvənhi ruvəuvehe raka ia tīprənə i.

⁴ †Nīpwnətīk me. Kimiaha nə nərmama me sāvəi Kumwesən. Hiəuvəuvehi irapw raka nīskaiien sāvəi profet eikuə me nəha ti nəri nə mə Nənīmwin sə ramarə ia kimiaha nīskaiien sāvənhi rasori mēpi raka nənīmwin sə ramarə ia tīprənə i. ⁵ ††Irəha nərmama sāvəi tīprənə, ro pen nəgkiariien sāvənraha sāvəi tīprənə, nənə nərmama sāvəi tīprənə kamhətərig ia nīrəha. ⁶ ††Mətə kitaha nərmama me sāvəi Kumwesən. Ro iamīnhi irə iərmama sə rukurən Kumwesən ramətərig ia kitaha, mətə iərmama rīpko mhə in iərmama sāvəi Kumwesən in rəpwəh nətərigien ia kitaha. Noien i ro kitaha sətə sas Nənīmwin sə rani nīpərhienien mīne nənīmwin sə rameikuə.

Kumwesən rīməkupwən mokeikei kitaha

⁷ ††Nīpwnətīk keikei me. Pwəh kitaha sokeikei kitaha me ti nəri nə mə nokeikeiien raku pen ti Kumwesən. Iərmama sə ramo nokeikeiien in tīni Kumwesən in rukurən Kumwesən. ⁸ †††Iərmama sə nokeikeiien sāvənhi riwən in rīreirei Kumwesən ti nəri nə mə Kumwesən in nukune nokeikeiien. ⁹ †Kumwesən rīnəfo mo kitaha sətəni nokeikeiien sāvənhi? In rīnərhi pehe Tīni anan kuatia ruvehe ia tīprənə i mo suatuk m kitaha səuvehi nīmīruien irə. ¹⁰ ††Nəri i in nokeikeiien pərhien. Rīpko mhə kitaha sənəkeikei Kumwesən, mətə Kumwesən rīnokeikei kitaha, mərhi pehe Tīni remhə nīten raikuas raka noien ərəha me səkītaha. ¹¹ †††Nīpwnətīk keikei me. Kumwesən rokeikei pik kitaha ro iamīnhi irə kitaha mwi tsaməkeikei mhəkeikei kitaha me. ¹² †††Iərmama riti rīpkətōni raka mhə Kumwesən. Mətə mə kitaha saməkeikei kitaha me, Kumwesən rəpwit əknekīn ia kitaha, nənə nokeikeiien sāvənhi ruvehe matukwatukw pam ia kitaha.

¹³ †††Kitaha səfukurən mə səpwit əknekīn ia Kumwesən in rəpwit əknekīn ia kitaha? Kitaha səukurən ti nəri nə mə in rīməuvei pehe Nənīmwin sāvənhi m kitaha. ¹⁴ ††Nənə kimaha iahənətōni raka mamhəni irapw mə nīpərhienien Tata Kumwesən

20 3:23 Jon 6:29, 13:34 21 3:24 Rom 8:9, 1Jon 4:13 22 4:1 Mat 7:15, 1Jon 2:18, 2Jon 7, 1Tes 5:21 † 4:2 1Kor 12:3 †† 4:3 1Jon 2:18, 2Jon 7 † 4:4 Mat 12:29, 1Jon 5:4-5 †† 4:5 Jon 15:19 †† 4:6 Jon 8:47 ††† 4:7 1Jon 2:29 ††† 4:8 1Jon 4:16 † 4:9 Jon 3:16 †† 4:10 Rom 5:8-10, 1Jon 2:2 ††† 4:11 Mat 18:33 †† 4:12 Jon 1:18, 1Jon 2:5-6 ††† 4:13 2Kor 1:22, 1Jon 3:24 †† 4:14 Jon 3:17

rīnərhi pehe Tīni ruvehe mə truvehimīru nərmama ia tīprənə. ¹⁵ †††Iərmama sə rani irapw mə Iesu in Tīni Kumwesən, Kumwesən rəpwit əknekīn irə, nənə in mwi rəpwit əknekīn ia Kumwesən. ¹⁶ †††Kitaha səuvəukurən raka nokeikeiien i Kumwesən ramo m kitaha, səuvəuvehe raka mhəni nīpərhienien irə. Kumwesən in nukune nokeikeiien. Ro iamīnhi irə iərmama sə ramarə ia nokeikeiien in rəpwit əknekīn ia Kumwesən, Kumwesən rəpwit əknekīn irə. ¹⁷ †††Nəpīn nokeikeiien ruvehe matukwatukw pam ia kitaha, noien i tro kitaha səpwəh nehekīrien ia nəpīn Kumwesən trərpwīn noien ərəha me irə sāvəi nərmama. Kitaha tsəpwəh nehekīrien nəpīn nəha, ti nəri nə mə ia tīprənə i noien səkītaha rəmwhēn ia noien sāvəi Kristo. ¹⁸ Iərmama sə raməkeikei Kumwesən ko rīpkhekīr mhə in. Nəpīn kitaha səukurən amasan mə Kumwesən raməkeikei kitaha, kitaha tsəpwəh nehekīrien. Iərmama ramhekīr ti nəri nə mə rērīn ramrhi nərpwīnien nəha Kumwesən tro, mətə iərmama sə ramhekīr iamīnhi irə rīpkukurən amasan mhə ihi mə Kumwesən raməkeikei in.

¹⁹ Kitaha saməkeikei kitaha me ti nəri nə mə Kumwesən rīməkupwən mokeikei kitaha. ²⁰ Trīni minuə iərmama riti rini mə raməkeikei Kumwesən, mətə raməmwəki ihi piəvni, in iekuə riti. Iərmama sə rəpwəh nokeikeiien piəvni sə ramətōni ia nənimen in ko rīpkəkeikei mhə Kumwesən sə rīpkətōni mhə. ²¹ †††Nənə nəgkiariien i in i Iesu rīməuvei pehe m kitaha. Iərmama sə raməkeikei Kumwesən traməkeikei mokeikei mwi piəvni.

Iərmama sə rani nīpərhienien ia Iesu Kristo

5 ¹⁸ Nərmama me pam səməme kamhəni nīpərhienien ia Iesu mə in Kristo sə Kumwesən rīməni mə trərhi pehe i, irəha nīpwnətī Kumwesən me. Nənə kimiaha hiəukurən mə iərmama sə raməkeikei tata riti in raməkeikei mwi nīpwnətīn me. ² Kitaha tsəfukurən mə saməkeikei pərhien nīpwnətī Kumwesən me? Trīni minuə saməkeikei Kumwesən, nənə mamho nəgkiariien me sāvənhi, noien nəha ramahātən pen mə kitaha saməkeikei pərhien irəha. ³ ¹⁹ Trīni minuə saməkeikei Kumwesən nīpwrān i tsamo nəgkiariien me sāvənhi. Nənə nəgkiariien me sāvənhi həkīpam mhə tukutaha, ⁴ ²⁰ ti nəri nə mə kitaha pam nīpwnətī Kumwesən me saməuvehi irapw nīskaiien sāvəi noien ərəha me kamo ia tīprənə i. Nəri sə saməskai irə rauvehi irapw nīskaiien sāvəi noien ərəha me kamo ia tīprənə i in i nahatətəien səkītaha. ⁵ ²¹ Sin ko ruvehi irapw nīskaiien sāvəi noien ərəha me kamo ia tīprənə i? Iərmama sə rani nīpərhienien mə Iesu in Tīni Kumwesən, iərmama nəha in əpa ko ruvehi irapw nīskaiien sāvəi noien ərəha me kamo ia tīprənə i.

⁶ ²² Iesu Kristo in iərmama sə rīməuvehe ko paptas irə ia nui marə memhə mwi nīten raiu. Rīpko mhə in

†† 4:15 1Jon 5:5 ††† 4:16 1Jon 4:8 ††† 4:17 1Jon 2:28 ††† 4:21 Mat 5:44-45, Mak 12:29-31 18 5:1 1Jon 4:15 19 5:3 Jon 14:15,23-24, 2Jon 6, Mat 11:30 20 5:4 Jon 16:33 21 5:5 Rom 8:37, 1Jon 4:4 22 5:6 Jon 1:29-34, 19:34

iærmama sǝ rīmǝuvehe ko paptæs ǝpa irǝ ia nui, rekǝm. Mǝtǝ in iærmama sǝ rīmǝuvehe ko paptæs irǝ ia nui marǝ memhǝ mwi niten raiu. Nǝnimwǝn Ikinan rani irapw mǝ nǝri nǝha ro nǝpǝrhienien, tǝ nǝri nǝ mǝ Nǝnimwǝn Ikinan in nukune nǝpǝrhienien. ⁷ Nǝri kahar hamarni irapw nǝri nǝha mǝ ro nǝpǝrhienien, ⁸ †Nǝnimwǝn Ikinan mine nui mine netǝ. Nǝnǝ nǝgkiariien sǝvǝnrahar kwatia. ⁹ ††Nǝpǝn me kitaha samǝni nǝpǝrhienien ia nǝgkiariien sǝvǝi iærmama, mǝtǝ nǝgkiariien sǝvǝi Kumwesǝn ro nǝgsen mǝpi raka, tǝ nǝri nǝ mǝ nǝgkiariien nǝ nǝgkiariien sǝvǝi Kumwesǝn. Nǝnǝ in ruvǝuvei pehe raka nǝgkiariien sǝvǝnhi ramǝgkiari ia Tǝni. ¹⁰ ††Iærmama sǝ rani nǝpǝrhienien ia Tǝni Kumwesǝn rauvehi nǝgkiariien nǝha ia rerǝn. Mǝtǝ iærmama sǝ rǝpkini mhǝ nǝpǝrhienien ia Kumwesǝn, in rani Kumwesǝn mǝ ieikuǝ riti, tǝ nǝri nǝ mǝ in rǝpkini mhǝ nǝpǝrhienien ia nǝgkiariien sǝ Kumwesǝn ruvǝuvei pehe raka ramǝgkiari ia Tǝni. ¹¹ Nǝfe nǝha nǝgkiariien? Nǝgkiariien i in i. Kumwesǝn rīmǝuvei pehe nǝmǝruuien rerǝn m kitaha, nǝnǝ nǝmǝruuien nǝha samǝuvehi ruku pen tǝ Tǝni. ¹² ††Iærmama sǝ rauvehi Tǝni Kumwesǝn rauvehi mwi nǝmǝruuien, mǝtǝ iærmama sǝ rǝpkuvehi mhǝ Tǝni Kumwesǝn rǝpkuvehi mhǝ nǝmǝruuien.

Nǝmǝruuien rerǝn

¹³ ††Iakamrai nǝgkiariien me i rauvehe tukumiaha. Kimiaha nǝrmama sǝmǝme hiamǝni nǝpǝrhienien ia nǝghi Tǝni Kumwesǝn. Iakokeikei mǝ kimiaha tihǝukurǝn mǝ hiǝuvǝuvehi raka nǝmǝruuien rerǝn. ¹⁴ ††Nǝnǝ tǝkwǝkwuni, trǝni minuǝ kitaha sǝfwaki m Kumwesǝn, nari riti nǝha ikin ramasitu ia kitaha mǝ

† 5:8 Jon 15:26 †† 5:9 Jon 5:32-37, 8:18 † 5:10 Kal 4:6 †† 5:12 Jon 3:36 †† 5:13 Jon 20:31 ††† 5:14 Jon 14:13, 16:23, 1Jon 3:21-22

tsǝpwǝh nehekǝrien. Nǝri nǝha in i Kumwesǝn ruvǝni raka mǝ trǝregi nǝfwakiiien sǝkitaha, mǝtǝ nǝfwakiiien sǝkitaha tramǝkeikei mhesi pen atukwatukw nǝtǝrigien sǝvǝnhi mine nǝfe in rokeikei mǝ tro. ¹⁵ Trǝni minuǝ sǝukurǝn mǝ in trǝregi nǝfwakiiien sǝkitaha, nǝfe nǝghǝn tsǝres in i, nǝnǝ sǝuvǝukurǝn raka mǝ tsǝuvehi.

¹⁶ †††Trǝni minuǝ kimiaha riti rǝtoni piǝvni riti ramo noien ǝrǝha mǝtǝ rǝpko mhǝ noien ǝrǝha sǝ ramiri pen in mǝ tremhǝ, kimiaha tihǝfwaki tukwe pwǝh Kumwesǝn ruvei pen nǝmǝruuien min. Mǝtǝ noien ǝrǝha riti nǝha ikin sǝ ramiri pen iærmama mǝ tremhǝ. Nǝnǝ iou iapkinǝ mhǝ mǝ tihǝfwaki tǝ nǝrmama sǝmǝme kamho noien ǝrǝha nǝha. ¹⁷ Nǝrmama me pam sǝmǝme kamho noien sǝ rǝpkatukwatukw mhǝ kamho noien ǝrǝha, mǝtǝ noien ǝrǝha me nǝpǝn nǝha ikin sǝmǝme hǝpkiri pen mhǝ ǝrǝha mǝ tuhemhǝ.

¹⁸ †Kitaha sǝukurǝn mǝ iærmama sǝ in tǝni Kumwesǝn, Tǝni Kumwesǝn atukwatukw rauvehi amasan in. Ro iamǝnhi irǝ iærmama nǝha ko rǝpkǝmwur pen mhǝ ia noien ǝrǝha, iǝremhǝ ǝrǝha Setan rǝirei nǝrapiiien in. ¹⁹ ††Kitaha sǝukurǝn mǝ kitaha nǝpǝwnǝti Kumwesǝn me, mǝtǝ nǝrmama sǝvǝi tǝpǝnǝ irǝha pam kamharǝ ia rǝgi iǝremhǝ ǝrǝha Setan.

²⁰ †††Kitaha sǝukurǝn mwi mǝ Tǝni Kumwesǝn rīmǝuvehe, muvei pehe nukurǝnien m kitaha mǝ tsǝukurǝn Kumwesǝn i Kumwesǝn pǝrhien. Nǝnǝ kitaha sǝuvǝuvehe raka mhǝpwit ǝknekin ia Kumwesǝn nǝha. Iakani iamǝnhi irǝ tǝ nǝri nǝ mǝ sǝpwit ǝknekin ia Tǝni, Iesu Kristo. In nǝ Kumwesǝn pǝrhien. In nǝ nǝmǝruuien rerǝn.

²¹ ††Nǝpǝwnǝtik me. Tihǝtui amasan tukumiaha me mhǝpwǝh nǝfwakiiien m nǝnimwi nari me.

††† 5:16 Mat 12:31 § 5:18 1Jon 3:9, Jon 17:5 §† 5:19 1Jon 4:6 §†† 5:20 Jon 17:3 §† 5:21 1Kor 10:14

Seken Jon

Nægkiariien sã rani mã nãfe i nãkukuã

Jon rirai nãkukuã i kani mã Seken Jon revãn ti pran sã Kumwesãn rimãrfi mine nãpwnãtin me. Sãreirei mã rirai nãkukuã i revãn ti pran ãfwaki riti mine nãrmama me ia nãkwai nimwã sãvãnhi uã nãfwakiiien riti mine nakalasia me sãvãnhi. Nãkukuã i ramãgkiari ia nokeikeiien sã nakalasia me tuho minraha me. Jon rini mã nãpin iko nokeikeiien ikamo nãkwai Kumwesãn. Nãnã nãgkiariien sãvãi Kumwesãn rani mã tsarã ia nokeikeiien. Jon ramahatãn mwi mã Iesu in Tini Kumwesãn in iãrmama in Kumwesãn. Nakalasia me tuharaka ia nãrmama me sãmãme kãmhãni mã Iesu in iãrmama a, rãpko mhã in Kumwesãn.

Nægkiariien sã rakupwãn

1 †Iou elta sãvãi nãfwakiiien. Iakamrai nãkukuã i rauvehe tukw ik pran asori sã Kumwesãn ruvãrfi raka ik. Rauvehe mwi ti nãpwnãtim me. Iakokeikei pãrhien kãmiaha. Nãnã rãpko mhã iou ãpa, mãtã nãrmama me pam sãmãme hãukurãn nãgkiariien pãrhien, irãha mwi hokeikei kãmiaha. ² Kãmaha ia-hokeikei kãmiaha iamãnhi irã ti nãri nã mã nãgkiariien pãrhien ramarã ia reritaha, nãnã trarã rerin tukutaha. ³ Pwãh Kumwesãn Tata sãkitaha, mine Tini, Iesu Kristo, trouãriari pehe namasanien, mine nãpiiien, mine nãmãrinuuien m kitaha. Pwãh irãhar hararã tukutaha ia nãpãrhienien mine nokeikeiien.

Kitaha tsokeikei kitaha me

⁴ †Iou iakamagian asori, ti nãri nã mã iakãtoni nãpwnãtim me nepwin kãmhesi pen nãgkiariien pãrhien rãmwhen ia Tata sãkitaha rimãni pehe tukutaha i mã tsãmãkeikei mho. ⁵ †Nãnã tãkwãkwuni kitirimak iakani pehe tukw ik mã kitaha tsãmãkeikei mhokeikei kitaha me. Nãgkiariien i iakamrai mik rãpko mhã nãgkiariien ro sã vi tukutaha, rekãm. Sãuvãregi raka nãgkiariien i fwe kupwãn. ⁶ †Kitaha tsãfo mho nãrmama hãtoni mhãukurãn mã kitaha samarã pãrhien ia nokeikeiien i sã iakamãgkiari irã? Kitaha tsãmãkeikei mho nãgkiariien me sãvãi Kumwesãn. Nãnã in i nãgkiariien sãvãnhi rãmwhen kãmiaha hiãuvãregi raka fwe kupwãn. Kitaha tsãmãkeikei mharã ia nokeikeiien.

Kãmiaha tihãmãsiari ti nahatãn eikuã me

⁷ †Nahatãn eikuã me hãpik hãuvãier raka mamhãuvãn ia kwopun me ia tãprãnã i. Nahatãn me i hãpkini

† 1:1 1Tes 5:1, 3Jon 1 †† 1:4 3Jon 3 † 1:5 1Jon 2:7, 3:11
†† 1:6 1Jon 5:3 †† 1:7 1Jon 4:1-3

mhã nãpãrhienien mã nãpin Iesu Kristo rimãuvehe nãpwrãn rãmwhen ia nãpwrãi iãrmama pãrhien. Iãrmama iamãnhi in iãrmama sã rameikuã ramãmwãki pik Kristo. ⁸ Kãmiaha tihãtã amasan kãmiaha me mhãpwãh nãseniien irãha heikuã ia kãmiaha, kamo kãmiaha hiarfai ia nãfe kitaha sãnãmwur tukwe. Ramasan mã kãmiaha tihãuvehi nãrãkuien pam sãkãmiaha. ⁹ ††Iãrmama sã rãpi raka nãgkiariien me sã Kristo rinahatãn nãrmama me sãvãnhi irã, mamrãpin nãgkiariien me nepwin mwi sã raku pen ia nãtãrigien atukw sãvãnhi, Kumwesãn riwãn tukwe. Mãtã iãrmama sã ramesi pen amasan nahatãniien me sãvãi Kristo, Tata Kumwesãn mine Tini, irau pãri krauarã tukwe. ¹⁰ ††Tini minuã iãrmama riti ruvehe tukumiaha, mãtã nãgkiariien sã ramahatãn nãrmama irã ropã ia nãgkiariien i, tihãpwãh nuvehiiien in ruvnmwã ia nimwã me sãkãmiaha. Kãmiaha tihãpwãh niniiien ramasan tukwe, ¹¹ ti nãri nã mã iãrmama sã ramãni ramasan ti iãrmama iamãnhi, rãmwhen a in mwi ramasitu ia noien ãrãha me sãvãnhi.

Nægkiariien sampam

¹² †Nãgkiariien me i rãpik iakuã takrai mini pehe tukumiaha, mãtã iakãpwãh nokeikeiien mã takrai pen ia nimwai nãkukuã. Rerik ramrhi mã takãmãkeikei muvehe tukumiaha, nãnã kitaha sãtã nãmritaha me mhãgkiari. Tako iamãnhi mã reritaha pam tragien. ¹³ Piam i sã Kumwesãn ruvãrfi raka in, nãpwnãtin me hãni ramasan tukw ik.

††† 1:9 1Jon 2:23 ††† 1:10 Efes 5:11, 2Tes 3:6 § 1:12 3Jon 13-14

Nampa Tri Jon

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Jon rirai nəkukuə i kani mə Nampa Tri Jon revən ti in riti nəghin nə Kaius. Kaius in iəmə asori riti səvəi nakalasia me. Ia nousəsimwinien səvəi nakalasia me fwe imwei Kaius iərman riti nəghin nə Tiotrefes. In rəpwəh nokeikei-ien mə nakalasia me tuhəsevər ia rukwənu səvənraha ti nərmana səməmə haməvisau nəgkiariien səvəi Kumwesən ia kwopun me. Jon rirai nəkukuə i mə trəgnəgini Kaius mini tanak tukwe ti nasituien səvənhi. In rirai mwi nəkukuə i mə trəgkiari skai m Tiotrefes mə in ripkasitu mhə. Jon rini mə traməkeikei mevən akwauakw fwe ikin masitu ia nirəha.

Nægkiariien sə rakupwən

1 †Iou elta səvəi nəfwakiiien. Iakamrai nəkukuə i rauvehe tukw ik Kaius keikei. Iakoikei pərhi-ien ik. ² Piak keikei. Iakəfwaki maməres mə tikamarə amasan ia narimnari me pam. Iakaməres mwi mə tikəsanin a nemhəien riti tripkuvehi mhə ik rəmwhen ikamarə amasan ia nimiruien səim.

Jon rerin ragien ti noien amasan səvəi Kaius

³ ††Rerik ragien nəpin iakregi piəvtaha me nepwin həuvehe mhəni irapw niperhienien səim. Irəha həni mə ia nəpin me ikamesi pen nəgkiariien sə ro niperhienien. ⁴ Nəpin iakregi mə nipwnətik me kamhesi pen nəgkiariien sə ro niperhienien rerik ragien pik məpi raka nəpin rerik ragien ti narimnari me nepwin. ⁵ Piak keikei. Ia nəpin me pam ikamo noien amasan, mamasitu ia piəvtaha me səməmə həuvehe tukw ik nəri auər a mə ikreirei irəha. ⁶ †Irəha həuvəni irapw raka nokeikeiien səim ia nəmri nakalasia me ia kwopun i. Trini minuə nepwin mwi həuvehi suatuk səvənraha mhəuvehe tukw ik, ramasan mə tikamasitu mwi ia nirəha ia noien sə Kumwesən rokeikei. ⁷ ††Tiko iamini irə ti nəri nə mə irəha həuvəier imwənraha mə tuhəvən mhəvisau irapw nəghi Iesu Kristo. Nənə ia suatuk səvənraha irəha həpkuvehi mhə nasituien riti ruku pen ti nərmana səməmə həreirei Kumwesən. ⁸ Kitaha tsaməkeikei mhasitu ia nərmana me ho iamini mə kitaha tsəuvehi rəgitaha me mho kuation ti nini irapwien nəgkiariien sə ro niperhienien.

† 1:1 2Jon 1 †† 1:3 2Jon 4 † 1:6 Taet 3:13 †† 1:7 1Kor 9:12,15

Tiotrefes mine Temetrius

⁹ Iakuvərai raka nəkukuə riti ruvehe ti nakalasia me nə imwam. Mətə Tiotrefes, iəmə sə rokeikei mə trakupwən ia nirəha, ripkətərig mhə nəgkiariien səiou. In ripkətərig mhə irə ti nəri nə mə in ramo nəri auər a ia nasoriiien səkimaha. ¹⁰ Trini minuə iakuvehe, takini irapw narimnari me sə in ramo. Takini irapw nəgkiari-ien ərəha me sə in ramini mauəsi kimaha irə. Ripko mhə in a nə in ramo. Mətə nəpin piəvtaha me həuvehe, in ripkəsevər mhə ia nimwə səvənhi ti nirəha, nəmə maminiise mwi nərmana səməmə hokeikei mə tuho, mamerhi irapw irəha ia nəmri nakalasia me. ¹¹ †Piak keikei. Tikəpwəh nesi penien noien ərəha, mətə tikesi pen noien amasan. Iərmana sə ramo noien amasan in səvəi Kumwesən. Iərmana sə ramo noien ərəha in rireirei Kumwesən. ¹² ††Mətə nərmana pam kamhəni amasan Temetrius. Noien səvənhi ramahatən pen mə in ramesi pen nəgkiariien sə ro niperhienien. Kimaha mwi iahaməni mə in iəmə amasan riti. Nənə kimiaha hiəukurən mə nəfe kimaha iahaməni ro niperhienien.

Nægkiariien sampam

¹³ †††Nægkiariien me i ripik iakuə takrai mini pehe tukw ik, mətə iakəpwəh nokeikeiien mə takrai pen ia nimwai nəkukuə. ¹⁴ Rerik ramrhi mə tripkə mhə tui iakuvehe tukw ik, nəmə krau krouətə nəmriəu me rouəgkiari. ¹⁵ Iakəfwaki mə nəməriniuen tramarə tukw ik. Nənə ik me nepwin ia kwopun i həni pehe ramasan tukw ik. Tikini tukwini ramasan səkimaha revən ti piəvtaha me nepwin nə kimiaha minraha.

‡‡ 1:11 1Jon 3:6-10 ‡‡‡ 1:12 Jon 19:35 ‡‡‡ 1:13 2Jon 12

Jut

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Jut rəmwhen ia Jemes, in piəvi Iesu. In rirai nəkukuə i mægkiari ia nahatən eikuə me səməme Pita ramægkiari ia nirəha ia nəkukuə səvənhi sə ro kəru irə. Jut in mwi rini mə nakalasia me tuhaməkeikei mhəsiari kamo nahatən eikuə me nəha həkoui irapw irəha ia suatuk atukwatukw. Nahatən eikuə me nəha haməni mə Iesu rīpko mhə in Tini Kumwesən. Irəha kamhəiri pen nərmmama ia noien ərəha. Jut rini mə Kumwesən trərpwin noien ərəha səvəi nahatən eikuə me mouraha irəha. Rəmwhen in rinərpwin raka noien ərəha səvəi nagelo ərəha me mine nərmmama ərəha me ia nəpīn səvəi Oltestamen.

Nægkiariien sə rakupwən

1 †Iou Jut. Iou iərmama riti sə iakamo tukwini nari m Iesu Kristo. Piak nə Jemes. Iakamrai nəkukuə i rauvehe tukumiaha nərmmama me i Tata Kumwesən rinokeikei kimiaha, məkwein ia kimiaha. Iesu Kristo in ramətui amasan tukumiaha. **2** ††Pwəh Kumwesən trəriari pehe napiien, nəmərnuuien, mine nokeikeiien m kimiaha. Pwəh irəhar harasori mwi tukumiaha.

Nəkur ərəha me mine nərppwinien sə Kumwesən tro mīnraha

3 †Piak keikei me. Fwe kupwən iakokeikei pik mə takrai nəkukuə i m kimiaha, mægkiari ia suatuk səkitaha pəri Kumwesən rauvehimiru kitaha irə. Mətə təkwtəkwuni iakregi mə takaməkeikei mīrai nægkiariien i, mīni pehe tukumiaha mə tihaməkeikei mhousari mhəkwtəmhiri əknekīn nægkiariien i kitaha samahatətə irə. In i nægkiariien pərhiien sə Kumwesən riməuvei pen m nərmmama me səvənhi, nənə tripkuvei pen mhə mwi ia nəpīn riti mwi. **4** ††Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə nərmmama nepwin həuvəuvehe afafa raka ia nousəsīmwinien səkimiaha. Irəha nəkur ərəha me. Kamhəkoui namasanien i Kumwesən rauvehimiru kitaha irə ruvehe mo nari riti sə raməsəni irəha həukurən noien nəfe nəghīn nətərigien ərəha səvənraha rokeikei. Irəha kamhəuvsini təkutanraha m Iesu Kristo, mətə in əpa nəha Iəmə asori mine Iərimənu səkitaha. Kuvərai pen raka tui ia Nəkukuə Ikinan nəfe nərppwinien Kumwesən truvei pen mīnraha.

5 ††Iakuə tako rerimiaha rirhi nari m nari me nepwin səməme hiəuvəukurən raka. Fwe tui Iərimənu riməuvehimiru nəkur Isrel, miri raka irəha ia tənə Ijip, mətə kurirə rousi əpune irəha nəha səməme həpkini mhə nīpərhiienien ia nægkiariien səvənhi. **6** †††Nənə rerimia-

ha trirhi ro nagelo me nəha fwe kupwən səməme həpkəkwətəmhiri mhə nasoriien sə kauvei pen mīnraha, mətə haraka irə, mhəpwəh kwopun atukwatukw səvənraha. Kumwesən rinərihi irəha ia jen me səməme tuhəpkwən mhə, məmri pen irəha fwe in-həripw ia kwopun rīpitəv ikin. Tuhamarə ikin meste nəpīn asori sə Kumwesən trərpwin noien ərəha irə. **7** †††Nənə tihəpwəh nenouenouien taon mi nəha Sotom mine Komora mine rukwənu me ipaka fwe kupwən. Napw rahi pam nərmmama me ikin ti nəri nə mə nərman mine nīpran kamhəiri ənpəpen irəha me, nərman me kamhəiri atukw a irəha me. Nərmmama me nəha həmwhen ia nahatən penien riti sə ramahatən pen nərmmama səməme Kumwesən trərpwin noien ərəha me səvənraha ia napw sə rauək rerin.

8 ††Ia noien me nəha rəmwhen a mwi nərmmama me i iakamægkiari ia nirəha kamhəkurirə nəməkrəhaien me səvənraha, mamho noien əmkemik ia nīpwrənraha, mamhəni mə Iərimənu in rīpkasori mhə ia nirəha, nənə mamhəni ərəha mwi nagelo me fwe ia neiai.

9 ††Mətə Mikael i, agelo sə rasori ia nagelo me pam, in rīpko mhə iamīnhi. Fwe kupwən, nəpīn krouəvisə irau Setan mə sin truvehi nīpwrai Moses mīnimwi, in rīpkuvehi utə mhə in mīni nægkiariien ərəha riti muəsi Setan i. Mətə in rini a mə, “Pwəh Iərimənu trinise ik.”

10 †††Mətə nərmmama me i, trīni mīnuə həreirei nīpwrai nari riti, tuhaməkeikei mhəni ərəha. Irəha həmwhen ia nəri əprrmīn me səvənraha nətərigien riwən. Hamo a nəfe narimnari me rerinraha rokeikei, nənə noien nəha ramouraha a irəha.

11 ††Aueh, trərəha anan ti nirəha! Irəha kamhesi pen suatuk nə Ken ††† rinesi pen. Irəha hokeikei pik mane mamhəmwei ia nərəhaien nəha Palam †† rino. Irəha

† 1:1 Mat 13:55 †† 1:2 2Tes 1:2 † 1:3 1Tim 1:18 †† 1:4 Kal 2:4, 2Tes 2:1 †† 1:5 2Tes 1:12, 1Kor 10:5 ††† 1:6 2Tes 2:4,9

††† 1:7 Jen 19:1-25, 2Tes 2:6,10 § 1:8 2Tes 2:10 †† 1:9 Dan 10:13,21, Dan 12:1, 2Tes 2:11, Rev 12:7, Sek 3:2 ††† 1:10 2Tes 2:12 §† 1:11 1Jon 3:12, 2Tes 2:15, Nam 16:1-35 ††† 1:11 Jen 4:3-8 †† 1:11 Nam 31:16

atukw a kamhouraha irəha ti nəri nə mə kamhərer mamhəni ərəha Kumwesən rəmwhen ia Kora rino.

¹² †Irəha həmwhen ia nīpitəvpitəvien me ia kurkwamiahaha. Nəpin hiamousəsīmwin kimiahaha me ia nokeikeiien, mamhani pəri nari, irəha həkəhekir mhə, mamhətərig atukw a ti nirəha. Irəha həmwhen ia nəpuə me nīmətəgi rameikwi pehe irəha, mətə nesən riwən. Irəha həmwhen ia nei me həkukuə mhə ia nəpin sə nei raukuə irə. Ro iamihhi irə tukeivi utə irəha irəha ruenhinraha me nənə tuhemhə anan. ¹³ ††Irəha həmwhen ia peiau peiau asori me ia təsi. Noien səvəi naurisien səvənraha rameiai rəmwhen ia nisəkwai təsi. Irəha həmwhen ia kəməhau səməme kamhəivə. Kumwesən rīnəpnəpənə raka kwopun pitəv anan riti səvənraha tuharə rerin ikin.

¹⁴ †Inok, iərmama sə ro sefen ruku pen ia kwənəkwus səvəi Atam, rini irapw nəgkariien sə Kumwesən ruvei pen min, mukupwən məkari ia nərmama me i, mini mə,

“Hətə ro! Iərimənu rauvehe irəha nagelo ikinan me səvənhi irəha taosen m taosen.

¹⁵ In rauvehe mə trərpwin noien ərəha səvəi nərmama me pam.

Nəfe noien ərəha me irəha həno ia suatuk sə rəpwəh nəmwhenien ia nənimen,

uə nəfe nəgkariien skai me nəkur ərəha me səməme kamho noien ərəha həməni irə,

in tro pui pam, muvei pen nərwinien minraha.”

¹⁶ ††Nərmama me i kamho nəgkariien me ti nini ərəhaien nari. Ko irəha həkafafa mhə. Kamhesi pen nəfe noien ərəha nətərigien səvənraha rokeikei. Kamhəfiutə atukw a ia nirəha me. Kamhəgnəgini nərmama, mətə ho a mə nərmama tuhasitu ia nirəha.

Rerimiahaha tramrhi nəgkariien səvəi aposol me

¹⁷ ††Mətə piak keikei me, rerimiahaha traməkeikei mirhi nəfe aposol me səvəi Iesu Kristo Iərimənu səkitaha

† 1:12 2Tes 2:13,17, Esik 34:8 †† 1:13 2Tes 2:17, Aes 57:20
‡ 1:14 Jen 5:21-24, Dut 33:2, Mat 25:31 †† 1:16 2Pit 2:10,18
‡‡ 1:17 2Tes 3:2

həuvəni raka fwe kupwən mə trier irapw. ¹⁸ ††Həməni pehe tukumiahaha i mə, “Tramevən ipaka ti nəpin sam-pam nərmama nerpwin tuhəuvehe. Irəha tuharis ia kimiahaha, mamhesi pen nəfe noien ərəha nətərigien səvənraha rokeikei, mamho narimnari me həpwəh nəmwhenien ia nəmri Kumwesən.” ¹⁹ ††Nərmama me i tuhəvisə mheitehi kusen səkimiahaha. Irəha nərmama me səvəi tīprənə i. Nənimwin Ikinan riwən ia nirəha.

²⁰ †Mətə piak keikei me, kimiahaha tihaməkeikei mhərpwi əknekim kimiahaha me, mho nahatətəien səkimiahaha riskai. Nahatətəien nəha ruku pen ti Kumwesən, nənə ro ikinan i. Nəpin me tihaməkeikei mhəfwaki ia niskaiien səvəi Nənimwin Ikinan, ²¹ mhəpwəh narakaien ia nokeikeiien səvəi Kumwesən. Tiho iamihhi mamheit-enhi Iesu Kristo Iərimənu səkitaha. In truvehe mapi kimiahaha, nənə muvei pehe nimiruien rerin m kimiahaha.

²² Nərmama səməme nahatətəien səvənraha rīp-kiskai mhə, kimiahaha tihaməkeikei mhəpi irəha. ²³ ††Nərmama səməme kamho noien ərəha me, tihaməkeikei mhəuvehi raka irəha ia noien ərəha me səvənraha. Tihəvehimiru irəha pwəh həpwəh nəvənien fwe ia napw. Nərmama nerpwin mwi tihaməkeikei mhəpi irəha, mhehekir mwi irəha. Nəri auər a mə tinari səvənraha, mətə tihəhekir i, mhəpwəh nīrapiien, ti nəri nə mə rəmkemik ia nərəhaien səvənraha.

Nəgkariien sampam

²⁴ ††Kumwesən in əpa trəkwtəmhiru kimiahaha mə ti həpwəh nīmweiiien. In əpa tro hiəuvən mhərer ia nənimen ia kwopun səvənhi sə raməhiapw, kimiahaha tihatukwatukw pam, mamhagien asori. ²⁵ ††Kumwesən i sə rauvehimiru kitaha ia nəghi Iesu Kristo Iərimənu səkitaha in əpa Kumwesən. Pwəh nəgnəginiien, mine nərimənuien, mine niskaiien, mine nasoriien həuvən əpa tukwe fwe tui nəpin tīprənə ramiwən ihi, ipwet mine, mamevən meste nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iamihhi.

‡‡† 1:18 2Tes 3:3 ‡‡‡ 1:19 1Kor 2:14 § 1:20 Kol 2:7, 1Tes 5:11 §† 1:23 Amos 4:11, Sek 3:2, Rev 3:4 §†† 1:24 Fil 1:10, 2Tes 3:14 §‡ 1:25 Rom 16:27, 2Tes 3:18

Revelesen

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Jon in aposol riti səvəi Iesu Kristo. Nəp̄in kinərhi irapw in revən fwe tənə əmweris riti nəghin nə Patmos nənə mirai nəkukuə i Revelesen. Jon rokeikei mə truvehi utə nətərigien səvəi nakalasia me səməme kamo nəmisəien minraha ti nahatətəien səvənraha ia Iesu Kristo. Jon rokeikei mə nakalasia me tuhəukurən mə Kumwesən ramərimənu ia nəfe kamo ia t̄iprənə i. Ia nəkukuə i Nənimwin raməgkiari mamə səukurən mə Iesu Kristo in Iərimənu. In ramərimənu ia nərmmama me pam mine narimnari me pam, mamərimənu mwi ia nərmmama səməme haməuvehi niskaiien asori ia t̄iprənə i. Kumwesən trərpwin noien ərəha me səvəi nərmmama mine Setan ia kwopun napw rauək ikin. Kumwesən tro nitətə sə in ramərimənu irə trier irapw. In tro mwi neiai vi riti mine t̄iprənə vi riti.

Nægkiariien sə rakupwən

1 †Nəkukuə i raməgkiari ia nari m nari me səməme Iesu Kristo rino pui. Kumwesən riməuvei pen narimnari me i min mə in trahatən səvənhi iotukwini-nari me irə pwəh irəha hətoni mhəukurən narimnari me nəha r̄ipko mhə tui tuhaməkeikei mhəier pehe. Iesu rərhi pen agelo səvənhi revən məvisau pen narimnari me i m səvənhi iotukwininari riti nəghin nə Jon. ²Jon nə r̄irai pen ia nəkukuə i narimnari me pam sə in r̄inətōni. In i nəgkiariien səvəi Kumwesən mine nəgkiariien sə Iesu Kristo r̄ini mə ro n̄ipərhiēnien. ³††Pwəh Kumwesən rəkwein amasan ia iərmama sə trəvsini irapw nəgkiariien me ia nəkukuə i. Pwəh in rəkwein amasan mwi ia səməme tuhəregi mhesi pen nəfe kimərai pen ia nəkukuə i. Iakani iam̄inhi irə ti nəri nə mə nəp̄in sə narimnari me i tuhəier pehe irə ruvəuvehe ipaka.

Jon r̄irai nəkukuə i revən ti nakalasia me ia taon me nəha sefen ia profens Esia

⁴†Iou Jon iakamrai nəkukuə i rauvehe tukumiaha nakalasia me ia taon me nəha sefen ia profens Esia. Iakəfwaki mə Kumwesən sə r̄inarə fwe kupwən, marə ipwet mine, mamevən meste tripkwən mhə, in truvei pehe namasanien mine nəmər̄inuien m kimiaha. Iakəfwaki mə nənimwin me nəha sefen kupwən ia jea sə in raməkure irə mamərimənu, ⁵††mine Iesu Kristo irəha mwi tuho iam̄inhi irə. Iesu Kristo in iərmama i riməni irapw nəfe in r̄inətōni miregi nərmmama həukurən nət̄igiteien ia nəgkiariien səvənhi. In iərm-

† 1:1 Dan 2:28-29, Rev 1:19, 22:6 †† 1:3 Rev 22:7,10 ‡ 1:4 Eks 3:14-15, Rev 1:8, 3:1, Rev 4:5,8, 5:6, Rev 11:17, 16:5, Aes 11:2 †† 1:5 Jon 18:37, Kol 1:18, Sam 89:27, Rev 3:14, 17:14, 1Jon 1:7, 4:10

ma i riməkupwən mətui ia nərmmama me səməme həu-vamhə. In iərmama i ramərimənu ia kig me səvəi t̄iprənə i. In ramokeikei kitaha, muvi niten meivinari ia kitaha irə mə noien ərəha me səkitaha ko həp-kəkwtəmhiri mhə mwi kitaha. ⁶††In ro kitaha səmwhen ia kig me mine pris me ia nəmri Tata Kumwesən səvənhi. Pwəh nasor̄ien mine nər̄imənuien krauevən tukwe in ia nuk nuk me. Ouəh pwəh ro iam̄inhi.

⁷††Hətə ro. In rauvehe ia reri nəpuə me.

Nərmmama me pam tuhətōni in ia nənimenraha. Irəha səməme hənəpi in ia nitei, mine nərmmama ia kwənəkwus me pam ia təkure t̄iprənə i tuhətōni, rer̄inraha rəpou hasək tukwe.

Ouəh pwəh ro iam̄inhi.

⁸††Kumwesən səkitaha rani iam̄inhi irə mə, "Iou i Alfa mine Omeka. [§]Iakinarə fwe kupwən, marə ipwet mine, mamevən meste tapkiwən mhə. Iakəuvehi niskaiien me pam."

Jon rətōni Iəməti Iərmama

⁹††Iou Jon piəvmiaha riti. Kitaha miou samarə pəri ia nəkwai nitətə Iesu ramərimənu irə. Iakamərer əknek̄in kitaha m kimiaha ia nəmisəien me səməme kamo m kitaha ti nəghin. Nəp̄in riti fwe kupwən kəmri pen iou iakarə ia tənə əmweris riti nəghin nə Patmos. ^{§†}Irəha həmri pen iou fwe ikin ti nəri nə mə iakaməvisau irapw nəgkiariien səvəi Kumwesən mine nəgkiariien sə Iesu r̄ini mə ro n̄ipərhiēnien. ¹⁰Ia nəp̄in səvəi Iərimənu

†† 1:6 1Tes 2:5,9, Rev 5:10, 20:6 ††† 1:7 Mat 24:30, Jon 19:34-37 ††† 1:8 Rev 1:4, 15:3, Rev 21:6, 22:13 § Alfa in leta sə rukupwən ia alfapet səvəi nəkur Kris. Omeka in leta sampam. Nahag i kaməkwein Kumwesən irə n̄ipwran mə in nukunen mine nəkrəkwerin. Əvsini mwi Rev 21:6, 22:13. §† 1:9 Rev 6:9 §†† Patmos in tənə əmweris riti kəmri pen Jon fwe ikin rəmwhen mə in ramarə ia kalapus.

səkıtaha iakətoni vison riti Nənimwın rəriari miou. Ia vison nəha iakregi iərmama riti raməgkiari ia təkutak rerin rasori rəmwhen ia kisipw, ¹¹ mini mə, "Rai pen ia nəkukuə nəfe ikamətoni, nənə mərhi pen nəkukuə nəha revən ti nakalasia me səməme kamharə ia taon me nəha sefen. Nəghi taon me nəha Efesas mine Smana mine Pekamam mine Tuatira mine Satis mine Filatelfia mine Laotisia."

¹² Iakuvsi iou mə takətoni mə sin nəha raməgkiari pehe miou. Nəpin ikuvsini iou mətoni nəri laet raməkure utə irə irəha pam sefen kino ia kol. ¹³ †Ia kurkwanraha iərmama riti rəmwhen ia iəməti iərmama riti. Tinari səvənhi rəpwəmwis. Rəkwani nari kino ia kol rukurau ia kwənpwenhin. ¹⁴ ††Nimwai nukwənen rəpsan rəmwhen ia nimwəheri sipsip. Rəpsan pik rəmwhen ia nisəkwai təsi. * Nənimen mi krouəmwhen ia nərami napw. ¹⁵ Nisun mi krauser rouəmwhen ia aean nəha prons sə kuvani ia napw mə sə rərəha traiu raka. Rerın rəmwhen ia nui asori sə ramivə mamierig. ¹⁶ ††In rauvehi kəməhau me sefen ia rəgin mwatuk. Nau səvəi naruagəniən rəhiə ia nıkaren mi ruku pen ia nıpəgi nəkwān mier. Nənimen rəmwhen ia meri sə raməhiapw ia rukwəsikər.

¹⁷ Nəpin iakətoni iəmə nəha iakmwei irapw ia nisun mi rəmwhen iakemhə. Mətə in rəmri pehe rəgin mwatuk ia nirak, mini mə, "Tikəpwəh nehekiriən. Iou iərmama i iakinarə raka kupwən, nənə takarə mwi kurirə. ¹⁸ ††Iou iərmama i iakamiru. Fwe kupwən iakimamhə, mətə ətə ro təkwtəkwuni iakuvəmıru takimıru ia nuk nuk me. Iou iakasori ia Noien Iərmama Remhə, masori mwi ia Imwei Nəkur Həuvamhə. ††

¹⁹ †††Ro pen tikaməkeikei mirai pen ia nəkukuə narimnari me i ikamətoni, səməme kamo ipwet mine, mine səməme tuhəuvehe kurirə. ²⁰ †Takini pehe tukw ik i nıpwrai kəməhau me i irəha pam sefen ikamətə ia rəgik mwatuk mine nıpwrai nəri laet raməkure utə irə irəha pam sefen kino ia kol. Kəməhau me nəha sefen irəha nəha nagelo me səvəi nakalasia me səməme kamharə ia taon me nəha sefen. Nənə nəri laet raməkure utə irə irəha pam sefen kino ia kol irəha nəha nakalasia me səməme kamharə ia taon me nəha sefen."

Nəgkiariien ramevən ti nakalasia me fwe Efesas

2 ^{§††} Rai nəkukuə riti revən ti agelo səvəi nakalasia me ia taon nəha Efesas, mini pen minuə:

Nəgkiariien i səvəi iərmama sə rauvehi kəməhau sefen ia rəgin mwatuk, nənə, mamavən ia kurkwai nəri laet raməkure utə irə irəha pam sefen kino ia kol. ² ^{§†††} Iou iakukurən noien me səkimiaha. Iakukurən mə hiaməmwur pik mamhərer əknekin ia nəpin me. Iakukurən mə hiamərpınhə ia nəkur

† 1:13 Dan 7:13, 10:5 †† 1:14 Dan 7:9, 10:6, Rev 2:18, 19:12, Rev 14:2 † Nəgkiariien səvəi nəkur Kris ramini iamınhi irə minuə "Rəpsan pik rəmwhen ia sno." †† 1:16 Hip 4:12, Rev 1:20, Rev 2:12, 16, Rev 19:15, 21 †† 1:18 Aes 44:6, 48:12, Rev 2:8, 22:13 ††† Nəgkiariien səvəi nəkur Kris ramini iamınhi irə minuə "Iou iakuvehi ki me səvəi Noien Iərmama Remhə mine Imwei Nəkur Həuvamhə." ††† 1:19 Rev 1:1 § 1:20 Rev 1:16, 2:1, Rev 3:1 †† 2:1 Rev 1:16, 20 ††† 2:2 Rev 2:19, Rev 3:1, 8, 15, 1Jon 4:1

ərəha. Hiənəkiri noien səvəi nərmama me nəha kamhəni mə irəha aposol me mətə rıpkə mhə irəha pərhiən, nənə, hiənətoni raka mə irəha kamheikuə. ³ Iakukurən mə ia nəpin me kamo nəmisəien m kımiaha ti nəghik, mətə hiamərer əknekin ia nahatətəien səkimiaha mhəpwəh nəpouien.

⁴ Mətə nari riti nəha ikin hiamo rıpkatukwatukw mhə ia nənimək. Kımiaha hiənəpwəh nokeikeiien kupwən səkimiaha. ⁵ ††Ro iamınhi irə rerimiaha tramrhi nərərien sə hiənərer irə fwe kupwən kurirə hiəmwei. Tihərerig ia noien ərəha me səkimiaha, mho narimnari me nəha sə hiənəmo fwe kupwən. Trini minuə hiəpwəh nırərigien ia noien ərəha me səkimiaha, nənə takuvehe tukumiaha muvehi raka səkimiaha nəri laet raməkure utə irə ia təmwəhekin. ⁶ ††Mətə nari kuatia nəha ikin hiamo ramasan. Kımiaha hiəmwəki noien me nəha nərmama səvəi Nikolas kamho rəmwhen iou mwi iakəmwəki.

⁷ ††Iərmama sə nəkwəregin rarə traməkeikei mətərig amasan ia nəgkiariien me səməme Nənimwın İkinan rani pen ti nakalasia me. Iərmama sə triskai meste naruagəniən rukurau, iou takəseni in rəni nukwai nei kauvehi nımiruien irə ramərer ia kwopun nəha Parataes səvəi Kumwesən."

Nəgkiariien ramevən ti nakalasia me fwe Smana

⁸ †††Rai nəkukuə riti revən ti agelo səvəi nakalasia me ia taon nəha Smana, mini pen minuə:

Nəgkiariien i səvəi iərmama sə rınarə raka kupwən, nənə trarə mwi kurirə. In remhə mətui mwi. ⁹ †††Iou iakukurən nəmisəien səkimiaha. Iakukurən mə səkimiaha nautə riwən. (Mətə ia nənimək nautə səkimiaha rasori anan.) Iakukurən nəgkiariien ərəha me nəha nərmama nepwın kamhəni ia kımiaha. Irəha kamhəni mə irəha nəkur Isrel, mətə rekəm. Nəusəsimwınien səvənraha səvəi Setan. ¹⁰ †††Tihəpwəh nehekiriən nəmisəien i trıpkə mhə tui reste kımiaha. Həregi ro. Setan trıpkosə pen kımiaha nepwın ia kalapus mə tro mətə sas ia nahatətəien səkimiaha. Tihəregi nəmisəien ia nəpin me i irəha pam ten. Kımiaha tihaməkeikei mhərer əknekin nəri auər a trini minuə kousi əpune kımiaha, nənə iou takuvei pehe nımiruien m kımiaha rəmwhen kəfəfau pen kəfəfau amasan ia kənpəpwə iərmama sə rəvtənhi nərmama ia naiuien.

¹¹ †††Iərmama sə nəkwəregin rarə traməkeikei mətərig amasan ia nəgkiariien me səməme Nənimwın İkinan rani pen ti nakalasia me. Iərmama sə triskai meste naruagəniən rukurau in trəpwəh nemhəien ia nemhəien sə ro kəru irə."

Nəgkiariien ramevən ti nakalasia me fwe Pekamam

¹² †††Rai nəkukuə riti revən ti agelo səvəi nakalasia me ia taon nəha Pekamam, mini pen minuə:

§† 2:5 Rev 2:16, 22, Rev 3:3, 19 ††† 2:6 Sam 139:21 †† 2:7 Jen 2:9, Rev 22:2, 14, 19 †† 2:8 Rev 1:17 ††† 2:9 2Kor 11:14-15, Jem 2:5, Rev 3:9 ††† 2:10 Mat 10:28, 2Tim 4:8, Jem 1:12, Rev 3:11 ††† 2:11 Rev 20:14, 21:8 18 2:12 Aes 49:2, Rev 1:16

Nægkiariien i sävai iärmama sã rauvehi nau sävai naruagänien rähia ia nïkaren päri mi. ¹³ †Iou iakukurän kwopun hiamarã ikin. Jea sã Setan ramäkure irã mamärimänu in nãha ia kwopun nãha, mätã kimiaha hiamuvehi äknekïn nãghik ia nãpin me, mhãpwãh nãrkwafãien i mã hiamahatãtã ia nïrak. Pãrhien hiãpwãh mwi nãrkwafãien i fwe kupwãn nãpin Antipas ramarã ihi. In iärmama riti säiou iakukurän nätigiteien irã. Rinãrer irapw mægkiari ia nïrak kousi äpune in ia taon säkimiaha, kwopun Setan ramarã ikin. ¹⁴ ††Mätã narimnari me nepwïn nãha ikin hiamo häpkatukwatukw mhã ia nänimek. Kimiaha me nepwïn kamhãkurirã nahatänien sävai Palam. Palam nãha in rinahatãn Kig Palak mã in trãrhãrhi nãkur Isrel pwãh irãha ho noien ärahã, mhãni näveginien sã kimãuvei pen m nänimwi nari me sã kamãfwaki pen minraha, nãnã, mhãiri äpnãpen irãha me. ¹⁵ Ia noien nãha kimiaha nepwïn mwi kamhãkurirã nahatänien sävai nãrmama me sävai Nikolas. ¹⁶ Ro iamïnhi irã tihãrãrig ia noien ärahã me säkimiaha. Mã hiãpwãh, triþko mhã tui iakuvehe tukumiaha, mousi nãrmama me nãha, mãrai irãha ia nau sävai naruagänien sã ruku pen ia nãpãgi nãkwak mier.

¹⁷ †Iärmama sã näkwãregin rarã tramãkeikei mätãrig amasan ia nægkiariien me sãmãme Nänimwïn Ikinan rani pen ti nakalasia me. Iärmama sã triskai meste naruagänien rukurau takuvehi näveginien i ramãrkwafã, nãghin nã mana, muvehi muvei pen min. Nãnã takuvei pen mwi kãpwier äpsan riti min sã kimãrai pen nãhãg vi irã. Nãhãg vi nãha nãrmama hãreirei. Iärmama sã truvehi kãpwier nãha in äpa trukurãn.”

Nægkiariien ramevãn ti nakalasia me ia Tuatira

¹⁸ ††“Rai näkukuã riti revãn ti agelo sävai nakalasia me ia taon nãha Tuatira, minï pen minuã:

Nægkiariien i nægkiariien sävai Tini Kumwesãn sã nänimen mi krauãhiãpw rãmwhen ia napw, nãnã nïsun mi krouãmwhen ia aean i pras sã kinahakwi kahakwi amasan. ¹⁹ Iou iakukurãn noien me säkimiaha. Iakukurãn noikeikeien säkimiaha, mine nahatãtãien säkimiaha, mine nasituien sã hiamo m nãrmama. Iakukurãn mã hiamãrer äknekïn ia nãpin me. Iakukurãn mã noien amasan me hiamo ipwet mine irãha häpik mhãpi raka noien amasan me hiãnamo fwe kupwãn.

²⁰ ††Mätã nari riti nãha ikin hiamo ripkatukwatukw mhã ia nänimek. Kimiaha hiamãseni noien sävai pran nãha Jesepel. In rani mã in profet riti, mätã nahatänien sävãnhi rameikuã ia iotukwininari me säiou, mamã irãha nãrman mine nãpran kamhãiri äpnãpen irãha me, nãnã mamhãni näveginien sã kimãuvei pen m nänimwi nari me sãmãme

† 2:13 Rev 3:8 †† 2:14 Nam 22-24, Nam 25:1-2, Nam 31:16, 2Tes 2:15 † 2:17 Eks 16:4,14-15, Jon 6:48-50, Aes 62:2, Rev 3:12, 19:12 †† 2:18 Rev 1:14-15 †† 2:20 1King 16:31, 2King 9:22, Rev 2:14

kamãfwaki pen minraha. ²¹ Iakeitenhi pran nãha mã in trãrãrig ia noien ärahã sävãnhi, mätã in rãpwãh noikeikeien mã tro iamïnha irã. ²² Ro pen, hãtoni ro, takuvei pen nemhãien skai riti min, mãrarki irapw in ramãmisã a ia nãmãhan sävãnhi. Nãrmama me nãha kamho äpnãpen nari irãha min takãrarki pen irãha ia nãmisãien asori. Tako iamïnha irã trãni minuã irãha häpwãh nãrãrigien ia noien ärahã me sävai pran nãha. ²³ ††Nãnã nãpwãtã pran nãha takousi äpune irãha. Ro iamïnhi irã nakalasia me pam tuhãukurãn mã iou i iärmama iakamãtã pui nãtãrigien sävai nãrmama mine rerinraha me, nãnã takãrpwïn pehe nãrãkuien m kimiaha kuatia kuatia resi pen a noien me säkimiaha. ²⁴ Mätã iakukurãn mã kimiaha me nepwïn fwe Tuatira hiãpkukurirã mhã nægkiariien sävai Jesepel. Hiãreirei nægkiariien me nãha kamini mã, ‘Nægkiariien anan me sävai Setan in ramãrkwafã ia tãkutan.’ Iakani pehe tukumiaha i mã nari pam riti mwi riwãn sã takãmri pehe ia kimiaha mã tiho, ²⁵ ††mätã tihãmãkeikei mhãkwãmhiri äknekïn nãri sã hiãuvãuvehi raka meste takuvehe.

²⁶ Iärmama sã triskai meste naruagänien rukurau, mamã mwi näfe iakimãni mã tro mevãn meste nãpin sampam, iärmama nãha takuvei pen nasorïien min, in trasori ia nãrmama ia tãnãmtãnã me.

²⁷ †In truvehi nãri skai riti sã rãmwhen ia nep ramahatãn pen nasorïien sävai kig. In tramãrimãnu ia nãrãha, mamãteftãfi irãha rãmwhen kamousi testesi tekinari me i kino ia nãse tãprãnã.’

²⁸ ††Nãpãrhienien iou takuvei pen nasorïien min rãmwhen Tata säiou rimãuvei pehe miou. Nãnã takuvei pen mwi kãmãhau i kãfãtãteia min. ²⁹ Iärmama sã näkwãregin rarã tramãkeikei mätãrig amasan ia nægkiariien me sãmãme Nänimwïn Ikinan rani pen ti nakalasia me.”

Nægkiariien ramevãn ti nakalasia me fwe Satis

3 †††“Rai näkukuã riti revãn ti agelo sävai nakalasia me ia taon nãha Satis, minï pen minuã:

Nægkiariien i sävai iärmama sã rauvehi nänimwïn me sävai Kumwesãn irãha pam sefen, nãnã mauvehi mwi kãmãhau me irãha pam sefen. Iou iakukurãn noien me säkimiaha. Iakukurãn mã kani nãghimãha mã kimiaha hiamãmãru, mätã rekãm. Kimiaha hiãuvãmhã raka. ² Hãtui rã! Triþko mhã tui noien amasan me säkimiaha hiãnamo fwe kupwãn tuhãiwãn anan. Mätã tihãmãkeikei mhousari mã tihãuvehi utã mwi noien me säkimiaha mho hãuvehe mhãskai, ti nãri nã mã iakãpwãh ihi nãtonïien noien amasan riti sã hiãno mhãuvãn mho sampam irã nãnã ratukwatukw ia nãmri Kumwesãn säiou. ³ ††Ro pen rerimãha tramrhi nægkiariien sã hiãuvãuvehi raka mhãregi kinahatãn kimiaha irã fwe kupwãn. Tiho nægkiariien nãha, mhãrãrig ia noien ärahã me

††† 2:23 Sam 7:9, Jer 11:20, Jer 17:10, 2Tim 4:14, Rev 20:12-13 ††† 2:25 Rev 3:11 § 2:27 Rev 12:5 †† 2:28 Rev 22:16 ††† 3:1 Rev 1:4,16, 2:2 †† 3:3 Rev 2:5, 1Tes 5:2

sækimiaha. Trini minua hiäpwäh nätuuien, takuvehe tukumiaha rämwhen ia rakres, nänä tihäreirei näfe näpin takuvehe tukumiaha irä.

⁴ †Mätä kimiaha nepwin a nä ia Satis tinari sävən-
raha ripkämkeik mhä ia noien äräha. Iräha
tuhavən iräha miou ia tinari äpsan ti näri nä mä
iräha hatukwatukw. ⁵ ††Iärmama sä triskai meste
naruagänien rukurau in trarkahu ia tinari äpsan,
nänä ko iapkuvehi raka mhä naghin ia näkukuä
säväi nimiruuien. Ia nämri Tata säiou mine nämri
nagelo me takini irapw naghin mä in iärmama riti
säiou. ⁶ Iärmama sä näkwäregin rarä tramäkeikei
mätärig amasan ia nägkiariien me sämämä
Nänimwin Ikinan rani pen ti nakalasia me.”

Nägkiariien ramevən ti nakalasia me fwe Filatelfia

⁷ ††Rai näkukuä riti revən ti agelo säväi nakalasia me
ia taon näha Filatelfia, mini pen minua:

Nägkiariien me i säväi Iämä Ikinan, Iämä sä rani
nipärhienien. In rauvehi ki säväi Kig Tevit. Trini
minua räsevər ia täpinhä riti, iärmama riti ko rip-
käräpinhä mhä. Nänä trini minua in räräpinhä ia
täpinhä riti, iärmama riti ko ripkäsävər mhä. ⁸ ††Iou
iakukurän noien me sækimiaha. Hätoni ro. Iakinä-
sevər ia täpinhä riti tukumiaha, täpinhä i iärmama
riti ko ripkäräpinhä mhä. Iakukurän mä niskaiien
sækimiaha rouihi a, mätä hiämäkwätämhiri nägkiari-
ien säiou, mhäpwäh näkwäfäien mä kimiaha nä-
mama me säiou. ⁹ ††Häregi ro. Närmama me näha ia
nousäsäimwinien säväi Setan häni mä iräha näkur Is-
rel (mätä rekäm iräha iekuä me) iou tako iräha häu-
vehe mhänimwi nukurhuraaha ia nisumiaha, mhäsi-
ai kimiaha, nänä mhäukurän mä iou iakokeikei kimi-
aha. ¹⁰ ††Nänä ti näri nä mä kimiaha hi-
ämäkwätämhiri nägkiariien säiou, mamhärer
äknekin ia näpin me, iou mwi takäkwätämhiri kimia-
ha, mamarä tukumiaha ia näpin sä ripko mhä tui ru-
vehe närmama me pam ia täkure tiprənä tuhäregi
nämisäien irä mä trätä sas ia nahatätäien sävənra-
ha. ††

¹¹ ††Triipko mhä tui iakuvehe. Tihäkwätämhiri
äknekin narimnari me sämämä hiäuvävehi raka
mä iärmama riti träpwäh nakresien näräkuien
sækimiaha sä hiämäiu tukwe. ¹² ††Iärmama sä triskai
meste naruagänien rukurau, iou tako in rämwhen ia
nei skai riti kripesu nimwä säväi Kumwesän säiou
irä. Nänä in triipkier mhä ia nimwä näha ia näpin riti.
Nänä takrai pen näghi Kumwesän säiou irä, mine
näghi taon säväi Kumwesän säiou irä. Taon näha in

† 3:4 *Jut 23* †† 3:5 *Mat 10:32, Luk 10:20* † 3:7 *Aes 22:22*
†† 3:8 *1Kor 16:9, Rev 2:2* †† 3:9 *Rev 2:9, Aes 45:14, Aes 49:23,*
Aes 60:14 ††† 3:10 *Luk 21:19, 2Tim 2:12* ††† *Suatuk riti mwi ti*
niniien nägkiariien ia vas ten rini iamihä irä minua: “Nänä ti näri nä
mä kimiaha hiämäkwätämhiri nägkiariien säiou, mamhärer äknekin
ia näpin me, iou mwi takäkwätämhiri kimiaha, mähäpwäh näsenien
hiätoni näpin sä ripko mhä tui ruvehe närmama me pam ia täkure
tiprənä tuhäregi nämisäien irä mä trätä sas ia nahatätäien sävənra-
ha.” † 3:11 *Rev 2:10, 16* †† 3:12 *Aes 62:2, 65:15, Esik 48:35, Rev*
14:1, 21:2

Jerusalem vi sä truku pen ia neiai meiwaiu pehe.
Nänä takrai pen mwi näghik vi ia iärmama näha.
¹³ Iärmama sä näkwäregin rarä tramäkeikei mätärig
amasan ia nägkiariien me sämämä Nänimwin Iki-
nan rani pen ti nakalasia me.”

Nägkiariien ramevən ti nakalasia me fwe Laotisia

¹⁴ †††Rai näkukuä riti revən ti agelo säväi nakalasia
me ia taon näha Laotisia, mini pen minua:

Nägkiariien i säväi iärmama i kani nipärhienien
irä. In iärmama sä rimäni irapw näfe in rinätoni
miregi närmama häukurän nätigiteien ia nägkiari-
ien sävənhi mä ro nipärhienien, nänä in nukune
narimnari me pam sämämä Kumwesän rino. ¹⁵ ††Iou
iakukurän noien me sækimiaha. Iakukurän mä kimi-
aha hiämwhen ia nui äreuän. Hiäpwäh näkwieien
mhäpwäh näpnäpanien. Iakuä ko hiäkwieie uä hiäp-
näpan ramasan. ¹⁶ Mätä kimiaha hiäreuän a, mhäp-
wäh näpnäpanien, mhäpwäh näkwieieien. Ro pen
takärgäväs raka ia kimiaha, ¹⁷ †††ti näri nä mä hi-
ämäni mä nautä sækimiaha rasori, narimnari me
pam rarä tukumiaha, tihätui nari riti mwi ti näfe.
Mätä hiäreirei mä ia nänimäkimiaha nautä sävən-
raha riwän, nänimemäiaha rifwä, tinari riwän ia nip-
wramiaha, nimäpwwäpwwä me ro kimiaha, närmama
hätoni kimiaha rerinraha ramärou. ¹⁸ ††Ro iamihä
irä iakamävähag m kimiaha mä tihämäkeikei mhäu-
vehi nämri aean i kol tukw iou, kol i kosä pen ia
näpw rahi raka sä räräha mähäpwäh sä rämher. Tiho
iamihä irä mä nautä sækimiaha trasori. Nänä ti-
hamäkeikei mhäuvehi nämri tinari äpsan me tukw
iou, mharkahu irä, pwäh ruvegi nipwramiaha sä
ramo naurisien ia nämri närmama. Nänä ti-
hamäkeikei mhäuvehi mwi nämri nari i ramomasan
näkwai nämri iärmama, mahakwi nämrämiaha irä,
pwäh nämrämiaha rätau hiätoni amasan nari.

¹⁹ ††Närmama sämämä iakokeikei iräha,
iakamägkiari skai minraha, mamärpwi atukwatukw
iräha. Ro iamihä irä tiho rerämiaha pwäh ruvehe
mähäpnäpan, mähäpwwä, nänä mhäpäregi ia noien äräha
me sækimiaha. ²⁰ †††Häregi ro! Iakamärer ia kwäruä,
makunkun täpinhä ti nuvnimwäien. Trini minua iär-
mama riti riräregi rerik, nänä mäsevər ia täpinhä, iou
takuvnimwä pehe kimrau min trouäni päri nari.

²¹ †††Iärmama sä triskai meste naruagänien ruku-
rau, takäsäni in räköre kimrau min ia jea säiou
rouärimänu. Tako irä rämwhen kino ia nirak. Iaku-
vaskai raka ia naruagänien meste rukurau, nänä
täkwätäkwuni iakamäkure kimrau säiou Tata ia jea
sävənhi rouärimänu. ²² Iärmama sä näkwäregin
rarä tramäkeikei mätärig amasan ia nägkiariien me
sämämä Nänimwin Ikinan rani pen ti nakalasia me.”

††† 3:14 *Rev 1:5, 19:11, Kol 1:15* ††† 3:15 *Rom 12:11, Rev 2:2*
††† 3:17 *Hos 12:8, 1Kor 4:8, Luk 12:21* †† 3:18 *Aes 55:1, Jem*
2:5, Rev 3:5, 4:4, Rev 16:15 †† 3:19 *1Kor 11:32, Rev 2:5* ††† 3:20
Jon 14:23, 1Jon 2:24 ††† 3:21 *Mat 19:28*

**Jea riti fwe ia neiai Kumwesən raməkure irə
mamərimənu**

4 †Iakinətə pam narimnari me i, nənə mətī pen mə-toni təpinhə riti ia neiai raməkweg. Nənə iərma-ma nəha iakuvəregi raka rerin fwe kupwən rəgkiari pe-he mwi miou, rerin rupwinari rəmwhen ia reri kisipw, mini mə, “Utə pehe ia kwopun i. Iakuə takahatən narimnari me səməme tuhəuvehe kurirə pwəh ikə-toni.” ² ††Təkwtəkuni mwi iakətoni vison riti Nənimwin rəriari miou. Jea riti kərpwi ramərer ia neiai, Iəmə iti raməkure irə mamərimənu. ³ †Iəmə nəha raməkure irə ramser rəmwhen ia kəpwier amasan mi kəru jaspā mine kanilian. Nənə mərərən riti rukuraukurau ia jea səvənhi makuraan rəmwhen ia kəpwier amasan riti emeral. ⁴ †Jea me nepwin mwi irəha pam twenti-fo hərəer kuraukurau jea nəha. Nəmə asori me irəha pam twenti-fo kamhəkure ia jea me nəha. Tīnari me səvən-rahā həpsan. Ia kənkəpwənrahā kəfəfau me səvəi nisi-aiien kino ia kol. ⁵ ††Iəmə nəha raməkure ia kurkwan mamərimənu, nouapirien mine karuəruə mine nəkərikien kamharuku pen ia jea səvənhi. Kupwən ia jea səvənhi nərami napw irəha pam sefen kamhəuək. Nərami napw me nəha irəha nənimwin me səvəi Kumwesən irəha pam sefen. ⁶ ††Nənə kupwən ia jea səvənhi nari riti mwi fwe ikin rəmwhen ia təsi, mətə rəmwhen ia klas sə rəriri məmher. Nərimiru me nep-win irəha pam kefə kamhərer kuraukurau jea səvənhi nukwai nənimenrahā həpik ia nīpwrānrahā kupwən mine kurirə. ⁷ Nərimiru me nəha sə kupwən irə rəmwhen ia laeon, sə ro kəru irə rəmwhen ia kau, sə ro kahar irə kənkəpwə rəmwhen ia kənkəpwə iərma-ma, nənə sə ro kefə irə rəmwhen ia mīrup sə ramivə. ⁸ ††Nərimiru me nəha kefə kuatia kuatia tərəginrahā me sikis, nənə ia reri tərəginrahā me mine təkurenra-hā nukwai nənimenrahā həpik. Nəpīn me pam, ia nəpīn mine ia ran, irəha həkəpwis mhə ti noskafəien i mə,

“Iəmə ikinan, Iəmə ikinan, Iəmə ikinan,
Iərimənu Kumwesən sə rauvehi niskaiien me pam!
In rīnarə fwe kupwən, marə ipwet mine, mamevən
meste trīpkiwən mhə.”

⁹ †Ia nīpu nəha, nərimiru me nəha kamhəgnəgini Iəmə sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu. Irəha kamhəsiai in, mamhəni vivi Iəmə sə ramarə ia nuk nuk me. Nəpīn irəha kamho iamīnhi irə, ¹⁰ ††nənə nəmə asori me nəha twenti-fo heiwaiu mhənimwi nukurhun-rahā ia nəmri Iəmə sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu. Irəha kamhəsiai Iəmə sə ramarə ia nuk nuk me, mamhərki pen səvənrahā kəfəfau me səvəi nisi-aiien kupwən ia jea səvənhi, mamhoskafə iamīnhi irə mə,

† 4:1 Rev 1:1,10 †† 4:2 Sam 47:8, Aes 6:1, Rev 4:9 † 4:3 Esik 1:28 †† 4:4 Aes 24:23, Rev 3:18, 6:11 †† 4:5 Esik 1:13, Rev 1:4, 8:5, Rev 11:19, 16:18 ††† 4:6 Esik 1:5-10,22, Esik 10:14 ††† 4:8 Aes 6:2,3, Esik 1:18, 10:12, Rev 1:4,8 § 4:9 Dan 4:34, 6:26, Dan 12:7, Rev 4:2,10 §† 4:10 Rev 4:9, Rev 5:1,7,13, Rev 6:16, Rev 7:10,15, Rev 19:4, 21:5

¹¹ †Iərimənu mine Kumwesən səkīmaha ikamasan pik. Ikino narimnari me pam,
mesi pen nətərigien səim mo irəha kamharə.
Pwəh nəgnəginien mine nisi-aiien mine niskaiien
haruvehe tukw ik ia nəpīn me.”

Kwəti sipsip mine nīmwai nəkukuə kinərfe

5 ††Nənə iakətoni Iəmə sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu in rauvehi nīmwai nəkukuə riti ia rəgin mwatuk. Nīmwai nəkukuə nəha kimərai pen nari ia nīkaren pəri mi, nənə kərfe kuvi tərini m sefen. ² Nənə iakətoni agelo riti nəgsen rasori raməgkiari asori mamini irapw mə, “Sin ratukwatukw mə treitehi raka nəri me nəha sefen kiməvi tərini nīmwai nəkukuə irə nənə məsevər ia nīmwai nəkukuə?” ³ Mətə iərma-ma riti riwən ia neiai, uə ia tīprənə, uə ia reri tīprənə, in ratukwatukw mə ko rəsevər ia nīmwai nəkukuə i kinərfe mətī pen irə. ⁴ Nənə rerik rəkwəpīr iakasək ti nəri nə mə kīpkətoni mhə iərmama riti ratukwatukw mə ko rəsevər ia nīmwai nəkukuə kinərfe mətī pen irə. ⁵ †Miregi nəmə asori me nəha irəha riti rini pehe tukw iou mə, “Əpwəh nasəkien. Mətoni ro. Iərmama sə rīməkupwən ia kwənəkwus səvəi Kig Tevit, kani nəghīn mə ‘Laeon səvəi Jutā,’ in ruvəskai raka meste naru-agenien rukurau. Ro pen in rukurən nuvehien nīmwai nəkukuə nəha kinərfe kuvi tərini m sefen məsevər irə.”

⁶ ††Nənə iakəti pen mətoni kwəti sipsip riti ramərer ipaka ti jea səvəi Iəmə nəha raməkure mamərimənu ia kurkwai nərimiru me nəha kefə mine nəmə asori me nəha twenti-fo. Kwəti sipsip nəha iakətə rəmwhen mə kinousi əpune raka. Kənkəpati sefen, nənə, nukwai nənimen sefen. Nukwai nənimen me nəha irəha nəha nənimwin me nəha sefen səvəi Kumwesən in rīnarhi pen irəha həuvən ia kwopun me ia təkure tīprənə. ⁷ ††Nənə kwəti sipsip nəha revən ti Iəmə sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu, muvehi raka nīmwai nəkukuə nəha kinərfe ia rəgin mwatuk. ⁸ ††Nəpīn ruvehi nīmwai nəkukuə nəha kinərfe, nənə nərimiru me nəha kefə mine nəmə asori me nəha twenti-fo hənīmwi nukurhunrahā mheiwaiu ia nəmri kwəti sip-sip. Irəha pam kamhəuvehi nəri kauəsi kaməni nīpu irə, mamhəuvehi mwi pesin me kino ia kol. Pesin me nəha kamhəuvehi həukuər ia nīmwəkmwəki nari kau-vani nīpekīn rapein amasan. Nise napw irə rəmwhen ia nəfwakīien me səvəi nərmama me səvəi Kumwesən. ⁹ †††Irəha kamhoskafə ia nīpu vi riti, mamhəni mə, “Ratukwatukw mə ik tikuvehi nīmwai nəkukuə i kinərfe,

nənə məsevər irə.
Ik ikəmwhen ti nəri nə mə kinousi əpune ik,
nənə nitem sə rīnaiu ikuvehi nəmri nərmama me irə,
irəha səvəi Kumwesən.

§†† 5:1 Rev 4:2,10, Aes 29:11, Esik 2:9-10 §† 5:5 Jen 49:9, Aes 11:1,10, Rev 22:16 §†† 5:6 Sek 4:10, Jon 1:36, Rev 1:4, 5:12, Rev 13:8 §† 5:7 Rev 4:2,10 §† 5:8 Rev 8:3-4, 14:2, Rev 15:2, Sam 141:2 §†† 5:9 Sam 33:3, 40:3, Sam 96:1, 98:1, Sam 144:9, Rev 14:3

Iräha nærmama sëmæme hamæuku pen ia kwænæk-wus me pam, mine nægkiariien me pam, mine teki nærmama me pam, mine tånæmtænæ me pam.

¹⁰ †Ik ikino iräha häuwehe mhämwhen ia kig me mine pris me ia næmri Kumwesæn säkimaha, nænæ iräha tuhærimænu ia tìprænæ.”

¹¹ ††Nænæ iakæti pen miregi reri nagelo me hæpik hæpik. Iräha kamhærer kuraukurau ia Iæmæ sæ ramækure ia jea sævænhi mamærimænu, mine nærimiru me, mine næmæ asori me. Nagelo me næha iräha taosen m taosen uæ ten-taosen m ten-taosen, ¹² †kamhoskafæ æpwæmwis, mamhæni mæ, “Kwæti sipsip sæ kinousi æpune, in ramasan pik.

Pwæh niskaiien, mine nautæ, mine nukurænien, mine nærimænuien, mine nisaiien, mine nasoriiien, mine nægnæginiiien häuvæn tukwe in ia næpin me.”

¹³ ††Nænæ iakregi narimnari me pam sëmæme Kumwesæn rino ia neiai, ia tækure tìprænæ, ia reri tìprænæ, ia reri tæsi, iakregi narimnari me pam sëmæme kamharæ ia kwopun me næha kamhoskafæ, mamhani nìpu mæ,

“Iæmæ sæ ramækure ia jea sævænhi mamærimænu mine kwæti sipsip,

pwæh nægnæginiiien, mine nisaiien, mine nasoriiien, mine niskaiien, häuvæn tì nirau ia nuk nuk me.”

¹⁴ Nænæ nærimiru me næha kefæ hæni mæ, “Pwæh ro iamihni!” Nænæ næmæ asori me hænimwi nukurhunraha mheiwaiu, mhæuvei pen nisaiien sævænraha minrau.

Kwæti sipsip ræsevær ia nimwai nækukuæ sæ kinærfæ

6 ††Ia næpin næha iakæti pen mætoni kwæti sipsip reitehi raka næri næha riti sæ kimævi tæriini nimwai nækukuæ iræ. Meitehi raka pam, nænæ iakregi nærimiru me næha kefæ riti nægkiari rerin rupwinari ræmwhen ia karuæruæ mini mæ, “Uvehe!” ² ††Nænæ iakæti pen mætoni hos æpsan riti. Iæmæ sæ ramækure iræ rauvehi nifagæ. Kuvei pen kæfæfau sævæi nisaiien min. In rier mamevæn ræmwhen iærmama riti sæ rinaruagæn pam, nænæ traruagæn mwi muvehi irapw niskaiien sævæi nærmæpæ.

³ Nænæ kwæti sipsip reitehi raka næri sæ ro kæru iræ kimævi tæriini nimwai nækukuæ iræ. Meitehi raka pam, nænæ iakregi nærimiru me næha kefæ sæ ro kæru iræ rini mæ, “Uvehe!” ⁴ Nænæ hos riti mwi ruvehe hos ærueræv. Iærmama sæ ramækure iræ kuvei pen nau asori riti sævæi naruagænien min. Kinæseni in mæ trevæn mo nærmama ia tækure tìprænæ haruagæn mhousi æpune iræha me.

⁵ Nænæ kwæti sipsip reitehi raka næri sæ ro kahar iræ kimævi tæriini nimwai nækukuæ iræ. Meitehi raka pam, nænæ iakregi nærimiru me næha kefæ sæ ro kahar iræ rini mæ, “Uvehe!” Nænæ iakæti pen mætoni hos pitæv riti. Iærmama sæ ramækure iræ rauvehi næri sæ kamækiri nari iræ. ⁶ Nænæ iakregi reri iærmama riti ruku pen ia kurk-wai nærimiru me næha kefæ, mamini mæ, “Evæn. Kinæseni ik mæ tiko nukumhæ ravæn ia tånæmtænæ me. Nærmama tuhærkarki mane asori tì nuvehiiien

næveginien rouihi a. Mætæ tikæpwæh nourahaien nukune nei me næha olif kamo oel ia nukwan mine nukune nækwus me næha krep kamo waen iræ.”

⁷ Nænæ kwæti sipsip reitehi raka næri sæ ro kefæ iræ kimævi tæriini nimwai nækukuæ iræ. Meitehi raka pam, nænæ iakregi nærimiru me næha kefæ sæ ro kefæ iræ rini mæ, “Uvehe!” ⁸ ††Nænæ iakæti pen mætoni hos æmrakw riti. Iærmama sæ ramækure iræ næghin næ Noien Iærmama Remhæ. In riti næghin næ Imwei Nækur Häuvamhæ rakuriræ iræ rauævæn. Kinæseni pen nærmama pam ia tækure tìprænæ ia ræginrau. Irau troueven rouævsini iräha kefæ kefæ, rouo kuation remhæ rouæpwæh kahar kamharimiru. Nepwin tuhæmhæ ia naruagænien. Nepwin næveginien triwæn tì niræha hemhæ. Nepwin nemhæhien truvehi iræha hemhæ. Nepwin næri ærmin me tuhahi æpune iræha.

⁹ Nænæ kwæti sipsip reitehi raka næri sæ ro krirum iræ kimævi tæriini nimwai nækukuæ iræ. Meitehi raka pam, nænæ iakæti pen fwe nisui nifatæ pirapw mætoni nærmama sëmæme kinousi æpune iræha tì næri næ mæ kamhæni irapw nægkiariien sævæi Kumwesæn, mamhæni mæ in ro nìpærhienien. ¹⁰ †Iräha kamhækwein æpwæmwis mæ, “Iærimænu asori. Ik Iæmæ ikinan. Ik nìpærhienien. Nærmama ia tækure tìprænæ hænousi æpune kimaha. Ikafwini mæ tinesæn ikærpwin pen noien æræha sævænraha?” ¹¹ ††Iräha hæni iaminha iræ, nænæ kuvei pen tinari æpsan minraha kuation kuation, kini pen tì niræha i mæ tuhapwis ouihi a mwi meste tukukupwæn kousi æpune pam piævnraha me nepwin mwi sëmæme hænomo tukwini pæri nari iræha minraha fwe kupwæn.

¹² ††Nænæ kwæti sipsip reitehi raka næri sæ ro sikis iræ kimævi tæriini nækukuæ iræ. Meitehi raka pam, nænæ iakæti pen mætoni nimwnimwien asori riti ravæn. Meri ruvehe mîpitæv mîpitæv. Mækwæ ruvehe mærueræv ræmwhen ia netæ. ¹³ ††Nænæ kæmæhau me fwe irænhæ ia neiai hæsas mheiwaiu ia tìprænæ ræmwhen ia nei riti nìmætagi asori rikiukiu iræ nukwan me hæsas.

¹⁴ ††Kæpuapen ruvehe miwæn mæmwhen ia nimwai nækukuæ iærmama ruvehi mærfæ raka i. Nænæ tækuær me mine tånæ æmweris me haraka ia tæmwhekira me.

¹⁵ ††Nænæ kig me ia tìprænæ, mine ieni me, mine næmæ asori me sævæi naruagæn me, mine nærmama nautæ sævænraha rasori, mine nærmama nægsenraha rasori, iræha mine nærmama pam næri auær a mæ iræha slef uæ hæpko mhæ iræha slef, häuvæn ia tækuær me mhærkwafæ ia nìpægi kæpwier me mine reri kæpwier me, ¹⁶ ††mamhækwein pen tækuær me mine kæpwier me mamhæni mæ, “Tiho mhæsas mhækure tæriini kimaha, mhærkwafæ kimaha, pwæh iæmæ næha ramækure ia jea sævænhi mamærimænu ræpwæh nætoniiien kimaha, pwæh niemaha sævæi kwæti sipsip ræpwæh nesteien kimaha.

¹⁷ ††Kwa næpin asori sævæi niemaha sævænrau ruvæuvehe. Sin næghin ko rærer irapw?”

† 5:10 Eks 19:6, Aes 61:6, Rev 1:6, 20:6, Rev 22:5 †† 5:11 Dan 7:10, Hip 12:22 † 5:12 1Kron 29:11, Rev 5:6 †† 5:13 Rev 4:2, 10 †† 6:1 Rev 4:6, 5:1 ††† 6:2 Sek 1:8, 6:1-6

††† 6:8 Jer 15:1-3, Esik 5:12, 17, Esik 14:21, Esik 33:27 § 6:10 Rev 16:7, Dut 32:43, Sam 79:10 §† 6:11 Rev 3:18, 7:9, 13, Rev 19:14 §†† 6:12 Mat 24:29, Wok Me 2:20, Rev 8:12 §† 6:13 Aes 34:4 §†† 6:14 Aes 34:4, Rev 16:20 §† 6:15 Aes 2:10, 19, 21 §† 6:16 Luk 23:30, Rev 4:2, 10 §†† 6:17 Joel 2:11, Neham 1:6, Mal 3:2

Agelo rəmri pen mak sāvai Kumwesən ia nəkur Isrel irəha pam 144,000

7 †Kurirə ia narimnari me i iakətoni nagelo me kefə kamhərer ia təkure tiprənə i riti ia nikaren pesu, riti ia nikaren parei, riti ia nikaren prehi, riti ia nikaren peraha. Irəha kamhəkwtəmhiri nimətagi me pam nəha kefə mə nimətagi triwən ia təkure tiprənə mine təsi mine nei me. ² Nənə iakəti pen mətoni agelo riti mwi ruku peraha mauvehi nari riti tromak ia nərmama irə trahātən pen mə Kumwesən sə ramiru sāvənhi me nərmama me nə irəha. Agelo i rəkwein əpwəmwis nagelo me nəha kefə sāməme kinəsəni irəha mə tuhouraha tiprənə mine təsi. ³ ††In rini pen ti nirəha i mə, “Həpərim narakaien nimətagi pwəh rəpwəh nourahaien tiprənə mine təsi mine nei me. Pwəh iako pen raka mak sāvai Kumwesən səkitaha ia nipwənai iotukwininari me sāvənhi me.” ⁴ †Nənə iakregi kini nərmama me nəha sāməme həuvehi mak sāvai Kumwesən irəha pam wan-hantret-foti-fo-taosen. Nərmama me nəha komak ia nirəha həuku pen pam ia kwənəkwus me sāvai nəkur Isrel.

⁵ Ia kwənəkwus sāvai Juta, nərmama irəha pam twelef-taosen.

Ia kwənəkwus sāvai Rupen, nərmama irəha pam twelef-taosen.

Ia kwənəkwus sāvai Kat, nərmama irəha pam twelef-taosen.

⁶ Ia kwənəkwus sāvai Aser, nərmama irəha pam twelef-taosen.

Ia kwənəkwus sāvai Naftali, nərmama irəha pam twelef-taosen.

Ia kwənəkwus sāvai Manase, nərmama irəha pam twelef-taosen.

⁷ Ia kwənəkwus sāvai Simeon, nərmama irəha pam twelef-taosen.

Ia kwənəkwus sāvai Livae, nərmama irəha pam twelef-taosen.

Ia kwənəkwus sāvai Isakar, nərmama irəha pam twelef-taosen.

⁸ Ia kwənəkwus sāvai Sepulun, nərmama irəha pam twelef-taosen.

Ia kwənəkwus sāvai Josef, nərmama irəha pam twelef-taosen.

Nənə, ia kwənəkwus sāvai Penjamin, nərmama irəha pam twelef-taosen.

Nərmama həpik tinari sāvənraha rəpsan

⁹ †Kurirə ia narimnari me i iakəti pen mətoni nərmama həpik ko kipkəvsini pam mhə irəha. Irəha haməuku pen ia tənəmtənə me pam, mine kwənəkwus me pam, mine teki nərmama me pam, mine nəgkiariien me pam. Kamhərer ia nəmri Iəmə sə raməkure ia jea sāvənhi mamərimənu mine ia nəmri kwəti sipsip. Irəha kamharkahu tinari əpsan me,

† 7:1 Jer 49:36, Dan 7:2 †† 7:3 Esik 9:4,6, Rev 9:4 † 7:4 Rev 14:1,3 †† 7:9 Rev 3:18

mamhəuvehi nimwai nəmwir me ia rəginraha,

¹⁰ ††mamhəkwein əpwəmwis mamhəni mə,

“Kumwesən səkimaha sə raməkure ia jea sāvənhi mamərimənu

irau kwəti sipsip, irau nəha krino suatuk ti nuvehimiruien kitaha!”

¹¹ Nagelo me pam hərer kuraukurau ia jea Kumwesən raməkure irə mamərimənu, nənə, mhərer kuraukurau mwi ia nəmə asori me, mine nərimiru me nəha kefə. Nənə irəha hənimwi nukurhunraha kupwən ia jea sāvai Kumwesən, mheiwaiu nənimenraha rirapi tiprənə, nənə, mamhəsiai in, ¹² ††mamhəni mə, “Pwəh ro iamihhi!

Pwəh nini viviiien, mine nəgnəginiiien, mine nukurəniien, mine tanak, mine nisaiiien, mine nərimənuiien, mine niskaiiien, həuvən ti Kumwesən səkitaha ia nuk nuk me. Pwəh ro iamihhi!”

¹³ ††Nənə nəmə asori me nəha riti ia nirəha rəres iou mə, “Nisimə nəha kamharkahu ia tinari əpsan me? Irəha haməuku pəku?”

¹⁴ †Miregi iakini mə, “Iəmə asori. Ik a ikukurən.”

Miregi rini mə, “Irəha nərmama me nəha sāməme kamhəier ia nəpin nəha kiməni mə truvehe nərmama tuhəregi nəmisəien irə rasori pik anan. Irəha hənaiquas ia tinari me sāvənraha mho həpsan ia nite kwəti sipsip. ¹⁵ ††Ro pen irəha kamhərer ia nəmri Kumwesən sə raməkure ia jea sāvənhi mamərimənu. Irəha həmwhen ia pris me sāməme kamho tukwini pen nari min ia nəpin mine ia ran ia nəkwai nimwə sāvənhi. Nənə Kumwesən sə raməkure ia jea sāvənhi mamərimənu in trəuiui irəha nəpin me pam.

¹⁶ †††Nukumhə tripkahi mhə mwi irəha.

Irəha tuhəpkəkəkakwa mhə mwi.

Nukwəsikər tripkənhi mhə irəha,

uə nəpnəpanien asori sāvai meri tripkənhi mhə irəha,

¹⁷ †††nəri nə mə kwəti sipsip nəha ia kurkwai jea sə Kumwesən raməkure irə mamərimənu in trətui amasan ti nirəha rəmwhen iərmama riti sə ramətui amasan ti sipsip me sāvənhi.

In triri irəha mhəuvən ti nəmri nuimiru me.

Nənə Kumwesən trirai raka pam nise nəmrinraha.”

Kwəti sipsip reitehi raka nəri sə ro sefen irə kiməvi tərini nimwai nəkukuə irə

8 ††Nəpin kwəti sipsip reitehi raka nəri sə ro sefen irə kiməvi tərini nimwai nəkukuə irə, nənə kwənamrig fwe ia neiai meste nipəri aoa riti.

² Nənə iakətoni nagelo me nəha sefen sāməme kamhərer ia nəmri Kumwesən ia nəpin me kiməpeki pen kisipw kuatia kuatia minraha.

³ †††Agelo riti mwi nəha ikin rauvehi nari riti kino ia kol. Nəri nəha rukuər ia nimwəkmwəki nari kauvani

†† 7:10 Rev 4:2,10 ††† 7:12 Rev 5:12, 11:17 †††† 7:13 Rev 3:18 † 7:14 Mat 24:21 †† 7:15 Rev 4:2,10 ††† 7:16 Aes 49:10 †† 7:17 Sam 23:2, Aes 25:8, Jon 10:11, Rev 5:6, 21:4 ††† 8:1 Hab 2:20 †† 8:3-4 Rev 5:8, Eks 30:1-3, Rev 9:13 †† 8:3-4 Rev 5:8

nipekin rapein amasan. Kuvei pen nimwækmwæki nari naha min ma truvani ia takure nifatæ naha kino ia kol ramærer kupwæn ia jea sæ Kumwesæn ramækure iræ mamærimænu pwæh nise napw iræ rousæsimmwin iræha næfwakiiën me sævæi nærmama me pam sævænhi. Ro iamînhi iræ agelo naha ruvehe mærer pen ia nifatæ naha, muvani nimwækmwæki nari naha ripik, nænæ nise napw iræ rousæsimmwin iræha næfwakiiën me sævæi nærmama me sævæi Kumwesæn, hæutæ ia næmri Kumwesæn. ⁵ †Nænæ agelo naha ruvehi nukumheæv rauæk ia takure nifatæ, mæarki pen i ia næri naha in rauvehi rukuær, mæararki irapw ia takure tiprænæ i, nænæ nouapirien ræhiapw, karuæruæ rærkwæpahar, kregi nærkærikien, nimwnimwien ravæn.

Kisipw me iræha pam sefen

⁶ Nænæ nagelo me naha sefen sæmæme kammæuvehi kisipw kammæhærnæpenæ ti næseien kisipw. ⁷ ††Nagelo me naha sæ kupwæn ræse kisipw sævænhi, nænæ aes mine napw mine netæ ho a kærapi iræ kætægi irapw ia tiprænæ i. Ruæk mahi nipæri tiprænæ, mæpwæh nipærin kæru, nænæ mahi nei me nipærinraha kuatia, mæpwæh nipærinraha kæru, nænæ mahi pam nurhi meræ me.

⁸ †Agelo sæ ro kæru iræ ræse kisipw sævænhi, nænæ nari riti ræmwhen ia tækuær asori rauæk kærarki pen ia tæmwei tæsi. Nænæ nipæri tæsi kuatia ruvehe mo netæ iræ, nipærin kæru krouamasan. ⁹ Nærimiru me ia tæmwei tæsi nipærinraha kuatia hemhæ, nipærinraha kæru kammæmiru, nænæ nitætæ me sæmæme kammæhaiu ia tæsi ko koeite iræha pam kuai iræha ia kusen kahar haræmnæmwhen a kusen kuatia ruvehe mæreha kæru krouamasan.

¹⁰ Agelo sæ ro kahar iræ ræse kisipw sævænhi, nænæ kammæhau asori riti rauæk ræmwhen ia kwænhiæ rier raka ia neiai, meiwaiu mæsas pen ia nui aris me mine næmri nui me, mouraha nipærin riti mæpwæh kæru krouamasan a. ¹¹ ††Kammæhau naha næghin næ Næfiæien. Nui me naha reste iræha hæuvehe mhæfiæ. Nænæ nærmama hæpik hemhæ ti næri næ mæ hænimwi nui æfiæ.

¹² ††Agelo sæ ro kefæ iræ ræse kisipw sævænhi, nænæ nari riti ro meri mine mækwæ mine kammæhau me ro pen hæpwæh nuækien ia næpin pekîn. Ia ran meri rauæk ia nipærin kæru, mæpwæh nuækien ia nipærin kuatia. Ia næpin mækwæ mine kammæhau me kammæhæuæk ia nipærin kæru, mæpwæh nuækien ia nipærin kuatia.

¹³ ††Nænæ iakæti pen mætoni mirup riti ramivæ irænhæ ia nimagouagou. Iakregi ramasæk æpwæmwis, mamini mæ, "Aueh! Aueh! Aueh! Nagelo miræhar naha na tuharæse kisipw me sævænrahar. Træræha anan tukumi-aha nærmama sæmæme hiamaræ ia takure tiprænæ."

9 †††Agelo sæ ro krirum iræ ramæse kisipw sævænhi, nænæ iakætoni kammæhau riti rukrutæ ia neiai mimwei irapw ia takure tiprænæ. Kimæuvei pen ki riti min. Ki naha sævæi næseværien ia nipæg sæ rameiwaiu

nukunen riwæn. ² †Kammæhau naha ræsevæ ia nipæg naha nænæ nise napw ruku pen fwe ikin mutæ ræmwhen ia nise napw sæ rasori pik anan. Meri mine nimagouagou kroupitæv ia nise napw sæ ruku pen ia nipæg naha. ³ ††Nænæ kammæhævt me hæier raka ia nise napw naha mheiwaiu ia tiprænæ. Kimæuvei pen niskai-ien minraha mæ tuhæpi nærmama ia nipikinraha, mho næmisæien minraha ræmwhen ia mimi naha skopion sæ ramærkou ia tiprænæ. ⁴ †††Kimæni pen ti kammæhævt me i minuæ tuhæpwæh nourahaien nurhi mine nei me mine narimnari me sæmæme kammæuveræ ia takure tiprænæ, mætæ tuhouraha æpa nærmama me naha sæmæme mak sævæi Kumwesæn riwæn ia nipwænraha. ⁵ Kinæseni iræha mæ tuhæpi nærmama mho næmisæien minraha meste mækwæ krirum, mætæ tuhæpwæh næpi æpuneien iræha. Næmisæien naha tuhæregi ræreha iræ ræmwhen ia næmisæien sævæi mimi naha skopion næpin ræpi iærmama riti. ⁶ †††Ia næpin me naha nærmama tuhætui suatuk ti nemhæien, mætæ ko hæpkætoni mhæ. Tuhokeikei mæ tuhemhæ, mætæ ko hæpkemhæ mhæ.

⁷ †††Kammæhævt me naha, iakætæ iræha hæmwhen ia hos me kammærer mwatuk ti naruagæniën. Ia nukwænraha kæfæfau me hæmwhen ia kæfæfau sævæi nisaiien kino ia kol. Nænimenraha ræmwhen ia næmri nærmama.

⁸ ††Nukwænraha ræpwæmwis ræmwhen ia nukwæne pran. Revinraha ræhiæ ræmwhen ia revi laeon. ⁹ ††Sævænraha karkahu kino ia æan kammævegi kwænpwenhinraha iræ sævæi naruagæniën. Tæræginraha kammæpuk pik ræmwhen hos me sæmæme kammævkækini kat me mamhaiu mamæuvæn ti naruagæniën. ¹⁰ Nipikinraha ro revin iræ ræmwhen ia nipiki mimi naha skopion. Niskaiien sævænraha tuho næmisæien m nærmama iræ meste mækwæ krirum ramæmak ia nipikinraha.

¹¹ Sævænraha riti naha ikin iæmæ asori ramærimænu ia niræha. In næ agelo sævæi nipæg sæ rameiwaiu nukunen riwæn. Ia nægkiariien Hipru næghi agelo naha Apoton. Ia nægkiariien Krik næghin næ Apolion (nipwran mæ Kærietaha).

¹² †††Aueh! Næræhaien kupwæn ruvehe muvavæn. Mætæ aueh, aueh, hæutæ ro! Næræhaien kæru mi naha ikin troupkuvehe mwi.

¹³ †††Agelo sæ ro sikis iræ ræse kisipw sævænhi, nænæ iakregi reri iærmama riti ruku pen ia nipæsegi nifatæ naha kefæ sæ kino ia kol ramærer kupwæn ia Kumwesæn. ¹⁴ ††††Reri iærmama naha rægkiari m agelo i ro sikis iræ sæ rauvehi kisipw naha, mini pen tukwe in mæ, "Fi nari ia nagelo me naha kefæ sæmæme kinærihi iræha fwe kupwæn kammæharæ fwe nui aris asori naha Iufretes." ¹⁵ ††††Ro iamînhi iræ kifi nari ia nagelo me naha kefæ. Kinæpnæpenæ raka ia nagelo me naha kamheitenhi aoa naha, næpin naha, mækwæ naha, mine nuk naha, mæ tukifi nari ia niræha hæuvæn mhævsini pam nærmama ia takure tiprænæ, mhæuai iræha ia kusen kahar haræmnæmwhen a, mhousi æpune riti mhæpwæh kæru.

† 8:5 Lev 16:12, Eks 19:16-19, Rev 4:5, 11:19, Rev 16:18 †† 8:7 Eks 9:23-26, Esik 38:22, Joel 2:30 † 8:8 Eks 7:20-21 †† 8:11 Jer 9:15 †† 8:12 Rev 6:12-13 ††† 8:13 Rev 9:12, 11:14 ††† 9:1 Rev 20:1

§ 9:2 Jen 19:28, Eks 19:18, Joel 2:2, 10 †† 9:3 Eks 10:12, 15 ††† 9:4 Rev 7:3 †† 9:6 Job 3:21, Jer 8:3, Rev 6:16 ††† 9:7 Joel 2:4 †† 9:8 Joel 1:6 †† 9:9 Joel 2:5 ††† 9:12 Rev 8:13 ††† 9:13 Rev 8:3 ††† 9:14 Rev 16:12 18 9:15 Rev 8:7-12

¹⁶ Nəna iakregi kini mə naruagən me səvənraha səməme kamhəkure ia hos irəha pam tu-hantret-milian.

¹⁷ Ia vison səiou iakətoni hos me nəha mine nərma-ma səməme kamhəkure ia hos me. Irəha harkahu ia tinarari səvəi naruagənien kino ia aean, mhəvegi kwənpwenhinraha irə. Tinari me nəha rəruerəv, mo plu, makwes. Kənkəpwə hos me nəha həmwən ia kənkəpwə laeon me. Napw mine nise napw mine təpisi ərəha kamharuku pen ia nīpəgi nəkwənraha mamharier

¹⁸ mharousi əpune pam nərma-ma ia tənəmtənə me ia kusen kuatia mharəpwəh kusen kəru. ¹⁹ Niskaiien səvəi hos me nəha in nəha ia nīpəgi nəkwənraha mine nīpikinraha, ti nəri nə mə nīpikinraha rəmwhən ia snek sə ro kənkəpwə ia nusvenhin. Ia nīpikinraha me ho nəmisəien m nərma-ma.

²⁰ †Mətə nərma-ma me i səməme nərwinien mirəhar nəha harəpwəh nousi əpuneien irəha, irəha həpkəpwəh mhə kumwesən eikuə me nəha həno ia rəginraha. Irəha kamhəmwur pen a mamhəfwaki pen m nəremhə me mine nənimwi nari me səməme kino ia kəruətərei mine nei, kino mwi ia aean me i kol, silva, mine pras. Irəha nənimwi nari me a. Həpkətoni mhə nari, mhəpkregi mhə nari, mhəpkəvən mhə. ²¹ Nərma-ma me i həpkəpwəh mhə noien ərəha me nepwin mwi səvənraha. Mətə kamhəmwur pen a mamhousi əpune nərma-ma, mamho nahak mine noien səvəi klepa, mamhakres, irəha nərman mine nīpran kamhəiri əpnapen irəha me.

Agelo sə rauvehi kwəti nīmwai nəkukuə riti kinərfe

10 Nəna iakətoni agelo riti mwi nəgsen rasori rukrutə ia neiai meiwaiu pehe. Nəpuə riti ruvegi nīpwran. Mərarən riti rukuraukurau ia kənkəpwə. Nənimen raməhiapw rəmwhən ia meri. Nisun mi krouəmwhən ia pos asori mi krauuək. ² Kwəti nīmwai nəkukuə riti sə kinərfe raməmak ia rəgin. In ruvi atukwi, mərpwi pəri nisun mi mwatuk ia təsi nəna nīkaren mour ia tīprənə, ³ məmə məkweın əpwəmwis, rerin rəmwhən ia laeon sə raməsək asori. Nəpin rəkweın iamihhi, karuəruə rəkwəpəhar m sefen. ⁴ †Karūəruə rəkwəpəhar raka m sefen, iakəpnəpənə mə takrai pen ia nəkukuə nəgkiariien sə rani, mətə iakregi reri iərmama riti rukrutə ia neiai mamini mə, “Ərkwafə ia nəgkiariien i karuəruə rani, məpwəh nīrai penien ia nəkukuə.”

⁵ †Nəna agelo sə iakətoni ramərer pen ia təsi mine tīprənə ruvehi utə rəgin mwatuk mahatən pen fwe ia neiai, ⁶ †mini mə, “Kumwesən ramarə ia nuk nuk me. In rino neiai, tīprənə, təsi, mine narimnari me pam səməme kamharə ia nīrəhar. Iakani kwəsuhhi ia nəghin mə nəpin ruvəkwakwa. Kumwesən ko rīpkəfwini mhə mwi, ⁷ †mətə nəpin agelo sə ro sefen irə trəsə kisipw səvənhi, nəgkiariien nəha Kumwesən rīnərk-

† 9:20 Rev 16:9,11, Aes 2:8,20, 1Kor 10:19-20, Sam 115:4-7, Sam 135:15-17, Dan 5:23 †† 10:4 Dan 8:26, Dan 12:4,9 †† 10:5 Dut 32:40, Dan 12:7 †† 10:6 Neh 9:6, Sam 146:6 †† 10:7 Dan 9:6,10, Amos 3:7

wafə nīpwran truvehhe mukuə rosi in rīməni pen ti iotukwininari me səvənhi profet kupwən me.”

⁸ Nəna iakregi mwi reri iərmama nəha ruku pen ia neiai mani pehe tukw iou i mə, “Evən muvehi nīmwai nəkukuə nəha sə kinərfe raməmak ia rəgi agelo nəha ramərer pen ia təsi mine tīprənə.”

⁹ ††Ro iamihhi irə iakevən məres pen agelo nəha mə truvei pehe miou nīmwai nəkukuə ouihi nəha sə kinərfe. In rini pehe tukw iou i mə, “Tikuvehi mənī. Trouaha tīpwim, mətə ia nəkwam tikregi rəsien rəmwhən ia sukapak.” ¹⁰ Nəna iakuvehi raka nīmwai nəkukuə ouihi nəha sə kinərfe ia rəgi agelo, mənī. Iakaməni mīregi ia nəkwak rəsien rəmwhən ia sukapak, mətə nəpin iakətigai pam, nəna iakregi tīpwik ruvehe mərəha. ¹¹ Nəna kini pehe tukw iou i mə, “Tikaməkeikei məgkiari mwi rəmwhən ia profet, mini irapw nəfe treste nərma-ma həpik, nərma-ma ia teki nərma-ma səpəmsəpə, mine kwənəkwus me səpəmsəpə, mine nəgkiariien me səpəmsəpə, mine kig me.”

Iəmə mi kəru krouərer irapw ti nəgkiariien pərhiən

11 ††Ia nəpin nəha kuvei pehe nari riti miou rəmwhən ia nig kauvehi mak səvəi nari irə, nəna kini pehe tukw iou i mə, “Evən muvehi mak səvəi nīmwa səvəi Kumwesən mine nifatə səvənhi, məvsini nərma-ma səməme kamhəfwaki fwe ikin. ² †Mətə tikəpwəh nuvehien mak ia nīkare nīmwa nəha iruə. Tikəpwəh nuvehien mak səvənhi, ti nəri nə mə kuvəuvei pen raka kwopun nəha m nərma-ma həreirei Kumwesən, †† nəna irəha tuheivə testesi taon ikinan səvənhi meste məkwə foti-tu.” ³ Iou takərhi pen iərman mi kəru səiou səməmi krouərer irapw tukw iou. Iəmə mi nəha trouarkahu tinari sə rahatən pen mə krauasək ti nərəhəien, nəna rouarə rouəvisau irapw nəgkiariien sə takuvei pen minrau meste nəpin irəha pam wan-taosen tu-hantret-sikisti. ⁴ ††Irau nəha nukune nei mi olif, mine nəri mi laet raməkure utə ia nīrau səməmi krouərer ia nəmri Kumwesən Iərimənu səvəi tīprənə. ⁵ ††Trini minuə iərmama riti raməmwur mə trouaha irau, nəna nərami napw truku pen ia nīpəgi nəkwənrau mier mahi əpune nərma-ma səməme haməmwəki irau. Iərmama sə raməmwur mə trouaha irau traməkeikei memhə iamihha irə. ⁶ ††Iəmə mi nəha krauvehi niskaiien ti nəsisəgien ia nəpuə mə nesən trəpwəh nauərien nəpin irau krauni irapw nəgkiariien me səvəi Kumwesən. Irau krauvehi mwi niskaiien ti nuvsiniien nui me həuvehe mho netə ia nīrəha, nəna rouukurən mwi nuvehi peheien nemhəien me səpəmsəpə həuvehe mhouraha nərma-ma ia təkure tīprənə i. Irau krouukurən noien narimnari me nəha ia nəpin me a rəmwhən mə irau kraukeikei.

††† 10:9 Esik 2:8, 3:1-3 ††† 11:1 Esik 40:3, Sek 2:1-2 § 11:2 Luk 21:24, Rev 12:6, 13:5 †† Nərma-ma həreirei Kumwesən. Suatuk riti mwi ti ninien nəgkiariien nəha in i mə “Nərma-ma ia tənəmtənə me” uə “Nərma-ma rīpko mhə irəha nəkur Isrel.” ††† 11:4 Sek 4:3,11-14 §† 11:5 2Saml 22:9, 2King 1:10, Sam 97:3, Jer 5:14 §†† 11:6 1King 17:1, Eks 7:17-20, 1Saml 4:8

⁷ †Nəpin irau krouni irapw pam raka nəgkariien səvənrau, nənə nərimiru fwe ia nīpəg sə rameiwaiu nukunen riwən, in trukrirapw mutə maruagən mīnrau, muvehi irapw niskaiien səvənrau, mousi əpune irau.

⁸ ††Nīpwrānrau mi trouəmak ia suatuk səvəi taon asori nəha, kwopun nəha kinəruui tərini pen İərimənu səvənrau ia nei kamarkuau ikin. Kiməuvsini nəghi taon nəha kini mə “Sotom” uə “Ijip” ramahatən pen nərahaien ia kwopun nəha. ⁹ Nənə nərmama səməme haməuku pen ia teki nərmama me səpəmsəpə, mine nəgkariien me səpəmsəpə, mine kwənəkwus me səpəmsəpə, tuhəspau ia nīpwrānrau meste nəpin kahar mine nīpərin, nənə, kīpkəsəni mhə nīpwrānrau mə tukinimwi. ¹⁰ Nərmama me ia təkure tīprənə tuhagien pəri, mho lafet, mhəriari pen narimnari amasan me mīnraha me, ti nəri nə mə profet kəru nəha səməmi krounəmisəien asori m nərmama ia təkure tīprənə krouvamhə.

¹¹ †Mətə nəpin kahar mine nīpərin ruvehe mukurau, nənə iakətoni Kumwesən ruvei pen nimiruien mīnrau kroueiahag mwi rouərer ia nisunrau. Nənə nərmama me pam səməme hətoni irau həhekir asori. ¹² ††Nənə irəha həregi reri iərmama riti rupwinari ruku pen ia neiai mīni pen ti nirau i mə, “Rouutə pehe i.” Nənə nəpuə riti ruvehi irau mutə mevən ia neiai. Nərmama səməme kamhəmwəki irau kamhərer mamhətoni irau krautə.

¹³ ††Ia nəpin nəha təkwtəkwuni a mwi nīmwnimwien asori riti ravən, makīə fifi nari ia kwopun kuatia ia taon nəha, məpwəh kwopun naen hamasan. Nīmwnimwien ravən nərmama sefen taosen hemhə. Nərmama me pam səməme həpkemhə mhə həhekir mhətəm-nimwin, mhəuvehi utə nəghi Kumwesən sə ramarə ia neiai.

¹⁴ †††Aueh, nərahaien sə ro kəru irə ruvehe muvavən! Mətə aueh, hətə ro, nərahaien sə ro kahar irə tripkə mhə tui ruvehe!

Agelo sə ro sefen irə rəse kisipw səvənhi

¹⁵ †††Agelo sə ro sefen irə rəse kisipw səvənhi, nənə iakregi nərmama nepwin fwe ia neiai kamhəgkari reri nraha rupwinari mamhəni mə,

“Nərimənuien kamərimənu irə ia təkure tīprənə i təkwtəkwuni ruvehe məmak ia rəgi Kumwesən səkitaha mine Kristo səvənhi.

Nənə in trərimənu ia nuk nuk me.”

¹⁶ †Nənə nəmə asori me nəha twenti-fo səməme kamhəkure ia jea me səvənraha ia nəmri Kumwesən hənimwi nukurhunraha mheiwaiu, mhəuvei pen nisai-ien səvənraha revən tukwe, ¹⁷ ††māmhəni mə,

“İərimənu Kumwesən sə ruvehi niskaiien me pam.

Ik ikinarə fwe kupwən muvehe meste mwi ipwet mine.

Kimaha iahaməni tanak tukw ik,

ti nəri nə mə ikiməuvehi niskaiien asori səim, nənə mīnamərimənu nəha təkwtəkwuni.

¹⁸ †††Nərmama ia tənəmtənə me niemaha rəpi pik irəha,

mətə niemaha asori səim ruvəuvehe.

Rino nəpin səim tikəkiri nərmama səməme həu-
vamhə,

mərəku pen səim iotukwininari me, profet me mine nəkur ikinan me, mine nərmama me pam səməme kamhəsiai nəghim,

nəri auər a mə irəha kamhəuvehi nasoriien uə həp-
kuvehi mhə nasoriien.

Nənə rino nəpin səim tikouraha nərmama me nəha səməme kamhouraha nari ia təkure tīprənə.”

¹⁹ ††Ia nəpin nəha kəsevər ia nimwə səvəi Kumwesən fwe irənhə ia neiai. Ia nəkwai nimwə nəha kətoni pokis səvəi nəgkariien i Kumwesən rinərihi tərini əknekīn. Nənə nouapiriien rəhiapw, karuəruə rərkwəpahar, kregi nərkərikien, nīmwnimwien ravən, aes rəsas rəmwhen ia nesən asori.

Pran riti mine snek asori riti

12 Nənə kətoni nīmətəien asori riti rier irapw fwe ia nīmagouagou. Pran riti rarkahu ia meri rəmwhen ia tinari səvənhi, mərpwi utə nisun mi ia məkwə, nənə məfəfau ia kəfəfau riti səvəi nisaiien kino pen kəməhau twelef irə. ² ††Prən nəha ramregi nəmisəien mamasək əpwəmwis ti nəri nə mə rino tīpwin na trərəhi tīni. ³ ††Nənə nīmətəien riti mwi rier irapw ia nīmagouagou. Iakətə snek asori riti rəruerəv. Kənkəpwə irəha pam sefen. Kənkəpati irəha pam ten. Nənə kəfəfau pen kəfəfau səvəi nisaiien ia kənkəpwə me. ⁴ Nīpikin reiesi raka kuse kəməhau riti məpwəh kusen kəru. Səməme nəha nīpikin reiesi raka irəha həsas ia təkure tīprənə. Nənə snek asori nəha revən mərer kupwən ia pran nəha na trərəhi iəkunouihī mə nəpin tīni trətui snek asori nəha trəni. ⁵ ††Prən nəha rərəhi tīni iərman. In iərman sə truvehi nəri skai rəmwhen ia nep ramahatən pen nasoriien səvəi kig, ruvehi mamərimənu ia nərmama ia tənəmtənə me pam. Nəpin tīni prən nəha rinətui raka, nənə Kumwesən ruvehi in, muvehi utə irənhə ia jea səvənhi mə trərimənu. ⁶ ††Nənə prən nəha rap mevən fwe kwopun akwesakwes. Kwopun riti fwe ikin Kumwesən rinəpnəpənə raka ti prən nəha mə trarə ikin. Tukətui amasan tukwe ia kwopun nəha keste nəpin wan-taosen tu-hantret-sikisti.

⁷ †††Nənə naruagəniien riti rīskəmter fwe ia neiai.

Mikael mine nagelo me səvənhi kənamhousi snek asori, nənə snek asori mine nagelo me səvənhi kənamhousi mwi irəha. ⁸ Mətə Mikael mine nagelo me səvənhi həuvehi irapw niskaiien səvəi snek asori. Kwopun riti səvənraha riwən mwi fwe ia neiai. ⁹ †††Ku-

††† 11:18 Sam 2:1, 46:6, Rom 2:5, Rev 10:7, 19:5, Sam 115:13
 †† 11:19 Hip 9:4, Rev 8:5, 15:5, Rev 16:21 ††† 12:2 Maeka 4:10
 †† 12:3 Dan 7:7 †† 12:5 Sam 2:9, Rev 19:15 ††† 12:6 Rev
 11:2-3 ††† 12:7 †† 9 ††† 12:9 Jen 3:1,14, Luk 10:18, 22:31, Rev
 20:2

† 11:7 Dan 7:21, Rev 12:17, Rev 13:1,7, 17:8 †† 11:8 Luk 13:34
 † 11:11 Esik 37:5,10 †† 11:12 2King 2:11 †† 11:13 Rev 8:5,
 16:18 ††† 11:14 Rev 9:12 ††† 11:15 Eks 15:18, Sam 10:16, Dan
 2:44, Obad 21 † 11:16 Rev 4:4,10 †† 11:17 Rev 1:4,8, 15:3

vehi snek asori naha kærarki irapw pehe ia tækure tiprænæ. In snek tui kani mæ Iæremhæ uæ Setan sæ rameikuæ ia nærmama ia tænamtænæ me pam. Kærarki irapw in iræha nagelo me sævænhi heiwaiu ia tækure tiprænæ.

¹⁰ †Nænæ iakregi iærmama riti fwe ia neiai rerin rupwinari, mini mæ,
“Tækwækwuni naha Kumwesæn sækitaha truehimiru kitaha!

Tækwækwuni naha in tro sætoni mæ in rauvehi niskaiien, nænæ, tækwækwuni naha in ramærimænu!

Nænæ tækwækwuni naha Kristo sævænhi tro sætoni mæ in rasori ia narimnari me pam!

Ro iamînhi iræ ti næri næ mæ Setan sæ rani æræha piævtaha me ia næpin mine ia ran ia næmri Kumwesæn, kinærarki irapw in ia neiai.

¹¹ Piævtaha me hænaruagæn raka iræha min, mhæuvehi irapw niskaiien sævænhi ia nite kwæti sipsip, mhæuvehi irapw mwi niskaiien sævænhi ti næri næ mæ hani irapw nægkiariien pærhien.

Iræha hæpkokeikei pik mhæ nimiruien sævænraha, mætæ hænærer mwatuk a ti nemhæien.

¹² ††Ro iamînhi iræ, ik neiai mine nærmama sæmæme kamharæ ia niram tiho mhagien!

Mætæ aueh ik tiprænæ mine tæsi! Tirouregi ræræha anan ti næri næ mæ Setan rineiwaiu pehe tukumirau!

Niemaha ramæpi pik in ti næri næ mæ rukuræn mæ næpin sævænhi ruvækwakwa.”

¹³ Næpin snek asori naha rætoni mæ kinærarki irapw in ia tækure tiprænæ, nænæ rinariipwi præn naha sæ rinæræhi tini iærman. ¹⁴ †Mætæ kuvei pen tærægi mirup kærû m præn naha mæ trivæ iræ mevæn fwe imwæni ia kwopun akwesakwes. Tukamætui amasan tukwe ia kwopun naha keste nuk kahar mine nipærin mæ snek asori træpwæh nourahaiien in. ¹⁵ Sneke asori naha riruai nui asori riti ia tærhun ræmwhen ia iapiwæn mæ trukuriræ pen præn naha, muvehi map. ¹⁶ Mætæ tiprænæ rasitu ia pran naha, meitehi, mætigai pam nui sæ snek asori ruværuai iræ ia tærhun. ¹⁷ ††Ro pen snek asori niemaha ræpi anan ti pran naha. In ræpwæh in mevæn mæ traruagæn iræha kwænækwus me nepwin sævænhi. Iræha naha nærmama sæmæme kamho nægkiariien me sævæi Kumwesæn mine nægkiariien Iesu rimæni irapw mæ ro nipærhienien. ¹⁸ In revæn mærer ia nikare tæsi.

Nærimiru riti sæ rukrirapw ia reri tæsi mutæ

13 ††Iakætoni nærimiru riti rukrirapw ia reri tæsi mutæ. Kænkæpati me iræha pam ten. Kænkæpwæ me iræha pam sefen. Nænæ kæfæfau pen kæfæfau sævæi nisaiien ia kænkæpati me. Kimærai pen næhag me ia kænkæpwæ me kuatia kuatia, næhag me sæmæme kamhæni æræha Kumwesæn. ² †††Nærimiru naha ræmwhen ia pusi asori naha kani mæ lepet. Nisun me hæmwhen ia nærimiru naha kani mæ pea. Nipægi næk-

† 12:10 Job 1:11, Sek 3:1 †† 12:12 Aes 44:23, Aes 49:13 † 12:14 Dan 7:25, 12:7 †† 12:17 Rev 11:7, 14:12 †† 13:1 Rev 12:3, Rev 17:3,7-12 ††† 13:2 Dan 7:4-6

wan ræmwhen ia nipægi nækwai læon. Nænæ snek asori naha ruvei pen niskaiien sævænhi min. In ruvei pen mwi jea sæ in ramækure iræ mamærimænu mine nasoriien sæ rasori m nærimiru naha. ³ †††Kænkæpwæ nærimiru naha riti iakætoni mæ kinæpi æpune raka, mætæ raræ mimiru mwi tæmwki nau ruvehe minamæ. Nærmama me pam ia tækure tiprænæ nænimenraha rier tukwe, nænæ hækuriræ nærimiru naha. ⁴ Iræha pam hænimwi nukurhunraha ia næmri snek asori, mhæiai in, ti næri næ mæ in ruvei pen nasoriien sævænhi m nærimiru naha. Iræha hænimwi mwi nukurhunraha ia næmri nærimiru naha, mhæiai in, mhæni mæ, “Sin ræmwhen ia nærimiru naha? Sin rukuræn naruagænien irau min?”

⁵ †Kinæseni nærimiru naha minuæ trægkiari ærpwi mini æræha Kumwesæn. Kimæuvei pen nasoriien min in rukuræn noien næfe næghin in rokeikei mæ tro meste mækwæ foti-tu. ⁶ In rani æræha pik Kumwesæn, mine næghin, mine imwæni fwe ia neiai, mine nærmama sæmæme kamharæ ikin. ⁷ ††Kinæseni in mæ traruagæn iræha nærmama me sævæi Kumwesæn muvehi irapw niskaiien sævænraha. Nænæ kimæuvei pen mwi nasoriien min mæ trærimænu ia nærmama me pam, nærmama sævæi kwænækwus me pam, mine teki nærmama me pam, mine nægkiariien me pam, mine tænamtænæ me pam.

⁸ †††Nærmama me pam ia tækure tiprænæ sæmæme næghinraha riwæn ia nækukuæ sævæi nimiruien tuhænimwi nukurhunraha ia næmri nærimiru naha mhæiai in. Fwe tui næpin tiprænæ ramiwæn ihi kuværai pen raka næghi nærmama ia nækukuæ naha sævæi kwæti sipsip sæ kinousi æpune.

⁹ Iærmama sæ nækwæregin raræ tramækeikei mætærig amasan.

¹⁰ †††Iærmama sæ kimærfi mæ trevæn ia kalapus tramækeikei mevæn.

Iærmama sæ kimærfi mæ tukærai æpune ia nau sævæi naruagænien, tukamækeikei kæræi æpune.

Ti næri næ mæ tro iamînhi iræ mine ro pen nærmama me sævæi Kumwesæn tuhamækeikei mhærer æknekin ia nahatætæien sævænraha ia næpin me.

Nærimiru riti sæ rukrirapw ia reri tiprænæ mutæ

¹¹ Nænæ iakætoni mwi nærimiru riti mwi rukrirapw ia reri tiprænæ mutæ. Kænkæpati kærû krouæmwhen ia kwæti sipsip riti. Rægkiari rerin ræmwhen ia snek asori riti. ¹² Nærimiru sæ rimækupwæn muvehe ruvei pen nasoriien me pam sævænhi min. Ramærer ia næmri nærimiru sæ rimækupwæn muvehe, mamækeikei m nærmama me pam ia tækure tiprænæ mæ tuhænimwi nukurhunraha ia nænimen mhæiai nærimiru sæ rimækupwæn muvehe kinæpi æpune kænkæpwæ riti mætæ raræ mimiru mwi tæmwki nau ruvehe minamæ.

¹³ †††Nærimiru sæ rimækuriræ muvehe ramo nimtætien

††† 13:3 Rev 17:8 § 13:5 Dan 7:8,25, Dan 11:36, Rev 11:2 §† 13:7 Rev 11:7 §†† 13:8 Sam 69:28, Rev 3:5, 5:6, Rev 17:8, Rev 20:12,15, Rev 21:27 §† 13:10 Jer 15:2, 43:11, Mat 26:52, Rev 14:12 §†† 13:13 Mat 24:24, 1King 18:24-39

asori me, mini napw rukrutə ia neiai meiwaiu pehe ia tīprənə ia nəmri nərmama. ¹⁴ †In ramərer ia nəmri nərīmīru sə rīməkupwən muvehe mamō nīmtətien me kinəsēni pen in mə tro. Ia noien nəha in reikuə ia nər-mama me səməme kamharə ia təkure tīprənə mamīni pen tī nirəha i minuə tuhaməkeikei mhəuvrhəkin nari riti mhəuvnhi nərīmīru sə kinəpi əpune in ia nau mətə rarə mīmīru mwi. ¹⁵ †Nənə nəri nəha kiməuvnhi nərīmīru nəha irə kəsēni nərīmīru sə rīməkurirə muvehe mə treiahag pen irə pwəh rəgkiari. Nənə nənīmwi nari nəha rəgkiari skai mini mə tukaməkeikei kousi əpune nərmama me pam səməme həkīnīmwi mhə nukurhunraha ia nənimen mhəsiai in. ¹⁶ Nənə in raməkeikei m nərmama me pam, nərmama kamhəu-vehi nasorīien mīne nərmama həkūvehi mhə nasorīien, nərmama nautə səvənraha rasori mīne nərmama nautə səvənraha riwən, nərmama kamoslef ia nirəha mīne nərmama kīpko mhə slef ia nirəha. In raməkeikei mīnraha mə tuhəuvehi mak riti ia rəgīnraha mwatuk uə ia nīpwənanraha. ¹⁷ †Mak nəha in nəha nəghi nərīmīru nəha uə nampa sə ramahatən nəghīn. Trīni mīnuə iərmama riti mak nəha riwən irə, ko rīpkūvehi mhə nəmri nari riti, məpwəh nəmri penien nəmri nari ia nari riti.

¹⁸ Ro iamīnhi irə tikaməkeikei mo nukurənien səim rəpwəmwīs mwi tī nukurənien nampa səvəi nərīmīru nəha. Nənə trīni mīnuə nukurənien səim rəmwhen tikukurən nīnīien nīpwran. Nampa nəha sikis-hantret-sikisti-sikis, ramahatən iərmama riti.

Kwəti sipsip mīne səvənhi nərmama me irəha pam 144,000

14 †Nənə iakəti pen fwe ia təkūer Saeon, mətōni kwəti sipsip ramərer ia təkuren, nərmama wan-hantret-foti-fo-taosēn kamhərer irəha min. Kimərai pen nəghi kwəti sipsip mīne Tata səvənhi ia nīpwənanraha. ² †Nənə iakregi reri iərmama riti fwe ia neiai raməgkiari, rerīn rəmwhen ia nui sə ramivə mamierīg, məmwhen mwi ia karuəruə ramərkwəpahar asori. Reri iərmama nəha iakregi rəmwhen ia nərmama me i kamhəuəsi nəri kauəsi kaməni nīpu irə. ³ ††Irəha kamhərer kupwən ia jea sə Kumwesən raməkure irə mamərimənu ipaka tī nərīmīru me nəha kefə mīne nəmə asori me nəha twenti-fo, mamhani nīpu vi riti. Iərmama riti rīpkukurən mhə nīpu nəha, nərmama me a nəha irəha wan-hantret-foti-fo-taosēn səməme Kumwesən rīfī nari ia nirəha mīpeki raka irəha ia təkure tīprənə, irəha həkūrən. ⁴ †††Irəha i nərmama me i səməme hənatuakəm amasan, mhəmher, tī nəri nə mə həkīri raka mhə pran. Irəha nərmama vi a. Irəha kamhəkūrirə kwəti sipsip mamhəuvən ia kwop-un me pam in ramevən ikin. Nərmama me pam, mətə kīfī nari ia nirəha i, kīpeki raka irəha həmwhen ia kwənkwai nei kukupwən kesi kuvehi pen m Kumwesən

† 13:14 Dut 13:1,4, Rev 19:20 †† 13:15 Dan 3:4-6 † 13:17 Rev 14:9,11, Rev 16:2, 19:20, Rev 20:4 †† 14:1 Rev 3:12, 7:3,4 †† 14:2 Esik 1:24, 43:2, Rev 1:15, 19:6 ††† 14:3 Sam 149:1, Aes 42:10, Rev 5:9, 7:4 ††† 14:4 Efes 5:27

mīne kwəti sipsip. ⁵ †Nənə ia tərhunraha kīpkətə mhə neikuəien riti tī nəri nə mə irəha hatukwatukw pam.

Nagelo me kahar

⁶ Nənə iakətoni mwi agelo riti mwi ramivə irənhə ia nīmagouagou mauvehi nəgkiariien amasan riti sə ramarə rerīn trəvisau irapw i m nərmama səməme kamharə ia təkure tīprənə, nərmama səvəi tənəmtənə me pam, mīne kwənəkwus me pam, mīne nəgkiariien me pam, mīne teki nərmama me pam. ⁷ ††In rəgkiari rerīn rupwinari mīni mə, “Həsiai Kumwesən, mhəgnəgīni in, tī nəri nə mə nəpīn atukwatukw səvənhi ruvəuvehe mə trərpwīn noien me səvəi nərmama. In rīno neiai mīne tīprənə mīne təsi mīne nəmri nui me. Kimiaha tīhaməkeikei mhənīmwi nukurhumiaha me ia nənimen mhəsiai in.”

⁸ ††Agelo riti sə ro kəru irə rukurirə mwi agelo nəha, muvehe, mamīni mə, “In ruvəmwei! Taon asori nəha Papilon ruvəmwei! Taon nəha rəmwhen ia pran riti səvəi suatuk rīvi nərmama ia tənəmtənə me pam həu-vehe mhənīmwi waen irəha min. Waen nəha sənmwīn in nə noien ərəha sə nərman me kamho irəha min.”

⁹ ††Nənə agelo riti mwi sə ro kahar irə, rukurirə pen mwi irau, rīni nəgkiariien i rerīn rupwinari mə, “Trīni mīnuə iərmama riti rīnīmwi nukurhun mi ia nəmri nərīmīru mīne nəri kuvrhəkin kuvnhi nərīmīru irə, mīsiai in, muvehi mak səvənhi ia nīpwənan uə rəgīn, ¹⁰ †††niemaha səvəi Kumwesən treste in. Niemaha nəha rəmwhen ia waen riti sə riskai pīk Kumwesən ruvi pen ia kap səvənhi muvehi pen m iərmama nəha rənīmwi. Nənə in trīregi nəmīsəien ia napw mīne təpisi ərəha, trouahi in ia nəmri nagelo ikinan me mīne kwəti sipsip. ¹¹ ††Nise napw sə ramo nəmīsəien mīnraha rautə ia nuk nuk me. Nərmama me i səməme hənīmwi nukurhunraha ia nəmri nərīmīru, mhənīmwi mwi nukurhunraha ia nəmri nəri kuvrhəkin kuvnhi nərīmīru irə, mhəsiai in, uə sin nəghīn ruvehi mak sə rahatən nəghi nərīmīru, irəha tuhəregi nəmīsəien ia nəpīn mīne ia ran mhəpwəh napwīsien.” ¹² †††Tī nəri nə mə tro iamīnhi irə mīne ro pen nərmama me i səvəi Kumwesən kamho nəgkiariien me səvənhi, nənə mamhahatətə ia Iesu, tuhaməkeikei mhərer əknekīn ia nəpīn me.

¹³ †††Nənə iakregi reri iərmama riti ruku pen ia neiai mīni mə, “Rai pen nəgkiariien i ia nəkukuə: Ipwet mīne mamevən trīni mīnuə nərmama me səvəi Iərimənu hemhə rerīnraha tragien.”

Nənə Nənīmwin Ikinan rīni mə, “Ouəh pərhien. Irəha tuhapwīs mhəpwəh mwi nəmwurien tī nəri nə mə noien amasan me səvənraha tuhəkūrirə pen irəha.”

§ 14:5 Sam 32:2, Sef 3:13 †† 14:7 Rev 10:6 ††† 14:8 Aes 21:9, Jer 51:7,8, Rev 17:2, 18:2,3 †† 14:9 Rev 13:12-17 ††† 14:10 Jen 19:24, Sam 11:6, 75:8, Aes 51:17,22, Jer 25:15, Esik 38:22, Rev 15:7, 16:19, Rev 19:20, 20:10, Rev 21:8 †† 14:11 Aes 34:10, Rev 13:12-17, Rev 19:3 †† 14:12 Rev 12:17, 13:10 ††† 14:13 1Kor 15:58, Hip 4:10

Kumwesən treivə testesi nərmama rəmwhen kamo ia tipwe krep sə rīmarei

¹⁴ †Iakəti pen mətoni mwi nəpuə riti rəpsan nənə iərmama riti raməkure utə ia nəpuə nəha. Iərmama nəha rəmwhen ia iəməti iərmama riti. In raməfəfau ia kəfəfau səvəi nisaiien kino ia kol, mauvehi nau ikou riti rəhiə. ¹⁵ †Nənə agelo riti mwi rier ia nimwə səvəi Kumwesən, maməkwein əpwəmwis iərmama nəha raməkure utə ia nəpuə mamini mə, “Uvehi nau ikou səim, mərəi raka nərmama ia təkure tīprənə. Nəpīn tukərai raka irəha irə ruvəuvehe tī nəri nə mə irəha həmwhen ia nəveginien sə ruvəmruə ia nəmhiēn.” ¹⁶ Ro iamīnhi irə iərmama sə raməkure utə ia nəpuə ruini pen nau ikou səvənhi ia təkure tīprənə, mərəi raka nərmama ia təkure tīprənə rəmwhen kamo ia nəveginien sə ruvəmruə ia nəmhiēn. ¹⁷ Agelo riti mwi rier ia nimwə səvəi Kumwesən fwe ia neiai, mauvehi mwi nau ikou riti səvənhi rəhiə. ¹⁸ †Nənə agelo riti mwi rier, in agelo sə ramətui tī napw ia təkure nifətə. In rier məkwein əpwəmwis agelo sə rauvehi nau ikou mīni mə, “Uvehi nau ikou səim, mərəi raka nərmama ia təkure tīprənə rəmwhen kamo ia tipwe krep sə rīmarei.” ¹⁹ Ro iamīnhi irə agelo nəha ruini pen nau ikou səvənhi ia təkure tīprənə, mərəi raka nərmama ia təkure tīprənə rəmwhen kamo ia tipwe krep sə rīmarei, nənə mərəarki pen irəha ia kwopun asori riti. Tukeivə testesi irəha ikin rəmwhen kamo ia tipwe krep sə rīmarei mə nisen traris. Kwopun nəha iruə ia taon, kwopun sə Kumwesən truvehi irapw niemaha səvənhi ikin. ²⁰ †Nənə keivə testesi nərmama me nəha rəmwhen kamo ia tipwe krep sə rīmarei mə nisen traris. Nitenraha rier ia kwopun nəha maiu meste nari fwe tri-hantret kilometa. Ko hos ravən irə netə nəha rutə meste tərhun.

Nagelo irəha sefen kamhəuvehi nərpinien irəha sefen

¹⁵ †Iakəti pen fwe ia neiai mətoni mwi nīmtətien riti mwi rasori iakərkərinari irə. Nagelo irəha sefen kamhəuvehi nərpinien me irəha sefen. Nərpinien me nəha irəha sampam tī nəri nə mə nəpīn tuhəier pam nənə niemaha səvəi Kumwesən riwən. ² †Nənə iakətoni nari riti rəmwhen ia təsi kino ia klas ko kərapī irə irau napw. Iakətoni mwi nərmama nərpin kamhəer ia nīkarkare təsi nəha. Nərmama me nəha hənəpwəh nəsenien nərpin mīne nəri kuvrhəkin kuvnhi nərpin irə mīne nampa sə ramahatən nəghin mə trasori ia nīrəha. Irəha kamhəer ia nīkarkare təsi kino ia klas. Ia rəginraha kamhəuvehi nəri kauəsi kaməni nīpu irə Kumwesən rīməuvei pen mīnraha. ³ †Irəha kamhani nīpu səvəi Moses iərmama sə ro tukwini nari m Kumwesən, mīne nīpu səvəi kwəti sipsip, mamhani mə,

† 14:14 Dan 7:13 †† 14:15 Joel 3:13 † 14:18 Joel 3:13 †† 14:20 Aes 63:3, Krae 1:15, Rev 19:15 †† 15:1 Lev 26:21, Rev 15:6-7 ††† 15:2 Rev 4:6, 5:8 ††† 15:3 Eks 15:1, Rev 11:17, 16:7, Sam 92:5, Sam 139:14, Sam 145:17

“Iərimənu Kumwesən sə ikauvehi nīskaiien me pam, narimnari me səməme ikamo hasori kətoni kamərkərinari irə!

Ik kig sə ikamərimənu ia tənəmtənə me, suatuk me səim ikamesi pen suatuk me səvəi natuk-watukwien mīne nīpərhienien!

⁴ †Nərmama me pam tuhaməkeikei mhəsiāi ik, mhəuvehi utə nəghim,

tī nəri nə mə ik əpa Iəmā ikinan.

Nərmama ia tənəmtənə me pam tuhəuvehe mhənīmwi nukurhunraha ia nənīmēm mhəsiāi ik

tī nəri nə mə ikino raka noien atukwatukw me səim nərmama hənətoni.”

⁵ †Irəha hani raka nīpu nəha, nənə iakəti pen mətoni kəsevər ia kwopun ikinan anan ia nəkwai nimwə tapolen fwe ia neiai. ⁶ ††Nagelo me nəha irəha sefen həier ia nimwə tapolen nəha, mamhəpeki nərpinien me nəha sefen. Tinari səvənraha kino ia linen sə rəpsan mamser. Həkwanī nari kino ia kol rukurau ia kwənpwenhinraha. ⁷ †Nənə nərpin me nəha kəfə riti rīpeki pen pesin me səməme kino ia kol muvei pen kuatia kuatia m nagelo me nəha sefen. Pesin me nəha həkuaer ia niemaha səvəi Kumwesən, Kumwesən sə ramarə ia nuk nuk me. ⁸ ††Ia nəpīn nəha nimwə tapolen ruvehe mukuər ia nīse napw, tī nəri nə mə Kumwesən ramarə ikin, mamser, mamō nəgsen. Iərmama riti ko rīpkuvnimwə mhə ia nimwə nəha meste nərpinien me sefen səməme nagelo sefen kamhəpeki tuho sampam irə.

Pesin me irəha sefen həkuaer ia niemaha səvəi Kumwesən

¹⁶ †Nənə iakregi reri iərmama riti raməgkiari asori fwe ia nimwə səvəi Kumwesən, mamini pen tī nagelo me nəha sefen mə, “Həuvən mətəgi irapw ia təkure tīprənə pesin me nəha sefen həkuaer ia niemaha səvəi Kumwesən.” ² †Agelo sə rakupwən revən mətəgi irapw pesin səvənhi ia təkure tīprənə. Nənə nərmama me nəha səməme mak səvəi nərpin ramarə ia nīrəha, mīne səməme kamhənīmwi nukurhunraha ia nəmri nəri kīməuvrhəkin kuvnhi nərpin irə, mamhəsiāi in, nīpwrānraha ruvehe mukuər ia nīmwapw me. Nīmwapw me nəha hərəha mamho nəmīsaiēn mīnraha.

³ ††Agelo sə ro kəru irə rətəgi irapw pesin səvənhi ia təsi, nənə təsi ruvehe mo netə irə rəmwhen ia nīte iərmama ruvamhə, narimnari me kamhəmīru ia reri təsi hemhə pam.

⁴ ††Agelo sə ro kahar irə rətəgi irapw pesin səvənhi ia nui aris me mīne nəmri nui me, nənə irəha həuvehe mhō netə ia nīrəha. ⁵ †††Nənə iakregi agelo sə ramərimənu ia nui me rini mə,

§ 15:4 Jer 10:6-7, Sam 86:9 †† 15:5 Eks 38:21 ††† 15:6 Rev 15:1 †† 15:7 Rev 14:10 ††† 15:8 1King 8:10-11, Aes 6:4, Esik 44:4 †† 16:1 Aes 66:6, Rev 16:17, Sam 69:24, Jer 10:25, Sef 3:8 †† 16:2 Eks 9:10, Dut 28:35, Rev 13:12-17 ††† 16:3 Eks 7:17-21 ††† 16:4 Sam 78:44 ††† 16:5-6 Sam 79:3, Sam 119:137, Aes 49:26, Rev 1:4

“Kumwesən Ikinan. Ik ikinarə fwe kupwən muvehe meste mwi ipwet mine.

Təkwətəkwuni ikamo noien atukwatukw, mamərpwīn noien ərəha me i, mauvei pen netə mīnraha hamənimwi.

In i nərəkuien atukwatukw səvənraha, ti nəri nə mə irəha hənəusi əpune nərmama me səim mine profet me səim nitenraha raiu.”

⁷ †Nənə iakregi reri iərmama riti ruku pen ia nifətə ramini mə,

“Ouəh pərhien Iərimənu Kumwesən sə ikauvehi niskaiien me pam,

nəkiriiien me səim hatukwatukw mho nīpərhienien!”

⁸ Nənə agelo sə ro kefə irə rətəgi irapw pesin səvənhi ia meri, nənə Kumwesən rəsəni nukwəsikər mə trənhi nərmama rəmwhen ia napw. ⁹ ††Nəpnəpanien səvəi nukwəsikər rahi irəha, nənə irəha həni ərəha nəghi Kumwesən sə ramərimənu ia nərpwinien me nəha. Irəha həpwəh nīrərigien ia noien ərəha me səvənraha, mhəpwəh nuvehi utəien nəghin.

¹⁰ †Agelo sə ro krirum irə rətəgi irapw pesin səvənhi ia jea sə nərimiru raməkure irə mamərimənu, nənə kwopun me pam ia nəkwai nītətə sə nərimiru ramərimənu irə həuvehe mhəpitəv pam. Nərmama kamhəregi nəmisəien, mamhahi nəraminraha tukwe.

¹¹ ††Irəha kamhəni ərəha Kumwesən fwe ia neiai ti nəmisəien me mine nīmwapw me səvənraha, mhəpwəh nīrərigien ia noien ərəha me səvənraha.

¹² ††Nənə agelo sə ro sikis irə rətəgi irapw pesin səvənhi ia nui aris asori nəha nəghin nə Iufretes, nənə nui aris nəha ramə, mo suatuk səvəi kig me havən irə mhəuku peraha. ¹³ Ia nəpin nəha iakətoni nənimwin əmkemik kahar harəmwhen ia frok. Riti rier ia nīpəgi nəkwai snek asori, riti rier ia nīpəgi nəkwai nərimiru, nənə riti rier ia nīpəgi nəkwai profet eikuə.

¹⁴ †††Nənimwin mirəhar nəha irəhar nəremhə me kamharo nīmtətien me. Irəhar harier, mhərevən ti kig me ia tənəmtənə me pam, mharousəsīmwin irəha mə tuharuagən ia nəpin asori səvəi Kumwesən, Kumwesən sə rauvehi niskaiien me pam.

¹⁵ †††Həregi ro! Iou iakauvehe rəmwhen ia rakres! Iərmama sə ramətui a məpwəh napriien rerin tragien. Rərəha in rīpeki raka tinari səvənhi ti napriien kətoni in ramavən auər a nənə in rauris tukwe.”

¹⁶ †Nəremhə mirəhar nəha harousəsīmwin pen kig me nəha ia kwopun riti nəgkariien Hipru rani mə, “Amaketon.”

¹⁷ †Agelo sə ro sefen irə rətəgi pen pesin səvənhi ia nīmagouagou, nənə iakregi Kumwesən raməgkiari fwe ia nəkwai nīmwə səvənhi. Rerin ruku pen ia jea sə in raməkure irə mamərimənu, mamini mə, “In i sam-pam!” ¹⁸ †††Nənə nouapiriien rəhiarpw, karuəruə rərkwəpəhar, kregi nərkərikien, nīmwnimwien asori riti ravən. Nīmwnimwien nəha rasori pik anan. Fwe Kumwesən

rino iərmama ia təkure tīprənə meste pehe nəpin nəha kīpkətoni raka mhə nīmwnimwien riti ro iamīnhi irə ia nəpin riti. ¹⁹ ††Nīmwnimwien nəha ravən meitehi taon asori nīpərin kahar, nənə taon me ia tənəmtənə me həsas pam. Kumwesən rerin rīrhi taon asori nəha Papilon, nənə in ruvehi pen kap riti rukuər ia waen maməkeikei min mə trənimwi pam. Waen nəha in niemaha səvəi Kumwesən rəpi pik in ti taon nəha.

²⁰ †††Tənə əmweris me pam hap mhəiwən. Kīpkətoni mhə mwi təkueər me. ²¹ ††Aes me səməme həmwhen ia kəpwier asori həukrutə ia nīmagouagou mhəsas pen ia nərmama. Ko kəkiri kəpwier me nəha kuation kuation nīpamien səvənhi rəmwhen ia fifti kilo. Nəpin nərmama hətoni aes me nəha kamhəsas pen ia nīrəha iamīnhi irə, irəha həni ərəha Kumwesən, ti nəri nə mə nərpwinien nəha in ramo mīnraha riskai pik anan.

Taon asori Papilon rəmwhen ia pran səvəi suatuk

17 ††Nənə nagelo me nəha sefen kamhəuvehi pesin me nəha sefen riti ia nīrəha ruvehe mīni pehe tukw iou i mə, “Uvehe ro. Prən asori fwe raməkure ia nui me həpik, iakuə takahatən nərpwinien səvənhi pwəh ikətoni. Prən nəha in pran səvəi suatuk.

² ††Kig me ia təkure tīprənə həno əpnəpen raka nari irəha min. Noien ərəha sə prən nəha ramo irəha nərmən me rəmwhen ia waen riti. Nərmama ia təkure tīprənə hənənimwi raka waen nəha mamhakonə irə.”

³ †††Nənə ia vison nəha Nənimwin rəriari miou, iakətə agelo nəha ruvehi iou iarouevən fwe ia kwopun akwesakwes ikin. Ia kwopun nəha iakətoni pran riti raməkure utə ia nərimiru riti. Nərimiru nəha rəruerəv pik kīrai pen nəhag me ia nīpwran me pam. Nəhag me nəha kamhəni ərəha Kumwesən. Nərimiru nəha kənkəpwə sefen, kənkəpati ten. ⁴ †††Pran nəha tinari səvənhi rəmwhen ia tili natis, məruerəv pik. In ramo pen mərəmarə me ia nīpwran, mərəmarə me nənimen rutə pik kīno ia kol mine kəpwier amasan me mine perel me. In rauvehi kap riti ia rəgin kīno ia kol. Kap nəha rukuər ia noien me nərmən me kamho irəha min hərəha pik mhəmkemik ia nəmri Kumwesən. ⁵ †††Ia nīpwənən kīrai pen nəghin riti sə nīpwran rərkwəfə. Rani mə,

TAON ASORI PAPILON

MAMA SƏVƏI NĪPRAN ME PAM SƏVƏI SUATUK NUKUNE NOIEN ME PAM SƏMƏME HƏRƏHA PĪK IA TƏKURE TĪPRƏNƏ

⁶ ††Nənə iakətoni mə prən nəha rinousi əpune nərmama me səvəi Kumwesən mine irəha səməme həməni irapw Iesu. Rəmwhen in rinənimwi nitenraha mamakonə irə. Nəpin iakətoni prən nəha iakərkəri asori nari irə. ⁷ ††Mətə agelo rini pehe tukw iou i mə, “Ikamərkərinari iamīnhi irə ti nəfə? Iou takəusiəre pui pehe nīpwrai nəri nəha ikamətoni, mo nukurəniien i

† 16:7 Sam 19:9, Rev 15:3, 16:14, Rev 19:2†† 16:9 Rev 9:20-21, Rev 16:21 † 16:10 Eks 10:22, Aes 8:22 †† 16:11 Rev 9:20-21, Rev 16:21 †† 16:12 Aes 11:15, Jer 50:38 ††† 16:14 Rev 16:7, Rev 19:6, 15, 19 †††† 16:15 Rev 3:3, 18 § 16:16 Jaj 5:19, Sek 12:11 §† 16:17 Rev 16:1 §†† 16:18 Rev 4:5

§† 16:19 Rev 14:10 §†† 16:20 Rev 6:14 §† 16:21 Eks 9:24, Rev 11:19, Rev 16:9, 11 §† 17:1 Jer 51:12-13, Rev 17:15 §†† 17:2 Aes 23:17, Rev 14:8 §§† 17:3 Rev 13:1 §§§ 17:4 Jer 51:7, Rev 18:16 18 17:5 Rev 14:8 19 17:6 Rev 18:24, 19:2 20 17:7 Rev 13:1

mə sin nəha prən nəha mine nəfe nəha nərimiru nəha in raməkure irə kənkəpwə sefen kənkəpati ten.

⁸ †Nərimiru nəha ikətoni ramiru fwe kupwən, mətə təkwtəkwni ruvəmhə, tripkə mhə tui rukrirapw ia nīpəg sə rameiwaiu nukunen riwən mutə mier mevən kousi əpune. Nərmama kamharə ia təkure tiḡrənə səməme kīpkrai pen raka mhə nəghinraha fwe tui nəḡin tiḡrənə ramiwən ihi ia nəkukuə səvəi nimiruien, irəha tuhətoni nərimiru nəha, nənə həkərinari irə ti nəri nə mə ramiru fwe kupwən, mətə təkwtəkwni ruvəmhə, nənə tripkuvehe mwi. ⁹ Iərmama traməkeikei mukurən nari ti nukurənien nīpwrai nəgkiariien i. Kənkəpwə nərimiru nəha irəha sefen irəha nə təkue me səməme pran nəha raməkure utə ia nirəha. Irəha mwi kig me. ¹⁰ Kig me irəha krirum həuvəmwēi raka, kuatia ramiru nəha təkwtəkwni mine, nənə riti mwi rəpwəh ihi nuveheien. Nəḡin truvehe traməkeikei marə ouihi a. ¹¹ Nərimiru i sə ramiru fwe kupwən, mətə təkwtəkwni ruvəmhə, in mwi in kig riti sə ramo eit irə, mətə in mwi in kig riti səvəi kig me nəha sefen. In trevən kousi əpune in. ¹² ††Kənkəpati me nəha ten ikətoni, irəha kig me ten həpwəh ihi nərimənuien, mətə irəha tuhəpkuvehi nasorīien mhərimənu ia nəḡin ouihi a irəha nərimiru nəha. ¹³ Nətərigien səvənraha kuatia, nənə irəha tuhəuvei pen niskaiien səvənraha mine nasorīien səvənraha m nərimiru nəha. ¹⁴ †Irəha tuharuagən irəha kwəti sipsip, mətə kwəti sipsip truvehi irapw niskaiien səvənraha ti nəri nə mə in Iərimənu sə rasori ia nərimənu me pam, nənə, in Kig sə rasori ia kig me pam. Nərmama me nəha kamhərer irəha min irəha nəha nərmama səməme in rīnəkwein irəha, mərḡwi rəgin ia nirəha, nərmama səməme in rukurən nəḡigiteien ia nirəha.”

¹⁵ ††Nənə agelo rini pehe mwi tukw iou i mə, “Ikətoni nui me nəha pran səvəi suatuk raməkure ia nirəha. Nui me nəha irəha nərmama həḡik tekinraha səpəmsəpə, nəgkiariien me səvənraha səpəmsəpə, həuku pen ia kwənəkḡwus me səpəmsəpə. ¹⁶ ††Nərimiru nəha mine kənkəpati me nəha ten səməme ikətoni, irəha tuhəmwəki pran səvəi suatuk, mhəpeki raka pam narimnari me səvənhi, mhəpwəh in ramaiu auər a. Irəha tuhəni nusan mhəuvəni əmwesi in ia napw. ¹⁷ Irəha tuho iamīnhi irə ti nəri nə mə Kumwesən rīnəmri ia nətərigien səvənraha mə tuho rəmwhən sə in rokeikei. Nətərigien səvənraha truvehe mo kuatia i, nənə irəha tuhəuvei pen niskaiien səvənraha m nərimiru mə trərimənu meste nəgkiariien səvəi Kumwesən ruvehe mukuə. ¹⁸ Prən nəha ikətoni in taon asori nəha sə ramərimənu ia kig me pam ia təkure tiḡrənə.”

18 Kurirə ia narimnari me i, iakətoni agelo riti mwi rukrutə ia neiai mameiwaiu pehe. In rauvehi nasorīien sə rasori. Nukuraanien sə ruku pen irə raməhiərpwīn pam tiḡrənə. ² ††Rəkwein əpwəmwīs mīni mə,

“In ruvəmwēi! Taon asori nə Papilon ruvəmwēi! Təkwtəkwni nəha nəremhə me kamharə ikin. In kwəpun nənimwīn ərəha me mine menu me səməme həkemik kaməmwəki irəha kamhəkḡwafə ikin.

³ ††Taon nəha rəmwhən ia pran riti səvəi suatuk. Nərmama me pam ia tənəmtənə me hənənimwi raka waen sənḡwīn.

Waen nəha in noien ərəha sə nərman me kamho irəha min.

Kig me ia təkure tiḡrənə həno əḡnapen raka nari irəha pran nəha.

Nərmama ia təkure tiḡrənə səməme kamhəmri pen nəmri nari ia narimnari irəha nautə səvənraha ruvəuvehe mīnasori ruku pen ti noien ərəha me səvəi pran nəha.”

⁴ †Nənə iakregi mwi reri iərmama riti fwe ia neiai rini mə,

“Həier irə nərmama me səiou mīnuə noien ərəha səvənhi trəpwəh nuvehi pekīnien kimiaha,

nənə kimiaha tihəpwəh nuvehien nərpwīnien riti səvənhi.

⁵ ††Noien ərəha me səvənhi rasori rutə ipaka rirapi neiai,

ro pen Kumwesən rəpwəh nenouenouien nərəhaien me səvənhi.

⁶ ††Kimiaha tiho irə rəmwhən rino ia kimiaha.

Narimnari me səməme in rino ia kimiaha, kimiaha tihaməkeikei mhərpwīn pen m kəru min.

In rīməvi pen nənimwīien skai kuatia ia kap səkīmiaha,

kimiaha tihaməkeikei mhəvi pen nənimwīien skai ia kap səvənhi m kəru.

⁷ ††Taon nəha rəmwhən ia pran riti sə rauvehi utə atukw a in,

mamarə ia narəien sə rukuər ia narimnari amasan me.

Ro iamīnhi irə kimiaha tihaməkeikei mhəuvei pen nəmīsəien mine nasəkien min rəmwhən irə.

In rani ia rerin mə,

‘Iou pran asori iakaməkure ia kwəpun i mamərimənu.

Rīpkə mhə iou pran sə iərman səvənhi ruvəmhə. Ko iapkasək mhə ia nəḡin riti.’

⁸ ††Prən nəha ramərpwi atukw a in iamīnhi irə ro pen nərpwīnien me səvənhi tuhəuvehe ia nəḡin kuatia a: nemhəien, nasəkien, mine nukumhə.

Napw trahi pran nəha,

ti nəri nə mə Iərimənu Kumwesən sə rauvei pen nərpwīnien min niskaiien səvənhi rasori.”

⁹ ††Nəḡin kig me səvəi tiḡrənə səməme həno əḡnapen raka nari irəha pran nəha nənə mharə irəha min ia narəien sə rukuər ia narimnari amasan me

† 17:8 Dan 12:1, Rev 11:7, 13:8 †† 17:12 Dan 7:24 † 17:14 1Tim 6:15 †† 17:15 Aes 8:7, Jer 47:2 †† 17:16 Rev 18:8 ††† 18:2 Rev 14:8, Aes 13:21, Aes 34:11, Jer 50:39

††† 18:3 Rev 14:8 § 18:4 Aes 48:20, Jer 50:8, Jer 51:6,45, 2Kor 6:17 §† 18:5 Jen 18:20-21, Jer 51:9 §†† 18:6 Sam 137:8, Jer 50:15,29, 2Tes 1:6 §† 18:7 Aes 47:7-9 §†† 18:8 Jer 50:34, Rev 17:16 §† 18:9 Rev 17:2, Esik 27:30-35

tuhætoni nise napw sə ramahi in, nənə rerinraha trəpou hasək tukwe. ¹⁰ †Nəmisæien sævənhi tro irəha həhekir, nənə mhærer pen a isipwın mə, “Aueh taon asori!

Aueh Pabilon taon sə nəgsem rasori!

Nərpwinien səim ruvəuvehe ia aoa kuatia a.”

¹¹ ††Nərmama me ia təkure tıprənə kamhəmri pen nəmri nari ia narimnari tuhasək ti prən nəha ti nəri nə mə iərmama riti mwi riwən truvehi nəmri narimnari me sævənraha. ¹² ‡Narimnari me sævənraha rəmwhen ia aean mi nəha kol mine silva, mine kəpwier amasan me, mine perel me, mine tinari amasan nəha linen, mine tinari sə ro tihi natis irə, mine tinari nəha silik, mine tinari sə rəruevəv pik, mine nei me səpəmsəpə nıpekınraha rapein amasan, mine narimnari me səpəmsəpə kınə ia kənkəpati elefen, mine narimnari me səpəmsəpə kınə ia nei nənimen rutə pik, mine aean me nerpwın rəmwhen ia prons, mine kəpwier amasan nəha mapil, ¹³ mine teki nei sinamon, mine nımwai nari kavi rərəgi pen ia nəveginien, mine nımwəkmwəki nari kuvani nıpekın rapein amasan, mine nise nei mi nəha fragkındens mine mir, mine waen, mine oel, mine flaoa, mine kwənuni wit, mine kau me mine sipsip me, mine hos me mine kat me hos me kamhəvi, mine slef me, slef me nə irəha nərmama.

¹⁴ “Narimnari amasan me pam səməme nətərigien səim ramevən ia nirəha, hənəpwəh ik mhəuvəvən.

Nautə me pam səim mine marəmarə me pam səim ikinətə wau raka ia nirəha,

nənə ko ipkətoni mhə mwi irəha ia nəpın riti.”

¹⁵ ††Nərmama me nəha səməme kamhəmri pen nəmri nari ia narimnari me nəha həpeki nautə rıpik ruku pen ti prən nəha. Irəha tuhəhekir nəmisæien səvəi prən nəha, mhærer pen a isipwın tukwe in, mamhasək əpwəmwis ¹⁶ ‡mə,

“Aueh! Aueh taon asori!

In rəmwhen ia pran ramarkahu ia tinari amasan i kani mə linen

sə ro tihi natis irə raməruerəv pik.

In ramo pen marəmarə me ia nıpwran, marəmarə me nənimen rutə pik kınə ia kol, mine kəpwier amasan me, mine perel me.

¹⁷ ††Mətə kouraha pam nautə me sævənhi ia aoa kuatia a.”

Nənə nəmə səməme kamhəkəkini nıtətə ia təsi, mine nərmama səməme kamhərəkə nıtətə mamhəputə, mine nəmə səməme kamhowok ia nəkwai nıtətə, mine nərmama səməme nıtətə rapeki narimnari sævənraha muvehe nıpeki parei kamhəmri pen nəmri nari ia nirəha, mamhəuvehi mane irə, irəha pam hətoni nise napw sə ramahi prən nəha, mhærer pen a isipwın tukwe in, mamhasək əpwəmwis, mamhəni mə, “Taon asori riti riwən rəmwhen ia taon nəha!”

¹⁹ †††Irəha hərki pen nıməkwrur ia kənkəpwənraha, rerinraha rəpou, kamhasək, mamhəni mə, “Aueh! Aueh taon asori! Nərmama me pam səməme nıtətə sævənraha ramaiu ia təsi,

irəha nautə sævənraha ruvehe masori ia narimnari me səim!

Mətə kouraha pam narimnari me səim ia aoa kuatia a.”

²⁰ ‡Mətə nıpu riti mwi rani iamınhi irə mınə, “Kımiaha ia nıtətə ia neiai, kımiaha nərmama me səvəi Kumwesən, mine aposol me mine profet me, rerımiaha traməkeikei magien, ti nəri nə mə Kumwesən rınərpwın noien ərəha prən nəha rino ia kımiaha!”

²¹ †Nənə agelo riti nəgsen rasori ruvehi kəruətəri asori riti mərarki pen i ia nəkwai təsi mını mə, “Tukəraki irapw akwaukw taon asori nəha Pabilon iamınhi irə,

nənə tukəpwəh nətoniien mwi in ia nəpın riti.

²² †††Ia niram taon Pabilon tıpkregi mhə mwi nərmama səməme kamhəuəsi nəri kauəsi kaməni nıpu irə, uə nərmama səməme kamhəse tərhe nau mine kisipw.

Ia niram tıpkətoni mhə mwi iərmama sə ramarpəkəu amasan narimnari me.

Tıpkregi mhə mwi kəpwier ramərari maməkwaı ətestesi kwənuni wit kamo flaoa i.

²³ ††Nukuraanien səvəi laet trıpkəhiapw mhə mwi ia niram,

nənə tıpkregi mhə mwi reri iərman mine pran səməmi krauni sımwın ti narəien vi sævənrau.

Tro iamınhi irə ti nəri nə mə fwe kupwən nərmama me səim səməme kamhəmri pen nəmri nari ia narimnari irəha kamhəuvehi nasoriien ia təkure tıprənə.

Nərmama ia tənəmtənə me pam hətoni nımtətien me nəha ikınə ia nıskaiien səvəi iəremhə reikuə ia nirəha.

²⁴ †††Ia taon nəha Pabilon Kumwesən rətoni nite profet me mine nərmama me sævənhi.

Nərmama me pam ia təkure tıprənə səməme kınousi əpune irəha Kumwesən rətoni nıtenraha ia taon nəha.”

Nərmama fwe ia neiai həgnəgıni Kumwesən

19 Kurirə ia narimnari me i iakregi reri nari riti rəmwhen ia nərmama həpik fwe ia neiai, kamhəgkiari rerinraha rupwinari mamhəni mə, “Pwəh səgnəgıni İərimənu Kumwesən səkitaha! In rauvehimıru kitaha. Nasoriien mine nıskaiien sævənhi əpa.

² †Nəkiriiien me sævənhi ho nıpərhiienien, mhatukwatukw.

† 18:10 Esik 26:17, Dan 4:30 †† 18:11 Esik 27:36 ‡ 18:12 Esik 27:12,13,22 †† 18:15 Esik 27:31,36 ‡† 18:16 Rev 17:4 ††† 18:17-18 Esik 27:27-29,32

††† 18:19 Esik 27:30-34 ‡ 18:20 Aes 44:23, Dut 32:43, Jer 51:48 †† 18:21 Jer 51:63-64, Esik 26:21 ††† 18:22 Aes 24:8, Esik 26:13 ‡† 18:23 Jer 7:34, 16:9, Jer 25:10, Aes 47:9 ‡†† 18:24 Jer 51:49, Mat 23:35, Rev 17:6 †† 19:2 Rev 6:10, 16:7

In rīnərpwīn raka noien ərəha səvəi taon asori nəha Pāpilon,

tī nəri nə mə taon nəha rəmwhēn ia pran səvəi su-atuk

rouraha nərmama ia təkure tīprənə i ia noien ərəha səvənhi.

Kumwesən ruvəuvei pen raka nərpwīnien min, tī nəri nə mə kousi əpune səvənhi iotukwīnari me ia taon nəha."

³ †Nənə irəha həgkiari asori mwi mə,

"Pwəh səgnəgini Iərimənu!

Nise napw sə ramahi taon nəha rautə ia nuk nuk me ko rīpkiwən mhə."

⁴ ††Ia nəpīn nəha nəmə asori me nəha twenti-fo mīne nərīmīru me nəha kefə hənīmwi nukurhūnraha ia nəmri Kumwesən sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu, mhəsiai in, mhəni mə, "Ouəh! Pwəh səgnəgini Iərimənu!"

⁵ †Nənə reri iərmama riti ruku pen ia jea Kumwesən raməkure irə mamərimənu, mīni mə, "Kīmīaha nərmama hīamo tukwini nari m Kumwesən, mamhəsiai in,

nəri auər a mə hīaməuvehi nasorīien uə hīəpkuvehi mhə nasorīien,

kīmīaha pam tīhaməkeikei mhəgnəgini Kumwesən səkitaha!"

⁶ ††Nənə iakregi nari riti rəmwhēn ia nərmama həpik kamhəgkiari, rerīnraha rəmwhēn ia nui sə ramivə mamierig, mīne karuəruə ramərkwəpahar. Irəha hənī mə,

"Pwəh səgnəgini Iərimənu Kumwesən səkitaha tī nəri nə mə in rauvehi niskaiien me pam, mamərimənu!

⁷ Pwəh sagien, mhagien pīk, mhəuvehi utə nəghin, tī nəri nə mə nəpīn ruvəuvehe tukiri pen vi a pran m kwəti sipsip!

Pran səvənhi rīnəpnəpenə pam raka,

⁸ ††mamarkahu ia tīnari amasan nəha linen kuvei pen min rəpsan məmher."

(Tīnari amasan nəha linen ramahatən pen noien atuk-watukw me səvəi nərmama me səvəi Kumwesən.)

⁹ †††Nənə agelo nəha rīni pehe tukw iou i mə, "Rai pen nəgkiariien i ia nəkukuə. 'Nərmama səməme kīnək-wein ia nīrəha mīnuə tuhəuvən ia nəveginien asori səvəi kwəti sipsip irəha rerīnraha tragien.'" Nənə agelo nəha rarə mīni mwi tukw iou i mə, "Nəgkiariien me i nəgkiariien pərhiēn səvəi Kumwesən." ¹⁰ In rīni iamīnhi irə, nənə iakīnīmwi nukurhuk mi ia nīsūn mə takīsiai in, mətə in rīni pehe tukw iou mə, "Tīkəpwəh noien iamīnhi irə! Krau iotukwīnari mi a, kitaha pīam me səməme kamhəuvehi nəgkiariien i Iesu rīni mə ro nīpərhiēnien. Tikaməkeikei mīnīmwi nukurhum mi ia nəmri Kumwesən əpa, mīsiai in, tī nəri nə mə nəgkiari-

ien i Iesu rīni mə ro nīpərhiēnien in nukune nəgkiari-ien me səvəi profet me."

Iərmama sə raməkure ia hos əpsan

¹¹ †††Nənə iakətoni kəsevər ia neiai. Iakəti pen mətoni hos əpsan riti. Iəmə sə raməkure irə nəghin nə "Iəmə sə Kamətīgite Irə. In rani nīpərhiēnien." Nəpīn in rəkiri nərmama uə raruagən, mətə in ramo ia noien sə ratukwatukw a. ¹² †Nənimen mi krouəmwhēn ia nərāmi napw. Ia təkure kənkəpwə kəfəfau səvəi nisaiien me həpik. Kīrai pen nəhag riti irə, mətə iərmama riti rīp-kukurən mhə nahag nəha, in əpa in rukurən. ¹³ ††In ramarkahu ia tīnari riti kīneitesi ia netə. Nəghin sə kaməkwein in irə in nə "Nəgkiariien səvəi Kumwesən."

¹⁴ Naruagən me ia neiai kamhəkure ia hos əpsan me mamhəkurirə in, mamharkahu ia tīnari amasan nəha linen rəpsan məmher. ¹⁵ ††Iərmama nəha nau riti səvəi naruagənien rəhiə ruku pen ia nīpəgi nəkwān mamier. Ia nau nəha in truvehi irapw niskaiien səvəi nərmama ia tənəmtənə me, nənə muvehi nəri skai riti sə rəmwhēn ia nēp ramahatən pen nasorīien səvəi kīg, rauvehi mamərimənu ia nīrəha. In tro riskai anan ia nīrəha rəmwhēn kamo ia tīpwei krep sə rīmarei nərmama kamheivə testesi mə nīsenraha traris. Noien nəha in nəha Kumwesən i rauvehi niskaiien me pam truvehi irapw niemaha asori səvənhi irə. ¹⁶ ††Kīmərəi pen nəghin ia tīnari səvənhi mīne nuvan mə:

KIG SƏ RASORI IA KIG ME. IƏRİMƏNU SƏ RASORI IA NƏRİMƏNU ME.

¹⁷ †††Nənə iakəti pen mətoni agelo riti ramərer pen ia meri. In raməkwein əpwəmwis mani pen tī menu me səməme kamhəivə ia nīmagouagou mə, "Həuvehe mhousəsīmwin kīmīaha me tī nəveginien asori səvəi Kumwesən. ¹⁸ Həuvehe mhāni nīpwrai kīg me, mīne nəmə asori me səvəi naruagən me, mīne nərmama nəgsenraha rasori, mīne hos me, mīne nərmama səməme kamhəkure ia hos me. Həuvehe mhāni nīpwrai nərmama me pam: irəha səməme ko slef ia nīrəha mīne səməme kīpko mhə slef ia nīrəha, irəha səməme kamhəuvehi nasorīien mīne səməme həpkuvehi mhə nasorīien."

¹⁹ ††Nənə iakətoni nərīmīru nəha, mīne kīg me səvəi tīprənə, mīne naruagən me səvənraha housəsīmwin irəha me mə tuharuagən irəha Iəmə sə raməkure ia hos mīne naruagən me səvənhi. ²⁰ ††Nənə naruagən me səvəi Iəmə nəha həuvən mhəkwtəmhirī nərīmīru nəha, mīne profet eikuə nəha sə rīnamo nīmətətien me fwe kupwən nəpīn rīnamərer irau nərīmīru nəha. (In rīnamo nīmətətien me nəha, mameikuə ia nərmama səməme kamhəuvehi mak səvəi nərīmīru nəha, mīne səməme kamhənīmwi nukurhūnraha ia nəmri nəri kuvrhəkin kuvnhi nərīmīru irə mhəsiai in.) Irəha həkwtəmhirī irau, mhərarki pen mīru a irau ia kwopun

† 19:3 Rev 14:11 †† 19:4 Rev 4:2,10 † 19:5 Sam 22:23, Sam 134:1, Sam 135:1, Rev 11:18 †† 19:6 Rev 11:15, 14:2, Rev 15:3, 21:2 †† 19:8 Aes 61:10 ††† 19:9 Mat 22:2-3, Wok Me 10:25-26, Rev 22:8-9

††† 19:11 Rev 1:5, 6:2, Sam 96:13, Aes 11:4 † 19:12 Rev 1:14, 2:17 †† 19:13 Aes 63:1-3, Jon 1:1,14 ††† 19:15 Rev 1:16, 12:5, Rev 14:20, 4:8, Rev 21:22 †† 19:16 Rev 17:14 ††† 19:17 Esik 39:17-20 †† 19:19 Sam 2:2 †† 19:20 Rev 13:12-17, Rev 20:10,15, Aes 30:33

əmwhenimw naha napw mine tæpisi æræha krauuæk ikin. ²¹†Nænæ kig me mine naruagæn me sævænraha, Iæmæ sæ ramækure ia hos rærai æpune iræha ia nau sævæi naruagænien sæ ruku pen ia nipægi nækwan mamier. Nænæ menu me pam hani nipwranraha tipwinraha ræsis amasan.

Nuk wan-taosen

20 ††Nænæ iakætoni agelo riti rukrutæ ia neiai mameiwaiu pehe, mauvehi ki riti ia rægin, ki sævæi nipæg sæ rameiwaiu nukunen riwæn. In rauvehi mwi jen asori riti. ²‡In rækwætæmhiri snek asori, snek sæ rinaræ raka tui næghin næ Iæremhæ uæ Setan. Agelo næha rækwætæmhiri, mærihi sævæi nuk wan-taosen, ³‡‡mæraraki pen ia nipæg sæ rameiwaiu nukunen riwæn, nænæ mæsisæg æknekkin iræ minuæ snek asori næha træpwæh mwi neikuæien ia nærmama ia tænæmtænæ me meste nuk wan-taosen ro sampam. Næpin nuk wan-taosen ro sampam, tukamækeikei kifi nari iræ sævæi næpin ouihi a.

⁴‡‡Nænæ iakætoni jea me næpwin sævæi næmæ asori me. Næmæ asori me sëmæme kamhækure ia jea me næha, kuvei pen nasoriiien minraha tuhamækiri noien me mamhærpwin. Nænæ iakætoni nænimwi nærmama sëmæme kinærai æmwesi kænkapwænraha ti næri næ mæ iræha kamhærer irapw ti nini irapwien nægkiariien amasan sævæi Iesu mine nægkiariien sævæi Kumwesæn. Iræha hæpwæh ninimwiien nukurhunraha ia nisaiien ia næmri nærimiru uæ ia næmri næri kuvrhækkin kuvnhi nærimiru iræ, mhæpwæh nuvehiien mak sævænhi ia nipwænranraha mine ræginraha. Iakætoni iræha hæuvehe mhæmiru mwi, nænæ mamhærimænæ iræha Kristo meste nuk wan-taosen. ⁵In i næpin sæ Kumwesæn rimækupwæn mo nærmama iræ hætui mwi ia nemhæien. Mætæ nærmama hæuvamhæ sëmæme in ripko mhæ iræha hætui mwi ia næpin næha tuhæpkætui mhæ mwi ia nemhæien meste nuk wan-taosen ro sampam. ⁶‡‡Nærmama me i sëmæme Kumwesæn rimækupwæn mo iræha hætui mwi ia nemhæien, iræha rerinraha tragien, ti næri næ mæ iræha nækur ikinan me sævænhi. Iræha tuhæpkemhæ mhæ mwi ia nemhæien sæ ro kæru i, mætæ iræha tuho pris me ia niræha, pris me sævæi Kumwesæn mine Kristo, nænæ mhærimænæ iræha min ia nuk wan-taosen.

Setan trevæn ia napw

⁷Nænæ næpin nuk wan-taosen ro sampam, tukifi nari ia Setan rier irapw ia kwopun kinæsisæg æknekkin in ikin. ⁸‡‡In trier irapw, mevæn meikuæ ia kwænækwus me næha sëmæme kamharæ ia nikare tækure tiprænæ i kefæ, næghinraha Kauk mine Makauk, nænæ mousæsimwin iræha mæ tuharuagæn. Nærmama me næha tuhæpik mæmwhen ia nipækir ia tæsi. ⁹‡Iakætoni mæ iræha hæuvæn ia kwopun me pam ia tiprænæ, mhærer kuraukurau kwopun nærmama me sævæi Kumwesæn kamharæ ikin

† 19:21 Rev 19:17-18 †† 20:1 Rev 9:1 ‡ 20:2 Rev 12:9 †† 20:3 Jut 6 ‡‡ 20:4 Dan 7:9,22,27, 1Kor 6:2, Rev 13:17 ††† 20:6 Rev 1:6 ‡‡‡ 20:8 Esik 38:2,9, Esik 38:15-16 § 20:9 2King 1:10, Esik 39:6

mine taon sæ Kumwesæn rokeikei pik. Mætæ napw riti rukrutæ ia neiai meiwaiu pehe mahi iræha. ¹⁰‡†Nænæ kuvehi Setan, iæremhæ sæ rineikuæ ia niræha, kuvehi, kærarki pen ia kwopun æmwhenimw næha napw mine tæpisi æræha krauuæk ikin. In næha kwopun næha kinæraraki pen raka nærimiru ikin mine profet eikuæ. Nænæ tuko næmisæien minrahar ia næpin mine ia ran ia nuk nuk me.

Kumwesæn rækiri nærmama sëmæme hæuvamhæ, mærpwin noien me sævænraha

¹¹Ia næpin næha iakætoni jea asori riti ræpsan mine Iæmæ sæ ramækure iræ mamærimænæ. Tiprænæ mine neiai krouap ti nænimen kipkætoni mhæ mwi irau. ¹²‡†Nænæ iakætoni nærmama hæuvamhæ sëmæme fwe kupwæn kamhæuvehi nasoriiien mine sëmæme hæpkuvehi mhæ nasoriiien, iræha pam kamhærer ia næmri Iæmæ sæ ramækure ia jea sævænhi mamærimænæ. Nænæ kripwegi nækukuæ me næpwin. Kripwegi mwi nækukuæ riti mwi, nækukuæ sævæi nimiruien. Nænæ Iæmæ næha rækiri nærmama hæuvamhæ mesi pen nægkiariien kimærai pen ia nækukuæ me næha, mærpwin atukwatukw noien me iræha hæno fwe kupwæn. ¹³‡†Tæsi raraka ia nærmama hæuvamhæ sëmæme kamharæ iræ. Noien Iærmama Remhæ mine Imwei Nækur Hæuvamhæ irau mwi krouaraka ia nærmama sëmæme kamharæ ia nirau. Iræha pam hætui mwi ia nemhæien sævænraha, nænæ Iæmæ næha rækiri iræha kuatia kuatia, mærpwin atukwatukw noien me iræha hæno fwe kupwæn. ¹⁴‡†Nænæ kuvehi Noien Iærmama Remhæ mine Imwei Nækur Hæuvamhæ kærarki pen irau ia kwopun æmwhenimw næha napw rauæk ikin. Næri næha in næha nemhæien sæ ro kæru i. ¹⁵‡†Nærmama me pam sëmæme kipkætoni mhæ næghinraha ia nækukuæ sævæi nimiruien kærarki pen iræha ia kwopun æmwhenimw næha napw rauæk ikin.

Jerusalem vi

21 ‡†Nænæ iakætoni neiai vi mine tiprænæ vi, ti næri næ mæ neiai akuas mine tiprænæ akuas krouvehe rouiwæn. Nænæ tæsi riwæn mwi. ²‡‡†Nænæ iakætoni taon ikinan sævæi Kumwesæn, in næ Jerusalem vi, rukrutæ ti Kumwesæn ia neiai mameiwaiu pehe. Taon ikinan næha ramser ræmwhen ia tinari sæ pran rarkahu iræ ia næpin tukiri pen vi a in kuvei pen m iærmæn sævænhi. ³‡‡†Nænæ iakregi reri iærmama riti rupwinari ruku pen ia jea sæ Kumwesæn ramækure iræ mamærimænæ, rini mæ, "Hætæ ro! Tækwækwuni næha Kumwesæn rino rukwænu sævænhi iræha nærmama. In tramaræ iræha minraha, nænæ iræha tuhæuvehe nærmama me sævænhi. Kumwesæn in tramaræ ti niræha, nænæ muvehe Kumwesæn sævænraha. ⁴‡‡‡In trirai raka pam nise nænimenraha. Noien iær-

§† 20:10 Jen 19:24, Sam 11:6, Rev 19:20, 21:8 ‡†† 20:12 Dan 7:9-10, Mat 25:31-46, Wok Me 17:31, 2Kor 5:10, Rev 13:8 ‡‡ 20:13 Rom 2:6, 1Pit 1:17, Rev 2:23, 22:12 ‡†† 20:14 1Kor 15:26,55 ‡† 20:15 Rev 13:8, 19:20 ‡‡ 21:1 2Tes 3:13 ‡‡† 21:2 Aes 52:1, 61:10, Hip 11:16, 12:22, Rev 3:12 ‡‡‡ 21:3 2Kron 6:18, Sek 2:10, 2Kor 6:16, Rev 7:17 ‡‡‡ 21:4 Aes 35:10, Aes 65:19

mama remhæ mine nasækien mine næmisæien triwæn, ti næri næ mæ narimnari tui me hæuvehe mhæuvæiwæn.”

⁵ †Nænæ Iæmæ sæ ramækure ia jea mamærimænu rini mæ, “Hætæ ro! Iakamo narimnari me pam hæuvehe mhærmævi.” Nænæ in raræ mini mwi mæ, “Rai pen nægkiariien i ia nækukuæ, ti næri næ mæ nægkiariien me i ho nîpærhienien nærmama hæukuræn nætigiteien ia nîræha.”

⁶ ††Nænæ in rarari mini pehe tukw iou i mæ, “Tækwækwuni næha kino sampam ia narimnari me pam! Iou i Alfa mine Omeka, † nukunen mine nækrækwerin. Nærmama sëmæme hækwakwa iou takuvei pen nui minraha. Nui næha kîpkuvehi mhæ nænimen. Næmri nui næha rauvei pehe nui kauvehi nîmiruien iræ. ⁷ ††Iærmama sæ triskai meste naruagænien rukurau, iou takuvei pen narimnari me sëmæme iakuvæni pen raka tukwe in. Iou takuvehe Kumwesæn sævænhi, nænæ in truvehe nærik.

⁸ ††Mætæ nærmama sëmæme kamhæhekîr ia nærmama, mhæpwæh nahatætæien, mamho noien æmkemîk, mamhousi æpune nærmama, mamhakres pran, mamho klepa, mamhæuvehi nahak, mamhæfwaki m nænîmwi nari me, mine iekuæ me pam, imwænraha atukwatukw fwe ia kwopun æmwhenîmw næha napw mine tæpisi æræha krauuæk ikin. Næri næha in nemhæien sæ ro kæru iræ.”

⁹ †††Nænæ nagelo me næha sefen kamhæpeki pesin me næha sefen hæukuær ia nærpwînien iræha sefen (nænæ nærpwînien me næha iræha nærpwînien sampam Kumwesæn tro m nærmama), riti ia nagelo me næha rini pehe tukw iou i mæ, “Uvehe ro. Iakuæ takahatæn præn næha, in pran sævæi kwæti sipsip, pwæh ikætoni.”

¹⁰ †††Nænæ ia vison næha Nænîmwîn ræriari miou iakætoni agelo næha ruvehi iou iarouevæn fwe ia tækuær riti rasori mæpwæmwîs. Nænæ in rahatæn taon ikinan næha Jerusalem iakætoni ruku pen ti Kumwesæn ia neiai mameiwaiu pehe. ¹¹ †Taon ikinan næha rukuraan ia nukuraanien sævæi Kumwesæn. Ramserser ræmwhen ia kæpwier amasan riti kani mæ tiaspa ræmher ræmwhen ia klas. ¹² ††Næpai riti rasori mæpwæmwîs rukuraukurau iræ. Ia næpai næha kwæruæ me iræha twelef. Nagelo me twelef kamhærer ia kwæruæ me næha. Ia kwæruæ me næha kimærai pen næghi kwænækwus me sævæi nækur Isrel iræha twelef. ¹³ Kwæruæ me næha kahar ia nîkare taon næha peraha, kahar mwi ia nîkaren prehi, kahar ia nîkaren pesu, nænæ kahar ia nîkaren parei. ¹⁴ Kæpwier asori me iræha twelef kamhækwætmhîri æknekîn nukune næpai næha sævæi taon næha. Nænæ kimærai pen næghi aposol me twelef sævæi kwæti sipsip ia kæpwier me næha.

¹⁵ †††Agelo sæ ramægkiari miou rauvehi nari riti kino ia kol truvehi mak sævæi taon iræ mine næpai sævænhi

† 21:5 2Kor 5:17, Rev 4:2,10 †† 21:6 Sam 36:9, Jer 2:13, Jon 7:37, Rev 1:8,17, 22:17 † Alfa in leta sæ rukupwæn ia alfapet sævæi nækur Kris. Omeka in leta sampam. Næhag i kamækwein Kumwesæn iræ nîpwæn mæ in nukunen mine nækrækwerin. Ævsini mwi Rev 21:6; 22:13. †† 21:7 2Saml 7:14 †† 21:8 Mat 25:41, Hip 10:38-39, Rev 19:20, 21:27, 22:15 ††† 21:9 Rev 15:1 ††† 21:10 Esik 40:2, Rev 21:2 § 21:11 Aes 60:1-2,19 §† 21:12 Esik 48:30-35 §†† 21:15 Rev 11:1

mine kwæruæ me ia næpai næha. ¹⁶ Nîkare taon næha iræha kefæ. Nasoriiien sævæi nîkarkaren me mine næpwæmwîsien sævænraha rutæ hæmnæmwhen a. Agelo næha ruvehi næri næha rauvehi ia rægin, muvehi mak sævæi nîkarkaren me, mætoni iræha kuatia kuatia nasoriiien sævænhi mine næpwæmwîsien sævænhi rutæ tu-taosen-fo-hantret kilometa. ¹⁷ In ruvehi mwi nîkimkimien sævæi næpai næha mætoni ræmwhen ia sik-isti-sikis mita. Mita næha sæ agelo næha rauvehi mak sævæi nari iræ ræmwhen a mwi ia mita næha nærmama kamhæuvehi mak sævæi nari iræ. ¹⁸ Næpai næha kino ia kæpwier amasan i tiaspa, nænæ kuvrhækin taon ia kol atukwatukw, kol sæ ræmher mæmwhen ia klas. ¹⁹ ††Kæpwier asori me sëmæme kamhækwætmhîri æknekîn nukune næpai sævæi taon næha kæfæri pen iræha ia kæpwier amasan me sæpæmsæpæ. Kimækupwæn kæmri pen kæpwier amasan i tiaspa, sæ ro kæru iræ kæmri pen kæpwier amasan i safæia, sæ ro kahar iræ kæmri pen kæpwier amasan i akat, sæ ro kefæ iræ kæmri pen kæpwier amasan i emeral, ²⁰ sæ ro krîrum iræ kæmri pen kæpwier amasan i onikis, sæ ro sikis iræ kæmri pen kæpwier amasan i kanilian, sæ ro sefen iræ kæmri pen kæpwier amasan i krisolaet, sæ ro eit iræ kæmri pen kæpwier amasan i malakait, sæ ro naen iræ kæmri pen kæpwier amasan i topas, sæ ro ten iræ kæmri pen kæpwier amasan i kalsetoni, sæ ro eleven iræ kæmri pen kæpwier amasan i takwoes, nænæ sæ ro twelef iræ kæmri pen kæpwier amasan i ametis. ²¹ Kwæruæ me næha twelef tæpinhæ me sævænraha kino ia perel iræha twelef. Tæpinhæ kwatia kwatia ko ia perel kwatia kwatia. Nænæ suatuk me fwe imwæ ia taon næha kino ia kol atukwatukw, kol sæ ræmher mæmwhen ia klas.

²² †††Nænæ iapætoni mhæ nimwæ riti kamæfwaki ikin ia nækwai taon næha, ti næri næ mæ nimwæfwaki sævænhi in næ Iærimænu Kumwesæn sæ rauvehi niskaiien me pam mine kwæti sipsip. ²³ ††Ia taon næha iræha tuhæpkæ-tui mhæ mwi meri mine mækwæ mæ trouæhiærpwîn iræha ti næri næ mæ nukuraanien sævæi Kumwesæn ramæhiærpwîn pam taon næha, nænæ kwæti sipsip in næ laet sævænhi. ²⁴ †††Nærmama ia tænæmtænæ me tuhavæn ia nukuraanien sævænhi, nænæ kig me ia tækure tîprænæ tuhæpeki nautæ amasan me sævænraha mhæuwnîmwæ ia taon næha. ²⁵ †††Kwæruæ me sævæi taon næha tukæpwæh næræpinhæien iræha ia næpîn riti, ti næri næ mæ næpîn ia næpîn triwæn ia kwopun næha. ²⁶ †††Nærmama ia tænæmtænæ me tuhæpeki nautæ amasan me sævænraha mine narimnari me nærmama hæmæuvei pen minraha ia nîsiaiiien, nænæ mhæpeki mhæuwnîmwæ ia taon næha. ²⁷ ††††Narimnari me sëmæme hæmkemîk ia næmri Kumwesæn, mine nærmama sëmæme kamho narimnari sævæi naurisien, mine nærmama sëmæme kamheikuæ, iræha tuhæpwæh nuwnîmwæien ia taon næha ia næpîn riti. Mætæ nærmama me a i sëmæme kimærai pen næghîn-

§† 21:19 Aes 54:11-12 §†† 21:22 Rev 15:3 §† 21:23 Aes 60:19-20, Rev 22:5 §† 21:24 Aes 60:3,5 §†† 21:25 Aes 60:11 §†† 21:26 Sek 14:7, Rev 22:5 §§§ 21:27 Aes 52:1, 1Kor 6:9-10, Rev 13:8, 21:8

raha ia nækukuæ sævai nimiruien sæ kwæti sipsip rauvehi iræha æpa næha tuhæuvnimwæ ia taon næha.

Nui aris kauvehi nimiruien iræ

22 †Nænæ agelo raræ mahatæn mwi nui aris riti iakætoni. Nui ia nui aris næha nui kauvehi nimiruien iræ. Nui næha ræmher ræmwhen ia klas, raiu maku pen fwe ia jea sæ Kumwesæn mine kwæti sipsip krauækure iræ rouærimænu, ² ††mamesi pen suatuk ia kurkwai taon næha. Nænæ iakætoni nei kauvehi nimiruien iræ ramærer ia nikarkare nui næha, maukuæ m twelef ia nuk me pam ia mækwæ me pam. Nænæ nærmama ia tænæmtænæ me pam kamhætîmwi nimwan ti nomasanien nemhæien me. ³ Ia nækwai taon næha tukæpwæh mwi nætoniien nari riti sæ Kumwesæn ramækwein æræha iræ. Jea sæ Kumwesæn mine kwæti sipsip krauækure iræ rouærimænu trærer ikin. Nænæ iotukwininari me sævænhi tuhamo nækwan. ⁴ ††Iræha tuhætoni nænimen, nænæ tukrai pen næghin ia nipwænanraha. ⁵ ††Næpin ia næpin triwæn. Iræha tuhæpkætui mhæ meri uæ nari riti mwi truvei pen nukuraanien minraha, ti næri næ mæ Iærimænu Kumwesæn sævænraha in trukuraan muvei pen nukuraanien minraha, nænæ iræha tuhærimænu ia nuk nuk me. ⁶ †Nænæ agelo næha rini pehe tukw iou i mæ, “Nægkiariien me i ho nipærhienien nærmama hæukuræn nætigiteien ia niræha. Iærimænu Kumwesæn sævai nænimwi profet kupwæn me rinærhi pehe iou agelo sævænhi mæ takuvehe mahatæn narimnari me tripkø mhæ tui hæier pehe pwæh sævænhi iotukwininari me hætoni.”

Tripkø mhæ tui Iesu ruvehe

⁷ †††Hæregi ro! Tripkø mhæ tui iakuvehe. Iærmama sæ ramo nægkiariien me sæmæme Kumwesæn ruvei pehe, kamhæmak ia nækukuæ i, in rerin tragien.”

⁸ †††Iou Jon, iou iakimæregi mætoni narimnari me i. Næpin iakregi mætoni raka narimnari me i, nænæ iakinimwi nukurhuk mi ia næmri agelo sæ rahatæn iou iræ mæ takisiai in. ⁹ Mætæ in rini pehe tukw iou i mæ, “Æpwæh noien iamînha iræ! Krau iotukwininari mi a sævai Kumwesæn kitaha piam me i profet me mine nærmama me sæmæme kamho nægkiariien me ia nækukuæ i. Nimwi nukurhum mi ia næmri Kumwesæn, misiai in!”

¹⁰ †Nænæ in raræ mini mwi tukw iou i mæ, “Tikæpwæh nærkwafæien ia nægkiariien me i Kumwesæn ruvei pehe mik kamhæmak ia nækukuæ i ti næri næ mæ narimnari me i tripkø mhæ tui hæier pehe. ¹¹ ††Nærmama sæmæme kamho noien æræha pwæh kamhæmwur pen ia noien æræha. Nærmama sæmæme kamho noien æmkemik

† 22:1 Esik 47:1 †† 22:2 Joel 3:18, Sek 14:8, Jen 2:9, Esik 47:12, Rev 22:14, 19 † 22:4 Sam 42:2, Mat 5:8, Rev 3:12 †† 22:5 Dan 7:18, 27, Rev 5:10, 20:6, Rev 21:23, 25 †† 22:6 Rev 1:1 ††† 22:7 Rev 1:3, 2:16 ††† 22:8 Rev 19:10 § 22:10 Rev 1:3, 10:4 §† 22:11 Dan 12:10

pwæh kamhæmwur pen ia noien æmkemik. Nærmama sæmæme kamho noien atukwatukw pwæh kamhæmwur pen ia noien atukwatukw. Nærmama sæmæme kamho noien æmher pwæh kamhæmwur pen ia noien æmher.

¹² †††Hæregi ro! Tripkø mhæ tui iakuvehe! Takuvehi nærækiuen sæiou, muvehe, muvei pen m nærmama me pam resi pen narimnari me iræha hæno. ¹³ †††Iou i Alfa mine Omeka, ††† nukunen mine nækrækwerin. Iakinæræ raka kupwæn, nænæ takaræ mwi kuriræ.

¹⁴ ††Nærmama sæmæme haikuas tinari sævænraha ræpsan, iræha rerinraha tragien. Takæseni iræha hani nukwai nei kauvehi nimiruien iræ, nænæ mhæukurau ia kwæruæ me sævai taon næha mhæuvnimwæ. ¹⁵ ††Mætæ nærmama nepwin næha ikin ko hæpkuvnimwæ mhæ. Iræha næha nærmama sæmæme hæmkemik ræmwhen ia kuri me, mamho klepa, mamho nahak. Nærman mine nipran sæmæme kamhæiri ænæpen iræha me iræha næha ko hæpkuvnimwæ mhæ. Nærmama me pam sæmæme kamhousi æpune nærmama, mamhæfwaki m nænimwi nari me, mamhokeikei pik noien sævai neikuæien tuharæ fwe iruæ.

¹⁶ †††Iou, Iesu, iakinærhi pehe agelo sæiou mæ truvehe mini irapw narimnari me i tukumiaha nakalasia me. Iou i kig sæ iakimæuku pen ia kwænækwus sævai Kig Tëvit. Iou iakæmwhen ia kæmæhau kofætæteia sæ ruku-raan.”

¹⁷ †††Nænimwin Ikinan mine pran sævai kwæti sipsip krauni mæ, “Uvehe!” Nænæ pwæh iærmama sæ ramregi nægkiariien i, in mwi rini mæ, “Uvehe!” Nænæ pwæh iærmama sæ rækwakwa ruvehe. Iærmama sæ rokeikei pwæh in rænimwi auær a nui sæ kauvehi nimiruien iræ.

¹⁸ †††Iou, Jon, iakamægkiari skai m nærmama sæmæme kamhæregi nægkiariien me Kumwesæn ruvei pehe miou kamhæmak ia nækukuæ i. Trini minuæ iærmama riti rakutan pen atukw nægkiariien riti sævænhi ia nægkiariien me i, Kumwesæn truvei pen min nærpwinien me i nækukuæ i ramægkiari iræ makutan pen mwi. ¹⁹ ††Trini minuæ iærmama riti ripeki raka nægkiariien me nepwin ia nækukuæ i, Kumwesæn tripeki raka namasanien me i nækukuæ i ramægkiari iræ iærmama næha tripkøvehi mhæ riti. Namasanien me næha nukwai nei kauvehi nimiruien iræ mine kwopun riti ia taon ikinan næha.

²⁰ †††Iærmama sæ rani irapw narimnari me i rini mæ, “Pærhien tripkø mhæ tui iakuvehe!”

Ouæh, pwæh ro iamînhi! Uvehe ræ Iærimænu Iesu!

²¹ Pwæh namasanien sævai Iærimænu sækitaha Iesu tramaræ ti nærmama me pam. Ouæh, pwæh ro iamînhi!

§†† 22:12 Aes 40:10, 2Kor 11:15, Rev 2:16, 23 §† 22:13 Rev 1:8, 17, 21:6 §†† Alfa in leta sæ rukupwæn ia alfapet sævai nækur Kris. Omeka in leta sampam. Nahag i kamækwein Kumwesæn iræ nip-wran mæ in nukunen mine nækrækwerin. Øvsini mwi Rev 21:6; 22:13. §† 22:14 Rev 22:2 §† 22:15 Rev 21:17 §†† 22:16 Nam 24:17, Rom 1:3, Rev 2:28, 5:5 §§† 22:17 Sing 8:14, Rev 21:6 §§§ 22:18 Dut 4:2, 12:32, Rev 15:1, 6 18 22:19 Rev 22:2 19 22:20 Rev 2:16